ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 1 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3078

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄՏՄՏՈՒՔ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Առանց սպասելու Հիթլէրի պատասխանին հրատարակու-թեան, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, տեղական մամուլն ու քաղաքական շրջանակները օրէ օր կը չեշտեն յոռետեսութիւնը:

Բազմաթիւ են այս տրամադրութեան պատճառները: Իսկ հիմնականը՝ փոխադարձ անվստահութիւնն է:

Փարիզ չուզեր հաւատալ Հիթլէրի հաւաստիքներուն, յիշելով նախընթաց դէպքերը,— պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումէն մինչեւ Լոքառնոյի դաշինքին խզումը եւ ուրիշ պարագաներ:

Փարիզ չի հաւատար նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան, որ, երկու պարագաներուն մէջ ալ, գոհացաւ պարսաւանքի բանաձեւեր քուէարկելով:

Անցեալ տարի մարտին, երբ Ազգաժողովը կը դատապարտէր Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, քուէարկուած բանաձեւէն կը հետեւէր թէ պատժական միջոցներ պիտի տնօրինուին, եթէ նոր կանոնազանցութիւն մը կատարուի:

Ահաւասիկ նորագոյնը,— Լոքառնոյի դաշինքին խզումը: Եւ սակայն,— ոչ մէկ վճռական տնօրինութիւն:

Փարիզ փրփրած՝ ի զուր կը սպասէր որ դաշնակիցները խօսքին գործի անցնին:

Վարչապետ Սառօ սպառնական լեզու մը գործածեց իր առաջին ճառին մէջ, ազդարարելով թէ չեն կրնար բանակցիլ թնդանօթներու սպառնալիքին տակ:

Արտաքին նախարար Ֆլանտէն սպառնաց Լոնտոնէն հեռանալ եւ ընդհ. զօրաշարժ հռչակել:

Մարտ 26ին, Պ. Իտըն խոստովանեցաւ, Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին առջեւ, թէ Ֆրանսա պահանջած էր եւ քաշել գերմանական զօրքը, իսկ մերժումի պարագային դիմել ճնշողական միջոցներու, հաւաքաբար:

Այս բոլոր սպառնալիքները եւ ուրիշ ձեռնարկներ դատապարտուեցան ամլութեան, իբրեւ հետեւանք Մեծն Բրիտանիոյ չկամութեան:

Լոնտոն ոչ միայն ընդդիմացաւ որ եւ է վճռական գործողութեան, այլեւ պաղ ջուր լեցուց Փարիզի բարեմտութեան վրայ, կրկին եւ կրկին բացատրելով թէ Գերմանիոյ ուղղուած պայմանները վերջնագրի հանգամանք չունին, ոչ ալ որոշումներ են, այլ առաջարկներ,— կ'ընդունի՝ լաւ, չընդունիր՝ լսենք իր հակառաջարկները:

Այսպէս ձեւակերպելով հարցը, Լոնտոն ոչ միայն յաջողեցաւ ժամանակ շահիլ, այլեւ ուղղակի բանակցութիւններ վարել Գերմանիոյ հետ:

Դարձեալ նոյն ձգձգումներուն շնորհիւ, Հիթլէր յաջողեցաւ գլուխ հանել իր սարքած հանրաքուէն, աննախընթաց եւ ջախջախիչ՝ թէ իր մեթոտներով եւ թէ արդիւնքով: Այսպէս կամ այնպէս, մարտ 29ին արձանագրուած 45,431,102 քուէարկողներէն ընտրութեանց մասնակցած են 44,954,937 հոգի, 44,411,911ը թեր, 543,026ը դէմ կամ չեղեալ: Կարճ խօսքով՝ քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնն եղած է 99 առ հարիւր, եւ «Առաջնորդ»ը շահած է 98 առ հարիւր: Ելք մը՝ որ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը:

Արդարեւ, Հիթլէրի համար հզօրագոյն զէնքը պիտի կազմէ այս ելքը, որ եւ է բանակցութեան առեն: Այդպէս ալ կ'ազդարարէր իր ընտրական ճառերու ընթացքին, որոնք իրարու ետեւէ դղրդացուցին ամբողջ Գերմանիան, 12 գլխաւոր կեդրոններով:

«Առաջնորդ»ը պարզապէս ասպարէզ կը կարդար իր հարեւաններուն եւ մասնաւորապէս այս երկրին, հրաւիրելով որ անոնք ալ հանրաքուէ փորձեն, ապացուցանելու համար իրենց ուժը՝ հանրային կարծիքին առջեւ...

Անշուշտ Ֆրանսան Գերմանիա չէ: Այս երկրին մէջ մարդիկ խորապէս կը խորշին գերմանական, մասնաւորապէս Փաշական եւ հիթլէրական մեթոտներէն, թէեւ թունդ ազգայնական հոսանքները երանի կուտան Հ'ւ Հռոմի Հ'ւ Պերլինի:

Բայց եւ այնպէս, «կատարուած իրողութիւն»ն է որ արժէք ունի աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն եւ անոնց կառավարութիւններուն համար: Երբ Թուրքերն անգամ այնքան վարպետօրէն կօգտագործեն այս քաղաքական գիտելիքը — անգիր իմաստութիւն — Գերմանացիները չեն որ ետ պիտի մնան:

Ուրեմն, կատարուած իրողութեան այդ վարպետութիւնն է որ փորձի կ'ենթարկէ աշխարհի յաղթականները. քաղաքականութիւն մը՝ որուն ետին կանգնած են մօտ 45 միլիոն ձայներ, ընդդէմ կէս միլիոն խելօքներու կամ հակառակորդներու:

Ահա թէ ինչո՛ւ մռայլ է հորիզոնը, եւ Լոնտոն վարանելով հանդերձ, անհրաժեշտ կը գտնէ շարունակել սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը,— խորապէս վրդովիչ ձեռնարկ մը:

Տակաւին վերջնական համաձայնութիւն գոյացած չէ բրիտանական կառավարութեան անդամներուն միջեւ այս ծանրակշիռ հարցի մասին, Դահլիճին մէկ մասը, ինչպէս եւ նախկին նախարարներ այն մտավախութիւնն ունին թէ ամէն անգամ որ սպայակոյտները շարժման մէջ կը դրուին, խնդիրը կը յանգի պատերազմի, ինչպէս եղաւ 1914ին: Բայց քանի որ խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին, սխա՞լ է ենթադրել թէ՝ բրիտանական աշխարհակալութիւնը նոր ռազմախաղ մը կը փորձէ, նորէն ժամանակ շահելու համար ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ԼՈՆՏՈՆ ՂՐԿԵՑ ԻՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼՃԻՈՅ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դառնութիւն Ֆլանտէնի ճառին դէմ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի լիազօրը, երէկ Լոնտոն թռաւ օդանաւով, բրիտանական կառավարութեան յանձնելու համար Գերմանիոյ պատասխանը, ինչպէս խոստացած էր անցեալ շաբթու: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ պատասխանը արդէն յանձնուած է Պերլինի անգլիական գեսպանին, եւ Հիթլէրի լիազօրը կ'երթայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդելու համար:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, անգլիական դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր, քննելու համար դաշնակից սպայակոյտներու խորհրդակցութեան խնդիրը: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ վարչապետ Պոլտուին եւ գլխաւոր նախարարները ՈՐՈՇԵՑԻՆ ՈՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼՃԻՈՅ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԱՌԱՆՑ ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԺԿԱՄԱԿՈՒԹԻՒՆԸ: Խորհրդակցութիւնները պիտի սկսին մէկ շաբաթէն: Առանձին խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին անգլօ-պելճիական սպայակոյտներուն միջեւ: Խորհրդակցութեանց վերջնական թուականները պիտի որոշուին այսօր, չորեքշաբթի, երբ Անգլիոյ դահլիճը լիագումար նիստ պիտի ունենայ: Անգլ. թերթերը չեն ծածկեր թէ անհամաձայնութիւն կը տիրէ դահլիճին մէջ:

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ անցեալ շաբթու Լոնտոն գտնուած առեն խնդրած էր որ յետաձգուին սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնները, զիտել տալով թէ կրնան գէշ տպաւորութիւն գործել Պերլինի մէջ եւ դժուարացնել կացութիւնը: Բայց եւ այնպէս, Լոնտոնի մէջ այնքան ալ յոյս չունէին թէ Հիթլէրի պատասխանը գոհացուցիչ պիտի ըլլայ: Լոնտոն անհրաժեշտ կը գտնէ սահմանափակ խորհրդակցութիւն մը, անկախ Հիթլէրի պատասխանին բովանդակութենէն:

Երկուշաբթի օր Գերմանիոյ նախարարներն ալ բացառիկ ժողով գումարեցին, քննելու համար կացութիւնը եւ պատասխանի վերջնական բնագիրը, որ հրատարակութեան պիտի տրուի անգլ. կառավարութեան յանձնուելէ անմիջապէս վերջը:

Պերլինի մէջ շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Պ. Ֆլանտէնի ճառը, որուն ամփոփումը հաղորդեր էինք երէկ: Կիրակի օրուան ընտրութիւններէն յետոյ, որոնց շնորհիւ Հիթլէր 99 առ հարիւր շահեցաւ, Գերմանիա անհանդուրժելի կը գտնէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին նեղացուցիչ հարցումներն ու հեգնութիւնները: Գերմանական մամուլը գիտել կուտայ թէ Պ. Ֆլանտէն փոխանակ դրական առաջարկներ ներկայացնելու, նոր պատուարներ կը հաստատէ կամ նորէն կը ներկէ հին տախտակները: Ակնարկելով Ֆլանտէնի ուղղած հարցումներուն, Լիթուանիոյ, Տանցիկի եւն. մասին, «Պերլինէր Թակպլաթ» գիտել կուտայ.— «Մ'եւ կը հասնի Եւրոպայի վիճակը, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր անդամ իւրենիւրեն իրաւունք տայ շարք մը հացումներ ուղղելու միւսներուն: Ուրիշ թերթեր ալ վրդովիչ կը գտնեն Ֆլանտէնի ճառը, եւ ապացոյց մը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ բացուած անջրպետին»:

Ֆրանսական մամուլը անշուշտ կը գնահատէ Ֆլանտէնի ճառը, սպասելով բացորոշ պատասխան՝ Գերմանիայէն: Ընդդիմադիր թերթերը կը քննադատեն զայն, անհամապատասխան գտնելով կացութեան, այսինքն տկար՝ բաղդատելով Գերմանիոյ բռնած դիրքին հետ:

Տենդագին գործունէութիւն կը տիրէ դիւանագիտական ճակատին վրայ: Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, որ մինչեւ հիմա Վարշաւայէն կ'անցնէր առանց կառախումբէն վար իջնելու, տեսակցելով միայն դեսպանին(Դաւթեան)է խորհրդականին հետ, այս անգամ փոխած է իր ժամանակացոյցը: Մոսկուա վերադարձած առեն, պիտի հարկադրուի 20 ժամ սպասել Վարշաւայի մէջ, յաջորդ կառախումբը առնելու համար: Օգտուելով այս առիթէն, պիտի տեսակցի Լեհաստանի արտաքին նախարարին հետ: Փարիզի մէջ ալ ջերմապէս կը բաղձան որ մերձեցում հաստատուի Մոսկուայի եւ Վարշաւայի միջեւ:

Իտալացիները կը շարունակեն յառաջ խաղալ Եթովպիոյ մէջ

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, հիւսիսային ճակատին վրայ, գրաւեց Տաքքա քաղաքը, որ 40 մղոն հեռու է Կոնտարէն: Միեւնոյն առեն Պ. Զօրավարակը Սոքոթան գրաւելէ յետոյ, որ կեդրոնական հանգոյցն է կարաւանի ճամբաներուն, դէպի Տէսիէ եւ Կոնտար, կը շարունակէ յառաջ խաղալ: Կ'ենթադրուի թէ իտալական հրամանատարութիւնը կ'ուզէ պաշարել եթովպական գլխաւոր բանակը, որուն գլուխը կը գտնուի արքայից արքան: Ամէն պարագայի մէջ, ամբողջ հիւսիսային ճակատը շարժման մէջ է: Ամէն տեղ ալ օդանաւեր կ'երեւան բանակին յառաջխաղացութենէն առաջ, հետախուզելով եւ ռմբակոծելով թշնամի դիրքերն ու համախմբումները:

Մարաջախտ Պատոլյիօ կը հաստատէ Հարրարի ռմբակոծումը 37 օդանաւերու կողմէ, յիշելով թէ «ահաւոր արդիւնքներ ստացուեցան զինուորական տեսակէտով»: Իտալական ճնշումը կը ստուգանայ թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն. այնպէս որ մօտալուտ կը համարուի մեծ ճակատամարտ մը: Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ այս ճակատամարտը վճռական հարուած մը պիտի ըլլայ Եթովպիոյ համար, վերջ տալով պատերազմին:

Հարրարի ռմբակոծութիւնը մեծ զայրոյթ պատճառեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ձախակողմեան շրջանակներուն մէջ: «Տէյլի Հէրըլտ», Լոնտոնի աշխատաւորական օրկանը, այս առթիւ խստօրէն կը քննադատէ կառավարութիւնը եւ կ'ըսէ թէ Հարրարի ռմբակոծութիւնը կարելի եղաւ անոր համար որ «մենք չյարգեցինք մեր խօսքը եւ մեր ամէնէն հանդիսաւոր յանձնառութիւնները»: (Ինչպէս մինչ... ՅԱՌԱՋ):

(Շար-ը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մեծ գումարներ խոյս կուտան երկրէն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պանք տը Ֆրանսը 3ուկէսէն 5 առ հարիւրի բարձրացուց զեղչի սակը, եւ նոյն համեմատութեամբ աւելցուց միւս տոկոսները: Այս կարգադրութեանց նպատակն է պաշտպանել ոսկեդրամի պահեստը եւ անոր հետ Ֆրանքը, որոնց դէմ սարքուած խաղերը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն օրէ ի վեր: Մասնագէտները շարք մը պատճառներու կը վերագրեն այս նոր տագնապը: Ա. Միջազգային կացութեան ծանրացումը, իբրեւ հետեւանք Լոքառնոյի դաշնագրին խզման: Բ.— Գերմանական կառավարութեան արհամարհական ընթացքը: Գ.— Լոնտոնի բանակցութեանց ձախողումը: Դ.— Իտալիոյ դէմ գործադրուած պատժական տնօրինութեանց հակազդեցութիւնը Եւրոպայի տնտեսական վիճակին վրայ:

Թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբթուան ընթացքին յոռետեսութիւնը այնքան ծանրացած էր որ շատեր արտասահման կը ղրկէին իրենց դրամները, ուրիշներ կը քաշէին իրենց աւանդները Ֆրանսայի գլխաւոր դրամատուններէն: Հռենոսեան շրջանի վերագրաւումը Գերմանիոյ կողմէ՝ պատերազմի մղձաւանջի մը տպաւորութիւնը գործեց արեւելեան եւ հիւսիսային նահանգներու մէջ եւ իբրեւ հետեւանք շատեր քաշեցին իրենց աւանդները գաւառական դրամատուններէն:

Միեւնոյն առեն զեղչի սակին բարձրացումը եւ այս առթիւ տրուած պաշտօնական բացատրութիւնները աւելի չեշտեցին անապահովութեան զգացումը:

Վերջապէս երեսփոխանական նոր ընտրութիւնները որոնք հաւանական կը ցուցնեն ձախակողմեան յաղթանակ մը, վախ կը պատճառեն թէ հակադրամատիրական օրէնքներ եւ նոր տուրքեր պիտի հաստատուին: Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստը տակաւին կ'անցնի 70 առ հարիւրի սահմանը, որով Ֆրանքին վիճակը ամուր է նիւթապէս: Տեսականօրէն Պանք տը Ֆրանսը կրնայ երկար դիմանալ իր ոսկի պահեստով, մինչեւ որ ուղղակի վտանգ սպառնայ Ֆրանքին եւ կրնայ պաշտպանել զայն, բարձրացնելով զեղչի սակը: Բայց քաղաքական եւ հոգեբանական պատճառներ կրնան արագօրէն ոչնչացնել այդ անուղղակի ազդեցութիւնը, եթէ վստահութիւնը իջնէ որոշ սահմանէ մը վար: Զեղչի սակին բարձրացումը կրնայ օգտակար ըլլալ շահաշահութիւնը զսպելու համար, բայց չի կրնար կեցնել խուճապը: Անգամ մը որ դրամ ունեցողները համոզուին թէ իրենց համար հարցը դրամագլուխին շահը աւելցնել չէ, այլ զայն փրկել, միայն ոսկիի արտածման արգելքը կրնայ կեցնել դրամագլուխին փախուստը: Եւ անգամ մը որ Պանք տը Ֆրանսը համոզուի թէ Ֆրանքին արժեզրկումը շաբաթներու խնդիր է, ինչպէս համոզուած են շատ մը Ֆրանսացիներ, այլեւս չպիտի ուզէ իր ոսկիի պահեստը տրամադրել անոր փրկութեան համար: Իրացեկ շրջանակներու մէջ շատ քիչեր կը հաւատան որ Ֆրանքը իր ներկայ արժէքը կարենայ պահել մինչեւ ընտրութիւնները:

Ելմտական նախարարին յայտարարութիւնները

Ելմտական նախարար Պ. Մարսէլ Ռէնիէ իր մօտ հրաւիրելով թերթերու ներկայացուցիչները, հերքեց դրամական կացութեան մասին շրջած վրդովիչ լուրերը:

Նախարարը մասնաւորաբար շեշտեց.— 1935 մայիսէն ի վեր երրորդ անգամ է որ միջոցներ ձեռք կ'առնուին դրամական պաշտպանութեան համար: Այս տագնապն ալ միեւնոյն պատճառներն ունի ինչպէս նախորդները: Մարդիկ սուտ լուրերու, ծածկամիտ յարձակումներու պայքար մը կը մղեն, օգտուելով այս օրուան հանրային կարծիքին հիւանդագին ջղագրգռութենէն: Այս առթիւ կը զարմանամ որ կարգ մը շրջանակներ այնքան դիւրահաւանութեամբ ականջ կը դնեն այնպիսի խաղերու որոնք վնասակար են ինչպէս իրենց, նոյնպէս երկրին շահերուն համար: Ինչ որ կ'ըսեն մօտալուտ արժեզրկման մը համար, ոսկիի արգելքի մասին—որ իբրեւ թէ տեղի պիտի ունենայ առաջ ուրբաթ օրը,— ելմտական վերակազմութեան զարմանազան ծրագիրներու մասին, «Պանթներու բոնի վերածման մասին եւ դեռ ի՛նչ գիտնամ.— այս բոլորը յերիւրանք են եւ սուտ: Ելմտական նախարարը երբեք չէ ծածկած թէ հակառակ է Ֆրանքին արժեզրկման եւ հակառակ ալ կը մնայ:

Այս առթիւ նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան, ներքին եւ արտաքին վարկի զօրացման, գործերու վերաբացման եւայլն, մասին, եւ եզրակացնելով յանձնարարեց ձեռնարկել զանազան շրջանակներու մղած պայքարներէն, որոնց դէմ կառավարութիւնը պիտի գործէ ի հարկին:

«Հայկական» զինուորցուները կ'արձանագրուին

Տեղական թերթերու մէջ կը կարդանք.—

1928 մարտ 31ի օրէնքին համաձայն (որ ժամանակին հրատարակուած է «Յառաջ»ի մէջ.— ԽՄԲ.), պիտի ձեռնարկուած է ցուցակագրելու եւ վերաքննութեան ենթարկելու այն երիտասարդները որոնք հպատակութիւն չունին եւ 20 տարեկան կամ աւելի մեծ են եւ Ֆրանսա կը բնակին, կամ կը բնակէին այդ տարիքն ունեցած առեն:

Այս պատանեակներուն մէջ են Թուսերը որոնք իրենց սկզբնական հպատակութենէն զրկուած ըլլալով խորհրդային կառավարութեան կողմէ, օտար հպատակութիւն չեն առած: Մարզահամարի եւ վերաքննութեան այս գործողութիւններուն նպատակն է ճշդել թիւը վերոյիշեալ զասի երիտասարդներուն, որոնք կրնան զէնքի տակ առնուիլ: Առանց զինուորութեան եւ ի՛նչ տեսակ զօրամասերու մէջ գրուելու ձեւակերպութիւնները մասնաւոր քննութեան ենթարկուած են այժմ:

Նոր որոշում օտար սափրիչներու մասին

Սափրիչներու օրկանէն կը քաղենք հետեւեալ օրէնքը, օտար արհեստակիցներու համեմատութեան մասին.—

ՅՕԴ. 1.— Օտար սափրիչներու համեմատութիւնը որ ճշդուած է 1934 յուլիս 17ի հրամանագրին Բ. յօդուածով, հետեւեալ փոփոխումները կրած է Սէնի, Սէն-է-Ուազի եւ Սէն-է-Մառնի նահանգներուն մէջ.—

Մինչեւ չորս աշխատաւոր բանեցնող սափրիչներուն համար՝ 20 առ հարիւր, չորսէն վեր՝ 10 առ հարիւր:

1934 յուլիս 17ի օրէնքին Բ. յօդուածով սահմանուած համեմատութիւնը ի զօրու կը մնայ Ռօնի նահանգին համար:

ՅՕԴ. 2.— Այս հրամանագրին տրամադրութիւնները գործադրելի են պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակութեան թուականէն սկսեալ:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ա........, 2 Մարտ 1936

Նախորդ թղթակցութեանս մէջ գըրեր էի, որ նախանձը, անձնական հակամարտութիւնները շատ զարգացած են Թուրքիոյ մէջ։

Բանակայինները առհասարակ շատ զգուշաւոր են զիրենք շրջապատողներէն։ Գուցէ այն պատճառով, որ այդ լաքէներու արժէքը իրենք աւելի լաւ գիտեն, եւ Քեմալն ալ անմիջապէս լախտի պէս կ'իջնէ անոր վրայ, որ համարձակած է իր պարտէզին մէջ քար նետել։

Արտասահմանի թերթերը մէկ երկու տարի առաջ պէտք եղած ուշադրութիւնը չնուիրեցին պարագայի մը, որ հոս շատ մեծ կարեւորութիւն ստացած էր։

Քէմալական իշխանութեան առաջին օրերէն այդ իշխանութեան կարկառուն դէմքերէն եղաւ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահը՝ Քեազըմ փաշա։ 1914ի զօրաշարժի սկիզբը՝ Վանի ոստիկանութեան հրամանատար այս Հազարապետը բնիկ Ալպանացի մըն է, որ իր բախտը, ինչպէս իր շատ մը նըմանները, կապած էր Թուրքիոյ, զինադադարին Պոլսոյ մէջ բաւական ատեն անգործ սլքտալէ ետք՝ զբաղում մը գտած էր ազգային բանակին մէջ։ Հոն զօրավար դարձած՝ եղաւ կարեւոր արքաննակ։

Տարիներ ետքը սակայն ան կորսնցուց իր անխախտ կարծած դիրքը, իջնելով... նախարարի աստիճանին։

Բացատրեմ պատճառը, եւ մի խնդաք։ Քեազըմ փաշա գործի մը համար կ'ուզէ Անթալիա երթալ, եւ որովհետեւ Թուրքիոյ նոր աստղերուն ճաշակը շատ նրբացած է, եւ իրենց ամենօրեայ չուայտ կեանքը պէտք է ամենուրեք իրենց ընկերանայ, հեռագրով հրահանգ կուտայ որ Անթալիոյ մէջ իրեն համար պատրաստեն Մ. Քեմալի վիլլան։ Քիչ վերջը լուրը կը հասցնեն Աթաթիւրքին։ Ան կը բարկանայ եւ լաւ դաս մը տալու համար իրեն մրցակից ըլլալ նկրտող Քեազըմին, անմիջապէս ճամբայ կ'ելլէ դէպի Անթալիա եւ Ազգ. Ժողովի նախագահը կը զրկէ հանրապետութեան նախագահին միայն յատկացուած բնակավայրէն ու պատիւներէն։ Խնդիրը, ի հարկէ, այսչափով, չի մնար։ Գլուխը շատ մեծ բարձի վըրայ դնել ուզող Քեազըմ փաշա կ'իյնայ նաեւ աստիճանով, իջնելով պետութեան մէջ երրորդ եկող դիրքէն։

Մինակ նախանձը չէ որ Մ. Քէմալը կը հեռացնէ իր բարեկամներէն. իբրեւ բռնակալ՝ ան ունի բոլոր բռնակալներուն վախը, այն է իր կեանքը միշտ վտանգուած կը տեսնէ։

Իր նախորդը, Համիտ, իր ամէնէն շատ սիրած զաւակը սպաննած էր, անոր անմեղ մէկ շարժումը նկատելով իրեն դէմ հրացան պարպելու փորձ։ Ընթերցողները երեւի լսած են նաեւ Քեմալի սենեակին մէջ գտնուող շատ մը հայելիներու եւ ձեռքին տակ սեղանի վրայ գտնուող ատրճանակներու պատմութիւնը. բայց ահա պարագայ մը, ուր քիչ էր մնացեր որ Գըլճ Ալի գլուխը վրայ տար։

Անթալացիները իրենց երեսփոխանին միջոցով հրաւէր կ'ուղղեն Աթաթիւրքին եւ զինքը իրենց քաղաքը կը հրաւիրեն։ Այդ պատիւը իրենց կը շընորհուի, միայն կը ձգձգուի։ Արդէն առ հասարակ այսպէս կ'ըլլայ, որպէսզի անբարեյոյս տարրը ո եւ է պատրաստութեան ժամանակ չունենան։

Գըլճ Ալի անմիջապէս Անթալ կուգայ, ուր իր, կուսակալին եւ երրորդ անձնաւորութեան մը՝ տեղւոյն ապահովութեան տնօրէնին կողմէ միջոցներ ձեռք կ'առնուին։ Յարմար կը նըկատուի, որ հիւրը մնայ՝ այս առիթով պարպուելիք՝ կուսակալին տունը որ, ինչպէս քաղաքին գլխաւոր շէնքերը, ելեկտրականութեամբ օժտուած էր, բայց ննջասենեակին մօտ ժամանաւոր լոգարան չունէր։ Անմիջապէս զինքէ յարմար բան մը շինել կուտան եւ յարակից սենեակի մը մէջ պաղ ու տաք ջուրի խողովակներ կը դետեղեն։

Աթաթիւրք երեկոյ մը կուգայ քաղաք, կը դիմաւորուի պաշտօնապէս եւ իրեն քովէն չհեռացող Գըլճ Ալիի ու կուսակալին հետ կ'երթայ այս վերջինին շէնքը։ Հոն հազիւ լոգարան մտած, եւ ահա կը մարի քաղաքին ելեկտրական լոյսը։

Կրնաք երեւակայել այն մեծ շփոթութիւնը, զոր կ'ունենան Գըլճ Ալի, կուսակալը եւ ապահովութեան պետն ու իր հետեւորդ սպան։ Ի՞նչ ընել. Աթաթիւրք ներսը մութի մէջ մնացած է եւ հաւանաբար մերկ... Անմիջապէս Գըլճ Ալի լամպար պատրաստել կուտայ եւ կը մօտենայ լոգարանին ու դուռը կը զարնէ։ Ձայն ծպտուն չկայ։ Քիչ մը կենալէ վերջ կրկին կը զարնէ։

Այս անգամ խուլ ձայն մը «մըտիր» կ'ըսէ։ Գըլճ Ալի, մէկ ձեռքը լամպարը, դուռը կը բանայ այնպիսի զգուշութեամբ մը, որ զարմանքը կը շարժէ կուսակալին եւ միւսներուն. ապահովաբար իր տիրոջ մօտենալու սովորական ձեւն էր այդ... Ամէնքն ալ կիսաբաց դուռնէն ներս կը նային եւ զարմանքէ ապուշ կը կտրին. Մ. Քէմալ սենեակին մէկ անկիւնը, կոնակը պատին տուած, մերկ, ժաքէթ մը միայն ուսերուն վրայ, ձեռքը ատրճանակ մը կրակելու պատրաստ վիճակի մէջ, եւ ամբողջ մարմինը սարսուռ պատած։ Ի հարկէ, քիչ մը կը հանդարտի, երբ կը տեսնէ որ մահափորձ մը չէ եղածը. վախը կը սկսի տեղի տալ բարկութեան, որ կ'ըլլայ անսանձելի։

Անմիջապէս իր ինքնաշարժը կ'ուզէ մեկնելու համար. ոչ մէկ աղաչանք օգուտ չունենար։ Սակայն, մեկնելէ առաջ՝ կը հրամայէ խիստ քննութիւն մը կատարել ելեկտրականութեան գործատեղիին մէջ, հասկնալու համար հոսանքին այդչափ անյարմար ատեն մը դադրելուն պատճառը։

Բարեկամ թէ պաշտօնեայ մեծ եռանդով կը ձեռնարկեն այդ քննութեան, ու երեւան կուգայ, որ լոյսը դադրեր էր մեքենայի թեթեւ խանգարման հետեւանքով։ Եւ իրապէս, կէս ժամ ետքը, քաղաքը նորէն լուսաւորուած էր։ Այնուամենայնիւ ելեկտրականութեան գործատեղիի պաշտօնեաները կը բանտարկուին. եւ կ'ըսեն թէ իրենց անմեղութիւնը հաստատուելէ վերջն ալ կը մնան բանտը քաւելու համար իրենց չգործած մեղքը...

Ն. Գ.

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ

Յունաստանի այս զաւակը որ իր կեանքն ամբողջ իր հայրենիքին մեծութեան նուիրեց, արժանի է դասուելու անոր մեծագոյն դէմքերու Պանթէոնին մէջ։ Իր հանճարեղ քաղաքականութեամբ «Մեծ իտէալը» իրականացուց, բայց ի վերջոյ զոհ գնաց Անգլիոյ նենգամտութեան, ինչ որ արժեց հարիւր հազարաւոր Հայերու եւ Յոյներու ջարդուելովը փճացման։

Երբ եւրոպական մեծ պատերազմը ծագած էր, Կոստանդին գահին վրայ, ինք վարչապետ, Աթէնքէն մեկնող Ֆրանսացի զինուորական պատուիրակութեան միջոցաւ լուր ղրկեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան թէ՝ Յունաստան պատրաստ է իրենց միանալու՝ երբ զինքը իբր զինակից ընդունին։ Բայց Փարիզի վարիչները ականջ չեն կախեր, խորհելով որ եթէ Յունաստան իրենց կողմը՝ անցնի, Պուլկարիա որ դեռ չէզոք էր, կրնար Գերմանիոյ յարիլ։ Ասիկա հիմա կը համարուի Ֆրանսայի քաղաքական սխալներէն մէկը։

Ֆրանսացի գրագէտ մը կը գրէր իր մասին թէ Կրետէ Մինոս Թագաւորէն ի վեր այնքան մեծ զաւակ մը չէր տուած։ Յունաստան փոքր էր Վենիզէլոսի տարողութեամբ մարդու համար։ Ուրիշ մեծ ազգի մը մէջ ան պիտի կատարէր հսկայ գործեր եւ տիեզերական դէմք մը պիտի դառնար։

Սկիզբէն մինչեւ վերջը յեղափոխական, իր կեանքն ամբողջ արշաւ մըն էր, Թռիչք մը՝ դէպի հայրենիքի մեծութիւնը։ Յեղափոխութեամբ սկսաւ, յեղափոխութեամբ վերջացնելու համար։ Դեռ երիտասարդ նորահաս փաստաբան, ապստամբութեան դրօշը պարզեց 1898ին Թրքական լուծին դէմ եւ յաջողեցաւ կղզին ինքնավարութիւնը ձեռք բերել։ Անցեալ տարի, 71 տարեկանին, գլուխն անցած էր նոր ապստամբութեան մը որ Կրետէէն ըսկսաւ եւ տարածուեցաւ յունական ցամաքամասին վրայ, ընդդէմ Թագաւորական շարժումին, սակայն խեղդուեցաւ շուտով։

Եւ ճակատագրական դիպուած, ճիշդ այդ յեղափոխութեան խափանման տարեդարձին, գրեթէ օրը օրին իր աչքերը յաւէտ փակեց՝ Փարիզի իր ապաստանին մէջ, մխիթարուած որ, հակառակ այնքան արիւնոտ պայքարներու, իր հայրենիքը ազատ կերպով իր կամքը յայտնեց եւ իր կուսակցութիւնը՝ ազատականները զգալի մեծամասնութիւն մը կազմեցին հելլէն նոր խորհրդարանին մէջ։ Իր հոգին՝ ուրեմն՝ կ'ապրէր։

Իրեն համար մէկ նուիրականութիւն կար, իր հայրենիքին շահը։ Անոր համար էր որ, այնքան մահացու պայքարներէ յետոյ, երբ քաղաքական հովերը շրջեցին ամէն ինչ, ինք, Թուրքերու երբեմնի մահացու թշնամին չվարանեցաւ մինչեւ Էնկիւրի երթալ եւ Քէմալի ձեռքը սեղմելով, համաձայնութիւն կնքել անոր հետ։ Այս առթիւ իր հակառակորդներուն կ'ըսէր.

— Գիտեմ, Թուրքիոյ հետ համաձայնելով, ես դաւաճան մըն եմ՝ ձեր աչքին։ Վաղը մեղմացուցիչ պարագաներ պիտի գտնէք ինծի համար։ Մեռնելուս՝ պիտի ներէք ինծի։ Իսկ տասը տարի վերջ արձաններ պիտի կանգնէք։ Ասիկա պատմութիւնն է ամէն ժամանակներու։

Որովհետեւ, կէս դարու անընդհատ պայքարը, յաղթանակներն ու ձախողութիւնները իրեն սորվեցուցած էին կատարելապէս ճանչնալ մարդիկն ու աշխարհի իրերու անհաստատութիւնը։

** «Կեցցէ Թուրքիա»յէն վերջ այս ծեր աղուէսը որ Կոստանդին Թագաւորին գլուխը կերած էր, վերջին օրերս «Կեցցէ Թագաւորը» գոչելու չվարանեցաւ տեսնելով որ հայրենիքին մէջ զօրաւոր հոսանք մը կար դէպի գահը։ Եւ նոր Թագաւորը Եօրկիոս փոխադարձեց՝ այս զիջումը իր կարգին ներելով բոլոր հակաթագաւորական ըմբոստներուն։ Հայրենիքը խաղաղութեան պէտք ունէր։

** Վենիզէլոս շառաւիղն էր այն յոյն զաւակներուն զորս աշխարհ կը սիրէ։ Շատեր զայն բաղդատած են Ոդիսեւսի հետ եւ կոչած՝ «խորամանկ Կրետացի»։ Իրաւ ալ, ինչպէս Ոդիսեւս կամաւոր խուլ կ'ըլլար. Վենիզէլոս ալ կ'օգտագործէր իր կարճատեսութիւնը։

Խորամանկ էր ոչ միայն իր ցեղին յատուկ նրբութեամբ, այլ նաեւ պետական մարդու գիտութեամբ։ Կը սիրէր կառավարել, եւ երբ 64 տարեկանին՝ քանի մը տարուան խաւարումէ յետոյ կրկին վարչապետ եղաւ, իր խանդէն ու խանդավառութենէն բան պակսած չէր։ Հակառակ իր տարիքին կ'աշխատէր ապագայի վստահութեամբ յեցուն։

Օր մը բարեկամի մը կ'ըսէր.—«Գիտե՞ս խանութ մը ուր նոր պետական մարդիկ ծախեն։ Սիրով քանի մը հատ գնել կ'ուզէի դրամովս ...»։

** Վենիզէլոս անդամ ընտրուած էր Փարիզի բարոյական ու քաղաքական գիտութեանց ակադեմիին։ 20 տարի առաջ երբ Փարիզ կը գտնուէր, ընդունելութիւն մը եղաւ իրեն նոյն Ակադեմիին մէջ, եւ երբ իրեն ներկայացուցին տոմարը, ջղային եւ փութկոտ գիրով մը սապէս արձանագրեց.—

«Ըսել ճշմարտութիւնը, ամէն առթիւ, Թագաւորին ինչպէս ժողովուրդին»։

Ուրիշ առթիւ մըն ալ այս ակադեմիին վրայ խօսած ատեն կ'ըսէր.

— Ի՜նչ հիանալի երկիր է սա Ֆրանսան, ուր, պաշտօնական կազմակերպութեան մը մէջ Բարոյականն ու Քաղաքականութիւնը իրարու կ'ընկերանան ...

** Մեծ Կրետացին շատ չի սիրեր չաղակրատել լրագրողներու հետ։ Վերսայլի դաշնագրին բանակցութեանց պահուն երբ դուրս կ'ելլէր նախագահ Ուիլսընի քովէն, օրագրողները փութացին լուր առնելու համար։

— Կատարելապէս համաձայն ենք նախագահ Ուիլսընի հետ, յարեց Վենիզէլոս նուրբ ժպիտով մը։

— Բայց ի՞նչի մասին, հարցուցին լրագրողները։

— Համաձայն ենք, ըսի։

— Բայց ի՞նչ կէտի վրայ։

— Համաձայն ենք որ Հոմերոս ամենամեծ քերթողն է... Եւ անցաւ գնաց ժպտագին։

** Երբ, 1915ին Վենիզէլոս դրամի պէտք ունեցաւ Կոստանդին Թագաւորին դէմ պայքարելու համար, Անատոլուցի Յոյն մը՝ զինավաճառ Զախարով անհրաժեշտ միլիոնները տրամադրեց անոր, քանի որ ան ալ մեծ Յունաստան մը կ'երազէր։

Բայց այս երկու մարդիկը պիտի խզէին իրենց յարաբերութիւնը Անատոլուի պարտութենէն յետոյ։ Զախարով Ռումանիա եղած ատեն ռումէն արքայական ընտանիքը շատ շոյեց, փառաւորեց զինքը որպէսզի ոչ միայն Ռումանիոյ համար Ֆրանսայի մէջ փոխառութիւն մը կնքէ, այլ եւ հելլէն գահին վրայ վերահաստատել տայ Եօրկիոս Թագաւորը որ ռումէն արքայական ամոլին փեսան էր։ Զախարով վստահելով Վենիզէլոսի երախտագիտութեան վրայ, Ֆրանսա դարձին առաջարկեց անոր, բայց ան մերժեց. հելլէն մեծահարուստը այս բանը երբեք չներեց Վենիզէլոսի։

Հայրենիքը գերիվեր էր քան երախտագիտութիւնը։

** Իշխանութիւնը իր փառքերուն հետ վտանգներն ալ ունի։ Կը յիշուի թէ Վենիզէլոս, իր վերջին վարչապետութեան ատեն երբ կնոջը հետ ինքնաշարժով Աթէնքէն Փիրէոն կ'երթար, հակառակորդներուն կողմէ մահափորձի մը ենթարկուեցաւ։ Հրացաններու առաջին հարուածին՝ Տիկ. Վենիզէլոս զմայլելի արթնամտութեամբ մը անմիջապէս կառքին խորը հրեց իր ամուսինը եւ իր մարմնովը ծածկեց զայն։ Այսպէս՝ նշանաւոր Կրետացին փրկուեցաւ, իսկ իր անգլիացի կինը [illegible] գնդակ մը ստացաւ։

** Վենիզէլոս մահապատիժներու ռէքօրը կոտրած էր։ Վեց անգամ մահուան դատապարտուած էր ըսկսեալ Աբտիւլ Համիտի հրովարտակէն մինչեւ անցեալ տարի, Աթէնքի զինուորական ատեանը։ Բայց որ եւ է ատեն օձիքը ձեռք չէ տուած։ Նոյն իսկ իր դէմ մահափորձը ձախողած է։ Արկածն ալ անհետեւանք մնացած։ Պատերազմի պահուն երբ Աթէնքէն Լոնտոն կ'երթար, գիշերանց ցամաք ելաւ Գրինիչի։ Բայց որովհետեւ շատ մութ էր, սանդուղին վրայէն սահեցաւ ու ծով ինկաւ։ Բարեբախտաբար իռլացի նաւազ մը ժամանակին հասաւ եւ զայն ազատեց։ Ծնունդով յեղափոխական այս մարդուն ճակատագրին մէջ յանկարծական մահ չկայ եղեր. մեռաւ հանդարտ քաղաքացիի պէս, իր անկողնին մէջ, շրջապատուած իր անձնուէր կնոջմէն ու զաւակներէն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ

Սիրելի «Յառաջ», ինչպէս գիտես, ես չեմ գրեր Պէյրութի մէջ տեղի ունեցող ֆութպոլի մրցումներուն, սարքուած հանդէսներուն եւ երեկոյթներուն մասին։ Ոչ անոր համար որ շահեկանութենէ զուրկ են, այլ որովհետեւ «Յառաջ»ը քիչ մը հեռու է ինկեր։ Այսուամենայնիւ կ'ուզէի մարտ ամսուան առաջին երկու կիրակիներուն տեղի ունեցած ֆութպոլի մրցումներուն տեղեակ պահել եւ քեզ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեծ ընտանիքին պատկանող Ֆրանսայի շրջանի մեր եղբայրները։

Այս առթիւ քանի մը տեղեկութիւններ Պէյրութի մէջ ֆութպոլի խումբերու մասին։

Անցեալ տարի խօսելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանի մասին, ըսեր էի թէ երբ մենք այս ափերուն վրայ եկանք տեղաւորուելու, ֆութպոլը գրեթէ անծանօթ էր ժողովուրդին՝ թէ Հայուն եւ թէ տեղացիներուն։ Պոլսոյ մեր քանի մը երիտասարդներուն ջանքերուն շնորհիւ կազմուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ը, հիմը դրուեցաւ սկաուտիզմի, ֆութպոլի եւ ողիմպիական խաղերու։ Ժամանակին բաւական երկար գրած եմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերելքի մասին։ Դժբախտաբար մոռցեր էի անուն մը որ գրեթէ մոռցուած է մեր շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ական շարժումին,— ընկ. Յովհաննէս Շահինեանն է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեր շրջանի ոչ միայն հիմնադիրներէն է, այլ եւ անոր ծաւալման, զարգացման մեծագոյն սատարողը իր ուսանողական շրջանէն մինչեւ գործի ասպարէզ։ Իր գեղարանը Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներուն ժողովատեղին է կարծեմ։

Անցնելով ֆութպոլի պատմութեան, այդ շատ հին չէ Լիբանանի մէջ։ Ան սկսաւ ամերիկեան շրջանակէն, կ'ուզեմ որբանոցներէն եւ Ամերիկեան Համալսարանէն։ Որբանոցներու ցրուելէն ետք, Հալէպ, Դամասկոս, Պէյրութ, սկսան կազմուիլ հայկական խումբեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ ժամանակին գոյութիւն ունեցող Որբ. Ընկ. Միութեան կողմէ։

Առաջին ողիմպիական ֆութպոլի մրցումը տեղի ունեցաւ, որքան կը յիշեմ, Պէյրութի մէջ, 1925ին եւ անկէ ետք, ամէն տարի, Հ. Մ. Ը. Մ. կը սարքէ միջմասնաճիւղային ֆութպոլի մրցումներ Հալէպի կամ Պէյրութի մէջ ուր ներկայ կ'ըլլան սփռուած 8—10 մասնաճիւղերու խումբերը իրենց սկաուտներով։

Տեղացիները հետեւեցան Հայերուն. Իսլամը զատ, Մարոնին զատ, կաթոլիկը զատ սկսան կազմել սկաուտական եւ ֆութպոլի խումբեր։ Այդ սակայն, Ամերիկեան Համալսարանը արդէն կը փայլէր ու ախոյեանութեան փառքը կ'ապրէր իր վարսիթի խումբով։

Հայերուս անկայուն վիճակն էր պատճառը որ առաջին օրէն ի վեր չունեցանք զօրաւոր խումբ մը։ Բայց տեղափոխութեան աստիճանական նուազութեան հետեւանքով արդէն շատ մը ուրիշ կազմակերպութեանց զուգահեռ հաստատ հիմերու վրայ դրուեցաւ նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր մարզական խումբով։ Եւ ահա երեւան կուգան Դամասկոս, Հալէպ եւ վերջապէս եւ Պէյրութը։

Ամերիկեան Համալսարանի ֆութպոլի խումբին մաս կազմող տեղացի տղաքը, երբ իրենց ուսանողական շրջանը լրացնելով դուրս ելան, կազմեցին «Ռընէսանս» անունով ֆութպոլի խումբ մը, իրենց շուրջն հաւաքելով տեղացի երիտասարդութեան մեծ մասը։

Ռընէսանսի կազմութենէն ետք, բոլոր համայնքին ծոցէն սունկի պէս ամէն օր, շողշողուն անուններով լոյս աշխարհ եկան ֆութպոլի խումբեր, որոնցմէ շատեր առանց դաշտ իջնելու կազմալուծուեցան, իսկ ուրիշներ մը աւելի երկար քաշքշեցին իրենց վիճակը ու վերջապէս տեղի տուին։ Այժմ զուտ արաբական (տեղական) մրցող երկու խումբեր կան՝ եւ Ռընէսանս, իսկ խառն խումբեր Վարսիթի, D.P.H.P. եւ D.B.D.։

Հայերս ալ անշուշտ այս գետին վրայ ալ ունեցանք մեր «բաժանումները», զանազան անուններով։ Վասպուրական (Հալէպ), (Պէյրութ) հայրենակցական էին, ուրիշներ, անոնք որ կազմուեցան խանձոտութեամբ Բարեգործական Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան, որուն հովանաւորն է Բարսեղ կաթողիկոս, եկան ոչ թէ սփոփ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՇԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

— Հայը, պատասխանեց Լէյլա, ոչ առաջին անգամ է որ կը խառնուի այսպիսի գործերու մէջ, ոչ ալ անձնական վրէժս կրած է։ Ես ալ պիտի ուզէի ձեր ըսածին պէս երեւիլ, բայց չեմ կրնար։ Ո՛չ, չեմ կրնար։

×

Լէյլայի հետ խօսակցութիւնս ընդմիջուեցաւ։ Սպասաւորը յայտնեց թէ դեսպանատան բարապանը զիս տեսնել կ'ուզէր։ Ներողութիւն խնդրեցի Լէյլայէն, եւ գացի բարապանիս մօտ։ Այս վերջինը նամակ մը տուաւ, ըսելով որ զայն կարդալէս անմիջապէս վերջ պէտք էր դեսպանատուն երթայի, ուր մարդը ինծի կը սպասէր։

Նամակը կ'իմացնէր ինծի, թէ Գրիգոր սպաննուած էր Թուրք ոստիկաններու հետ ունեցած բախումի մը ընթացքին։

Շուտով սրահ վերադարձայ, լուրը Լէյլային յայտնելու համար։ Անմիջապէս ինծի կառչեցաւ վար չիջնալու համար. եւ որպէսզի ուրիշներուն ալ յայտնի չընէ իր անձկութիւնը, թեւս մտնելով դուրս առաջնորդեց զիս։ Հոն սկսաւ արտասուել ու խօսիլ այնպիսի ձեւով մը, որ կարծես կը խեղդուէր։ Վախցայ եւ երկու գաւաթ քօնեաք բերել տուի։ Քիչ վերջ ինքզինքը գտաւ։ Ըսի թէ Գրիգորի մեռնելէն վերջն ալ ես դաւը գլուխ հանելու միջոցներ ունէի։ Գիտէի նաեւ ուժանակներու թաքստոցը։

Այս խօսքերս քիչ մը հանդարտեցուցին զինք։ Որոշեցի երեք օր վերջն պրիճի փարթիի մը հրաւիրել զայն, եւ այն ատեն յայտնել, թէ Հայուն սպանութենէն վերջ կարելի՞ էր բան մը ընել։ Այսպէսով բաժնուեցայ իրմէ։

×

Ուղղակի դեսպանատուն գացի, ուր կը սպասէր ինծի տարբեր ականջներով լրտես։ [illegible] հագուստներ ունէր եւ վիրակապ մը մեծ մասով այտերը կը ծածկէր։ Հիւանդապահուհիի հագուստներով կին մը ունէր հետը։ Վերջէն ըսաւ որ իր քոյրն էր ան։

Երկուքն ալ գրասենեակս մտնելէ վերջ, դուռը գոցեցի եւ սկսայ պոռալ, կանչել.

— Այս ի՞նչ խայտառակութիւն է։ Բոլոր աղքատները, կաղերը, կոյրերը միշտ իմ վրա՞ս պիտի գան։

Դուրսը, Օսմանին հետ կը գտնուէին երկու Յոյներ ալ, որոնք կասկածելի երեւցան ինծի. (դժբախտաբար, Պոլսոյ Յոյներուն մէջ կը գտնուէին քանի մը վատեր, որոնք Թուրք ոստիկանութեան հաշուին լրտեսութիւն կը կատարէին)։

Յետոյ լրտես գրասեղանին մէկ կողմը թողուց իր քողը, եւ քովս գալով, արագօրէն փսփսաց, թէ Հայը սպաննուած էր եւ վախ կար որ միւս երկուքն ալ ձերբակալուէին։

Յանձնարարեցի որ հսկողութիւն կատարեն եւ յետոյ ինծի ղրկեն քիւրտ ցեղապետը, որուն վրայ բացարձակ վստահութիւն ունէի։ Պէտք էր իմանային նոյնպէս թէ Հայուն Քուզկունճուկի բնակարանին մէջ քննութիւն կատարուա՞ծ էր։

Այս խօսքերէս վերջ, մեկնեցան։

Քիչ վերջ հասաւ Լէյլան, որ հեւ ի հեւ բացատրեց, թէ ոստիկանութիւնը տակն ու վրայ ըրած էր Հայուն տունը, բայց չէր կրցած ուժանակը գտնել։ Այս բոլորը իմացած էր դաւադրութեան մասնակից փաշայէն։

Լէյլայի մեկնումէն վերջ, կը խորհէի վերջին դէպքերու վրայ։ Կ'անդրադառնայի թէ ինչպէս «Յավուզը» օդը հանելու ծրագրէն հասած էի մինչեւ այն դաւադրութեան, որուն խառնուած էին պէյեր ու փաշաներ ու դեռ չէի գիտեր թէ որոնց հետ գործ պիտի ունենայի։

Այն ատեն խորհեցայ թէ այնպիսի ձեւով մը պէտք էր կարգադրէի գործը, որ խնդիրը հեռանար անախորժ դարձուածքներ առնալէ։ Չէի ուզեր կորսնցնել Լէյլան ալ, որ կրնար օգտակար ըլլալ ինծի, բայց կրնար նաեւ վտանգել զիս՝ իր շարունակական այցելութիւններով։ Երկար խորհելէ վերջ, հետեւեալ որոշումները տուի։

Լէյլան պիտի ծանօթացնէի անգլիացի լրտեսի մը, որ կրնար նոյնպէս ալ օգտակար ըլլալ անոր։ Լէյլայի միջոցով պիտի համոզէի միւս լրտեսները, որ դաւը գլուխ հանուէր, Յունաստան Թուրքիոյ դէմ պատերազմ յայտարարելէ վերջ, երբ հելլէն ներկայացուցչութիւնը հեռացած պիտի ըլլար Պոլսէն։ Քիւրտ ցեղապետն ալ պիտի մտնէր դաւադրութեան մէջ, որպէսզի ձեռքիս տակ 3 լրտեսներ ունենայի.— Անգլիացին, Լէյլան եւ Քիւրտը։

Յետոյ պէտք էր ուժանակները Հայուն տունէն փոխադրել երկու վստահելի նաւերու միջոցով, որոնք «Յավուզ»ին շուրջը դեգերելով, յարմար առիթով մը պիտի նետէին զանոնք մարտանաւին մէջ։

Քիչ վերջ ճաշս աւարտելով, գացի ծխավաճառին, եւ պատուիրեցի որ քիւրտ ցեղապետը ինծի ղրկեն։

Երեկոյին, տանս մէջ, մինչեւ ուշ գիշեր անոր սպասեցի։ Կէս գիշերուան մօտ, այր եւ կին մը եկան։ Հայ դռնապանը ըսաւ, որ Գրիգորին քոյրը եւ ուրիշ Հայ մը եկած զիս տեսնել կ'ուզէին։ Մերժեցի զանոնք ընդունիլ, ըսելով որ կրնային յաջորդ օրը դեսպանատունէն անցնիլ ու տեսնել զիս։ Բայց դռնապանը պնդեց, յայտնելով որ երկուքն ալ կը պատկանէին «Դաշնակցութիւն» կոչուած կազմակերպութեան։ Այն ատեն հրամայեցի որ ներս անցնին։

Քիչ վերջը, երեւցան երկուքն ալ։ Դռնապանը հասկցուց թէ կինը Գրիգորին քոյրն էր։ Իրեն ընկերացողը դուրսը, սրահին մէջ մնաց, իսկ ինք առանձին մտաւ գրասենեակս ներս։ Ցաւակցութիւններս սկսայ յայտնել եղբօրը մահուան համար, բայց անիկա ընդմիջեց ըսելով, թէ Գրիգոր մեռած էր հերոսի նման, եւ մահը ճակատագրական էր, «Աստուծմէ եկած»— ինչպէս կ'ըսեն արեւելեան ժողովուրդները։

Խորունկ հառաչանք մը արձակելէ վերջ, իր ծոցէն հանեց երկտող մը զոր Գրիգոր գրած էր։ Երկտողը կ'ըսէր.— «Եթէ պատահի որ սպաննուիմ նոյն վստահութիւնը ունեցէք քրոջս հանդէպ. անիկա գիտէ ամէն բան եւ պիտի օգնէ քեզի։ Յանդուգն եւ վստահական է նոյն իսկ ինծմէ աւելի»։

Յուզուեցայ այդ տողերը կարդալով, եւ «խե՜ղճ Գրիգոր» մրմնջեցի։

Այն ատեն, քոյրը սկսաւ պատմել իրենց ամբողջ կեանքը։ Հարուստ էին երբ Թուրքերը սպաննեցին իրենց ծնողքը եւ թալլեցին իրենց հարստութիւնը։

(Շար.)

(11)

ներմուծելու հայ տղոց մէջ, այլ ատելութիւն, պայքար սերմանելու Հ. Մ. Ը. Մ.ին դէմ։ Եւ ինչպէս անոնց մէջ պայքարները, Հ. Մ. Ը. Մ.ին դէմ ալ յախողութեան մատնուեցան, հակառակ իրենց լայն վարկերուն՝ յատկացուած Բարեգործականէն եւ կաթողիկոսարանէն։ Աստնցմէ պատ կային նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին համակիր ֆութպոլի խումբեր, այսպէս, Զոմերուն «Վահագնը», յետոյ «Հերոսը» եւ ութիւններ որոնք իրենց մէջ կը հաշուէին բաւական լաւ խաղցողներ։

Պէյրութ տեսակ մը միջազգային քաղաք է իր բնակչութեան այլազանութեամբ, եւ երբ ֆութպոլի մրցում կատարուէր, հայ անունը բարձր պահելու ներքին ուժէն մղուած դաշտ կ'իջնէր Դամասկոսի անխորտակելին՝ հզօր հայեր տղաներու բուռն ու անվերջ ծափահարութեանց տեղատարափին մէջ։ Եւ պէտք է շեշտել որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը հայ ցեղին մկաններուն ուժը օտարներուն ճանչցնողը եղաւ մանաւանդ այս վերջին երկու տարուան ընթացքին Դամասկոսի խումբը, որուն աշտարակին խմբապետ Օննիկին ուսերէն վեր միշտ կը ծածանի կապոյտը՝ վրան Հ. Մ. Ը. Մ. վերտառութեամբ։ Աւելցնենք նաեւ որ, Հալէպի մեր խումբն ալ Դամասկոսին համազօր է, բայց հեռու ինկած ըլլալով Լիբանանի մայրաքաղաքէն, իր գիծը շատ չի կրնար ցուցնել միջազգային մրցումներուն։

Ինչպէս տեսանք, մեր շրջանը ունի որդէն իր ախոյեան խումբը, բայց վախնալով որ օր մը անոնցմէ մէկ քանին գործի բերուելով կը հեռանան Դամասկոսէն եւ կը տկարանայ խումբը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէյրութի վարիչները, համախորհուրդ Շրջ. Վարչութեան հետ, ջանացին մէջտեղ բերել ներկայանալի զօրաւոր խումբ մը։ Խորհրդակցութենէ մը յետոյ Զոմի «Վահագնը» միացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին եւ Պէյրութը ունեցաւ իր խումբը, Դամասկոսի խումբին համահաւասար, եթէ ոչ աւելի։

Մարտ 1ին, տեղի պիտի ունենար Պէյրութի խումբին առաջին մեծ խաղը, ակումբին պարտութիւն չտեսած Օֆիւսաիդին դէմ։ Մենք բոլորս ալ այս ֆութպոլին միայն հետաքրքրութեան համար, իսկ արդիւնքը գերազանցեց մեր յոյսերը։ Չեմ ուզեր մանրամասնօրէն նկարագրել խաղը, թէ ինչպէս կը հաւաքուէին թիկունքի մեր տղաքը որոնց կեդրոնն էր կանգնած Զոմունի Գեղամը, թէ ինչպէս յառաջապահները ճապուկ շարժումներով, կարճուկ-մարճուկ այդ աղջը, միւսներուն ջայլամի սրունքներուն մէջէն կը սահեցնէին գնդակը, տանելով մինչեւ նշանակէտը։ Ես չեմ նկարագրեր ծափերն ու բացագանչութիւնները, օդաչու գլխարկները, ինքնութիւնները մեր «խենթ» տղոց, որոնք գուցէ շատ լաւ գիտես, սիրելի Յառաջ, թէ որ անոնց աշխուժութեամբ կը քալեն։ Ինչ որ կ'ուզէի շեշտել, այդ Միութիւնն է, երկու տարբեր ուղիներով Հռոմ գացող ճամբաներու միացումով էր որ, բերաւ մեզի յաղթութիւնը մէկի դէմ երկուքով։ Ինչ որ նոյն օրն իսկ քաղաքին ամէն անկիւնը արձագանգ գտած էր։ Այդ է պատճառը որ Վարսիթին ալ կ'ուզէ իր ուժը փորձել ու յաղթել կրնալ, աւելի խուռն բազմութեան մը ներկայութեան երկու խումբերն ալ գործն իջան։ Հակառակ հովին հաւանին ի նպաստ հակառակորդին, մեր տղաքը ոչ միայն գնդակը բերդէն հեռու կը պահէին, այլ եւ թշնամին նեղը դնելով կը սպառնան անոր բերդին ու ահա, ... առաջին կէտը ... Եւ ծափ եւ ուրախութիւն, եւ ողջագուրում։ Խաղը նոր թափով կը սկսի, սրտերու տրոփն ալ ամէն հարուածի կը հետեւի։ Խաղը մերթ այս կողմ մերթ այն կողմ կը տարուբերի։ Հայկական դէմքերուն վրայէն երբեմն ուրախութեան ժպիտն է որ կը փայլի, երբեմն տխրութեան հովն է որ կը սահի ... եւ այսպէս մինչեւ որ խաղը կը վերջանայ երեքի դէմ երկուքով։

Սիրելի «Յառաջ», յաղթելու վճռականութեամբ դաշտ իջած այդ տղաքը, հաւասար արդիւնքով չէին ուզեր դուրս գալ։ Այդպէս են մեր տղաքը, միշտ յաղթելու գաղափարն է որ զիրենք կ'առաջնորդէ եւ մաղթենք որ, այդ գաղափարը զիրենք տանի նաեւ այն փառաւոր յաղթանակին որ պիտի գայ, մեր երիտասարդներուն յաղթելու վճռական կամքով։

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը։

Կեցցէ՛ Հ. Մ. Ը. Մ.ը։

ՇԱՀՐՈՋ

Նիսի հայ գաղութին մեծարանքը

—o—

Le Petit Niçois (28 մարտ) կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— Հայ գաղութին մեծարանքը առ Պ. Ժան Մէտսէն.—

Երէկ, Նիսի քաղաքապետարանին մէջ, Պ. Ժան Մէտսէն, քաղաքապետ-երեսփոխան, իր դրասենեակին մէջ ընդունեց Նիսաբնակ Պ. Մաթէոսեանը՝ Հայոց ներկայացուցիչը։

Հայ գաղութը առաջիններէն եղաւ որ ժամանակցեցաւ օտար գաղութներու մեծարանքին՝ հանդէպ քաղաքապետին, մեծարանք մը, որ թերթուն արտայայտութեան մը վերածուեցաւ անցեալ կիրակի։

Հայ գաղութը, այս առթիւ, պարտք համարեց իր երախտագիտութիւնը յայտնել քաղաքապետին, որ վեհանձն եւ լայն առընչակնութիւն մը ցոյց տուած է իրեն։ Այսպէս, Հայոց պատգամաւորութիւնը, յանուն գաղութին, Նիսի քաղաքապետին նուիրեց հռչակաւոր ծովանկարիչ Վարդան Մախոխեանի մէկ գործը,— լուսնի լոյսին տակ ծովանկար մը խարակի մը ոտքին տակ։

Պ. Մաթէոսեան քանի մը բառով իր երախտագիտութիւնը յայտնեց՝ երախտագիտութեան եւ անձնուիրութեան արտայայտութիւններով, եւ միաժամանակ Մախոխեանի ծովանկարին հետ քաղաքապետին յանձնեց մագաղաթեայ գիր մը, որուն մէջ կը նկարագրուի յուզումով եւ պարզութեամբ օրուան հանդիսութիւնը։

Պ. Ժան Մէտսէն, շատ զգածուած այս արտայայտութենէն, ողջագուրեց Պ. Մաթոսեանը՝ պարտք դնելով վրան իր շնորհակալութիւնը եւ յարգանքին հաւատարիքը յայտնել հայ գաղութին»։

L'Eclaireur de Nice (28 մարտ) իր կարգին կը գրէ.—

Պ. Ժան Մէտսէն, երէկ առաւօտ, ընդունեց Պ. Մաթոսեանը, որ յանուն Նիսի հայ գաղութին, իրեն յանձնեց մեծ ծովանկարիչ Վարդան Մախոխեանի մէկ հրաշալի գործը։

Պ. Մաթոսեան միաժամանակ յանձնեց ուղերձ մը, մեծ արուեստով մագաղաթի վրայ գրուած, լուսանցքները գեղազարդուած՝ հին Հայաստանի պատմական զինանշաններով, եւ Նիսի հայ գաղութին համակրանքն ու երախտագիտութիւնը յայտնեց այն լայն առընչակնութեան համար, զոր քաղաքապետը շնորհած է Հայերուն»։

** Մարտ 15ի հացկերոյթին ալ մասնակցած է Պ. Մաթոսեան, իբրեւ ներկայացուցիչը Հայերու։ Այս առթիւ Պ. Մաթոսեան նամակ մը ուղղելով մեզի, լուսաբանութիւններ կը հաղորդէ ծանօթ վէճի մասին, բացատրելով իր դերը։ Ամէն ինչ վերջացած ըլլալով, զանց կ'ընենք այդ նամակին հրատարակութիւնը։ Հատուած մը միայն.

— «Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսը աջ-ձախ խինալով, դիմած էր ոչ միայն նահանգապետին եւ «էքլէրէօրի» խմբագրապետին, այլ եւ միւս հիւպատոսներուն, իրենց օժանդակութիւնը խնդրելու համար, սպառնալով ի հարկին մեկնիլ եւ բողոքել Փարիզի թրքական դեսպանին։ Այս առթիւ ես ալ ներկայացայ եւ բացատրութիւններ տուի առ որ անկ է, եւ կատարելապէս յաջողեցայ։ Թուրք հիւպատոսին պատասխանուեցաւ թէ անկարելի է հեռացնել Հայերու ներկայացուցիչը, եւ պայ խօզքայա առիպուեցաւ տեղի տալ։ Այդ առթիւ էր որ ծագեցաւ «քօլոնիի» (գաղութ) վէճը։ Կը կարծեմ թէ այս բարոյական յաղթանակը բաւական է մեզի համար։ Պէտք չէ մոռնալ որ մենք դեսպան կամ հիւպատոս չունինք եւ մեր միակ ուժը կը կազմէ մեր բարոյական վարկը»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՀԻՆԵԱՆՆ ԱԼ...

—o—

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն.—

Գրագիտուհի Մարիէթթա Շահինեան Խորհրդային Գրողներու Միութեան ղրկած է հրաժարագիր մը՝ հեռանալու համար Միութեան շարքերէն։ Իր հրաժարականին մէջ, իբրեւ պատճառաբանութիւն՝ Մարիէթթա Շահինեան կ'ըսէ թէ գրողներուն լաւ վերաբերում ցոյց չի տրուիր։

Փետր. 27ին, Շահինեանի հրաժարականը քննութեան առնուեցաւ Միութեան վարչական ժողովին մէջ։ Ժողովին հրաւիրուած էր նաեւ Շահինեան, որ այնտեղ ընդունեց թէ Միութենէն հրաժարելու իր փորձը, ինչպէս եւ հրաժարականին պատճառաբանութիւնը «քաղաքական ծանր սխալ մըն էր», ուստի ետ առաւ իր հրաժարականը։

Միւս կողմէ Գրողներու Միութեան Վարչութիւնը հետեւեալ որոշումը տուաւ Մարիէթթա Շահինեանի հրաժարականին մասին.—

Խորհրդային Գրողներու Միութիւնը խստիւ կը դատապարտէ Մարիէթթա Շահինեանի ընթացքը, սխալ մը կը համարէ անոր հրաժարելու գաղափարը, «որ կը հակասէ խորհրդային կազմակերպութեանց անդամներու ներկայացած տարրական պահանջներուն»։ Իր պատճառաբանութիւնը անհիմն է եւ խորհրդային երկիրներու գրողներու հանդէպ զրպարտութիւն մը։ Շահինեան իր հրաժարականով ցոյց տուաւ որ չէ հասկցած գրողին դերն ու տեղը Խորհրդային Միութեան մէջ, ինչպէս նաեւ երեւան բերաւ անապարծութիւն, գոռոզութիւն եւ գրականութեան մէջ իր ունեցած կարեւորութեան մասին գերագնահատումի հակումներ»։

Յետոյ կ'աւելցուի.— Խորհրդային Գրողներու Միութեան կեդր. Վարչութիւնը «ի գիտութիւն կ'ընդունի Շահինեանի յայտարարութիւնը, հրաժարականը ետ առնելու ժամանակ, թէ իր պատճառաբանութիւնը քաղաքական սխալ մըն է»։

ՀԻՄԱ ԼՍԵՆՔ ՏԻԿ. Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԸ

—o—

Տիկ. Զապէլ Եսայեան հետեւեալ նամակն ուղղած է Խորհ. Հայաստանին (մարտ 4).—

— Քիչ անգամ եմ գնում շուկայ, բայց եւ այնպէս երբեմն պատահում է եւ լաւ է, որ երբեմն այդ պատահում է, որովհետեւ ոչ մի տեղ թերեւս այնքան շօշափելի կերպով չենք զգում եւ չենք տեսնում այն կենցաղային փոփոխութիւնը, որ կրում է մեր քաղաքը՝ Երեւանը։

Մէկի համար, որ վաղուց չի գնացել շուկայ, այդ փոփոխութիւնն զգալի է անմիջապէս։ Այժմ շուկան աւելի մաքուր է, ցուցադրուած ապրանքներն աւելի առատ են եւ լաւորակ, տեսակները բազմացել են, վաճառողները եւ գնողներն անհամեմատ աւելի մաքուր են հագնուած, մի խօսքով շատ զգալի փոփոխութիւնն անմիջապէս ուշադրութիւն է գրաւում։ Մթերքները բազմազան են եւ լաւ որակի, կարելի է լաւ ընտրութիւն կատարել։

Ահա այդպիսի դիտաւորութեամբ մօտենում եմ մսավաճառի դռնակին, որ աւելի շատ պանրի դռնակ է նմանում, քան թէ մսավաճառի։ Ջանում եմ որոշել, թէ ինչ կտոր պէտք է ընտրեմ, բայց այդ դառնում է անկարելի։ Առեւտուր անելու համար պատրաստուած դռնակից տեսնւում են միայն կլիոքը, վաճառողի դէմքը եւ կլիոքի մօտ դրուած մի քանի կտոր միս, որոնք պատշաճ չեն իմ մտքի մէջ եղած ճաշին։

Ընտրութիւնը կատարւում է վաճառողը յաճախորդի թերանացի ցուցմունքների համեմատ եւ այդ կատարւում է խանութի անտեսանելի խորքում, այնպէս որ երբ վաճառողը բերում է մսի կտորը, որ ընտրել է իր հայեցողութեամբ, պէտք է վերցնել, ուրիշ ճար չկայ։ Վաճառողի սրաչումն անվերաքննելի է։

Այն ժամանակ լրջութեամբ կարգի եմ հրաւիրում վաճառողին, նրան յանդիմանում եմ իր վարմունքի համար։

Ընթերցողը կարող է գուշակել թէ ինչ է լինում հետեւանքը։

Դիմում եմ առաջին միլիցիոնէրին (ոստիկան), որ տեսնելով իմ զայրոյթը, կարծում է թէ փող են գողացել ինձանից, երբ ասում եմ, թէ ոչ, փող չեն գողացել, նա այլ եւս չի հետաքրքրւում ինձնով։ Դիմում եմ մի երկրորդին, ինձ ուղարկում է պարէտին մօտ, որ ի հարկէ իր տեղում չէ։ Իմ միակ նպատակս է տեղեկանալ թէ ինչ պէտք է անել նման պարագային, ինչպէս անել որ այդպիսի անշնորհք, ջղային եւ անկիրթ վաճառողները հասկանան, թէ այդպէս չի կարելի վարուել յաճախորդների հետ։ Եւ ահա դիմում եմ մի ուրիշ միլիցիոնէրի, որ ինձ ուղարկում է թաղամասի միլիցիայի տունը։ Այնտեղ պէտք է ասել, որ անմիջապէս հասկանում են իմ գանգատի բնոյթը, նոյն իսկ շնորհակալութիւն են յայտնում, որ կատարում եմ հասարակական պարտականութիւնը, բայց իրաւամբ ինձ ասում են, որ պէտք է վերադառնամ շուկայ, որտեղ միլիցիոնէրները յատկապէս պարտաւոր են հսկել կարգ ու կանոնին։

Վերադառնալով, ուրեմն, դիմում եմ առաջին հանդիպած միլիցիոնէրին, որ վարւում է պարտաճանաչօրէն, ցաւում եմ, որ չհարցրի նրա անունը. նա անմիջապէս ընկերանում է ինձ, գնում ենք մսավաճառի մօտ եւ այս անգամ մտնում ենք խանութ։ Ես ուզում եմ միայն իմանալ այդ զարմանալի վաճառողի անունը,— Յարութիւն Յովհաննիսեան։ Տեսնելով որ միլիցիոնէրն անձամբ արդէն ըմբռնեց, թէ ինչ տեսակի վաճառող է այդ մարդը, ես այլ եւս հեռանում եմ։

Մեր երկիրը հասել է ապրանքների առատութեան այնպիսի աստիճանի որ մենք պէտք է կարողանանք մեր ճաշակով ընտրութիւն կատարել եւ վաճառողները պէտք է ընդառաջ գնան մեզ։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—•—

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւններով կ'ընէ իր 14րդ տարեդարձին առթիւ (25 մարտ).

— «14 տարիէ ի վեր այս ճամբուն վրայ ենք, հաւատաւոր ուխտաւորի պէս։ Շատ դժուարութիւններու հանդիպեցանք, բազմաթիւ խոչընդոտներու դէմ պայքարեցանք, բայց քալեցինք անվհատ՝ յաղթանակին յոյսով։ Ունեցանք թերութիւններ, ունեցանք սայթաքումներ, ակամայ եւ հարկադրական, բայց երբեք չդաւաճանեցինք մեզ առաջնորդող լուսաւոր իտէալին, մեր քաղաքական դաւանանքին՝ որուն հոգեւին փարեցանք, մեր ձախորդ եւ ուրախ օրերուն։

Այս թերթը եւ անոր դաւանակից թերթերը մէկ հպարտանք ունին, մէկ սփոփանք։ Անոնք հաւատացին ցեղին իտէալին, պայքարեցան այդ իտէալին համար, զոհելով նիւթական, ֆիզիքական, ինչպէս նաեւ բարոյական միջոցներ։

«Նոր Օր» հպարտ է անոր համար, որ դրօշակ ունեցաւ, որուն ծալքերուն տակ համախմբուեցան այս գաղութին մեծերն ու պզտիկները, հաւաքարար ծառայելու համար ցեղին եւ անոր հետապնդած նպատակներուն։

14 տարի բարձր բռնեցինք այդ դրօշը մեր տկար բազուկներով, գուրգուրացինք անոր վրայ, հսկեցինք անոր պատւոյն վրայ, ծառացանք զայն անարգողներուն դէմ եւ թոյլ չտուինք որ անզգամներ եւ դաւանեղներ անոր ձեռք երկարեն։

Մեր հպարտանքին մէջ մեծ բաժին ունին մեր աշխատակիցները, անոնք որ գրիչ շարժեցին մեզի հետ, միտք յոգնեցուցին եւ զօրավիգ եղան մեզի։ Աշխատակից թէ բիթակից, ամէնէն տաղանդաւորէն մինչեւ ամէնէն համեստը, իրենց քրտինքը խառնեցին մերինին, առանց շահախնդրութեան, առանց ակնկալութեան եւ յարատեւօրէն, ներշնչուելով եւ սնունդ առնելով միեւնոյն ակէն ու աղբիւրէն, միեւնոյն լուսաւոր իտէալէն, որուն ետին կեցած էր ցեղին արշալոյսը։

Այս թերթին յառաջդիմութեան մէջ շատ մեծ է բաժինը մեր աշխատակիցներուն, որոնց նուիրումը, զոհաբերութեան ոգին ու տաք վերաբերումը զմայլանք կը պարտադրեն մեզի։ Անոնք բախտակից եղան մեր լաւ ու գէշ օրերուն, թիկունք հանդիսացան մեզի, դիւրացուցին մեր առաքելութիւնը, այն համոզմամբ որ գաղափարական ու ցեղային գործ կը կատարեն, բարոյապէս աջակցելով եւ իրենց յարումով կորով ներշնչելով մեզի։

Մեր յաջողութեան մէջ աննշան չէ դերը մեր ընթերցողներուն, դաւանակից ըլլան կամ ոչ։ Մեր սկզբնական շրջանի թերութիւններուն ներողամիտ աչքով նայեցան, հաւատք ու վստահութիւն ունեցան մեր վրայ, սիրեցին մեր խօսքը, հետեւեցան մեր քայլերուն, խանդավառեցին մեզ եւ խանդավառուեցան մեզմով։ Անոնց եւ մեր կապը եղաւ սերտ, եղբայրական, հոգեկան։ Անոնք կարօտով փնտռեցին մեզ, մենք ալ գուրգուրանքով մօտեցանք անոնց, փոխադարձ լուռ հասկացողութեամբ, շինարար, օգտակար եւ կարեւոր գործ մը գլուխ հանելու համար»։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՀԱՅ ՀԵԾԱՆԱՒՈՐԴ ՄԸ

—•—

ՆԻՍ.— Մարտ 28ին մեր քաղաքի Ֆրանքօ-իտալական ակումբը կազմակերպած էր Փարիզ-Նիս մոթօսիքլէթի մրցում մը, որուն կը մասնակցի հայրենակից Կարապետ Ազօղլանեան ընիկ Չէնկիլէրցի, 20 տարեկան։ Այս համեստ մարդիկը ցարդ մասնակցած է 24 վազքերու եւ միշտ յաջողութիւն շահած։ Նիսի ֆրանսական թերթերը գովասանքով կը խօսին մեր հայրենակցի մասին եւ իր իւրաքանչիւր վազքերուն լուսանկարը կը դնեն թերթի առաջին էջին վրայ։ Անկէ ամիս մը առաջ ալ, Կրընոպլ-Նիս վազքին մէջ 96 վազողներու մէջէն առաջնութիւն շահած էր։

Ազատ

Հայ Արիներու ցերեկոյթը

—.—

Կիրակի, ապրիլ 5ին, Հայ Արիները կազմակերպած են ցերեկոյթ մը, Ժան Կուժոնի սրահին մէջ, տօնելու համար իրենց 11րդ տարեդարձը։

Արիներու ցերեկոյթները կ'ըլլան զուարթ եւ խանդավառ, մասնակցութեամբ, Փարիզի օտար խումբերու։ Կատակերգութիւններու նիւթերը եօթը հոգինոց խմբակներու ստեղծագործութիւններն են։ Կ'արժէ տեսնել եւ քաջալերել։ Անոնց տաղանդը բեմին վրայ պիտի խանդավառէ բոլոր հայրենակիցները։ Հանդէսը կը սկսի ժամը 2.30ին։

Բ. Փափազեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Մեր վաշտի Ա. եւ Բ. ջոկատները բռնած էին Կողբի դէպի արեւելք երկարող բլուրները որու անմիջական ստորոտէն կ'անցնէր խճուղին ժողովուրդին բեռները փոխադրող սայլերը, առաջնորդները այդ խճուղիէն պիտի անցնէին, որու հանդիպակաց բլուրները բռնած էին Թշնամի ուժերը։ Մօտ մէկ ժամ տեւող ձոր մըն էր որ կ'երկարէր մինչեւ Փիրլու գիւղը։ Մեր հրամանատարութիւնը այդ խճուղին էր, որու մէկ եզերքը մեր եւ միւս ափը Թշնամի ուժեր կանգնած էին։ Մեր վաշտի Գ. ջոկատը բռնած էր գիւղին վրայ իշխող բլուրները եւ թոյլ չէր տար որ Թշնամին որ եւ է կողմէ մտնէ։ Երկու կողմի սպառազական վիճակը երկու ժամ տեւեց։ Ժողովուրդը իր ինչքերը բեռցած սայլերուն մասը ձորին մէջ։ Թշնամին բռնել խլրտել եւ քանի մը թեւով աշխատեցաւ գիւղ մտնել, բայց մեր Գ. ջոկատը ապաստանքի բլուրներուն վրայէն արգելք կը դառնար։ Թշնամիին միւս ուժերը խճուղիին վրայէն յառաջացող ժողովուրդին վրայ ըսկսան յարձակիլ։ Մեր Ա. Բ. ջոկատները անհուն կրակ մը բանալով Թշնամին իր նախկին դիրքերը վերադարձուցին։ Թշնամին իր յարձակումները կրկնեց թէ գիւղին եւ խճուղիին վրայ, բայց ամէն անգամ խուճապով ետ կը քաշուէր։ Վարդան Բակուրի Բ. վաշտը արդէն սկսած էր Թշնամին նեղել իր կողմէն։ Երկու ժամ տեւեց մեր կռիւը։ Թշնամիին հսկայական բազմութիւնը խուճապահար դէպի Ղամըշլու եւ դէպի Ագրակ գիւղերը ըսկսաւ քաշուիլ։ Կողբի միւս Թշնամի գիւղերը շատ ուշ մնացած էին։ Մինչեւ անոնց երեւան գալը եւ հասակ ցցելը մենք ամբողջութեամբ Փիրլուի վտանգաւոր կամուրջը անցած եւ տափարակ մը հասնելով նահանջի վտանգաւոր գիծը կտրած էինք։ Դեռ մինչեւ Ղարադալայ որ մեր խիկական ապաստան վայրն էր, շատ ճամբայ եւ տարածութիւն ունէինք։ Այդ տարածութիւնը մեզի համար անորոշ էր, մի գուցէ Մոլլա-Կամարի Թշնամի ձիաւոր ուժը գիշերը բռնէ Ղարադալայի կամուրջը եւ այսպէս հեռուէն կտրէ մեր նահանջի ճամբան։ Մտավախութիւն մը որ եթէ ճիշդ ըլլար, աւելի սարսափելի էր։ Երբ դեռ այս մտավախութիւնը մեր մտքէն կ'անցնէր, ժողովուրդը կանգ առաւ եւ բերնէ բերան լուր տարածուեցաւ թէ Թշնամին բռնած էր Ղարադալան։

Մեր թիկունքի եւ կողերու վախը չկար, Թշնամին մեզ չէր հետապնդեր, միայն մեր առջեւի Ղարադալայի վտանգն էր ցցուած մեր դէմ։ Որոշուեցաւ որ լաւ կռուող տղոցմէն 50 զինուորով ես եւ Վարդան Բակուր երկու թեւով յառաջանանք դէպի Ղարադալայ։ Շատ արագ գործի անցանք։ Ղարադալայի աւերակները եւ տեղ տեղ ցցուող բլուրները երեւցին եւ անոնց վրայ մարդոց եւ ձիաւորներու շարժումներ նկատեցինք։ Շղթայ կազմելով սկսանք մօտենալ։ Բլուրի ձիաւորները աւելի արագ եւ աւելի անտարբեր դիրք առին եւ հանդարտօրէն մեզ կը յառաջանային։ Թշնամի ձիաւորներ չէին։ Մեր ձիաւորներն էին Իգտիրէն ղրկուած, Ղարադալան պաշտպանելու համար։ Լուր տուինք ժողովուրդին։ Ղարադալայի աւերակները միայն կրնան հարազատ պատկերը տալ այն գերեզմանատումին եւ ողջակիզումին որ տեղի ունեցաւ մեր մէջ, մեր եւ ժողովուրդին միջեւ։ Կողբի անձնուէր ժողովուրդը խոր երախտագիտութեամբ, քաղցր եւ տպաւորիչ անկեղծութեամբ բաժնուեցաւ մեզմէ, անցաւ Ղարադալան, ցրուելու համար օտար գիւղերու մէջ, տարագրութեան սեւ մրուրը անգամ մըն ալ ծծելու համար։ Մենք այդ գիշեր մնացինք Ղարադալայ կամուրջին վրայ, իբրեւ վերջին դիրք Մոլլա-Կամարէն եւ Կողբէն յետոյ։

3.— ԻԳՏԻՐԻ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

Թշնամին մեր զօրամասը Մոլլա-Կամարէն, Կողբէն հանելով նետած էր Իգտիրի դաշտին վրայ։ Մենք չէիցանք պահել այն լեռնային սահմանը որ կ'երկարէր Կողբէն, Բարթողեան լեռնաշղթայէն Հայկական ամբողջ Գարը մինչեւ Օրգով։ Ահագին տարածութիւն մը, զոր մօտ տասը հազարնոց բանակ մը հազիւ կրնար պահել։ Մեր զօրամասը սկսաւ կծկուիլ եւ ամփոփուիլ Իգտիրի շուրջը։ Ուրիշ ելք չկար։ Նոյն իսկ այդ կրճատուած, կծկուած տարածութիւնը մեծ էր մեր զօրամասի թիւին հետ բաղդատելով։ Հայաստանի հրամանատարութիւնը ուրիշ օգնական զօրամասեր չէր կրնար հասցնել մեզի։ Բոլոր զօրամասերը կռիւի բռնուած էին զանազան ճակատներու վրայ։ Կարսը իր Մերտենիկը եւ Օլթին ունէր, Ալէքսանդրապոլը իր Աղպաշան, Դիլիջանը իր Գարադոյունլիի ձորը, ու անդին Զանգեզուրը եւ Ղարաբաղը մշտական հրաբուխներ դարձած էին։ Ղամարլուի ուղղութեամբ Պէօյիւք Վէտին կար, Երեւանի քթին տակ եօթը վերստի վրայ, Զանգիբասարի 20է աւելի ապստամբ թաթար գիւղերու դժգոհութեան կաթսան կ'եռար։ Քաղաքական ու պետական խնդիրները ինծի անմատչելի էին, ի՞նչ կ'անցնէր կը դառնար, թէ ինչո՞ւ ապստամբած էին չէի գիտեր, եւ գիտնալն ալ անհրաժեշտ չէր։ Ոչ մէկ զինուոր պէտք չէ գիտնայ թէ ի՞նչ պատճառներու արդիւնք են այս ամէնը։ Այդ մասը պետական քաղաքական մարդոց գործն է, զինուորին կը մնայ կռուիլ եւ յաղթել։

Այս ամէնուն մէջ ես մէկ բան կրցայ հասկնալ,— Հայաստանի սահմաններու Քիւրտն ու Թուրքը, Թաթարը չէին ուզեր տանիլ հայկական կառավարութեան մը վարչութիւնը, չէին ուզեր, նոյն իսկ եթէ այդ կառավարութիւնը կաթով ու մեղրով կերակրէր զանոնք։ Անոնք իրենց դժգոհութիւնը կ'արտայայտէին հետեւեալ կերպով.

— Կիտին սօրուն շու էրմէնիլէրէ բի սիզէ բի՞մ վէրտի շու պէյլիկի» ; (Գացէք հարցուցէք այդ Հայերուն թէ ո՞վ տուաւ իրենց այդ անկախութիւնը)։

Մեր պատասխանը Թշնամիներուն հետ լեզու գտնել անհնար էր։ Միակ լեզուն եւ հասկցողութիւնը կռիւն էր, որ արդէն ծայր տուած էր ամէն ուղղութեամբ։

Ի՞նչ դժնդակ օրեր էին, նորակազմ կառավարութիւն մը, աւերակ երկիր մը, աղքատութիւն, չքաւորութիւն ամէն կողմ. նոր կեանքի կոչուած զօրք, համատարած ապստամբութիւն։ Իսկապէս սրտացաւ Հայու մը լեղը կու գար։

Կողբի մեր նահանջը յաղթանակ մըն էր։ Յաղթանակներ կան որոնք պարտութեան մը հաւասար են. Նահանջներ կան որ յաղթանակէ մը աւելի արժէքաւոր են։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(7)

(Շար.)

Վենիզելոս թաղուեցաւ հոն ուր պարզած էր ապստամբութեան դրօշը

Կիրակի առտու ահագին բազմութիւն մը եւ պաշտօնական անձեր տասը քիլոմեթր ճամբայ հետեւեցան Վենիզելոսի դագաղին, որ գետեղուեցաւ իր վերջնական հանգստարանը, Ակրոթիրիոնի Ս. Եղիա վանքին մէջ (Կրետէ): Թաղումը կատարուեցաւ ժամը 11ին եւ չափազանց սրտայոյզ տեսարան մը պարզուեցաւ, երբ Յունաստանի բոլոր քաղաքներէն բերուած հողը նետեցին գերեզմանին վրայ: Պատուոյ զօրագունդ մը վերջին հրաժեշտի համազարկը արձակեց:

Ակրոթիրիոն, որ յունարէն կը նշանակէ հրուանդան, պատմական վայր մըն է, ուր Վենիզելոս կրետացի ապստամբներուն գլուխն անցած ապստամբութեան դրօշը պարզեց 1897ի սկիզբը: Եւրոպական մարտանաւերը հրաման ստացած էին ռմբակոծել Ակրոթիրին: Գերմանական «Աւգուստա» մարտանաւը կրակ բացաւ, յետոյ թնդանօթ արձակեցին Անգլիացիները, ապա Ռուսները: Երեք անգամ յունական դրօշը տապալեցաւ եւ Կրետացիները երեք անգամ նորէն պարզեցին: Ֆրանսացիները եւ Իտալացիները կրակ չբացին, պատրուակելով թէ իրենց խարսխած դիրքը թոյլ չիտար: Վենիզելոս բողոքեց իտալացի ծովակալ Քանէվարոյի, որ հրամանատարն էր եւրոպական մարտանաւերուն: «Վերջապէս ի՞նչ կ'ուզէք», հարցուց ծովակալը: Վենիզելոս պատասխանեց.

— «Կ'ուզենք կամ Յունաստանի միանալ եւ կամ մեռնիլ»:

— Կը ցաւիմ, պատասխանեց ծովակալը, որովհետեւ չեմ կրնար տալ ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը»:

Ռուսաստանի Նիքօլա ցարը երբ իմացաւ թէ մարտանաւերը կրակ բացած են յունական դրօշին դէմ, որուն վրայ խաչ մը կը գտնուի, նոր նուէր մը ղրկեց Ս. Եղիայի վանքին: Կրետացիներու այս հերոսական սկզբնաւորութիւնը ի վերջոյ յանգեցաւ ազատագրման:

Քանի մը ամիսէն փառաւոր յիշատակարան մը պիտի կանգնի Ակրոթիրոնի վրայ:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ
(Սուրիա, Պաղեստին, Անդրյորդանան)

Էմիր Ապտուլահ, Անդրյորդանանի վեհապետը, կոչ մը ուղղեց բրիտանական հոգատար իշխանութեան, առաջարկելով որ Ֆրանսական կառավարութենէն խնդրէ՝ արաբական միութեան մը վերածել Սուրիան եւ Անդրյորդանանը. եւ կամ, Անդրյորդանանն ու Պաղեստինը միանան եւ դաշնագիր մը կնքուի Մեծն Բրիտանիոյ հետ, յարանման անգլօ-իրաքեան դաշինքին: Էմիրը ազդարարութիւն մըն ալ կ'ուղղէ իր կոչին մէջ, համաձայն Լոնտոնի թերթերուն տեղեկութեանց: Եթէ այսպիսի միացեալ պետութիւն մը չկազմուի, «Անդրյորդանան պիտի հարկադրուի հետեւիլ Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ արաբ ազգայնականներու օրինակին»: Իր կարծիքով, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ արաբական շարժումներուն ազդեցութիւնը արդէն կը զգացուի Անդրյորդանանի մէջ եւ, «եթէ իր ծրագիրը հաւանութիւն չգտնէ, ծանր հետեւանքներ պիտի պատահին շատ չանցած»:

Այս կոչը մեծ զարմանք պատճառեց Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ հռչակաւոր Լօրընսը, որ հեղինակն է արաբական կայսրութեան ծրագրին, իր «Իմաստութեան Եօթը Սիւները» գրքին մէջ երկրորդական դեր կուտար Էմիր Ապտուլլահի, զայն բաղդատելով իր կրտսեր եղբօրը՝ Իրաքի Ֆէյզալ թագաւորին հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս կոչը կը զուգադիպի շատ փափուկ շրջանի մը, քանի որ ճիշդ այս միջոցին խռովայոյզ վիճակ մը կը ներկայացնէ արաբական աշխարհը: Մասնաւորապէս վտանգաւոր կը համարուի Զատիկը, երբ կը զուգադիպին երեք դաւանանքներու տօները.— քրիստոնէական Զատիկը, հրէական Պասէքը եւ իսլամական Նէպի Մուսան:

Արաբները կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա համարաբեան Դաշնակցութիւն մը խոստացաւ իրենց եւ թէ վերջնական հաւաստիքներ տրուեցան գնդ. Լօրընսի միջոցաւ: Մինչդեռ, ահա կը տեսնեն որ Պաղեստին՝ իրենց երկիրը՝ կը լեցուի Հրեաներով:

Ոչ միայն Արաբները, այլեւ ծայրայեղ Սիոնականները յայտնապէս կը տրտունջան Անգլիոյ դէմ:

Մինչ այս մինչ այն, Երուսաղէմի բրիտանական ոստիկանութիւնը սկսած է խստացնել ճամբորդներու հսկողութիւնը: Ոստիկանները կը կեցնեն բոլոր ինքնաշարժները եւ կը խուզարկեն, որպէսզի Արաբները Երուսաղէմ չխուժեն: Մարտ 30ին արաբական երեք օրաթերթեր հրաշունչ յօդուածներ հրատարակեցին, շատ աւելի գրգռիչ քան առաջ: Այդ գրութիւններով օգնութեան կը հրաւիրէին դրացի երկիրները, «փրկելու համար Պաղեստինը ուր սպառնալիքի տակ են իսլամական սրբավայրերը»:

Երկու օր առաջ զինեալ հրոսախումբ մը 12 ինքնաշարժներ կեցուց Նապլուսի արաբական շրջանին մէջ, ծանրապէս վիրաւորելով ոստիկան մը: Յարձակողները ճանչնալով Թուրք հիւպատոսը, չդպան անոր:

Զատկի առթիւ կացութիւնը ծանր կը համարուի նաեւ անոր համար որ, 25,00 արաբ արիներ (սկաուտ) պիտի համախմբուին Երուսաղէմ, Նէպի Մուսայի տօնին առթիւ: Հրեաներն ալ իրենց կարգին ունին պաշտպանողական դաշնակցութիւն մը որ կը բաղկանայ 5500 երիտասարդներէ, բոլորն ալ կազմակերպուած՝ շաբաթական մարզանքներով: Կ'ըսուի թէ ասոնք զէնքի գաղտնի պահեստներ ունին գիւղական գաղութներու մէջ:

Հաուփթման ելեկտրական աթոռին վրայ

Հաուփթման, որ մահուան դատապարտուած էր իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը գնդ. Լինտպէրկի երախային, ելեկտրական աթոռին վրայ պիտի նստէր երէկ, երեքշաբթի, իրիկուան ժամը 8ին: Վերջին պահուն նախկին փաստաբան մը յայտնեց թէ ինքն է առեւանգիչը, սակայն երբ ձերբակալեցին եւ հարցաքննեցին, ետ առաւ իր խոստովանութիւնը: Մահապարտը դիմած էր Ներումներու Ատեանին, բայց մերժուեցաւ: Մահապարտին կինը վերջին տեսակցութիւնը ունեցաւ երկուշաբթի օր: Կառավարիչ Հօֆման, որ նախապէս յետաձգած էր մահավճիռին գործադրութիւնը, չորս ժամուան խորհրդակցութենէ մը յետոյ յայտնեց թէ այլեւս բան չի կրնար ընել: Վճիռը վերջնապէս հաստատուած ատեն, դատաւոր մը մարեցաւ եւ բժիշկ կանչեցին, իսկ ընդհ. դատախազ Վիլէնց շատ գոհ էր որ իր տեսակէտը յաղթեց:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ թագաւորը մշտնջենական թիապարտութեան վերածեց գնդ. Վելչեւի եւ հազարապետ Սթանչեւի մահավճիռը, նկատի առնելով անոնց վայելած ժողովրդականութիւնը: Երկուքն ալ ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիր եւ մերժեցին ներում խնդրել: Միւս կողմէ, Սոֆիայի գերագոյն ատեանը կախաղանի դատապարտեց երկու հոգի եւս, ներքին գործերու նախկին նախարար Քրում Քոլեւը եւ գնդ. Քալէնտէրովը, դարձեալ իբրեւ դաւադիր:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց 5.100,000 ֆրանք ծախսել եւ 40 ռազմական օդանաւեր շինել անմիջապէս:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆ կոմս տը Մարթէլ, որ Փարիզ եկած է սուրիական պատուիրակութեան հետ, ուրիշ պաշտօնի մը պիտի կոչուի: Իր յաջորդը չէ նշանակուած տակաւին: Կը կարծուի թէ զինուորական մը պիտի ըլլայ:

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ պատահեցաւ Մանչուրիոյ եւ Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ, մարտ 29ին: Մոսկուա պատասխանատու կը հռչակէ ճափոնական կառավարութիւնը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ—ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Պանեէօ-Քաշանի Արծիւ Ենթակոմիտէին կողմէ

4 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 22 Sentier de la Roue, Bagneux

ընկ. Պօղոս Մալխասեանի բնակարանին մէջ:

Կը խօսին ընկերներ Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն:

Մասնակցութեան համար 2 ֆրք.:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

2 Ապրիլ, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Քոնսէրվաթուարի շէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ

Գ. ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ առարկայօրէն պիտի քննէ

Արտասահմանի հայութեան ազգային պահպանման պէտքն ու միջոցները:

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին:

Ներկայացում—Պարահանդէս

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Renardի սրահին մէջ, 12 rue Renard. մէթրօ Hôtel de Ville

Ղեկավարութեամբ դերասան Ռուբէնեանի՝ կը ներկայացուի ԱՆՄԵՂ ՋՈՀԸ եւ ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ):

Կ'երգեն՝ Ա. Սրուեան եւ Օր. Փոլատեան:

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ընտիր ճաշ, կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը

Ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՈՍԵԱՆի:

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.:

Տոմսերը կը ծախուին Փարիզի մէջ՝ Գ. Գ. Եփրեմեանի նպարավաճառատունը, 1bis Hautefeuille, ժոզէֆ Հալքմ, 21 rue du Caire, սափրիչներ՝ Անդրէասեան, 26 rue Vade, Ա. Յակոբեան, 26 rue Boussingault:

Յ. Կ. Խաչի Օր Մարսէյլի մէջ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I.O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան

Պատուոյ նախագահութեամբ Գ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕի

(Երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)

Եւ նախագահութեամբ Գ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻի

(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռոնի S.F.I.O.ի)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ

Գեղարուեստական հանդէսի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու երգ, պար եւ արտասանութիւն: Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 ֆր.:

(Ձեռնարկին յաջողութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել.— կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Լ. Զօրմիսեանի, իր սիրելի զաւկին կորուստին առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Լ. Զօրմիսեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց որդւոյն ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Լ. Զօրմիսեանի եւ իր տիկնոջ՝ իրենց սիրելի զաւկին դառնաղէտ եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Լիոնէն ընկերներ Թ. Այվազեան, Կ. Մանուկեան, Ս. Թիրիաքեան եւ Վ. Սէֆէրեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Լ. Զօրմիսեանի, իր զաւկին՝ փոքրիկն ԶԱՒԷՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Խորին ցաւակցութիւնս՝ կուսակցական ուսուցիչս եւ յարգելի ընկերոջս ընկ. Լ. Զօրմիսեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց սիրելի զաւկին կսկծալի մահուան առթիւ:

Մարսէյլ — ՅՈՎՀ. ՏԷՕՓՄԷՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 9 Ապրիլ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Մեր գաւառ. ժողովը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական ընդհ. Ֆրանսայի շրջանի պատգամ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ շաբաթ երեկոյ եւ կիրակի 4 եւ 5 Ապրիլ, հայ սափրիչներու սրահին մէջ, 7 rue des Bernardins, Paris (5e):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արամ Մանկասարեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Կարապետ Մանկասարեանը, որ 1928ին Յունաստանէն Ֆրանսա փոխադրուած է Նիր Իսթ Ռիլիֆի կողմէ, ագարակներու մէջ աշխատելու համար: Իր հասցէն գիտցողները հաճին իմացնել Մանկասարեանի 4 rue de la Défense Issy-les Moulineaux, Seine.

Յ. Հ. Կ. Խաչի Օր եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բանիկեանի սրճարանին մէջ

6, Պուլվար Ռուէն — Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր դպրոցի սաներուն կողմէ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (7)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանական առաջին բանակներուն Պրիւսէլ մուտքը անսովոր ու չարագուշակ տեսարան մը պարզեց: Փողոցներն ամայացած էին, գոցուած պատուհաններուն ետին վարագոյր մը չէր շարժեր: Նուագածու զօրքերուն թմբուկներն ու սրինգները, թափառաշրջիկներու նմանող երկար ու գորշ բանակին վերեւ, այլանդակ եւ անախորժ կը հնչէին:

Ժամը 3ին առաջին զօրամասը զգալապէս ուժասպառ, մեքենաբար այլ վարանոտ համաչափ քայլուածքով Մեծ Հրապարակը մտաւ, անոր ետեւէն Ուհլանները, ձիերու վրայ հեծած շքեղօրէն, չորսական կարգով: Յետոյ տարօրինակ տեսարան մը պարզուեցաւ: Նախ ձի մը քարերուն վրայ սահելով ինկաւ, յետոյ ուրիշ մը: Կարծես Պրիւսէլի քարերն անգամ ապստամբողներուն դէմ կ'ընդվզէին:

Քանի մը վայրկեան վերջը այդ յաղթական մուտքին բոլոր հմայքն ու մեծութիւնը չքացած էր: Ձիերն ու անոնց վրայ նստողները գետինը նետուած էին:

Քաղաքապետարանի մեծ սանդուղներուն առջեւ քաղաքապետը գերման հրամանատարին կը սպասէր: Անոնց մէջ տեսայ զօրավար Եարօշքին, որուն առած մեծ քայլերը իր փոքր կազմուածքին հակադրութիւնն էին, մարմինը դէպի յառաջ ցցած, ձեռքը սուրին վրայ: Քաղաքապետին աշխատասենեակը մտան, դուռը գոցուեցաւ:

Խառնակութիւն ու շփոթ. մինչ թշնամի զինուորները ներս մտան ամբողջական շէնքը գրաւելու համար: Իսկ ես գրասենեակիս մէջ առանձին հրահանգի սպասեցի: Երկար սպասելու պէտք չունեցայ, գօթական սենեակը առաջնորդող դուռը յանկարծ բացուեցաւ, եւ ետեւ դարձայ եւ սեղանին վրայ տեսայ զօրավարը:

Կանոնաւոր կերպով բարեւեց. յետոյ հաղորդեց իր հրամանները:

— Հոս պիտի պառկինք, կարգադրեցէք որպէսզի վեց անկողին ներս բերուին, նաեւ կահ կարասի եւ ճաշելու համար խոշոր սեղան մը:

— Բայց որ ինծի համար ալ անկողին մը բերեն, ըսաւ քաղաքապետ Մաքս, որ այդ միջոցին երեւցած էր: Եւ այս պարոններուն կերակուրը պատրաստող ճաշարանապետին ըսէք որ իր հրամաններն ինծմէ պիտի ստանայ ...

Զօրավարը հազիւ քիչ մը հեռացած էր երբ փսփսաց.— Ձեզ ուզեր այս շէնքը առանց յանձնել:

Այսպէս Մաքս իր պաշտօնին վրայ մնաց եւ իր սուր ակնարկը բան չէր փախցներ: Օրինակի համար, ան տեսաւ թէ ինչպէս կարգ մը վարժուած լրտեսներ իրենց դիրքերը բացէ ի բաց ցոյց կուտային եւ գերման սպաներէն հրահանգ կը ստանային: Այս «գործակալներէն» ոմանք մեզի հետ էին առանց կասկած արթնցնելու: Բայց ամենակարեւոր յայտնութիւնը որ

պատահեցաւ մեր ձեռքը հասաւ, ճիրայի վրայ կատարուած արշաւանքին Անվերսէն կանխամտածուած լալու պարագան էր: Կարգ մը սնտուկներ բերուած էին որոնց մէկը մը վայրկեան բացուած եւ անխնամ մնացած էր, առանց պաշտպանութեան նը յանձնուած մարդը ուրիշ գործով զբաղած ըլլալով:

Դէզ մը քարտէզներ ծին վրայ թափեցան եւ քաղաքապետ Մաքս զանոնք տեսնելով անձնական ուսումնասիրութեան համար քանի մը հատ վերցուց: Անոնք Պրիւսէլի, Անվերսի եւ Ռօթէրտամի մանրամասնուած տեղագիրներն էին, մակագրուած «Առաջին տպագրութիւն 1914»: Ուրիշ գոյնով ուրուագծուած, կը տեսնուէին կայարանները, զօրանոցները, հիւանդանոցները, պահեստանոցները ու քաղաքապետական հաստատութիւնները, ուրիշ բոլոր մանրամասնութիւններով, արշաւող բանակներու համար գործածուածներուն նման, որոնք սովորաբար լրովին տարբեր էին:

Մաքս խնամքով պահեց այս քարտէզները, ապագային տալու դիտումով:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Պելճիքա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ԱՊՐԻԼ

JEUDI 2 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3079

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Ներգաղթի լիազօրը երէկ «Հայաստանաւէր» թերթերուն մէջ հրատարակել տուած էր պաշտօնական զեկոյց մը, ուր կ'ըսէ.—

1. «Սրանով յայտնում եմ ի գիտութիւն բոլոր շահագրգռողներին որ առաջին կարաւանին մեկնումի թուականը դեռ հաստատ չէ»:

2. «Բանակցութիւնները շարունակւում են ֆրանսիական պատկան իշխանութիւնների մօտ, պարզելու համար շոգենաւային եւ երկաթուղային դրանսպորտի (փոխադրութիւն) պայմանները: Արդիւնքի եւ յարակից մանրամասնութիւնների մասին պիտի հաղորդուի հետագային»:

Տասը օր առաջ, Մարսէյլի մեր թղթակիցը վերապահութեամբ կը հաղորդէր անհպատ լուր մը, քաղելով Նահանգապետութեան շրջանակներէն:

Պարտք սեպեցինք ստուգումներ կատարել, երկու անգամ հարցումներ ուղղելով Հօկի կեդրոնին եւ մէկ անգամ ալ՝ Բարեգործականի դիւանին:

Մեզի տրուեցան խուսափողական պատասխաններ:

Մէկ աղբիւրը կը հաւաստէր թէ ներգաղթի առաջին կարաւանը ճամբայ պիտի ելլէ մինչեւ Ապրիլ 10 – 15, միւսը՝ անգիտանալով մեր առած լուրը, շօշափելի խնդիր մը կը յիշէր, առանց որ եւ է մանրամասնութիւն հաղորդելու:

Ուրեմն, չհրատարակեցինք մեր առած լուրը, թէեւ ուրիշ աղբիւրներ ալ կը հաստատէին անոր վաւերականութիւնը, յաւելեալ մանրամասնութիւններով:

Եւ ահա Գ. Շահվերտեանի պաշտօնական զեկոյցը,— «Առաջին կարաւանին մեկնումի թուականը դեռ եւս որոշ չէ»:

Կը նշանակէ թէ՝ անոնք որ բեռ կապեր են գոնէ նոր եւամսեակին առաջ մեկնելու, մատնուած են անորոշութեան: Այսինքն, պիտի հարկադրուին եռամսեայ վարձք մը եւս վճարել, եթէ կարաւանը ճամբայ չելլէ Ապրիլ 15էն առաջ:

Ինչո՞ւ այս անստուգութիւնը: Ի՞նչ նոր դժուարութիւններ ծագած են:

Խնդիրը փափուկ հանգամանք ունենալով, չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Կը բաւէ ըսել թէ — որքան կրցանք ստուգել — պայման դրուած է որ փոխադրութիւնը կատարուի ֆրանսական շոգենաւով, եթէ նոյնիսկ 100,000 ֆրանք աժան առաջարկեն օտար նաւեր:

Յետոյ, ծրի փոխադրութեան իրաւունք պիտի տրուի միայն անոնց որ գործազուրկ են:

Թերեւս ուրիշ առարկութիւններ ալ կան որ անծանօթ կը մնան մեզի:

Ամէն պարագայի մէջ, նոր յուսախաբութեան մը առջեւ կը գտնուի արձանագրուած, մաղուած եւ անցագիր առած բազմութիւնը,— եթէ չենք սխալիր՝ 800 հոգի, իբրեւ առաջին կարաւան:

Փարիզի առմիավար օրկանը խմբագրական մը նուիրելով Գ. Շահվերտեանի զեկոյցին, կ'ողբայ «սրտի խոկական մորմոքով».

— «Պէտք է ընդունել թէ «Ցոր երանելի»ի համբերութեան հարց դարձաւ այս ներգաղթը: Ամիսներ՝ արձանագրութեան համար, ամիսներ՝ Երեւանի վաւերացումին համար — դեռ մէկ մասին վաւերացումն ալ չէ եկած — եւ հիմա ալ ուշացում մը՝ երկաթուղիի եւ նաւու փոխադրութեան կարգադրութեան երեսէն»:

Եւ այս առթիւ, միամիտ հարցումներ.

— «Պէ՞տք էր որ ամիսներ առնէր երկու հազար հոգիի արձանագրութիւնը:

Պէ՞տք էր ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՈՎ կատարուած արձանագրութիւններու վաւերացումը Երեւանի մէջ գիւանական եւ պաշտօնական ձեւակերպութենէն աւելի ժամանակ առնէր. քանի որ նոր քննութիւն այնտեղ գործնական եւ նոյնիսկ հնարաւոր չէ:

Պէտք չէ՞ր որ փոխադրութեան պայմաններու հարցը կանխատեսուած եւ կարգադրուած ըլլար»:

Հատուած մը եւս, իբրեւ լրացուցիչ.

— «Այս ներգաղթի աշխատութիւնները սկսան 1935 սեպտեմբերի սկիզբը. կը նշանակէ ութ ամիս անցած եւ գոնէ ապրիլին ապահով է թէ պիտի բարդուի անոր վրայ, մինչեւ որ ներգաղթողները տեղ հասնին:

Եթէ այդ ներգաղթի ծրագիրը 1935ին համար էր, ընդունելու է թէ չափազանց անբացատրելի եւ անարդարանալի բան է անոր իրագործումը հասցնել մինչեւ 1936ի հինգերորդ ամիսը եւ շատ բան կը պակսեցնէ լուրջ գործի մը համար անհրաժեշտ ճշդապահութեան եւ սրտացաւութեան յատկանիշներէն»: (31 մարտ):

Երբ այսքան վրդովուած են «բարեկամները», ի՞նչ կրնային ըսել «թշնամիները»...

Ըսենք առանց վերապահութեան,— խորին դառնութիւն՝ ոչ թէ անոր համար որ նոր դժուարութիւն մը, թերեւս արկած մը պատահած է, ներգաղթի ճամբուն վրայ, այլ անոր համար որ՝ «Հայաստանաւէրները» դեռ նոր կը սթափին: Ուրիշ խօսքով, նոր կը խոստովանին թէ Երեւանը պարբերաբար ներգաղթ կը խաղայ, բայց երբեք «լուրջ գործ»ի մը տեղ դրած չէ զայն:

Տարիներ եւ տարիներ բացատրեցինք, յայտարարեցինք, յիշեցուցինք թէ Երեւանը չունի հիմնական քաղաքականութիւն՝ ներգաղթի մասին:

Ամբողջ տասը տարի աղաղակեցինք թէ ներգաղթը պետական գործ է եւ կը պահանջէ ոչ միայն կանխորոշ ծրագիր ու համապատասխան վարկ, այլեւ սերտ եւ լայն գործակցութիւն՝ Արտասահմանի հետ:

Մարդիկ այս բոլորը հռչակեցին թշնամութիւն: Եւ,— կը շարունակենք վազք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՄԱՆՐԱԿՇԻՌ ՀԱՐՑԵՐ ԿԸ ՅԱՐՈՒՑԱՆԷ

ՈՉ ՄԷԿ ԶԻՋՈՒՄ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԷՏԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

3000 բառ նոր առաջարկներով

Հիթլէրի լիազօրը որ Պերլինէն պիտի մեկնէր ժամը 2ին, օդանաւ նստաւ 5ին եւ Լոնտոն հասաւ երեքշաբթի գիշեր ուշ ատեն, տանելով իր կառավարութեան պատասխանը: Ժամանակը ուշ ըլլալով եւ խուսափելու համար թարգմանութեան նոր սխալներէ (ինչպէս հռչակաւոր «ալլիայանս»), պատասխանը անգլ. կառավարութեան յանձնուեցաւ երէկ, չորեքշաբթի, առտուան ժամը 10ին, եւ յետոյ միաժամանակ հրատարակութեան տրուեցաւ Լոնտոնի եւ Պերլինի մէջ: Պատճէններն ալ հաղորդուեցան ֆրանսական, պելժիական եւ իտալական կառավարութեանց:

Հիթլէր եւ իր խորհրդականները ժամերով տքնած էին նախընթաց օրը, վերջնական ձեւ տալու համար պատասխանին: Հարցը մասնաւոր ուշադրութիւն կը պահանջէր մանաւանդ անոր համար որ, հարկ էր թէ անխախտ պահել գերմանական տեսակէտները եւ թէ որոշ գոհացում տալ Անգլիոյ, բանակցութիւնները դիւրացնելու համար:

Պատասխանը կը բաղկանայ 3000 բառէ, եւ կը պարունակէ նոր առաջարկներ, թէ ապագային եւ թէ փոխանցման շրջանին համար: Բնագրին հրատարակութենէն առաջ, արդէն ստուգուած էր թէ Հիթլէր կը մերժէ զինուոր կառուցանել Լա Հէյի իրաւարար ատեանին, ինչպէս եւ թոյլատրել որ միջազգային զօրք հաստատուի Հռենոսի մէջ, նոյնիսկ առժամապէս: Ինչ կը վերաբերի ամբողջութիւններ չկառուցանելու առաջարկին, գերմանական կառավարութիւնը այս մասին տարբեր տեսակէտներ կը պարզէ եւ յետոյ մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ իր առաջարկները, Եւրոպայի ապահովութեան համար:

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Լոնտոն հասնելէ անմիջապէս վերջը հեռաձայնեց Գ. Իտընի, որ անհամբեր կը սպասէր, բայց յաջորդ օրուան յետաձգեց ժամադրութիւնը: Պատասխանը անմիջապէս յանձնուեցաւ բրիտանական դահլիճին քննութեան:

ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

եւ Անգլիոյ դիրքը

Ինչպէս կը սպասուէր, Փարիզի մէջ գոհ չեն գերմանական պատասխանէն, եւ հետզհետէ աւելի կը շեշտեն անգլօ-ֆրանսական զինակցութեան անհրաժեշտութիւնը: Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտով շատ աւելի մեծ արժէք ունի դաշնակից սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը, քան գերմանական ծրագիրը: Իսկ անգլ. դահլիճը կը շարունակէ վարանոտ ընթացք մը բռնել այս հարցի մասին:

Գերմանական պատասխանին յանձնումէն անմիջապէս վերջը, Գ. Ֆլանտէն վերադառնալով գաւառէն, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ:

Թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի իրազեկ թերթերը կը պնդեն թէ լուրջ դժուարութեան մատնուած է բրիտանական դահլիճը, սպայակոյտներու խորհրդակցութեան առթիւ, մանաւանդ հիմա որ ծանօթ է Գերմանիոյ պատասխանը: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Անգլիոյ գաղտական, ներքին, աշխատանքի, Սկովտիոյ եւ ծովային նախարարները հակառակ են դաշնակից սպայակոյտներու խորհրդակցութեան, ամուր կապուած ըլլալով անգլօ-գերմանական նաւային դաշինքին եւ կուսակից՝ աւելի ընդարձակելու Լոնտոնի եւ Պերլինի գործակցութիւնը: Իսկ խօսակցութեանց համաձայն են արտաքին նախարարը (Իտըն), եւմտականը, Գ. Մաքտոնըլտ, զինուորական նախարարը եւ ուրիշներ:

Բուն հանրային կարծիքը եւ խորհրդարանին մեծամասնութիւնը, ինչպէս եւ աշխատաւորական հոսանքը միշտ կը խորշին զինուորական յանձնառութիւններէն: Նոյնիսկ դեղին մամուլը կը բացատրէ թէ սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը կրնայ իվերջոյ վտանգել բանակցութիւնները: «Տէյլի Մէյլ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Գ. Իտըն ուշադրութեան յանձնելով Անգլիոյ հանրային կարծիքին ճնշումը, խնդրած է Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանէն՝ խստօրէն ճշդել զինուորական խօսակցութեանց սահմանը: Այդ պարագային ալ, Մեծն Բրիտանիա իրեն կը վերապահէ վերջնական որոշում տալ: «Թայմզ» եւս դիտել կուտայ թէ անհրաժեշտ է կազմել որոշ ծրագիր մը, որուն կէտ առ կէտ հետեւին Անգլիոյ սպայակոյտին ներկայացուցիչները:

Լոնտոնի թերթերուն համաձայն, Ֆրանսա եւ Պելժիա կ'ուզեն իմանալ թէ Մեծն Բրիտանիա ծովային, ցամաքային եւ օդանաւային ինչ ուժ կրնայ տրամադրել, եթէ հարկ ըլլայ վճռական միջոցներու դիմել, Գերմանիոյ դէմ, յարգել տալու համար Լոքառնոյի սկզբունքները: Հաւանական չի համարուիր որ բրիտանական սպայակոյտը այսպիսի մանրամասնութեանց մէջ մտնէ: Մեծն Բրիտանիոյ զինեալ ուժերուն մեծ մասը արդէն գիրք բռնած է Միջերկրականի մէջ, իբրեւ հետեւանք իտալա-եթովպական պատերազմին, հետեւաբար չի կրնար անմիջականօրէն տրամադրելի համարուիլ: Մինչդեռ Ֆրանսա կ'ուզէ որոշ տեղեկութիւններ ստանալ այս մասին, միեւնոյն ատեն ապահովելով Իտալիոյ գործակցութիւնը: Իտալիա կը շարունակէ միշտ վերապահ դիրք բռնել, որ եւ է գործակցութեան համար պայման դնելով պատժական անօրէնութեանց ջնջումը:

Լոնտոնի մէջ կը խորհին զինուորական խորհրդակցութեանց հրաւիրել նաեւ Գերմանիան, բայց առ այժմ կանխահաս կը համարուի այս խնդիրը:

*** Լորտ Փըրսի, անպաշտօն նախարար մը, հրաժարեցաւ դահլիճէն, անձնական պատճառներով: Կ'ըսուի թէ թեկնածու էր քործոն պաշտօնի մը — ազգ. պաշտպանութեան նախարարութեան, բայց ուրիշ մը նշանակուած ըլլալով, ստիպուած է հրաժարիլ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ՝ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Վասպուրականի Ընդհ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը (Ամերիկա) որոշած է տօնել Վանի առաջին ինքնապաշտպանութեան եւ 800 ռազմիկներու նահատակութեան 40ամեակը: (1896 — 1936), յառաջիկայ յունիսի առաջին շաբթուն:

Այս առթիւ մեզի ալ դիմում կատարուած ըլլալով, սիրայօժար կը պատրաստենք «Յառաջ»ի մէկ թիւը, յունիսի առաջին կիրակին:

Այժմէն կը յայտարարենք այս պարագան, որպէսզի անոնք որ յուշեր եւ նիւթեր ունին այդ օրերէն, գրի առնեն եւ ղրկեն խմբագրութեան: Կարելի է ներկայացնել դէպքեր, դրուագներ եւ դէմքեր:

Նորէն Ալեքսանտրէթի սանճաքը

Պոլսոյ «Սոն Փոսթա» թերթը կը գրէ.—

«Երէկ գիշերուան ճեպընթացով Պոլիս հասաւ Սուրիոյ մարզպան Կոմս տը Մարթէլ եւ ընդունուեցաւ կուսակալին, ոստիկանապետին եւ էնկիւրիէն մասնաւորաբար բարի գալուստի եկող արտաքին գործոց փոխանորդ Նաման Րիֆաթ պէյի կողմէ: Կոմս տը Մարթէլ եւ Նաման Րիֆաթ պէյ երկար օրէն խօսակցեցան Սուրիոյ ներկայ կացութեան շուրջ: Մարզպանը հաւաստեց թէ՝ Ֆրանսա չպիտի մոռնայ Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի շուրջ գոյացած համաձայնութեան պայմանները եւ այդ շրջաններու տրուած առանձնաշնորհները պիտի յարգուին: Էնկիւրիի համաձայնութեան տրամադրութիւնները պիտի յարգուին ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց միջոցին, ըսաւ Կոմս տը Մարթէլ»:

Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Մարտ 31ին մեծ ժողով մը գումարուեցաւ Լոնտոնի քաղաքապետարանին մէջ, նախագահութեամբ լորտ – քաղաքապետին, իբրեւ պատասխան Ազգերու Դաշնակցութեան 1935 յուլիսի կոչին, որով օգնութիւն կը խնդրէ Իրաքէն Սուրիա փոխադրուած Ասորիներու համար: Գլխաւոր ճառախօսն էր Գ. Իտըն, արտաքին նախարարը, իսկ ժողովը գումարուեցաւ Քէնթրպրիի արքեպիսկոպոսին առաջարկով:

Անցեալ փետրուար 11ին, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց թէ Սուրիոյ մէջ աւելի քան 20,000 Ասորիներ տեղաւորելու համար, Ֆրանսա տրամադրած է 380,000 անգլ. ոսկի (28,500,000 ֆրանք), Անգլիա՝ 250,000, Իրաք՝ 250,000, Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ 86,000, համագումար՝ 966,000 ոսկի: Արդ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր վերջին տեղեկագրով տեղաւորման ծախք կը նախատեսէր 1,146,000 ոսկի, ուրեմն անհրաժեշտ է 180,000 ոսկի եւս ճարել: Ասոր համար է որ հանգանակութեան ձեռնարկած են Լոնտոնի մէջ, ինչպէս երբեմն կ'ընէին հայկական ջարդերու զոհերուն համար, փոխանակ ջարդերը արգիլելու:

Ալպանիոյ թագաւորն Իտալիա կը հրաւիրուի

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ Զօկու թագաւորը Հռոմ պիտի այցելէ մօտերս, Մուսոլինիի հրաւէրով: Այս առթիւ ջերմ ցոյցեր պիտի կատարուին: Ինչպէս գրած էինք, Իտալիա վերջերս կարեւոր վարկեր բացաւ Ալպանիոյ կառավարութեան, փոխարէն ստանալով քարիւղի եւ ծխախոտի մենաշնորհներ եւ ուրիշ առաւելութիւններ: Ալպանիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը մեծ ճառ մը խօսելով, փառաբանեց երկու երկիրներուն փոխադարձ վստահութիւնը եւ համերաշխութիւնը: Իսկ թագաւորը Իտալիոյ վարչապետին ղրկեց մասնաւոր գիր մը, առաջին թիկնապահին ձեռքով:

70,000 Իրլանտացիներու ցոյցը

Երկուշաբթի օր 70,000 յուղարկաւորներ մասնակցեցան խռովարար քաղաքական բանտարկեալի մը, Սթէֆան Եավորի թաղման, Զաղրէպի մէջ: Ոչ միայն ամբողջ քաղաքը ոտքի ելած էր, այլեւ հազարաւորներ թափած էին շրջակայ գիւղերէն: Խրուաթ երեսփոխաններ եւ նախկին բանտարկեալներ հանգուցեալին դագաղը պտտցուցին քաղաքին միջեւ: Կրակոտ ճառեր խօսուեցան Սերպերուն դէմ: Մասնաւորապէս բուռն լեզու գործածեց Թուեդ ազգայնական երեսփոխան մը, Փէրար, մեղադրելով արքայական գերդաստանը, Ֆրանսան եւ Միացեալ Եուկոսլաւիան եւ պահանջելով Խրուաթիոյ անջատումը: Գրգռուած բազմութիւնը գերեզմանատունէն հոսեցաւ դէպի քաղաքին կեդրոնը: Գլխաւոր պողոտային վրայ, ջարդու փշուր ըրաւ զինավաճառի մը խանութին ապակիները եւ սկսաւ աւարի տալ զէնքերը: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ եւ վեց հոգի վիրաւորեց: Ուրիշ կռիւներ ալ պատահեցան եւ առնուազն 25 հոգի ծանր վէրքեր ստացան:

Աւստրիան ալ կը վերահաստատէ պարտաւորիչ զինուորութիւնը

Գերմանիոյ օրինակը վարակիչ դարձաւ: Աւստրիա եւս — նախկին հզօր կայսրութեան տժգոյն մանրանկարը, որ կանգուն կը մնայ շնորհիւ Ազգաժողովին եւ հարեւան պետութեանց, որոշեց վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը: Ուրիշ խօսքով, իր կարգին պիտի խախտէ Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրը: Կառավարութիւնը երէկ խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը, որուն համաձայն իրաւունք պիտի ստանայ զինուորագրելու 18էն 60 տարեկան քաղաքացիները, զինուորական եւ քաղաքացիական պարտականութեանց համար: Օրինագիծը կը կոչուի «պարտաւորիչ ծառայութիւն»: Օրինագիծը խորհրդարանին ներկայացուելէ առաջ, վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, պարզաբանելով զայն: Այս ձեռնարկն ալ պատասխան մը կը համարուի Հիթլէրի 25ամեայ խաղաղութեան ծրագրին: Վերահաստատելով պարտաւորիչ զինուորութիւնը, Աւստրիա կ'ուզէ ապահովել իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը, ներկայ տագնապին մէջ, եւ միաժամանակ խափանել հիթլէրական եւ ուրիշ մարտական կազմակերպութեանց գործունէութիւնը: Իրազեկներ կը կարծեն թէ վարչապետը վերջերս Հռոմ գտնուած ատեն, Մուսոլինիի հաւանութեան ենթարկած է այս ծրագիրը:

Քանի մը օրէ ի վեր զանազան զրոյցներ կը շրջին Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ սահմանագլուխներու անապահովութեան մասին: Չեխոսլովաքիոյ սահմանին վրայ եւս ուշագրաւ դէպքեր կը նախատեսուին: Չեխական թերթերը կը գրեն թէ 24 ինքնաշարժներ երեւցած են Պավարիոյ սահմանին վրայ, բեռնաւորուած՝ զէնքերով եւ պատրաստ՝ Աւստրիա անցնելու:

Փարիզի մէջ գոհ են որ Աւստրիա կը զօրացնէ իր ինքնապաշտպանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Աւելի քան հարիւրամեակ մը Եւրոպա կը տիրապետէր աշխարհի միւս ցամաքամասերուն: Մ. Նահանգները միայն ազատագրուած էին քաղաքականապէս: Ովկէանիա, Հարաւ. Ամերիկա, Ափրիկէ եւ Ասիոյ մեծ մասը եւրոպական գերիշխանութեան տակ էին:

Այսօր Ամերիկան ամբողջապէս անկախ է: Նոր Զելանտա, Աւստրալիա, Գանատա անկախ են եւ քաղաքական կապերով միայն միացած մայր հայրենիքին հետ: Թուրքիա մէկ հարուածով ջնջեց դարերու առանձնաշնորհումները, Եգիպտոս կը ջանայ իր օրինակին հետեւելու: Ծ. Արեւելքէն արեւմուտք Ասիացիները կը գոչեն.— «Ասիան Ասիացիներուն»:

Ասոր Եւրոպացիք կը պատրաստուին իրար յօշոտելու, սնանկանալու եւ քայքայուելու: Իտալիոյ վարչապետը կ'ըսէր 1933 Նոյեմբերին.— «Եւրոպան մարդկային քաղաքակրթութիւնը վարող ցամաքամասը չէ այլեւս»:

Երկու հզօր պետութիւններ կը ցցուին Եւրոպայի դէմ՝ մէկը, Մ. Նահանգները, կը ձգտին տիրապետել Ամերիկաներուն, միւսը Ճափոնը, կ'աշխատի ռահվիրան հանդիսանալ Ասիոյ վերածնութեան:

Մ. Նահանգներու ըմբոստութենէն յետոյ, հետզհետէ անկախ պետութիւններ կը կազմեն Արժանթին, Ուրուկուա եւ Փարակուա (1810 — 16) ապա Պրազիլիա (1815 — 25) Փերու եւ Պոլիվիա (1821 — 1826): Մ. Նահանգները կը հրաւիրեն Ֆրանսան, որպէսզի պարպէ Մեքսիկան (1865 նոյեմբեր 6): Գանատա կը ստանայ ներքին ինքնավարութիւն, երեսփոխով եւ Ծերակոյտ ունենալու իրաւունք (1867): Վերջապէս Բրիտանիոյ ներկայացուցիչները կը դառնան միայն անուանական (1931): Անգլիւվենեցուլական վէճին առթիւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը կը յայտարարէր. «Նահանգներն իրաւունք եւ պարտականութիւն ունին նախատինք մը նկատելու ամէն բռնի գործունէութիւն որով եւրոպական պետութիւն մը քաղաքական հակակշիռ կը հաստատէ ամերիկեան պետութեան մը վրայ»:

Այնուհետեւ Քուպա եւ Փիլիպպեան կղզիները կ'անցնին Մ. Նահանգներուն թեւարկութեան տակ (1898 դեկտեմբեր 10), Ֆրանսա կը թողու Փանամայի ջրանցքը Նահանգներուն (1903), որ կը գնէ նոյնպէս դանիական Անթիլեանները (1917):

Ասիական ցամաքամասին մէջ ճափոնական մեծ յաղթանակները Ռուսիոյ դէմ, Մուքտէն ու Ցուշիման, կը ցնցեն Ասիացիները: Հնդիկներ, Չիներ, Իրանցիներ կը դառնան դէպի Արեւելք եւ կ'ողջունեն վաղուան ազատարարը: 1904ին Պերար «Ասիոյ ընդվզումը» գործով կը յայտնէր թէ մինչեւ Պոլիս կը թնդայ միակ աղաղակ մը «Ասիան Ասիացիներուն»:

Օգտուելով պատերազմէն եւ հետեւող տագնապէն՝ Ճափոն կը հաստատուի հետզհետէ Չինաստանի մէջ եւ կ'արհամարհէ Եւրոպայի ուժը: Ֆերրերօ պատմաբանը կը գրէր ժամանակին.— «Որքան ատեն որ Արեւելքը կը վախնար Ռուսիայէն, ձեռք կ'երկարէր Անգլիոյ, անոր պաշտպանութեանը տակ կը մտնէր: Ասիոյ սարսափը կ'անհետանայ, ռուս հսկային քայքայումով եւ ահա Հնդկաստան, Իրան, Աֆղանիստան, Թուրքիա կը ծառանան Անգլիոյ դէմ: Ասիան պիտի ձերբազատուի եւրոպական տիրապետութենէն ինկնալու համար երկարատեւ անիշխանութեան մը մէջ»:

Կապալաչոներ եւ սեւամորթներ մասնակցեցան համեւրոպեան պատերազմին եւ վերադարձան իրենց տեղերը, արհամարհանք տանելով միայն քրիստոնէութեան եւ ճերմակ ցեղին հանդէպ:

Անգլիոյ բոլոր ճիգերը արաբական միութիւն մը կազմելու համար, ի դերեւ ելան: Անգլիա պարտաւորուեցաւ թողելու 1932ին Իրաքի հոգատարութիւնը: Ահա Սուրիան ալ լիակատար անկախութիւն կը պահանջէ, պարբերական ըմբոստութիւններով եւ շարժումներով:

Ափրիկէի մէջ եգիպտական շարժումները յանգեցան 1922ի անգլեւեգիպտական համաձայնութեան, որուն համեմատ Անգլիա կ'ընդունէր Եգիպտոսի անկախութիւնը, վերապահելով միայն Սուէզի հաղորդակցութեան ապահովութիւնը, փոքրամասնութեանց իրաւունքները, Սուտանը: Ազգայնականները դժգոհ են տակաւին եւ կը պահանջեն ամբողջական ազատագրում եւ պետական գերիշխանութիւն:

Ափրիկէի խորքերն անգամ [illegible] կը շարժին Եւրոպացիներուն դէմ: Եթովպացի ու խափշիկ հաւասարապէս արհամարհանք ունին միայն ճերմակ ցեղին հանդէպ, մինչդեռ տարիներ առաջ խորունկ յարգանքի ենթակայ էր:

Ամենուրեք Եւրոպա կորսնցուցած է քաղաքական ազդեցութիւնը: Ամենուրեք իր դէմ կը դարձնեն իր հայթայթած զէնքերը որոնց դիմադրելու անկարող կը զգայ ինքզինք, որովհետեւ կը զալարի, ինքն ալ, քաղաքական անստուգութիւններու մէջ:

ՀԵԹՈՒՄ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Ֆրանսական խորհրդարանը ցրուեցաւ: Գ. Հանրապետութեան 15րդ օրէնսդիր ժողովն էր որ մեռաւ, թաղուեցաւ, եւ ոչ ոք կայ լացող իր վրայ, բացի բնականաբար այն պատկառելի երեսփոխաններէն որոնց վերընտրութիւնը կասկածելի է եւ որ կ'ողբան ոչ միայն իրենց 60.000 Ֆր. տարեթոշակը, այլ նաեւ անհամար ուրիշ առաւելութիւններ:

Ընդիմադիր թերթ մը կ'ըսէ թէ այս ժողովը իր գոյութեան ամբողջ ընթացքին սնանկութեան ու քաղաքացիական պատերազմի ժողով մը եղաւ:

Իր օրով, հանրային պարտքը որ 1935 յունուար 1ին 322 միլիառ էր, այսօր հասած է 340 միլիառի:

1932ին 250.00 անգործ կար, այսօր կայ 480.000, ամէն շաբաթ աւելնալու պայմանով: Պետական արժեթուղթերը 100ին 10էն մինչեւ 25 ինկաւ:

Վարչական բարենորոգումը որուն մասին ամէն ոք համաձայն էր, երկու տարի առաջ անշքօրէն թաղուեցաւ: Նոյնը նաեւ ընտրական օրէնքին փոփոխութիւնը:

Մաղթենք որ նոր ժողովը նուազ յուսախաբ ընէ մեզ, կ'ըսէ նոյն թերթը ⸗

ՕՐԵՐՈՒ ԵՐԳԵՐ..

— o —

Անոնք որ բախտ ունեցեր են Երեւանը տեսնելու եւ յետոյ այցելեր են Վալանս քաղաքը, կ'ըսեն թէ այս քաղաքը Երեւանին կը նմանի իր տեսքով ու կառուցուածքով: Քանի մը տարի առաջ «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ, օրագրող մը նկարագրելով Ֆրանսայի քաղաքները, Վալանսը Երեւանին կը նմանցնէր:

Մեր ընկերներէն գերասան Մ. Մաբութեան այս քաղաքը ոչ միայն կը նմանցնէր Երեւանի, այլ եւ բաժնած էր անոր փողոցներն ու հրապարակները: Ով որ բախտն ունեցեր է հայրենասէր արուեստագէտին հետ այս քաղաքին սալայատակներուն վրայ պտտելու՝ անշուշտ կարօտով կը յիշէ թէ ի՜նչ մեծ խանդավառութեամբ, Վալանսի փողոցները եւ հրապարակները ցուցնելով Երեւանը կը նկարագրէր ...

— Ահա այս լայն ու երկայն, մաքուր պողոտան «Աբովեան» փողոցն է. Երեւանի լաւագոյն փողոցը: Սա մեծ ու լայն ճամբան դէպի Էջմիածին կ'երկարի: Սա դէմի լայնկեկ շէնքը խորհրդարանի շէնքն է: 1918 Մայիսի օրհասական օրերուն այդ պատշգամէն Արամը սաստեց դասալիքները, «ստեղծեցէք այդ շունները», գոռալով: Իսկ սա միւսը պետական համալսարանն է:

Ահա Նորք թաղամասը, ահա Հրազդան իջնող ուղին, իսկ հանդիպակաց այն բարձր կատարը, վեհափառ Արարատն է...

Ու մենք Երեւանը չտեսնողներս, ընկերոջ շրթներէն կախուած մտիկ կ'ընէինք, մեր հոգիներուն խորքէն Երեւանն ապրելով:

Ու այժմ, դարձեալ այդ քաղաքին սալայատակներուն վրայ է որ կը դեգերիմ: Հոգիս Հայաստանը կ'ապրի, միտքս Երեւանը: Հիմա ես եմ որ Երեւանը կը նկարագրեմ շուրջս, հաւաքուած ընկերներուս: Կը նկարագրեմ Երեւանը տեսնողի մը պէս, անոր պարիսպներուն տակ ապրողի մը պէս:

... Ահա խորհրդարանի շէնքը, ահա համալսարանը, ահա Աբովեան փողոցը, ահա Արագածը, Արարատը, Էջմիածինը, Հրազդանը ...

Պատրա՜նք, պատրա՜նք ... Եւ սակայն որքա՜ն քաղցր է այդ պատրանքը: Ու ընկերներս, բարի աչքերով Հայորդիներ — Դաշնակցական տղաք — մտիկ կ'ընեն լռութեամբ եւ կարօտով իրենց հոգիներուն խորքէն Հայաստանն ու Երեւանը ապրելով:

— «... Իրա՞ւ մեր քաղաքը կը նմանի Երեւանին»:

— Այո, ընկերներ ձեր բնակած քաղաքը, ձեր երազած քաղաքին կը նմանի: Ի՞նչ փոյթ, սակայն, նիւթեղէն նմանութիւնը, չօշափելի երեւոյթները: Չէ՞ որ ձեր սիրտն ու հոգիները անխզելի կապերով կապուած են անոր, չէ՞ որ ձեր դժբախտութեան այնքան երկար տարիներուն ոչինչ փոխեցիք Երեւանին ու զայն ունենալու, տեսնելու գաղափարէն հետ: Չէ՞ որ ձեր երազուն տենչերուն մեծագոյնը նուիրած էք անոր:

Եւ վերջապէս, չէ՞ որ այսօր ալ դուք կ'ապրիք ու կը դիմանաք կեանքի քանդիչ տառապանքին, միայն եւ միայն զայն ունենալու, հոն հասնելու ոսկի յոյսով:

Այս տարի մեր շրջանը ձմեռ չտեսաւ: Այս քաղաքն ալ ձմեռ չէ տեսած: Թեթեւ հով մը, ամպերու երամներու յաճախակի զուեմարտ, քանի մը կաթիլ անձրեւ՝ եւ ահա կրկին վեհափառ արեւը յաղթական:

Այսօր ալ, ոսկի արեւը իր նարօտը քաշեր է ամէն կողմ: Հեռո՛ւն, հանդիպակաց բարձունքին վրայ մարգարիտ հատիկներ են որ կը փայլին: Վարը լայն տարածութեան մը վրայ Ռոնը իր երազուն նաւանքը կ'օրօրէ: Ծառ ու ծաղիկ, թուփ ու թռչուն, իրենց դէմքը ցցած երկինքին արեւ կը ծծեն, ժպիտ կը բաժնեն:

Գարուն է արդէն, ոստերը կակղեր են, տերեւները ցցուեր ... «Մօտ է ամառը»:

Այս քաղաքին մէջ ալ, ինչպէս բոլոր միւս քաղաքներուն մէջ, դարձեալ մեր տղաքն են որ կեանքը վառ կը պահեն, օրերուն որոշ իմաստ կուտան:

Ինչե՞ր չըսին այս քաղաքին մասին, ինչեր չգրեցին մեր հակառակորդները իրենց մամուլին մէջ: «Մեռա՜ւ, կորա՜ւ Դաշնակցութիւնը ... Հուսա՜» ...» թառաչեցին, անծեղներու պէս ռատառեցին, բայց այսօր, այս քաղաքին մէջ ոչ միայն կ'ապրի ու կը շնչէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմը, այլ եւ տիրաբար կը գործէ:

Այսպէս կը խօսին թիւերն ու փաստերը: Այսպէս կ'ըսէ օրուան կեանքը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմագիրը, երբ նստի այս շրջաններուն պատմութիւնը գրելու, անշուշտ իր լաւագոյն տողերը պիտի նուիրէ այս քաղաքին մէջ ապրող մեր ընկերներուն: Իր արժանի յիշատակութիւնը պիտի ընէ ոչ միայն այն տղոց, որոնք միշտ պատնէշին վրայ կանգնած արհամարհեցին բոլոր տեսակի սեւութիւնները, այլ եւ այն միւսներուն, որոնք զոհ գացին գարշելի թունաւորումի մը, շատ չանցած սթափելու համար:

Օ՜, օ՜ ... չեմ կրնար շատ բան գրել այս քաղաքի մասին, այս քաղաքին մէջ բնակող մեր արի տղոց մասին: Միայն երկու խօսք, երկու նախադասութիւն:

Փա՜ռք այն ուժին որ գիտէ կիրքերը սանձել, տառապած հոգիներու լոյս շնորհել: Եւ պատիւ այն հոգիներուն, այն տղոց որոնք իրենց պարտականութեան գիտակից՝ գիտեն արհամարհել բոլոր տեսակի սեւութիւնները, յանուն միեւնոյն գաղափարին:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԸ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՈՒԼԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Անգլիացի պետական մարդիկը շատ վերապահ են լրագրողներու հանդէպ: Այնպէս որ, վերջին գաղտնի խորհրդակցութեանց առթիւ, շատ մը անգլիացի լրագրողներ տեղեկութիւն քաղելու համար իրենց Ֆրանսացի պաշտօնակիցներուն մօտ կ'երթային, կ'ըսէ Ֆրանսական թերթ մը:

«Թայմզ»ի աշխատակից մը կ'ըսէր թէ «սովորական» գումարումէ մը առաջ Ֆրանսացի լրագրողներէն 100էն 95ը գիտէ թէ ինչ պիտի ըլլայ, իսկ եթէ գումարումը «գաղտնի» է, բոլորն ալ գիտեն ըլլալիքը:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՃԱՌԸ 1500ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹ…

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք ամփոփումը այն ճառին զոր կարդաց Գարեգին արք. Յովսէփեան, կիրակի օր, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, Սորպոնի մէջ.—

1934 տարին, հոկտ.— հոկտեմբեր արտաքոյ կարգի նշանակալից եղաւ հայ ժողովուրդի համար: Ամենայն Հայոց Ս. Կաթողիկոսը բախտաւոր միտքը յղացաւ այդ տարին յատուկ կոնդակով յոբելենական տարի հռատարակել, Ս. Գրքի թարգմանութեան 1500ամեակին նուիրուած: Եփեսոսի ժողովից անմիջապէս յետոյ պէտք է կատարուած լինի այդ գործը, ուրեմն եւ, 434 թուականը սկզբնաւորութեան տարի համարել միանգամայն համապատասխան է պատմական տուեալներին:

Արտասահմանեան հայութիւնը առանց բացառութեան այդ տարեդարձին առթիւ հանդէսներ կազմակերպեց, մի ամբողջ տարի եւ աւելի, մտքով ապրեց իր հայրերի հետ, երախտագիտական զգացմունքով պանծացնելով նրանց մեծ եւ անգնահատելի գործը:

Այսօրուան հանդէսը, դարձեալ նոյն 1500ամեակին նուիրուած, բայց ունի ուրոյն նպատակ եւ նշանակութիւն. մեր բարեկամ օտարազգի գիտնականների կողմից է, Հայերի հետ, որ գնահատւում է մեր անցեալի այդ հրաշալի գործը եւ դորա հետ մեր ժողովրդի համայն ստեղծագործութիւնն ու մշակոյթը, քաղաքակրթութեան եւ արուեստի բարձր ոլորտներում սաւառնող Ֆրանսական ազնիւ եւ համակրելի ժողովրդի առաջ:

Ուստի եւ մեր ջերմ եւ խորին շնորհակալութիւնն ենք յայտնում մեծարգոյ Էտուար Սուլիէին, Ֆրանսական խորհրդարանի փոխ-նախագահին, որ երկար տարիներէ ի վեր անկեղծ բարեկամութեան ապացոյցներ ունի բերած հանդէպ մեր ազգին, իսկ այսօր իւր նախագահութեամբ եւ խօսքի հրապոյրով աւելացնում է փայլը մեր հանդէսի: Շնորհակալութիւն համալսարանի վերատեսուչ Պ. Շարլէթին, որ այս հոյակապ սրահը մեր տրամադրութեան տակ դրաւ: Շնորհակալութիւն Ֆրանսացի մեծանուն գիտնականներին եւ արուեստագէտներին, որոնք իրենց տաղանդաւոր մասնակցութիւնը բերին մեր հանդէսի փառաւորութեան. Պ. Պ. Մէյէ, Շարլ Տիլ, որոնց գեղեցիկ նամակները լսեցիք հայ լեզուի եւ արուեստի մասին: Փրոֆ. Գաբրիէլ Միյէին, Պ. Ամէտէ Կաստուէլին, Պ. Լազար Լէվիին եւ միւս արուեստագէտներին:

Շնորհակալութիւն եւ Ֆրանսացի այն հոծ բազմութեան, որ պատիւ են արել իրենց ներկայութեամբ մեր հանդէսը փառաւորելու:

Ս. Գրքի թարգմանութիւնը քրիստոնէութեան բերած մեծ շնորհքներէն մէկն է. երրորդ դարի կէսերին արդէն հայ եպիսկոպոսութիւնների գոյութեան պատմական տեղեկութիւնն ունինք, բայց պետական կրօն է դառնում այն եւ կազմակերպւում՝ իբրեւ ուրոյն ամբողջութիւն աւելի վաղ քան 312 թուականը, տեղական, քաղաքական - աշխարհագրական եւ ազգագրական յատուկ պայմանների համաձայն, մեր առաքելաշաւիղ Ս. Հօր Գրիգոր Լուսաւորիչի քարոզութեան… Քրիստոնէական գաղափարների… ազգային անկախ հոգեւոր գրակ… թիւն ստեղծելու անհնար է հայ… գիւտի հետ՝ եւ Ս. Գրքի… թարգմանութեան գործը,… անձամբ Հայրերի կողմից,… Ս. Սահակը եւ Մեսրոպը իրենց… կերտեցին, եւ այս… կուած եւ բարձր մշակութեան… թարգմանուած լեզուով, որ հայ… կան լեզուի բարձրագոյն գագաթ… կէտն է կազմում:

Այս հանդէսի նպատակն է… քաղաքակիրթ աշխարհի առաջ… մէնից աւելի Ֆրանսական մեծ… նիւ ժողովուրդին, որ Արեւմ… շունչներից սկսած լաւագոյն… դութիւններով կապուած է… ժողովրդի հետ, պարզել… թէ մեր Հայրերը եղել են… գործ ժողովուրդ մշակոյթի… գերի մէջ, որ նրանք թողել են… այն իրենց սերունդներին,… մարդկութեան գնահատելի… բարիք:

Հայոց եկեղեցին, փոքր իր… գործութեան սահմաններում,… իր ուրոյն նուիրապետական… կերպութեամբ, իր ազգային… վրդական գունաւորութեամբ,… նարանական երանգներով,… ռաւելն է, վաղթարագոյն… ների մէջ յարատեւ նահատակ… գնով իր գոյութեան պահպան… թեամբ, իր կարեւոր տեղն… ընդհանուր քրիստոնէական եկեղ… ների մէջ: Հայածանքի,… թեան, եւ տառապանքի մէջ… մենք պահպանել ենք մեր… Տիրոջ շնորհած այդ մեծ… կամենայինք որ այս հանդէս… գնահատուի, երբ խօսք է լինում… եկեղեցու խեղճութեան կամ… տութեան մասին: Ո՞ւր է Աթ… ների, Կիւրեղների Աղեքսանդրի… եկեղեցին, կամ Տերտուղիանի… բիանոսի հիւսիսային Ափրիկէի… ղեցին:

Բայց այս խեղճութեան մէջ… եղել է ստեղծագործող, իւր… ինքնուրոյն եւ թարգմանական… կանութեամբ, պահելով գործեր… րոնց բնագիրներն անգամ մեր… չեն հասել: Հէնց Ս. Գրքի թարգ… նութիւնը իւր ճկուն, յատուկ… ցիկ լեզուով պատուաւոր տեղ… Ս. Գրքի թարգմանութիւնների… որի մասին յատուկ կը խօսի մեր… րեկամ եւ հայրենակից Փրոֆ.… ցը: Նշանաւոր մատենագիր Լիոն… պիսկոպոս Իրենէոսի շատ աշխա… թիւններ թարգմանուած են հայ… բայց որ կարեւոր է նորա «Ցո… ռաքելականքը» միմիայն հայ… թարգմանութեամբ մատչելի… քրիստոնէական աշխարհին: Մեզ… ջողուել է ի մի հաւաքել… գրուածքների հատուածներ… լեզուով, որոնց բնագիրները… չկան: Օրիգինէսի երկու ճառ… նինք Ցովբի մեկնութեան… ուած, որոնք նոյնպէս յունար… ձեռքը չեն հասել. նաեւ… Երզոյի հաճառ մեկնութիւն… դիանոսի «Տիատէսարոն»… թեան յայտնի դարձաւ հայերէ… նոյն իսկ Եւսեբիոսի քրոնիկոն… թարգմանութիւնը իւր առանձ…

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Գրիգոր այդ միջոցին մեքենագիտութիւն կ'ուսանէր Գերմանիոյ մէջ, երբ իմացաւ տխուր անցուդարձերը: Երկու տարի, խեղճ վիճակի մէջ, իր ընկերներուն օգնութեամբ շարունակեց ուսումը: Այդ միջոցին յարեցաւ համայնավարական գաղափարներու: Պոլիս վերադարձին մէկ մտածում միայն ունէր — սպաննուած իր անմեղ ծնողքին վրէժը լուծել:

— Եւ հիմա, որ բացատրեցի ձեզի ամէն բան, պարոն զինուորական կցորդ, շարունակեց, անկեղծ հրամայեցէք ինծի, եւ պիտի կատարեմ ինչ որ ուզէք: Կրնաք վստահ ըլլալ, որ պիտի կատարեմ ամէն բան, կատարեալ գաղտնապահութեամբ: Հարկ եղած պարագային, պատրաստ եմ անտրտունջ ենթարկուելու ամէն տեսակ չարչարանքներուն եւ նոյնիսկ մահուան:

Իր ձայնը հանդարտ էր եւ վճռական: Սեւ աչքերը չունէին Լէյլայի ակնարկին խստութիւնը, երբ վրէժխնդրութեան մասին կը խօսէր, այլ քրիստոնեայ մարտիրոսուհիներու նայուածքին քաղցրութիւնը, որ գաղափարի եւ հաւատքի համար զոհուելու պատրաստակամութիւնը կը յայտնէ:

Այդ վայրկեանին կարծես բռնակալ սուլթանի մը եաթաղանի սարսափին տակ ապրող սրբուհիի մը առջեւ կը գտնուէի:

— Ձեր բառերը շատ կը յուզեն զիս. օրիորդ, պատասխանեցի: Կը հիանամ ձեր հոգեկան կորովին վրայ, բայց դժբախտաբար չեմ կրնար խառնուիլ այսպիսի գործի մը, որ իր տխուր անդրադարձումը պիտի ունենայ զանգուածի կեանքին վրայ:

Նոյնը կը խորհէի ընել նաեւ ձեր եղբօրը, որովհետեւ կը վախնամ որ շատերու արիւնը պիտի մանենք: Կ'երաշխաւորեմ ձեզ սակայն, որ գաղտնիքը պիտի պահեմ: Եւ եթէ օր մը եւ է ժամանակ խորհուրդի կամ պաշտպանութեան պէտք ունենաք, մեծ հաճոյքով պիտի օժանդակեմ ձեզի: Կը ցաւիմ, որ արժանի էք լաւագոյն բախտի մը, բայց պատերազմը ձեզի բերած է այս եղերական գիրքին: Հայրենիքս շուտով պատերազմի պիտի մտնէ, թերեւս վաղը: Հաւանաբար զիրար չտեսնենք այլեւս, բայց վստահ կրնաք ըլլալ թէ լաւագոյն յիշատակը պիտի պահեմ ձեզմէ:

Եթէ պատերազմը, օր մը անկախութիւն շնորհէ Հայաստանին, դուք եւ Գրիգորը, իր մեծագոյն ազատարարներէն պիտի ըլլաք:

Ոտքի ելաւ, եւ առանց ուրիշ բան մը ըսելու, ձեռքս սեղմելով շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մեկնեցաւ:

Պատերազմէն վերջ իմացայ, թէ խեղճ Թագուհին սպաննուած էր Իզմիրի աղէտի միջոցին:

X

Քանի մը ժամ վերջ, քիւրտ ցեղապետը հասաւ: Ըսի իրեն, թէ անհրաժեշտ էր երկու հաւատարիմ Քիւրտեր բնակեցնել Գրիգորին տան մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ անոնց միջոցով ուժանակները փոխադրել:

Խոստացաւ, որ յաջորդ իրիկուան իսկ երկու հոգի պիտի հաստատէր հոն, որոնք — որոշ նշանի մը վրայ— մեր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլային:

Յետոյ երկտողով մը իմացուցի Լէյլային, թէ Թուրք ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր զինքը, եւ այլեւս պէտք չէր որ դեսպանատուն գար զիս տեսնելու համար: Յանձնարարեցի նաեւ որ երեկոյեան դէմ Ֆոն Մարշէի անուշահոտութիւններու բաժինը գնուէր, սեղանի մը վրայ բաց ձգէ իր պայուսակը, եւ երբ հասնիմ, թէ մէկը երկտող մը ձգեց մէջը, անմիջապէս գոցէ զայն եւ թուղթի բաժինը երթալով կարդայ եւ հետեւի տրուած ուղղութեան:

Բայց, որովհետեւ գիտէի Լէյլային խորամանկութիւնը, Թուրքերէն լեզուով գրուած սպառնական նամակ մըն ալ ղրկեցի իր հասցէին:

Առաւօտուն, դեսպանատուն երթալէ առաջ, Ղալաթիա անցայ, եւ անգլիացի լրտեսը տեսնելով ըսի իրեն, թէ «[illegible]» պէտք է օգը հանեւի այն տունէն միայն, երբ նեղուցները բացուին եւ անգլիական առաջին մարտանաւը Մարմարայի ջուրերը անցնի: Այսպէսով քրիստոնեայ բնակչութիւնը կը փրկէինք հաւանական ջարդէ մը: Յետոյ, իրեն ըսի, թէ Լէյլան պիտի գար զինքը տեսնելու: Ցոյց տուի նաեւ այն նշանը, որուն միջոցով պիտի ճանչնար Լէյլան, որ պիտի գտնուէր ճիշդ ժամը 9ին Ֆոն Մարշէի մէջ:

Դեսպանատուն երթալուս, Հաքքը պէյ հեռաձայնով հարցուց թէ ե՞րբ պիտի կրնայինք ձկնորսութեան երթալ իր հետ: Խորհեցայ որ սակայն, նոյն իսկ ոստիկանութեան քթին տակ ուժանակները փոխադրելու լաւագոյն առիթը պիտի ըլլար: Հեռաձայնով պատասխանեցի, թէ ձկնորսներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ իմաց պիտի տամ իրեն:

Այս ըսելով, դուրս ելայ ուղղուելով դէպի մեծ փողոցի խանութը, ուր սովորական կարգախօսը գործածելով լուր տուի տարբեր ականջներով լրտեսին, որ գայ եւ զիս գտնէ շուտով: Յետոյ դեսպանատուն վերադառնալով սպասեցի իրեն:

Իսկապէս կէսօրուան ժամերուն եկաւ: Վայելուչ հագուած էր, monocl եւ կաղապարուած ֆէս մը դրած: Ֆրանսերէնս մաքնելէ վերջ հասկցուցի իրեն, որ պէտք էր ուժանակները փոխադրէինք, եւ նաւավարներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ, շուտով ձկնորսութեան երթալիք հայ… յին հետ: Ըսի նաեւ, որ լորո… նէ առաջ պէտք չէր որ գործ… բաստուէր: Ձկնորսութեան եկ… առաջ մեր վստահելի նաւավ… պիտի երթային Հայուն… երկու Քիւրտերուն օգնութեամբ… րելի պիտի ըլլար ուժանակները… ցնել: Կարգ մը ուրիշ մանրամա… թիւններ ալ յայտնեցի իրեն,… ուիրելով որ իր պատասխանը… մէջ տրուած երկտողով մը… չին դեղարանը, ըսելով որ իմ… դեղս էր ան: Քիչ վերջ,… նէն պիտի առնէի շիշը,… լով մէկտեղ, այնպէս որ գեղ… «դեղը» քննելու առիթ պիտի… նար:

Կէսօրէ վերջ ժամը 9ին… րիս հետ դուրս ելայ… նէն: Հաքքը քանի մը քայլ… երբ քիւրտ ցեղապետը… լով «Թօքաթլեան եկէք»… նիկս կը յառաջանար,… ւեցանք իրեն: Թօքաթլեան… մենք ալ նոյնը ըրինք,… ցանք իր մօտը: (Շար…

(12)

Ջէի ունէր՝ Ոսկեբերան եւ Կիւրեղ Աղեքսանդրացի, համառօտ նաեւ Եփրեմ Ասորի, ունին Եզնիկէլի մեկնութիւն, որոնց բնագիրները յայտնի չեն. Կիւրեղ Աղեքսանդրացւոյ մեկնութիւնը պատրաստում է հրատարակել հայր Մարէնը: Տիմոթէոս Էլուրոսը նոյնպէս մի եւ երկու բնութեան քրիստոսաբանական վէճերի մի կարեւոր աղբիւր յայտնի դարձաւ հայերէն թարգմանութեամբ, նախ քան յայտնի լինելը թէ սուրբերէն թարգմանութիւնն էլ կայ:

Հինգերորդ դարու իր լեզուի գեղեցկութեամբ աննման Եզնիկ Կողբացին իր Եղծ Աղանդոց գրուածքով Պարսից Սասանեան շրջանի զրադաշտական կրօնի մասին տուած տեղեկութիւններով, մասամբ եւ Եղիշէն, կարեւոր աղբիւր է. Եզնիկը կարեւոր է նաեւ Մարկիոնի աղանդի մասին հաղորդած տեղեկութիւններով: Մեսրոպեան եւ պաւղիկեան աղանդների մասին որոշ տեղեկութիւններ ունինք հայ եկեղեցական կանոնների եւ Օձնեցու ճառերի մէջ, ինչպէս եւ հայ հողի վրայ երեւան եկած Թոնդրակեցիների, որոնք բողոքական շարժման նախորդ երեւոյթներն են, արեւելքում, Լաստիվերտցու եւ Գրիգոր Մագիստրոսի երկերի մէջ: Հայ պատմական գրականութիւնը արժանի է խորին ուշադրութեան իր բազմաբովանդակ եւ երկարատեւ ժամանակի գոյութեան պատճառով. այստեղ մենք աղբիւրներ ունինք Սասանեան Պարսից, Բիւզանդացիների, կովկասեան ազգերի, Արաբների, Սելճուքների, Խաչակիրների, Մոնղոլների, Լէնկթիմուրի եւ որդւոց, ռուս եւ պարսիկ խոջերի, նոր Պարսից եւ Օսմանցւոց պատմութիւնների եւ կեանքի մասին, առանց հայ պատմագրութեան պակասաւոր կը լինի թուած ազգերի մասին հետազօտութիւն կազմել:

Հայ եկեղեցու հոգեւոր երգերը՝ Աւագ շաբաթեան եւ Քրիստոսի կեանքի վերջին օրերի հետ կապուած, Ս. Մեսրոպի եւ Սահակի կաթողիկոսի գործ համարուած, խոր կրօնականութեան արտայայտութիւններ են, Գրիգոր Նարեկացին իր աղօթքներով, մեղքի խոր գիտակցութեան հետ կապուած շնորհաց վարդապետութեամբ Պօղոս առաքեալի տեսուած արժանի աշակերտ եւ Աւգուստինի հաւասար եկեղեցու հայր է, միայն բանաստեղծական յոյզերով եւ պատկերով արտայայտուած: Ներսէս Շնորհալին իր հոգեւոր երգերի, տաղերի, աղօթքների բազմատեսակութեամբ, պատկերաւոր եւ խոր բանաստեղծական ստեղծագործութիւններով պատիւ կարող է բերել քրիստոնեայ ամենամեծ ազգերին եւս:

Հայ արուեստներից ճարտարապետութիւնը իր բազմատեսակ եւ ուրոյն երեւոյթներով, սկսած Ե.—Զէ. դարը, հայ գրչութեան եւ մանրանկարչութեան արուեստները՝ 20.000ի չափ 20ով փոքր գանձ չպիտի մասակարարեն Առաջաւոր Ասիոյ քրիստոնեայ եւ մահմեդական ազգերի նոյն արուեստների եւ մշակոյթների հաւաքական կցողութեան եւ փոխյարաբերութեան լուսաբանութեան գործում: Հայ երաժշտութիւնը նոյնպէս իր եկեղեցական եւ ժողովրդական երեւոյթներով սկսել է հետաքրքրութիւն զարթեցնել երաժշտական աշխարհում: Այս արուեստների նշանակութեան մասին կը խօսին այնպիսի հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ, ինչպէս Գ. Գ. Միյէ եւ Ամէնէ Կաթոլիկ:

Այս համառօտ թուումները բնորոշում են մեր անցեալ ստեղծագործութիւնը, բայց եւ պարզում մեր ներկայ ձգտումներն ու ապագայի յոյսերը հոգեւոր եւ ստեղծագործող կեանքի մարզերում: Հայաստանը եւ մեր արտասահմանեան Հայոց ցուցաբերած հոյլը՝ գրողների, արուեստագէտների, երաժշտութեան, նկարչութեան եւ պլաստիկայի, թատերական եւ սինէմայի եւն. ցայտուն ապացոյցն է մեր տոհմային հոգեկան ընդունակութեանց եւ ձգտումների:

Կրկնելով մեր շնորհակալութիւնները գիտութեան եւ արուեստի փառաւոր ներկայացուցիչներին՝ իրենց բերած օժանդակութեան համար մեր գործի մէջ, մաղթում ենք որ միջազգային քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի աշխատաւոր շարքերում լինի ինչպէս եղել է դարերից ի վեր: Կեցցէ՛ Ֆրանսական ազնիւ եւ մեծ ժողովուրդը, կեցցէ այդ ազնիւ եւ հիւրընկալ ժողովուրդի կառավարութիւնը, որ իր բնիկ երկրի մէջ բարի եւ ասպնջական է եղել մեր ժողովրդի բեկորների համար:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

— o —

ՎԻԷՆՆԱ, 27 մարտ (Յառաջ).—Քաղաքիս հայ Ուսանող-Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ Տէօյչէր Շուլֆէրայնի մեծ սրահին մէջ, Միութեան քարտուղարը Գ. Ա. Գարամանեան, ընդարձակ դասախօսութիւն մը ըրաւ գերմաներէն լեզուով՝ Հայ ազգի եւ մշակոյթի վրայ, մարտ 25ին:

Դասախօսութեան նպատակն էր Աւստրիացիներուն աւելի մօտէն ճանչցնել հայ ազգն ու իր մշակոյթը: Աւստրիական Շուլֆէրայնը, որուն հրաւէրով կը սարքուէր դասախօսութիւնը, սիրայօժար տրամադրեց իր մեծ սրահը:

Ցուցադրուածէն շատ աւելի հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Հայ գաղութը գրեթէ ամբողջութեամբ փութացած էր ունկնդրելու: Տեղացիներու պատկառելի թիւ մըն ալ կը տեսնուէր: Ունկնդիրները 200 հոգիէն աւելի էին, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին Հ. Ն. Վ. Ակինեան եւ գաղութիս հոգեւոր հովիւ Եղիշէ ծ. վ. Իւթիւճեան:

Վիէննայի մանուկներէն առաջին միութեան անդամներէն ութ հոգի եւս առաջնորդութեամբ Գ. Գ. Մելիքսէթեանի իրենց մասնակցութիւնը բերած էին դասախօսութեան երաժշտական մասին: Անկէց զատ լուսապատկերներու շարք մը կը ճոխացնէր դասախօսութիւնը:

Օտար ունկնդիրները մեծ շահագրգռութեամբ հետեւեցան դասախօսութեան, որ անոնց կը ներկայացնէր վաղնջական քաղաքակիրթ ազգ մը, որուն դիրքը համաշխարհային մշակոյթին մէջ շատ բարձր եւ փառաւոր եղած էր:

Խօսքը վերջացնելով բանախօսը ըսաւ.

—«Ուզեցի ներկայացնել ձեզ հայ ազգին փառաւոր անցեալն ու շատ ողբերգական ներկան: Ձեր կարծեր, կ'ըսէ Ֆր. Նանսէն որ մարդ այս ուշագրաւ ժողովուրդին պատմութեան տեղեակ ըլլալէ յետոյ՝ չյուզուի ի տես անոր մեծ ողբերգութեան: Կը յուսամ թէ աւստրիացի ունկնդիրներս այս դասախօսութեամբ այն համոզումն ստացան, թէ հայ ազգը արժանի է իբր քաղաքակիրթ ժողովուրդ պաշտպանուելու եւ յարգուելու: Եթէ յաջողեցայ ասոր մէջ, բանախօսութիւնս հասած է իր նպատակին»:

Անդադար ծափերն ու յաջորդող խօսակցութիւնները Աւստրիացիներուն հետ, ցոյց տուին թէ ջերմ համակրութեան ոգի մը գոյացած էր հանդէպ հայ ազգին:

ՍՈՖԻԱՅԻ «ԹՐԱԿԻԱ» ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

— . —

Սոֆիայի հայ համագործակցական «Թրակիա» դրամատունը թեւակոխեց իր գոյութեան 6րդ տարին: Մարտ 22ին տեղի ունեցաւ դրամատան 5րդ ամենամեայ ընդհանուր ժողովը, ուր վարչութեան կողմէ կարդացուեցաւ ընդարձակ տեղեկագիր մը, նուիրուած դրամատան 1935 տարեշրջանի գործունէութեան:

Իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ, «Թրակիա» դրամատան նիւթական գործառնութիւնները եղած են գոհացուցիչ:

Տեղեկագրին համաձայն, «Թրակիա» դրամատունը իր հիմնումէն ի վեր, կամ հինգ տարուան ընթացքին, փոխ տուած է 30 միլիոն 669.675 լէվի իրօք հսկայ գումար մը: Նախընթաց տարուան համեմատութեամբ (1934), անցեալ տարի տրուած փոխատուութեան գումարը աւելցած է:

Այս տարի դրամատունը տուած է 11.522.443 լէվի փոխառութիւն, որոնցմէ 7.355.482 լէվ՝ երաշխաւորութեամբ, 544.943 խնայողական, իսկ 3.622.018 լէվ՝ մուրհակներու զեղչով փոխատուութիւններ:

Այսքան խոշոր գումարով փոխատուութիւն կարելի եղած է շնորհիւ այն իրողութեան, որ «Թրակիա» դրամատունը, համաձայն անցեալ տարուան ընդհ. ժողովի որոշման, անդամագրուած է պուլկարական ժողովրդական դրամատուներու ընդհ. միութեան, որ յատուկ վարկ բացած է «Թրակիա»ին:

Աւելցած են նաեւ դրամատունը պահ ձգուած գումարները: 1935ի ընթացքին պահ ձգուած են՝ ընթացիկ հաշուով 5.195.342 լէվ, խնայողական գումարներ՝ 1.640.084 լէվ, իսկ պայմանաժամով ձգուած՝ 627.549 լէվ, կամ, ընդամէնը՝ 7 միլիոն 462.972 լէվ: Այս գումարէն դրամատան քով պահ ձգուած մնացած է 1935 դեկտ. 31ին, 1.292.170 լէվ: Բայց աւելա դեռ ապացոյց չէ թէ հայ ունեւոր դասը իր իր տրամադրութեան տակ գտնուած գումարները ի պահ կը յանձնէ հայկական դրամատան ... ճիշդ հակառակը, թերեւս: Կը բաւէ ըսել թէ Սոֆիայի հրէական «Կէուլա» դրամատան մէջ հրեայ համայնքը կեդրոնացուցած է 221 միլիոն լէվի հսկայ գումար մը...

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ պարզ եւ մելանով:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ԴՐՕՇԸ ԵՒ ԲԱՆԱԿԸ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն.—

Շաբաթ, 7 մարտին, ասուպաթիւ ուսանողներ հաւաքուեցան Սուլթան Սէլիմ մզկիթը: Բացառիկ նշանակութիւն մը ունեցաւ այս հաւաքոյթը, որու միջոցին, ուսանողներ ուզեցին հիմը դնել սուրիական ապագայ բանակին: Պայման դրին որ սուրիական զինուորները որոշ կրթութիւն եւ ուսում ունենան եւ գոնէ երկրորդական վարժարանէ մը շրջանաւարտ ըլլան: Ներկայ ուսանողները, մօտ 10.000 անմիջապէս կամաւոր արձանագրուած են ծառայելու համար սուրիական բանակին մէջ:

Որոշուած է նաեւ սուրիական նոր դրօշը՝ սեւ, ճերմակ եւ կանաչ գոյներէ երեք կարմիր աստղեր վրան: Այդ գոյները կը խորհրդանշեն. սեւը՝ ատելութիւնը, ճերմակը՝ կամքը, կանաչը՝ հաւատքը եւ կարմիրը՝ սուրը:

Հետեւեալ հինգ ձգտումներէն պիտի բաղկանայ Սուրիացիներու քաղաքական ծրագիրը.

1. Պայքար հայրենիքի եւ հնազանդութիւն ազգային խմբակցութեան:
2. Երիտասարդութիւնը ապագան է:
3. Երիտասարդութիւնը անձնազոհութեան խորհրդանիշն է:
4. Աստուածային գթութիւն նահատակներու համար:
5. Անկցին մատնիչները:

Տարազի խնդիրն ալ քննութեան ենթարկուած է: Սեւը ֆաշական պաշտօնական գոյնն է, նացիները թուխ գոյնը ընտրած են, Իռլանտացիները կապոյտը, արաբական պաշտօնական գոյնը դարերէ ի վեր ճանչցուած է կանանչը, հետեւաբար սուրիական բանակի տարազին գոյնը որոշուած է կանանչ:

Ֆաշական բարեւի ձեւը արգիլուած է սուրիական բանակի համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՀԱՐ ԲԱՂՆԻՔԻ ՓՈՂՈՑՈՒՄ

— . —

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (21 փետր.).—

Երեւանում կայ մի փողոց, որը քաղաքի ազգաբնակութեան յայտնի է նրանով, որ այդ փողոցի վրայ է գտնւում Երեւանի առաջին բաղնիքը: Բացի այդ, փողոցը նշանաւոր է իր ցեխով:

Փետր. 10ին դժբախտութիւն ունեցայ այդ բաղնիքը գնալու: Շահումեան փողոցի կողմից ինձ չյաջողուեց բաղնիք հասնել անանցանելի ցեխի պատճառով, որին օգնութեան էր հասնում Պետ. Թատրոնի կառուցից կաթող անձրեւաջուրը: Որոշեցի ուղեգիծս փոխել.— Ամիրեան փողոցով գնացի Յ. Թումանեան փողոցը եւ այնտեղից փորձեցի հասնել բաղնիք: Այդ կողմից փողոցի դրութիւնն աւելի վատ էր, բայց գոնէ անձրեւաջուրը ծոծրակիս չէր կաթում: Հաւաքեցի բոլոր ուժերս, մտաբերեցի երիտասարդութիւնս եւ որոշեցի ինչ գնով էլ լինի բաղնիք հասնել: Իմ առաջից գնում էր մի միջահասակ կին փաթթոցով: Հազիւ 20—25 քայլ էր մնում, որ բաղնիք հասնէի, երբ նկատեցի որ բաղնիքից տուն վերադարձող մի կին դէպի մեզ էր գալիս, նա իմ առաջից ընթացող կնոջը հասնելով շատ զգոյշ շարժուեց որպէսզի վայր չընկնեն, բայց այդ նրանց չյաջողուեց ու երկուսն էլ գլորուեցին ցեխի մէջ:

Ես տրամադրութիւն էի որոշ օգնութիւն ցոյց տալ դժբախտ կանանց, բայց յարմար տեղ չէր գտնւում ոտքս դնելու: Մինչ ես ոտքիս համար տեղ կը ճարէի, մի երիտասարդ ինձ կանխեց եւ ես մի կերպ բաղնիք հասնելով հեռախօսով կապուեցի քաղ. միլիցիայի պետ ընկ. Ս. Խաչատրեանի հետ եւ խնդրեցի որ մի երկու ոստիկաններ ուղարկի այդ կանանց օգնելու: Ընկ. Խաչատրեանը զարմացաւ այն բանի վրայ, որ ես կարողացել եմ բաղնիք հասնել ու անկւացրեց.

— Դժբախտաբար, ընկ. Մինաս, քո պահանջը չեմ կարող կատարել, որովհետեւ այդ փողոցն անանցանելի է. հետիոտն ոստիկանը հազիւ թէ կարողանայ բաղնիք հասնել, իսկ հեծեալ ոստիկաններ ուղարկել չեմ կարող, քանի որ քաղաքի անասնաբոյժն արգիլել է քաղաքի մի քանի փողոցները, մանաւանդ այդ փողոցը, չորքոտանի թողնել: Գտել են, որ այդ փողոցի ցեխը երկար մնալով նրա մէջ գոյացել են միքրոբներ, որոնք չորքոտանիների մէջ սուր տեսակի դաբաղ հիւանդութիւն են առաջացնում:

Ես պատասխանեցի ընկ. Խաչատրեանին, որ ձին դաբաղ հիւանդութեամբ չի վարակւում, բայց նա ասաց, որ քաղաքի անասնաբոյժն անխտիր բոլոր չորքոտանիներին է արգիլել այդ փողոցով անցնել, հետեւաբար ոչինչ անել չի կարող:

Տեսնելով, որ սրա նրա հետ խօսելն ի զուր ժամավաճառութիւն է, որոշեցի անմիջականօրէն կապուել քաղխորհրդի նախագահ ընկ. Մատինեանի հետ:

Նրան մի քանի խօսքով պատմեցի իրեն անհանգստացնելու պատճառը, եւ պատմեցի բաղնիքի փողոցի դրութեան մասին:

— Մինաս ջան, գիտեմ, ա՛խ, այդ փողոցը,— վշտացած պատասխանեց ընկ. Մատինեանը:

Ես շարունակեցի.

— Կարո, մի՞թէ չի կարելի այս փողոցը որոշ չափով կարգի բերել, որպէսզի մարդիկ մինչեւ բաղնիք հասնելը ստիպուած չլինեն ցեխի վաննա ընդունել:

— Մինաս ջան, սիրելիս, ի՞նչ ասեմ, այդ բոլորն ինձ քաջ յայտնի է, բայց ի՞նչ արած, ամբողջ երեք տարի պիւտճէում այդ փողոցի բարելաւման համար որոշ գումարներ ենք նախատեսել, բայց վերջը գործը գլուխ չի եկել:

— Բայց մի՞թէ մի կերպ ներքին միջոցներով չէր կարելի այդ անել:

— Մինաս ջան, իմ հոգուն էլ է հասել: Այս տարի ես որոշել եմ իմ անձնական պատասխանատուութեամբ այդ փողոցը կարգի բերել: Հաւանական է որ ապրիլ ամսից կը սկսենք այդ աշխատանքները:

Առիթից օգտուելով ընկ. Մատինեանին յիշեցրի նաեւ բաղնիքի հակասանիտարական դրութեան մասին:

— Մինաս ջան, գիտես, որ մէկը միւսի հետ կապ ունի: Փողոցի այդ դրութիւնը թոյլ չի տալիս որ մենք էլ մէկ մէկ բաղնիքում երեւանք, իսկ աշխատակիցներն էլ առիթից օգտուելով անբարեխղճօրէն են մօտենում իրենց պարտականութիւններին կատարման: Գլխաւոր փողոցն է, հէնց որ փողոցը կարգի բերուի, ամէն ինչ իր սովորական ճանապարհով կը գնայ:

Համբերենք մի երկու ամիս էլ, ապրիլը մօտ է....»:

Կիպրական բոյնի մը համար

—•—

Մշակոյթի տարի է:

Այսօր աւելի քան երբեք համոզուած ենք, որ մեր ցեղը իր նկարագրին եւ դիմագծին պահպանումը կը պարտի իր լեզուին եւ ազգային աւանդութիւններուն հանդէպ ունեցած գուրգուրանքին եւ նախանձախնդրութեան:

Լեզուի պահպանում, եւ մանաւանդ հայեցի դաստիարակութիւն՝ օտար եւ լուծող միջավայրերու մասնաւորապէս նոր հասնող սերունդին սպառնացող վտանգները կանխելու համար:

Նշանաբան եւ նպատակ:

Եւ այդ նպատակին նուիրուած ամենահամեստ ճիգն անգամ իրաւունք ունի նոյնքան համեստ գոհունակութեան մը ակնկալութեան:

Այդ համակրանքի ակնկալութեան իրաւունք ունին անշուշտ Կիպրոսաքէրի Սանուց Միութեան ժրաջան ղեկավարները, որոնք կանգնած տարիներէ ի վեր մայր դպրոցի կողքին, կը ճգնին անոր հետզհետէ դժուարին գոյութեան ներարկել իրենց երիտասարդ աւիւնը, առիթներ ստեղծելով ժողովրդական հանդէսներու մէջ՝ հաստատակութեան ներկայացնելու Թէնսաքի լուռ պատերու ետին կատարուող աշխատանքի մը արդիւնքները:

Յառաջիկայ ապրիլ 5ի կիրակին ապահովաբար խանդավառանքի օր մը պիտի ըլլայ՝ հանդէպ այս աշակերտուհիներուն, որոնք Գ. Գմբէթեանի ղեկավարութեան տակ պիտի ներկայացնեն Սեմիր Պէչիկթաշլեան սրահին մէջ, ցերեկոյթի մը ընթացքին, Յ. Թումանեանի «Զարի վերջը» դպրոցական օփերէթը, եղանակաւորուած Թ. Միլիքեանէ, ինչպէս նաեւ «Սաթենիկ եւ Արտաշէս» երգախաղ պատկեր մը, եւ Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկաններ»էն արար մը:

Յայտագիրը կը պարունակէ նաեւ հայկական նոր պարեր՝ Կիպրոսաքէի աշակերտուհիներուն կողմէ:

Սանուց Միութիւնը՝ չարաթներէ ի վեր լծուած գործին՝ անվերապահ հաւատքով մը կը սպասէ ժողովրդական լայն համակրանքի մը արտայայտութեան, ի նպաստ Կիպրոսաքի վաղեմի հաստատութեան, որուն գոյութեան պահպանումը վտանգուած է ներկայ անողոք պայմաններու բերումով:

Այդ պայմանները նկատի առնելով, Սանուց Միութիւնը նշանակած է ներկայացման համար շատ համեստ գիներ՝ 7.50 եւ 5 Ֆր. թոյլատրելու համար ժողովրդական լայն մասնակցութիւն մը կրթական յարկի մը աջակցութեան գործին:

Ինչպէս Սանուց Միութեան կազմակերպած նախորդ հանդէսները, վստահ եմ որ նոյնպէս կիրակի ժամը 3ին վարագոյրը պիտի բացուի որակով եւ քանակով լեցուն սրահի մը առջեւ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ *(1919 - 1921)*

Կողբի ժողովուրդը քանի քանի նահանգներ տեսած է եւ ի՛նչ ահաւոր զոհեր տուած է, բայց այս անգամ առանց քիթ մը արիւնելու, առանց իր մը դիւզը ձգելու կրցաւ քաշուիլ գիւղէն: Իգտիրի մեր ընկերները եւ նոյն իսկ ժողովուրդը Կողբի շրջանի մասին իրենց ձեռքերը լուացած էին: Մոլլա Կամարի անկումէն վերջ Կողբի վիճակը խիստ յուսահատական էր, բայց շնորհիւ մեր զինուորներու յանդուգն կռիւներուն՝ թշնամին ժողովուրդին խոցելի դիրքերուն չկրցաւ մօտենալ: Մեր տղաք դիրքէ դիրք, բլուրէ բլուր անցնելով թշնամին շփոթի մատնեցին: Երեւանէն պետական մասնաւոր պատուիրակութիւն մը եկաւ շնորհաւորելու Բ. եւ Գ. վաշտի զինուորները եւ սպաները:

Այդ պահը շատ յուզիչ ու շատ տպաւորիչ էր: Ես անձնապէս քաջեր երախտագիտութիւն մը եւ հպարտութիւն մը կ'ապրէի: Զինուորին համար ամենամեծ երջանկութիւնը իր յաղթանակի գովքը լսելն է: Զարմանալի եւ ոչ ալ հակաբնական ու համեստութեան խոտոր չէ երբ զինուորին մէջ փառքի, գովքի ձգտումը շատ ուժեղ է, զինուորին հոգեկան սնունդը յաղթանակին յաջորդող գրուատիքն է: Շատ անգամ հայրենասիրութեան գիտակցութիւնը չէ որ կը մղէ զինուորը իր դիրքէն դուրս գալով նետուիլ թշնամի խրամին մէջ: Ցաճախ եսասիրութեան ու փառքի բնազդն է որ կը խօսի: Շոյէ, փայփայէ զինուորը եւ ըսէ անոր թէ «դուն հրաշք կրնաս գործել, դուն կրնաս թշնամին զարնել եւ ապահովել մեր յաղթութիւնը»: Այդ զինուորը արդէն գինովցած է, մահուան ցրտութիւնը այլ եւս չի զգար: Դուն գինովցուր զայն հայրենասիրութեան, փառքի, յաղթանակի հաշիւով եւ ան քեզ կ'ապահովէ յաղթանակը: Տրուած հոգեկան սնունդէն կախուած է սպասուած արդիւնքը:

×

Ճակատի վրայ գտնուող զօրամասերը շարունակ տեղափոխուելու ստիպուած են: Կարճ ժամանակ հանգստեան պէտք ունեցողները աւելի թիկունք կուղային եւ անոնց տեղ թարմ ուժեր կը տեղաւորուէին: Իրերու յոգնած եւ նոր կազմէ դուրս եկած մեր վաշտը ճակատէն 5 վերստ ետ առնուելով Արար - Քիւլլիկ գիւղը բերուեցաւ: Այս գիւղը զուտ թաթարական էր, հարուստ ու մեծ: Մոլլա — Կամարէն նահանջող մեր զօրքը խորշակի պէս անցած էր այս գիւղէն: Մեր Սասունցի կամաւորները փաթթուած էին գիւղին հանդստութիւնը, իրենց պարտութեան վրէժը յագեցնելու համար, ըրած էին այն ինչ որ անթոյլատրելի էր կռուող բանակի մը համար խաղաղ գիւղի մը հանդէպ, սակայն թոյլատրելի երբ հաշուի կ'առնես որ մեր զինուորին դէմ կռուողները այս գիւղին նման հպատակներ էին: Տարակոյս չկար որ եթէ այս գիւղն ալ նպաստաւոր դիրքի մը վրայ գտնուէր, ան ալ պիտի ապստամբէր: Մնաց որ ի վերջոյ պատահեցաւ անխուսափելին:

Իգտիրի տափարակին վրայ գտնուող թաթար գիւղերը չեզոք ընկայքի միջնակի պէս հարուստ էին: Անցնող փոթորկոտ օրերուն իրենց ունեցածը չկորսնցնելէ զատ, հեռացող, կոտորուող հայ գիւղերու հարստութիւնն ալ գրաւած էին: Դառն ու տխուր ճակատագիր: Երկու հակադիր տեսարան կը պարզուէր,— հայ գիւղը թափուր ու ամայի, կիսաքանդ եւ աւերակ, վերապրող բնակչութիւնը կմախացած, ցնցոտիապատ, ուրուականի նման գիւղի փողոցներուն մէջ մահ կուզար անօթի: Այդ գիւղի կողքին դեռ չէին ու հարուստ կանգնած էր թաթար գիւղը, մրջիւններոց մը, եռուզեռ, առողջ եւ առոյգ աղամարդեր, բարեկով, հարստութեամբ լեցուած ամբարներ: Թուրքը եկած անցած էր այդ դաշտէն. եկած էր սուրով ու հուրով, Աւերոյ մարախը անցած դաշտեն ու հովիտը կ'ամայացնէ եւ ամայացուցած էր այս շրջանն ալ:

Կռիւներու առեն յաղթական բանակներու՝ խաղաղ ժողովուրդներու հանդէպ ունեցած վերաբերմունքը բոլորովին տարբեր է երկիրէ երկիր: Բանակի մը ասպետական վեհանձնութիւնը բառ մըն է որ միայն բառարանի մէջ գոյութիւն ունի, ինչպէս ցոյց տուաւ ընդհանուր պատերազմը, իսկ Թուրքը այդ բառը իր բառարանին մէջ ալ չունի: Ե՞րբ հայ բանակ, քե՞զ մնաց ասպետական վեհանձնութիւնը: Վերին հրամանատարութիւնը խստիւ կը հրահանգէր «թաթար բնակչութիւնը անհանգիստ չընել»:

Մենք դեռ Թուրքը չէինք ճանչցած եւ չենք ճանչցած այսօր ալ:

Արազ - Քիւլլիկի մէջ հազիւ տասը օր մնացինք: Փոքրիկ կռիւներ պատահեցան Ղարագալայի ուղղութեամբ: Գիշերային յարձակումներ, որոնք Քիթիի գիւղի վաշտին կողմէ ետ մղուեցան:

Տասը օրուան մէջ մեր վաշտին զինուորներուն կէսէն աւելին հիւանդացաւ մալարիայէն: Արագէն հոսող աղմուտ ջուրը խմելու ստիպուած էինք, դաշտի անհամար մժեղները մեզ շատ կը նեղէին. քունը մեր աչքերուն չէր մօտենար: Մալարիան զիս տապալած էր. կմախք ու ոսկոր դարձած էի, տաքութիւն, ցրտութիւն, նօպայ, զառանցանք, իրարու կը յաջորդէին, տասը օրուան մէջ կմախք մը դարձած՝ անկողինին գամուած էի, զինուորներն ալ այդ վիճակին էին:

Նոր կարգադրութեամբ մեր վաշտը փոխադրուեցաւ Իգտիրի զօրանոցներ: Վիճակս անտանելի էր, ոտքի կանգնելու անհնար: Մալարիան զիս կը քամէր օրէ օր: Հինգերորդ օրն էր. դիրքերու կռիւները սկսած էին: Ամառնային երեկոյ մըն էր, Իգտիրը ամբողջ իրար անցաւ, Թաշպուռունի կողմէն Արարատի Քիւրտերը, Օրխանի Քիւրտերը միացած Դարագոյունլիի, Թոխմաչլուի Թաթարներուն հետ, մեծ ուժով յարձակեցան Տէլիք Թաշի մեր վաշտին վրայ, զայն գրաւելով Իգտիրի վրայ քալեցին եւ եկան հասան Գաձպուլուի եւ Իգտիր Մալայի միջնոցը: Իգտիր մտնելու քանի մը քայլ մնացած էր: Զօրանոցներուն եւ տուներուն մէջ հանգստացող զօրքը անմիջապէս դուրս ելաւ: Հրաման տրուեցաւ ժողովուրդին, որ պատրաստուի դուրս գալու դէպի Ղարաղալայի ուղղութեամբ: Մարգարա գիւղի ուղղութիւնը թշնամին բռնած էր. Իգտիր - Երեւան խճուղին թշնամիին ձեռքն էր: Կացութիւնը ծանր էր:

Քաղաքին եզերքը Իգտիր Մալայի ուղղութեամբ կռիւը կը շարունակուէր:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(8)

(Շար.)

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԽԱՂԱՅ
Կոկորդիլոսներու, օձերու եւ ինձերու մէջ

Իտալական հրամանատարութիւնը նոր յաղթանակներ հաղորդեց մարտ 31ին: Բանակը շարունակելով յառաջխաղացութիւնը, գրաւած է շատ մը կեդրոններ որոնք մեծ արժէք ունին ռազմագիտական տեսակէտով: Կոնտարի գրաւումը օրերու խնդիր կը համարուի, իսկ Ցանա լիճը, որ բրիտանական շահերու կեդրոնն է, մէկ օրուան հեռաւորութիւն ունի զինուորական տեսակէտով:

Մարտ 31ի գեկոյցին համաձայն, իտալական բանակը լրացուցած է Սուոսայի Սուլթանութեան տիրապետութիւնը, գրաւելով Սարտօ քաղաքը, որ ամուր դիրք մըն է Տանաքիլի անապատին հարաւային արեւելեան կողմը, Ֆրանսական Սոմալիի մօտ: Այս ընդարձակ շրջանին գրաւման համար, իտալական բանակը յառաջ խաղացած է երկու թեւերով եւ կտրած՝ աւելի քան 350 քիլոմեթր ճամբայ: Ջերմաչափը յաճախ 137 աստիճանի կը բարձրանայ այս շրջանին մէջ (Ֆարէնհայթ): Իտալական բանակը որ կը բաղկանայ սպիտակ եւ բնիկ զինուորներէ, քալած է առասպելական երկրի մը մէջ ուր կը վխտան կոկորդիլոսները, ձիագետինները, ինձերը եւ օձերը: Այս շրջանը կը կոչուի «Ափրիկէի դժոխքին ծակը», բայց բնակիչները շատ լաւ ընդունելութիւն ըրած են Իտալացիներուն, անոնց մատուցանելով արջառ, այծեր, ոչխարներ և ուրիշ նուէրներ: Յառաջխաղացութիւնը կատարուած է 25 օդանաւերու պաշտպանութեան տակ, որոնք հետազօտութիւններ կը կատարէին հրաբխային շրջանին մէջ: Օդանաւերը 97 անգամ վար իջած են անծանօթ շրջաններու մէջ:

Մասնագէտներ մեծ կարեւորութիւն կուտան իտալական նոր յաղթանակին եւ մանաւանդ Աուսայի գրաւման, որովհետեւ լաւագոյն ելքն է դէպի Ատտիս Ապէպա, քանի որ կարաւաններու ճամբան զուգընթաց կ'իյնայ Ֆրանսական երկաթուղիին:

Լիթվինով Վարշաւայի մէջ

Խ. Միութեան արտաքին գործավարը Վարշաւա հասաւ մարտ 31ին, եւ կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ խորհրդային դեսպանին՝ Պ. Դաւթեանի կողմէ: Ժամանումը գաղտնի պահուած ըլլալով, լեհական կառավարութիւնը ո եւ է պաշտօնատար չէր ղրկած: Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան թէ Զօր. Կէօրինկ եւ ուրիշ նացի վարիչներ ալ նոյնպէս խորհրդաւոր պայմաններու մէջ Վարշաւա գացին, բայց փառաւոր ընդունելութիւն գտան: Պ. Լիթվինով կ'ուզէր օգտուիլ առիթէն, խորհրդակցելու համար Լեհաստանի վարիչներուն հետ, բայց Մոսկուա մեկնեցաւ յաջորդ օրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՈՒՓԹՄԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ 48 ժամ յետաձգուեցաւ, հարցաքննելու համար նախկին փաստաբան մը, որ կը յայտնէ թէ ինքն է Լինտպէրկի երախային առեւանգիչը: Կինը մարեցաւ բանտին մէջ, երբ վերջին հրաժեշտը կ'առնէր: «Ես երբեք չպիտի անցնիմ սա դուռը, ելեկտրական աթոռին վրայ նստելու համար», ըսաւ մահապարտը: Ցետոյ տեղեկութիւններ հարցուց իր երախային առողջութեան մասին եւ յանձնարարեց կնոջը, — «Ըսէ Պիլլին թէ իր հայրը մարդասպան չէ»: Բանտապետը իր նախաձեռնութեամբ յետաձգեց պատիժին գործադրութիւնը, քանի որ վճռագիրը կը տրամադրէ մահապարտը ելեկտրական աթոռին վրայ նստեցնել որ եւ է ատեն, մարտ 29ի շաբթուն: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի որ եւ է լուսանկար չքաշուի, պատիժին գործադրութեան ատեն: Մասնաւոր լոյս մը կը փճացնէ ամէնէն փոքր լուսանկարն իսկ:

ԱԻՍՏՐԻԱՅ «ՖԷՆԻՔՍ» ապահովագրական ընկերութիւնը սնանկացաւ, մեծ յուզում պատճառելով: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ ընկերութիւնը 50 միլիոն շիլլինի բաց մը ունէր վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, բայց կեղծ հաշիւներ կը հրատարակէր: Դիրքագին յայտնութեանց կը սպասուի այս գործին եւ շատեր զայն կը բաղդատեն Սթավիցքի խարդախութեանց հետ:

2116 ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ արձանագրուած են երեսփոխանական ընտրութեանց համար:

ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ 7 միլիառ 120 միլիոն լիր արժած է 1935 յունիս 20էն ի վեր, համաձայն իտալական կառավարութեան տեղեկագրին: Ռազմաճակատ ղրկուած զինուորներուն թիւը կը հաշուեն 450,000 հոգի: Այս թիւը 360,000 էր, փետրուար 1ին, առանց հաշուելու բնիկ զինուորները, բայց անկէ ի վեր շարունակ նոր զինուոր կը ղրկուի:

ՓԷՇԹԱՅԻ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 34 ուսանողներ, որոնց 15ը աղջիկներ են եւ կը զբաղէին համայնավարական գործունէութեամբ:

ՃԷԼԱԼ ՀԻՒՍՆԻ, Պէրնի թրքական դեսպանը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան Թուրքիոյ մնայուն ներկայացուցիչը, որ յաջողցուցած էր Թուրքիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութենէն ներս եւ զուիցերիական շրջանակներու մէջ համակրանք ստեղծած թրքական հանրապետութեան մասին, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն: Փարիզի կարեւոր թերթերը ցաւ կը յայտնեն որ այսպիսի մեծ արժանիքներով օժտուած դիւանագէտ մը կը զրկուի Ժընեւի արխապագոր:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. ակումբին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ Արզումեան խումբի ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ:

ՓՕՆ-ՏԸ-ՇԵՐԻԻ Մուրատ խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները, 5 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին *Hôtel de France*ի մէջ: կը դասախօսէ ընկ. Ա. Հաբէլեան (Լիոնէն): նիւթ՝ «Դաշնակցութիւնը եւ իր դերը հայ ժողովուրդին մէջ»:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ո30ին

Ֆ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցին՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ, ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը, ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ եւայլ կազմակերպութիւններ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹԱԳԻՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին — ՕՐ. ԾՈՎ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), ՎԱՀՐԱՄ ՉԱՆՏԸԵԱՆ (երգ), ԼԵՒՈՆ ԱԼԻՄԵԱՆ (արտասանութիւն), ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. Ժ. ԼՈՒԻ ԿՕՏԷ (դաշնակ):

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին — Պ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ջութակահար), ՕՐ. Վ. ԱՅՐԱՄԵԱՆ, ԲԻՒԶԱՆԴ ԳԱԼԵԱՆ, Մ. ՍԻՄԻՐՃԵԱՆ, Մ. ԳԸԼԸՉԵԱՆ, Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

5, Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Ոախճերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

Ներկայացում—Պարահանդէս

Կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Renardի սրահին մէջ. 12 rue Renard. *մէթրօ* Hôtel de Ville

Ղեկավարութեամբ գերասան Ռւզունեանի կը ներկայացուի ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ եւ ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ)

Կ'երգեն՝ Ա. Արուսեան եւ Օր. Փօլատեան:

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ընտիր ճաշ. կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը

Ղեկավարութեամբ Պ. ՕՀԱՆԵԱՆի:

Հոխ պիւֆէ — Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.

Տոմսերը կը ծախուին Փարիզի մէջ՝ Պ. Պ. Եփրեմեանի նպարավաճառատունը. *bis Hautefeuille.* Ֆօղէֆ Հաքիմ, *31 rue du Caire.* սափրիչներ Անդրէասեան, *26 rue Vade.* Ա. Յակոբեան, *26 rue Boussingault:*

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Միաժամանակ մասնակցութեամբ **S. F. I. O.** *ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան*

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕի

(Երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մա՛րսէյլի)

Եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԷԼԻԻ

(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի *S.F.I.O.*ի)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի *մէջ*

Գեղարուեստական հանդէսի բաժին, մասնակցութեամբ Ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու երգ. պար եւ արտասանութիւն: Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 Ֆր.

(Ձեռնարկին յաջողութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել.— կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն:

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ *4 սենեակ, 2 մեծ խոհանոց, պարտէզ. ջուր, ելեկտրականութիւն, կազ, (երկու առանձին յօժարման), գպրոցին, մատչէին, հանրակառքին մօտ: Տունին արժէքը 50.000 Ֆր., մեկնումի պատճառաւ ծախու է 30.000 Ֆր իւ Դիմել՝* 30 rue Mme Curie, Bagneux. (Seine):

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բանիկեանի սրճարանին մէջ

6, Պուլըվար Ռօտէն — Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր գպրոցի սաներուն կողմէ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Տարեկան Ցերեկոյթ

Հայ Արմէներու Միութեան Փարիզի Շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ

Կը նախագահէ ՋՕՐԱՎԱՐ ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

5 Ապրիլ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle des Centreaux, 8 rue Jean-Goujon

Métro ; Champs-Elysées

Մասնակցութեամբ ֆրանսական եւ օտար սկաուտներու: Նուագ եւ ներկայացում սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ: Ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն միջնարարին: Հոխ պիւֆէ:

Գեղարուեստական Ցերեկոյթ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՅՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ

5 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres

Վարժարանին սանուհիները ղեկավարութեամբ դերասան Ա. Դմբէթեանի կը ներկայացնեն «ՋԱՐԻ ՎԵՐՋԸ» Յ. Թումանեանի (դպրոցական օպերէթ)

«ՍԱԹԵՆԻԿ—ԱՐՏԱՇԷՍ» երգախառն պատկեր.

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ Յ. Յ. Պարոնեանի, մէկ արար,

Հայկական պարեր: — Տոմսեր՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.

Գործադրողական ձեռնարկով ծախու է

Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմ հայաշատ կեդրոնին մէջ երկյարկանի տուն մը. 8 կտոր, արեւոտ սենեակներ, առաջին յարկի ամբողջ երկայնքին թէռաս. Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն. 300 ք. մ. պարտէզ՝ ընդարձակ հանդոյցով: Գինը մատչելի: Վճարումի դիւրութիւններ: Դիմել՝ Stépan Meldonian. 14 Bld. Clair Isnard. St. Jérôme. Marseille:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameane, PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,, *ի Ժ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—*

ՌՈՍՏՈՄ — Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւնները: ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆ — Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր: Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ — Բագրատ վարդ. Գէորգ - Թաւաքալեան: ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ — Լեւոն Թաղէոսեան (Պապաշա): ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ — Արհաւիրքի Օրեր: ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ — Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը: ԱՆՑԵԱԼՔ — Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան: Կեանք եւ Մշակոյթ: Գիրք եւ Մամուլ: Գրախօսական: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ — Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք. կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.:

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes. Cité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Լիոնի մասնաճիւղը իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ, իր անդամներէն Տէր եւ Տիկ. Սիմոնեանի իրենց փոքրիկին՝ Վրէժ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ անակնկալ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՅԱՐՈՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Միութեան ընդհ. ժողովը, 5 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին. *119* Ave. d'Italie. մէթրօ Մէզօն Պլանշ: կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 9 Ապրիլ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ մեր գաւառ. ժողովը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական ընդհ. Ֆրանսայի շրջանի պատգամ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ շաբաթ երեկոյ եւ կիրակի 4 եւ 5 Ապրիլ, հայ սափրիչներու սրահին մէջ, 7 *rue des Bernardins. Paris (5e):*

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — ԹԻՒ (8)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵՐ ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Գերման սպայակոյտին համար պարզ էր թէ Պելժիոյ մայրաքաղաքը կառավարելու ամենադիւրին եղանակն էր, թողլ տալ քաղաքապետական իշխանութիւններուն որպէսզի իրենց պաշտօնը շարունակեն: Ուստի Մաքսի ներկայացուցին պայմանագրութիւն մը ստորագրելու համար, ըստ որում ան պիտի համաձայնէր իր պաշտօնին գլուխը մնալ, ենթակայ զինուորական կառավարիչին: Քաղաքապետը վճռապէս մերժեց ստորագրել:

Ցետագային, իր գերութեան միջոցին գրուած եւ Պերլինի իշխանութիւններուն ուղղուած նամակի մը մէջ, Մաքս իր դիրքի մասին շատ յստակ կ'արտայայտուի.

— « ... Միայն Պելժ կառավարութեան կողմէ ստանձնեցի հոգատարութիւնս եւ ոչ թէ գերման իշխանութեանց շնորհն էր, որուն համար անհնարին չափով ինքզինքս երախտապարտ չեմ զգար անոնց: ... Ինծի առաջարկուած պայմանագիրը մերժեցի ստորագրել եւ մերժումս ընդունուեցաւ: Օրինաւոր կերպով համաձայնութիւն գոյացաւ որպէսզի պաշտօնս շարունակեմ կատարել անկախութեամբ: Եւ արդարեւ ես Պրիւքսէլի մէջ գերմանական կառավարութեան ստորադասը չէի, ամէն խումբերու մէջ անոնց հետ իբրեւ ազատ պաշտօնեայ կը յարաբերուէի: Իմ առած ոչ մէկ քայլս նախապէս անոնց հաւանութեանը կ'ենթարկուէր, եւ անոնց ոչ մէկ գործը կը կատարէի որպէս հրաման, կամ իրենց անունով »:

Այս շատ ինքնատիպ եւ պայծառամիտ նամակը յետագայ դէպքերու լուսաբանութեան համար շատ կարեւոր է: Մաքս առաջին առթիւ պարզապէս հասկցնել ուզեց որ եթէ գերման կառավարութիւնը կը փափաքի որ ինք իր պաշտօնը շարունակէ, պէտք չէ սպասէ որ իր հրամանին տակ գործէ: Ասոր համար պարտաւոր էին ընտրութիւն մը ընել, ուստի ժողովուրդին անդորրութեանը տեսակէտէն, նախընտրեցին քաղաքապետին քաղաքային կատարեալ իշխանութիւն տալ:

Անգլիոյ համար, որ գրեթէ հազար տարիներէ ի վեր յարձակման չէ ենթարկուած, կ'արժէ նկատողութեան առնել այն փաստաթուղթը որ պատմութեան ծանօթ է «օգոստոս 20ի պայմանագիր» անունով:

Ցարաբերութիւններու եւ քաղաքապետի բաղձանքներուն մասին համառօտ լուսաբանութենէ մը յետոյ սապէս կը շարունակէ.

— ... « Զօրավար Ֆոն կողմէ հաւրբալպետ Քրիկշայմին հրահանգ տրուած է, որուն համաձայն Պրիւքսէլը իր արուարձաններով պարտաւոր է գերմանական բանակի մատակարարութեանը համար օգոստոս 20էն եւ 21էն իրիկուան մինչեւ ժամը 7 հայթայթել 18,000 քիլօ հաց, 10,000 քիլօ թարմ միս, 6000 քիլօ բրինձ կամ լուբիա, (100 քիլօ բրինձ 500 քիլօ գետնախնձորով կարելի է փոխանակել) 600 քիլօ սուրճ, 1500 քիլօ աղ, 10,000 քիլօ շաքար, 72,000 քիլօ գարի, 600 քիլօ քաքաօ ... » եւն.:

Հրամայելով որ նմանօրինակ բանակի տեսակէտով քիչ տարբերութեամբ ապրանք պէտք է յանձնել չորս որոշուած վայրերու մէջ մինչեւ օգոստոս 21, փաստաթուղթը կը շարունակէ —

« ... Օգոստոս 22ին 20,000 քիլօ հաց եւ 20,000 քիլօ ալիւր, միւս ապրանքները սովորական քանակութեամբ: Այս պարէնը չհայթայթելու պարագային Պրիւքսէլի ժողովուրդը որպէս պատիժ շուկայի գինին կրկնապատիկը պիտի վճարէ:

« Այս երեք օրուան ընթացքին Պրիւքսէլը պիտի վճարէ նմանապէս, իբրեւ պատերազմական տուրք 50 միլիոն ֆրանք... իսկ Պրապանի նահանգը 450 միլիոն ֆրանք մինչեւ սեպտեմբեր 1... » :

Մարդիկ որոնք մարդկային արժէքներու մասին անզգայ են, թերեւս այս պաղ թուանշաններուն մէջ պատմական մի էութիւնն ըմբռնեն ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Գերմանիա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 3 AVRIL
1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3080 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ԿԸ ՔԱՆԴԷ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՀԻՄԵՐԸ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԼՈՔԱՌՆՈՅԻՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Անգլիոյ մէջ հաշտարար կը գտնեն առաջարկները, իսկ Ֆրանսայի մէջ անընդունելի

Երէկ, Հինգշաբթի, հրատարակութեան տրուեցաւ Հիթլէրի պատասխանը, որ բոլորովին նոր կացութեան մը առջեւ կը դնէ Եւրոպան։ Լոնտոնի եւ Պերլինի թերթերը ամբողջութեամբ հրատարակած են պատասխանին բնագիրը, իսկ Փարիզի թերթերը կը գոհանան միայն ամփոփումը տալով, եւ ընդհանրապէս դառնութիւն, յուսախաբութիւն, մինչեւ անգամ վայրոյթ յայտնելով։

Պատասխանը, որ կը բաղկանայ 3000 բառէ եւ որուն համար կ'ըսեն թէ անձամբ Հիթլէրի կողմէ գրուած է, վերջնապէս կը մերժէ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն վերջին յուշագիրը։ Այսպէս, Գերմանիա չընդունիր ներկայանալ Լա Հէյի ատեանին, քննութեան ենթարկելու համար Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը։ Կը մերժէ թոյլատրել որ միջազգային ոստիկանութիւն մը հաստատուի Հռենոսի մէջ, նոր բանակցութեանց ընթացքին։ Լռութիւն կը պահէ ամրութիւններ չշինելու մասին։ Եւ կը ներկայացնէ նոր առաջարկներ, թէ Լոքառնոյի վէճին կարգադրութեան եւ թէ Եւրոպայի ապահովութեան մասին։ Այս առթիւ, նորէն կը բացատրէ թէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը քանդած է Լոքառնոյի դաշինքը եւ մանաւանդ անոր քաղաքական հիմերը։

Հիթլէր բացորոշապէս կը յայտարարէ թէ երբեք նպատակ չունի յարձակելու Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ վրայ, եւ վտանգաւոր կը գտնէ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Պելժիոյ սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւնը։

ՉՈՐՍ ԱՄԻՍ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Իր խաղաղութեան ծրագիրը կը բաղկանայ 19 կէտերէ, եւ կը տրամադրէ արգիլել օդանաւային ռմբակոծութիւնները, ինչպէս եւ ծանր հրետաններու գործածութիւնը։ Յուշագրին ամէնէն հիմնական կէտը այն է որ, վերջնապէս կը քանդէ Վերսայլի դաշնագրին հիմերը եւ կ'առաջարկէ նոր ծրագիր մը, չորս ամիս ժամանակ նշանակելով բանակցութեանց համար։ Այդ չորս ամսուան ընթացքին, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Պելժիա յանձն պիտի առնեն զինուոր չտեղափոխել իրենց սահմաններուն վրայ։ Փոխան միջազգային ոստիկանութեան, գերմանական ծրագիրը կ'առաջարկէ կազմել չէզոք յանձնախումբ մը՝ նշանակուած Անգլիոյ եւ Իտալիոյ եւ երրորդ պետութեան մը կողմէ, հսկողութեան ենթարկելու համար Հռենոսի սահմանները, ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ, ՈՐ ՊԷՏՔ Է ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ՉԱՒԵԼՑՆԵՆ։

Այս առթիւ, յուշագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ որ զինադադար մը հաստատուի գերմանական եւ ֆրանսական մամուլին եւ դպրոցներուն մէջ, որպէսզի չթունաւորուին երկու ազգերուն յարաբերութիւնները։ Կ'առաջարկէ հանրաքուէի ենթարկել գոյացած համաձայնութիւնը, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ։

Գերմանիա կ'առաջարկէ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԱՆՋԱՏԵԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԷՆ, եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ վերադառնալու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, նոր համաձայնութեանց կնքումէն անմիջապէս վերջը։ Այս առթիւ, յոյս կը յայտնէ թէ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ «ԲԱՆԱՒՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՄԻՋՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ»։

Գերմանական կառավարութեան տեսակէտով, Եւրոպայի խաղաղութեան վերակազմութիւնը ամբողջութիւն մը կը կազմէ ԵՒ ՊԷՏՔ Է ԲՌՆԷ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐՈՎ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԸ։ Այս հասկացողութեամբ, Գերմանիա պատրաստ է արեւմտեան օդանաւային դաշնագիր մը եւ 25 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ ԿՆՔԵԼՈՒ ԻՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ։

Յետոյ կ'առաջարկէ հրաւիրել միջազգային խորհրդաժողով մը, սպառազինութեանց սահմանափակման համար։ Այս առթիւ Գերմանիա կը թելադրէ արգիլել ծանր հրետանիները եւ հրասայլերը, չռմբակոծել ռազմաճակատէն 20 քիլոմեթր հեռու գտնուած քաղաքները եւ միջոցներ ձեռք առնել ոչ-ռազմիկներու պաշտպանութեան համար։

Նոր բանակցութեանց համար, Հիթլէր կ'առաջարկէ որ Լոքառնոյի պետութիւնները ժողով գումարեն առաջնորդութեամբ անգլիական կառավարութեան, անմիջապէս, կամ ամէնէն ուշը Ֆրանսայի երեսփոխանական ընտրութիւններէն վերջը (որ կը լրանան մայիս 3ին)։

Յուշագիրը իր յառաջաբանին մէջ կը բացատրէ թէ 1918ին երբ Գերմանիա զինադադար կնքեց, հիմնուած էր Ուիլսընի 14 կէտերուն վրայ եւ երբեք միտքէն չէր անցըներ որ եւ է ձեւով սահմանափակել իր վեհապետական իրաւունքը Հռենոսի վրայ։ Ընդհակառակն, Ուիլսընի դրած սկզբունքներուն գլխաւոր նպատակն էր կառուցանել միջազգային նոր կարգուսարք մը, որ պիտի առաջնորդէր լաւագոյն եւ տեւական խաղաղութեան, յարգելով ինքնորոշման իրաւունքը, առանց նկատի առնելու յաղթական կամ պարտեալ։ Այս առթիւ, կը բացատրէ թէ առաջին անգամ Ֆրանսան էր որ խախտեց դաշնագիրը, Ռուրի գրաւումով եւ ուրիշ գործողութիւններով։

Ուրիշ առաջարկներ եւ տեսակէտներ

Այս վերջաւոր կէտերէն յետոյ, սորրեւ կ'ամփոփենք այլապէս ուշագրաւ առաջարկներ եւ տեսակէտներ.—

1. Որպէսզի ապագայ համաձայնութիւնները անբռնաբարելի դաշնագիրներու հանգամանքը ունենան, մասնակցող ազգերը պէտք է վայելեն բացարձակ հաւասարութիւն։

2. Հռենոսի համար առաջարկուած յանձնախումբին մէջ Գերմանիա, Պելժիա եւ Ֆրանսա պիտի կրնան ղրկել մէկ մէկ ներկայացուցիչ։ Երեք պետութիւնները յանձն պիտի առնեն թոյլ տալու որ յանձնախումբը անհրաժեշտ ընդունութիւնները կատարէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ զինուորական կցորդներուն միջոցաւ եւ հաղորդէ մասնակցող պետութեանց։ Գերմանիա, Պելժիա եւ Ֆրանսա պարտաւոր են լրջօրէն նկատի առնել այս քննութեան հետեւանքով եղած դիտողութիւնները։

3. Գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է, կատարեալ փոխադարձութեան հիման վրայ, համաձայնիլ իր երկու արեւմտեան դրացիներուն հետ, Գերմանիոյ արեւմտեան սահմանի զինուորական սահմանափակման մասին։

4. Ապահովութեան դաշինքի համար (25 տարի, մէկ կողմէ Ֆրանսայի ու Պելժիոյ, միւս կողմէ Գերմանիոյ միջեւ), Գերմանիա յանձն կ'առնէ որ Անգլիա եւ Իտալիա նորէն երաշխաւոր ըլլան։ Եւ եթէ զինուորական յանձնառութիւններ անհրաժեշտ ըլլան, Գերմանիա պատրաստ է այդ պարտաւորութիւններն ալ ստանձնելու։ Գերմանիա կ'ընդունի նաեւ որ Հոլանտան ալ մասնակցի այս դաշինքին, եթէ կ'ուզէ։

5. Գերմանիա կը յօժարի յարաբերութեան մտնել իր հարաւ-արեւելեան եւ հիւսիս-արեւելեան դրացիներուն հետ, ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու համար ուղղակի։

6. Գերմանիա կ'առաջարկէ կազմել իրաւարարութեան միջազգային ատեան մը, որ իրաւասութիւն պիտի ունենայ հսկելու կնքուած համաձայնութեանց գործադրութեան եւ որուն վճիռները պարտադիր պիտի ըլլան բոլոր կողմերուն համար։

7. Գերմանական կառավարութիւնը օգտակար կը գտնէ գործնական միջոցներ ձեռք առնել, սահմանափակելու համար սպառազինութեանց մրցակցութիւնը, ինչ որ պիտի նպաստէ ոչ միայն թեթեւցնելու անտեսական եւ նիւթական հոգերը, այլեւ հոգեբանական մեղմացում յառաջ բերելու։

8. Գերմանական կառավարութիւնը կ'առաջարկէ որ ապագային հրաւիրուած խորհրդաժողովները ամէն անգամ բացորոշապէս ճշդուած նպատակ մը ունենան։

9. Գերմանիա օգտակար կը գտնէ որ բարոյական եւ մարդկային հանգամանքի մը վերածուի օդանաւային պատերազմը (կը թուէ մանրամասնութիւնները թունաւոր կազերու, տումտում գնդակներու, նորահնար զէնքերու գործածութեան առթիւ։ Եւ կ'առաջարկէ ժողով գումարել եւ արգիլել թունաւոր կամ հրձիգ ռումբերու գործածութիւնը, ծանր հրետանիներն եւ հրասայլերը եւն.)։

10. Գերմանիա կը կրկնէ օդանաւային դաշինքի առաջարկը։

Ընդհանուր յուսախաբութիւն Փարիզի մէջ

Ինչպէս ըսինք, գերմանական յուշագիրը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ մէջ, ուր հաշտարար եւ շինարար կը նկատեն զայն։ Իսկ Փարիզի մէջ տրամադրութիւնները չափազանց մռայլ են, դատելով թերթերու լեզուէն։

Պ. Ֆլանտէն չորեքշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի անգլիական դեսպանը։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արտաքին նախարարը բոլորովին անբաւարար կը գտնէ գերմանական պատասխանը, եւ չի յուսար որ կարենայ բարուոքել կացութիւնը։ Միւս նախարարները բաւական ուշ իմացան պատասխանին բովանդակութիւնը, ֆրանսերէն թարգմանութիւնը ուշացած ըլլալով։ Փարիզի մէջ մանաւորապէս ծանր տպաւորութիւն գործեց պատասխանին այն կէտը որ ոչ միայն կը մերժէ որ եւ է իրաւարարութիւն, այլեւ դաշնագիրներու խզման պատասխանատու կը հռչակէ Ֆրանսան։

Կառավարական շրջանակներու մէջ անհրաժեշտ կը գտնեն անմիջապէս նիստի հրաւիրել Լոքառնոյի դաշնակիցները, Պրիւքսէլի մէջ, դուրս ձգելով Գերմանիան։ Եթէ այս տեսակէտը չընդունուի, այն ատեն Ֆրանսա հաւանաբար պարզապէս անընդունելի պիտի հռչակէ գերմանական պատասխանը եւ որ եւ է քայլ չպիտի առնէ, սպասելով Լոնտոնի այն նամակին որ զինուորական աջակցութիւն կը խոստանայ, յանուն Անգլիոյ։

Թերթերը շատ յոռետես են կացութեան մասին։ Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, դիտել կուտար երէկ,— «Զգոհանալով մարտ 7ի միակողմանի գործողութեամբ շահած առաւելութիւններով, Ատոլֆ Հիթլէր եւ իր խորհրդականները մեր առջեւ կը դնեն, իբրեւ խաղաղութեան փրկագին, ծրագիր մը որ եթէ գործադրուի տառով եւ ոգիով, ՎԵՐԷՆ ՎԱՐ ՊԻՏԻ ՈՉՆՉԱՑՆԷ 1919Ի ԵՒ 1920Ի ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐԸ, ԵՒ, ԱՆԿԱՍԿԱԾ, ԵՒՐՈՊԱՆ ՊԻՏԻ ՄԱՏՆԷ ՀՈՒՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻ։ Այս պատմական պաշտօնագրին առջեւ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Պելժիոյ նախարարներուն կ'իյնայ անմիջապէս ժողով գումարել, վճռելու համար այն պաշտպանողական միջոցները որ այլեւս չեն կրնար յետաձգուիլ»։

Մինչ այս մինչ այն, անգլիական դահլիճը կը շարունակէ քննել սպայակոյտներու խորհրդակցութեան խնդիրը, միշտ զգուշանալով որոշ յանձնառութիւններէ։

Անգլիոյ նախարարները մեծ գոհունակութեամբ կարդացին Հիթլէրի յուշագրին այն մասը որ կ'ըսէ թէ «Գերմանիա երբեք նպատակ չունի յարձակելու Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ վրայ եւ թէ, նկատի առնելով Ֆրանսայի վիթխարի սպառազինութիւնները եւ ահագին ամրութիւնները արեւելեան սահմանագլուխին վրայ, այդպիսի յարձակում մը անմիտ բան պիտի ըլլար զուտ զինուորական տեսակէտով իսկ»։

Պարտաւորիչ զինուորութիւն Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիոյ խորհրդարանը ապրիլ 1ին միաձայնութեամբ քուէարկեց այն օրինագիծը, որ ներկայացուած էր մէկ օր առաջ եւ որով կը վերահաստատուի պարտաւորիչ զինուորութիւնը։ Օրինագիծը կ'ըսէ թէ սահմանափակ շրջանի մը համար ծառայութեան ենթակայ են 18 — 42 տարեկան քաղաքացիները, զէնքով կամ առանց զէնքի։ Ծառայութեան տեւողութիւնը, վարձատրութիւնը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ պիտի ճշդուին մասնաւոր կանոնագրով մը։

Օրէնքը չի պարունակեր «զինուորական» բառը, այլ կ'ըսէ.— «Պարտաւորութիւն հանրային ընդհանուր ծառայութեան», նկատի ունենալով թէ բուն զինուորութիւնը եւ թէ պարտաւորիչ աշխատանքը։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, վարչապետ Շուշնիկ շեշտեց թէ Աւստրիա ազատ մըն է խաղաղութեան այդպէս ալ պիտի մնայ։ «Մենք որ եւ է ռազմատենչ կամ նուաճողական դիտում չունինք եւ խորապէս կը յարգենք դաշնագիրները։ Բայց չենք կրնար

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԱՐԱԳԻՐ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի ծերակուտականի մը դիմումը եւ ներքին նախարարին պատասխանը

Անցեալ օր գրած էինք թէ ձեռնարկուած է տարագիր Ռուսերու (զինուորցու) ցուցակագրութեան։ Այս գործողութիւնը մեծ իրարանցում պատճառած է ռուս տարագիրներուն, որոնք դիմումներ կը կատարեն, դանէ համապատասխան առաւելութիւններ ստանալու համար։

Ծերակուտական Ֆաթրօ, որ միշտ իր աջակցութիւնը կ'ընծայէ ռուս տարագիրներու շահերը պաշտպանելու համար, նամակ մը գրելով վարչապետ եւ ներքին նախարար Պ. Սառոյի, առաջարկած էր միջվարչական յանձնախումբ մը կազմել։ Ծերակուտականը իր ստացած գրաւոր պատասխանը հաղորդած է ռուսական «Վոզրոժտէնիէ» թերթին, որմէ կը քաղենք հետեւեալ ամփոփումը.—

1. Ռուս պաշտպանեալներու իրաւական վիճակը ընդունուած չէ որ եւ է պետութեան կողմէ։ Փաստօրէն այդ ներքին կարգադրութեան խնդիր մըն է, հաստատուած Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ 1933 դեկտեմբեր 28ին։ Հետեւաբար, անոնք զուրկ են հպատակութենէ (հայրենազուրկ) եւ կ'իյնան 1928 մարտ 31ի օրէնքին 3րդ յօդուածին տրամադրութեան տակ, որ պարտաւորիչ կը դարձնէ անոնց զինուորական ծառայութիւնը։ 2. Ռուս տարագիրները իրենց զինուորութիւնը պէտք է կատարեն օտար լեգէոններու մէջ, բացի անոնցմէ որոնք ութ տարի շարունակ ուսում առած են Ֆրանսայի մէջ, ֆրանսական դպրոցներու կամ ընտանիքներու մէջ։

3. Համաձայն գոյութիւն ունեցող օրէնքին (մասնաւորապար 1928 մարտ 31 եւ 1927 օգոստոս 10ի հպատակութեան վերաբերեալ տրամադրութեանց) զինուորական պարտականութեան կատարումը իրաւունք չի տար մեքենաբար դառնալու ֆրանսական հպատակ, ոչ ալ որ եւ է առաւելութիւն կը տրամադրէ իրաւական տեսակէտով։

4. Ներկայիս կը քննուի միջվարչական յանձնախումբ մը կազմելու խնդիրը։ Այս յանձնախումբը պիտի ուսումնասիրէ հայրենազուրկներու պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը, անոր գործադրութեան պայմանները եւ անոր ընծայած առաւելութիւնները շահակից ազգերուն համար։

5. Զինուորական նախարարին կը վերաբերի որոշել թէ կարելի՞ է յետաձգել 1935 դեկտեմբեր 4ի շրջաբերականին գործադրութիւնը։

Ծերակուտականը Ֆաթրօ հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կ'աւելցնէ թէ ամէնէն կարեւոր հարցն է միջվարչական յանձնախումբին կազմութիւնը։ Այս առթիւ կը յուսայ ներկայանալ յանձնախումբին եւ բացատրել թէ արդարանական չէ թէ քաղաքացիական պարտականութիւն մը (զինուորութիւն) դնել ռուս տարագիրներուն վրայ եւ թէ զանոնք նկատել օտարականներ, առանց որ եւ է նոր իրաւունքի։

Ռուսական թերթը կ'աւելցնէ թէ՝ իր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, դահլիճին քանի մը անդամները, որոնք ուղղակի կապ ունին հարցին հետ, տեղեակ չեն 1935 դեկտեմբեր 4ի օրէնքին, իսկ նախարար մը յատկապէս լաւ տրամադրուած է եւ ամէն ջանք պիտի թափէ, նպաստաւոր ելք մը գտնելու համար։ (Կ'ակնարկէ քաղաքացիական իրաւունքներու)։

Իտալացիները ջախջախեցին Արքայից արքային մեծ բանակը

7000 ՍՊԱՆԵՑԱՒ ԵՒ ԱՀԱԳԻՆ ԱՒԱՐ

Իտալական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, նոր եւ աւելի ջախջախիչ յաղթանակ մը շահեցաւ մարտ 31ին։ Մարաջախտ Պատոլյօ կը հեռագրէ այս առթիւ,— Երէկ, 31 մարտ, մեծ ճակատամարտ մը մղուեցաւ Աշիանկիի շրջանին մէջ, Քուօրամի ուղղութեամբ։ Նէկիւսին բանակը, որուն մէջ կը գտնուէին անձնապահ զինուորները, արդիական սպառազինութիւններով, յարձակեցաւ մեր դիրքերուն վրայ եւ օրը իրիկուն եղաւ մեր կատարեալ յաղթանակով։ Եթովպական գործողութիւնը, որ նախատեսուած էր, սկսաւ առաւօտեան ժամը 6ին եւ տեւեց մինչեւ 18, կարգ մը ճակատային եւ պաշարողական յարձակումներով որոնք բոլորն ալ ետ մղուեցան։ Կէս օրէն յետոյ մեր ազգային եւ բնիկ զինուորները հակայարձակումի ձեռնարկեցին եւ փախուստի մատնեցին թշնամին, որ խուժեց դէպի Մէքանի հովիտը։ Մեր օդանաւերն ու թնդանօթները ռմբակոծեցին Մէքանը։

Նէկիւսին զօրքը շատ ծանր կորուստներ կրեց. մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն 7000, որոնց մէջ կը գտնուէին շատ մը պետեր։ Բազմաթիւ գերիներ բռնուեցան եւ մեծաքանակ զէնք անցաւ մեր ձեռքը։ Մեր կորուստներն են,— ազգ. բանակէն՝ 112 սպայ եւ 51 զինուոր սպաննուած, 44 սպայ եւ 152 զինուոր վիրաւորուած, իսկ բնիկներէն 800 հոգի սպաննուած կամ վիրաւորուած։

Գերիներու տուած տեղեկութեանց համաձայն ճակատամարտին կը մասնակցէին 20,000 զինուորներ եւ Նէկիւսը ինք անձամբ կը վարէր յարձակողականը։ Մեր օդատորմիղը յանդգնօրէն եւ ուժգնօրէն մասնակցեցաւ ճակատամարտին եւ բուռն յարձակումներ կրեց որոնք զարկին շատ մը օդանաւեր։ Մեր յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի։ Բազմաթիւ ցեղապետներ կը ներկայանան հրամանատարութեան, հպատակութիւն յայտնելու համար։

*** Այս յաղթանակը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ Իտալիոյ մէջ։ Հալէշները կորսնցուցին նաեւ Կոնտար քաղաքը, 39 քիլոմեթր հեռու Ցանա լիճէն, որ անգլիական շրջան է։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՅՈՅՆԵՐԸ ԱՏԻՍ ԱԲԷԲԱՅԻ ՄԷՋ

Եթովպական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ատիս-Աբէպայի մէջ բազմաթիւ վաճառականներ, մանաւորապէս Հայեր եւ Յոյներ քաղաքէն դուրս թաքստոցներու մէջ փոխադրած են իրենց ապրանքները, վախնալով օդանաւային յարձակումէ մը։

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԽՄԲԱԿԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ տեղի կ'ունենան Լեհաստանի մէջ, քանի մը օրէ ի վեր։ Վարշաւայի եւ շրջականներուն մէջ առջի գիշեր ձերբակալուեցան համայնավար կեդր. կոմիտէի անդամներէն 60 հոգի։ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին։ Աւելի քան հարիւր խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ բազմաթիւ թռուցիկներ եւ տետրակներ բռնուեցան։ Գաղտնի տպարան մըն ալ երեւան հանուեցաւ, իսկ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ մայրաքաղաքէն դուրս։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամէն անգամ, երբ խորհրդային մամուլի մէջ կը տպուին վիճակագրական տեղեկութիւններ Հայաստանի տնտեսութեան մասին, մեր մէջ աւելի կ'արմատանայ այն համոզումը, թէ իրօք խորհրդային տնտեսական քաղաքականութիւնը ծանր հարուած է հասցուցած մեր երկրի գիւղական տնտեսութեան: Խորհրդային Հայաստանի վարիչներն ու արտասահմանեան իրենց փաստաբանները որքան ալ բարձրը խօսին Հայաստանի տնտեսական յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման մասին, անվիճելի է, որ ժողովրդական տնտեսութեան ամէնէն կարեւոր ճիւղը՝ գիւղատնտեսութիւնը միշտ ետ կը մնայ ու առով իսկ կը դանդաղեցնէ երկրի տնտեսական ընդհ. զարգացումը:

Մարտ 2ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Ը. Հայաստանի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նստաշրջանը, ուր Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան 1936 ծրագրի մասին համառօտ զեկուցում մը կարդաց Ջալլաղեան: Զեկուցումէն կ'երեւայ, որ այս տարի Հայաստանի շինարարութեան վրայ պիտի ծախսուի 210.312.000 րուբլի, նախորդ տարուան 170 միլիոնի դիմաց: Այդ 210 միլիոնը պիտի բաժնուի հետեւեալ ձեւով.—

Ելեկտրացինութեան վրայ՝ 60 միլիոն, արդիւնաբերութեան վրայ՝ 86 միլիոն, արհեստական ձգախէժի գործարանի վրայ 38 միլիոն, պղնձարդիւնաբերութեան վերակառուցման վրայ՝ 5.100.000, Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանի վրայ՝ 11 միլիոն, տեղական եւ հանրապետական արդիւնաբերութեան վրայ 12 միլիոն, կապի եւ փոխադրական միջոցներու վրայ՝ 2.568.000, կրթական գործին՝ 10.857.000, առողջապահութեան՝ 8.525.000 եւ քաղաքային տնտեսութեան 14.900.000 րուբլի: Տեղական հումքի գիտա-հետազօտական աշխատանքին յատկացուած է՝ 1.200.000, պահածոներու գործարանին՝ 3.200.000, Ղաերու շինարարութիւնը շարունակելու համար 7 միլիոն, դպրոցական շէնքերու կառուցման 7.500.000, բարձրագոյն ուսումնական հիմնարկներու եւ վարժարաններու շինարարութեան, ընդարձակման եւ վերակահաւորման՝ 7 միլիոն, դրապալատի կառուցման՝ 1 միլիոն եւ շարժանկարի նոր գործարանի համար՝ 1.300.000 րուբլի:

Այս թիւերը պատկերն են տնտեսական այն քաղաքականութեան, որ կը գործադրուի Հայաստանի մէջ: Փորձենք քանի մը խօսքով պարզաբանել կացութիւնը եւ հիմնաւորել մեր քննադատութիւնը:

Նախ եւ առաջ վերը յիշուած թիւերու ընդհ. գումարը կ'ընէ 277.850.000 րբ. Այն ինչ, Հայաստանի շինարարութեան 1936ի համար յատկացուած է 210.312.000 ր.: Հետեւաբար պիտի ծախսուի 66.838.000 ր. աւելի: Ո՞ւրկէ պիտի ճարուի ծախսուելիք 66 միլիոն աւելի գումարը: Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը ի վիճակի չէ հայթայթելու այդքան գումար, որովհետեւ ամբողջ արդիւնաբերութիւնը 1936ին պիտի տայ ընդամէնը 193 միլիոն րուբլի արտադրանք: Բնական է որ պակսած գումարը զանազան տուրքերու միջոցով պիտի գանձուի ժողովուրդէն:

Կը տեսնենք որ խորհրդային կառավարութեան կազմած շինարարական ծրագիրը չի համապատասխաներ երկրի նիւթական հնարաւորութիւններուն եւ ուռուցիկ ծրագիրները կենսագործելու համար, ժողովուրդը կ'ենթարկուի յաւելեալ տուրքերու եւ կեղեքման:

Երկրորդ, երբեք վստահութիւն չեն ներշնչեր խորհրդային վիճակագրական թիւերը:

Այսպէս, Հայաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ տրուած զեկուցումներու մէջ, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի Նախագահ Մարտիկեանը Հայաստանի բնակչութիւնը կը հաշուէ 1.148.500, իսկ Կոմկուսի քարտուղար Խանջեան՝ 1.187.000 հոգի: Նոյն օրուան մէջ երկու տարբեր թիւեր կը ներկայացնեն, մօտ 30 հազարի տարբերութեամբ: Ո՞րուն հաւատալ: Ի հարկէ, մենք կ'ուզէինք որ վերջին թիւը 1.187.000ը ճիշդ ըլլար:

Նոյն շփոթը եւ ծրագրային թիւերու մէջ: Ջալլաղեան կը յայտարարէ թէ անցեալ տարի առողջապահութեան վրայ ծախսուած է 2 ու կէս միլիոն, իսկ այս տարի քաղաքային տնտեսութեան վրայ պիտի ծախսուի 14.900.000 ր.: «Խ. Հ.»ը Մարտ 5ի խմբագրականի մէջ խօսելով նոյն թիւերու մասին, կը յայտնէ թէ անցեալ տարի առողջապահութեան վրայ ծախսուած է 4.793.00, իսկ քաղաքային տնտեսութեան վրայ պիտի ծախսուի 13.205.000 ր.: Տարբերութիւնը զեկուցանողին եւ խմբագրի թիւերուն մէջ 2.243.000 եւ 1.695.000 րուբլի կ'ընէ:

Այս փաստերը ցոյց կուտան, որ վիճակագրութիւն կոչուած բանը համայնավարներու համար պայմանական գիտութիւն մըն է, որուն իրենց ուզած ձեւը կուտան, համաձայն օրուան հայեցողութեան:

Երրորդ, ծրագրին մէջ աչքի կը զարնեն հետեւեալ երկու թիւերը, — Հանրապետական եւ տեղական արդիւնաբերութեան կը յատկացուի 12 միլիոն, իսկ ընդհանուր արդիւնաբերութեան՝ 86 միլիոն րուբլի: Հանրապետական եւ տեղական արդիւնաբերութիւնը զուտ Հայաստանեան է, սահմանուած երկրի անմիջական պահանջներուն գոհացում տալու համար (կաշիի գործարան, մեքենական գործարան եւն.): Իսկ ընդհանուր արդիւնաբերութիւնն այն ձեռնարկներն են, որոնք համամիութենական արդիւնաբերութեան ճիւղերը կը կազմեն Հայաստանի մէջ (ձգախէժ, պղինձ եւն.): Տեղական արդիւնաբերութեան վրայ կը ծախսուի եօթն անգամ աւելի պակաս: Իսկ յայտնի է, որ ընդհանուր արդիւնաբերութեան պատկանող ճիւղեր կան, որոնց ամբողջ արտադրութիւնը Ռուսաստան կ'երթայ: Ինչպէս օրինակ, նոյն ձգախէժը եւ պղինձը: Հետեւաբար ճիշդ է մեր այն տեսակէտը, թէ Հայաստանի տնտեսական ծրագիրը կազմած ատեն հաշուի կ'առնեն ոչ թէ բուն երկրին շահերը եւ պահանջները, այլ Մոսկուայի հրահանգները: Կրնան առարկել թէ վերջ ի վերջոյ այս գործարանները Հայաստանի մէջ են եւ հոն Հայեր կ'աշխատին: Իսկ աշխարհակալ Անգլիան Հնդկաստանի կամ Աֆրիկէի մէջ գործարաններ չի՞ շիներ եւ անոնց մէջ աշխատողները Հնդիկներ կամ Արաբներ ու սեւամորթներ չե՞ն ...

Չորրորդ, գումարին բաշխումն իսկ ցոյց կուտայ, թէ խորհ. կառավարութիւնը որքան անհոգ է ժողովուրդի անմիջական պահանջներուն գոհացում տալու: 210 միլիոն կրթական ճիւղի շինարարութեան յատկացուած է ընդամէնը 10 միլիոն րուբլի եւ քաղաքային տնտեսութեան (բնակարանային շինարարութիւն, կոյուղիներու եւ ջրմուղներու կառուցում, հանրակառքի նոր գիծեր եւն.) 14 միլիոն: Այն ինչ յայտնի է, թէ երկրի մը ընդհանուր յառաջդիմութիւնը կը պահանջէ ժողովուրդի մտաւոր մակարդակի բարձրացում, որուն հասնելու համար անհրաժեշտ է աւելի լայն միջոցներ տրամադրել կրթական գործին: Ետոյ, ինք Կալինին խոստովանեցաւ, որ Հայաստանի բնակարանները անբաւարար են ժողովուրդի կարիքները հոգալու համար, իսկ բնակարանային եւ հիւրանոցային շինարարութեան կը յատկացուի վեց միլիոնի չնչին գումար մը: Այն ինչ, Խորհրդահայ կառավարութիւնը ներգաղթը կը ձգձգէ միշդ բնակարաններու պակասը պատրուակ բռնելով: Նոյն Կալինինը մատնանշեց, թէ Հայաստանի ճանապարհները շատ գէշ են. իսկ ծրագրի մէջ ոչինչ է ըսուած հաղորդակցութեան միջոցներու բարելաւման մասին: Ուրիշ կերպ չէր կարող ըլլալ, որովհետեւ Հայաստանի տնտեսական ծրագիրները կը հաստատուին ոչ թէ Երեւանի, այլ Թիֆլիզի ու Մոսկուայի մէջ:

Իր զեկուցման մէջ Ջալլաղեան քանի մը խօսք ալ կ'ըսէ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մասին: Նոր մեքենաշարժ արօրներ եւ ուրիշ գործիքներ պիտի գնուին եւ ջանք պիտի թափուի հողին բերքը բարձրացնելու: Այս տարի մէկ հեկտարէն պիտի ստացուի 9.9 կենդինար հացահատիկ եւ 10.5 կենդ. բամպակ: Կը յուսան 1936ին ստանալ 3.568.300 կենդինար հացահատիկ եւ 189.000 կենդ. բամպակ:

Այստեղ ալ կասկած չունինք, որ բամպակի ծրագիրը, ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ կը կատարուի լիովին: Չէ՞ որ բամպակը անհրաժեշտ է Ռուսաստանին: Գալով բերքատուութեան չափին, կը տեսնենք որ երկրագործութիւնն այնքան ալ մեծ յառաջդիմութիւն չէ ցոյց տուած: Ընդհակառակն, երբ նկատի կ'առնենք գիւղին մեքենացումը եւ հողի պարարտացման նոր միջոցները ու համեմատութեան կը դնենք անցեալին հետ, անվիճելի է, որ Հայաստանի գիւղական տնտեսութիւնը որ եւ է յառաջդիմութիւն չէ ցոյց տուած: Բան մը զոր քրոնաթոր կը հերքեն համայնավարները:

Մեր տեսակէտի ճշդութիւնը կը հաստատէ հետեւեալ տախտակը.—

Մէկ հեկտարէն ստացուած է բերք.

ՀԱՑԱՀԱՏԻԿ

	կենդինար
1913	8.3
1926	9.5
1935	8.7
1936 (համաձայն ծրագրի)	9.9

ԲԱՄԲԱԿ

1913	9
1927	11.6
1936 (համաձայն ծրագրի)	10.5

Հողին բերքը խորհրդային իշխանութեան տիրապետութեան 15րդ տարին՝ 1935ին հազիւ հասած է նախապատերազմեան չափերուն եւ դեռ շատ ետ կը մնայ Նէպի քաղաքականութեան տարիներէն: Հացահատիկներու բերքը 1936ին միայն պիտի հասնի 1926ի չափերուն (9.9 եւ 9.5 կենդ.), իսկ բամպակինը մէկ կենդինարով ետ կը մնայ 1927ի չափէն (10.5 եւ 11.6): Այս համեմատութիւնը ցոյց կուտայ, որ վերջին տարիներու կոլխոզային ծայրայեղութիւնները այնպիսի ծանր հարուած են հասցուցած Հայաստանի գիւղատնտեսութեան, որ տարիներու ընթացքին դեռ չէ կրցած շտկել մէջքը: Իսկ երբ նկատի առնենք ազգաբնակչութեան թիւը եւ ստացուած բերքին չափը, կը տեսնենք որ մարդ գլուխ հացահատիկի քանակը աւելի պակաս կ'իյնայ 1935 եւ 1926ի համեմատութեամբ:

Այսպէս, 1926ին Հայաստանի բնակչութեան թիւն էր՝ 881.290 մարդ, ցանքերու տարածութիւնը՝ 302.437 հեկտար, ստացուած բերքի քանակը մէկ հեկտարին 9.5 կենդ. հաշուով՝ 2.873.152 կենդինար,— որով անձ գլուխ կուգար 3.26 կենդինար հացահատիկ (166 քիլօ):

1935ին բնակչութեան թիւը 1.165.000 (կ'առնենք Խանջեանի եւ Մարտիկեանի տուած միջին թիւը), ցանքերու տարածութիւնը՝ 360.916 հեկտար, ստացած բերքի քանակը մէկ հեկտարէն 8.7 կենդ. հաշուով՝ 3.140.104 կենդինար, որով անձ գլուխ կուգայ 2.7 կենդինար (135 քիլօ):

Ուրեմն, ինչպէս փաստերը ցոյց կուտան, 9 տարիներու ընթացքին Հայաստանի երկրագործութիւնը ենթարկուած է մեծ չափերով մեքենայացման, հողը կը մշակուի գիտական միջոցներով, աւելցած է ցանքերու տարածութիւնը, 23 ու կէս առ հարիւր աճած է բնակչութիւնը (աշխատող ձեռքերու յաւելում), սակայն կէս կենդինար (25 քիլօ) մարդ գլուխ պակսած է հացահատիկի բաժինը:

Այս երեւոյթը տեղի է ունեցած խորհրդային տիրապետութեան 15րդ տարին, երբ համաձայն պաշտօնական զեկոյցին, Հայաստանի մէջ ընկերվարութիւնն այլ եւս իրականութիւն է, երկրի տնտեսական կեանքը կը բարգաւաճի եւ մարդիկ կ'ապրին երջանիկ: Երանի՛ հաւատացողներուն...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՍՈՒԼՈՒԱԾ ԽՐԳԻԾԱՐԱՆԸ

Լոնտոն, նշանաւոր երգիծաբան Պերնար Շոյի մէկ ներկայացումին ժողովուրդը խանդավառ կը ծափահարէ եւ զայն բեմ կը հրաւիրէ: Այս պահուն, վերնայարկէն մէկը ուժգին կը սուլէ: Շօ, առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, բարեկամական շարժում մը կ'ընէ դէպի դժգոհը եւ մանկական շեշտով մը կ'ըսէ.

— Շատ լաւ, բարեկամս, շատ լաւ: Գիտցէք որ համամիտ եմ ձեզի ...

Յետոյ, ցոյց տալով լեցուն սրահը, կ'աւելցնէ.

— Բայց ըսէ տեսնեմ, մեր երկու խեղճ ձայները ի՞նչ կրնան ընել այսպիսի մեծամասնութեան մը դէմ ....

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԻՒՍԻՒ ՏՈԼԱՊ ԵՒ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

Մօտաւորապէս քսան տարիէ ի վեր միւսիւ Արթիւր Տոլապ հաստատուած է Ֆրանսա: Փարիզ ուր կոխած ժամանակ անիկա քսանըհինգ տարեկան էր:

Միւսիւ Արթիւր Տոլապ կաթոլիկ չէ այլ կը պատկանի, իր կամքէն անկախ պատճառով, հայ եկեղեցւոյ: Յաճախած է քիչ մը Պէրպէրեան վարժարան, քիչ մըն ալ Պէզազեան:

Միւսիւ Արթիւր Տոլապ հիմա եղած է Արթիւր տ'Օլապ: Համարակալ է, մասնագէտ հաշուեքննիչ, ինչպէս նաեւ հմուտ զանազան ու զարմանազան առեւտրական գործառնութեանց: Մեծ հաշակ հանած է սնանկ վաճառականներու մօտ: Ունի մայրաքաղաքիս մէջ գրասենեակ, գրասեղան, վրան արձան, հեռաձայն, քանի մը թիկնաթոռ եւ մեքենայ ու մեքենագրուհի:

Միւսիւ Տոլապ, ըստ իր խոստովանութեան, մոռցած է ամբողջովին իր մայրենի բարբառը՝ հայերէնը ու հիմա կը խօսի միայն Ֆրանսերէն:

Իբրեւ հին հին դարուց յիշատակ կը պահէ սակայն Ֆրանսերէնէ հայերէն երկու բառարաններ, Լուսինեան եւ Մեսրոպեան:

Միւսիւ Արթիւր Տոլապ այն հրաշալի անձն է որ իր մէջէն ու իր վրայէն հանած է իր սեփական ազգութիւնը եւ ներսով դուրսով զգեցած նոր մը:

Անիկա պարպած է, առանց մեծ դժուարութեան, իր միտքն ու հոգին եւ նորէն նոր լեցուցած Ֆրանսական արտադրութիւններով:

Բաւական աշխատանք թափած է սակայն իր դէմքը ձեւափոխելու համար: Այտերէն վերցուցած է հայկական գոյներն ու գիծերը: Մազերուն տուած է սմբուկի գոյն, նրբացուցած է յօնքերը, աչքերուն բռնած է սեւորակ կապոյտ մը, իսկ այտերն ու ճակատը ծածած է իւղերով: Զգած է միայն, եօթնագի քնարներու պէս, քանի մը թել պեխ ու մանրանկար մօրուք մը: Իր անձը միշտ պարուրուած է ազնուական անուշահոտութեան մը ալիքներով:

Հայու, Սպանիացիի, Ալժերիացիի խառնուրդ մը եղած է իր դէմքը: Հիւսիսը ալժերիական, հարաւը սպանիական, իսկ կեդրոնը հայկական:

Միւսիւ Արթիւր Տոլապ ընդունած է Ֆրանսական հպատակութիւնը: Ամուսնացած է բաւական ունեւոր Ֆրանսուհիի մը հետ եւ ունեցած է աղջիկ զաւակ մը որ ինկած է իր յղի քիթէն:

Միւսիւ Տոլապ Հայերու հետ շատ գործ ունի, սակայն, անոնցմէ ո՛չ մէկուն հետ չի մշակեր բարեկամութիւն: Կ'ըսէ մասին.

— Հայերը ինծի կուգան հայկական ծագում ունենալուս համար, Հայերը ինծի հետ շատ չեն սակարկեր Ֆրանսերէն խօսելուս համար:

Ուրիշ ամէն ազգի առջեւ միւսիւ Արթիւր Տոլապ կամ չի յայտներ իր ազգութիւնը եւ կամ կը յայտնէ ներկայանալով զտարիւն Ֆրանսացի:

Օր մը, սակայն, յոյն բարեկամ մը իրեն կ'ըսէ.

— Լսեցի որ Հայ էք եղեր ...

— Այո, ես ալ լսած եմ. ծնողքս կ'ըսէին թէ Հայ ծնած եմ: Ծնունդը սակայն անմիտ դիպուած մըն է, ... նի որ կամքէ անկախ երողութիւն է, պարզապէս բախտին մէկ անհեթեթ քմահաճոյքը: Աճուր սխալ մը կ... աշխարհին մէջ, կ'ըսեն սա ... թուն է, միւսը Գերման, սա Ֆրանս... դը Իսպանիացի: Ասոնք կեանքի ... գերն են: Մարդու մը ազգութիւնը որոշելու համար պէտք է նայիլ իր ... շակին, ըմբռնումին, հայեցողութեան, նախասիրութեան, խառնուածքին ու շահերուն: Արդար որոշում մը պիտի ըլլայ եթէ մարդս մինչեւ ... քսան տարեկան ազգութիւն ... նայ: Ու քսան կամ քսանըմէկ տարեկանին իրեն հարցուի թէ ո՞ր ազգութեան կ'ուզէ պատկանիլ: Ինչպէս ... մը երկիրներու դպրոցներու մէջ վերցած է կրօնական դասաւանդութիւնը՝ պէտք է արմատախիլ ընել եւ տոհմայինը դաստիարակութեան: Եւ սար օգուտը պիտի ըլլայ ... մեծ, քանի որ վստահաբար մարդ... ջախջախիչ մեծամասնութիւնը պիտի ուզէ անդամ ըլլալ Ֆրանսական, անգլիական, գերմանական, ամերիկեան ազգերուն՝ եւ այս կերպով պիտի ... ջուին տեսակ տեսակ ազգերը: Երեւակայեցէք թէ ինչ խաղաղ մթնոլորտ պիտի ստեղծուի քաղաքական աշխարհին մէջ: Պիտի մնան միայն քանի ... ազգեր ու անոնք իրենց մէջ պիտի բաժնեն հինգ աշխարհները եւ ... պիտի տան սահմաններու, նախանձ... թի, աշխարհակալութեան նման զանազան փշոտ խնդիրներու: Շատ ... ազգերու անյայտացումով պիտի լուծուին փոքրամասնութեանց բոլոր խնդիրները եւ աշխարհը պիտի խաղաղի...

Ինչո՞ւ անիմաստ, ապուշ, ... տառակ խաղով մը ես Հայ կոչուիմ ու դուք Յոյն ու ան միւսը Հրեայ. Ու մեր ինքնութեան թուղթերուն վրայ յաւիտեան մնայ այդ արձանագրութիւնը: Երբ մարդ մը գիտակցութեան գալէ վերջ կը սիրէ Ֆրանսական հիւտ ու կացը, մշակոյթը, լեզուն, կինը, ամէն ինչը ու կը փափաքի Ֆրանսացի մնալ՝ անհրաժեշտ եւ ... դար է որ այդ մարդը Ֆրանսացի ճանաչուի միանգամ ընդմիշտ ... Հայ ծներ եմ. ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, երբ ես ստամոքսով, թոքերով, սիրտով, փայծաղով, աղիքներով, ... ղեղով, աչքով, բերնով Ֆրանսացի եմ: Ես այսպէս մեծցեր եմ:

Յոյնը, համբերութեամբ այս ... սութիւնը լսելէ վերջ կ'ըսէ.

— Միւսիւ Տոլապ, ամէն բանով ... Ֆրանսացի եղեր էք, սակայն, ձեր ... թը չէք կրնար խօթել Ֆրանսական... թեան մէջ: Ասկէ զատ, Ֆրանսայի մէջ մեծցեր էք դուք, սակայն, ձեր ... աւելի մեծցեր ... ձեր քիթը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԷԿ ԾԱՌԸ 2000 ՖՐԱՆՔ

Գարնան հետ Փարիզի պողոտաներուն վրայ ծառերուն յարդարանքն ու յատումը կը սկսի:

Գիտէ՞ք թէ ինչ կ'արժէ այդ ... ծառ մը: Ահա հաշիւը՝ թերթի մը ... սածին նայելով:

1935ին պէտք եղած է փոխել 189… ծառ եւ տնկել 1023 հատ նոր ծառ. Ծախք՝ 6.605.000 ֆրանք, այսինքն մէկ ծառը արժած է 2000 ֆրանք...

Ինչ անտեսանելի միլիոններ կը ... կուտայ այսպէս սա անյագ Փարիզը.

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՇԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Դէմքը ծածկեց թերթով մը եւ ցած ձայնով ինծի տեղեկացուց որ Բիւրոները հաստատուած էին Գրիգորին տունը, իսկ Լէյլան անպատճառ կ'ուզէր տեսնել զիս, եւ ժամը 5.30ի միջոցները իր մօրը հետ այցելութեան պիտի գար ինծի:

Գարեջուր մը խմելէ վերջ, տուն վերադարձայ: Կը մտածէի, թէ ինչո՞ւ Լէյլան կ'ուզէր տեսնել զիս, մինչ ես կը ջանայի ինծմէ հեռացնել զայն: Հասկցայ որ անպայման կարեւոր բան մը պատահած էր:

Ժամը ճիշդ 5.30ին իր մօրը հետ եկան: Մայրը կնոջս հետ մնաց սրահին մէջ, իսկ մենք երկուքս գրասենեակ մտանք:

Անմիջապէս հաղորդեց թէ Հաքքը պէյը կը լրտեսէր զիս, եւ թէ առաջին ձկնորսութիւնը քիչ մը խորհրդաւոր թուած էր իրեն: Յայտնեց նաեւ, թէ Հաքքը պէյի հետեւորդներէն մէկը դաւադիր փաշայի մը զաւակը ըլլալով, կը մասնակցէր դաւադրութեան եւ ամէն վայրկեան պատրաստ էր իր հրամաններուն ենթարկուիլ:

Պատասխանեցի թէ այլ եւս չէի ուզեր որ եւ է բան լսել դաւադրութեան շուրջ: Ինք կրնար օգտակար ըլլալ անգլիացի լրտեսին, որուն ներկայացուցած էի զայն:

Այս խօսակցութենէն վերջ, սրահը անցանք ու նստանք: Ժամը 7ի ատենները անգլիացի լրտեսը անակնկալ կերպով այցելեց մեզի, իր կնոջ հետ: Լէյլան ներկայացուցի իրեն: Սակայն ան անկիւն մը առնելով զիս յայտնեց թէ չէր կրնար ինք ուղակի Լէյլային հետ հանդիպում ունենալ: Իր մարդոցմէն մէկը պիտի տեսնուէր անոր հետ, գերմանական դեսպանատան քանի մը օր վերջ տալիք երեկոյթի մը ընթացքին:

Ես զարմացայ պնդեցի, թէ Տարտանէլը բացուելէ վերջ միայն պէտք էր «Եավուզ»ը օդը հանել:

X

Յաջորդ առաւօտ ժամը 10ի ատենները գեղարանին առջեւ կը գտնուէի երբ լրտեսս շիշը բերաւ: Իրմէ քիչ վերջը, ես ալ գեղարան մտայ եւ շիշը վերցուցի: Մէջի երկտողին վրայ գրուած էր թէ երեք օր վերջ, շաբաթ օրը, ձկնորսութեան պատրաստութիւնները լրացած պիտի ըլլային: Երկու նաւակներն ալ, մէկը ուժանակներուն եւ միւսը ուռկաններուն համար, մեր տրամադրութեան տակ կը գտնուէին:

Երկտողը կարդալուս, անմիջապէս հեռաձայնեցի Հաքքը պէյի թէ, շաբաթ օր կէսօրէ վերջ ժամը 6.30ի ատենները պատրաստ պէտք էր ըլլայինք ձկնորսութեան երթալու համար:

Պատասխանեց թէ իր երկու հետեւորդներն ալ միասին պիտի առնէր, եւ գուցէ ուրիշներ ալ: Ես խորհուրդ տուի որ միայն իր երկու մարդիկը առնէ հետը:

Այսպէսով, կը խորհէի հետեւորդներէն մէկը Քուզկունճուք ձգել, եւ յետոյ, դաւադիր փաշային զաւակը եղող խարտեաշ հետեւորդին հետ մնալով, Հաքքըն ունենալ ոչ թէ իբր հակիչ ինծի, այլ իմ գործս դիւրացնող:

Եթէ այս տողերս պատահմամբ Հաքքը պէյի ձեռքը անցնին, պիտի հասկնայ, թէ այդ օրուան պատմական ձկնորսութեան ընթացքին, մեր ուռկաններուն մէջ բռնուած ձուկերէն ամէնէն մեծը ինքն էր եղած ...

Կէսօրէն վերջ, գացի անգլիացի լրտեսը գտնելու: Ըսի իրեն, թէ ձկնորսութիւնը պատրաստ էր եւ Լէյլայի միջոցով պէտք էր իմաց տրուէր խարտեաշ հետեւորդին, որ շաբաթ օրը ընկերանայ Հաքքը պէյին, եւ ջանայ Քուզկունճուք մնալ անոր հետ, երբ մենք ուրիշ նաւակով մը պիտի հեռանայինք:

Անգլիացի լրտեսը, իր ծառայութեան փոխարէն, ինծմէ խնդրեց կարող լրտեսներէս մէկը, զայն Մալկարա ղրկելու համար, ուր այդ միջոցին Թրքական բանակի մեծ կեդրոնացումներ կը կատարուէին:

Իրեն ներկայացուցի ծանօթ բժիշկ մը, որ կը ծառայէր Թրքական բանակին մէջ: Բժիշկը մօտս հրաւիրելով, պատուիրեցի իրեն Մալկարա երթալ եւ հետեւիլ բանակի շարժումներուն: Յանձնարարեցի նաեւ որ ոչ նամակ գրէ անգլիացի լրտեսին, ոչ ալ արձանագրութիւն պահէ իր մօտ, այլ մտքին մէջ պահէ տեսածները, վերջը Անգլիացիին բացատրելու համար զանոնք:

Բայց կարծէք ճիշդ հակառակը եղած ըլլայի: Մալկարա հասնելէն քիչ վերջ տետրակին մէջ բաներ մը արձանագրել կը փորձէ: Կը բռնուի, եւ որովհետեւ չէր կրցած բացատրել իր գրութիւնը, հրացանազարկ կ'ընեն զայն:

Այս մարդը, լրտեսներուս մէջ ամէնէն ապուշը եղած էր: Ուրիշ մըն ալ թէեւ օձիքը ձեռք տուաւ, բայց անիկա բոլորովին տարբեր պայմաններու տակ բռնուեցաւ, եւ ծեծով մը պրծաւ: Յետոյ Ֆրանսացիները օգտագործեցին, Լիւլէ Պուրկազ ղրկելով զայն: Հոն ձերբակալուելով գնդակահարուեցաւ:

X

Շաբաթ օր, ժամը ճիշդ 6.30ին, Առնավուտ Քէօյի կամրջակին վրայ կը գտնուէի: Մինչեւ ժամը 7ը սպասեցի որ Հաքքը պէյը գայ: Շատ չնեղուեցայ, որովհետեւ գիտէի թէ Թուրքիոյ մէջ անճշդապահութիւնը սովորութիւն մըն էր: Դարձեալ լաւ, որ Հաքքը պէյը կէս ժամ միայն ուշացաւ: Անգամ մը, Ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդին տան պաշտօնական ճաշին հրաւիրուած Պոլսոյ զինուորական կառավարիչ Ջէմալ փաշա ժամը 9.30ին կը հասնի փոխանակ 8ի, ինչպէս որոշուած էր:

Անշուշտ Հաքքը պէյ չուզեց ներկայացնել իր պատճառաբանութիւնները: Բարեբախտաբար իր հետ առած էր միայն խարտեաշ հետեւորդը, որ զարմանքի մատնուեցաւ երբ ծանօթ նշանը տուի իրեն. Չէր կարծեր որ հելլէն զինուորական կցորդը այս գործին մէջ խառնուած ըլլար: Պահ մը վարանեցաւ պատասխանելու նշանիս, այնպէս որ պարտաւոր ... ուեցայ կրկնել զայն, թէեւ ես ... խօսէի Հաքքը պէյին հետ: Այն ատեն հասկցուց թէ պատրաստ էր հրամաններուս ենթարկուելու:

Հաքքը պէյին ըսի, որ ուռկաններ պէտք էր նետէինք Քուզկունճուքի ... բացերը: Ես նաւակի մը մէջ ... անոր եւ երկու ձկնորսներուն հետ, Միւս նաւակին մէջ նստան ձկնորսներ, լրտեսս եւ խարտեաշ հետեւորդը, ... վերջինը նշան ըրաւ լրտեսիս, եւ ... կուքն ալ շուտով ճանչցան իրար.

(Շար.)

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՆՄՐ.— Աբէճքի Նոր Օրը եւ Սելանիկի Հորիզոնը տեսակցութիւններ ունեցած էին կաթող. Նուիրակին Աթէնքի մէջ։ Ստորեւ կ'ամփոփենք Հորիզոնի խմբագրին տեսակցութենէն այն մասերը որ կապ ունին գաղութներու եւ մանաւանդ այս յուզուած գործերու հետ.—

Երբ ըսի իրեն, թէ Սելանիկի մէջ եւս սպասեն իր այցելութեան, որովհետեւ հոն եւս կարգադրուելիք թեւական հարցեր գոյութիւն ունին, Գարեգին արք. պատասխանեց.

— Այո, ես էլ շատ էի ցանկանում գալ, Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ (՞) մէջ, բայց այս անգամ, դժբախտաբար, կամքիցս անկախ պատճառներով, չպիտի յաջողուի ինձ իրականացնել իմ ու Սալոնիկցիների ցանկութիւնը։ Անցագրային ու (՞) ձեւակերպութեանց պատճառով ամբողջ երկու շաբաթ կորցրի։ Այստեղ, այստեղ կը գայի 10—12 օրով եւ կը մնայի մի քանի օր ա... իսկ մի շաբաթ էլ կը մնայի Սելանիկում։ Բայց չյաջողուեց։ Գիտէք, գիրք մը կ'ունենայ իր նախաձեռնութիւնը, իր բովանդակութիւնն ու վերջաբանը։ Ներածականը համարեցէք այս այցելութիւնս, բովանդակութիւնը պիտի լինի Ամերիկա գնալս, իսկ վերջաբանը՝ վերադարձիս Սալոնիկ հանդիպելս։ Ամերիկայից վերադարձիս մի անգամ էլ կը գամ Յունաստան եւ այն ժամանակ նախ կ'այցելեմ Սալոնիկ եւ ապա Աթէնք։

Կը յուսա՞ք, սրբազան, որ Ամերիկայի մէջ, ձեր առաքելութիւնը կը պսակուի յաջողութեամբ եւ հնարաւոր կը դառնայ ապահովել այդ կենսական գաղութի ներքին խաղաղութիւնը։

— Եթէ կը յուսամ, այլ կը հաւատամ որ այդ կը յաջողուի ինձ, կը պատասխանէ Գարեգին արք. համոզուած լեզուով մը։ Ախր, ի՞նչ վիճակ է ա՞յդ. ի՞նչ պատկեր է որ կը տիրէ գաղութներում, մինչեւ ե՞րբ այսպէս տարակուսած պիտի մնայ մեր ժողովուրդը. Ձէ՞ք տեսնում, որ ամէն տեղ օտարի փուշ ենք դառել, որ ամէն տեղ խնդրարկուած է մեր կեանքի ներդաշնակութիւնը եւ վտանգ կը սպառնայ մեր գոյութեան։ Հարկաւոր չէ՞ մեզ մեր ներքին տուած զիջողութիւնը այդ վէճերը (՞)։ Մինչեւ մենք իրար սատում ենք մահացու տռելութեամբ, լարուած ենք իրար հանդէպ կրքով, Մինչ (՞) իրար կը մեղադրէք իբրեւ համայնավար մի ուրիշը՝ իբրեւ ռեակցիոն։ Էլ կը զնանք այսպէս։ Ինչո՞ւ չհասկանանք, չհամաձայնենք ու փոխադարձաբար չգործակցենք։ Ամէն օր, ընդհանուր պարագաներում, նոր նոր վէճեր կը պատահին, չատ անգամ ժողովուրդը կը դառնայ անհանդուրժելի։ Դեռ վերջերս, մի հայաշատ երկրում, ցրուած է նետուած հրապարակ, պահանջելով հայ ժողովուրդի փտտումը։ Ինչո՞ւ չտեսնել այս ծանր իրականութիւնը եւ ինչո՞ւ մեզ ձեռքի տուած չաշխատիլ, որպէսզի կանխենք նմանօրինակ վերանիներ.

Այս, տեսէք, վերջերս Գաղտատում իշխանութեանները մի գեղեցիկ քայլ են առել։ Գաւառական ժողովում միաձայնութիւն ունենալով համերաշխ նրանք ընտրել են այն Քաղաքական ժողովը, որ գոյութիւն էր ունեցել արանից առաջ, Թուրքէն արք.-ի առաջին պաշտօնավարութեան օրով։ Ձեմ ասում որ նրանք կը համակրեն Գաղտատի առաջնորդին, բայց այդպէս լինելով համերաշխ, նրանք տեղի են տուել յանուն ներքին համերաշխութեան վերահաստատման։

Ինչո՞ւ այսպէս չլինի նաեւ այլ գաղութներում, բոլոր հոսանքների կողմից։ Ինչո՞ւ այսպէս չլինի եւ յունահայ գաղութում։

Նուիրակը կը խօսէր չատ սրտցաւ չեշտով, իբրեւ խաղաղութեան առաքեալ մը, առանց չօշափելու զանազան գաղութներու եւ նաեւ յունահայ գաղութի մէջ առեղծուած կացութեան պատճառները։

Այնպէս որ հարկ եղաւ մեր կողմէ ընել փոքր ընդմիջում մը։

— Ի հարկէ, ըսինք Գարեգին արքին, մեր ամէնքի ցանկութիւնն է խաղաղած տեսնել նաեւ յունահայ գաղութը, բայց չէ՞ք կարծեր, սրբազան, որ այդ խաղաղութեան արգելք եղող պատճառներ կան, զորս պէտք է վերցնել։

— Պատճառներ անշուշտ կը լինեն, պատասխանեց նուիրակը, եւ հարցը այն է, որ երկուստեք զիջումներով պէտք է վերացնել դանոնք։

— Մի՞թէ սակայն հնարաւոր կը կարծէք դուք, սրբազան, որ այդ պատճառներէն գլխաւորը համդիսացող Մալլեմեան եպիսկ.-ի հարցը զիջումներով կարելի է փակել։ Դուք չէ՞ք գիտեր, որ այդ եկեղեցականը, չէչտուած առելութեամբ դիրք բռնած է յունահայ գաղութի մեծագոյն մասին դէմ։ Ու անիկա, մոռնալով իր հոգեւորական կոչումը, յանդգնած է ջժուռնալը յանձնել վարչապետին, իբրեւ քրէական ոճրագործ մեղադրելով Դաշնակցութիւնը, որ կը նշանակէ իր հօտի կէսէն աւելին։ Ի՞նչպէս կարելի է ուրեմն խօսիլ ներքին խաղաղութեան մասին, երբ այսպիսի մէկը կը մնայ հոգեւոր առաջնորդ, այս գաղութին մէջ։

— Եւ սակայն ինչո՞ւ էք մոռանում, որ դուք էլ իբրեւ համայնավար էք մեղադրել Կարապետ արք.-ին ... Սա ներելի՞ բան է ... բացականչեց նուիրակը, մեր ըսածին պատասխանած ըլլալու համար։

— Մենք չէ որ ամբաստանած ենք զայն, սրբազան, այլ ինքն է մեղադրած ինքզինքը ...

— Սրանք լաւ բաներ չեն, կրկնում եմ, լաւ բաներ չեն ... Գաղութը պէտք է վերադառնի իր անդորրութեանը, պէտք է նուիրուի ներքին խաղաղ աշխատանքի։ Պէտք է վերջ տալ այս պառակտուած վիճակին։ Մի քիչ դուք տեղի կը տաք, մի քիչ նրանք եւ այդպէսով կը ստեղծուի ցանկալի ներդաշնակութիւնը։

— Կարելի՞ է, սրբազան, կարգ մը հարցումներ տալ ձեզի, ըսաւ ընկ. Գ. Լազեան։

— Այո, սիրով, միայն քաղաքական հարցեր չլինին դրանք, որովհետեւ ես քաղաքականութեամբ չեմ զբաղւում եւ չեմ կարող պատասխանել։

— Գիտէք, սրբազան, որ յունահայ գաղութը ունեցած է իր սեփական կանոնագրութիւնը, որուն հիման վրայ ընտրուած են անկէ առաջ պատգամաւորական ժողովներ եւ վարչութիւններ։ Արդ, այդ կանոնագրութիւնը այժմ չի գործադրուիր։ Մալլեմեան եպիսկ. կը վարէ գաղութը, առանց օրէնքի, իր ուզածին պէս։ Ի՞նչ կը խորհի էջմիածինը։ Ցանկահայ թեմը ի՞նչ ներքին կանոնագրութեամբ պէտք է ղեկավարուի, էջմիածինը ունի՞ կանոնագրութիւն մը եւ կամ ազգ. սահմանադրութի՞ւնը նկատի պէտք է ունենալ։

Գարեգին արք. տարտամ պատասխանով մը գոհացաւ։

— Ամէն գաղութ, բսաւ, պէտք է վարէ իր գործերը ընկալեալ աւանդութիւններով եւ յարմարելով իրենց երկիրներու պայմաններին։

Նուիրակը փափաքելով տեղեկութիւններ ստանալ Սելանիկի գաղութի մասին, յաջորդ օրը կրկին կը հրաւիրէ Հորիզոնի խմբագիրը եւ նոր տեսակցութիւն տեղի կ'ունենայ։

— Զգիտէք պատահմամբ, կ'ըսէ ինծի, ստիպուած եմ մեկնիլ շաբաթ օր, որովհետեւ Փրինսիպի վրայով Քըբանիքէ վիզա ստանալ հնարաւոր չեղաւ։ Անհրաժեշտ է դարձադարձի մարտ 29ի հանդիսութենէն մի քանի օր առաջ Փարիզ գտնուիլ, այնպէս որ հէնց այս շաբաթ օր կը մեկնիմ Մարսէյլի վրայով։

— Իսկ ե՞րբ մտադիր էք Ամերիկա երթալ։

— Անմիջապէս որ Սորբոնի համագումարը (՞) աւարտի, աւելի ճիշդ՝ Զատկի տօնէն վերջ, Ապրիլի կէսերուն։

— Երկար պիտի մնա՞ք Ամերիկա։

— Մօտաւորապէս հինգ ամիս։ Տակաւին եօթը ամիս պայմանաժամ ունի անցագիրս։ Հայաստանից դուրս էի եկել մի տարուայ համար։ Ցարին որդէն անցաւ եւ հարկ եղաւ երկարաձգել տալ պայմանաժամը, որ եօթը ամիսէն կ'աւարտի։ Կը հաշուեմ հինգ ամիս Ամերիկա մնալ, մի ամիս էլ ճանապարհին կը կորցնեմ, այնպէս որ կը մնայ մի ամիս եւս։ Այդ ամիսն էլ կը յատկացնեմ Յունաստանին։ Եւ, ինչպէս երէկ ասում էի, նախ կ'այցելեմ Սելանիկ եւ ապա Աթէնք։ Այստեղից էլ կը ճանապարհուեմ դէպի էջմիածին։ Պէտք է աճապարել, էջմիածնում էլ գործեր ունեմ։

— Ի՞նչ է, սրբազան, ձեր տպաւորութիւնը այս մի քանի օրուան տեսակցութիւններէն։ Երկու հոսանքներէն ալ որոշ թիւով մարդոց հետ տեսնուեցաք, տեղեկութիւններ ստացաք եւ դանգատներ լսեցիք։ Պիտի կրնա՞ք եզրակացութեան մը գալ։

— Դժբախտաբար, եզրակացութեան մը գալու չափ երկար ժամանակ չպիտի կարենամ մնալ այստեղ։ Այդ կը լինի վերադարձիս։ Այժմ վարչական որ եւ է կարգադրութիւն ընելու հնար չկայ։ Հինգ - վեց ամիս եւս իրերը այսպէս կը գնան։ Միայն կը կարգադրեմ մանր խնդիրներ։ Հիմա դուք ասացէք տեսնեմ, Սելանիկո՞ւմ ի՞նչ հարցեր կան, քանի՞ համայնքներ կան Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ թեմին մէջ։

— Մեր թեմը, սրբազան, ունի ինը համայնքներ, իրենց ազգային մարմիններով, եկեղեցիներով եւ վարժարաններով։ Համայնքներէն միայն մէկ հատը եկեղեցի չունի։ Թեմը բաղդատաբար խաղաղ է, սուր վէճեր ու պայքարներ չկան։ Միայն թէ թեմական իշխանութիւն գոյութիւն չունի։ Զունինք առաջնորդ, չունինք թեմական խորհուրդ եւ գաւառական ժողով։ Ձեր այցելութիւնը պիտի կրնար կարգադրել այս հարցը։

— Կարծո՞ւմ էք որ Սալոնիկը եւ իրեն ենթակայ համայնքները կրնան թեմակալ առաջնորդ մը պահել, հասոյթի աղբիւրներ կա՞ն, չլինի՞ թէ առաջնորդը բերուելուն անօթի ձգէք։

— Ո՛չ, սրբազան, թեմը ի վիճակի է ապրեցնելու առաջնորդ մը, կարելի է ապահովել եւ անոր թոշակն ու ապրուստի միջոցները։

— Բայց աւելի լաւ չէ՞ մի թեմ ունենալ ամբողջ Յունաստանում։

Շատ փափուկ հարց է որ կը չօշափէք, սրբազան։ Իմ անձնական տեսակէտս այն է, որ յունահայ գաղութի ներկայ պայմաններուն մէջ, ամբողջ գաղութը մէկ թեմի վերածելու ամէն ծրագիր վնասակար է եւ վիճելու դատապարտուած։ Էջմիածինը նկատի պէտք է ունենայ որ այդպիսի ծրագրի մը գործադրութիւնը կրնայ տակնուվրայ ընել բաղդատաբար խաղաղ մեր թեմը եւ նոր վէճեր ու խնդիրներ ստեղծել։

— Բայց զոյգ թեմերու գոյութիւնը ուժերի եւ նիւթական միջոցների ա... (՞) վատնում է նշանակում։

— Տրուած պայմաններու տակ սակայն անխուսափելի է անիկա, սրբազան։ Հարցը կը տարբերէր ու կարելի կը ըլլար խորհիլ այդ մասին, եթէ Մալլեմեան եպիսկ.-ը եղած չըլլար Աթէնքի առաջնորդը։ Դժբախտաբար, անիկա ոչ մէկ համակրանք կը վայելէ մեր թեմին մէջ. Ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը պիտի ընդդիմանար եւ պիտի չուզէր յանձնուիլ անոր ձակտին։ էջմիածնի ու անոր նուիրակը նկատի պէտք է ունենան այս պարագան։

— Ինչ եւ է, այդ ուղղութեամբ կը խորհինք վերադարձիս, հետեւաբար այժմ իրերը կը մնան եղածին պէս։ Եթէ ապագային հարկ ըլլայ առաջնորդ մը նշանակել Սալոնիկի թեմին, կը նշանակենք։

— Տրամադրելի եկեղեցական կա՞յ։

— Ի հարկէ կարելի է ճարել։ Բայց դա յետագայի հարց է։ Կը զրուցենք երբ Սալոնիկ այցելեմ։ Երբ վերադառնամ՝ յայտնեցէք ողջոյններս Սալոնիկի ազգային իշխանութեանց։ Պիտի աշխատիմ գրել իրենց այստեղից մեկնած։

Ձեր կարելի աւելի երկար մնալ Գարեգին արք.-ի մօտ։ Ծիծղէն բաց մաղթած պատուիրակութիւն մը հերթի կը սպասէր դուրսը։ Ողջի ելայ եւ հրաժեշտ առի իրմէ, մաղթելով որ յաջողի գլուխ հանել իր առաքելութեան ամէնէն փշոտ, բայց եւ ամէնէն կարեւոր մասը,— Ամերիկահայ գաղութին խաղաղեցումը։

— Կը յաջողուի, կը յաջողուի, յարեց նուիրակը համոզուած չեշտով մը, բովհետեւ հաւատում եմ, որ երկու կողմերն էլ պիտի լսեն զիս եւ պիտի ցանկան վերջ մը տալ տխրող երկպառակութեան, որից, վնասից զատ ոչ մի օգուտ դուրս կարող է գալ։ Դուք պիտի տեսնէք, որ վերադարձիս, լաւ լուրեր պիտի բերեմ ձեզ Ամերիկայից։

ԵՐԿՈՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆՄՐ.— Կիրակի օր, Սորպոնի տօնակատարութեան ատեն, նամակներ դրկած էին ծանօթ հայագէտ Պ. Մէյէ եւ փրոֆ. Շարլ Տիլ, Աերոզաւթիւն խնդրելով իրենց ակամայ բացակայութեան համար։ Ստորեւ՝ այդ նամակները.—

ՄԷՅԷ

— «Հայերը ստեղծած են այբուբեն մը, գրական լեզու մը եւ գրականութիւն մը։ Ամէնուն ծանօթ է թէ հայկ. այբուբենը գլուխ գործոց մըն է, հայկական հնչաբանութեան իւրաքանչիւր տարր ցոյց կը տրուի յատուկ նշաններով, եւ այս ընդունուած դրութիւնը հայ ազգին պարգեւած է հնչաբանական ճշգրիտ արտայայտութիւն մը, արտայայտութիւն մը որ կը պահուի մինչեւ այսօր, առանց խախտուելու, ոչ իսկ բարեփոխութիւն մը կրելու,— այնքան կատարեալ էր սկիզբէն։

Աստուածաշունչին հայերէն թարգմանութիւնը յունարէն բնագիրը տառացի է բառ առ բառ, առանց փոխելու նախադասութեան մը կառուցուածքը, մինչ պահելով բառերու կարգը. Այնպէս որ կրնանք ըսել իրաւամբ թէ յունական օրինակը վերարտադրուած է կատարելապէս հայ թարգմանիչներու կողմէ։ Եւ Հայաստան ստեղծեց գրական լեզու մը, ճըկուն եւ կատարեալ, ունենալու գրական լեզու մը, հարուստ եւ ընդունակ արտայայտելու ամէն ինչ որ յունարէն լեզուն կրնար արտայայտել։ Հայ լեզուին հարստութիւնն ու ճկունութիւնը, հայ ազգին համար, ուժ մը դարձան թարգմանութեան օրէն ի վեր որուն հաւատարիմ կը մնայ եւ իրեն պատիւ կը համարի, այսօր, տօնել նման ստեղծագործութեան մը յիշատակը».

Շ. ՏԻԼ

— «Միրելի պարոն, ինծի համար մեծ ցաւ մըն է չկարենալ ներկայ գտնուիլ (ՆՄՐ.— Նիս կը գտնուէր) այն հանդէսին, որով կը տօնէք դէպք մը, որ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ ինչպէս քրիստոնէութեան, նոյնպէս Հայաստանի պատմութեան մէջ։

Ուստի գէթ նամակով մը կ'ուզեմ ըսել այն քանի մը խօսքերը, զորս ուրախ պիտի ըլլայի յիշեցնելով ձեզի՝ եթէ ներկայ ըլլայի Արեւելքի քրիստոնէական արուեստի պատմութեան մէջ, Հայաստան կը գրաւէ կարեւոր տեղ մը։ Աշխարհագրական իր դիրքով, ընդմէջ Արեւելքի, Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի, Հայաստան բնականէն կոչուած էր խաղալու միջնորդի դեր մը ընդմէջ հին եւ նոր աշխարհներուն։ Հայաստան մեծ բաժին մը ունեցաւ բիւզանդական արուեստին կազմութեան մէջ։ Վարպետներ էին իր ճարտարապետները, ճարտար եւ ընդունակ կառուցանելու ինչնատիպ եւ ուշագրաւ գործեր։

Այսօր եւս Հայաստան լեցուն է մեծարժէք շէնքերով, զորս իրենք կանգնեցին։ Ցատակագիծներու բազմազանութեամբ, ձեւերու ինքնատպութեամբ, դրուագ գեղեցկութեամբ՝ այս շէնքերը կը կազմեն զարդն ու պարծանքը Հայաստանի։ Եթէ ճիշդ է որ քիչ մը չափազանցութիւն է ըսել թէ Պոլսոյ Այա-Սոֆիային ճարտարապետութիւնը ներշնչուած է հայկական արուեստէն, անուրանալի է որ Հայաստանի յիշատակարանները, որոնք կանգնեցան Զ. դարէն մինչեւ ԺԳ. դար, Հայոց կրօնական մայրաքաղաքին մէջ, Էջմիածնայ սուրբ քաղաքին մէջ,— Ս. Գայիանէ, Ս. Հռիփսիմէ, Զուարթնոց,— արժանի են ուշադրութեան եւ հիացումի՝ բոլոր անոնց համար, որոնք կը հետաքրքրուին Հայոց արուեստով։ Այսպէս, ինչ որ կը մնայ Հայոց թագաւորութեանէն այն բարձրաւանդակին վրայ, որ ամայի է այսօր եւ ուր կը ցցուին Անիի աւերակները, Է. դարու բազմաթիւ եկեղեցիներ կը կրեն բացայայտ վկայութիւնը գմբէթներու, որով կը պսակուի Թալինի կաթողիկէն։ Աղթամարի եկեղեցիին աւերակները հրաշալի նշանակով մը կը հաստատեն Հայաստանի ճարտարապետներուն գերազանց արժանիքը։ Մեծ վարպետներ եւ մեծ ճամբորդներ էին այս ճարտարապետները, որոնք տարածեցին իրենց արուեստը բովանդակ արեւելքի մէջ, անցնելով Վրաստանէն, որուն եկեղեցիները հայկական են, Անոնք կը վկայեն իրենց քաղաքակրթութեան տարին Ռուսիա։ Կ. Պոլսոյ մէջ հայ վարպետ ճարտարապետ մըն էր, որ Վասիլ Բ. կայսեր կողմէ հրաւիրուեցաւ վերանորոգելու Այա-Սոֆիայի գմբէթը։ Հայ ճարտարապետութեան ազդեցութիւնը կը գտնէք մինչեւ Պելոպոնէսի խորքը։ Իրենց ամբողջ պատերով, իրենց վեհափառ դիծերով, իրենց խորհրդաւոր կիսասիւներով, որ կը հօսին նեղ պատուհաններէն ներս, տխամայ մեզի մտածել կուտան արեւմուտքի մեր ռոմանական եկեղեցիներուն։

Հարկ կա՞յ խօսելու մանրանկարչութեան կամ ոսկերչութեան մասին, այնքան թանկագին, որոնք մեծ փայլ մը կուտան Հայաստանի եկեղեցիներուն։

Եւ այս ամէնը կը հաստատեն մէկ բան միայն՝ արեւելքի այս երկրին մասին, — ցեղ մը որ կայ ու կ'ապրի, գիտցած է ապրիլ իր փառքի օրերը, եւ որուն գործերը արժանի են պատմութեան մէջ դասելու զինք».

ՆԵՐՈՆ Կ'ԱՐԴԱՐԱՆԱՅ

Բրիտանական Թանգարանին նախկին տնօրէն Ալբրը Վէյկէլ վերջերս Լոնտոնի մէջ հրատարակեց հատոր մը որով կը ջնէ Ներոնի մասին պատմական գրողներու Մոմսենուպ... (՞) Հռոմի հրդեհին մասին անոր վերագրուածները։ Այս հրդեհը պահուն որ ինք օր տեսեց, Ներոն անձամբ վարեց պատասխանատութեան գործը եւ կարելի ըրաւ՝ ապահովելու բնակչութեանը, կ'ըսէ անգլիացի հեղինակը։ Թէեւ գիտակից էր որ իր դէմ զաւեշտներ կը սարքուին, առանց թափօրի չըջեցաւ, այցելեց ամէնէն աւելի վտանգուած թաղերը եւ օգնեց բանի մը մարդոց ազատման։ Հրդեհին վերջինթեր գիշերը, Տիբերիոսի վրայ իշխող իր պալատին պատշգամէն անտեսնելով ահաւոր բոցերուն Հռոմը լափելը, Ներոն առաւ իր քնարը, եւ ժամանակին սովորութեան համաձայն, սկսաւ ողբալ մեռելները։

Այս միջադէպն էր որ ծնունդ տուաւ այն զրոյցին թէ Ներոն ուրախութենէն նուագած էր, որով դարձաւ առժողովրդական։

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Մայրուած գնդակները քաղաքին վրայ իրար կը խաչաձեւէին։ Գնդացիրի կեցը դեռ չատ մօտէն կը լսուէր, խուլ ու անորոշ աղմուկները հետզհետէ կը մօտենային, մենք կ'ենթադրէինք թէ ահա թշնամին ներս պիտի մտնէ։ Ժողովուրդը կազմ ու պատրաստ քաղաքին ծայրը մեծ ճանապարհին վրայ կը սպասէր։ Պատրաստ տեղէս հրաման տուի բոլոր հիւանդներուն, որ վերջին ճիգ մը փորձելով ոտքի կանգնին, մէկ մէկ զէնք առնեն եւ պատրաստ կենան։ Միծաւորի եւ ցաւալի տեսարան մըն էր, երկմով հետաքրքրուող չկար, ծգուած էինք բախտին։ Զիապան, ծառայ, մասնակաբար, բոլոր զինուորներէր՝ հիւանդները հանելով զօրանոցի պատերուն առջեւ կանգնեցուցին եւ ամէն մէկուն ձեռքը զէնք տուին, ոմանք վրան ապուցուած։ Քանի մը անգամ դլորուելով ոտքի ելայ եւ առանց ձենարանի կանգնեցայ։ Վեցհարուածէն ձեռքիս մէջ կը դողար։ Այս տագնապալի վայրկեանին վրայ հասան գունդին փոխադրական կառքերը։ Հիւանդները չարեցինք անոնց մէջ եւ այսպէս կազմ ու պատրաստ սպասեցինք.

— Տարաւ եմ, կը վառիմ, Գեղամ, ըսի զինուորի մը, որ մեր խոհարարն էր, ընիկ Իգտիրցի։

Զինուորը անյայտացաւ ու վերադարձաւ կարճ ամանով մը, վարունգի թթու բերած էր լեփ լեցուն ջուրով, որուն մէջ կը լողար դեղնած, թթուած խոշոր վարունգ մը։ Մի քանի անգամ թարթի մէջ ամանի պարունակութիւնը կուլ տուած էի։ Յաղագ դովութիւն մը եւ անոր յաջորդեց սփոփարար հանգստութիւն մը։ Ցնցում մը կատարեցի եւ քայլերս չարժել ըսկաայ. կը քալէի։ Հրաշք էր ...

Հուռռա՛, հուռռա՛ աղաղակները ուժգին կը լսուէին։ Հուռռա՛, հուռռա՛ աւելի խորէն աւելի խեղդուած սկսան լսուիլ ու հետզհետէ անլսելի դառնալ։

— Ցրւ'ք, ըսի, զինուորներուն, հուռռաները ալ չեն լսուիր, մերոնք յաղթեցին։

Իգտիրի կէս զերեզմանոցին մէջ տեղի ունեցած էր մեծ ընդհարումը, թշնամին չէր կրցած դիմանալ, փախուստ տուած էր, մերինները կրնկակոխ կը հալածեն զանոնք։

Իգտիրը ազատեցաւ։

Առաւօտեան արշալոյսին հետ մեր ուժերը նորէն անցան յարձակման, որպէսզի թշնամին որ եւ է կէտի վրայ չամփոփուի։ Նահանջող թուրքերը կռիւը կ'ընդունին Գարադոլունելի առուներուն մէջ, ուր փոխ - տեղական Պետրոս Զոփուրեան, ընիկ Պրուսացի, որ դեռ նոր եկած էր մեր բանակին մէջ, իր վաշտին հետ շեշտակի յարձակումով կը յաջողի մտնել թշնամիին փոսերուն մէջ։ Թշնամին չկրցաւ պահել իր դիրքերը, վախնալով մը փրցնելով եւ չատ դիակներ ձգելով փախաւ դէպի Արարատի անմատչելի քղանցքները եւ դէպի Արալըխ Գալըքնոր։ Բաջարի ոպան դարձուած էր իր կուրծքէն. մեռաւ իր պարտականութեան ճամբուն վրայ։

1919 սեպտ. 20ն էր։

Առաւօտ էր. Արարատեան դաշտի արեւը Գեղարքունեաց լեռներու ետեւէն դուրս ելած, յաղթապանծ յառաջ կը չարժէր. յաղթական մեր ուժերը խորխ(՞) քայլերով Իգտիրի փողոցներէն անցնելով զօրանոցները կը քալուէին։ Այդ օրը ամբողջ Իգտիրը տօնի եւ ուրախութեան մէջ էր։

Սո՛ւգ էր ...

Երիտասարդ քաջ սպային մարմինը պիտի յանձնէինք հողին, երիտասարդ մը, որ դեռ նոր եկած էր Պոլսէն Հայաստան, հոն թողած էր անօգնական մայր մը եւ նոյնքան անօգնական քոյր մը։ Եկած էր մայր հայրենիքին ծառայելու եւ դեռ հայրենի երկրի քաղցր արեւը չճաշակած հողին կ'ինթար։ Դեռ նոր եկած էր, զինք մօտէն չէինք ճանչնար, բայց իր առոյգ կեցուածքը, քաղցր ժպիտը բոլորին համակրութիւնը չահած էր։

Ուրախութեան օր էր։

Իգտիրը ազատուած էր այն ահաւոր մղձաւանջէն որ իրեն կը սպառնար տասնեակ ցիւրտ - թաթար ժողովուրդին կողմէ։ Գարադոլունելու մեծ գիւղը, որ մշտական սպառնալիք էր Իգտիրին, ալ չկար։ Այդ ճանապարհին վրայ ալ չկար Մալաքլուն, Գաճարլուն, Թօխանչալու կամառը, Սուլթանապատը։ Տէրերը լքած եւ հեռացած էին դէպի իրանեան սահմանը։ Իգտիրի դաշտի թաթար գիւղերը հետզհետէ կը հալէին եւ անոնց մէջ կը տեղաւորուէին հայ սոված անտուն անտէր գաղթականները։

Նահատակ ընկերոջ թաղումը կատարուեցաւ մեծ շուքով եւ զինուորական նուագախումբով։ Իգտիրի զաւակը՝ հերոս Դրօն եկած էր իր խօսքը ըսելու, իր վերջին յարգանքը ցոյց տալու նահատակ սպային դիակին, մօտաւորապէս հետեւեալ բառերով.

— «Դո՛ւն, որ հայ սպայ, հեռու հորիզոններ կտրելով եկար ծառայելու ազատ Հայաստանին, դուն մեռար Իգտիրը ազատելու, Իգտիրի այս ցուրտ գերեզմանին մէջ հանգչող մարմինդ ուխտատեղի մը պիտի ըլլայ Իգտիրցիներու համար, մենք քեզ չպիտի մոռնանք, մեր երախտագէտ սերունդը քու գերեզմանիդ վրայ ծաղկեփունջեր զետեղելու առիթը չպիտի մոռնայ. հանգիստ ոսկորներուդ ...

×

4.— ԻԳՏԻՐԸ ՄԷԿ ԺԱՄ ԹՇՆԱՄԻԻՆ ՁԵՌՔԸ

Մէկ ամսուան դադար հազիւ ունեցանք, պահականոցները նոր փոփոխութիւններ կրեցին. դիրքի վրայ եղողները թէկուզ կուգային եւ փոխադարձաբար։ Ա. գումարտակին ճակատ տրուած էր Իգտիրէն մինչեւ Թաշպրան։ Բ. գումարտակին բաժինն էր Իգտիրէն մինչեւ Ղարադալայ կամուրջի տարածութիւնը, ուղիղ գիծով ճիշդ Երեւան վերատ ճակատ մը։

Գլխաւոր պահականոցներն էին Քիթի, Խալֆալու, Սուլթանապատ, Գարադոլունելու եւ Թաշպրուն գիւղերը։ Մեր Գ. վաշտը Տէլիք - Թաշ կը գտնուէր, Իգտիրի խճուղին հաւանական յարձակումէ պաշտպանելու համար։ Կազդուրուած, առողջացած վաշտիս մօտ կը գտնուէի։ Թշնամին չատ խորամանկ յարձակումներ կը կատարէր, յարձակման ուղղութիւնը չարունակ կը փոխէր, այնպէս որ մեզի համար անհնար կը դառնար թէ այս անգամ Իգտիրը իր որ մասէն ծեծ պիտի ուտէ։ Միայն մէկ բան չատ լաւ կ'ինք հասկցած, — թշնամին կուզէր մեր զօրամասը չպրտել Արաքսի միւս ափը եւ տէր դառնալ Սուրմալուին, ուրիշ կէտ մըն ալ հասկցած էինք, որ թշնամին միեւնոյն կէտին երկրորդ անգամ չէր յարձակեր։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(9)

(Շար.)

հանդուրժել որ պատուարներ հաստատուին, մեր երկրին անկախութեան պաշտպանութեան ճամբուն վրայ: Մենք պարզ ստեցինք հանրային ընդհանուր ծառայութեան պարտաւորութեան տալ սահմանադրական օրէնքի մը հանգամանքը: Այս ծառայութիւնը, որ սահմանուած է պաշտպանելու մեր երկիրը, զէնքով կամ առանց զէնքի, միեւնոյն ատեն կրթիչ ազդակ մը պիտի ըլլայ նոր Աւստրիոյ ժողովուրդին համար: Ով որ կ'ընդունի այս պետութեան անհրաժեշտութիւնը Եւրոպայի համար, չի կրնար կապել մեր ձեռքերը: Աւստրիացիները ազատ ժողովուրդ մըն են ազատ հայրենիքի մը մէջ »:

Բոլոր երեսփոխանները յոտնկայս ծափահարեցին այս ճառը եւ օրինագիծը քուէարկուեցաւ միաձայն, մինչ որոտագին կը թնդար ազգային քայլերգը

*** Աւստրիոյ այս քայլը կը վերագրուի Մուսոլինիի, որ վերջերս Հռոմ հրաւիրած էր Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետները: Յատնական է որ Հունգարիա եւս պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատէ, խախտելով Թրիանոնի դաշնագիրը:

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ: Այս անգամ մասնակցեցան ճափոնական թնդանօթներ, հրասայլեր եւ օդանաւեր, Արտաքին Մոնկոլիա մտնելով մինչեւ 30 մղոն: Ճափոնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Մոնկոլեան (ռուսական) 12 օդանաւեր երեւցան Մանչուրիոյ վրայ, ինչ որ պատճառ եղաւ հակայարձակման: Բազմաթիւ սպանեալներ եւ վիրաւորներ կան երկու կողմէն ալ: Մոսկուա կը գանգատի թէ ճափոն խռովութիւններ յարուցանել կ'ուզէ:

ՀԱՈՒՓԹՄԱՆԻ մահավճիռին գործադրութիւնը 24 ժամ եւս յետաձգուեցաւ, բանտապետին նախաձեռնութեամբ: Կը կարծուի թէ վճիռը պիտի գործադրուի շաբաթ օր, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց փակել Ուաշինկթընի դեսպանատունը եւ Մ. Նահանգներու բոլոր իրանեան հիւպատոսարանները, իբրեւ հետեւանք ամերիկեան մամուլին մէջ երեւցած գրութեանց, որոնք անպատշաճ կը համարուին բարեկամ երկրի մը համար: Այս վէճը ծագած էր անցեալ հոկտեմբերին, ինքնաշարժի արկածի մը առթիւ:

40 — 44 ՏԱՐԵԿԱՆ պահեստի ենթասպաները զէնքի տակ առնուեցան Իտալիոյ մէջ, նոր հրամանագրով մը:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը վար դրաւ երկու խորհրդային չոգենաւեր, որոնք ճափոն հանդիպած էին ածուխ առնելու համար: Խորհրդային դեսպանը բողոքեց այս արգելքին դէմ, որ կը տեւէ տասը օրէ ի վեր:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ վերջին հաշուեկշիռին համաձայն, ոսկի պահեստը կը հասնի 48,000,000 անգլ. ոսկիի, ինչ որ կը նշանակէ 13,700,000 ոսկիի նուազում, 1935 հոկտեմբերէն ի վեր, երբ սկսաւ պատերազմը:

ՌՈՒՄԱՆԻ զատական պալատին մէջ կարգ մը չարագործներ բոյն դրած ըլլալով, 12,000 ֆրանք յափշտակեցին եւ կրակի տուին կարգ մը թղթածրարներ: Մազ մնաց որ ամբողջ շէնքը մոխիր դառնար:

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԻՇԽԱՆ Իսմայիլ Տաուտ, որ Եթովպիա գացած էր Կարմիր Խաչի առաքելութեան մը հետ, հրաժարեցաւ եւ դարձաւ Եգիպտոս: Իշխանը կ'ըսէ թէ Հապէշները անարժան են իրենց համար կատարուած աշխատանքին և թէ շարունակ կը սպաննեն Կ. Խաչի աշխատաւորները, կողոպտելու համար:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Կիզէի բուրգերուն մէջ (Եգիպտոս), շնորհիւ Փրոֆ. Սէլիմ Հասանի պեղումներուն: Դամբարանը որ կը պատկանի Դ. հարստութեան, Քրիստոսէ իբր 3600 տարի առաջ, գրեթէ անեղծ մնացած է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամական ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Bar Tabac (Au Vizir) 14, Rue Colbertի ներքեւ սրահին մէջ:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, վաղը, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 11 rue de l'Ecole de Médecine: կարեւոր օրակարգ:

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, մասուրի սրահին մէջ բոլոր անդամ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը հրաւիրուին նաեւ համակիր անդամները: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան գրադարանը Ապրիլ 6ին կը փոխադրուի 5 rue d'Eclipse (կայարանէ դէպի rue des Petites Maries իջնալիքէն ձախին վրայ առաջին փողոցը), մինչեւ նոր կարգադրութիւն գրադարանը բաց պիտի ըլլայ երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ երեկոները ժամը 7—8.30, իսկ կիրակի առաւօտ ժամը 10—12:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի ընկեր Մարգար Պապիկեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԻԷՆՆԱ, Թղթակից — Ձեր աղգականը տեղափոխուած է: Կրնաք գրել Հ. Սամուէլ գրատան միջոցաւ:

ՊՈՄՈՆ, Յ. Դ. — Ձեզ ստացած նամակը — Կրնաք գրել:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Մխիթար — Կրնաք գրել:

ԼԻ ՓԻՒԻ, Տէրտէրեան — Ձեր խնդիրը յանձնած ենք Նանսէնեան գրասենեակին: Հասցէ — Office Nansen, 32, Bld. Raspail, Paris: Նորէն կը յիշեցնենք:

ԹՈՒՐՔԻԹ, Յ. Ս — Ձեր ուզած հասցէն — 83 Rue de la pointe, La Garenne (Seine):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ակումբին մէջ

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Միաւանութ ակումբին մէջ:

ՖՕՆ ՏԸ-ԵԼԲԻՒ Մուրատ խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները, 5 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Hôtel de Franceի մէջ: կը դասախօսէ ընկ. Ա. Չաքէլեան (Լիոնէն): նիւթ՝ «Դաշնակցութիւնը եւ իր դերը հայ ժողովուրդին մէջ»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը, 5 ապրիլ կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Միութեան նոր գրադարանին մէջ, 5 rue d'Eclipse: բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ջ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին

Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցին՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ, ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը, ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ եւայլ կազմակերպութիւններ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹԱԳՒՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին — ՕՐ. ՏՈՎ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), ՎԱՀՐԱՄ ՁԱՆՏԸԵԱՆ (երգ), ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն), ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. Ժ. ԼՈՒԻ ԿՕՏԷ (դաշնակ):

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին — Գ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ջութակահար), ՕՐ. Վ. ԱՅՐԱՄԵԱՆ, ԲԻՒԶԱՆԴ ՊԱԼԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ, Մ. ՊԸԼԸԳԵԱՆ, Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

5, Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

Ներկայացում—Պարահանդէս

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Renardի սրահին մէջ, 12 rue Renard. Մեթրօ Hôtel de Ville

Ղեկավարութեամբ դերասան Ուզունեանի՝ կը ներկայացուի ԱՆՄԵՂ ՋՈՀԸ եւ ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ)

Կ'երգեն՝ Ա. Եբուսեան եւ Օր. Փոլատեան

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր

Ընտիր նուագ, կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը Ղեկավարութեամբ Գ. ՕՀԱՆԵԱՆի

Յոխ պիւֆէ Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրք

Տոմսերը կը ծախուին Փարիզի մէջ՝ Գ. Գ. Եփրեմեանի Նպարավաճառատունը, 46 Hautefeuille, Փօղէթ Հաքիմ, 34 rue du Caire, սափրիչներ Անդրէասեան, 26 rue Vade, Ա. Ցոլոքեան, 26 rue Boussingault:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ տղայ, շէմիզէի եւ մանթօյի համար արհեստին լաւ տեղեակ մոտէլիստ մը: Ներկայանալ հարկ եղած աշխատանքի թուղթերով Գ. Տարօնեանի, 2 rue St. Philippe, Մեթրօ Sentier:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

կը ստանձնէ ամէն տեսակ իրաւական եւ վարչական գործեր, հպատակութեան գործողութիւններ, վարկային գործառնութիւններ: Պաշտպանութիւն դատարաններու առջեւ: Ամէն կարգի թուղթերու խմբագրութիւն: Ամուսնալուծական խնդիրներ: Վարձակալութեանց գծով: Հարկերու յայտարարութիւն: Ինքնագիրներու եւ նամակներու խմբագրութիւն:

Դիմել «Յառաջ»ի 17 Rue Dameme, Paris (13):

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օր եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բանիկեանի սրճարանին մէջ 6, Պուլըվար Ռուտէն

Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)

Կը խօսի Գ. ՍԵՂՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր զպրոցի սաներուն կողմէ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ

19 Ապրիլ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը:

Կը դասախօսէ Բժ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (9)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Ձեղծարարութիւնն ու հեղինակութեան չարաչար գործածումը արգիլելու համար, զօրավար Եարօցքին համաձայնած էր որ բոլոր իրենց պահանջները կատարուին գրաւոր, ստորագրուած իր եւ ապայակոյտին ուրիշ մէկ անդամի մը կողմէ:

Սպայ մը որ անկանոն պահանջ մը ներկայացուցած եւ մերժուած էր, կասդելով քաղաքապետին ներկայացաւ եւ անոր ներկայութեան գլանիկ մը վառեց: Մաքս խնդիրը քննելէ յետոյ երբ ղայն անարժէք յայտարարեց, սպան լրբօրէն գլխարկը հանեց, բայց խօսիլ սկսելէ առաջ քաղաքապետը յարձակողականը սկսաւ:

— Պարոն, կը տեսնեմ որ դուք վատ բարքի տէր մէկն էք, ձեզի դաս մը տալ պէտք է:

Յետոյ այդ միջոցին ներս մտնող զինուորական կառավարիչին ըսաւ.

— « Զօրավար, կը բողոքեմ այս սպային դէմ որ ինծի հանդէպ շատ վիրաւորիչ դիրքի մէջ գտնուեցաւ »:

Զօրավարը սպան իր սենեակը տարաւ, ուրկէ քիչ յետոյ ան դուրս ելաւ նուաստացումէն ճերմակ - ճերմակ կտրած ու զայրացած

Աւելիա շատ մը դէպքերէն մէկն է միայն որ բացորոշապէս կը ցուցնէ թէ կորովի քաղաքապետը վախցող մարդ չէր:

Գերմաններուն եւ քաղաքի բնակչութեան միջեւ զինուորութեան հետեւանքով թշնամութիւն չյարուցանելու համար, հրամայած էր որ բոլոր գինետունները ժամը 9ին փակուին: Իմանալով որ գերման սպաներ այս կանոնին հակառակ են չարժած, Մաքս գնաց եւ պահանջեց որ արձաքանէն մեկնին: Սպաները չափազանց խռոված կը պատասխանեն թէ այդ կանոնը քաղաքացիներուն միայն յատուկ է:

— Ոստիկանական կանոնները ընդհանուրին համար են, կը պատասխանէ Մաքս:

Ու մինչ անոնք դարձեալ իրենց տեղերէն չեն շարժիր, «Մարեցէք լոյսերը», կը գոչէ Մաքս:

Ու սպաները կը հեռանան:

Իր չարժումներուն մէջ ուղղամիտ եւ յստակատես՝ Մաքս իր պաշտօնը շարունակեց այնպէս որպէս թէ քաղաքին մէջ ապատակողներ չկային:

Անոր կատարած բազմաթիւ գործերը իր անձին շուրջ առասպելներ հիւսել տուած են: Մանրամասնութեան մէջ անշուշտ անճիշդ, բայց ոգիով շատ իրական են անոնք:

Իր պաշտօնեաներէն զատ թշնամին անգամ ճանչցաւ անոր մեծութիւնը:

Քաղաքապետը արշաւող բանակի անկանոնութեանց դէմ բուռն կերպով բողոքեց: Իր բողոքները այնքան բազմաթիւ էին որ վերջ ի վերջոյ Ֆոն Լիւթուիկ վճռապէս հրամայեց այլեւս իրեն բողոքագիր չղրկել, քանի որ անոնք գերման բանակը կը վարկաբեկէին

— Շատ հաւանելի է որ այդ տեսակ բողոքները անոնց ենթականերուն հաճելի չեն թուիր: Ուստի համաձայն ձեր փափաքին, այլեւս ղրկելէ կը դադրիմ, բայց կը պահեմ իբրեւ վաւերագիր, թշնամութիւնները վերջանալէ յետոյ ցոյց տալու համար առ որ անկ է, պատասխանեց Մաքս:

Միեւնոյն օրը կառավարիչը հրամայեց որ բոլոր պելժիական դրօշները վերցուին Անմիջական յայտարարութեամբ մը Մաքս խորհուրդ տուաւ իր ժողովուրդին «ընդունիլ այս ժամանակաւոր գոհողութիւնը ... եւ համբերատարութեամբ հատուցման ժամուն սպասել »:

Նոյն իրիկուան ժամը 6ին հազարապետ Պայէր, չորս սպառազէն զինուորներով, քաղաքապետէն խնդրեց միասին կառավարիչին մօտ երթալ:

— Շնորհակալ եմ, բայց ես իմ յատուկ կառքս ունիմ, ըսաւ Մաքս, խուսափելով մտնելէ հոն ուր կը հրաւիրէր: Բուռն բողոք մը վերջ Մաքս ազատ թողուցին, բայց կը զգար որ վերջը մօտեցած էր:

Կառավարիչը կը սպառնար ժողովուրդին կողմէ գերման զօրքին համար գրաւուած ապրանքներուն գրամը չվճարել, եթէ ան պատերազմական տուրքի հաշիւը չփակէ: Մաքս վերջին փորձն ըրաւ: Շրջաբերականով մը բոլոր դրամատուներուն — մէջն ըլլալով գերմանականը — հրահանգեց իր տուած մուրհակները չճանչնալ համար: Այլեւս չափը անցած էր: Ձերբակալեցին եւ ըսին թէ անմիջապէս Գերմանիա պիտի ղրկեն բանտարկելու համար:

Պատերազմի ամբողջ պատմութեան մէջ չկան աւելի յամառ, յանդուգն ու քաջ դրուագներ քան (La libre Belgique) « Ազատ Պելժիա »յի հրատարակը: Ոչ մէկ լրատու չկրցաւ յայտնաբերել աւելի հանճարամտութիւն, յանդգնութիւն եւ յամառութիւն քան հայրենասէրներու այն փոքրիկ խումբը, որոնք պաղանօրէն եւ իրենց կեանքը մշտական վտանգի տակ, աշխատեցան պարզապէս Պելժ ժողովուրդին փորձութեան ենթարկուած ոգին հաստատուն պահել, եւ անոնց հայթայթել գրաքննութենէ խուսափած եւ թշնամիին կողմէ չխեղաթիւրուած լուրեր:

Պատերազմի տեւողութեան ամբողջ չորս տարիներուն շաբաթը մէկ, յաճախ երկու անգամ այդ հրատարակը կատարուեցաւ. — « Ազատ Պելժիա»ն գրուեցաւ, շարուեցաւ, տպուեցաւ եւ շրջաբերութեան հանուեցաւ, Բ[illegible] քթին տակ: Եւ 171 համարներէն [illegible] մէկ օրինակ անվրէպ եւ կանոնաւոր յանձնուեցաւ Քայզերին եւ [illegible] ակի գերման հրամանատարին

Երբ արշաւող բանակները օգոստ[illegible] 20ին Պրիւսէլ մտան, բոլոր պելժ[illegible] գիրները նախապատիւ համարեցին փակուիլ քան գերմանական գրաքննութեան ենթարկուիլ:

Պելժ ժողովուրդը իր եւ համաշ[illegible] նական զինուորներուն արքան [illegible] ւորութեան վրայ գտնուիլը իմանա[illegible] մխիթարութենէն անգամ զրկուա[illegible] էր: Եւ Մաքսի արտաքսումը [illegible] չէր մնացած հերքելու համար գեր[illegible] հրամանատարութեան հրատարակ[illegible] նպաստաւոր զեկուցումները

Ասպարէզը բաց էր ամենաանդր[illegible] սուտերու եւ կործանարար քարոզչութեան առջեւ:

(Շար

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 4 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 4 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3081

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Օրուան ժխորը կը խանգարէ նոյնիսկ թերթերու դիմագիծը։ Կը փորձես գտնել սովորական կարգուսարքը,— եւ առիթողական լուրերու տեղատարափ մը դէմ դիմաց կը հանէ խմբագիր, գրաշար, վարչութիւն։

Այսպէս նաեւ այսօր,— ոչ «Երկու խօսք», ոչ ալ «Օրը Օրին»։

Ստիպուած ենք համակերպիլ, քանի որ օրաթերթի մը գլխաւոր պարտականութիւնն է ներկայացնել օրուան կեանքը։ Իսկ այդ կեանքը ահա շաբաթներէ ի վեր կը թաւալի նոյն համայնակուլ յորձանքին մէջ,— փոթորիկ, յղի՝ անհարկու հետեւանքներով։

Արդարեւ, նոյնիսկ պետութեանց վարիչները չեն համարձակիր նախատեսել հետեւանքները, եթէ ելք մը չգտնուի Ֆրանքօ-գերման հակամարտութեան եւ եթէ երկու կողմերն ալ պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ։

Մանաւանդ որ, բազմազան են խռովութեան վառարանները։

Միայն Հռենոսի ափերուն վրայ չէ որ մարդիկ ակռայ կը կրճտեն, միեւնոյն ատեն խաղաղութեան ձիթենիներ երկարելով։

Անակնկալները, դէպքերը իրարու կը յաջորդեն եւ իրար կը գերազանցեն իրենց խորութեամբ եւ ծանրութեամբ։ Գերմանիոյ օրինազանցութեան հարցը չլուծուած, ահա պարտեալ պետութիւն մը, Աւստրիան է որ գլուխ կը վերցնէ եւ իր կարգին դաշնագիր կը խախտէ։ Անշուշտ անոր ետեւէն պիտի գայ Հունգարիան,— եւ «կոյս» մնացած պիտի ըլլայ միայն Նէօյիի դաշնագիրը, եթէ Պուլկարիան ալ չհետեւի կարաւանին։ Իսկ Թուրքիա, որ պարտեալներուն ամէնէն շահաւորն եղաւ, առիթ չի փախցներ արծարծելու եւ պնդելու համար Նեղուցներու եւ Թրակիոյ վերազինումը։ «Իրազեկներ կը գրեն թէ շատոնց խօսքէն գործի անցած է եւ պարզապէս ձեւը փրկել կ'ուզէ»։ Կրակի վառարան մըն ալ՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ, ուր արիւնը կը հոսի պարբերաբար։

Ամէն պարագայի մէջ, հեռանկարը շատ աւելի մրրկալից է քան 1914ի նախօրեակին.

«ՈՉ, ՈՉ, ՈՉ»

«Զինուորական զրոյցներդ պատերազմի կը տանին»

Այս միջոցին բուռն պայքար մը կը մղուի Անգլիոյ մէջ, դաշնակից սպայակոյտերու խորհրդակցութեանց առթիւ, բանավէճ մը որուն խառնուած են բազմաթիւ պետական մարդիկ։ Անոնց գլուխը կը գտնուի Լոյտ Ճորճ։ Նախկին վարչապետը բոլորովին կ'ընդդիմանայ զինուորական խորհրդակցութեանց, փաստ տալով թէ հետեւանքը կրնայ ըլլալ պատերազմ։

Անգլիոյ զինուորական նախարարը եւ հանգուցեալ նախարարներու քարտուղարները թողուցած ըլլալով Լոյտ Ճորճի կարգ մը վերագրումներուն դէմ, նախկին վարչապետը նոր եւ բուռն նամակ մը հրատարակեց «Տէյլի Մէյլ»ի մէջ։ Վերնագիրը —«Ոչ, Ոչ, Ոչ»։ Այդ գրութեամբ Լոյտ Ճորճ կ'ազդարարէ.

— «Կառավարութիւնը կ'ուզէ քանի մը շաբթուան կասկածելի խաղաղութիւն գնել զինուորական կարգադրութիւններով, որոնք օր մը պատերազմի պիտի առաջնորդեն մեզ, ուրիշներու մարտակոչով։

«1914ին, ոչ մէկ կառավարութիւն պատերազմ կ'ուզէր, բացի Աւստրիայէն. Իսկ Աւստրիոյ նախարարները պարզապէս պզտիկ դաս մը տալ կ'ուզէին Սերպիոյ։ Եւ սակայն զանազան երկիրներու սպայակոյտերու միջեւ մշակուած զինուորական ծրագիրները այնքան կապուած կաշկանդուած էին դիւանագիտութեան ձեռքերը որ, կառավարութիւնները պատերազմի մէջ գլորեցան, երբ դեռ չէին գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթան։

Ռուսերու խեղճ ցարը սարսափած էր, երբ տեսաւ որ զինուորական պատրաստութիւնները այնքան յառաջ գացած են որ չի կրնար կեցնել։ Քայզերը ընկրկեցաւ անդունդէն երբ անոր ափը հասաւ, բայց իր սպայակոյտը տարիներ առաջ խնդիրը կարգադրած էր Աւստրիոյ սպայակոյտին հետ եւ հիմա կարելի չէր փոխել անոնց կարգադրութիւնները։ Ֆրանսական կառավարութիւնը պատերազմ չէր ուզեր եւ պիտի խուսափէր եթէ կարենար, բայց Ռուսաստանի հետ մշակած զինուորական ծրագիրները պէտք էր գործադրէր հաւատարմօրէն։ Գալով մեզի, այժմ շատ լաւ գիտենք թէ ինչպէս բանեցան զինուորական խօսակցութիւնները։ Միջազգային կացութիւն մը որ կրնար դիւրաւ լուծուիլ քիչ մը իմաստութեամբ եւ վճռականութեամբ, եթէ աւելի ժամանակ տրուած ըլլար, դիւանագէտներու ձեռքէն անցաւ զինուորներու ձեռքը։ Եւ ահա պայթեցաւ աղէտը։ Պատերազմի առաջին յայտարարութենէն տասը օր առաջ դուրսէն շատ քիչ մարդիկ կը նախատեսէին այդպիսի աղէտ մը, բացի զինուորներէն որոնք տենդագին զբաղած էին պատրաստելու սպայակոյտներու արդէն իսկ բանաձեւած արհեստագիտական մանրամասնութիւնները։ Զինուորականներու միջեւ այս «խօսակցութիւնները» ռազմական գործակցութեան համար՝ պատերազմի մթնոլորտ մը կը ստեղծեն ամէն բանակցութեան մէջ։ Սեղանին շուրջը նստած մարդիկ իրենց մասնագէտ խորհրդականներէն կ'իմանան թէ միւս կողմը գաղտնի միջոցներ ձեռք առած է անակնկալ հարուած մը տալու համար հակառակորդ երկրի խոցելի մէկ կողմին, եւ թէ պարզապէս կը քաշքշէ վիճաբանութիւնները, մինչեւ որ պատրաստ ըլլան խոյանալու։ Հետեւաբար խորհուրդ կուտան ձեռք առնել հակամիջոցներ, որոնք արդէն քննուած եւ կատարելագործուած են։

Մեր ուժը եւ Եւրոպայի խաղաղութեան լաւագոյն երաշխիքը այն է որ կուսակցական պետութեանց բանակցութիւններուն մասնակցինք առանց որ եւ է յանձնառութեան, բացի այն չափէն որով պարտաւոր ենք դառնալ նախայարձակ պետութեան դէմ, ով ալ ըլլայ։ Ֆրանսական թերթերը կը տրտնջան թէ այսպիսի դիրքով մը միջնորդի դեր կուտանք մենք մեզի։ Ինչո՞ւ չէ։ Եւրոպայի եւ մարդկութեան համար ծառայութիւն մը չէ՞ որ գտնուի մէկ մեծ պետութիւն, որ կարենայ մտնել որդոգած ազգերու մէջ եւ հանդարտօրէն ու անկողմնակալութեամբ կարգադրել վէճը։

Հանրային կարծիքը թոյլ չի տար մեր երիտասարդներուն արիւնը թափել պարզապէս անոր համար որ Գերմանիա փոքրաթիւ պահակազօրք մը ղրկած է իր սեփական քաղաքները գրաւելու համար։ Աւելորդ է Լոքառնոյի օրհնեալ անունը արտասանել բարձրաձայն, իբրեւ թէ այդ պատասխան մը ըլլար ողջմտութեան եւ արդարութեան ամէն կոչի։ Լոքառնօ, իր զինաթափութեան խոստումով, երբեք չյարգուեցաւ այն ստորագրողներուն կողմէ որոնք այժմ անոր անբռնաբարելիութիւնը կը հռչակեն քաղցրալոյլ եղանակով։ Ֆրանսա եւ Իտալիա երկուքն ալ անպատուեցին զայն երբ դեռ մէկ տարեկան չէր, աւելցնելով իրենց սպառազինութիւնները, ի հեճուկս անոր բացայայտ նպատակին»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

ՓԱՐԻԶ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՆ ԼՈՆՏՈՆԻ, ՊՐԻՒՍԵԼԻ, ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ

Անգլիա յանձնեց փոխադարձ աջակցութեան վաւաբերեալ նամակը

Գերմանական պատասխանին յանձնումէն անմիջապէս վերջը, արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն երկար խորհրդակցութիւններ ունեցաւ վարչապետին հետ, օրուան կացութեան մասին։ Ցետոյ Փարիզ հրաւիրեց Պերլինի, Լոնտոնի, Հռոմի եւ Պրիւսէլի դեսպանները, լայնօրէն ուսումնասիրելու համար օրուան հրատապ հարցերը, որոնք ուղղակի կապ ունին ամբողջ Եւրոպայի խաղաղութեան հետ։ Դահլիճը բացառիկ նիստ պիտի գումարէ երկուշաբթի օր, եւ այս առթիւ յեկոյց մը պիտի խմբագրուի, ճշդելով Ֆրանսայի դիրքը՝ Հիթլերի առաջարկներուն հանդէպ։ Միեւնոյն ատեն ժողով պիտի գումարեն «Լոքառնոյիններ», հաւանաբար չորեքշաբթի, Պրիւսէլի կամ Փարիզի մէջ։

Պ. Ֆլանտէն առջի օր ունկնդրութեան ընդունելով Փարիզի բրիտանական դեսպանը, խօսեցաւ այս մասին։ Ժողովին նպատակը պիտի ըլլայ չորս պետութեանց միացեալ ճակատ մը կազմել Գերմանիոյ հանդէպ (Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիա եւ Իտալիա)։ Արտաքին նախարարը մանրամասնօրէն քննելով Հիթլերի առաջարկները, այն եզրակացութեան յանգած է թէ անոնք հիմեր չեն ներկայացներ նոր բանակցութեան մը համար։ Հետեւաբար, Ֆրանսական կառավարութիւնը կը խորհի մերժել զանոնք, հետեւեալ երկու պատճառներով.—

1.— Գերմանիոյ հակառաջարկները չեն լրացներ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն կողմէ գրուած պայմանները (19 մարտ)։

2.— Գերմանական ծրագրին շինարար մասը ուղղուած կը համարուի Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, որուն վրայ հիմնուած է Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը։

Ինչպէս լսինք, այս մասին վերջնական որոշում պիտի տրուի երկուշաբթի օր, նախարարական խորհուրդին մէջ եւ անմիջապէս պիտի հաղորդուի բրիտանական կառավարութեան, որուն միջոցաւ ստացուած էր գերմանական պատասխանը։

Մինչ այս մինչ այն, անգլիական կառավարութիւնը Լոնտոնի ֆրանսական եւ պելճիական դեսպաններուն յանձնեց այն նամակը որով փոխադարձ աջակցութիւն կը խոստացուի երկու երկիրներուն, եթէ յարձակման ենթարկուին Գերմանիոյ կողմէ, առանց տեղի տուած ըլլալու։

Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ եթէ ձախողին Գերմանիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները, Անգլիա անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի, անշուշտ յարձակման պարագային։ Այս յանձնառութիւնը կը համապատասխանէ այն պարտաւորութեանց որ կ'իյնան Մեծն Բրիտանիոյ վրայ, համաձայն Լոքառնոյի դաշնագրին։ Բայց կը պարունակէ երկու յաւելուածներ.— 1. ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՊԵԼՃԻԱ ՓՈԽԱԴԱՐՁԱԲԱՐ ՊԻՏԻ ՕԳՆԵՆ ԱՆԳԼԻՈՅ, ԵԹԷ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻ։ 2.— ՈՐ ԵՒ Է ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՀԱՄԱԽՈՐՀՈՒՐԴ։

Այս յանձնառութեան բնագիրը երէկ հրատարակուեցաւ Սպիտակ Տետրակի մը մէջ։

Պ. Իտըն ֆրանսական եւ պելճիական դեսպաններուն յանձնեց նաեւ ուրիշ ծանուցագիր մը, որով կը բացատրէ թէ անգլիական, ֆրանսական եւ պելճիական սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւնները, որոնք առ այժմ ծրագրուած են յառաջիկայ շաբթուան համար, ՔԱՐՁԱԳԻՍ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ՊԻՏԻ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԵՆԹԱԴՐԵՐ։ Այս ճշդումը կատարուած է, հանդարտեցնելու համար թէ Գերմանացիները եւ թէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը որ կը խրտչի զինուորական յանձնառութիւններէ։ (Կարդալ Լոյտ Ճորճի յօդուածը)։

Նոր լուսաբանութիւններ կը խնդրեն Գերմանիայէն

Անգլիոյ արտաքին նախարարը երէկ տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփոխանական ժողովին մէջ, ֆրանսական եւ անգլիական դեսպաններուն եւ Գերմանիոյ լիազօրին հետ կատարուած խօսակցութեանց մասին։ Պ. Իտըն եւ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը մէկ ժամ խօսակցեցան Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ եւ կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրեցին, հետեւեալ հարցումներն ուղղելով.

1.— Գերմանիա ճիշդ ու ճիշդ ո՞ր շրջանին պիտի պահանջէ հաւասարութիւն գաղթային իրաւունքներու եւ պիտի պահանջէ բացարձակապէս վերադարձնե՞լ նախկին գաղթավայրերը, թէ հողատարութիւններ հաստատել։

2.— Երբ Հիթլեր կը խոստանայ չաւելցնել կամ չտեղափոխել ֆրանսական եւ պելճիական սահմաններու գերմանական զօրքը, նկատի ունի՞ նաեւ Նացիներու մարտական կազմակերպութիւնները։

3.— Գերմանիա տրամադի՞ր է փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր կնքելու թէ արեւմուտքի եւ արեւելքի մէջ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին տրամադրութեանց։

Այս առթիւ Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Իտըն եւ առ հասարակ բրիտանական կառավարութիւնը դիտել տուած են թէ Հիթլերի պատասխանը բաւարար հիմքեր չի պարունակեր, խախտած վստահութիւնը վերահաստատելու համար։ «Մաթէն» ծանրանալով այս կէտին վրայ, կ'ըսէ թէ Իտըն գանգատած է որ գերմանական յուշագիրը լուռ կը մնայ ամրութիւններ չկառուցանելու հարցի մասին, երբ չորս ամիս դադար կ'առաջարկէ, նոր բանակցութիւններ կատարելու համար։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ զարմանք յայտնելով, պատասխաներ է թէ աւելորդ էր այդպիսի խոստում տալ, քանի որ բացորոշ է թէ Գերմանիոյ համար նիւթապէս անհնար է ամրութիւններ կառուցանել չորս ամսուան ընթացքին։

— Գիտենք, պատասխաներ է Իտըն, բայց չէ՞ք տեսներ որ ձեր լռութիւնը պարզապէս կը նշանակէ թէ այդ բանը անկարելի է եւ թէ նիւթական պատճա—

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Տարագիր Ռուսերու զինուորագրութեան խնդիրը

ՄԱԿԼԱԿՈՎԻ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուսերու գաղթականական կոմիտէի նախագահ Մակլակով (Փարիզի ռուսական նախկին դեսպան) տարագիր Ռուսերու զինուորագրութեան հարցի շուրջ հետեւեալ լուսաբանութիւնները տուած է «Պոսլէտնիէ Նովոստի» թերթի աշխատակցին (3 ապրիլ).

— Գաղթականական Կոմիտէն մօտէն հետեւած է զինուորագրութեան վերաբերող բոլոր խնդիրներուն եւ մեծ աշխատանք է տարած, որպէսզի խնդիրը կարգադրուի ի նպաստ Ռուսերու։ Սակայն, գործին յաջողութեան տեսակէտէն իսկ ստիպուած ենք լռութիւն պահել կատարուած աշխատանքներու մասին։ Առայժմ կրնանք խօսիլ կառավարական զանազան հաստատութիւններու կողմէ պաշտօնապէս հաղորդուած խնդիրներու շուրջ։ Այդ տեսակէտէն շատ կարեւոր են երկու կէտեր.—

1) Պիտի կազմուի միջվարչական յանձնախումբ մը, որ պիտի քննէ զինուորագրութեան հարցը իր ամբողջութեան մէջ։ Իսկ մինչեւ այդ մարմնի ստեղծուիլը եւ, կազմուելէ վերջ, աշխատանքներու վերջաւորութիւնը՝ զինուորագրութիւնը կը յետաձգուի։

2) Զինուորական նախարարին կողմէ հրատարակուած 1935 դեկտեմբեր 4ի շրջաբերականը կը ձգտի միայն վիճակագրական տեղեկութիւններ հաւաքել։

Այսպիսով, զինուորագրութեան անմիջական վտանգը վերցած կը նկատուի։ Իսկ յետագային խնդրի կարգադրութիւնն ամբողջովին կախում ունի միջվարչական յանձնաժողովի կազմէն ու տարած աշխատանքէն։

Այս բացատրութիւններէն վերջ, Մակլակով կը խնդրէ իր հայրենակիցներէն չյուզուիլ ու իրար չանցնիլ։

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Պելժիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Հիթլերի պատասխանը մեծ յուսախաբութիւն, նոյնիսկ զայրոյթ պատճառեց Ֆրանսայի մէջ, իսկ բրիտանական մամուլը ընդհակառակն ջերմապէս կը գնահատէ զայն, օգտակար գտնելով խաղաղութեան զօրացման տեսակէտէն։ Պելժիական մամուլն ալ, թէեւ գոհ չէ, բայց աւելի չափաւոր լեզու կը գործածէ եւ քննութեան արժանի կը գտնէ Հիթլերի յուշագիրը։

Կիսապաշտօնական «Թանփ» դիտել կուտայ թէ գերմանական յուշագիրը կը մատնէ կատարեալ անհասկացողութիւն մը մարտ 7ի գործողութեամբ ստեղծուած կացութեան։ Գերմանիա պէտք է գիտնայ թէ Լոքառնոյի դաշնագրին միակողմանի ջնջումը եւ Հռենոսի զինուորական վերագրաւումը ոչնչացուցին որ եւ է վստահութիւն՝ գերմանական կառավարութեան խօսքին վրայ»։

«Էնթրանսիժան».— «Այժմ ամէն բան կրնանք սպասել, քանի որ Առաջնորդը կը հրաւիրէ մեզ հանրաքուէ կազմակերպել մեր սեփական երկրին մէջ։ Իսկապէս, Հիթլեր կը վարուի այնպէս իբրեւ թէ մեր Առաջնորդն ըլլար։ Հիթլեր կ'երազէ։ Բայց ի՛նչ վտանգաւոր երազող»։

«Փըթի Փարիզիէն».— «Հիթլերի «խաղաղութեան ծրագիրը» ամէն բան կը գերազանցէ կեղծաւորութեամբ, անպատկառութեամբ եւ քաղաքական կեղծ միսթիկութեամբ»։

«Տէպա».— «Ահա նոր աշխարհ մը կը շինուի Պերլինի հրամանով։ Հիթլերի ուզածն է Գերմանիոյ տիրապետութեան ենթարկել աշխարհը»։

«Իւմանիթէ».— «Հիթլեր արդի Գերմանիոյ տեղը դրած է Ֆրանսան։ Անհաւատալի լրբութիւն է պահանջել որ Ֆրանսայի ժողովուրդը հրաժարի մամուլի ազատութենէն եւ ընդունի հիթլերական հանրաքուէի ձեւը»։

Միայն երկու արմատական թերթեր քննութեան արժանի կը համարին Հիթլերի առաջարկները։

Պելժիական մամուլը տրամադրութիւն կը յայտնէ քննելու գերմանական առաջարկները։ Ընդհանուր ոգին այս է.— «Եկած է ժամանակը արդար որոշումներ տալու, իմաստութեամբ եւ չափաւորութեամբ շարժելու, առանց որոնց անկարելի է տեւական խաղաղութիւն մը»։

Անգլիական մամուլը շատ գոհ է, ինչպէս ըսինք։ Իտալականը կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել, իսկ գերմանական մամուլը փառաբանելով Հիթլերի ծրագիրը, կը զարմանայ որ Ֆրանսացիները նորէն ժխտական դիրք բռնած են։ «Կարելի՞ է մերժել այսպիսի առաջարկներ։ Կարելի՞ է դանց առնել խաղաղութեան այս մեծ պատեհութիւնը զոր կ'ընծայէ Գերմանիա։ Ֆրանսա կը պարծենայ իբրեւ երկիրը ժողովրդապետութեան։ Թող ապացուցանէ, հանրաքուէ կատարելով Ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան մը մասին»։

Նէկիւսը հաշտութի՞ւն խնդրած է

Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Եթովպիոյ կայսրը հաշտութիւն խնդրած է, իբրեւ հետեւանք իտալական վերջին յաղթանակներուն։ Մուսոլինի տրամադիր կ'երեւայ ուղղակի բանակցելու, վերջնապէս մաքրուած համարելով 1896ի արատը։

Իտալական բանակը գրաւելով Կոնտարը —40 քիլոմեթր Ցանա լիճէն— հասած կ'ըլլայ բրիտանական շրջանին։ Այս առթիւ մտահոգութիւն կը տիրէ Լոնտոնի մէջ, բայց Իտալացիները կը հաւատեն թէ պիտի յարգեն անգլիական շահերը։

Հապէշները աւելի քան հինգ հազար դիակներ ձգած են պատերազմի դաշտին վրայ, մարտ 31ին։ Կռիւը տեւած է 12 ժամ, արտասովոր կատաղութեամբ։ Իտալական օդանաւերը 13 թոն պայթուցիկ նետած էին։ Բոլոր օդանաւերը Մաքալէ վերադարձան եւ միայն 7 օդաչուներ վիրաւորուեցան։

═ • ═

ՍՈՒՐԻՈՅ թերթերը կը գրեն թէ 20,000 հոգինոց բանակ մը համախմբուած է Պաղեստինի սահմանին վրայ, ուղղակի Երուսաղէմ երթալու եւ մասնակցելու համար Նէպի Մուսայի տօնին, որ կը զուգադիպի Զատկին։ Պաղեստինի Արաբները նիւթապէս կ'օգնեն այս բանակին, իսկ ազգայնական վարիչները հեռագրած են Փարիզ թէ մարզպանը պաշտօնապէս կը ճանչնայ զայն։

173,000,000 ՌՈՒՍ.— Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ նոր վիճակագրութեան մը համաձայն, Խ. Միութեան բնակչութիւնը հասած է 173,000,000ի։ Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ յառաջիկայ 30 տարիներու ընթացքին բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 300,000,000ի։ Անցեալ տարի բնական աճումը անցած էր 4,000,000ը։

«ՏՐԴԱՏԱՅ ԹԱԽՏԸ»

Մեր մայրաքաղաքէն 30 քիլոմեթր դէպի արեւելք, Գառնի կոչուած պատմական վայրին մէջ, Հռովմէական ճարտարապետութեամբ շինուած է տաճար մը, զոր տեղացիները կը կոչեն «Տրդատայ Թախտ»:

«Տրդատայ Թախտ» կը կոչուի այն պատճառով, որ կը կարծուի թէ տաճարը կառուցուած է 66 թուականին, Տրդատ թագաւորին օրով և անոր ջանքերով, իբրեւ ապացոյց քաղաքական կապին, որ Ա. դարուն գոյութիւն ունէր Հռովմի եւ Հայաստանի միջեւ:

Ազատ գետի ափին՝ վեր կը սլանայ բարձրաբերձ եւ անառիկ ժայռ մը: Բարձունքին վրայ, այդ ժայռը կը կազմէ «Թերակղզի» մը: Ահա այդ թերակղզիին վրայ կառուցուած է հեթանոսական տաճարը: Տաճարը հիմա աւերակներու կոյտ մըն է: Ճարտարապետ Բունիաթեանի ղեկավարութեան տակ, ներկայիս աշխատանք կը թափուի՝ վերականգնելու համար այդ տաճարը: Երիտասարդ ճարտարապետ Կ. Յովհաննիսեան, որ օգնականն է Բունիաթեանի, կը վարէ այդ աշխատանքները:

Կառավարութեան այս ձեռնարկը, մեր քաղաքակրթութեան պատմութեան տեսակէտով, հսկայական նշանակութիւն ունի:

Հեթանոսական այս տաճարէն կը պակսի մօտաւորապէս 1200 կտոր քար: Ո՞ւր են այդ քարերը: Անոնք կը գտնուին գիւղական գոմերու եւ խրճիթներու պատերուն մէջ: Հռովմէական զարդաքանդակը յանկարծ կը տեսնէք գոմի մը պատին մէջ:

Տաճարը կործանած է ԺԷ. դարու ահաւոր երկրաշարժէն, որ մեր քաղաքակրթութեան պատմութեան զարհուրելի վնասներ պատճառեց: «Թերակղզիին» վրայ կան ընկուզեններ, որոնց կոճղերը, գէթ մէկ քանին, թերեւս տեսեր են տաճարին կործանումը: Մեծ մասամբ ԺԷ. դարու երկրաշարժի հետեւանք են ճարտարապետական շէնքերու բազմաթիւ աւերակները, որոնք կը ծածկեն մեր երկրին երեսը:

Տաճարին վերահաստատութեան աշխատանքները ղեկավարող երիտասարդ ճարտարապետ Կ. Յովհաննիսեան կ'ապրի գիւղական խրճիթի մը մէջ, որ կը գտնուի Գառնիի հոյակապ առուի ափին: Առտուն կանուխ կ'արթննայ պայծառ աչքերով եւ բոլորովին թարմացած, լեռնային մաքուր եւ զով օդը ոչ մէկ հետք կը թողուն նախորդ օրուան յոգնութենէն: Գառնի գիւղին ջուրը լաւ է եւ պաղ: Երիտասարդ ճարտարապետը արթննալուն պէս՝ կը վերցնէ ճերմակ սրբիչը եւ օճառը, խրճիթի բակէն կ'իջնէ առուին ափը, կը պառկի, գլուխը կը կախէ արծաթեայ մաքուր ջուրին մէջ, կը լուացուի, ոտքի կը կանգնի, կը սրբուի, խրճիթ կը մտնէ, կը մօտենայ սեղանին եւ, կանգնած, կը սկսի ուտել սաթի դեղնութեամբ խաղողը, — խաղող որ կարծես արեւի, Հայաստանի կիզիչ արեւի խտացած կաթիլն է: Յետոյ դուրս կ'ելլէ խրճիթէն, առոյգ եւ ծանր քայլերով, որովհետեւ կը կշռէ 80 քիլօ, կ'երթայ դէպի տաճարին աւերակները, շրջապատուած դալարուր եւ հաստաբեստ ընկուզենիներով, վայրի խնձորենիներով եւ խաղողի թուփերով:

Ճարտարապետներէն զատ, տաճարին վերաշինութեան համար կ'աշխատին 35 բանուորներ եւ 17 քարտաշ վարպետ: Բանուորները եւ վարպետները ուրախութեամբ կը դիմաւորեն Կ. Յովհաննիսեանը: Բարձրահասակ է ան, կլոր դէմքով, խիտ եւ գանգուր մազերով, զորս կտրած է ալա պրոս: Ինչպէս արեւը կը նայի սեւ սարին ետեւէն, անոր աչքերը կը ժպտին սեւ եւ խիտ յօնքերուն տակէն, իսկ այդ աչքերուն խորքին մէջ, ներքին էքրանի վրայ, կը պատկերանայ վերականգնած տաճարը, ճարտարապետութեան հրաշալի կոթողներէն մին: Կ. Յովհաննիսեան գիտէ տաճարէն ինկած վերցուած իւրաքանչիւր քարի տեղը, ինչպէս տարիներու ուսուցիչը կը ճանչնայ իր աշակերտները: Աւերակին քարերը բիւրաւոր են, սեւակնճեայ, մեծ չէրտերով, — իւրաքանչիւր քար կը կշռէ 2500 – 7000 քիլօ: Երիտասարդ ճարտարապետը գիտէ թէ որ քարը տաճարին ո'ր մասին մէջ պէտք է դրուի: Ամէն առտու իր առաջին գործն է նշանակել այն քարերը, որոնք պէտք է բերուին տաճարին հիմերուն մօտ՝ վեր քաշուելու եւ իրենց տեղերը դրուելու համար:

Մեր ներկայութեանը՝ սկսաւ աշխատանքի ոգեւորիչ աղմուկը: Մարդկային աղաղակներու մէջ կը զրնգայ երկաթեայ շղթան: Աջցանը կը գրկէ սեւակնճեայ զանգուածը, մէկ քանի հոգի լծակներով կը բարձրացնեն զայն վեր, փայտէ սիւներ կը դնեն տակը, եւ ահա աշխատաւորներու վարիչը կը գոչէ. — Քաշեցէ՛ք, դէ՛, քաշեցէք ք...

Երեսուն բանուորներու մկանները կը լեռնանան իրենց ուսերուն եւ բազուկներուն վրայ, եւ միլիոնաւոր սեւակնճեայ զանգուածը, որ տեղէն շարժած չէր ԺԷ. դարու ահաւոր երկրաշարժէն ի վեր, կը սկսի շարժիլ, մինչ մողէսները կը փախչին տակէն: Քարը յառաջ կը սողայ դանդաղութեամբ՝ շնորհիւ բանուորներուն ուժին եւ յամառութեան.

— Եալլա՛, հա՛, եալլա՛ ...

Քարը կը յառաջանայ դէպի իր նախկին վեհափառ դիրքը:

— Լծա՛կը, ա՛յ տղայ, լծա՛կը ..

Լծակը կը խրի քարին տակը: Բանուորներէն մին, որ գիւղացի է, կը գոչէ.

— Դէ՛, Ջէյրա՛ն, դէ՛ ...

Ամառնային աշխատանքները վերջացնելէ յետոյ շինութեանց մէջ է մտեր, ու տակաւին չէ փոխած իր բառարանը, կը կարծէ թէ առջեւինը եզն է, Ջէյրանը, եւ կը գոչէ.

— Դէ՛. Ջէյրա՛ն, դէ՛ .

Կոստանդին Յովհաննիսեան զբաղած է քարերու չափումով, — կան համանման քարեր, բայց կէս միլիմեթրի տարբերութեամբ, պէտք է ճիշդ քարը գտնել, սքանչելի տաճարին վերականգնումը կը պահանջէ խիստ ճշգրտութիւն: Մինչ բանուորները կը քաշեն քարերը, կը բերեն տաճարին ստորոտը, վարպետներու խումբ մը շղթայ կ'անցընէ շէնքին ճակատի քարերէն մէկուն, — դրան միակտուր քանդակներով, որոնք թէ ի'նչպէս են քանդակուած՝ առեղծուած մը կը մնայ նոր վարպետներուն: Ահա մարդ մը կը դարձնէ անիւը եւ հսկայ քարը, 6500 քիլօ, դանդաղօրէն կը բարձրանայ վեր, կը կախուի եռանկիւնաձեւ զետեղուած սիւներէն: Յովհաննիսեան կը քաշէ քարը, կը հանգչեցնէ դրան վրայ՝ առաջուց նշանակուած գիծերու ուղղութեամբ:

Մինչդեռ եռուն աշխատանքը կը շարունակուի, տաճարին վրայ աշխատող նախկին բանուորներէն մէկը, որ այժմ դպրոց կ'երթայ, նստեր է կործանած քարի մը վրայ եւ ոտանաւոր կը գրէ: Այս այն երիտասարդն է, որ անկախ ճարտարապետէն, ինքն իրեն չափելով քարերը, կրցեր է վերականգնել տաճարը, ընդհանուր գիծերով մօտաւորապէս ճիշդ:

— Տաղանդաւոր գիւղացի է, պէտք է քաղաք ղրկել, կ'ըսէ ճարտարապետը:

Եւ ահա կը տիրէ լռութիւն. Աշխատանքի ոչ մէկ աղմուկ: Միայն դարաւոր ընկուզեններուն սօսափիւնն է որ կը լսուի, կարծես բիւրաւոր ջութակներ կը նուագեն մեղմօրէն եւ լայնասփիւռ:

Ընդհանուր մթնոլորտին մէջ կը տարածուի այնպիսի երաժշտութիւն մը, որ կարծես նիւթական աշխարհին չի պատկանիր, կարծես նիւթը չէ, որ կը վերածուի նուագի, այլ ներքին աշխարհ մը, աննիւթական իրեր կը սարսռան, կարծես սիրտեր են որ կը թռչին եւ կը հեծկլտան բարձունքներուն վրայ եւ ձորին մէջ: Հեթանոսական տաճարին աւերակը, կործանած փլած քարերուն ողբերգութիւնը այդ երաժշտութիւնը կը դարձնէ վերասլաց եւ հնչուն տեսիլքի մը: Ու կը զգամ ջերմութիւնը, այն շունչը որ կը վերակենդանացնէ աւերակը, կործանած քարերը կը թռչին վեր ու կը ստանան յաւիտենական կենդանութիւն: Ահա կը հիմնուի նորը, կործանելով հինին անպէտ եւ անօգուտ մասը, բայց միաժամանակ վերահաստատելով հինին գեղեցիկ եւ արժէքաւոր մասը:

Ճաշէն վերջ կը վերադառնանք տաճարին աւերակներուն մէջ, եւ ահա ծառերուն բացուածքին մէջէն կը տեսնենք օդէն առկախ հսկայ քար մը, որ կը սպասէ երիտասարդ ճարտարապետին ձեռքերուն՝ գտնելու եւ հանգչելու համար իր տեղին մէջ, այս անգամ թերեւս յաւիտենապէս, որովհետեւ այն շաղախը զոր բանուորները կը գործածեն իրարու միացնելու համար քարերը, ոչ մէկ երկրաշարժ կրնայ քանդել այլ եւս:

Աշխատանքը կը տեւէ մինչեւ ժամը 6: Ու նորէն կ'աւարտի աշխատանքը, տեղի տալով ջութակներու համանուագին, խոր երաժշտութեան, — կը խշշան ընկուզենիները, անոնց սրտին մէջ եւս կայ քնարական աղբիւր մը ինչպէս ջութակին կրծքին մէջ: Ջութակը եւս ծառ մըն է, որ ահա կը կենդանանայ, կը վերածուի իր սկզբնական տարերքին, կը դառնայ երգող ծառի բեկոր մը:

Կ. Յովհաննիսեան կը վերադառնայ խրճիթ, կը վերցնէ սրբիչն ու օճառը, կ'իջնէ արծաթեայ առուին ափը, կը պառկի, կը խմէ զով ջուրը եւ կը լուացուի:

— Պէտք է մաքրել կոկորդը փոշիէն:

Եւ ահա կը բարձրանայ երեկոն կապտաւուն թեւերով, կը բարձրանայ խորախոր ձորերէն, կը բարձրանայ մինչեւ սարին գագաթը, եւ սարի գագաթէն ալ վեր:

Երկինքը կը վառէ իր աստղերը, իսկ երիտասարդ ճարտարապետը՝ իր լամբը: Լռութիւնը կը թանձրանայ գիւղին վրայ:

×

Գարունը կը սկսի հոսիլ մեր երկիրը: Կը հոսի արեւը, ինչպէս յորդառատ անձրեւէն վերջ հոսող հեղեղը, ու կը ցնծայ լեռնաշխարհը, ծառերը կը սկսին ծափահարել, երբ աւիշը կը մրմնջէ իրենց ընդերքէն, վաղը-միւս օր հողէն դուրս պիտի պոռթկան բնութեան ոգիները խելացնոր հրճուանքով, պիտի պատռեն ամէն ինչ որ ստեղծագործող է, պիտի մղուին ոչնչացնելու ինքզինք՝ որպէսզի ստեղծէ եւ ծնի՝ կերպարանափոխուելով:

Եւ այդ գարնան հրճուանքի հետ կը սկսի նաեւ աշխատանքի հրճուանքը, — բոլոր աշխատաւորները, բոլոր ստեղծողները կը հոսին դէպի մայր հողը, արեւը կը վէտվիտայ մարմնի տուրակներուն մէջ, հողը կը պատռի, հողին ընդերքին մէջէն ձայն կը լսուի, շարժում, թրթռում, արեւակարօտ սարսուռ: Այդ ձայնը ստեղծագործութեան ձայնն է, ծլարձակման հնչիւնը, մարդու եւ հողի ողջագուրումը:

Այդ հրճուալից գարնան հետ կը վերսկսի նաեւ հեթանոսական տաճարին վերականգնումի աշխատանքը: Եւ թերեւս ամառը չհեղեղած, մենք տեսնենք հեթանոսական տաճարը՝ ամբողջովին վերականգնած

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑ

(«Ս. Հ.»)

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԸ
ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

—o—

ԽՄԲ.— Պուքրէշի Արարատէն առնելով կուտանք ամփոփումը այն դասախօսութեան զոր Յ. Ճ. Սիրունի ըրած է Փլօեշթի Րաֆֆի ակումբին մէջ եւ որ ամփոփ գաղափար մը կուտայ ռումանահայ գաղութին մասին.—

«Հայ գաղութներու անցեալով ու ներկայով զբաղողները յաճախ մոլորութեան մէջ են: Նախ հարեւանցի միայն գիտեն անոնց ուծացման հանգրուանները, յետոյ կը չափազանցեն անոնց ներկայ համբանքը, եւ վերջապէս շատ մեծ յոյսեր դրած են անոնց հոգեկան կապին վրայ մայր կոճղին հետ: Այսպէս է նաեւ ռումանահայութեան պարագան:

Նախ մեր անցեալը հոս: Մեր առաջին հետքերը Թրանսիլվանիոյ մէջ 975—1000 թուականէն են: Յետոյ 1060 — 1064ին Մոլտավիոյ մէջ կը յիշուի հայ տարր մը՝ որ Անիէն կուգայ, երբ ան Պարսիկներու ձեռքը կ'անցնի: Նաեւ երկրորդ հոսանք մը, դարձեալ Անիէն, երբ 1239ին Մոնկոլները կը գրաւեն Բագրատունեաց երբեմնի մայրաքաղաքը: Հետք չկայ սակայն այս երեք գաղթականութիւններէն ալ: Նոյն իսկ կը պակսին պատմական ծանօթութիւններ անոնց մասին

Ռումանահայ գաղութին բուն կորիզը Ղրիմէն եկած հոսանք մըն է սակայն, ԺԳ. դարու կէսերուն Մոլտովա անցած: Այդ կորիզը կ'ամրանայ, երբ Ղրիմը կ'անցնի Թաթարներուն ձեռքը 1299ին, Ճենովացիներէն խլուելով: Ճենովացիներու իշխանութեան տակ իբրեւ առեւտրական մարզուած հայ տարր կը ցրուի Լեհաստան եւ Մոլտովա, ինչպէս եւ հաւանաբար Պոլիս՝ Հայու առեւտրական ձիրքերուն մասին առաջին համբաւը ստեղծելով: Մոլտով եւս կը վայելէ այդ ձիրքերուն բարիքը, նոյն իսկ իշխանապետութեան կազմուելէն շատ առաջ: Իսկ իշխանապետութեանց կազմուելէն յետոյ հայ տարրը աւելի եւս յարգի կը դառնայ, երբ մանաւանդ Աղեքսանդրու Ձէլ-Պուն եւ իր յաջորդները 1400էն սկսեալ Լեհաստանէն Հայեր կը հրաւիրեն Մոլտովա երկիրը շէնցնելու համար, եւ զանոնք հրապուրելու համար կ'ընծայեն ոչ միայն առեւտրական մենաշնորհներ եւ կրօնական ազատութիւն, այլ եւ ներքին ինքնավարութիւն՝ նման անոր զոր Հայերը ունէին Լէյպէրկի եւ Կամենիցի մէջ ի Լեհաստան:

Այնպէս որ Հայերը կ'ըլլան որ կը շէնցնեն Մոլտովան իր խանձարուրին մէջ: Մանաւանդ անոնք իրենց առեւտրական կարաւաններով, որոնք Լեհաստանէն եւ աւելի հեռուէն ճամբայ կ'ելլէին Մոլտովայէն անցնելով Արեւելք երթալու համար բեռներով, ու արեւելքէն նոր բեռներով վերադառնալու համար, կեանք մտուցած են նախնական երկրի մը մէջ, տօնավաճառի հասարակ կայքեր քաղաքի վերածելով: Ասոր համար է որ Հայերը տեսակ մը հիմնադիրը կը նկատուին Մոլտովայի եօթը քաղաքներուն՝ Սուչովա, Պոթօշան, Սիրէթ, Հօթին, Վասլուի, Տօրոհօ եւ Եաշ, թէեւ Կալացն ու Ռոմանն ալ այս ցանկին մէջ են.

Հայերը առաջին օրէն մտածած են եկեղեցիներու մասին: Ժամրորդներու վկայութեամբ կամարձանագրութիւններէ գիտենք, որ անոնք 1350ին Պոթօշանի մէջ ունեցած են իրենց եկեղեցին, Ջէթաթէ-Ալպայի մէջ 1380ին եւ Եաշի մէջ 1395ին, թուականներ՝ որոնք ցոյց կուտան հայ կորիզներու գոյութիւնը իշխանապետութեան սկիզբն իսկ:

Հայոց վայելած ապահովականութիւնը անսահման եղած է Մոլտովայի մէջ, բացի քանի մը դժնդակ վայրկեաններէ, ինչպէս 1551ին երբ Շթէֆան Ռառէշ հալածանքի ենթարկած է Հայերը զանոնք օրթոտոքս դարձնելու համար, հաւանաբար Սերրէկա անուն իր հայ կնոջ թելադրութեամբ, 1563ին Թոմշա Վոտայի օրով՝ որովհետեւ Հայերը օգնած էին իր ոսոխին Տէսփոտ Վոտայի, 1568ին Պոկտան Բ. վոյվոտին օրով, որ Հայերը օրթոտոքս դարձնելու փորձով կ'ուզէր փարատել իրեն կաթոլիկութեան միտում վերագրողներուն կասկածը, եւ 1668ին Կէօրկէ Տուքա վոյվոտին օրով, որովհետեւ Հայերը խառնուած էին ռումէն ազգային շարժման մը ընդդէմ իշխանին:

Հայերը աւելի դժնդակ դար մը ապրած են Ֆէնէրցի յոյն իշխաններուն շրջանին՝ որոնց օրով տուժած է բնիկ ռումէն տարրն ալ: Այս շրջանէն է օրթոտոքս կղերին հալածանքը հայ եկեղեցւոյ դէմ, հայ կրօնին ու բարքերու դէմ, անոնց յերիւրած զզուելի առասպելները, եւ մանաւանդ Հայոց դէմ գրուած առեւտրական արգելքները եւ քաղաքացիական սեղմումները՝ որպէսզի աւելի պարարտ ըլլայ Պոլսէն բերուած յոյն առեւտրականներու որսը: Ու ըսենք սակայն, որ այս սեղմումներուն եւ ճնշումին կը պարտի հայ տարրը իր ներքին ուժը, զօրացումը իր ինքնապահութեան բնազդին, պահպանումը իր աւանդութեանց եւ հայ ոգիին, — ազգականներ որոնք պիտի չքանային ... տոյ երբ անցեալ դարու կէսերուն ... քով Պոլըզլիու պիտի պայքարէ ... Հայոց ապահովելու համար քաղաք... կան եւ քաղաքային ամէն ազատ... թիւն եւ 1858ին Հայերը տէր ... դարձնէր այդ ազատութեանց ... յետոյ է որ հայ գաղութին մէջ ... թուլնայ բնազդական դիմադրութ... ու տարրը կը սկսի կորսնցնել իր ... մագիծը:

Մեր գոյութիւնը այս հողին վրա... մօտ 700 տարի՝ առանց բռնա... հետքերու յանցաւ: Եթէ Հիմնե... հայ ծագումով իշխանները որոնց... բեմն նստան Մոլտովայի գահը ... ւանագիտական գործակալներ՝ ... երբեմն հայ տարրէն ընտրեցին ... տա իշխանները իրենց արտաքին ... յարաբերութիւններուն մէջ, բաւական ... ընդգծել մեր դերը երկրին առեւտր... կան եւ տնտեսական զարգացման ... հայ արուեստին հետքերը ռումէն ... շատակարաններու վրայ, եւ մեր ... ւած մեծ դէմքերը երկրին իբրեւ ... բեկարգիչ (Կէօրկէ Ասաքի), իբր... նախարար (Միրիոն Հարէթ, փիլ... Միսիր, եւն.), իբրեւ փիլիսոփա... (Վասիլէ Քոնթա), իբրեւ բանաստեղ... (Միհայիլ Էմինէսքու), իբրեւ դա... գէտ (Կարապետ Իպրէյլեանու), ի... րեւ դատաւոր (Կրիկօրէ Պրըլէդի...), իբրեւ դերասան (Իօն Փէթրէսքո), իրենց ասպարէզին մէջ ամէնէն ա... նաւորները միայն յիշելով

Իսկ հիմա՞: Հին գաղութը ... անճիտուած, հայ լեզուն ... վրայ խպառ հին հայ գաղթակա... թեան մօտ, ու հազիւ առկայծ ... դեռ տեղ տեղ: Իսկ անոնք որ վերջ... տասնեակ տարիներուն եկած են ... ւաղ տրամադիր դարերուն դիմանա... լու, ու ամէն օր սպառելու վրայ, ... րենց բերած աւիշը:

Վաղը զարհուրելի է: Հեղեղը կու... գայ սուրալով: Ոչ մէկ ուժ կրնա... զայն սանձել: Պէտք է մեծ ճիգ ... ըին դիմանալու համար դեռ առնել... փրկութեան լաստ մը պէտք է. ... է մեր մէջ ամուր պահենք Հայր... երկրէն բերուած աւանդութիւնն... ու վաղուան սերունդին մէջ ալ ջանա... արծարծել մեր պապերուն մեզի ... դած աւանդը: Ու մանաւանդ, ... պար քաղաքացիներ մնալով հանդ... հոս, չմոռնանք մեր սրտին կապը ... հեռաւոր հողին հետ, որովհետեւ ... հայրենիքն է միայն որ կրնայ նոր... գել, իր հեռաւոր զաւակներուն ... ընդարմացող կայծը»:

ՓՕԼ-ՊՕՆՔՈՒՐ ԵՒ ԻՐ ՇՈՒՆԸ

—·—

Լոնտոնի Սալօ պանդոկը իջե... ֆրանսական պատուիրակ Պ. Փօլ Պօ... քուր: Գերման լրագրող մը որ ... կանաբար չէր սիրեր զայն, ըսաւ ... ջիններուն.

— Պ. Փօլ Պօնքուր շուն մը ունի ... րուն անունը դրած է Վիրժիլ (Վի... գիլիոս, Հռոմայեցի մեծ բանաստե... ծը): Բայց վստահ եմ որ, եթէ Վի... գիլիոս մեր օրերուն ողջ ըլլար, ... շունին անունը անգամ Փօլ Պօնքուր չպիտի դնէր ...

Կ'ըսեն թէ Ֆրանսացի պատուիրակ... ինքն ալ խնդացեր է այս բառախա... ղին վրայ:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ
ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Քուզկունճուք հասնելուս Հաքքը պէյ հարցուց, թէ ինչո՞ւ համար այս հեռաւոր գիւղը ընտրած էի ձկնորսութեան համար: Անմիջապէս կռահեցի թէ ի՞նչ ծածկուած էր հարցումին տակ: Արդէն կը սպասէի անոր, այնպէս որ առանց շփոթելու յայտնեցի, թէ այս կողմերը աւելի առատ որս գտնուելուն համար կը նախընտրէի ուրիշ տեղերէն: Ձկնորսներն ալ նախապէս համաձայնած ըլլալով ինծի հետ, այդ բանը հաստատեցին: Հաքքը պէյ գոհ մնաց այս պատասխանէն, բայց աւելի հաճոյք զգաց երբ ըսի իրեն, թէ ուրիշ լաւագոյն տեղ մը գտնելու պարագային, պատրաստ էի հոն երթալ: Այս պատասխանիս վրայ, «շատ աղէկ» ըսաւ ինծի:

Ես նախ չհասկնալ ձեւացուցի, բայց քիչ վերջ ուրիշ խօսակցութեան մը մէջ ըսի, որ «Չըուն ալ Թէհէզզէքուղ ես այնպէս որ երկու սատանաներու անկասկած շատ որս պիտի բռնենք»...

Խօսելով, կատակելով Քուզկունճուք հասանք, ուր երկու մարզիկը կը սպասէին մեզ վեց ուռկաններ բռնած ձեռքերնին. Նախապէս իրենց տրուած հրահանգին համաձայն, անոնք երկու հատը իրար խառնած էին, այնպէս որ հասնելուս, սկսան թուրքերէն եւ յունարէն հայհոյութիւններով իրարանցում մը յառաջ բերել:

Հաքքը պէյ միջամտեց կռիւին, ես ալ անոնց մօտ երթալով բողոքեցի ըսելով, որ անկարող էին երկու ուռկան պատրաստել: Յետոյ, նախապէս որոշուածին համաձայն, ձկնորսները առաջարկեցին որ, չորս ուռկանները առնենք եւ ծովը բացուինք:

Հաքքը պէյին հարցնելով, ան ալ համամիտ գտնուեցաւ, եւ մենք ուռկանները առնելով պատրաստուեցանք մեկնիլ: Ձկնորսները խոստացան, որ մնացած ուռկանները կանոնաւորելով մեզի բերեն զանոնք:

Նախ ես մտայ նաւակը, ինծի հետեւեցաւ Հաքքը պէյ եւ յետոյ խարտեաշ հետեւորդը: Այդ միջոցին սակայն ձկնորսները առաջարկեցին որ դռնապանը հոն մնայ եւ օգնէ իրենց: Հաքքը պէյ ընդունեց առաջարկը եւ հետեւորդը մնաց Քուզկունճուք, միւս նաւակով գալու համար: Այսպէս գործը կարգին էր:

Վերջէն ինծի պատմեցին թէ մեր մեկնումէն վերջ, մարզիկը դացած էին Գրիգորին բնակարանը: Քիւրտերը մեծ ուրախութիւնով ընդունած էին զիրենք, ու անմիջապէս գործի լծուած՝ ուժանակները դուրս հանելու: Խարտեաշ հետեւորդը դրան առջեւ կը սպասէր, որ եւ է անակնկալի առջեւ պատրաստ գտնուելու համար:

Բարեբախտաբար առանց որ եւ է դէպքի, կէս ժամուան ընթացքին բոլոր ուժանակներն ու պատրոյգը տակառներու մէջ ծովեզերքը փոխադրած էին:

Հոն տակառները շուանի մը կապելով ծովը նետած էին զանոնք, բայց շուանին ծայրը կապուած էր նաւակի մը:

Այս բանը չէր նշմարած դռնապանը:

Այս գործերը աւարտելէ վերջ, մեր մօտ վերադարձան եւ ուռկանները ծովը նետեցին: Իսկ մենք ցամաք ելանք եւ փոքր ճաշարան մը երթալով ուտելիք ապսպրեցինք:

Ճաշի միջոցին Հաքքը պէյ պահ մը հարցուց ֆրանսերէն լեզուով.

— Ըսէ ինծի, Պ. Ֆրանճիս, իրա՞ւ է որ լրտեսութիւն կ'ընես, ինչպէս կ'ըսեն:

Անմիջապէս պատասխանեցի.

— Այո, հելլէնիքէս վերաբերող խնդիրներու մէջ: Այսինքն կը ջանամ տեղեկանալ, թէ ի՞նչ տրամադրութիւններ ունին Թուրքիոյ Յոյներուն հանդէպ: Ինծի կը թուի, թէ զինուորական կցորդէ մը չէք սպասեր, որ մինարէներու դիտելով ժամանակ անցընէ կամ թրքական գրականութիւնով զբաղի.

— Իրաւունք ունիս, եւ անկեղծութիւնդ պատիւ կը բերէ քեզի: Բայց կ'ըսեն, թէ ամէն բանի մէջ կը գտնուիս: Ինչէր կ'ըսէր օր մը Աւստրիոյ զինուորական կցորդին, թէ Թուրքիոյ որ քարը վերցնես, տակէն դուն երեւան կ'ելլես:

— Եղանի թէ այդպէս ըլլար, ըսի խնդալով: Բայց այդպէս չէ: Անշուշտ, շատ բաներ գիտեմ, կարգ մը ուրիշներէ շատ աւելի, բայց զիս կը չարչարէ այն գաղափարը, թէ ինչո՞ւ այսպէս իրարու դէմ թշնամի կը մնանք: Այս մասին թերեւս մենք ալ յանցաւոր ըլլանք, բայց դուք շատ ու շատ աւելի մեղաւոր էք:

— Լաւ զիս ուրեմն Պ. Ֆրանճի, ըսաւ Հաքքը պէյ: Կ'ուզեմ անկեղծ ըլլալ քեզի հանդէպ: Ահա կ'ըսեմ, որ ձկնորսութեան համար չընկերացայ քեզի, այլ բռնելու քեզ՝ լրտեսութեան ծրագիր մը գործադրած միջոցիդ: Բարեբախտաբար քեզ այս դիրքին մէջ կը գտնեմ: Մոլի ձկնորս մըն ես:

— Լաւ որ շուտով հասկցար այդ բանը, պէյս: Ես, Թուրքիոյ վնասելիք ոչ մէկ գործ կը տեսնեմ, այլ կ'ընեմ այն միայն, որ Յունաստանը եւ Հելլէնները վտանգէ հեռու պիտի պահէր:

— Այո, կ'ընդունիմ ատիկա, բայց այդ սատանայ Վէնիզէլոսը, որ կ'ուզէ մեզ բնաջնջել ...

— Ոչ: Վէնիզէլոս հարիւր անգամ ձեր բարեկամութիւնը փնտռեց, բայց ձեր ղեկավարները կոնակ դարձուցին անոր: Եթէ այդ բանը կատարուէր, 1912ի աղէտին չպիտի ենթարկուէիք եւ այդքան հողեր չպիտի կորսնցնէիք: Նոյնիսկ վերջին անգամ, 19.. քանի մը անգամներ շուրի ձեր նախարարներուն եւ զինուորականներուն որ պատերազմի չմտնեն: Քանի մը ... գի համաձայն գտնուեցան, բայց աւելի զօրաւորները իրենց կամքը պարտադրեցին.

— Էհ, «Ալլահըն իշի» պատասխանեց Հաքքը պէյ:

Յետոյ բաւական մը խօսեցանք ... լայի մասին: Ըսաւ որ անվտանգ լրտեսուհի մըն էր, կ'ատէր երիտասարդ Թուրքերը, որովհետեւ ... իր հայրը սպաննած էին, եւն. Ես ... պատասխանեցի, թէ ապուշ մը եղած պիտի ըլլայի եթէ Լէյլան իբր ... սուհի գործածէի:

Հաքքը խոշոր գաւաթ մը օղի պարպելէ վերջ, խորունկ հառաչանք մը քաշեց եւ ըսաւ.

— Գիտե՞ս, Պ. Ֆրանճի, ես Լէյլան կը սիրէի ու կը սիրեմ: Առաջարկեցի իրեն կինս ըլլալ, բայց մերժեց՝ «պիտի առնեմ» ըսելով:

(Շար.)

(14)

Պ. ԷՏ. ՍՈՒԼԻԷԻ ՃԱՌԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500-ամեակին առթիւ, կիրակի օր, Սորպոնի […] նախագահութեան […] Պ. Է. Սուլիէ: […] իր ճառին ամփոփումը: Այս […] բանախօսութիւններ […] «Յառաջ»ի համար […] Օր. Հրանոյշ Գազազեան, […] ֆրանսացի աշխատակիցներուն հետ —

«Նախագահի իմ առաջին պարտականութիւնս է հաղորդել բարեկամիս՝ Լուի Մարէնի ցաւը:

Մէկն մարդ իր կեանքին մէջ կ'ունենայ զանազան պարտականութիւններ, այդ ամբողջութեան մէջ ազատ չի կրնար ըլլալ: Ֆրանսայի մէջ, այս մասին, ընտրական պայքարները կասկածի սկսան, եւ Լուի Մարէն, հաւատարիմ ներկայացուցիչը իր ժողովուրդին ստիպուեցաւ մեկնիլ իր ընտրական շրջանակը, Նանսի:

Ամփոփութեան մը համար չէ որ կը յայտնեմ իր կողմէ, այլ անկեղծ ցաւ մը, որուն խորքէն բխած ցաւ մը, որ հակառակ իր հաւատարմութեան հանդէպ ձեզի, չէ կրցած ներկայ գտնուիլ այսօր ձեր մէջ:

Իմ երկրորդ պարտականութիւնս է ձեզի ներկայացնել Գարեգին արք. Յովսէփեանը, իբրեւ նուիրակը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, որ գեղեցիկ մտածումն է ունեցած հրահանգելու տօնել Աստուածաշունչի թարգմանութեան 15րդ դարադարձը, աշխարհի վրայ ուր որ Հայ կայ, իրար մօտեցնելու համար զանոնք: Ուստի յարգանքով կ'ողջունեմ Հայոց կաթողիկոսին ներկայացուցիչը.

Տօնը որ կազմակերպուած է, այսօր, հայ գաղութին կողմէ, ոչ միայն հրապարակային հանդիսութիւն մըն է, այլ եւ առիթ մը Ֆրանսայի ժողովուրդին կամ ձեր Ֆրանսացի բարեկամներուն ծանօթացնելու Հայաստանի քաղաքակրթութիւնը: Եւ այդ հանդիսութիւնը կը կատարուի այն Սորպոնին մէջ, ուր փառաւորութիւնը երկու ազգերու միջեւ ստեղծուած բարեկամական եւ մտերմական կապերուն, — ինչ որ հիմը կը կազմէ իմացական խաղաղութեան, աշխարհի վրայ (Ծափեր):

Կապերը, որ գոյութիւն ունին Հայաստանի եւ Ֆրանսայի, կարելի է ըսել՝ ամէն Ֆրանսացիի միջեւ, շատ հին են, խոր ու թանկագին: Եթէ ուզեմ գտնել այդ կապերը իմ անձնական կեանքիս մէջ, որ բաւական երկար է արդէն, պիտի հանէի իմ մանկութեանս տարիներուն, երբ կը մասնակցէի նպաստահաւաքութեան՝ հարստահարուած հայ մանուկներուն համար:

Ու չեմ որ ձեզի պիտի յիշեցնէի թէ ԺԹ. դարը Հայոց համար եղաւ սարսափի դար մը, եւ ամենամեծ ջարդերը պատահեցան թերեւս 1896—96 ըլլալով. Ամէն վայրկեան Եւրոպացոց գթութեան հրաւէր կ'ըլլար՝ պատահած եղերական դէպքերուն առթիւ: Մեր կրօնական հիմնարկ հաստատութիւնները ապաստան դարձած էին հարստահարեալներուն համար: Մեր դիւանները, մեր դեսպանները, կիները ամէն վեհանձնութիւն ցոյց տուին՝ հիւրընկալելով կամ իրենց պաշտպանութեան տակ առնելով հալածեալները.

Քանի կապերու մասին կը խօսիմ, կ'ուզեմ աւելցնել որ տարիներէ ի վեր, ծաղաղութեան կնքումէն առաջ՝ բարեկամական եւ մտերմական կապերով կապուած կը մնամ ձեր մեծ բանաստեղծին՝ Արշակ Չօպանեանի, զոր կ'ողջունեմ այսօր այստեղ իբրեւ մարտիրոս եւ յաւիտենական Հայաստանի անձնաւորումը (Ծափեր): Չօպանեան միայն բանաստեղծ չէ, ան է նաեւ հաւաքիչը հայ ժողովրդական բանաստեղծութեանց՝ իր հրաշալի հատորներով:

Բայց կապերը, որ գոյութիւն ունին Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, չեն ստեղծուած միայն ԺԹ. դարուն, կամ հայկական հալածանքներու շրջանին, — շատ աւելի հին են այդ կապերը:

Երբ Խաչակիրները կը յառաջանային դէպի Երուսաղէմ, մեծ սիրով ընդունուեցան Հայոց կողմէ: Կիլիկեան քրիստոնեայ Հայաստանը օգնեց անոնց: Վերջը, Միջ. Արեւելքի մէջ հաստատուած Ֆրանք պետութեանց եւ Հայոց միջեւ հաստատուեցան դաշնագրութիւններ: Սակայն Հայոց եւ Ֆրանսացիներուն միջեւ ստեղծուած կապերէն կարելի չէ երբեք մոռնալ յիշատակ մը, դամբարանը Լեւոն Ե. Թագաւորին գերեզմանը Ս. Տընիի մէջ: Անհաւասարելի կապեր որ թանկագին են, եւ մենք Ֆրանսացիներս, երջանիկ ենք, որ ձեզի հետ կը դաւանինք նոյն քրիստոնէական հաւատքին, ու կը կարծենք թէ այսօրուան տօնը հասարակ հանդիսութիւն մը չէ, մենք երջանիկ ենք ձեզ հիւրընկալելով եւ ձեզի հետ տօնելով այդ տօնը: Ինծի կը թուի թէ Աստուածաշունչը ամէնէն զօրաւոր կապն է որ գոյութիւն ունի ազգերու միջեւ:

Ու կը մաղթենք որ Հայերը, ամուր կապուած Աստուածաշունչի հայերէն Թարգմանութեան՝ 15 դարով այլ եւս յաւերժացած, ամուր պահեն իրենց ազգութիւնը եւ կարենան դարէ դար, իրենց սերունդներուն փոխանցել զայն՝ իր բոլոր առաւելութիւններով եւ մասնայատկութիւններով:

Հայե՛ր, հպարտ եղէք քաղաքակրթութեամբ ձեր տուածով ու տալիքով: Մեզի յաճախ աւանդած են թէ երբ Արաբները արշաւեցին Ափրիկէի հիւսիսը եւ Եւրոպայի հարաւը, մեզի բերին արաբ քաղաքակրթութիւն մը: Այս հարցին շատ հետեւած եմ: Ու հիմա այն տեսակէտն ունիմ որ արաբական արշաւանքը կատարած է միայն փոխանցման դեր՝ մեզի բերելով բնիկ Հին Զինաստանի քաղաքակրթութիւնը: Ես համոզուած եմ որ ինչ որ արաբական արշաւանքը բերաւ մեզի, կենդանի, պայծառ եւ շքեղ, առթկա հայկական քաղաքակրթութիւն էր: Եւ երբ կը մտածեմ թէ ինչ կը պարտինք «արաբական» կոչուած այդ քաղաքակրթութեան, երջանիկ կը զգամ ինքզինքս՝ դառնալով Հայերուն ըսելու համար անոնց, հոգւոյս խորքէն եւ անկեղծութեամբ.

— Շնորհակալ եմ ձեզի:

** Կիրակի օրուան տօնակատարութեան ներկայ էր նաեւ Պ. Փան, Նանսէնեան գրասենեակին վարիչը, իր տիկնոջ հետ, որ ջերմապէս կը հետաքրքրուի հայկական կեանքով եւ պատմութեամբ:

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վենիզէլոսի մահուան առթիւ Պ. Ա. Խատիսեան ցաւակցական նամակ մը ուղղած ըլլալով Փարիզի Հելլենական դեսպանին յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան Գաղթ. Գրասենեակի, Պ. Փոլիթիս պատասխանած է սիրալիր նամակով մը ուր կ'ըսէ.

— «Ջերմապէս շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեր վշտակցութեան համար որմէ խորապէս զգածուած եմ: Հայ ժողովուրդին բարեկամական զգացումները ջերմապէս կը գնահատուին իմ հայրենակիցներուն կողմէ, որ խորունկ համարման եւ հիացման զգացումներ կը տածէ հայ ազնիւ ազգին հանդէպ»:

** Պ. Փոլիթիս շնորհակալութեան նամակ մը ուղղած է նաեւ Փարիզի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, որ հոգեհանգիստի արարողութիւն մը կատարել տուած էր Վենիզէլոսի համար: Այս առթիւ Ֆրանսերէն ճառ մը խօսած էր Պ. Լ. Կէրօան:

Թ. ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ

Վերջերս Աթէնքի մէջ մեռաւ վաստակաւոր մը, Թադէոս Ճերմակեան, որու մասին շատ բան չի գիտեր նոր սերունդը: «Նոր Օր» իր ժամանակին արժանի յարգանքը ընծայեց այս հանգուցեալին, որ բեղուն գործունէութիւն մը ունեցած է մասնաւորապէս Իզմիրի մէջ: Տօքթ. Գ. Օ. Գալուստեան կը գրէ այս առթիւ.

— Քաջահմուտ բանաքէր, համբերատար, պրպտող, մեծապէս կը հետաքրքրուէր ազգագրական հարցերով:

Բանասիրական բազմաթիւ յօդուածներ ստորագրած է 1890ական թուականներու «Հանդէս Ամսօրեայ»ներուն մէջ: Ինչպէս նաեւ ազգային եւ կրթական հարցերու շուրջ Զմիւռնիոյ «Արշալոյս Արարատեան» թերթին մէջ յաճախակի գրած իր յօդուածներով ուղղութիւն եւ թոն տուած է իր ժամանակուան տեղական ազգային խնդիրներուն: Երկար ատեն պոլսական թերթերու թղթակից եղած է. իր թղթակցութիւնները «Մասիս»ի մէջ բաւական աղմուկ հանած են, մանաւանդ Մակար կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակ ծայր տուած բանավէճի մը առթիւ:

Մասնակցած է Զմիւռնահայ գրական շարժումին, երբ 70ական թուականներուն Զմիւռնիացի գրասէր մը — տաւերականներու հոյլ մը Ֆրանսական եւ անգլիական գրականութեան գլուխ գործոցները կը հայացնէր, Թ. Ճերմակեան ալ իր լուման կը բերէր, Թարգմանելով Փօլ Նաւարեթ, Փօլին վէպերը, իսկ իր քոյրը՝ Օր. Մարիամ Ճերմակեան (Տիկ. Շահինեան՝ մէկ քանի տարի առաջ մեռած) թարգմանած է Անթօնին վէպը:

Թադէոս Ճերմակեան սուր դիտող մըն էր, միեւնոյն ատեն ուժեղ տրամաբանող մը, իր քննադատականները միշտ ամուր հիմեր կ'ունենային, այնպէս որ հետը բանավէճի բռնուիլ կամ պայքարիլ շատ դժուար էր:

Քաղաքական համոզումներով Դաշնակցութեան ջերմ համակիր մըն էր, միշտ կը կրկնէր թէ հայ իրականութեան մէջ Դաշնակցութեան գոյութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն էր:

Ու կ'աւելցնէր թէ ինք ժամանակին «Թայմզ»ի մէջ կարդացած է անգլիացի ականաւոր թղթակցի մը թղթակցութիւնը, ուր ըսուած էր թէ՝ հայ ազգը աշխարհիս ծանօթացնողը հայ յեղափոխականները եղած են: Կ'ատէր պահպանողականութիւնը ու կը խորշէր պահպանողականութենէն, որոնց համար կեղծ (խալպ) մարդեր կ'ըլլան կ'ըսէր, չէզոքել ուզելով անոնց աննկարագիր, յեղյեղուկ, անջիղ ուղղութիւնը:

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, ոչ մէկ ատեն զլացաւ իր աջակցութիւնը ազատական, յեղափոխական մամուլին, Զմիւռնիոյ մէջ աշխատակցելով «Հորիզոն»ին, «Աշխատանք»ին եւ «Գոյամարտ»ին, իսկ հոս «Նոր Օր»ին, ուր յաճախ կը գրէր անստորագիր.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 30 մարտ (Յառաջ). — Կ. Խաչի մեր մասնաճիւղն ալ երեկոյթով մը տօնեց հաստատութեան 26ամեակը, մարտ 28ին շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին «Ժամակ» ակումբին մէջ, կոկիկ եւ գիտակից հասարակութեան մը ներկայութեամբ:

Նախագահ Պ. Յ. Մկրեանի բացման խօսքէն վերջ, յաջողապէս արտասանեցին օրիորդներ Շ. Ճղիկեան, Հ. Փանոսեան, Պ.Պ. Հ. Զաքարեան, եւ Ա. Գալայճեան:

Առաջին անգամն ըլլալով, Կ. Խաչը բեմ հանած էր իր անդամուհիներէն խումբ մը, քանի մը երիտասարդներու մասնակցութեամբ, որոնք համարձակօրէն եւ յաջողութեամբ երգեցին երեք խմբերգներ, — Ալագեազ, Ուստի կուգաս եւ Երկինքն ամպել է: Բոլորն ալ ջերմապէս ծափահարուեցան: Պատրաստուած էր վիճակախաղ մը, որ քառորդ ժամուան մէջ ապահովեց համեստ գումար մը: Հանդիսականները շահեցան զանազան առարկաներ: Երկու փոքրիկներ՝ Ալիս Մկրեան եւ Մարիցա Մուրատեան, մեծ յաջողութեամբ պարեցին հայկական պար մը, եւ խլեցին բուռն ծափեր: Քաջալերուած իրենց յաջողութենէն, մէկմէկ ալ գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին:

Օրուան առթիւ խօսելու հրաւիրուած էր Պ. Կ. Խրայեան (Լիոնէն), որ զգայուն բանախօսութեամբ մը ոգեկոչեց մեր իգական սեռի արժանիքներն ու աշխատանքները, եւ ոգեւորուած խաչուհիներու աշխատանքով, հաւատք յայտնեց որ ներկայիս ալ հայ կինը չպիտի թերանայ իր պարտականութիւններուն մէջ: «Թող ապրի ու զօրանայ Կ. Խաչը, որովհետեւ իր գործը մեծ է ու խիստ արժէքաւոր»: Հանդիսականները լարուած ուշադրութեամբ ունկնդրեցին այս բանախօսութիւնը:

ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Ֆրոնէի կերպասեղէնի գործարանը բոլորովին փակեց իր դուռները, կիսատ մնացած փիէսները լրացնել եւ մեքենաները մաքրելէ վերջ: Իր 22 հայ բանուորներէն (4ը կին) հինգ այրեր, եւ չորս կիներ նոր գործի մտած են արդէն զանազան գործարաններու մէջ: Գարնան գալու ըլլալով, յոյս կայ որ մնացեալներն ալ երկար ատեն պարապ չմնան:

Կօշիկի գործարանն ալ երկու շաբաթէ ի վեր դրեթէ լման կ'աշխատցնէ, բացի քանի մը հոգիէ, որոնք տակաւին պակաս կ'աշխատին մինչեւ այսօր:

Մնացեալ գործարաններն ալ գէշ չեն ու կը բանին սովորականին պէս:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Կազմակերպութիւններն ու միութիւնները կ'աշխատին ազգային կեանքը միշտ վառ պահել հաւաքոյթներով ու հանդէսներով, որ միշտ անպակաս են: Երեք տեղ գիշերային դասընթացքները կը շարունակուին: Մեր գաղութին մէջ ամէնէն կարեւոր գործը կը համարուի այս:

Պալ - Ազիւր

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Երկու շաբաթէ ի վեր անօրինակ եռուզեռ մը կը նշմարուէր Սէն Ժէռոմի Կ. Խաչի մասնաճիւղի անդամուհիներուն մէջ, թէյասեղան դասախօսութեան առթիւ որ տեղի ունեցաւ կիրակի, 29 մարտ:

Սրահին ճակատը պատուոյ սեղանին վերեւ կապոյտ խաչ մը, իսկ անդամուհիներուն եւ օժանդակ անդամներուն թեւերն ու կուրծքերը զարդարուած էին ճերմակ թիթեռնիկներով: Քանէ աւելի ճերմակով ծածկուած սեղաններու վրայ տեղաւորուած են գեղեցիկ ծաղկեփունջեր զանազան գոյներով ու բոյրերով:

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հանդիսականներով: Միջանկեալ խօսակցութիւններ սկսան սեղանէ սեղան:

— Տիկին, որքա՞ն է ձեր մասնաճիւղի անդամուհիներու թիւը, կը հարցնէ Պ. Արփիարեան ֆրանսացի հայրենակիցը որուն ստորագրութիւնը երբեմն կ'երեւայ ֆրանսերէն թերթերու մէջ եւ որ եկած էր մօտէն տեսնելու եւ քաջալերելու հայ կնոջ գործունէութիւնը.

— Հազիւ 4—5 ամիս է որ հիմնուած է մեր մասնաճիւղը, ունինք 47 անդամներ եւ կը յուսանք ամիս մը վերջ կրկնապատկել, տարածելով Լա Բօզ, Սարտան, Սէն Մէթր, մինչեւ Սէն Ժիւսթ: Մնաց որ քանակէն աւելի մեզ կը խանդավառէ որակը:

Եւ ահա պատուոյ սեղանը կը շրջապատէ քաղաքէն եկած հիւրերով, որոնց մէջ կը նշմարուին Տէր եւ Տիկ. Սէրէնկիւլեան, Տիկ. Քիպրիթճեան, Տէր եւ Տիկ. Պետիկեան, Պ. Կարօ Ուշագլեան, Օր. Զպուքեան, Գեղամ Մերիկեան, Պ. Մ. Կոսաեւեան (Սէն Ժէրոմի Հանճի աղան):

Ներկաներու փափաքին վրայ օրուան հանդիսապետ ընտրուեցաւ Կարօ Ուշագլեան որ հաճելի զուարճախօսութիւններով կը համեմէր ամէն երգ եւ արտասանութիւն: Գեղարուեստական բաժնին մէջ նշանակալից էին օրիորդներ Արաքսի Կիրակոսեա - րէնեան: Ապա խօսքը տրուեցաւ Պ. Հ. Համբարձումեանի մեներգները: Յաջող արտասանութիւններ ըրին Պ. Սիւսակ Պէշկէօթիւրեան եւ օրիորդ Բերէնեան: Ապա խօսք տրուեցաւ Պ. Հ. Սէրէնկիւլեանի, որ պատկերացուց կնոջ եւ մասնաւորապէս հայ կնոջ դերը հանրային կեանքի մէջ եւ եզրակացուց.— «Մ՞ր գիրքին վրայ գրուած է եւ ո՞վ կրնայ հաստատապէս ըսել թէ հայ ժողովուրդը անելքի չունի եւ դատապարտուած է մնալ «հայ մաթլում» մինչեւ վերջը: Ոչ, հայրենակիցներ, աշխարհը յղի է անակնկալներով եւ չի կրնար մեր այս անբնական կեանքը երկար տեւել: Ուրեմն պէտք է պատրաստ ըլլալ եւ մանաւանդ պէտք է պատրաստ գտնուի հայ կինը, այրերու կողքին իր բաժինը բերելու հանրային գործին»:

Սեղանապետը պզտիկ յաւելուածով մը խնդրեց Կ. Խաչի անդամուհիներէն չյաւակնանալ միայն ֆիզիքական վէրքերն ու ցաւերը դարմանելով, այլ մտնենալ սրտով ու հոգիով վիրաւորներուն եւ սփոփիչ խօսքերով թեթեւցնել անոնց դառնութիւնները: Յետոյ սանուհիները երգեցին «Իմ չինարի եարը», Պ. Յ. Կիրակոսեան օրուան պատշաճ զուարճախօսութիւն մը կատարեց.— «Առաջուան աղջիկ, հիմակուան աղջիկ»:

Այսպէս մինչեւ ժամը 6 շարունակուեցան խմբերգներն ու մեներգները, որոնց կ'ընկերանային Օր. Ռ. Գարակէօզեան եւ Հ. Թէֆթէրեան նուագով: Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը որոնք կը համեմուէին հայկական շուրջպարերով:

Մ. Նուրեան

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 մարտ (Յառաջ).— Նոր զոհ մը եւս, Անդրանիկ Ճինկէօզեան (Եոզկատցի), Կ. Գոլսոյ Ազգ. խնամատարութեան, Պէյլէրպէյի որբանոցի արհեստաւոր սանիկէն Դժբախտ երիտասարդը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, ականջի գործողութեան մը հետեւանքով: Հ.Մ.Ը.Մ.ի խմբապետներէն էր, եւ մինչեւ վերջին օրը մնաց հաւատարիմ: Իր ետին կը ձգէ այրի կին մը, եւ երկու որբեր:

Գոմոնի եւ Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ի բոլոր անդամները, խմբապետները կ'ողբան իրենց եղբօր դառն կորուստը:

Ն. Լամբրոնացի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Պատասխանելով նամակիս, Պ. Կ. Ցավաէճեան, նորէն կը փորձէ մոլորեցնել հանրային կարծիքը:

«Ժող. կոմիտէ»ի քանի՞ անդամ ներկայ էին եւ քանի՞ բացակայ, երբ իւրաքանչիւրին պաշտօնը դուք ձեր ուզած եղանակով դասաւորած էք: Ա. Ֆէրհատեանը լաւ չունէր իր պաշտօնէն եւ երբ ըսի թէ թերթին մէջ հրապարակուած է կոմիտէին կազմը, զարմացաւ եւ վրդովեցաւ որ առանց իր գիտութեան խորհրդականի պաշտօնը տրուած է: Նոյնպէս քանի՞ հոգի ներկայ էին կոմիտէի անդամներէն երբ կ'որոշուէր առաջին բանախօսութիւնը տալ Սէնթ Անթուանի մէջ:

Արդեօք Ժող. Կոմիտէն կազմուեցաւ սմտութիւն ընելո՞ւ համար, թէ ոչ նպաստի հարցով զբաղելու: Նպաստը վերահաստատուեցա՞ւ: Ինքնութեան թուղթերու կարգադրութիւնները լրացա՞ն որ անմիջապէս ցատկեց հայ ժողովուրդը Ֆրանսական քաղաքացի դարձնելու «կնճռոտ» հարցին ձեռնարկելու:

Արդեօք ո՞ւր խօսած եղանք, երբ մասնանշեցինք մեր յուսախաբութիւնները, մէկ տարի առաջ, կառավարութեան մօտ: Եւ ո՞վ տուաւ Ժող. Կոմիտէին խնամով եւ սքանչելի կերպով պատրաստուած յիշատակագիրը

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ *(1919 - 1921)*

Սակայն Իգտիրը քանի մը յարձակումի ուղղութիւն ունէր: Տէյլիք Թափի ուղղութիւն, Ղարաղալայի եւ Օրգովի ուղղութիւններ.

Թշնամին շարունակ արեւուն մարը մտնելէն յետոյ կ'արթննար, գիշերային յարձակումի կ'անցնէր: Գիշերային յարձակումը նպաստաւոր էր անոր համար, իսկ աննպաստ մեզի համար, որովհետեւ թշնամին ազատ էր իր շարժումներուն մէջ: Ինքն էր կ'ընտրէր իր յարձակման պահը եւ ուղղութիւնը.

Թշնամին ծանօթ էր ռազմադաշտի յայտնի եւ անյայտ ճամբաներուն ու ձորերուն: Ան իր թիկունքը ունէր Արարատը, Օրգովի լեռնաշղթան եւ հայկական ամբողջ Գարը: Ան գիտէր որ մենք զինքը մինչեւ այդ լեռներու ստորոտը կրնայինք հալածել. գիտէր որ մեր զօրամասերը ի վիճակի չեն եւ չեն կրնար զինք հետապնդել մինչեւ այդ լեռներու անմատչելի կողերը եւ ստորոտը նոյն իսկ: Ճիշդ էր: Թշնամին թառած էր բարձրութիւններու վրայ, տեղաւորուած լեռներու, ձորերու, ծերպերու մէջ: Հայկական զօրամասը իր տկար կազմով եւ տկար սարքով չէր կրնար բարձրանալ այդ վայրերը եւ չափուիլ անոր հետ, հսկայ բանակներու գործ էր այդ: Իգտիրի դաշտին վրայ կար Յրդ գունդը միայն 1000 սուին: Թշնամին կը սնանէր իր թիկունքէն մարդով, խորհուրդով, զէնքով եւ պաշարով: Տիատին, Գայազիտ, Քարաքիլիսէ, Ալաշկերտ Թրքական այս կեդրոնները սնունդի եւ օգնութեան մայր երակներն էին իրեն համար:

Թշնամին միշտ յարձակողական էր եւ մենք պաշտպանողական դիրք բռնած էինք, ան իրաւունք ունէր կռուի այդ ձեւը ընդունելու, մենք նոյնքան իրաւունք ունէինք պաշտպանողականի վրայ մնալու: Մեր աջեւ ցցուած էր ահռելի Արարատը, Օրգովի բարձունքները եւ Հայկական Գարը: Թշնամի զօրքին առջեւ տարածուած եւ հայելիի պէս կ'երեւէր Սուրմալուի դաշտը եւ Արարատեան հսկայ տափարակը: Զմոռնանք ըսել որ կռուի ատեն ամէնադիւրին կռիւը յարձակողականն է: Յարձակողը բացարձակապէս ազատ է իր բոլոր շարժումներուն մէջ, օրը, ժամը, կողմը ինք կ'ընտրէ, պաշտպանողականը՝ զրկուած է այդ իրաւունքէն: Այս վերջինը իր շարժումները պիտի դասաւորէ առաջինին շարժումներուն զարգանալէն յետոյ:

Մեր զօրքը գիշերային յարձակումներու մարզանքը կեանքին մէջ տեսած չէր: Զօրքը խաղաղ ժամանակ պիտի սորվի գիշերային յարձակման ձեւերը, անոր բացասական եւ դրական կողմերը, խաւարին ու մթութեան սարսափին անվտանգ ըլլալը: Զինուորը երեխայ մըն է, պէտք է անոր մէջ արմատացնել թէ գիշերուան խաւարը, գիշերային աղմուկները, գիշերանց վխտացող գնդակը, վառուող խարոյկները բոլորովին անվտանգ են, բնաւ վախնալու չէ, խուճապի մատնուելու չէ: Մեր զինուորին այս կէտերը չէինք հասկցուցած, չէինք կրցած գիշերային քանի մը ռազմափորձեր կատարելով բացատրել. ժամանակը կը պակսէր. Թշնամին շատ լաւ կռահած էր այս բանը: Ան այդպէս դաստիարակուած էր աստղակի, վաչկատունի հանգամանքներով:

Մեր ուժերը սահմանափակ էին,— մէկ գունդ, իսկ թշնամին խուժան մը, թալանի եւ կոտորածի ախորժակով գինովցած, ոգեւորուած իր լեռներու ուժէն, իր մեծերուն, շէյխերուն, աղաներուն կապուած կոյր հնազանդութեամբ:

Ահա այս էր կացութիւնը: Եւ դեռ կային շատ ու շատ անյարմարութիւններ մեզի համար:

Աշնանային սեւ - սեւ գիշեր մըն էր: Խաւարին մէջ Արարատը կը թուէր եօթնագլխանի վիշապի մը պէս, իր կողերէն սահող քամիները իրենց հետ կը բերէին ձիւնի չերտերէն բխած ցրտութիւնը: Քիչ մը հեռուն մեր պահակախումբերու գիշերային խարոյկները կը պլպլային մեղմօրէն: Յանկարծ Օրգովի ուղղութեամբ մեր զօրքերու պահպանութեան շրջագծէն շատ հեռու խարոյկ մը վառեցաւ:

Գէշ նշան էր ...

Չարագուշակ խարոյկը քանի մը վայրկեան յետոյ մարեցաւ: Թշնամին էր, որ ազդանշան կուտար յարձակման: Բայց ո՞ր ուղղութեամբ: Թերեւս ամէն ուղղութեամբ: Այս հաշուով մեր դիրքերը զօրացուցինք:

Խարոյկին երեւումէն կէս ժամ վերջը բուռն հրացանաձգութիւն մը սկսաւ Իգտիր - Օրգովի ուղղութեամբ: Հետախօսը բոլոր ճակատներուն հաղորդեց կռիւը: Տաք խուցերէն դուրս եկանք: Գիշերային կծու հովը անախորժ համբոյրներ կը դրոշմէր մեր ճակատին ու երեսներուն: Մեր աջէն ահռելի հրացանաձգութիւնը եւ խուլ աղմուկներ մեզի կը հասնէին: Չարագուշակ վայրէն նոր խարոյկ մը եւս վառեցաւ, աւելի խոշոր:

Թշնամին երկու ուղղութեամբ եւ երկու թեւերով յարձակած էր: Առաջին թեւը Ղարաղալայի եւ Քիթիի կողմէն: Այս թեւը այնքան ուժգին եւ անակնկալ գրոհ տուած էր որ, մեր Բ. գումարտակը թեթեւ ընդդիմութիւն մը ցոյց տալով նահանջած եւ անցած էր Արաքսի հանդիպակաց ափը: Երկրորդ թեւը Օրգովի կողմէ Սուլթանապատ գիւղի վրայէն կը յառաջանար ուղղակի Իգտիրի վրայ: Քաղաքին հարաւի այգիներուն մէջ կռիւը կը շարունակուէր:

Երեւանէն օգնական ուժ պահանջուեցաւ:

Գիշերուան ժամը 3ին մերինք Իգտիրը ձգեցին:

Թշնամին ամէն ուղղութեամբ խուժելով աւարի տուած էր քաղաքը: Երեւանէն եկած ուժը Տէյլիք Թաշ հասաւ,— մօտ 200 ձիաւորներ ու հետեւակ - կամաւորներ Դրոյի հրամանատարութեամբ:

Ցանդուզն եւ քաջարի հրամանատարը անմիջապէս հակայարձակման անցաւ հետեւեալ որոշումը տալով.

— «Դ. վաշտը տեղակալ Ե. Տ. Մարտիրոսեանի հրամանատարութեամբ, Գ. վաշտը Յ. Սահակեանի հրամանատարութեամբ միացած անձայն ու անշշուկ պիտի բռնեն Սուլթանապատի եւ Իգտիրի մէջտեղ գտնուած տարածութիւնը, այսինքն պիտի կտրենք թշնամիին դէպի Օրգով նահանջի գիծը, ինքը հրամանատար Դրօն խճուղիէն ուղղակի յառաջանալով պիտի մտնէ Իգտիր: Գիրկընդխառն կռիւով թշնամին քաղաքէն դուրս պիտի հանէ: Մնացած զօրամասերը իրենց դիրքերուն վրայ պիտի մնան»:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(10)

(Շար.)

ռով է որ կը հրաժարին ամրութիւններ շինելու գործէն։ Բայց դրաւոր խոստում մը, այդ մասին, շատ մեծ նշանակութիւն պիտի ունենար քաղաքական տեսակէտով։

Ինչ կը վերաբերի միւս հարցերուն, Հիթլէրի ճառը կը կրկնէ թէ Գերմանիա պատրաստ է փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներ կնքելու Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելճիոյ, Իտալիոյ եւ Հոլանտայի հետ, այն տրամադրութեամբ որ իւրաքանչիւր ազգ փոխադարձաբար երաշխաւորէ միւսներուն ապահովութիւնը։ Այս դաշինքները պիտի ամրապնդուին օդանաւային անձեռ համաձայնութեամբ մը։ Գալով արեւելեան Եւրոպայի, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ տարբեր պատասխաններ տուեր է։ Մանրամասներ այս գիրքէն կ'եզրակացնեն թէ Հիթլէր տակաւին կը մերժէ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներ կնքել Աւստրիոյ, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Լիթուանիոյ հետ։ Իսկ Ա. Միութեան հանդէպ կը մնայ միշտ վերապահ, ինչ որ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ իր հիմնական քաղաքականութիւնը ուղղուած է անոր դէմ։

Զինուորութեան վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ

ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԵՆ

Աւստրիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, որ կը խախտէ Սէն - Ժէրմէնի դաշնագիրը, մեծ յուզում պատճառեց Եուկոսլավիոյ մէջ։ Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա եւս յուզուած են եւ գործողութիւնը կը նկատեն հետեւանք Հռոմի մէջ կատարուած խորհրդակցութեան։

Փոքր Համաձայնութիւնը երկար ատենէ ի վեր գիտէր որ Աւստրիա գաղտնապէս կը զինուէր եւ նոյնիսկ վերջերս ծածկելու փորձ չէր ըներ։ Հայրենասիրական եւ Փաշական մարտական մարտական խումբերը արդէն մեծ ուժ մը կը ներկայացնեն Աւստրիոյ մէջ։ Բայց եւ այնպէս դաշնագրի այս միակողմանի դրժումը տհաճութիւն կը պատճառէ Աւստրիոյ դրացիներուն, բացի Հունգարիայէն որ ապահովաբար պիտի հետեւի տրուած օրինակին, խզելով Թրիանոնի դաշնագիրը։

Սէն - Ժէրմէնի դաշնագրով Աւստրիոյ զինուորներուն թիւը սահմանափակուեցաւ 30,000ի, պարտաւորիչ զինուորութիւնը ջնջուեցաւ եւ արգիլուեցան հրասայլերը, օդանաւերը եւ մեծ թնդանօթները։ Վերջին մէկ երկու տարիներու ընթացքին Աւստրիոյ բանակը կը բաղկանար ութ կանոնաւոր զօրաբաժինէ որոնց մէկը մեքենայարժ։ Այսքանը ինքնին կը կազմէր խախտում դաշնագրի։ Բայց եւ այնպէս բանակը մինչեւ սահմանուած թիւը չէր հասներ եւ 1933 սեպտեմբերին Աւստրիա արտօնութիւն ստացաւ շահակից պետութիւններէն ութ հարիւր ոստիկան աւելցնելու, երբ առժամեայ միջոց ներքին խռովութեանց դէմ։ Վերջին տասներկու ամիսներու ընթացքին աստանալու խըրտումը, ի նպաստ պարտաւորիչ զինուորութեան եւ շարժումը վերջնական եղաւ մը յանգեցաւ Իտալիոյ ներշնչումով։ Դաշնագրի խախտում տեղի ունեցած է նաեւ ուրիշ տեսակէտներով, քանի որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին Աւստրիոյ բանակը բացէ ի բաց կը գործածէ հրասայլեր, ծանր թնդանօթներ եւ ռազմական օդանաւեր։

Այս առթիւ իրազեկ թղթակիցներ կը գրեն թէ հաւանական չէ որ զէնքի տակ առնուին 1915ի բոլոր զինուորցուները, որովհետեւ ոչ զօրանոցները պատրաստ են, ոչ զէնքերը եւ ոչ ալ համազգեստները։ Առ այժմ միայն օրէնքը քուէարկուած է եւ անոր ամէնէն մեծ առաւելութիւնը այն պիտի ըլլայ որ ինքնաբերաբար պիտի անհետանան մարտական մասնաւոր կազմակերպութիւնները, որոնք վտանգ մը կը կազմեն ներքին խաղաղութեան համար։

Չի կարծուիր որ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները ձեւական բողոքէ մը անդին անցնին։ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ այն կարծիքն ունին թէ Աւստրիոյ այս ընթացքը աւելի կը ծանրացնէ Եւրոպայի արդէն վտանգաւոր կացութիւնը։ Այս առթիւ գիտել կուտան թէ դաշնագիրներու ոչ - հողային տրամադրութիւնները հետզհետէ կը քանդաքուին եւ ԵԹԷ ԴԱՐՄԱՆ ՄԸ ՉԳՏՆՈՒԻ, ՑԱՋՈՐԴ ՔԱՅԼԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՔԱՆԴԱԲԱՐՈՒՄ ՀՈՂԱՅԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ, ԻՆՉ ՈՐ ԿԸՆԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՅԱՆԳԻԼ։

Իտալիոյ մէջ Աւստրիոյ արարքը բոլորովին օրինաւոր կը համարին, նկատի ունենալով Հիթլէրի օրինակը եւ հիթլէրական գործունէութիւնը Աւստրիոյ մէջ։

Թուրքիան ալ իր «Հռենոս»ն ունի

Աւստրիոյ զինուորութեան վերահաստատումը մասնաւոր կարեւորութիւնը կ'ընծայէ պալքանեան պետութեանց խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի ապրիլ 15ին, Պելկրատի մէջ։ Նախապէս որոշուած էր մարտ 23ին, բայց յետաձգուեցաւ Հռենոսի տագնապին պատճառաւ, Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը եւ Պ. Թիթուլէսքու Լոնտոն գացած ըլլալով։

Թուրքիա ախորժակները բացած է, վերազինելու համար Պոլսոյ եւ Տարտանէլի ապազինեալ շրջանը։ ՄԻԵԻՆՈՑՆ ԱՏԵՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎԵՐԱԳՐՈՒԻԼ ԵՒ ՎԵՐՍՏԻՆ ԱՄՐԱՑՆԵԼ ԻՐ «ՀՌԵՆՈՍԻ ՇՐՋԱՆԸ»,— ԱՅՆ ԳԻԾԸ ՈՐ Կ'ԱՆՑՆԻ ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԵՒ ՈՐՈՒՆ ՄԷՋ Կ'ԻՅՆԱՅ ԷՏԻՐՆԷՆ։

որպէսզի ներկայացնէ առ որ անկ է։ Չէ՞ որ նոյն յիշատակագիրը տարի մը առաջ պատրաստուած էր եւ ներկայացուցինք նահանգային ժողովներուն եւ բոլոր պաշտօնեաներուն առանձին առանձին։ Պ. բանդէտ, ո՞ւր է խաղաղութիւնը, երբ կը գրես.— «Անդամակիցները նորէն գործի վրայ են»։ Մինչեւ ցարդ ի՞նչ օգտակար գործ կատարեցիք որ յաւակնութիւն ունիք յոխորտալու։ Ցոյց տուէք գոնէ մէկ հատիկ գործ որպէսզի ամօթով մնանք։

Ձեզ ի՞նչ կը հետաքրքրէ թէ որու աշակերտ եմ եւ ո՞ր «մոլեռանդ» աղանդին կը պատկանիմ։ Այս անձնարկը ինքնին կ'ապացուցանէ թէ որքան մաղձ կուտակուած է ձեր սիրտին խորը։ Եւ այ՞ս հոգեբանութեամբ հայ ժողովուրդին կը մօտենաք եւ համերաշխութիւն կը քարոզէք։ Մէկ կողմէն որոմ կը սերմանէք եւ «աղանդ»ներով կը խօսիք, իսկ միւս կողմէ հայ ժողովուրդը կ'առաջնորդէք դէպի ապազգայնացում ...

Դեռ կան կէտեր զորս կը վերապահեմ։ Երբ հարկը պահանջէ, պիտի բանամ բոլոր մութ ծալքերը «ժողովրդ. Կոմիտէ»ի։

Միսաք Խրալեան

ՑՈՒՑԱՏԵՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Դրօշակ» գրադարանը փոխադրուած է 6 bis Bld Rodin. Պ. Բանիկեանի սրճարանին եռեւը։ Գրադարանը ունի 850 կտոր գիրք եւ բաց է ճիշդ շաբաթի երեկոները ժամը 8—10։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այսօր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 11 rue de l'Ecole de Médecine։ կարեւոր օրակարգ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Ճավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, մատուռի սրահին մէջ։ Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը հրաւիրուին նաեւ համակիր անդամները։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Bar Tabac (Au Vizir) 14, Rue Colbertի ներքի սրահին մէջ։

Շնորհակալիք

Վերջին չորս ամսուան ընթացքին եւ ի պատասխան «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած կոչին՝ շնորհակալութեամբ եւ երախտագիտութեամբ ստացած եմ հետեւեալ գումարները։

Մարսէյլի Հայ Լեգէոնական Միութեան միջոցաւ 860 ֆրանք։

Պ. Պ. Յովհաննէս Ղազարեանէ, Համբարձում Սինանեանէ եւ Գէորգի միջոցաւ Իսի լէ Մուլինոյէ եւ Քլամարէ 411 ֆրանք։

Տիկին Արմենուհի Գըլըճեանի միջոցաւ 800 ֆրանք։

Հրապարակաւ պարտք կը համարեմ իմ անկեղծ շնորհակալութիւններս յայտնել բոլոր այն հայրենակիցներուն որ իմ մասիս մտածելու ազնուութիւնը ունեցած են։

Արամ Թիւրապեան
5, Passage Kuszner, Paris (19):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին, Կ. Խաչի դպրոցի նոր սրահին մէջ, 6bis Bld. Rodin Պ. Բանիկեանի սրճարանին ետեւի կողմը։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ՓՕՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ Մուրատ խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները, 5 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Hôtel de Franceի մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Հաքէլեան (Լիոնէն)։ Նիւթ՝ «Դաշնակցութիւնը եւ իր դերը հայ ժողովուրդին մէջ»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը, 5 ապրիլ կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, միութեան նոր գրադարանին մէջ, 5 rue d'Eclipse, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին

Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցին՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ, ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը, ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ եւայլ կազմակերպութիւններ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹԱԳԻՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՕՐ. ԾՈՎ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), ՎԱՀՐԱՄ ՋԱՆՏԸԵԱՆ (երգ), ԼԵՒՈՆ ԱԼԻՄԵԱՆ (արտասանութիւն), ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. Ժ. ԼՈՒԻ ԿՕՏԷ (դաշնակ)։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—Պ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ջութակահար), ՕՐ. Վ. ԱԲՐԱՍԵԱՆ, ԲԻՒԶԱՆԴ ՊԱԼԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ, Մ. ՊԸԼԸԳԵԱՆ, Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ.

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

5, Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղանը

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բանիկեանի սրճարանին մէջ

6, Պուլվար Ռոտէն — Մուտք 3 փր. (թէյը միասին)

Կը խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր դպրոցի սաներուն կողմէ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Գեղարուեստական Ցերեկոյթ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres – Métro: Pont de Sèvres

Վարժարանին սաները դեկավարութեամբ դերասան Ա. Դմբէթեանի կը ներկայացնեն «ԶԱՐԻ ՎԵՐՋԸ» Յ. Թումանեանի (դպրոցական օպերէթ)

«ՍԱԹԵՆԻԿ – ԱՐՏԱՇԷՍ» երգախառն պատկեր

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ» Յ. Յ. Պարոնեանի. մէկ արար,

Հայկական պարեր։ — Տոմսեր՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.

Տարեկան Ցերեկոյթ

Հայ Արուեստի Միութեան Փարիզի Շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ

Կը նախագահէ ԶՕՐԱՎԱՐ ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle des Centreaux, 8 rue Jean-Goujon

Métro ; Champs.Elysées

մասնակցութեամբ ֆրանսական եւ օտար սկաուտներու։ Նուագ եւ նկարազարդում՝ սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ։ Ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն միջնադարին ջոխ պիւֆէ։

Դասախօսութիւն

Համազգայինի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ

Կը խօսի Պ. Ա. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Խ. Հայաստանի ճարտարապետութիւնը եւ շինարարութիւնը։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (10)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Բան մը միայն մնացած էր զոհացնելու համար իրենց լուրերու պապակը, ան ալ քանի մը հայրենասէր օտար թերթերն էին, որոնք կերպով մը քաղաքին մէջ մուտք կը գործէին եւ վստահելի շրջանակներու մէջ ձեռքէ ձեռք շրջան կ'ընէին։ Օտար թերթերու այս գաղտագողի շրջաբերութիւնը, որոնք գերմանական զեկոյցներու սուտը երեւան կը հանէին, կը զայրացնէր Գերմանները։ Օտար թերթերու մաքսանենգութիւնը ճզմելու եւ անոնց շրջաբերութենէն յառաջ հանելու համար խիստ քայլեր առնուած էին։ Տանը տուգանքի եւ բանտարկութեան կը դատապարտուէր այն Պելժիացին որուն մօտ օտար թերթ կը գտնուէր. իսկ եթէ մէկը երկրին մէջ գաղտուկ ցրուելու ըլլար զանոնք մահուան կը դատապարտուէր։

1914 հոկտեմբերին Պրիւքէլի քաղաքապետ Մաքսի տարագրութենէն քիչ յետոյ կարգ մը ապազգայնացած խմբագիրներ սկսան գերմանական հսկողութեան տակ թերթ հրատարակել։

Այս թերթերու հրատարակութիւններու ազդեցութեանց դէմ պայքարելու համար խումբ մը Եզուիտեան Հայրեր եւ պէլժ հանրածանօթ խմբագիր մը կ'որոշեն գաղտնի թերթ մը հրատարակել։

Անոնք որ արշաւանքի դառնութենէն փորձառութիւն չունին, դժուար թէ հասկնան այսպիսի ձեռնարկի մը հսկայական դժուարութիւններն ու վտանգները։ Գերմանները ամէն կողմ լրտեսներ ունէին եւ մասնաւորապէս քաջալերելու համար առատ գումարներ կը տրամադրէին։ Ոչ ոք կը համարձակէր իր դրացիին վստահիլ։ Մարդ իր տունին մէջ անգամ ապահով չէր, որովհետեւ գերման զինուորները ամենափոքր կասկածի մը վրայ տունը կը մտնէին ու կը խուզարկէին։ Իրիկնամուտէն վերջ զինուորական շրջուն պահակները Պելճիքացիները չէին արտօներ փողոցները շրջիլ, առանց մասնաւոր արտօնագրի։ Փողոցէ անցնող մը որ եւ է ժամուն կրնար խուզարկուիլ։ Այս պայմաններուն մէջ էր որ յիշեալ խմբակը ձեռնարկեց թերթին հրատարակութեան եւ ցրուելուն, որ ձեռք ձգուելու պարագային կրնար բանտարկուիլ, աքսորուիլ կամ մինչեւ իսկ մահուան դատապարտուիլ։

« Ազատ Պելժիա»ի առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1915 փետրուար 1ին։ Անիկա գրամեքենայի բարակ թերթ մը թուղթ էր, երկու կողմը մեքենագրուած։ Անով իր ընթերցողներուն կը տեղեկացնէր թէ «խմբագրութեան եւ տպագրութեան գրասենեակները կը գտնուին ինքնաշարժի մը մէջ»։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (18)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Իսպանիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 5 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3082

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿԱՐ ՏԵՒԵՑ ԲԱԽՏԱԽԱՂԸ

Զարմանազան պատմութիւններ շրջան կ'ընեն, բերնէ բերան եւ թաղէ թաղ, Ներգաղթի նոր յետաձգման առթիւ։

Լիազօրը ինքն էր որ հաղորդեց.— «Առաջին կարաւանին մեկնումի թուականը դեռ եւս որոշ չէ»։

Ինչպէս գիտել տուած էինք անցեալ անգամ, նոր դժուարութեանց խնդիրը կապ ունի Ֆրանսական կառավարութեան հետ, եւ կը պարունակէ մանրամասնութիւններ որոնց վաւերականութիւնը դժուար է հաստատել։ Իսկ արծարծումը՝ անօգուտ։

Որքան կրցանք ստուգել, Պ. Շահվերտեան մատնուած է անել մը, թէ ներքին եւ թէ արտաքին պատճառներով։ Նիւթական — գրամական հոգէն զատ, կան բարոյական պատճառներ եւ մանաւանդ բուռն դժգոհութիններ՝ արձանագրութեանց դէմ։

Կ'ըսեն թէ վերջնապէս մաղուած, «շնորհ»ի արժանացած են 1500 սաչափ տարագիրներ, որոնց մեծագոյն մասը չոգենաւ պիտի դրուի առաջին առթիւ, երբ դժուարութիւնները հարթուին։

Կ'ըսեն թէ յուսախաբներն ու դժգոհները բողոքած են առ որ անկ է, պաշտօնական միջոցով։

Կ'ըսեն թէ շատ մը գաղթականներ կանխիկ դրամ վճարած ըլլալով հանդերձ, դուրս մնացած են վերջնական ցանկէն եւ անճառելի նամակներ կ'ուղղեն լիազօրին։

Ամէն պարագայի մէջ, անախորժ մթնոլորտ մը, որուն գըլխաւոր պատասխանատուները կը կազմեն «Հայաստանասէր»ները, — Հօկ, Վերաշինաց, Բարեգործական։ Եւ Երեւանը։

Ապահովաբար այս փորձանքը նախատեսած չէր Պ. Շահվերտեան, երբ գործի կը ձեռնարկէր տիրաբար, 1935 սեպտեմբերին չըջապատուած՝ զանազան «սրմսար»ներէ եւ «դօլամ»ներէ։

Ամէն պարագայի մէջ, մենք սրտանց կը բաղձայինք որ աւելի երկար չտեւէր այս ողբերգութիւնը, եւ լիազօրը ճամբայ հանելով իր կազմած կարաւանը, կարենար անյապաղ վերադառնալ Երեւան։

Այնինչ պատեհութիւն ունենար ժամ առաջ եւ բանիւ բերանոյ Երեւանցիներուն հաղորդելու իր նոր փորձառութիւնը։

Ինչո՞ւ չըսել,— Ներգաղթի լիազօրը ինքն ալ զոհն է քաղաքականութեան մը, որ կը տեւէ տարիներէ իվեր եւ որուն դէմ այսօր յեղու ելած են մինչեւ իսկ «Հայաստանասէր»ները, այնքան երկերես եւ անարգ մարդանքներէ յետոյ։

Եթէ Պ. Շահվերտեան ընդունակ է որ եւ է խղճահարութեան, իրեն կ'իյնայ բացատրել Երեւանցիներուն, թէ պարզապէս հեգնութիւն է պարբերաբար արտասահման դրկել զանազան լիազօրներ եւ Ներգաղթ խաղալ առանց կանխորոշ ծրագրի, բոլորովին անավարի,— իբրեւ թէ բանուորներ վարձէին ագարակի մը կամ անքի մը համար։

Ներգաղթը կ'ենթադրէ հիմնական ծրագիր եւ որոշ յանձնառութիւններ, որոնք ամէնէն առաջ կ'իյնան բուն իսկ խորհրդային իշխանութեան վրայ, եւ ոչ թէ զանազան «կոմիսար»ներու, Հօկի եւ մնացեալին վրայ։

Ներգաղթ՝ կը նշանակէ ոչ միայն նուազագոյն չափին վերածել տմարդի կաշկանդումներն ու մանուածապատ ձեւակերպութիւնները, այլ եւ ապահովել Արտասահմանի ազգ. իշխանութեանց գործակցութիւնը։

Եւ հասած ու անցած է ժամանակը, որպէսզի Ներգաղթը դադրի շնորհարաշխութեան խայտառակութենէն, վերստանալու համար իր բնական եւ տարրական հանգամանքը,— իրաւունք։ Մանաւանդ որ, անոր կարօտէն կը տառապին բուն իսկ աշխատաւորն ու գիւղացին,— իրենց բառով «պրոլետարիատ»ը։

Այս հասկացողութեամբ միայն Ներգաղթը կրնայ դառնալ բարիք ե՛ւ Հայրենիքին եւ արտասահմանի համար։

Այդ պայմանով միայն կրնան դադրիլ այն տրտունջներն ու դառն արտայայտութիւնները, որոնք բռնած են հրապարակը։

Աւելորդ է, այս առթիւ, կրկին հոլովել սովորական բանաձեւը,— բնակարանի պակաս։

Իշխանութիւն մը որ տեղի — անտեղի կը պարծենայ տնտեսական յաջողութեան վերելքով, «Սթախանովեան տեմպ»ով, մեծագումար փոխերով եւ անսպառ «պլան»ներով, իրաւունք չունի անճարելու այսքան տարրական պահանջի մը առջեւ,— այն ալ 15 տարի վերջը։

Պարտականութեանց եւ պատասխանատուութեան բեռ մըն ալ կը ծանրանայ, անշուշտ, Արտասահմանի վրայ, որ դժբախտաբար կը ներկայացնէ խառնիճաղանճ կերպարանք մը,— տեսակ մը բաբելոն։

Ներգաղթի նոր ողբերգութիւնը թող դառնայ ազդանշան մը, վերագնահատման ենթարկելու համար ամբողջ հարցը, սկսելով Երեւանէն։

Այնտեղ պարտաւոր են մշակել հիմնական ծրագիր մը, համապատասխան տարեչափով եւ վարկով, այստեղ՝ հաւաքական ճակատ, բաղձանքներ յայտնելու եւ յանձնառութիւններ ստանձնելու համար։

Առանց այս հիմնական քաղաքականութեան, հետեւանքը պիտի ըլլայ նոր եւ աւելի դառն յուսախաբութիւն, իսկ Ներգաղթը՝ պարզապէս ծաղրանկար կամ «ազգային վիճակախաղ»։

Չափէն աւելի երկար տեւեց բախտախաղը, արժատախիլ եւ աղքատաւոր բազմութեանց գքէն բերնէն բերելով տարական իրաւունք մը,— դարձ դէպի երկիր։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՍՏՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ցանձնուած նամակներուն պատճէնները

Ուրբաթ օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, դիւանագիտական բանակցութեանց եւ փոխադարձ աջակցութեան յանձնառութեանց մասին։ Վիճաբանութիւնը բացաւ աշխատաւորական խմբակցութեան վարիչը, բացատրութիւններ պահանջելով սպայակոյտներու խորհրդակցութեանց մասին։ Արտաքին նախարար Պ. Իտըն պատասխանելով եղած հարցումներուն, յիշեց թէ ապրիլ 1ին առաջին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ, որ իրեն յանձնեց գերմանական կառավարութեան հակառաջարկները։ Ետոյ շարունակեց.

— « Երէկ երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցայ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ եւ յայտարարեցի թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը մինչեւ հիմա ժամանակ չունեցաւ նախնական քննութիւն մը կատարելու Պ. Հիթլէրի վերջին առաջարկներու մասին, բայց թէ մենք շատ կարեւոր կը նկատենք զանոնք եւ արժանի ուշադիր ուսումնասիրութեան։ Այժմ անմիջական խնդիրն է փնտռել այն ձեւակերպութիւնը որուն պիտի հետեւինք։ Անշուշտ պիտի հաղորդակցինք միւս կառավարութեանց հետ, ինչ որ քիչ մը ժամանակ պիտի խլէ եւ կառավարութիւնը կը կարծէ թէ դադարի շրջան մը օգտակար է այժմ։ Ես բացատրեցի Պ. Ռիպպէնթրոփի թէ ներկայ դժուարին կացութեան մէջ մեր նպատակը նոյնն է ինչ որ տագնապին սկիզբէն ի վեր, այսինքն ապահովել բանակցութեանց շարունակութիւնը, վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար։ Ես խնդրեցի ապահովութիւն տալ Գերմանիոյ վարչապետին թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը չպիտի խնայէ իր ջանքերը, այս նպատակին համար։ Միեւնոյն ատեն, պարտաւորուեցայ շեշտել թէ բրիտանական կառավարութիւնը մանաւորաբար սախպողական կոչ մը ուղղած էր, որպէսզի Գերմանիա աջակցի փոխանցման շրջանին մէջ եւ թէ գերմանական պատասխանը չի համապատասխաներ մեր պահանջին։ Ուստի, կը տեւէ տակաւին այն դժուարութիւնը զոր կը կրենք, վստահութեան զգացում մը հաստատելու համար,— էական պայման մը բանակցութեանց յաջողութեան համար։

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Նախարարը յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց անգլիական, ֆրանսական եւ պելճիքական կառավարութեանց միջեւ կատարուած խօսակցութեանց մասին, եւ շեշտեց թէ սպայակոյտներու խօսակցութիւնները կապ ունին միայն բանակցութեանց նախընթաց շրջանին հետ, զուտ մասնագիտական են եւ չեն աւելցներ Անգլիոյ պարտաւորութիւնները։ Այս պարագաները ճշդուած են երկու նամակներով, ուղղուած՝ Լոնտոնի ֆրանսական եւ պելճիքական դեսպաններուն։ Պ. Իտըն կարդաց նամակները եւ շարունակեց.

— « Ինչպէս կը տեսնէ ժողովը, երեք անջատ խնդիրներ կը շօշափուին այս ծանուցագիրներով։

1.— Բացորոշապէս ճշդած եմ թէ այս նամակը մեզ պարտաւորութեան տակ կը դնէ միայն այն ատեն երբ ձախողի բանակցութիւնը։ Ժողովը կը տեսնէ արդէն որ ուշադրութիւն հրաւիրած եմ գերմանական կառավարութեան վերջին առաջարկներուն վրայ։

2.— Երկու դեսպաններուն հաղորդուած է թէ Ն. Վ. կառավարութիւնը պատրաստ է արտօնելու ընդհ. սպայակոյտներու խօսակցութիւնը։

3.— Ճշտած եմ թէ ընդհ. սպայակոյտներու խօսակցութիւնները չեն կրնար չահակից պետութիւններու որեւէ է մէկուն կողմէ տեղի տալ քաղաքական յանձնառութեանց, ոչ ալ որ եւ է պարտաւորութիւն՝ ազգ. պաշտպանութեան մասին։

Ինչպէս կը տեսնէ երեսփ. ժողովը, առաջարկած ենք որ ընդհ. սպայակոյտներու ներկայացուցիչները գումարուին Լոնտոնի մէջ։ Ֆրանսական եւ պելճիքական կառավարութիւնները այս մասին ալ հաւանութիւն յայտնած են։ Որ եւ է թուական չէ որոշուած գումարման համար, բայց ժողովը տեղի պիտի ունենայ անմիջապէս որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուին։ Այս խօսակցութիւնները չեն կրնար որեւէ է ձեւով վնասել այն կարգադրութեան որուն կը յուսանք հասնիլ։

Աշխատաւորական վարիչը հարցուց թէ ապահովութեան զգացումը աւելի չի՞ զօրանար, եթէ կառավարութիւնը ջանայ ծրագրուած կարգադրութեան մասնակից դարձնել Ազգաժողովին բոլոր անդամները, ոչ թէ միայն Լոքառնոյի դաշնակիցները։ Պ. Իտըն պատասխանեց թէ համամիտ է յայտնուած տեսակէտին։

Լոյտ Ճորճ ծանրանալով զինուորական խօսակցութեանց վրայ, հարցուց թէ նախարարը կրնա՞յ ապահովութիւն տալ երեսփ. ժողովին եւ ամբողջ երկրին թէ զինուորական ծրագիրներէն որ եւ է մէկուն գործադրութիւնը չի նախատեսուիր այն տեսակ պարագային երբ ձախողին բանակցութիւնները, մինչեւ որ գերմանական զօրքը յարձակում չկատարէ ֆրանսական կամ պելճիքական հողին վրայ, այսինքն մինչեւ որ իրական արշաւանք մը տեղի չունենայ Ֆրանսայի կամ Պելճիքայ դէմ։ «Այո՛», պատասխանեց Պ. Իտըն։

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՑԱՆԴՈՒՐԳՆ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻՆ, Էմի Մոլլիսըն, որ Լոնտոնէն ճամբայ ելած էր դէպի Քէյփթաուն, վար իջաւ Օրանի մէջ։ Օդանաւը ջախջախուած էր, բայց ինք անվնաս մնաց։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ զինուորութեան վերահաստատման առթիւ, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները կը սպառնան չեղեալ հռչակել Փոքրամասնութեանց վերաբերեալ դաշնագիրները։

ՍԹԱՒԻՍԿԻ ՍՈՒՔՈՒՆՔԷՆ դրամական (?)... ՍԹԱՒԱՆՈՎԵԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԴԷՄ դժգոհութիւնը կ'աճի Խ. Միութեան մէջ եւ բազմաթիւ մահափորձեր կը կատարուին, համաձայն զանազան թերթերու տեղեկութեանց։

ԻՆԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂԱՅ ՄԸ, Պոստոնի մէջ, սպաննեց իր քոյրը, չորս տարեկան, հրացանը ուղղելով անոր դէմ։

ԽԹՈՎՊԻՈՅ ԿՈՆՏԱՐ ՔԱՂԱՔԸ ՈՐ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՁԵՌՔԸ ԱՆՑԱՒ ԵՒ ՈՐ ՅԱՅՏՆԻ Է ԻՐ ՓԱՌԱՒՈՐ ՊԱԼԱՏՆԵՐՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ, ԵԹԷ...

Պ. Իտընի կողմէ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանին յանձնուած նամակը կ'ըսէ.

« Համաձայն 1936 մարտ 19ի առաջարկներուն, արտօնուած եմ պաշտօնական հաւաստիք տալու ձեզի որ՝ եթէ ձախողի այդպէս առաջադրուած կարգադրութիւնը, Ն. Վ. կառավարութիւնը

1.— Անմիջապէս պիտի ուսումնասիրէ, համախորհուրդ ձեր եւ պելճիքական կառավարութեանց հետ, անհրաժեշտ միջոցները, նոր կացութեան հանդէպ։

2.— Անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի ձեր կառավարութեան, համաձայն Լոքառնոյի դաշինքին, այն բոլոր միջոցներով որ պիտի ... համախորհուրդ

3.— Ձեզ պիտի առնէ, ի փոխարէն ձեր (եւ պելճիքական) կառավարութեան փոխադարձ հաւաստիքներուն եւ համախորհուրդ անոր հետ, իր արամադրելի բոլոր գործնական միջոցները, երաշխաւորելու համար ձեր երկրին ապահովութիւնը՝ յարձակման մը դէմ։

4.— Այս առաջադրութեամբ, պիտի հաստատէ կամ շարունակէ շփումը մեր երկու երկիրներու ընդհ. սպայակոյտներուն, ինչպէս նախատեսուած է Լոնտոնի համաձայնութեան Գ. հատուածով։

5.— Ասկէ զատ, յետագային պիտի ջանայ Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ ապահովել բանաձեւումը բոլոր նպատակայարմար յանձնարարութեանց, պահպանելու համար խաղաղութիւնը եւ միջազգային օրէնքը։

Պ. Իտընի երկրորդ նամակը կը յիշեցնէ թէ սպայակոյտներու խօսակցութեան վերաբերող նամակին յանձնումէն երբեք չի հետեւիր թէ բանակցութիւնները ձախողած են։ Եւ կը կատարէ ուրիշ ճշդումներ որոնց մասին խօսած է իր ճառին մէջ (տես անդին)։

Ֆրանսական դեսպանը յայտնելով երկու նամակներուն ստացումը, յանուն իր կառավարութեան կը հաստատէ գոյացած համաձայնութիւնը եւ կ'ընդունի խօսակցութիւնները Լոնտոնի մէջ կատարելու առաջարկը։

*** Վերջին լուրի մը համաձայն, Ֆրանսա սախպողաբար պիտի պահանջէ որ արգիլուի գերմանական ամրութեանց կառուցումը Հռենոսի շրջանին մէջ։

ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ԿԸ ՄՇԱԿԷ

Եւրոպական խաղաղութեան սոյն առթիւ

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը շարունակէ ուսումնասիրել Հիթլէրի յուշագիրը, միեւնոյն ատեն առանձին ծրագիր մը մշակելով, իբրեւ պատասխան։ Երեք օրէ ի վեր վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ Պ. Փոլ Պօնքուր զբաղած են այս հարցով։ Իրենց կ'օգնեն Լոնտոնի, Պերլինի, Պրիւքսէլի եւ Հռոմի դեսպանները, որոնք Փարիզ հրաւիրուած էին մասնաւորապէս. Ֆրանսական ծրագիրը պիտի հիմնուի հաւաքականապահովութեան սկզբունքին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին վրայ եւ նախարարական խորհուրդին վաւերացման պիտի ենթարկուի երկուշաբթի օր։ Ժողովին պիտի մասնակցի նաեւ հանրապետութեան նախագահը։ Այս ծրագրին հետ զուգընթաց, կառավարութիւնը հրաւիրագիրներ պիտի ուղղէ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն, նոր ժողով մը գումարելու համար յառաջիկայ չորեքշաբթի օր, Լոնտոնի կամ Պրիւքսէլի մէջ։ Կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութիւնը նախապէս ընդդիմացած է այս նոր ժողովին, առաջարկելով Ժընեւէն վերջը ձգել, բայց Ֆրանսայի պնդումին վրայ, հաւանած է որ գումարուի յառաջիկայ չարթուան։ Ֆրանսա կը նախընտրէ որ ժողովը գումարուի Պրիւքսէլի մէջ, բայց նկատի առնելով Անգլիոյ հանրային կարծիքին պատակտումը, աւելի յարմար կը նկատուի Լոնտոնը։ Այս ժողովը տեղի ունենայ սպայակոյտներու խօսակցութիւններէն առաջ, որ նոյնպէս Լոնտոնի մէջ պիտի կատարուին, համաձայն Պ. Իտընի առաջարկին։

Ֆրանսական շրջանակներու մէջ կը հերքեն այն կարծիքը թէ Ֆրանսայի խաղաղութեան ծրագիրը պատասխան մը պիտի ըլլայ Հիթլէրի յուշագրին. Ֆրանսա կը մշակէ վաւերագիր մը, ուր պիտի թուէ Գերմանիոյ օրինազանցութիւնները պատերազմէն ի վեր։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ֆրանսական ծրագիրը, որ պիտի հրատարակուի Լոքառնոցիներու ժողովէն վերջը, պիտի բաղկանայ երեք մասերէ։ Առաջինը պիտի կազմէ ժխտումը Հիթլէրի քաղաքական առաջարկներուն, երկրորդը պիտի պարզէ Լոքառնոյի դաշինքին արամադրութիւնները, որոնց կառչած կը մնայ Ֆրանսա, իսկ երրորդը՝ նախագիծ մը համեւրոպական խորհրդաժողովին համար, որ պիտի հրաւիրուի սմառը, եւ որուն նպատակը պիտի ըլլայ լուծել բոլոր առկախ հարցերը, եւ ապահովել երկարատեւ խաղաղութիւն մը։ Կ'ըսուի թէ Լոնտոն եւ Պրիւքսէլ հաւանութիւն յայտնած են այս ծրագրին, թէեւ անգլիական կառավարութիւնը ֆրանսականէն տարբեր կարծիք ունի կարգ մը հարցերու մասին։ Իտալիոյ դիրքը միշտ անորոշ է, քանի որ Մուսոլինի կը մերժէ որ եւ է գործակցութիւն, ցորչափ չեն վերցած պատժական անօրինութիւնները։ Ֆրանսական մամուլը անհրաժեշտ կը գտնէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւն մը, իբրեւ նախապայ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻՆՔ

Սրտի մեծ խոնարհութեամբ մը կ'ուզեմ հրապարակաւ խոստովանիլ մեղքս: Մինչեւ վերջերս, չէի գիտեր թէ որչափ ճոխ է մեր լեզուն եւ որչափ յանցապարտ ենք մենք անոր հանդէպ:

Անիմաստ մնափառութեամբ մը կը կարծէի թէ հայերէն գիտեմ, քանի որ ուսուցիչ ունեցած եմ Պ. Ց. Ալիքսանեանը, եւ Սիպիլի անթերի «Թանգարաններէն» սորված եմ հայերէնս. Ցետոյ, գոլէճի շրջանին, հայերէնս շարունակած եմ Պ. Արմենակ Բարսեղեանին հետ Մեզրագետի, Հայ Գրողներու եւ մանաւանդ անմոռանալի Եղիշէի «Վարդանանց» միջոցաւ:

Ի՞նչ ունայնամտութիւն:

Վերջերս միայն, երբ [...] մամանց հայերէնէ հայերէն [...] ներ կը թղթատէի պա[...] բուս, յանկարծ գիտա[...] աւելի օտար բառեր գիտէ[...] հայերէն: Պոլսահիի հմայքներէս մէկը նկատեր էի զուտ պոլսական բացատրութիւնները «խըրյա՛խ», «ճանըմ», «չէ՛, իշտէ ատանկ չէ եղածը», «պօ՛շ լաֆ» եւ դեռ ի՞նչ գիտնամ: Ծանօթներէ իմացեր էի կերակուրի այլանդակ անուններ,— իչկէմպէ չօրպասը, տօլմա, տալյախ, որոնք բոլորն ալ մաս կը կազմեն հարկաւ մեր հողեղէն անձին: Աղջնակի միամտութեամբ եւ զարմանահար՝ պշտեր աչուկներս բացի երբ տեսայ թէ այդ բոլորին համապատասխանող բառեր ունինք եւ բացատրութիւններ: Ու ինչքան աւելի նուրբ, աւելի ազնուական, աւելի յատուկ մեր ցեղին:

Ցիշեցի թէ սրտնեղութեամբ լուռ կը մնայի երբ գաւառացի պանդուխտները, կամ նոր բառով աքսորականները, Թուրքերէն կը խօսէին ինծի հետ: Ցաւ եւ տրտմութիւն կը զգայի, երբ երախաներու բերնէն իսկ Թուրքերէն կը լսէի: Հոս, Սուրիոյ մէջ ծնած երախաներուն: Ցիշեցի թէ օր մը, Նիւ Եորքի մէկ փողոցին մէջ, երբ երկու գեղատի կիներու Թուրքերէն խօսակցութիւնը լսեր էի, մայթին վրայ արձանացեր էի իբրեւ զարհուրելի ոճիր մը տեսած մէկուն տարաժամով: Աչքերուս պատկերացաւ անցեալ ամառուան չարչարանքս, երբ Սուրբ էլ Կարպի հրաշալի տեսարաններուն դիմաց, մեր ամարանոցէն քիչ հեռու, ամերիկեան վարժարանին մէջ օդափոխութեան եկած որբերուն Թուրքերէն խօսակցութիւնը կը լսէի: Օր մը, ոճրային բնազդներով լեցուած, գացի այդ որբերուն հետ խօսելու.

— Ի՞նչու Թուրքերէն կը խօսիք:

— Տիկին, հայերէն գիտենք, բայց տնօրէնուհին կ'ուզէ, կը ստիպէ որ Թուրքերէն խօսինք:

Անգլիացի Միս Ֆրիլլըսոնը այդպէս ինքնագլուխ կը գործէր, արհամարհելով 60.000 Հայերու տառապանքը: Իր կերցուցած հացին փոխարէն, Շիմլանի հայ որբերը պէտք է խօսէին Թշնամի լեզուն, այն օրերուն իսկ, երբ Թուրքիոյ բոլոր հայ վարժարանները պարտադրուած էին Թուրքերէնը նկատել որպէս կարևորագոյն լեզու:

Ի՞նչ կրնայի ընել ես՝ Առաջնորդարան, Կաթողիկոսական, Գաւառական, Քաղաքական, Հայրենակցական եւ Կրթական ու Հրատարակչական ուժերուն դիմաց: Երբ անոնք կը համպուրժէին, հարկաւ բան մը գիտէին:

Իմ ցասումս խառնուած յամառ ընդդիմութեան մէջ դէպի այդ որբանոցէն ելած պատանի ներկարար մը: Պատուոյ խոստում տուի իրմէ որ հայերէն պիտի խօսէր, եթէ կ'ուզէր կօշիկներս ներկել: Անգամ մը փողոցին մէջ ձեռքս կալեցի ճիշդ այն պահուն, երբ Թուրքերէն կը հայհոյէր ընկերոջը:

— Քեզի չըսի՞ որ հայերէն պիտի խօսիս:

— Ներողութիւն, Տիկին, մոռցայ: Խօսք կուտամ, ալ Թուրքերէն հայհոյանք իսկ չընել:

Ցիշեցի, նաեւ, Ջանասիրաց Միութեան քարոզները: (Կէս մը բողոքական պատանիներ եւ աղջնակներ են այս Միութեան անդամները, բոլորն ալ լաւ խմորէ): Անոնք կը շրջին հայկականաքաղաքին մէջ ա կը ցրուէին իրենց նշանաբանը՝ «Հայերէն խօսինք»: Ո՞վ պիտի ստիպէր այդ իրաւ կողք կողքի սեղմուած տուներու բնակիչները: Այդ մատաղատի պատանիներն ու աղջնակնե՞րը: Ոչ թէ հայերէն չեն խօսիր հոն շատերը, այլ իրենց փողոցին անուններն՝ իսկ Թուրքերէն դրած են, եւ իրենց հետ յարաբերող բոլոր տեղացիներուն իրենք կը ստիպեն Թուրքերէնը:

— Այսքան տարի Թուրքը մեզի տիրեց, ըսաւ օր մը ազգասէր արաբ խմբագիր մը, եւ մենք Թուրքերէն չսորվեցանք: Ընդհակառակն, Թուրքը ինք ստիպուեցաւ արաբերէն սորվիլ: Ե՞ւ Ալլահ, իրաւ որ տարօրինակ ազգ էք դուք: Մեր ժողովուրդը հիմա աւելի թրքատէր է քան առաջ եւ ... Թուրքերէն սորվեցաւ, խօսք չէ:

Կարմրած ականջներով մտիկ կ'ընէի եւ կը մտաբերէի Առնաւուտ գիւղի (Պոլիս) մեր տան դիմացի յոյն fofo. Ան որ ամէն օր, առանց չուարելու «Քալիմէրա» կ'ըսէր մեր ժպտուն «Պօնժուռ»ին փոխարէն: Օր մը, բաղկ մը չեղաւ որ մոռնար:

Այսպէս, վերէն կը նայէի թրքախօսներուն վրայ, մինչեւ որ գիտակցեցայ թէ ես ինքս ալ նուազ չեմ դաւած մեր հրաշալի լեզուին: Հիմա, ամէն օր, Պէքքայի հէքեաթային հովիտին դէմ բացուող պատուհանիս մէջ ծալապատիկ նստած, գլանիկ մը շրթներուս, կը թղթատեմ բառարանները եւ ապշահար կը մնամ: Ի՞նչ մարգարիտներ, ոսկեքարեր, տպագիրններ, հրակներ, սուտակներ, չիկաքարեր, մեղեսիկներ, կարկեհաններ, շափիւղաներ, արեւակներ, պերոզակներ, լուսնաքարեր, զմրուխտներ, յակինթներ, շողակներ, ադամանդներ: Կարելի է Անգլիոյ Մառի թագուհին այդքան գոհարեղէն չունի: Հէքեաթի մէջ միայն կարելի է: Կախարդական համրիչի մը նման, գողացող մատներով կը շօշափեմ հատ հատ այդ արքայական ճոխութիւնը եւ դիւթուած կը կրկնեմ «տեղայր մարգարիտ, տեղայր ոսկի»:

Ու մենք, անճաշակներս, ձգած այդ հարստութիւնը, գացած ենք փոխ առնել փնթի ազգի մը փնթի բառերը, կամ Սիպերիոյ խորերէն եկած եւ միայն 18րդ դարուն եւրոպականացած Ռուսերուն գերմանաբոյր բառերը, վիժած, ֆրանսական բառերը ... ասուտոմոբիլ, ռէակցիա, կուլտուրա:

Ապաշխարհութեան այս շաբաթներուն, լաւ կ'ըլլայ որ անկեղծ զղջումով մը ծեծենք մեր կուրծքը եւ առանց ամչնալու ըսենք.

«Վա՜յ մեզ, վա՜յ մեզ, վա՜յ մեզ,
Զորս առնեմ եւ զորս խոստովանեմ»:

Իր յանցանքը ընդունիլը առաջին պայմանն է զարգացած մտքին: Թիչ մը խոնարհ ըլլանք եւ մեծ անկեղծութեամբ մը ըսենք հայերէն սորվիլ: Նախ քան տուներէն եւ ճաշարաններէն դուրս վտարենք թրքական այլանդակ անունները կերակուրներու:

«Քէպապը ընենք խորոված: Օտարին համար երկու բառերն ալ հաւասարապէս խորթ են եւ դժուարահնչիւն: Թող ճիգ ընեն եւ սորվին, ինչպէս մենք կը սորվինք իրենց դժուար բառերը: Կարոսը շատ աւելի նուրբ է քան Ճէրէվիզը: Թաղիրթէ ապուրը աւելի ճաշակաւոր է քան «իշկէմպէ չորպասը»:

«Ո՜հ, ի՛նչ գեղեցիկ բառ,»— ինչպէս կ'ըսէ Օտեանի Եփիմէն «Ձարշըլը Արթին աղա»ին մէջ, խաշլամային համար:

Առանց ծայրայեղութեան եւ լուրջ նպատակով մը ջանանք զտել մեր լեզուն: Բնանդատելու մէջ առաջնակարգ տեղ կը բռնենք, բայց խոստովանինք որ մեր թշնամին մեզմէ աւելի ճարպիկ է: Ան ոչ միայն կը ջանայ մաքրել լեզուն օտարամուտ բառերէ, այլ եւ նոր բառեր կը հնարէ այդ մաքրագործումը աւելի արմատական դարձնելու համար: Նոյն իսկ, պեղումներէ գտնուած հին եւ մոռցուած բառերը կը հրամցնէ իբրեւ զուտ Թուրքերէն: Իսկ մենք, մեր ունեցած հարստութեան տէրը չենք: Ալ ինչո՞ւ կը վրդովուինք, երբ Թուրք խմբագիր մը Բաբելոնի Բէլը դուրս կը հանէ իր չաստուածութենէն եւ «Թուրք օղլու Թուրք» կ'ընէ, առեր եղբայր տալով նոյնպէս «Թուրք օղլու Թուրք» Հայկը, որ ըստ բանաստեղծներու նոյն անունով հայ նահապետ մը նախատիպարն էր եւ հաւանաբար չաստուածը հովին: Ուրարտուն եւ Հայաստանը զուտ թրքական հողերու վերածող Թուրք խմբագրին չափ ալ արամիտ չենք: Մեր թերթերէն ոմանք անիմաստ բանավէճի մը ետեւէն ինկած են, եւ Իմիլ զիգիկս, Բուկին զիգիկդ կատակերգութիւնը կը ներկայացնեն հէք ընթերցողներուն, անհամ անվախճան: Ժամանակ է որ երկու «Զիգիկ»ները իրարու հետ ամուսնանան եւ տիրանան Ոսկէ ժառանգութեան, ինչպէս կ'ըսէ Ձեխով իր թատերախաղին մէջ:

Իսկ ես պիտի թելադրէի «Ցառաջ»ին, որ իր գլխաւոր սիւնակներէն քառորդ մը տրամադրէ, եւ ամէն օր գէթ տասը հայերէն բառեր ներկայացնէ իր ընթերցողներուն, անոնց ֆրանսերէնը կամ Թուրքերէնը կամ անգլիերէնը դնելով: Դուցէ միւս թերթերն ալ լրջանան եւ ընդունին այդ մոռցուած ու անտեսուած հարստութիւնը:

Տարեվերջին կարելի է մրցում մը հաստատել ըստ գաղութի, միջնակարգերու եւ մասնակցողներու: Մրցանակներ շնորհել ամէնէն աւելի շատ հայերէն բառեր գիտցողներուն՝ տարբեր բաժանումներով:

Խանդավառութիւն ստեղծել իրականալի եւ լուրջ բաներու շուրջ. Ահա օրուան պահանջը:

ՍԵՋԱ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Ե.

Ժամանակակից ամէնէն արդիական վիպասաններէն Տիկին Վըրճինիա Ուուլֆ իր «Տիկին Պրաունինկ եւ Պարոն Պէնէթ» գրքին մէջ կը քննադատէ երեք էտուըրտեան վիպասանները: Զանոնք դատելով հանդերձ տաղանդաւոր՝ կ'ըսէ.—Ի՛նչ տարօրինակ գիրքեր գրած են անոնք: Կարելի՞ է արդեօք գիրք կոչել, որովհետեւ այնպիսի անկատարութեան եւ դժգոհութեան տպաւորութիւն մը կը թողուն: Այդ գիրքերը լրացնելու համար կարծես պէտք է կամ ընկերութեան մը անդամագրուիլ եւ կամ չէք մը ստորագրել: Էտուըրտեանները չեն հետաքրքրուիր անձերով իրենք իրենց համար, ոչ ալ գիրքով ինքն իր արժէքին համար, այլ դուրսի բանով մը ... Առնըլտ Պէնէթ մէջն է իր գրքին, սակայն ան ալ ինչ մանրամասն նկարագրութիւններով կը ջանայ իր ստեղծած նկարագիրներուն շուրջ: Ներհայեցողութեան մէկ տող այսօր պիտի բռնէր այդ բոլորին տեղը»:

Եւ անգլիական վէպը վերստին փոխեց իր դիմագիծը: Մինչեւ հիմա, աւանդական թէքնիքն էր որ յեղաշրջման կ'ենթարկուէր, ժամանակակից վիպասանները յեղափոխութեան ենթարկեցին թէքնիքը եւ ոգին: Անոնք այսօր չեն հետաքրքրուիր անհատին եւ ընկերութեան յարաբերութիւններով, անհատին արտաքին գործունէութեամբ, ոչ ալ անոր միջավայրով: Անհատի արտաքին կեանքը կորսնցուցած իր նշանակութիւնը, վիպասանները կը կեդրոնանան անոր ներքին կեանքին շուրջ:

Ձեն պատմեր դուրսի անցուդարձերը, վիպասան չեն, այլ վերլուծաբան: Հոգեվերլուծական մեթոդով կը գերագնահատեն անհատին ենթագիտակցական մտածումները եւ բնազդը:

Այս առաջնով անկարելի կը դառնայ հին թէքնիքի գործածութիւնը: Նոր վէպը պատմութիւն գրեթէ չունի, պատմութեան հին հաստատուն կառուցուածքէն մնացած է ստուերի պէս բան մը.

Քանի ընկերութիւնը կայուն է, այնքան աւելի հնարաւոր է տեսնել անձերը իրենց ամբողջական կեանքով: Վիպասանը կրնայ դիտել անձ մը, ծնունդէն մինչեւ մահը, իսկ այսօրուան պէս յարաշարժ ընկերութեան մը մէջ, անձի մը կեանքին մէկ մասը միայն կրնայ տեսնուիլ, եւ յաճախ վիպասանին տուած մէկ օրուան կեանքէն կը վերակառուցուի ամբողջական կեանքի մը լրիւ պատկերը:

Վիպական դէպքերը չեն կազմուիր այսօր աւանդական իմաստով: Ձկան այն սեւեռուն գաղափարները հետապնդող հաստատուն նկարագրով անձերը:

Մարդկային էութիւնը հիմերէն ցնցող, ահեղերական այն զգացումները ինչպէս ուժեղ սէրը, վառող նախանձը եւն., որոնք ճակատագրի նման խաղալիկ կ'ընէին անձերը իրենց ու ժակկմնութեան շնորհիւ եւ իրենցմով կը կառուցանէին վիպական հերոս մը՝ հազիւ թէ կը ցնցեն մարդը ժամանակակից վէպին մէջ: Հերոսը պարպուած բառ մըն է. կայ միայն կեդրոնական անձնաւորութիւն մը:

Ժամանակակից վիպասանն ալ կը ստեղծէ նկարագիրներ, որոնք աւելի շատ մարդու կը նմանին քան գաղափարներու: Եւ այս տեսակ անձերու վէպ մը իր հանդարտ գնացքով կը վերջանայ ամառնային խաղաղ օրուան մը հանդիսաւոր վերջալոյսին նման, փոխանակ փոթորկալից օրուան պայթուն կամ մռայլ վախճանին ինչպէս հին վէպի մէջ:

Ժամանակակից ամէնէն, ինքնատիպ վիպասաններէն մէկը՝ Ճէյմս Ճօյս իր հռչակաւոր վէպին Ulyssisի (հիւսուած Հոմերոսի Ոդիսականին վրայ) մէջ գործել կուտայ մարդու ենթագիտակցական աշխարհը: Վէպը 800 մեծադիր էջերէ բաղկացած, մարդու մը՝ Լէօփոլտ Պլումի, 24 ժամուան կեանքի արձանագրութիւնն է, բաժնուած դրուագներու: Օրը նման է Պլումի միւս բոլոր օրերուն եւ սակայն մարդուն առօրեայ կեանքը ինչքա՜ն ճոխ է: Բացի արտաքին դէպքերէն, երբ ան ներկայ կ'ըլլայ յուղարկաւորութեան մը, կ'այցելէ թերթի խմբագրութեան, կ'երթայ ճաշի, հիւանդանոց ծնունդի մը առթիւ եւն., ընթերցողը հանդիսատես է անոր ենթագիտակցական մտածումներու հարուստ գործունէութեան: Ներքին մըտածումը ցոլացնելու համար Ճէյմս Ճօյս կը գործածէ ներքին կամ լուռ մենախօսութիւնը:

Ընթերցողը հազիւ թէ կարենայ գաղափարներու յարակցութիւն ստեղծել այն ներքին մենախօսութիւններէն որ կ'ունենան վէպին անձերը:

Ենթագիտակից միտքը անսանձ կը խօսկայ ու կ'ըսէ Տիկ. Պլումի բերնով այնպիսի բաներ, որոնք չեն արտաբերուած մինչեւ այսօր վէպերու մէջ, նման յանդուգն նկարագրութիւններով. «Ուլիսես»ը հրատարակուած է Փարիզի մէջ եւ արգիլուած՝ Անգլիա:

Ցգելով աւանդական բոլոր տեսակի կապերը, Ճօյս կը ջանայ ստեղծել վէպի այնպիսի նոր արուեստ մը, որ հարազատօրէն ցոլացնէ արդի մարդու գիտակից եւ անգիտակից պատկերը: «The Portrait of an artist as a young man» գրքին մէջ կ'ըսէ.— «Ողջո՜յն ով կեանք, միլիոներորդ անգամն ըլլալով ես կուգամ դիմագրաւելու իրականութեան փորձը եւ հոգւոյս դարբնոցին մէջ դարբնելու իմ ցեղիս անստեղծ գիտակցութիւնը»:

«Ուլիսես»ի մասին քննադատները խիստ տարակարծիք են: Պաշտպանները գլխաւորութեամբ Սթիւըրթ Կիլպըրթի, կը բարձրացնեն գիրքը եւ կը կոչեն արդիական դիւցազներգութիւն մը, գրականութեան կոթող մը: Իսկ ուրիշներ Ճէրըլտ Կուլտ կը գտնեն վէպը նոյն իսկ անհասկնալի: Ճէյմս Ճօյս կը մնայ արդիական ամէնէն հետաքրքիր դէմքերէն մէկը, Օսքար Ուայլտի նման արուեստի ու կեանքի մասին ինքնատիպ մտածողութիւններով հարուստ:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

Պատկերներ գաղթականյանի կեանքէ

ԹԱՂՈՒՄԻ ԴՐԱՄ ՉՈՒՆԻՄ

Պատահմամբ չէր որ հանդիպեցայ բանուոր Միսաքին:

Անցեալ տարի էր, ծովափին վրայ կը կառուցուէր քարիւղի նոր ընկերութեան մը մթերանոցը: Շինութեան ձեռնարկուն էր ռուսական անունով հայ երկրաչափ մը, որ հակառակ տարացումի իր միտումներուն, կ... րէր Հայը ոչ թէ իր արտաքին ... ժումներուն, ֆիզիքական որոշ գիծերուն մէջ, այլ իր հոգւոյն խորը... պացոյց որ իր բոլոր գործաւորները Հայերէն եւ անոնց կը ստիպէր ... րէն խօսիլ: Ահա այս գործաւորներուն մէջն էր Միսաքը, որուն հետ չեմ գիտեր ինչու աւելի մտերիմ ... հաստատեցինք:

Ո՞ր սիրտ ունեցողն է որ, երբ ... յի այդ քառասուն զոյգ հումկու ... զուկներուն, չկրնար ... ... խօսեցուցինք իրենց անցեալէն: Բոլորն ալ գիւղացիներ են, ... տի, կալի, տան ու դրան տէր, ... Թափառական, թիթեղէ խարխուլ ... նակի մը կարօտ:

Այդ օրը Միսաք տխուր էր: Ձմեռ օրերուն ծովուն հորիզոնէն կախուած սեւ ու գորշ ամպերուն ... չափ տխրութիւն մըն էր որ կ'իջնար գծուէր իր դիմագծին վրայ:

— Ի՞նչ ունիս Միսաք, այսօր ... լոյսդ ալ մոռցար:

— Ոչինչ, Պարոն:

Իր հոյինջը սեւ ծածկոց մը, ... ձայնին չէր ներքին փոթորիկ մը ... մատնէր:

— Ըսէ ի՞նչ ունիս, թերեւս օգտակար ըլլամ:

Միսաք առանց պատասխանելու ... թին աւելի խորը խրեց աւազին ... կաւ աշխատիլ: Անցան վայրկեաններ: Լուռ էի ես: Լուռ էր նաեւ ... Այդ մարմնեղ հսկան, որ ... անհող կ'երեւէր ու իր ... թեամբ իր եւ ընկերներուն ... քի յագնութիւնը ... ներ, այդ օրը կարծես կը ... ինքն իր մէջ կը քաշուէր, ... ինչպէս լեռ մը:

Վայրկեանները կը սահէին: ... ուած կը մնայի: Միսակ առանց ... րը վերցնելու արագ արագ ... առ թի տէէֆովիլը կը լեցնէր: ... բանուորներ բեռը քցեցին ու ... Միսակ եւ աշխատանքի ... կերը, Մեսրոպ, մինչեւ ... վերադարձը ժամանակ ունէին ... առնելու, ուստի թիերը մէկ կողմ ... րին եւ աւազին վրայ երկնցան

— Մեսրոպ, ի՞նչ ունի Միսաքը

Մեսրոպ չլսելու տարաւ հարցումս: Միսակ քիչ մը զանդաղելէն ետք, ... լուխը բարձրացուց ու պատասխանեց

— Պարոն, ինչո՞ւ կ'ուզես անպայման իմանալ պատճառը տրտմութեան մը որ թերեւս քու ալ սրտիդ թախիծը ... Բայց քանի որ կը պնդես ... ըսէ.

— «Ամուսնացայ ասկէ հինգ ամիս առաջ, Պաղիրի որբուհիներէն մէկուն հետ: Այն ատեն քիչ շատ ձեռքս ... ընտանիքս ապահովելու ... բաւական խնայած էր, ուստի մեր ամուսնութեան առաջին տարին լաւ անցուցինք: Մեր այդ լաւ ... նուեցաւ, երբ ունեցանք մանչ զաւակ ...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՅԻՄԱՐԱՆՈՑ ԵՒՐՈՊԱՆ

Անցեալ շաբթու ժամադրուած էի Նիկողոս աղային հետ, սակայն երեք օր հիւանդ պառկած ըլլալով չկրցայ յարգել խոստումս: Նիկողոս աղա շիշ մը «փէքինօ» թեւին տակ եկաւ հիւանդտեսի ու ըսաւ.

— Չեմ զարմանար հիւանդ ըլլալուդ, քանի որ Եւրոպայի մէջ կ'ապրիս: Ամբողջ Եւրոպան հիւանդանոց մըն է: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել յիմարանոց մը:

Ես 39 աստիճան տաքութեան մէջ էի երբ յանկարծ բարձրացայ դէպի 40 աստիճանի: Ըսի՝

— Կը բողոքեմ: Պատիւ ունի Եւրոպան: Ցարգանքով խօսէ Եւրոպայի մասին ու մի մոռնար որ ան ստեղծեր է բարձրագոյն քաղաքակրթութիւն մը եւ դեռ ունի մեծամեծ հանճարներ՝ ինչպէս Ֆրոյտ, Պէրկսոն, Այնշթայն, Վալէրի, Վորոնով եւ Նիկողոս աղա...

— Յօնարհաբար կ'ընդունիմ հանճար մը ըլլալս: Սակայն մենք հանճարներս մատի վրայ կը համրուինք: Մենք Եւրոպայի խելօքներն ենք, այսինքն հիւանդանոցին բժիշկները ...

— Իմ թուած անձերս բոլորն ալ բժիշկ չեն:

— Կէսը բժիշկ, միւս կէսն ալ դեղագործ, փոխաբերաբար ... Հիմակ այլեւս անցնինք օրակարգին: Ժամադրուած էինք կնքելու համար գալիք պատերազմը: 1914էն մինչեւ 1918 տեւող պատերազմը ունի բազմաթիւ անուններ.

— Համեւրոպական պատերազմը,
— Մեծ պատերազմը,
— Ընդհանուր պատերազմը,
— Համաշխարհային պատերազմը:

Ի՞նչպէս պէտք է կոչել ապագայ պատերազմը: Զաւակը չծնած պէտք է պատրաստել անունը: Ինչպէս կը տեսնուի, մեծագոյն բառերը գործածուած են որակելու համար մեծ պատերազմը, հիմա ի՞նչ բառով կարելի է կնքել գալոց պատերազմը: Ի՞նչ անուն կ'առաջարկես:

— Ե՞ս ... վայրկեան մը սպասէ. գաղափար մը կայ մէջս ... Պէտք է այդ գաղափարը սա 39 աստիճան ջերմութենէն հանեմ ... յետոյ զայն ձեւաւորեմ ... յղկեմ ու կնքեմ ... եւ բանամ ...

— Ուրեմն մինչեւ քու հանելդ, ձեւաւորելդ, յղկելդ, կնքելդ ու բանալդ ես կրնամ կենացդ «փէքինօ» մը խմել...

Նիկողոս աղա մէկ տեղ երկու բաժակ խմեց, ծխեց քանի մը գլանիկ ու քրմական համբերութեամբ սպասեց պատասխանիս:

— Նիկողոս աղա ...

— Պատրաստ եմ լսելու:

— Ապագայ պատերազմը երկու բառով կարելի է կնքել: Բառին մէկ հատը թող իր անունը ըլլայ, իսկ միւսն ալ մականունը ...

— Ըսէ՛, ուրեմն

— Հայակերներու իրերակերութիւնը:

Նիկողոս աղա սահմռկեցաւ: Իր դէմքը ծամծմուեցաւ եւ ապա պաղելով քարացաւ: Քանի մը վայրկեան վերջ իր առաջին շարժումը եղաւ ձեռքը երկարել «փէքինօ»ի շիշին եւ գաւաթ մը եւս խմել՝ մրմնջելով.

— «Հայակերներու իրերակերութիւնը»:

— Կարծիքդ, Նիկողոս աղա:

— Բարեկամս, քառասուն աստիճան ջերմութեան մէջ կամ կը զառանցես եւ կամ, ինչ որ նոյնն է, բանաստեղծութիւն կ'ընես: Ո՞ր ազգը գալիք պատերազմին իբրեւ անուն կրնայ ընդունիլ այդ քու «հայակերներու իրերակերութիւնդ»: Եւ յետոյ, ազգային արժանապատուութիւն չունի՞ս: Ո՞վ ըսաւ թէ հայ ազգը կերուած ազգ մըն է: Հայ ազգը փիւնիկ թռչունն է: Ու սա թռչունին միսը չուտուիր: Հայ ազգը կերուող կամ խմուող ազգ չէ, ընդհակառակն ուտող խմող ազգ է: Ասոր համար կերցեր է ապրիլ: Ամբողջ կենսատարր է մեր ցեղին ոգին: Բան ըսէ որ բանի նմանի: «Հայակերներու իրերակերութիւնը» «բանջարակերներու մսակերութեան» պէս բան մըն է:

— Բան մըն ալ դուն առաջարկէ ուրեմն, Նիկողոս աղա, «ձիւթ մըն ալ դուն ծամէ»:

— Ես կ'առաջարկեմ երկու անուն: Գալիք պատերազմը կամ պէտք է կոչել վերջին պատերազմը կամ յիմարանոցի պատերազմը: «Վերջին պատերազմ» անուանումը տեսակ մը բարեմաղթութիւն է, որպէսզի ալ ուրիշ պատերազմ տեղի չունենայ, իսկ «Յիմարանոցի պատերազմը» պարզապէս ըսել կ'ուզէ որ եղածը խենթերու գործ պիտի ըլլայ, քանի որ ոչ ոք բան մը շահելիք ունի գալոց պատերազմէն: Ասկից զատ, այժմէն «Յիմարանոցի պատերազմ» անուանենք գալիքը որպէսզի խուսափին անկէ ...

— Հապա ազգերը, առանց պատերազմի ի՞նչպէս պիտի կարգադրեն իրենց վէճերը:

— Ո՞ր պատերազմն է որ վէճ մը կրցած է կարգադրել: Վէճերը կարելի է կարգադրել պարզապէս փէքինօ խմելով ...

— Շատ հեռացած ես լրջութենէ . .

— Ընդհակառակն ոչ մէկ ժամանակ այսքան չեմ մօտեցած լրջութեան: Կը կրկնեմ՝ ամէն կաղ ու կռիւ կարելի է կարգադրել փէքինօյով, որ կը նշանակէ սիրով, բարեկամութեամբ, հասկացողութեամբ: Փոխանակ քաղաքական հարցերը տանելու Ազգերու Դաշնակցութեան եւ կանաչ սեղաններուն վրայ, թող զանոնք բերեն Ազգերու ըմպողներուն եւ փէքինօյի սեղաններուն: Եթէ Եւրոպան յիմարանոց չըլլար՝ կը լսէր իմ պատգամս: Այս աշխարհամասը յիմարներու տիրապետութեան ներքեւ է: Եւ միշտ յիմարները կ'ըլլան ազդեցիկ, տպաւորող ու առաջնորդ: Ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը.— «Խենթը հորը քար մը նետեց, հազար խելօք չկրցան հանել»: Հիմա միլիոնաւոր խելօքներ չեն կրնար հանել հորը նետուած քարը: Պէտք էր անով քարկոծեն խենթը. Այս խենթերը ուժեղ անհատականութիւններ են, դժբախտաբար:

Ոչ մէկ բժիշկ չէ կրցած խենթը խելօքցնել, սակայն խենթերը բազմաթիւ բժիշկներ խենթեցուցած են.

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՓՈՔՐ ԳԻՒՂԸ

Մարտ 8ին կատարուած մարդահամարէն հասկցուեցաւ որ Ֆրանսայի ամենափոքր գիւղն է Մօրթօ որ ... Մարնի մէջ կը գտնուի: Այս գիւղը երբ բնակիչ 3 հոգի միայն ունի.

մը։ Այդ տանն էր Լալաշցիներուն կայանին մէջ մախաղէ տնակ մը ծախու առի, տուն տեղ կռկեցի եւ ապրեցանք. Ունեցանք մեր երկրորդ զաւակը՝ աղջիկ։ Անոր եղած տանն ձմեռուակը, հով ու փոթորիկ, անձրեւ ու հեղ. ջեղ զուրը մինչեւ կռճիկներդ ցեխ, լեռ անձրեւ, հովը ամէն ծակէ ներս կը խուժէր իր լալկան սուլոցով։ Ահա այդ օրերուն էր որ երեխան աշխարհ. եկաւ ու չատ չանցած ցաւ առաւ ու մեռաւ։ Միայն հանգարտ է անոր մահուան համար, դրամ ունէի բժիշկ բերելու, դեղ գնելու, պէտք եղած խնամքը տալու եւ երբ մեռաւ՝ բոլոր ծախքը ըրի հոգալու։ Միայն հանգարտ...

Ինկէ առջին կ'ապրինք դէշ աղէկ. Ու մը երկայն, օր մը կարճ, որովհետեւ գործերը պակսեցան, օրավարձերը տժնցան եւ առոր վրայ ժամանակ մըն ալ հիւանդ պառկեցայ։ Ներսը էրամ հատնելէն ետք, խանութպաններուն տետրակներն ալ սկսան լեցուիլ։ Աղէկնալէս ի վեր կ'աշխատիմ թէ պարտքս վճարել եւ թէ օրը օրին ապրիլ։ Ահա այս նեղ օրերուն է որ այսա հիւանդացած է։ Առջի օր ազատ ըրի, ճար ըրի բժիշկ մը բերի դեղ մը տուաւ, առեղ մըն ալ գրեց, դեղը գնեցի, իսկ առեղին դրամ չըլլալուն երէկ երեկոյ տուն դարձիս աղմուն էր, ականջն ի վար կանչեցի, աչքերը բացաւ, ինծի նայեցաւ, նոր մէն դացեց — ճանչցաւ։ Գիշերը խո՞ր կը տքար, առաւօտուն քիչ մը լաւացեր, բան գործի չերթամ, բայց ... որ տունը նստելով թերեւս այս գործէս զրկուէի ու աւելի ... աւելի... Ջան, Փարոն, մինչեւ երեկոյ չապրիրն Անոթ գլուխը կախեց, ձեռքերը պտղին բռնեց եւ աւագին մէջ թափեց Կուլա՞ր։ Չեմ գիտեր։ Շուարած, մխիթարանքի բառ մը, խօսք մը կը փնտռէի, բայց անճրկեցայ, ինչ որ գտնէի այդ նիւթին չուրջ, առջիէն անիկէն լաւեր մոռցեր էի։

-Միակ, ի՞նչ ընենք, ճակատագիր է։

— Կը ցաւիմ, Փարոն որ ճակատագրին կը հաւատաք։ Այդ բառը մեր օտար քանդեց։ Զարկին ու ծեծեցին, ըսին՝ ճակատագիր է, առին, դրամեցին տուն ու տեղ եւ աքսորեցին, ըսին՝ ճակատագիր է։ Ուրիշներու պատաններուն կողքին թիթեղէ լոյ — նը չինեցինք, մեր արիւն քրտինքը խմելով ապրեցանք ու կ'ապրինք։ Կ'ապրինք, այո, կը չնչենք ու մեր մեռելներուն ու հիւանդներուն սնարին կ'երթ. միայն կը հառաչենք՝ — բաէ ։ ուք ճակատագիր է։ Ինչո՞ւ չէք հարցներ մեր մեղքը, կամ մեղքերը, կուրծք, բանո՞մ, ահա՝— համբերութիւն եւ ճակատագիր, հնազանդութիւն եւ ստորադրութիւն, որոնք մեզ ձգեցին այս տառապանքին դժոխքին մէջ։

— Միակ, դուն ողջ մնաս, մայրը ողջ մնայ, եթէ երթայ այդ, ուրիշ մը կու գայ.

— Ցայդ զաւակիս մահով կեանքիս կէսը կը կտրի, իսկ երկրորդի մը ծնունդը ենթադրական է, քու ճակատագիր ըսելուդ պէս բան մը։ Ինչ որ ես հիմա տղուս մահուան մասին կը խորհիմ ... Թաղումի դրամ չունիմ . .

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՔԱՐԹՎԵԼՈ (Վրաստան)

Բարձր ու հպարտ ինչպէս Կազբեկ, հզօր ու վէ՛ս ես դու հիմի,
Օրերդ հաւսն, ծաղի ու ծիծաղ, Սեւ ծովու պէ՛ս ես դու հիմի.
Լուսացնցող արեւից վառ, ելեկտրոզէս ես դու հիմի,
Պայծառ ու վէ՛ս, խոր ծովու պէ՛ս, ելեկտրոզէ՛ս Սաքարթվելո։

Դու Մարգարիտ, դու թանկագին քարերի պէ՛ս արեգնաշող,
Ռուսթավէլու գրած գրքի բառերի պէ՛ս արեգնաշող,
Թբիալէթի, Սվանէթի սարերի պէս արեգնաշող,
Արեւնախշո՛վ, արեւաշո՛վ արեւաշո՛ղ Սաքարթվէլո։

Սայաթ - Նովի երգի նրման վճիտ հստա՛կ, հիացմունքով,
Էերմոնտովի Մծիրու պէս գովք են ասո՛ւմ հիացմունքով,
Գիտեն անունդ աշխարհների ամէն մասո՛ւմ հիացմունքով,
Զրնգուն գովքո՛վ, դիւթող թովքո՛վ, հզօր զօրքով Սաքարթվէլո։

Լեռներից ձիգ կատարներից, որ ծովն ի վե՛ր են ալանում,
Ուչխարների խայտուն հօտերն ու հովիւներ՛ն են ալանում,
Մթխուլներ, անգ խեւսուրներ, մոխեվիներ՛ն են ալանում,
Գլխից երե՛ր, ձիւներ թեւ-թեւ, լուսնի թերթե՛ր, Սաքարթվէլո։

Հին օրերին մեզմ հոսեցին ալաչանքո՛վ սրտիդ վրայ,—
Արագուան, Կուրն ու Ռիոն հառաչանքո՛վ սրտիդ վրայ,
Հոսում են այժմ լուսաժպիտ՝ կանաչաքօ՛ղ սրտիդ վրայ,
Վառ արքունքո՛վ, սառն ակունքո՛վ, զառ ծաղկունքով Սաքարթվէլո։

Կուրն է հոսում ափերը լիք կաթով՝ մօր պէ՛ս ջերմ, հարազատ,
Կապոյտ ծովն եւ Արաքսն գրկում՝ որպէ՛ս ջերմ հարազատ,
Ինչպէս երէք ժողովուրդներ մտիկ՝ այնպէ՛ս ջերմ, հարազատ.
Գգուող մօր պէ՛ս, եղբայր որպէս ու ջերմ այնպէ՛ս Սաքարթվէլո։

Կալխիդայի տափաստաններում՝ արեւակա՛թ ծառերի մէջ,
Արեւկաթի անթիւ կաթիլ ծառի գագա՛թ՝ ծառերի մէջ,
Լիման, կիտրոն ու մանդարին — սաթ եւ ազա՛թ՝ ծառերի մէջ,
Դու չէկ սաթո՛վ, շող ազաթո՛վ, արեւկաթով Սաքա՛րթվէլո։

Աջարիստան եւ Աբխազիա արմաւ-մագո՛վ ծովահարսեր,
Մանդարենու, նարնջենու ծրերն նազո՛վ ծովահարսեր,
Վերեւ կապո՛յտ եւ ռանեերին ծովը լազու՛ր, ծովահարսեր,
Արեւ թափող լազուր ափո՛վ, ծփուն ծափո՛վ Սաքա՛րթվէլո։

Ձիւնազանգուր լեռների մէջ կուրծքը նախշո՛ւն Քութայիսի,
Հոսող Ռիոնն արեւի տակ արծաթ դաշո՛յն Քութայիսի,
Մետաքսների ու մրգերի ոսկի աշո՛ւն Քութայիսի,
Արեւդաշո՛յն, կուրծքրդ նախշո՛ւն, ոսկէ աշո՛ւն Սաքա՛րթվէլո։

. . . .

Երբ ազատ ու բախտակից ժողովրդի՝ յոյզը պայծառ,
Սիրուն Թիֆլի՛ս, եղբայրութեան հզօր հրթի ս, յոյզը պայծառ,
Գոհար քաղաք Վրաստանի, քեզ իմ սրտի՛ յոյզը պայծառ,
Երգը՝ լոյսիդ, նոր Թիֆլիսի՛դ, ամուր ուսի՛դ, Սաքա՛րթվէլո։

Կեանքրդ յաւէտ գարուն լինի, կեանքդ արեւո՛վ, անմար մնաս,
Լէնինեաշունչ, Ստալինեան շող դարերո՛վ անմար մնաս,
Հայաստանից գրում եմ քեզ ջերմ բարեւո՛վ, անմար մնաս,
Կե՛նաց վալօ՛, չեմօ կարքօ՛, ձըմօ բիլօ, Սաքա՛րթվէլո։

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Ամբողջը 16 տուն է։ Կ'արտատպենք 11 տուն միայն։

Ըսաւ ու լռեց։ «Տէքօվիլ»ը եկած էր։ Ելաւ իր գործին։ Հեռուէն ձայնտուին, ձայնին կողմը քալեցի, իւ — րաքանչիւր քայլիս կրկնելով.

— «Մահուան մասին չեմ խորհիր ... Թաղումի դրամ չունիմ» . .

Ս. ԲԱՍՏԻԿԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ամէն ատեն կարելի է խաբել ժողովուրդին մէկ մասը եւ ամբողջ ժողովուրդը մաս մը ատեն։ Բայց կարելի չէ խաբել ամբողջ ժողովուրդը ամէն ատեն։

ԼԻՆՔԸՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՍՏՂԵՐԸ Կ'ԱԶԴԵ՞Ն ՄԱՐԴՈՑ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՎՐԱՅ

- о —

Այս հարցին մասին արտայայտուած են գիտուններ թէր ու դէմ, եւ խորհիլ որ հին է հարցը։

Քաղդէացւոց սիրելի այս հարցը զբաղեցուցեր է միտքը թագաւորներուն եւ աշխարհակալներուն, — ոմանք հաւատացեր են, ոմանք՝ ոչ։

Ձի հաւատար նաեւ Պ. Խոյլանկոն, տնօրէնը Փարիզի դիտարանին, ապրելով հանդերձ աստղերու բարեկամութեան մէջ։

— «Անելորդ չէ՞ խօսիլ աստղերու կենսաբանական ազդեցութեան մասին, երբ կատարուած փորձերը կը քանդեն ամէն հաւատք։ Իտալացի աստեղագէտ մը, ժամանակին, մարգարէացաւ — մինչ իր սիրելի աստղերէն ներշնչուած — թէ Վոլթէր պիտի մեռնի 32 տարեկանին, բայց Վոլթէր մեռաւ 84 տարեկանին։

Գիտեմ թէ պիտի առարկեն ոմանք, օրինակ բերելով կարգ մը «պուշակուած» դէպքեր, - սակայն, խնդրե՛մ, զուգադիպութիւնները փաստ չեն կրնար ծառայել գիտութեան մէջ։

Ամէն ժողովուրդ մտահաւոր մաս մը ունի գիտաւորներէն, որոնց երեւման կը կապէ պատմական աղէտներ, նոյն իսկ ... «աշխարհիս կործանումը»։ Նախապաշարո՛ւմ ...

Աստղերը աւելի խելօք են քան մարդիկը։ Պէտք է վախնալ մարդոցմէ եւ ոչ աստղերէն։ Հոգեբանական բան մը կայ, սակայն, բոլոր այս նախապաշարումներուն ծագման մէջ։ Պատմութեան խռովահար շրջաններուն՝ մարդիկ աւելի եւս միստիք կը դառնան, իրենցմէ դուրս ուժեր կը փնտռեն՝ կառչելու համար անոնց, մխիթարուելու համար անոնցմով։ Խռովկոտ շրջանի մը մէջ կ'ապրինք եւ ներկայիս,— ահա թէ ինչո՛ւ միսթիցիզմը կը ծաւալի նորէն, մարդիկ գերբնական ուժեր կ'որոնեն, կը հաւատան անդրբնական աշխարհներու ։ Եւ ամէնուն աչքերը կը բարձրանան աստղերուն, որոնք մանուկներէն բոլոր մինչեւ չափահասները, խոր հետաքրքրութիւն արթնցուցած են սկիզբէն ի վեր։

Աստղերու աշխարհը գիտական աշխարհ մըն է,— այդ աշխարհին մասին պէտք է խօսիլ թուագիտութեամբ եւ բնագիտութեամբ, բայց ոչ ... միսթիսիզմով։

Ոմանք, ախտաբանութեան մէջ, հիւանդութեանց զարգացման եւ աստղաբանական պայմաններու միջեւ յարաբերութիւն մը կ'ուզեն տեսնել. Այդ յարաբերութիւնը եւս բնագիտական օրէնք մըն է եւ ոչինչ ունի միսթիք ։ Առողջ անհատը օժտուած է բնական հակազդեցութեան մը ուժով։ Ընդհակառակն հիւանդը համեմատաբար զրկուած է այդ հակազդեցութեան ներ — պատէն, այնպէս որ յաճախ չափազանցութեան կը հասնի իր զգայնութիւնը՝ համաձայն՝ արեգակնային ջերմութեան փոփոխութեանց։ Անկէ զատ հիւանդը ցոյց կուտայ նաեւ փոփոխութիւն մը ելեկտրական ուժերու իր պաշարին մէջ։ Բոլոր այս փոփոխութիւնները կ'ազդեն անշուշտ անհատներու ախտաբանական վիճակին վրայ, որուն համար պէտք չէ երբեք մեղադրել ... աստղերը։

ՎԱԺԱ-ՓՇԱՎԵԼԱ

—.—

Շ. Բերիձէ, վրացի մտաւորական մը, որ ծանօթ է Փարիզի վրացական, նոյն իսկ ֆրանսական շրջանակներու մէջ իր դասախօսութիւններով վրացական գրականութեան մասին, Le Lien Փարիզեան ամսաթերթին մէջ ուսումնասիրութիւն մը ունի Վաժա-Փշավելայի մասին, որուն արուեստին՝ երեկոներ նուիրուեցան վերջերս Կովկասի մէջ։

Այդ ուսումնասիրութենէն՝ հետեւեալ տողերը.—

Վաժա - Փշավելա, բուն անունով Լուք Ռազիքաշվիլի, վրացական գրականութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկն է եւ կուգայ Շոթա Ռուսթավելիէն անմիջապէս վերջ, իբրեւ արտայայտութիւնը քարթվէլեան ցեղին (վրացի) ստեղծագործական ուժին։ Փշավելա օժտուած էր բազմերանգ տաղանդով,— բանաստեղծ էր, առակագիր, վիպող, երգիծաբան։ Իր գործերուն մէջ կը տիրապետէ բնութեան պաշտամունքը,— լեռներու, ձորերու, ծաղկուն հովիտներու եւ սրնգահար հովիւներու երգին արձագանգն է որ կը թրթռայ իր քերթուածներուն մէջ։

Փշավելա, ինչպէս բոլոր մեծ բանաստեղծները, մելամաղձիկ բան մը ունէր իր մէջ, խորհուրդին բերած ծանրութիւնը անպայման։ Կը սիրէր մենութիւնը, լռութիւնը, եւ ամփոփուիլ բնութեան մէջ։ Ու գեղեցկօրէն սկեպտիկ էր, սրով փիլիսոփայական վեհութիւն մը կը ստանար։ Եւ վերջապէս հայրենասէր էր, խորապէս կապուած իր բնաշխարհին։

Այժմ քանի մը նմոյշներ.—

Ամէն ինչ կը լսոփ իմ քերթուածներուս մէջ, նոյնիսկ ժայռերը,
Կը պայքարիմ հայրենիքիս, ազգակիցներուս երջանկութեան համար,
Սէր կը քարոզեմ ու կը պարտադրեմ բանաստեղծներուն։
Կ'արթնցնեմ լեռները, ամէնէն անշան խոտն անգամ, եւ ամէն իր անկենդան,
Բնութեան գեղօնս կը հիւսեմ իմ ոգեւոր ստանաւորներովս,
Քաջութիւն կը ներշնչեմ անոնց, օրինակ կ'ըլլամ անոնց,
Ամէն սրտի մէջ կը տնկեմ իմ ձայնս եւ յանգերս...

Ուրիշ մը.—

Մանիշակը կ'անի գարնան,
Եղջերուները կը կանչեն հունձքի ժամանակ,
Իսկ իմ սիրտս, մենաւոր,
Կուլայ, տակաւի՜ն ու տակաւի՜ն...
Մինչ բնութիւնը իր ձայներով կը բզկտէ միջացը։
Երկրի վրայ կա՞յ ուրիշ սիրտ մը ինձմէ աւելի հիւանդ ու վշտահար։
Ամէն բան վերջ մը ունի, կ'ըսեն, նոյնիսկ ամէնէն խոր ծովերը,
Բայց վերջ (դարման) մը ունի մահասարսուռ հոգւոյս վիշտը։

Քանի մը առածներ (գրած է 900 հատ).—

ՕՐ. ՌԵԲԵԿԱ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ԱԼՊԵՐԻԿ ՏԷՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ամուսնացած

27, Մարտ 1936, Մարսէյլ

1.— Սիրտը ցանկացող է, միտքը մտածող, բայց երկուքը եւս կ'ընթանան դէպի փորձութիւն։

2.— Աստուածային իրական մեծութիւնը կը գտնուի մեր մէջ,— անոր խաբէութիւնն է մարդկային բանականութիւնը, իսկ լոյսը՝ զգացումը ։

3.— Արեւին ճառագայթները դիւրաբեկ են, բայց եւ այնպէս լոյս կը բերեն։

4.— Մեր կեանքը յանախ մեզի կը հրամցնէ թոյն, հարցը զայն գիննի վերածելուն մէջ է ։

5.— Արցունքները կ'այրեն մեր աչքերը... տանցնելու համար մեր սիրտը ։

6.— Կը պատահի որ երազը գեղեցիկ ըլլայ հարիւր անգամ, բայց կը խաբէ մեզ հազար անգամ։

7.— Անցեալին դարձած, ներկային հոգերուն մէջ խորասոյզ, այսուհանդերձ միշտ խորհեցէք ապագային մասին ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

—.—

Պերլինի համալսարանին Արեւելեան Լեզուներու Ճեմարանին միջոցներով եւ անոր դասագիրքերու չարքին մէջ (համար 36րդ) լոյս տեսաւ նոյն Ճեմարանին հայերէնի դասախօս Տոքթ. Ա. Աբեղեանի մէկ նոր գործը՝ Քերականութիւն արդի հայերէնի ։ Մօտ 320 էջէ բաղկացած այս աշխատութիւնը, ուր ներկայացուած է աշխարհաբար հայերէնի գրական երկու բարբառներուն — արեւելահայ եւ արեւմտահայ — քերականութիւնը, կը բաղկանայ հետեւեալ մասերէն. Ա) Ձայնագիտութիւն (Գիր եւ արտասանութիւն, ձայնաշրջութիւն). Բ) Բառագիտութիւն (Բառակազմութիւն, ձեւաբանութիւն). Գ) Շարահիւսութիւն (նախադասութեան ուսումն). Դ) Ուղղագրութիւն, Ե) Ընթերցարան (հատընտիր հատուածներ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հեղինակներէ). Զ) Հայերէն - գերմաներէն բառարան։ Գրքին վերջը կցուած են գրաբարի հոլովման եւ խոնարհման տախտակները, անհրաժեշտ լուսաբանութիւններով։ Աշխատութեան սկիզբը դրուած ընդարձակ ներածութիւն մը՝ նուիրուած հայերէնի ու մանաւանդ աշխարհաբարի լեզուաբանութեան եւ երկու յառաջաբան, մէկը հեղինակին, իսկ միւսը Արեւելեան Լեզուներու Ճեմարանի տեսուչ Փրոֆ. Հ. Հ. Շեաէրի կողմէ։ Գիրքը տպագրուած է Վիէննայի Մխիթարեանց տպարանին մէջ։

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս Մխիթարեանց (Վենետիկ) հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ հայերէն ուրիշ քերականութիւն մը, Ֆրանսերէն լեզուով։

ՅԱՌԱՋ»ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Մեծածաւալ գիրք մը։

Տարեգիրքի խմբագրութեան ձեւին մասին մեր կարծիքը տարբեր է այս տարեգիրքը կազմող խմբագրին կարծիքէն։ Մեր գրական հրապարակին ծանօթ են տարեգիրքեր, որ կը նմանին դասագիրքի, թանգարանի, ժողովածուի, չտեմարանի։ Վասնզի անոնց խմբագիրները իրենց գործին կազմութեան դացած են ... տաքով։ Գրագէտ ու հոգով խմբագրողը կ'անուանէ անոնք՝ անհարկելով սովորութիւնը. որ խմբագիրը կը վարժեցնէ պերտելու հաւաքէ հաւաքէ՝ ձեւագրի տալով մը ունին։

Անհատականութեան պակաս մը կենթադրէ այս՝ առնուազն խմբագրութեան մասին, ընդհանրապէս, վերապահելով տեսակէտս, կ'ուզեմ անմիջապէս արձանագրել որ տարեգիրքը, պարբերական հրատարակութեանց մէջ, ամէնէն դժբախտն է, որովհետեւ մէկ. զարու արտադրութիւն — համայնագիտական ծանօթութիւններու բեռ մը ցուցադրելու անհրաժեշտութենէն կուգայ ան, իր ամէն երջանիկ յաւակնութիւնովը՝ դառնալ յոլարան շրջանի մը գրական, գիտական ու պատմական պրպտումներուն։ Մեր դարը զլացաւ տարեգիրքին տալ իր նպատը,— արդարեւ դասագիրքերը եւս, որոնք իրենց հին խմբագրութեամբ կը մատնեն տարեգիրք կազմելու այդ երջանիկ անանդութիւնը, առաջինն եղան որ ըզգացին դարու նպաստին զրկանքը եւ փորձեցին պաշտպանել ժամանակին։ Թորհրդային Ռուսիոյ մէջ դասագիրքի հեղինակ կը փնտռեն հիմա, այսինքն խմբագիր մը որ կարենայ ցուցադրելի ծանօթութիւններուն վրայ փոխել ժամանակին լոյսը,— դասագիրքը պէտք է համապատասխանէ ժամանակին ցնցումներուն՝ ոչ իսկ անոնց տարուան մը դանդաղ կշռոյթով, այլ կարելի է ըսել, համապատասխան զօրեայ իմացական փոթորկումներով։ Չեմ գիտեր թէ փիլիսոփաները ինչպէս կը բանաձեւեն ժամանակը, իմ գիտցածս այն է որ ժամանակը մարդկային իմացական կշռոյթին պատմութիւնն է, ահա թէ ինչու Ցոլքեա Կեսարի օրերուն ժամանակը մանուկ մըն էր որ քալել միայն գիտէր, մինչ Մուսոլինիի օրերուն՝ ժամանակը թռչիլ ալ գիտէ։ Եւ Լէնինի կարմիր հորիզոններուն եւս հիմա կը փորձուի դասագիրքը վերածել պարբերագիրքի, այսինքն հրատարակութիւնները պատշաճեցնել ժամանակի հոլովոյթին։

Արդ, ժամանակին լոյսը ո՞րքան թափանցած է «Համազգային» տարեգիրքին ներս,— փոխեցէք տարեթիւը եւ եթէ հատորը բողոքէ ձեզի, ես կը ստանձնեմ հարցումիս պատասխանը։ Այո՛, ոչ մէկ նշմար կայ այնտեղ՝ եթէ ոչ մեր վերջին «յետպատերազմեան» շրջանի իմացական աշխարհէն, այլ եւ նոյն իսկ անցեալ տարուան մեր յոգնութենէն։

Եւ ահա դէմ յանդիման խմբագրին նպատին,— խմբագիրը միջնորդ մըն է տարեգիրքին եւ ժամանակին միջեւ, միջնորդ մը որ, երբ պրիսմակին մէջէն անցընելով ժամանակին լոյսը, ենթակայական զուծաւորում մը պիտի տայ գիրքին։ Ես չեմ սիրեր առարկայական աշխատանքները, որոնք կ'ենթադրեն կրաւորական, պաղած նկարագիր։ Համաձայն չեմ Թաչեանի տեսակէտներուն՝ երբ, «Հայրենիք»ի եւ «Վէմ»ի մասին իր վերլուծումներուն ընթացքին, առաւելութիւն մը կը համարի խմբագրին բացակայութիւնը իր աշխատանքին մէջ։ Ո՛չ, ես պէտք է հոտն առնեմ քրտինքին, ճանչնամ, քրտինքին հոտով՝ ստեղծագործին անհատականութիւնը, ինքզինքը պարտադրող մեծութիւնը, վասնզի խռովայանինք վերջապէս,— այլ եւս հեռացած՝ հելլենական հին գաղջէն,— ստեղծագործութեան արուած նոր տարազով՝ ստեղծագործ մըն է նաեւ խմբագիրը։

Այդ է, սակայն, որ կը պակսի «Համազգային» տարեգիրքին,— այսինքն ժամանակը եւ իր խմբագրին անհատականութիւնը։

X

Հարուստ է, նիւթով, «Համազգային» տարեգիրքը։ Խմբագրութեան ձեւին մասին մեր վերլուծումէն վերջ՝ այս հատորը կրնանք ըսել թէ «Հայրենիք» ամսագրին մէկ թիւն է, այն տարբերութեամբ որ աւելի փորով է, աւելի չատ նիւթ ունի։

Բաժնուած է,— դասական սովորութեամբ մը,— 5 մասերու. Ա.— Գրականութիւն, Բ.— Գրական քննադատութիւն, ուսումնասիրութիւններ, Գ.— Պատմագիտութիւն, բանասիրութիւն, Դ.— Գիտութիւն, փորձառութիւն, Ե.— Գրական արձագանգ (ի՛նչ խեղճ է սակայն տարեգիրքին այս մասը երակը կամ զարկերակը)։

Գրական բաժնին մէջ՝ անծման Համաստեղը, Կ. Մեհեան, Գ. Կապոյտաբենց, Հ. Զարգարեան, քանի գրողներ։ Այս բաժնին մասին պիտի չխօսիմ,— այն օրէն ի վեր՝ երբ հասկցայ թէ սխալ է քննադատական ծանր հրետանի գործածել մեր մէջ, կլիմայ փոխեցի եւ հիմա չեմ հաւնիր ... գրականութենէ։ Ու թողլ տուէք որ միւս մասերուն համար եւս ըլլամ քրոնիկագիրը, որ կը յիշատակէ նիւթերը.—

Ուսումնասիրութիւններու հետաքրքրական բաժնին մէջ.—

«Ներաշխարհ» (Ե. Օշական,— շատ կը խօսուի Օշականի hermétismeին մասին, իմ կարծիքովս՝ չկան hermétique գրողներ, կան չհասկցող ընթերցողներ(*), վասնզի սիրելի է մութ գրականութիւնն ալ, սակայն Օշականի այս «մութքը» մութ չէ, անյաջող է),— Հայ երիտասարդութիւնը եւ հայերէն լեզուն (Ե. Տէր Անդրէասեան),— Աբեղեանն ու արեւմուտքը հայ հոգին մէջ (Ե.Ձ. Սիրունի), Գրական շարժումը Հայաստանում (Ա. Թոնդկարեան),— Հայ մշակոյթի վարիչը բառ Ստ. Նազարեանցի (Գ. Գիւզալեան),

(*) Պէտք է դասաւորել ընթերցողներն եւ ոչ թէ ընթերցուածքը,— առմէնէն յստակ ճանչցուած հեղինակներն անգամ չեն հասկցուիր յանախ։ Հարցուցեր եմ խառնոցի վէպ կարդացողի մը,— ի՞նչ կ'ըսէ Թայիսը(վէպ)։ Պատասխանեց.— Աթէնայի մը սիրոյ պատմութիւնն է։ Այդ չէ որ, սակայն, կ'ըսէ Թայիսը՝ ոչ ինծի համար, ոչ ալ անոնց համար, որոնք զգացումներու խենթկարային պատմութենէն անդին տեսնել գիտեն։

— Ինտրա (Գ. Մխիթարեան,— արդար գնահատութիւն, որ կը զարմանէ Օշականի անյաջողութիւնը),— Ե. Օշական (Մ. Թէօլէօլեան), «Շտեմարան» լրագիր (Ե. Իրապեկ),— «Համազգային»ը (Ռ. Բերբերեան)։

Պատմագիտական.— Համայնական հողատիրութիւնը հին Հայաստանում (Ն. Ադոնցեան),— Գէորգ բժիշկ Հախվերտեան (Տոքթ. Վ. Թորգոմեան),— Սկանդինաւեան հայագէտներ (Ա. Աբեղեան),— Բառաքննական (Կ. Ց. Բասմաջեան),— Անգլոյ իշխանն Եւան (Ս. Սրենց),— Պեհրամ էլ Էրմենի (Գ. Մուրեան),— Մեր պատմիչները իրրեւ քննադատ (Բ. Թաչեան)։

Գիտութիւն եւ գեղարուեստ.— Պայքար ընդմէջ հաճնարին եւ խենթութեան, Շումանի սիրոյ եւ մտքի տառապանքները (Շ. Նարդունի),— Տիեզերքի ճակատագիրը (Փ. Սանասար),— Ցդութեան ճանաչումը (Տոքթ. Ե. Արզումանեան),— Նկարչութիւնը եւ իր արդի ձգտումները (Հր. Ալեաճեան),— Ճշմարտութեան տագնապը եւ բարոյական նոր ըմբռնումներ (Գէզամ Երամեան),— Հայ փեզչուկ երաժշտութեան մասին (Հայկ Սամուէլեան)։

Նիւթեր, որ կը հետաքրքրեն ամէն միտք, երիտասարդ թէ տարէց, գրող թէ իմաստասէրը։

Եւ 350 ժեծադիր էջ, պատկերազարդ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ման խաղաղութեան որ եւ է ծրագրի յաջողութեան. բայց խնդիրը այն է որ Անգլիոյ մէջ երբեք տրամադիր չեն վերցնելու պատժական անօրէնութիւնները եւ ընդհակառակն նոր պայքար մը կը մղուի, զանոնք ընդարձակելու եւ խըստացնելու համար։

Սակայն եւ այնպէս, կարծողներ կան թէ՝ հիմա որ Եթովպիոյ գլխաւոր բանակները պարտուած են եւ Մուսոլինի հաւանած է ժամանակցիլ հաշտութեան բանակցութեանց, կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ Միւս կողմէ, կարգ մը Ֆրանսական թերթեր առիթողաբար կը պահանջեն ոչ միայն վերցնել Իտալիոյ դէմ հաստատուած պատիժները, այլեւ նիւթական անօրէնութիւններ հաստատել Գերմանիոյ դէմ, եթէ մերժէ տեղի տալ։

Դեսպաններու խորհրդակցութեանց առթիւ, Հռոմի դեսպանը յառկայէս շեշտած է թէ Իտալիա կը սպասէ որ պատիժները վերցուին, որպէսզի կարենայ գործակցիլ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն։ Պերլինի դեսպանը կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց Գերմանիոյ ներքին կացութեան մասին, հաստատելով թէ բանակը այժմ աւելի հաշտարար տրամադրութիւններ ունի Հիթլէրի հանդէպ։ Իր կարծիքով, Գերմանիոյ վարչապետը առաւելագոյն ծրագիր մը կազմած է, աւելի կամ պակաս տեղի տալու համար բանակցութեանց ընթացքին։

Մամուլին կարծիքը կացութեան մասին

Մէկ օրէն միւսը, որոշ փոփոխութիւն մը կը նշմարուի Փարիզի մամուլին արտայայտութեանց մէջ։ Ուրբաթ օր եւ երէկ աւելի չափաւոր լեզու կը գործածէին աջակողմեան թերթերը, գրական դիրք բռնելով Հիթլէրի առաջարկներուն հանդէպ, թէեւ հեգնութիւններն ու վերապահումները միշտ կը շարունակուէին։ Հիմնական տեսակէտը այն է որ Ֆրանսա գերմանական յուշագրին պատասխանէ իր սեփական ծրագիրը ներկայացնելով։

Լոնտոնի մամուլը միշտ գնահատելով Գերմանիոյ առաջարկներուն կարեւորութիւնը, անհրաժեշտ կը գտնէ փարատել Ֆրանսայի անվստահութիւնը Գերմանիոյ հանդէպ։ «Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ գիտել կուտայ թէ «չի բաւեր ոտնալ Հիթլէրի դէմ։ Գերմանական ուղղամտութիւնը ամէն գնով եւ ընդ միշտ ուրանալու վճռական միտումը միայն աղէտի կրնայ առաջնորդել։ Եթէ Գերմանիա յանձն առնէր — ինչ որ չըրաւ — ենթարկուիլ նուաստացուցիչ ապաշխարանքի մը, ի՞նչ էր «դաշնագիրներու սրբութեան», արհեստավ սկզբունքները պիտի ըլլէին թէ ռազմախաղ մը կը փորձէ, Անգլիոյ հանրային կարծիքին վրայ ազդելու համար»։

Փարիզի ժողովրդական թերթերէն «Լը Փոփիւլեր» կը գրէ թէ «Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի մերժէ գերմանական ծրագիրը՝ իր ներկայ վիճակին մէջ, բայց չպիտի փակէ բանակցութեանց դռները»։ «Փըթի Փարիզիէն» կ'աւելցնէ.— «Ֆրանսայի պատասխանը պիտի պարունակէ բացորոշապէս շինարար մաս մը, ներշնչուած՝ Ազգաժողովին ուխտէն եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքէն»։ «Թան». — «Եթէ կ'ուզէն ճամբան հարթել օգտակար բանակցութեանց համար, անհրաժեշտ է փարատել այն մշուշը որով Հիթլէրի յուշագիրը կը ծածկէ Գերմանիոյ արարքը»։ «Էնֆորմասիոն». — «Գերմանական կառավարութեան ծանուցագիրը կը կազմէ շատ կարեւոր վաւերագիր մը որ պէտք է ուսումնասիրուի բոլոր մանրամասնութիւններով եւ հաւանական ձգտումներով, որպէսզի կարելի ըլլայ քննել առարկայօրէն»։

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ զարմանք յայտնել Ֆրանսայի բռնած դիրքին հանդէպ, միշտ փառաբանելով Հիթլէրի ծրագիրը

Իտալացիները կը շարունակեն յառաջ խաղալ

— • —

ՆԷԿՈՒՍԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԸ — ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԸ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԵՑԱՒ

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հիւսիսային ճակատի բանակը ամենօրէն շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, կը հետապնդէ թշնամի ուժերը որոնք փախուստի մատնուած են եւ որոնց գլուխը կը գտնուէր արքայից արքան։ Վերջին լուրերու համաձայն, Եթովպիոյ պարտեալ բանակին մնացորդները կը համախմբուին Մարիամ Աշանկի կոչուած գիւղին շուրջը։ Ցանա լիճին հիւսիսային կողմը։ Հաւանական է որ Նէկիւսը վերջին դիմադրութիւն մը փորձէ այս գիւղին մէջ։ Ուրիշ գրոյցի մը համաձայն, Նէկիւսը անձնապահ գունդի փոքրաթիւ զօրամասի մը հետ արագօրէն կը նահանջէ դէպի Տէսիէ։ Զինուորական մասնագէտներ կ'ըսեն թէ իր դիրքը շատ խախուտ է, քանի որ իտալական շրջուն զօրամասեր կրնան կտրել նահանջի գիծը, պաշարելով Տէսիէի ճամբան, արեւելքէն եւ արեւմուտքէն։

Իտալական հինգ օդանաւեր երէկ, շաբաթ, ռմբակոծեցին Ատտիս-Ապէպան եւ մասնաւորապէս օդանաւային կայանը։ Ռմբակոծութիւնը տեւեց 45 վայրկեան։

*** Ամսարայէն կը հեռագրեն թէ թեթեւ անձրեւներու եղանակը սկսած է Էրիթրէայի եւ Եթովպիոյ մէջ, մասնաւորապէս Աշանկիի եւ Մաքալէի կողմը։ Իտալացիները շատ մը ճամբաներ շինած ըլլալով, չեն վախնար փոխադրութեանց դժուարութիւններէ։ Կիսաւարտ ճամբաներու շինութիւնը պիտի լրանայ յունիսին, երբ կը սկսին ծանր անձրեւները, տեւելով մինչեւ Սեպտեմբեր։

*** Իտալական բանակը անգլիական շրջանին մօտեցած ըլլալով (Ցանա լիճ), Հռոմի թերթերը սկսած են քննել փափուկ խնդիր մը,— անգլիական եւ իտալական շահերուն հակամարտութիւնը։ Այս առթիւ դիտել կուտան թէ՝ հին դաշնագիրներու համաձայն, Անգլիա միայն «ջրային» շահեր ունի այդ շրջանին մէջ, կապուած՝ Նեղոսի հետ, մինչ Իտալիա հողային բոլոր իրաւունքներն ունի լիճը շրջապատող երկրամասին վրայ։

4,000,000 Նացի տղաքներ, 10 — 14 տարեկան, մետաղեայ գեղարդներ ստացան Հիթլէրի հրամանով, իբրեւ ապագայ զինուորցուներ։ Բոլորն ալ անդամ են երիտասարդական հզօր կազմակերպութեան մը եւ մարզանք պիտի ստանան, նշանառութեան փորձերով։

«ՍԱՏԱՆԱՅԻ ԿՂԶԻԷՆ» (Ֆրանսայի ամէնէն ահաւոր թիարանը) 14 դատապարտեալներ փախած են հոկտեմբերին, հինգ հոգի ալ՝ սեպտեմբերին, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը։ Ուրեմն 19 փախստական երկու ամսուան միջոցին։

Հաւափիթման վառեցաւ ելեկտրական աթոռին վրայ

Ամիսներով, բայց մանաւանդ վերջին շաբթուան ընթացքին հոգեկան ահռելի տառապանքներ կրելէ եւ քանի մը անգամ յետաձգուած վայելելէ յետոյ, գերման առաղձագործ Հաւափիթման ելեկտրական աթոռին վրայ նստաւ ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.47ին (Փարիզի ժամով շաբաթ առտու 1.47), իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը գնդ. Լինտպէրկի երախային։ Բանտապետը ստիպուեցաւ գործադրել մահավճիռը, որովհետեւ դատարանը դադրեցուցած ըլլալով նոր ամբաստանեալին դատավարութիւնը, Նիւ Ճըրսիի կառավարիչը մերժած էր նոր յետաձգում շնորհել։ Մահապարտին վերջին խօսքերն եղան.— «Ես անմեղ եմ, անմեղ եմ»։

Կառավարիչը իր մերժումը հաղորդեց կէս ժամ առաջ։ Հաւափիթման մահախուցը առաջնորդուեցաւ ժամը 8.41ին։ Եօթը վայրկեան վերջը ամէն ինչ վերջացած էր։ Ելեկտրական շող մը միայն կը լուսաւորէր մահախուցը, աթոռին վրայ, երբ դատապարտեալը ներս առաջնորդեցին, ընկերակցութեամբ խոստովանահօր, բանտապետին եւ երկու պահակներու։ Մահապարտին տափարին աջ մասը ճեղքուած էր, ելեկտրահայրը տեղաւորելու համար, եւ գլուխը ածիլուած։ Ծնկը բաց էր։ Հագած էր թեթեւ շապիկ մը եւ հողաթափներ։ Դահիճը եւ իր երկու օգնականները անմիջապէս թաց երիզներ դրին քթին, աչքերուն եւ ունքերուն վրայ, ինչպէս եւ ելեկտրահաղորդ թեւին եւ սրունքին վրայ։ Գործողութեան ներկայ էին 12 պաշտօնական վկաներ եւ վեց լրագրողներ, բոլորն ալ ականջ կտրած՝ լսելու համար մահապարտին վերջին

խօսքերը։ Դահիճը լուռ ու մունջ, կատուի մը պէս անցաւ ելեկտրական աթոռին ետեւը, աչքանին մօտ։ Ներկաներէն մէկը գլուխով նշան ըրաւ։ Երկու հազար մահացու վոլթեր սարսեցին մահապարտին մարմինը, որ դէպի առաջ նետուեցաւ, եւ ձեռքերը գալարուեցան։ Դահիճը ընդհատեց հոսանքը, յետոյ նորէն արձակեց, առաւելագոյն չափին հասցնելով, եւ դարձեալ կտրեց։ Կապոյտ բարակ ծուխ մը բարձրացաւ մահապարտին գլուխէն դէպի ձեղունը...

Վերջին ճաշը եղած էր կարոս (քէրէվիզ), ձիթապտուղ, պանիր, պտուղ, կարկանդակ եւ սուրճ։ Ցերեկը, շարունակ փղձկելով Աստուածաշունչ կը կարդար։

Հաւափիթման ծնած էր 1899ին, Սաքսոնիոյ մէջ։ Ձերբակալուած էր 1934 սեպտեմբեր 18ին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ԱՊՐԻԼ — MARDI 7 AVRIL 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3083

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՐԿԱՅ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Ընտրական պայքարը, որ կը խմորուէր ամիսներէ ի վեր, սկսաւ երէկ, երկուշաբթի, արտակարգ ուժգնութեամբ:

Շաբաթներ առաջ տեղաւորուած էին ազդատախտակները, բոլոր հրապարակներուն վրայ, եւ երէկ արդէն կ'երեւային շռնդալից յայտարարութիւններ, մեծատառ եւ պատկերազարդ:

Տեղացին շատոնց վարժուած է այդ կարգի յայտարարութեանց: Իսկ օտարականը որ աչքէ կ'անցընէ զանոնք, միշտ ալ կը մղուի ենթադրել թէ ծանր փոթորիկներ կը սպառնան այս երկրի գլխուն.

Իրականին մէջ, նոյն մեթոտներն են որ կը կրկնուին չորս տարին անգամ մը, բուռն արտայայտութիւններով: Բայց երբ քուէարկութիւնը կը վերջանայ, մարդիկ ապշահար իրարու կը նային:

Ճիշդ է որ բացառիկ պարագաներ չեն պակսիր այս անգամ:

Երկիրը մատնուած է խռովայոյզ վիճակի մը: Տնտեսական տագնապը կը ծաւալի եւ կը սաստկանայ, հակառակ բոլոր խոստումներուն: Աջի եւ ձախի պայքարը հասած է չափազանց վտանգաւոր աստիճանի մը: Պետութեան ելմտացոյցը հսկայական բաց մը կը ներկայացնէ, եւ կառավարութիւնը միշտ բազմաթիւ վարկեր կը պահանջէ: Դեռ շատ չըներ որ 40 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը կնքեց Լոնտոնի մէջ:

Եկող – գացող կառավարութիւնները անկարելին կը փորձեն, ֆրանքին արժէքը պահելու համար, մինչ զօրաւոր հոսանք մը երկրի հիմնական դարման կ'առաջարկէ դրամին արժեզրկումը: Իրական թերթ մը կը հաղորդէր թէ նախընթաց շաբթու 72 միլիոն ֆրանքի աւանդ ձգուած, բայց 403 միլիոն ետ առնուած է դրամատուններէն, ինչ որ կը նշանակէ 331 միլիոնի կորուստ:

Աւելի վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ արտաքին կացութիւնը:

Երկիրը այլեւս կորսնցուցած է իր վստահութիւնը՝ դաշնագիրներու նուիրականութեան մասին: Գերմանիա երկու անգամ հիմնովին խախտեց Վերսայլի դաշնագիրը, կատարուած իրողութեան առջեւ դնելով դաշնակիցները, եւ մարդ չի կրնար նախատեսել թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի յանգի այս քաղաքականութիւնը:

Այս ճակատին վրայ, մտահոգութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, դաշնակիցները իրենք ալ համաձայն չեն հիմնական կէտերու մասին: Մինչ Անգլիա կը շոյէ եւ հաւասար գծի վրայ կը դնէ Գերմանիան, Ֆրանսայի համար այս վերջինը կը ներկայանայ միշտ իբրեւ պարտեալ եւ հետեւաբար յանցապարտ:

Հռենոսի ապազինեալ շրջանին վերագրաւումէն (7 մարտ) մինչեւ հիմա, ճիշդ մէկ ամիսէ ի վեր, ինչ որ տեղի ունեցաւ, ոչ թէ կը հերքէ, այլ կը հաստատէ այս իրողութիւնը: Ճիշդ է որ Մեծն Բրիտանիա հաւատարմութեան եւ աջակցութեան հաւաստիքներ կ'ընծայէ, բայց այդ բոլորը արժէք պիտի ունենան այն ատեն, երբ Գերմանիա յարձակում կատարէ Ֆրանսայի կամ Պելճիոյ վրայ: Արդ, Հիթլէր խելագարած պէտք է ըլլայ, այդպիսի զէնք մը տալու համար Լոքառնոցիներուն ձեռքը:

Ֆրանսա անելի մատնուած է նաեւ իտալեւեթովպական պատերազմին պատճառով:

Հետեւելով պատիժներու քաղաքականութեան — բրիտանական ծրագիր — Ֆրանսա կը կարծէր թէ նոյն տնօրինութիւնները պիտի գործադրուէին Գերմանիոյ դէմ, բայց յուսախաբ եղաւ: Լոնտոնի մէջ պարզապէս հասկցուցին թէ Գերմանիա իր հողն է որ կը գրաւէ:

Ուրեմն, Ֆրանսա կորսնցուց Իտալիոյ բարեկամութիւնը, առանց փոխարէն բան մը ստանալու, եւ հիմա ելքեր կը փնտռէ, պատիժները դադրեցնելու կամ գոնէ թեթեւցնելու համար, մանաւանդ որ իտալական զօրքը յառաջ կը խաղայ անարգել:

Տակաւին կայ Աւստրիոյ վերազինման խնդիրը, որ լուրջ մտահոգութեան մատնած է Փոքր Համաձայնութիւնը,— Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Չեխոսլովաքիա, երեքն ալ Ֆրանսայի հովանաւորեալները:

Ահա թէ ինչքան պղտոր ժամանակաշրջանի մը կը զուգադիպին Ֆրանսայի երեսփոխանական ընտրութիւնները:

Դեռ չխօսեցանք բուն ընկերային եւ քաղաքական պայքարի մասին, որ սուր հանգամանք ստացած է 1935էն ի վեր, երբ կազմուեցաւ ժողովրդական ճակատը (ընկերվարական, համայնավար, արմատական եւայլն):

Զանազան տագնապներէ յետոյ, Ֆրանսա ունեցաւ դահլիճ մը ուր կը ներկայացուին ձախակողմեան հոսանքները:

Արդարեւ, Սառոյի դահլիճն էր որ ոչ միայն գործադրեց «խռովարար» կազմակերպութեանց օրէնքը, լուծելով «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, այլ եւ անապարեց վաւերացնել Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը:

Առժամեայ կը համարուէր այս դահլիճը, բայց ահա ինքն է որ կը կատարէ ընտրութիւնները, գործնապէս ղեկավարելով զայն:

Անշուշտ շատ բան կախում ունի ընտրութեանց արդիւնքէն, թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքանութեան տեսակէտով:

Ժողովրդական ճակատը փայլուն յաղթանակի մը կը սպասէ, քաջալերուած՝ աշխատաւոր բազմութեանց համակրանքէն եւ զանազան ընտրութեանց մէջ շահած յաղթանակներէն:

Ան գետինը նպաստաւոր կը համարի նաեւ անոր համար որ, տնտեսական յարաճուն տագնապը եւ գործազրկութիւնը խոր դառնութեան մը մատնած են զանգուածները:

Այս առթիւ, ուշագրաւ է որ, ամէնէն կարմիրներն ալ, Ֆրանսայի համայնավարները, ատենէ մը իվեր սրտառուչ բանաձեւեր եւ նշանախօսքեր կ'արձակեն,— «Ազատ Ֆրանսա, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա» ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

ԾԱՆՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌՋԵՒ

Արտակարգ ժողով Ժընեւի մէջ վաղը, չորեքշաբթի

Ֆրանսական ծրագիր – յուշագիրը վերջնապէս խմբագրուած ըլլալով, երէկ վաւերացուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ: Ծրագիրը կը բաղկանայ երեք հիմնական գլուխներէ: Առաջինը կը ժխտէ Գերմանիոյ առարկութիւնները, որոնց համաձայն Ֆրանսան է որ առաջին անգամ խզեց դաշնագիրները: Երկրորդը կը բացատրէ թէ Ֆրանսա ինչու չի կրնար ընդունիլ որ գերմանական ամրութիւններ շինուին Հռենոսի մէջ, առանց բացարձակ ապահովութեանց: Այս առթիւ գիտել կուտայ թէ մարտ 19ի յուշագրէն ի վեր, որ յանձնուեցաւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Պելճիոյ կողմէ, գերմանական կառավարութիւնը ոչինչ ըրած է, գոհացում տալու համար չորս պետութեանց: Հետեւաբար անհրաժեշտ կը գտնէ միջոցներ ձեռք առնել: Իսկ երրորդ մասը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի առաջարկները, հաւաքական ապահովութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան պահպանման համար, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին առայժմ: Երբ շահակից պետութիւնները սկսին քննել գերմանական եւ ֆրանսական ծրագիրները, ինչպէս եւ համեւրոպական բանակցութեանց ընթացքին, Անգլիոյ խոստացած երաշխաւորութիւնները ի զօրու պիտի ըլլան: Այս առաջարկութեամբ ալ, շուտով պիտի սկսին սպայակոյտներու խօսակցութիւնները, մասնագիտական հարցերու մասին, որպէսզի Ֆրանսա անակնկալի մը առջեւ չգտնուի, եթէ բանակցութիւնները ձախողին:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական ծրագիրը կը պահանջէ ոչ միայն արգիլել ամրութեանց կառուցումը, ԱՅԼԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶՕՐԱԳՈՒՆԴ ՄԸ ԴՆԵԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԳՈՐԾԷ ԱՅՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ ՈՐՈՆՔ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԿԸ ԴՐԺԵՆ:

Այս վերջին առաջարկը մաս կը կազմէ հիմնական ծրագրին եւ հաւանաբար Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ պիտի հանուի յառաջիկայ ամսու, ֆրանսական ընտրութիւններէն վերջը, իսկ միւս առաջարկին վրայ այժմէն կը պնդեն Ֆրանսացիները, ընդունիլ տալու համար Լոքառնոցիներուն, երբ Ժընեւի մէջ անոնց ներկայացուցիչները ժողով գումարեն վաղը, չորեքշաբթի, իբրեւ անդամ 13երու յանձնախումբին:

Ֆրանսա օրերէ ի վեր կը պնդէ որ Լոքառնոյի դաշնակիցները նոր ժողով մը գումարեն Փարիզի կամ Պրիւքսէլի մէջ, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար. բայց Անգլիա մերժեց, քանի որ արդէն Ժընեւ պիտի հաւաքուին, հետեւաբար կրնան այնտեղ կատարել իրենց խորհրդակցութիւնը: Անգլիական տեսակէտով, այս հանդիպումն ալ իրական խորհրդակցութիւն մը չպիտի ըլլայ, այլ կարծիքներու փոխանակութիւն:

Ժընեւի ժողովին առթիւ, Ֆրանսա կ'ուզէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը փութացնէ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ հաշտութիւնը, կարելի եղածին չափ շուտ վերցնելով պատժական տնօրինութիւնները: Ֆրանսական տեսակէտով, կարելի չէ ապահովել Աւստրիոյ անկախութիւնը, եթէ Իտալիա ի վիճակի չըլլայ կատարելու իր դերը՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ. Եթէ Ֆրանսա յաջողի համոզել 13երու յանձնախումբը որ աւելի մեղմ ընթացք բռնէ Իտալիոյ դէմ, այն ատեն այս վերջինը սրտագին աջակցութիւն պիտի ընծայէ ֆրանսական ծրագրին. Բայց խնդիրը այն է որ Անգլիոյ հանրային կարծիքը միշտ կ'ընդդիմանայ պատժական տնօրինութեանց վերացման, այնպէս որ անհաւանական չէ նոր հակամարտութիւն մը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, 13երու ժողովին առջեւ: Ֆրանսական մամուլը հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն կը պահանջէ վերցնել պատժական տնօրինութիւնները եւ վերջացնել իտալեւեթովպական պատերազմը, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել Իտալիոյ գործակցութիւնը Եւրոպայի մէջ: Կիսապաշտօնական «Թանփ» անգամ այս տեսակէտը կը պաշտպանէ ուշագրաւ խմբագրականով մը: Այս առթիւ կը թելադրէ վերստին քննել Լաւալ-Հօր ծրագիրը, որ անցեալ դեկտեմբերին մերժուեցաւ Անգլիոյ հանրային կարծիքին կողմէ: «Այդ մերժումը սխալ մըն էր եւ հիմա որ Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգի մէջ է, նոր սխալներ պէտք չէ գործել»

*** Լոնտոնէն կը հերքեն այն լուրը թէ Պ. Իտըն Հիթլէրի լիազօրին թելադրած է քարոզչական գիրքերու ցանկէն հանել Առաջնորդին «Իմ Պայքարս» գիրքը, քանի որ գերմանական ծրագիրը կը տրամադրէ արգիլել գրգռիչ հրատարակութիւնները

Պօլտուին եւ Իտըն պիտի հրաժարի՞ն

Այս միջոցին կարգ մը զրոյցներ կը շրջին Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Այսպէս, կ'ըսուի թէ վարչապետ Պ. Պօլտուին պիտի հրաժարի եւ իրեն պիտի յաջորդէ Նէվիլ Չէմպըրլէն, ելմտական նախարարը: Պօլտուին հրաժարելու մտադրութիւն յայտնած էր վերջին ընտրութեանց ատեն, բայց կը կարծուի թէ այս անգամ բուն պատճառը դահլիճին մէջ տիրող տարակարծութիւնն է՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Միեւնոյն զրոյցներուն համաձայն, պիտի հրաժարի նաեւ Պ. Իտըն եւ իրեն պիտի յաջորդէ Լորտ Կնքապահ Հալիֆաքս, որ իրեն ընկերացաւ Փարիզ եկած ատեն, երբ Գերմանիա նոր գրաւած էր Հռենոսի ապազինեալ շրջանը: Հաւանական թեկնածու կը համարուի նաեւ Սըր Րոպըրթ Հօրն, նախկին ելմտական նախարարը: Չէմպըրլէնի հաւանական յաջորդը կը նկատուի, իբրեւ ելմտական նախարար, Սըր Ս. Հօր, նախկին արտաքին նախարարը, որ ստիպուեցաւ հրաժարիլ, երբ դահլիճը մերժեց Լավալի հետ մշակուած հաշտութեան ծրագիրը:

Ընտրական պայքար Ֆրանսայի մէջ

Երէկ պաշտօնապէս սկսաւ ընտրական պայքարը, բոլոր շրջաններուն մէջ: Պայքարին գլուխն անցած են երկու գլխաւոր հոսանքներ, ժողովրդական ճակատը (ձախ) եւ ազգայնական ճակատը: Միջանկեալ ասպարէզ նետուած են բազմազան եւ զարմանազան հոսանքներ: Հռչակաւոր Հերեքէն Պաշն ալ հրատարակեց իր ծրագիրը, ուր կը պահանջէ.—

Խորհրդարանը լուծելու իրաւունք տալ հանրապետութեան նախագահին.

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱ՞Ն ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

Պօլէմիք կը գրէ մեզի ապրիլ 4 թուականով.—

Քաղաքապետութիւնը առանց ազգի խտրութեան դադրեցուց բոլոր անգործներու նպաստը ապրիլ 1էն սկսեալ: Այսօր ալ դէս քաղաքապետարան կանչելով հրահանգեցին հաղորդել այն երկու ընտանիքներուն, որոնք առաջին կարաւանով Հայաստան պիտի մեկնէին եւ անգործ ըլլալով կառավարութենէն ճամբու ծախք խնդրած էին, ճամբայ ելլել դէպի Մարսէյլ, մինչեւ ապրիլ 15. Եթէ ուրիշ անգործ ընտանիքներ ալ կան որ կը փափաքին նոյն կարաւանով մեկնիլ, պէտք է արձանագրուին մինչեւ ապրիլ 6: Ինծի ըսին թէ Ֆրանսայի եւ խորհրդային կառավարութեան միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ ֆրանսական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ հայ անգործ ընտանիքներուն ճամբու ծախքը հոգալ մինչեւ Պաթում: Սոյն հրամանը իրենց եկած է Վօքլիւզի նահանգապետութենէն:

*** «Ժանգու» կ'իմանայ թէ Կոմիտաս վարդապետի մարմինն ալ Հայաստան պիտի փոխադրուի ներգաղթի կարաւանին հետ:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ԲԱՆԱԿԸ ՑԻՐՈՒՑԱՆ

Ճամբան կը բացուի դէպի Տեսիէ եւ Ատիս Ապէպա

Իտալական բանակը նոր յաղթանակ մը տարաւ շաբաթ օր, գրաւելով Քուօրամը, հիւսիսային ճակատին վրայ, որով ճամբան կը բացուի դէպի Տէսիէ եւ Ատտիս – Ապէպա: Այս առթիւ հրատարակուած իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ բանակը, որուն կը հրամայէր կայսրը ինք, դէպի հարաւ կը փախչին յուսահատական խուճապով մը: Քուօրամ կը գտնուի Աշանկի լիճին հարաւակողմը եւ շատ կարեւոր դիրք մըն է: Ճակատամարտի ընթացքին սպաննուած են հազարաւոր Հապէշներ, իրենց ետին ձգելով բազմաթիւ հրացաններ, գնդացիրներ եւ 8 թնդանօթ: Իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ բազմաթիւ դասալքութիւններ տեղի կ'ունենան կայսեր բանակին մէջ:

*** Իտալական յաղթանակներու շարքը, որ սկսաւ մարտ 31ին, գրեթէ ոչնչացուցած է Նէկիւսին բանակը,— 45 — 50,000 հոգի (հիւսիսային ճակատ): Մնացեալ զինուորները փախած են ցիրուցան, ահարեկ՝ սպանդային ռմբակոծութիւններէն որոնք երբեք շունչ առնել չէին տար: Մարտի վերջին օրերէն ի վեր, Հապէշները ի զուր կը փորձէին կասեցնել Իտալացիներու յառաջխաղացութիւնը: Իտալական բանակը ապրիլ 1ին եւ 2ին գրաւած ըլլալով ռազմագիտական դիրքեր, յարձակողականի ձեռնարկեց ապրիլ 3ին, կրակ տեղացնելով թէ ցամաքէն եւ թէ երկինքէն: Օրը իրիկուն չեղած, Հապէշները հազարաւոր դիակներ ձգեր էին ռազմադաշտին վրայ: Յաջորդ օրը յարձակողականը վերսկսաւ, յանգելով Քուօրամի գրաւման: Այսուհետեւ հիւսիսի ճամբան բաց է դէպի մայրաքաղաք եւ ոչ ոք կրնար կասեցնել իտալական յառաջխաղացութիւնը, բացի աշխարհագրական խոչընդոտներէն:

** Այս յաղթանակին առթիւ, շատ մը յուսահատական զրոյցներ կը շրջին: Այսպէս, կ'ըսուի թէ արքայից արքան հաշտութիւն պիտի խնդրէ, կամ պիտի հրաժարի գահէն, թէ հետեւեալը հեռագիրը ուղղած է Թագուհիին.— «Ձեզի ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ աղօթել ինծի համար»: Հապէշական զեկոյց մը կը հերքէ այս լուրերը:

*** Ինչպէս հաղորդած էինք, իտալական հինգ օդանաւեր շաբաթ օր ռմբակոծեցին Ատտիս - Ապէպան: Անակնկալ մը եղաւ այս յարձակումը: Բնակիչները կէս քուն էին, բայց յանկարծ արթնցան եւ հրացանները որոտացին: Բազմաթիւ քաղաքացիներ փախան գիշերանոց, ոտքով, ջորիով կամ ինքնաշարժով: Օդանաւերը միայն վեց ռումբ նետեցին եւ ռազմախաղեր կատարեցին կէս ժամու չափ: Այս ձեռնարկը ազդանշանը կը համարուի նոր յարձակողականի մը:

** Ճիճիգա, Հարրար եւ Տիրէ Տաւա նորէն ռմբակոծուեցան: Եւրոպացիները կը փախչին դէպի Ճիպութի:

8000 սպանեալ, 10000 վիրաւոր

Իտալական վեց օդանաւեր կիրակի առտու ռմբակոծեցին Տէսիէն, ինչ որ կը նշանակէ թէ բանակը պիտի շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը դէպի հարաւ, մինչեւ մայրաքաղաք: Եթովպական զինուորները կը շարունակեն նահանջել, իտալական օդանաւերու եւ գնդացիրներու կրակին տակ:

Վերջին շաբթուան կռիւներու ընթացքին Հապէշներու կորուստը եղած է 8000 մեռեալ եւ 10,000 վիրաւոր: Իտալական օդանաւերը կատարած են 121 թռիչքներ, նետելով 70 թոն ռումբ: Կ'ըսուի թէ 40,000 կանոնաւոր զինուորներ մասնակցած են 20,000 Իտալացիներու դէմ: Չի գիտցուիր թէ կայսրը ո՛ւր կը գտնուի:

Լոնտոնի եթովպական դեսպանը կը ծանուցանէ թէ մասնաւոր փոխառութիւն մը պիտի կնքուի Անգլիոյ մէջ, մէկ միլիոն ոսկի ճարելու եւ զինուորական օդանաւեր գնելու համար: Փոխառութիւնը միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ «դժուարութենէ ազատելու այն երկիրները որ պարկեշտօրէն կը գործադրեն պատժական տնօրինութիւնները եւ պիտի օգնէ Եթովպիոյ՝ արագօրէն եւ ուժգնօրէն ետ մղելու իր թշնամիները»:

*** Իտալացի տեղակալ մը, որ վիրաւորուած եւ հիւանդանոց փոխադրուած էր, նկարագրելով Աշանկի ճակատամարտը, կ'ըսէ.—Երազի պէս կուգայ եւ տակաւին կը տեսնեմ սեւ գլուխներ, թեւեր եւ սրունքներ որոնք ցիրուցան կը նետուէին անջրպետին մէջ, անջատուելով զինուորներու մարմիններէն: Միտքս տինամօ մը դարձած էր եւ անդադար կը կրկնէր.— «Պէտք է շահինք»: Յանկարծ տեսայ որ գնդացիր մը կ'ուղղուի ինծի դէմ եւ բնազդաբար ձեռնառումբ մը նետեցի: Ուրիշ գնդացիր մը կը հնձէր մեր զինուորները եւ ես երկրորդ ձեռնառումբ մը նետեցի, մահուան անդունդը գլորելով ուրիշ սեւամորթներ: Գիտէի որ մարդ կը սպաննեմ, բայց կը խորհէի թէ կա՛մ պէտք է սպաննեմ եւ կամ սպաննուիմ:

*** Քուօրամէն Տէսիէ հեռաւորութիւնը 150 քիլոմեթր է, բայց ճամբան բանուկ ըլլալով, Իտալացիները պիտի կրնան աւելի արագ յառաջ խաղալ:

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ (Նախկին Փեթերպուրկ) մեծ թատրոններուն կարգ մը տնօրէնները ձերբակալուեցան, գողութեան եւ չարաշահութեան մեղադրանքներով: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ տոմսակներով տոմսեր կը ծախէին արհեստակցական միութեանց, առանց օրինական գինը կատարելու, թէեւ տետրակին մէջ կ'արձանագրէին: Կ'ըսուի թէ այս գործառնութիւններով ամբաստանեալները իւրացուցած են 200,000 րուբլի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԳԻՆ

Դաշնակցութեան մէջ ամէնէն ուշագրաւ գիծը,— իր անձնազոհ ոգին է։ Այս է նաեւ ամէնէն թանկարժէք յատկանիշը իւրաքանչիւր Դաշնակցականի մէջ։ Առանց այս անձնազոհութեան ոգիի, Դաշնակցութիւնը, պահելով հանդերձ իր դաւանանքը — ծրագիր, կանոնագիր եւ որոշումներ — պիտի չունենար իր ստեղծարար ոյժը եւ իր բարոյակրթիչ հմայքը։ Պիտի ուզէինք որ ընթերցողը արժանի ուշադրութիւնը ընծայէր մեր մատնանշած երեւոյթին։ Որովհետեւ մեր նպատակը չէ ջերմ զգացում մը շռայլել Դաշնակցութեան հասցէին, այլ ըմբռնել իմաստը այն բացառիկ յատկութեան, որ անբաժան մնաց հայ մեծ քաղաքական հոսանքէն իր կեանքի 46 տարիներու ընթացքին։ Ուշագրաւ է երեւոյթը մանաւանդ այն պատճառով, որ անձնազոհութեան ոգին ոչ ընդհատումներ ունեցաւ (ժամանակի ընթացքին) եւ ոչ ալ ընկրկումներ (իր թափին մէջ)։ Այս ըսել է, որ այդ ոգին բխեցաւ հիմնական աղբիւրէ մը, որ էութիւնը կը կազմէ հայ քաղաքական կազմակերպութեան։

Ոչ միայն պղծուած են բառերը մեր դժբախտ իրականութեան մէջ, այլ եւ խաթարուած են անոնք իրենց իմաստին մէջ։ Ցեղինը յետիններու մէջ, որ հանրային զոհասեղանին դահեկան մը դրած է իր աւելցուկէն, յաճախ այդ դահեկանին մէջ մարմնացած կը տեսնէ մարդկային բոլոր առաքինութիւնները եւ անձնազոհութեան վերջին խօսքը։ Եւ ճիշդ այս բառն ալ կը գործածէ, գիտնալով հանդերձ, որ իր զոհածը ոչ կեանքն է, այլ միայն դահեկանը։ Եւ բառերու խաթարումի տեսակէտով ցաւալին այն է, որ կան այս տիպի ոչ միայն անհատներ, այլ կան նաեւ ամբողջ հոսանքներ։ Իրողութիւն է սակայն, որ անձնազոհ են քիչերը։ Արտակարգ ժլատութեամբ երեւան կուգայ այս ոսկի յատկանիշը, երբ մանաւանդ խօսքը հաւաքականութեան շուրջ կը դառնայ։ Իսկ այս տեսակէտով Դաշնակցութիւնը բացառիկ տեղ կը գրաւէ ոչ միայն հայ կեանքի, այլ եւ ազգերու մեծ ընտանիքին մէջ։

Կ'արժէ քիչ մը երկար կանգ առնել հայ քաղաքական հոսանքի այս ուշագրաւ յատկութեան վրայ։

Դաշնակցութիւնը ծնաւ հայ հողէն, ապրեցաւ հայ հողի վրայ եւ մաքառեցաւ հայ հողին համար։ Լրիւ եւ ամբողջութեամբ ան հայրենածին զաւակ է, հայրենատենչ ոյժ եւ հայրենակերտ բազուկ։ Այս է իր բուն էութիւնը։ Իր բոլոր միւս գործերը — օժանդակ աշխատութիւններ են։ Ինչ որ Դաշնակցութիւնը ըրաւ (ու կ'ընէ) հայ մշակոյթը արգասաւորելու, հայ տնտեսութիւնը ամրապնդելու եւ գթութեան գետինը մեր կեանքի մէջ աւելի բեղնաւոր դարձնելու,— այս ամէնը ան կ'ընէ բուն նպատակի — միակ եւ հիմնական — ճանապարհը հարթելու համար։

Քաղաքական դատ, հայրենիքի վերանուաճում — ահա այս է իտէալը, որուն կոչուեցաւ ծառայելու Դաշնակցութիւնը։

Եւ այս իմաստով ան եղաւ միակը հայ կեանքի մէջ։ Ըսել չենք ուզեր, թէ ուրիշներ չպայքարեցան այս հողի վրայ. ոչ, այս չէ մեր խօսքին իմաստը, սակայն չենք հայութեան արգանդէն այլ հոսանք մը, որ Դաշնակցութեան չափ չաղախուած ըլլար հայ հողին եւ անոր նման միաձուլուած՝ ցեղային արիւնոտ իտէալին։ Եւ ինչպէս որ ժենաշնորհ դարձաւ հայրենիքի վերանուաճման գաղափարը Դաշնակցութեան համար, ճիշդ նոյն ձեւով ժենաշնորհ դարձաւ ինքնազոհողութեան առաքինութիւնը ի խնդիր այդ գաղափարի յաղթանակի։ Անուն չունին Դաշնակցութեան նահատակները, որովհետեւ քանակ չունին անոնք, անթիւ են եւ անհամար։ Անյագաբար հայ հողը ծծեց Դաշնակցութեան արիւնը, գումարտակներով ընտիրներու նշխարները փռելով Հայոց աշխարհի բովանդակ տարածքին։ Ոչ ոք այսքան մոլեգին շունչով եւ այսքան յամառ հաւատքով տարրացաւ Հայ Դատին։ Այս բառին բացառաբար քաղաքական առումով։ Այսպէս չեղաւ մինչեւ իսկ բոլշեւիզմը. այն հոսանքը, որ անցքերու անակնկալ բերումով օր մը տիրացաւ հայ երկրին։ Առեղծուած մնաց ոչ միայն իր ծնունդը, այլ եւ իր յաղթանակը։ Գէթ այս մարզին մէջ մենք «մարգարէ» չունեցանք։ Ոչ ոք գիտցաւ, թէ օր մը ռուսական ահեղ տարերքը պիտի պըտտուէր, յաղթականօրէն կարմիր դրօշ պարզէ աշխարհի մէկ վեցերորդին վրայ եւ «ազատ» հռչակէ — իբրեւ խորհրդային ընկերվար հանրապետութիւն — նաեւ մեր հայրենիքը։ Ու եթէ պիտի մեռնէր Դաշնակցութիւնը, պիտի մեռնէր ճիշդ այդ օրը — 1920 Նոյ. 29ին։ Որովհետեւ առաջին անգամն ըլլալով մեր վերջին յիսնամեակի պատմութեանը մէջ, ճիշդ այդ օրը կը ծնէր հայ քաղաքական ոյժ մը, որ հայութեան անունէն կուգար հայ քաղաքական դատը լուծելու։ Այնքան զարմանալի անակնկալ ոչ ոք կը սպասէր պատմութենէն, եւ այնքան բացառիկ շնորհ ոչ ոք ընծայած էր հայ հոսանքի մը։ Բայց եղաւ անիմանալին. տիրանալով Հայրենի Հողին, խորհրդային իշխանութիւնը — անուանապէս Հայ — նոյն օրն իսկ ուրացաւ գոյութիւնը Հայ Դատի։

— Հայաստանի խորհրդայնացումով մեռաւ [illegible] եւ՝ վերջնապէս լուծուած կը նկատեն Հայ Դատը։

Բոլշեւիզմը մոռցաւ ձեւակերպել իմաստը իր քաղաքական հաւատամքի եւ այս բովանդակութիւնը դրաւ իր շահած յաղթանակի մէջ։ Ոչ ամբողջական Հայաստան, ոչ թրքահայ դատ, ոչ ազատագրական ժողովուրդ, ոչ զօրեղ երկիր — այս հարցերէն եւ ոչ մէկը գոյութիւն ունէր բոլշեւիզմին համար։ Անոնք բոլորը լուծուած կը նկատուէին խորհրդայնացումովը ծնած հայրենիքի մը, որուն վրայ ծուարած էր մաս մը մեր ժողովուրդէն։ Այս արիւնոտ հարցերու գոյութիւնը ուրացաւ սակայն բոլշեւիզմը, բայց չուրացաւ հայ կեանքը։ Չուրացաւ հայ ժողովուրդը։ Ու երբ Արարատի ստորոտէն ռուսական սուինին բազմած համայնավար Հայը, պատրանաբար հանդիսանալով կարմիր Մոսկուայի, մեռած կը հռչակէր Հայ Դատը, ճիշդ նոյն ժամին Հայոց Աշխարհի կուրծքէն պոռթկացած խորհրդաւոր ձայն մը առջի կը կոչէր Դաշնակցութիւնը եւ վերստին անոր կը վստահէր Հայ Դատի հետապնդման արիւնոտ գործը։ Ու ճիշդ նոյն պատճառով այդ վայրկեանէն իսկ նոր թափով կը վերակենդանանար անձնազոհութեան ոգին Դաշնակցութեան մէջ։

Ըսինք արդէն, որ Դաշնակցութիւնը ինքը Հայ Դատն է, ոսկրը ոսկրէն եւ արիւնը՝ արիւնէն։ Այս իտէալին հետ ծնաւ Դաշնակցութիւնը եւ այս իտէալի շունչին տակ կերպաւորուեցաւ Դաշնակցականը։ Եւ պարզօրէն հանուրի սեփականութիւն դարձաւ այն ահեղ ճշմարտութիւնը, թէ ազատութեան կարելի է տիրանալ միայն մահով, կարելի է հայրենիքը վերանուաճել միայն արիւնով։ Ու երբ հայ մարդը, Դաշնակցութեան ծնունդի առաջին իսկ օրերէն կը մերձենար անոր ու կը փափաքէր մկրտուիլ անոր գաղափարական աւազանին մէջ, գիտէր արդէն, որ ինք կենդանի նահատակ մըն է։ «Սահման անցա՞ւ»— այս խորհրդաւոր բառը հայութեան բերնին մէջ համազօր էր այն ճշմարտութեան, թէ «անցնողը» — մահուան գիրկը նետուեցաւ։ «Երկիր մտա՞ւ»— այս ըսել էր թէ նահատակներու շարքին անցաւ, ոտք դրաւ համատարած Պանթէոնի մը մէջ, ուրկէ վերադարձ գրեթէ չկայ։ Այս ձեւով մշակուեցաւ, ամրացաւ ու ստեղծարար առաքինութիւն դարձաւ անձնազոհութեան ոգին Դաշնակցութեան մէջ։ Այս ձեւով ան յարատեւեց, ապրեցաւ ու շքեղցաւ իր արտայայտութեանց մէջ, 46 տարի շարունակ։ Շարքերը տեւաբար նորընծայուած մնացին այն գաղափարով թէ իրենք ուխտեալներն են դատի մը որուն կարելի է ծառայել միայն արիւն տալով, միայն անձ զոհելով։ Այսպէս—երէկ, երբ դրօշ չկար, այնպէս նաեւ այսօր, երբ կայ եռագոյնը, կայ անոր վերստին տիրանալու ցեղային արիւնոտ տենչը։ Հոս, բացառաբար իր այս հիմնական կոչումին մէջ պէտք է որոնել բացատրութիւնը այն հմայիչ առաքինութեան, մեռնելու այն յօժարակամ պատրաստակամութեան, որ իբրեւ նկարագրի առանձնատիպ գիծ ծնաւ եւ մնաց Դաշնակցութեան մէջ սկիզբէն մինչեւ այսօր։ Եւ որովհետեւ համայնավար իշխանութիւնը Հայաստանի խորհրդայնացումով ոչ թէ բացուած, այլ գոցուած հռչակեց հայ դատի լուծման ճամբաները, ուստի պատմութիւնը նորէն ու վերստին Դաշնակցութեան ուսերուն դրաւ այդ ճամբաները բանալու, հայ դատը լուծելու արիւնոտ բեռը։ Այլ խօսքով՝ պարտադրաբար կենդանի պահեց Դաշնակցութեան մէջ անձնազոհութեան ոգին։ Ան հմայիչ ուժ, որ պատկառելի կը դարձնէ Դաշնակցութեան բազուկը եւ տիրական՝ անոր հմայքը։

Խաղաղած չէ աշխարհը, այլ երկունքի մէջ է ան, ահեղ ու խորհրդաւոր։

Մեռած չէ Հայ Դատը, այլ կենդանի է ան, յղի ամէնէն արիւնոտ անակնկալներով։

Մեռնելու առաքինութիւնը զուր շռայլանք չէ մեր կեանքին մէջ, այլ քաղաքական անմերժելի պարտադրանք։

Եթէ պիտի ապրի Դաշնակցութիւնը, պիտի ապրի իբրեւ գերազանցապէս քաղաքական ազդակ։ Ան կը մեռնի, երբ կը դադրի մարտական ուժ ըլլալէ հայ դատի։ Ինչպէս որ Դաշնակցականին մէջ Դաշնակցականութիւնը կը մարի, երբ ան կը դադրի մարտիկն ըլլալէ այդ դատի։ Մշակոյթ թեղնաւորելով, ժողովուրդի մը անտեսութեան զարկ տալով եւ կամ զուտ մարդասիրական զգացումներ ճոխացնելով կարելի չէ եռագոյնը ունենալ եւ եռագոյն պահել։ Կարելի չէ հայրենիք ստեղծել եւ անոր ազատութեան տիրանալ։ Անոնք պայքարի օժանդակ միջոցներ են միայն, բուն զէնքը— արիւնն է։ Խաչուելու յօժարակամ պատրաստակամութիւնը, այն զարմանալի ոգին, որ շարան առ շարան անձնազոհութեան կը մղէ Դաշնակցական շարքերը։ Ոչ բոլոր կուսակցութիւնները — մեր խօսքը օտարներու մասին է— այսքան կենդանի կերպով այս ոգին կը պահեն։ Որովհետեւ անոնցմէ քիչերուն համար իրենց հետապնդած նպատակին տանող ճանապարհը — նահատակութեան ճամբան է։

Անձնազոհութեան ոգիի ներկայութիւնը Դաշնակցութեան մէջ ապացոյց է, որ տակաւին քաղաքականապէս կ'ապրի եւ գաղափարօրէն կը կենսագործէ Հայ Դատը։ Իսկ այն յամառ հալածանքը, որ հայ դատի թշնամիները մոլեգնաբար կը մղեն Դաշնակցութեան դէմ, ինքնին վկայ է, որ իրաւամբ անձնուրաց է Դաշնակցութիւնը, որ ան պահած է յանուն հայ հայրենիքի տիրանալու իր անուրանալի առաքինութիւնը։

Իր հետապնդած դատը կը կերպաւորէ իր դէմքը։

Քանի որ միայն նահատակութեան ճամբով կարելի է հայրենիքի տիրանալ, ուստի նահատակներ անպակաս պիտի ըլլան Դաշնակցութեան մէջ։ Այս ոգին դեռ պիտի ապրի մեր մէջ, քանի դեռ կ'ապրի հայ դատը։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

ՊԵՐԼԻՆ.— Կիրակի, մարտ 29ին, տեղի ունեցաւ Պերլինի հայ գաղութին տարեկան ընդհանուր ժողովը, նախագահութեամբ Տոքթ. Ա. Աբեղեանի եւ քարտուղարութեամբ Ե. Աբէլեանի։ Ներկայ էր գաղութին անդամներուն մեծամասնութիւնը։ Օրակարգին վրայ դրուած էին հետեւեալ հարցերը — 1. Զեկոյց Գաղթ. Միութեան վարչութեան, իր մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան մասին. 2. Զեկոյց վերստուգիչ յանձնաժողովին. 3. Հրաժարում վարչութեան. 4. Ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Բոլոր հարցերուն շուրջ տեղի ունեցան բազմակողմանի վիճաբանութիւններ, որոնք յանգեցան բաղձալի ու դրական եզրակացութեան։

Նախ կարդացուեցաւ հրաժարեալ վարչութեան տարեկան զեկոյցը։ Գաղթ. Միութիւնը անցած մէկ տարուան ընթացքին ունեցած է հետեւեալ մուտքերը.— Ամսավճարներէն՝ 2268 մարք, հանդէսներէ եւ զանազան հասոյթներէ՝ 730 մարք, նուէրներէ՝ 630 մարք, եկեղ. մուտք՝ 185 մարք, անցած տարուընէ փոխանցած՝ 360 մարք, համագումար՝ 4173 մարք։

Ելքի գլուխները, նոյն այդ մէկ տարուան ընթացքին.— Հոգեւոր հովիւին թոշակ՝ 1800 մարք, անոր հին պահանջի հաշւոյն՝ 288 մարք, եկեղ. եւ գիւանական ծախքեր՝ 955 մարք, գաղութիս կարօտեալներուն նպաստ՝ 710 մարք, պատրաստ դրամ սնտուկին մէջ՝ 420 մարք, համագումար՝ 4173 մարք։ Զեկոյցէն տեսնուեցաւ որ Գաղթ. Միութիւնը ողջ պահանջներ եւս ունի, 308 մարքի չափ։

Վերստուգիչ յանձնաժողովի զեկոյցէն եւ ընդհանուր ժողովին մէջ տեղի ունեցած քննութենէն պարզուեցաւ որ Գաղթ. Միութեան վարչութիւնը փորձած է իր բոլոր կարելին, ապահովելու համար անհրաժեշտ ծախքերուն նիւթական միջոցները։ Նկատի ունենալով որ Պերլինի հայ գաղութը մեծ չէ ինքնին եւ անոր ալ մէկ մասը միայն իր աջակցութիւնը կ'ընծայէ ընդհանուր գործին, ձեռք բերուած արդիւնքը գոհացուցիչ կը համարուի։

Ինչ կը վերաբերի Գաղթ. Միութեան վարչութեան բարոյական գործունէութեան, անցած մէկ տարուան ընթացքին, այդ եւս բաւարար կը նկատուի։ Երկար տարիներէ ի վեր Պերլինի հայ գաղութին մէջ կանոնաւորաբար կատարուող ազգային տօները անցած մէկ տարուան ընթացքին եւս նոյն ուշադրութեամբ տեղի ունեցած են — Ապրիլեան սգատօնը, Մայիս 28, Մշակոյթի Օրը եւն.։ Առանձին շուքով տօնուած է մանաւանդ Մշակոյթի Օրը, որ այս անգամ նուիրուած էր Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակին։ Գաղթային եւ Գերմանահայ Միութիւնները միասնաբար կազմակերպած էին այդ տօնը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ գերման բարեկամներ, առաջին հերթին՝ Պերլինի համալսարանի իրանագիտութեան եւ հայագիտութեան ուսուցչապետ Տոքթ. Հ. Հ. Շեադէր, հանգուցեալ Մարքվարտի յաջորդը։

Բացի վերոյիշեալ ազգային տօներէն, վարչութիւնը կազմակերպած է ներկայացում մը, դաշտահանդէս մը, դասախօսական եւ տարեկան հանդէսներ, ընդունելութեան եւ ողջերթի հաւաքոյթներ, եւն.։ Մանուկներու համար կազմակերպուած է մասնաւոր հանդէս մը, անոնց իսկ մասնակցութեամբ։ Օրիորդներն ալ ունեցած են իրենց սեփական երեկոյթը, որոնց եւս վարչութիւնը ընծայած է իր աջակցութիւնը։ Այդ բոլոր հանդէսներուն եւ հաւաքոյթներուն միշտ ալ ներկայ եղած են գաղութիս անդամները, երբեմն նաեւ գերման բարեկամներ։

Եկեղեցական արարողութիւններն ու տօները եւս կատարուած են սովորականին պէս։ Հոգեւոր հովիւը, Գ. վ. Շահպազեան միեւնոյն ատեն շարունակած է մայրենի լեզուի դասեր տալ հայ դպրոցականներուն։ Այս բոլոր ձեռնարկները մեծապէս նպաստած են, որ ազգային ոգին արթուն մնայ գաղութիս անդամներուն մէջ, մեր փոքրերն ալ մեծնան նոյն այդ ոգիով։ Պատանիներու եւ երիտասարդներու համար այդ ուղղութեամբ մասնաւոր աշխատանք կը թափէ «Հայ Երիտասարդ» Միութիւնը, իր պարբերական հաւաքոյթներով եւ դասախօսական ժողովներով։

Գաղթ. Միութեան վարչութիւնը սերտ կապ պահպանած է նաեւ Համպուրկի ու Լայփցիկի հայ գաղութներուն հետ։ Համպուրկ կ'ապրին մօտ 70 Հայեր, իսկ Լայփցիկ՝ քանի մը հոգի։ Հոգեւոր հովիւը տարին երկու անգամ այցի կ'երթայ այդ քաղաքները։ Անցեալ տարուան ընթացքին, Համպուրկի մեր հայրենակիցները, առաջին անգամ ըլլալով, կազմակերպեցին իրենց հանդէսը, որուն Պերլինէն եւս մասնակցեցան քանի մը հայրենակիցներ, վարչութեան անդամներ եւ ուրիշներ։ Որոշած են ... առաջիկայ մայիսին մեծ շուքով տօ... Ս. Գրքի հայ թարգմ. 1500ամեա...

Պերլինի հայ Գաղթ. Միութեան բարոյական գործունէութեան շուրջ ալ ընդհանուր ժողովի մէջ տեղի ունեցան տաք վիճաբանութիւններ. Նկատողութեան առնուեցան եւ նեքին խնդիրներ։ Այդ առթիւ, երկա... վիճաբանութիւններէ յետոյ, ժողով... ընդունեց բանաձեւ մը, որով օգտաշատ եւ գովասանքի արժանի կը գտնէ թէ Գաղթային Միութեան եւ թ... Հայ Երիտ. Միութեան գործունէութիւնը։

Ընդհանուր ժողովը ընտրուելիք նոր վարչութեան տուաւ հրահանգներ ... յայտնեց բաղձանքներ՝ յառաջիկա... տարուան գործունէութեան համար։ Այսպէս, թելադրուեցաւ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ օգտու... թեան հասնիլ Արեւելքի մեր կարօ... եալ գաղութներուն, մասնաւորապէս անոնց մշակութային ձեռնարկներուն։

Այս բոլորէն յետոյ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ հրաժարեալ վարչութեան, իր ազգօգուտ գործունէութեան համար։ Ապա տեղի ունեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւնը։ Հին վարչութեան անդամներէն վերընտրուեցան Պ. Պ. Ս. Շալճեան, Դ. Դաւիթխանեան, Յ. Մերի... եւ Տարրճեան։ Հրաժարեալ երեք անդամներու փոխարէն ընտրուեցան ... երը, երեք հոգի ալ փոխանորդներ, — Օր. Օ. Նազարեան, Պ. Պ. Ե. Աբէլեան, Մուրատեան, Փաշայեան Գ. Ֆրունճեան եւ Էֆրեան։ Վերստուգիչ յանձնաժողովին համար վերընտրուեցան Պ. Պ. Համբարձումեան ու Գ. Տէր Յարութիւնեան։ Նոր ընտրուեցաւ Պ. Ս. Տէր Մինասեան։

Ժողովը որ տեւեց քանի մը ժամ եւ ուր տեղի ունեցան տաք վիճաբանութիւններ, վերջացաւ համերաշխ ոգիով եւ բարձր տրամադրութեամբ. Անգամ մը եւս Պերլինի մեր գաղութը տուաւ օրինակելի ըլլալու գեղեցիկ ապացոյցը եւ արտայայտեց ... վճռական կամքը՝ այսուհետեւ ալ համերաշխութեամբ ու եռանդով ծառայել ընդհանուր գործին։ Ժողովի այս տրամադրութեան արտայայտութիւնն եղաւ այն, որ ամէնը միասին ջերմ ոգեւորութեամբ յոտնկայս երգեցին «Մեր հայրենիք»ը եւ վերջացաւ տարեկան ընդհանուր ժողովը։

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եղածը մանրամասնութիւն մըն է բայց խորհրդանշական արժէք ունի. Խորհրդային կառավարութեան կողմէ նոր հրապարակ հանուած դրամներուն վրայ այլեւս չի նշմարուիր հին առածը, «պրոլետարներ բոլոր երկիրներու միացէք»։

Միւս կողմէ ռուս մամուլը լեցուն է «Հայրենիք, սիրական հայրենիք, մեր մեծ հայրենիքը» բառերով որոնց քովէն ջնջուած է յաճախ «խորհրդային» ածականը որ յանկերգն էր ամէն բանի, մինչեւ հիմա։ Մարաջախտներ եւ խազախներու գունդերը վերահաստատեցին վիճակահանութեան սարքին, ներքին փոխառութիւն հրապարակ հանեցին... տոկոսով, ուրիշ ուշագրաւ է որ միջազգայնականութիւնը տեղի կուտայ Մեծին — Ռուսիոյ մէջ։

Իսկ մեր կարմիր աղբարիկները տակաւին հոն են ուր էին։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԵԱՆ ՋԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Այդ ժամանակէն ի վեր կ'ատեմ, բայց կը սիրեմ զայն միանգամայն։ Կ'ուզեմ որ ոտքերուս առջեւ իյնայ պաղատագին եւ ես, վրէժխնդրութիւնս յագեցնելով, վերցնեմ ու գրկեմ զայն։ Եւ աւելին ... Գիտէ՞ք, իր հայրը ... չէ մեռած։ Այո՛, ողջ է ու կ'ապրի դեռ, բայց ոչ ոք գիտէ ասիկա։ Ես կախաղան առաջնորդեցի զայն եւ գաղտնաբար փախցուցի եւ հիմա կը պահեմ զայն տանս մէջ։ Ոչ ոք գիտէ այս գաղտնիքը բացի քրոջս երկու զաւակներէն, որոնք կը հսկեն անոր վրայ։

— Կը կարծեմ որ պիտի կրնայիր նպատակիդ հասնիլ, եթէ լուր տայիր Լէյլային, թէ իր հայրը ողջ է։ Լաւ կ'ըլլար, եթէ փաշային կողմէ գրուած նամակ մը ղրկէիր անոր, ինչ որ մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառէր իրեն անտարակոյս։

Քիչ մը խորհելէ վերջ, Հաքքը համաձայն գտնուեցաւ։ Յայտնեց, որ վաղն իսկ փաշային գրել պիտի տար ֆրանսերէն նամակ մը, զոր ես, դռնապանիս միջոցով Լէյլային պիտի ղրկէի.

Այսպէս համաձայն մնալէ քիչ վերջ, ձկնորսները ըսին, թէ ուռկանները վերցնելու ժամանակը եկած էր։ Հաքքը այնքան գինովցած էր, որ մերժեց գալ։ Ես մինակս գացի, ձկնորսներուս հետ, ինչ որ առիթ տուաւ ինծի հաստատելու, թէ ուժանակի տակառները ծովը կը գտնուէին եւ անոնց պարաններուն ծայրը ամբողջին կապուած էր նաւակի մը։

Ուռկանները վերցնելէ եւ ձուկերը բաժնելէ վերջ, Հաքքը պէյ մեկնեցաւ։ Առաւօտեան ժամը 4ին ես ալ Պոլիս վերադարձայ, եւ անմիջապէս լուր ղրկեցի ոստիկանապետ հետեւորդ Նէճիպին, որ ժամը 10ին բնակարանս գար։ Նէճիպ ծանօթ էր ամբողջ Պոլսոյ մէջ իբրեւ ոստիկանապետին եւ իմ հետեւորդս։

Ժամը 10ին եկաւ ան։ Երեք խոշոր ձուկեր զատելով Լէյլային ղրկեցի, պատուիրելով որ երեկոյեան ժամը 7ին առենները անպայման ինծի գայ իր մօրը հետ։ Կարեւոր խնդրոյ մը շուրջ պիտի տեսնուէինք։

Նոյնպէս, Նէճիպին միջոցով Հաքքը պէյին ալ լուր ղրկեցի, որ ժամը 5ին դեսպանատուն գայ։

Կէսօրուան ժամերուն Նէճիպ վերադառնալով յայտնեց թէ Լէյլան պիտի գար զիս տեսնելու, բայց Հաքքը պէյ հիւանդ ըլլալուն չէր կրնար դուրս ելլել։ Ըսած էր, որ եթէ փափաքիմ, կրնամ իր տունը այցելելով տեսնել զայն։

Ժամը 4ին, Նէճիպի ընկերակցութեամբ այցելեցի անոր բնակարանը եւ անկողնի մէջ գտայ զայն։ Նախորդ իրիկունը խմած օղիէն եւ կրած յուզումներէն վերջ, բնական բան մըն էր այդ վիճակը։

Իմ մէկ հարցումիս պատասխանեց, թէ ինչ որ ըսած էր նախորդ գիշերը, գինովութեան մէջ, իրական էր եւ թէ կը սպասէր իր մարդոց, որոնք պիտի բերէին Լէյլային հօրը նամակը։

Քիչ մը նստելէ վերջ, բաւական դիտողութիւններ ըրի իրեն։ Ըսի, որ լաւ չէր ըներ այսպէս գինովութեան անձնատուր ըլլալով կնոջ մը համար, որ մերժած էր զինքը։

— Միայն Լէյլան կրնայ զիս կանոնաւոր կեանքի վերադարձնել, պատասխանեց։

Գեղեցիկ այր մարդ մըն էր Հաքքը պէյ։ Բարձրահասակ, խարտեաշ, Լէյլային պէս գեղեցիկ կապոյտ աչքերով։ Ոչ մէկ բան կը յատկանշէր թէ անիկա Թուրք ցեղին կը պատկանի։

Այս խօսակցութենէն վերջ, սենեակ մտաւ Հաքքըի մայրը, որ սկսաւ յուզուորէն խօսիլ հետս։ Բացատրեց, թէ մեծ մայրը բնիկ Քիոսցի Հելլենուհի մըն էր, զոր Թուրքերը առեւանգած եւ իրենց հարսը ըրած էին։ Ցոյց տուաւ նաեւ Այ Տիմիթրիի պատկեր մը զոր պահած էին սերունդէ սերունդ։

Գրեթէ կէս ժամ վերջ, Հաքքըի մարդը եկաւ, իր հետ բերելով Լէյլայի հօր՝ Ճոմէր փաշայի նամակը, որ անմիջապէս ինծի յանձնուեցաւ։

Ֆրանսերէն գրուած էր։ Բացի եւ կարդացի։

«Սիրելի Լուլուս,

«Ինծի իրաւունք տուին քեզի գրելու, որպէսզի մայրդ եւ դուն իմանաք թէ ողջ եմ եւ թէ սուտ է որ զիս կախաղան հանած են ձերբակալելէ վերջ։ Հետեւաբար փրկողը դեռ չեմ տեսած։ Կ'ապրիմ ընդարձակ տան մը մէջ, ուր ոչ մէկ բան կը պակսի ինծի։ Միայն թէ չեմ կրնար ձեզ երկուքդ ալ տեսնել։ Այսօր ըսին, թէ այդ ալ պիտի ըլլայ։

Կը համբուրեմ երկուքդ ալ։

«Գորովալի հայրդ»։

Հաքքը այս նամակը տալով ինծի ըսաւ նաեւ, թէ կը վերադարձնէր թանկարժէք մատանի մը եւ խոշոր մարգարիտ մը, որ 10.000 ոսկի կ'արժէր։ Այս բոլորը, որոնք Ճոմէր փաշայի կը պատկանէին, Լէյլային պիտի յանձնէի ես։

Անվերապահ կերպով կ'ըսեմ, թէ զիս շատ յուզած էր այդ դէպքը։ Կը մեղքնայի այս գեղեցիկ տղուն համար, որ պահ մը կուրցած իր սիրոյ նախանձէն, եւ վրէժխնդրութենէ տարուած, մինչեւ կախաղանի առջեւը բերած էր հայրը այն կնոջ, որ արհամարհած էր զինքը։ Կիրքերու փոթորիկը անցնելէ վերջ, սակայն, ահա նիւթապէս եւ բարոյապէս կը բարձրացնէր զայն, ինք խորապէս վիրաւորուելով ու գինովութեան եւ անկումի մէջ թաւալելով։

Պահ մը դիտեցի զայն, խոր յուզումի մը մատնուելով։ Յանկարծ, քովի զանգակը հնչեցուց եւ սպասաւորը կանչելով պատուիրեց անոր, որ Ս. Տիմիթրիի նկարը բերէ։ Առաւ զայն իր ձեռքերուն մէջ եւ համբուրելով ըսաւ.

— Կ'երդնում այս պատկերին վրայ, որ կը պաշտպանէ զիս մանկութենէս ի վեր, թէ մէկ ամիս, ոչ իսկ կաթիլ մը ոգելից ըմպելի պիտի առնեմ ...

Անմիջապէս որ երդումը աւարտեց, հրեց զալ իր արցունքները, որոնք առատօրէն սկսան հոսիլ իր աչքերէն։ Կուլար փոքր երեխայի մը նման։ Շատ աշխատեցայ զայն հանդարտեցնելու համար, բայց անօգուտ։ Կը խորհէի որ եթէ այդ պահուն Լէյլան տեսնէր զայն եւ ըմբռնէր թէ որքան խելայեղօրէն կը սիրէր զինքը, քիչ մը սիրտ ունենալով չպիտի կրնար չսիրել զայն։

Ինքզինքը քիչ մը գտնելէ վերջ ըսաւ.

— Չեմ ուզեր որ յայտնես անոր թէ կը սիրեմ զայն դարձեալ, եթէ անոր մօտ եւս ինծ հանդէպ համակրանք զգացում եւ երախտագիտութիւն չներշնչեմ։ Չեմ ուզեր ... չեմ ուզեր.

(Շար.)

(15)

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ
ԵՒ ՆԱԳՈՒՊ ԱՐԹԻՆ ՓԱՇԱ

— o —

Եգիպտոսի «Իմաժ» պատկերազարդ ֆրանսերէն հանդէսը, վերջերս հրատարակած էր պատմական լուսանկար մը. —Եգիպտոսի կաճառին առաջին ժողովի անդամներուն հաւաքական լուսանկարը: Կաճառին նախագահն էր հանգուցեալ Նագուպ Արթին փաշան, իր շուրջն ունենալով իր ընկերակիցները՝ Եգիպտոսի մտաւորականներու ընտրանին, որոնց շարքին մէջ իշխան Ֆուատ Ահմէտը, Եգիպտոսի ներկայ լուսամիտ վեհապետը.

Կրթական ասպարէզին մէջ, Եգիպտոս շատ բան կը պարտի Նագուպ Արթին փաշային: Անիկա կրթական նախարարութեան հոգին եւ ղեկավարն էր: Բազմահմուտ եւ հանճարեղ անձնաւորութիւն՝ եւրոպական բարձր մը կազմակերպական չքնաղ յատկութիւններով օժտուած: Պատկառազդու եւ խորաթանց:

Վերի տողերը յիշեցի երբ այս շաբթուան ընթացքին, Եգիպտոսի ամենայն լրագիրներու մէջ, Վենիզելոսի մահուան առթիւ, կարդացի հետեւեալ դէպքը.—

«Գ. Է. Վենիզէլոսի մահը սուգի կը մատնէ Եգիպտոսի կաճառը, որուն անդամ էր յոյն պետական նշանաւոր մարդը: 1915 Ապրիլի մէջ, Եգիպտոսէն անցած ատեն, արտակարգ ժողովի մը մէջ եւ ի ներկայութեան դիւանագիտական մարմնի եւ բազմաթիւ ականաւոր անձնաւորութեանց Վենիզելոսը չքնղօրէն ընդունուեցաւ Եգիպտոսի կաճառին մէջ, ուր իրեն արուեցաւ պատւոյ անդամի աստիճանը եւ Նագուպ Արթին փաշայի ձեռքէն տրուեցաւ այս աստիճանի վերաբերեալ մետալը եւ վկայագիրը: Եգիպտոսի կաճառը պատիւ կը համարի իրեն, այնքան ականաւոր անձնաւորութեան յարգին, իր մէջ հաշուելով այս բազմահմուտ անձնաւորութիւնը որ իր երկրին ճակատագրին մէջ այնքան մեծ դեր խաղաց»:

Մերձաւոր Արեւելքի այս երկու պետական անձնաւորութեանց այս յարաբերական հանդիպումը, անգամ մը եւս ամրացուց այն սերտ կապը, որ հաստատուեցաւ հայ եւ յոյն ժողովուրդներու միջեւ, տառապանքի ճամբուն վրայ.

Ցաւալի միասին եւ պայծառ տառապելով:

Այս երկու եղբայր ցեղերու հոգին միացած է տառապանքի հալոցին մէջ:

ՍԵԳՈՒՀԻ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՆՍԸՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԿՈՉԸ
ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԵՒ ՀԱԼԷՊԻ [illegible] ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

— . —

1926ին, Ֆրանսայի մարզպանը դիմած էր Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականական վարչութեան, խնդրելով օժանդակել իրեն՝ Սուրիա ապաստանած գաղթականներու բազմութիւն մը տեղաւորելու համար ապահովութեան ենթակայ երկիրներու մէջ.

Յոքթ Նանսէն, մարդասիրական խարգ մը ընկերակցութեանց օժանդակութիւնը ապահովելէ վերջ, ընդունեց գործակցիլ այդ աշխատանքին: Հայ գաղթականները մեծ մասամբ համախմբուած էին Հալէպի, Պէյրութի, Աղեքսանդրէթի, Դամասկոսի եւ քանի մը գաւառական քաղաքներու մէջ: Որոշուեցաւ որ գաղթականներուն տրամադրելի գումարները չըբաշխուէին իբրեւ անվերադարձ նպաստներ, այլ դրամական ամէն կանխավճար, բնակութեան յատուկ ամէն շէնք կամ շինութեան յատուկ նիւթ որ կը տրուէին գաղթականներուն, նկատուէին փոխառութիւն, վերադարձուելու պայմանաւ՝ ամսէ ամիս կամ տարուէ տարի: Վերադարձուած գումարները եւս պիտի գործածուէին նոյն ձեւով:

Մինչեւ 31 դեկտեմբեր 1935 հաւաքուած գումարները, շնորհիւ ֆրանսական կառավարութեան վեհանձնութեան եւ բրիտանական միացեալ կոմիտէներու (Save the children Lord mayor's Fund ,Friends of Armenia and Society of Friends), ինչպէս նաեւ Նիր Իսթ Րիլիֆի, Հ.Բ.Ը.Միութեան եւ այլ բազմաթիւ ընկերութիւններու եւ անհատներու ջանքերուն, հասան աւելի քան 11 միլիոն ֆրանսական ֆրանքի, որով կարելի դարձաւ տեղաւորել 30.000 գաղթականներ՝ համեստ բայց տանելի պայմաններու մէջ:

Սակայն ներկայիս անհրաժեշտ դարձած է տեղաւորել նաեւ մնացեալ գաղթականները,350 ընտանիքներ Հալէպէն եւ 250 ընտանիքներ Պէյրութէն: Ասոնց տեղաւորումն ալ երբ գլուխ ելլէ, վերջ կը գտնէ Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորման գործը: Այս գաղթականները կը գտնուին չափազանց ծանր պայմաններու մէջ, այնպէս որ կարելի չէ մտածել փոխառութեան ձեւով կանխավճարներ ընելու մասին, եթէ նոյն իսկ տրամադրելի ըլլար անհրաժեշտ գումարը, որովհետեւ փոխ առնուած դրամները վերադարձնելու պարտադրուած պարագային՝ անոնք մեծ նեղութիւն պիտի կրեն իրենց ապագայի ապահովութեան մէջ: Հետեւաբար, պէտք է մտածել անվերադարձ ձեւով նիւթական օգնութիւն մը հասցնելու մասին, բան մը որ չի կրնար Գաղթ. Գրասենեակը ընել ինքը մինակ:

Գաղթ. Գրասենեակը, քաջալերուած այն ապահովութիւններէն որ տրուեցան, անգամ մը եւս կը դիմէ մարդասիրական, հայասիրական, հայկական եւ միջազգային կազմակերպութեանց տիպար վեհանձնութեան, խորհելով որ անոնք քանիցս նպաստած են, իրենց նուիրատուութիւններով, ամոքելու հազարաւոր գաղթականներու թշուառութիւնը: Գաղթ. Գրասենեակը համոզուած է որ այս կոչը առանց արձագանգի պիտի չմնայ եւ յիշեալ կազմակերպութիւնները պիտի հաճին կատարել վերջին ճիգ մըն ալ ի նպաստ Սուրիոյ մնացեալ հայ գաղթականներուն: Հարկ եղած գումարը կը հաշուուի 70—75.000 զուիցերական ֆրանք, որով կարելի պիտի ըլլայ, միանգամ ընդ միշտ, վերջացնել հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը Սուրիոյ մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի եւ մելանով·

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Երեւանի պետ. համալսարանի դասախօսներուն յանձնուած է պատրաստել հետեւեալ գիրքերը,որոնք պիտի հրատարակուին այս տարի.

Հայոց լեզուի պատմութիւն,
Գրաբարի քերականութիւն,
Նիւթեր Հայաստանի պատմութեան,
Հայաստանի պատմական աշխարհագրութիւնը,
Հայաստանի տնտեսական աշխարհագրութիւնը,
Ընդհանուր պատմութեան վաւերաթղթեր,
Գործնական տարրաբանութիւն,
Գործնական բնագիտութիւն,
Տեսական մեքենագիտութիւն,
Ջերմուժաբանութիւն (Thermodynamique), եւ ուրիշ գործեր:

Այս համալսարանական դասագիրքերէն մաս մը պիտի յանձնուի Երեւանի մանկավարժական եւ բազմարուեստեան վարժարաններուն, Բագուի մանկավարժական համալսարանի հայկական բաժնին, ինչպէս նաեւ միջնակարգ վարժարաններու համապատասխան դասարաններուն:

**Երեւանի պատմագրական համալսարանին մէջ հիմնուեցաւ Հայաստանի պատմութեան ամպիոն մը: Այս դասընթացքներուն հետեւողները կը ստանան ռոճիկ: Իբրեւ դասախօս՝ Մոսկուայէն եւ Լենինկրատէն հրաւիրուած են ականաւոր Օրբէլեան, Փրոֆ. Ա. Եակուբովսկի, Փրոֆ. Կ. Տրէվէր, Փրոֆ. Կուշիկեան: Ուսանողներուն թիւը այս տարի սահմանափակ է, գալ տարուընէ պիտի ընդարձակուի

ՍԱՆԱՀԻՆԻ ԴՊՐՈՑԸ

— • —

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (4 մարտ). —

Լոռիի ձորին մէջ, հոն ուր իրարու կը միանան Դեբեդ եւ Մեղվի գետերը, փոքրիկ հրապարակի մը վրայ կեցուած է Սանահինի կայարանի միջնակարգ դպրոցին շէնքը: Սանահինի կայարանէն դէպի դպրոց կը տանին երկու կամուրջներ, որոնք տեղահան կ'ըլլան գարնան առաջին հեղեղներուն: Իսկ դպրոցին անմիջապէս ետեւը, գրեթէ ուղղահայեաց, երկինք կը բարձրանայ մօտ 400 մեթր բարձրութեամբ ապառաժ լեռը: Նապաստակն անգամ երբ կ'անցնի, այդ ահագին բարձրութենէն կը փրթին հսկայ քարեր ու կը գահավիժին վար, ձորին մէջ կեցուած դպրոցական շէնքին գլխուն, հոն ուր 250 աշակերտներ կ'ուսանին: Լերան գագաթէն փրթած քարերը կարելի է ըսել մաղի պէս ծակած են դպրոցին պատերը: Այդ քարերը շատ անգամ դասի ժամանակ ջարդուփշուր ըրած են լուսամուտներուն փեղկերը եւ ապակիները:

Բայց միայն տարերքը չէ, որ կը խանգարէ դպրոցին աշխատանքները: Դպրոցին տնօրէնը քանիցս դիմած է Ալլահվերդիի դատարանին, խնդրելով պատժել Նիկոլայ Նիկոլաեանը, որ քար կը գլորէ լերան բարձունքէն: Դատարանը քար լռութիւն կը պահէ:

Աշակերտները տկար են իրենց դասերուն մէջ: Չունին տետրակ, դասագիրք եւ գրենական պիտոյքներ: Եւ Կրթական գործավարութիւնը մասը մասին չի գարներ, ոչ իսկ Ալլահվերդիի կրթական տեսուչը, Շուշանեան, որ կ'ըսէ.

— Այդ դպրոցը ինծ հետ ոչ մի կապ չունի:

Կրթական գործավարութեան դպրոցական գործերու վարչութիւնը եւս կը պատասխանէ ամէն անգամ որ դիմում կ'ըլլայ.

— Ես աշխատավարձ անգամ չեմ ստանում ձեզնից եւ այդ աշխատանքը կատարում եմ հասարակական պարտականութեան կարգով, աւելին ի՞նչ էք պահանջում:

«ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ»

— • —

Երեւանի Պետ. Հրատարակչական Մարմինը լոյս ընծայեց Սասնայ ծռեր ընդարձակ ժողովածուն, 1130 էջ, ուր ամփոփուած են հայ ժողովրդական բանահիւսութեան գլուխ-գործոց Սասունցի Դաւիթի 25 փոփոխակները:

Գիրքը խմբագրած է Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեան, աշխատակցութեամբ Կարապետ Մ. Օհանջանեանի: Գիրքին կցուած է Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանի յառաջաբանը, որ կը պարզէ հայ ժողովրդական դիւցազներգութեան, մասնաւորաբար Սասունցի Դաւիթին ծագման եւ զարգացման ընթացքը:

Ժողովրդական ստեղծագործութեան այս հարուստ եւ հարազատ աղբիւրը ներշնչած է հայ բազմաթիւ գրողներ, որոնք այդ նիւթին վրայ կերտած են նոր նոր գործեր:

Հրատարակուած 25 փոփոխակներէն զատ, որոնք կը կազմեն առաջին հատորը, լոյս պիտի տեսնէ նաեւ երկրորդ հատոր մը նոյն ծաւալով:

Գիրքը նկարազարդած է Յակոբ Կոջոյեան:

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐ ՎԻՐԱԲՈՅԺ ՄԸ

— o —

Բժիշկ Դարչինեան խորհ. Հայաստանի մէջ կը գրէ թէ մարտ 14ին գիշերը անմիջական օգնութեան ինքնաշարժով Երեւանի բազմարուեստեան հիւանդանոցը բերուեցաւ 18 տարեկան Արփիար Յովհաննիսեանը, որ դանակի հարուածով մը խորունկ վէրք մը ստացեր էր կուրծքին, — դանակը մտած էր մինչեւ սիրտը: Առատ արիւնահոսութեան պատճառով, հիւանդը ծանր վիճակի մէջ կը գտնուէր, զարկերակը չէր զգացուեր:

Վիրաբուժապետ Մ. Կարապետեան գործողութիւնը կատարելով, բացաւ հիւանդին սիրտը, վէրքը կարեց 4 կարով: Վիրահատութենէն վերջ հիւանդին վիճակը բարւոքեցաւ, ջերմութիւնը 38էն վեր բարձրացած չունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
500էն միայն 40

— . —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 2 Ապրիլ (Յառաջ). — Տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետի անտիպ գործերը հրատարակութեան տալու համար Փարիզի մէջ կազմուած Կեդր. Յանձնախումբի Լիոնի մասնաճիւղը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր, ինչպէս Լիոն, Վալանս եւ այլուր, գաղութիս մէջ եւս երգահանդէս մը տալու, ղեկավարութեամբ ջութակահար Գ. Ալեքսիս Մելքոնեանի եւ երգչուհի Օր. Ծովինարի, Գ. Գ. Կարօ Գոլամանեանի եւ Գ. Յովսէփ Տէյիրմէնճեանի: Մելքոնեան մէկ ամիս առաջ հոս գալով տեղւոյս Ազգ. Միութեան վարչութեան հետ կը խորհրդակցի: Վարչութիւնը պէտք եղած հաւաստիքները կու տայ եւ կը խոստանայ ամէն միջոց ի գործ դնել տոմսերը սպառելու համար:

Կիրակի, 29 մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին արդէն, երգիչները սրահն են ու կը սպասեն երաժշտասէր ժողովուրդին: Ժամը 2ին յայտարարուած հանդէսը կը սկսի ժամը ճիշդ 4ին, այն ալ աւելի քան 500 հոգի հաշուող գաղութէ մը միայն 40 անձերու ներկայութեան (26ը այր եւ 14ը կին՝ մէկ մասը Սէն Շամօնէն եկած): Տասնեակ տարիներէ ի վեր առաջին անգամն է որ Սալ տ'Արմոնին այսքան խեղճ բազմութիւն կը տեսնէ: Ամօ՜թ. հազար ամօթ: Նոյն իսկ մեր տղաքը, որոնք ազգանուէր ու եւ է ձեռնարկի առթիւ խանդավառութեամբ սրահ կը խուժէին, այս անգամ (բացի 5—6 հոգիէ) իրենց բացակայութեամբ, [illegible] դուռ բացին:

Շատ արդարացի էր Գ. Մելքոնեան երբ դառնութեամբ կը յայտարարէր բեմէն

— Ազգ. Միութեան վարչութիւնը վիժեցուց մեր ձեռնարկը: Փա՞ստ կ'ուզէք: Ահաւասիկ իրենց յանձնուած տոմսերէն առանց նոյն իսկ մէկ հատ սպառելու այսօր ժամը 1ին մեզի վերադարձուցին ...

Հակառակ պարապ աթոռներուն, երգիչներէն իւրաքանչիւրը իր բաժինը կատարեց մեծ յաջողութեամբ, երգելով աւելի քան 30 կտոր վարդապետին գործերը, մասնակցութեամբ դաշնակի, զոր կը նուագէր Գ. Մելքոնեան, ինչպէս նաեւ քանի մը սոլոներ ջութակի վրայ, որոնց շնորհիւ ներկաներս մօտ երկու ժամ հայրենի տաքուկ մթնոլորտ մը ապրեցանք: Հանդէսը փակուած յայտարարուեցաւ Օր. Ծովինարի «Հայաստան» մեներգով:

Դժբա՜խտ, վարդապետ, մարտ 29ին Ս. Էթիէնի գաղութը անգամ մը եւս մեռցուց քեզ ...

Հայգանցի

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՌԵՀԻԿ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (18 մարտ).

— «Տաղանդաւոր գրող Ուիլեըմ Սարոյեան վերջերս հրատարակած իր անգլիերէն նոր գիրքին մէջ խանդավառ խօսքեր ըսած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին:

Ռամկավարները, ըստ երեւոյթին չեն կրցած մարսել այդ եւ իրենց Պոսթընի անգլիերէն շաբաթաթերթին մէջ կը փորձեն ամենազռեհիկ ձեւով սեւցնելու Դաշնակցութիւնը, որպէս թէ չըլլայ թէ ռամկավար պատանիներ եւ երիտասարդներ, Ուիլեըմ Սարոյեանի գիրքը կարդալով վարակուին անկէ եւ Դաշնակցութեան մասին նպաստաւոր գաղափար մը կազմեն: Այդ նպատակով իրենց նոր սերունդին կը հրամցնեն գրգռիչ խմբագրական մը, ուր անամօթաբար Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնեն իբր կազմակերպութիւն մը, «որուն պատմութիւնը, որոշ բացառութիւններով, սուտ է, այնքան սուտ, որքան կարող է ըլլալ»: Եւ, ինչ որ նուազ ընդվզեցուցիչ է, իրենց այս ցեխարձակումը աւելի ազդու ընելու համար, կը փորձեն Անդրանիկի անունն ալ մէջ խառնել եւ անոր հեղինակութեան վրայ յենուլ:

Սակայն, աւելորդ չենք նկատեր մոռցողներուն յիշեցնելու, որ ռամկավարներուն համար Անդրանիկը պարզ «աւազակ» մը կամ «աւազակապետ» մըն էր այն ատեն, երբ ան Դաշնակցութեան մէջ էր, եւ ազգային հերոս դարձաւ միայն այն ատեն, երբ հեռացաւ Դաշնակցութենէն: Եւ սակայն՝ հակառակ այն հանրածանօթ իրողութեան, որ Դաշնակցութեան մէջ եղած ժամանակ էր որ Անդրանիկ գործեց իր մեծագոյն հերոսութիւնները, մինչդեռ Դաշնակցութենէն հեռանալէն յետոյ անոր գրեթէ միակ սխրագործութիւնն եղաւ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան դէմ զինեալ ըմբոստութիւնը:

Կասկած չունինք, որ եթէ Անդրանիկ մինչեւ իր կեանքի վերջը Դաշնակցական մնար, ռամկավարներու համար անիկա պիտի մնար նախկին «աւազակապետ»ը կամ լաւագոյն պարագային գոյութիւն չպիտի ունենար ինչպէս որ անոնց համար գոյութիւն չունին Անդրանիկէն ոչ նուազ հայ ազգային ուրիշ մեծ հերոսներ, ինչպէս Սեբաստացի Մուրատը, Քեռին, Սեւքարեցի Սաքօն, Նիկոլ Դումանը, Գէորգ Չաւուշը, Սերոբ Աղբիւրը, Դաշնակցական լէգէոն եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնց միակ մեղքն այն եղաւ, որ մինչեւ իրենց կեանքի վերջը հաւատարիմ մնացին Դաշնակցութեան:

Ուրիշ յատկանշական պարագայ մը. Հայ ժողովուրդի միահամուռ փետրուարեան ապստամբութիւնը խորհրդային օտար կառավարութեան դէմ մինչեւ այսօր ալ անվերապահօրէն դատապարտող եւ զայն նոյն իսկ Հայաստանի դէմ դաւաճանութիւն յայտարարող ռամկավարները, երբ կը խօսին Անդրանիկի զինեալ ըմբոստութեան մասին ընդդէմ Հայաստանի հանրապետական եւ ազգային հայ կառավարութեան, կը դատապարտեն ոչ թէ Անդրանիկը, այլ Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը, որ յանդգնած էր զինաթափ ընել Անդրանիկը, փոխանակ անոր ենթարկուելու:

Ապահովաբար, եթէ Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը Դաշնակցականներէ բաղկացած չըլլար, ռամկավարները իրենց մտքէն իսկ չպիտի անցընէին որ եւ է կերպով արդարացնել Անդրանիկի զինեալ ըմբոստութիւնը Հայաստանի ազգային իշխանութեան դէմ:

Բաւական չէ, որ ռամկավար խմբագիրները իրենց ամբողջ ու ազգաքանդ ընթացքով տասնեակ տարիներ այլասերեցին, փճացուցին մեր հին սերունդի մէկ-մասը՝ սպառառանք հայութեան թշնամի դարձնելով զայն, այժմ ալ սկսած են իրենց ցաւագար մտքի ցափառաւքներով թունաւորել նաեւ մեր նոր սերունդին մէկ մասը՝ զայն ալ ձգտելով դարձնել իրենց նման ազգադաւ տարր մը»:

ԻՄ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ *(1919 - 1921)*

Դրօն իր ծննդավայրին պատիւը փրկելու համար դիմեց այսպիսի յանդուգն ձեռնարկի մը: Իր կարճ հրաման-որոշումը տալէն վերջ իր քաջերով դէպի Իգտիր յառաջացաւ: Մեր երկու վաշտերը մեր երթալիք տեղին ուղղութիւնը բռնեցին առաջնորդի մը ուղղութեամբ.

Իգտիրի դաշտը խորհրդաւոր ու անծանօթ տափարակ մըն է: Արաքսէն առնուած ջուրի արուեստական խոր առուները դանազան ուղղութեամբ կ'երթան. շատ առուներ մարդաչափ եզերքներով ծածկուած են: Երբեմն միատեսակ առուներ, միատեսակ արտեր եւ ճամբաներ քեզ կը մոլորեցնեն գիշեր ատեն: Որոշ ծանօթ կէտեր չկան որոնցմէ կարող ըլլաս ճշդել գտնուած տեղդ եւ երթալիք վայրդ. Վայրին բուսականութիւնը ճոխ է եւ խիտ: Այգիներ ու ցանկապատեր, տեղ տեղ ճախճախուտներ, որ կրնան վաշտեր թաղել: Հարիւր դժուարութիւններով ձեռք, ոտք փուշերէ խոցոտելով, գլորուելով, ելլելով, տիղմերու մէջ թաթխուելով կրցանք որոշ հեռաւորութեամբ մօտենալ Իգտիրի թիկունքին եւ աննշմար տեղաւորուեցանք առուներու փոսերուն մէջ: Մինչ այս վայրկեանին Իգտիրը սկսաւ ռռնալ հարիւրաւոր անօթի գայլերու նման: Մենք մեր հրացանի փողերը դարձուցած Իգտիրի ուղղութեամբ կը սպասէինք: Ցուցապայծառ վայնասուն մըն էր որ ծայր տուաւ: Ձիաւորներու, հետեւակներու, կիներու, թնդանօթուած մարդոց փախուստի շուքերը սկսան արագ արագ մեր կողմը շարժիլ անհասկնալի ձայներ հանելով: Մենք կ'աշխատէինք մեզ ցոյց չտալ, որպէսզի անոնք մօտենան 5—10 քայլ: Մեր կրակը սպաններէն մէկը մեծ անխոհեմութեամբ իր խոշոր հասակը ցցեց մեր դիրքին վրայ: Նահանջողները հեռուէն մեր ինչ ըլլալը ուզեցին հասկնալ.

— Էհ, սաղ սիզ մուսլումա՞նսըզըզ, կեավուրսընըզ·

Մեր տղային անճոռնի թուրքերէնը «կեավուր» ըլլալը մատնեց:

— Մենք ենք Ալի, Օսման, Մահմուտ, պոռացի, իսլամ ենք:

Մաքուր թուրքերէնով տրուած պատասխանութիւնս զիրենք չգոհացուց — «կեավուր» են ըսելով խուճապահար փախուստ տուին:

Մենք գործի անցանք ..

Թաւարին մէջ ճարճատող գնդակները սարսափի մատնեցին ընդարձակ տափարակին վրայ: Մարդկային աղեխարշ վայնասուն մըն էր, որ ծայր տուաւ: Նոր նոր խումբեր ,կին, պառաւ, մարդ, թնդանօթուած իրերով կուգային ու կ'անցնէին: Մեր հրացանները շարունակ կը բացուէին ու կը խփուէին ...

Իգտիրը կ'եռար պղտորի նման:

Դրօն իր մարդոցմով անշշուկ ու անարգել մտած էր քաղաքին կեդրոնի պարտէզը: Թշնամին այնքան վստահ էր իր յաղթանակին վրայ որ, բնաւ մտքէն չէր անցըներ թէ խուճապահար փախած հայ զօրքը պիտի համարձակի մտնել քաղաքին կեդրոնը:

Դրօ քաղաքին կեդրոնը հասնելէն յետոյ, յարձակման կ'անցնի տասնեց մաւզէրներով եւ ռումբերով: Մէկ ժամէն աւելի քաղաքը դատարկուած էր: Թշնամի խուժանը դէպի Օրկով փախուստի ճամբան բռնած, ինկած էր այդ տարածութեան տափարակին մէջ, մեր գնդակներու հարուածին տակ:

— «Հայե՛ր ձեր ոտքերուն մատաղ ըլլանք, խնայեցէք», կը պոռային քիւրտ կիներ, որոնք թալանի բեռը վար նետելով կը փախչէին խելայար: «Հայեր, ձեր բախտն ենք ինկած, խնայեցէք մեզ» կ'ճչային: Խաւարը այնքան թանձր էր, որ հնարաւորութիւն չկար զանոնք հետապնդելու: Այս պատճառաւ որոշեցինք առաւօտեան արշալոյսին քալել Սուլթանապատ գիւղին վրայ որ Օրկովի ուղղութեամբ թրքական վերջին գիւղն էր տափարակին վրայ:

Արեւելքը սկսաւ կարմրիլ: Առաւօտեան պաղ քամին մեզ շատ կը նեղէր: Մենք քաշուած խոր առուներու մէջ մեր թրջած ոտքերն ու զգեստները կը չորցնէինք կրակին առջեւ: Երկու ձիաւորներ Դրօյի նոր հրամանը բերին մեզի.

— «Գ. եւ Դ. վաշտերը անմիջապէս թող յառաջանան եւ գրաւեն Սուլթանապատը, մեր թնդանօթները Իգտիրի այգիներէն եւ կամուրջէն պիտի ռմբակոծեն Օրկովի ճանապարհը, ուրկից կը նահանջէր թշնամին»:

Մեր տեղողութեան սահմանին մէջ Օրկովի ճանապարհը փռուած էր, որու վրայէն դանդաղ դանդաղ կը բարձրանային թշնամի ուժերը: Մենք խրամներէն դուրս եկանք եւ երկու թեւով Սուլթանապատի ճամբան բռնեցինք: Գիւղ մտանք,գիւղը դատարկ էր:

Թնդանօթները կը գոռային:

Թշնամին իր յարձակման երկու ճակատէն ետ քաշուած էր, ձգելով շատ սպաննուածներ: Իգտիրէն յափշտակուած առարկաները բաց դաշտին վրայ ձգուած էին:

Մենք Սուլթանապատով չբաւականացանք, մեզ տրուած հրամանի սահմանէն դուրս գալով յառաջացանք եւ մտանք Արկաճ թրքական գիւղը, որ Արարատի անմիջական ստորոտը կը գտնուէր: Գիւղը կրակի տուինք ու քաշուեցանք մեր դիրքերը: Հրամանատարութիւնը խիստ դիտողութիւն ըրաւ մեր այս քայլին համար.— «Պէտք չէր որ գիւղը հրդեհէինք»: Մենք կրակի տուինք որպէսզի թշնամին չգետեղուի այդ գիւղին մէջ եւ սպառնալիք չդառնայ: Արկաճը մինչեւ վերջ թշնամի սահմանին մէջ մնաց անգործածելի եւ թափուր վիճակով

5.— ԽԱՂԱՂ ՇՐՋԱՆ ՄԸ

Թշնամիի այս վերջին յարձակումը իրեն շատ սուղի նստաւ, իր բոլոր յարձակումներուն հետ քանի մը շէն ու հարուստ թաթար գիւղերու կործանումը փութացուց: Այս անգամի յարձակումը մարդկային մեծ կորուստի պատճառ դարձաւ, Սուլթանապատ եւ Արկաճ գիւղերը աւերակի վերածել տուաւ:

Թշնամին իր բախտը ամէն ուղղութեամբ փորձեց Իգտիրը ետ առնելու համար, ամէն անգամին ալ յաջողութեամբ սկսաւ եւ անյաջողութիւնով դարձաւ իր տեղը: Թերեւս իր առած այս դասէն խրատուած, բաւական ատեն մեզ հանգիստ ձգեց: Մանաւանդ որ աշնան վերջին օրերն էին: Արարատը մինչեւ իր ստորոտը ճերմակ հագած էր,— ձիւն էր ամէն կողմ: Նոյնպէս ձիւնի հաստ խաւ մը բռնած էր Օրկովի եւ Հայկական Պարի ամբողջ շղթան: Այս պարագան ալ անշուշտ ստիպած էր թշնամին քիչ մը հանգիստ ձգել մեզ:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(11)

(Շար.)

— Արգիլել երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու կողմէ յանձնարարա-կաններ տալու սովորութիւնը.— Հաստատել համեմատական դրութիւն, զեղչել երեսփոխաններուն թիւը եւ պարտաւորիչ դարձնել անոնց ներկայութիւնը բոլոր նիստերուն.— Ջնջել երեսփ. ժողովին նախաձեռնութեան իրաւունքը՝ ծախքերու մասին.— Հաստատել պարտաւորիչ եւ ընտանեկան քուէարկութիւն, կիներուն ալ ընտրական իրաւունք տալով.— Հսկողութեան տակ առնել մամուլին նիւթական աղբիւրները.— Հսկողութեան տակ առնել ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ ճարտարագործութեանց գործունէութիւնը եւ առեւտուրը:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին ծրագիրը կը տրամադրէ.— Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է երաշխաւորէ հաւասարմութիւն հանդէպ ստորագրեալ յանձնառութեանց, միջոցներ ձեռք առնելով դրժումներու դէմ, առժամեայ ըլլան թէ վերջնական.— Վարել բացորոշապէս խաղաղասիրական քաղաքականութիւն մը, առանց անկարանալու մեր իրաւունքներու պաշտպանութեան մէջ: Թոյլ չտալ որ ո եւ է պետութիւն խառնուի ուրիշներու ներքին գործերուն, ճնշելով հանրային կարծիքին վրայ, գաղտնի կամ յայտնի քարոզչութիւն կատարելով.—Հաստատել ազգ. պաշտպանութիւն մը արդիացած, կենդանի, համապատասխան արհեստագիտական զարգացման.— Անխոնջ հետապնդել բոլոր այն միջոցները որ կրնան գործնապէս իրականացնել հաւաքական ապահովութիւնը:

*** Համայնավար կուսակցութիւնը հսկայական միթինկ մը գումարեց, կիրակի օր, Պիւֆալոյի մարզադաշտին մէջ: «Իւմանիթէ» 80,000 կը հաշուէ մասնակցողներուն թիւը: Օրուան բանախօսները կրակոտ ճառեր խօսեցան, պահանջելով միացեալ ճակատ կազմել պատերազմի եւ ֆաշական վտանգին դէմ: Մարսէլ Քաշէն մասնաւորապէս ծանրացաւ «խռովարար» կազմակերպութեանց վրայ, պահանջելով անոնց լուծումը, մինչ ամբոխը կ'աղաղակէր — «Խորհրդային իշխանութիւն ամէն տեղ»:

Աւստրիոյ վերազինման ձգտումները

Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները լուրջ մտահոգութեան մատնուած են, Աւստրիոյ վերազինման հետեւանքով, մանաւանդ որ Հունգարիա եւս կը պատրաստուի օգտուիլ առիթէն: Հունգարական կառավարութիւնը վերապահ դիրք բռնած է, բայց մամուլը բացորոշապէս կը հասկցնէ թէ Հունգարիա եւս հաւասարութիւն պիտի պահանջէ, պատեհ ժամուն: Փոքր Համաձայնութիւնը կը խորհրդակցի, բողոքագիր մը ներկայացնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մուսոլինի ներշնչած է վերազինման քաղաքականութիւնը: Իտալական մամուլը, որ մինչեւ հիմա վերապահ դիրք բռնած էր, կը պաշտպանէ Աւստրիոյ վերազինման անհրաժեշտութիւնը:

«Անմեղ էր, գլուխը կտրան...»

Հաուփթմանի այրին երբ իմացաւ մահապատիժին գործադրութիւնը, աննկարագրելի ջղաձգութեան մը մատնուելով, մազերը փետեց, պոռաց կանչեց եւ գնաց բաղնիքին մէջ փակուեցաւ, դուռն ալ ետեւէն կղպելով: «Անմեղ մարդը սպաննեցին», կ'աղաղակէր չարունակ: Բարեկամները, որոնք զգուշութեան համար վերցուցած էին ապակիներն ու սրբիչները, որպէսզի անձնասպանութիւն չփորձէ, չյաջողեցան բանալ բաղնիքին դուռը: Հարկ եղաւ սպառնալ երէցին, որ քրիստոնէական խրատներ կարդաց եւ վերջապէս դուրս հանեց թշուառ կինը: «Իմ հաւատքս անխախտ կը մնայ, իմ ամուսինս մեռաւ քրիստոնեայի մը պէս: Ան չմեռաւ իբրեւ առեւանգիչ եւ մարդասպան, այլ իբրեւ պարկեշտ մարդ մը: Ես չեմ ամչնար, այլ կը պարծենամ անով»:

Հաուփթմանի մայրը, որ Գերմանիա կը բնակի, նոյնպէս շատ ծանր հարուած մը կրեց, իմանալով զաւկին մահացումը: «Ահ, Աստուած, կարելի՞ բան է, ո՞ւր է Երկնքի արդարութիւնը: Իմ տղաս անմեղ էր, եւ մեռաւ իբրեւ մարտիրոս մը»:

*** Ծաքաթապահներու եկեղեցական վարչութիւնը փիլոնազուրկ հռչակեց Հաուփթմանի խոստովանահայրը, պատուելի Ուէրնըր, որովհետեւ յօդուած մը հրատարակելով, կը պաշտպանէր մահապարտին անմեղութիւնը:

Պատիժը գործադրուեցաւ, բայց խնդիրը չէ փակուած: Հօֆման, Նիւ Ճըրսիի կառավարիչը, որ քանի մը անգամ յետաձգած էր մահավճռին գործադրութիւնը, այժմ կրկին ձեռք առած է խնդիրը եւ կ'ուզէ ամենախոր քննութեան մը ձեռնարկել, ամբողջ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար: Մահապարտին փաստաբանը եւ ուրիշ մասնագէտներ ալ գործի ձեռնարկած են: Միւս կողմէ կարգ մը թերթեր կը պահանջեն դատի քաշել կառավարիչ Հօֆմանը, ամբաստանելով թէ հակասահմանադրական գործեր կատարած եւ դատական իշխանութեան գործերը խանգարած է:

*** Բոլոր թղթակիցները եւ վկաները կը հաստատեն թէ Հաուփթման մեռաւ քաջաբար, առանց որ եւ է երկիւղ կամ դող մատնելու: Երբ մահախուցը մտցուցին, բոլորտիքը չնայեցաւ, այլ ուղղակի եւ անվկանդ գնաց դէպի չարաշուք աթոռը: Կարծես չէր տեսներ իր չուրջինները: Իր խոստովանահօր յանձնած էր նամակ մը, ուր կ'ըսէ.

— «Կը մեռնիմ իբրեւ անմեղ մը: Եթէ իմ մահս ծառայէ պարագայական փաստի վրայ հիմնուած մահապատիժը ջնջելու, անօգուտ եղած չպիտի ըլլայ: Ո՛չ եւ է չարութիւն կամ ատելութիւն չեմ սնուցաներ: Քրիստոսի սէրը կը լնու իմ հոգիս եւ ես երջանիկ պիտի ըլլամ անոր հետ»:

Իր կտակին մէջ կը յանձնարարէ հրկիզել մարմինը:

Ամբողջ դատավարութիւնը արժած է 1,200,000 տոլար, եւ գեռ միլիոնաւոր մարդիկ տարակոյսի մէջ են.

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1936ի 3րդ չարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, Սալ Փլէյէլի մէջ, Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.062,586 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն Ֆրանք.— 0.690.505, 0.873.198, 1.171.710, 0.654.193, 0.580.002, 0.369.321:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 Ֆրանք.— 0.529.687, 0.537.992, 0.920.236, 0.453.997, 1.117.214, 0.610.428:

7.727 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 Ֆրանք:
4,802 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 Ֆրանք:
7137 վերջացող թիւերը շահեցան 25000 Ֆրանք:
4070 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 Ֆրանք:
488 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 Ֆրանք:
67 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 Ֆրանք:
5 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական Ֆրանք:

*** Ելմտական նախարարը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ մինչեւ 1936 փետրուար 18 շահած եւ չգանձուած պարգեւներու գումարը կը հասնի 5,192,000 Ֆրանքի, 1934ի վիճակահանութեան համար: Ասոր մէջ կը գտնուին 8 պարգեւներ՝ իւրաքանչիւրը 100.000 Ֆրանքի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ 100 միլիոն Գերմաններու: Երեսփոխան ընտրուած են նաեւ այն գերմանախօս շրջաններէն որոնք երկրին սահմաններէ դուրս կը գտնուին: Բուն Գերմանիան 67 միլիոն ժողովուրդ ունենալով, մնացեալը կը ներկայացնեն ցեղակից ժողովուրդներ:

ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մը կնքուեցաւ Իրաքի եւ Արաբիոյ միջեւ: Դաշնագիրը կը կոչուի «եղաւրնք զինակցութեան, արաբական եղբայրութեան եւ իսլամական բարեկամութեան»:

ՍՊԱՆԻՈՅ ընկերվարականներն ու համայնավարները միացեալ ճակատ կազմեցին եւ հաւանական է որ ձուլուին: Օրուան նշանաբանն է՝ խորհրդա-

յին իշխանութիւն: Կոմինտէրնը գործնապէս կ'աջակցի:

«ԱՔՍԻՈՆ ՖՐԱՆՍԷԶ»ի լուծման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Լէօն Պլումի վրայ կատարուած յարձակումէն վերջը, կազմակերպութիւնը դիմած էր Պետական Խորհուրդին: Այս վերջինը շաբաթ օր արձակեց իր վճիռը, օրինաւոր գտնելով կառավարութեան կատարած գործողութիւնը եւ հետեւաբար մերժելով «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի բողոքը:

Թ. Ր. ԱՐՍԱ, Թուրքիոյ ներքին գործավարը, Պելկրատ հասած ըլլալով, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ խնամակալ իշխանին կողմէ: Ցետոյ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ եւ թղթակիցներու հարցումներուն պատասխանելով, յայտարարեց թէ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ երկու կառավարութեանց միջեւ: Աւստրիոյ զինուորութեան վերահաստատման առթիւ ըսաւ թէ Պալքանեան Միութիւնը մեծ համակրութեամբ պիտի հետեւի Փոքր Համաձայնութեան ձեռնարկներուն:

«ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ», գերմանական նոր ցէփլինը, ամենամեծը իր տեսակին մէջ, Ռիօ տը Ժանէյրօ հասաւ շաբաթ առտու ժամը 9.30ին, յաջողութեամբ կատարելով իր առաջին ճամբորդութիւնը, որ տեւեց 4 օր 4 ժամ եւ 50 վայրկեան: Այս ցէփլինը աւելի արընթաց է քան նախորդը: Ուղեւորներէն երիտասարդ աղջիկ մը իր ամուսնութիւնը կը կատարէ:

Այրի Տիկին Անթառամ Գ. Գուշաքճեան եւ զաւակները՝ Աւետիս, Անդրանիկ, Հրանտ, Կիւլա, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գրիգորեան, Անիցայ Պալեան կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՃԻ ԳԷՈՐԳ ԳՈՒՇԱՔՃԵԱՆԻ
(Տէօրթյօլցի)

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, 3, ռիւ Ատոլֆ Շէրէիօ, Իսի լէ Մուլինօ,

ԾԱՆՕԹ.— Մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի Ներկայն իբր այդ ճկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի եւ Կապոյտ Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղի վարչութիւնները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց անդամուհիներէն Տէր եւ Տիկ. Փիլիպպոս Ցովհաննէսեաններու, իրենց եղբօր եւ տագրոջ՝ Գէորգ Ցովհաննէսեանի վաղուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Դամասկոսի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ի գիտութիւն Մարսէյլի բոլոր Վասպուրականցիներու կը յայտարարենք որ, ի մօտոյ պիտի տօնուի Վասպուրականի ինքնապաշտպանութեան եւ 1896ի կռիւներու քառասնամեակը:

Վասպ. Հայր. Միութ. Վարչութիւն

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 35:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Գ.— 15:
ՊՕՄՌՆ, Գարծ.— 229.25:
ԹԱՆԺԷՐ, Կ.— 175:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կար.— 261.20:
ԼԻՈՆ, Գարծ.— 666.60:
ՔԱՆՏԻԱ, Միք.— 100:
ՑԾՍ, Սարգ.— 140:
ՊԵԼՅՕՌ, Տէմ.— 72:
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կ.— 35:
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ե. Թ.— 100:
ՄՕՐԼԽԹԷԼ, Պատ.— 35:
ՌՕԱՆ, Ց. Պ.— 70.

50 Մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 29 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) սենեակներ. 1 փիէսնոց 2000. եւ 2 փիէսնոց **2350** Ֆր. տարեկան միասին

Աժան գինով մէկ խանութ:

Դիմեցէք սեղանին վրայ. 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Օր. Մարի Աբրահամեան 20 տարեկան, կարճահասակ, շագանակագոյն աչքերով: Քանի օր առաջ իր բնակարանէն մեկնած է գործի երթալու համար եւ մինչեւ այսօր չէ վերադարձած: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրը՝ Տիկ. Աբրահամեանի 28 rue Le Mignon, Bois-Colombes Seine:

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Պ. Առաքել Մկրեան (դերձակ), որուն հասցէն էր՝ 62 Bld. Rochechouard, Paris (18): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Hagop Ebemgrian 1 Rue Foyalier, St. Etienne, (Loire):

— Կը փնտռեմ եղբայրս կարապետ Կէնճեան Կոստանդինուպոլսեցի, մօր անուն՝ Պայծառ, հօր անուն՝ Յովհաննէս. 9 տարեկանին աքսորուած է իր հօրաքրոջ Մարիամ Միսքճեանի հետ: Լուր կայ թէ զինուորական կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը եւ Քէօթահիայի ընտանիք մը զինքը որդեգրած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Mme Rose Israélian, 8 rue du Soleil, Paris (20): Իր ծննդավայր հասցէն տուողին վարձատրութիւն պիտի տրուի: Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ, Ապրիլ 13ին, երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,
120 Bld. Belleville, մեթրօ Belleville
Ընթրիքը կը սկսի ժամը 7.30ին:
Մուտք՝ 10 Ֆր. (հաւկիթն ու ձուն ընթրիքը մէջը ըլլալով):

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

կը տօնուի Ց. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 9ին, իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Ռուսական Քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave de Tokio
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Ներկայացում Պոմոնի մէջ, Մարսէյլ

«Շանթ» Թատերախումբի երկրորդ ներկայացումը Ապրիլ 25ին
կը ներկայացուի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ
կը խնդրուի չխաչաձեւել այդ օրը:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ հայ պատուաւոր կին մը (femme de ménage) տնական աշխատանքներու համար: Դիմել՝ 31 bis Avenue Beau Site, Sèvres (Seine et Oise).

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Թոնփէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ. Մեծաքանակ գործ, լաւ վճարում: Դիմել՝ Khan Arakélianի, 7 Impasse des Deux Hethes, (32 Ave. Clichyի մօտ), մեթրօ Clichy.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ոտքի, շրջիկի եւ մանթօյի համար արհեստին լաւ տեղեակ մօտէլիստ մը: Ներկայանալ հարկ եղած աշխատանքի թուղթերով Յարօնեանի, 2 rue St. Philippe, մեթրօ Sentier.

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շաֆաժ սանթրալ, հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 Ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քոմֆորով, առանց կազի, տարեկան 1000 Ֆր.: Օգտուեցէք վայրը. Դիմել՝ rue de la Colonie, Փարիզ (13). մեթրօ Corvisart.

Վարձու է Rue Dombasle, Métro Conventionէն 5 վայրկեան փափիլիոնի մէջ յարկաբաժին մը՝ 3 փիէս, խոհանոց եւ բաժի գիւրութիւն, շահաւոր գին: Դիմել Պօղոսեանի, 25 rue Chaptel Cachan, Seine.

Գործադրութեան ձեռնարկով ծախու է

Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմ հայաշատ կեդրոնին մէջ երկյարկանի տուն մը. 8 կտոր, արեւոտ սենեակներ, առաջին յարկի ամբողջ երկայնքին թէռաս. Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն. 300 ք. մ. պարտէզ ընդարձակ հաւնոցով: Գինը մատչելի: Վճարումի դիւրութիւններ: Դիմել՝ Stepan Méldonian, 14 Bld. Clair Isnard, St. Jérôme, Marseille

Դերձակատուն
ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ
31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայն՝ Italie 13 45
ՁՈՒ ՄԻՒՐԻՔ Ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու
Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:
Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ:
Զատիկի առթիւ ձեր չինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ՍՅՑԵԼԵՑԷՔ ՍԱՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՑՈՒՆԸ
84, Fbg. St. Denis (ՊԱՍՍԱԺԻՆ ՄԷՋ)
ՈՒՐ ԳԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
Գաւառէն եղած ապսպրանքներուն գործադրում կը տրուի արագօրէն եւ մեծ խնամքով:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (11)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՁԵՐ ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

Թերթին երկու հազար օրինակ մեքենագրուած էր եւ Վան Տօրէն անունով մէկըստանձնեց զանոնք խնամքով զատուած ցրուիչ խմբակի մը յանձնելու պարտականութիւնը: Այս բարակ թերթերը ամուր ոլորուած եւ ձեռքի զաւազանի մը ծակին մէջ զետեղուած էին:

«Ալբանք» մը ստանալուն պէս իւրաքանչիւր ցրուիչ թերթերը պահարաններու մէջ կը դնէր եւ պատեհութիւնը ներկայացած պարագային իրեն վստահելի մարդոց նամակատուփին մէջ կը ձգէր:

Առաջին թիւէն իսկ «Ազատ Պելժիայի» յաջողութիւնը ապահովուած էր: Անոր երեւումը շատ շուտ տարածուեցաւ: Կառավարչատան մէջ հրամանատարը այս թերթը ստանալուն պէս ատիպողական ժողով մը գումարեց եւ ոստիկանական մասնաւոր ջոկատ մը զրկեց գինեձարժի մասնակիցը գտնելու համար եւ մազ մնաց պիտի յաջողէին:

Վան Տօրէն թերթին երրորդ թիւին կապոցը գործակալին հազիւ յանձնած երրգաւազանին կափարիչը կը գոցէր, զատակ մը զինուորներ յանկարծ խանութը խուժեցին: Խանութին տէրուհին, որ գեռ կապոցը ձեռքին մէջ էր բռնած, այնպէս ձեւացուց որ իբր թէ զինուորներուն ինքնաշարժէն վար իջնելն ու իր խանութին դրան առջեւ կենալը չնշմարեց, այլ հանդարտ քայլերով կրակարանին մօտ երթալով կապոցը ածխամանին մէջ ձգեց եւ ածուխը կրակարանին մէջ պարպեց: Անոր արթնամտութիւնը կացութիւնը փրկեց: Բայց մեքենագրողը այս պատահարն իմանալով, մերժեց այդ գործին մէջ այլեւս որ եւ է մասնակցութիւն ունենալ:

Աներկիւղ սկսան ուրիշ տպագրող մը փնտռել, բայց յայտնուելու վտանգը նուազագոյն չափին հասցնելու համար, Վան Տօրէն մտածեց տպագրութեան կաղապարներ գնել եւ թերթը ինք շարել: Տպագրիչի մը հետ համաձայնեցան եւ Վան Տօրէն երկու փայտէ տուփեր չինելով չորս մասերու բաժնեց, իւրաքանչիւրը մէկ սիւնակ գիր պարունակելու չափ: Օր մը այս երկու անմեղ բայց ծանր տուփերը տպագրիչին մօտ տարած ատեն, Վան Տօրէն հանրակառքէն վար իջնելու ժամանակ փոքրիկ դժուարութեան մը մատնուեցաւ: Ճիշդ իր ետեւ, տախտակամածին վրայ երկու գերման զինուորներ կեցած էին:

— Կը հաճի՞ք քիչ մը օգնել ինծի, պարոններ, կապոցներս բաւական ծանր են:

— Անշուշտ, պատասխանեցին զինուորները, քաղաքավար կերպով:

Ուրիշ անգամ մը աղջիկ մը չոգեկառքով Անվէրսէն կը վերադառնար ուր գացած էր քանի մը կաղապարներ հաւաքելու, պատկերազարդելու համար յաջորդ շաբթուան «Ազատ Պելժիայի» թիւը:

Ծամբան աղջկան քանը տարաւ եւ կաղապարներուն ծրարը իր գիրգին հրամանատարութեան երկու պաշտօնեաներու ոտքերուն առջեւ ինկաւ եւ գեկտուքին ցնցումէն արթնցած՝ ապշած սափով տեսաւ ծրարն ու զինուորական հակազգեստաւոր պաշտօնեաները:

Աղջիկը նախ խորհեցաւ վերցնել վտանգաւոր կաղապարները, բայց ընդհակառակն քովի զինուորին նայեցաւ ի վեր խնդաց քնած երեւոյթ մը, մինչ այս վերջինը վերցուց ծրարը եւ աղջկան տուաւ քաղաքավար «հրամմեցէք»ով մը.

Սակայն բախտը «Ազատ Պելժիայի» միշտ չժպտեցաւ: Անոր շրջաբերութիւնը շուտով 5000 օրինակի հասաւ եւ շրջաբերութեան յաւելումով դժուարութիւններն ու հրատարակութեան վտանգները աւելի խստացան:

Քանի մը շաբաթ յետոյ թերթին հիմնադիրներէն Աբբայ Մուր կաշառ որ զինքը կը հետապնդեն: Հրատարակութեան ամբողջ ձեռնարկը չվտանգելու համար Հոլանտա մեկնեցաւ, եւ սահմանն անցնելով Պելժիական բանակին միացաւ:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 8 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3084

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԳԻՆ ԽՕՍՔ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

Եթէ ձախակողմեան հոսանքները փայլուն հեռանկարներ կը տեսնեն յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ, միւսներն ալ նոյնքան զօրաւորօրէն լարած են ցանցերը, կարելի եղածին չափ շատ քուէ շահելու համար, ղեկավարութեամբ Ազգային ճակատին:

Անոնք ալ կ՚օգտագործեն կացութեան բացառիկ հանգամանքները, իրենց հասկացողութեամբ:

Օրինակ, եթէ երկիրը տնտեսական տագնապի մատնուած է եւ կիմացոյցը միշտ բաց կը ներկայացնէ,— պատասխանատուն ձախերն են եւ մանաւանդ արմատականները, որոնց ափին մէջ կը գտնուի կառավարութիւնը:

Կամ եթէ Ֆրանսա այնքան ծանր պարտութիւններ կրեց արտաքին քաղաքականութեան մէջ, դարձեալ պատասխանատուն ձախերն են, քանի որ իրենց ամբողջ յոյսը դրին Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ եւ երեսի վրայ ձգեցին ազգային պաշտպանութիւնը...

Այսպէս կամ այնպէս, ճակատամարտը սկսած է, եւ շատ մը անակնկալներ կը սպասուին մինչեւ մայիս:

Բոլոր հոսանքներն ալ արդէն հրատարակած են իրենց յայտարարութիւնները, ուխտաւոր հաւատքներով: Ճառերն ու թռուցիկները իրար կը հրմշտկեն, իսկ պատերն ու ազդատախտակները կենդանի շարժանկար մը կը ներկայացնեն, զարմանազան, յաճախ զարհուրելի մեղադրանքներով: Անշուշտ փոխադարձաբար:

Իւրաքանչիւր հոսանք իր մոլեռանդ հաւատարիմներն ունի, որոնք պատեհ ժամուն կը պատռեն հակառակորդին յայտարարութիւնը, կամ հեգնական տողեր կ՚աւելցնեն անոր վրայ:

Օրուան մարտակոչներէն մէկն է պայքար Հիթլէրի եւ հիթլէրականութեան դէմ, թէ՛ արտաքին եւ թէ՛ ներքին ճակատի վրայ:

Այս ռազմախաղը մանաւանդ կ՚օգտագործեն ընկերվարականներն ու համայնավարները, ազդարարելով թէ Ֆրանսան ալ ունի իր Հիթլէրն ու հիթլէրական բոյները, ինչպէս Փաշական վասալները:

Այս համբուն վրայ, կատաղի ճակատամարտ մը բացուած է Հրեղէն Խաչին դէմ, որ կը համարուի թունդ փաշական կազմակերպութիւն մը:

Գնդ. տը լա Ռօքի կազմակերպութիւնը արդէն իսկ հրատարակած է իր քաղաքական ծրագիրը, որուն ամփոփումը հաղորդեր էինք երէկ:

Այս առթիւ, Հրեղէն Խաչը իր անդամներուն թիւը կը հաշուէ մինչեւ մէկ միլիոն: Գնդապետը ինք պաշտօնապէս կը յայտարարէ թէ կազմակերպութիւնը 300,000 անդամ չահեցաւ 1935ին, իսկ այս տարի ամէն ամիս 30 – 40,000 նոր թեկնածուներ կ՚արձանագրուին:

Անշուշտ չափազանցութիւնը մեծ տեղ կը գրաւէ այս թուանշաններուն մէջ:

Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ ժխտել թէ պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնէ այս կազմակերպութիւնը. մանաւանդ որ անոր անդամները մեծ մասով նախկին ռազմիկներ կամ ապագայ զինուորներ են, եւ կը մարզուին զինուորական կարգապահութեամբ, կուրօրէն հնազանդելով իրենց հրամանատարին: «Գետ»ի կամ «Առաջնորդ»ի հոգեբանութիւնն է որ կը մշակուի այս կազմակերպութեան մէջ ալ, ինչպէս «Ֆրանսական Համերաշխութեան» եւ «Ֆրանսիսթ»ներու մէջ:

Թերթերը կը գրեն թէ արդէն իսկ 2730 թեկնածուներ արձանագրուած են 610 աթոռներու համար,— ինչ որ կը ներկայացնէ հինգէս թեկնածու իւրաքանչիւր երեսփոխանի դիմաց:

Շատ խոշոր թիւ մը չէ այս, բաղդատելով ուրիշ ընտրութեանց կամ տարբեր երկիրներու հետ: Այս պարագան ալ կ՚ապացուցանէ թէ պայքարը կատաղի ըլլալով, իւրաքանչիւր հոսանք ընտրած է բաղդատաբար անվիճելի, գոնէ անդիմադրելի թեկնածուներ, որպէսզի քուէները շատ չցրուին:

Համբանք չունին Ֆրանսայի քաղաքական խմբակցութիւններ, սակայն կը թուի թէ այս անգամ վճռական ճակատամարտը պիտի վարեն չորս–հինգ զօրաւոր հոսանքներ,— 1. Արմատական, ընկերվարական, համայնավար (ձախ թեւ) եւ 2. Հրեղէն Խաչը միւս համանման կազմակերպութիւններով եւ «Ժողովրդապետական Դաշնակցութիւնը», որ տեսակ մը կեդրոնի խմբակցութիւն կը ներկայացնէ:

Իրականին մէջ բազմակողմանի ճակատ մը կը ներկայացնեն ազգայնական – աջակողմեան հոսանքները, եւ ձախերը աւոր մէջ ալ նպաստաւոր հեռանկար մը կը տեսնեն իրենց համար:

Իրենք, ձախերը, ներքնապէս աւելի համերաշխ են եւ համաձայնած՝ փոխադարձաբար տեղի տալու, եթէ այս կամ այն հոսանքին թեկնածուն ձախողի եւ միւսը աւելի քուէ շահած ըլլայ: (Ընտրութիւնները պիտի կատարուին ապրիլ 26ին, իսկ համեմատականի մնացածները՝ մայիս 3ի կիրակին):

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ամէնէն շռնդալից կանչերը կ՚արձակեն համայնավարները, որոնց անդամներուն թիւը կը հասնի 80,000ի, առանց հաշուելու 30,000 երիտասարդ հետեւորդները,— համաձայն իրենց յայտարարութեանց:

Մատնանշելով կարմիրներու արտակարգ աշխուժացումը, աջակողմեան թերթերը բացէ ի բաց կը հարցնեն,— ո՞վ կը վճարէ դրամը. Եւ պատասխանն ալ կուտան առանց վերապահութեան.— անշուշտ Մոսկուան: Մինչեւ անգամ գումարն ալ կը յիշեն,— 50 միլիոն ֆրանք...

Միւսները խօսքի տէ՞ր պիտի մնային:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՀԱՂՈՐԴՈՒԵՑԱՒ ԼՈՔԱՌՆՈՅԻ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՔԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Անգլիա եւս նոր ծրագիր մը կ՚առնէ

Դաշլիճը երկուշաբթի օր չորս ժամ վիճաբանելէ յետոյ, վաւերացուց իր խաղաղութեան ծրագիրը, իբրեւ պատասխան Հիթլէրի յուշագրին:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ֆրանսական ծրագիրը կը բաղկանայ երեք մասէ, որոնց երկուքը անմիջական կապ ունին Հռենոսի հետ, իսկ երրորդը կը կազմէ խաղաղութեան ծրագիր մը, նոր հիմերու վրայ: Այս վերջինը կը բաղկանայ 25 յօդուածներէ, եւ արդէն հաղորդուած է անգլիական, պելճիական եւ իտալական կառավարութեանց: Հաւանական է որ հրատարակութեան տրուի այսօր իսկ:

Ինչպէս կը սպասուէր, Ֆրանսական ծրագիրը բոլորովին կը տարբերի գերմանականէն: Անոր հիմնական ոգին այն է որ երկաթեայ ձեռք մը միշտ պատրաստ ըլլայ հարուածելու նախայարձակ պետութիւնները, ոչ միայն կարգ մը շրջաններու, այլ եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Ծրագիրը կը տրամադրէ կազմել շրջանային փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներ, հաւաքական ապահովութեան հիման վրայ, եւ համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն: Մինչ Գերմանիա կը մերժէր միանալ փոխադարձ աջակցութիւն արեւելեան դաշինքին, իսկ արեւմուտքի մէջ խախտեց Լոքառնոյի դաշինքը, Ֆրանսական ծրագիրը կ՚առաջարկէ Լոքառնոյի դրութիւնը եւ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը տարածել Դանուբի եւ Միջերկրականի շրջաններուն մէջ: Մինչ Գերմանիա կ՚առաջարկէր պետութենէ պետութիւն դաշինքներ կնքել, իբրեւ միջոց ապահովութիւնը ամրապնդելու արեւմտեան եւ կեդր. Եւրոպայի մէջ, առանց նկատի առնելու Խ. Միութիւնը, Ֆրանսա կը մերժէ այդ կարգի դաշինքները, առարկելով թէ անոնք երաշխաւորութիւններ չեն կազմեր բռնաբարման դէմ եւ ենթադրելով որ Գերմանիա զանոնք պիտի յարգէ արեւմուտքի մէջ, դայն ազատ կը ձգեն յարձակողական դիրք բռնելու արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսական ծրագիրը քննութեան պիտի ենթարկուի Ժընեւի մէջ, հաւանաբար վաղը, հինգշաբթի, երբ Լոքառնոյի դաշնակիցները նիստ պիտի գումարեն, խորհրդակցելու համար Հիթլէրի առաջարկներու մասին: Նկատի առնելով երկու ծրագիրներուն սուր հակասութիւնը, դիւանագիտական մենամարտ մը կը սպասուի Ժընեւի մէջ, յանուն Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան: Մինչ գերմանական ծրագիրը նկատի չառներ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Ֆրանսականը կը տրամադրէ խաղաղութիւնը ամրապնդել միջազգային զօրագունդ մը դնելով Ազգաժողովին տրամադրութեան տակ, որպէսզի ի հարկին բռնի յարգել տայ Ուխտին տրամադրութիւնները:

Երկու ծրագիրները պաշտօնապէս պիտի քննուին համեւրոպական խորհրդաժողովի մը մէջ, զոր սկզբունքով կ՚ընդունին թէ Ֆրանսա եւ թէ Գերմանիա եւ որ հաւանաբար պիտի գումարուի ամառը: Եթէ միջին ճամբայ մը գտնուած չըլլայ մինչեւ այն ատեն, Եւրոպան պիտի բաժնուի երկու գլխաւոր ճակատներու,— մէկը՝ Գերմանիա եւ այն ազգերը որոնք հակառակ են հաւաքական ապահովութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիրներու, միւսը՝ Ֆրանսա եւ իր դաշնակիցները, որոնք արդէն իրեն կապուած են դաշնակցութիւններով, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Իտալիոյ դիրքը տակաւին անորոշ է եւ կախում ունի 13երու յանձնախումբին որոշումներէն: Ցանձնախումբը կը գումարուի այսօր, քննելու համար իտալա-եթովպական խնդիրը: Ֆրանսա համամիտ է պատիժները վերցնելու, եթէ Իտալիա յանձն առնէ ուժ տալ իր եւ ոչ թէ գերմանական ծրագրին: Նկատի առնելով վերջին ջախջախիչ յաղթանակները, Իտալիա կ՚ուզէ սուղ ծախել իր գործակցութիւնը, իսկ Ֆրանսա յարմար չի տեսներ գժտուիլ Անգլիոյ հետ, պնդելով պատիժներու վերացման վրայ:

*** Բուն Հռենոսի վերաբերեալ յուշագրին մէջ, Ֆրանսական կառավարութիւնը ժխտելով Գերմանիոյ իրաւագիտական առարկութիւնները, կը յայտարարէ թէ երբեք չպիտի հանդուրժէ որ Գերմանիա ամրութիւններ շինէ ապազինեալ շրջանին մէջ: Այս առթիւ նորէն կը յիշեցնէ թէ ժամանակը եկած է որ Անգլիա կատարէ իր յանձնառութիւնները, իբրեւ երաշխաւոր Լոքառնոյի դաշինքին:

ԹԸՌՈՆ ԲԱՆՎԷՃ ԱՆԳԼ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Դաշնադրութեան խնդիրն ալ կ՚արծարծուի

Երկուշաբթի օր անգլիական կառավարութիւնը բուռն յարձակում մը ենթարկուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, իր վարած քաղաքականութեան առթիւ, բայց ի վերջոյ յաջողեցաւ վստահութիւն շահիլ 145ի դէմ 361 ձայնով: Ցարձակման ազդանշանը տուաւ աշխատաւորական խմբակցութեան վարիչը, յայտարարելով թէ կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան թուլութեան հետեւանքով է որ Իտալիա յարձակեցաւ Եթովպիոյ վրայ եւ Գերմանիա խզեց Լոքառնոյի դաշինքը: Ցետոյ ծանրանալով օրուան կացութեան վրայ, առաջարկեց Լոքառնոյի դաշինքը վերակազմել աւելի լայն հիման մը վրայ, հրաւիրելով Ազգաժողովին բոլոր անդամները: Իրմէ վերջը խօսեցաւ ազատական խմբակցութեան ներկայացուցիչը, բողոքելով պատժական նոր անօրինութեանց ձգձգման դէմ: Աւելի խիստ քննադատութիւն մը կատարեց նախկին նախարար Գ. Զըրչիլ, յայտարարելով թէ կառավարութիւնը կորսնցուցած է իր վճռականութիւնը եւ տրամաբանութիւնը, վերջին դէպքերու ընթացքին: Նախկին արտաքին նախարար Սըր Օսթին Չէմպըրլէն բացատրեց թէ անհրաժեշտ է նոր հիման մը վրայ դնել հաւաքական ապահովութեան խնդիրը: «Հարցը այս է.— Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ապացուցանէ եւ յայտարարէ նախայարձակման դէպքը, մենք պատրա՞ստ ենք մեր զինուորական եւ նաւային ուժերը դնել Ա. Դ. Խորհուրդին տրամադրութեան տակ:

Բոլոր քննադատութիւններուն պատասխանեց Գ. Իտըն, որ կը պատրաս—

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԵՒ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ արծարծելով Նեղուցներու ամրացման խնդիրը, հարցուցին թէ Թրքական կառավարութիւնը ո՛ր եւ է դիմում հաղորդա՞ծ է անգլիական կառավարութեան:

Արտաքին նախարար Գ. Իտըն պատասխանեց.

— Պաշտօն. ծանուցագիր ստացած չենք, բայց Թուրքիոյ արտաքին գործավարը հասկցուցած է թէ իր կառավարութիւնը կ՚ուզէ այս հարցը յարուցանել առաջին նպաստաւոր առիթին:

*** Աթէնքի «Փրոյա» թերթը կը գրէ.—

Թուրքիա դարձեալ մէջտեղ նետեց Նեղուցները ամրացնելու խնդիրը: Ցայտնի կ՚ըլլայ որ այս հարցը խօսքի նիւթ եղած է Գ. Ցլանտէնի եւ Թէվֆիք Րիւշտիւ Արասի Փարիզի տեսակցութիւններուն մէջ: Երբ Գերմանիա ջնջեց Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները, Թուրքիա անմիջապէս Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեց, որպէսզի Նեղուցները ամրացնելու մասին հաւանութիւն տան:

Թուրքիա Նեղուցներու ամրացումը կ՚ուզէ, Միջերկրականի մէջ պատահելիք պատերազմի մը հաւանականութիւնը նկատի ունենալով: Թուրքերը բարեկամական դաշինք մը ունին Խ. Միութեան հետ եւ դեռ անցեալ օր էր որ երկու կողմէն ջերմ բարեկամութեան ցոյցեր եղան այս դաշնագրին տասնհինգամեակին առթիւ: Հետեւաբար, որոշ է որ Նեղուցներուն ամրացման պահանջը հիւսիսէն, Սեւ ծովու բերանէն ըլլալիք սպառնալիքի մը համար չէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ Է ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԿՈՂՄԷՆ Իտալիոյ կողմէ Տոդեկանեան կղզիներուն ամրացումէն վերջ Միջերկրականի արեւել. կողմը անհանգստութիւն մը սկսած է: Արտաքին գործավար Րիւշտիւ Արաս ամէն առիթէ օգտուելով, Թուրքիոյ ի նպաստ մթնոլորտ մը ստեղծելէ վերջ, կը ջանայ խնդիրը Ժընեւ տանիլ: Այս խնդրին մասին յատուկ տեսակէտ ունին արեւմտեան պետութիւնները եւ մանաւանդ Ֆրանսա: Իսկ այս տեսակէտը այն է թէ Նեղուցներու ամրացումը համաձայնութիւն պիտի տայ նաեւ ուրիշներու, որ մեծ պատերազմէն վերջ կնքուած դաշնագիրներու փոփոխութիւնը պահանջեն: Եթէ առաջնորդէ Թոյլատրուի այս տեսակ տրամադրութեան մը ստեղծումը, իրապէս շատ վտանգաւոր բան մը պիտի ըլլայ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԵՑԱՒ ԱՏԻՍ-ԱՊԷՊԱՆ

Բնակիչներուն խուճապահար փախուստը

Ատիս - Ապէպայէն հեռագրեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն շաբաթ օրուան օդանաւային ռմբակոծութեան մասին.—

Իտալացիները ոչնչացուցին երկու հայեցական սաւառնակներ, որոնց մէկը թռչելու կը պատրաստուէր: Ուրիշ երեք սաւառնակներ ալ վնասուեցան: Կիրակի առտու մայրաքաղաքը ամայի էր եւ միայն պահակներ կը տեսնուէին: Երբ իտալացի օդաչուները մեկնեցան, ահաբեկ ժողովուրդը սկսաւ փախչիլ, վախնալով նոր յարձակումէ մը: Շաբաթ ամբողջ օրը եւ գիշերը Հապէշներ եւ օտարականներ քաղաքէն դուրս թափեցան, միասին տանելով իրենց տանտին գանձերը, որոնց մէջ մանաւանդ աչքի կը զարնէին կարի մեքենաները: Անգլ. հպատակները անմիջապէս իրենց դեսպանատունը ապաստանեցան, ուր նոր փշաթելեր հաստատուեցան, որպէսզի ժողովուրդը չխուժէ:

Շաբաթ առտու ժամը եօթնին էր որ պալատին թնդանօթները երեք հարուած արձակեցին, իբրեւ ազդանշան մօտալուտ յարձակման: Կէս ժամ վերջը իտալական հինգ օդանաւեր երեւցան: Շուկայի օր էր եւ մեծ բազմութիւն խռնուած էր հրապարակին վրայ: Բոլորը մէկ խուճապահար փախան երբ օդանաւերը երեւցան: Օտարականները փակեցին իրենց խանութները, բայց մեծ մասով քաղաքին մէջ մնացին, խորհելով որ եթէ ռումբեր իյնան, ժամանակ չպիտի մնայ փախչելու: Երբ օդանաւերը հասան, իրարմէ բաժնուելով կէս ժամու չափ թռան քաղաքին զանազան մասերուն վրայ, հաւանաբար լուսանկարներ առնելու համար:

Ցետոյ երկու օդանաւեր վար իջան մինչեւ 60 ոտք բարձրութեամբ, հայեցական օդակայանին վրայ, որ կը գտնուի քաղաքէն դուրս եւ հրձիգ գնդակներ արձակեցին գնդացիրներով: Այնքան արագօրէն իջան որ հապէշ պահակները կարծելով թէ վնասուած են, սկսան ծափահարել: Երրորդ օդանաւ մը իջաւ պզտիկ օդակայանի մը վրայ, կայսերական պալատին մօտ եւ կրակ բացաւ ուրիշ սաւառնակի մը վրայ, առանց սակայն վնասելու:

Ռմբակոծութեան ատեն շատ մը Հապէշներ փողոցներու մէջ կը շրջէին, իրենց սուրերը շողշողելով դէպի օդանաւերը եւ հազարաւոր փամփուշտներ ալ ձգելով հին հրացաններով: Կառավարութիւնը զայրացած է այս հրացանաձգութեան պատճառով, որ կը հերքէ իր այն յայտարարութիւնը թէ մայրաքաղաքը բաց քաղաք մըն է, առանց զինուորական պաշտպանութեան: Կայսրը այսպիսի պարագաներու մէջ խարազանի զարնել կուտար յանցաւորները եւ կը կարծուի թէ այս անգամ ալ այդ հրամանը պիտի տայ:

Իտալական օդանաւերուն մեկնումէն վերջը կայսրուհին այցելեց օդակայանը, վնասները ճշդելու համար: Օտար դեսպանները որոշեցին հարցնել իտալական կառավարութեան թէ պիտի շարունակէ՞ ռմբակոծել Ատիս – Ապէպան, հակառակ նախապէս տուած խոստումին:

Հինգ միլիոն մանուկ զինուորներու ցոյցը

Մարտական խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ շաբաթ օր, Հռոմի մէջ:

Մուսոլինիի աչքէ անցուց հազարաւոր համազգեստաւոր մանչեր եւ աղջիկներ, 6էն 11 տարեկան: Անոնց պատմեց Եթովպիոյ փառաւոր յաղթանակները եւ ըսաւ.

— «Ենթադրենք թէ վաղը մայր հայրենիքը ձեզ կանչէ նոյն փառաւոր գործերը կատարելու, պիտի պատրաստէ՞ք ձեր մկանները եւ սիրտերը: Միայն այս կերպով դուք արժանի պիտի ըլլաք հագնելու յեղափոխութեան փառաւոր սեւ շապիկը, եւ ծառայելու Իտալիոյ ամէն ժամանակ եւ ձեր բոլոր կարողութեամբ: Կ՚ուզէ՞ք ընել այս բանը: Հազարաւոր պզտիկ տղաք «այո՛ այո», աղաղակեցին, ցուցադրելով իրենց ուսերէն կախուած հրացանները: Ցետոյ թափօրներ կազմելով պտտեցան քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մէջ: Ուրիշ տղաքներ ալ համազգեստով եւ հրացաններով իբրեւ պահակ դիրք բռնած էին նախակրթարաններու դուռներուն առջեւ: Այս կերպով 5,000,000 մանուկներ, որոնք անդամ են Փաշական պատանեկան միութեանց, տօնեցին Պալիլլաներու կազմութեան տարեդարձը, ամբողջ Իտալիոյ մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՃԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Համեւրոպական պատերազմէն առաջ աշխարհի դրամատունն էր Եւրոպան։ Անգլիա, Ֆրանսա, Հոլանտա, Պելժիքա, Զուիցերիա հսկայ դրամագլուխներ զետեղած էին բազմաթիւ ձեռնարկներու մէջ։ Փրոֆ. Ալպեր — Թօ Պեննաուչէի 1929ի Միջազ. Անեւտրական Սենեակին ներկայացուցած տեղեկագրին համաձայն Անգլիա եւ Ֆրանսա Եւրոպայէն դուրս զանազան ձեռնարկներու մէջ զետեղած էին 1914ին շուրջ 40 միլիառ տոլար.

Այս հսկայ դրամագլուխին տոկոսին մէկ մասը կը յատկացուէր եւրոպական ճարտարարուեստի համար հում նիւթեր գնելու, իսկ միւս մասը՝ այդ երկիրները արժեւորելու համար։

Արդ, պատերազմը քանդեց այս դրամագլուխներուն մեծ մասը եւ խանգարեց աշխարհի նիւթական հաւասարակշռութիւնը։ Պարտատէր երկիրներ Եւրոպայէն առնելիքներ ունին այժմ։ Քանդուեցան Եւրոպայի փոխատուութիւնները եւ պէտք տեսնուեցաւ փոխառութիւններու, որոնց մէկ մասը անհետացած է անդարձ, պատերազմական քործողութիւններու համար։

1920ին Եւրոպա պարտական էր Ամերիկայի 10 միլիառ տոլար։ Կատարուած բանակցութիւններէ յետոյ Եւրոպա պիտի վճարէ այդ պարտքը 62 տարիներու ընթացքին։ Այսօր անկարող է վճարելու, կարելի է ըսել թէ սնանկացած է։

Երկրագործական բերքերու գերարտադրութիւնը պատճառեց գիներու անկում եւ փոխառու դրամատուներու սնանկութիւն։ Չկայ երկիր մը ուր թշուառութիւններ կուտակուած չըլլան, ուր դժբախտութիւններու թիւը կարելի ըլլայ որոշել։

Դրամական նլսւէչներ անորոշութեան մէջ ձգեցին առեւտրական հրապարակները եւ վերջապէս դրամներու արտածման արգելքներու պատճառով խանգարուեցաւ միջազգային վարկի դրութիւնը։ Եւրոպայի ներկայ դրամական աղէտը նախընթաց մը չունի տնտեսական պատմութեան մէջ։

1914ին Ֆրանսա փոխ տուած էր օտար երկիրներու, Փրոֆ. Պեննատուչէի համաձայն, 12էն 13 միլիառ տոլար (62 միլիոն ոսկի ֆրանք) որուն տարեկան տոկոսն էր շուրջ 10 միլիառ ֆրանք (թղթադրամ)։ Այս դրամագլուխէն շուրջ 200 միլիառը կորսուած է։

Ազգերու Դաշնակցութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն Ֆրանսայի հանրային պարտքն էր 1932 մարտ 31ին, 459 միլիառ 745 միլիոն ֆրանք։ Ֆրանսայի ամբողջ հարստութիւնը կը հաշուուի 1200 միլիառ ֆրանք։ Ուրեմն երկրին հարստութեան մէկ երրորդը կորսուած է։ Ուրիշ հաշիւներու համաձայն, անհատներ կորսնցուցած են պատերազմի պատճառով, իրենց հարստութեան 35 առ 100ը։ Կլոր հաշիւով Ֆրանսացիները կորսնցուցած են 40 առ 100 նախապատերազմեան հարստութիւններէն։

Մեծն Բրիտանիա պատերազմէն առաջ աշխարհի ամէնէն հարուստ պետութիւնն էր։ Ազգային հարստութիւնը կը հասնէր 357 միլիառ 750 միլիոն ոսկի ֆրանքի։ Պատերազմէն յետոյ Ամերիկայի պարտական էր 5.275.388-300 տոլար։ Այսօր անկարող է այդ պարտքը վճարելու։

Ռուսիա Եւրոպայի պարտական էր պատերազմէն առաջ 210 միլիառ ֆրանք։ Համայնավար յեղափոխութիւնը մերժեց արտաքին պարտքերը եւ հետեւաբար կորսուած կը սեպուի այդ հսկայ դրամագլուխը։

Պելժիքա պատերազմի առիթով կորսուած է 10 միլիառ ֆրանք ոսկի, այսինքն ազգային հարստութեան մէկ երրորդը։ Հանրային պարտքը 1933 դեկտ. 31ին 56 միլիառ 892 միլիոն էր։ Իսկ պելժիական ֆրանքը կորսուած էր իր ոսկի արժէքը 85.80 առ 100.

Հոլանտա նոյնպէս կը տառապի նիւթական դժուարութիւններէ։ Հոլանտական գաղթավայրերը չեն կարող հում նիւթեր արտածել։ Գերմանիա չի կրնար վճարել Հոլանտայի տալիք գումարը — 1 միլիառ 511 միլիոն մարք 1933ին։ Հոլանտական կալուածները 1929ին գնեցին 59 միլիոն ֆիորին արժէքով հիւսուածեղէններ։ 1933ին այդ գումարը իջած էր 5ուկէս միլիոնի։

Ռումանիան ալ անկարող եղաւ վճարելու արտաքին պարտքերը։ Տըրամին կորսնցուց իր արժէքը 43 առ 100։ Հանրային պարտքը 1932 մարտ 31 կը հասնէր 43 միլիառ արախմի։

Եւրոպական միւս պետութիւններն ալ աւելի կամ նուազ ծանրաբեռնուած են հանրային պարտքերով։ Ամէնն ալ չեն կրնար վճարել իրենց պարտքը եւ հետեւաբար անկարող են փոխ տալու Եւրոպայէն դուրս գտնուող երկիրներու ։

Բոլոր երկիրներու հանրային պիւտճէն ծանրաբեռնուած է եւ ամէն տեղ ամէն ձեռնարկ տուրքերու տակ կը քած։ 1933ին բրիտանական կառավարութեան հաշիւին համեմատ իւրաքանչիւր Անգլիացիի տարեկան տուրքն էր 14 սթերլին, 10 շիլին եւ 6 փեննի, իւրաքանչիւր Ֆրանսացիինը 13 սթերլին 3 շիլին, 3 փեննի, իւրաքանչիւր Գերմանացիինը 7 սթերլին, 14 շիլին 7 փեննի, իւրաքանչիւր Ամերիկացիին, 3 սթերլին, 12 շիլին, 5 փեննի։ Կը նշանակէ թէ Ամերիկացի հարկատուն Ֆրանսացիէն 3 անգամ, Անգլիացիէն շուրջ 4 անգամ քիչ տուրք կը վճարէ։

Տնտեսական տագնապի մեղմացումով եւ փոխանակութիւններուն յաւելումով թերեւս արտասահման արտածուած դրամագլուխներուն մէկ մասը վերադառնան։ Բայց հսկայ դրամագլուխներ, պատերազմի առթիւ մսխուած, ապառազինման համար գործածուած, փճացած են յաւերժապէս։ Գալիք սերունդներն ալ պիտի մնան ընկճուած նիւթական տխուր այս կացութեան առջեւ։

ՀԵԹՈՒՄ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՓԱՐԻԶԻ ԱԿՈՒՄԲԸ ԵՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

—·—

Մօտաւորապէս տասը տարի առաջ, երբ հիմնուեցաւ Հայ Գրական Ակումբը, Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքում, եղան այնպիսիներ որ հաւաքավայրը կապուած համարելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, յարմար տեսան հաւաքավայրը փոխադրել ուրիշ տեղ։ Նախ զանազան սրճարաններում հաւաքուելուց յետոյ, գտան մի շէնք, յարմար սրահով, որտեղ մի քանի տարի չարունակ տեղի ունեցան Հ. Գ. Ակումբի հաւաքոյթները։

Սակայն չէզոք սրահն էլ չհրապուրեց փարիզահայ շարք մը մտաւորականներ եւ այնտեղից էլ փոխադրեցին Նուպարեան Մատենադարանը։ Յետոյ Հ. Գ. Ակումբի վարչութեան նոր ընտրութիւն կատարուեցաւ զանազան հոսանքների ներկայացուցիչներից եւ նոյն իսկ անունն էլ փոխեցին եւ կնքեցին «Հայ Մտաւորականների Ակումբ»։ Նուպարեան մատենադարանի սրահում հազիւ մի քանի բանախօսութիւններ տեղի ունենալուց յետոյ, ամէկալար «չէքիաթճիները Ամերիկայից մինչեւ Եգիպտոս իրենց թերթերի մէջ հասար գցեցին թէ դաշնակցական «չէքմէները բոյն դրած են Բարեգործականի շէնքին մէջ, եւ Հայ Մտաւորականների Ակումբի վարչութիւնը ջլատուած ուժերով փոխադրուեց ռուսական Քոնսերվաթուարի շէնքը, որտեղ պարբերաբար տեղի են ունենում բանախօսութիւնները։

Վերջերս տեղի ունեցած բանախօսութիւնները, օրինակ, Ա. Խոնդկարեանի (Խորհ. Հայաստանի գրականութիւնը), Գ. Գաբրիկեանի (Հայկական հարցի մասին), Փրոֆ. Բունիաթեանի (յայտնի հրապարակագիր Ա. Արասխանեանի մասին), բոլորն էլ շատ չահեկան նիւթեր էին, բարեխղճօրէն եւ հմտօրէն մշակուած։ Հայ Գրական Ակումբի օրով էլ բանախօսել են կարկառուն դէմքեր, կարեւոր հարցերի մասին։ Ուրեմն ոչ ոք չի կարող առարկել թէ ակումբի հաւաքատեղին իրենց հաճելի չէ եւ ոչ էլ մի անայատ եւ դիտակից անհատ կարող է արտնջալ բանախօսների եւ իրենց ընտրած նիւթերի մասին։ Սակայն թէ հաւաքավայրի եւ թէ ակումբի անունի եւ վարչութեան փոփոխութիւնը դժբախտաբար չըազմապատկեցին անդամների թիւը, այլ ընդհակառակն, ոմանք հեռացան մինչեւ նոյն պատճառով։

Համաշխարհային մայրաքաղաք ճանաչուած Փարիզի մէջ որ համարւում նաեւ հայկական արտասահմանի մտաւորական կեդրոն, ունինք մի քանի օրաթերթեր եւ զանազան պարբերականներ, քաղաքական, հայրենասիրական եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ եւ բազմաթիւ մտաւորականներ։ Եւ սակայն ցաւալի է նկատել, որ այս տարիների ընթացքին կարելի չեղաւ ստեղծել հայկական մի հաւաքավայր, ուր պարբերաբար գոնէ մի յիսուն Հայ մտաւորականներ հաւաքուէին եւ մտքերի փոխանակութիւն ունենային ընկերային, տնտեսական, գրական, գիտական ու մշակութային հարցերի մասին, իւրաքանչիւրը կառչած մնալով իր քաղաքական համոզումներին։ Մեր են փարիզահայ երիտասարդ մտաւորականները։ Մ'րտեղ են՝ երբ հետ մտքերի փոխանակութիւն ունենում… Փոքրիկ խմբակների բաժանուելով եւ զանազան սրճարանների անհրապոյր մթնոլորտում, իրար քննադատելով եւ առհասարակ նման անիմաստ ու սնամէջ եւլոյթներով չէ որ պէտք է իրենց միտքը մարզեն եւ պատրաստուեն հանրային կեանքի։

Թող սրար աշխարհ իմանայ, որ փարիզահայ մտաւորական կեդրոն կոչուած վայրի առուլիսներին միջին թւով 20—25 մարդուց աւելի չի լինում, այն էլ ի պատիւ իրենց, մեծ մասամբ տարէցներն են որ որոշ չափով մթնոլորտը տաքացնում են։

Հայ Մտաւորականների ակումբի վերջին — մարտ 26ի հաւաքոյթի բանախօսն էր վաստակաւոր ճարտարագէտ Գ. Տիգրան Բուղաղեան, որ նիւթ էր ընտրել «Հայաստանի տնտեսական ամէնէն կարեւոր տարրը»։ Յարգելի բանախօսը ծանօթ լինելով ներկայ Հայաստանի ժողովրդի տնտեսական աղբիւրներին եւ պայմաններին, մօտաւոր թիւերով պարզեց Հայաստանի ժողովրդի տնտես. հարստութեան զանազան աղբիւրների դրամարները — հողագործութիւն, այգեգործութիւն, հանքագործութիւն, անասնաբուծութիւն եւ ապա մասնագիտօրէն բացատրեց Հայաստանի արագահոս ջրերից ելեկտրական ուժ ըստանալու չափազանց հետաքրքրական հարցը։ Ըստ Գ. Բուղաղեանի, շնորհիւ Հայաստանի առատ գետերի, Սեւանայ լճի եւ անձրեւներից ամբարած ջրերի, տասնըհինգ տարուայ ընթացքում կարելի կը լինի Հայաստանը ելեկտրական ցանցով պատել եւ գրեթէ բոլոր աշխատանքները կատարել ելեկտրական ուժով, որ աւելի մաքուր է եւ աւելի քիչ աշխատանք եւ ծախք կը պահանջէ։ Այն ատեն հայ գիւղացին իր բոլոր աշխատանքները կարող կը լինի կատարել ելեկտրականութեան միջոցաւ։ Նոյնպէս հայ կինը այլ եւս կ'ազատուի կենդանինե-րի աղբից մաքրելու պատրաստելու կեղտոտ աշխատանքից, ինչպէս նաեւ աչքերը կուրացնելով օճախը աթարով վառելուց, ձեռքով լուացք անելուց եւ հազար ու մի տեսակ չարաչար սեւ աշխատանքից։ Ամէն ինչ կարելի կը լինի փոխադրել ելեկտրական ուժով։ Հայ գիւղացին տարուայ կէսը անգործութեան մատնուելու փոխարէն, կարող կը լինի զբաղուել տնայնագործութեամբ եւայլն։ Գ. Բուղաղեանի հաշուով Հայաստանի գետերից ստացած ելեկտրական ուժի շնորհիւ, Հայաստանի ժողովուրդին կը յաջողուի մի քանի անգամ աւելի շահել, քան թէ կարող է իր մինչ այժմեան միջոցներով ձեռք բերուած տնտեսական զանազան աղբիւրներից։

Բանախօսութիւնը այնքան հետաքրքրական էր եւ շահաւէտ մեր երկրի եւ ժողովրդի համար, որ առաջարկուեցաւ Գ. Բուղաղեանի առանձին գրքոյկով հրատարակել իր պատրաստած զեկոյցը։

Բանախօսութիւնից յետոյ, մտքերի փոխանակութիւն տեղի ունեցաւ ակումբի անդամների թիւը աւելացնելու միջոցների մասին։ Մի կնճռոտ հարց, որ սերտօրէն կապ ունի մեր ժողովրդի մտայնութեան եւ մեր քաղաքական աննպաստ կացութեան հետ։ Քաղաքական փոթորիկը միայն կարող է կենդանութիւն շնորհել մեր ազգային թմրած կեանքին եւ եռանդ մտցնել մարդկանց երակների մէջ։

Շատ ցաւալի է որ մեր Դաշնակցական եւ համակիր երիտասարդներից շատերը նոյնպէս անտարբեր դիրք են բռնել Ակումբի հանդէպ։ Ակումբը միակ վայրն է, որ առիթ ենք ունենում զանազան հոսանքների պատկանող հայ մտաւորականների հետ հանդիպելու եւ լսելու նրանց արտայայտած մտքերը։

Հայ Մտաւորական. Ակումբը պէտք է դարձնել ժամադրավայր բոլոր հոսանքների պատկանող անհատների, իրար հետ շփուելու եւ գոնէ մի քիչ պայծառացնելու փարիզահայ ամպամած մթնոլորտը։

ԲԵՆՕ

ԳՐԱՇԱՐԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

—•—

Զարմանքով իմացայ որ ծրագրուած է գրաշարի մը յոբելեանը տօնել

Բայց ինչո՞ւ զարմանալ։ Հոս՝ Ֆրանսայի մէջ, իմացանք ու տեսանք որ վարպետ արհեստաւորներ ու նաեւ գործարանի համեստ բանուորներ ոչ միայն իրենց տարիներու տքնաջան աշխատութեան բարոյական վարձատրութիւնը կը գտնեն հրապարակաւ, այլեւ կառավարական պատուանշանի ալ կ'արժանանան։

Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր որ հայ մամուլի համեստ աշխատաւոր մը—գրաշար մը — բախտը կ'ունենայ եւ առիթը կուտայ այդ գնահատելի նորութիւնը մտցնելու մեր մէջ։ Զգենք որ ներկայ տխուր իրականութեան մէջ, անստոյգ եւ անկայուն պայմաններու բերումով, շատ քիչեր են որ կրնան պարծենալ թէ իրենց կեանքին քառորդ դարը անցուցած են անընդհատ նոյն արհեստին եւ նոյն շրջանակին մէջ։ Որու որ հարցնէք, անպատճառ քանի մը արհեստ փոխած է։ Չկա՞ն գրաշարներ որ տասնեակ տարիներ գիրի արկղիկներուն առջեւ եղունգ մաշեցնելէ եւ անընթեռնելի ձեռագիրներու վրայ աչքի լոյս թափելէ յետոյ, սրճարանչեան գործարան մը մտնել, տապակ մը իրենց ուսին՝ տունէ տուն, իրենց պանիրին ու ձիթապտուղին յաճախորդ փնտռել, կամ շուկաներուն մէջ, պանան ու նարինջ ծախել կամ նոյն իսկ, կարի մեքենաներու առջեւ, կնոջական ըղձոններ կարել …

Կարապետ Տէօլէեան՝ որուն աշխատանքի 25ամեակը կը կատարուի Սելանիկի մէջ, «Հորիզոն» թերթին միջոցաւ, այս տեսակէտէն բախտաւորներէն մէկն է։

Առաջին անգամ զինքը ճանչցայ 1910ի վերջերը «Նորդի Ծարքիսեան» տպարանին մէջ, երբ դեռ «Խսկիւէհիրլի Կարպիս» էր… տակաւին շատ երիտասարդ, բայց միշտ համեստ ու չարքաշ, որուն համար արհեստը արդէն գաղտնիք չունէր։

Վրայ հասաւ պատերազմը։ Թրքական բանակին մէջ զինուորագրութեան ուրուականը սկսաւ հալածել բոլորս։ Ոմանք դացին իրենց չար բախտը քաւելու թշնամի բանակներու դէմ իբր բարեկամ… Ուրիշներ անկիւն մը գտան ծուարելու, սպասելով փրկութեան մօտալուտ պահուն… որ չորս տարի ուշացաւ։

Բոլորս իրար կորսնցուցինք, նորէն իրարու հանդիպելու համար Զինադադարէն յետոյ, գիրի նոյն յաւերժական արկղիկներուն առջեւ. Բազում անգամ բոլորովին տարբեր միջավայրի մէջ, բոլորովին նոր տրամադրութիւններով։ Տասնեակ մը գրաշարներ՝ որոնց մէջ Կարպիսը, կազմած էինք «Ճակատամարտ»ի գրաշարական խումբը։ Ուրախ, վառվռուն երիտասարդներ բոլորը, որոնք գրաշարեկին խառնած, առանց գոյութեան, կը տքնէին կապարէ տառերու վրայ։ Զէ՞ որ պատերազմի արհաւիրքը անհետացեր էր Զարգի եւ սորվի իր բոլոր վայրագ պատահարներով։ Բոլորս ալ, Մեծ Եղեռնի գոհերը ունէինք։ Սակայն ազատութեան հետ, սեւ մղձաւանջէ յետոյ, երկանիկ կեանքի մը իրականութեան մէջ արթնցած ըլլալու նոյնութիւնը կ'ապրէինք

Մանաւանդ որ անդին, Հայաստան կար, որ ամէն մէկուս ուրիշ տեսլականներ հիւսել կուտար։

Ու մեր զուարթ խումբին մէջ ամէնէն ուրախը կը մնար «Խսկիւէհիրլի» Կարպիսը, որ նուագել ալ գիտէր, ունէր նաեւ հաճելի ձայն մը, որով հաճոյքով ու ոգեւորութեամբ կ'երգէինք յաճախ՝ առօրեայ աշխատանքի դադարներուն։

Երկար չտեւեց սակայն։ 1922ին այս անգամ ալ քէմալական խուժանը որ մեզ կը տարտղնէր, ամէն մէկս փախուստ առինք անկիւն մը, հոն ուր յուսացինք թէ կրնայինք գիշերը մը տեղաւորել, որ մէկս Ֆրանսա, միւսը Պուլկարիա, ուրիշներ Եգիպտոս…

Եւ ահա Կարպիսին ձայնը Յունաստանէն կուգայ, մէջս արթնցնելով միասին ապրուած աշխատանքի եւ մերու ուրախ ու տխուր յիշատակները։

Միտքէն կ'անցնէ՞ր թէ օր մը յոբելեանը կը տօնեն Սելանիկի եւ թէ իր ընկերներէն մէկն ալ պիտի ձայն կուտայ իրեն պատմելով մեր սրտագին մաղթանքով

— Վարձքդ կատար, Կարպիս

ՄԿՐՏԻՉ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— Իսկ բուն վարժէր Զօնքեր որ իր աշխատակիցներ իսկ երգայրական բաժինը փլարած խօզ չէ թէ շատ հաւնեռո…

[illegible]

—o—

Գաւառացի մը նամակ մը կը ղրկէ Փարիզի բարեկամէ մը որ ճանճի ներու շղթայում մըն էր։ Կը գրէ ուելի ուսումնական բարեկամի մը նոյնպէս չկարենալով վերլուծել կ'ըսէ.

— Դեղագործին տար այս նամակն անունք վարժուած են անընթեռնելի տառերը կարդալու։

Դեղագործը կ'առնէ գիրը, աչք մը կ'ածէ եւ կ'ըսէ գեղացիին յաջորդ օրը գայ առնելու պատրաստը։

Առտուն գեղացին երբ կուգայ դեղագործը սրուակ մը դնելով առջեւ՝ թուղթին հետ, կը պահանջէ 6.95 Ֆր. սրուակին մէկ կողմը փակցուած էր եղուրէն գործածելու տակ մը, իսկ միւս կողմը չարժել՝ գործածելէ առաջ։

Տեսնել գիւղացիին երեսը։

ՊՈԼՍՈՅ ՅԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՋԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՑՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ու դարձեալ սկսաւ լալ։

Չափազանց յուզուած, այդ պահուն մոռցած էի, որ զինուորական կցորդ մըն եմ։ Մոռցած էի ե'ւ «Եաւուզ»ը, եւ դաւադրութիւնը, եւ փաշաները։ Իր նմանին հոգեկան տագնապներուն հաղորդակից եղող մարդը արթնցած էր մէջս։

Վերջապէս ձգեցի զայն իր անձկութեան մէջ եւ խոստանալէ վերջ, թէ իրական հօր մը պէս պիտի ջանամ կարգադրել հարցը, մեկնեցայ։

Բնակարանս հասնելով, Լէյլան գըտայ հոն, իր մօրը հետ։ Կանուխ եկած էին որովհետեւ ժամը 8ին ընդունելութիւն մը կազմակերպած էին իրենց տունը։

Քիչ մը հանդստանալէ վերջ, ըսի որ շատ լուրջ խնդիր մը պիտի յայտնէի իրեն։ Լէյլա անհամբերութիւն ցոյց կուտար։

— Գիտէ՞ք, ըսի անոր, իմացայ որ Ճէմիլ փաշան, որուն համար կախուած է կ'ըսեն, ողջ է։

— Է՞, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք։

— Ըսել կ'ուզեմ որ արդեօք ձեր հայրն ալ չէ՞ սպաննուած …

Տխուր ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ Լէյլայի շրթներուն վրայ։ Յետոյ ըսաւ.

— Այնքան միամիտ չէի կարծեր ձեզ, Գ. Ֆրանճիս։ Հօրս սպանիչը կէտի յանդգնութիւնը ունեցած էր ինծ տեղեկացնելու իր արարքը։ Այնպէս որ յոյսեր չեմ կրնար ունենալ եւ իմ միակ մխիթարութիւնս վրէժխնդրութիւնն է։

— Լէյլա հանըմ, պատասխանեցի, կրնամ միամիտ ըլլալ, բայց գիտցէք որ նոյն բանը իմացուցած են նաեւ Ճէմիլ փաշայի կնոջ, մինչդեռ փաշան կ'ապրի։ Ճէմիլը ապրելուն համար չեմ ըսեր որ ձեր հայրն ալ կ'ապրի, բայց անհաւանական չէ …

— Երբե՛ք, ատիկա անկարելի է։ Կը ճանչնամ մարդասպանը եւ աւազակը։ Բայց ներողութիւն։ Հիմա կ'աճապարեմ, կը ներէք։ Վաղը ժամը 5ին կ'խօսիլ վերջ պիտի այցելեմ ձեզի ու պիտի ըսեմ այն բաները, զորս չէք գիտեր։ Պէտք ըսեմ ձեզի, որպէսզի իմանաք, թէ Լէյլան այդքան շուտ ոխերը չի տար …

Այս խօսքերէն վերջ, իր մօրը հետ մեկնեցաւ, կրկին շնորհակալութիւններ յայտնելով ինծի։

Լէյլային մեկնումովը, ծրագիրս պատրաստելու ժամանակ կ'ունենայի։ Մեծ փափաքս էր Հաքքը պէյը երջանկացնել։ Այնքան մեղքցած եւ այնքան համակրած էի անոր, որ պատրաստ էի ամէն բան ընել իր երջանկութիւնը ապահովելու համար։ Չէի մոռցած սակայն, թէ ամենամեծ պարտականութիւնս «Եաւուզ»ը օդը հանելն էր։ Ուրեմն երկու մտածումներ ունէի հիմա,— փափաքս եւ պարտականութիւնս։

Հաքքը պէյը երջանկացնելով կրնայի կորսնցնել, նոյն իսկ կեանքս զըհով այն բանը, զոր կը փնտռէի,— «Եաւուզ»ի բնաջնջումը։ Որովհետեւ չէի գիտեր թէ Լէյլա ամուսնանալէ վերջ ի՞նչ դիրք պիտի բռնէր մեր դէմ։ Լէյլա կ'ատէր Թուրքիան եւ երիտասարդ Թուրքերը, իր հօրը սպանութեան համար։ Եթէ այս համոզումը չքանար, բնականաբար պիտի անհետանար նաեւ այդ ատելութիւնը։ Ո՞վ կրնար վստահեցնել զիս, թէ Լէյլա իր ամուսնոյն չպիտի յայտնէր մեր ծրագիրը։ Նոյն իսկ եթէ չմատնէր գործող դէմքերը — որովհետեւ այս բանը իրեն ալ նպաստաւոր չէր — ժախողութեան պիտի մատնէր ծրագիրը, այնպէս որ «Եաւուզ»ը պիտի փրկուէր եւ անոր հետ, նեղուցները պիտի շարունակէին փակ մնալ դաշնակիցներուն առջեւ։

Կը խոստովանիմ որ Հաքքըի հանդէպ զգացումս մեծ էր։ Բայց կը խորհէի թէ կարելի՞ էր պարտականութիւնս զոհել զգացումի մը եւ անտեսել գործադրութիւնը այն բանին, զոր հայրենիքիս օգտակար կը նկատէի.

Այս հարցը զիս կը չարչարէր։ Հոգեկան խուլ պայքար մը կը մղուէր մէջս, պարտականութեանս գիտակցութեան եւ խղճիս միջեւ։

Երկար խորհրդածութենէ մը վերջ, խորհեցայ որ այս հարցին լուծման համար մէկ ճամբայ կար միայն։ Համոզել Լէյլան, որ շարունակէ դաւադրութիւնը եւ անոր մասնակից դարձնէ նաեւ ․․ Հաքքը պէյ։

Եւ սակայն չէի կարծեր որ Հաքքը, Լէյլայի սիրոյն համար դաւաճան մը դառնալ պիտի ուզէր։ Պէտք նախընտրէր անձնասպան ըլլալ, իսկ այդ պարագային արդեօք պիտի ուզէ՞ր գործադրել իր մէկ սպառնալիքը։ Սպաննել Լէյլան։

Ամբողջ գիշերը այս գաղափարները զիս կը տանջէին։

Առաւօտուն գաղափար մը ծագեցաւ մտքիս մէջ։ Այն բանը, զոր Հաքքը չպիտի ուզէր ընել Լէյլային համար, պիտի ընէր ապահովաբար հայրենիքին համար։ Պէտք աշխատէի համոզել զայն, որ դաշնակիցներու յաղթանակը ապահովուած ըլլալով, Թուրքիան բաժան բաժան ըլլալու դատապարտուած էր եւ թէ, Թուրքիոյ այդ շրջանի վարիչները կուրցած ըլլալով անձնական նկատումներով կը դաւաճանէին հայրենիքին, եւ անոնք որ պիտի տապալէին այդ մարդիկը փրկած պիտի ըլլային Թուրքիան։ Մէկ խօսքով պիտի ջանայի Հաքքըն ալ մտցնել դաւադրութեան մէջ.

Այս խորհրդածութիւններուն եզրակացութիւնը նպաստաւոր թուեցաւ ինծի։ Դուրս ելայ եւ շիտակ գացի Հաքքըին տունը։

Դեռ կը սպասէի որ անկողնէն ելլէր. Բժիշկը պատուիրած էր անոր բաւական մը հանգստանալ։

Աւելի առողջ թուեցաւ ինծի. բուն եղբը սեւ - կարմիր շրջանակ կը նշմարուէր։ Ցած ձայնով շնորհակալութիւն յայտնեց, որ գացած տեսած էի։

— Ինքզինքս լաւ չեմ զգար, ընդհանուր տկարութիւն մը ինչպէս ձայնս ալ կը մատնէ։ Բնաւ լաւ չեմ։

— Ամօթ է Հաքքը պէյ, ըսի, տկարութիւնն պարապ բան մըն է, քանի մը օրէն կ'անցնի։

— Լէյլան տեսա՞ր։

Ստիպուեցայ սուտ խօսիլ, ըսի որ դեռ չէի տեսած զայն եւ թէ պիտի գար անպայման կէսօրէ ետք։ Յանձնարարեցի յետոյ, որ շատ չխօսի, եւ ըսի թէ պիտի մեկնիմ, որ պէտքի հանգստանայ։

Խնդրեց սակայն, որ նստիմ մօտը, որովհետեւ հաճոյք կը զգայ ներկայութենէս։ Պահ մը լռեցինք. Մայրն ալ եկաւ ու սկսանք միասին խօսիլ։

(Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ
ՀԷՐ ՖՕՆ ՌԻՊՊԷՆԹՐՈՓ

Այսօր աշխարհի աչքերը ուղղուած են Գերմանիոյ արտակարգ դեսպանին, Հիթլէրի Թարգմանին՝ Հէռ Եօ-աքիմ ֆօն Ռիպպէնթրոփի վրայ.

Ռիպպէնթրոփները Գերմանիոյ մէջ կ'ապրին 17րդ դարէն սկսեալ։ Շատեր ծառայած են պետութեան, իրենց ընտանիքին մէկ ճիւղը նախապատերազմի ընթացքին ազնուականութիւն ստացաւ։ Այժմու արտակարգ դեսպանին «ֆօն» տիտղոսը ծննդական չէ։ Ան այդ տիտղոսին տիրացաւ պատերազմէն յետոյ, իր անդամ հօրեղբօր կողմէ որդեգրուելէ վերջ։ Սակայն լաւագոյն դաստիարակութիւն մը ստացաւ, դրկուեցաւ Անգլիա, անգլիերէն ուսանելու եւ Զուիցերիա՝ ֆրանսերէն սորվելու։ Պատերազմէն չորս տարի առաջ Քանատա մեկնեցաւ եւ կեանքը տեսնելու համար երբեմն բանուոր աշխատեցաւ։ Այդ միջոցին էր որ պատերազմը պայթեցաւ։ Քանատայէն գաղտագողի հոլանտական նաւու մը մէջ նետուելով Սաութէմփթընի բրիտանական ցամաքի գործակալութեան սպաներէն յաջողեցաւ խուսափիլ եւ վերադառնալ Գերմանիա, ուր պատերազմին ատեն իր զինուորական պարտականութիւնը կատարեց երբեմն ճիւաղ սպայ։

1918ին Գերմանիոյ պարտութեամբ, դառն իրականութեան առջեւ Հարկադրուեցաւ կեանքը նորէն սկսիլ։ Փոմըրի եւ Ճօնի Ուօքըրին ներկայացուցիչը եղաւ, ամուսնացաւ օրիորդ Հէնքըլի հետ։

Այս նոր ասպարէզին մէջ իր ընդունակութիւնն ու հաճոյալի ձեւերը իրեն շատ նպաստեցին։ Ընդարձակ ծանօթութիւններ կատարեց, շատ բարեկամներ շահեցաւ։ Ֆրանսայի մէջ մարքիզ տը Փօլինեաքի ամենասիրելի հիւրերէն մէկն էր։

Այս մարքիզին շնորհիւ էր որ առաջին անգամ ծանօթացաւ Պուինսոնի կոմսին, ֆրանսացի հանրածանօթ օրինագէտին, որ ներկայիս ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութեան Ֆըրանսայի գլխաւոր ջատագովն է։ Հիթլէրի հետ ծանօթանալէն բաւական ժամանակ առաջ, ֆօն Ռիպպէնթրոփ անգլօ-ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութեան մը ախոյեանն էր։

Հիթլէրի հետ իր մտերմութիւնը եւ նացիականութեան յարումը 1928էն կը սկսի։ Այն միջոցին երբ նացիները իրենց առաջնորդին միութիւնն մէկ նոր լոյս աշխարհ կուղային, Հէռ Ռիպպէնթրոփ օգտակար ծառայութիւն մատոյց անոնց, նացի առաջնորդներուն եւ գերման նախկին դէմքերու միջեւ միացման կապ մը հանդիսանալով.

Իր ճակատագիրը հաւանաբար այդ համեստ դերէն անդին չանցնէր։ Դեռ երկու տարի առաջ անծանօթ էր իբրեւ քաղաքական դէմք. իր անունը 1934ին Առաջնորդին հրատարակած դիրքին մէջ չէ յիշուած. գրուած չէ նաեւ Գերմանիոյ ճանչուոր մարդոց ամենավերջին տպագրութեան մէջ. Բայց Գ. Հիթլէր երախտագէտ մնալու յատկութիւն ունի. չի մոռնար իր վաղեմի բարեկամները։ Եւ այսօր Գ. Ռիպպէնթրոփ 44 տարեկան հասակին մէջ, ոչ միայն առաջնորդին արտակարգ դեսպանն է, այլ եւ պետը նացիներու արտաքին դիւանին, որ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան հետ իր գործը զուգահեռաբար երբեմն նոյն իսկ անոր հակառակ կը տանի։

Ֆօն Ռիպպէնթրոփ լաւ «դրագագրող» մըն է եւ անհերքելի ու պարզութեան տպաւորութիւն կը թողու։ Իր գլխաւոր ակարութիւնը ան է որ իր դերը ամբողջութեամբ կախուած է Հիթլէրի հետ ունեցած անձնական բարեկամութենէն, ուրեմն շփոթ ուղէ թերեւս ընել այնպիսի բան մը որ այդ բարեկամութիւնը տկարացնելու հանգամանք ունենայ։ Բայց կարելի է բսել թէ ներկայ պայմանին մէջ Գ. Ֆօն Ռիպպէնթրոփ իր կարելին բրած է թէ ազդելու Առաջնորդին մտքին վրայ եւ թէ բրիտանական տեսակէտը լմբռնելու։

Թարգմ. Ա. Ա.

[illegible]

ԱԹԷՆՔԻ ԽՌՈՎԱՅԱՂՆԱՑԸ

— * —

«Սեւան», Հօկի Աթէնքի օրկանը, որ մինչեւ հիմա մաս կը կազմէր հաշակաւոր «Միացեալ ճակատ»ին, թեւ թիկունք հանդիսանալով Մայլմեան-ին կազմած «Ազգ. Վարչութեան», կը գրէ մարտ 30ի թիւով. (Կ'արտատպենք մէկ մասը).

— «Նուիրակ սրբազանը չենք գիտեր թէ ի՛նչ գումար հաւաքեց ի նըպաստ եկեղեցին սանճարին, բայց գիտենք թէ Դարեգին արք. Աթէնքէն մեկնեցաւ ծանրաբեռնուած բողոքներու, դժգոհութեանց, գիտողութեանց հսկայ բեռով մը

Սրբազանին Ակրոպոլ Փալաս այցելեցին անհատներ, կուսակցութիւններ, թաղականներ, կազմակերպութիւններ, որոնք միաբերան ատոմ պայթեցուցին վարչութեան, Բարեգործականի դէմ մանրամասն եւ անտարկելի փաստերով հաստատելով իրենց դիտողութիւնները. Սկիզբը սրբազանը վերապահ եղաւ եւ կարծեց թէ բողոքը մասնակի բնոյթ մը ունի բայց յետոյ տեսաւ ու խոստովանեցաւ թէ Վարչութեան - Բարեգործականի դէմ բողոքը համաժողովրդային է։ Գարեգին սրբազան ոչ ժամանակ ոչ ալ կարելիութիւն ունենալով Աթէնահայ քաոսով զբաղելու, բաւականացաւ իր կրօնական հաշտութիւն եւ համերաշխութիւն քարոզելու։ Սրբազանը ինքն ալ վստահ էր թէ բարի խօսքերով այս կացութիւնը չէր կրնար դարմանուիլ, բայց աւելին ընելու ի վիճակի չէր. Գ. Գալփաքեան, արեւելեան դիւանագիտութիւնը ի գործ դնելով, այն համառօտ ունի թէ միջտ ի վիճակի է թէյասեղաններով, ճաշասեղաններով, հեղհ համերաշխական ժողովներով կարգադրելու դժգոհութիւնները, անոնց հիմնական արդար միջոցներու դիմելու։

Կասկած չկայ որ Աթենահայերուն մէջ դաւաթ մը տաք ջուրի եւ կամ պնակ մը բուրումնաւէտ կերակուրի համար լորձնաչուրթն կեղծաւորութիւններ բնողները չեն պակսիր, բայց բարեբախտաբար անոնց թիւը շատ քիչ է եւ միայն անոնք պէտք է փնտռել Գ. Գալփաքեանի անմիջական շրջանակին մէջ։

Ուրեմն սրբազանը գնաց ու մեզի ձգեց գաղութին վէճը մեր գիտցած ձեւով կարգադրելու հոգը։ Համերաշխութիւնը գեղեցիկ բառ մըն է, բայց սնամէջ երբ չի ձգտիր անհամերաշխութեան բուն պատճառները մէջտեղէն վերցնելու։ Համերաշխութեան սիրոյն կարելի՞ է հանդուրժել որ. —

1.— Վարչութիւն կոչուած մար-մին մը եօթը տարի տիրապետէ յանհաշտ դաղութին, հակառակ ժողովուրդին կամքին եւ փափաքին եւ առանց որ եւ է հաշուետուութեան

2.— Ցիմարութիւն է համերաշխութեան մասին խօսիլ, երբ քանի մը մանկլաւիկներ, Թշուառական եզնիկներ իրենց քմահաճոյքին ենթարկած են ազգային վարժարանները, ու-զածնուն պէս նպաստ տալով եւ նըպաստ կտրելով, հազարաւոր երախաներ զրկելով իրենց յատկացուած կրթական սնունդէն։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ
Փետրուար 18

— . —

ՎԱՆԺՕ, (Յանուզ). — Ընկերական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ալ իր պարտականութիւնը կատարեց տօնելով «Փետր. 18»ի տասնըհինգամեակը։

Ընկ. Մալխասեանի բնակարանին մէջ ժամանակին հաւաքուած էին ընկերները, երբ նախագահը, բացուած յայտարարելով հանդէսը, ընծայեց փետր. 18ի արժէքը։ Ընկ. Ս. Թօրոսեան, իր կարգին խօսեցաւ ապստամբութեան չարժառիթներու մասին. — «Պատմութեան մէջ չէր անձնուած այդպիսի պարագայ։ Հայերը ոչինչ միջա բարեկամական յարաբերութիւններ էին ունեցած Թուրքերու հանդէպ, իսկելով ամէն բան, կը հաստատէին անխախտ Հայաստան մը։ Ժողովուրդը երկուութեան տարուած անխախտութենէն յետոյ, չկարենալով հանդուրժել նոր կարգուսարքերին, ըմբոստացաւ, ոչ միայն իր ֆիզիքական ...պահպանութեան համար, այլ մանաւանդ ի նշան բողոքի».

Վերջին խօսողն էր ականատես ընկ. Աչոտ Խաչատեան որ բացատրեց թէ ինչո՞ւ դէմ ենք բոլշեւիզմին։ «Բոլշեւիզմը չի ճանչնար ազգ։ Ի՞նչ գեղեցիկ է Ռուսակի արտայայտութիւնը որ ազգերը կը նմանցնէ երփներանգ ծաղիկներու։ Երբ մարգագետնի վրայ ունենայ միշտ նոյն գոյնով եւ նոյն հոտով ծաղիկներ, որքան միապաղաղ տեսք մը պիտի արտայայտէ։ Այո, պէտք են ազգերը, եւ պէտք է որ Հայերն ալ պահեն իրենց ազգութիւնը».

Ցետոյ սկսաւ երգերու եւ արտասանութիւններու բաժինը։ Մասնաւոր փայլ տուին հանդէսին Տիկ. Գասմաճեան, Տիկին Ցակոբեան, եւ Ցառաջինմասնաւորացի աշակերտուհիներէն՝ Ալիսն Զրուանդեան, իրենց երգերով։ Ընկ. Տիգրան Տէրօեան երգեց «Սուլուխի երգը», մինչ մեր երեւակայութիւնը կը սաւառնէր դէպի Մշոյ դաշտերն ու ձորերը։

Նախագահը՝ ընկ. Զրուանդեան հանդէսը փակուած յայտարարելէ առաջ, ներկաները յանձնեց Թադաւորին «Մեր հայրենիքը» եւ մեկնեցան առաւօտեան դէմ։

** Ընկ. Զօրմխեանի սուլին առթիւ կոմիտէն Հարկ դատած էր տօնը կատարել սովորականէն քիչ մը ուշ։

Թղթակից

ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԸ
ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Զատկական տօներուն առթիւ, ֆրանսական Ազգ. Պարգեւախաղի վարչութիւնը բացառիկ վիճակահանութիւն մը կազմակերպած է, ձիարշաւի վրայ հիմնուած, որուն համար շրջաբերութեան պիտի հանէ 300 միլիոն ֆրանք արժէքով տոմսեր։

Այս բացառիկ պարգեւախաղը պիտի ունենայ երեք միլիոն տոմսեր, իւրաքանչիւրը 100 ֆրանքնոց, բաժնուած 100.000նոց 30 շարքի։

Ուրեմն ալ վիճակահանութիւնը հիմնուած ըլլայ ձիարշաւի բախտին վրայ, այսուհանդերձ ձիարշաւներու յատուկ ձեւերէն տարբեր եղանակով մը պիտի դառնայ բախտին անիւը։

Շրջաբերութեան հանուած տոմսերու քանակը որոշուած է նախօրօք, եւ շահելիք գումարներուն ցանկը պիտի յայտարարուի տոմսերուն շրջաբերութեան հանուած օրն իսկ։

Այս ձեւով, 63.073 տոմսեր պիտի շահին 180 միլիոն ֆրանք, ինչ որ մեծ համեմատութիւն մըն է բաղդատմամբ ուրիշ ձիարշաւի պարգեւախաղերու

180 միլիոն ֆրանքի տոմսերուն վրայ բաշխումը տեղի պիտի ունենայ երկու տարբեր ձեւով.—

Փարիզի այս Մեծագոյն Մրցանակի պարգեւախաղին համար վազող ձիերու դասաւորումը ըստ տոմսակի պիտի կատարուի հետեւեալ ձեւով.

Ա.— 30.033 տոմսեր պիտի շահին 105 միլիոն ֆրանք։ Առաջին եկող ձին պիտի շահին իր չերուն պատկանող 100.000 տոմսերէն.— 1 տոմս 5 միլիոն, 10 տոմս 1 միլիոննոց, 10.000 տոմս 5000նոց.

Երկրորդ հանդիսացող ձիէն պիտի շահին, 1 տոմս 2 միլիոն, 10 տոմս 500.000նոց, 10.000 տոմս 2000նոց.

Իսկ երրորդ հանդիսացող ձիէն պիտի շահին.— 1 տոմս 1 միլիոն, 10 տոմս 200 000նոց, 10.000 տոմս 1000-նոց.

Միւս կողմէ, իւրաքանչիւր 10 տոմսով սերիական պիտի պարունակէ տոմս մըն ալ, որ Ա. Բ. եւ Գ. հանդիսացող ձիուն համեմատ պիտի շահի 5000 ֆր. 2000 ֆրանք կամ 1000 ֆրանք։

Բ.— Այս առաջին վիճակահանութենէն վերջ, «մխիթարութեան» համար տեղի պիտի ունենայ երկրորդ մըն ալ, որուն մասնակցելու իրաւունք պիտի ունենան բոլոր տոմսերն ալ, շահող կամ ոչ, որոնք այս անգամ պիտի շահին 1 տոմս 3 միլիոն, 2 տոմս 2 միլիոննոց, 3 տոմս 1 միլիոննոց, 4 տոմս 500.000նոց, 30 տոմս 100 000նոց, 3000 տոմս 10.000նոց, 30.000 տոմս 1000նոց։

Ընդհանուր գումար 33.040 տոմսեր պիտի շահին 75 միլիոն ֆրանք։

ԴԻՆԵՄՈՒՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Այս տիտղոսին արժանաւոր թեկնածուն է 90 տարեկան պառաւ Անգլուհի մը՝ Էլիզապէթ Վրայթ որ անցեալ շաբթու Լոնտոնի ոստիկանական ատեանին առջեւ հանուեցաւ փողոցը զինով պառկած գտնուելուն համար։

— Ես ոստիկաններուն համար պատուական գործ մըն եմ, ըսաւ ժպտելով։ 90 տարեկանիս, երկու բաժակի միջեւ, դիւրին է զիս ձերբակալել։

Էլիզապէթ 5 շիլին տուգանքի դատապարտուեցաւ։ 200րդ դատապարտութիւնն էր այս հրապարակային գինովութեան համար։ Եւ դատարանէն հեռացաւ դուրս ելլելով մտաւ... գինետուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԱՌՈՂՋ Է ՄԱՐՄԻՆԸ

— o —

Պուքրէշի Արաքը խմբագրական յօդուածներ տալ շարունակելով հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մարտ).

— «Կարգ մը բարեկամներ մեզի դիտել տուին թէ տեղը չկար ժամուն մտածելու համար երբ խնդիրներ որոնք կը մնային ներքին մնալ ու ներքին ծեծուիլ։ Կ'ակնարկէին մասնաւորաբար մեր գրածներուն ցեղակրօն շարժման մասին, որով այնքան խանդավառուած են մեր պաշտօնակիցներէն ոմանք եւ որուն մասին, սակայն, որոշ վերապահումներ ունինք մենք՝ շարժման ծնունդ տուող հիմնական մտահոգութիւնը բաժնելով հանդերձ։

— Վարագ տեղը վայրերանուներու կը պիտի տայ, դիտել տուին մեր ակնարկած բարեկամները։ Հիմա պէտք եղածն յայտարարել ամբողջ ալ խարհին թէ խորունկ վէճեր կան իրենց դիրենց գաղափարակից նկատողներու միջեւ։ Ձէ՞ք տեսներ ինչպէս կը լրտեսեն անոնք ձեր ամէն մէկ քայլը՝ աւետելու համար թէ ձեր մէջն ալ արդէն պառակտումը սկսած է։

Թող ներեն մեր բարեկամները եթէ չըսեմ որ իրենց այդ վախը. Ո՛չ ըսաւ թէ միեւնոյն ընտանիքին մէջ ամէն հարցի մասին միեւնոյն կարծիքը պէտք է որ տիրէ։ Վա՜յ այն ընտանիքին ուր անդամներուն հոգեկան կապը կը չփոթուի փախադարձ կոյր համակերպութեան մը հետ. վա՜յ այն կազմակերպութեան՝ ուր կարգապահութիւնը կը փորձեն մեռցնել հոգեկան ներքինացում տանիլ, ու հոն մտնող ամէն մէկը խրտուիլակ ու մեքենայ դարձնել։ Եւ ո՞վ ըսաւ թէ ամօթ է երբ գրացին խմանայ քովի տան մէջ տեղի ունեցող մաքուր վէճերը եղբայրներու միջեւ, ու գիտնալ թէ Հայրը երբեմն տարակարծիք է իր զաւկին հետ, ու եղբայրը եղբօր։

Սովորած ենք դիտել տալ մտավախութեամբ տառապող մեր բոլոր բարեկամներուն թէ աղնիւ վէճերը երբեք չեն վնասեր կազմակերպութեան մը՝ եթէ դուրսն իսկ իմացուին։ Կազմին երբ առողջ է՝ չի վախնար բնաւ փոթորիկներէն։ Առաջին իսկ հովէն կը սարսին միայն այն շէնքերը որոնց հիմը արդէն խախտած է, ու վերահասութեան չեն դիմանար այն մարմինները լոկ որոնց ներսը արդէն սպրդած է սպանիչ մանրէն։

Եւ ընդհակառակն, չքանալու դատապարտուած են այն բոլոր կազմակերպութիւնները, որոնց միակ ուժը կոյր հնազանդութիւնն է միայն եւ որոնց ծնունդ տուող գաղափարը հնացած կը քարանայ, կը մգլոտի, կ'որդնոտի. Անհրաժեշտ է որ կազմակերպութիւն մը անդադար թարմանայ՝ իր հիմնական ոգին պահելով հանդերձ, ու իր անդամները գիտակցօրէն գոհաբերեն իրենք զիրենք։ Ու կուսակցութիւն մը այն ատեն միայն կը թարմանայ՝ երբ ինք կ'ըլլայ անցնող տարիներուն իր դատաւորը, ու վաղուան ճամբան կը գծէ փորձառութեանց լոյսին տակ։

Ձախ ըլլան թէ աջ՝ բոլոր այն ռէժիմները, ուր խեղդուած է մարդուն ձայնը, ու անհատը վերածուած է խամաճիկի մը, դատապարտուած են ուշ կամ կանուխ փուլ գալու. Նոյն իսկ ներսէն ատանալով մահացու հարուածը։ Վարդապետութիւնները երբ կը լճանան, ու երբ կոչերը կը կապեն համոզումները՝ աւելորդ բան մըն են ալ երկրպագուներին. Երբոր Այդպէս են քարացեր կրօնները ու կորսնցուցեր իրենց դերը, այդպէս են որդնոտեր քաղաքական եւ ընկերային նշանաբանները՝ նոր սերունդներէն քամահրելու չափ։ Շարքերը անխօս կը քալեն երբ կռուի կ'երթան, կռիւը վճռելու համար պէտք է որ բոլոր ուղեղները իրենց կայծը բերեն։

Քի՞չ տեսանք մենք հայ կեանքի մէջ ալ։ Քանի՛ կուսակցութիւններ բըրեկ բըրեկ եղան ու ցրուեցան՝ որովհետեւ կարծեցին թէ ամէն ինչ է կանոնադիրը եւ հրամանը չէֆին։ Ու քանի՛նե՛ր ալ եղան որոնք ընդհանուր մեռան՝ որովհետեւ հաւատացին թէ թութակի պէս նշանաբաններ հոլովելով արքայութեան դուռը կը բացուի։ Դիմացին անոնք որ կեանքին հետ քալեցին, դաս առին երէկէն ու չվախցան վաղուընէ, անընդհատ նորոգուեցան, թարմացան։

Այո՛, երբ առողջ է մարմինը չի վախնար վիրաբուժի դանակէն Կ'ազատուինայ ծառը ու կ'ուժեղնայ երբ աւելորդ ճիւղերը յօտես։

Բա՛ւ է որ մարդոց մէջ անխախտ մնայ խիղճը, հաւատքը դատին, ու անձը նուիրելու կամքը»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ
ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
«ՌԱՏԻՕ ՓԱՐԻԶԷՆ»

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է որ Ապրիլ 27ի երկուշաբթի երեկոյ ի յիշատակ Կոմիտաս վարդապետի համերգ կը տրուի Radio - Parisի անթել կայանէն, մէկ ժամ տեւողութեամբ

Նկատի ունենալով հեռաւոր արեւելահայ գաղութները, համերգը պիտի սկսի ժամը 20էն (տեղական ժամով) փոխանակ 21էն։

Համերգին Ա. մասը կը սկսի ժամը 20ին ու կը տեւէ կէս ժամ, 15 վրկ. դադարէ մը ետք երկրորդ մասը կը սկսի 20.45 ու կը վերջանայ 21.15ին։

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Գ. Ամէնոյ Կասթուէլ՝ «Հայ երաժշտութիւնը եւ Կոմիտաս վարդապետ» (ֆրանսերէն բանախօսութիւն), Գ. Ա. Զօպանեան՝ «Հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը Կոմիտաս վարդապետի գործին մէջ» (ֆրանս.), Հայկանուշ Թորոսեան՝ Անտունի, Կանչէ կռունկ, Քելէ քելէ, Գոհարիկ Ղազարոսեան՝ Երանգի եւ Շուշիկի (դաշնակի կտորներ), Կոմիտաս - Սիփան միացեալ երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Ա. Պարթեւեանի Գութաներգ, Անձրեւն եկաւ, Շողեր ջան, Սարերի վրով գնաց, Երի երի, երի ջան, Սօնա եար։

ՄՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՀԱԼԷՊԻ Ս. ՔԱՌԱՍՆԻՑ ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՑ։ Կազմեց՝ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան, առաջնորդ Հայոց Հալէպի։ Երուսաղէմ, տպ. Ս. Յակոբեանց, 1935։ Մեծադիր հատոր մը, 415 էջ, ընտիր տպագրութեամբ։ Գին 100 ֆրանք։ Կեդրոնատեղի՝ Գրատուն Ս. Յակոբեանց, Երուսաղէմ։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Դիրքերու նոր դասաւորում տեղի ունեցաւ

Իմ վաշտս կը մնար Սուլթանապատ։

1920, յունուար 1։

Հայաստանի խառնաշփոթ ձմեռը եկած հասած էր, նոյն իսկ Իգտիրի դաշտը համատարած ձիւն էր. օդը ցուրտ, կճող հով մը ձիւնափոշիով օրերէ ի վեր կը ծեծէր մերկիրաքանդ շէնքերու խարխուլ դռներն ու պատուհանները։ Սուլթանապատը ամայի ու աւերակ դարձած էր. ողջ մը մնացած շէնքի մը մէջ զետեղուած էին մեր վաշտի զինուորները։ Այդ շէնքի կողքին, փոքրիկ սենեակի մը անկիւնը կծկուած, նստած էի, հենցած փառարանի մը մէջ կրակ մը կը պըլպլար եւ թեթեւ տաքութիւն մը հազիւ կը տարածէր օդին մէջ։

Մինակ էի, բոլորովին առանձին։

Պատուհանիս ապակիէ փոքրիկ կտորին մէջէն կը դիտէի հսկայ Արարատը որ իր ծոցին մէջ իր անթիւ անհամար խորշերուն ու ծերպերուն մէջ հիւրընկալած էր մեր դաւադիր թշնամին. Մեր հայրենիքի պատմական լեռ ստարացած, խորթացած առ ու պարզանդ դարձած էր մեզի համար։

Արարա՜տ...

Նոյնանուն դաշտի հարթ մակերեսէն վեր բարձրացած, գարեր ու գարեր նոյն փառահեղ գաղաթով, նոյն ցցուն կողերով, նոյն պատկառելի կերպարանքով տեսած ու դիտած է իր ստորոտը կուշ եկած նոյնքան հին ցեղի մը բոլոր ու դիւցազնական գոյամարտը եւ անոր ստեղծագործութեան հրաշալիքները։ Ցեղ մը որ իր լանջերուն տակ կեանք առած, հոն ազնուած արիւն քրտինք թափած, հսկայ ճակատամարտներ մղած, փառքի ու յաղթանակի օրեր տեսած էր

Արարա՜տ...

Սորթացած է իր ցեղին համար։ Ու ցեղը հինգ հարիւր տարիներու փոթորկումներէն վերջը, դեռ երէկ իր տակ հաւաքելու եւ իր բոյնը կառուցանելու գերմարդկային պայքարը տարաւ Ղարաքիլիսէներու եւ Սարդարապատներու վրայ։ Իր բոյնը պահելու սրբազան խենթութեամբ ու մոլեգնութեամբ, դեռ աղջի օր իր չուքին տակ խօլական խիզախութիւնները գործեց

Դուրսը խօլական քամին կ'ոռնար, մեր պահակներու խարոյկները, որմղական հուրի նման, գիշեր, ցերեկ կը վառէին. տղաքը կը մաին եւ իրենց ցրտացած մարմինները կաղդուրելու համար կրակը անշէջ կը պահէին։ Հանդարտութիւն է. Թշնամին քաշուած իր գիւղերուն ու խրամներուն մէջ, դէպի դաշտը նայելու սխորժակ չունի նոյն իսկ։

Գիւղը ամայի է, սեւ պատուհաներու կոյրեր միայն կը խանգարէ շրջապատին խոր լռութիւնը։ Երբեմն միայն մեր զինուորներու աղմկոտ քայլերը կը լսեմ գիւղին ամայի փողոցներուն մէջ, երբ քանդուած շէնքերէն վառելափայտ բերելու կ'երթան։ Քանի մը զինուոր, աչա արդէն խոյար գերան մը շալկած, դէպի դիրքերը կը յառաջանան, իրենց կրակը անշէջ պահելու համար։

Լռութի՜ւն. Համակ խաղաղութիւն։ Վառարանին կողքին ծուարած, աչքերս հորիզոնէն անբաժան, կը խոկամ, հազա՜ր ու մէկ մտքեր կուգան ու կ'անցնին, կը յիշեմ երէկը եւ կը դիտեմ այսօրը։ Մօտ օրերու անցածը՝ երէկը, իմ հարազատ բնաշխարհս արիւնոտ պատանքով կուգան ցցուիլ առջեւս եւ անոնց շուրջ խօլականօրէն պար կուգան բոլոր յիշատակները ան ցեալի, յիշատակներ հայրենի... Մտքով հեռաւորութիւնը կը չափեմ— հեռո՜ւ շատ հեռո՜ւ — Հայկական Պարի լեռնաշղթան արծիւի նման նստած է այդ սահմանին վրայ։ Ո՞ր ուժը, ո՞ր բանակը պիտի փշրէ այդ արծիւէ ռահվիրան եւ դէպ հարիւրաւոր լեռնաշղթաներ, որ կարող ըլլամ մարմնապէս աչքով անդամ մըն ալ տեսնել կարօտցած հայրենիքս. Այսօրուան կը դառնամ ու անմիջապէս Սուլթանապատի սենեակիս կէս շէնքի մը մէջ ծուարած բաւ մը տըղոց պատկերը կուգայ առջեւս։ Հարիւր է անոնց թիւը, ամէնքն ալ ինծի պէս հայրենի կարօտով տոչորուած, սակայն այսօր փաստօրէն նստած են Սուլթանապատի աւերակներուն մէջ եւ շարունակ կը դիտեն Արարատը, Օրկովը եւ այդ լեռներու խիղախ բարձրութիւնը. Տղաքը բոլորն ալ Վանեցի են, կարօտով կը նային Օրկովի ճամբան որ ոլոր - մոլոր կ'անցնի խոր հորիզոնը ... Վանի ճամբան է

Մեր միօրինակ եւ անհրապոյր կեանքը կը խանգարուէր երբեմն լուռող մէկ հատիկ հրացանի ձայնէն, դուրս կը նետուիմ դէպի դիրքերուն կողմը, մեր պահակները ականջ դարձած, ակնապիշ նայուածքներով սարածութիւնը կը մաղեն, հրացանի որոտը կ'արձագանգէ խուլ եւ խաղաղ տարածութեան մէջ։

— Ուրկէ՞ց եկաւ ձայնը, տղաք, կը հարցնեմ.

— Ահա, էս կողմէն, Գ. վաշտապետ, սարողներ ըլլալու են, կը պատասխանեն անոնք։

Ես անոնց դէմքերուն վրայ կը տեսնեմ տառապանքի բոլոր արհաւիրքը։ Կրակի փուչիներէն մրոտած, ցուրտէն խանձած երեսներուն վրայ, իրենց հնազանդ աչքերուն խոր կայծկլտող փայլը կարեկցութիւնս կը շարժէ։

— «Դիրքերուն վրայ» — կարճ հրամանը կուտամ ու կ'անցնիմ միւս պահակախումբին մօտ։

Օրը քանի մը անգամ պահակախումբերու տեղերը կ'այցելէի։ Անոնք հաւաքուած են բոցավառ խարոյկի մը շուրջ եւ իրենց համար որոշ չըջանակ մը կազմելով պատմութիւններ, հէքեաթներ, անցեալի դառն ու քաղցր յուշեր իրարու պատմելով, օրերը կը սպաննէին։ Ո՞վ կրնայ չափել անոնց հոգիներուն մէջ թրթռացող յուզումները, ո՞վ կրնայ իմանալ թէ ի՛նչ ցաւեր ու խոր խոր վիշտեր նստած են անոնց ամէն մէկուն սրտին մէջ։

Հայ զինուո՜րը ...

Եղբայրական, դառն, արիւնոտ պատմութեան մը բովէն անցած, վշտի ծանր բեռին տակ կքած։ Կորսնցուցած հարազատներ, կսկծալի դառնութեան տակ, հայրենի բուխերիկին կարօտով տոչորուն, նոր հայրենիքի սրբազան սահմանին վրայ, բոլոր զըկանքներուն առաջինի համբերութեամբ տոկալով պահակ կանգնած է ան։ Իր առջեւ տարածուող հողաշերտի ամէն մէկ անկիւնը, ձորն ու բարձունքը անքթիթ հայեացքով կը դիտէ, որպէսզի դաւադիր թշնամին մուտ անկիւնէ մը ներս չսպրդի իր բանակը, նոր հայրենիքը վտանգելու համար։

(12)

(Շար.)

տուէր ծրնել երթալու։ Ահա իր յայտարարութեանց հիմնական մասերը.

— « Ահա թէ ինչ կ'ուզենք ընել մինչեւ ամբան վերջը։ Կ'ուզենք որ Եւրոպայի բոլոր պետութիւնները անդամ ըլլան Ազգերու Դաշնակցութեան։ Կ'ուզենք որ արեւմտեան Եւրոպայի համար ապահովութեան նոր դրութիւն մը կառուցուի, Լոքառնոյի տեղը բռնելու համար։ Կ'ուզենք որ ամբաղջուի միւս շրջաններու ապահովութիւնը, ուղղակի Ազգերու Դաշնակցութեան հսկակութեան տակ։ Եթէ յաջողինք ապահովել այս արդիւնքը մինչեւ ամբան վերջը, այնքան ապահովութիւն ձեռք բերած պիտի ըլլանք Եւրոպայի համար որ, նոյնիսկ կարելի պիտի ըլլայ աւելի լայն ծրագիրներ մշակել, ապառազինութեանց եւ տնտեսական խնդիրներու մասին։ Կրնայ ըլլալ որ այս ծրագիրը համեստ երեւայ, բայց տեսանք թէ ինչպէս ձախողեցան խոշոր ծրագիրները։ Ես կը հաւատամ թէ աւելի լաւ է որ աշխատինք այս անմիջական աջակցութիւնը ձեռք բերելու Եւրոպայի ապահովութեան համար։ Եթէ Եւրոպայի բոլոր պետութիւններն ընդունին Ա. Դ. ուխտը, արդիւնքը տեւական պիտի ըլլայ։ Այդ պիտի նշանակէ թէ նոյն պետութիւնները կ'ընդունին որ երբ վէճ մը ծագի, հողային կամ ուրիշ, պիտի գործեն համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն եւ անոր միջոցաւ։ Ես կը հաւատամ որ եթէ կարենանք ձեռք բերել այսքանը, միեւնոյն ատեն զօրացնելով շրջանային համաձայնութիւնները, կարեւոր քայլ մը առած կ'ըլլանք »։

Նախարարը կրկնեց թէ կառավարութիւնը կը շարունակէ քննել գերմանական ծրագիրը եւ թէ Ֆրանսա եւ Պելճիա առաջարկած էին Լոքառնոյցիներու նոր ժողով մը գումարել Փարիզի կամ Պրիւքսէլի մէջ, բայց կառավարութիւնը յարմար չդատեց.

Ելմտական նախարար Ն. Չէմպըլէն եւս խօսք առնելով, պարզեց կացութեան դժուարութիւնները։ Յետոյ բացագանչեց, խօսքն ուղղելով ընդդիմադիր ճառախօսներուն.

— « Դուք կը յանձնարարէք ատրճանակ մը ցուցնել նախայարձակ պետութեանց դէմ, առանց գիտնալ ուզելու թէ այդ ատրճանակը լեցուա՞ծ է եթէ ոչ։ Դուք կը կարծէք թէ միայն ատրճանակին տեսքը բաւական է նախայարձակները իրենց նպատակէն ետ կեցնելու։ Ապագային, այդ կարգի վտանգներ աչք առնելէ առաջ, պէտք է ապահով ըլլանք թէ մեր զէնքերը պատրաստ են ի հարկին կրակելու։ Երբ կ'ըսեմ մեր զէնքերը, ըսել կ'ուզեմ ոչ միայն մեր երկրին, այլեւ Ազգերու Դաշնակցութեան զէնքերը։ Վերջին 12 ամիսներու դէպքերը այսօր կ'ապացուցանեն թէ այդ զէնքերը չպիտի կրնային կրակ բանալ։

Խօսելով գաղթային հարցի մասին, նախարարը չեշտեց.

— « Մեր միտքէն չանցնիր լքել մեր գաղթավայրերը։ Որչափ գիտեմ, ոչ ոք պահանջած կամ թելադրած է որ բրիտանական կայսրութիւնը հրաժարի իր այս կամ այն գաղթավայրէն։ Աւելորդ է ըսել թէ երբ այդպիսի պահանջ մը դրուի, նկատողութեան չպիտի առնուի ոչ իսկ մէկ վայրկեան։ Տարբերութիւնը շատ մեծ է հոգատարութեան ենթարկուած գաղթավայրերու եւ բուն բրիտանական գաղթավայրերու միջեւ։ Եթէ ընդհանուր կարգադրութեան մը համար անհրաժեշտ համարուի հրաժարիլ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ մեզի յանձնուած հոգատարութենէ մը, մենք պիտի հաւանինք միայն այնատեն երբ համոզուինք թէ այդ գաղթավայրերու բոլոր բնակիչներուն շահերը ամբողջովին ապահովուած են »։

Ինչո՞ւ պարտուեցան Հապէշները

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Աշանկիի ջախջախիչ պարտութեան պատճառը այն է որ հապէշ զօրավարները չեն հնազանդած կայսեր հրամանին եւ փոխանակ հրոսակային կռիւներ մղելու, զանգուածային ճակատամարտի բռնուած են։ Երբ կռիւը սկսաւ, Հապէշները պաշարուած էին երեք կողմէ։ Իտալական խոշոր թնդանօթները կ'որոտային կողէն, իսկ բոլոր տրամադրելի օդանաւերը ռումբ կը տեղացնէին երկինքէն։ Իտալական գլխաւոր բանակը յարձակեցաւ ճակատէն, կրակի այս տեղատարափին պաշտպանութեան տակ, իսկ էրիթրէն բնիկ զինուորները պաշարողական շարժում մը կատարեցին, եւ աջ կողէն կրակ տեղալ սկսան։ Վերջապէս երբ գլխաւոր ուժը մօտեցաւ լերան կատարին, հետեւակազօրքը կրակ բացաւ երկու թեւերէն։ Հապէշները այսպէս երեք կողմէ կրակի մէջ բռնուելով, յուսահատօրէն կը կռուէին, բայց իզուր։ Կայսերական անձնապահ գունդը իր դիրքերուն կառչեցաւ երկար ատեն, բայց յետոյ կազմալուծուեցաւ եւ փախաւ։

Մարաջախտ Պատոլյիօ այս առթիւ յայտարարեց. — « Մեր օդանաւային ուժերը չունին առնել չեն տար փախստականներուն։ Հապէշներու պարտութիւնը այնպիսի համեմատութեան մը հասած է որ ես պիտի կրնամ յղանալ ամենալայնդուգն ծրագիրները »։

Հռոմի զինուորական շրջանակները այս յայտարարութենէն կը հետեւցնեն թէ իտալական բանակը մօտերս պիտի հրաժարեցնէ կայսրը եւ Ատտիս Աբէպա պիտի մտնէ։ Իտալացի սպարապետը որոշած է օդանաւային ահռելի ռմբակոծութիւն մը կատարել բոլոր ճակատներուն վրայ, որպէսզի Հապէշները վհատին եւ անձնատուր ըլլան։ Իսկ Նէկիւսը չընդունիր պարտութիւնը։

"ՀԱՍԱՆ ՀԻՒՍԷՅԻՆ„Ը (ՇԱԽՍԷՅ-ՎԱԽՍԷՅ) ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ

Շահն Շահը շարունակելով իր բարենորոգչական քաղաքականութիւնը, ապրիլ 6ին հրատարակեց նոր հրամանագիր մը, որով կ'արգիլուին Մուհարրէմի տօնին առթիւ կատարուած ինքնախոշտանգումները։ Ինչպէս յայտնի է, այդ առթիւ միլիոնաւոր հաւատացեալներ կ'ողբան Մարգարէին երկու ազգականներուն, Հասանի և Հիւսէյինի սպանութիւնը։ Հազարաւորներ փողոցէ փողոց կը շրջին եւ շարաչար կը տանջեն իրենք զիրենք, խարազաններով, սուրերով եւ ուրիշ գործիքներով կ'արիւնեն իրենց կուրծքը,— իբրեւ խորհրդանշանը երկու նահատակներուն կրած չարչարանքներուն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները երկուշաբթի օր առանձին առանձին ունկնդրութեան ընդունուեցան Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին կողմէ։ Լոքառնոյցիներու խորհրդակցութեան մասնակցելու համար, Ժընեւ գնաց իտալական պատուիրակութիւն մը, որ պիտի պահանջէ վերցնել պատժական տնօրինութիւնները։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ, Փոքր Համաձայնութիւնը հաւաքական բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան։ Հունգարիոյ նախորդ վարչապետ կոմս Պէթլէն ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն քննադատեց կառավարութեան թուլութիւնը եւ դիտել տուաւ թէ մինչ Վերսայլի դաշնագիրը մեռած է, Թրիանոնը դեռ ողջ կը մնայ։

225 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ աւելի քան հազար հոգի վիրաւորուեցան Մ. Նահանգներուն մէջ, ահռելի թայֆունի մը հետեւանքով։ Թիւփէլօ քաղաքը գրեթէ քարուքանդ եղաւ եւ 600 — 800 տուներ գետնին հաւասարեցան։

ԿԻՆԸ ԵՒ 1.500.000 ՖՐԱՆՔԻ ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ առեւտրական մը, Ժոզէֆ Սիպի, Քաոէի շրջանին մէջ։ Առտուն ժամը 2ին տուն վերադառնալով, տեսաւ որ դրամարկղը բացուած, պարպուած, եւ «մատամ»ն ալ թռած է…

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց վեց ամիս եւս զէնքի տակ պահել այն զինուորները որոնք պիտի արձակուէին յունիս 30ին։

ԿԵՂԾ ԱՆՁՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ (ինքնութեան թուղթ) խնդիր մը երեւան հանուեցաւ Թուլոնի մէջ։ Ամբաստանեալն է իտալացի տարագիր մը, որ ձերբակալուեցաւ։ Մեղսակիցներէն մէկը քաղաքապետարանի քարտուղարն է։

ՉՈՐՍ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ անցեալ գիշեր մտնելով գիշերային զբօսավայրի մը տնօրէնին, Լուի Լըփլէի բնակարանը, սպասուհին կաշկանդեցին, բերանը կապեցին, եւ ատրճանակի մէկ հարուածով սպաննեցին տանտէրը։ Ոստիկանութիւնը կը վերագրէ Փարիզեան «մասնաւոր զաղտնիքներուն» որոնց վարագոյրը չեն բանար քաղքենի թերթերը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՕՒԼԻՆՈՅԻ Մշոյ խումբի ժողովը 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Պուլվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ

Կալիւյիս

ԼԻՕՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանի մէջ։

Շնորհակալիք

Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Սիմոնեան եւ իր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ընկերներու եւ բարեկամներու, որոնք բերանացի եւ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի փոքրիկին՝ Վրէժ Սիմոնեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Ֆրանսահայ կ. խաչի Փարիզի եւ Պոնեէօ-Քաշանի մասնաճիւղերու միացեալ ցանձնախումբը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք [illegible] բարոյական օժանդակութեամբ, նուէրներով, գեղարուեստական բաժնին մասնակցութեամբ, ճաշկերոյթին ներկայ գտնուելով նպաստեցին Մարտ 22ի միացեալ պար[illegible]

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆի խումբը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Լեւոն Զարմիսեանի եւ իր ցեղինոց՝ իրենց հոգեհատոր Զաւէնին կսկծալի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 266.50։
ՆԻՇԱՊՈՒՐ, Հ. Գ.— 200։
ՔԱՆԱՔԻ, Պալ.— 1 անգլ.։
ԼԱՏՐԵՔ, Թ. Ն.— 35։
ԻՍԻ, Տարչ.— 40
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Գ.— 70։
ՔՈԿՈԼԷՆ, Մ. Թ.— 200։
ԱՐԼ, Բ. Վ.— 35։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, ՃԱԳ.— 100։
ՄԵԿՆԵՍ, Պօլ.— 350։
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Գ.— 35։
ԼԻԳՈՍ, Վ. Բ.— 50։
ՓԱՐԻԶ (15), Բէկ.— 100։
ՊԵՐԼԻՆ, Ֆր.— 60։
ՖՐԷԺԻՒՍ, Վ. Գ.— 105։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կոր.— 140։
ՖՐԷԺԻՒՍ, Ա. Ս. Ե.— 50։
ԹԻՒՊԻՆԿԷՆ, Վին.— 80.25
ՍԼՕՎԵՍԹՕ, Տ. Մ. Տ.— 100։
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Իփ.— 200։
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ա. Զ.— 330։ Կարգադրեցինք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ Ֆօրեղբայրս Գ. Արտաշէս Մկրեան (գերձակ), որուն հասցէն էր՝ 62 Bld. Rechechouard, Paris (18)։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Hagop Ebemgrian Rue Foyalier, St. Etienne, (Loire)։

— Կը փնտռեմ եղբայրս Կարապետ Կէնճեան (Ատաբազարցի), մօր անուն՝ Պայծառ, Հօր անուն՝ Յովհաննէս. 9 տարեկանին որբացած է իր Յօրաքրոջ Մարիամ Միսքեանի հետ։ Լուր կայ թէ գին ադադարին կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը եւ Քէօթահիայի [illegible] զինքը որդեգրած է։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Mme Rose Israélian, 8 rue du Soleil, Paris (20): Իր Եգիպտոս հասցէն ատեն վեցամսեայ «Յառաջ» նուէր։ Արտասահմանի հայ Թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ„ի Ժ Գ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՌՈՍՏՈՄ.— Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւնները։ ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. ԲԵՂԵԱՆ.— Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր։ Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ.— Բագրատ վարդ Գէորգ - Թաւաքալեան։ ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Լեւոն Թադէոսեան (Պապուշա)։ ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Արհաւիրքի Օրեր։ ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը։ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ.— Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը։ ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան կեանք եւ Մշակոյթ։ Գիրք եւ Մամուլ։ Գրախօսական։ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ.— Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի Թղթատարական սակի։

Սրբագրեալ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 Ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 Ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին Դ. (Ապրիլ) Թիւը ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։ Բաժանորդագրուեցէ՛ք Ֆրանսահայ այս միակ կենդանի ամսագիրը, որուն տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30 ֆրանք. արտասահմանի համար 40 ֆրանք։
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris (9e)
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝ V. R. TACVORIAN, 23 Rue Paul Bert, Asnières (Seine). Chèque Postaux 1647 93 Paris.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (12)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Արդային տեղը որպէս «ժամբագրական մարմնի անդամ» եկաւ Գ. Վան տը Բէրքհով, փաստաբան, որ «Ֆիտէլիօ» կեղծ անունին տակ գերման հրամանատարին աչքին շուտով տեսակ մը « անխծալ դժոխային արգ-րաւ » դարձաւ եւ իր խայթող խմատութեամբ այնպէս մը խարազանեց՝ մինչեւ որ անզօր կատաղութենէն զալարուեցան։ Իսկ իր ընկերները անոր ըրած քաջագործութիւններէն անոր կեանքի ապահովութեան մասին սկըսան մտահոգուիլ։

Արտեսի մը մեղսակցութեամբ «Ֆիտէլիօ» ծպտուած իբրեւ գերման բապայ, եօթն անգամ գերման կառավարիչին անձնական սենեակը մտնելով կարեւոր վաւերաթուղթեր գողցաւ եւ անոնց տեղը « Ազատ Պելժիայի համարները զետեղեց։

« Ֆիտէլիօ» տաքարգրութեան երեւումէն անմիջապէս յետոյ տեսնուեցաւ որ Պրիւսէլի բոլոր տպագրիչները խիստ հսկողութեան ենթարկուած են։ Խուզարկութիւններն սկսան շատնալ, ուստի որոշուեցաւ տպագրական մեքենայ մը ձեռք ձգել եւ անհատական տունի մը մէջ զետեղել զայն։ Առաջին փորձը կատարուեցաւ ձեռքի փոքր մեքենայի մը վրայ որուն կտորները մաս առ մաս խումբին անդամներէն մէկուն տունը փոխադրեցին։ Բայց տեսնուեցաւ որ թերթին յաւելեալ լըրջաբերութեան շատ փոքր կուգայ։ Այս անգամ որոշուեցաւ գնել այն մեքենան որուն վրայ առաջին անգամ տպուած էր «Ազատ Պելժիան»։

Այս մեքենան որ մէկ թոնէ աւելի կը կշռէր, տպարանէն հանուելով անհատական տուն մը յաջողապէս փոխադրուիլը չափուած ձեւուած յանդգնութեան եւ յամառութեան յաւելւածական գործ մըն էր, որ «Ազատ Պելժիայի» հրաշք թուելուն պատճառ դարձաւ։ Մանաւանդ որ տպարանը — ուրկէ մեքենան դուրս հանուեցաւ — հսկողութեան տակ կը գտնուէր, իսկ այն տունը ուր տարուեցաւ, գերման զինուորներուն բնակած տան քովիկն էր։

Մեքենան ամբողջութեամբ քակելով սկսան մաս մաս փողոցներէն տանիլ։ Սակայն կարելի եղած բոլոր քակուելիք մասերը տանելէ վերջ տեսնուեցաւ որ տակաւին գլխաւոր զանգուածը կը մնար որ հազար երկու հարիւր փաունտէն աւելի ծանրութիւն մը ունէր։

Անոր փոխադրութիւնը գրեթէ աղէտ մը պիտի յանգէր

Զոյլ զանգուածը կառքի մը մէջ ամփոփուեցաւ եւ զետեղուեցաւ բեռնատար ինքնաշարժի մը մէջ որ տպարանին բակէն ելլելով եկաւ կեցաւ եռանկի փողոցի մը մէջ։ Ոլորան ճամբորդութենէ մը յետոյ ինքնաշարժը նախապէս կարգադրուած ժամուն, դրան առջեւ եկաւ կեցաւ։ (Այս ան ժամն էր երբ քովի տունը բնակող գերման զինուորները բացակայ էին)։ Բայց իրենց անապարանքին եւ ծանր բեռներ կրելու անփորձութեան պատճառով, բեռը վար առնելու ժամանակ «հրոսակներու խումբին ձեռքէն կառ»քը վար ինկաւ, կողերը պատռեցան եւ ձոյլ զանգուածը գետին իյնալով կտոր կտոր եղաւ։ Անոր աղմուկէն ամէն մարդ փողոց թափեցաւ։ Սակայն այդ վիճակին մէջ զանգուածին տպագրական մեքենայ ըլլալը չէր ճանչցուեր։ Այսպէսով կրցան այլեւս կըտորուանքը իրարու քով հաւաքել եւ առանց նեղութեան փոխադրել։

Զգոյշ փնտռտուքէ մը վերջ ճարտար եւ վստահելի մեքենագէտ մը նորոգեց կմախքը եւ տպագրական մեքենան վերակազմուեցաւ, միաժամանակ աղիւս ու շաղախը փոքրիկ սենեակը պատին կից շինուած պատուար մը ծածկեց, այնպէս որ չդատապարտուէր, ինչ որ սեւացումներէն ապա հասկցուեցաւ արդէն։ Գերմանները փնտռտուքներ կատարեցին ու ամէն պարագայի մէջ ձեռնունայն մնացին։ Տպագրութեան այդ ընթացքին ամէն շաբաթ դասեր կ'ունենային բանուորները. Պատշգամի փոքրիկ ճամբաներով գաղտնի նեքս կը բերուէին։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆԵՐԹԻՒՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
9
ԱՊՐԻԼ
JEUDI
9 AVRIL
1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3085

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿԻՑ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Միջազգային անակնկալներու լաբիւրինթոսին առջեւ, ուր վրդովիչ մարզանքներ կը կատարեն օրուան հզօրները, երբ եւ իւէ ժամանակ ենք մեր մասին։ Գոնէ տրամադի՞ր ենք մտածելու, այս օրերս։

Անշուշտ մեր միտքէն չանցնիր որ եւ է դեր վերագրել մեզի կամ գիրք ճշդել։ Եւ մեր թերթերն ալ պէտք է չափազանց զգոյշ ըլլան, հանրային կարծիքը չմոլորեցնելու համար, չնդալից լուրերու խժալուր աղմուկին մէջ։

Հարցը կը վերաբերի մեր սեփական հոգերուն, որոնք ապահովաբար պիտի ծանրանան, եթէ որ եւ է ընդհարում պատահի, կամ շարունակուի յարաբերութեանց լարումը՝ երկիրէ երկիր եւ շրջանէ շրջան։

Ցրուած ըլլալով աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, որ եւ է փոթորիկ անշուշտ մեր հանգիստն ալ պիտի խռովէ, ուղղակի կամ անուղղակի։

Դէպքերու ներկայ ընթացքին մէջ, որ եւ է պատերազմ չի կրնար բարիք բերել ինչպէս ընդհանուր մարդկութեան, նոյնպէս մեզի։

Բայց անպատճառ պատերազմի մը սպասելու չենք — եւ այդ հետանկարն ալ շատ ջուր կը վերցնէ տակաւին — ամփոփուելու եւ սեփական ուղեգիծ մը մշակելու համար։

Դատելով դէպքերու ընթացքէն, կան պարագաներ որոնք այսօր իսկ արժանի են լուրջ ուշադրութեան, նոյնիսկ մտահոգութեան։

Այսպէս, վերջին ամիսներու ընթացքին սուր հանգամանք ստացաւ Սուրիոյ խնդիրը։

Հոգատար իշխանութեան ներկայացուցիչը շարք մը վճռական, նոյնիսկ ծայրայեղ միջոցներ փորձելէ յետոյ, վերջին պահուն փոխեց ուղղութիւնը եւ մերձեցում հաստատեց ազգայնական տարրերուն հետ։ Անշուշտ հետեւելով Փարիզէն տրուած հրահանգներու։

Այդ փոփոխութեան հետեւանքով, ոչ միայն ազգայնական տարրերն ձեռք անցաւ Սուրիոյ իշխանութիւնը, այլեւ համաձայնութիւն գոյացաւ դաշնագիր մը կնքելու համար, յարեւմտեան անգլեւիրաքեան դաշինքին։

Ուրիշ խօսքով, օրդէն սեղանի վրայ է Սուրիոյ անկախութեան խնդիրը, անոր հետ կապուած փոփոխութիւններով։ Եւ բանակցութիւնները կը կատարուին Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Սուրիոյ վեց պատուիրակներուն եւ Ֆրանսական մարզպանին։

Ի՞նչ խօսք որ Սուրիա իր կատարեալ իրաւունքին մէջ է, երբ կը պահանջէ անկախութիւն, համապատասխան բոլոր իրաւունքներով եւ մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելու արտօնութեամբ։

Հոգատար իշխանութիւնը, որ մինչեւ հիմա վերապահ դիրք բռնած էր այս հարցին մէջ, այժմ աւելի բարեացակամ կ՚երեւայ, եւ եթէ սխալ չեն մեր տեղեկութիւնները, այս անգամ պիտի գոհացնէ Սուրիոյ Արաբներուն պահանջը։

Մինչ այս մինչ այն, մասնաւոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Սուրիոյ անմիջական դրացին, Թուրքիա, ակնապիշ կը հետեւի այս իրադարձութեանց, սրելով ախորժակները։

Առ այժմ զանց կ՚ընենք շարք մը մանրամասնութիւններ։

Արդ, այս մէկ հատիկ խնդիրը — նոր տագնապի մը այս հեռանկարը — մեզ կը շահագրգռէ՞ թէ ոչ։

Պատասխանը երկու չի կրնար ըլլալ։

Ուրեմն, անհրաժեշտ է արթուն կենալ եւ միջոցներ խորհիլ, նոր կացութիւնը դիմաւորելու համար։ Իսկ այդ կը պահանջէ ոչ թէ պատահական խօսակցութիւններ ու խորհրդակցութիւններ, այլ հիմնական ձեռնարկ մը։

Հարցը կը դնենք շեշտակի, — Եկած չէ՞ ժամանակը ստեղծելու գլուխ մը, կեդրոնական եւ ղեկավար։

Հարցը միայն Սուրիայով չի վերջանար։

Քաղաքական մթնոլորտը այնքան պղտոր է որ, վաղը կրնանք այլապէս վրդովիչ անակնկալներու առջեւ գտնուիլ։ Սովորական կեանքի պահանջներն ալ՝ առանձին։ (Ո՞վ կ՚երաշխաւորէ թէ նոր տագնապներ չպիտի ծագին աշխատանքի ճակատին վրայ, եւ կամ բոլոր ծանօթ հոգերուն դարման ճարուած է)։

Տակաւին չենք յիշեր Հայաստանի պարագան։ Օրուան բանբերները, նոյնինքն Մոսկուա միշտ վտանգուած կը համարին Խ. Միութիւնը, իբրեւ նախայարձակ թշնամիներ մատնանշելով Գերմանիան ու Ճափոնը, զատ-զատ կամ իբրեւ միացեալ ճակատ։

Եթէ Երեւանը շատ հեռու է, այդ չի նշանակեր թէ որ եւ է յարաբերութիւն չկրնար մեզի, եւ առ հասարակ ամբողջ Հայկական Արտասահմանի։

Արդ, ի՞նչ ունինք, իբրեւ օրկան, այս ծանրակշիռ հոգերուն դիմաց։

Միացեալ Ցանձնաժողո՞վը, — բարեհաճեցէք ստուգել թէ որ եւ է հետք մնացե՞ր է այդ մարմինէն։

Գաղթ. Դրասենեա՞կները, — մեծ բան է եթէ անոնք հասնին իրենց առօրեայ հոգերուն։

Սա միւսնե՞րը, Պուլվառ Օսմանի «Ազգ. Խորհուրդ» կամ Տնտեսական Կեդրոն։ — Տակաւին հաւատացողներ կա՞ն այդ խեղկատակութեանց, մանաւանդ Լիոնի վերջին ձեռնարկէն յետոյ, որ քան տարի առաջուան հոգեբանութիւնը կը մատնէ, իր «սալթա»ներով եւ ինքնագլուխ մարզանքներով։

Ամէն մէկս մրցում կը կատարենք իրարու հետ, երբ կարգը կու գայ քննադատելու քան տարի եւ աւելի առաջուան ղեկավարներն ու անոնց գործունէութիւնը։

Ինչո՞վ կրնայինք ապացուցանել, թէ շատ աւելի փայլուն վիճակի մը մէջ կը գտնուինք այսօր...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ՋՆՋԵ՞Լ ԹԷ ՍԱՍՏԿԱՑՆԵԼ

Փոքր Համաձայնութիւնը կը ճնշէ Ֆրանսայի վրայ

Երէկ, չորեքշաբթի, Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբը ժողով գումարեց Ժընեւի մէջ, քննելու համար իտալեւեթովպական խնդիրը։ Այս առթիւ նորէն իրարու ընդհարեցան անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտները։ Մինչ Ֆրանսա կ՚ընդդիմանայ պատժական նոր տնօրինութեանց եւ ընդհակառակն ժամանակը եկած կը համարի զանոնք վերցնելու, Անգլիա կ՚առաջարկէ աւելի ընդարձակել զանոնք, արգիլելով քարիւղի արտածումը։ Ֆրանսական մամուլը, մինչեւ անգամ կիսապաշտօնական «Թանը» օրերէ իվեր ուղղակի պայքար կը մղէ, որպէսզի վերջ տրուի պատժական տնօրինութեանց։ Այս առթիւ, բոլորն ալ կը մեղադրեն Անգլիան թէ երկու չափ եւ երկու կշիռ կը գործածէ, նոր պատիժներ պահանջելով Իտալիոյ դէմ, բայց մերժելով որ եւ է պատժական տնօրինութիւն՝ Գերմանիոյ դէմ։ «Մաթէն» ամէն օր աղդանշան մը կը հրատարակէ թերթին ճակատը, պահանջելով զադրեցնել պատժական տնօրինութիւնները։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ պատժամիջոցները իրենց նպատակին չհասան, քանի որ չկրցան դադրեցնել իտալեւեթովպական պատերազմը, իսկ այս ընթացքով կրնան տեղի տալ նոր պատերազմի մը։

Անգլիոյ մէջ շատ գրգռուած են Իտալիոյ դէմ, եւ ուղղակի կ՚ամբաստանեն զայն թէ կը խախտէ միջազգային օրէնքները, թունաւոր կազեր գործածելով։ Մամուլը խստօրէն կը դատապարտէ «արդի պատերազմներու այս վայրագ ձեւը», եւ կը պահանջէ որ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առնէ, դադրեցնելու համար կազային պատերազմը։ «Մանչեսթըր Կարտիըն» աւելի յառաջ երթալով, կը պահանջէ «միջազգային հսկողութիւն» հաստատել, այսինքն քննութեան ենթարկել այն գործարանները ուր թունաւոր կազեր կը շինուին։ «Եթէ այս անգամ թոյլատրուի կազային պատերազմի դէմ հաստատուած պայմանագրին խախտումը եւ անմիջապէս միջոցներ ձեռք չառնուին անոր գործադրութեան համար, այլեւս յոյս չկայ որ երբ եւ իցէ գործադրուի այդ պայմանագիրը»։

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսայի հանրային կարծիքը անձկութեամբ կը հետեւի Ժընեւի խորհրդակցութեանց, միշտ վախնալով թէ աւելի պիտի պղտորին Փարիզի եւ Լոնտոնի յարաբերութիւնները, քանի որ թէ Ֆլանտէն եւ թէ Իտըն հրահանգ ստացած են ուժգնօրէն պաշտպանել իրենց տեսակէտները.

ԵԹԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՄՐԱՑՆԷ ՀՌԵՆՈՍԸ...

Այսօր Լոքառնոցիները խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարեն Ֆրանսական ծրագրի մասին, որուն բնագիրը պիտի հրատարակուէր երէկ գիշեր։ Այս հարցին մէջ ալ խորապէս կը տարբերին անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտները։ Մինչ առաջինը կը շարունակէ չոյել Գերմանիան, միջին ճամբայ մը գտնելու համար, Ֆրանսական կառավարութիւնը հաստատ կը մնայ իր տեսակէտին վրայ եւ կը պահանջէ մասնաւորապէս արգիլել ամրութեանց շինութիւնը Հռենոսի շրջանին մէջ։

Կարեւոր իրողութիւն մը եւս, այս ճակատին վրայ։ Պ. Թիթուլէսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Փարիզ հասաւ երեքշաբթի օր եւ անմիջապէս ներկայացաւ Պ. Ֆլանտէնի, խօսելու համար յանուն Փոքր Համաձայնութեան։ Խօսակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ։ Կասկածելով թէ Հունգարիա եւս կրնայ հետեւիլ Աւստրիոյ օրինակին եւ վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, Թիթուլէսքու խնդրեց վճռական միջոցներ ձեռք առնել ինչպէս Գերմանիոյ նոյնպէս Աւստրիոյ դէմ։ Պ. Թիթուլէսքու բացորոշապէս յայտարարեց թէ Հռենոսի ամրութեանց հարցը մահու եւ կենաց խնդիր մըն է Փոքր Համաձայնութեան համար, ԵՒ ԵԹԷ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԶԱՐԳԻԼՈՒԻ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՇԻՆԵԼ, ԱՅԼԵՒՍ ԻՐԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔ ՉՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ։ Փոքր Համաձայնութեան տեսակէտով, եթէ Գերմանիա ամրութիւններ կառուցանէ Հռենոսի ապազինեալ շրջանին մէջ, Ֆրանսա չպիտի կրնայ օգնութեան հասնիլ իրենց, երբ յարձակման ենթարկուին։ Հետեւաբար Ֆրանսայի հետ կնքուած զինակցութիւնը ոչ միայն անարժէք պիտի դառնայ, այլեւ արգելք պիտի հանդիսանայ, եթէ ուզեն սակարկութեան մտնել Գերմանիոյ հետ։

Պ. Ֆլանտէն անշուշտ հաստատեց թէ ամրութեանց խնդիրը կենսական է Ֆրանսայի համար։ Բայց Աւստրիոյ հարցի մասին այնքան ալ վճռական եւ յուսատու դիրք չբռնեց, ինչպէս կը հաւաստեն իրազեկներ։ Փոքր Համաձայնութիւնը, որ արդէն բողոքած է Աւստրիոյ վերազինման դէմ, Ֆրանսայի աջակցութիւնը կը խնդրէ, դատապարտել տալու համար Սէն-Ժերմէնի դաշնագրին խախտումը։ Իսկ Ֆրանսա երկու պատճառներ ունի շատ յառաջ չերթալու, այս հարցին մէջ։ Առաջինը սկզբունքի խնդիր է, — միեւնոյն ատեն երկու գործի մէջ չխրիլ, քանի որ գերմանական խնդիրը մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ։ Իսկ երկրորդ պատճառը այն է որ, Փարիզի մէջ կը հաւատան թէ Աւստրիա պարտաւորիչ զինուորութիւնը վերահաստատած է Մուսոլինիի ներշնչումով։ Արդ, Ֆրանսայի համար ձեռնտու չէ Իտալիոյ դէմ շարժիլ ճիշդ այս միջոցին երբ անոր աջակցութեան կը կարօտի։

Սպայակոյտներու խօսակցութիւնները Ապրիլ 15ին Լոնտոնի մէջ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ սպայակոյտներուն խօսակցութիւնները տեղի պիտի ունենան ապրիլ 15ին, Լոնտոնի մէջ։ Ոչ եւ է բացատրութիւն չտրուեցաւ այս յետաձգման առթիւ, սակայն կը կարծուի թէ երեք երկիրներու ներկայացուցիչները — զօրավարներ — պիտի օգտուին Խորհրդարաններու զատկական դադարէն, գլխու ցաւ չպատճառելու համար։ Անգլիական պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ Զօր. Տիլ, զինուորական նախարարութեան ռազմական գործողութեանց տնօրէնը։ Ֆրանսայի գլխաւոր ներկայացուցիչը՝ Զօր. Շէվալիէօ, սպայակոյտի նա-

(Շար-ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԿՐԱՏԷՆ ԳՆԴԱՍԵՂ

Կը ճանչնա՞ք մեր «ջարդարար» խմբագրատունին կարմիր մատիտը, — Հայրենիքի մոմին պէս խաստ։ Անգամ մը որ այս կարմիր մատիտը իր արիւնոտ գիծը նետէ ձեռագրի մը վրայ ուղղահայեաց՝ վերէն վար, գրաշարը ա՛լ չի շարեր այդ դժբախտ ձեռագիրը։ Մեռա՛ւ այլեւս։

Որքա՛ն լացած են մեր զաւառի մտադաշ գրողները իրենց արիւնլուայ ձեռագիրներուն վրայ, որոնք կարմիր մատիտին տակ կը մեռնին եւ կը թաղուին... զամբիւղին մէջ։

Որքա՛ն յամառ գրողներ ալ ունինք, որոնք կը խիզախեն այդ կարմիր մատիտին դէմ, — կը վիրաւորուին, բայց չեն հրաժարիր ձեռագիր ...արդիւնաբերելէ։

ՅԱՌԱՋի Ընկեր Կարմիր Մատիտը թշնամի է մասնաւորաբար կարգ մը հինցած բառերու, զորս կը ջարդէ, կը սպաննէ, սակայն անոնց հեգինակը, դժբախտաբար, չէ հասկցած տակաւին թէ ի՛նչ նաշակ ունի Կարմիր Մատիտը, եւ ի՛նչ նախատիրութիւններ՝ հայկազեան բառարանին մէջ։

Կարմիր Մատիտին չափ նշանաւոր է նաեւ... մկրատը։ Այս գործիքը ծանօթ է բոլոր խմբագրատուններուն, — Ֆրանսացի խմբագրատուները կը վերցնեն մկրատը, կը կտրեն 7 — 8 տող, երբ իրենց գործին չի գար կամ սիւնակը կը մերժէ ընդունիլ։ Մեքենագրուած ըլլալով ֆրանսերէն ձեռագիրները, դիւրին է մկրատին ջարդը, բայց հայերէն ձեռագիրներուն վրայ դժուար թէ մկրատ խաղայ։

Եւ ՅԱՌԱՋի «ջարդարար»ը շատո՛նց լքած է մկրատը։

Մկրատը կը գործածուի նաեւ օտար թերթերէ լուրեր կամ յօդուածներ կտրելու՝ պահելու համար։

Այդ աշխատանքին համար անհրաժեշտ է ունենալ սրածայր մկրատ, որ քիթը խօթէ եւ չըխ — չըխ — չըխ կտրէ։ Սակայն դանդաղաշարժ է մկրատը ջարդի մէջ։ Ընկ. Հրանտ Սամուէլ ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մէջ այդ ջարդին սահմանած էր իր գրչին քիթը, — գրչին քիթով կը կտրէր կը պատռէր թերթերը, ալնքան որքան պէտք ունէր։ Սակայն գրիչն ալ շուտով կը դառնար անգործածելի։ Ընկ. Հրանտ Սամուէլ կ՚ըսէր թէ Քասիմի սիրական եղանակն այս էր՝ թուղթ կտրելու։

Ես աւելի դիւրին եղանակ մը գտայ, — ժիլէթի բերանի գործածութիւնը։ Շատ արագ կը տեսնէ գործը։ Սակայն ծանր անպատեհութիւն մը ունի, — կը կտրէ անդամներ թուղթերն ալ, տախտակն ալ միասին։ Այս ձեւը, որուն հեղինակի իրաւունքը կուտայի ինքզինքիս, ըսին թէ գործածելի է ՅՈՒՍԱԲԵՐի խմբագրատան մէջ ևս, ու թերեւս ալ այլուր։

Հիմա նոր ձեւ մը գտայ, — գնդասեղը։ Հրաշալի է, ծուռ կը բռնես քիչ մը, խո՛րթ կը քաշես վերէն վար եւ ուզած մասդ կը կտրես։ Ոչ գրասեղանդ կ՚այրէ, ոչ ալ ձեռքդ կը կտրէ։ Ուրեմն պատիւ ունիմ մեր խմբագիրներուն ներկայացնելու խմբագրական «ջարդ»ի գործիքս, — գնդասեղ մը։

Մյլոտր, ամենէն բարբարոս ներքինակառակն գնդասեղը կը յիշեցնէ կամիքը։

Գործածեցէք գնդասեղը, ընկեր խմբագիրներ, ոչ միայն թերթի վրայ, այլեւ... ձեր թշնամիին վրայ։ Գործիք մըն ալ ռամկավարներուն համար, — պզտիկուց սովորութիւն ունին թուղթ մը շիտակ կտրելու համար՝ ծալել, յետոյ ծալլուած գիծին վրայ, պտըտցնել մեր լեզուն, որ կը թքէր եւ այսպէս խմորի պէս կը կտրուէր թուղթը։ Ռամկավարները ուրեմն կրնան... լզելով փրցնել Խորհրդ. Հայաստանէն ինչ որ պիտոյ թուի իրենց։

ԱՐԱՑ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Դ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Զ. Ո. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ յայտարարել ՅԱՌԱՋի մէջ թէ իրենց Դ. համագումարը, որ տեղի պիտի ունենար Զատկական տօնին, յետաձգուած է Պէնտէկոստէի արձակուրդին, մասնաճիւղերու խնդրանքով։

Աւստրիոյ վերազինման հետեւանքները

Ինչպէս հաղորդած էինք, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները բողոքագիր մը ուղղեցին Աւստրիոյ վերազինման դէմ։ Հռոմի մէջ պարզապէս ձեւակերպութիւն մը կը նկատեն այս բողոքը եւ չեն կարծեր որ բարդութիւններ ծագին։ Իսկ հարեւան երկիրները ընդհակառակն մեծ կարեւորութիւն կուտան անոր։ Չեխական թերթերը կը գրեն թէ Փոքր Համաձայնութիւնը իրեն կը վերապահէ ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, պաշտպանելու համար իր շահերն ու իրաւունքները։ «Սպառնալիք մը չէ այս, այլ ազդարարութիւն մը։ Աւստրիա տակաւին ժամանակ ունի կշռելու իր առած քայլին հետեւանքները, խօսքէն գործի անցնելու համար. այսինքն զինուորութեան վերահաստատման որոշումէն մինչեւ զինուորագրութիւնն ու սպառազինութիւնը»։

Պելկրատի թերթերն ալ շեշտելով հանդերձ բողոքագրին չափաւոր լեզուն, դիտել կուտան թէ Եուկոսլավիա, համախորհուրդ իր զինակիցներուն հետ, վերջացած չի նկատեր հարցը եւ իրեն կը վերապահէ յառաջիկային ձեռք առնել յարմար միջոցները, իր շահերուն պաշտպանութեան համար։ Կը նշանակէ թէ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները պիտի քննեն նոր կացութիւնը, իրենց մնայուն խորհուրդի յառաջիկայ նիստին մէջ, որ պիտի գումարուի մայիս 6ին։ Բողոքագիրը առաջին քայլն է միայն։

Պուքրէշի քաղաքական շրջանակները շեշտելով երեք պետութեանց համերաշխութիւնը, դիտել կուտան թէ կարելի չէ ընդունիլ նախընթաց մը, որմէ կրնայ օգտուիլ նաեւ Հունգարիա, դրժելու համար Թրիանոնի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները։ Մամուլը գոհունակութիւն կը յայտնէ եղած բողոքին համար, մասնաւորապէս ծանրանալով այն կէտին վրայ որ կ՚ըսէ թէ Փոքր Համաձայնութիւնը չպիտի գոհանայ դիւանագիտական ձեռնարկով մը եւ իրեն կը վերապահէ ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, իր շահերուն պաշտպանութեան համար։

Վիէննայի մամուլը պատասխանելով եղած բողոքներուն, կը բացատրէ թէ անոնք որ կուսակից են Աւստրիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան, չեն կրնար պահանջել որ արգիլուի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, այդ նոյն ամբողջութիւնն ու անկախութիւնը պաշտպանելու համար։ «Ոչ ոք պիտի կրնար կասկածիլ թէ Աւստրիա ռազմատենչ նպատակներ կը սնուցանէ կամ պաշտպանողականէ տարբեր դիտումներ ունի»։

*** Փէշթայի մէջ կառավարութեան Թուլութեան դէմ ուղղուած պայքարները ծայրայեղութեան հասան։ Երեսփոխան Էքարթ ինքզինքը անարգուած համարելով, մենամարտի հրաւիրեց վարչապետը, Կէմպօշ։ Մենամարտը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի առտու։ Երկու ոսոխները անվնաս մնացին, բայց չհաշտուեցան։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ առաջարկութեամբ, կառավարութիւնը որոշեց զէնքի տակ պահել, նոր տնօրինութիւն, այն զինուորները որոնք ապրիլ 15ին կը լրացնեն իրենց զօրծօն ծառայութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍՈՒՐ ԲԱՆԱՎԷՃ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՄԱՍԻՆ

Պալքանեան համաձայնութեան շուրջ կրկին բուռն բանավէճ մը ծայր տուած է Յունաստանի մէջ։

Բանավէճը, ըստ էութեան, նորութիւն մը չունի։ Պալքանեան ուխտի հակառակորդները նոյն յանկերգն է որ կը կրկնեն. Այս պարագան իսկ, սակայն, աւելի կարեւոր կը դարձնէ բանավէճին բնոյթը։

Աւելցնենք, անմիջապէս որ այլ եւս ստոյգ է այն լուրը թէ Պ. Վենիզէլոս իր մահէն քիչ առաջ, անձնական նամակով մը դիմած է վարչապետ Տէմիրճիսի, յիշեցնելով որ Պ. Մաքսիմոս, նախկին արտաքին նախարարը Յունաստանի, 1934ին, Ժընեւի մէջ իր միւս պալատոնակիցներուն հետ ունեցած տեսակցութիւններէն յետոյ, համաձայնելով արտապալքանեան քաղաքականութեան մը հետեւիլ, վաւերած չէ ստորագրել, — ինչպէս կը վկայէր «Էսթիա»ն — համաձայնագիր մը հորով Յունաստան կրնայ վէճի մտնել արտապալքանեան պետութեան մը հետ»։ Վենիզէլոս աւելցուցած է նորէն, որ ներկայ պայմաններուն մէջ, այդպիսի յանձնառութիւն մը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ Յունաստանի համար։

Այս բոլորը վերջերս կրկին պատճառ դարձան որ, վէճը արծարծուի յոյն մամուլին մէջ։

Պալքանեան ուխտի առթիւ առաջին վէճը Յունաստանի մէջ ծնունդ առաւ ազատականներու (վենիզէլոսական) եւ ժողովրդականներու (ցալտարիսեան) միջեւ։ Այն ատեն Ցալտարիս իշխանութեան գլուխն էր։ Պալքանը այնքան սուր հանգամանք ստացաւ որ մարտի յեղափոխութիւնը վերապրուեցաւ նաեւ ատոր, ինչպէս նաեւ Ցալտարիսի կառավարութիւնը խորհրդարանին առջեւ ստիպուեցաւ «գոհացնող յայտարարութիւն» մը ընել (1934 մարտ 15)։ Այդ մեկնաբանութեամբ կ'ըսուէր, ուրեմն, թէ Պալքանեան ուխտին նպատակն է միայն երաշխաւորել միջպալքանեան սահմանները եւ թէ Յունաստան յանձըն առնելով միանալ այդ ուխտին, ոչ մէկ առթիւ կռուի պիտի չմտնէ որ եւ է արտապալքանեան պետութեան հետ։

Ցալտարիսի կառավարութիւնը նոյն իսկ ժխտեց թէ Յունաստան այդ ուխտով ստանձնած է արտապալքանեան յանձնառութիւններ, քանի որ խորհրդարանի առջեւ ուխտին մեկնաբանութիւնը կը ժխտէր ուխտին տալ որ եւ է արտապալքանեան իմաստ։

Շատ չանցած, Թէոթիքիսեանները, իրենց թերթին «Թիփոսի» միջոցաւ յայտարարեցին թէ պալքանեան ուխտին արտապալքանեան պարտադրութիւն մը վերագրել ուրիշ բան չէ, բայց եթէ վենիզէլոսեան «մանի» մը, քանի որ ան դեռ առաջին օրէն դէմ էր պալքանեան ուխտին պարզ անոր համար որ այդ ուխտին նախաձեռնութիւնը կուգար ոչ թէ իրմէ, այլ իր հակառակորդներէն։ Աւելի խիստ լեզու գործածեց ուրիշ հակավենիզէլոսեան թերթ մը՝ «Էթնիքի»ն, Վենիզէլոսը ոչ - պալքանեան գործակալ, իսկ իր ընդդիմութիւնը դաւաճանութիւն համարելով։

Յոյն մամուլը, ուրեմն, վերսկսած է իր բուռն բանավէճը պալքանեան ուխտի շուրջ։ «Էլէնիքոս Մէլոն» աւելի առաջ կ'երթայ։ Ան կը մեղադրէ վարչապետ Պ. Տէմիրճիսը թէ անսալով Վենիզէլոսի դրաւոր խորհուրդներուն, Յունաստանը հեռացուցած է պալքանեան պետութիւններէն եւ իր զինակիցներէն, եւ, այս կերպով, իր երկիրը դրած է կղզիացեալ վիճակի մը մէջ։ Բան մը, որ «Պուլկարիան կը մղէ հետեւելու Գերմանիոյ օրինակին՝ ժխտելու համար Նէօյիի դաշնագիրը, որուն վրայ կը յենու պալքանեան հողային դրութիւնը»։

Ի՞նչ կը ցուցնեն այս բանավէճերը։ Առաջին՝ այն որ Յունաստանի այժմու կառավարութիւնը դէ՞մ է պալքանեան ուխտին։

Եւ, իրապէս, եթէ երեւոյթները դիտենք նոյն իսկ սովորական աչքով, պիտի նկատենք որ պալքանեան ուխտին մասնակցող պետութիւններէն առաւելապէս Յունաստանն է որ գրեթէ բնաւ չի զբաղիր այս հարցերով որոնք երբեմն իրարանցում կը մտնեն ուխտակից պետութիւնները։

Ծիրչ է, Յունաստան կը շարունակէ անդամ մնալ։ Պաշտօնապէս ժխտած չէ այդ ուխտը։ Նոյն իսկ Յունաստանի մէջ կան հոսանքներ ու թերթեր որոնք ջերմօրէն կողմնակից են այդ ուխտին։ Աւելին, Պ. Մաքսիմոս, ուխտի վաւերացման ատեն խորհրդարանի առջեւ եղած յայտարարութեանց հակառակ՝ դրաւոր յանձնառութիւն ստանձնած է, մասնաւորապէս Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ պնդումով, թէ Յունաստան պիտի յարգէ այդ ուխտը՝ անոր իրական նպատակին ու մեկնաբանումին հաւատարիմ մնալով, բայց, բոլոր ուխտերը, որոնց կարգին եւ պալքանեանը, ի զօրու կը մնան, եթէ օրուան կառավարութիւնները կողմնակից ըլլան անոնց։ Քաղաքական ներկայ պայմաններուն մէջ, ուխտերը, դաշինքները եւ զինակցութիւնները միջպետական չեն, այլ միջկառավարական։ Եւ այդ պատճառաւ ալ կրկնապէս անապահով։

Պէտք առարկել թէ Յունաստան ունի ներքին դժուարութիւններ, քաղաքական անկայուն վիճակ, նոյն իսկ այդ օրերուն, դահլիճ մը կազմելու անկարելիութիւն.

Եւ սակայն, գրեթէ բոլոր պետութիւններն ալ նոյն հիւանդութեամբ են վարակուած։ Ռումանիան ներքին դժուարութիւններէ ու հակադիր հոսանքներէ զերծ չէ։ Նոյնը՝ Եուկոսլաւիան։ Իսկ Յունաստան իր այդ դժուարութիւններուն իսկ պատճառաւ պէտք է ուրեմն, գոնէ արտաքին մտահոգութիւններէ երաշխաւորէ ինք զինքը սահմաններու ապահովումը երաշխաւորող այդ ուխտին աւելի ուժգնօրէն փարելով։

Կը տեսնենք, սակայն, որ վէճը վերստեղծուած է ու աւելի բուռն թափ մը առած.

Այդ վէճին արդիւնքը պէտք է նըկատել, անշուշտ յունական գահաճառին մէկ հատուածը որ կը վերաբերէր պալքանեան ուխտին, եւ կը յայտնէր թէ Յունաստան հաւատարիմ պիտի մնայ իր զինակիցներուն։

Այս հատուածը, որ ըստ երեւոյթին կուգայ իբրեւ թէ, կառավարութեան ու գահուն տեսակէտը պաշտօնապէս ճշդելու, չի ճշդեր, նախ, թէ այդ հաւատարմութիւնը միջպալքանեա՞ն թէ արտապալքանեան մեկնաբանութեան մը համար է։ Եւ, երկրորդ, կը հաստատէ որ ուխտակից պետութիւնները եւս կասկածած են Յունաստանի ներկայ կառավարութեան դիրքէն՝ դէպի ուխտը, եւ իրենց այդ կասկածը ուզուած է փարատել գահաճառով։

Մանրամասնութիւնները զանց առնելով, մէկ խօսքով, ըսենք թէ Յունաստանի ամբողջ քաղաքական միտքը կլանուած է այս հարցով։ Այնքան որ Տէմիրճիսի կառավարութիւնը հարկ զգաց զեկոյց մը հրատարակել ըսելու համար թէ այդ բանավէճը վնասակար է երկրին, թէ Յունաստանը որ եւ է յանձնառութիւն չունի Կեդր. Եւրոպայի մէջ եւ Փոքր Համաձայնութեան առջեւ եւն.։

Մենք մասնաւորապէս ծանրացանք այս բանավէճին վրայ, ցոյց տալու համար թէ նախ պալքանեան ուխտը, որուն այնքան արժէք կուտայ Թուրքիա, ամուր կռուան մը չէ։ Չէ, որովհետեւ ինչպէս կը տեսնուի, տարակարծութիւնը շատ խոր է, այդ մասին, Յունաստանի մէջ, ուր հակառակորդները (վենիզէլոսեաններ) վերջին ընտրութեան մէջ գրեթէ մեծամասնութիւն մը շահեցան։

Անկախ այն իրողութենէն որ նոյն ինքն Եուկոսլաւիա եւս մազով կապուած է անոր, մենք կ'ուզէինք շեշտել թէ պալքանեան ուխտը Թուրքիոյ համար արժէք ունի երկու գետնի վրայ՝ ծովէն Իտալիոյ դէմ, իսկ ցամաքէն Պուլկարիոյ։ Պուլկարեւեուկոսլաւ յարաբերութիւնները ծանօթ են։ Ահա եւ Յունաստանի դիրքը, — արտապալքանեան որ եւ է յանձնառութիւն չվերցնել։ Այդ «արտապալքանեանը» Իտալիան է։ Արդ, եթէ իրապէս Անգլիա-Յունաստան-Թուրքիա զինակցութիւն մը կայ Իտալիոյ դէմ, ապա ուրեմն ինչո՞ւ այս բանավէճը Յունաստանի մէջ, ուր ոչ մէկ աղմուկ բարձրացուցին, երբ նոյն Անգլիան եկաւ նաւային խարիսխներ հաստատել իր նաւահանգիստներուն մէջ։

Մեզի համար ուշագրաւ են այս վէճերը նաեւ ուրիշ տեսակէտով։

Այն որ Վենիզէլոսի վերջին նամակը եւ ըսած բուռն վէճը պէտք է արդիւնք ըլլան հաւաքականութեան մը։

Անկարելի բան է որ Կրետացի դիւանագէտը իր մահէն քիչ առաջ ուղած ըլլայ վարչապետին գրել, եթէ լուրջ պատճառներ չունենար մտատանջուելու թէ Յունաստան կրնայ «արտապալքանեան պետութեան մը հետ կռուի մտնել, երրորդ պետութեան մը համար»։

Աւելի պարզ՝ եթէ Վենիզէլոս հաստատած ըլլար թէ Իտալիա եւ Թուրքիա կրնան կոկորդ կոկորդի գալ։

Այս կէտն էր զոր կ'ուզէինք մասնաւորապէս շեշտել։ Կէտ մը, որ չափազանց ուշագրաւ է, քանի որ վէճը շատ սուր հանգամանք ստացաւ։

Ի՞նչ հարկ այդքան մեծ բանավէճի, եթէ մտադրուած չի Թուրք Ուխտին պարտադրութիւնը կատարելու հաւանականութիւնը ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՊԱՏՐԱՍՏ, ԳԱԼԻՔ ՍՐԲԱՑՕՆԻՆ

Հազար հինգ հարիւր տարիներու սուրբը, Մեսրոպ Մաշթոց տօնուեցաւ պատկառանքով եւ մեծաշուք։

Պատմական էր օրը իր տարողութեամբ, պատմական է նաեւ անով որ մեր ժողովուրդը իր խուռներամ մասնակցութեամբ անգամ մըն ալ եկաւ հաստատելու այն յայտնի ճշմարտութիւնը՝ թէ գիտէ արժանաւորին չըզլանալ իր մեծարանքն ու երախտագիտութիւնը։

Թարմ է յիշատակը մարտ 29ի կիրակի օրուան ժողովրդական ցոյցին, եւ ինչքան խրախուսիչ, յուսադրիչ։

Արդարեւ յուզումով կը բաղձամ տեսնել ուրիշ օր մը, յատկացուած նոր օրերու հզօր եւ զմայլելի մեծութեան մը, որպէսզի կարենամ ծնրադիր խնկարկել մեր ժողովրդի առաքինութիւնները կամ պախարակել անոր յանցաւոր անտարբերութիւնը։

Յառաջիկայ ամիսներէն կիրակի մը, կարծեմ մայիս 24ին, յատկացուած է մեծահանդէս տօնակատարութեան մը, Անդրանիկի յուշարձանին կառուցման համար։

Անցան բարգաւաճ տարիները, քիչեր մտածեցին օգտուիլ լաւագոյն օրերէն։ Անոնք որ պարտականութիւն ստանձնած էին գլուխ հանել գործը տնտնացին կամ թերացան, ու յուշարձանը մնաց անկերպարան։

Եւ սակայն այսօր ինչ ալ ըլլայ ներկայ վիճակը, առասպելական Հայուն, սուրբ եւ հերոս Հայուն՝ Անդրանիկի վերապրած ոգիին առջեւ պէտք է տեղի տայ ամէն անձկութիւն, ու ամէնէն առաջ այն քարացած անտարբերութիւնը որ վերջերս սկսած է արմատանալ, ի հարկէ վհատած սրտերու մէջ միայն։

Չկայ հայրենասիրութեան, ինքնագիտակցութեան, վաղուան ազատ եւ աւելի լաւ ապրելու կամքի, լաւագոյն չափանիշ, քան այն վերաբերմունքն ու արդիւնքը որուն կը սպասուի Անդրանիկի յուշարձանի օրուան առթիւ։

Անդրանիկի օրը, պէտք է նշանակել անունները բոլոր բացականներուն, վսեմաշուք, տիար, պարոն կամ ընկեր, ինչ ալ ըլլան իրենց դիրքերն ու տիտղոսները, կին թէ տղամարդ, ծեր կամ տարեց, երիտասարդ թէ պատանի, որոնք պիտի թերանան գալ խոնարհելու դիւցազնի յիշատակին ու նուիրել իրենց համեստ բաժինը զայն յաւերժացնելու։

Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ, Սրբոց սրբոց, որուն անունը իրենց շրթներուն մեռան բոլոր անոնք որոնց ոսկորները անապատներ հերկեցին, որոնց դիակները Հայաստանի գետերուն աղմկայոյզ քարերուն հետ պարեցին, քանզի մեռնիլ աւելի դառն է այդ բոլոր տեսակի մարտիրոսներու համար որոնց վրէժը մէկու աւանդ չէ ձգուած։ Հաւատացեալը կ'ապաւինի իր Աստծուն, մոլեռանդը իր պաշտամունքին, ու այսպէս հալածական ու վշտահար հայութեան ապաւէնն էր իր, մեր անմահ Անդրանիկը։

Ո՞վ կրնար ազատել բանտը նետուած հայ մօր մը զաւակը, ո՞վ պիտի յագեցնէր վրէժը՝ մորթուած ամուսիններու, որդեակներու, առեւանգըւած աղջիկներու, սրբապղծուած եկեղեցիներու, կեղեքուած գիւղացիին ու աշխատաւորին, ո՞վ պիտի կերտէր ու ապահովէր վաղուան ազատութիւնը Հայոց ազգին, անոր մտքի ու բազկի բոլոր հարստութիւնները։ Ըսէք, ո՞ւր պիտի մնային Հայոց մեծաքանչ լեզուն, Աւետարանն ու տաճարները, գրչագիրն ու ճարտարապետութիւնը եւն., եւն. թէ Վարդան, Անդրանիկի նախահայրը, Սուրբ Մեսրոպի գրչին կոթ մը չինած ըլլար իր սուրով։

Հազար հինգ հարիւրամեակը տօնախմբող հայութիւնը բազմերամ պիտի գայ Անդրանիկով անգամ մը եւս հռչակելու հայկական ոգիին անմահութիւնը կերտողի իր կամքը.

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ Խ. ՌՈՒՍԻԱ

Նկատած են, անշուշտ, Յառաջի ընթերցողները, որ, Պ. Հիթլէր, 7 մարտի իր քայլը կ'արդարացնէ, գլխաւորաբար, Փրանքօ-խորհրդային ուխտի կնքումով։ Ուխտ մը, որ կը նախատեսէ զինուորական փոխադարձ օժանդակութիւն։

Պ. Հիթլէր, երբ նոր էր ստանձնած երկրին իշխանութիւնը, անմիջապէս խանգարուեցան Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները։ Այն ատենէն որ հազիւ տանելի եղան անոնք։ Մինչեւ այդ՝ Գերմանիա միայն Ռուսիոյ հետ բարեկամական յարաբերութիւն ունէր։ Ոմանք, նոյն իսկ, Գերմանիան եւ Ռուսիան կը նըկատէին զինակիցներ։ Եւ այս այն շրջանին, երբ բոլշեւիզմը կը սպառնար աշխարհի, եւ երկու երկիրներու ներքին վարչաձեւերը իրական հակադրութիւն մըն էին իրարու։ Ամբողջ տասը տարիներ Գերմանիա եւ Սովետները նկատուեր էին զինակիցներ, հազարաւոր գերմանացի մասնագէտներ օժանդակեցին Ռուսիոյ մէջ ազգային ճարտարարուեստի ստեղծումին։ Յեղափոխութենէն վերջ, Գերմանացիները մեծ ճիգ թափեցին՝ սովետները օժտելու համար մեծ ու արդիականօրէն կազմակերպուած բանակով մը։ Այն ատեն շատ քիչեր կը խորհէին թէ արդէն իսկ կը վերահաստատուէր Պիսմարքի աւանդութիւնը՝ որ կը ձգտէր երբեք վէճի մէջ չդնել Գերմանացիներն ու Ռուսերը, այլ, ընդհակառակն, ստեղծել այնպիսի յարաբերութիւն մը, որ Գերմանիան օգտագործէ Ռուսիոյ լայն ու հարուստ տարածութիւնները՝ իր ճարտարարուեստը օժտելու համար ռուսական հում նիւթերով, միանգամայն օգտագործելով ռուսական մեծաթիւ բնակչութիւնը գերմանական արտադրութիւններու սպառման տեսակէտէն։ Պիսմարք մեծատաղանդ դիւանագէտ մըն էր։ Անգլիացիները զայն կը նկատէին 19րդ դարու ամենամեծ քաղաքագէտը։ Նոյն իսկ այն ատեն, երբ Պերլինի խորհրդաժողովին փախուեցան նախկին յարաբերութիւնները։ Պիսմարք քայլերին եւ գերման ազգին խորհուրդ կուտար կապը չըխզել Ռուսիոյ հետ ու մինչեւ պատերազմ չերթալ, որովհետեւ նման պարագայի մը երկու կայսրութիւններն ալ անկում պիտի ունենային։

Եւ սակայն, Գերմանիոյ մէջ ազգային-ընկերվարականութեան յաղթանակը իբրեւ արդիւնք ունեցաւ ռուսեւգերման յարաբերութեանց վատթարացումը։ Պ. Հիթլէր մերժեց մասնակցիլ արեւելեան ուխտի մը, առարկելով թէ անոր մաս պիտի կազմեն սովետները։ Երբ Ֆրանսա ուխտ կնքեց Ռուսիոյ հետ, եւ դիմեց Լոքարնոյի դաշինքին մաս կազմող պետութեանց Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա եւ Պելճիքա որ եւ է առարկութիւն չըրին։ Միայն Գերմանիա ընդդիմացաւ, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկեց հարցը տանիլ Լահէյի իրաւարար ատեանին, որպէսզի ան արտայայտուի գերմանական առարկութեան իրաւացի թէ անիրաւ ըլլալու մասին։ Ու հարցը մնաց այդ կէտին վրայ, որովհետեւ Հռենոսի բարդ խնդիրը ծագում առաւ։ Անկէ վերջ տեղի ունեցած բանակցութիւնները, խօսուած ճառերն ու գրուածքները ցոյց տուին որ Գերմանիա դէմ է Փրանքօ-խորհրդային ուխտին ոչ թէ որովհետեւ զօրաւոր ունի իրաւական պատճառ մը, այլ որովհետեւ այդ ուխտով Ֆրանսա զգալապէս կ'ուժեղնայ եւ Գերմանիոյ դիրքը՝ եւրոպական այլ պետութեանց հանդէպ, արմատապէս կը փոխուի։ Այս է իրողութիւնը։ Երբ 160-ն միլիոննոց բազմութիւն մը կը միանայ Ֆրանսայի ու անոր զինակիցներուն, ինքնին հասկնալի կ'ըլլայ թէ Ֆրանսայի դիրքը կը զօրանայ, քանի որ կը զօրանար նաեւ Գերմանիոյ դիրքը՝ լեհեւգերման ուխտով։

Այսօր միջազգային կացութիւնը շատ աւելի լարուած է քան երէկ, բայց, պէտք չէ եզրակացնենք թէ պատերազմը անխուսափելի է։ Պատերազմը փափաքելի չէ ոչ մէկ երկրի համար։ Գերմանիա կրնայ օգտագործել այն տարակարծութիւնները, որոնք գոյութիւն ունին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Ան ծանօթ է, անշուշտ, Անգլիոյ գործելակերպին։ Ծիրչ է որ Անգլիա համաձայնութիւն կուտայ քննելու Գերմանիոյ առաջարկները, որոնք կը վնասեն Ազգերու Դաշնակցութեան միւս անդամներուն, բայց սակայն ապացոյց մը չէ թէ իր բաժնուած է անոնցմէ։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ հիմնական [illegible] միեւնոյնն է։ Երբ պատերազմի [illegible] երեւան գայ, երեւութական տարբերութիւնը անմիջապէս կ'անհետանայ։ Ամէն մէկ ժողովուրդ ունի իր աւանդութիւնները, իր գործելակերպը, իր ըմբռնումները։ Անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ ցոյց տալ ամէն բանէ առաջ իր ազգին եւ [illegible] անգլեւսաքսոն ցեղին թէ քննուած են բոլոր առաջարկները, թէ սպառած են բոլոր խաղաղ միջոցները, եւ եթէ մինչեւ պատերազմի յանգած են, պատճառը այն է որ այն խոր համոզման եկած են թէ ուրիշ միջոց չկայ այլ եւս, ու պատերազմի պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ ուրիշներու վրայ։ Եթէ սովետները հրաժարեցան միջազգայնականութենէն, Գերմանիա աւելի դիւրաւ պիտի հըրաժարի իր ծայրայեղ միջոցներէն պահելու համար այն, որ ունի այսօր եւ որ կը ներկայացնէ մեծ մաս մը Եւրոպայէն

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը կ'ամփոփենք Պուլկարիոյ նախկին վարչապետ Մաճուրովի մէկ յօդուածէն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Խօսակցութիւնը կը դառնար գլխաւորաբար Թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց շուրջ։ Հաքքըի մայրը կը պատմէր, թէ Պոլսոյ Թուրք ազնուական ընտանիքներու շատերուն նախահայրերը Յոյներ էին եւ այդ ընտանիքները այսօր իսկ իրենց տուներուն մէջ կը պահէին քրիստոնէական նըկարական պատկերներ։ Ետոյ եզրակացուց, որ տխմար գործ էր արիւնակիցներու միջեւ մղուած պայքարները եւ թէ ի զուր կը կոտորուէին հայաբուռ երիտասարդներ։ Ետոյ աւելցուց.

— Եթէ բոլոր Յոյները քեզի եւ բոլոր Թուրքերը ինծի նմանէին, տարբեր կ'ըլլար այսօրուան կացութիւնը։ Ես իմ կարճ խելքովս կը կարծեմ, թէ մեղաւորները անոնք են, որ իրենց մոլեռանդութիւնով ժողովուրդը երեսապաշտութեան մղեցին, — մէկ կողմէն մեր քահանան, միւս կողմէն մեր հոճան։ Փակեղը եւ փաթթոցը։

— Մեծ խնդիր մը կը բանաս, պէյս պատասխանեցի։ Չեմ կրնար բացարձակապէս համաձայն ըլլալ ըսածներուդ։ Բայց կ'ընդունիմ որ ճշմարտութեան որոշ քանակութիւն մը կը պարունակեն անոնք։ Չեմ ուզեր քեզ յոգնեցնել հիմա, որովհետեւ վիճաբանութիւնը երկար պիտի տեւէ։ Բայց, եթէ Ս. Վառվառայի օգնութիւնով լուանաս, այն ատեն կը շարունակենք վիճաբանիլ եւ երբ համաձայնինք իրարու հետ, անկէ վերջ կընանք ըսել մեր համոզումը թէ քահանաներուն եւ թէ հոճաներուն։ Հիմա պէտք է հանգիստ ձգեմ քեզ։ Վաղը, առտուն, նորէն պիտի գամ։

Այս խօսակցութիւնով, սակայն, չկրցայ բացատրել ծրագիրս, հասկնալու համար, թէ Հաքքը պէյ պիտի ուզէ՞ր դաւադրութեան մասնակցիլ իր երկրին փրկութեան համար։

Մայրն ու տղան բարեւելով մեկնեցայ։

Կալաթայէն անցած միջոցիս, ծանօթ խանութի մը մէջ հանդիպեցայ անգլիացի լրտեսին, որ ուժանակի տակառներուն համար հարցուած ուղղեց ինծի։ Ըսի թէ ամէն ինչ կարգադրուած էր։ Լրտեսը բացատրեց ինծի, թէ ինչպէս որ իմացած էր Լէյլան, Կէլիպօլուի հրամանատարութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցըւած ըլլալով, Նեղուցներու բացումը արգելքի բախած էր եւ հաւանաբար ձախողէր այդ ծրագիրը։ Այնպէս որ «Եավուզ»ի օդը հանուիլը անկարելի կը դառնար, նկատի ունենալով մանաւանդ, որ տակաւ մեծ փորձանք պիտի դառնար քրիստոնեայ բնակչութեան համար։ Լուր չէր ստանար նաեւ անգլիական նաւատորմէն, որովհետեւ իր գործածած անթելի գործիքը, զոր գիշերները կը զետեղէր գաղտնի տեղ մը, կասկածներ արթնցուցած ըլլալով, պարտաւորուած էր չգործածել։

— Ամէն պարագայի տակ, ըսաւ, քանի մը օրուան ընթացքին պիտի ջանամ ուրիշ տեղ մը փոխադրել զայն, պիտի ջանամ նաեւ տեղեկութիւններ ստանալ նաւատորմէն, քեզի ալ հաղորդելով զանոնք։

Անկէ հեռանալով, գացի դեսպանատուն, ուր տարբեր ականջներով լրտես ինծի կը սպասէր։ Նպարավաճառի աշկերտի պէս հագուած, ուտելիքներ բերած էր։

Դրամանեակս մտնելով յայտնեց, որ «Եավուզ»ը մտնող - ելլող երկու հոգիէն մէկը ձերբակալուած են եւ չի գիտեր թէ աքսորուած կամ սպաննուա՞ծ են զայն։ Միւս դաւադիրը ըսած էր [illegible] եւ ան ալ կը վախնար հիմա ձերբակալուելէ

Այսպէսով, «Եավուզ»ի բնաջնջումը եթէ ոչ անկարելի, գէթ շատ դժուար կը դառնար։

Յուսեցայ եւ ուրախացայ միաժամանակ։ Պատուիրեցի լրտեսին յաջորդ առաւօտ ժ. 10ին սպասել ինծի ծխախոտավաճառին կրպակը։ Քիչ վերջը մեկնեցայ։

Կէսօրէ ետք ժամը 5ին Լէյլան եկաւ իր մօրը հետ։ Դրամանեակս մտնելով, իր առաջին հարցումը եղաւ այն, որ կը պնդէ՞ք դեռ, թէ իր հայրը չէ սպաննուած։

— Կը պնդեմ, պատասխանեցի, թէեւ շատ վստահ չեմ այս մասին։

— Ուրեմն կը սպասէ զիս որ պատմեմ ձեզի երկար եւ եղերական պատմութիւն մը, ըսաւ Լէյլա։ Իմացէք, որ հօրս սպաննիչը եւ զայն կողոպտողը ոստիկանապետ Հաքքըն պէյն է։ Թերեւս կը ճանչնաք զայն։

— Կը ճանչնամ, պատասխանեցի, ոստիկանապետ Հաքքըն։ Բարձրահասակ, խարտեաշ, գեղեցիկ Հաքքը պէյը զոր կը ճանչնամ ես, չի կրնար ըլլալ ոչ լրտես ոչ ալ աւազակ։

— Բայց նոյն ինքն ան է, որովհետեւ գրաւոր կերպով խոստովանած է։ Անշուշտ իր աւազակութիւնը խոստովանելու չափ ապուշ չէ։ Բայց իրողութիւն է որ հայրս, ձերբակալուած պահուն, քովը ունէր խոշոր մարգարիտ մը եւ թանկարժէք յակինթ մը։

— Աչքերովս որ տեսնեմ, չեմ հաւատար։

— Այն ատեն կը ներէք, կարելի չէ վիճաբանիլ, խօսինք ուրիշ հարցերու մասին։

— Բայց ես կը պնդեմ, որ այս վիճաբանութիւնը շարունակուի, եւ, ոչ թէ ենթադրութիւններով, այլ ապացոյցներով։ Հաքքը պէյին ձեռք գրած նամակը կրնայ գրուած ըլլալ ուրիշի մը կողմէ, որ կեղծած է անոր գիրը։ Իսկ մարգարիտն ու յակինթը կրնայ գողցած ըլլալ նոյնպէս ուրիշ մը։ Դուք, ի միջի այլոց, Հաքքը պէյը տեսնելով բացատրութիւն ուզեցի՞ք անկէ։

— Ես տեսնեմ եւ բացատրութի՞ւն ուզեմ անկէ, պատասխանեց Լէյլա։ Ինչի՞ տեղ կը դնէք զիս։

— Թիթեռնիկ ... պատասխանեցի խնդալով։ Որովհետեւ միայն թիթեռնիկ մը կրնայ իբրեւ ոճրագործ ամբաստանել մարդ մը եւ զայն տեսնելով հանդերձ հաւաքոյթներու եւ զանազան սալոններու մէջ, բերանացի բացատրութիւններ չպահանջէ անկէ։ Հասկնալու համար թէ իրապէ՞ս ան է նամակը գրողը եւ գոհարեղէնները գողցողը։ Ետոյ, խօսակցութեան միջոցին, անոր խօսելակերպէն եւ արտայայտութենէն հասկնալ, թէ ո՞րքան անկեղծ են իր խոստովանութիւնները եւն.։ Եթէ ես ձեր ըլլայի այդպէս պիտի ընէի.

— Դուք չէք ճանչնար Հաքքը շարունակեց Լէյլան։ Դուք կ'երեւակայէք զայն, իր ազնուական պարզ արտայայտութեան մէջ. Բայց ան իր ներքին մա՞րդը։ Անիկա իր կը պահէ վագր մը։ Լսեցէ՛ք, [illegible], ես, 18 տարեկան աղջիկ մը եղած միջոցիս, կը սիրէի զայն կը սիրէի խելայեղ կերպով. (Շար.)

(17)

ՄԵՐ ՀԵՏԱՆԿԱՆՔ

ՈՉԻՆՉ «ՆՈՐ»

Կը զարմանաք թէ՝ Թորհրդային ...կը դիմէ հին ձեւերը վերստա-... նոր չարժումներ կ'ընէ.

«Արեւին տակ նոր բան չկայ», ը... իմաստուն Սողոմոնը:

...է կը կարծեմ թէ, Արեւին վրայ ալ ...նոր բան, քանի որ ղարերէ ի վեր ...նոյն շարժումը կ'ընէ, միեւնոյն ...ազդակներով կը անուցանէ մեր ...երը:

«Նոր» բառը ստեղծուած է «հին» ...ն նախանիշ մը գտնելու համար: ...մարդ աշխարհ իջնալուն պէս կը ...իւրին իրաւունքը կապտել եւ ...անէ սակայն իր պապուն կամ հօ-...անունը, ուրիշ ձեւով կրկնելու ...համար անոնց սխալները:

...Մարքսն ալ նոր վարդապետութիւն ...«րմնեց» աշխատաւորները ուրա-...ցնելու համար:

...Աշխատանք ... նպատակով մը, ինչպէս ը-...ած էր իրմէ հազար ութ հարիւր ...տարի առաջ, իր մէկ ազգակիցը, Գա-...լիլեացի Յիսուս, հեղինակելով Քրիս-տոնէութիւնը:

...ն ալ հրապարակ եկած էր աղքատ-...ները ուրախացնելու եւ հարուստնե-...րուն քիթերը կոտրելու համար:

Բայց Յիսուս աւելի խելացի, երկն-...ային արքայութիւնը խոստացաւ իր հե-տեւորդներուն, որպէսզի այս երկրի ...վրայ իր օծիքին չփակին անոնք, վար-...դապետութիւն պահանջելու համար:

Մարքսը նուազ ճարպիկ եղաւ իր ...նախորդէն Յիսուսէն, այս կեան-...քի մէջ վարձատրութիւն խոստանա-...լով:

Յիսուս եւ Մարքս, երկու Իսրայէ-...լացիներ, երկուքին ալ նպատակն էր ...կոտրել քիթերը հարուստներուն:

Բայց այս վերջինները ճարպիկ եւ ...խորամանկ մարդեր, մինչըը գտան ...միջոցները մենատիրութիւնը ձեռք ան-...ցնելու, հիմնեցին վանքեր ուր դին-...ասարկեցին աղքատ մանչուկները, ...անոնց մէջ ամրացնելու համար աղքա-...տութեան խուճապը եւ անոնց միջոցաւ ...տարածելու այդ գաղափարը ժողո-...վուրդներուն մէջ:

Քրիստոնէութեան հիմնադիրը խեղճ ...աղքատ մեռաւ: Իր հետեւորդները ...ձեցին փառաւոր տաճարներ եւ շր-...ջ դահլիճներ:

Պապեր ու պատրիարքներ հրապա-...րակ եկան, Վատիկանի պէս շքեղ պա-...լատներու մէջ վայելելու, մարածին ...ձեւր ժառանգութիւնը:

Եւ եթէ այսօր տէրվէն Գալիլիացին ...աշխարհ գայ եւ ուզէ Վատիկան մտ-...նել, իբր մուրացիկ ճամբու կը դնեն ...զինք: Ոչ միայն այս, այլեւ պէտք է ...դատապարտէ իր հիմնած կրօնքը, ...խաչելով աստուածաբանական հա-...ւատարմը:

Մարքսն ալ քալեց իր ազգակից Մա-...չծմու որդիին ճամբէն:

Բարոզեց աղքատներուն եւ բան-...ւորներուն, արհամարհեց հարուստ-...ները եւ հող մտաւ, թէփիչկին այցե-...լին իսկ անվճար ձգելով Թերեւս...

Անոր հետեւորդներն ալ կրկնեցին ...նորս առաջնորդներուն ձեւերը, քա-...րոզեցին, հալածուեցան ու բանտար-...կուեցան:

Սակայն հարուստները տեսան ու ...տարին, դուշակեցին որ, այս նոր ...վարդապետութեան մէջ ալ հաց կայ: Պէտք էր օգտագործել:

Ցոյցեր կազմակերպել տուին բան-ւորներուն, պակիներ ու գոներ ջարդ ու փշուր ընել տուին, հրդեհներ բռնկ-ցուցին եւ գործ բացուեցաւ գործա-րաններուն, որոնց տէրերը կը կար-ծուի թէ բանուորներ չէին:

Թռուցիկներ եւ գիրքեր տպուեցան միլիոններով, թուղթ ու մելան սպա-ռելով՝ յօգուտ դրամատէրերուն եւ առեւտուրը ընդարձակեցաւ:

Տեսան այս կրեսոնները որ շահա-բեր է գործը, ժատծեցին ընդարձակել զայն եւ հնարեցին համայնավարու-թիւնը:

Կարծեմ Գերմանիոյ կայսրն էր որ Լէնինը Պերլինէն Մոսկուա ղրկեց, գաղտնի կերպով:

Տակն ու վրայ ըրին երկու հարիւր միլիոննոց Ռուսաստանը, ջարդեցին, փշրեցին եղած չեղածը, ցար կոչուած մարդէ մը «վրէժ լուծելու» եւ «աշխատաւորութիւնը ազատելու» համար:

Ինչպէս Նապոլէոնի առաջին առաջնորդները, այս վերջինին համայնավարութեան սկզբի առաջնորդներն ալ մեծ մասով Իսրայէլի թոռներն էին:

Աշխատաւորներուն խոստացան ազատութիւն եւ երջանկութիւն: Տարիներով չոր հացի մը փոխարէն չարաչար աշխատցուցին խեղճերը եւ իբրեւ վարձատրութիւն «ընկեր-պրոլետար» տիտղոսը տուին:

Անհագին քանակութեամբ աժան ապրանք արտադրել տալով, դրամատիրական երկիրները ղրկեցին՝ հարուստներէն «վրէժ լուծելու» համար, որոնք գացին լեցնելու անոնց շտեմարանները, անօթի ձգելով մեր պրոլետարները:

«Հարուստին աքլորն ալ կ'ածէ» չէ՞:

Որքան նմանութիւն այս երկու հայրենակից մարգարէներու մէջ:

Յիսուս քարոզեց օտարներուն, իր ազգակիցները չընդունեցին զինք:

Մարքսն ալ քարոզեց օտարներուն, Իսրայէլացիները կրկին չէզոք կեցան:

Երուսաղէմի մէջ է Յիսուս-Քրիստոսի գերեզմանը, որուն կ'երկրպագեն հազարաւոր հաւատացեալներ:

Մոսկուան ալ հրապարակ մը տըրամադրած է Լէնին-Իլիչի դամբարանին ուր կը հանգչի անոր զմռսուած մարմինը, ընդունելով հազարաւոր հետեւորդներու յարգանքը:

Հարստացած Քրիստոսի հետեւորդները ադամանդակուռ թագերով բարձրացան գահերու վրայ:

Ներս քաշուեցան Կրեմլինի պալատէն եւ գրաւեցին ցարերու գահը՝ մեր բանուոր համայնավարները: Եւ այսօր որ եւ է բանուոր կրնա՞յ թափանցել հոնկէ ներս, իր աղտոտ-մրոտ հագուստներով: Փորձեցէք:

Անշուշտ, թարմ է տակաւին Վսեւ. Լիթվինովի հասեւելը ... զգեստիւք, Անգլիոյ թագաւորին յուղարկաւորութեան, թագաւոր մը որ պրոլետար մը չէր, կ'ըսեն:

Ալ ինչո՞ւ զարմանալ համայնավարութեան յետադարձ շարժումին: Բընութեան օրէնքն է այս:

Ես կը սպասեմ Ստալին Ա.ի թագաւորութեան հանդէսներուն: Անշուշտ օծման արարողութիւնը պիտի կատարէ Մոսկուայի պատրիարք Իվան արք. մայր եկեղեցիին մէջ: Ասով թերեւս քիչ մը լուռ քաշեն պրոլետարները, մեղմացած ըլլալով համայնավարական «ազատութիւնը»:

×

Մեր Իսրայէլացի բարեկամները մասնագէտ են աղքատութիւնը աստուածացնող կրօնքներ եւ վարդապետութիւններ ստեղծելու մէջ՝ օտարներու հարստանալու առիթ տալու համար:

Իսկ Հայե՞րը ... Անոնք ամէն բանի մէջ առաջին խմբակահարներն են:

Առաջին քրիստոնեան մեր երանելին Աբգար թագաւորն էր, վերջին եկաւ գերաշնորհ Տ. Գրիգոր Լուսաւորիչը, որ ջարդ ու փշուր ըրաւ Հայաստանի մշակոյթը եւ հին մեհեանները՝ յանուն Իսրայէլացի Յիսուսի:

Իսկ համայնավարութեան մէջ ալ կը փայլին նորէն Հայեր, որոնք կրկնեցին Լուսաւորչի գործը քանդելով տաճարներ, աղճատելով հայ գիրն ու լեզուն:

«Օր պիտի գայ, կ'ըսէ Իգնատիոս մարգարէն, որ համայնավարութիւնը ծերացած, տեղի պիտի տայ նրէածին նոր կրօնքի մը:

Անոր մէջ կրկին յոյս պիտի տրուի աղքատներուն եւ զրկուածներուն: Այս շարժումին մէջն ալ բանուորները կրկին բանուոր պիտի մնան, միշտ սպասելով փրկութեան, իսկ հարուստները եւ ճարպիկները կրկին իրենց ստէպը պիտի դնեն աշխատաւորներուն ուսերուն վրայ ...

Այս նոր շարժումին առաջնորդն ալ պիտի բխի մովսեան հայ մտաւորականներէն ...»:

Կը հաւատամ:

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հայ մարզիկի մը եղերական մահը

Աղեքսանդրիայէն կը գրեն (9 մարտ)

Ցաւով կը տեղեկանանք անակնկալ մահը Դաշնակցական երիտասարդ Գարուիկ Փափազեանի, որ զոհ գնաց անհաւոր արկածի մը:

Ողբացեալ Գարուիկ, երբ իր մօթոսիքլէթով տուն կ'երթար, քանի մը Սէզարի բանուկ փողոցներէն մէկուն մէջ, բախում կ'ունենայ թաղապետական մեծ օթոպիւսի մը հետ:

Բախումը սաստիկ կ'ըլլայ: Իսկ տարաբախտ ընկերոջ մահը կ'ըլլայ վայրկենական:

Արկածի լուրը վայրկենապէս տարածուեցաւ ամբողջ քաղաքին մէջ եւ յուզման մատնեց թէ իր բարեկամները եւ թէ Աղեքսանդրիոյ բովանդակ հայ եւ միջազգային երիտասարդութիւնը: Յիշեալը, ըլլալով «Կամքի» ֆութպոլիստներէն, 10 տարիէ ի վեր կը կատարէր բարձրապատիւ պաշտօնը: Իր այս հանգամանքով մեծապէս նպաստած է «Կամքի» խումբին շահած յաղթանակներուն: Գարուիկ, իր մարզիկի հանգամանքէն զատ, եղած է ակտիւ երիտասարդ մը, ջերմ ազգասէր եւ օրինակելի Դաշնակցական:

Յուղարկաւորութիւնը աննախընթաց էր, Աղեքսանդրիոյ հայ համայնքի պատմութեան մէջ:

Դագաղը ծածկուած էր մեր պաշտելի եռագոյնով: «Կամքի» եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներու կողմէ ուսամբարձ, եւ աւելի քան 1500 յառաջապահներով եւ հետեւորդներով, տարուեցաւ մինչեւ Փօռ Խատի ֆրանսական հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութեան հսկայ թափորը գերեզմանատուն չհասած, հոն հաւաքուած էր արդէն ընկերներու եւ բարեկամներու ուրիշ բազմութիւն մը, որ եկեղեցի չեկած, ուղղակի գերեզմանատուն գիմած էր, հոն իր յարգանքի վերջին բաժինը բերելու տարաբախտ ընկերոջ յիշատակին.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԵԱՆ ՀԱՄԲԱՆՔՆԵՐ

ՄՈՒԼԷՆ ՍԻՒՐ ԿԱՆՍ (Արտէշ)

Այս գիւղը կը գտնուի Անոնէ քաղաքէն վեց քիլոմեթր հեռու, Արտէշի նահանգին մէջ: Քաղաքը ունի 15 հազար բնակչութիւն եւ կը համարուի նահանգին ամէնէն հին աւանը: Իբրեւ օտար կը գտնուին երկու ընտանիք Սպանիացի, մէկ ընտանիք Իտալացի, որոնք ընդունած են ֆրանսական հըպատակութիւն: Շրջակայ գիւղերէն միայն մեր գիւղին մէջ կը գտնուի «մուլինաժ» մը, ուր կան հինգ հայ ընտանիքներ եւ մէկ ամուրի, 36 ֆրանսացի եւ ֆրանսուհի աշխատաւորներով: Օրականները շատ համեստ են, բայց գարձեալ գոհ ենք թէ գործէն եւ թէ բնակարաններէն, որոնք ձրի տրամադրուած են աշխատաւորներուն: Ունինք մէկ վերակացու որ շատ բարեացակամ է: Բայց այստեղ ընտանեկան վէճ մը պղտորեց տեղացիներու միտքը: Մարդուն մէկը կասկածելով իր կնոջ անհաւատարմութենէն, դանազան պատմութիւններ չինած է եւ Ֆրանսացիները յաճախ դիտել կու-տան թէ երկու հայ ընտանիքներ չեն կրնար համերաշխ ապրիլ: Ժառնակիչը ազդարարութիւն առացած է հեռանալու գործարանէն:

Թ. Բ. Խմ[illegible]

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 5 ապրիլ (Յառաջ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Մուրատ» խումբին դասախօսական ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէ վերջ, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ: Լիոնէն հրաւիրուած էր ընկ. Ա. Հարէլեան՝ նիւթը «Դաշնակցութիւնը եւ իր գերը հայ ժողովուրդին մէջ»: Ժամանակէն առաջ համակիրներով լեցուած էր սրահը: Ընկ. Հարէլեան մանրամասնօրէն պարզեց Դաշնակցութեան դերը, սկսելով 90ական թուականներէն մինչեւ վերջին պատերազմը: Եզրակացնելով ընկեր դասախօսը յանձնարարեց համերաշխութիւն բոլոր հոսանքներու միջեւ: Ներկաները հարցումներ ըրին օրուան կացութեան մասին, որոնց պատասխանեց ընկերը: Մեր համակիրները ջերմապէս շնորհաւորելով Դաշնակցութեան դերը, բազմանք յայտնեցին որ անսասան շարունակուի անոր գործունէութիւնը: Ժողովը վերջացաւ ջերմ տպաւորութեամբ:

Ս. Թիւրքմէնեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅՕԹԱՄԵԱՅ ՅՈԲ.ԼԵԱՆ ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

— o —

ԹԱՒՐԻԶ, 24 մարտ.— Թաւրիզի ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ Ծրբելենական Կեդրոնական Յանձնախումբը ընդառաջելով շրջաններէ մի քանի յանձնախմբերի կողմից կատարած դիմումներին, նրանց աշխատանքները ամբողջացնելու յարմարութիւն տըւած լինելու համար, որոշեց Յոբելենական հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը յետաձգել 1936 Մայիս 31ին, կիրակի

Այս մասին ի գիտութիւն Իրանի բոլոր վայրերի Յոբելենական Յանձնախմբերին եւ արտասահմանի հայ գաղութներին, խնդրւում է շտապել եւ օր առաջ Կենտր. Յանձնախմբին տեղեկացնել իրենց մասնակցութիւնը 100ամեայ Յոբելեանին, որպէսզի Յանձնախումբս հնարաւորութիւն ունենայ իր զեկուցման մէջ ժամանակին յիշատակել կատարուած բոլոր աշխատանքների մասին:

ԲԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— o —

ՍՈՖԻԱ, 15 մարտ. — Հայկական Ճեմարանի Խնամակալութիւնը պարտք կը համարի առ ի գիտութիւն յայտարարել հայ հասարակութեան, թէ Գ. Գէորգ Մեսրոպ 1934 սեպտեմբերէն սկսեալ Ճեմարանի հոգատարութիւնը ամբողջովին խնամակալութեանս փոխանցած եւ 1935 սեպտեմբերէն ալ սկսեալ նոյն հաստատութենէն կամովին հեռացած ըլլալով, այլեւս որ եւ է կապ չունի Ճեմարանին հետ եւ արտօնուած չէ անոր անունով եւ անոր հաշւոյն նպաստ հաւաքել:

Խնամակալութիւնս միաժամանակ կը յայտարարէ նոյնպէս թէ Հայկ. Ճեմարանը պետական արտօնութեամբ կը պատկանի խնամակալութեանս, եւ Պուլկարիոյ մէջ ոչ երկրորդ ճեմարան մըն ալ բանալու կարելիութիւն կայ, ոչ ալ զայն պահելու հնարաւորութիւն:

(ԿԱ.Ր)

ՄԱՄՈՒԼ

Այն երէկ էր

— o —

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 մարտ).

—«Հաւատքէ պարպուեցաւ աշխարհը: Այս է ամէնէն ահաւոր աղէտը, որ տեղի ունեցաւ մարդկութեան հետ 1914էն ասդին: Աղէտ մը աւելի ծանր ու աւերիչ, քան մինչեւ իսկ մեծ պատերազմը: Իսկ իր հետեւանքներով աւելի անգարմանելի, քան այն կորուստները — մարդկային եւ նիւթական — որ աշխարհն ունեցաւ պատերազմէն ասդին: Վերջին քսանամեակին կարծես չորցաւ մարդկութեան գաղափարական արգանդը. ո՛չ մէկ ոգեւորիչ խօսք, ո՛չ մէկ կենդանի գաւանանք, զանգուածները աստուածներուն կապող ոչ մէկ վարակիչ ու վսեմ խօսք: Հոգեշարժ չէ ինչ որ կը տեսնենք, այլ կատարեալ պատրանք. Գաղափարական այն դրօշները, որ պարզուած են այսօր, իրենց վրայ կը կրեն ոչ թէ հոյակերտ, այլ հոլածողի դրոշմը. նոյնացած են անոնք ոչ թէ ազատութեան, այլ բռնութեան հետ, որ օրհնեալ թշնամին է ամէն կենդանի եւ վարակիչ հաւատքի: Ոչ բոլշեւիզմը, ոչ ֆաշիզմը, ոչ ալ հիթլերիզմը չեղան այն, ինչ որ կ'երազէր գաղափարական քաղցի մատնուած մարդկութիւնը: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը արագօրէն իշխանութեան տիրացաւ եւ զէնքի ուժով դարձաւ պետական «կրօնք»: Ու բնական մղումով՝ յաղթանակած դրօշներու վարակիչ ուժը կապուեցաւ նիւթական բարիքներու, — ոսկի, աթոռ եւ իշխանութիւն. Այսպէս եղաւ ... այն տարբերու համար, որ դիւրութեամբ դաւանանք կը գնեն, դիւրութեամբ դաւանանք վաճառելով. իսկ անոնք որ զիտեն աստուածներ պաշտել, անվեհերները անոնցմէ իրենց հաւատարմութեան մեղքը քաւեցին կախաղաններու վրայ, իսկ մնացեալները նախընտրեցին քող իջեցնել իրենց հոգեկան տառապանքներու վրայ եւ՝ անտարբերութիւն կեղծելով՝ մոլորանքի մատնել վայրագ իշխանաւորը: Ոսկին եւ սարսափը անկարող են վերածնութեան ազդիկ դառնալ գաղափարատենչ հոգիներու համար: Եւ չզարմանանք անոնք ո՛չ Իտալիոյ, ո՛չ Գերմանիոյ, ոչ ալ Ռուսաստանի մէջ: «Անդաւաճանութիւն» կայ անգամ այս երկիրներէն ներս ոչ թէ զանգուածներու, այլ զօրանոցներու մէջ, ուր բանակներ կը մարզուին վաղուան ռազմաճակատներուն վրայ բռնակալներու գահերը անսասան պահելու համար:

Այս չէ ամէնը: Աղէտը անգարմանելի պիտի ըլլար, եթէ միայն հոգիները ամայանային նոր գաղափարներու ծնունդի տեսակէտով. պարհուրանքը հոն է, որ նորերը չծնան, իսկ հիները ալ մեռան. կենդանի չմնացին գէթ այն գաղափարները, որ նախապատերազմեան շրջանին կը խանդավառէին զանգուածները եւ հոգեկան անուղ կը մատակարարէին անոնց: Մարդկութիւնը պարպուած է նաեւ իր հին հաւատքէն: Գաղափարօրէն այսքան ամայացած չէր մեր աշխարհը: Բռնութեան տակ լմբռստացած չկայ յանուն ազատութեան, եւ ազատութեան մէջ որոնում չկայ յանուն նոր խռովքի, բարձր ու վարակիչ: Մերացած հոգիներն ու ծերացող սերունդները թերեւս չեն ապրիր այս զարհուրանքը իր բովանդակ սաստկութեամբ. այդպէս չէ երիտասարդութեան համար, որ առողջ ծաղիկ մըն է ինքնին եւ շարունակ լոյս, ջերմութիւն եւ կեանք կ'որոնէ: Եւ որովհետեւ գաղափարներու աշխարհին մէջ ան անոնց չի քաղեր, ուստի յաղեցած գտնելու համար՝ ան զինք մաշող կրակին, իր հոգեկան քաղցին վրայ քարիւղ կը լեցնէ, — պա՞ր, խաղե՞ր, պատոյտնե՞ր, արշաւնե՞ր:

Թերեւս երբեք այսքան պարպուած չէր իր ստեղծագործ հաւատքէն մինչ աստուածներ որոնած եւ միշտ հաճոյքով տառապած մարդկութիւնը: Կիզիչ արեւ մը կարծես խանձած է հոգիները եւ մարած գաղափարի ջահերը: Պայի «ուսուցչապետները» կ'իխեն երիտասարդութեան վրայ եւ անոնք «կեանք» կը ստեղծեն մեր արահներուն եւ հաւաքոյթներուն մէջ.

Ձերծ չենք այս աղէտէն նաեւ մենք, թէեւ մենք տակաւին ունինք ու տակաւին կը պահենք գաղափարօրէն հայ կեանքը փոթորկող ուժը, կը պահենք Դաշնակցութիւնը, հմայիչ՝ իբրեւ իտէալ եւ հալածական՝ իբրեւ պայքար»:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Մեր բոլորին թանկալի վայրկեանը ամէն օրուան այն պահն է, երբ վաշտին մատակարարը կը մտնէր Իգդիրի ճանապարհին վրայ — իր բեռնաբարձ ուղտովը: Վաշտին օրուան հացը կուգար, բոլորս ալ տեսակ մը անձկութեամբ ուղտին գալուն կը սպասէինք: Ծունկի կուգար մեր սիրելի ուղտը, մատակարարը պարկերէն դուրս կը հանէր զինուորին պաշարը, ճշդապահութեամբ կը բաժնէր անոնց ծարուլկները կը չափէր եւ ամէն զինուոր իր բաժին կերակուրը պատրաստելու կ'անցնէր

Մատակարարը այդ օրը իր հետ բերած էր գունդի կեդրոնէն ձեռագիր եւ շատ խնամքով պատրաստուած թերթ մը՝ «Նոր Տարի»: Թիկունքի դասերը հաւաքաբար ձեռնարկած էին միօրեայ թերթի մը հրատարակութեան — միայն մէկ թիւ նոր տարուան առթիւ: Գեղեցիկ, մխիթարական գործ մըն էր: Անոր մէջ գրած էին շատ ընկերներ, բոլորն ալ ճաշակաւոր, բոլորն ալ լուրջ, բոլորն ալ հայրենի կարօտով օծուն: Թերթը ժամանակ մը փարատեց միօրինակութեան դառնութիւնը: Քանի քանի անգամներ կարդացի եւ միւս օրը ղըրկեցի ձախիս գտնուող ուրիշ պահակակէտի մը:

×

Եօթը-ութ ամիս էր, որ Երեւանէն բաժնուած էի, բոլոր ժամանակը դիրքերուն վրայ, խրամներուն մէջ, տեղէ տեղ, գիւղէ գիւղ, դիրքէ դիրք թափառելով: Ձմրան երեք — չորս ամիսները շատ խաղաղ անցան, բայց աւելի զգուշութիւն — կարեւոր կէտերու վրայ պահակները հաստատ կը մնային:

Թիկունքի զինուորները վարժեցնելու շրջան մը ունեցանք:

Ինծի յանձնուած էր բոլոր զինուորներու նշանառութեան եւ նշանաձգութեան մասը:

Ու այսպէս բոլոր մարզանքները յարմարագոյն սպաներու բաժնուած էին: Մարզանքի հրամանները, բացատրութիւններ, զօրական արձանագրութիւններ, թղթակցութիւններ բոլորն ալ հայերէն կատարուիլ: Ներդաշնակութիւն, միաձեւութիւն չկար: Թրքահայ սպան աւելի թրքական մարզագրքի ուղղութիւնը, ձեւը եւ ռուսահայը՝ ռուսական կը գործածէր, խոշոր ձեւական տարբերութիւն ունէին: Հայերէն մարզագիրք գոյութիւն չունէր, այս խոշոր պակասը լըրացնելու համար զինուորական վերին հրամանատարութիւնը հայագէտ զօրականներէ ընտրեց մարմին մը, որուն պաշտօն տրուեցաւ կազմել հայկական բանակի համար հայերէն նոր մատեան մը — բանակի բոլոր մասերուն համար առանձին: Հին ընդունուած էր ռուսականը:

Նոյնպէս հայկական բանակը տարազի ուրոյն ձեւ չունէր, ընդհանրապէս ռուսական զգեստ, գլխարկի, ուսադիրի ձեւը ընդունուած էր:

Զօրքը միօրինակ զգեստաւորուած չէր, հայկական կառավարութիւնը դեռ այնքան խոր չէր, հետզհետէ մեր զինուորը իր վրայէն կը թօթափէր կամայականութեան այն դրոշմը, որ կամաւորական շրջանէն առացած էր:

Կամաւորական զօրամասերը հարկադրանքի տակ կազմուեցան: Հայ ժողովուրդը, իր ֆիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու համար, եւ ի խնդիր իր դատին զօրացման եւ եւ վըրէժի, իր լաւագոյն եւ կռուող զաւակները ընդհանուր պատերազմի բեմին վրայ հանեց — Դաշնակիցներու եւ մանաւանդ ռուսական բանակներու կողքին. Անոնք կռուեցան դիւցազնական խոյանքով ու հրաշքներ գործեցին: Կամաւորը զօրանոց, մարզանք տեսած չէր դրեթէ, շատերը մեր ֆէտայիներու շարքերէն եկած էին եւ հայդուկային կարգապահութիւն գիտէին: Այս զօրամասերուն կը հրամայէին մեր հերոս հրամանատարները՝ Անդրանիկ, Վարդան, Դըրօ, Համազասպ, Արմէն Գարօ, Սեպուհ, Մուրատ եւ շատ շատերը: Հայդուկային եւ կամաւորական շրջանին զինուորի եւ հրամանատարի յարաբերութիւնը եղած է մտերմական-ընկերական: Անկեղծ ու սրտաբուխ, ինչ որ բնաւ չի հաշտուիր զօրանոցի զինուորի եւ հրամանատարի զինուորական կրթութեան հետ: Կանոնաւոր բանակի պահանջներն ու ձեւականութիւնները դուրեկան չէին զար առաջիններուն եւ փոխադարձաբար: Յուլ արհամարհանք մը կը տիրէր այս երկու դասերու միջեւ եւ երեւոյթ մը որ ծայրայեղութեան չյանգեցաւ, բայց եւ այնպէս հայկական բանակի բոլոր գործողութիւններու միջոցին իր վնասակար հանգամանքը պահեց:

Կամաւորական զօրամասերէն կանոնաւոր գունդերուն անցնող զինուորը դժուարաւ կրցաւ համակերպիլ կարգապահութեան: Եւ սակայն հայկական հրամանատարութիւնը դեռ կը պահէր կամաւորական զօրամասեր՝ խմբապետի մը հրամանատարութեան տակ, ինչպէս Սասունցի Մուշեղի ձիաւորներու խումբը, Խնուսցի Շապուհի հեծեալ խումբը, Մուրատի խումբը, Փիլոսի խումբը, Մարտիրոսի խումբը, Արսլանի վաշտը եւն.: Արդար ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ որ այս խումբերու զինուորները յաճախ սանձարձակ, վնասակար գործեր կը կատարէին եւ շատ անգամ կը պաշտպանուէին իրենց խմբապետներէն: Բայց միւս կողմէ այս խումբերը օրուան կառավարութեան կապուած ամէնէնանկեղծկռուողներն էին Մեծ մասը թրքահայ տարագիրներ, իրենց ընտանիքներով, թշուառ վիճակ ունէին, բայց եւ այնպէս երկրի որ եւ է սահմանին վրայ պատահած վտանգի մը պահուն հոն էին, կը կռուէին քաջաբար, փրկելով կառավարութեան եւ ազգի արժանապատւութիւնը: Հայաստանի կառավարութեան համար անհրաժեշտ էին այս խումբերը, երբ դեռ երկրի չորս սահմաններուն վրայ եւ նոյն իսկ մայրաքաղաքի քթին տակ, ապստամբութիւնները ուժգնօրէն կը շարունակուէին: Ամէնէն գլխաւորը՝ երբ դեռ հայկական կառավարութիւնը զինուորագրութեան համար որոշ ճիւղերու կեդրոններ չունէր. Այս ամէնէն դուրս, գլխաւոր հանգամանքը որ կար շատ ողբերգական էր: Այսպէս՝ 1917ին զէպի տուն քաշուող ռուսական բանակը եւ այդ օրերուն տեղի ունեցած դասակարգային խնդիրներու չերտաւորման քարոզութիւնը, համայնավարութիւնը վնասակար ներարկում մը կատարած էին հայկական բանակին միացող հայ զինուորին եւ հայ սպային մէջ, թէեւ վարակումը դեռ ընդհանուր չէր:

(13)

(Շար.)

խագահին օգնականը։ Անգլիական դահլիճը ուշադրութեամբ պիտի հետեւի զինուորական խօսակցութեանց, ինչպէս հաւաստեց վարչապետը, երեսփ. ժողովին մէջ։ Այս առթիւ երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը կրնա՞յ ապահովութիւն տալ թէ օրակարգը պիտի պատրաստուի դահլիճին, եւ ոչ թէ ընդհ. սպայակոյտին կողմէ։ Վարչապետը պատասխանեց.

— Արդէն յայտարարեցի թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ պիտի հետեւի այդ խօսակցութեանց։

Հարցադիրը չգոհացաւ եւ հարցուց.

— Կրնա՞ք մեզի ապահովութիւն տալ թէ որ եւ է զինուորական գաղտնիք չպիտի յայտնուի։

ՊՕԼՏՈՒԻՆ.— Այդպիսի յայտնութիւններ բոլորովին անհաւանական կը թուին ինծի, լաւ կը ճանչնամ մեր այն սպաները որ պիտի վարեն այդ խօսակցութիւնները

— Գաղտնիքները միայն մէ՞կ կողմէն կը յայտնուին, հարցուց նախկին նախարար Ջըրչիլ։

ՊՕԼՏՈՒԻՆ.— Ձեզ հաւկնար թէ այն ատեն ի՞նչ կը հասկնան գաղտնիք ըսելով։

Ինչպէս այս հարց-պատասխանէն ալ կը հետեւի, Անգլիոյ մէջ միշտ կը կասկածին թէ զինուորական խօսակցութիւնները կրնան պարագայ հետեւանքներ ունենալ, ինչպէս կը շեշտեն Լօյտ Ճորճ եւ շատ մը թերթեր։

*** Գերմանական մամուլը կը շարունակէ ուժգնօրէն քննադատել ինչպէս Ֆրանսական ծրագիրը, նոյնպէս դաշնակից սպայակոյտներու խօսակցութեանց այս ձեռնարկը։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Ֆրանսա կասկածելի նպատակներ կը հետապնդէ, այսպիսի ձեռնարկներով եւ կը դժուարացնէ բանակցութիւնները.

Բուռն յօդուած մը Ֆրանսայի դէմ

Անգլ. հանդէս մը, «Էյըրօփլէյն» (Սաւառնակ), որ մասնագիտական շատ լուրջ հրատարակութիւն մըն է եւ լայնօրէն տարածուած՝ օդանաւային շրջանակներու մէջ, թունդ հակաֆրանսական գրութիւն մը հրատարակած է իր վերջին թիւով։ Այս առթիւ երեսփոխան մը հարցադրում ուղղեց արտաքին նախարար Պ. Իտընի, որ յայտարարեց.

— «Կը ցաւիմ որ կարգ մը հրապարակագիրներ չարաչար կը գործածեն մամուլի ազատութիւնը։ Յանցական դեսպանը բողոքած է այդ հրատարակութեան դէմ։ Ես ինքս ալ կարգ մը նախատական վերագրումներ գտայ անոր մէջ։ Վերագրումներ որոնք բացարձակապէս անհիմն են եւ ուրիշ նպատակ չեն կրնար ունենալ եթէ ոչ հանրային կարծիքը գրգռել այդ երկրին դէմ։ Ես ցաւալի կը գտնեմ այդպիսի վերագրումներ բարեկամ ազգի մը մասին։ Անոնք պիտի սպուրին չարամիտ եւ վնասակար՝ միջազգային յարաբերութեանց համար։ Մենք չենք կրնար խափանել կամ գրաւել հրատարակութիւն մը, բայց վստահ եմ թէ, նկատի առնելով լրագրութեան բարձր դիրքը մեր երկրին մէջ, վերջին անգամ է որ այս կարգի ցաւալի միջադէպ մը կը պատահի»։

Պահպանողական երեսփոխան մըն ալ ձայնակցեցաւ նախարարին, մասնաւորապէս շեշտելով թերթին կարեւոր հանգամանքը եւ ծաւալումը։

Հիթլէրական շարժում մը Աւստրիոյ մէջ

Վիէննայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց նախկին նախարար մը, Հարթլէպ, որ փոխ-վարչապետ էր 1927—29ի դահլիճին մէջ։ Ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ դրամ ստացած եւ բաժնած է Աթիրիոյ նացիներուն (հիթլէրական)։ Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ հիթլէրական գործակալները վերսկսած են իրենց գործունէութիւնը, կրկնապատիկ եռանդով, հակառակ բոլոր արգելքներուն։ Գերմանիոյ վերջին ընտրութիւնները մեծապէս քաջալերած են Աւստրիոյ նացիները, որոնք անընդհատ յայտարարութիւններ կը ցրուեն ոչ միայն իրենց հետեւորդներուն, այլեւ օտարներու։ Կազմակերպութիւնը գաղտնի է, բայց կը գործէ համարձակ։

Արիացիք արիան օգնութիւն կը խնդրէ

ՆՈՐ ՁՕՐԱՇԱՐԺ — ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՏԷՍԻԷ

Եթովպիոյ կայսրը գերագոյն կոչ մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, յիշեցնելով անոր որոշումները եւ օգնութիւն խնդրելով։ Այս առթիւ կը քննադատէ նաեւ Ազգաժողովին ձգձգումները։ Միեւնոյն ատեն կայսը յայտարարութիւն մը ուղղեց իր ժողովուրդին, զէնքի տակ հրաւիրելով բոլոր անոնք որ կրնան կռուիլ։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.— «Աստուծոյ օգնութեամբ պիտի կրնանք պաշտպանել մեր հայրենիքը, բայց պատերազմի ճակատներուն ընդարձակութեան պատճառաւ, ամէն քաղաքացի պէտք է զէնք առնէ եւ պատրաստ ըլլայ իր կեանքը նուիրելու հայրենիքին»։

Մինչ այս մինչ այն, իտալական բանակը շարունակելով իր յաղթական գնացքը, յառաջ կը խաղայ դէպի Տէսիէ, որուն անկումն ալ անխուսափելի կը համարուի։ Իտալական օդանաւերը հետազօտութիւններ կատարելով, հաստատեցին թէ քաղաքը գրեթէ ամայի է, թէեւ կ'ենթադրուի թէ հոն կը գտնուի Եթովպիոյ գահաժառանգը։ Բնիկները ճերմակ դրօշներ պարզեցին, երբ օդանաւները երեւցան։ Իտալացիները յառաջ խաղացած ատեն ծանր կորուստներ պատճառեցին կայսեր անձնապահ գունդին, որ կը փորձէր պաշտպանել Նահանգը։ Բազմաթիւ ցեղապետներ անձնատուր եղան Իտալացիներուն, որոնք միեւնոյն ատեն գրաւեցին գնդացիրներ, թնդանօթներ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ։ Միայն մէկ իտալական օդանաւ չվերադարձաւ իր կայանը։ Իտալական բանակը դէպի Կոնտար յառաջացած ատեն, հրամանատարութիւնը ճարած էր քսան օրուան ուտելիք եւ վառելիք, 10,000,000 փամփուշտ հրացանի համար, 70,000 ձեռնառումբ, 65,000 թնդանօթի ռումբ եւն.։

Իր ջախջախիչ յաղթանակներէն վերջ, Իտալիա այլեւս անբաւական կը գտնէ նախապէս առաջարկուած հաշտութեան ծրագիրները, նոյնիսկ հոգատարութիւնը, եւ կ'ուզէ իր ձեռքով կարգադրել ամէն բան։

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ ԵՒ ԱՐԱԲԻՈՅ միջեւ կնքուած դաշնագրով, երկու երկիրները յանձն կ'առնեն իրաւարարութեամբ կարգադրել իրենց միջեւ ծագած վէճերը եւ փոխադարձաբար աջակցիլ, պատերազմի կամ յեղափոխութեան պարագային։ Արաբիա կ'ընդունի գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 17րդ յօդուածը, թէեւ անդամ չէ Ազգաժողովին։ Դաշնագիրը խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ Եգիպտոսի եւ ուրիշ արաբական երկիրներու մէջ, իբրեւ նախափայլը արաբ ժողովուրդներու միութեան։ Դաշնագիրը բաց է արաբական ուրիշ անկախ պետութեանց առջեւ, ինչ որ հրաւէր մը կը կազմէ Եէմէնի համար։

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ պաշտօնանկ հռչակեց հանրապետութեան նախագահ, Ալքալա Զամօրա, որ «Հանրապետութեան հայրը» կը համարուէր եւ Սպանիոյ առաջին նախագահը եղած էր 1931էն։ Պաշտօնանկութիւնը կատարուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ,— 5ի դէմ 238 քուէով։ Նախագահը իր բնակարանին մէջ կը սպասէր որոշման եւ մերժեց ընդունիլ խորհրդարանին դիւանը, որ եկած էր հաղորդելու վճիռը։ Նախագահը կ'ամբաստանուի թէ 1936 յունուար 7ին լուծած է խորհրդարանը, հակառակ սահմանադրութեան տրամադրութեանց։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ վերջին թաթառին զոհերու թիւը հասած է 500ի (մեռեալ)։ Վիրաւորներուն թիւը կը հասնի 2000ի, իսկ նիւթական վնասը անհաշուելի է հաշուել։

ԼԵՀԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը արտակարգ աւլտուք մը կատարելով, 1100 հոգի ձերբակալեց Վարշաւայի մէջ, իբրեւ համայնավար։ Մեծ մասը ուսանողներ են, իսկ 200ը՝ կիներ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅ ... կոմիտէն ... ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները ... ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Պուլվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ կարեւոր օրակարգ.

Մարսէյլ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէի ... ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանի մէջ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրօպականտի ցանձնախումբի ... ընկերահաւաք ... վիճաբանական ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբը, 8 rue des Balais։ Նիւթն է՝ «Ընդհատը եւ հաւաքականութիւնը»։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գ. Արտաշէս Մկրեան (Դերձակ), որուն հասցէն էր՝ 62 Bld. Rochechouard, Paris (18)։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Hagop Ekemgrian Rue Foyatier, St. Etienne (Loire)։

— Կը փնտռեմ եղբայրս Կարապետ Կէնճեան (Ատաբազարցի, մօր անուն՝ Զայծառ, հօր անուն՝ Յովհաննէս, 9 տարեկանին աքսորուած է իր հօրաքրոջ Մարիամ Միսքիեանի հետ։ Լուր կայ թէ զինադադարին կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը եւ Քէօթահիացի ընտանիք մը զինքը որդեգրած է։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Mme Rose Israélian, 8 rue du Soleil, Paris (20)։ Իր եղբօր հասցէն տուողին վերջամսեայ «Յառաջ» նուէր։ Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (13)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Մեքենան գետնդրուեցաւ առաջին յարկին վրայ, փոքր սենեակի մը մէջ, որուն մէջտեղը կեղծ պատ մը շինուեցաւ։ Գետնայարկին վրայ կայի փոքր մեքենայ մը դրուեցաւ որ կաշէէ փոկերով ձեղունին գաղտնի բացուածքի մը միջոցաւ մեքենային հետ հաղորդակցութեան մէջ դրուած էր։ Պատերը թանձր ատարկաններով ծածկուեցան, արգիլելու համար թրթռացումն ու աղմուկը, որպէսզի քովի տունի Գերմանները չիմանան։

Յուցի նմանող այս աշխատանոցին մուտքը գաղտնի անկիւն մըն էր, որ գոցուած էր հին աղիւսներու եւ կոտրած կղմինտրներու դէզով մը։

Ամէն ինչ կատարեալ կը թուէր, կացի մեքենան սկսաւ բանիլ, երբ խումբին մէկը «աշխատանոց» մտաւ։ Քանի մը վայրկեան վերջը ինքզինքը բացուածքէն դուրս կը նետէր շունչը բռնուած եւ դէմքը կապուտցած։— Հովի հոսանքի հայթայթումը մոռցեր էին։ Ասոր ալ դարմանը գտնուեցաւ, քանի մը աղիւս հանեցին, որոնք գործը լրանալէն յետոյ դարձեալ կը դրուէին։

Գրեթէ մէկ տարի այս գաղտնի մամուլը հրատարակեց «Ազատ Պելժիան», որուն թիւը սկսաւ միշտ աճիլ, մինչեւ որ ցրուիչներէն մէկը ձերբակալուեցաւ եւ սպառնալիքի ներքեւ գաղտնիքը մատնեց։

Հրամանատար Ֆօն Պիսսինկ, շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ կատաղեցուցիչ կանոնաւորութեամբ մը իր սեղանին վրայ «Ազատ Պելժիայի» վերջին համարը գտնելու պատիւը կը վայելէր։ Աւելի դէշը սակայն, ընդհանուր հրամանատարութեան կեդրոնատեղիէն՝ Սփաէն, սարսափելի տեղեկագիրներ կը հաղորդուէին իրեն, որոնց համեմատ այդ «անիծեալ դժոխային» թերթը նմանօրինակ կանոնաւորութեամբ մը Քայզէրին անձնական նամակներուն մէջէն ալ կ'ելլէր։

Բայց կանոնաւոր կերպով ամէն շաբաթ այդ թերթին իր սեղանին վրայ գտնուելուն հետեւանքով, Ֆօն Պիսսինկին կատաղութիւնը ոչինչ էր բաղդատմամբ այն հարուածին եւ բարկութեան, որ իրեն համար նուաստացում մը եղաւ։

Ֆօն Պիսսինկի Քայզէրին կողմէ ընծայուած ստանալուն առթիւ իր պաշտօնակիցները հանդիսականութեան ձեռնարկելով, որպէս շնորհաւորութեան նշան, կ'որոշեն Պերլին իր կնոջը նուէր մը ղրկել։ Պրոնզէ փոքր արձան մը։

Ու կը ղրկեն։ Բայց երբ Տիկին Ֆօն Պիսսինկ ծրարը կը քակէ, կը տեսնէ որ անիկա փաթթուած է այդ շաբթուան «Ազատ Պելժիայի» համարով։

Կարծես այդչափը չէր բաւեր, քիչ ժամանակ ետքը Ֆօն Պիսսինկ կը նըկատէ որ իր սնտուկէն կարգ մը կարեւոր թուղթեր կը պակսէին, եւ անոնց փոխարէն «Ազատ Պելժիայի» թիւերը տեղաւորուած էին։

X

Գերմանիոյ մէջ գերութեան իր ... ատեն եւ ինը ամիսներու ընթացքին քաղաքապետ Մաքս կանոնաւորապէս ... թղթակցութիւններ եւ նամակներ կը գրէր։

Կանուխ, փաստաբանութեան ժամանակ երբ սկսաւ չարունակաբար գրել այն թերթին, որուն խմբագիրն էր, իր յօդուածները կը զանազանուէին անոնց նուրբ ու խորամանկ բնոյթով։ Եւ այդ խորամանկութեան շնորհիւ էր որ յաջողեցաւ միանգամընդմիշտ խուսափիլ այն խիստ գրաքննութենէն որուն կ'ենթարկուէին իր թղթակցութիւնները, եւ այսպէսով կրցաւ ամբողջ իր սխուր ու առանձնացած խցիկէն բարերար ազդեցութիւն գործել իր քաղաքացիներուն եւ պաշտօնակիցներուն բարոյականին վրայ։ Երբեմն թէեւ գունաւորուած խայթող հեգնութիւնով մը, որուն իմաստը իր գրաքննիչները չկրցան ըմբռնել, իր նամակները կը հաստատէին բացարձակ վստահութիւն համաձայնական Դատի յաղթանակին վրայ։ Այսուհանդերձ դէպքերը յաճախ նելու չափ ալ կոյր լաւատես մը չէր

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70
ՆՐԹԻՆԻԿՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 10 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 10 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3086

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Իրազեկ աղբիւրէ կը լսենք թէ Ֆրանսայէն Հայաստան երթալիք ներգաղթի կարաւանին մեկնումը կը յապաղի հետեւեալ պատճառներով.—

Յայտնի է թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը 300,000 ֆրանք ... տրամադրած էր հայ ներգաղթողներու համար, անգործութեան նպաստ... Բայց որովհետեւ արձանագրուածներուն մեծ մասը «անգործ» չեն, Ֆրանսա կը պահանջէ որ անգործները միայն փոխադրուին Հայաստան, քանի որ միւսները հոս արդէն գործ ունին եւ իրենց ապրուստը կը շահին, առանց պետութեան վրայ բեռ ըլլալու:

Այս պատճառով է որ կարաւանը չի կրնար մեկնիլ եւ յայտնի չէ թէ ինչպէս պիտի լուծուի հարցը.

ԻՏԸՆԻ ԵՒ ՖԼԱՆՏԷՆԻ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ ՑԱՄՆԵՐԵՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մէկը Եթովպիան կը պաշտպանէ, միւսը Իտալիան

Ֆրանսայի արտաքին նախարարին նոր առաջարկը

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները ... ընդհարեցան Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբին առ..., որ հրաւիրուած էր քննելու իտալա-հապէշական պատերազմը: Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, պահանջեց ... քննութեան ... Պնդելով թէ Իտալացիները թունաւոր կազեր կը գործածեն Եթովպիոյ ... հակառակ 1925ին կնքուած պայմանագրութեան: Այս առթիւ ներկայացուց փաստեր՝ զանազան աղբիւրներէ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը հաւանութիւն յայտնեց, պայմանաւ որ միեւնոյն առեն քննուին Իտալացիներու մեղադրանքները, որոնց համաձայն Հապէշները տում-տում գնդակներ կը գործածեն եւ կը յօշոտեն իրենց գերիները: Որոշուեցաւ իրաւագիտական յանձնախումբ մը կազմել, ճշդելու համար թէ 13երու յանձնախումբը կամ Ա. Դ. Խորհուրդը իրաւասութիւն ունի՞ն քննելու այս հարցը:

Մթնոլորտը աւելի տաքցաւ, երբ Պ. Իտըն առաջարկեց որ Պ. Մուսոլինի ... հաշուետու մը ներկայացնէ, պատերազմը դադրեցնելու համար, ... անգլիական կառավարութիւնը կը վերապահէ իր դիրքը »: Այս առթիւ յայտարարեց.

— « Բրիտանական կառավարութիւնը այլեւս չի կրնար հանդուրժել նոր յապաղումներու: Ի՞նչ տպաւորութիւն պիտի կրէ աշխարհի հանրային կարծիքը, եթէ նոր ձգձգումներ պատահին: Հինգ շաբաթ անցաւ Պ. Ֆլանտէնի ... ի վեր, ուղղուած՝ երկու կողմերուն: Երկուքն ալ ընդունեցան առաջարկը, բայց որ եւ է քայլ չառնուեցաւ եւ ընդհակառակն պատերազմը շարունակուեցաւ: Այլեւս նոր յապաղում պէտք չէ ըլլայ: Պէտք է անմիջապէս դադրեցնել թշնամութիւնները եւ ձեռնարկել նոր բանակցութեանց »:

Պ. Ֆլանտէն պատասխանելով, բացատրեց թէ օգտակար չէ ... առաջարկը մինչեւ երեքշաբթի պայմանաժամ տալ յանձնախումբի նախագահին եւ Ազգաժողովի ընդհ. քարտուղարին, պատասխան մը ստանալու համար Պ. Մուսոլինիէն: (Այս երկուքը Հռոմ պիտի երթային, բայց այժմ որոշուած է որ գրաւոր հաղորդակցին իտալական կառավարութեան հետ): Այս առթիւ Պ. Ֆլանտէն դիտել տուաւ թէ պատերազմը չի կրնար դադրիլ, եթէ ... Իտալիոյ դէմ հաստատուած պատժական տնօրինութիւնները: ... Թորի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ ձանձրացած է Եւրոպայի մէջ կատարուած զանցառութեան եւ թէ ինչ որոշումներ ալ տրուին, ... պիտի քննէ պատիժները վերցնելու խնդիրը: Իսկ Մեքսիկայի ներկայացուցիչը բոլորովին հակառակ դիրք բռնելով, յայտարարեց թէ ... պիտի պահանջէ նիստի հրաւիրել 18երու յանձնաժողովը (պատժական), նոր կաշկանդումներ առաջարկելու համար Իտալիոյ դէմ:

Ժողովէն վերջը, Իտըն եւ Ֆլանտէն գլուխ գլխի խօսակցեցան ամբողջ երկու ժամ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ հիմա որ Գերմանիա վերջնապէս մերժած է Լոքառնոյեններու յուշագիրը, ՊԷՏՔ Է ԽՁԵԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԳՈՐԾԻ ՎԵՐԱԾԵՆ ԻՐԵՆՑ ՏՈՒԱԾ ԽՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ: Պ. Ֆլանտէն աւելցուց թէ նկատի առնելով Գերմանիոյ մերժողական պատասխանը, ԼՈՔԱՌՆՕՅԻ ԴԱՇԻՆՔԸ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԾԵԼ ԲԱՌԵԱԿ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ, ԴՈՒՐՍ ԹՈՂԼՈՎ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ:

Անգլիոյ ներկայացուցիչը պատասխանեց թէ բանակցութեանց եւ հաշտարար միջոցներու ժամանակը անցած չէ տակաւին եւ թէ ինք տակաւին կը յուսայ որ Հիթլէր առաժամապէս պիտի արգիլէ ամրութեանց շինութիւնը Հռենոսի մէջ, մինչեւ որ նկատի մը յանգի 25ամեայ խաղաղութեան ծրագիրը:

Կը կարծուի թէ Լոքառնոյեններու բուն խորհրդակցութիւնը պիտի սկսի այսօր, աւագ ուրբաթ, երբ ժընեւ հասած կ'ըլլայ Պելճիոյ վարչապետն ալ:

**** Պ. Ֆլանտէն ունկնդրութեան ընդունելով անգլիւամերիկեան մամուլին ներկայացուցիչները, վճռական, գրեթէ սպառնական յայտարարութիւններ ըրաւ Գերմանիոյ դէմ: Այդարարեց որ եթէ Հիթլէր յամառի ամրութիւններ շինել, « ԿՐԿԻՆ ԲՌՆԱԲԱՐԱԾ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԵՒ ԱՅՆ ԱՏԵՆ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՀԱՐԿԱԴՐՈՒԻ ԱՒԵԼԻ ԿՈՐՈՎԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼ ՔԱՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅԺՄ »: Այս առթիւ բացատրեց թէ Գերմանիա զօրք դրկելով Հռենոսի ապազինեալ շրջանը, բռնաբարած եղաւ Վերսայլի դաշնագրին 43րդ յօդուածը: Դաշնագրին 42րդ յօդուածը կ'արգիլէ ամրութեանց շինութիւնը եւ Գերմանիա մինչեւ հիմա չէ խախտած զայն, բայց եթէ այդ քայլն ալ առնէ, « ամբողջ խնդիրը պիտի վերաքացուի համաձայն Լոքառնոյի դաշնագրին տրամադրութեանց »: Խօսելով Հիթլէրի առաջարկներուն վրայ, Պ. Ֆլանտէն շեշտեց թէ « անոնք փոխանակ նուազեցնելու աւելի կը ծանրացնեն պատերազմի վտանգը: Եւ խնդիրը միայն Ֆրանսայի չի վերաբերիր, այլ ամբողջ Եւրոպայի »:*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱՒ

ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

25 ՏԱՐԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԲԱՅՑ ՈՉ ՀՈՂԱՅԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական կառավարութիւնը չորեքշաբթի օր հրատարակեց իր պատասխանը, որ կը բաղկանայ երկու մասերէ.—

1 — Յուշագիր մը՝ ուղղուած բրիտանական կառավարութեան եւ հաղորդուած պելճիական և իտալական կառավարութեանց, իբրեւ պատասխան Գերմանիոյ առաջարկութեանց:

2.— Խաղաղութեան ծրագիր մը Եւրոպայի ապահովութեան, փոխադարձ աջակցութեան եւ սպառազինութեանց սահմանափակման համար, ինչպէս եւ տնտեսական եւ ելմտական վերակազմութեան մասին:

Ստորեւ կ'ամփոփենք Գերմանիոյ ուղղուած պատասխանը.—

Լոքառնոյի դաշինքին խզման յաջորդ օրը, եւ երբեւ հետեւանք գերմանական զինեալ ուժերու մուտքին, Ֆրանսական կառավարութիւնը իրաւունք ունէր անյապաղ ձեռք առնելու անհրաժեշտ միջոցները, վերահաստատելու համար օրինական կացութիւնը եւ զսպելու «թշնամական արարքը»: Բայց այդպէս չըրաւ, Եւրոպայի նոր բարդութիւններ խնայելու մտահոգութեամբ: Նախ Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրեց հաստատել ուխտազանցութիւնը: Միեւնոյն ատեն խորհրդակցելով միւս դաշնակիցներու ներկայացուցիչներուն հետ, ջանաց գտնել բարեկամական կարգադրութեան ձեւ մը: Գերմանական կառավարութիւնը մերժեց մարտ 19ի առաջարկները, իբրեւ վնասակար գերման ժողովուրդին պատւոյն եւ իբրեւ անտեսում իրաւունքներու հաւասարութեան: Եւ սակայն ոչ ոք կը սպառնայ գերման ժողովուրդին անկախութեան, ոչ ոք կը մխոյ անոր իրաւունքներու հաւասարութիւնը, ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ դպչիլ անոր պատւոյն, եթէ ժողովուրդի մը պատւոյն դպչիլ է զայն հրաւիրել յարգելու դաշնագիրները եւ միջազգային օրէնքը, որոնցմէ չի կրնար խուսափիլ գերման կառավարութիւնը, ինչպէս ուրիշ որ եւ է կառավարութիւն, առարկելով թէ այս ինչ կամ այն ինչ պարտաւորութիւնը կը խանգարէ իր ազատութիւնը կամ անկախութիւնը կամ այսինչ յանձնառութեան կատարումը այլեւս «չի թոյլատրուիր» գերման ազգին կողմէ, իրենց իսկ բացատրութեամբ:

Ուրեմն պէտք է վերաքննե՞լ Ազգաժողովին ուխտը, այնտեղ արձանագրելու համար թէ կանոնը կը դադրի հոն ուր կը սկսի «կենսական իրաւունք մը» իւրաքանչիւր ժողովուրդի համար, իրաւունք մը որուն միակ դատաւորը ինք պիտի ըլլայ: Գերմանիա արհամարհելով միջազգային իրաւունքի սկզբունքները, նկատի չէ առած նաեւ պատմութիւնը.— Հռենոսեան շրջանի ապազինումը չէր ռնարարեր նախագահ Ուիլսընի 14 կէտերու որ եւ է մէկ սկզբունքը, այլապէս Վերսայլի գերմանական պատուիրակութիւնը չպիտի թերանար հաստատելու, ինչ որ չըրաւ որ եւ է ատեն: Գալով Լոքառնոյի դաշինքին, ան ոչ միայն չմշակուեցաւ Թուրի գրաւման ճնշումին տակ — քանի որ այդ շրջանը պարպուած էր — այլ ընդհակառակն կը ձգտէր արեւելեան Եւրոպայի մէջ ստեղծել նոր կացութիւն մը, հիմնուած ինքնակամ յանձնառութեանց յարգանքին վրայ: Գերմանիա անոր մէջ կը փնտռէր երաշխիք մը իր արեւմտեան սահմանագլուխին ապահովութեան համար, որու փոխարէն հաստատուեցաւ ապազինեալ շրջանը, խաղաղութեան երաշխիքը Գերմանիոյ:

Գերմանիա վերջին կը դարձնէ Եւրոպայի հողային կարգուսարքը որ հաստատուեցաւ 1919ի դաշնագիրներով: Անհրաժեշտ է չափել Գերմանիոյ իրաւագիտական նոր տեսութեան ամբողջ տարողութիւնն ու վտանգը: Գալով այն իրաւական փաստարկութեան, որով Գերմանիա կը փորձէ արդարացնել մարտ 7ի իր նախաձեռնութիւնը, ինքն իսկ կը խոստովանի անոր ակարութիւնը, մերժելով դիմել Լա Հէյի իրաւարար ատեանին:

Ճիշդ է, գերմանական կառավարութիւնը կը յաւակնի իր խաղաղութեան ծրագրով վճռական աջակցութիւն մը բերել նոր Եւրոպայի մը վերակառուցման: Դժբախտաբար այդ աջակցութիւնը աւելի երեւութական է քան իրական: Բայց եւ այնպէս Ֆրանսական կառավարութիւնը պատրաստ է նկատի առնելու գերմանական առաջարկները, երբ գիտնայ թէ Գերմանիա ինչպէս պիտի կրնայ երաշխաւորել իր նոր յանձնառութիւնները: Գերմանիոյ առաջարկած ոչ-յարձակման երկկողմանի համաձայնութիւնները, որոնք զուրկ են փոխադարձ աջակցութեան տրամադրութենէն՝ ի նպաստ յարձակման ենթարկուած զոհին, բան մը չեն աւելցներ 1928ի Փարիզի դաշինքին վրայ:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ վերադարձին Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, Գերմանիա այդ տրամադրութիւնը կը յայտնէ կարգ մը պայմաններով: Այսպէս, քանի մը շաբաթէ ի վեր յիշեցնելով իր պահանջները գաղթային հարցի մասին, գերմանական կառավարութիւնը չուզե՞ր հասկցնել թէ նոյնն պիտի բաժնուի, եթէ գոհացում չստանայ:

Գերմանական կառավարութիւնը ուրիշ առաջարկ մըն ալ կ'ընէ որ երբեք չի համապատասխաներ Ա. Դ. Ուխտին սկզբունքներուն: Ան կը թելադրէ որ կնքուելիք համաձայնութեանց յարգումը ապահովուի իրաւարար ատեանի մը կողմէ որուն որոշումները պարտաւորիչ ըլլան: Առով գերմանական կառավարութիւնը ոչ միայն կը մերժէ Լա-Հէյի իրաւարար ատեանին միջամտութիւնը, այլեւ կանխաւ կը ժխտէ Ա. Դ. Խորհուրդին ձեռնհասութիւնը:

Յուշագիրը ուրիշ իրաւագիտական կէտեր ալ քննադատելէ յետոյ, դիտել կուտայ թէ փոխանակ պատերազմի մեղմացման միջոցներ թելադրելու, հարկ է ձգտիլ անկարելի դարձնելու: Յետոյ կը մերժէ հանրաքուէի առաջարկը, իբրեւ բոլորովին հակառակ Ֆրանսական սահմանադրութեան: Կը յայտարարէ թէ դաշնագիրներու հանդէպ հաւատարմութիւնը հիմնական սկզբունք մըն է Ֆրանսական կառավարութեան համար:

Եզրակացնելով, յուշագիրը կը հարցնէ թէ ժողովուրդի մը կենսական իրաւունքը թոյլ կուտա՞յ միակողմանի կերպով գրժել կնքուած յանձնառութիւններ: Եւ կամ խաղաղութիւնը կրնա՞յ ապահովուիլ, երբ պետութիւնները ազատ ըլլան իրենց ուզածին պէս կարգադրելու վէճերը: Որ եւ է եւրոպական կառավարութիւն չի կրնար նոր համաձայնութիւններ կնքել, առանց բացորոշ պատասխան ստանալու այս հարցումներուն: Եւ գեռ աւելի ուղղակի հարցում մը,— Գերմանիա առանց վերապահութեան վաւերական կը ճանչնա՞յ Եւրոպայի հողային եւ քաղաքական ներկայ կարգ ու սարքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ

« Սրտի մեծ խռովութեամբ », Տիկին Սեդա կիրակի օր կը խոստովանէր «Ցառաջ»ի բեմէն.

— « Մինչեւ վերջերս չէի գիտեր թէ որչափ նոխ է մեր լեզուն եւ որչափ յանցապարտ ենք անոր հանդէպ »:

Ո՞ւր էր թէ ուրիշներ ալ — խմբագիր, յօդուածագիր, գրագէտ, բանաստեղծ, գիտուն — խոստովանութիւններ կատարէին նոյնքան խոնարհութեամբ:

Պայման չէ որ առանց բացառութեան հրապարակաւ կատարուին այդ խոստովանութիւնները:

Թող իրենք իրենց մտմտքեն, չորս պատի մէջ եւ գրիչը ձեռք առած ատեն: Վստահ եմ որ պիտի շահին, միեւնոյն ատեն օգնելով հայերէնի մաքրագործման, ճոխացման եւ զարգացման:

Իսկ եթէ խոստովանութիւնը տարածուէր մինչեւ Կովկաս — մանաւանդ այնտեղ — արդիւնքը պիտի ըլլար օրհնութիւն:

Տեսէք, «Ցառաջ»ի միեւնոյն թիւին մէջ բոլշեւիկ բանաստեղծ Ազատ Վշտունին վրաստանի փառքը կ'երգէր երկար եւ «Հէնինաշուէն» քերթուածով մը—11 տուն, իւրաքանչիւրը չորս տող — եւ մէկ հատ օտար բառ չէր քշած:

Ուրիշ բոլշեւիկ բանաստեղծ մը, Գուրգէն Մահարի, Թիֆլիսը կը փառաբանէ նոյնքան սահուն շարադրութեամբ,— եւ յանկարծ ... «դամչի » մը կը սահեցնէ: Եւ դեռ ուրիշ բառեր: (Պիտի կարդաք այս կիրակի):

Դեռ շա՞տ պիտի սպասենք, « բոյ ու բոս »երը, «ջան ու ջիկեար »ները, «բայղուշ»ները, «քորանա»ները եւ մնացեալը եղայացնելու համար:

Անշուշտ բանաստեղծորէն:

Միեւնոյն յօդուածին մէջ, Սեդա կը թելադրէր որ «Ցառաջ» իր գլխաւոր սիւնակներէն մէկը տրամադրէ. « եւ ամէն օր գոնէ տասը հայերէն բառեր ներկայացնէ իր ընթերցողներուն, անոնց փոխանորդէն կամ թուրքերէն կամ անգլերէն դնելով »:

Ինչո՞ւ չէ: Որքան գիտեմ, խմբագրութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը խորհի հարցարան - դասարան մը բանալ, ոչ միայն մոռացութեան տրուած բառեր յիշեցնելու, այլեւ պակասներ լրացնելու համար:

Կնամեք սրբութաց կը թուայի եւ ամէն օր բառագիտական նորութեանց առջեւ կը գտնուինք: Իսկ մամուլը ամէնէն բանուկ մեքենան է, յղանալու, հնարելու, կռելու կամ պատշաճեցնելու համար շատ մը բառեր:

Միայն թէ ... կը կորդան եւ կ'օգտուի՞ն:

Եթէ Երեւանցիները անուղղայ են, գոնէ մերինները ճիգ մը կը փորձե՞ն «կարդալու եւ տարածելու»:

Հայր Ղազիկեան գրեց յիշելի մէջ, նուազ ու սառեց ինչպէս հարազատ Պարսկաբանի մը: Դպրոցներն ալ գրքի վերածուեցան:

«Ցառաջ»ի Տարազը շատ մը բառեր բացատրեց, անխոնջ դասախօսականի համբերութեամբ:

Քանի՞ հոգի շահեցին իրենց ախտալներ: «Ցառաջ»ի աշխատակիցները անգամ դեռ կը յամառին գրել «ղեւ այսու»,— փոխանակ «այսուհետեւ»ի, «դրութիւն»— փոխանակ «վիճակ»ի կամ «կացութեան»:

Իսկ սա *մասուցանել, ընկուցանել, ապացուցանել, հասուցանել, ծանուցանել*ները դարձան կատարեալ յուզանքներ,— *Մատուցանեցի, ապացուցանեց*, գրեցին նոյն:

Դեռ չեմ յիշեր Ամերիկայի մեր պաշտօնակիցներուն եւ անոնց աշխատակիցներուն յամառութիւնը, որոնք կը շարունակեն թարգմանել ու գրել «Պետական Քարտուղար» (արտաքին գործերու նախարար), Պետական Պաշտօնատուն (արտաքին գործերու պաշտօնատուն), Աշխատանքի Քարտուղար (նախարար) եւայլն:

Որո՞ւ համար օրական տասը բառ, երբ տասը տարին մէկ բառ չեն սորվիր, կամ անխղճօրէն կը կլլեն նոյն կղպիտ սխալները...

ՎԱՀԷ

ԻՏԸՆ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս ծրագիրն ալ պատասխանն է Հիթլէրի վերջին առաջարկներուն: Ինչպէս կը տեսնուի, տարբերութիւնը շատ մեծ է երկու ծրագիրներուն միջեւ, թէեւ երկուքն ալ կը ձգտին ամրապնդել Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ ... բարօրութիւնը:

Ֆրանսական ծրագրին հիմնական սկզբունքներն են.—

1.— Ճանաչում բոլոր եւրոպական պետութեանց իրաւունքներու հաւասարութեան եւ դաշնագիրներու նուիրականութեան:

2.— Յանձնառութիւն իրաւարարութեան ենթարկելու միջազգային վէճերը, ի հարկին պատժական տնօրինութեանց դիմելով:

3.— Գործակցութիւն՝ արգիլելու համար յօրաւորին ... վրայ:

4.— Եւրոպայի կազմակերպումը իբրեւ շրջանային տիպար միութիւն, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ:

5.— Հաստատում Եւրոպական ամենայն յանձնաժողովի մը Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:

6.— Համաձայնութիւն խաղաղութիւնը պահպանելու առ նուազն 25 տարի:

7.— Ոչ մէկ դաշնագիր անփոփոխելի պէտք է համարուի, բայց եւ ոչ մէկ դաշնագիր կրնայ խզուիլ միակողմանի ձեւով: Իւրաքանչիւր պետութիւն պարտաւոր է յարգել Ազգաժողովի անդամներուն հողային կարգուսարքը, որ կրնայ փոխուիլ միայն բոլորին հաւանութեամբ: ՀՈՂԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԴՐՈՒԻԼ 25 ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ:

8.— Փոխադարձ աջակցութիւն: Այս առաջադրութեամբ, պետութիւնները Ազգերու Դաշնակցութեան կամ Եւրոպական Յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ պիտի դնեն, տեւականօրէն, զինուորական, օդանաւային եւ ծովային ուժեր:

9.— Տեւական վերստուգում դաշնագիրներու գործադրութեան, Եւրոպական Յանձնաժողովին միջոցաւ: Բոլոր պետութիւնները յանձն պիտի առնեն դիւրացնել եւ ապահովել այս վերստուգման հետեւանքով տրուած որոշումներու գործադրութիւնը:

10.— Հաւասար զինաթափութիւն: Իւրաքանչիւր պետութեան սպառազինութեանց սահմանափակումը պէտք է վճռուի եւրոպական յանձնաժողովին կամ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԷԼԷՖԹԷՐՈՍ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ

Երբ Փարիզէն հասաւ Վենիզէլոսի մահուան լուրը, բոլոր Հելլէնները պահ մը քարացան անակնկալ ցնցումէն։ Անկարելի էր հաւատալ մահուան գոյժին։ Կարելի՞ բան էր որ Էլէֆթէրիոս Վենիզէլոսը մեռնի։ Ելլադայի պարծանքը այնքան վարպետ էր որ կրնար նոյն իսկ մահուան հետ հաշտեցուցման գալ ... Դեռ 72 տարեկան էր Վենիզէլոս, կրնար պայքարիլ բնութեան դէմ։

Պէտք եղաւ որ քանի մը օրեր անցնէին եւ մահուան մանրամասնութիւնները եւ լուսանկարները խօսէին։ Այն ատեն միայն հաւատացին Հելլէնները թէ կորսնցուցած են իրենց անուանի կուռքը։

Մահուան առաջին օրերուն, կսկիծը համատարած ըլլալ կը թուէր։ Բարեկամ թէ թշնամի, ամէնքն ալ տրտում էին։ Հանգուցեալին կուսակիցները, մանաւանդ անոր Կրետացի հայրենակիցները, սուգի մէջ թաղուեցան, դուռ պատուհան գոցեցին աղմուկին դէմ եւ սենեակներու մէջ փաթթուած՝ լռութեան մէջ աղօթեցին անոր հոգիին համար։

Թագաւորը եւ կառավարութիւնը ծրագիրներ պատրաստեցին անոր արտակարգ պատիւներ ընծայելու համար, որպէսզի ազգային հերոսի արժանավայել շուքով դիմաւորուի տարագիր հանգուցեալը։ Վենիզէլոսի հակառակորդները զայրացան։ Մահուան դատապարտուած եւ Յունաստանը տակնուվրայ ընող քաղաքական փախստականի մը համար չտուին այդ պատիւները եւ այս առթիւ մէջտեղ նետեցին նոյնպէս տարագիր Կոստանդին Թագաւորին խնդիրը, ըսելով թէ անոր աճիւնը տակաւին հայրենիքէն դուրս կը գտնուի եւ վրան մտածող մը չկայ։

Կառավարութիւնը ազդուելով բարձրացած աղմուկէն, փոփոխութեան ենթարկեց իր ծրագիրը եւ աւելի համեստ պայմաններու տակ կատարեց Ելլադայի արժանաւոր զաւկին թաղումը։

Այժմ ան կը հանգչի կրետական Ակրոթիրիի ափը, շրջապատուած իր զինակից հայդուկներով։ Այս այն վայրն է, ուր առաջին անգամ Էլէֆթէրիոս Վենիզէլոս ըմբոստութեան ջահը բարձրացուց թրքական արիւնոտ բռնակալութեան դէմ, 40 տարի առաջ։

×

Դժուար է Վենիզէլոսը ներկայացնել։

Ան բազմակողմանի յատկութիւններով օժտուած ճարտար դիւանագէտ մըն էր, որ իր երիտասարդութիւնը սկսաւ լեռներու մէջ յեղափոխական կռիւներ մղելով յանուն իր հայրենիքին ազատութեան։ Ապա շրջեցաւ գիւղեր ու քաղաքներ անոգին քարոզութիւն կատարելով Կրետէի ազատագրութեան եւ մայր հայրենիքի միացման համար, որ պսակուեցաւ յաջողութեամբ։

Յետոյ յանկարծ մէկ ոստումով կը նետուի Յունաստանի քաղաքական կեանքին մէջ։ 1908ին կը յայտնուի իբրեւ կարող կազմակերպիչ։ Արմատական փոփոխութեան կ'ենթարկէ երկրին օրէնքները եւ ներքին վարչական կազմակերպութիւնները, որոնք նախապէս կը գործէին քմահաճ ձեւով, աւատապետական հիմերով եւ աշիրէթական հովանաւորութեամբ

Վենիզէլոսի ստեղծած ներքին կազմակերպական մեքենան սքանչացում կը պատճառէ իր շրջապատին, որուն կարկառուն անդամներէն Թալլիս խորհուրդ կուտայ Սորկիոս Ա. Թագաւորին, որպէսզի երկրին պատասխանատու գործերը վստահի այս նոր մարդուն։

Վենիզէլոսի ջանքերով կը պատրաստուի Թուրքիոյ յօշոտման ծրագիրը, պալքանեան պատերազմը։ Իրմով ծնունդ կ'առնէ Յունաստանի Մեծ Իտէալը. Զայն իրականացնելու իր ցանկութիւնը արժեց անհաշուելի արիւն ու հրդեհ։ Մեծ պատերազմին յարեցաւ դաշնակիցներուն։ Կոստանդին Թագաւորին գերմանասիրութեան հակազդելու համար Սելանիկի մէջ նոր կառավարութիւն մը հիմնեց, անջատուեցաւ Աթէնքի կառավարութենէն եւ իր հողամասերը տրամադրեց դաշնակից բանակներուն։ Յաղթանակէն վերջ ստորագրեց Սեւրի դաշնագիրը, որով գրեթէ իրականութեան ճամբուն մէջ կը մտնէր Յունաստանի Մեծ Իտէալը։

Փոքր Ասիական արշաւանքին աղէտալի վախճանով Լոզանի դաշնագիր մը մէջտեղ եկաւ, որուն ընթացքին Վենիզէլոս խորտակեց թրքական ամբարտաւանութիւնը իր սուր սպառնալիքով եւ անկէ ետք դուրս քաշեց իր երկիրը համեմատաբար քիչ վնասով։ Յոյն եւ Թուրք ժողովուրդներու փոխանակութիւնը իր գիւտն էր։ Իրն էր նաեւ դարաւոր ոսոխին ձեռք մեկնելու ծրագիրը։

Փոքր Ասիոյ աղէտը աւելի սրեց երկրի ներքին հակամարտութիւնները։ Զինուորական յեղափոխութիւն պայթեցաւ։ Նախարարներ գնդակահարուեցան։ Վարչաձեւի փոփոխութիւն յառաջ եկաւ եւ այս բոլորը տեղի կ'ունենային Վենիզէլոսի թելադրութեամբ կամ հաւանութեամբ։

Համակ շարժում, այս վարպետ քաղաքագէտը մերթ ձեռքերուն մէջ կ'առնէր երկրին ղեկը, մերթ հեռուէն կը կառավարէր զայն։ Վերջին անգամ դարձեալ ըմբոստութիւն մը պայթեցուցած էր, — 1935 մարտի ձախող ապստամբութիւնը, որ ձախողեցաւ եւ զինքը դարձեալ արտասահման նետեց, եւ այս անգամ ալ չտեսնելու համար իր անհունօրէն պաշտելի Ելլադան

Էլէֆթէրիոս Վենիզէլոսի անձը եւ գործունէութիւնը ամբողջ 50 տարի ողողեցին Յունաստանի պատմութիւնը, այնպէս ինչպէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ողողեց հայ նորագոյն պատմութիւնը։ Անոր հակառակորդները եւ համախոհները մագնիսական անդիմադրելի մղումով կը դառնային իր շուրջը։ Կատաղօրէն կ'անիծէին եւ կը հայհոյէին անոր, — խելայեղ մոլեռանդութեամբ կը պաշտէին զինքը։ Իր անձը դրած էր Յունաստանի ճիշդ մէջտեղը, աջ կողմը իր հետեւորդները կեցած էին, իսկ ձախ կողմը՝ իր թշնամիները։ Կեդրոնը ինքն էր, իր անունը, իր հմայքը, իր ճառագայթող ակնոցները եւ ջղփիծող իմացականութիւնը, որ շատ քիչ անգամ կը պղտորէր

Յունաստանի Մեծ Իտէալը մարմնաւորող այս «արկածախնդիր» քուրմ մը 50 տարի լոյս տուաւ Հելլէններուն, եւ անոնց խոլ աւնները իրականացնելու համար չվարանեցաւ բոցի եւ արցունքի ճամբաներ շինելէ։ Թէեւ անկարելին փորձեց եւ չիրականացուց զայն, սակայն Յունաստանը քառապատկեց թէ սահմաններով եւ թէ բնակչութեամբ։

Այս բացառիկ մարդը զարմանալի յանդգնութիւնն ունէր ծանր պատասխանատուութիւններ վերցնելու։ Կրքոտ պայքարող էր եւ անհասանելի հայրենասէր։ Լարուած զսպանակի պէս աշխոյժ կը գործէր իր երկրին համար։ Ցցուած աշտարակի պէս կանգնած էր իր անունը քաղաքական հրապարակին վրայ։ Թէ ներքին եւ արտաքին աշխարհին առջեւ գոյն ու շունչ տուաւ Յունաստանին եւ արժեցուց, որքան կարելի էր, անոր ցանկութիւնները

Վենիզէլոսի իմացական տարողութիւնը կը գլէր կ'անցնէր Յունաստանի սահմանները։ Յունաստանը իր պատմութեան ընթացքին այսպիսի քաղաքական հանճար մը չէ ունեցած։

Ճիշդ է որ Վենիզէլոսի հետ կ'անհետանան կրքոտ եւ մոլեռանդ պայքարներու տեսարանները, բայց իր ետեւը ձգած ահաւոր պարապը երկար ատեն զգալի պիտի մնայ։ Ան իր յաջորդը չունի դեռ։ Յունաստան ամէն ժամանակէ աւելի պէտք ունի Վենիզէլոսի վարժ ու ճկուն ձեռքերուն, անոր հասուն իմացականութեան եւ անհասանելի հմայքին.

Էլէֆթէրիոս Վենիզէլոսի հրաբխային սիրտը այժմ կը ննջէ Ակրոթիրիի ափին՝ անտարբերութեամբ ականջ տալով այն կապուտակ ալիքներուն, որոնք կը շառաչեն անէծքի փրփուրներով եւ պաշտումի մրմունջներով բեռնաւոր։

Յունաստան եւ աշխարհ մեծ մարդ մը կորսնցուցին.

ՎԱՀԱԳՆ

ԲԱՄՊԱԿԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

— o —

Աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր բացուած է Եգիպտոսի երկրագործական եւ ճարտարարուեստական ցուցահանդէսը։ Ներոյժ ճիգերու ցուցադրութիւն մը։ Հոն ձեր աչքերուն առջեւ կը պատկերանայ Եգիպտոսի ժողովուրդին արթուն սլացքը, երկրագործական եւ ճարտարարուեստական ասպարէզին մէջ։ Ամէն կողմ, ամէն տաղաւարի մէջ, հիացումի արժանի յառաջդիմութիւններ։ Մանաւանդ բամպակի թանգարանը, որ տեւական հաստատութիւն մըն է, չքեղ պալատ մը։ Ամենազգի բամպակներ ցուցադրուած են, հին թէ նոր տեսակներ։ Երկրագործութեան մէջ բամպակին չափ շուտով այլասերող տունկ մը գտնել հազուագիւտ է։ Բնութեան ծոցին մէջ խառնածնութեամբ նոր տեսակներ առաջ կուգան յաջորդաբար։ Միւս կողմէ, Եգիպտոսի բամպակի կայանն ալ, արհեստական զուգախառնութեամբ կամ ընտրողական դրութեամբ, մշակական եւ ճարտարարուեստական չքնաղ յատկութիւններով օժտուած լաւագոյն տեսակներ կ'արտադրէ։ Ըսենք բուն բառը, կը ստեղծէ։ Այո, գիտութիւնը կը ստեղծագործէ։ Աստուածախա՞ռն գիտութիւն։ Այսպէս Եգիպտոս ունէր նաեւ «Քօթըն Նուպարի» (Նուպարեան բամպակ) անունով ընտիր տեսակ մը, որ այժմ այլասերած է եւ շատ քիչ կը ցանուի։

Քանի որ մեծ Հայուն անունը յիշուեցաւ, խորացնենք քիչ մը մեր տեսութիւնը եւ պիտի տեսնենք թէ բամպակի արդի չքեղ թանգարանին օրօրոցքը եղած են Նուպար փաշայի մատները։ Կէս դար առաջ, Եգիպտոսի վարչապետութեան աթոռը կը գրաւէր Նուպար փաշան։ 1884ի վերջերը, Նուպար փաշայի նախագահած նախարարաց խորհուրդը կ'որոշէ կազմակերպել բամպակի ազգային ցուցահանդէս մը։ Եւ կը յանձնարարէ Եգիպտոսի արդի երկրագործական արքայական ընկերութեան սարքել այդ ցուցահանդէսը։ Ներկայ ցուցահանդէսն ալ սարքուած է վերոյիշեալ ընկերութեան կողմէ։ Նուպար փաշայի ցուցմունքներով, ներքին նախարարութիւնը (այն ժամանակ երկրագործ. նախարարութիւն չկար Եգիպտոսի մէջ) ցուցահանդէսին կազմակերպական յատակագիծը կը պատրաստէ։ Այս յատակագծին հիման վրայ գործի կը սկսի Եգիպտոսի երկրագործ. արքայական ընկերութիւնը, որ այն ժամանակ «Խտիվական ընկերութիւն» կը կոչուէր։ Ընկերութեան վարչական ժողովի անդամ եղած է նաեւ Պօղոս փաշա Նուպար։ 1885 յունուար 24ին բամպակի ազգ. ցուցահանդէսը կը բացուի նախագահութեամբ խտիվ Թէվֆիք փաշայի եւ ի ներկայութեան հիւպատոսներու, պետական աւագանիին, հողատէրներու, գիւղապետներու, գործարանատէրներու, բամպակի տեղացի եւ օտար վաճառականներու եւ բազմահազար ժողովուրդի։ Վարչապետ Նուպար փաշա բացման ճառը կ'արտասանէ, հոյակապ բանախօսութիւն մը, որ խոր տպաւորութիւն կը ձգէ։ Նուպար փաշան իր այդ բանախօսութեամբ, մանրամասնօրէն կը վերլուծէր ցուցահանդէսին նպատակը։

Ի՞նչ է Եգիպտոս արդարեւ, — արեւ, ջուր եւ հող։ Երրորդութիւն մը՝ չքնաղօրէն ներդաշնակուած։ Աւելցուցէք այս երրորդութեան վրայ, վարիչ ու ղեկավար Ֆելլահը։ Եգիպտոսի հերոս Ֆելլահը։

Եւ ի՞նչ է Եգիպտոսի երկրագործութեան հիմնաքարը։ Բամպա՛կ։ Երկայնաթել, մետաքսափայլ բամպակ։ Աշխարհի էն ընտիր բամպակը

Ի՞նչ տուաւ Նուպար փաշան Եգիպտոսի։ Ջուր իր ծարաւ հողերուն, իր արեւակէզ հողերուն։ Կազմակերպեց Եգիպտոսի ջրաբաշխութիւնը, հարիւրաւոր ջրանցքներ բացաւ եւ պարտէզի նման ոռոգեց ամէն կողմ։ Նուպար փաշան ուրիշ ի՞նչ տուաւ Եգիպտոսի ժողովուրդին, — արդարութիւն։ Ինքն էր որ կազմակերպեց տեղական դատարանները եւ հաստատեց խառն դատարանները։

Ասոնց փոխարէն Եգիպտոսի երախտագէտ ժողովուրդը ի՞նչ տուաւ Նուպար փաշային, — Պատուանուններ, պատուանունը «Աբու Ֆելլահ», «Հա՛յր Եգիպտոսի երկրագործին»։

Այս ժողովուրդը երկու հոգի միայն պատուած է այդ պատուանունով։ Եգիպտոսի առաջին սուլթան Հիւսէյն Քամէլը, որ հիմնադիրը եղած է երկրագործական արքայական ընկերութեան եւ Նուպար փաշան, որ Եգիպտոսի տուած է ջուր եւ արդարութիւն։

Եւ այսօր Եգիպտոսի [illegible] ցուցահանդէսը այցելելով բազմահազար ժողովուրդ օրհնութեամբ կը յիշէ Եգիպտոսի պետական այս երկու հոյակապ անձնաւորութեանց անունները։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀՈՒՆԳԱՐ ԳՐԱԳԷՏ ՄԸ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԳՈՂԳՈԹԱՆ

Հունգար գրող մը, Նոեմիվանի Զօլթան, իր Օտար լեզէոնէն Ֆ. Թուրքիա անուն գիրքին մէջ, հայերու մասին կը գրէ.—

Կը գտնուիմ Կ. Պոլիս։ Այս երբեմնի մայրաքաղաքի արտաքին պատկերը դեռ միջազգային է։ Սուտ է թէ Թուրք հանրապետական կառավարութիւնը այլ եւս կարեւորութիւն չընծայեր այս քաղաքին։ Հոս մնացած Յոյները, Հայերը, Բուլկարները եւ միւս խառն փոքրամասնութիւնները սիստեմաթիկ կերպով կը ջանայ ձուլել կամ հեռացնել երկրէն վերջնապէս։ Թուրքիոյ ուրիշ վայրերէն արդէն շատոնց անհետացած են այս փոքրամասնութիւնները.

Երբ կը մօտենամ այս ցաւոտ հարցին, կը ստիպուիմ զիս հիւրընկալող ցեղակից ազգի մը հիւրասիրութեան դէմ մեղանչել, Բայց բոլորովին լռութեամբ անցնիլ գրեթէ անկարելի է։ Ով որ կը ճանչնայ Արեւելքը եւ անոր պատմութիւնը, ան չի կրնար անցնիլ այս երկրէն առանց իր խղճին պարտքը վճարելու։ Բայց պիտի ջանամ կրցածիս չափ պահել յարգանքս դէպի այն ազգը, որուն հիւրն եմ, թէեւ վստահ եմ թէ դժուարութեանց մէջ պիտի ընկրկիմ։

Տարօրինակ, իմ ինչո՞ւս է պէտք հայկական հարցը։ Մարդկութեան պատմութեանց մէջ, ուր մարդիկ մարդոց կը պարտին մշակոյթի մարդին մէջ, ամենավերջին տեղը ... որ կը գրաւէ հայկական հարցը եւ այս առկախ մնացած հաշուէն ... ինծի բաժին ինկած պարտքը կ'ուզեմ վճարել մաս մը, քանի առիթը ունիմ։ Շատ ցնցող արիւնոտ էջեր կան նոյն մարդկութեան պատմութեան մէջ, Հայոց պատմութեան այս էջին նման։

Հոս, Պոլսոյ մէջ, անհրաժեշտ ... աւելորդ ... շնորհիւ, ... դիւրին է այս հարցով զբաղիլ ... որ եւ է ուրիշ տեղ։

Երբ մարդ կը գտնուի կառախումբ մը մէջ որ զինք պիտի անցնէ այն վայրերէն, ուր ջարդերէն ամենաահաւորին գործադրուեցաւ, կամայ ակամայ պիտի զբաղի այս հարցով։

Ո՞վքեր եւ ի՞նչ են Հայերը որոնք այսքան կ'ատուին։ Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, կ'ապրէին այս երկրին մէջ երկու միլիոն ... րիւր հազար Հայեր, որոնցմէ այսօր այդ օրէն 17 տարի վերջ, մնացած ...

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ
ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Եթէ չեմ յայտնած իրեն այս բանը, անշուշտ անիկա հասկցած է։ Անգամ մը մանաւանդ, աւելի տարէց բարեկամուհիիս ըսել տուի այն պահուն, երբ երկուքս ալ իր մօտ կը գտնուէինք.— «Հաքքը պէյ, դուն եւ Լէյլան գեղեցիկ զոյգ մը պիտի կազմէք»։ Անիկա երեսը դարձուց։ Ամօթէս կասկարմիր կտրած էի։ Հասկցայ թէ զիս կ'արհամարհէր։ Վերադարձիս, քիչ մնաց որ ճամբան իյնայի։ Ուրիշ անգամ մըն ալ սպասուհիիս միջոցով իրեն հասկցնել փորձեցի անզուսպ սէրս ...

Ես խնդացի։

— Բայց ինչո՞ւ կը խնդաք։ Սպասուհիս գործածելո՞ւս թէ ձեզի այսպիսի բաներ պատմած ըլլալուս համար։

— Ա՛, ոչ, պատասխանեցի։ Ոչ մէկ ոչ ալ միւս պատճառով։ Կը խնդամ այդպէս առանց պատճառի։

— Ո՛չ, ո՛չ, բան մը կը խորհիք։ Ըսէք ինծի, մի ծածկէք։ Ես ձեզի պատմեցի ամէն բան։ Դուք ալ չէ՞ք զգար թէ պարտականութիւն մը ունիք ինծի յայտնելու գէթ այն բաները, որոնք իմ անձիս կը վերաբերին։

— Պիտի ըսեմ, պիտի ըսեմ, յաւելցի։ Բայց ըսէք ինծի, ի՞նչ բանի կրնաք դիմադրել աւելի. մեծ ցաւի՞ մը թէ մեծ ուրախութեան մը։

Հօրս մահէն աւելի մեծ վիշտ մը չէի կրնար ունենալ, բայց կրցայ դիմադրել անոր։ Մեծ ուրախութեան մը առջեւ չեմ կարծեր որ բան մը ըլլամ։ Բայց ի՞նչ պիտի ըսէք ինծի։ Միլիոննե՞ր, փառքե՞ր, «Եավուզ»ի բնաջնջմա՞ն մասին պիտի ըլլայ ձեր խօսքը։ Ժէօն Թուրքերու կախաղան բարձրացման լո՞ւրը պիտի տաք, թէ պիտի աւետէք, որ Հաքքըն մեռած է։ Այս վերջիններն համար ուրախութենէն կրնամ խենթենալ, բայց ուրիշ բան մը վրաս չազդեր։ Ոչ մէկ սէր այլ եւս անոր համար։ Միայն ատելութիւն, վայրագ ատելութիւն։ Կ'երդնում ձեզի, որ իմ ձեռքերովս կրնամ կախել զայն։ Հիմա, անմիջապէս, հոս կամ ուր որ գտնեմ . .

Եւ այս բոլորը կ'ըսէր գրգռուած, ատելավառ շեշտով մը, այնպէս ինչպէս խօսած էր դեսպանատուն եկած առաջին օրը։ Յաճախ կը պարտաւորուէի ըսել իրեն, որ շատ չպոռայ, որպէսզի սրահին մէջ նստող իր մայրը եւ կինս չլսեն իր խօսքերը։

Սկսած էր ընդհատ ընդհատ շնչել։ Յուզումէն կը դողար, այնպէս որ դուրս ելայ գաւաթ մը թէյ բերելու իրեն, որպէսզի հանդարտանայ։

— Հիմա անմիջապէս կը կրկնէր։ Կրնամ կախել զայն ..

— Կ'ուզէ՞ք որ, պատասխանեցի վճռական շեշտով, հիմա ձեռքերը կապուած, ապահով տեղ մը փոխադրեմ զայն, տեղ մը ուր միայն ազատիք հարուած մը տալով աթոռակին, անշնչացած պիտի տեսնէիք Հաքքըն։ Եթէ կ'ուզէք, պատուոյ խօսք կուտամ ձեզի որ մէկ շաբթուան ընթացքին ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ։

Այս խօսքերուս վրայ, «հիմա, անմիջապէս»ը դադրեցուց։ Վարանեցաւ։ Սովորականին պէս, անմիջապէս չպատասխանեց։ Ես կը կրկնէի, թէ ինչո՞ւ կը վարանէր այսքան ցանկալի առաջարկի մը առջեւ։

— Սատանայ մըն էք, պատասխանեց։ Երկրորդ անգամ պէտք չէր ձեզ ընդունիլ իբրեւ զինուորական կցորդ։ Իրաւունք ունէր Իզզէթ փաշան, երբ կ'ըսէր ձեզի համար, թէ ամէն բան գիտէք, այո, ամէն բան կրնաք ընել, թերեւս ...

Ու սկսաւ լալ։ Դուռը գոցեցի, որպէսզի դուրսէն ոչ ոք իմանայ անցուդարձը։ Զգեցի որ լայ ու հանդարտանայ։ Իր հեծկլտուքներուն մէջ, երբեմն կը լսէի. «Ի՞նչպէս սպաննել այն մարդը զոր կը սիրէի» .

Արցունքները դադրելէն վերջ, դարձեալ սկսաւ պատմել։

— ... Վտարեց սպասուհիս ալ, որ սէրս կը յայտնէր իրեն։ Ըսաւ, որ ինք ամուսնացած է եւ խենթի պէս կը սիրէ իր կինը։ Այս դէպքերուն վրայ, ես արդէն կորսնցուցած էի ամէն յոյս։ Բայց, վրէժխնդիր եղայ եւ չարչարեցի զայն։ Անգամ մը, հինգ տարիներ առաջ, երբ Վօսփորի եզերքը հանդիպեցայ անոր, յայտնեց ինծի իր զգացումը։ Է՛, ուրեմն, ես ալ չկրցայ զսպել ինքզինքս եւ երեսին տուի արհամարհանքս։ Այն ատենէն ի վեր, երբ զայն կը տեսնէի, կռնակ կը դարձնէի շարունակ։ Բայց, երբ չարագործը հայրս սպաննեց, աղէկ վերջ բնաւ չուզեցի զայն տեսնել։ Այս է ահաւասիկ պատմութիւնս։ Հիմա ըսէք, թէ սկիզբէն մինչեւ վերջը իրաւունք չունէի՞ .

— Երբեք կողմնակալ չեմ եղած, պատասխանեցի։ Ուրեմն, որպէսզի ձեզ վստահեցնեմ թէ ձեր պատմածները անհիմն են, կը յայտնեմ որ Հաքքըը չէ ամուսնացած։ Ան նոյն իսկ մերժած է Բէճիդ փաշայի ընտանիքին հետ կապուիլ, հակառակ անոր որ շատ բան կը պարտի փաշային։

Այս խոստովանութեանս վրայ, բոլորովին գունատեցաւ։ Ձեռքի պայուսակէն հանեց օ տը քօլօնի շիշ մը եւ սկսաւ շնչել զայն։ Կը դողդղար։

— Ձեզ դիմաց, ըսաւ յանկարծ Լէյլա յուզուած շեշտով։ Եթէ ճիշդ են ձեր ըսածները — եւ ճիշդ պէտք է ըլլան, քանի որ պատուոյ խօսք կուտաք — չեմ գիտեր այլ եւս ինչ բանի հաւատալ եւ ինչի չհաւատալ։ Հաքքըի ամուսնութեան լուրը տարածայնուեցաւ Բէճիդ փաշայի տունէն, փաշային մէկ մօտիկ ազգականէն, որուն անունը չեմ ուզեր յայտնել։ Անիկա երդում պատառ ըլլալով յայտնեց ինծի այդ լուրը։ Հիմա որ բացատրեցիք, կը հասկնամ թէ ինչո՞ւ համար ըսաւ այդ բանը։

— Է՛, ուրեմն, պատասխանեցի։ Քանի որ ատիկա կը հասկնաք, պէտք է իմանաք նաեւ ուրիշ բաներ։

Այս ըսելով գրպանէս հանեցի իր հօր նամակը, եւ իրեն տուի զայն բաց վիճակի մէջ, այնպէս՝ ինչպէս առած էի.

— Կարդա՛ ատիկա, ըսի։

Նամակը բանալով, եւ ճանչնալով իր հօր գիրը, առանց բառ մը կարդալու սուր ձայն մը հանեց եւ «Մա՛յրս» աղաղակելով նուաղած ինկաւ բազմոցին վրայ։

Մայրը եւ կինս անմիջապէս օգնութեան հասան եւ օ տը քօլօնի մարձումով յաջողեցան ուշքի բերել զայն։ Յետոյ մայրը ինծի հարցուց թէ ի՞նչ պատահած էր։ Ցոյց տուի նամակը, որ գետին ինկած էր։ Մինչ կը ծռէր առնելու համար, Լէյլա յափշտակեց նամակը, ըսելով որ տանը պիտի կարդայ իրեն։ Միաժամանակ խնդրեց կնոջմէս որ դուրս տանի մայրը եւ մեզ մինակ ձգէ։

Երբ երկու կիները հեռացան, Լէյլա կարդաց նամակը եւ վերջացնելով ըսաւ.

— Ուրեմն հայրս, պաշտելի հայրս կ'ապրի դեռ ու կը խնամեն զայն։ Իրա՞ւ է։ Ասոնք իր գիրերն ու բառերն են։ Կեղծ նամակ մը չէ ատիկա։

Ու սկսան յորդիլ իր աչքերէն ուրախութեան արցունքներ։ Յետոյ շարունակեց.

— Կը տեսնէ՞ք, թէ ինչպէս դիմադրեցի յուզումիս։ Հիմա սակայն պէտք է մայրիկս ալ պատրաստեմ։ Ուրեմն Հաքքը պէյ սուտ էր իր նամակին մէջ։ Ուրեմն չարագործ չէ ան, ոչ ալ աւազակ մը։ Ուրեմն մարգարիտներն ու յակինթը կարելի է գտնել։ Ուրեմն ..

— Ա՛ռ, պատասխանեցի։

— Ո՞ւր կը գտնուի հայրս։

— Չեմ գիտեր։ Միայն գիտեմ, որ լաւ է եւ ժամանակ մը վերջ պիտի կրնայ դուրս ելլել։ Մարգարիտներն ու յակինթը լաւ տեղ պահուած են։ Շուտով պիտի ստանաք զանոնք, հոգ մի ընէք, այսպէս ըսին ինծի։

— Բայց կարելի չէ՞ որ հայրիկս տեսնենք անգամ մը, նոյն իսկ գաղտնի, վայրկեանի մը համար։ Դուք որ ամէն բան կրնաք ընել, չէ՞ պիտի կրնայիք հօրս հետ հանդիպում մը կազմակերպել։

— Պիտի ջանամ, պիտի հարցնեմ անոր, որ գիտէ պահուած տեղը։ Բայց կը վախնամ որ անիկա թերեւս իր վերջին վայրկեանները ապրի ..

— Հաքքը պէ՞յը ..

— Այո, Հաքքը պէյը, ան որ կը մեռնի ձեր անունը իր շրթներուն վրայ եւ ձեր սէրը իր սրտին մէջ։ Անիկա պահած է նաեւ գոհարեղէնները տուփի մը մէջ, որուն վրայ գրուած է. «Եթէ մեռնիմ, Էօմէր փաշայի զաւկին թող տրուի ատիկա» ։

— Խորտակեցիք զիս ... Օ՛ ... չեմ կրնար այլ եւս դիմանալ ...։ Թիթեռնիկ մըն եմ, այո՛, տխմար, ապուշ խենթ թիթեռնիկ մը ... Ես եմ չարագործը։ Պիտի երթամ Հաքքը պէյին, իմ Հաքքըիս ոտքը իյնալու, յայտնելու թէ զայն սիրելէ երբեք չեմ դադրած։ Թող զիս առնէ իբրեւ կինը, ծառան կամ ստրուկը։ Թող զիս ինչ որ կ'ուզէ։

— Ա՛, ո՛չ, այս բանը պէտք չէ ընես։ Թերեւս կ'ապրի դեռ, քանի մը օր, մինչեւ այդ ընթացքը կրնայ մեռցնել զայն իր յուզումէն։

Տոկացաւ, բռնեց երկու ձեռքերս եւ համբուրելով զանոնք ըսաւ.

— Դուք իմ փրկիչս էք, իմ հրեշտակս, մեր ամէնուն հրեշտակը։ Ըսէք ինծի ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ, ի՞նչպէս ցոյց տամ ձեզի երախտագիտութիւնս։ «Եավո՞ւզ»ը կ'ուզէք։ Ես եւ Հաքքը, երկուքս միս-մինակ կրնանք օդը հանել զայն։ Կրնանք գլուխ հանել այդ գործը եւ ի հարկին սպաննուիլ, մեռնիլ, զիրար սիրելով

Լռեցի։ Աչքերուս մէջ կը նայէր։ Պատասխանեցի թէ Հաքքըի եւ իր երջանկութենէն զատ ուրիշ բան չէի ուզեր։ Երբեմն ալ աղօթք մը ըսէին ինծի համար, որ իրենց եւ Թուրքերու բարեկամն էի...

Քանի մը օր վերջ Հաքքըի եւ Լէյլայի ամուսնութիւնը կնքուեցաւ։ Չկրցայ հարսնիքին ներկայ գտնուիլ, որովհետեւ նոյն օրը կը մեկնէի Պոլսէն։

Պատերազմ յայտարարած էինք Թուրքիոյ դէմ։

(Վերջ)

200.000, բովանդակ Թուրքիոյ մէջ: Ուր գացին, ի՞նչ եղան պակաս մէկ ու կէս միլիոն Հայերը

Դժուար է այս հարցին պատասխան տալ մէկ բառով, բայց դիւրին է ատոնց հետքը գտնելը: Ընդհանուր պատերազմը ծագելէ վերջ, Թուրքերը ամբարտաւանեցին թէ լուրջ գործեր ունին կատարելիք: Կառավարութիւնը, խորամանկութեամբ, կովկասեան ճակատ ղրկեց հայկական զօրագունդեր, որոնք պէտք էին կռուիլ իրենց ռուսահայ եղբայրներուն դէմ, կովկասեան ճակատը պաշտպանելու համար եւ այդպիսով ալ աւերակի վերածել պիտի տային հայաբնակ գիւղերն ու քաղաքները

Թէ Թուրքիոյ ղեկավարները չյաջողեցան իրենց հաշուին մէջ, այդ կը վկայեն 1915ին էնվէր փաշայի կողմէ պաշտօնապէս ուղղուած գովասանքները հայ զինուորներուն, անոնց կովկասեան ճակատի վրայ գործօն քաջագործութեանց համար.

Սակայն, միեւնոյն Թուականին, 0 հին, նոյն էնվէր փաշայի եւ ամբողջ կառավարութեան հրամանաւ, հայաբնակ քաղաքներու եւ գիւղերու բնակչութիւնը բռնի աքսորուեցաւ, ներկայ պետութեան սահմաններէն դուրս անդին:

Եւ այս բռնի տեղահանութիւնը այնպիսի ձեւով մը գործադրուեցաւ, որ 1915էն մինչեւ 1918 աւելի քան 1 միլիոն Հայեր, այր, կին թէ երեխայ, կորսուեցան աքսորի ճամբուն վրայ: Պատմութեան էջը դարձնենք քիչ մը ետ

Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Թուրք բանակին մէջ առնըուած եւ էնվէր փաշայի կողմէ պաշտօնապէս գովաբանուած այդ հայ զինուորները 1914ին շատ քիչ պատճառներ ունէին Թուրք բանակին ծառայելու: Պատերազմէն շատ առաջ մնայուն ծրագրի մը մաս կը կազմէր Հայերու ջարդը: 1909ին Ատանա նահանգին մէջ աւելի քան 30.000 Հայեր ջարդուեցան, Թուրք կառավարութեան գրգռումով եւ ղեկավարութեամբ: Նախքան պատերազմէն առաջ էր նաեւ Ուրֆայի դէպքը, երբ վերոյիշեալ քաղաքի եկեղեցիին մէջ հաւաքելով բոլոր հայութիւնը, մօտ 1000 հոգի, կրակով խեղդեցին տեղն ու տեղը: Անոնցմէ շատ հոն էին Հայերու դրացի Քիւրտերը, պատերազմէ առաջ — բոլոր Թուրք կառավարութիւններու միայնուն գործիքը Հայերը բնաջինջ ընել տալու համար: Կառավարութիւնը Հայերու զէնքերը հաւաքելէ վերջ, Հայոց կեանքն ու ինչքերը պատրաստ աւարի նիւթ կը դարձնէր Քիւրտերուն ձեռքը:

Ովքեր էին այս Հայերը, որոնց հետ այս կերպ կարելի էր վարուիլ: Քանի որ սկսանք վճարել դիզուած պարտքերնիս, վճարենք մեր կարողութեան համեմատ:

Հայոց հողամասը կը տարածուէր Թուրքիոյ արեւելեան կողմի մէկ անկիւնը, եւ սաստ չարունակութիւնը ներկայ սովետ տիրապետութեան տակ ինկող կովկասեան Հայաստանը, ուր կ'ապրէին եւ կ'ապրին Հայեր աւելի քան երկու հազար տարիէ ի վեր: Արեւելքէն եկող այս հնդեւրոպական ցեղը կը խառնուի ներկայ հողամասին վրայ նախապէս բնակող Ուրարտական Խալդեան ժողովուրդներուն հետ: Հայերուն հաստատուելէն անմիջապէս վերջ, կը սկսի անհանգիստ կացութիւն մը, որ կը շարունակուի մինչեւ օրերս: Ան — դադար կենաց եւ մահու կռիւ կը մղէին Թիւով իրենցմէ աւելի գերազանց հակառակորդներու դէմ:

Հայերը, ծովէն 1700 մեթր բարձր եւ ներկայիս Թուրքիոյ մաս կազմող գմայլելի Վանայ լճին շուրջ հիմնեցին ամենահին քրիստոնեայ քաղաքակրթութիւններէն մէկը, եւ այս քաղաքակրթութեան պահպանման համար է որ կը կռուին մօտ երկու հազար տարիէ ի վեր:

Քրիստոսէ առաջ արդէն ունէին զօրաւոր երկիր մը, օրինակ Տրդատ (1) Թագաւորի օրով Սուրբն ալ դրաւեցին եւ Պարթեւները պարտութեան մատնեցին, ինչպէս նաեւ Լուկուլլոս հռոմայեցի զօրավարը իր բանակով Տիգրանակերտի առջեւ:

Քրիստոնէութիւնը սկսելէն ի վեր խաչը վար չդրին: Մահմետական արշաւանքէն առաջ պարսիկ Թագաւորներու դէմ կռիւով պաշտպանեցին խաչը: Քրիստոսէ վերջ 451ին Աւարայրի մօտ կատարուած պատերազմին Պարսիկներուն դէմ, Վարդան զօրավար իր հետեւորդներով մարտիրոսացաւ դարձեալ ի սէր քրիստոնէութեան:

Պարսիկներէն վերջ եկան Մահմետականներու դէմ մղուած անծայր պատերազմները: Եւրոպացի քրիստոնեայ պետութիւնները նկատի առին լեռներու մէջ, քաղաքակիրթ աշխարհէն բոլորովին անջատուած, շարունակական կռիւի մէջ եղող հայութեան գոյութիւնը, բայց չկրցան, չուզեցին օգնութեան հասնիլ անոնց:

Միայն Ֆրանսացիները առանց բանակի Թագաւոր մը ղրկեցին Հայերուն: Ֆրանսական ծագումով այս Թագաւորը, Լեւոն Ե. կորսնցուց իր Թագաւորութիւնը եւ երկիրը, մահմետականներու արշաւին ժամանակ, 1375ին

Անկէ ի վեր Հայոց ինչքերը, հայ կինը Թուրքին ու Քիւրտին սեփականութիւնն են դարձած կարծես:

Եւ ահա, հակառակ այս բոլորին, 1914ին Հայերը անխտիր զինուորագրուեցան Թուրք բանակին մէջ եւ մշտնջենական Թշնամիին դրօշին տակ կռուեցան կիսալուսնի եւ հայրենիքի պաշտպանութեան համար:

Ասո՞նք են ուրեմն Հայերը:

Ո՛չ, ասոնք միայն չոր նիւթեր են պատմութեան համար, իսկ բուն Հայերը ուրիշ են.

Այն Հայերը, որոնք 1915ին իբր քաջ զինուորներ պաշտօնապէս գովասանքներ ստացան եւ ապա սատանայական միջոցներով բնաջնջման են — Թարկուեցան, անոնք ուրիշ էին:

Շարունակական հալածանքներն ու ջարդերը, կողոպուտն ու ինքնապաշտպանութեան կռիւները, Թրծեցին ու մարզեցին բուն հայ ժողովուրդը, որ անշշուկ ու աննկատելի կերպով նաեւ մահմետականներէ լքուած գրասեղաններու առջեւ, լեցուց Թափուր մնացած առեւտրական հրապարակը, մէկ խօսքով անտեսական ճակատի վրայ կարեւոր դիրքերու համար, եւ այս հանդարտ գործիքներով այլ եւս գտած էր իր ուղին:

Թուրքերը երկար ժամանակ չկրցա՛ն անդրադառնալ թէ դարերէ ի վեր սեւցող երկու ցեղերու կռիւը պատերազմի դաշտէն փոխադրուած էր գրասեղաններու շուրջ:

Հոս այլ եւս անզօր էր սուրն ու վայրի Քիւրտին անխղճութիւնը. հոս ուրիշ զէնք էր հարկաւոր եւ այդ զէնքը լաւ կը ճանչնային հալածուած Հայերը:

Հազարաւոր տարիներու հալածանքը այլ եւս կարելի չէր տանիլ, — երբ շարունակ օտարներ կը մտնէին Հայոց գիւղէն ներս, եւ գառնելով ամենագեղեցիկ կիներն ու մանկամարդ աղջիկները կը տանէին իրենց հետ, կողոպտելով եւ աւերելով նաեւ ամբողջ գիւղը, ու երբ պատահմամբ անոնց ծնողքը ողջ մնար, ամէն ինչ դարձեալ ծայրէն կը սկսէր, այսինքն հայ գիւղացին ինքզինքը եթէ հաւաքէր, նոր կին եւ զաւակ ունենար, դարձեալ գիւղէն ներս կը խուժէին առեւանգող եւ Թալանող Թուրքն ու Քիւրտը:

Ուրեմն շատ բնական է որ Հայերը ձանձրանային այս անօրինակ հալածանքներէն ու կողոպուտներէն: Բայց ո՞ւր երթային:

Եւ ահա քաղաք իջան եւ հոն բնակող Հայերու պէս իրենք ալ նստան գրասեղաններու առջեւ:

Վաճառական, տնտեսական եւ մտաւորական ասպարէզները գրաւուած էին Հայերով: Ահա այս Հայերէն էր որ Թուրք կառավարութիւնը նախապէս երիտասարդութիւնը զինուորագրեց եւ ապա մնացեալը բռնի աքսորի ղրկելով անապատներու մէջ ոչնչացուց:

Մարդկային պատմութիւն ... Մարդկային ճակատագիր ..

Իսկ այժմ, վերածնունդի շրջան է Թուրքիոյ մէջ: Թուրքերն են նստած գրասեղաններու առջեւ եւ իրենց ձեռքն է երկրին տնտեսական ղեկը: Պիտի յաջողի՞ն: Այս հարցին պատասխանը պիտի տայ ապագան:

ՕՐՏՈՒՊԱՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՄՔԸ

(Խորհրդային քարքերէն)

— · —

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Սարգիսով.— Լաւ է ըլլալ Օրտուպատի առաջին դէմքը, լաւ է ըլլալ շրջանի առաջին քարտուղարը: Ոչ ոք չի կրնար ընդդիմանալ ինծի: Օրտուպատի մէջ ինծմէ կը վախնան, շրջանային կեդրոն Նախիջեւանի մէջ ինծի կը վստահին, իսկ Բագուէն զիս չի տեսներ, հեռու է: Օրինակի համար, ներկայիս ես սիրահարած եմ: Անկասկած, յաջողութիւնը ապահովուած է, որովհետեւ Օրտուպատի եւ շրջանի ամէն կին իրեն պատիւ պէտք է համարի իմ ընտրեալս ըլլալու:

Ա. ԱՐԱՐ

Սարգիսով.— Դուք իմ շրջանի ամէնէն աքանչելի կինն էք, Թոյլ տուէք ծաղկեփունջ մը առաջարկել:

Գալիցկայա.— Ջուր ջանքեր:

Ս.— Ի՞նչու. հիանալի ծաղկեփունջ, ձրի է առնուած կոլխոզի ծաղկանոցէն: Ինքս ալ ...ճշգապահ ոգամարդ մըն եմ: Սիրեցէք զիս:

Գ.— Մասնաւոր փափաք չունիմ:

Ս.— Քաշուելու բան մը չկայ. խօսէք ինծի հետ ինչպէս սովորական մարդու մը հետ: Ձեր ամուսինը՝ Ալի Զատէն իմ փոխանորդն է եւ շրջանի երկրորդ քարտուղարը, իսկ ես առաջին քարտուղարն եմ: Ի՞նչ չահ սիրել երկրորդ քարտուղարը, երբ առաջին քարտուղարը ձեր ոտքերն է ինկած:

Գ.— Ձեր խօսքերը զիս կը զարմացնեն

Ս.— Իսկ ես խելացի կը կարծէի ձեզ: Շրջանի մուրճերը կը վարէք եւ ձեր շահը չէք ըմբռներ: Պատիւ ըրէք, սիրեցէք զիս:

Գ.— Հեռացէ՛ք:

Ս.— Ուրեմն կը մերժէք, չէ՞ք հաւնիր ինծի: Սըւոր նայեցէք, Ազրբէջանի հանրապետութեան Օրտուպատի շրջանի առաջին քարտուղարին չի հաւնիր եղեր: Շրջանային ղեկավարութեան չէ՞ք հաւնիր. դեռ կը տեսնուինք ...

Բ. ԱՐԱՐ

Սարգիսով.— Ի՞նչպէս է անունը.. մոռցեր եմ ... կարծեմ Գալիցկայա, շրջանի մուրճերուն վարիչն է:

Սարգիսովի գործակիցները (խմբովին).— Ընկ. Սարգիսով, շատ լաւ կ'աշխատի եւ ձեր շրջանի պատիւը կը պաշտպանէ:

Ս.— Սակայն, գուցէ դէ՞չ կ'աշխատի:

Գործակիցները.— Ինչպէս որ հաճելի է ձեզի:

Ս.— Իսկոյն պաշտօնանկ ընել:

Գործակիցները.— Կ'աշխատինք, կը հեռացնենք, վստահ եղէք:

Ս.— Անիկա պէտք է պատժուի. Սարգիսովը կ'ուզէր զինքը հովանաւորել, իսկ ան չուզեց:

Գործակիցները.— Ի՛նչ անխոհեմութիւն:

Գ. ԱՐԱՐ

Սարգիսով.— Լաւ գիտցիր, Ալի Զատէ, որ երկուքս նոյն շրջանին մէջ չենք կրնար աշխատիլ: Կա՛մ դուն եւ կամ ես:

Ալի Զատէ.— Մի՞թէ ես գէշ կ'աշխատիմ:

Ս.— Այդ կարեւոր չէ: Գլխաւորն այն է, որ չեմ ուզեր քեզի հետ աշխատիլ: Հասկցի՛ր՝ Սարգիսովը կը սիրէ Ալի Զատէի կինը, իսկ ան չի սիրեր: Ան կը սիրէ քեզ, իսկ ես ալ քեզ չեմ սիրեր: Կը խնդրեմ հեռանալ:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Ալի Զատէն կնոջ հետ կը հեռանայ Օրտուպատէն

Սարգիսով (Ինքն իր վրայ հիանալով).— Զրի՞ թէ այդ կինը տարօրինակ մէկն է եւ իր երջանկութիւնը չի հասկնար ...

(«ՊՐԱՒԴԱ» ,3 փետր. 1936)

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԷՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

— o —

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 ապրիլ).

— «Եւրոպայի մէջ հոծ գաղութներ ունինք այսօր: Ֆրանսա՝ 70—80 հազար, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան՝ մօտաւորապէս նոյնքան, Թուրքիա 150 հազար (ճիշդ Թիւը չունինք): Չենք խօսիր Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Պելճիքայի եւ ուրիշ երկիրներու փոքրաթիւ գաղութներու մասին, որոնք աննշան դեր կրնան կատարել մեր կեանքին մէջ:

Վերոյիշեալ երկիրները քաղաքական տարբեր ուղղութիւններ ունին եւ մրցակից են իրարու. Օրինակ՝ Պուլկարիա լաւ չէ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ: Նոյնը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Յունաստանի համար: Ընդհանուր պատերազմի մը պարագային, ենթադրենք թէ Յունաստան եւ Պուլկարիա իրարու դէմ ելլեն: Ի՞նչ պիտի ըլլայ պուլկարահայ եւ յունահայ գաղութներուն վիճակը: Բնականաբար, զինուորական տարիք ունեցողները պիտի զինուորագրուին, հպատակ ըլլան կամ ոչ:

Այսպէսով, անհաւանական չէ որ հելլէն եւ պուլկար ճակատներուն վրայ քշուին նաեւ Հայեր, որոնք ըստիպուած պիտի ըլլան կրակելու իրարու վրայ:

Մտածա՞ծ ենք այս հաւանականութեան մասին: Ոչ: Որովհետեւ պատերազմի վտանգը զգալի չէր երէկ, բայց հիմակ, հրաբուխը սկսած է ծուխ ու մուխ արձակել եւ ներելի չէ մեր անփութութիւնը վաղուան հանդէպ: Գաղթահայութիւնը պէտք է ունենայ իր ուղղութիւնը, իր ղեկավարութիւնը, այսինքն մարմին մը՝ որուն ենթարկուին գաղութները եւ հրահանգներ ստանան անկէ: Մարմին մը՝ որ ճանչցուի գաղթահայութեան իբր օրինաւոր ներկայացուցիչը, որ լիազօրութիւն ունենայ ի պահանջել հարկին, դիմումներ ընելու հոս ու հոն, հայութեան շահերը պաշտպանելու համար:

Պիտի ըսուի թէ տարիներէ ի վեր կը գրուի կեդրոնական մարմնի մը կազմութեան մասին: Այո, մենք ալ շատ գրեցինք: Տարիներ առաջ պայմանները տարբեր էին սակայն, այսօրուան հոգերը չկային: Հիմա, ինչպէս բոլոր ժողովուրդները, մենք եւս սպառնալիքի տակ կը գտնուինք: Վըտանգը մեր դուռներուն առջեւ կեցած է: Վաղը, առանց հարցնելու մեզի, կը քշեն կը տանին մեզ պատերազմի ճակատները, սպանդանոց առաջնորդուող գառնուկներու պէս:

Ցանուցիր ենք, ո՞ր նպատակին համար, որո՞ւն ծառայելու համար: Եթէ քաղաքացի ըլլայինք հոս Պուլկարիա, Ռումանիա, Ֆրանսա եւ ամէն տեղ, պէտք չէր ըլլար այսքան մտահոգուելու: Ուզելով կամ ոչ, պիտի կատարէինք մեր քաղաքացիական պարտականութիւնը. Քանի որ քաղաքացի չենք, ստիպուած ենք մտածելու մեր վաղուան մասին, մեր հետեւելիք ուղղութեան եւ ճամբու մասին, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ վնասով դուրս գանք տագնապէն:

Ասիկա կարելի է միայն կազմակերպուելով, մէկ ղեկավարութիւն ունենալով եւ գաղութէ գաղութ սերտ ու եղբայրական կապ պահելով:

Այլապէս, իւրաքանչիւր գաղութ հարկադրուած պիտի ըլլայ իր գլխուն ճարը նայելու եւ իր բախտը կապելու այն երկրին, ուր կ'ապրի:

Ասիկա ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ բոլոր գաղութներուն համար: Ժամանակ է որ մտածենք վաղուան անակնկալներուն մասին, մեր ապահովութեան եւ անդորրութեան մասին, եթէ չենք ուզեր տրորուիլ, հոսանքէն քշուիլ եւ ըլլալ այն՝ ինչ որ կ'ուզեն ուրիշներ: Ու որպէսզի մենք ըլլանք մեր ուզածը, պէտք է կազմակերպուինք իբր ժողովուրդ, ունենալով մէկ ղեկավարութիւն եւ մէկ ներկայացուցչութիւն դանէ արտաքին աշխարհին առջեւ:

Արդեօք կանուխ է այս մասին մտածելու: Կը կարծենք թէ ուշացած ենք: Փութանք դլուխ մը տալու այս անտէր ժողովուրդին»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի Հայր. Միութեան ներկայացում - պարահանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ Թրնարի կոկիկ սրահին մէջ: Պ. Գահվէճեան երեկոյթը բանալով չեշտեց հայրենակցական միութիւններու անհրաժեշտութիւնը այս օտար հողերու վրայ:

Արֆորվիլի օփերէթային խումբը ղեկավարութեամբ ծանօթ դերասան Ուզունեանի յաջողապէս ներկայացուց «Անմեղ զոհը» բարոյալից ողբերգը եւ «Պաղտիկի նշանտուքը», որ ներկաները մէկ ժամ անդադար խնդացուց: (Կ'իմանամ թէ դերասան Ուզունեան իր խումբով ապրիլ 26ին կիրակի Սէվրանի մէջ պիտի ներկայացնէ այս երկու կտորները):

Օրիորդներ Արուսեան եւ Փոլատեան յաջողութեամբ երգեցին «Մարերի հովին մեռնիմ» եւ «Հայրենի գարունը»: Նմանապէս տիկին մը շատ զգայուն կերպով երգեց «Աղջի անսատուածը»: Ներկաներու խնդրանքին վրայ, երգեց «Հայաստանը»:

Կէս գիշերէն յետոյ սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը: Միջանկեալ «Եփրատ» նուագախումբը կը հնչեցնէր ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Ներկաները հայրենակցական լաւ գիշեր մը անցուցին: Առաւօտեան հանդիսականները բոլորը մէկ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» երգելով հեռացան սրահէն.

Չմոռնամ որ Ֆ. Վերֆէլի «Մուսա լերան» հատորին Թարգմանութիւնը վիճակահանութեան դրուելով կոկիկ գումար մը գոյացաւ:

Թ. Նալպանտեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՄԱՐ

— . —

Պ. Լեւոն Զօրմիսեանի զաւկին՝ Զաւէնի մահուան առթիւ, Պ. Զօրմիսեանի փարիզաբնակ աշակերտները փոխան ծաղկեպսակի 200 ֆրանք կը նուիրեն Քաղամաթայի դպրոցին, չորս աղքատիկ սաներ որդեգրելով փոքրիկ Զաւէնի յիշատակին

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ - ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Բ. տարի, թիւ 19 (Ապրիլ), հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— Ի՞նչ հիւանդութիւններէ կը մեռնին ծերերը (Տոքթ. Արշակ Անդրէասեան), — Շաքարախտաւորներուն օգտակար (Տոքթ. Գրգոյեան), — Կեղծմաշկի մասին (Տոքթ. Վանուշ Յովսէփեան), — Լեղուցքի քար ունեցողներուն (Տոքթ. Գ. Սերոբեան), — Մածուն կերէք (Տոքթ. Ճ. Այվազեան), — Միտք եւ իր յատկութիւնները (Փրոֆ. Ա. Գէրպէրեան), — Ակռաներու մաքրութիւնը (Ատամնաբոյժ Ս. Ոսկեան), — Հարցարան:

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսայի համար, 25 ֆր. արտասահմանի համար:

Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԼԵՌ ԱՋԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱՄԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Բացառութիւնները յարգելով, փաստը այն էր, որ հայկական կանոնաւոր բանակը հիւանդ էր: Նկատի առնելով այս պարագաները, հակառակ իրենց կորդ մը բացասական կողմերուն, կամաւորական խումբերը հայկական կառավարութեան համար առողջ մարմիններ էին:

6.— ՆՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ՊԱՐՆԱՆ ՀԵՏ

Գարուն էր:

Արարատեան դաշտը զարդարուած էր գեղեցիկ կանաչութիւնով մը: Արարատը վեր քաշեց ձիւնի հաստ խաւերը եւ լերկ ապառաժ խոխորատները եւ անոնց շուրջ պար եկող բլուրները ամեհի կերպով դուրս ցցուեցան.

Գարնան վերադարձումին հետ մեր մէջ արթնցաւ նոր կռիւներու ախորժակը:

Մեր Դ. կիսաբաժնի (բրիկատայի) Դրդ գունդը որ կը գտնուէր Կարսի ճակատը, փոխադրուեցաւ Ղամարլուի շրջանը եւ այդ առիթով հրամանատարը՝ Զօր. Սեպուհ, իր սպայակոյտով հաստատուեցաւ Իգտիր: Գահակներու նոր դասաւորում եղաւ:

Գ. վաշտը, որուն հրամանատար նշանակուած էի, ղրկուեցաւ Գարագոյունլը գիւղը: Դէպի ձախ Թաշպուրուն, հայկական գիւղին մէջ կար Փիլոսի կամաւորական վաշտը:

Գարնան երեք ամիսները շարունակ կռիւներով անցան: Այդ կռիւները ընդհանրապէս կեդրոնացած էին Թաշպուրուն գիւղին վրայ: Օրկովի եւ Ղարաղալայի ուղղութեամբ Թշնամին իր Թափը կորսնցուցած՝ խոր լռութիւն կը պահէր:

Թաշպուրուն գիւղը Սուրմալուի դաշտին միակ հայ գիւղն է որ աւելի Արարատի ստորոտը կծկուած է եւ հայկական շրջանէն մեկուսացած, կարգ մը Թաթար եւ շատ մը քրտական գիւղերու չար դրացնութիւնը կը վայելէր:

Քրտական գիւղերը կը գտնուէին լերան ծերպերուն, խոռոչներուն եւ անձաւներուն մէջ: Արարատի այս մասը այնքան բարդ գիկզակներով, բարձունքներով, հսկայական խորխորատներով կազմուած է, որ մինչեւ իր տեղը չերթաս, չես կրնար հաւատալ թէ լեռը իրօք այդպիսի խորխորատներ ու վիհեր ունի: Շարք շարք ապառաժ լեռներ, ձորեր, ընդարձակ տափարակներ, որոնք իրար միանալով, կազմած են լերան հիւսիսի հսկայական սարալանջը: Քրտական շատ մը գիւղեր կան այդ լանջերուն վրայ: Գիւղ չես կրնար տեսնել, երբեմն միայն մուխի բարակ քուլաներ վեր կը բարձրանան, երբեմն միայն շուներու խուլ հաչոցը կը լսուի այդ անդունդներուն մէջէն, ու ահա լերան մէկ լանջին վրայ ոչխարներու հօտ մը վար կը սահի սեւ սեւ ամպի նման Թաշպուրունի ուղղութեամբ: Քրտական գիւղերը այսպէս կ'երկարին մինչեւ Արարատի հիւսիսի լանջերէն եւ փոքր Մասիսի քրտական գիւղերուն կը միանան: Գրեթէ ամէն ուղղութեամբ կը զրկեն լեռը, անոր մէջէջէն վար, անկէ վեր լեռը բնակչութիւն չի հանդուրժեր, իր կատարը կը պահէ մշտնջենական ձիւնի խաւի մը տակ:

Քրտական Ճէլալի, Ջիլանի, Հասանացի եւն. ցեղերը բռնած են այս անմատչելի շրջանները: Յաշնարած, աւազակ եւ երբեմն Թափառական այս ցեղերը լաւ կռուողներ են, լաւ նշանառու, անվախ, յանդուգն:

Այս անգամ մենք կը գտնուէինք այդպիսի Թշնամիի մը առջեւ, դաշտի մեղկացած Մաշադին - Թաթարը, Հայկական Պարի երկչոտ Քիւրտը չկար: Մեր նոր Թշնամին, կատակ չէր սիրեր, գնդակը պարապին չէր երթար: Արարատներու գրեթէ անկախ այս բնակիչներու պահանջը ի՞նչ էր, չէինք գիտեր. քաղաքական ի՞նչ դատ ունէին, այդ ալ չէինք գիտեր: Եթէ Թալանի ախորժակէն դրդուած էին, կը սխալէին, որովհետեւ մեր գիւղերուն մէջ ամայութիւնը եւ չքաւորութիւնը կը Թագաւորէր: Ի՞նչ շարժառիթ կար որ այդ լեռնաբնակները մեր զօրամասը անհանգիստ կ'ընէին: Մենք զանոնք հպատակեցնելու եւ մեզ ենթարկելու միտքն ալ չունէինք: Ռուսական հսկայ բանակները այդ միտքը չեն ունեցած, ուր մնաց մենք: Մեր սեւ ճակատագիրն էր, ուրիշ ոչինչ:

Ցամենայն դէպս, մենք ընդունեցինք անոնց կռիւը եւ փոխադարձեցինք.

Մարտի գիշեր մը կռիւը սկսած էր Թաշպուրունի ուղղութեամբ, մեր երկու գնդացիրները առանց ընդհատելու կը գործէին: Կռիւը տաքցած էր, խմբապետ Փիլոսը իր բուռ մը քաջերով կը դիմադրէր: Իմ վաշտս Գարագոյունլուի դիրքերը չէր կրնար ձգել, մանաւանդ՝ հրամանատար Սեպուհ խստիւ կը հրահանգէր.— Լաւ բռնել Իգտիրի եւ Մարգարա գիւղի խճուղին որպէսզի Թշնամին չկարենայ այդ ուղղութեամբ յառաջանալ եւ Իգտիրը կղզիացնել, անոր հաղորդակցութիւնը կտրելով Երեւանէն: Երբեմն հրացանաձգութեան ձայները կ'ընդհատուէին, մենք կը կարծէինք թէ կամ Քիւրտերը տեղի տուած են կամ Փիլոս գիւղը լքած է: Նորէն կը սկսէր կռիւը աւելի տաք, աւելի ազդեցիկ: Քիւրտերու հարայ հրոցը մեզի կը հասնէր: Իմ զինուորներէն երկու հոգի, քրտերէն լաւ գիտցողներ, խոր առուներու մէջէն դէպի Թաշպուրուն դրկեցի: Զինուորները ետ դարձան եւ տեղեկացուցին թէ՝ Քիւրտերը արդէն գիւղ մտած են, կռիւը գիւղին մէջ տեղի կ'ունենայ: Փիլոս կը դիմադրէր եւ օգնական ուժ կը պահանջէր: Փիլոսին հրաման տրուեցաւ քաշուիլ Թօխան - Շալու գիւղը: Ան կատարեց այս հրամանը գիշերուան մթութենէն օգտուելով, այս հրամանին նպատակն էր դաւադիր Թշնամին Թաշպուրունի քարքարոտ դիրքերէն բաց դաշտը հանել եւ լաւ դաս մը տալ: Իսկապէս ճիշդ էր, Քիւրտը բաց դաշտին մէջ շատ կը խեղճանայ, արգահատելի կը դառնայ, օրը ցերեկով, գնդացիրի կրակին տակ:

Էջմիածինէն նոր գումարտակ մը հասած էր Մարգարա, ասկից վաշտ մը օթօներով Գարագոյունլու եկաւ՝ մեր դիրքերը զօրացնելու համար: Վաշտի հրամանատարը, ռուսահայ սպայ մը, հայերէն խօսիլ հազիւ գիտէր, կերպ մը հասկցուցինք եւ մեր ճակատը բաժնեցինք: Դիրքի բաժանման առեն մեր մէջ սուր վէճ մը ծագեցաւ: Մեր դիրքերը կը սկսէին Մարգարայի ճանապարհէն մինչեւ Տէկէ - Թաշի ուղղութեամբ յառաջացող Արարատի բլուրները — մօտ 7 — 10 վերստ ճակատ մը:

(14)

(Շար.)

Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ նշանակուած ուրիշ օրկանի մը անդամներու 2/3ին մեծամասնութեամբ։

11.— Եւրոպական շրջանակի մէջ կնքուած բոլոր դաշնագիրները, ինչպէս եւ անոնք որ կրնան կնքուիլ ապագային, պէտք է ենթարկուին Եւրոպ. Ցանձ-նաժողովին որ ձայներու 2/3 մեծամասնութեամբ պիտի վճռէ թէ կը համա-պատասխանե՞ն եւրոպական դաշինքին կամ շրջանային դաշինքներուն։ Այս յանձնառութիւնը կը վերաբերի թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական համա-ձայնութեանց։

12.— Անհրաժեշտ է, խաղաղութեան հաստատման քաղաքական մասը կարգադրելէ յետոյ, կազմակերպել ժողովուրդներու տնտեսական գործակ-ցութիւնը, որուն հիմն է փոխանակութեանց բանաւոր կազմակերպումը։

13.— Այդ հարցին առաջին լուծումը պիտի կազմէ չուկաներու ընդարձա-կումը, հիմնուած՝ նախապատուութեան սկզբունքին վրայ եւ գործադրելի միջեւրոպական փոխանակութեանց համար։ Տնտեսական մասնաւոր յարաբե-րութիւնները կրնան մինչեւ իսկ յանգիլ մաքսային մասնակի կամ ամբողջական միութեան, զգալապէս բարւոքելով կարգ մը եւրոպական շրջաններու տնտե-սական պայմանները։

Ծրագիրը ուրիշ տնտեսական եւ ելմտական առաջարկներ ալ ներկայացնե-լէ յետոյ, անհրաժեշտ կը գտնէ վերաքննել կարգ մը գաղթավայրերու կարգու-սարքը, ոչ թէ քաղաքական վերահսկողութեան տեսակէտով, այլ տնտեսական իրաւունքներու հաւասարութեան եւ եւրոպական պետութեանց վարկի գոր-ծակցութեան տեսակէտով։ Նպատակը՝ յանձնարարներ ճարել հում նիւթերու համար եւ չահաստաններ՝ եւրոպական արտադրութեանց յաւելեալ մասին համար։

Եզրակացնելով, Ֆրանսական կառավարութիւնը կը յիշեցնէ թէ այս ամ-բողջ ծրագիրը պէտք է գործադրուի Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւո-րութեամբ, ի հարկին անհրաժեշտ պատշաճեցումները կատարելով ծրագրին եւ Ա. Դ. ուխտին միջեւ, որպէսզի հակասութիւններ չծագին։ Եթէ որ եւ է պետութիւն չյարի այս ծրագրին, ատիկա պատճառ չպիտի ըլլայ որ միւսները չգործադրեն զայն։

*** Գերմանական մամուլը ուժգնօրէն կը քննադատէ թէ այս ծրագիրը եւ թէ յուշագիրը, հինցած – մաշած բանաձեւեր կոչելով բոլորը։ Կարեւոր թերթ մը Ֆրանսական ծրագիրը կը նմանցնէ երկնասլաց շէնքի մը, որ կը ծառայէ ոչ թէ օգտակար նպատակի մը, այլ քարոզութեան եւ տարփողանքի։

Մուսոլինի ալ իր կարգին
"Եթովպիա պէտք է ճզմել"

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց չորեքշաբթի օր։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Մուսոլինի ազդարարեց.

— « Իտալական գաղթավայրերու ապահովութիւնը ձեռք պիտի բերուի Եթովպիոյ զինուորական կազմակերպութեանց ամբողջական բնաջնջումով եւ այդ բնաջնջումը այլեւս չի կրնար ուշանալ»։

Այս յայտարարութիւնը պատասխան մը կը համարուի 13երու յանձնա-խումբին ժողովին, որ տեղի կ'ունենար միեւնոյն օրը։ Ուրեմն Մուսոլինի չպիտի ընդունի որ եւ է հաշտութիւն, մինչեւ որ Նէկիւսը իր բանակը զինա-թափ չընէ եւ հաշտութիւն չխնդրէ։ Իտալական բանակը արդէն ձեռնարկած է նոր յառաջխաղացութեան մը, դէպի Տէսիէ, որ ռմբակոծուեցաւ առջի օր, օդանաւերով։

Իր ճառին մէջ, Մուսոլինի ջերմապէս փառաբանեց բանակին քաջութիւնը եւ ժողովուրդին բոլոր դասակարգերուն յամառութիւնն ու կարգապահութիւ-նը, «որ կը յիշեցնեն Հռոմի առաքինութիւնները»։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ միջեւ կնքուած դաշնագիրը, որ հրա-տարակուեցաւ առջի օր, շատ աւելի կարեւոր տրամադրութիւններ կը պա-րունակէ քան կ'ենթադրուէր։ Մոսկուա կը խոստանայ խորհրդակցիլ եւ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել, ինչպէս եւ զինուորական անսահման աջակցութիւն ընծայել, «եթէ յարձակման վտանգ պատահի»։

ԵԻՄԷՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ հաւանութիւն յայտնեց միանալու Իրաքի եւ Արա-բիոյ միջեւ կնքուած ցինակցութեան։ Վարչապետը Պաղտատ գնաց, կարեւոր պատուիրակութեան մը հետ, ստորագրելու համար դաշնագիրը։ Առով առ-տիճանաբար կ'իրականանայ գնդ. Լորընսի երազը,— Արաբական միութիւն։

12 ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ, Գորիս Գորէնպլում, գիտական տեսութիւն մը խմբագրած է թուանշաններու մասին, Գիեւի մէջ։ Աւելի քան 400 գիտ-նականներ ժողով գումարեցին, քննելու համար այս հանճարեղ մանուկին ըն-կոյզը. Ժողովականներուն մէջ կը գտնուէին երկրաբաններ, աստղագէտներ, բնագէտներ, մաթեմաթիկոսներ եւ հողագէտներ։ Տղան Գիեւի համալսարանի ուսողական ամբողջ շրջանը պիտի լրացնէ այս տարի։

ԱԶԳ. ԳԱՐԳԵՐԱԽԱՂԻ 4րդ չարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատար-ուի ապրիլ 24ին, ուրբաթ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին, 6 Պուլ-վար Թուանի, Իսի լէ Մուլինօ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանի մէջ։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի Անդրանիկ խումբի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 13 Ապրիլ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը ճիշդ 9ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Գրօպականուտի Ցանձնախումբի հերթական ընկերահամակ-րական վիճաբանական ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիա-մանթօ Ակումբը, 2 rue des Balais։ Նիւթն է՝ «Ընդհատը եւ հաւաքականու-թիւնը»։

ԿՐԸՆՕԲԼԻ «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Մու-րատ ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընօպլի Եօթնեղբայրեան ենթա-կոմիտէն, Լանսէյի Մուրատ խումբի եւ Ռընաժի ընկերները իրենց ցաւա-կցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Լ. Զօր-միսեանի՝ իր որդւոյն կորստեան առթիւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Գանեէօ թա-ղանի մասնաճիւղի անդամ-անդամ-ուհիները 50 ֆր. կը նուիրեն «Յա-ռաջ»-ի մասնիրացին, իր դպրոցի չքաւոր աշակերտներու համար, փո-խան ծաղկեպսակի, ընկերուհի Ա. Զօրմիսեանի որդւոյն՝ փոքրիկն Զա-ւէնի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Միջհայրենակցական ներկայացուցչական ժողովը, 13 Ապ-րիլ, երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժա-մը 4ին, 5 Պուլվար տիւ Կոմիէ, Brasserie Pigalet Ա. յարկի սրահը։ Օրակարգ՝ կեդ. վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլոր միութիւններէն եւ մասնաւորաբար յանձնառութիւն ստանձնող միութիւններէն կը խնդ-րուի իրենց ներկայացուցիչը ղրկել լիազօրագրով։ Շարունակութիւն նա-խորդ ժողովի

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Կարա-պետ Կէնճեան (Ատաբազարցի), մօր անունը՝ Գայծառ, հօր անունը՝ Յովհան-նէս. 9 տարեկանին աքսորուած է իր հօրաքրոջ Մարիամ Միսճիեանի հետ։ Լուր կայ թէ զինադադարին կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը եւ Քէօթահիայի ընտանիք մը զինքը որդեգրած է։ Իր մասին լուր ունե-ցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Mme Rose Israélian, 8 rue du Soleil, Paris (20)։ Իր ճշգրիտ հասցէն տուողին՝ վեցամսեայ «Յա-ռաջ» նուէր։ Երուսաղէմի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

— Յարագրութեան թուականնե-րէն ի վեր Տէր-Զօրի անապատներուն մէջ, արաբներու քով մնացած հայ երիտասարդ մը՝ Ենդրակ Թոմպուլ-եան, հօր անունը Գասպար, (Տէօթ-եոլցի), այժմ 30—32 տարեկան, շատ անգամներ ցանկութիւն յայտնած է փախչելու, բայց ոեւէ ծանօթ ազ-գական չունենալուն եւ կամ անոնց տեղն ու հասցէն չգիտնալուն պատ-ճառաւ քաջութիւն ունեցած չէ իր ցանկութիւնը իրագործելու. Ներկա-յիս, Տէր Զօրի բնիկ քրիստոնեայ ա-րաբի մը միջոցաւ, Մարսէյլ գտնուող Ատանացի Գ. Գրիգոր Նաճարեանէն կը խնդրէ փնտռել իր ազգականները եւ անոնց հասցէն հաղորդել։ Ցիշենք որ Գ. Նաճարեան անապատի ընկերն եղած է Ենդրակին, բայց փախչելով այդ դժոխքէն այժմ կը մնայ Մար-սէյլ։ Արդ, եթէ Ենդրակ Գասպար Թոմպուլեանի ոեւէ մէկ ազգականէն լուր ունեցող եւ հասցէն գիտցողներ կան, թող բարեհաճին մանրամաս-նօրէն տեղեկացնել յետեւեալ հաս-ցէին, որով կարելի պիտի ըլլայ հայ երիտասարդի մը ազատագրումը, յամբու եւ փոխադրութեան ծախքի մասին Գ. Նաճարեանի կողմէ դիւ-րութիւն կ'ընծայուի։ Հասցէ՝ Գրիգոր Նաճարեան. 35 Bd. des Fauvelles, St. Julien, Marseille (France)։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Գ. ՏԱՎՈՒԼՃԵԱՆ, Ֆրէժիւս.— Ձեր խնդիրը յանձնած ենք Նան. սէնեան գրասենեակին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (14)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Եղբօրը ուղղուած 23 դեկտեմբեր 1914 թուակիր նամակի մը մէջ, կը գրէր.

« Մարդ այսպիսի խնդիրներու մա-սին պէտք չէ գուշակութիւն ընէ, սակայն ինծի կը թուի թէ պատերազ-մը առ առաւելն վեց ամիս եւ առ նուազն երեք տարի պիտի տեւէ»։

Այդ միջոցին քանի՞ հոգի այսքան ճշգօրէն նախատեսեցին պատերազմի տեւողութիւնը։ Ու ատիկա նախատե-սելով հանդերձ իրեն նման խոհուն եւ սառն խուցի մը մէջ բանտարկուած քանի՞ հոգի պիտի կարենային գրել այն՝ ինչ որ Մաքս նոյն այդ նամա-կին մէջ գրեց.—

« Ի նպաստ ինծի չեմ ուզեր ընել որ եւ է բան որ կրնայ զիս յանձնառու-թեան տակ դնել։ Իրաւունքներուս վրայ պիտի մնամ, իսկ եթէ անոնք չճանչցուին, համբերութեամբ վերջ-նական հաշուեյարդարութեան օրուան պիտի սպասեմ»։

Ցաճախ խօսուած է թէ քաղաքապե-տը համաձայնականներուն արժէքա-ւոր լուրեր հաղորդած է Գերմանիոյ գաղտնիքներու մասին, ծածկագիրի մը գործածումով։

Ճիշդ է որ շարունակական խորա-մանկ գրութիւններով անիկա գերման գրաքննիչները քնացուց, բայց միւս բոլոր պատմութիւններուն նման ա-րոնք հիւսուեցան այս առասպելական անձին շուրջ, շատ բաներ չափազան-ցուած են։

Իրականութիւնը հետեւեալն է։ Քա-ղաքապետը ձերբակալուած եւ անձ-պարանքով Նամիւր փոխադրուած միջոցին ժամանակ չունեցաւ ծածկա-գիրի մը հնարաւորութեան մասին ին-ծի կամ իր պաշտօնակիցներէն ո եւ է մէկուն հետ համաձայնութեան մը գալու։

Մինչ գերութեան միջոցին գործա-ծեց այն պարզ ծածկագիրը որով հա-մալսարանին մէջ զբօսնած էր միւս ուսանողներուն հետ։ Անիկա կը բաղ-կանար պարզապէս նախադասութեան մը բառերուն սկզբնատառերուն իրա-րու քով շարելէն։ Բայց Մաքսի սովո-րական մաքուր ոճին մէջ երբեմն թե-թեւ կերպով օտարոտ անկապ բառե-րուն իմաստը բաւական ուշ հասա-կցանք։ Օր մը քաղաքապետին նամա-կէն դասընկերներէն մէկուն մաքին մէջ լոյսը կը ծագի եւ նախորդ քանի մը նամակները ուշադրութեամբ աչքէ անցընելէ յետոյ կարգ մը լուրեր իմա-ցանք իրապէս։

Սակայն անխուսափելի կերպով չէր տար այն տեսակ լուրեր որոնց մաս-նաւորապէս ծարաւի էինք մեր մեկու-սացումին մէջ, այսինքն՝ Համաձայ-նական ճակատներու մասին գրաքն-նութենէ չանցուած լուրեր։

Այդ լուրերը ստանալու համար բռ-նադատուած էինք ապաւինիլ «կանոնա-ւոր կերպով անկանոն » «Ազատ Պել-ժիայի թերթերուն, որոնք հակառակ լուր ստանալու եւ թերթը հրատարա-կելու մասին գոյութիւն ունեցած մե-ծագոյն վտանգներուն, տակաւին կը շարունակէին լոյս տեսնել։

Առաջին թիւի հրատարակութենէն ճիշդ վեց ամիս վերջ իրենց կեանքին գնով թերթը հրատարակող հայրենա-սէրներու այս արի խմբակը իր երկու ամենաարժէքաւոր անդամներէն զրը-կուեցաւ։ Լրտեսներ գերման կառա-վարիչին լուր տուած ըլլալով թէ «Ազատ Պելժիան» Յիսուսեան Հայրե-րու ձեռքով կը հրատարակուի, բոլոր Յիսուսեաններու շարժումներն սկսան խիստ մօտէն հետապնդել։

Հայր Փիրսուլ եւ Հայր Մէյուս քա-ղաքային տարազ հագնելով քանի մը շաբաթ ձերբակալումէ խուսափեցան, 1915 օգոստոս 10ին սակայն Յիսուսեաններու բնակարանին մէջ խուզար-կութեան մը առեն, Հայր Փիրսուլը գտան արգիլուած թերթին համար թունալից յօդուած մը գրելով զբա-ղած։ Քահանան անոնք տեսնելուն պէս տախտակամածին վրայ կ'իյնայ անշարժ։

— Վար առէք զինքը եւ այս տեղը լաւ մը խուզարկեցէք։ Մի թողուք որ մէկը ներս մտնէ կամ դուրս ելլէ, կը հրամայէ ոստիկան։

Քահանան յայտնապէս գիտակցու-թիւնը կորսնցուցած, վար կը տարուի եւ սրահին մէջ կը ձգուին, ուր իր գլ-խուն վերեւ զինուոր մը պահակ կը կենայ։ Քանի մը վայրկեան վերջը մինչ բնակարանին մէջ խուզարկու-թիւնը տակաւին կը շարունակուէր, դիմացի դուռը կը բախեն։ Պահակ զինուորը ոտքերուն տակ զգայազիրկ պառկող դէմքին վրայ ակնարկ մը նե-տելով, կ'երթայ նորեկով զբաղիլ։

Օգտուելով այս երկնառաք պատե-հութենէն, Հայր Փիրսուլ անշշուկաբ-դուղէն դուրս նետուեցաւ, տունին ե-տեւը գտնուած պատուհանէն վեր մա-գլցեցաւ եւ աքուցայի մը վրայէն բարձրացաւ մինչեւ տանիքը։ Անկէց արագօրէն քովի տունին տանիքի խո-ղովակէն սողոսկելով հասաւ ուրիշ խողովակի մը եւ տանը ետեւէ դուռ-նէն ներս մտաւ։ Իր բախտէն սրահին մէջ մէկը չկար. գլխարկակալին վր-այէն գլխարկ մը առնելով դիմացի դռնէն դուրս ելաւ եւ անցաւ Յիսուսեաններուն բնակարանը հետախուզող զինուորներուն առջեւէն։ Հոս գոհու-նակութեամբ տեսաւ որ պահակը դի-մացի դրան աջեւ ծեր մէկու հետ կը խօսակցէր

Տանը հինգ օր բարեկամի մը տու-նը պահուըտեցաւ, ուր յետոյ միացաւ իր պաշտօնակիցը Հայր Մէյուս, նոյնպէս ձերբակալութենէ խոյս տուած էր։ Երկու քահանաները որոշեցին հոլանտական սահմանը անցնիլ։ Որոշում տալը դիւրին էր, բայց գործադրելը շատ դժուար։ Լրտեսներով եւ գերման պահակներուն գործու-նէութեան կրկնապատկուած այս լուրջ հսկողութեան հետեւանքով անոնց մեկնումը տասներկու անգամ յետաձգուեցաւ։ Վերջապէս իրենց մը իրենց առաջնորդը մեկնումի կարգը տուաւ։ Ամառուան կատարեալ փոթորիկ մը տասը վայրկեանի ընթացքին զիրենք բոլորովին թրջած էր։ Իրենց միակ պաշտպանը՝ քանի մը հաստ սանտուիչն ու չոքոլան ջրաթաթաւ վիճակի մը հասցուցած էր որ կարելի չէր ուտել։

Հինգ ժամ դարձդարձիկ ճամբաներէ քալելէ վերջ, անոնք ջրանցքի մը քով անտառի մը մէջ մխրճուեցան որ զիրենք հոլանտական սահմանագլուխէն վեց մղոն հեռաւորութեան մը կը բաժնէր։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 11 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 11 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3087

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ՇՂԹԱՅԱՇԱՐ...

Գաղութներու ընդհանուր ղեկավարութեան մասին խօսած ատեն, մենք երբեք չենք ունեցած ոչ վարդագեղ պատրանքներ, ոչ ալ երկնասլաց առաջադրութիւններ:

Օրուան կեանքը, ինքնին, այնքան խօսուն է, որ մարդիկ հարկադրուած չեն երկունքի նստելու եւ խոշոր յաւակնութիւններ անուցանելու, որոճալով եւ մշակելով պայծառ ծրագիրներ:

Եւ քանի կ'անցնին օրերը, նոր հոգ մը կը ծնի:

Անցեալ օր յիշեր էինք մէկը,— Սուրիոյ համար նախատեսուած նոր հեռանկարը: Կան ուրիշ պատահականութիւններ ալ, որոնք արթնութիւն եւ լրջութիւն կը պահանջեն, այսինքն կազմակերպութիւն եւ աշխատանք:

«Նոր Օր», Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը, նոյն մտահոգութիւնները կը յայտնէր ապրիլ 1ի խմբագրականով, թելադրուած՝ օրուան տագնապներէն: Ու կը շեշտէր.

— «Քանի որ քաղաքացի չենք, ստիպուած ենք մտածել մեր վաղուան մասին, մեր ներքին ուղղութեան եւ ճամբու մասին, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ վնասով դուրս գանք տագնապէն:

Ասիկա կարելի է միայն կազմակերպուելով, մէկ ղեկավարութիւն ունենալով եւ գաղութէ գաղութ սերտ եւ եղբայրական կապ պահելով:

... Ժամանակ է որ մտածենք վաղուան անակնկալներու մասին. եթէ չենք ուզեր տրորուիլ, հոսանքէն քշուիլ եւ ըլլալ այն՝ ինչ որ կ'ուզեն ուրիշներ: Ու որպէսզի մենք ըլլանք մեր ուզածը, պէտք է կազմակերպուինք իբրեւ ժողովուրդ, ունենալով մէկ ղեկավարութիւն եւ մէկ ներկայացուցչութիւն, գոնէ արտաքին աշխարհին առջեւ»:

Նորէն կը յիշեցնենք,— անպատճառ պատերազմի կամ ուրիշ ծանրակշիռ անակնկալի մը սպասելու չենք, այս տարրական պահանջը գոհացնելու համար:

Ահա քանի տարի է կ'արձագանգէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը, հետզհետէ աւելի ուժգին եւ աւելի բազմաձայն:

Այսքան անտէր, ծոյլ եւ անշնորհք եղած չէինք մեր ժամանակակից պատմութեան որ եւ է շրջանին:

Անատոլուի յետին գիւղին մէջ անգամ, շրջանէ շրջան, մարդիկ ձեւեր կը գտնէին համախմբուելու եւ իրենց գտնելու, սովորական կամ արտակարգ տագնապներու ատեն:

Մինչդեռ արտասահմանի միայն կարելի է, աչքի առջեւ բերելով, օրինակ, բազմագլուխ Փարիզի պատկերը:

Տակաւին ուրիշ վրդովիչ երեւոյթ մը:

Շուտով 15 տարին կը լրանայ, վերջին արտագաղթէն իվեր:

Հարեւանցի ակնարկ մը նետեցէք եւ պիտի տեսնէք որ գրեթէ ամէն տեղ, նոյն մարդիկն են որ կը վարեն հանրային գործերը: Ուրիշ բառով՝ սովորական «ազգասէր»ներու սերունդին մնացորդները:

Արդ, կ'ըսեն թէ պատերազմ տեսանք, աշխարհներ փլան եւ նորեր ծաղկեցան, հոգեբանութիւն, միջավայր փոխուեցաւ եւ նոր սերունդ հասաւ, տարբեր հասկացողութիւններով:

Իսկ ի՞նչ շօշափելի, տեսանելի փոփոխութիւն կատարուեցաւ մեր հանրային կեանքին մէջ, Փարիզէն մինչեւ Պազտատ կամ Պուէնոս Այրէս:

Ո՞ւր են դառնացածները, տրտնջացողները, քննադատները: Ո՞ւր են յաջորդները, քանի որ մնացորդները ոչ միայն նօսրացած են, այլեւ ուժասպառ, եւ ուժգոյն ծաղկեփունջ մըն է որ կը փայլի, ազգային ճակատին վրայ:

Ո՞ւր են անոնք որ բաղդատաբար տանելի դիրքի հասած, նոր հոգեբանութեամբ տոգորուած, կրնային պարտականութիւններ եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Նորէն փիլոնաւորները չե՞ն որ տիրական դեր կը կատարեն արտասահմանի հանրային կեանքի ղեկավարութեան մէջ: Եւ նորէն «ազգային ջոջերը» չե՞ն որ տուն կամ գոյն կուտան այդ ղեկավարութեան:

Եթէ անոնք յանցաւոր են որ իրենց հեղինակութիւնը կը պարտադրեն յամառօրէն, միշտ միեւնոյն յաւակնութեամբ եւ նոյն մեթոտներով, այդ պարագան կրնա՞յ չքմեղանք ծառայել բազմականներուն, վեհերոտներուն կամ դասալիքներուն:

Ե՞րբ, ո՞ր մեծ կամ փոքր ժողովուրդին մէջ կըցած է իրաւունք չահիլ բացականը,— ըլլայ չէզոք, բոլորովին կամ ամեբիկեան զխտող:

Եւ յետոյ, ի՞նչպէս կարելի է թափուր աթոռներ գրաւել ատենը մը, առանց լրջօրէն հետեւած ըլլալու հանրային ծառայութեան: Առանց քննութեան կամ «սթաժ»ի:

Նորէն արհեստով ազգասէրներու մնացորդն՝ ըլ պիտի ըլլան պատասխանատուն, եթէ դարձեալ ծուռ գործեր կատարուին, կարծաւ կամ կարճամիտ երեւոյթներ պարզուին, ճակատագրական պահու մը:

Եթէ Թիֆլիսն ու Պոլիսը տակաւին կը շարունակեն ճնշել միտքերու վրայ, եթէ բան չէ փոխուած նախապատերազմեան հասկացողութեանց եւ բարքերու մէջ, ի՞նչպէս պիտի կատարուին բարեփոխումն ու թարմացումը,— մեկուսանալո՞վ, թէ գործնապէս մասնակցելով:

Յոնարհ գաղութներ ունինք ուր նոր ուժեր հասած են, կեանքին մէջ նետուելով եւ իրենց սիրտն ու միտքը տրամադրելով, առանց սնապարծութեան եւ ճոռոմաբան յաւակնութեանց:

Իսկ մեծ քաղաքներու նոր իմաստունները,— ո՞ւր են անոնք: Եւ ո՞ր օրուան կը սպասեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ՎԻՃԻՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԻՏԻ ԴԱԴՐԵՑՆԵ՞Ն ԹԷ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԽՍՏԱՑՆԵՆ

Եթովպիա կ'ուզէ բանակցիլ... Իտալիա կը դժկամակի

Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնաժողովը, որ իրականին մէջ Ա. Դ. Խորհուրդն է առանց Իտալիոյ, նոր ժողով մը գումարեց երէկ, ուրբաթ, քննելու համար նախագահ Մատարիակայի եւ ընդհ. քարտուղար Աւընոլի տեղեկագիրը՝ իտալական պատուիրակ Պարոն Ալոյզիի հետ կատարուած տեսակցութեան մասին: Եթէ ժողովը եզրակացնէ թէ Մուսոլինի տրամադիր չէ պատերազմը դադրեցնելու եւ հաշտութեան բանակցութիւններ կատարելու, այն ատեն ինքնին սեղանի վրայ պիտի գայ պատժական նոր տնօրինութեանց խնդիրը եւ մանաւանդ քարիւղի արգելքը, որ կը յետաձգուէր մինչեւ հիմա:

Մատարիակա, յանձնախումբին նախագահը, շատ ընկճուած կ'երեւար Իտալիոյ պատուիրակին տեսակցութենէն վերջ: Իր կարծիքով, 13երու յանձնախումբը իր յաջորդ նիստը պիտի գումարէ Զատկի արձակուրդէն վերջը, հաւանաբար ապրիլ 21ին: Ինք Ժընեւ պիտի մնայ, շարունակելու համար բանակցութիւնները: Երբ Մատարիակա շեշտակի կը հարցնէ իտալական պատուիրակին թէ իր կառավարութիւնը տրամադի՞ր է պատերազմը դադրեցնելու, պարոն Ալոյզի պատասխանեց.

— «Ես հոս եկած չեմ հաշտութեան մասին խօսելու համար: Ես եկած եմ ներկայ ըլլալու Լոքառնոյի դաշնակիցներու ժողովին»:

Պատուիրակը այս առթիւ բացատրեց թէ Իտալիա տրամադիր է բանակցելու, բայց յաջորդ քայլը կախում ունի Ազգերու Դաշնակցութեան բռնելիք դիրքէն, քանի որ Մուսոլինի Հռոմ հրաւիրած է Մատարիական: Ուրեմն Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ ընդունիլ կամ մերժել այդ հրաւէրը: Իտալիա չի կրնար պատուիրակ մը ղրկել Ժընեւ, Զատիկէն առաջ:

Իտըն եւ Ֆլանտէնի նոր մենամարտը

Յանձնախումբի ժողովին մէջ, Պ. Իտըն պնդեց որ վերջնական հաւաստիք ստացուի Իտալիայէն թէ զինադադար պիտի կնքէ եւ բանակցութիւններ պիտի կատարէ, նստաշրջանին փակումէն առաջ: Հակառակ պարագային, առաջարկեց նիստի հրաւիրել 18երու յանձնախումբը, գործադրելու համար քարիւղի արգելքը:

Այս առթիւ նորէն դիւանագիտական մենամարտ մը տեղի ունեցաւ Իտընի եւ Ֆլանտէնի միջեւ: Յանձնախումբը կը քննէր Թունաւոր կազերու խնդիրը: Պ. Իտըն առաջարկեց կոչ մը ուղղել երկու պատերազմիկներուն, որպէսզի յարգեն 1925ի պայմանագիրը, որ կ'արգիլէ Թունաւոր կազերու գործածութիւնը: Դիտել տուաւ թէ ինչ որ այսօր տեղի կ'ունենայ Արեւելեան Ափրիկէի մէջ, վաղը կրնայ պատահիլ Փարիզի կամ Լոնտոնի մէջ, եթէ թոյլ տրուի որ Իտալացիները վայրագութիւններ գործեն անպատիժ: Ու չէշտեց, կողմնակի ակնարկ մը ուղղելով Պ. Ֆլանտէնի, թէ բրիտանական կառավարութիւնը չուզեր ազդուիլ արտաքին նկատումներով կամ աշխարհի մնացեալ մասերուն մէջ պատահած դէպքերով, այս հարցը դրած ատեն: Անշուշտ կ'ակնարկէր Հռենոսի հարցին:

Պ. Ֆլանտէն անմիջապէս ոտքի ելլելով, դիտել տուաւ թէ Գերմանիա դաշնագիր խախտեց Եւրոպայի մէջ եւ բարոյապէս ալ դատապարտուեցաւ, բայց պատժական տնօրինութիւններ չհաստատուեցան անոր դէմ: Եւ խօսքն ուղղելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին, հարցուց.— Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէք, եթէ վաղը Գերմանիա որ եւ է եւրոպական երկրի հանդէպ վարուի ճիշդ այնպէս ինչպէս Իտալիան Եթովպիոյ մէջ:

Պ. Իտըն պատասխանելով, շեշտեց թէ հարկ է բացորոշապէս ընդունիլ որ եթովպական հարցին մէջ Ազգաժողովի անդամ մը արշաւեց ուրիշ անդամի մը երկրին վրայ, բռնաբարելով ուխտին 16րդ յօդուածը: «Եթէ նմանօրինակ բռնաբարում մը տեղի ունենայ այլուր, բրիտանական կառավարութիւնը միեւնոյն դիրքը պիտի բռնէ»:

Այս յայտարարութիւնը մասնակի պատասխան մը կը համարուի այն «գաղտնի» յուշագրին զոր նախընթաց օր Պ. Ֆլանտէն յանձնած էր Իտընի եւ ուր կ'ըսէր թէ Ֆրանսա պատժական միջոցներ ձեռք չառաւ, երբ գերմանական զօրքը Հռենոսի ապազինեալ շրջանը մտաւ: Բայց եթէ Գերմանիա ձեռնարկէ ամրութեանց շինութեան, Ֆրանսա «կը վերապահէ թէ գործելու ամբողջ ազատութիւնը», միջոցներ ձեռք առնելու համար անհատապէս կամ հաւաքաբար: Այդ պարագային Ֆրանսա կը յուսար ապահովել Անգլիոյ աջակցութիւնը եւ Իտըն պատասխանած եղաւ անուղղակի, իսկ բուն հարցը պիտի քննուի Լոքառնոյեաններու ժողովին մէջ:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունենալով Պ. Ֆլանտէնի հետ, անոր բերանը դրած էր հետեւեալ խօսքը.— «Եթէ Գերմանիա բռնաբարէ Վերսայլի դաշնագրին 42րդ յօդուածը, ամրութիւններ շինելով Հռենոսեան շրջանին մէջ, Ֆրանսա այդ բանը պիտի համարի նոր բռնաբարում մը Վերսայլի դաշնագրին»: Այդ պարագային, կ'աւելցնէր թերթը, «Ֆրանսա կրնայ որոշել Սարի շրջանին գրաւումը, գէթ մը զոր պէտք էր բռնել մարտ 7էն վերջը, Պ. Ֆլանտէնի կարծիքով, երբ Գերմանիա կը խզէր Լոքառնոյի դաշինքը»:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը գծերով մը հաղորդելով մամուլին, կը յայտարարէ թէ ինք որ եւ է խօսք չէ արտասանած Սարի գրաւման մասին:

= • • =

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ պարտաւորիչ հռչակուեցաւ Իտալիոյ մէջ, նախարարական որոշումով: Ամբողջ աշխարհի մէջ առաջին անգամ է որ կը հաստատուի այս նորութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՀԵԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱԳԻՐ-ԾՐԱԳԻՐԸ

Տակաւին յայտնի չէ թէ գերմանական կառավարութիւնը ինչպէս պիտի պատասխանէ Ֆրանսական յուշագրին: Կառավարական շրջանակները վերապահ դիրք մը բռնած են: Կ'ենթադրուի թէ Գերմանիա չպիտի պատասխանէ Ֆրանսական յուշագրի այն մասին որ կը վերաբերի Հռենոսի դէպքերուն, աւելորդ գտնելով այդ բանավէճը: Ինչ կը վերաբերի բուն խաղաղութեան ծրագրին, դիտել կը տրուի թէ հաւաքական ապահովութիւնը կրնայ հիմնուիլ մի միայն ազատօրէն կնքուած դաշնագիրներուն վրայ: Դաշնագիր մը որ պարտադրուած է բռնութեամբ, միայն յարաբերական եւ առժամեայ հանգամանք ունի: Այս տեսակէտով ալ, անկարելի է Ֆրանսայի ըմբռնած հաւաքական ապահովութիւնը: Այդ ապահովութիւնը կ'ենթադրէ բոլորին կողմէ ազատօրէն ընդունուած հոգային գոյավիճակ մը: Ո՞վ պիտի համարձակէր պնդել թէ այդպիսի վիճակ մը գոյութիւն ունի Եւրոպայի բոլոր մասերուն մէջ: Կան երկիրներ — այս առթիւ մասնաւորապէս կը յիշուի Հունգարիան — որոնք երբեք չպիտի ընդունին փոխադարձ աջակցութեան շրջանային դաշինքներ, այնպիսի պետութեանց հետ որոնք խլած են իրենց հողերը:

Ասոնք պաշտօնական շրջանակներու տրամադրութիւններն են, իսկ մամուլը բացէ ի բաց կը մերժէ կամ կը հեգնէ Ֆրանսական ծրագիրը, հետեւեալ բացատրութիւնները գործածելով — «Անվիճարանելի ծրագիր մը մեզի համար» — «Բազում խօսք բան մը չըսելու համար».— «15 տարուան կրկնաբանութեանց կոյտ մը» — եւայլն:

«Պերլինէր Թակէպլաթ» կ'ըսէ թէ Ֆրանսական ծրագիրը կը ներկայացնէ խճանկար մը, կազմուած նախընթաց բոլոր փորձերու փշրանքներէն, որոնք երբեք նկատողութեան արժանացած չեն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: «Առաջարկելով պատժական տնօրինութիւններ ուխտազանց պետութեանց դէմ, նորէն ծանրանալով «ամբողջական խաղաղութեան» վրայ — որ գործնականին մէջ կրնայ նշանակել «ամբողջական պատերազմ»— շարունակելով զինուորական դաշնակցութեանց ծրագիրները, Ֆրանսա կ'ապացուցանէ թէ իր քաղաքականութիւնը ամփոփուած է եւ կը ձգտի Եւրոպան կազմակերպել զինուորական գիծերու վրայ»:

«Պէօրզէն Ցայթունկ».— «Միակ բառերը Ֆրանսական յայտարարութեան, որոնց դէմ Գերմանիա բողոքելու պէտք չունի, անոնք են որ կը սկսին այսպէս,— «Ֆրանսա հաւատարիմ իր աւանդութեանց»... Յուշագրին չէշտը խոկ կ'ապացուցանէ թէ Ֆրանսայի դիւանագէտները ժամանակին հետ չեն քալեր, այլ կը կարծեն թէ տակաւին կրնան մեզի հետ խօսիլ Քլէմանսոյի եւ Փուանքարէի եղանակով: Այդ պաշտօնագիրը խմբագրողները ապահովաբար կ'ուզեն ցուցնել մեզի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը անհրաժեշտ չի գտներ լրջօրէն նկատի առնել մեզ եւ անհրաժեշտ գործնական ուշադրութիւն ընծայել մեր առաջարկներուն: Անոր տրամադրութեամբ մենք պէտք է ենթարկուինք խորութեան, մինչ Ֆրանսա պէտք է դերակշռէ քաղաքականապէս, Ֆիզիքապէս եւ զինուորապէս: Ֆրանսա այս պարագային ալ ինչպէս միշտ, կ'ուզէ իր բռունցքը սեղմել Գերմանիոյ կոկորդին վրայ: Մենք չենք կրնար նկատի առնել այսպիսի հակառաջարկներ»:

ԼԵՀԱԿԱՆ, ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵՀԱԿԱՆ թերթերը շատ վերապահ եւ թերահաւատ լեզու կը գործածեն: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Ֆրանսական ծանուցագիրը պատրաստուած է աճապարանքով եւ ճնշումի տակ, առանց լրջօրէն նկատի առնելու օրուան բարդ խնդիրները: Լեհաստան անընդունելի կը գտնէ փոխադարձ աջակցութեան վրայ հիմնուած որ եւ է արեւելեան Լոքառնօ, որուն մէջ պիտի ըլլայ Խորհրդային Միութիւնը: Ազգայնական կուսակցութեան գլխաւոր օրկանը կը գրէ.—«Լեհաստան երբեք չպիտի հաւանի որ խորհրդային զօրք անցնի լեհական հողէն: Լեհաստանի Ազգ. կուսակցութիւնը ջերմապէս Ֆրանսասէր է, բայց անողորմաբար կ'ընդդիմանայ որ խորհրդային բանակը Լեհաստան մտնէ որ եւ է պատրուակով: Լեհաստան պէտք է հաւատարիմ մնայ իր պարտաւորութեանց հանդէպ Ֆրանսայի, բայց այդ չի նշանակեր թէ պէտք է թոյլ տայ որ խորհրդային զօրքը անցնի մեր հողին վրայէն»:

ՉԵԽԱԿԱՆ թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն Ֆրանսական ծրագիրը, մանաւանդ այն կէտերը որ անբաժանելի կը հռչակեն խաղաղութիւնը, նկատի առնելով կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի դաշնակիցները:

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ մամուլը անտեսելով Ֆրանսական ծրագրին միւս մասերը, նկատի կ'առնէ մասնաւորապէս այն կէտը որ կը տրամադրէ հողային խնդիրներ չյարուցանել մինչեւ 25 տարի:

Կարգ մը թերթեր մասնաւորապէս բուռն լեզու կը գործածեն, բողոքելով յետպատերազմեան դաշնագիրներու բռնութեանց դէմ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ մամուլը ընդհանրապէս համակրանք յայտնելով հանդերձ, կը քննադատէ Ֆրանսական ծրագրին կարգ մը կէտերը: Այսպէս, անգործնական կը համարուի միջազգային զօրագունդ մը կազմել Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ: Նոյնպէս անգործնական կը համարուի 25 տարի անփոփոխելի համարել հողային ներկայ սահմանները: Ասկէ զատ, Եւրոպայի բոլոր ազգերուն կամ անոնց մէկ մասին շրջանային խմբակցութեանց վերածումը կը նկատուի շատ յանդուգն եւ անիրագործելի ծրագիր մը: Ֆրանսական յուշագրին այն մասը որ կը վերաբերի Գերմանիոյ կողմէ կատարուած օրինազանցութեան, աւելի լաւ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ մամուլը գնահատելով հանդերձ կառավարութեան ծրագրին առաւելութիւնները, երեւան կը հանէ անոր չարք մը թերութիւնները: Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, կը զարմանայ որ Եւրոպայի ճակատագիրը կը կապեն Ա. Դ. Խորհուրդին կամ ուրիշ համանման օրկանի մը քուէարկութեան:

Արքայական «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը կը գրէ Շարլ Մօրասի բերնով.— «Այն անտանելի բառակոյտը զոր ումն ումն Սառօ, Ֆլանտէն եւ Փօլ Պոնքուռ իրենք իրենց թոյլ տուած են կոչել «Ֆրանսական ծրագիր», նախատինք մըն է Ֆրանսական մտքին դէմ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԷՊԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ

Քաղաքական ազատագրութեան հետ միա ցամաքամասերու պետութիւնները կ'աշխատին մշակոյթով ալ անկախ ըլլալ Եւրոպայէն։

Տարիներէ ի վեր Մ. Նահանգները կը գերազանցեն եւրոպական զանազան երկիրներն իրենց դպրոցներու, ինչպէս նաեւ հանրային մատենադարաններու թիւով։

Հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն՝ Մ. Նահանգներու տարրական եւ երկրորդական վարժարաններու աշակերտներուն թիւն է 25 միլիոն, — բնակչութեան մէջ հինգերորդը։ Ֆրանսայի մէջ աշակերտութեան թիւը բնակչութեան մէկ իններորդն է։ Համալսարաններու, արհեստագիտական վարժարաններու թիւն է 1078 եւ ունին 567 միլիոն տոլար պիւտճէ. Գիշերային դասընթացքներուն կը հետեւին 1200000 ունկնդիրներ։

Հակառակ նորագոյն պատմութեան մը պատկանելուն, Մ. Նահանգները արտադրեցին առաջնակարգ դէմքեր՝ Ուիլիըմ Ճէյմս, Թոփ, Էմըրսըն, Ֆրլթըն, Էտիսըն

Վերջին քսան տարիներու ընթացքին հսկայաքայլ յառաջդիմեց շարժանկարը։ Այսօր կը մրցի թատրոններու եւ նոյնիսկ թերթերու դէմ, որովհետեւ աւելի մատչելի է ճաշակէ զուրկ եւ անգիր մարդոց համար։ Փարիզի մէջ թատրոններու հասոյթն եղած է 1932ին 134 միլիոն ֆրանք, իսկ շարժանկարներունը՝ 359 միլիոն։ Արդ, ամերիկեան ծագում ունեցող ժապաւէններ (ֆիլմ) կը տիրեն հրապարակի վրայ։

Արժանթին ունի հինգ համալսարաններ, ուր կը յաճախեն 19997 ուսանողներ։ Գրել կարդալ չգիտցող ընտրողներու թիւը կը հասնի 22 առ 100, մինչդեռ Սպանիոյ մէջ 52 առ 100 է։

Պրազիլիա ունի երեք համալսարան եւ 200 մասնագիտական վարժարաններ։

Միւս պետութիւններն ալ նոյնպէս կը յառաջդիմեն եւ ուր անգրագէտներու թիւը հետզհետէ կը նուազի։

Եգիպտոս ունի պետական համալսարան մը հինգ ճիւղերով, որոնց կը հետեւէին 1931-32ին 2332 ուսանողներ։ Ունի վարժարան մը ճարտարագէտներ պատրաստելու համար, 673 ուսանողներով եւ բազմաթիւ առեւտրական, երկրագործական վարժարաններ։ Բնակչութեան վերին խաւերը կը խօսին նաեւ ֆրանսերէն։ Սակայն եւրոպական լեզուները հետզհետէ տեղի կուտան ազգային լեզուին առջեւ։

Ժամանակին ռուս ուսանողներ Գերմանիա կ'երթային իրենց ուսումը կատարելագործելու համար։ Համայնավար յեղափոխութիւնը ջանաց ծաւալել կրթութիւնը զանգուածներու մէջ եւ անկախ դառնալ որ եւ է մտաւոր ազդեցութենէ։ 1931ին տարրական նախակրթարաններ դացող աշակերտներու թիւը կը հասնէր 82,5 առ 100 դպրոցական տարիք ունեցողներու թիւին. 1929ին ունէին արդէն 29,006 գրադարաններ եւ 21,941 ընթերցարաններ։ Վարչական բաժանումները հիմնուած ըլլալով լեզուական տարբերութիւններու վրայ, ժողովրդային թատրոններ եւ շարժանկարներ կը ներկայացուին 44 զանազան լեզուներով։

Թուրքիոյ մէջ ուսուցումը ազգայնացած է։ Օտար վարժարաններ գոյութիւն չունին, օտար ուսուցիչներու թիւը զգալապէս պակսած է։ Լատին տառերու գործածութիւնը դիւրացուցած է լեզուին ուսուցումը, աւելի պարզ ձեւի մը վերածելով ուղղագրութիւնը եւ դարձած է ձուլման կարեւոր ազդակ մը։ 1931ի վիճակագրութեամբ Թուրքիոյ մէջ կային 6629 տարրական նախակրթարաններ՝ կէս միլիոն աշակերտներով, 148 երկրորդական վարժարաններ՝ 32000 աշակերտներով։

Այսպէս բոլոր երկիրներու մէջ կրթութիւնը կը յառաջդիմէ եւ ամէն տեղ ազգայնական զգացումը կը մղէ մտաւոր անկախութեան։ Ամերիկաները առաւելութիւնն ունին նաեւ լեզուական միութեան։ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ կը խօսին սպաներէն եւ փորթուկալերէն։ Հոն գաղթող Եւրոպացին քիչ ատենէն կը մոռնայ մայրենի լեզուն եւ կը գործածէ տեղական լեզուն։ Հիւսիս. Ամերիկան կը գործածէ անգլիերէն, իսկ Եւրոպա լեզուներու թանգարան մըն է։ Փրոֆ. Մէյէ գիտել կուտայ իր հմտալից գործին մէջ (Լեզուները Նոր Եւրոպայի մէջ, էջ 244) թէ լեզուական այս բաժանումը վնասակար է ընդհանուր մշակոյթի մը։ Ուրիշ հեղինակ մը՝ Տէնթէռ հաշուած է թէ Եւրոպայի մէջ 38 տարբեր լեզուներ կը խօսուին, որոնցմէ դուրս կը մնան մէկ միլիոնէ վար թիւով անձերու կողմէ գործածուած լեզուները։

Բոլոր լեզուներն ալ կը ձգտին ապրելու եւ անկախ մշակոյթ մը ունենալու։ Այդ ձգտումը կը մղէ վարչական ապակեդրոնացման եւ հետեւաբար կը հեռանայ քաղաքական միութենէն։ Պետութիւններ հետզհետէ կը կոտորակուին՝ հակառակ իշխանապետական կեդրոնացման ճիգերուն։ Լեզուական անկախութիւնը կը դժուարացնէ իրար հասկնալու գործը, մանաւանդ այն ժողովուրդներուն համար, որոնք տնտեսական ու քաղաքական անհրաժեշտութիւններն ըմբռնելու քաղաքական հասունութենէն զուրկ են։ Զուիցերիական տարալեզու ժողովուրդներու փոխադարձ հասկացողութիւնը ամէնուն տրուած չէ։

Եւրոպական դաշնակցութեան մը կազմութիւնը բաղձալի ժառանգիմար մը պիտի ըլլայ ազնիւ հոգիներու եւ սակաւաթիւ մտաւորականներու։

ՀԵԹՈՒՄ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՈՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»-Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

— Ա —

Երբ բարեկենդան է, ամբողջ լատինական Ամերիկայի մէջ ընդհանուր ոգեւորութիւն մը կը տիրէ։ Այս հեռաւոր ափերուն վրայ տակաւին շատ թարմ կը մնան հնամենի սովորութիւնները ու մեծէն փոքր կ'այլակերպուին, տեսակ տեսակ յիմարական հագուստներ հագնելով, ինչ ինչ դիմակներ դնելով։ Թէեւ մեր ժամանակներուն պակաս չեն այնպիսիները որոնց համար ամբողջ տարին բարեկենդան մըն է, մնալով միշտ ծպտուած ու դիմակաւոր։

Այսպիսի օր մը կ'ուղեւորուիմ դէպի Գորտոպա, ուր հայկական համբանք մը կայ.

Գորտոպան Արժանթինեան հանրապետութեան կեդրոնական քաղաքներէն մէկն է, Պուէնոս Այրէսէն 695 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Իր տարածութիւնն է 173340 քառ. քիլոմեթրը, այսինքն Պուէնոս Այրէսի նահանգէն վերջ ամէնէն ընդարձակը Ներկայիս ունի շուրջ 300.000 բնակիչ։

Քաղաքը հիմնուած է 1573 յուլիս 6ին, Զօր. Գ. Խերոնիմօ Լուիս տէ Քապրերայի նախաձեռնութեամբ։ Թէեւ անկէ առաջ ալ քանի մը անգամներ Սպանացիներն այս նոյն փորձը կատարած են, բայց միշտ զոհ ըլլալով տեղական ազգաբնակչութենէն, աւելի ճիշդ կիսավայրենի հնդիկներէն, ստիպուեր են հրաժարիլ այդ միտքէն

Քաղաքի օդը ընդհանրապէս չոր է ու առողջ։ Բայց ամառը նոյն ջերմութիւնն ունի ինչ որ ուրիշ քաղաք մը։ Ատոր համար ունեւորները մեծ մասով շրջակայ բլուրները կը քաշուին, որոնք տեղ տեղ ծովի մակերեւոյթէն 2000 մեթր բարձր ըլլալով, կը նպաստեն թոքերու տկարութիւն ունեցողներուն՝ շուտով կազդուրուելու համար։ Մեր տարաբախտ Արամ Երկանեանն ալ թէեւ այս վերջին փորձը ըրաւ, բայց խիստ ուշ ըլլալով չկրցաւ օգտուիլ, մանաւանդ որ միս մինակ ըլլալով, կարօտը կը զգար հարազատի ու հայկական միջավայրի։ Եւ օր մըն ալ անիծեալ ցաւը չալկած, լեռնէն վար կ'իջնէր, վերջին անգամ գոնէ զոյգ մը Հայ տեսնելէ վերջ, հեռաւոր ու մոռցուած այդ վայրին մէջ շունչը փչելու համար։ Դժբախտաբար այդպէս եղած են եւ ուրիշներ ալ, ու Գորտոպան քիչ մը դէշ տպաւորութիւն կը թողու ամէն նորեկի վրայ։ Ան մեռելներու քաղաքն է։ Հոն են հիւանդանոցներու անվերջանալի շարանները, ուր բոպէ առ բոպէ կը խամրին բազմաթիւ երիտասարդ ու դեռ քնանք չտեսած հոգիները։ Անտեղ խամրեցաւ Դաշնակցական երիտասարդ մը, Այնթապցի Բարսեղեանը, մինչդեռ այնքան առողջ ու հուժկու կը թուէր, եւ վերջապէս հոն հանգստացաւ չարչարուած ու մաշուած ընկ. Սահակ Թորգոմեանի մարմինը, որ այնքան մեծ կարօտ ունէր իր հայրենիքին։

Ի հարկէ եղած են նաեւ փրկութեան դէպքեր ալ։ Հիւանդներ որոնք այսպէս թէ այնպէս կրցած են վերահաստատել իրենց առողջութիւնը Ասոր համար ամէնէն առաջ, անհրաժեշտ նիւթական միջոցներ պէտք է ունենալ։ Ուրախ ենք յայտնելու որ Հ. Կ. Խաչի առաջին շրջանային ժողովը, որ գումարուեցաւ Պուէնոս Այրէսի մէջ, որոշած է նաեւ Գորտոպայի հիւանդանոցներուն մէկուն մէջ Հայ հիւանդներու համար մասնաւոր քանի մը մահճակալներ պահել։

Գորտոպայի բազմաթիւ հիւանդանոցներուն զուգընթաց, նկատելի են անհաշիւ եկեղեցիները որոնք, հեռուէն դիտուած ատեն, նախապատմական ռուսական քաղաքներու տպաւորութիւնը կը թողուն։ Մոխրագոյն, ճերմակ, հին ու նոր եկեղեցիներ, իրենց զանգակատուներով ու գմբէթներով, հաւատաքննական ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը։ Երկնամբարձ շէնքերու, միացող ծխնելոյզներու կողքին, կաթոլիկ Գորտոպան կը շարունակէ կառուցանել նորերը Իբրեւ ճարտարապետական հոյակապ նմոյշ մը կը բաւէ դիտել միայն մայր տաճարը, որ լատին-ամերիկեան տիպար կառուցուածք մըն է։ Ներքը ունի քանի մը արժէքաւոր նըկարչական գործեր որոնք սպանիական հին դպրոցի աշխատանքն ըլլալով, այսօր արդէն հազուագիւտ հընութեանց կարգն անցած են։ Առանձնապէս ուշադրութիւն կը գրաւէ խաղաղութեան Աստուծուն նուիրուած անկիւնը, որ բացի իր ճոխութենէն, ոսկիի ու թանկարժէք իրերու հսկայական հարստութիւն մըն է։ Մայր տաճարէն յետոյ, ոչ միայն Գորտոպայի այլ եւ ամբողջ Արժանթինի հաւատացեալ ժողովրդին համար մասնաւոր սրբատեղի մը կը համարուի Սանթօ Տոմինիկոյի ամենահարուստ ու արտակարգ ճոխութեամբ շինուած «Հրաշքին կոյսը», որու համար ամէն տարի հազարաւոր ուխտաւորներ հոն կ'ուղեւորին։

Հիւանդներու, հաւատացեալներու քաղաքն ըլլալէ յետոյ, Գորտոպան ուսանողական կեդրոն մըն է։ Հոն կը գտնուին Հարաւ. Ամերիկայի հնագոյն համալսարաններէն մէկ քանին։ Առանձնապէս իր զարգացման գէնիթին հասած է բժշկական համալսարանը, ուրկէ ելած մասնագէտներէն շատերը արդէն հռչակաւոր գիտնական դէմքեր կը համարուին։

Սան Քարլոսի ներկայիս արդէն ազգային համալսարանը հիմնուած է 1613ին, հաւատաքննական ուժեղ շրջանին, նախ օգտագործուելով իբրեւ դպրոց, իսկ յետագային Գէորգ 15րդ Պապի կողմէ համալսարանի վերածուելով։ Բայց աւելի Լիմայի համալսարանն է որ տուած է ազգային-հանրային նշանաւոր յեղափոխական պարագլուխներ, որոնցմէ շատերը այս երկրի քաղաքական պատմութեան մէջ առաջնակարգ դերեր կատարած են.

Առեւտրա-արդիւնաբերական տեսակէտէն Գորտոպան միջակութիւն է։ Սակայն ունի իր թուղթի, կօշիկի, խմիչքի, գարեջուրի, իւղի, անուշեղէններու, գլխարկի, լուցկիի, ծխախոտի, օճառի ու մոմի, կղմինտրի ու այլ գործարաններ ինչպէս նաեւ քանի մը կարեւոր ջաղացքներ։

Սակայն հոս ալ օտար դրամագլուխն է որ տիրական դեր կը կատարէ։

Քաղաքի ամէնէն շահեկան մասը նոր ծառաստանն է որ 24 հէքթար տարածութիւն մը կը բռնէ ու արդիական բոլոր գեղեցկութիւններով օժտուած ըլլալէ զատ, քաղաքէն աւելի բարձր է, որով անկէ պարզ ու լուսնկայ գիշեր մը կարելի է դիտել Գորտոպայի համայնապատկերը ու անկէ ալ դիմացի բլուրն ի վեր երկարող «Վարիօ Ինգլէս» կոչուած շրջանը, ինչ որ շատ ճիշդ կ'ըլլար Հայկական թաղամաս կոչել։

Հոդ, այդ բլուրին վրայ ահա կեդրոնացած են մեր տարագիր հայրենակիցները

Փոքրիկ պտոյտ մը ու այց մը բաւական կ'ըլլայ անմիջապէս գաղափար կազմելու այդ հաւաքականութեան մասին Ամէն ինչ հայկական է։ Երգը, քէնը, բամբասանքն ու յետոյ կենցաղը. Ու թէեւ մեր Գորտոպայի հայրենակիցները, իրենց նիւթական կարողութեամբ աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ են, քան գուցէ Հարաւ. Ամերիկայի միւս հայրենակիցները, բայց իրենց կենցաղով առնուազն քառորդ դար մը ետ գացած են, ու այդ կէս եւրոպական քաղաքին մէջ կը շարունակեն իրենց գիւղական կենցաղով ապրիլ. Բոլորն ալ իրենց սեփական տուներն ունին, ընդհանրապէս շինուած անճաշակ ու ապրելու անյարմար պայմաններով, բայց դուռնէն իսկ կարելի է նկատել ուսած հնդկահաւը ու հաւերու անհաշիւ շարան մը, որոնք ազատ են երթեւեկելու սենեակէն մինչեւ փողոցը։

Հարաւ. Ամերիկայի ուրիշ գաղութներու նման հոս ալ տակաւին լիակատար վիճակագրութիւն մը գոյութիւն չունի։ Սակայն կարելի է ըսել թէ այդ թիւը շուրջ 2000ի կը հասնի։ Բայց որովհետեւ աւելի ցրուած շրջաններ ալ կան, յաճախ իրարմէ անջատ ու յարաբերութիւնները խզուած, կը կարծուի թէ քիչ մը պակաս ըլլալու է

Ընդհանրապէս [illegible]թենէն յետոյ, զինուորական ծառայութենէն խուսափած պանդուխտներ են որ առաջին անգամ հիմ դրած են այս գաղութին։ Անոնք Պուէնոս Այրէսէն անցած են շատ հաւանական է միայն այն պատճառաւ որ լսած են թէ Գորտոպան աւելի լեռնային շրջան է ու յարմար իրենց առողջական պայմաններու։ Բայց վստահ եմ որ շատերը այս քաղաքը հասնելէն ի վեր քիլոմեթր մը իսկ ճամբորդած չեն, տեսնելու համար անոր իրական արժէքը. Ցետագային շատերը բերած են իրենց հեռաւոր պարագաները, իսկ պատերազմէն վերջ եկող գաղթականութենէն Գորտոպա անցած են գլխաւորապէս անոնք որ քիչ մը ֆիզիքական տկարութիւն զգացած են։ Այսօր ալ, այդ յաւելումը կը շարունակուի, ու ո՞վ գիտէ եթէ կեանքի պայմանները չփոխուին յետագային այդ գաղութը աւելի բազմամարդ ըլլայ, քանի որ մեր հայրենակիցներէն շատերը յոգնելով գործարանային կամ աշխատաւորական կեանքին, վերջ ի վերջոյ կը կորսնցնեն իրենց առողջական պայմանները։

Կարելի է ըսել թէ հայ գաղութին մաս կը կազմեն հայկական դասակարգերու բոլոր ներկայացուցիչները կա... բաւական թիւով արհեստաւորներ ինչպէս օրինակ կօշկակարներ, ... բէչներ, դերձակներ եւն.։ Որոշ մըն ալ երկաթուղային ընկերութեան մէջ պարզ աշխատաւորական գործով առանձնած են։ Ունինք նաեւ ... պտղավաճառներ, մսավաճառներ, առեւտրականներ եւն.. Իսկ ամենա... ազեղ գործը փողոցները թափառ... եւ վիճակահանութեան տոմսեր ծախելն է, պարզապէս հաշմանդամ... կոյրի, ու ծերերուն վայել գործեր, որոնք չգիտեմ թէ ինչպէս մեր ... րենակիցներուն գրաւած պարձած են. Արդեօք ծուլութեա՞ն թէ հիւանդութեան արդիւնք է։

Հայ գաղութը ունի իր սեփական ... կեղեցին, որ դժբախտաբար բոլորովին անճաշակ շէնք մըն է, կ'ըսեն ... հազիւ շինուած պիտի փլէր, ... ստիպուեր են կանչելու հոն ծնած ... մեծցած հայ ճարտարապետ մը՝ Վեր... թոր Մեծատուրեան, որ կը ... գրուի զուրսէն նոր պատեր մը ... ցնելու, որով Գորտոպայի Հայոց ... կեղեցին հիմա երբ դուրսէն գիտ... տեսակ մը պարիսպի տպաւորութի... կը թողու. Գոնէ եկեղեցիէն ներս ... հիմերու վրայ դրուած բլլային ... ւոր գործերը։ Հոս ալ Հօկ-Բարեգործական ու Հնչակեան ճակատ... ւերներ գործած է։ Այս հեռաւոր ... համեմատաբար խաղաղ գաղութ... մէջ անգամ այդ անպիտան, «Մխիթարէլը» կրցած է իրեն համար հող գտնել եւ քայքայման պատճառ դառնալ ի... զած փոքրիկ կրթական օճախներ... անգամ կը կոտորակուին, ու ... այդ փոքրիկ գաղութը ունի ... հայկական դպրոցներ, ուր ... 215 աշակերտներ իրենց մայրենի լեզուն կը սորվին։ Անցեալ տարի ազգային վարժարանը, որ եկեղեցիին կից է ու ամէնէն աւելի բազմաթիւ աշակերտ ունեցողը, տուած է իր առաջին շրջանաւարտները։

Բուհճիներն ալ իրենց համար առանձին ժողովարաններ ունին եւ դպրոցներ։ Ու երբ դրացինները իրարհետ դէշ ըլլան, մանուկը մէկ դպրոցէն կը հանեն միւսը կ'ուղարկեն ... հակառակը։

Ամբողջ Գորտոպայի հայ գաղութին մէջ միակ մխիթարական կեդրոնատեղին Հ. Յ. Դաշնակցութեան ակումբն է, ուր կարելի է գտնել հայ գրականութիւնը մասամբ ու իրական հայկական մթնոլորտը։ Դաշնակցական երիտասարդ ընկերներն են միայն որ վառ կը պահեն ազգային շարժումը։ Ճիշդ է որ անոնք յաճախ իրենց երիտասարդական անփորձութեան զոհ կ'ըլլան հին աղուէսներու խարդաւանքներուն, բայց արդէն Դաշնակցութիւնը յաջողած է ծաւալել իր ազդեցութիւնը, ու բաւական պիտի ըլլայ փոքրիկ աշխատանք մը եւս, որ պէտզի հայ գաղութի հանրային գործերէն խոյս վտարուին քանի մը պատեհապաշտներ։ Արդէն դադրած է Բարեգործականի այն մուրացկանութիւնը, որով կը յաջողէր տարին 7-800 փեսոյի գումար մը քաշել։ Հնչակեան Հօկ գրկախառնութիւնն ալ պաղած է, քանի որ ալ աւարի նիւթ մնացած չէ.

Ու դաշնակցական երիտասարդ ընկերներն են նորէն, որ գոնէ տարին քանի մը անգամ առիթ կ'ընծ...

ՕՐՈՒԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք Ասպարէզէն, «թարմացնելու համար յիշողութիւնները» կարգ մը մարդոց որոնք այնքան շուտ կը մոռնան երէկուան պատմութիւնը.—

Հայ ժողովուրդի «փրկիչներ»ու դասակարգ մը կայ, որ Հայաստանի անկախութիւնը խորտակուելէն ի վեր եւ անկէ առաջ, դարեր շարունակ, ժառանգականօրէն շարունակուած է

Այս դասակարգը հինէն ի վեր կորսնցուցած ըլլալով հաւատքը դէպի հայ ժողովուրդի կորովը, ձեռներէցութիւնը եւ ինքնավստահութիւնը, քաղաքական իմաստութիւն համարած է տիրապետողի, բռնաւորի եւ զօրաւորի հանդէպ կեղծ շողոմարարութիւնը։

Այս դասակարգը միշտ անխախտ համոզումն ունեցած է թէ «քանի որ բռնաւորին ձեռքը չես կրնար կտրել, պէտք է համբուրել եւ ճակատիդ դընել»։ Գուցէ այդ ձեւով կարելի ըլլայ անոր գութը շարժել եւ ամենողորմած շնորհին արժանանալ։ Դժբախտաբար, հայ ժողովուրդի երկարատեւ ստրկութեան շրջանին, այս դասակարգը հանդիսացած է ժողովուրդին քաղաքական ղեկավարութիւնը, եւ այսպիսով արմատացած է այն հաւատքը որ իր քաղաքական իմաստութեան հակառակ որ եւ է քայլ, հայ ժողովուրդին համար աղետալի կրնայ ըլլալ։

Այս արմատացած ունակութիւնն էր որ այս դասակարգը դարձուց անողոք հակառակորդ հայ ազատագրական շարժումին եւ մինչեւ այժմ ալ կը շարունակուի այդ պայքարը։

Այս դասակարգին մէջ գտնուողները ազգասէրներ են, դաւաճաններ չեն բնաւ։ Կը ցանկան տեսնել հայ ժողովուրդի ազատութիւնը որ եւ է մէկուն չափ, բայց կը մտածեն թէ այդ շնորհը պէտք է գայ տեղէ մը — օտարէն կամ ի վերուստ։ Հայ ժողովուրդը անզօր է այդպիսի հրաշք մը կատարելու

Եթէ երեւութապէս բարեյաջող պարագայ մը ներկայանայ, այս մարդիկը քիզմէ առաջ փէշերը կը սոթթեն եւ մէջտեղ կ'իյնան. Սան Ստէֆանօ կ'երթան, Պերլին կը վազեն, Վերսայլ կը դիմեն, մեծ մեծ ճառեր կը խօսին՝ սակայն իրենց ձեռք «երկաթէ շերեփներ» պատրաստելու մասին հոգ չեն ըներ, որովհետեւ հաւատք չունին թէ Հայը ընդունակ է պատրաստելու երկաթէ շերեփներ։ Այս պարագային խեղճ, ողորմելի, գթութեան արժանի ներկայանալով օտարներու առջեւ, կը փորձեն անոնց գութը շարժել եւ անոնց շնորհին արժանանալ։ Բայց երբ ձեռնունայն ետ կը դառնան, կը քաշուին իրենց պատեաններուն մէջ ու խորհրդաւոր եւ իմաստուն լռութեամբ կ'աշխատին համոզել ժողովուրդը, որ խոհեմ ըլլայ, տիրապետողը չգրգռէ, սպասէ յարմար առթի մը։

Իսկ այս իմաստունները՝ իրենք կը հանդիսանան առաջին օրինակը, ըսկսելով իրենց սովորական ու աւանդական շողոմարարութեան դէպի տիրապետողը, ենթադրելով թէ անմոռցած է որ անոնք դիմած են օտարին ... իբրեւ դաւախաղ իր դէմ։

✕

Մեծ դժբախտութիւն մըն է որ մեր ազատագրական 50 տարուան երկարատեւ պայքարը չէ կրցած խեղդել բնաջնջել այս աղետաւոր իմաստունները։ Անոնք կան ու կ'ապրին մեր կեանքին մէջ, առանց իրենց իմաստութենէն բան մը պակսեցնելու եւ առանց նոր բան մը սորվելու։

Երբ քաղաքական ձախողութեան մը առջեւ կը գտնուի հայ ժողովուրդը, կը բարձրանայ անոնց գլուխը յաղթական ու փառապանծ — իրենք չըսի՞ն թէ հայ ժողովուրդը ինք իրեն չի կրնար ազատագրուիլ։ Այլ եւս պէտք է իրենց իմաստութենէն դաս առնեն, խեղճանան, գութ հայցեն տիրապետողէն, որպէսզի գոնէ անոր շնորհին արժանանան ապրելու համար։ Միշտ այն անխախտ համոզումն ունենալով թէ տիրապետողը կը հաւատայ իրենց խօսքին, անկեղծութեան եւ հաւատարմութեան։

Այս բացատրութիւնը աւելի շօշափելի դարձնելու համար յիշատակենք բնորոշող օրինակ մը։ 1920ին հայ ժողովուրդը կը գտնուէր քաղաքական բարեյաջող պայմաններու մէջ։ Յիշեալ իմաստունները բնաւ չմտածեցին թէ տիրկա արդիւնք էր Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի վճռական ճակատամարտներուն։ Այսինքն հայ ժողովուրդի պատրաստած «երկաթէ շերեփներուն»։ Այլ ենթադրեցին թէ օտարներու կողմէ շնորհ մը կ'ըլլար հայ ժողովուրդին. Ու հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարելու փութկոտութեամբ, աճապարեցին Կ. Պոլսոյ օրուան պատրիարքը ղրկել եւրոպական բարձրագոյն դռներն ու արքունիքները, հայ ժողովուրդին համար շնորհ մուրալու եւ իր իսկ կառավարութեան դէմ քաղաքական դատ վարելու։ Առանց բոպէ մը իսկ անդրադառնալու թէ ինչ ալ ըլլար Հայաստանի վիճակը, պատրիարքը պիտի մնար Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքը եւ համաձայն օրէնքին՝ պաշտօնեայ մը այն կառավարութեան որուն դէմ պիտի երթար դատ վարելու օտարներու մօտ։ Իմաստունները չուզեցին անսալ տրուած զգաստացուցիչ խորհուրդին։ Յամառեցան ու պատրիարքը ղրկեցին Եւրոպա, ցոյց տալու համար թէ դատը պիտի շահուի իրենց իմաստութեամբ, բայց բնաւ երկաթէ շերեփներու հարկադրանքին տակ։

Օրուան պատրիարքը գնաց եւ վերադարձաւ։ Անցան օրեր, թեքուեցաւ հայ ժողովուրդի քաղաքական աստղը դէպի հորիզոնը։ Մուսթաֆա Քէմալ իր յաղթական բանակներով կը ծեծէր Պոլսոյ դուռները։ Ահաւոր խուճապը պատեց իմաստուններու հոգին։ Մոռցան երէկը, եւ սկսան հին իմաստութիւնը հրապարակ քաշել։ Գումարուեցաւ խորհրդակցութիւն մը, որուն կը մասնակցէին պատրիարքը Եւրոպա ղրկողները եւ մնացեալ բոլոր, բոլոր իմաստունները։ Երկարապատում խօսքերէ յետոյ, բոլորը միաբերան գտան մէկ դարման մը,— ապաւինիլ զօրաւորին գթութեան։

Ու այս իմաստութիւնը գործադրութեան դնելու համար, որոշեցին նոյն պատրիարքի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը ղրկել Մուսթաֆա Քէմալին, անոր հպատակութիւն եւ հաւատարմութիւն յայտնելու և գութ հայցելու։

Զգաստութեան ձայն մը հնչեց սըրահին մէկ անկիւնէն.

— Դուք կը փորձէք ձեզ խաբել, բայց բնաւ մի փորձէք խաբել Մուսթաֆա Քէմալը, որովհետեւ ան մոռցած չէ բնաւ, որ միեւնոյն պատրիարքը քիչ ժամանակ առաջ Եւրոպա մեկնած էր իր դէմ քաղաքական դատ վարելու եւ օտարի միջամտութիւնը հրաւիրելու։

Անպատասխանի եւ չլսեցուցիչ էր ձայնը։ Վարանումը անցեր էր։ Որոշեցին Գոնիայի երբեմնի կուսակալ եւ Հայերու բարեկամ Ճէլալ պէյին խորհուրդ հարցնել։

Յաջորդ օրը վարչութեան ատենապետ Յ. Մոստիչեան եւ անդամներէն Մատթէոս Նալպանտեան եւ կեդրոնական Վարչութեան ուրիշ մէկ անդամը կը դիմեն Ճէլալ պէյի։ Կը յայտնեն Մուսթաֆա Քէմալի ոտքը պատուիրակութիւն մը ղրկելու մտադրութիւնը։ Նոր դէմքին վրայ կը հաւաքուի հեգնական ժպիտ մը եւ կը յանձնարարէ այնպիսի բաներ, որ պատուիրակութեան անդամներու արիւնը իրենց երակներուն մէջ կը սառեցնէ։

Ի պատիւ Զաւէն պատրիարքին պէտք է ըսել որ ան լռիւ կը հասկնար իմաստուններու այդ որոշումին անհեթեթութիւնը։

Ե. ԱՄԱՅԻՐԻ

ԱՆԹԵԼԻ ՄԸ ԾԱՆՔԸ ԻՆՉ Է

Հիմա որ ամէն տուն կը պարծենայ թէ անթել մը ունի, գիտէ՞ք արդեօք թէ ի՞նչ ծախք ունի անթելը.

Մասնագէտներու հաշիւով, 5 լամբով գործիքի մը ժամական ելեկտրական սպառման ծախքն է, փարիզի ... ջանին համար, 7 սանթիմ որ կրնայ 10 սանթիմի բարձրանալ, եթէ լամբերը լաւ չեն։

Դաշնագիրները պէտք է վերանայել

ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԼՈՐՏԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Լորտերու Ժողովին մէջ: Քանի մը անդամներ պահանջեցին վերամտել Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ կազմել կամ չափել յետպատերազմեան դաշնագիրները: Լորտ Սնէլ, աշխատաւորականներու ներկայացուցիչ, վիճաբանութիւնները բանալով, յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը ... սպայակոյտներու խորհրդակցութեանց, որովհետեւ չի գիտեր թէ ինչ խնդիրներ պիտի քննեն եւ ինչպէս ուր պիտի երթան:

Լորտ Հալիֆաքս, կառավարութեան ներկայացուցիչը, պատասխանելով յայտարարեց թէ անթոյլատրելի է ... հաշտութեան մասին, երբ կը ... ընդհանուր եթովպական պատերազմը: «Կառավարութիւնը պատրաստ է ձեռք առնելու որ եւ է ելմտական եւ տնտեսական տնօրինութիւններ, եթէ միւս պետութիւններն ալ համաձայնին: Ազգաժողովին անդամակցութիւնը այսօր տարբեր է այն վիճակէն որ կը տիրէր, երբ նոր կազմուեցաւ եւ աշխարհի կացութիւնն ալ տարբեր է: Ազգերու Դաշնակցութիւն մը որ հարիւրէն 50 կամ 60 ներկայացուցչական համաձայնութիւն ունի, չի կրնար հարիւրէն 100 ազդեցութիւն գործել»: Լորտ Սնէլ կը պահանջէ որ կառավարութիւնը պատասխանատուութիւն ստանձնէ «Եթովպիոյ մէջ կատարուած չարչարանքներուն համար. Ես չեմ կրնար ընդունիլ որ կառավարութիւնը պատասխանատու համարուի որ եւ է ձեւով: Այս պատերազմը արգիլելու եւ զայն դադրեցնելու ՄԻԱԿ ՄԻՋՈՑՆ Է ԱՑՆԳԻՍԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ: Ընկերվարական ընդդիմադիր խմբակցութիւնը պատրա՞ստ է ընդունելու որ Մեծն Բրիտանիա պատերազմի բռնուի Իտալիոյ հետ, դադրեցնելու համար Եթովպիոյ պատերազմը: Եթէ պատրաստ չէ, իրաւունք չունի մեղադրելու կառավարութիւնը, թէ բան մը չէ ըրած պատերազմը կասեցնելու համար. Աշխարհը այսօր կը գտնուի բաղդի մը առջեւ, Գերմանիոյ ձեռնարկին եւ անոր անխուսափելի հետեւանքներուն առթիւ: Գերմանիոյ ընտրած մեթոտը՝ իր պահանջները պարտադրելու համար շատ ծանր հարուած մը հասցուց միջազգային կարգուսարքի հիմերուն: Ինչ կը վերաբերի սպայակոյտներու խօսակցութեանց, անհրաժեշտ է շեշտել թէ անոնք կապ ունին միայն Անգլիոյ պարտաւորութեանց հետ, եթէ յարձակում կատարուի: Լոյտ Ճորճ չի կրնար ապացուցանել թէ այսքան ուշ որոշութեամբ սահմանափակուած պարտաւորութեանց գոյութիւնը ինչ ... շահու դադրեցնելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը, դիմելով նախապատերազմեան զինակցութեանց: Շրջանային երաշխաւորութիւնները պիտի զօրացնեն Ա. Դ. Ուխտը: Որքան ալ մարդիկ դէպի աստղերը բարձրացնեն իրենց աչքերը, պէտք է գետնին վրայ պահեն իրենց ոտքերը: Կառավարութիւնը պատրաստ է ուժ տալ կառավարութեան քաղաքականութեան՝ օգնելու Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ, յարձակման պարագային, որովհետեւ իրական աջակցութիւն մըն է այդ, Եւրոպայի կացութիւնը ամրապնդելու համար: Ես կը յուսամ թէ Ֆրանսա եւ Պելճիա նոյնքան տրամադիր են լիովին ճանչնալու Գերմանիոյ հաւասարութեան արդար պահանջները, բայց միեւնոյն ատեն կը յուսամ թէ գերմանական կառավարութիւնը պիտի ընդունի իր պատասխանատուութիւնները Եւրոպայի հանդէպ: Եւրոպա պէտք է գոհանայ Հէռ Հիթլէրի խաղաղութեան ծրագրով: Ինչ սխալներ ալ գործած ըլլան միւս կողմէն, Գերմանիոյ «կատարուած իրողութիւնը» ծանրօրէն խախտեց միջազգային վստահութիւնը: Կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ խաղաղութիւնը ապահովելու համար, բայց այդպէս չարժած ատեն չպիտի թուլցնէ զգուշական միջոցները»:

Լորտ Լէնտընտէրի, նախկին նախարար մը, դիտել տուաւ թէ Եւրոպան կը ներկայացնէ սպառազինութեանց ընդարձակ բանակատեղի մը, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ վերջին 16 տարիներու քաղաքականութիւնը արդիւնաւոր չէ եղած: Իր կարծիքով, պէտք էր օր առաջ օգտուիլ Գերմանիոյ առաջարկներէն, մինչդեռ ձեւականութեան ցանցով մը շրջապատուած են անոնք եւ ամիսներ պիտի անցնին: Ինք ալ կը դատապարտէ Գերմանիոյ գործածած մեթոտները, բայց պէտք է խոստովանիլ թէ մեղմացուցիչ պարագաներ կան եւ թէ նպատակը քայլ մըն է դէպի խաղաղութիւն.

Լորտ Նիւթըն բոլորովին աւելորդ գտաւ սպայակոյտներու խօսակցութիւնները, իսկ Եւրոպայի ողբալի կացութիւնը վերագրեց ոչ թէ Գերմանիոյ, այլ այն իրողութեան որ արդար չէին վարուած անոր հանդէպ, Վերսայլի դաշնագրին մէջ: «Աշխարհը չի կրնար շտկուիլ եւ գոհացում ստանալ, մինչեւ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չվերակազմուի եւ յետպատերազմեան դաշնագիրները չվերաքննուին»: Ուրիշներ ալ պահանջեցին արմատապէս փոխել Վերսայլի դաշնագիրը:

... Հայ գաղութը ի մի հաւաքելու՝ ոգեկոչելու համար Հայոց բազմահազար նահատակներու յիշատակը, որոնց արիւնով առեղծուեցաւ անոր Մայիսեան Անկախութիւնը եւ որու վերջնական վերականգնումին համար նորէն ... փշոտ ճամբան է բռնած Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ս. ՖԻՐՈՒՆՑ

«ՈՂԲԱԼԻ Է ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ»

o

Այս միջոցին բուռն բանավէճ մը կը տիրէ Աթէնքի մամուլին մէջ, ինչպէս գրած էր մեր աշխատակիցը, Վ. Իշխանեան: Ազատական երեսփոխան մը բաց նամակ մը ուղղելով վարչապետ Գ. Տէմիրճիսի, հարցուցած էր թէ ինչո՞ւ ընթացք չէ տուած հանգուցեալ Վենիզէլոսի մէկ նամակին, որ «սարսափելի» բաներ կը պարունակէր

Վենիզէլոսին շրջանակները հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հրատարակեն այս մասին.—

Գերմանական վերջին ձեռնարկին հետեւանքով պալքանեան երկիրներու ծրնեւ հաւաքուած արտաքին նախարարները, բացի հելլէն նախարարէն, Գ. Թիթուլէսքոյի նախագահութեան տակ ժողով մը գումարելով կարգ մը որոշումներ տուած էին եւ յետոյ, Գ. Թիթուլէսքու, յանուն ժողովին յայտարարած էր, թէ Պալքանեան Համաձայնութեան անդամ պետութիւնները Ֆրանսայի կողքին պիտի կանգնին, եթէ անիկա եւս կը քշուի եւրոպական պատերազմի մը յորձանքին մէջ:

Է. Վենիզէլոս, ուզելով այս մասին բացատրութիւններ ստանալ Գ. Թիթուլէսքուէն, Փարիզ գտնուած միջոցին տեսակցութիւն մը կ'ունենայ անոր հետ: Տեսակցութեան ներկայ գտնուելու համար հրաւիրուած էր նաեւ Գ. Էրիօ:

Երեք դիւանագէտներու այս հանդիպման ընթացքին, Է. Վենիզէլոս կը հարցնէ Գ. Թիթուլէսքուի, թէ ի՞նչ իրաւասութեամբ անիկա պալքանեան պետութեանց նախարարները ժողովի հրաւիրած էր, նկատի ունենալով որ ինք չատոնց Պալքանեան Համաձայնութեան նախագահ ըլլալէ դադրած էր:

Այս խօսքերէն վերջ, ռումանացի եւ հելլէն երկու քաղաքագէտներու միջեւ ծայր կուտայ բուռն վիճաբանութիւն մը, որու ընթացքին, պահ մը, Է. Վենիզէլոս ջղայնացած ձեռքի հարուած մը կուտայ գրասեղանին եւ խօսքը Գ. Թիթուլէսքուի ուղղելով կ'ըսէ.

— «Ի՞նչպէս կը ձեռնարկէք, Գ. Թիթուլէսքու, զուտ միջերկրականեան պետութիւն մը, Յունաստանը արտապալքանեան զինակցութեանց եւ բարդութիւններու մէջ մխրճել: Ես թոյլ չպիտի տամ որ կործանիք չէնք մը, զոր հիմնելու համար այնքան աշխատանք թափեցի»:

Այս խօսքերը ըսելով, Է. Վենիզէլոս կը հեռանայ եւ տուն դառնալով երկար նամակ մը կը գրէ վարչապետ Գ. Տէմիրճիսին, յայտնելով անոր, թէ Յունաստանի դիրքը ողբերգական է: Այդ նամակն է ահա, զոր Գ. Քուլումփաքիս «սարսափելի» կ'որակէ

Վիրոյիշեալ տեղեկութիւնները տուող շրջանակները կը հաւաստեն թէ այդ տեսակցութիւնը ճակատագրական եղաւ Է. Վենիզէլոսի համար, որովհետեւ մեծապէս գրգռուած ըլլալով, քանի մը օր վերջ արիւնախոնում ունեցաւ եւ մեռաւ:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Այս տարի ապրիլ 18ին պիտի փոխուին ժամերը, որպէսզի համապատասխանէ միջազգային պայմաններու:

Այս ժանձրալի նորոյթը որ լոյսի խնայողութեան համար եղած է, 1916ին մտածեց Ֆրանսացի մը, Անորէ Օնորա եւ դժուարութեամբ ընդունիլ տուաւ: Այս պատճառով նոյն իսկ մահուան սպառնալիքներ ստացաւ: Բայց այսօր, աշխարհ ընդունեց եւ համակերպեցաւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի ու մելանով:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

—.—

Հակառակ անհրապոյր երկինքի մը մաղուած պաղ անձրեւին, Սեվրի Գէչէկթաշլեան սրահը անցեալ կիրակի լեցուած էր համակիր ու վառվռուն բազմութեամբ մը:

Հանդէսը սկսաւ «Դպրոցասէրի» քայլերգով

Ցայտագրին առաջին կտորը կը կազմէր Թ. Թումանեանի «Զարի վերջը» մանկական գրականութեան գեղեցիկ կտոր մը, օփերէթի վերածուած Թ. Մելիքեանի կողմէ: Պզտիկ ձագուկները առող չար աղուէսին պատմութիւնն է այս, որուն պատժուելուն կ'աջակցին ագռաւը եւ իր ձագուկները: Գ. Գմբէթեան (աղուէս), Օր. Հ. Ղազարոսեան (կկու), եւ Օր. Ա. Գէորգեան (ագռաւ) ինչպէս նաեւ ձագուկներու խումբը յաջողապէս ծաղրուած, հաճելի խաղով մը պսակեցին փոքրիկ տօնը

Հաճոյքով դիտուեցաւ նաեւ «Արտաշէս - Սաթենիկ» հայ արքունի կեանքէն առնուած պատկերը, ուր Գ. Գմբէթեան կը ներկայացնէր տպաւորիչ աշուղի մը ալեհեր տիպարը, Օր. Հ. Ղազարոսեան գրաւիչ Սաթենիկ մը, եւ Օր. Վ. Կիւրճեան գունէ մատղութիւններով ռազմիկ՝ Արտաշէս մը: Օր. Ա. Գէորգեան կը մարմնաւորէր Սմբատ սպարապետ մը՝ որ ոչինչ ունէր ահարկու:

Ամուսնութեան հանդէսի պահուն ուշագրաւ եղան երկու չնորհալի աշակերտուհիներու պարերը՝ ջերմօրէն ծափահարուած:

«Մեծապատիւ Մուրացկաններէն» պատկեր մը զուարթութեան աստիճանաչափը այնքան բարձրացուց որ դերակատարները չէին լսուէր:

Գ. Գմբէթեանի խաղը ծանօթ է բոլորին իբրեւ մարմնացումը Պարոնեանի անմահ տիպարին: Իր պատրաստած խաղակիցներ Օր. Ա. Գէորգեան (բանաստեղծ) եւ Օր. Վ. Կիւրճեան (խմբագիր) շատ սահուն եւ բնական խաղով մը շրջապատեցին խաղին հերոսը, կազմելով գնահատելի ամբողջութիւն մը: Ցայտագրին վերջին մասը կը կազմէին հայկական նոր պարերը, որոնք ջերմապէս գնահատուեցան իրենց գեղեցկութեամբ եւ կանոնաւորութեամբ եւ որոնց յաջողութեան համար շնորհաւորելի է կազմակերպիչը՝ նախկին սանուհի Օր. Գ. Թաշճեան

Երաժշտական եւ թատերական կազմակերպութեան աշխատանքները սիրայօժար ստանձնած էին Գ. Գ. Ալէմշահ եւ Գ. Ա. Գմբէթեան:

Ընդհանուր կազմակերպութեան հոգը ծանրացած էր վարժարանին գլխաւոր ուսուցչուհի Օր. Թ. Աճէմեանի վրայ, որուն փորձառութեան եւ ջանքերուն կը պարտինք հաճելի եւ գրաւիչ հանդէսի մը սրտապնդիչ երեւոյթը:

Սանուց Միութիւնը ծրագրած է յաջորդաբար ներկայացնել իր հանդէսը քանի մը հայաշատ արուարձաններու մէջ: Նոր յաջողութիւններ իրեն:

ՀՐ. ԱԼԽԱՆԱՔ

ԴԱՄՈՒԼ

Թուրքին «արդիական» թալանը

—•—

«Հայրենիք» եռօրեայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Թուրքերու վերջին գգայացունց «գիւտն» ալ Հայկ Նահապետի Թուրք ըլլալն է:

Վերջին տարիներու ընթացքին հետզհետէ աւելի նկատելի կը դառնայ, որ Թուրքերու մէջ հոգեբանական խորունկ բեկում մը կը կատարուի: Արդիական ըլլալու ճիգը իրենց մէջ այնքան մեծ է, որ կ'ուզեն իրենց անցեալն ալ «արդիացնել»:

Թուրքերու արթնցած ազգային կամ ցեղային զգացումը արդիական պահանջներուն համապատասխան ընթացք կը փնտռէ: Ան չի գոհանար ֆէսերը գլխարկներու վերածելով, արաբականի տեղ լատինական տառեր ընդունելով, իրենց կիներու ծածկոցները վար իջեցնելով եւ անոնց եւրոպական հագուստներ հագցնելով միայն, այլեւ կը ձգտի թրքական անցեալն ալ կապելու եւրոպական ցեղերու հետ:

Հարկաւ, Թուրքերը շատ լաւ գիտեն թէ իրենք մոնկոլական ցեղէ են եւ իրենց լեզուն ալ մոնկոլական լեզուներու ընտանիքին կը պատկանի, սակայն կ'ուզեն ջնջել, ուրանալ իրենց մոնկոլական անցեալը, որով չեն կրնար երբեք պարծենալ եւ որմէ նոյն իսկ կ'ամչնան: Ահա թէ ինչու ճիգ կ'ընեն իրենց ցեղին ծագումը կապելու եւրոպական քաղաքակրթութեան ծնունդ տուող ցեղերու հետ:

Ահա թէ ինչու մէկը միւսէն աւելի զգայացունց «գիւտեր» կ'ընեն ցոյց տալու համար, թէ Թուրքերէնը արիական կամ յաբեթական լեզու մըն է, թէ Թուրքերը ոչ թէ Միջին Ասիոյ խորքերէն են եկած, այլ Փոքր Ասիոյ բնիկներն են, թէ իրենք են որ ծնունդ են տուած Միջերկրականի Արեւելքի եւ Եւրոպայի քաղաքակրթութեան:

Զարմանալի չէ, որ իրենց այս «պատմական» պրպտումներուն մէջ Թուրքերը փորձեր կ'ընեն իւրացնելու երկար դարեր իրենց հպատակ եղած, բայց իրենցմէ շատ աւելի քաղաքակիրթ ցեղերու եւ մասնաւորապէս Հայերու անցեալը:

Ուրիշ խօսքով՝ իրենց սահմաններուն մէջ Հայերը կոտորելէ, Հայուն պատմական հայրենիքը հայերէն «մաքրելէ», Հայուն «կքեալ գոյքերուն» տիրանալէ յետոյ, Թուրքերը այժմ ալ ձեռնարկած են Հայոց գերեզմանները, Հայոց աւանդութիւնները, Հայոց քաղաքակրթական արժէքները, պատմական մեծ դէպքերն ու դէմքերը սեփականացնելու գործին:

Այս աղայական ճիգերուն մէջ կարելի չէ չտեսնել Հայութեան այնքա՜ն լաւ ծանօթ Թուրքին աւանդական պատկերը:

Արդարեւ, դարեր շարունակ Թուրքը ապրած է իրեն հպատակ ազգերը թալլելով: Եւ այժմ, երբ իր լուծին տակ արդէն ոչ-Թուրք խեղճուկ փոքրամասնութիւններ են մնացած, կ'ուզէ ապրիլ իր փճացուցած քաղաքակիրթ ցեղերու եւ մասնաւորապէս Հայերու հարուստ անցեալը թալլելով: Ոչխարու թալանին կը յաջորդէ մեռելներու թալանը:

Բարեբախտաբար, այս «արդիական» թալանը ոչ ոքի կրնայ վնաս հասցնել, բացի Թուրքէն, որովհետեւ այդ ընող Թուրքը միայն ինքզինքը ծիծաղելի կը դարձնէ հանրութեան աչքին եւ աւելորդ անգամ մը ցոյց կուտայ թէ՝ հակառակ արդիական իր բոլոր հովերուն, մնացած է նախկին թալանիչը, որ ինչպէս անցեալին մէջ ապրած է ուրիշ ցեղերու աշխատանքով, այնպէս ալ այժմ կ'ուզէ ապրիլ ուրիշ, իրմէ աւելի քաղաքակիրթ ցեղերու փառքով»:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

—o—

Կիրակի օր քայլերս ուղղուեցան արիներու 11րդ տարեդարձի ցերեկոյթին: Ժան Կուժոնի սրահի մուտքի դրան մէջ երկշարք արիներ յարգանքով կը դիմաւորէին հիւրերը:

Սրահը հետզհետէ կը լեցուին ծնողներով ու արիներու բարեկամներով: Ժամը 3ին հանդէսը բացուեցաւ Զօր. Կորկանեանի նախագահութեամբ: Նոյն միջոցին «Եփրատ» նուագախումբը հնչեցուց «Մեր հայրենիք»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ցետոյ տեղի ունեցաւ արիներու տողանցքը եռագոյնի առաջնորդութեամբ: Նուագախումբը կը հնչեցնէր «Յառաջ նահատակ»ը: Հետաքրքրական էր նոյնպէս բուրգերու կազմութիւնը

Ապա կարգով իւրաքանչիւր շրջանի արիներն ու գայլիկները ցոյց տուին իրենց շնորհները: Ահա Առնուվիլի արենուշներն ու գայլիկները կուգան պարել գեղջկական պարեր, յետոյ Փարիզի արիները ներկայացուցին ինքնաշարժ մարդը, սկաուտ մը արտասանեց Ահարոնեանի «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր սրտիքը»: Կարգը Սեվրանինն է: Ասոնք ալ ներկայացուցին «Հայկին ճամբուն մէջ», յաջող խաղարկութեամբ մը: Փոքր ալֆորվիլի մասնաճիւղը ներկայացուց «Դէպի լոյսին ճամբորդութիւնը», նոյնպէս յաջող: Երկու արենուշներ պարեցին կովկասեան պարեր, ջերմ ծափեր խլելով: Եւ այսպէս յաջորդաբար տեղի ունեցան արտասանութիւններ, երգ ու պար: Գայլիկ Ստեփան Ճիհանեան արտասանեց Չարենցի «Գովք Հայաստանին»: Նուագախումբը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր ազգային եղանակներ: Արիներու ընդհ. պետը հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով շնորհակալութիւն յայտնեց օտար եւ հայ հիւրերուն, որոնք եկած էին քաջալերելու ձեռնարկը: Տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը որմէ գեղեցիկ առարկաներ շահեցան շատեր:

Վերջացնելէ առաջ պարտք կը համարիմ շնորհաւորել հայ արիները, որոնք միշտ կարգապահ ու նախանձախնդիր էին հանդէսի կանոնաւորութեան:

Օ. Կարապետեան

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՑՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Այս ճակատի կէսը բնականօրէն մեծին պիտի ըլլար նոր եկած Թարմ եւ հանգստացած վաշտին: Հրամանատարը երկու վերստ ճակատ մը կ'ընձեռնէր, այն ալ խճուղիին ուղղութեամբ, ժամամբ աւելի անվտանգ դիրքի մը, այն առարկութեամբ թէ մեր ռուսական ուսումի՝ հարիւր հոգինոց ուժի մը համար երկու վերստն ալ շատ է, յառաջապահ պահակները իրենց մէջ տեսողութեան կապը պէտք է որ պահեն»: Տեսականօրէն ճիշդ էին սպային ըսածները:

— «Միրելիս», ըսի, ուսումը շատ ճիշդ կ'ըսէ, արդար էք, բայց այդ ուսումը ռուսական բանակին համար կը խօսի եւ մանաւանդ նկատառած է կանոնաւոր բանակ մը, իբր թշնամի. հոս պայմանները բոլորովին տարբեր են: Հոս հայկական փոքրաթիւ ուժ մը կայ եւ մեր դէմն ալ քիւրտ անկանոն ապստամբներ, մենք գործնականօրէն պիտի մօտենանք այդ հրահանգին»:

Մեր մէջ վէճը պիտի խորանար, եթէ ես տեղի չտայի: Հողի փոքրիկ տարածութեան մը վրայ նոր վաշտը տեղաւորուեցաւ ուսումի չեմ գիտեր ո՛ր յօդուածի տրամադրութեան համաձայն: Ես ալ նորէն պահակախումբեր դետեղեցի պահանջին համաձայն՝ հնազանդելով գործնական ուսումի հրամանին:

Առաւօտեան արեւածագին մենք յարձակման անցանք: Մէկ ժամէն մեր դիրքերը գրաւեցինք: Քիւրտերը փախան դէպի Արարատ: Չհետապնդեցինք եւ յիմարութիւն էր հետապնդելը: Արարատը մեր թշնամին պահեց իր անծանօթ խոռոչներուն մէջ:

Մէկ ամիս վերջը Քիւրտերը աւելի ուժով, աւելի յանդուգն կերպով նորէն յարձակեցան Թաշպուռնի վրայ: Գիւղին մէջ դիրքընդիմառն կռիւ մը տեղի ունեցաւ, մերինները լքեցին գիւղը ու քաշուեցան դէպի Մարգարա: Այս անգամ Քիւրտերուն միացած էին Հասանխան, Ճէննէթէլպասա Թաթար գիւղերը: Այս երկու գիւղերը Թոխանչալուի ուղղութեամբ շարժեցան: Այդ օրերուն իմ Գ. վաշտը հոն կը գտնուէր: Գիւղին մէջ ունէինք գնդացիր մը: Թաշպուռնը գրաւող Քիւրտերը առատուն մեծ բազմութեամբ սկսան բաց դաշտէն յառաջանալ: Իրենց նպատակն էր Մարգարա գիւղի ճանապարհը կտրել: Թոխանչալուի մէջ մեր զօրք եւ գնդացիր ունենալը կ'անգիտանային: Անոնց յառաջխաղացումը շատ համարձակ ու անվախ էր: Ցարմար հեռաւորութեան վրայ սկսանք հարուածել: Քիւրտերը շատ մը դիակներ ձգելով փախան: Այդօր մինչեւ արեւմուտը հազիւ կրցանք Թաշպուռնը գրաւել, հակառակ անոր որ մեր թնդանօթները անընդհատ կը ռմբակոծէին գիւղը: Քիւրտերու անսխալ նշանառութիւնը հիացում կը պատճառէր մեզի: Մեր ձախի Թաթար գիւղերը կ'աշխատէին մեր թիկունքը անցնիլ, բայց անկարող էին: Ցաջորդ առաւօտուն, այդ ջամուղջին, այդ գիւղերը պաշարեցինք ու անմիջապէս ներս մտանք: Գիւղերը պատարկուած էին, միայն առաւօտեան դէմ 50—60 Թրքական կանոնաւոր զինուորներ վերջին անգամ լքելով գիւղը փախած էին: Այս կէտը տուեցինք ձեռք անցուած գերիներէն եւ անոնց թողուցած քանի մը գրութիւններէն: Գրաւեցինք գնդացիր մը: Շատ զուարճալի էր տեսնել թէ ինչպէս երէկ մեր հետ կռիւ ունեցող Քիւրտերը եկած էին Թաթար գիւղերը թալլելու.— «Հայերու բարեկին ուժ տայ Աստուած», ըսելով համարձակ կը մօտենային մեզի բարեկամի նման եւ հրաման կը խնդրէին որ թոյլ տանք որ եւ է թալան վերցնելու:

— Բայց չէ՞ որ դուք երէկ մեզ հետ կը կռուէիք, հիմա ի՞նչ երեսով եկած էք մեր մօտ:

— Աղա ջան, մենք մեղք չունինք, մեղաւորը Օսմանցին է եւ մեր մեծերը, անոնք կ'ըսէին, մենք ալ կը կռուէինք, հիմա ալ թալանի համար եկած ենք:

7.—ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳՈՒՆԴԸ

Մեր գունդը գրեթէ կղզիացած վիճակ մը ունէր Իգտիրի շրջանին մէջ եւ շարունակ կռիւի բռնուած էր: Այս պատճառաւ մեծամասնական քարոզութիւնը մեզի հասած չէր: Եթէ մեր զօրամասին մէջ այդպիսի խմորում կար, դոնէ շատ գաղտնի եւ շատ ալ աննշան էր: Մեր զինուորները եւ հրամանատարական կազմը ջախջախիչ մասով Թրքահայեր էին: Մենք շատ աննշան, շատ աղօտ գաղափար ունէինք բոլշեւիկ վարդապետութեան մասին եւ նոյն իսկ բնաւ տեղեկութիւն չունեցողներ կային: Մենք ամենաշատը հայ ժողովուրդի հայկական դատի անկախութեան երազով տարուած էինք, այնպէս նաեւ մեր զինուորներէն ալ: Այս իսկ պատճառով Ցրդ գունդը աւելի ազգայնական, աւելի հակաբոլշեւիկ զօրամասի համբաւ առաւ մինչեւ վերջ, ու մեծամասնական շարժումը ուր որ ծայր առաւ, մեր գունդը հոն ղրկուեցաւ: Այս պատճառաւ այս գունդը աւելի շատ տանջուեցաւ եւ ի վերջոյ բոլշեւիկներէն հալածուեցաւ իբրեւ հակայեղափոխական զօրամաս — Սեպուհի զօրամասը:

Իգտիրի շրջանի կռիւները մասամբ դադրած էին. կարճ հանգիստի շրջան մը բոլորելու վրայ էինք, երբ տարօրինակ հրաման մը ստացանք հրամանատարութենէն.— «Ցրդ գունդը վաղը առաւօտեան կազմ ու պատրաստ պիտի մեկնի Էջմիածնի կայարանը, անկէ ալ Ալեքսանդրապոլ»:

Հրամանը կարճ էր եւ անորոշ: Հրամանատարական կազմին առանձնապէս հաղորդուեցաւ խնդրին մանրամասնութիւնը. — Ալեքսանդրապոլը ապստամբած է Հայաստանի կառավարութեան դէմ: Զօրքը եւ «Վարդան զօրավար» զրահապատ գնացքը արդէն Երեւանի վրայ կը քալեն, կառավարութիւնը տապալելու համար, որուն տեղ պիտի հաստատեն մեծամասնական կառավարութիւն: Եղերական էր լուրը եւ տարօրինակ:

Մեր հաւատալը չէր գար եւ նոյն իսկ չէինք կրնար մեր միտքէն անցընել թէ կրնայ գտնուիլ մէկ Հայ, անկախ, ազատ հայրենիքի գոյութեան հակառակ, այդ անկախութիւնը ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլար: Զէր բաւեր Հայաստանի սահմաններու վրայ ապստամբող Քիւրտին, Թաթարին, Թուրքին մղձաւանջը, ահա նոր ապստամբութիւն մը կուգար բոլորին հոգին փշաքաղ ընելու, ապստամբութիւն մը որ մեր արիւնակից հարազատներու կողմէ տեղի կ'ունենար, ստեղծելով ներքին քաղաքացիական կռիւ:

Տխուր էինք բոլոր սպաներս:

(15)

(Շար.)

Թէ հաշտութիւն, թէ պատերազմ..

Եթովպիոյ ներկայացուցիչը պատասխանելով եղած հրաւէրին, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը կը հաւանի բանակցիլ Իտալիոյ հետ, բայց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ.

Իտալիոյ տրամադրութիւնները յայտնի են արդէն,— կ'ուզէ շարունակել պատերազմը եւ վերջնապէս խոնարհեցնել Եթովպիան։ Հռոմի մէջ երբեք չեն հաւատար Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ կատարուած փորձերուն։ Մուսոլինի չուզեր որ եւ է բանակցութիւն կատարել ճնշումի կամ վերջնագրի սպառնալիքի տակ. Հռոմի պաշտօնական շրջանակները կը յայտարարեն թէ Իտալիա կրնայ գոհանալ միայն Եթովպիոյ ամբողջական նուաճումով։ «Եթէ գոհացում չտան եւ եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ Անգլիա արգելքներ յարուցանեն վերադինելով Եթովպիան եւ աջակցելով անոր, պատերազմը պարզապէս պիտի երկարաձգուի եւ Հապէշները գոհ պիտի երթան։ Մենք կրնանք կարճ ժամանակէն վերջացնել մեր գործը եւ վերահաստատել խաղաղութիւնը թէ մեզի եւ թէ Հապէշներուն համար»։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, հինգ օրէ ի վեր կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան հիւսիսային ռազմաճակատին վրայ։ Իտալական զօրքը անցած է Կոնտարէն անդին եւ հաստատուած ափը այն անծայրածիր դաշտին որ քաղաքը կը բաժնէ Ցանա լիճէն։ Շատ բարեբեր շրջան մըն է այս։ Իտալացիները օդակայան մը շինած են արդէն եւ կը պատրաստուին Տէսիէն ալ գրաւելու։

Հիթլէր եւ Մուսոլինի գաղտնի դաշնագի՞ր ունին

« Նիւ Եորք Հէրըլտ » Պերլինէն կ'իմանայ թէ «փոխադարձ աջակցութեան անգիր դաշինք մը» կնքուած է Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի միջեւ. դաշինք մը որ « շատ աւելի մեծ դեր կը կատարէ Եւրոպայի մէջ քան շատ մը ստորագրուած, վաւերացուած եւ հրատարակուած դաշնագիրներ »։

Այս դաշինքին գլխաւոր կէտերն են — 1. Գոնէ լռելեայն, Թերեւս ալ վերջնապէս, գործօն միջամտութիւն չկատարել դաշնակից պետութեան անմիջական նպատակներուն գործադրութեան դէմ.— 2. Իւրաքանչիւր պետութիւն պիտի կրնայ օգտուիլ իր նպատակներուն իրականացման համար, միւս պետութեան ամէն մէկ նշանակելի ձեռնարկէն։ Բայց, գոնէ մօտաւոր ապագայի մը համար, գործակցութիւնը չի տրամադրեր մինչեւ զինուորական աջակցութիւն։ Թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի մէջ շատ գոհ են այս անգիր դաշինքին արդիւնաւոր հետեւանքներէն։ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ հաւատացողներ կան թէ այս գործակցութիւնը կրնայ աւելի ահարկու համաձայնութեան մը յանգիլ յառաջիկային։

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մերձեցման քաղաքականութիւնը կը դարգանայ զանազան ձեւերով։ Անցեալ շաբթու Հռոմ հասաւ գերման նախարար մը, Ֆրանք, եւ ընդունուեցաւ արքայավայել մեծարանքներով։ Կը կարծուի թէ Գերմանիա ամէն հաւաստիք տուած է Իտալիոյ, չխանգարելու համար Եթովպիոյ ամբողջական նուաճումը։ Տրամաբանօրէն կը հետեւի թէ Իտալիա ալ հաւաստիքներ տուած է Գերմանիոյ, չօգնելու համար Ֆրանսայի, եթէ ան ճնշողական միջոցներ ձեռք առնէ Հռենոսի գրաւման առթիւ։ Այս գործակցութեան նախանշանները երեւցան անցեալ աշնան, երբ Գերմանիա մերժեց դիւր բռնել, պատժական տնօրինութեանց հանդէպ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործոց մ[illegible] մտերմ[illegible] տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Ֆլանտէնի հետ, Ժընեւի մէջ, Աւստրիոյ վերազինման առթիւ, անշուշտ յիշեցնելով նաեւ Նեղուցներու ամրացման խնդիրը։

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ՊԻՏԻ ԽԶԷ Թրիանոնի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները, կ'ըսեն իրազեկ թերթեր, աւելցնելով թէ ծրագիրն ալ պատրաստ է, բայց կառավարութիւնը կը սպասէ պատեհ ժամուն։ Առանց ատոր ալ, Հունգարիա կը վերազինուի քանի մը տարիէ ի վեր, քաջալերուելով կարգ մը մեծ պետութիւններէ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՎԻԹԽԱՐԻ ՑԷՓԼԻՆԸ, Հինտէնպուրկ, որ Հարաւ. Ամերիկայէն կը վերադառնար, փոթորիկի բռնուեցաւ Ճիպրալթարի բացերը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը արտօնեց որ անցնի Ֆրանսական հողէն, հետեւելով Ռօնի հովիտին։ Կ'ըսուի թէ մեքենաները ծանրապէս վնասուած են։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՔՈՒԷՔԱՀԱՆՋ ԿԻՆԵՐՆ ԱԼ ձեռնարկած են բուռն պայքարի մը, շահելու համար իրենց դատը։ Վեց գլխաւոր կազմակերպութիւններուն մէջ ամէնէն մարտական դերքը բռնած է «Լա Ֆամ Նուվէլ» (Նոր Կինը)։ Մինչ միւսները կը գոհանան թռուցիկներով եւ ճառերով, այս կազմակերպութիւնը պիտի հետեւի Անգլուհիներու յարձակողական մեթոտներուն։ Կազմակերպութիւնը երկու կեդրոններ հաստատած է, ուր պիտի հրաւիրուին քաղաքացիները, քուէ տալու համար կին երեսփոխաններու։ Թեկնածուներն են Տիկին Վայս, Միութեան նախագահը եւ Տիկին Մորիս Ֆինա, օդաչու։

ԻՐ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՌԸ խօսելով, նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա յարգէ իր պատւոյ խօսքը, վճարելով Մ. Նահանգներուն ունեցած պարտքը։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ վալանսի, ռոմանի Անդրանիկ խումբի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 13 Ապրիլ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը ճիշտ 9ին, Հ. Յ. Դ. Միամանթօ Ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ.

ԿՐԸՆՕՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Մուրատ ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԵՐ

ՍԵՐԱՍՏԻԱՅ Դաւրա Գիւղի Հայրենակցական Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս երեկոյ ժամը 8ին, Պ. Թանիկեանի սրճարանը, 6 bis Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Այս ջրանցքը պահակներու կողմէ խիստ հսկողութեան ենթարկուած էր, ուստի երկու քահանաներն ու իրենց առաջնորդողը փոսի մը մէջ կծկուեցան, սպասելու համար պահակներու քիչ մը հեռանալուն։ Ժամը տասնուկէսի ատենները ցախին մէջ ծանր կօշիկներու քայլեր լսուեցան։ Սակայն տակաւին պահակը տեսողութենէ չհեռացած լիալուսինը երեւցաւ խուսափող ամպերուն ընդմէջէն եւ հեռացող պահակին սուինին վրայ փայլեցաւ։ Մինչեւ առաւօտեան ժամը 2 տղմուտ փոսին մէջ մնացին։ Պահակը անոնցմէ քանի մը մեթր հեռաւորութեան ' այ կ'երթար ու կուգար եւ ամէն [illegible] լուսինը աւելի բարձր ու աւելի պայծառ կը փայլէր։ Գետ [illegible] չեզած դարձնել անտառը քաշուեցան։

Յաջորդ գիշերը երկար ժամանակ անքուն մնալէ վերջ, երբ հազիւ կը պատրաստուէին լռիկ ջրանցքը մտնել, մօտեցող ինքնաշարժի մը աղմուկը լսուեցաւ, որուն զօրաւոր լոյսերը գետինը կը լուսաւորէին։ Երեք մարդիկը հազիւ ժամանակ ունեցան փոսին մէջ թաղուելու համար։ Կրկին անգամ ըլլալով պայծառ լուսինը պատճառ եղաւ որ անտառին մէջ ապաստանին.

Վերջապէս երրորդ առաւօտը գետ չլուացած, երկու քահանաները յոգնութենէն եւ անօթութենէն կիսամեռ, ջրանցքի սառն ջուրին մէջ մտան։ Քանի մը հարիւր մեթր անդին գերման պահակը կեցած էր։ Հայր Փիրսուլ լողալ չէր գիտեր, այլ կառչած կը մնար պարանի մը զոր Հայր Մէուսակտոններուն մէջ սեղմած լուութեամբ դէպի ջրանցքին գիմացի կողմը կը քաշէր։ Հազիւ ան կողմը հասած՝ պահակը կասկածելի ձայներ լսելով, բաց ձգել վտանգի ազդանշան տալով։

Երկու քահանաները գլուխները կրկին ջուրին մէջ սուզեցին, մինչ իրենց առաջնորդը, որ անոնց հագուստները առած իրենց հետեւելու կը պատրաստուէր, անտառը փախաւ։

Պահակը ուրիշ ձայն չառնելով՝ գնաց միանալու իր ընկերներուն եւ քահանաները դարձեալ գետափը եկան։ Վեց մղոն ճամբայ քալելէ ետք, բոկոտն եւ գրեթէ մերկ վիճակի մէջ, անոնց հոլանտական գիւղը սահմանագլուխին վրայ, եւ քաշքշելով իրենց յոգնած սրունքներն ու արիւնլուայ ոտքերը հինգ մղոն եւս, վերջապէս հասան սահմանագլխի առաջին գիւղը եւ ազատեցան։

Մինչեւ պատերազմին վերջանալը « Ազատ Պելժիա »յի հետ առնչութիւն ունեցող շատեր այս 2 Յիսուսեան Հայրերու հետքերուն հետեւեցան, որոնցմէ շատեր նուազ բախտաւորեղան։ Բայց իրենց ձեռնարկին վտանգները փոխանակ երկիւղ ազդելու, աւելի գրգռեց այս խելօք եւ գիտուն հերոսներուն եռանդը

Յիսուսեաններու բնակարանին այս խուզարկութիւնն ու երկու քահանաներուն աներեւութացումը միայն թերթին քիչ մը ուշ հրապարակ ելլելուն պատճառ դարձաւ։

Թերթին երեսուներորդ թիւը պատկերազարդուած էր գերման կառավարիչին լուսանկարովը, « Ազատ Պելժիա »ն կարդացած վիճակի մէջ։

Այս ապշեցուցիչ ձեռնարկին շարունակ յաջողելուն ամբողջ գաղտնիքը առաջնորդող անձերու շուրջ եղած խորհրդաւորութիւնն էր։ Շատ մը Յիսուսեան քահանաներ որոնք չորս տարի « Ազատ Պելժիա »ն խմբագրեցին ու ցրուեցին, պատերազմէն յետոյ միայն իմացան որ միեւնոյն յարկի տակ եւ իրենց սենեակին կից ապրող պաշտօնակիցները իրենց դաւաճրութեան ընկերներն են եղեր։

×

« Ազատ Պելժիա »ի շուրջ խմբուած մարդոց հասած ամենածանր հարուածը սակայն, ցրուիչներէն մէկուն ձերբակալութիւնն էր։ Այս մարդը անկարող էր լռելութեան փաստհելու՝ իր հետ գործ ունեցողներու անուններու ու հասցէներուն լիակատար ցանկը իր մօտ կը պահէր։ Այս յայտնութեան վրայ Պ. Վան տը Քէրքհօվ եւ շատ մը ուրիշներ ձերբակալուեցան։ Բարեբախտաբար այդ ատեն Գերմանները Վան տը Քէրքհօվին «Ֆիտէլիս» ըլլալը չէին գիտեր, որուն գլուխը բերողին հարիւր հազար մարք պարգեւ խոստացած էին։

Քանի մը շաբթուան բանտարկութենէ մը յետոյ անիկա ազատ արձակուեցաւ, 1918 Յունուարին կրկին ձերբակալուելու պայմանով, իր հետ միասին կազմակերպութեան քառասուն ուրիշ անդամներ, ինչպէս նաեւ Հայր Տըլահէյ, որ այդ միջոցին թերթին խմբագրապետն էր։ 143րդ թիւին բոլոր օրինակները գրաւուեցան եւ ոչնչացուեցան։ Բայց երեք Յիսուսեան հայրեր յլնողութիւնով ամբողջ թերթը կրկին գրեցին եւ միջոցով մը տըպագրուեցաւ։

Վան տը Քէրքհօվ տասնըհինգ տարուան ծանր աշխատանքի դատապարտուեցաւ։ Գնդակահարութենէ փըրկուեցաւ պարզապէս անոր համար, որ իր բուն անձի մասին դատաւորներուն միտքին մէջ կասկած մը սանդնուեցաւ։ Որովհետեւ հակառակ անոր որ Վան տը Քէրքհօվ բանտը կը մնար, «Ֆիտէլիս» ստորագրութիւնով եւ անխուսափելի խարազանող յօդուածները կը շարունակէին «Ազատ Պելժիա»յի մէջ լոյս տեսնել տակաւին

Կանոնաւոր կերպով հրատարակուող եւ լաւատեղեակ այս յօդուածները այնքան խռովեցին կառավարիչը որ վերջ ի վերջոյ ազատ պիտի արձակէր Վան տը Քէրքհօվը, եթէ զինադադարը վրայ չհասնէր։

Ահա թէ ինչպէս Վան տը Քէրքհօվ իր գերագոյն ճիգը կը կատարէր արգելափակման միջոցին անոր [illegible] յատրուած էր ղուրսէն բանտին կերակուր բերել, իր կինը ամէն օր նոր կերակուրին հետ տաք պահող [illegible] մանով մը (thermos flask) սուրճ դրկէր։ Աղակիին եւ մետաղեայ [illegible] սին միջանկ թերթ մը թուղթ կը [illegible] ուէր, որուն մէջ ան կը գրէր օրուան [illegible] բեր եւ գրուելիք յօդուածին նիւթը Ասոնք Քէրքհօվ գիշեր ատեն կը գրէր եւ սուրճի ամանին մէջ կը դնէր

(Շար.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ « ՄԵՂՈՒ »
Փարիզի եւ Երզնկի Ցաւոտի մասին
Պ. ԱՐԵՏԻՍԵԱՆ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՏՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 13 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3088

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՏԱՐԱԾԵԱԼ, ՁԵՌՔ ԸՆԴ ՁԵՌԱՑ...»

Եթէ Զատիկը խորհրդանշանն է յարութեան, վերածնութեան կամ զարթօնքի, թարմացման փորձ մը կատարենք մենք ալ:

Թարմացում՝ մտքի եւ սրտի, բազմապատկելու համար մեր դիմադրական կորովը

Թարմացում հաւատքի եւ ինքնավստահութեան, չմոլորելու համար ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ:

Թարմացում գործունէութեան եւ մեթոտներու, աւելի արդիւնաւորելու համար զանոնք:

Թարմացում բոլոր ճակատներուն վրայ:

×

Ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար ժխտել կամ պարտկել,— տարիներու պանդխտութիւնը իր աւերը ցանեց ու կը ցանէ տեւականօրէն: Երբեմն յամրընթաց եւ անզգալի, բայց յաճախ տեսանելի ու շօշափելի:

Հանդիպեցէք ժամուն դուռը, եւ պիտի տեսնէք որ անցած - գացած յիշատակի մը տպաւորութիւնը կը գործեն կիրակնօրեայ բազմութիւնները, բաղդատելով 1922 — 25ի հետ:

Հետեւեցէք հայկական հանդէսներուն, եւ դժուար թէ կարենաք զսպել ձեր զարմանքն ու վրդովումը, համեմատելով ուրիշ տարիներու հետ:

Նահանջականութեան ստուերը կը յածի մինչեւ անգամ քաղաքական - կուսակցական շարժումներու վերեւ, զարձեալ բաղդատելով ուրիշ տարիներու հետ:

Իսկ ինչ որ հանրային - կրթական գործունէութիւն կը կոչենք, տժգոյն երեւոյթներու խմբանկար մը կը ներկայացնէ

Տակաւին կարելի՞ էր յիշել գրականութեան կամ ընդհանրապէս մշակոյթի ճակատին անկումը, գունատումը

Ինչո՞ւ այսքան արագ գունեցան տրամադրութիւնները, ջիղերու արտաքսումը եւ անհնարին պրկումէ մը յետոյ...

Պատճառներու մասին կարելի է խօսիլ ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն,— ընդհանուր յուսաբեկութիւն, Հայկ խնդիր, բացակայութիւն որ եւ է անտարբեր հեռանկարի, օտարութիւն եւ անտիրութիւն:

Եւ սակայն,- այս այն ժողովուրդը չէ՞ որ ալէկոծ կ'երգէր, արիւնաքամ յուծի մը տակ: Նոյնիսկ արեան ճապաղիքներու մէջ:

Նոյն այս ժողովուրդը չէ՞ր որ, կը հերկէր ու կը ցանէր անվհատ եւ անընդհատ, երբ Թուրքին կամ Քիւրտին տապարը կ'իջնէր իր հարազատներու գլխուն, տարիներ անվերջ:

Ե՞րբ կորսնցուց ան իր հաւատքը, որպէսզի այսօր իրաւունք ունենար նուաղելու եւ ընկրկելու:

Ինչո՞ւ, այսօր, պիտի ներկայացնէինք շւաբուն կամ ողորմուկ երեւոյթ մը,— «տարածեալ ձեռք ընդ ձեռաց» — սպասելով օրհասական ժամուն.

Եւ ինչո՞ւ, ամէնէն առաջ, վհատ եւ նկուն եւ լքծուն տրամադրութիւն մը պիտի ժառանգէին անոնք որ կոչուած են վառ պահելու կրակը, մէկ սերունդէն միւսը:

Կրակը՝ հաւատքի, կամեցողութեան եւ անդուլ պայքարի

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՈՐՈՇԵՑ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՒՐԻՇ ԽՕՍՔՈՎ, Կ'ՈՒԶԷ ՎԵՐԱԶԻՆԵԼ ՎՈՍՓՈՐԸ, ՏԱՐՏԱՆԷԼԸ ԵՒ ԹՐԱԿԻԱՆ

Կասկածներ Իտալիոյ ծրագիրներու մասին

ԷՆԳԻւՐԻԷՆ կը հեռագրեն ապրիլ 10 թուականով.—

Կառավարութիւնը որոշեց անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարել Լոզանի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց մօտ, փոփոխելու համար Նեղուցներու պայմանագիրը, համաձայն՝ Թուրքիոյ կողմէ Ժընեւի մէջ եւ այլուր ներկայացուած պահանջներու. Վարչապետը այսօր այս որոշումը հաղորդեց Հայկ կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութեան, որ վաւերացուց կառավարութեան բանաձեւը: Այս որոշումը այս իրիկուն իսկ պիտի հաղորդուի Լոզանի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց ներկայացուցիչներուն.

Հայկի ժողովին մէջ, արտաքին գործոց Թ. Ր. Արաս ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, փոփոխել տալու համար Նեղուցներու եւ ապագինեալ շրջանին վերաբերեալ տրամադրութիւնները Գործավարին ճառը ընդունուեցաւ խանդավառ ծափերով.

Ինչպէս կը յիշուի, Թրքական կառավարութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը հետապնդէ այս խնդիրը: Փարիզեան կարգ մը թերթեր ջատագովելով Թուրքիոյ այս քայլը, գիտել կուտան թէ Էնկիւրի չհետեւեցաւ դաշնագիրներ խախտելու քաղաքականութեան. «ՑԱՌԱՋ.— Բոլոր իրազեկները կը հաւաստեն թէ Թուրքիա շատոնց խօսքէն գործի անցած է, եւ պարզապէս երեւոյթները փրկելու փորձ մըն է որ կը կատարէ, եւ կամ կ'ուզէ կրկնապատկել վերազինումը,

Թուրքիա իր պահանջներն արժեցնելու համար, կ'առարկէ թէ կացութիւնը բոլորովին տարբեր էր, երբ ստորագրեց Նեղուցներու պայմանագիրը, մանաւանդ որ բոլոր պետութիւնները վստահութեամբ կը սպասէին զինաթափութեան: « Նոյն իսկ այն ատեն Թուրքիա պիտի չարունակէր յայտնել իր տրտունջները, առանց աւելի յառաջ երթալու, եթէ Իտալիա պատերազմ հրատարակած չըլլար Եթովպիոյ դէմ եւ հրապարակաւ յայտնած չըլլար իր նուաճողական անհնչիր Իտալո-եթովպական պայքարը մասնաւոր տպաւորութիւն գործեց Թուրքիոյ վրայ, որովհետեւ երկար ատենէ ի վեր այն կասկածը կը տիրէ թէ Իտալիա ծրագիրներ կ'որոճայ Անատոլուի մասին: Թրքական կառավարութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է իտալական կարելի յարձակումներու դէմ,— որոնց գլխաւոր խարիսխը կը կազմեն Երկոտասան կղզիները — զօրացնելով Փոքր Ասիոյ ծովեզերեայ ամրութիւնները եւ օդանաւային ուժերը: Բայց կը կարծէ թէ այդ միջոցները մեծ արդիւնք մը չպիտի տան, ցորչափ ամրութիւններէ զրկուած կը մնան Նեղուցները, այսինքն Թուրքիոյ ամէնէն խոցելի կէտը ».

Փարիզեան թերթ մը գնահատելով հանդերձ Թուրքիոյ գործելու մեթոտը եւ օրինաւոր հռչակելով զայն, կը բացատրէ թէ տրուած որոշումը կապ ունի Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կատարած արարքներուն հետ: «Մեծ պետութիւնները շուտով առիթ մը պիտի ունենան ցուցնելու թէ սովորական եւ օրինաւոր մեթոտը նոյն արժէքն ունի՞ կամ աւելի աղո՞ւ է քան կատարուած իրողութեան քաղաքականութիւնը »:

13երու ժողովն ալ յետաձգուեցաւ առանց գործնական նիւթի մը յանգելու

Միեւնոյն օրը (աւագ ուրբաթ) ժողով գումարեց 13երու յանձնախումբը: Այս առթիւ Պ. Իտըն ամէն ջանք փորձեց որպէսզի ժողովը անընդհատ շարունակուի, մինչեւ որ Մուսոլինի ղրկեցնէ պատերազմը, եւ կամ գործադրուի քարիւղի արգելքը: Սակայն ձախողեցաւ, միւսներուն եւ մանաւանդ Ֆրանսայի պատուիրակին ընդդիմութեան վրայ: Բայց եւ այնպէս յաջողեցաւ մերժել տալ յանձնախումբին նախագահը Հռոմ ղրկելու առաջարկը: Ուրեմն հաշտութեան բանակցութիւնները պիտի կատարուին Ժընեւի մէջ, երեքշաբթի օր, երբ հասնին Մուսոլինիի պատուիրակները: Իտըն այս առթիւ նորէն արծարծեց քարիւղի արգելքին սպառնալիքը, հաւանութիւն ստանալով նիստի հրաւիրելու 18երու յանձնախումբը (պատժական), եթէ հաստատուի որ «խաղաղութեան շահերը այդ կը պահանջեն»: Ասոր վրայ 13երու յանձնախումբին նիստը յետաձգուեցաւ հինգշաբթի օրուան, իսկ 18երու յանձնախումբը հաւանաբար պիտի գումարուի յաջորդ օրը, ուրբաթ:

Արժանիւրդի շրջանին, 13երու նախագահը՝ Մատարիակա եւ Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը իբրեւ միջնորդ պիտի ծառայեն, Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն բանակցութեանց ընթացքին: Անգլիա միշտ կ'ընդդիմանայ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ ուղղակի բանակցութեանց: Այս առթիւ բուռն խօսքեր արտասանեց Պ. Իտըն.

— « Անոնք որ այդ տեսակէտը կը պաշտպանեն, պիտի ընդունէ՞ին, օրինակ, որ Անգլիա հետեւեալ յայտարարութիւնն ընէր, եթէ եւրոպական պետութիւն մը յարձակէր ուրիշի մը վրայ.

— « Դացէք ձեր գլխուն կարգադրեցէք հաշտութեան խնդիրը: Մենք պիտի գոհանանք ձեր որոշումը արձանագրելով Ա. Դաշնակցութեան տոմարին մէջ»:

*** Մինչ այս մինչ այն, իտալական բանակը անխնայ կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը: Վերջին լուրերու համաձայն, Հապէշները նոր պարտութիւն մը կրած են, ձգելով 2000 մեռեալ, 500 հրացան եւ 700 չորքոտանի: Իտալական 22 օդանաւեր կրակ տեղացին շատ մը գիւղերու վրայ: Հռոմի մէջ ծանուցուած կը համարին Զօր. Կրացիանիի յառաջխաղացութիւնը դէպի Հարրար եւ Ատտիս - Ապէպա: Կը կարծուի թէ Եթովպիոյ մայրաքաղաքին գրաւման պատիւը պիտի իյնայ Զօր. Կրացիանիի:

*** Կ'ըսուի թէ Նէկիւսը յուսահատական կոչ մը ուղղած է Պ. Իտընի, յայտնելով թէ հազիւ 5500 զինուոր ունի, մայրաքաղաքին ճամբան պաշտպանելու համար:

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՆՈՐԷՆ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ԾԱՐԹՆԱԿԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

Երք առումնուններ չինուին, Լոքառնոցիները նորէն ժողով պիտի գումարեն

Երեք օր ճակատ ճակատի մաքառելէ յետոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները նորէն միջին ճամբայ մը գտան Ժընեւի մէջ, օգտուելով Զատկի արձակուրդէն

Լոքառնոցիները ժողով գումարած էին աւագ ուրբաթ օր, Ազգերու Դաշնակցութեան սեփական պալատին մէջ, որ փառաւոր շէնք մըն է, բոլոր յարմարութիւններով: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, համաձայնութիւն գոյացաւ որ Անգլիա շարունակէ իր ջանքերը, Գերմանիան Ազգերու Դաշնակցութեան փարախը վերադարձնելու համար, իսկ Անգլիացիները խոստացան աջակցիլ Ֆրանսայի, եթէ Գերմանիա յամառի ամրութիւններ շինել Հռենոսի շրջանին մէջ: Պ. Իտըն միեւնոյն ատեն խոստացաւ լուսաբանութիւններ ստանալ Հիթլէրէն, Ֆլանտէնի կարգ մը հարցումներու մասին, որ ուղղուեցան հրապարակային ճառի մը մէջ: Այդ հարցումներն են.—

1.— Գերմանիոյ առաջարկած երկկողմանի (պետութենէ պետութիւն) դաշինքները ի՞նչպէս կրնան հաշտուիլ հաւաքական ապահովութեան հիմնական սկզբունքին հետ

2.— Գերմանացիները ի՞նչ ըսել կ'ուզեն, պահանջելով որ Վերսայլի դաշնագիրը անջատուի Ա. Դ. ուխտէն:

3.— Գերմանիա ի՞նչ կը հասկնայ գաղթային իրաւունքներու հաւասարութեան պահանջելով

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ ներկայացուցիչները համաձայնեցան որ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն յաջորդ ժողովը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդի սովորական նստաշրջանին: ԵԹԷ, ՍԱԿԱՅՆ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՍԿՍԻ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՇԻՆԵԼ ՀՌԵՆՈՍԻ ՄԷՋ, ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐԵՆ, ՔՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ: Թէ ֆրանսական եւ թէ անգլիական շրջանակները գոհ կ'երեւան ժողովին արդիւնքէն: Անգլիացիները գոհ են որ յաղթեց իրենց այն տեսակէտը թէ հաշտարար միջոցներու շրջանը չէ անցած տակաւին եւ կը յուսան ապահովել Գերմանիոյ մասնակցութիւնը, տեւական խաղաղութեան ծրագիր մը մշակելու համար: Իսկ Ֆրանսացիները մանաւանդ գոհ են որ Անգլիա անգամ մը եւս կը հաստատէ իր աջակցութեան խոստումները, եթէ Գերմանիա յարձակում կատարէ:

Միայն Իտալիա դժգոհ կ'երեւայ ժողովին արդիւնքէն: Այս անգամ ալ, ոչ միայն Իտալիա մեկուսացեալ վիճակի մը մատնուեցաւ, այլեւ իր ներկայացուցիչը, պարոն Ալոյզի, անախորժ խօսքեր լսեց Իտընէն: Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ ձեւով կը պատմեն միջադէպը.—

Երբ Լոքառնոցիներու ժողովը բացուեցաւ ժամը 3ին, պարոն Ալոյզի գանգատեցաւ թէ Իտալիան քաղաքավարի անտեսած են այս խօսակցութեանց մէջ: Յետոյ, բարկութեամբ նայելով Իտընի կողմը, ուզեց իմանալ թէ իր ներկայութեան պէտք կը զգա՞ն սրահին մէջ: Անգլիոյ արտաքին նախարարը ակնարկ սեւեռելով իր եղունգներուն, պատասխանեց թէ ինք իրաւասութիւն չունի խօսելու յանուն իտալական կառավարութեան եւ թէ պարոն Ալոյզի իր պատասխանը կրնայ ստանալ վարչապետ Մուսոլինիէն:

Ասոր վրայ, Ֆլանտէն վախնալով որ պարոն Ալոյզի կրնայ ձգել երթալ եւ առաջին կառախումբը նստիլ դէպի... Պերլին, անմիջապէս միջամտեց եւ պատասխանեց.

— Այո, անշուշտ, կ'ուզենք որ ներկայ ըլլաք:

Բայց երբ Պ. Ֆլանտէն ուզեց իմանալ թէ Մուսոլինի ինչո՞ւ չվաւերացուց Լոքառնոցիներու մարտ 19ի որոշումը, զոր նշանագրած էր Լոնտոնի իտալական դեսպանը, պարոն Ալոյզի պատասխանեց.

— Ստիպուած եմ վերապահել իմ կառավարութեանս դիրքը այս հարցին մէջ:

Դիւանագիտական բանաձեւ մըն է այս բացատրութիւնը,— «վերապահել իր դիրքը», որ շատ բան կը նշանակէ: Ներկայ պարագային, անշուշտ Իտալիոյ ներկայացուցիչը ըսել կ'ուզէ թէ իր կառավարութիւնը կրնայ Գերմանիոյ դէմ գործակցիլ միայն այն պարագային երբ վերցուին պատժական տնօրինութիւնները: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Պ. Ֆլանտէն բաւական ջանք թափեց այս ուղղութեամբ, սակայն չյաջողեցաւ եւ այժմ ստիպուած է նոր պայքար մը մղել, եթէ քարիւղի արգելքը առաջարկուի յառաջիկային:

*** Լոքառնոցիներու ժողովին առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը հաստատելով գոյացած համաձայնութիւնը, կ'աւելցնէ թէ ժողովը հաստատեց որ « Գերմանիա անհրաժեշտ աջակցութիւնը չէ բերած վստահութեան վերահաստատման համար, որպէսզի կարելի ըլլայ անմիջապէս ընդհանուր բանակցութեանց սկսիլ, ինչպէս եւ գործադրել Լոնտոնի մարտ 19ի տրամադրութեանց 7րդ յօդուածը»: Բայց եւ այնպէս, յարմար կը գտնէ սպառել բոլոր հաշտարար միջոցները, ինչպէս ըսինք վերը: Այս առթիւ Ֆլանտէն գիտել տուաւ թէ՝ իր կառավարութիւնը կը վերապահէ իր դիրքը, «եթէ կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուին Հռենոսի շրջանի գոյավիճակին մէջ»: Այս առթիւ ժողովը պաշտօնապէս հաստատեց թէ սպայակոյտներու խօսակցութիւնները պիտի սկսին ապրիլ 15ին:

— • —

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ որով ապրիլ 1էն սկսեալ կ'աւելնան ուսուցիչներու եւ ուրիշ դպրոցական պաշտօնեաներու թոշակները: Աւելի քան մէկ միլիառ րուբլիի գումար մը յատկացուած է այս նպատակին, մինչեւ 1936ի վերջը: Այս կարգադրութեամբ 1936ի կրթական վարկը կը հասնի 12 միլիարի:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՒ ԱՐԱԲԻՈՅ ՄԻՋԵՒ բանակցութիւններ կը կատարուին, պաշտօնապէս ճանչնալու համար Իպն Սէուտի թագաւորութիւնը: Այս ճանաչումը յետաձգուած էր մինչեւ հիմա, որովհետեւ Հիճազի կառավարութիւնը ծանր խառութեանց կ'ենթարկէր Մէքքէ գացող Եգիպտացի ուխտաւորները:

ՉԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ, « ՅԱՌԱՋ »Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՒԿՈՒԹԱՆԵԱՆ

Հայրենի աւանդութիւն մը, որ տարիներէ ի վեր կը տեւէ Ամերիկայի մէջ եւ որ մեր շրջանին մէջ ալ սկսեր է տարածուիլ:

Վկայ՝ «Ցառաջ»ի Դ էջին ազդերը.

Վաղը իսկ, երկուշաբթի,- Փարիզն ալ կ'ունենայ իր հաւկիթախաղը, նախաձեռնութեամբ «Եգիպտացի» կամպոկին:

— Աւելի լաւ չէ՞ միայն խնջոյքը ծանուցանել: Զատիկ է եւ մնացեալը կը հասկցուի:

— Ոչ. հաւկիթախաղը անհրաժեշտ է, իբրեւ ժողովրդական աւանդութիւն մը. ի՞նչ վնաս

— Ոչինչ, բայց կը վախնամ որ վաղն ալ «փիքնիք»ի խնջոյքներ սարքուին, ինչպէս Ամերիկայի մէջ:

— Խնդրեմ, իրարու հետ մի շփոթէք Զատկի հաւկիթն ու Խաչքերդի կամ Կեսարիոյ «փիքնիք»ը: Մենք հաժողովրդական, նոյնիսկ մանկական յիշատակ մըն է որ կ'արթնցնենք ի՞նչ վնաս:

Կը զգամ որ աւելորդ է հարցադրումս: Մանաւանդ աչքի առջեւ բերելով... միջազգային - քաղաքական հաւկիթախաղը:

Եւ ի՛նչ հաւկիթներ,— կարմիր, դեղին, գորշ, սեւ, կապոյտ, կանանչ կամ ճերմակ:

Ահա Լոնտոն եմ.

Ա. Դիւանագէտ.— Ա՛ռ սա կարմիր հաւկիթը, պայթէ տեսնեմ:

Բ. Դիւանագէտ.— Ես կարմիրը չեմ սիրեր, ճերմակ մը պիտի առնեմ:

— Լաւ, պայթէ տեսնեմ:

— Դուն պայթէ, խօսքդ չյարգեցիր:

Գ. Դիւանագէտ.— Ի՛նչ ազմուկ է այս, պայթեցէք երկուքդ ալ, նախ ես պիտի զարնեմ, զառ - զառ, յետոյ դուք:

Դ. Դիւանագէտ.— Ես այս հաւկիթներէն որ եւ է մէկը ձեռք չեմ առներ:

Ե. Դիւանագէտ.— Իսկ ես կը ձգեմ կ'երթամ, համաձայն չըլլալով հաւկիթախաղի սկզբունքին:

Ժամանցը կը խանգարուի եւ քանի մը օր յետոյ կը վերսկսի Ժընեւի մէջ, աւելի լայն եւ բազմանդամ սեղանի մը առջեւ:

Ա. Դիւանագէտ.— Դուն իրաւունք չունէիր այս հաւկիթը միանգ կոտրելու:

Բ. Դիւանագէտ.— Դուք ի՞նչ հաւկիթներ կոտրած էք որ, առանց ինծի բան մը հարցնելու:

Գ. Դիւանագէտ.— Նորէն մի՛ վերսկսիք, երկուքդ ալ երես կը դառնեմ.

— Ցանցառը ես չեմ, ա՛ն է:

— Ընդհակառակն, ան է որ, օգտուելով ձեր բարեմտութենէն, բոլոր հաւկիթները կոտրեց

Դ. Դիւանագէտ.— Ես պատրաստ եմ կողով մը նոր հաւկիթ նուիրելու, եթէ առաջուց որոշէք հաւկիթախաղին բոլոր մանրամասնութիւնները:

Ե.— Իսկ ես երկու կողով կուտամ, եթէ համաձայնիք միայն սեւ ներկել զանոնք:

— Ես ալ կը հոգամ փոխադրութեան ծախքերը:

×

Մեծերուն ինչքան ալ խաղան երեւան, զարնեն - զարնուին, իրենց կոտրածը հաւկիթ է, իսկ միւսներուն ամէն մէկ խաղէն կրակ եւ արիւն կը ցայտէ, նոյնիսկ եթէ... հաւկիթով սկսի:

ՎԱՀԷ

«ՄՌԱՅԼ ԿԻՐԱԿԻՆ» ԵՒ ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Հունգարական երգի մը ազդեցութեամբ հոգեկան փլուզումի ենթարկուած մաճառ երիտասարդութեան մասին խօսելով, «Յառաջ» իր խմբագրականով (1 մարտ) ակնարկութիւն կ'ընէ հայ երիտասարդութեան: «Պատանքի կամ «պատեանի»ն մէջ քաշուած եւ հանրային կեանքէն խրտչող երիտասարդութեան

Փէշթայի անձնասպանութիւնները մէկ պարզ երեւոյթն են այն մեծ խռովութեան զոր երիտասարդութիւնը, իրապէս մռայլ, կը զգայ իր հոգիին մէջ: Թանդավառութիւններու եւ առաքելութիւններու պակասը կը ճնշէ, վհատումի կը մատնէ զանոնք: Իրենց կուռքերուն պղնձէ ոտքերը տեսնելէ վերջ, երիտասարդութիւնը իր աչքերը դարձուց դէպի ներաշխարհ եւ տեսաւ որ հոն ալ ամէն բան ունա՞յն է, սխալ կամ խարկանք:

Հիթլէր եւ Մուսոլինի, ու մասամբ նաեւ Մ. Քէմալ, կրցան երիտասարդութիւնը փրկել բարոյական անկումէ, ծայրայեղ ազգասիրութեան մը բնազդը արթնցնելով անոնց մէջ: Մուսոլինի մինչեւ Եթովպիա դրկեց իր սեւ շապիկաւորները: Հիթլէր ամէն բոպէ անպարտելի Գերմանիոյ փողերը հնչեցնել կուտայ ամէն ուղղութեամբ: Քէմալ փոքրամասնութիւնները թրքացնելու եւ անոնց հանճարն ու պատմական անցեալը իւրացնելու տեսիլքի մը ետեւէն կը վազցնէ իր երիտասարդութիւնը. Խորհրդային Ռուսիա՝ շինարարական աշխատանքի եւ կարմիր բանակի անունով, երիտասարդութիւնը վերածեր է ռոպոթներու (մարդ - մեքենայ):

Իսկ ասոնց դէմ՝ չուարած ու շփոթ կը մնան Հիւսիս. Ամերիկայի միլիոնաւոր անգործ երիտասարդները, որոնց շատերը մտաւորականներ են: Անգլիոյ երիտասարդութիւնը, ուր ծայր տուած է արկածախնդրութիւններու տենչ մը ամէնէն առողջ դասակարգին մէջ (այն որ կը կոչուի բարձր եւ միջին դասակարգ). Ֆրանսայի երիտասարդութիւնը, որ իր գրագէտներուն եւ երաժշտագէտներուն միջնածայնով (médium) իր յուսախաբ եւ հիասթափ հոգիին յոյզը կը կաթեցնէ, եւ իր կուսակցութիւններուն միջնածայնով հետզհետէ աւելի կը հակի դէպի համայնավարութիւն: Ֆրանսացի երիտասարդը միշտ մոլեռանդօրէն ազգասէր է, բայց ան ալ տեսած է կուռքերու պղնձէ ոտքերը եւ այլ եւս չուզեր նոխազ ըլլալ Մոլոքի ատրուշաններուն:

.. Ու հայ երիտասարդութիւնը, որուն ընտրանին հետզհետէ կը քաշուի հրապարակէն, իր «պատեանին» կամ պատանքին» մէջ երազելու այն ամէնէ որուն հաւատաց բայց ալ չի հաւատար, որուն տենչաց բայց ալ չուզեր տենչալ: Պզտիկ խումբ մը մնացած է հրապարակին վրայ: Անոր մաս կազմող երիտասարդներուն հոգին պրիսմակ մըն է ուր բոլոր գոյները կը ցոլարձակեն, բայց ուր շատ քիչ գոյն հարազատ է: Անկեղծ եւ մաքուր տղաք ու աղջիկներ են անոնք, որ կրօնական երկիւղածութեամբ իրենց աչքերը չեն ուզեր վերցնել եւ չեշտ նայիլ կուռքերուն. Անոնց յուսախաբութիւնը աւելի խոր ու ցնցող պիտի ըլլայ, եթէ երբեք ճակատագրականօրէն հասնի այդ բոպէն:

Նիցչէ կ'ըսէ թէ յոռետեսութիւնը եւ կեանքէ ձանձրոյթը վայրէջք մըն է, թէ բոլոր ուժեղ անհատականութիւնները լաւատես են եւ կեանքի հրճուանքը ունին: Բայց գիտենք թէ ինչու Նիցչէ այդպէս բարձունքներէ կը պոռար, որովհետեւ մենք բոլորս ալ երախայ եղած ենք եւ մութին մէջ երգած, չլսելու համար սարսափի մեր ներքին ճիչերը:

Հայ երիտասարդութիւնը եթէ ըսրընթաց չի դիմեր վայրէջքին, իր մէջ դեռ յամեցող առողջ ժառանգութիւններէ պաշտպանուած, այդ երբեք ուրացումը չէ հոգեկան փլուզումին: Աղուոր դիւրազգածութեամբ մը ան դեռ չուզեր զատել իր ցեղին աւանդութիւններուն եւ չուզեր վիրաւորել մեծերը: «Կիսախուփ» աչքերով կը դիտէ իր մեկուսացած անկիւնէն, եւ երբեմն կ'օրհնէ իսկ, որովհետեւ դեռ այնքան լրբացած չէ որ ծաղրէ անօրինակ եւ ունայն հռուդեռը իր շրջապատին:

Հուրի եւ սուրի մէջէն անցած հայ երիտասարդութիւնը ոթթաուռնկին տակ մերկ ու գինով պարկած տեսաւ իր պապը եւ անհուն զզուանք զգաց: Բայց այնքան շատ կը սիրէր ան իր հարազատները որ չկրցաւ ոտքերուն փոշին թօթվել ու հեռանալ: Ջերմեռանդ մոռնալ այդ պատկերին ամբողջ տգեղութիւնը, ան քաշուեցաւ մէկ կողմ ու խոնաւ աչքերով, զուցէ «կիսախուփ» աչքերով «օրհնեց» անոնք որ կրնային հրաշալի միամտութեամբ մը հաւատալ եւ սիրել դեռ:

Շատ անգամներ հայ երիտասարդութիւնը փորձեց միջին ճամբայ մը գտնել իր յուսաբեկումին, զզուանքին եւ իրեն կտակուած պատասխանատուութիւններուն միջեւ, բայց միշտ ալ անոր դիւրազգած ջիղերը չտոկացին կուպրի հոտին:

Գաղութէ գաղութ մտաւորական երիտասարդութիւնը հետզհետէ կը քաշուի, իր տեղը տալով միջակութիւններու եւ յաճախ անգոյն անհատներու: Աշխատաւոր երիտասարդութիւնը երկաթէ ձեռքով կը լռեցնէ իր սարսափի ճիչերը եւ լուրջ ու մաշած դէմքով կը հետեւի ... դեռ յուսալով որ պիտի փարատին մշուշները եւ ինք պիտի կրնայ յստակ տեսնել մրրուումներով այնքան այլլագան ղանգուածը, կ'երթայ ժողովներու, հանդէսներու պարզապէս զուարճանալու համար, որովհետեւ ան յաճախ չի գիտեր թէ ինչ կը խօսին իր անունով: Ան մէկ հաւատք ունի — Ազատածոյ պարգեւած հայրենիքը — եւ ով որ կը խօսի անոր անունով, օրհնեա՜լ է

Բայց այդ հարուստ երակը սպառելու վրայ է, որովհետեւ աւա տասնըհինգ տարիներ անցած են եւ խոստումներէն ոչ մէկը իրականացած է: Չէ իրականացած նոյն իսկ լեզուի, հոգիի եւ մշակոյթի միացումը: Վարքի խոտերու նման խեղդող միութիւններ կը բարձրանան ամէն օր, ամէն վայրի մէջ, սպառնալով բոլոր պտղատու ծառերուն: Եթէ «իրենցը» չես ուրեմն «իրենց դէմ» ես: Ու անհասկնալի հալածանք մը կը սկսի ունայն յամառութեամբ մը. Թունաւոր նիզակներ կը դրուին անչափահաս պատանիներու ձեռքը եւ խրամներ կը բացուին: Ոչ կրթական, ոչ բարեգործական, եւ ոչ իսկ հրատարակչական միութիւնները զերծ են կիրքերէ: Ու ամէնքը ինքնագոհ են, ամէնքը կը խօսին իրենց հանդէսներուն եկող «խուռներամ», «ընտրանի» բազմութիւններէն եւ «յոգնատանջ» ծափերէն

Մտաւորական երիտասարդութիւնը իր մեկուսացած անկիւնէն կը լսէ խօսնակ պատերու միջեւ մաշող, աղտոտ ու փլփլած նստարաններու վրայ տըքնըցող հայ մանուկներուն երգը ...

Գարի, վարսակ, ցորեն ունինք,
Այ ի՞նչ կ'ուզենք: Պէտք է երգուինք:

Երգ մը որ զուցէ ինք ալ երգած է ... արեւայրող եւ ընդարձակ պարտէզներու մէջ, նոյն կարմիր կամ կապոյտ գոգնոցը հագած: Հոգեկան ճիգով մը ան կը փորձէ գինուորագրուիլ դէթ մանուկներու երջանկութեան, բայց յանկարծ կը յիշէ որ պէտք է քծնի կաթողիկոսի մը, կամ եպիսկոպոսի մը, կամ «կրթական քնքոյշ» կոչուած խրտուիլակի մը, կամ որ եւ է թաղականի եւ հողաբարձուի առջեւ: Զուցէ պէտք է նաեւ լսէ թաղին նպարավաճառին կամ մսագործին թելադրութիւնները եւ կամ, քիչ մը աւելի բախտաւոր ըլլալով, կերպասի վաճառականի մը կարծիքը:

Գարի, վարսակ, ցորեն ունինք.
Այ ի՞նչ կ'ուզենք: Պէտք է երգուինք:

Կ երգեն պզտիկները, ու տրտում մտաւորականը կը ժպտի անզօր.

«Մռայլ կիրակի» ... Հէ՜ք Հունգարացի երիտասարդներ, դէթ ելք մը գտեր են, ելեր են գերագոյն վճիռին, — անձնասպանութեան: Աւելի գթալարժ է հոգեկան վիճակը հայ երիտասարդութեան՝ մտաւորական թէ աշխատաւոր: Ճաղատ գլուխներու, ճռռմարան չուքերու, ունայն ու չար սիրտերու, այլլագան ու անհրեւակայելի առաջնորդներու շրջապատին միջեւ կեցած, ան տրտմօրէն կը նայի իր կուռքերուն պղնձէ ոտքերուն, իր հետզհետէ աւելի հեռու փախչող կրկներեւոյթ հայրենիքին, իր ի զուր վատնած տարիներուն: Երբեմն մարդիկ կան որ այնքան դժբախտ ծնած են, անոնք մեռնելու իսկ իրաւունք չունին:

Այդպէս է հայ երիտասարդութիւնը: Ան իրաւունք չունի մեռնելու, քանի չեն թշնամիին ձեռքն են հայրենի հողերը: Անձնասպանութիւնը անոր համար ազատութիւն մը չէ հոգեկան փլուզումէն, այլ վատութիւն մըն է, եւ ինք կ'ընդունի այդ տեսակէտը: Բայց ան պիտի մնայ մեկուսացած մինչեւ որ իր իսկ շարքերէն Մեսիա մը, արդար զայրոյթով մէկ կողմ նետէ կուռքերը եւ բոլոր կեղծ - դրամի լումայափոխները: Զուցէ այն ժամանակ կարելի ըլլայ խաչակիրներու նոր բանակ մը կազմել վճիտ աչքերով, բարձր ու խրոխտ ճակատներով ու արի բազուկներով Հայորդիներէ եւ Հայուհիներէ:

«Միայն լռութիւնն է մեծ», կ'ըսէ Նիցչէ: Թոյլ տուէք ուրեմն որ լուրջ եւ զգայուն հայ երիտասարդութիւնը լռէ այժմ եւ իր յուսախաբութիւններու մոխիրին տակ ծածկէ անմար կայծը իր ցեղին: Բնաւ մի վախնաք, ուծացումը, այլասերումը իրենց լըռութեան արդիւնքը չէ, այլ շուրջի դատարկ տականներու եւ փոքրիկ եսերու ազմուկէն է: Միջազգային զարգացումով հայ երիտասարդը այլ եւս չի կրնար երգել

Անի քաղաք նստեր կուլայ ..

Ան իր հոգիին կը հարցնէ հշմարիտ լըռութեամբ՝

«Մի՞թէ վերջին երգին եմ ես» ...

Ու իր ներաշխարհին խորքերէն բարձրացող արիւնի, նաքաղաստ արիւնի ձայնին կը սպասէ իշխանական խաբազանով մը հրապարակ իջնելու համար: Թող մինչեւ այդ՝ «առանց դաւանանքի» մարդիկ բեմէ բեմ ցատկեն թմբուկ զարնելու: Թող գոյնզգոյն խմբակներ ամէն տարի նոր միութեան մը զինանշանը շարժեն արիւնով, տառապանքով յուսաթի հոգիներու առջեւ: Ի՞նչ փոյթ:

Միայն լռութիւնն է մեծ, եւ լըռութեան մէջ է որ կը դարբնուի Անդրանիկներու, Զաւարեաններու հոգին:

Այժմ թող ըլլան նոյն իսկ երիտասարդներ որ բաժակ մը գինիի առջեւ իրենց «Մռայլ կիրակի»ն կ'երգեն:

Այս ցեղը մռայլ կիրակիներ շա՜տ է տեսեր: Հայ երիտասարդութեան հոծ բազմութիւնը եւ իրապէս ընտրանին, լուռ է: Անոնք պիտի խօսին երբ յանն հարազատ արիւնին ձայնը:

ՍԵՋԱ

ԿԻԼՈՒԶԾԱՏԵՐ ԵՄ ԵՍ..

— . —

Լանջին վրայ քաղաքիս,
Ուր դպիրը ցուցահանդէս են սար -
ևած,

Ա՜փ մը հող ալ ես ունիմ
Այնքա՜ն հպարտ եմ հիմա,
Իմ անունիս հո՜ղ մը կայ ..
Հարուստ եմ ես,
Մեծահարո՜ւստ,

Կալուածատէր եմ արդէն,
Կ'ատեմ աղքատութիւնը մրոտ,
Ո՞վ է ան որ կը յանդգնի ըսել ինծ.—
«Եկւոր ես դուն, հո՜ղ չունիս ..»:

Օ՜, սիւնափառ պատառ մը հո՜ղ ունիմ ես,

Որուն ներքեւ զա՜նձ մը կայ,
Ուր ամէն օր եկամուտ մը երկնային՝
Իմ հոգիիս, մտածումիս, ներշնչու -
միս՝

Աներեւոյթէն վա՜րկ կը բանայ ...
Կալուածս իմ՝
... Գերեզմանն է մայրիկիս,
Սի՜ւն մը ամբողջ ունեցածս թանկա -
գին,

Որուն տակը, փշուր մը փոս՝
Ինծի համար տիեզերքէն ալ մե՛ծ է...

×

Օ՛, հեգնութիւնը կեանքիս,
Երբ երախայ էի դեռ,
Կ'ուզէի նա՜ւ մը շինել իրեն անուան
սիրելի,

Բայց, սե՛ւ եկան օրերն հին,
Ու ոչ մէկ ծով ուզեց նողիալ .
Նաւն ընկղմած է հիմա:
Կ'ուզէի պալա՜տ մը կերտել,
Դեռ երազ էր, ա՛ն ալ փլաւ ..

Ցանկարծ, աղքա՜տ, տարագիր՝
Վիճակախաղը պարկաւ,
Ես կալուածատէ՜ր եղայ,
Եւ նաւ, պալատ,ե՛ւ հայրենիք ե՛ւ երազ՝

Շիրի՜մ մըն է,
Ափ մը ամի՜ն անոր տակ՝
Հարստութիւնս է համակ . .

ՌՈՒՍՏԱՆՈՐ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԵՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Զ.

Տ. Հ. Լօրընս (մեռաւ 1931ին) — չշփոթել զնդ. Լօրընսի հետ — նմանապէս արդի հոգեբանութեան կամ հոգեվերլուծական գիտութեան հետեւող մը վէպի մէջ, կը փառաբանէ ամէնէն աւելի բնազդը՝ մասնաւորաբար իր նախապատերազմեան վէպերուն մէջ: Անոր քով բնազդը կը շարժէ մարդկային մեքենան յաճախ ի բացակայութեան գիտակից մտքին:

Այն ինքնատիպ նկարագրութիւնները որ կը զարդարեն իր էջերը, բնութեան տեսարանները չեն դիտուած մարդկային սովորական աչքերով, այլ ներքին աչքերու, բնազդի աչքերու պատկերացումներն են յաճախ եւ դուն չես տեսներ իրերը, այլ կը զգաս զանոնք:

Մարդու գիտակից միտքը ենթակայ է տրամաբանութեան եւ կամքի հակակշռին, սակայն անգիտակիցը խաղալիկ է զգայարանքներու եւ զգացումներու ձեռքը, իր գործունէութիւնը կրելով հակասական հանգամանք եւ անձերը ենթակայ են հակասական զգացումներու տեւական մակընթացութեան մը: «Երբ նստաւ ան դիտելու քնքոյշ ծովը իր յարաշարժ շողերով, հեծեծանքը բարձրացաւ կուրծքին մէջ: Իր հեծեծանքին մէջ ծիծաղեցաւ: Ինչո՞ւ լացաւ, չէր ուզեր լալ: Այնքան գեղեցիկ էր որ խնդաց: Այնքան գեղեցիկ էր որ լացաւ» (Միածանը, Լօրընս):

Սէրը փոխած իր կլանող, հուժկու, հաստատուն նկարագիրը, դարձած է ժամանակակից վիպագրութեան մէջ յարափոփոխ, թեթեւ անկայուն զգացում մը: Պարունակողը փոխած է նաեւ դիմագիծը պարունակեալին:

Սէրը միջոց էր վիքթորեան շրջանին, դարձաւ վախճան էտուըրտեաններուն քով, իսկ ճօրճեան վիպասաններուն քով, տիպարները կամ հերոսները փոխուած սովորական անձերու, զգացումներն ալ կարծես կորսնցուցած են իրենց հերոսավայել խորութիւնը

«Կարծեմ, կ'ըսէ Փօլ, ես բան մը ունիմ որ չեմ կրնար սիրել: Երբ քովս է կը սիրեմ: Երբեմն, երբ կը տեսնեմ իբրեւ կին կը սիրեմ, բայց երբ կը խօսի, կը քննադատէ՝ մտիկ անգամ չեմ ըներ»:

«Ապագայի մասին մի խօսիր ինծի, ես ոչինչ գիտեմ: Հիմա ինծի հետ եղիր, այդքան միայն», կ'ըսէ Քլարային Լօրընս (Որդիներ եւ Սիրականներ):

Ժամանակակից վիպասանուհի մը, Սթելլա Պէնսըն իր Pipers and a Dancer (Սրնգահարները եւ պարող մը) գրքին մէջ կ'ըսէ Իփսիի (արդի աղջկան) համար: «Սէրը արմատ չունէր իր մէջ: Անոր համար սէրը բաղակցութիւն մըն էր փոքրիկ, ծլող հաճոյքներու: Հաճելի ունայնութեան վայելք մը, փորձառութեան ցանկութիւնը, ուրիշներու ունեցածէն պակաս բան մը չունենալու զգացում, չփորձուած մտային մտերմութեան դրդիռ եւն.»: «Պէտք չէ ես մէկուն հետ ամուսնանամ, կ'ըսէ Իփսին, որովհետեւ բարոյական զգացում չունիմ, պէտք եղածին չափ հաւատարիմ չեմ»:

Արդի վիպագրութեան մասին ընդհանուր այս հայեացքին մէջ կարելի չէ մի առ մի կանգ առնել այն բոլոր տաղանդաւոր վիպասաններուն վրայ, որոնց իւրաքանչիւրը համաձայն իր խառնուածքին եւ ճաշակին կը փնտռէ արտայայտութեան նոր եղանակ մը ցոլացնելու կեանքի պատկերը հոն, մեծատաղանդ Այտուս Հըքսլին վէպերու մէջ ստեղծած մտաւորական մթնոլորտով եւ գեղարուեստական թելիչքներով եւ որուեթ-ըօզ Պէրրնէկիւլա Սմիթ, Քէյթ, կենսունակ իր ...ւթին յափշտակութեամբ: Հոն է Շէյլա Սմիթ Քէյթ, կենսունակ իր ...դի վիպասանութեան նման:

Հոն է Ֆօրսթըրը իր A Passage to India-ով (Դէպի Հնդկաստան անցք մը) ուր անգլեւհնդիկ, մահմետական եւ հնդիկ տարրերու միջեւ բախում մը տեղի կ'ունենայ ողբերգական եղանակներով: Սակայն Ֆօրսթըր չէզոք պատկերացնողը չըսեր թէ իրաւունքը այսինչին կամ այնինչին կողմն է, այլ կ'ըսէ. «Այս է պատկերը: Եւ այս վերաբերմունքը ընդհանուր երեւոյթ է ժամանակակից վիպասաններուն քով: Կարծես թէ վիպասան Ճօզէֆ Քօնրէտի սա խօսքերը բնարանն են մեր գործս է, գրուած խօսքի ուժի շնորհիւ ձեզ լսել տալ, ձեզ զգալ տալ, մանաւանդ ձեզ տեսնել տալ: Այդ — եւ ոչ աւելի եւ այդ ամէն բան է»:

Ֆօրսթըր կը գործածէ աւանդական վէպի մեթոտը կառուցանելու պատմութեան շէնքը: Եւ ոչ միայն Ֆօրսթըր, այլ շատեր վէպ գրելու ատեն թէ վերլուծական եւ թէ վէպ - պատմական ձեւերը կը գործածեն ու թեքնիքը չէ անհետացած բնաւ եւ հաւասարապէս գործածութեան մէջ է:

Վըրճինիա Ուուլֆ, ոճով, ոգիով թեքնիքով ամէնէն արդիականներէն մէկն է: Արդի անհանգիստ, յարաշարժ կեանքի բաբախումը կը լսենք ամէնէն աւելի իր գործերուն մէջ:

Միւս ժամանակակից վիպասանուհիներու, Տօրթիհի Րիչարտսընի որու Pilgrimage-ը կը նմանցնի Փրուսթի A la recherche du temps perdu-ին), Քէթրին Մէնսֆիլտի եւ Ճէյմս Ճոյսի նման կը գործածէ «գիտակցութեան հոսանք» մեթոտը:

Այս այն մեթոտն է որ կը հիւսէ վէպը հինէն բոլորովին տարբեր, ինքնատիպ ձեւով մը: Անձնաւորութիւնները, գործերը, միջավայրը կը վերակազմուին թելադրութեամբ, անձերու յետ - հայեացքով, անոնց ապաւորութեամբ, գաղափարներու զուգորդութեամբ, ներքին ենթագիտակից հոսանքով: Իբրեւ վէպ արդիւնքը այնքան տկար է որ կարծես սարդի ոստայնով միացած ըլլայ կապերը, եւ ազուցուածքի այս թուլութիւնը կուտայ վէպին յաճախ տպաւորական նկարագիր:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն, յստակ եւ մելանով:

Ի ԽՈՐՈՑ ԱՆԴՆԴՈՑ

(ՁԱՏԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

«.... .. Կ'աւարտի գիշերը, որ, այս պահուս, մեհենական կոտւի մը պէս է, հովծփուն եւ արծաթաթուրմ: Համասփրումը կը սկսի հիմա փայլիլ անգայտ մթութեան մէջ եւ անուշահոտութեան զօլ նետել հովիտին խորը: Դաշտերու շամանդաղին մէջէն ահա կը ցոլցլայ ախոյեանը, որ պիտի ըսէր՝ երկրին աչքն է արթուն գիշերն ի բուն: Սարերէն՝ համասփիւռ ծաղիկներ անուշահոտութիւն կը ջրվիժեն: Կը մարմրի՛ աստղերուն կերպը երկնային սնդուսին մէջ: Պարտէզն սկսաւ մաքել ու սարսռալ:

Վա՜րդ, դուն զարմանահրաշ եւ աստուածափառ կենդանութիւն՝ սիրականս իմ, յաւիտենական լռութեան մէջ խորասոյզ եւ մտամտան գինովութեան անձնատուր, ըսէ՛, ի՞նչ ընեմ՝ երբ սիրտս շատախօս է ատուի մը նըման, եւ կտուցներէս կը կաթի սիրոյ գինին,— տե՛ս, կը սարսռա՜մ, անձրեւի պէս կը սարսռա՜մ՝ երբ, զարնանային այս տօնին, Զատկական խորհրդայայտնութեան այս հանդէսին, կը տխրիս յղի աղջկան մը պէս վեշտասան: Նուազելու վախը կ'ունենամ՝ երբ շունչդ կը հասնի ինծի, երկունքիդ տառապանքին հեւքը վրան:

Վա՜րդ, սէրն ի՞նչ է, չեմ գիտեր,— ես՝ աշակերտդ եւ բարեկամդ, ես՝ սիրականդ եւ տէրդ, ահա գիշերուան ներշնչումներուն եմ ապաւիներ, լըռութեան պահն եմ ընտրեր, ականջներս բնութեան սրտին եմ դրեր, ըսէ՛, իրա՞ւ է որ սէրը անծանօթն է, այն զոր չենք ճանչնար, այն որ խորհուրդ է հագած:

Ուրեմն լռէ՛ եւ գինովցիր մտածումներովդ,— ես պարտէզ պիտի զամ՝ երգելու հաւատարմութիւնս, յաւերժացնելու գեղեցկութիւնը գիշերին եւ խորհուրդին, փառքն անծանօթին:

Օրհնութի՜ւն քեզ, պարտէզներու գիշերահի, օրհնութի՜ւն, օրհնութի՜ւնս ..

Լուեց սոխակը:

Հեռուէն եկեղեցիներու զանգակներուն ղօղանջները:

Կը լուռնայ:

ՇԱՂՓԱՂՓԱՆՔ

Թռչուն մը.— Դղեակին դուռները կը բացուին ահա:

Նշենին.— Հիմա պիտի երեւի՛,հիմա պիտի երեւի՛, որքա՜ն գեղեցիկ եմ, ես պատրաստ եմ ընդունելու զինք:

Ցօղը.— Ափսո՜ս, ես պիտի երբեք չտեսնեմ: Ո՞վ է զատապարտեր զիս ապրելու այս անդունդին խորը, արեւին վախովը:

Ծաղիկ մը.— Ծիւղիկ - քուրիկ, զիս վե՜ր առ, վե՜ր, աւելի վեր, մինչեւ անդունդին եզերքը, որպէսզի տեսնեմ՝ երբ անցնի ճամբէն:

Եղէգը.— Իցիւ թէ ապրէի բարձունքին վրայ: Օրերէ ի վեր հառաչս կ'երկարեմ այս խոնաւ փոսին մէջէն,— զո՜ւր է, զո՜ւր, պիտի չտեսնեմ:

Թռչունը.— Արեւն ելա՜ւ, սարերն հագան Զատկական պատմուճան: Բարտիին գագաթը, ուր թառեր եմ, բիւրեղի կոտր է դարձեր կարծես: Եկեղեցիին փակեղը կը պաղպաղ պըրիսմակի մը նման: Դղեակին դուռներէն դրասանգներ են կախուած:

Հիմա պիտի գա՜յ

Սէզը.— Վիշտէս կը ցնցուիմ:Միշտ ջուրերուն եզե՞րքը պիտի ապրիմ: Երբեք անդունդէն դուրս աշխարհ պիտի չտեսնե՞մ, յաւիտեան պիտի լա՞մ, ըսէք, ես ինչո՞ւ չտեսնեմ.

Կնձնին.— Մի՛ լար, պզտի՛կ, օր մը հովը քեզ ալ կը տանի բարձունքներուն վրայ . .

Հովը.— Ո՞վ է, ա՞ղն է որ կուլայ: Ցիմա՜ր, եթէ գիտնայի՛ր ինչ որ ես գիտեմ, եթէ լսէի՛ր ինչ որ ես լսած եմ: Բարձունքներուն վրայ ցարասին ամէն օր կը պաղատի, իր տառապանքը կը պատմէ ինծի, յօ՜ղ կ'ուզէ որ տանիմ իրեն, բայց ի՞նչ օգուտ, արեւը կը խմէ իր ծոցէն: Ու ցարասին, ծարաւահիւծ, կ'ուզէ որ տանիմ զինք անդունդներուն մէջ նետեմ:

Սէզը.— Բայց ցարասին ուրախ չէ՞ որ բարձունքին վրայ է,— Ցարութեան առաւօտուն, երբ դղեակին դուռները կը բացուին եւ անծանօթ աստուածուհին դուրս կ'ելլէ պահ մը, եւ դէմքը ցոյց կուտայ աշխարհին, ինք ալ բախտը կ'ունենայ տեսնելու զայն, չէ՞:

Հովը.— Աստուածուհի՜, աստուածուհի՜, ի՜նչ բաներ կը հիւսէք: Բարձունքներու վրայ ապրողը կ'ըղձայ տեսնել անդունդներու խորը՝ ջուրերու ծոցը պառկող յաւերժահարսներ-ը, իսկ անդունդին մէջ ապրողները կ'երազեն բարձունքներու վրայ թառած դղեակին աստուածուհիները ...

Կաղնին.— Լռէ՛, հո՛վ, մի՛ գրգեր խոնարհները իրենց երազներէն ...

Թռչունը.— Ահա կուգա՜յ, գեղեցիկ է ան ինչպէս արշալոյսը, կը քալէ կարծես ամպերու վրայէն, մարդիկ ծնրադիր կ'աղօթեն իր անցքին վըրայ, իսկ բիւրաւոր աղջիկներ, ծաղկանման մշտիկներ բռնած, անուշահոտութիւն կը սրսկեն աղօթողներու գլխուն ...

Հովը.— Մեղաւորը այս թռչունն է, կը հիւսէ՜ կը հիւսէ՜ եւ խոնարհներուն հոգւոյն մէջ երազներ կը վառէ, թռչունին արհեստն է երգել, բայց դուք ինչո՞ւ կը հաւատաք, յիմարնե՛ր ...

Կաղնին.— Մի՛ անարգեր զայններ, հո՛վ, եթէ չհաւատան՝ կը խամրին, տառապողին հաւատք է հարկաւոր...

Թռչունը — Աստուածուհին հիմա կանգնած է ամպհովանիի մը տակ, որ ծաղիկներով հիւսուած հսկայ տաղաւարի մը կը նմանի ...

Թիթեռնիկը.— Մի՞շտ է արդեօք, երթամ տեսնեմ, ամէնօրեայ թափառումներուս մէջ տակաւին չեմ հանդիպած նման գեղեցկութեան մը:

Թռչունը.— Աստուածուհին ձեռքերը տարածեց եւ ահա կ'օրհնէ ժողովուրդը, ի՜նչ գեղեցիկ են շրթները

Անդունդին մէջէն կը լսուի ընդհանուր լաց մը,— կուլան բոլոր խոնարհ թուփերը եւ մացառները:

Ջուրը.— Ի՞նչ լաց է այս, յիմարներ, կուլաք անծանօթ աստուածուհի՞ն համար: Բայց ուրախացէք, որովհետեւ գեղեցիկը երազն է միայն — երազեցէ՛ք, երազեցէ՛ք ձեր անդունդին մթնշաղին մէջ: Տեսէք, ես կը փախչիմ բաց դաշտերէն, խոր խորատները կը մտնեմ, կը թաղուիմ ու նորէն յարութիւն կ'առնեմ, վասնզի միշտ պէտք է փոխուիլ, այլափոխուիլ: Գեղեցիկը գեղեցիկ չէ երբ մէկ այլ եւս փոխուիր, երբ ճանչցած էք անոր ամբողջ խորհուրդը. Գեղեցիկը ծանօթ հմայաթափ կ'ընէ ձեզ, երբ գիտէք անոր բոլոր գաղտնիքներուն գեղեցիկը խորհուրդն է միայն, երազը որ կը փոխուի: Ցիշեցէք սոխակին երգը, զոր լսեցիք գիշերը,— անիկա երգեց վարդին խորհրդաւոր լռութիւնը եւ երազներով լեցուն քուներ.

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՏԱՐԱԳՐԻՆ ԱՂՕԹՔԸ

ԽՄԲ. — Թուրք մեծատաղանդ գրագէտը, որ տարագիր է մինչեւ ալ այժմ եւ որուն յոբելեանը կատարուեցաւ անցեալ տարի, «Ցուցարերծի դրկած է այս նամակը։ Թուրքերէն բնագրէն թարգմանութիւնը կատարած է Ն. Աղբալեան, իսկ իր հսկողութեան տակ ոտանաւորի վերածած՝ Հայ ձե-ռարուեստի րէֆշ Մ. Իշխան.—

Կը յիշեմ ձեզ, հայրենի մեր այգիներ հոգեբով՝
փոսին վրայ ընդհանուր իմ հայրերուս դիակին,
Որոնք ինկան ջարդուած փազմնային կոյր ուժով
Օճախներու քով խաղաղ, աղետաւոր սեւ ժամին։

Եւ հիմա դուն ծայրէ ծայր մութ դամբարան ես միայն
Ցանօրններով, պալատով, աշտարակով քու շատ հին.
Հոն մոլուցքն է ռոռխին, հոն կը շաչէ խարազան,
Հոն կը թափի առատ արիւն, ինչպէս գինին բաժակին։

Օ՛, չմնաց ալ ո՛չ մէկ անհնարին տառապանք,
Որ չըլլայիր ճաշակած քու կեանքիդ մէջ, հայրենի՛ք,
Այն սեւ օրէն, երբ ամբողջ լիրբ ձեռքերու լուծին տակ
Փախուեցար մութ դժոխքի, դուն իմ դրախտ գեղեցիկ։

Բայց կենդանի՛ ես դուն դեռ սօսիններու դողին մէջ
Եւ վտակի բարբառին եւ սրբազան լռութեան.
Իսկ երգին մէջ հայրենի՝ մեր հին աւիւնն է անշէջ,
Արցունքը մեր մայրերուն, կանչը հաղմին ռազմական։

Զոհուածներու արիւնէն կ'աճին անմահ ծաղիկներ,
Արդարներու մատուռնէն՝ ռազմախումբիր յաղթանէն.
Ու անդութիւնը կուտայ ապագայի անուրջներ՝
Ըլլալով բոյն ու օրրան, ուր եսկաներ կը ծիրեեն։

Իմ Հայաստա՛ն, կը լսե՞ս ռազմակոչն այս տեղատար,
Քու դրօշնե՞րն են արդեօք կը ծածանին իմ դիմաց։
Ընդունէ՛ ինձ, մի մերժեր, բազմաչարչար իմ եղբայր,
Առանց չարաչիտ տրտունջի, կշտամբանքի ուշացած։

Ես լիովին սառեցայ ցուրտ աշխարհի մէջ հեռուն,
Կարօտը մեր երգերուն կը մնռնայի ես այնտեղ.
Մօրս նոյն իսկ, որ տուաւ ինծի արիւնն իր ներուն,
Ու աշխարհն իմ հոյակապ կը թուէր խորթ ու շատ նեղ։

Բայց այս գիշեր վերջացա՛ւ, այժ չմնաց իմ վրան.
Օրերս ամբողջ փոխուեցան բեմորմներու մթատուեր՝
Խաղաղութեան վրայ լոռ շիրիմներու սրբազան,
Ուր կը ծաղկի մրտենին ու կ'արտասուեն ռռեիներ։

Անցեալդ, իմ մայր Հայաստան, երեւցաւ ինձ Գողգոթա,
Լաւ է ուրեմն ինձ համար, իբր հարազատ մէկ եղբայր՝
Չարչարանքի խաչին վրայ ըլլամ քովկիդ հետ հիմա,
Քան թէ ոխով պահանջեմ Պիղատոսէն վառարար,
— Ի խա՛չ, ի խա՛չ հան զդա։

Վ. Ի. ՆԵՄԻՐՈՎԻՉ ԴԱՆՉԵՆԿՕ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐՈՎ

— o —

Մեր երկիրը հին ժամանակներից
Պառուցել է մեծ լեռների վրայ
Եւ հարթ դաշտերում,
Թշնամիների դէմ անդուլ պայքարել,
Եւ շատ անգամ էլ եղեգի նման
Զոհել է արիւն.
Մենք հնտազօտում
Ու ավարում ենք դէպքերն անցեալի
Հին - հին օրերից
Մինչ այսօր հասած.
Ուր մտասան
Զարխաչ
Ցանցում,
Ցատապում,
Բայց կուռում էր միշտ կամքով անսասան։
Մի անգամ ձմրան
Այն դաժան ամսին,
Երբ պիտի ծաղկէր մի վառ առաւօտ.
Մեր երկրում կռուի հրդեհ բռնկեց.
Կրակը հասաւ
Մինչեւ մեծ լեռան գագաթն ահաւոր։
Եւ շանթը կիսեց
Խաւարը ջղի,
Եւ շանթն ընկաւ
Լերան շաւիղին,
Հուրն իր բոցերով
Աշխարհում քայլեց
Եւ արեւ մի նոր
Մեր գլխին փայլեց։
Այսօր այդ օրուան դիմաւորում ենք
Բաց դրօշներով
Ու թէժ երգերով։
Դո՛ւ, աշխատանքի հարազատ երկիր,
Քեզնով ենք ուրախ
Եւ քեզ ենք երգում
Ներդաշնակ ռիթմով մեր ազատ երգի։

ՍԱՆԴՐՕ ԵՈՒԼԻ (Վրացի)

ՋԱՏԻԿԸ

— o —

— Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց։

Գաղափարի մը յաղթութեան տօնն է։ Գաղափար որ կը պայծառակերպուի լոյսի եւ քարերն ու գէնքերը տապալելով կը բարձրանայ ճառագայթեղէն շառաւիղի մը նման։ Տառապանքի մը վախճանական հանդէսն է։ Տառապանք որ հոգեղինացած կը հրաշափոխուի անհուն երանութեան։ Աստուած մը կ'ելլէ գերեզմանէն, պատռած իր հողէ հանդերձանքը եւ ընելով դիտապաստ դաժան զօրքը գերիշխանութեանց։ Չարչարեալ, խաչեալ ու թաղեալ շունչն է Արդարութեան ու Հաւասարութեան, ու Ճշմարտութեան եւ Եղբայրութեան, ինչպէս եւ անչափելի մաքի Մեծութեան որ կը կանգնի հրաշափառ իր գերեզմանին վերեւ ու կը ծփայ բուռումնաւէտ լոյսերու ասպանին մէջ։

Որքան զմայլելի է այս աստուածային դիւցազներգութիւնը։

Եւ այսօր ահա, աշխարհը քրիստոնէութեան, մեծահանդէս կը տօնէ այս աստուածավէպը իր բոլոր մայր տաճարներուն, եկեղեցիներուն ու մատուռներուն մէջ։

Բիւր բիւրաւոր զանգակներու տակէն անթիւ զուարթարար սոխակներ կը թռչին ու կ'երգեն։ Գունագեղ ապակիներուն վրայ ժպիտներու զարդանկարչութիւն մը կը գծագրուի։ Գարունը իր ծաղիկներով բազմած է խորաններու վրայ եւ աստուածարժան երգեցողութիւնները խունկի ծուխեր գգեցած են։

— Փա՛ռք Յարութեան Յիսուսի Քրիստոսի։

Ու մայրական բնութիւնն ալ կ'ապրի իր հրաշափառ յարութիւնը։

Կը շողշողայ արեւը վերանորոգ պերճութեամբ։ Իր ճաճանչները ծափ կը զարնեն խանդավառօրէն։

Ծառերը հարս են եղեր ու պարտէզները հարսնետուն։

Աշխարհը խրախճանքի սեղան է սարքեր։

— Փա՛ռք Յարութեան։

Մինակ դուն ես անզատիկ, ո՛վ իմ չարչարեալ, խաչեալ ու տառապանքի սեւ ալիքներուն մէջ թաղեալ ցեղս։

Մինակ դուք էք որ Զատիկ չունիք, ո՛վ իմ ազգակից ու տանջակից եղբայրներ։

Քանզի չեկաւ դեռ Մեսիան Այրարատեան աշխարհին։

Քանզի տակաւին մեր մեծամեծ Տառապանքը չկանգնեցաւ ոտքի, բիւրակնեան լոյսերը իր գլխուն վրայ թաղադրուած

Դեռ Քրիստոս մը կայ թեւեռեալ հսկայ խաչի մը վրայ, վարդակարմիր խոցերով։

Ո՛վ քրիստոսանման ցեղ, հաւատա եւ քու յարութեանդ։

Հաւատա տառապանքին վախճանականութեան եւ յաղթութեանը գաղափարին.

Պիտի գայ քու ալ Զատիկդ, պիտի գայ այսպէս գարնան առաւօտով, պիտի գայ իր ամբողջական արդարութիւնով, իբրեւ զարդաշ ունենալով Հազարամեայ Արշալոյսը։

Հաւատա՛, ջերմեռանդօրէն, այն մեծ Զատիկին որ բիւր բիւրաւոր դամբաններ ու խուցեր տապալելով գալոց է նովին մարմնով։

Պիտի գայ եւ հայկական Զատիկը ու կրկին եղեմի պիտի հրաշափոխէ Հայաստան աշխարհը։

Պիտի գայ, պիտի գայ մեր ալ Զատիկը իր ասաղակերպ ծաղկունքով, իր աղաւնակերպ թռչուններով, իր աստուածատաք լոյսերով։

Պիտի գայ մեր ուշացած Զատիկներուն Զատիկը ամենասուրբ երաժշտութեան մը նման, ամէնէն հոգեղէն բանաստեղծութեան մը նման, ամէնէն արդար Արդարութեան մը նման, խղճմտանքի մը նման, Արքայութեան մը նման, երջանիկ արցունքներու նման։

Եւ այն ժամանակ, Յիսուս անգամ մը եւս յարութիւն պիտի առնէ իր երկնային եօթնէրորդ անհունութեան անծայրածիր դամբարանէն, գալ կանգնելու համար Այրարատեան աշխարհի արտերէն մէկուն ծայրը եւ իր արտասուքներով ողողելու համար մեր հողը։

Եւ այն օրը բոլոր Հայերը բոլորապար պիտի դառնան Հայաստան աշխարհի շուրջը, տօնելով արմենական Զատիկը թմբուկով, ծնծղայով, քնարով եւ այլ նուագարաններով։

Հաւատամք եւ փառաբանեմք մեր գալոց Յաղթութիւնը, մեր լուսակարկաչ Զատիկը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԱՄԵՆԱՀԻՆ ՊԱՊԻՐՈՍԸ

— o —

1847ին, Էպիպտապէտ Փրիս տ'Աւէն Ֆրանսայի Ազգ. Մատենադարանին նուիրեց պապիրոս մը, զոր գնած էր Ֆելլահէ մը, Դրահ – Ապուլ - Նեկկայի ժամատան մէջ պեղումներ կատարած ժամանակ. Փրիս կը կարծէր թէ Ֆելլահը զայն գողցած էր փարաւոն Անտուֆի (Թեպէեան ԺԱ. հարստութիւն) մահճատունէն։

Նորագոյն քննութիւնները հաստատեցին, որ պապիրոսը աւելի հինէն կուգայ.

Պապիրոսը 75.05 երկար է, 05.15 լայն։ Գրութիւնը գործն է երկու նահանգապետներու, որոնք կարեւոր դիրք մը կը գրաւէին փարաւոնեան առաջին հարստութեան շրջանին, ուրեմն Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ։

Հետաքրքրական է բովանդակութիւնը, իր տեսակին մէջ եզական, եւ կենցաղավարական կամ բարոյական արժէք ունի, գրուած՝ ոչ միայն ի պէտս ազնուականներուն, այլ եւ բոտորին դասակարգերուն։ Հրահանգներ են կամ պատժական տնօրինութիւններ՝ ուտել – խմելը չափաւորելու, վերջապէս պարտագրութիւններ՝ հօր մը պարտականութեանց մասին իր զաւակներուն հանդէպ, այլ եւ կնոջ յարաբերութիւններու, զաւակներու դաստիարակութեան մասին։

Կը թարգմանենք քանի մը կէտեր։

Երբ ընկերութեան մը մէջ ճաշի նըրաւիրուած ես, սիրած ճաշերուդ վըրայ մի՛ իյնար։ Պահ մը պիտի ճնշուիս, սակայն յիշէ որ շատակերութիւնը յատուկ է ստորաքաս մարդոց, որովհետեւ կենդանական բան մը կայ անոր մէջ։ Անիկա որ իր ժամանակը կ'անցընէ իր որովայնին հոգերով միայն, շատ անպիտան մարդ մըն է։

Մի կարծրացներ զաւակներուդ սիրտը, բայց վարժեցուր զանոնք կարգապահութեան։

Ամբարտաւան մի՛ ըլլար՝ գիտցածիդ համար։ Խօսէ՛ տգէտին հետ այնպէս ինչպէս իմաստունին հետ, որովհետեւ արուեստի սահմանները փակուած չեն եւ ոչ մէկ արուեստագէտ կրնայ տիրանալ այն կատարելութեան որուն կը յաւակնի հասնիլ։

Փակել օրէնքին անցքը, կը նշանակէ բանալ բռնութեան անցքը։

Մարդ մը կրնայ ստացած մը դառնալ, երբ պետն է ցեղի մը, որ իրեն կը հետեւի վստահութեամբ։

Աշխոյժ եղիր կեանքիդ ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, գործելով աւելի քան ըսուած չէ։ Սակայն անարդարութիւն մի գործեր երբեք, որովհետեւ անիկա որ ի չարը կը գործածէ իր ժամանակը, դատապարտելի մարդ մըն է։

Այն մարդը որ տէրն է իր հոգիին, աւելի բարձր է անոնցմէ զորս Աստուած օժտած է ձիրքերով եւ բարիքներով, իսկ այն մարդը որ կը հաստատէ իր կիրքերուն, կ'իյնայ կնոջը ներքակայ ատտիճանի մը վրայ։

Անկեղծ բացատրութիւն մը ստանալու միջոցն է մտիկ ընել բարեացակամութեամբ։

Ուր որ կը մտնես, մի մօտենար կնոջ։

Գեղագրգիռ խօսքեր մի՛ կրկներ, ոչ ալ լսէ։ Այդպիսի խօսքերը կը պատկան բոցբոքած հոգիներէ։

Երբ կը խօսիս, գիտցիր ճանչնալ թէ ի՛նչ դիտողութիւն պիտի ընեն Ռեզի։

Հրամայէ՛ միայն ղեկավարելու համար, ինքնիշխանութիւնը աղէտի կը յանգի։

ԼԻՑՏԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

—

Այս օրերուս ամենուրեք կը տօնուի Լիցտի մահուան յիսնամեակը։

Ֆրանց Լիցտ ծնած է Րայտինկի մէջ (Հունգարիա) 1811ին, ու մեռած Պայրէօթի մէջ 1836ին։

Վաղահաս տաղանդ մըն էր, դեռ մանուկ՝ հայրը նշմարեց որ Ֆրանց օժտուած է երաժշտական հրաշալի կարողութիւններով։ 6 տարեկան էր երբ Փրէսպուրկի մէջ տուաւ իր առաջին համանուագը, որով կը սկսի իր փառայեղ վերելքը երաժշտական պատմութեան մէջ։ Հունգար ազնուականները, որոնք ներկայ էին առաջին համանուագին, այնքան խանդավառուեցան, որ նիւթական միջոցներ հայթայթեցին, որպէսզի փոքրիկ Ֆրանցը հետեւի երաժշտական ուսման։ Ֆրանց կ'աշակերտի, Վիէննայի մէջ, նշանաւոր դաշնակահար Ցերնիի, որուն ղեկավարութեան տակ, քանի մը ամսուան մէջ, Ֆրանց Լիցտ զարմանալի յառաջդիմութիւն մը ցոյց կուտայ ու կը դառնայ արդէն առաջնակարգ արուեստագէտ մը։ Լիցտի անունը ծանօթ է արդէն երաժշտական շրջանակներուն, սակայն հայրը կ'ուզէ որ Լիցտ երեւի, անգամ մըն ալ, Փարիզի մէջ։ Կատարեալ յաղթանակ մը կը դառնայ Լիցտի երեւումը Փարիզի մէջ։ Ֆրանսայի մէջ բարեկամութիւն կը հաստատէ Հիւկոյի, Լամարթինի, Շոփէնի, Ժորժ Սանի եւ Պերլիոզի հետ։

Ստեղծագործական բեղուն հունձք մը տալով հանդերձ, Լիցտի հոգին կը տառապի երկու աշխարհներու միջեւ, — մարդկային եւ երկնային։

Հայրը կանուխէն մարգարէացած էր վախով մը — «Կը վախնամ որ կիները կը խորտակեն քեզ»։ Արդարեւ բազմաթիւ գեղուհիներ գրագեցուցին Լիցտի հոգին, խռովելով ու փոթորկելով։

Միւս կողմէ, տակաւին պատանի, միսթիք հակումներ ունէր եւ երկնային աէր կ'երազէր։ Թէեւ մասամբ այդ միսթիքութիւնը իր ստեղծագործական հրաշալի թափին եւ երիտասարդութեան մէջ, սակայն վերստին յայտնուեցաւ նոյն հակումը չափահասութեան մէջ։ Ուստի ձգեց ամէն բան, ու վանք մը քաշուեցաւ։ Ժամանակ մը վերջ վերադարձաւ Պայրէօթ, ուր մեռաւ։

Իր սիրած կիներէն՝ ծանօթ է կոմսուհի Մարի տ'Ակու, արուեստագէտ հոգի մը, որ կրցաւ ճանչնալ եւ գնահատել Լիցտի հոգին, — լքեց ամուսինը եւ Լիցտի հետ փախաւ Զուիցերիա, (այս կինը եօթէն, Դանիէլ Շթէրն անունով, ռոմանթիկ գեղեցիկ էջեր տուաւ գրականութեան)։ Այս կնոջմէ Լիցտ ունեցաւ 3 զաւակ, Կը աղջիկ, որոնք ամուսնացան նշանաւոր դէմքերու հետ, (երկրորդը՝ Հանս տը Պիւլովի հետ, զոր լքեց ամուսնանալու համար Վակնէրի հետ)։ Լիցտ յետոյ կապուեցաւ իշխանուհի Շայն - Վիտկենշտայնի հետ, զոր ճանչցած էր Քիեւի մէջ 1847ին։

Լիցտ շատ օգտակար եղած է Վակնէրի, նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Եւ այս երկու դէմքերը յեղաշրջած են երաժշտութիւնը, խանդավառած ամբոխները։ Անհուն ցաւալ մը ունին Լիցտի գործերը, — գորհ, շարժում, ջերմութեան ալիքներով թրթռուն։ Ունի նաեւ փոքրիկ ուսումնասիրութիւններ Վակնէրի եւ Շոփէնի երաժշտութեան մասին։ Տիկին մը Լայփցիկի մէջ հրատարակեց Լիցտի նամակները։

ՍԷՆԹ – ՊԷՕՎ

ԱՂՔԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— • —

Ֆրանսացի հռչակաւոր քննադատը, որ բժշկութիւնը ծառայութեան թողուց քննադատութեան, շնորհիւ իր թղթակցութիւններուն որոնք հրատարակուեցան դեռ վերջերս՝ կը տեսնուի որ շատ աղքատ ապրած է, գրեթէ թշուառ։ Գիրք շատ կը գնէր, կարդալ կը կարդար, սակայն չահած դրամը չէր բաւեր իր ապրուստին, ո՛ւր մնաց գիրք գնելու իր հիւանդութեան։ Միշտ դրամը պակսած է այս մեծ քննադատին, եւ սակայն երբեք նուաստացած չէ՝ դրամ խնդրելու համար ասկէ կամ անկէ։ Եղած են օրեր, երբ օրը մէկ անգամ միայն ճաշած է, բայց չէ զիջած հրատարակիչին կամ թերթի մը տնօրէնին ներկայանալ՝ դրամ մուրալու համար։ Իր բարեկամները, ծանօթ իր կացութեան, աշխատած են օգնել, բայց Սէնթ Պէօվ չէ ուզած ծախել իր հպարտութիւնը։ Նախարար մը, Կիզօ, աշխատանք կը հայթայթէ իրեն, ու Սէնթ Պէօվ դրամ կը ստանայ՝ կամակութեամբ միայն կ'ընդունի, վախնալով երախտապարտ ըլլալ նախարարին, որ կրնար, օր մը, յօդուած մը ուզել քննադատէն իր մասին։ Ընդհանրապէս ապրած է Revue des deux mondes-ի գրած յօդուածներով, — այդ պատճառով ժամօրեայ հացին կ'անուանէ այդ պարբերաթերթը։ Հակառակ իր թշուառութեան՝ երբեք չէ ուզած հրաժարիլ իր «վայրենի կեանքէն», նոյն իսկ մերժած է յօդուած գրել ժամօրեայ հացը ստանալու համար, «ճարտարարուեստական գրականութիւն» անուանելով ապսպրուած յօդուածները, որոնցմէ կը խորշէր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴՈՆԻՐԱՄ ԵՒ ՍԱԲԱՑԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Այն օրերուն, երբ Դաւիթի որդի Սողոմոն յաղթական կայսրութեան սահմանները ընդլայնեց, Սաբայի Թագուհին, Պլաքիտան, եկաւ Երուսաղէմ՝ ամէնէն իմաստուն թագաւորին առջեւ խոնարհելու եւ անոր հըրաշակերտ ու խոհուն կառավարումին վրայ հիանալու համար։

Սողոմոն Սաբայի Թագուհին ընդունեց՝ հագած ապրշում ու ոսկի, նստած մայրիէ եւ ոսկեզօծ գահին վըրայ ու ոտքերը դրած ոսկեայ յենարանին։

Թագուհին, նախ, ոչ թէ մարդ, այլ ոք եւ է արձան մըն է զոր կարծեց տեսնել, որուն ձեռքերը, ոտքերն ու վիզը կերտուած ըլլային փղոսկրէ։ Բայց ահա, կենդանացաւ այդ արձանը ու կանգնեցաւ զինքը դիմաւորելու համար։ Ու Պլաքիտա միայն այն ատեն հասկցաւ թէ իր առջեւ կը գտնուի նոյն ինքն իմաստուն ու մեծ Սողոմոնը։ Սողոմոն Պլաքիտային տեղ տուաւ իր քով։ Ու ան հիացաւ, ինչպէս որ եւ է մէկը պիտի հիանար, Սողոմոնի հոյակա՛պ գահը տեսնելով։

Ու Պլաքիտա Սողոմոնին բերաւ սքանչելի՛ ընծաներ.

Ու անոր առաջարկեց լուծել երեք հանելուկներ։

Բայց, «զգերիմաստունը», Սաբայի իմաստունին միջնացաւ յաջողեցաւ աւելի շուտ տեղեկանալ անոնց իմաստին, քահանայապետ Սատոքին հրամայեց պատրաստել անոնց մեկնութիւնները ու զանոնք տալ Պլաքիտային՝ առանց երկար բարակ մտածելու։

Ու յետոյ Թագուհին տարաւ այն տաճարին առջեւ, զոր նոր կը կառուցանէր՝ ի պատիւ Եհովայի։ Բայց երբ մօտեցան շէնքին, Թագուհին տեսաւ որթատունկի կոճղ մը, որ հանուած էր հողէն ու անփութօրէն նետուած։

Եւ ուր որ կ'երթար Թագուհին, իր վերեւ կը թեւածէր «Հուտ – Հուտ» զարմանալի թռչունը։

Թռչունը, երբ տեսաւ կոճղը, սկսաւ զառնօրէն ճչալ։ Ու Թագուհին անոր ճիչէն հասկցաւ թէ այդ կոճղը իր մէջ կը պահէ գաղտնիք մը։ Ապահով վարար, ան սրբազան գանձ մըն է, քանի որ կրցած է Սողոմոնի զայրոյթ պատճառել։

— Դուն, ըսաւ Պլաքիտա՝ Սողոմոնին, քու փառքդ հիմնած ես քու նախահայրերուդ գերեզմաններուն վրայ։ Այս այգին ...

Բայց, Սողոմոն ընդմիջեց Թագուհին՝ հեգնեալ խօսքերով.

— Ես հրամայեցի որ զայն հողէն դուրս հանեն ու անոր տեղ կառուցանեն բագին մը՝ ծիրանաքարէ ու ձիթենիէ, եւ զայն զարդարեն շորս ոսկեթեւ քերովբէներով։

Թագուհին, որ չէր ունկնդրեր Սողոմոնի, շարունակեց իր խօսքը.

— ... Այս այգին սուրբ է։ Ան տնկուած է Նոյի կողմէ, որ նախահայրն է քու ցեղիդ, եւ այդ ցեղին սերունդը, չարագործին նման, պիտի զամուի այս ծառին, որ քեզի համար սուրբ պէտք էր ըլլար։

Սողոմոնի սիրտը լեցուեցա՛ւ սիրով ի տես հարաւային Թագուհիին, ու անոր առջեւ կանգնեցաւ՝ ինչպէս ծառան կամ ստրուկը իր տիրոջը առջեւ։

Ու Պլաքիտայի սիրտը տրոփեց Սողոմոնի սէրէն։ Ու անոր ազերանքներուն պատասխանեց՝ իր կինը դառնալու համաձայնութեամբ, ըլլալով, այլապէս, Թագուհի Հրէից։

Թագուհին ուր որ երթար, — արքայական պալատ՝ դիտելու համար զայն, կամ տաճար՝ որ բարձրացած էր Եհովայի ի պատիւ, եւ կամ ուրիշ որ եւ է սքանչելիք այցելէր, — իր այն հարցումին թէ՝ «ո՞վ է այս բոլորին ստեղծագործիչը», Սողոմոնէն կը ստանար միեւնոյն պատասխանը.

— Անիկա գործն է զգուշելի արարածի մը, որ Ադոնիրամ կը կոչուի եւ ինծի ուղարկուած է Տիւրոսի թագաւոր Քիրամի կողմէ։

Պլաքիտա փափաքեցաւ տեսնել Ադոնիրամը։ Բայց, իր այդ ցանկութիւնը հաճելի չեղաւ Սողոմոնին։ Ան կը ճգնէր վանել իր մտածումները, երբ Թագուհին ցոյց կուտար տաճարին սիւները՝ որոնք իրենց գեղեցկութեամբ այնքան գրաւիչ էին, կերտուած կենդանիներու արձանները։

Սողոմոն անոր ցոյց տուաւ նաեւ գահը, որ շինուած էր փղոսկրէ եւ ոսկիէ ու զետեղուած՝ իրեն համար՝ բագինին դէմ։ Բայց, երբ Սողոմոն սկսաւ Թագուհիին խօսիլ Մեղրի Ծովի մասին, որ պիտի հոսէր, Թագուհին կրկին հարցուց.

— Բայց, ո՞վ կանգնեցուց այս սիւները, ո՞վ կերտեց այս արձանները, ո՞վ շինեց այս գահը։ Ու ո՞վ պիտի հոսեցնէ Մեղրի Ծովը

— Այս բոլորը գործերն են Ադոնիրամի, ստիպուեցաւ պատասխանել Սողոմոն։

Ու ան հարկադրուեցաւ, այլեւս, ընթացք տալ՝ Ադոնիրամը տեսնելու անոր փափաքին՝ զայն չվիրաւորելու համար։

Ու Սողոմոն հրամայեց Ադոնիրամը հանել Պլաքիտայի՝ հարաւային Թագուհիին առջեւ։

Մահկանացուներէն ոչ ոք գիտէր ցեղն ու հայրենիքը այս խորհրդաւոր ու մռայլ անձնաւորութեան։

Ադոնիրամեան հանճարը այնքան բարձր է երկրային հասարակ մարդոց հանճարէն, որքան բարձր է լեռը՝ որ եւ է փոքր զառիվերէ, որ կը գտնուի անոր ստորոտը։ Անոր ամբողջ ոչ - մարդկային անձնաւորութիւնը ցոյց կուտայ խոր արհամարհանք մը դէպի մահկանացուները։ Ու արդար է այդ արհամարհանքը, — որովհետեւ մարդկային սեռէ չէ ան, որ իբրեւ օտարական կ'ապրի Ադամի յաջորդներուն միջեւ։

Ադոնիրամի Ադամէն չի սերիր, այլ Կայէնէն, հակառակ անոր որ Եւան իրեն ալ մայր է, ինչպէս Աբէլին, բայց Կայէնի հայրը Էպլիսն է։

Էպլիսը, լոյսի հրեշտակը, չկրցաւ դիտել Եւայի հրապոյրները, առանց զայն տենչալու ...

Իսկ Եւան կրնա՞ր անոր վեհ սիրոյն դիմանալ։ Ու Կայէնի հոգին, որպէս կայծ մը Էպլիսի հոգիէն, անհամեմատօրէն բարձր էր Աբէլի հոգիէն։

Կայէն փափկանկատ էր Ադամի հանդէպ եւ անոր կը ծառայէր իբրեւ նեցուկ՝ ուժաթափ ծերութեանը շրջանին։

Թարգմ.՝ ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(Շար.)

(1)

Իտալիա պիտի գրաւէ ամբողջ Եթովպիան

Հռոմի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ այլեւս չեն ծածկեր թէ բոլոր միջին ծրագիրներուն ժամանակը անցած է։ Նոյն իսկ կասկածելի կը թուի որ Իտալիա ընդունի հոգատարութիւն մը Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ։ Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Իտալիոյ ծրագիրն է Եթովպիոյ ամբողջական գրաւումը, կատարեալ զինաթափութեամբ։ Թերթերը բացէ ի բաց կը խօսին այս մասին, շեշտելով թէ Իտալիա պարտաւոր է ամէն բանէ առաջ ամրապնդել իր ապահովութիւնը արեւելեան Ափրիկէի մէջ։ Առանց վերջնական եւ ամբողջական նուաճման, Եթովպիա պիտի շարունակէ, կ'ըսեն, քառասուն տարուան խաղերը։ Իտալիա չի հանդուրժեր որ նոյնիսկ դէպի ծով ելք մը տրուի Եթովպիոյ, քանի որ առով պիտի դիւրանայ զէնքի փոխադրութիւնը։

Միւս կողմէ Հռոմի մէջ կը պնդեն թէ Եթովպիոյ բոլոր կենսական կէտերը Իտալիոյ ձեռքը պիտի իյնան շատ չանցած եւ թէ հաշտեցական ողբերգութեան վերջին արարն է որ կը կատարուի։ Վերջնական վախճանին համար Իտալիա վճռապէս պատրաստ է ամէն բանի։ Այս հոգեբանութեան մէջ Անգլիոյ թռնած դիրքը ուրիշ բանի չի ծառայեր եթէ ոչ պատերազմը երկարաձգելու։ Իտալական շրջանակները դիտել կուտան թէ անգլիական քաղաքականութիւնը չունի որ եւ է գործնական հանգամանք, հիմնուած չըլլալով որ եւ է իրականութեան վրայ, հետեւաբար ան է պատասխանատուն թափած արիւնին։ Լոնտոնէն Ատտիս-Ապէպա մէկ քառ կը բաւէ, որպէսզի զինադադար հռչակուի 48 ժամէն։ Եթովպիոյ տրուած բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը պարզապէս կը ծառայէ պատերազմը երկարաձգելու եւ Նէկիւսը վտանգաւոր ինքնախաբութեանց մղելու։ Այս հանգամանքներուն մէջ զարմանալի է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը յամառի իր օրկաններն ու գրասենեակները դնել ի սպաս անյոյս դատի մը։ Կը թուի թէ Ժընեւի մէջ դեռ պիտի շարունակեն վիճաբանիլ, երբ այլեւս գոյութիւն չպիտի ունենայ անկախ Եթովպիա մը, որպէսզի պաշտպանեն։

Լոնտոնի Գերմանական դեսպանը յանկարծամահ

Ուրբաթ առտու յանկարծամահ եղաւ Լոնտոնի գերմանական դեսպան Ֆոն Հէօշ, իր սենեակին մէջ, երբ կը հագուէր։ Անկողինէն ելած էր կատարելապէս առողջ, սովորականին պէս, բայց յանկարծ տկարութիւն մը զգալով գետին ինկաւ եւ մեռաւ քանի մը վայրկեանէն։ Իր անձնական քարտուղարը, որ քովն էր, անմիջապէս հեռաձայնեց դեսպանատան խորհրդական իշխան Պիզմարքի, ինչպէս եւ միւս բոլոր պաշտօնեաներուն։ Լուրը առաջին լրողներէն մէկը եղաւ Խոտ. Բիր Թագաւորը, արտաքին նախարարութեան միջոցաւ։ Բազմաթիւ անգլիացի պետական մարդիկ, որոնց մէջ կը գտնուէին Մաքտոնըլտ եւ Սըր Ս. Հօր, խորապէս կ'ողբան հանգուցեալ դեսպանին մահը, գնահատելով անոր արժանիքները։ Լուրը մեծ յուզում պատճառեց Պերլինի մէջ, ուր կը զգան թէ մեծ պարապ մը կը բացուի այս փորձ դիւանագէտին մահով։ Բոլորն ալ կը խոստովանին թէ Լոնտոնի դեսպան նշանակուելէն ի վեր մեծապէս բարւոքած էին Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները, ինչպէս անկէ առաջ, Ֆրանսայի հետ։ Մանաւանդ վերջին երկու ամիսներու ընթացքին դեսպանը շատ մեծ ծառայութիւններ մատոյց, այնքան տաժանելի բանակցութեանց առթիւ։

Ֆոն Հէօշ ծնած էր 1881ին, Տրէզտէնի մէջ։ Համալսարանական շրջանը աւարտելէ յետոյ իբրեւ իրաւագէտ, մտաւ դիւանագիտական ասպարէզը. յաջորդաբար պաշտօններ վարելով Փէքինի (1907), Փարիզի (1909), Մատրիտի (1910), Լոնտոնի (1911) եւ Սոֆիայի (1915) մէջ։ Քանի մը ամիս իբրեւ սպայ ծառայելէ յետոյ, նշանակուեցաւ կցորդ Պոլսոյ գերման դեսպանատան (1916), յետոյ Պերլին կանչուեցաւ իբրեւ անմիջական գործակիցը արտաքին նախարարին։ Դարձեալ դիւանագիտական պաշտօններ վարելէ յետոյ 1918—1921, դրկուեցաւ Փարիզ, իբրեւ դեսպանատան խորհրդական, իսկ դեսպան նշանակուեցաւ 1924ին։ Այդ հանգամանքով գործօն դեր կատարեց Լոքառնոյի դաշինքին բանակցութեանց առթին։ 1932ին նշանակուեցաւ Լոնտոնի դեսպան, մնալով մինչեւ իր մահը։ Լոնտոնի, ինչպէս Փարիզի մէջ մեծ յարգ կը վայելէր իր աչնուապետական կենցաղավարութեամբ եւ իր սահղծած յարաբերութեանց շնորհիւ էր որ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ՝ Հիթլէրի լիազօրը յաջողեցաւ դեր կատարել Մեծն Բրիտանիոյ բարձր շրջանակներուն մէջ։ Հաւանական է որ Ռիպպէնթրոփ Լոնտոն վերադառնայ, վարելու համար գործերը։ Կ'ըսեն թէ Ֆոն Հէօշ 100 ձեռք հագուստ կը պահէր, միշտ պատրաստ՝ յարմարելու բոլոր առիթներուն։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՑԷՓԼԻՆԸ, « Հինտէնպուրկ», որ փորձարկէր բռնուած էր Ֆրիտրիխսհաֆէնի վրայ, յաջողեցաւ իր կայանը (Գերմանիա) հասնիլ անցնելով Ֆրանսայի վրայէն։ Յանձնարուած մեքենան նորագոյն էին օդին մէջ։ Ռօնի հովիտէն անցած առեն ցէփլինը (դեկաւոր օդապարիկ) կ'ընթանար 1200 մեթր բարձրութեամբ։

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Խ. Միութեան եւ Մանչուրիոյ սահմանին վրայ։ Մայր. Արեւելքի խորհրդային հրամանատարութիւնը օգնական ուժ խնդրեց։ Ճափոնական թերթերը կը գրեն թէ մարաջախտ Պլիւխէրի հրամանին տակ կը գտնուին 200.000 զինուորներ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախորդ վարչապետ Միհալաքէ ճառի մը մէջ յայտնեց թէ ռումանական 60 թերթեր նպաստ կը ստանան հիթլէրական կառավարութենէն։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13)

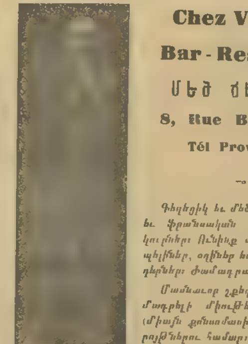

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 15 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3089

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՑԻ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Թրքական ծանուցագիրը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի կարդաք այսօր, ջերմապէս կը գնահատուի մասնաւորաբար Փարիզի եւ Մոսկուայի թերթերուն կողմէ: Լոնտոնի թերթերն ալ գնահատական տողեր կը նուիրեն, իսկ Հռոմի մէջ որոշ վերապահութիւն կը տիրէ, թէեւ կառավարութիւնը սկսած է քննել ծանուցագիրը:

Փորձենք ամփոփել գլխաւոր արտայայտութիւնները, գաղափար մը տալու համար տիրող հոգեբանութեան մասին:

Կիսապաշտօնական «Թան»ը իր ապրիլ 13ի խմբագրականին առաջին մասը նուիրած էր Աւստրիոյ վերազինման հարցին, իսկ երկրորդը՝ Թուրքիոյ ծանուցագրին: Այս առթիւ գնահատելով թրքական կառավարութեան օրինապահութիւնը, դիտել կու տար.

— « Ուրեմն անգամ մը եւս մէջտեղ կը դրուի Տարտանէլի հինաւուրց խնդիրը, որ այնքան մեծ հռչակ ստացած է անցեալ դարու ընթացքին: Բայց այսօր խորհրդային Ռուսաստանի ներկայութիւնը եւրոպական պետութեանց շրջանակին մէջ եւ Իտալիոյ ազդեցութեան ծաւալումը արեւելեան Միջերկրականի մէջ, տարբեր հանգամանք մը կու տան այս հարցին »:

Միւս թերթերը աւելի բացորոշապէս կ'արտայայտէին իրենց համակրանքը, Թուրքիոյ հաւատարմութիւնն ու օրինապահութիւնը իբրեւ օրինակ ցուցնելով Գերմանիոյ, որ փոխանակ նոյն մեթոդին հետեւելու, դաշնագիր կը դրժէ առանց աջ — ձախ նայելու:

« Իւմանիթէ », համայնավար պաշտօնաթերթը, ապրիլ 13ին ամփոփելով ծանուցագիրը, կը շեշտէր.

— « Նախ, թրքական փաստարկութիւնները շատ զօրաւոր են, ինչպէս տեսանք: Յետոյ, թրքական պահանջը բանաձեւուած է համաձայն կանոնի եւ օրէնքի, *եւ միակողմանի դրժում մը չէ*, ինչպէս Գերմանիոյ արարքները,— ոչ իսկ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ: Էնկիւրի կ'առաջարկէ վերաքննութեան կանոնաւոր եւ խաղաղասիրական ձեւակերպութիւն մը, յայտարարելով թէ պատրաստ է բանակցելու մասնակից պետութեանց հետ, նոր պայմանագիր մը կնքելու համար արագօրէն: Անգլիա, որ եկոյթ մասը չի շարժեր Գերմանիոյ պատերազմական պատրաստութեանց հանդէպ, Իտալիա, որ կը բռնաբարէ իր միջազգային յանձնառութիւնները եւ պատերազմ կը մղէ ազատ երկրի մը դէմ, պիտի ընդդիմանա՞ն վերաքննութեան կանոնաւոր խնդրանքի մը, որ արդէն նախատեսուած է Ազգաժողովի ուխտին 13րդ յօդուածով, պահպանելու համար խաղաղութիւնը »:

Այլապէս ուշագրաւ է Լոնտոնի թերթերուն լեզուն ։

Ինչպէս կը յիշուի, ամէն անգամ որ Էնկիւրի կը յուզէր այս հարցը, Մեծն Բրիտանիա պատ կը քաշէր, գոնէ հրապարակաւ:

Այսպէս եղաւ, օրինակ, անցեալ տարի ապրիլին, երբ Ա. Դ. Թօրհուրդը կը քննէր Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը:

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, նորէն յիշեցուց Նեղուցներու վերազինման ստիպողութիւնը: Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները անմիջապէս ձայնակցեցան, իսկ անգլիական պատուիրակը անուղղակի յանդիմանութիւն մը ուղղեց, յանձնարարելով որ օրակարգէն չշեղին ։

Լոնտոն կը պահէ՞ նոյն ժխտական դիրքը: Կամ անկե՞ղծ է իր լռութեան շարժումներուն մէջ:

Հարցը որոշ չափով կը լուսաբանեն օրուան թերթերը:

Անգլիական թերթերն ալ առանց վերապահութեան կը գնահատեն Թուրքիոյ օրինապահութիւնը, եւ կարծես ընդառաջ կ'երթան ։

Այսպէս, « Թայմզ » կը հարցնէ հրապարակաւ.

— « Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի խոստացած երաշխաւորութիւնը արժէք ունի՞ տակաւին, երբ Ճափոն քաշուած է Ազգերու Դաշնակցութենէն, իսկ Իտալիա կը յոխորտայ անոր դէմ: Միւս կողմէ, Թուրքիա կրնա՞յ երաշխաւորել Տարտանէլի նաւարկութեան ազատութիւնը: Ի՞նչ են այն ամրութիւնները զորս կ'ուզէ շինել,— ահա հարցումներ որոնք փորձի պիտի ենթարկեն հաւաքական խաղաղութեան դրութեան շինարար արժէքը»:

« Տէյլի Թէլէկրաֆ », որ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան կիսապաշտօնական օրկանը կը համարուի, դժուար կը գտնէ մերժել վերաքննութեան այս պահանջը:

— « Իրականին մէջ, վերազինումի մեծ արժէք չի ներկայացներ: Յայտնի է որ ռազմանաւեր կը գտնուի ապագինեալ շրջանէն դուրս եւ կրնայ արագօրէն տեղաւորուիլ Նեղուցներուն մէջ, եւ յարուած շրջանի մը մէջ բաւական է ենթադրել թէ Նեղուցները կրնան արագօրէն ամրացուիլ ծանր թնդանօթներով եւ ականներով: Բոլոր հանգամանքները նկատի առնելով, պէտք է տրամադիր ըլլանք խնդիրը քննելու, կատարելապէս ըմբռնելով թրքական տեսակէտը »:

Միւս թերթերն ալ տոգորուած են նոյն բարեացակամութեամբ, շեշտելով թէ Թուրքիա իր կռնակն ունի Խ. Միութիւնը եւ պալքանեան համաձայնութիւնը:

Անշուշտ վերապահումներ ալ պակաս չեն, բայց ընդհանուր տրամադրութիւնը նպաստաւոր է ։

Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ:

Իրականին մէջ, նորէն Միջերկրականի պայքարն է որ ուղղութիւն կու տայ Մեծն Բրիտանիոյ առաջադրութեանց:

Արդ, այս պայքարը վրդովիչ հանգամանք մը ստացած է մէկ տարիէ ի վեր, երբեւ հետեւանք Իտալիոյ յարաճուն պատրաստութեանց եւ եթովպական արշաւանքին:

Դեռ ուրիշ կարեւոր հանգամանքներ ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԱՄՐԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԿԸ ԽՆԴՐԷ ՎԵՐԱՔՆՆԵԼ 1923Ի ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՎԱԽՆԱԼՈՎ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԷ ՄԸ

Փարիզի եւ Մոսկուայի թերթերը կը գովեն Թուրքիոյ օրինապահութիւնը

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, թրքական կառավարութիւնը շաբաթ օր որոշեց չահակից պետութեանց ուշադրութեան յանձնել Նեղուցներու ամրացման անհրաժեշտութիւնը: Ծանուցագիրը, որ նոյն օրն իսկ յանձնուած էր օտար դեսպաններուն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, հրատարակուեցաւ Զատկի առաջին օրը: Անհաւասիկ ամփոփումը.

— 1923ին, երբ Թուրքիա Լօզանի մէջ հաւանեցաւ ստորագրել Նեղուցներու պայմանագիրը, որ կը նուիրագործէր նաւարկութեան ազատութիւնը եւ ապազինումը, Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը բոլորովին տարբեր պատկեր մը կը ներկայացնէր թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական տեսակէտով ։ Եւրոպա դէպի զինաթափութիւն կ'երթար եւ իր քաղաքական կազմակերպութիւնը պիտի հիմնուէր միայն միջազգային յանձնառութիւններով նուիրագործուած իրաւունքի անյեղլի սկզբունքներուն վրայ: Ցամաքային, նաւային եւ օդային ուժերը նուազ ահարկու էին եւ կ'ընթանային դէպի կրճատում ։ Այդ շրջանին, Թուրքիա ստորագրեց Նեղուցներու սեղմիչ տրամադրութիւնները, նկատի առնելով որ ստորագրողները եւ ամէն պարագայի մէջ չորս մեծ պետութիւնները հաւաքաբար յանձն կ'առնէին բոլոր միջոցներով պաշտպանել փտանգուած Նեղուցները:

Այդ շրջանէն ի վեր, Սեւ Ծովու կացութիւնը կը ներկայացնէ ամէն կերպով ապահովիչ երեւոյթ մը, ՄԻՆՉ ԱՆՍՏՈՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ: Նաւային խորհրդաժողովները ցոյց տուին վերազինման ձգտում մը եւ նաւագործարանները շատ յանցած մէջտեղ պիտի հանեն հզօր մարտանաւեր որ տեսնուած չեն մինչեւ այսօր: Օդանաւային ճակատին վրայ, զինարշաւը կ'անի գլխու պտոյտ պատճառելու աստիճան, իսկ միւս կողմէ ցամաքներու եւ կղզիներու ամրութիւնները կը բազմապատկուին չարունակ ։

Պայմաններու այս կատարեալ փոփոխութենէն ի վեր, միակ երաշխաւորութիւնը, որ պիտի կրնար խափանել, Նեղուցներու անապահովութեան վըտանգը, իր կարգին անհետացաւ ու ՄԻՆՉԴԵՌ ԱՄԷՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ՇԱՀԱԳՐԳՌՈՒԱԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՌՆԿՈՒՄԻ ՄԸ ՎՏԱՆԳԸ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԵՆ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՄԷՆԷՆ ԽՈՑԵԼԻ ԿԷՏԻՆ ՎՐԱՅ ԿԸ ՄՆԱՅ ԵՆԹԱԿԱՅ ԱՄԵՆԱԾԱՆՐ ՎՏԱՆԳՆԵՐՈՒՆ, առանց որ եւ է յենարան ունենալու այս վրդովիչ անապահովութեան մէջ:

Տեղի տալով իրեն ուղղուած ստիպողական պահանջներուն, Թուրքիա հաւանեցաւ Նեղուցներու ապազինման, երբ այն ատեն գրաւուած էին օտար ուժերու կողմէ, երկարօրէն կշռելէ յետոյ նուազագոյն երաշխաւորութեանց արժէքը: Ստորագրող պետութիւնները այնքան կարեւորութիւն տուին պայմանագրին 18րդ յօդուածին, որով կը նուիրագործէր ապահովութեան երաշխաւորութիւնը որ, հանդիսաւորապէս հաւաստեցին թէ այդ երաշխաւորութիւնը ամբողջական մասը կը կազմէ ապազինման եւ նաւարկութեան ազատութեան տրամադրութեանց: Ասիկա կը նշանակէր թէ՝ առանց իրական, գործնական եւ ազդու ապահովութեան մը, անոնք Թուրքիոյ չպիտի պարտադրէին պայման մը որ կը նուազեցնէր իր գերիշխանութեան իրաւունքը իր երկրի մէկ մասին վրայ, որուն ապահովութիւնը անհրաժեշտ է ամբողջ երկրին ապահովութեան համար: Բացայայտ է նաեւ որ, եթէ այդ երաշխաւորութիւնը անզօր կամ անստոյգ վիճակ ստանայ, ամբողջ պայմանագրին հաւասարակշռութիւնը կը խախտի, ի վնաս Թուրքիոյ եւ եւրոպական խաղաղութեան:

Արդ, քաղաքական պայքարները ցոյց տուին թէ հաւաքական ապահովութեան արգի մեքենան շատ դանդաղ կը բանի եւ թէ ուշացած որոշում մը շատ մը պարագաներու մէջ կրնայ ամլութեան դատապարտել միջազգային գործողութիւն մը: Այդ էր պատճառը որ Թուրքիա 1923ին չգոհացաւ հաւաքական ապահովութեամբ եւ միայն չորս պետութեանց միացեալ երաշխաւորութեան մէջ տեսաւ նուազագոյն երաշխիք մը, իր հողային ամբողջութեան համար ։ Բայց այդ նուազագոյնն ալ ոչնչացաւ կամ խնդրական դարձաւ քաղաքական եւ զինուորական հանգամանքներու փոփոխութեամբ եւ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿԻՐԸ ԱՆԴԱՐՄԱՆԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼԻ ՄԸ ԵՆԹԱՐԿԵԼ, ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՁԱՆՑԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՑԱՆՑԱՆՔԸ ԳՈՐԾԵԼՈՎ:

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԻՐՔԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՆԴԷՊ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ ԱՆՈՒԱԶՆ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԿԸ ԴԱՐՁՆԵՆ ԱՅԴ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, ինչ որ վերի վարը կը հերքէ 1923ի պայմանագրին կիրառումը: Կարելի չէ պնդել այսօր թէ Նեղուցներու պաշտպանութիւնը ապահովուած է տակաւին իրական երաշխաւորութեամբ մը եւ կարելի չէ պահանջել Թուրքիայէն որ անտարբեր մնայ, վտանգաւոր անկարողութեան մը հեռանկարին հանդէպ:

Այս նկատումներուն վրայ պէտք է աւելցնել եւ այն որ, Նեղուցներու պայմանագիրը կը յիշէ միայն խաղաղութեան եւ պատերազմի վիճակները, վերջին պարագային Թուրքիան համարելով չէզոք կամ պատերազմիկ, ԲԱՅՑ ՉԻ ՆԱԽԱՏԵՍԵՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱՄ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՄԸ եւ թոյլ չի տար որ այն ատեն Թուրքիա միջոցներ ձեռք առնէ իր օրինաւոր պաշտպանութեան համար ։ ԱՐԴ, ԱՅԺՄ Կ'ԱՊԱՑՈՒՑՈՒԻ ԹԷ ԱՐՏԱՔԻՆ ՎՏԱՆԳԻ ՄԸ ԱՄԷՆԷՆ ՓԱՓՈՒԿ ՓՈՒԼԸ ԱՅՆ Է ՈՐ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՄԸ՝ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԵՒ ԱՌԱՆՑ ՈՐ ԵՒ Է ՁԵՒԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ »:

Ծանուցագիրը այնուհետեւ թուելով Թուրքիոյ խաղաղասիրական ջանքերը, իր հաւատարմութիւնը՝ դաշնագիրներու հանդէպ, կը յայտարարէ թէ

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ

Եթէ նոր ամրութիւններ շինեն, 500 միլիոն ոսկի պէտք է (6 միլիառ ֆր.)

Թուրք մամուլը գնահատելով հանգերձ կառավարութեան տուած որոշումը, վերապահութեամբ կ'արտայայտուի: Սակայն կարգ մը թերթեր կը բացատրեն թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը ստիպուած է վերազինել Նեղուցները: Մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ չորս գլխաւոր երաշխաւորները — Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճափոն—որոնք պարտաւոր էին միամնաբար գործել վտանգի պահուն, այժմ տարբեր ճակատներու բաժնուած են: Ճափոն քաշուած է Ազգերու Դաշնակցութենէն, իսկ Իտալիա ոչ միայն կ'արհամարհէ անոր հեղինակութիւնը, այլեւ բացորոշապէս յայտարարած է թէ ցուրտ չեն վերցուած պատժական տնօրինութիւնները, պիտի մերժէ կատարել իր պարտաւորութիւնները իբրեւ երաշխաւոր պետութիւն, ինչպէս ըսաւ Լոքառնոյի դաշնագրին խզման առթիւ: Երբ Ճափոն եւ Իտալիա այսպէս չէզոքացած են, միւս երկու պետութիւններն ալ ինքզինքն ազատած չե՞ն ըլլար իրենց յանձնառութիւններէն, քանի որ 18րդ յօդուածով պարտաւոր են գործել միամնաբար, եւ ոչ թէ անհատաբար:

« Աքշամ » կը գրէ թէ թրքական պահանջը կը վերաբերի ամբողջ ապազինեալ շրջանին, մէջն ըլլալով Իմպրոս, Թէնէտոս եւ Մարմարայի կղզիները: Տակաւին յայտնի չէ թէ Թուրքիա ինչպիսի միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, եթէ փոփոխութեան ենթարկուի Նեղուցներու պայմանագիրը: Կը կարծուի թէ առ այժմ զինուոր եւ ծանր թնդանօթներ պիտի ղրկէ, ինչպէս եւ ականներ պիտի հաստատէ: Գալով տեւական ամրութեանց շինութեան, որոնք ահագին ծախք եւ երկար ժամանակ կը պահանջեն, հաւանաբար է որ յետաձգուին: Այս առթիւ հաշիւ եղած է թէ այդ կարգի շինութիւններու համար պէտք է ծախսել 500 միլիոն թրքական ոսկի (80 միլիոն անգլիական կամ 6 միլիառ ֆրանք), որպէսզի կարենան դիմանալ արդիական սպառազինութեանց յարձակման:

**** Հռոմի մէջ մասնաւոր տպաւորութիւն մը չգործեց թրքական ծանուցագիրը: Մամուլը այս ձեռնարկն ալ կը վերագրէ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ ստեղծուած շփոթ կացութեան եւ կը հարցնէ թէ Անգլիա ինչպէս պիտի լուծէ Միջերկրականի մէջ ծագած այս նոր խնդիրը:*

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԽԱՂԱՆ ԱՆԱՐԳԵԼ

Դէպի Տէսիէ եւ Ասիս Ապէպա

Իտալական յառաջխաղացութիւնը շարունակուեցաւ Զատկի տօներուն ալ, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն: Մարաջախտ Պատոլլիոյի զօրքը 100 մղոն ճամբայ քալելով, իտալական դրօշը պարզեց Կապոյտ Նեղոսի ղիմացը, Ցանա լիճին ափը (անգլիական շրջանակ): Մեքենաշարժ զօրագունդ մըն ալ գրաւեց Կալլապատի հանդիպակաց մաքսատունը: Եթովպիոյ եւ անգլօ-եգիպտական սահմանագլուխին վրայ: Այս երկու դէպքերը մեծ վրդովում պատճառեցին Լոնտոնի մէջ: Զրոյց կը շրջի թէ իտալական յառաջապահներ մտած են Տէսիէ քաղաքը: Երկրորդ անգամ ըլլալով, երկուշաբթի օր տասը իտալական օդանաւեր ռմբակոծեցին Ատտիս-Ապէպայի վրայ, բայց չռմբակոծեցին մայրաքաղաքը, այլ գոհացան լուսանկարներ առնելով եւ հետազօտութիւններ կատարելով: Այս առթիւ հրատարակուած հեռագիրը կ'ըսէ թէ քաղաքը ամայի էր: ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ՊԻՏԻ ԻՅՆԱՅ ՆԵՐԿՈՒ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻՆ: Մուսոլինի հրամայած է որ բանակը յառաջ խաղայ դէպի Ատտիս Ապէպա. ամէն պարագայի մէջ, Մուսոլինի կ'ուզէ վճռական հարուած մը տալ մինչեւ ապրիլ 21, որ Հռոմի հիմնարկութեան տարեդարձն է: Իտալիոյ միտքն է հրաժարեցնել Նէկիւսը մինչեւ 15 օր եւ թագաւոր հռչակել անոր զաւակը, Հարրարի դուքսը, որ 12 տարեկան է:

Զատկի առթիւ, Աքսում սրբազան քաղաքին ղպտի քահանաները հանդիսաւոր արարողութիւններ կատարելով, արեւշատութիւն մաղթեցին Իտալիոյ թագաւորին եւ աղօթեցին իտալական բանակին յաղթութեան համար: Իտալական ամբաշէն զօրքը շոգեպինդ աշխատելով ինքնաշարժի ճամբաներ շինած է Ցանա լիճին ափերէն մինչեւ Կոնտար, 16 մղոն:

**** Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասուի այս շաբթուան դէպքերուն: Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները շատ լարուած են այս միջոցին: Այսօր, չորեքշաբթի, Ժընեւ կը հասնի Մուսոլինիի պատուիրակը, պարոն Ալոյզի, խորհրդակցելու համար 13երու յանձնախումբի նախագահին՝ Մատարիակայի հետ: Յանձնախումբը ժողով պիտի գումարէ վաղը: Կ'ըսուի թէ իտալական պատուիրակին լիազօրութիւն տրուած չէ թշնամութեանց դադարման մասին խորհրդակցելու կամ հաշտութեան պայմաններ ներկայացնելու: Մուսոլինիի իրեն կը վերապահէ այդ հարցերուն քննութիւնը, աւելի քան երբեք անհաշտ ընթացք մը բռնելով: Իտալական թերթերը բացէ ի բաց կը հաստատեն թէ պայքարը Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ չէ, այլ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ, հետեւաբար Հռոմ հաշտութեան խնդիրը կը կապէ իր գէնքերու յաջողութեան հետ, սպասելով որ Ֆրանսան ալ աջակցի, վերցնելու համար պատժական տնօրինութիւնները:*

Ծանրակշիռ խորհրդակցութիւններ Լոնտոնի մէջ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, երեքշաբթի, քննելու համար օրուան հրատապ հարցերը, որոնց մաս կը կազմէ նաեւ Տարտանէլի վերազինման խնդիրը: Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ կը գումարուի այսօր, միեւնոյն հարցերը քննելու համար: Երկու օրէ ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Անգլիա կը խորհի նաւային գործողութիւններ կատարել Իտալիոյ դէմ, քանի որ անզօր եղան պատժական տնօրինութիւնները: Իրազեկ շրջանակներու մէջ կը հերքեն այս լուրը, աւելցնելով թէ անգլ. կառավարութիւնը Միջերկրականէն ետ կանչած է Թօրփիլահալածներու երկրորդ տորմիղը: Անգլիա տրամադիր չէ առանձին գործելու որ եւ է պարագայի մէջ: Ամբողջ անգլիական մամուլը յոռետեսութիւն կը յայտնէ, քննելով օրուան խնդիրներուն ծանրութիւնը եւ կացութեան փափկութիւնը ։

**** Սէն-Փոլս, « Ժուռնալ »ի քաղաքական խմբագիրը, խօսելով Աւստրիոյ, Իրաքի, եւ Եէմէնի միջեւ կնքուած դաշնագիրները, դիտել կու տայ թէ Մեծն Բրիտանիա կը փորձէ գլուխ հանել արաբական դաշնակցութիւնը, հակազդելու համար Իտալիոյ ծրագիրներուն: Սուրիոյ խնդիրն ալ կապ ունի այս ծրագիրներուն հետ ։*

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ...

Բոլոր ականատեսները — եւ առանց կարգին նաեւ ռամկավարները — մի-աբերան կը վկայեն, որ ախտավարակ բարքեր կ'իշխեն Հայաստանի մէջ։ Բոլորը զինուած են բոլորի դէմ՝ ոչ ոքի վերելքը թոյլ չտալու համար։ Չար նախանձ, փոխադարձ վարկաբեկումներ, ներքին դաւեր, ճոխացած ամբաստանութիւններ եւ մատնութիւններ,— այս զէնքերով խամայծավարները տեւաբար կը պայքարին խամայծավարներու դէմ՝ զիրար խորտակելու համար։ Բոլոր ականատեսներու միաձայն վկայութեամբ նաեւ այս է պատճառը, որ 1920էն ասդին խորհրդային Հայաստանը չտուաւ դէմք մը — ոչ իսկ մէկ հատ — որ մեծնար, ամրանար իր դիրքին վրայ եւ դառնար հեղինակութիւն մը եթէ ոչ Ռուսաստանի, եթէ ոչ Անդրկովկ.ի, գէթ Հայաստանի մէջ։ Այս ախտը իր աւերիչ անդրադարձումներն ունեցաւ կեանքի բոլոր մարզերուն ու նաեւ ի հարկէ, գրականութեան մէջ։ Խ. Հայաստանը նաեւ գրական դէմք չտուաւ։ Քիչ մը կանգ առնենք յատկանշական դէպքի մը վրայ, աղբիւր ունենալով Ա. Խոնդկարեանի մէկ ուշագրաւ եւ փաստալից յօդուածը «Հայրենիք»ի մէջ (1936 մարտ 10 եւ 11)։

Անուանի գրագէտը, Ն. Աղբալեան օր մը անյայտութեան ծոցէն լոյսին հանեց բանաստեղծ մը եւ զայն ընծայեց հայ գրականութեան։ Եղիշէ Չարենցն էր այդ։ Դէպքերը արագօրէն յաջորդեցին դէպքերուն եւ Չարենցը առին իրենց յորձանուտին մէջ, զայն դարձնելով խորհուրդներու երգիչը։ Արտակարգ ուժգնութեամբ հնչեց իր խօսքը եւ ծաւալեցաւ իր համբաւը։ Չարենցը դարձաւ տիրական անուն մը Խ. Հայաստանի գրական աշխարհին մէջ։ Ու ճիշդ այդ օրէն ալ ծայր տուաւ պայքարը իր դէմ։ Ու չանցած մէկ-երկու տարի՝ տակաւ առ տակաւ Չարենցի արեւը սկսաւ թեքիլ դէպի մարամուտ։

X

Երէկի յաղթականը պարտուած էր արդէն. բոլորը ձեռք ձեռքի անոր դէմ կ'ուղղէին իրենց հարուածները՝ վերջնապէս զինքը զգետնելու համար։ Չարենցը «բռնուած» էր հակահամայնավա՛ր բոլոր յանցանքներու մէջ։ 1934ի յունուարին, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի Գրդ. համագումարին, Աղասի Խանջեան, անդրադառնալով Չարենցի եւ իր մեզակիցներու յանցանքին, կը յայտարարէր.

— «Ազգային ձեւի եւ սոցիալիստական բովանդակութեան հարցում ոմբանք յանդգնեցին սխալ տեսակէտի վըրայ, լոզունգ ընդունելով ազգային ձեւի խտացման պահանջը, որ ըստ էութեան նացիոնալիստական շեղում է գրական ստեղծագործական կոմունիստական գիծերից»

Շարունակելով պայքարը, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեան, Համամիութենական գրողներու Մոսկուայի համագումարին մէջ, 1934 ապրիլին, կը յայտարարէր.

«Նրանք (Չարենցը եւ իր ընկերները) հակած էին կարծելու, որ հայ աշխատաւորի մտածողութեան, աշխարհըմբռնման, կենսազգացողութեան, կենցաղի, ազգային տեսքի պատկերման ասպարէզում հարկ չկայ խնելու խորհրդային ամբողջ գրականութեան ձեւական նուաճումներից, որ ձեւական կատեգորիաների բնագաւառում հայ գրականութիւնը պէտք է ընթանայ սեփական որոնումների ուղիով»։

«Ցանցանքներու մէջ բռնելով, մաքրակրօննե՛րը կը սկսին պրպտել Չարենցի հին ու տպագիր գործերը՝ անոնց մէջ «հայկական նացիոնալիզմի կոնկրետ արտայայտութիւններ» երեւան բերելու համար։ Միաժամանակ պահանջ դնելով, որ Չարենց «ուղղի իր կատարած սխալները», որոնք, ինչպէս կը գրէր Երեւանի «Գրական Թերթ»ը (1934 թիւ 19), «արգելակում են մեր գրականութեան յետագայ զարգացումը»։ Իսկ Հայաստանի Կենտկոմը, Հայաստանի գրողներու համագումարի նախօրեակին, 1934 յուլիս 14ին հրատարակած իր որոշման մէջ, «վճռաբար դատապարտում էր Չարենցը՝ «նացիոնալիստական գաղափարաբանութեան տուրք տալու համար»։ Հարուածներու տակ կորացած Չարենց եւ իր խմբակը զըղջումի կուգան ու կը խոստանան «գրական ստեղծագործութեամբ վերացնել» իրենց սխալները։ Հակառակ այս անձնատուութեան (ու թերեւս ճիշդ այդ պատճառով), Աղասի Խանջեան, իր հարուածները ալ աւելի սաստկացնելով, Հայաստանի գրողներու նոր համագումարին (տեղի ունեցած նոյն թուի օգոստոսին), «քննարկելով» Չարենցի գործը՝ «Գիրք ճանապարհի» ն, կը յայտարարէ.

— «Այստեղ արդէն այնքան լուրջ է Չարենցի կատարած սխալը, — ըստ էութեան նացիոնալիստական շեղում, — որ նա պէտք է շատ լուրջ մտածի եւ այնպէս ուղղի այն»։

Արձագանգելով այս ծանր ամբաստանութեան, «Գրական Թերթը իր ապրիլ 17ի խմբագրականին մէջ կը գրէր.

« Մեր ղեկավարի («ղեկավար»ը՝ Խանջեանն է. «Յուսաբեր») այս ցուցմունքներից յետոյ, պէտք արձանագրել, որ Չարենցը ոչ միայն չուղղեց իր սխալները, այլ եւ իր վարքագծով գնալով խորացրեց նրանք»։

Նոյն Թերթը իր յաջորդ խմբագրականին մէջ կը գրէ.

« Եղիշէ Չարենցի «Գիրք ճանապարհի» բանաստեղծութիւնների ժողովածուի «մի շարք պոէմները իրենց գաղափարախօսութեամբ հէնց հայկական նացիոնալիզմի կոնկրետ արտայայտութիւններն էին պոէզիայի մէջ»։

1935ի Մայիսին, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը, Դր. Տէր Սիմոնեան, Մոսկուայի մէջ գումարուած ժողովի մը մէջ խօսելով Չարենցի մասին, հրապարակով կը յայտարարէ.

« Եթէ Ե. Չարենցը լրջօրէն չմտածի, թէ ո՞ւր է տանում նրան իր ըստեղծագործութիւնները. եթէ նա առաջուան նման չլսի, թէ ի՞նչ է ասում նրան Խորհրդային քննադատութիւնը, ապա նա կարող է դառնալ դասակարգային թշնամու գաղափարական գիրքերի արտայայտիչը»։

«Կարող է»... բառ է. ինչպէս տեսանք, կատարեալ «դասակարգային թշնամի» մըն է Չարենցը, գրեթէ... «դաշնակ»։

Չմոռնանք չնշել, որ զուգահեռ այս պայքարին, խորհուրդներու երբեմն երգիչը զրկուեցաւ իր գրուած գրեթէ բոլոր աթոռներէն եւ հասաւ «սաուրիզ»ներու վիճակին։

Բայց եղաւ անխմանալին։

Հայաստանի գրագէտներէն պատուիրակութիւն մը Կրեմլի մէջ վերջերս կը ներկայանայ Ստալինի։ Ցանուն «կուլտուրական ֆրոնտ»ի գրագէտ Ստեփան Զորեան ողջոյնի խօսք կ'ուղղէ դիկտատորին։ Աւարտելով իր խօսքը, անակնկալօրէն հետեւեալ գրոյցը կը սկսի դիկտատորին եւ հայ պատուիրակին միջեւ.

«Ստալին.— Ի՞նչպէս է ապրում գըրող Չարենցը։

« Զորեան.— Ոչինչ։

«Ստալին.— Նրան, կարծեմ, նեղացնում են։

« Զորեան.— Նա այժմ իրեն հրաշալի է զգում »։

Այս գրոյցը — ուժերի մը ուժգնութեամբ կը պայթի Հայաստանի մէջ։ Լսելով նորը, Չարենց, ըստ երեւոյթին, կրցած էր իր ձայնը լսելի ընել բուն դիկտատորին եւ շահիլ անոր համակրանքը։

— « Նրան, կարծեմ, նեղացնում են »... Այս նենգ հարցումը այլ իմաստ չունէր քան այն, թէ «նրան, հրահանգում եմ, չնեղացնել...»։

Զրոյցը նոյնութեամբ անմիջապէս կը տպուի չորս պաշտօնաթերթերու մէջ՝ «Պրաւդա»յի եւ «Իզվեստիա»յի (Միութեան պաշտօնաթերթերը), «Զարիա Վոստոկա»յի (Անդրկովկասի պաշտօնաթերթը) եւ «Խ. Հայաստան»ի (Երեւանի պաշտօնաթերթը)։

X

Դիկտատորի պարզ հարցումը, ինչպէս ըսինք, իրարանցում կը ստեղծէ Երեւանի մէջ եւ խուճապի կը մատնէ Չարենցի բոլոր ոսոխները.

Արձագանգելով այս «հարցում»ին, «Գրական Թերթ»ը, որ «դասակարգային թշնամի» հռչակած էր Չարենցը, իր 1936 յունուար 20ի թիւով կը գրէ.

«Աւելի քան յուզիչ է այն հանգամանքը, որ Առաջնորդը հարցնում է ՄԵՐ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ դրութեան մասին»։

Եւ որովհետեւ «մեծ բանաստեղծ»ի դրութիւնը կամ «նեղ» է (եւ կամ կը թուի «նեղ» ըլլալ), ուստի թերթը կը շարունակէ.

«Մեր քննադատութիւնը, որի առանձին ներկայացուցիչները յաճախ միայն սուր շողացնելու եւ «գիծ չտեղելու» համար են հրապարակ իջնում, պէտք է լուրջ դասեր հանեն Առաջնորդի այդ իմաստուն հարցումներից, մեր գրողների նկատմամբ աւելի լուրջ աւելի հոգատար վերաբերմունք ցոյց տալով»

Նոյն յորդորը — եւ նոյնքան սրտառո՜ւչ բառերով— կ'ուղղէ նաեւ Գըրողներու Միութիւնը, որուն նախագահը, Դր. Տէր Սիմոնեան, տակաւին երեք բուն Մոսկուայի մէջ կը պատռնար բանադրել «մեծ բանաստեղծ»ը։

«Պէտք է լուրջ ուշադրութեամբ հետեւիլ իւրաքանչիւր գրողի ստեղծագործական աշխատանքին, նպաստել, օժանդակել, աւելի բարենպաստ պայմաններ, աւելի լաւ մթնոլորտ ստեղծել գրողի համար»։

Եւ իբրեւ անձնատուութեան առաջին նշան, Չարենց կը նշանակուի Պուշկինի մահուան 100ամեակի տօնակատարութեան յանձնախումբի նախագահ (նոյն պաշտօնը Ռուսիոյ մէջ տրուած է Մաքսիմ Կորքիի), իր մեծադիր լուսանկարով զարդարելով «Գրական Թերթ»ի առաջին էջը …

Պատմութիւնը չի գիտեր բռնակալութիւն մը, որ ապականած չըլլար իր շրջանի բարքերը։ Բացառութիւն պիտի չկազմէր բոլշեւիզմը, թերեւս վատթարագոյնը բոլոր բռնակալութեանց մէջ։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՓԱՐԱԿՈՒԱ՞Յ...

ՌՕԶԱՐԻՕ, 16 մարտ (Արժանթին). — Ցրունահայ գաղութէն շատերը դէպի Հարաւ. Ամերիկայի Փարակուա հանրապետութեան մէկ մութ անկիւնը գաղթելու լուրերը մինչեւ հոս արձագանգ գտնելով՝ մեր ականջին շատ խորթ հնչեց։ Թէեւ հաստատական ապացոյցներ չունինք, բայց կասկածելով որ սոյն անխորհուրդ շարժումը կրնայ անմիջական իրականութիւն դառնալ ու անգամ մը եւս տարագիր, ընչազուրկ հայ բեկորները անկումէ անկում, թշուառութենէ թշուառութիւն առաջնորդել, պարտականութիւն սեպեցի Փարակուայի մասին ամենաստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդել։

Հինգ տարի առաջ շրջիկի մը պէս վարպետիս բեռնատար շոգենաւով Րօզարիոյէն Փարանա գետով մինչեւ Ասոնսիոն եւ անկէ Փարակուա գետով մինչեւ Քօնսեփսիոն նաւարկելով՝ շրջագայած, ուսումնասիրած եւ նոյն իսկ վայրենիներ լուսանկարած եմ։

Բացարձակապէս վստահ եմ թէ Եւրոպացին Հարաւ. Ամերիկայի ինչ ըլլալը չգիտնալէ զատ Փարակուա անունը միայն քարտէսին վրայ կարդացած է։

Իր աշխարհագրական դիրքը կը տեսնենք քարտէսին վրայ, որ ծովէրէ հեռու, կղզիացած, հասարակածային 270 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութիւնով ամայի երկիր մըն է։ Բնակչութիւնը մէկ միլիոնի չի հասնիր, որուն կէսը սպանական խառնուրդ, կէսըն ալ ամերիկացի բնիկներն (Ինտիօ) են)։ Վերջինները իրենց յատուկ լեզուն ունին, պաշտօնական լեզուն է սպաներէնը, ինչպէս ամբողջ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ։ Երկիրը ունի հազիւ 500 քիլոմեթր երկաթուղի, բազմաթիւ գետեր որոնցմէ միայն Փարակուա եւ Փարանա նաւարկելի են փոքր նաւերով

Փարակուա ճարտարարուեստ բընաւ չունի, ժողովուրդը նախապատմական դրութեամբ կ'ապրի։ Արտածման կարեւոր նիւթերն են «Ժերպամատէ» կոչուած բոյսը (տեսակ մը թէյ), հում կաշի, ծխախոտ։ Նարինջ եւ անտառներուն բազմատեսակ փայտերը։ Ժողովուրդը կը սնանի մանտիօքա ըսուած տեսակ մը փաթաթէսի ալիւրով։ Ցորեն չի բուսնիր, որով շատեր հացը չեն գիտեր։

Մայրաքաղաքը՝ Ասոնսիոն ութսուն հազար բնակիչ ունի, քանի մը սալայատակուած փողոցներով ու քանի մըն ալ պետական մեծ շէնքերով։ Կլիման տաք է եւ չոր, ամառը շատ անձրեւ կը տեղայ։ Բազմաթիւ վայրի անասուններ, վտանգաւոր սողուններ, մոծակներ եւ տեսակ տեսակ ճանճեր ամէն կողմ կը վխտան։ Վերջերս Գօլիվիոյ հետ երեք տարի տեւող պատերազմը ժողովուրդը բոլորովին աղքատացուց։

Հողը ամէն տեսակ հանքերով ու արտադրութիւններով հարուստ է, բայց ժողովուրդին անճարակութիւնը, երկրին քաղաքական ու աշխարհագրական կղզիացած դիրքը, փոխադրութեան միջոցները յառաջդիմութեան արգելք եղած են.

Փարակուա ալ իր դրացի երկիրներուն պէս 1810ի առեններ անկախութիւն ստացած ըլլալով հանդերձ, ամէնէն յետամնացը եղած է։ Չիլի, Ուրուգուէյ եւ Արժանթին իտալական, սպանական եւ ամէն ազգի միլիոնաւոր գաղթականներ եկած հաստատուած են, մինչդեռ այս երկիրը ոչ մէկ ազգի գաղթական մուտք գործած է։ Միայն վերջերս ռուս գաղթականներ իբրեւ թէ նախորդ կառավարութեան իրենց օգնելու խոստումներուն վստահելով հոն կը գաղթեն։ Ասոնց այսօրուան դժբախտ կացութիւնը հոն գաղթել ուզող մեր չուարած ու անփորձ հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնեմ, ստորեւ թարգմանաբար ներկայացնելով Պ. Այրէսի ամենամեծ օրաթերթին՝ «Լափրէնսա»ի թղթակցին Միսիոնէն ղրկած տեղեկատուութիւնը.

Նախ իբրեւ ծանօթութիւն ըսեմ, որ Միսիոնը Արժանթինի հիւս. մէկ նահանգն է, Փօսատասն ալ նոյն նահանգին մայրաքաղաքը Փարանա գետին վրայ, որ սահմանն է Փարակուէյի, իսկ Ենքարնասիոն՝ Փօսատասի դիմացը Փարակուէյի միակ նաւահանգիստն է 15.000 բնակչութեամբ։

Ահաւասիկ այդ յօդուածը.—

Փօսատաս, 7 մարտ, 1936.— Ենքարնասիոնի մէջ պատահած դէպքը շատ ազմկալից եղաւ։ Կ'ըսուի թէ նախկին կառավարութիւնը ամէն օգնութիւն ընելու խոստումներով ռուս ընտանիքներ բերած էր, իսկ արդի կառավարութիւնը բնաւ չի զբաղիր այս գաղթականներու թշուառ վիճակով։ Անոնք ապրելու ամէն միջոցներէ զուրկ կը փորձեն Արժանթին անցնիլ։ (Որովհետեւ ոչ անցագիր ոչ ալ ինքնութեան վկայագիր ունին)։ Ձկնորսներու եւ մաքսանենգներու հետ համաձայնելով գիշեր ատեն Փարանայի այս ափը անցնելու պահուն եզրապահ զինուորներէ կը գնդակահարուին եւ ոմանք ալ ռուս հայրենակցի մը տունը կ'ապաստանին։

Փօսատասի կառավարութիւնը այս կարգի փախստականներու մուտքը արգիլելու եւ միջնորդները ձերբակալելու համար ոստիկաններ ղրկեց։

Կ'ըսուի թէ Փարակուայի մէջ Փարանայի եզերքը բազմաթիւ ռուս գաղթականներ յուսահատական պայմաններու մէջ կ'ապրին։ Ասոնք համայնավարական գաղափարներ չունին, պարկեշտ աշխատաւորներ ըլլալ կը կարծուին եւ եկած են դրացի կառավարութեան խոստումներուն ու երկրին արգասաբերութեան վստահելով»։

Կը յուսամ թէ սոյն համառօտ, բայց ստոյգ տեղեկութիւններս պիտի գոհացնեն անոնք որ բնու կապելու կը պատրաստուին ...

Վ. Գ. ՔԷՍՏԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի ու մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԻԳԵՐ

ՖԻԼԻՊԷ, 2 ապրիլ.— Հայրենի ողէն բռնօրէն պոկուած հայութիւնը ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, քաղաքական ազատագրութեան եւ մշակոյթի պայքարէն զատ, պարտաւոր է ճիգեր թափել նաեւ տնտեսական ասպարէզին մէջ եւ այս վերջինը աւելի սուր-պողական է։ Որովհետեւ եթէ տնտեսական կազմակերպուած պայքարին շնորհիւ, յաջողինք ցեղին ստանդական, թափառական բեկորներուն տանելի կեանք մը ապահովել օտարութեան մէջ, աւելի կը դիւրանայ քաղաքական պայքարը։ Տկլոր, քաղցած անօթի ամբոխէ մը պայքար, ոյժ եւ յարատեւութիւն սպասել ու յուսալ միամիտ լաւատեսութիւն է։

Դեռ ականջներուս մէջ զօրաւոր կերպով կը հնչեն Հայաստանի հանրապետութեան ծագման ու զարգացման մէջ կարեւորագոյն դեր կատարած պետական գործիչի մը, կուսակցական յարգելի ընկերոջ մը յորդորը — «Տղա՛ք, նախ աշխատեցէք դուք ձեզ տնտեսապէս ապահովել, որպէսզի ի վիճակի ըլլաք ձեր պատկանած ազգին օգտակար ըլլալ, ձեր եւ ձեր փայփայած կուսակցութեան միջոցաւ։

Նոյնը կը քարոզէ նաեւ միջազգային համբաւ մը՝ Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց՝ Պուլկարիոյ զանազան քաղաքներու մէջ կատարած բանախօսութիւններով։ Համաձայն յարգելի փրոֆէսէօրին, սկանտինաւեան երկիրներ իրենց քաղաքական ազատագրութիւնը անգամ կը պարտին տնտեսական համագործակցութեան։

Փրոֆ. Տոտոմեանցի յորդորները չումպէտս ցանուած սերմեր չեղան Անոնք սկսան ծլիլ ու ծաղկիլ, նոյնիսկ պտղաբերիլ։

Պուլկարահայ գաղութը քանի մը տարիէ ի վեր որոշ ճիգեր կը թափէ այս ճակատին վրայ։ Ազդանշան տուաւ Սոֆիան կազմելով «Թրակիոյ համագործակցական դրամատունը» որ այսօր օրհնութիւն մը դարձած է Սոֆիայի աշխատաւորութեան եւ մանր վաճառականութեան համար

Սոֆիան առանձին չմնաց իր այս ճիգին մէջ։ Ֆիլիպէն Պուլկարիոյ ամենահայաշատ քաղաքը հետեւեցաւ Սոֆիային, հիմնելով «Արարատ» սպառողական ու դրամատան գործ հաստատութիւնները. Եւ այս փաստ Ֆիլիպէն կը պարտի Պ. Մարտիկ Յերութիւնեանի, որ ամէն ջանք թափեց քաղաքս նման ազգօգուտ հաստատութիւններով օժտելու համար։

«Արարատ»ի սպառողական ճիւղը մէկուկէս տարուան է, իսկ դրամատունը՝ հազիւ վեց ամսուան կեանք ունի։ Սակայն, անցեալ կիրակի «Մարցինա Կրեմանի մէջ գումարուած «Արարատ»ի տարեկան ընդհանուր ժողովին մէջ կարդացուած տեղեկագրէնէն իմացանք մանրամասնութիւններ որոնք բաւական շահեկան են եւ որոնք կը հաստատեն «Արարատ» համագործակցական դրամատան վերջնական նուաճումները։

Այսպէս, առաջին իսկ վեցամսեային «Արարատ» համագործակցական դրամատունը ունեցած է 119 անդամներ, հետեւեալ դասաւորումով.— Վաճառականներ՝ 43 հոգի, արհեստաւորներ՝ 30, ազատ արհեստաւոր[illegible]

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴՈՆԻՐԱՄ ԵՒ ՍԱԲԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Ան բարեացակամութեամբ լեցուած էր նաեւ դէպի Աբէլը, հովանաւորելով անոր երիտասարդութեան առաջին քայլերը։ Բայց, Եհովան, նախանձելով Կայէնի հանճարէն, Ադամի ընտանիքը արտաքսեց դրախտէն, Եւայի յանցանքին համար։

Իրենց արտաքսումէն յետոյ, Ադամ ու Եւա Կայէնը ստիպեցին իբրեւ պատճառ իրենց տառապանքին, թէեւ ան անմեղ էր, ու իրենց ծնողական ամբողջ սէրը նուիրեց Աբէլին։ Իսկ Կայէնեան ուժգին սէրը դէպի Եւան հատուցուեցաւ արհամարհանքով։

Նախածննալ եղբայրները ունէին եւ քոյր մը Ակլինեան։ Ան Կայէնին միացաւ ուժեղ եւ փոխադարձ գուրգուրանքի կապերով, բայց, նախանձոտ Աստուծոյ կամքով ան պէտք էր որ դառնար Աբէլի կինը։

Ադամ, ստեղծուած ըլլալով ցեխէն, ունէր գերիի հոգի,— այդպէս էր Եւ Աբէլի հոգին, բայց Կայէնի հոգին, իբրեւ կայծ Էպլիսի հոգիէն կամատէր էր ու Եհովան վախցաւ Կայէնի կամքոտ հոգիէն

Աստուածային անարդարութիւնը, Ադամի, Եւայի եւ Աբէլի անբարեացակամութիւնը յորդեցուցին կայէնեան համբերութեան բաժակը, ու ան մահով պատժեց իր անազնիւ եղբայրը։

Անողոք ու անարդար Ադոնայ — այն աստուածը, որ այլ եւս կը խորհէր ամբողջ մարդկային ցեղը կործանել, Աբէլի մահը համարեցաւ ոճիր՝ Կայէնի կողմէ, եւ անարժան՝ ներումի, բայց, ատով չխռովեցաւ կայէնեան ազնիւ հոգին։

Կայէն, քաւելու համար այն դաժանութիւնը զոր ինք պատճառեց իր ծընողքին, որոշեց իր անձը սրբագրել Ադամեան սերունդի ծառայութեան, ատոր մէջ դնելով իր վեհ հոգին, զոր ժառանգած էր մեծն Էպլիսէն, — իր ծնողքէն։

Կայէն Ադամի սրդոց երկրագործութիւն սորվեցուց։ Ենովք որդին՝ դանոնք վարժեցուց հանրային հաստատութեանց գաղտնիքներուն, իսկ միւս զաւակը Մաթուսաղա՝ գծել սորվեցուց։ Լամեխ զանոնք ընտելացուց բազմակնութեան, իսկ իր որդին՝ Թոմէլկայէն՝ մետաղ հալեցնելու եւ ձուլելու արուեստին, ու քոյրը՝ Նոյեմի՝ Ադամի որդւոց սորվեցուց մանած պատրաստել ու հանդերձներ գործել։ Ադոնիրամ ուղղակի կը սիրէր Թոբէլկայէնի զաւկէն, որ ծնած էր անոր քրոջ Նոյեմիէն

Ադոնիրամի հայրը, Վուլգան, դարբին էր, մխրճուած լեռներու ծոցը, ու բարձրացած Էթնայի կատարները, ան պաշտպանուեցաւ Ջրհեղեղէն, ու յետոյ ճանչցաւ Համայի կինը, որ իրեն ծնաւ Հուռամ, Նոմերիտի հայրը, որ մեծ որսորդ էր գազաններու։ Այսպէս է ցեղը Ադոնիրամի, այսպէս է Նոյինեքը, կառուցանողը տաճարին, որ բարձրացած է Սողոմոնի հպարտութեամբ՝ ի պատիւ անողոք Ադոնային,— այն աստուածին, որ սերունդէ սերունդ եւ ցեղէ ցեղ կը հետապնդէ Կայէնի կամքի տէր զաւակները։

Ու Դրակի հանճարներուն այս զաւակը կ'ապրի առանձին ու տխուր, ու ոչ ոք կրնայ ճշդել անոր ծագման գաղտնիքը։ Ամէնքը, ու մանաւանդ Սողոմոն, վախ զգացին անկէ, ու այդ վախը այնքան մեծ եղաւ, որ բոլորի սրտերուն մէջ կը խեղդէր որ եւ է լաւ տրամադրութիւն դէպի ան։

Սողոմոն նեղուած այդ վախէն ու Ադոնիրամի վեհմութենէն զայն կ'ատէր իր անչափելի հպարտութեան ամբողջ ուժովը։

Երբ մեծ վարպետը, ստեղծիչը այդպիսի հրաշալիքներու, ներկայացաւ Սաբայի թագուհիին առջեւ անոր ուղղեց իր անվեհեր նայուածքը՝ որ կը յորդորէր կրակով, թագուհիին հոգիէ ու ամբողջ էութիւնը դողա՜ց ու ան հազիւ կրցաւ տիրել իր անձին։

Ու թագուհին սկսաւ անոր հարցումներ ուղղել իր վայրի հանճարին ըստեղծագործութեան մասին, ինչ որ Սողոմոնի սիրտը լեցուց նախանձով՝ ընդդէմ հանճարներու զաւկին։

Ու թագուհին փափաքեցաւ որ իրեն ներկայացուի Ադոնիրամի անթիւ բանակը։ Որմնադիրներ, փայտահատներ, քարակոփներ, ձուլիչներ, կահագործներ եւ բոլոր անոնք, որոնք կը կառավարուին Ադոնիրամի հանճարով։ Բայց, այստեղ միջամտեց Սողոմոնը եւ թագուհիին ըսաւ թէ այդ բոլոր անձերը, զորս կը ցանկայ տեսնել, կը խօսին զանազան լեզուներ, ու այնպէս են ցրուած, որ դժուար կ'ըլլայ զանոնք հաւաքել տեղ մը։

Սողոմոնի խօսքերուն ի պատասխան Ադոնիրամ յառաջ անցաւ ու կանգնեցաւ հսկայ կրանիթէ մը աջեւ։ Ետոյ, բարձրացուց իր աջ թեւը, օդին մէջ ըրաւ հորիզոնական նշան մը ու անոր մէջտեղէն ուղղահայեաց մը, եւ այդ կերպով, սուրբգրութեան դիցաբանական Tau (Թաու)։ Ու, րոպէապէս, ամէն կողմէ սկսան վազել՝ Ադոնիրամի քով՝ ամէն տեսակ արհեստաւորներ, բազմապան ցեղերէ եւ լեզուներէ։ Ու աւելի քան հարիւր հազար հոգիէ բաղկացած ամբողջ այս բանակը րոպէապէս կարգ կազմեց՝ նման զինուորներու, որոնք պատերազմի կը պատրաստուին։ Աջ թեւը գրաւեցին փայտահատներն ու բոլոր անոնք, որոնք փայտով կ'աշխատին։ Ձախ թեւը գրաւեցին հանքագործները, ձուլիչները եւ բոլոր անոնք որ մետաղով կ'աշխատին։ Իսկ կեդրոնը գրաւեցին որմնադիրներն ու բոլոր անոնք որոնք քարով կ'աշխատին։

Վարպետը նշան ըրաւ իր մէկ ձեռքով ու այս ամբողջ բանակը գամուեցաւ իր տեղը։ Հարաւային թագուհին, երբ տեսաւ Ադոնիրամի այս ուժը, հասկցաւ թէ ան աւելի բան մըն է, քան մարդը։ Իսկ Սողոմոնը տեսաւ թէ իր իշխանութիւնը եւ զօրութիւնը ոնարժէք են Ադոնիրամի ուժին առջեւ։

Պլաքիտա սկսաւ ցաւիլ իր այն [illegible] խոստումին համար, զոր տուած էր Սողոմոնի։ Իսկ Սողոմոնն իր նախանձոտ աչքերով կը զննէր թագուհիին նայուածքը որ սեւեռած էր մեծ վարպետին։

Ինչքան ալ մեծ ըլլար Ադոնիրամի իշխանութիւնը, այսուհանդերձ ան պէտք էր հանդուրժէր այս երեւոյթին։

Ոմն Սուրիացի մը, Ֆանոր անունով եւ արհեստաւոր որմնադիր, [illegible] Փիւնիկեցի մը, Ամրու, փայտահատ, ու հրեայ մը՝ Մաթուսաղա [illegible] հանքագործ էր, Ադոնիրամէն [illegible] էին վճարում եւ վարպետի հանգամանք, բայց ան մերժած էր, [illegible] հետեւ անոնք արժանի չէին այդ [illegible]։ Այն ատեն, «ընկերները» որոշեցին վրէժ լուծել Ադոնիրամէն [illegible] նոր կիր գրաւ ալիւներուն մէջ [illegible] այդ ձեւով զանոնք նմանցուց կրակ[illegible] ձուլումի ատեն, Մաթուսաղա [illegible] լինճէն առաւ ծծումբ ու դրաւ [illegible] մետաղին մէջ։

Թարգմ.՝ ՍՕՍԷՆ [illegible]

(Շար.)

նէր՝ 14, կօշկակար՝ 13, առնտրակներ՝ 8, պաշտօնեաներ՝ 7, հողագործներ՝ 2, գործարանատէր՝ 1, խմբաւան՝ 1: Ընդհ. գումար 119 հոգի:

Անոնք դրամատան մուտք բերած են իբրեւ հիմնադրամ 186 100 լէվա եւ գօտ պարտական են 8.900 լէվա: Վեց տարուան ընթացքին «Արարատ»ը գործառնութիւն ունեցած է 6.222.170 լէ – վա: Մուտք եղած է 2.590.121, ելք՝ 2.431.539

Դրամատունը երաշխաւորութեան փոխարէն անդամներուն տուած է 486.950 լէվա, որոնցմէ պայմանաժամին վճարուած են 321.100 լէվա:

Անդամներէ եւ անհատներէ ի պահ ընդունած է դրամատունը 1.180.222 լէվա

Փոքրիկներու մօտ զետեղուած են անհաշուական շաբաթական ստորակներ (20, 50 կամ 100 լէվա գումարով) որոնցմէ գոյացած է 20.140 լէվա:

Ինչպէս կը տեսնուի, վերոյիշեալ թիւերէն, դրամատունը առաջին իսկ օրէն կրցած է ժողովուրդին վստահութիւնը վայելել. Ընդհանուր ժողովը աւելի լայն գործունէութիւն մը ծրագրելով, աւելի խոշոր պիւտճէ մը յուէարկեց յաջորդ տարուան համար: Բացի Սոֆիայէն եւ Ֆիլիպէէն Փրոֆ. Վ. Տատտեանցի եւ «Թրակիա» դրամատան տնօրէն Գ. Արտաշէս Հալօճեանի ջանքերով կ'աշխատուի Ռուսճուքի եւ Խասքովոյի մէջ ալ նման հաստատութիւն հիմնել, որուն համար անհրաժեշտ նախնական աշխատանքները տարուած են: Այսպէսով նոր կը թափուի պուլկարահայ գաղութը անտեսական ցանցով մը օղակելու:

Գ. Թ.

Մեր Զատիկը

—○—

Մեր աւանդական Զատիկն է այսօր, որ ուրախութեան ոչ մէկ նշոյլ չի ցոլեր մեր մէջ ... Մեր սիրտերը լցած են հազար ու մէկ ցաւերով: Արդարեւ Զատիկի մեզ պատճառած ուրախութիւնը այն է միայն որ մենք գէթ երկու օր ազատ պիտի ըլլանք գործարաններու ծուխերէն եւ մեքենաներու խլացուցիչ ձայներէն ու քիչ մըն ալ ազատ օդ պիտի ծծենք. ահա այսքան: Մինչդեռ մեր հայրերու եւ նախահայրերու համար Զատիկը նուիրական տօն մըն էր, ուր առնուազն մէկ շաբաթ կ'ուրախանային ու կը ցնծային մեծով ու պզտիկով:

Ես գիւղացի տղայ, տակաւին կը յիշեմ Զատկուան կիրակին գիւղացիներուն խանդավառութիւնը գագաթնակէտին կը հասնէր: Ամբողջ գիւղը մեծով ու պզտիկով դուրս կը թափէին տուներէն: Գիւղին հրապարակը եւ խլերը կը լեցուէին անհամար բազմութեամբ: Այրերը հազարաւոր կարմրուած հաւկիթ կը զարնէին իրարու հետ եւ բազմաթիւ կատակախաղեր կ'ընէին, իսկ անդին մեր գեղանի կոյսեր եւ աղջիկները խումբ խումբ իրարու ձեռք բռնած իրենց հեզաճկուն պարերով ու երգերով կ'ոգեւորէին ամբողջ բազմութիւնը: Բոլորն ալ ուրախ եւ երջանիկ էին. ո՞վ կը մտածէր օրուան հոգերու եւ ապրուստի մասին: Ամէն բանի առատութիւն կար, ամէն մարդ իր այդ օրուան բոլոր պատրաստութիւնները տեսած էր ժամանակին: Այդ օրը բոլորն ալ իրար կը հիւրասիրէին զանազան ուտեստներով եւ մառաններու մէջ մասնաւոր պահուած անուշ գինիներով ... Ահա այսպէս կ'անցնէր մեր այն ժամանակուան Զատիկը ... Բայց այսօր մեզ երազի նման կուգան այդ օրերը. գազանային մարդիկ ջարդեցին ու կացինահար ըրին մեր այդ առաքինի եւ բարեպաշտ ժողովուրդը, քանդեցին մեր բոլոր գիւղերն ու քաղաքները, սրբապղծեցին մեր բոլոր սրբութիւնները: Ու այժմ մենք վերապրող Հայորդիներս ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, զրկուած ենք մեր բոլոր իրաւունքներէն ու զոհ պոռնիկ դիւանագիտութեան

Սեւ է այսօրուան մեր Զատիկը, բայց հաւատանք մեր նոր օրերու Զատիկին եւ մեր լուսափայլ ապագային:

Գ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կեանքը Պերլինի մէջ

—○—

ՊԵՐԼԻՆ.— «Հայ Երիտ.»ը աշխոյժ գործունէութիւն մը ունի: Մանաւանդ վերջերս իր ջանքերը բազմապատկած է օտարութեան մէջ տապլկուող նոր հայ սերունդը իր մայրենի լեզուին ու մշակոյթին վերադարձնելու եւ կապելու համար: Շրջաբերական կոչ ուղղած է ամբողջ գաղութին իր դասախօսութեան պատրաստակամութիւն ցոյց տալով, ոչ միայն մայրենի լեզուի, այլ եւ ուրիշ նիւթերու: Իր նոր հաւաքատեղին Fasanenstr. 23, ամէն հինգշաբթի երեկոյ առիթ կ'ընծայէ ամէն Հայու շաբթուան մէջ գէթ քանի մը ժամ ապրելու ազգային մթնոլորտի մը մէջ: Գրեթէ միշտ դասախօսական ժողովներ կ'ունենան ազգային եւ ինքնազարգացման նիւթերու շուրջ

** Վարդանանց տօնը ճիշդ օրին յարգուեցաւ պատշաճօրէն: Բանախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ եւն.: Խօսք առին նաեւ ներկաներէն շատերը, փափաք յայտնելով որ Վարդանանց տօնն ալ մտնէ մեր գաղութի մեծ տօներուն ցանկին մէջ եւ կատարուի ընդհանուր մասնակցութեամբ «Վարդանանց» ներկայացումով, Բարեկենդանով եւն. եւն.:

** Պերլինէն անցնող ծանօթ իրանեան նկարիչ Գ. Սեւրուկեանի ի պատիւ տրուեցաւ թէյասեղան մը, սեղանապետութեամբ Գ. Եր. Տէր Մինասեանի: Երիտասարդ սերունդի ցանկութիւններն ու մաղթանքները լսելէ յետոյ, բուն հայ արուեստի վերարծարծման շուրջ, խօսեցաւ նաեւ յարգելի հիւրը, խոստանալով նուիրել իր ջանքերը նաեւ այդ ուղղութեամբ:

** Ապրիլ 2ին կատարուեցաւ բացումը Հայ Երիտ. Միութեան գրադարանին: Համեստ այս կորիզը իր 150 հատ գիրքերով (որոնք գնուած են Միութեան կողմէ երկու տարուան մէջ եւ ծեծամասնաբար մնացորդներ են Պերլինի եւ Լայփցիկի նախկին ուս. միութիւններու գոյքերէն) կ'ոգեւորէ մեզ, որովհետեւ կոչուած է մեծապէս ջահը դառնալու ազգապահպանման գործին: Գրքի միջոցով կարելի պիտի ըլլայ կապը պահել հայ երիտասարդութեան եւ հայ մշակոյթին միջեւ: Մնաց որ գրադարանէն կրնան օգտուիլ գաղութի ամէն Հայերը անխտիր: Երիտասարդները յոյս ունին որ շուտով պիտի կրնան ճոխացնել գրադարանը: Եղան գրքի նուէրներ եւ խրախուսանքի արտայայտութիւններ: Մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Պերլինի Գաղթ. Միութեան կողմէ արտայայտուած պատրաստակամութիւնը՝ իր անտուէն որոշ գումար յատկացնելու այս ազգօգուտ գործին: Հաւաքոյթի ընթացքին եղան խմբերգներ եւ ընթերցում Խրիմեանի Հայրիկի «Պապիկ պատկէն, իբր նմոյշ հին գրքերու

Գ. ՑՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

—.—

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Կ. Խաչի օրը տօնուեցաւ Ապրիլ 5ին, կիրակի, Գ. Բանիկեանի սրահին մէջ, ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան: Կ. Խաչի գործօն անդամուհիները հագած էին կապոյտ համազգեստ: Խաչուհի Ա. Կարմիրմօրուքեան հանդէսը բացաւ յայտարարելով, որմէ յետոյ դպրոցի աշակերտներու կողմէ երգուեցաւ «Ի զէն Հայեր» եւ «Ճատ կը սիրեմ իմ հայրիկը»: Խաչուհի Մ. Գույումճեան գրաւոր զեկոյց տուաւ մասնաճիւղի մէկ տարուան գործունէութեան, որ ներկաներու գնահատանքին արժանացաւ: «Մասնաճիւղին բացած դպրոցը որ մէկ տարուան կեանք ունի, ծախսած է 1800 Փր.ի գումար մը եւ տակաւին շատ մը գիրք մողներու գոհացում չէ կրցած տալ սրահին փոքրութեան պատճառաւ: Այս առթիւ ուրախ ենք յայտնելու որ վարչութիւնս վարձած է նոր սրահ մը, նաեւ մնայուն ուսուցչուհի մը որով այսուհետեւ պիտի կրնանք մասամբ գոհացում տալ դիմողներուն»: Դպրոցի աշակերտներուն կողմէ եղան երգ, արտասանութիւն եւն.: Փոքրիկներ Լ. եւ Մ. Գորգիկեան երգեցին: Ս. Շահինեան, Լ. Գասմաճեան, Վրիժուհի Գազիկեան, Կ. Գազիկեան, Ա. Նուրիճանեան արտասանեցին. Փոքրիկներ Լ. Գասմաճեան եւ Թ. Շահինեանի կողմէ եղան տրամախօսութիւն մը: Խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ս. Սասունիի որ բացատրեց հայ կնոջ դերը անցեալին մէջ եւ ներկայիս: Իր խօսքը վերջացուց ըսելով.— «Հայ կինը մեծ դեր ունի կատարելիք գաղութներու մէջ, հայ մանուկը հայ պահել, որպէսզի երբ ունենանք ազատ հայրենիք եւ վերադառնանք, մեզի հետ տանինք հայախօս մանուկներ եւ ոչ թէ Ֆրանսախօս»: Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցէին խաչուհիներ Ա. Սարգիկեան, Զ. Տէրտէրեան, Մ. Թէրզեան, երգ: Շահինեան, Ա. Հէքիմեան եւ Մ. Գույումճեան արտասանութիւն: Խօսք առին նաեւ ընկերուհի Ս. Տէր Դաւթեան եւ Եղիազար Մինասեան: Կ. Խաչի շարքերուն վրայ աւելցան տասը նոր անդամուհիներ: Ժամը 7ին հանդէսը փակուած յայտարարուեցաւ, բայց ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ: Վիճակահանութեան դրուած էր ազգ. վիճակահանութեան մէկ տանեորդ տոմսակ մը զոր շահեցաւ Գ. Գէորգ Շահինեան եւ նուիրեց Կ. Խաչին:

Լրաբեր

ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ

—●—

Արամ Եղիազարեան յաջողութեամբ աւարտեց Փարիզի ատամնաբուժական վարժարանի céramique dentaire ճիւղը.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—○—

ԼԻՈՆ, (Յապաղած) — Մեծ եղեռնի տօնակատարութիւնը որ մեզի Զամերուս համար հաւատոյ հանգանակ եղած է, այս տարի ալ տօնեցինք Լիոնի մէջ Նախաձեռնութեամբ մասնաճիւղին, եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի, Համազգայինի, Ֆր. Կ. Խաչի, եւ Փր.-բանակի Նախկին Հայ Կամ. Միութեան:

Ժամը ինը քառորդ անցած Գ. Նախագահը հանդէսը բացուած կը յայտարարէ Շոփէնի մահերգով, զոր ներկաները ունկնդրեցին լուրջ եւ երկիւղած: Երախտապարտութեան ազդեցութեան տակ մեր գլուխները կը հակին մահարձանին առջեւ, որուն վրայ զոյգ եռագոյնները որդեկորոյս մայրերու նման սեւեր հագած ծաղկեպսակներու պսպղուն ցոլքերով օծուն, մեծ զարհուրանքի ահաւորութիւնը կ'արտայայտեն: Նախագահի բացման խօսքէն յետոյ,— զայրոյթի արդար արտայայտութիւն մը բոլոր այն անարի ու մեղկացած հոգիներուն հանդէպ, որոնք սակարկութեան ու գռեհիկ վիճաբանութեան առարկայ կը դարձնեն այսպիսի նուիրական օր մը— արտասանութիւններ ըրին Գ. Գ. Միսաք Միրզէ (Սիամանթոյէն), Լեւոն Այէմեան (Ահարոնեանէն), ընկ. Վահրամ Զանոյեան իր ոլացիկ ձայնով երգեց Տէր կեցո՛ եւ Մայր Արաքսին: Օր. Յովինար Տէր Գէորգեան կարգով երգեց Կոմիտասի Տէր ողորմեա, եւ Զայն տուր ո՛վ ծովակ, Գ. Ա. Գ. Մելքոնեան դաշնակի ընկերակցութեամբ նուագեց Պեթհովէնէն կտորներ ջութակի վրայ: Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Գ. Կիւրեղ Խրայեան: Այս երիտասարդ մտաւորականը, որ անձամբ ճաշակած է տարագրութեան բոլոր դառնութիւնները, գիտէ խօսիլ այնպէս, ինչպէս կը պահանջէ օրուան նշանակութիւնը: Գեղեցիկ յառաջաբանէ մը յետոյ անցնելով բուն նիւթին, բանախօսը շեշտեց.— «Սուգ չունինք անոնց համար որոնք գացին մեռան եւ գիտէին թէ ինչու, սուգ ունինք, անոնց համար որ կ'երթան մեռնիլ եւ չեն գիտեր թէ ինչո՞ւ: Ու դարձեալ սուգ չունինք անոնց համար որոնք իրենց մահերով մեր ցեղի Վահագներու արեան վկայութիւնը ցոյց տուին անգամ մը եւս, սուգ ունինք անոնց համար որ իրենց կեանքով այդ արեան վկայութիւնը հաստատող բաւական ապացոյց չունին»: Ու պատմականօրէն բազմաթիւ ապացոյցներ տուաւ թէ ինչպէս մեր սքանչելի ցեղը անճիտելու, տկարացնելու, քայքայելու սարսափելի դեր կատարած են ոչ թէ մեռնողները այլ անտարբերները, ձուլման ենթարկուողները, հայ մտքին ու հայրենիքին դէմ գործողները, ուղղակի կամ անուղղակի: Ու ձեր կեանքի բոլոր օրերուն մէջ, ամէն անգամին, երբ տեսնէք ձեր մէկ սիրելիին սայթաքումը, եւ կամ ձեր մէկ աչքին վրիպումը, յիշեցէք թէ մեռելոցի օր մը, մեր պապերուն գերեզմանին առջեւ, մեր արիւնի եղբայրներէն մէկը ըսաւ մեզի,— Սուգ ունինք անոնց համար որ կ'ապրին եւ իրենց կեանքով ամէն օր մանիկ մը կը սպաննեն իրենց ժառանգ ձգուած ազգային անբաղդատելի մեծութենէն, սրբութենէն»:

Նախագահի փակման խօսքէն յետոյ ժողովուրդը մեկնեցաւ երկիւղած տպաւորութեամբ:

Խաչատուր Սողիկեան

Պուլկարիոյ դիրքը

Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ձեռնարկներէն վերջը, լուրջ կասկածներ կը տիրեն ինչպէս Հունգարիոյ, նոյնպէս Պուլկարիոյ մասին: Սոֆիայի լուրջ թերթերէն «Սլովօ» կը գրէ թէ այս առթիւ, «Դաշնագիրները կը պատռուին» խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Պուլկարիա այնպիսի կացութեան մը մէջ կը գտնուի որ, կատարեալ պաղարիւնութեամբ հետեւելու է Եւրոպայի այսօրուան շատ կարեւոր դէպքերուն, որպէս թէ անոնք բնաւ կապ չունենային իրեն հետ: Ցետոյ, ամէն առթիւ յիշելու է Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ հաւատարմութիւնը: Կարգ մը օտար թերթեր հաւանական կը գտնեն դաշնագրի նոր բռնաբարումներ, եւ այս առթիւ Հունգարիոյ հետ կը յիշեն նաեւ Պուլկարիոյ անունը: Մեր հաբեւանները թող ապահով ըլլան այս մասին: Մենք բնաւ նպատակ չունինք մեր կողմէն ալ խառնակելու այն ընդհանուր կացութիւնը, որ սխալ ճամբու մը մէջ դրուեցաւ 1919ին, Փարիզի մէջ: (Կ'ակնարկէ խաղաղութեան դաշնագրերու): Մեզմով կամ առանց մեզի, խաղաղութեան դաշնագրերը արդէն իսկ սկսած են քանդուիլ, որովհետեւ անոնք ոչ պատմութեան կը կռթնին, ոչ աշխարհագրութեան, ոչ ալ իրաւունքին: Միւս կողմէ այս մասնայատուկ վիճակը իբրեւ թէ յաւերժացնելու համար, պատերազմէն յետոյ իրենց կնքած շատ մը մասնաւոր համաձայնութիւններով, յաղթականները արդէն իսկ անգործադրելի դարձուցած են այդ դաշնագիրը եւ ճամբայ բացած անհնազանդութեան»:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

—.—

ՎԱԼԱՆՍ.— Զ. Ռ. Միութեան նախաձեռնութեամբ ապրիլեան եղեռնի 21րդ տարեդարձը տօնեցինք Քաղաքապետական Թատրոնի մէկ սրահին մէջ որուն ճակատը կը տեսնուէին սեւով երիզուած հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյնները եւ «Յարգանք նահատակներուն» վերտառութիւնը: Սրահը լեփ – լեցուն էր, հակառակ ափ մը փոքրոգիներու խաչաձեւման տըխուր փորձին:

Օրուան նախագահն էր ընկ. Արսէն Տէր Սարգիսեան որ հրաւիրելով երգչախումբը «Մեր հայրենիքը»ով սգահանդէսը բացուած յայտարարելէ վերջ, իր բացման խօսքն ըսաւ: Արտասանեցին ընկերներ Նազար Գոտոեան, Մամբրէ Սէմէրճեան եւ Մ. Գըլըճեան: Ընկ. Բիւզանդ Գալեան (Ռոմանէն) երգեց «Լռեց ամպերը» եւ «Զախորդ օրեր կուգան ու կ'երթան»: Իսկ ընկ. Գ. Գառեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Գոյր աչուղը», Գ. Գ. Նալպանտեան ջութակով նուագեց «Մայր Արաքսի» եւ «Սեւ մութ ամպերը», որմէ վերջ օրուան բանախօս Գ. Ղ. Մելոյեան բեմ ելլելով մօտաւորապէս մէկ ժամ խօսեցաւ: Իբրեւ վերջաբան շեշտեց.— «Թրքական ոճրածին սխրագործութիւններուն մէկ միլիոն զոհ տալէ եւ Հայաստանի վեց նահանգները կորսնցնելէ վերջ, այժմ պէտք է աւելի սերտօրէն համախմբուիլ ու միանալ, ամբողջ հայութեան ուժն ու միտքը ի պաս գնելու համար հայկական դատի յաղթանակին»:

Երգչախումբը երգեց «Ոչ, եղբարք ոչ, օտարներէն չկայ մեզ յոյսը եւ հանդէսը վերջացաւ խոր տպաւորութեամբ:

Թղթակից

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

—.—

ՌՈՄԱՆ, 5 ապրիլ (Յապաղ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Զ. Ռ. Մ.ի Ռոմանի մասնաճիւղը իր նուիրական պարտականութիւնը կատարեց ապրիլ 5ին տօնելով ապրիլ 11—24ը, մասնակցութեամբ Ռոմանի Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբին եւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, «Բաֆէ տը Միտի» սրահին մէջ: Ներկայ էր ընտրեալ հասարակութիւն մը: Նախագահ ընկ. Ա. Գոյաճեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ցետոյ բացատրելով սգատօնին իմաստը, հրաւիրեց ներկաները երկու վայրկեան յոտնկայս յարգել մեռելներու յիշատակը: Երգեցին Բ. Գալեան եւ ընկ. Ս. Գասապեան, արտասանեցին Տիկ. Շէյթանեան, Տիկ. Շէհիրլեան եւ ուրիշներ: Օրուան բանախօսն էր ծանօթ գրագէտ Գ. Ղեւոնդ Մելոյեան, որ մօտ ժամ մը խօսեցաւ եւ շեշտեց.— «Միայն Թուրքը չէր որ ջարդեց մեզ, նոյնը ըրաւ նաեւ Ռուսը, որ կ'ուզէր Հայաստանն առանց Հայու տեսնել»: Ցարգելի բանախօսը վերջացնելով, մաղթեց որ Հայերը միանան դէթ իրենց մեռելները ոգելու եւ անոնց յիշատակը միշտ կենդանի պահելու համար: Հանդէսը փակուեցաւ «Ցառաջ նահատակք»ով:

Գիւտառ

ՀՐԱՒԷՐ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլեան սգատօնին առթիւ, յառաջիկայ կիրակի, 19 ապրիլ, Միութիւնս ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Էթուալի Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ:

Կը հրաւիրենք Միութեանս բոլոր անդամները անպայման մասնակցիլ այդ պաշտօնական թափօրին.

Հաւաքատեղի՝ Փօրթ Ն.ի մէթրօն ճիշդ ժամը 10ին, նոյն օրը:

Վարչութիւն

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակը ոգեկոչելու նպատակով, ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Էթուալի Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ, յառաջիկայ կիրակի, 19 ապրիլ:

Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները:

Կը խնդրուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական կազմակերպութենէն մասնակցիլ այս թափօրին:

Վարչութիւն

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

—○—

Լուրը մեզի համար բոլորովին անսպասելի էր: Հակառակ ասոր, տըրուած հրամանը կատարելու փութկոտութեամբ, ամբողջ գիշերը ճանապարհորդական պատրաստութիւններով զբաղեցանք: Առտուն մեկնումի պահուն զօրքի մէջէն զատեցինք Ալեքսանդրապոլցի, Կարսեցի, Ղազախեցի զինուորները:

Մեր դիրքերը յանձնելով նոր զօրամասերու, ճամբայ ինկանք դէպի Էջմիածնի կայարանը: Հոն եկած էր Երեւանի պահակազօրքը եւ քանի մը թնդանօթ: Ցաջորդ առաւօտուն բոլոր զօրամասը կազմ ու պատրաստ անհամբեր կը սպասէր պատերազմական նախարար Գ. Ռ. Տէր Մինասեանի, որ նոր խօսք, նոր հրաման ունէր հաղորդելիք:

Վերին հրամանատարական կազմը իր շքախումբով երեւցաւ եւ մենք զինուորներս ուժգին ողջունեցինք զանոնք, մեր բոլորին լարւող ակնարկները սեւեռած անոնց ակնդէտ, հրամաններուն կը սպասէինք:

Նախարարը յուզուած, ազդու հեռեւեալ կոչն ուղղեց մեզ մօտաւորապէս.— «Զինուորնե՛ր, դուք մօտ մէկ տարիէ ի վեր հերոսական պայքար մղեցիք մեր սիրելի հայրենիքին սահմաններուն վրայ ապստամբող Թուրք-Թաթար եւ Քիւրտ թշնամիներու դէմ, այս հայրենիքին մէկ թիզ հողը գերմարդկային զոհողութիւններով պաշտպանեցիք: Գատւ ձեզի: Այսօր, մեր երկրի ներքին թշնամին կը սպառնայ մեր ազատ հայրենիքի անկախութեան: Կարգ մը անարիւն Հայեր, գործիք դառնալով մեր թշնամիներուն ձեռքը, մեր անկախութիւնը կ'ուզեն պայթեցնել ներսէն ու համոզելով ու խաբելով մեր միամիտ զօրքին մէկ մասը եւ ժողովուրդը՝ ապստամբութեան դրօշ պարզած են Ալեքսանդրապոլի մէջ: Մենք այս անկախութիւնը հինգ հարիւր տարիէ ի վեր է որ կ'երազէինք, մենք այս անկախութիւնը միլիոնաւոր զոհերու գնով ձեռք բերինք: Զեմ յուսար թէ ձեզմէ մէկը թոյլ տայ որ այդ անկախութիւնը եւ ազատութիւնը իր ձեռքէն առնուի, այն ալ իր հարազատներու ձեռքով:

«Դուք այդ ապստամբութիւնը խեղդելու եւ զսպելու կանչուած էք, ով որ տարակուսանքի մէջ է, ով որ թոյլ է, ով որ չպիտի յօժարի այս կռուին մէջ գնդակ արձակել, թող այս բոպէին շարքերէն դուրս գայ ու իր զօրանոցը քաշուի, ազատ է: Զայն կուտամ ձեզի, յօժա՞ր էք երթալու»:

Ամբողջ զօրամասը «յօժար ենք» , պոռաց մէկ մարդու պէս:

Ապա մեր անմիջական հրամանատարը՝ Զօր. Սեպուհ իր պարթեւ հասակը ցցելով, շանթէ, կայծակէ պոկուած իր հայեացքներով բոլոր զօրամասը մաղելով, խրոխտ ու առնական կեցուածքով իր զօրեղ ձայնը մեզ ուղղեց եւ գրեթէ միեւնոյն ձեւով խնդիրը պարզեց: Կոչ ըրաւ առանձնապէս հրամանատարական կազմին եւ ասպաշարքային զինուորներուն թէ ով որ յօժար է եւ կը փափաքի իր մասնակցութիւնը բերել այս քաղաքացիական կռւին, թող մնայ շարքերուն մէջ եւ ով որ յօժար չէ ու չուզեր գնդակ արձակել իր արենակցին դէմ, զոր մեր հայրենիքի ազատութիւնը կ'ուզէ մոխիր դարձնել, ազատ է, թող դուրս գայ շարքերէն»:

Զօրքը իր յօժարութիւնը եւ համաձայնութիւնը կը յայտնէր հեւռոանեւով եւ «Կեցցէ անկախ Հայաստան» բացագանչութիւններով:

Պահը յուզիչ էր եւ նուիրական:

Երկու հեծեալ կառաշար Էջմիածնի կայարանէն դուրս ելան, բեռնաւորուած երկու զօրամասերով:

Թշնամին աչքը ուղղած էր Ալեքսանդրապոլի վրայ: Կառաշարներու առջեւէն մօտ 7—800 մեթր հեռաւորութեամբ առանձին վայրաշարժ մը կը յառաջանար, իր մէջ ունենալով ջոկատ մը զինուոր, իբրեւ յառաջապահ:

Գնացքները իրենց սովորական արագութիւնը չունէին: Շատ դանդաղ կը շարժէին: Ամէն կայարանի մէջ բաւական կը սպասէինք, մինչեւ որ երթալիք կայարանի մասին տեղեկութիւն առնէինք: Ալեքսանդրապոլի հետ հաղորդակցութիւնը ընդհատուած էր, միայն քանի մը կայարաններու հետ կապ կար: Մենք ապահով անցանք Սարդարապատի, Արաքսի եւ Գարագլիսայի կայարանները: Գիշերը մնացինք Ալագեազ կայարանը: Գիշերային յարձակումէ պաշտպանուելու համար, երկաթուղիի ուղղութեամբ երկու զօրաւոր վաշտեր 5—8 վերստ առաջ քշուեցան, երկու վաշտերը երկաթուղիի աջին եւ ձախը բլուրները բռնեցին: Անոնք միեւնոյն ատեն նպատակ ունէին երկաթուղիի գիծը քանդելու: Մեզի սպառնացող վտանգը միայն զրահապատ գնացքն էր, որ ապստամբ վիճակի մէջ կը գտնուէր՝ հրամանատարութեամբ ապայ Մուսայէլեանի: Գիշերը շատ խաղաղ անցաւ, բայց մենք վայրկեանէ վայրկեան կը սպասէինք թէ ե՞րբ զրահապատը մեզ պիտի ողջունէ իր թնդանօթի հարուածներով:

Առաւօտ էր:

Ալագեազ կայարանի դէպի առաջ ցցուող բլուրներու ետեւէն բարակ մուխ մը օձի գալարումներու պէս վեր բարձրացաւ ու ասոր յաջորդեց թնդանօթի ումբակոծումը: Զրահապատն էր: Մօտեցած էր մեզի: Անխնայ անվախ ումբակոծումը շարունակեց: Ռումբերը կ'իյնային կայարանի ապառ գիծերուն վրայ: Մեր զօրամասերը դուրս ելան եւ ամէն վաշտ իրեն ցոյց տրուած ուղղութեամբ եւ երկաթուղիի երկու կողերու տարածութիւնը բռնելով, ռասուլներով, թըռիչքներով սկսաւ յառաջանալ: Մեր թնդանօթները պատասխանեցին կըրահապատի արձակած մուխին ուղղութեամբ:

Զրահապատը իր վերջին յուսահատական ռումբը տալով, դէպի Ալեքսանդրապոլ նահանջեց արագօրէն:

Գիշերային մեր յառաջապահ վաշտերը կրցած էին երկաթուղիի գիծերը քանդել, բայց զրահապատը արագօրէն նորոգելով գիծերը իր ճամբան շարունակեց:

Մեր զօրամասերը առանց կանգ առնելու կը յառաջանային: Պատերազմական նախարարը Էջմիածնի կայարանէն բարձրացած էր Ալագեազ, Սասունցիներու մօտ, Սասունի արծիւները կազմակերպելով Ալագեազի վրայով կտրած էր երկաթուղիի գիծը եւ այսպէս փակած էր զրահապատի նահանջի գիծը դէպի քաղաք: Զրահապատի հրամանատարը եւ քանի մը պատասխանատու մեծեր փախուստ կուտան եւ կ'ապաստանին մերձակայ Թաթար գիւղերը: Մնացածները զրահապատով միասին գերի մնացին Սասունցիներու ձեռքը: Մինչ այդ արդէն մեր զօրամասերը եկած հասած էին Բայինտուր կայարանը, ուր կը գտնուէր հրամանատարը:

(16)

« Թուրքիա իրաւունք ունի այժմ իրեն համար պահանջելու այն ապահովու-թիւնը զոր մինչ ընծայած է ուրիշներուն համար։ Եւ կ'եզրակացնէ.

— Լօզանի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց կամքէն անկախ հան-գամանքներ անզօրութեան դատապարտած են ուղղամտութեամբ հաստատ-ուած տրամադրութիւններ, և որովհետեւ խնդիրը կապ ունի Թուրքիոյ գոյու-թեան եւ անոր ամբողջ երկրամասին ապահովութեան հետ, կառավարութիւնը հարկադրուած է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու։ Ուստի պատիւ ունի տեղեկացնելու շահակից պետութեանց թէ պատրաստ է բանակցութիւններ վարելու, որպէսզի անյապաղ մշակուին նոր համաձայնութիւններ Նեղուցներու կարգուսարքի մասին, ապահովելով Թրքական հողին անբռնաբարելիու-թիւնը, ինչպէս եւ Սեւ Ծովու եւ Միջերկրականի առեւտրական նաւարկու-թեան զարգացումը։

Լավալ կը թելադրէ «շուտ շարժիլ»

Նախորդ վարչապետը, որ լռութիւն կը պահէր իր հրաժարումէն ի վեր, մերժելով բոլոր հրաւէրներն և տեսակցութիւնները, երկուշաբթի օր շատ կա-րեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Քլէրմօն - Ֆէռանի «Մօնիթէօր» թերթին։ Մասնաւորապէս ըսաւ թէ կարելի չէ երաշխաւորել Եւրոպայի խաղաղու-թիւնը, առանց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սերտ գործակցութեան։ Այս առթիւ ժխտեց Գերմանիոյ այն առարկութիւնները թէ Ֆրանսա շարունակ մերժած է խաղաղութեան առաջարկները եւ թէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը կը հակասէ Լոքառնոյի դաշինքին։ Ետոյ շարունակեց.

— « Վարչապետ Հիթլէր առաջարկներ բանաձեւած է որոնց մանրամաս-նութեանց մէջ չպիտի մտնեմ. այդ կառավարութեան գործն է, բայց իմ կար-ծիքով ծանր սխալ մըն է շարունակ մերժել բանակցութիւնները։ Պայմանաւ որ մենք զօրաւոր մնանք, մեր պարտականութիւնն է ամէն բան ընել, խաղա-ղութիւնը ամրապնդելու համար։ Մեր ուզածը ժամանակաւոր խաղաղու-թիւն մը չէ, միայն մեզի համար, այլ խաղաղութիւն արեւելքի եւ արեւ-մուտքի մէջ։ Մենք պէտք չէ գոհանանք հին բանաձեւերով։ Եթէ անոնք ձախողած են, պէտք է նորեր փնտռենք։ Խաղաղ չօշափելի արդիւնքներ ձեռք բերելն է։ Եւրոպայի ներկայ անդոհական եւ անկարգ վիճակին մէջ, պէտք է գործենք եւ շուտ շարժինք։ Պէտք է ջանանք կարգադրել Ֆրանսայի եւ Գեր-մանիոյ միջեւ առկախ մնացած խնդիրները։ Որքան ալ դժուար ըլլայ այս կարգադրութիւնը, ո եւ է Ֆրանսացի դիւանագէտ չի կրնար խուսափիլ զայն փորձելու անհրաժեշտութենէն, առանց ծանր պատասխանատուութեան մը տակ իյնալու »։

Եզրակացնելով, նախորդ վարչապետը վստահութիւն յայտնեց թէ Անգ-լիա եւ Ֆրանսա ինքնաբերաբար պիտի միանան վտանգի պահուն, որքան ալ սուր տարակարծութիւններ ունենան։ «Փոխադարձ մեղադրանքները չեն որ պիտի փոխեն երկու երկիրներու աւանդութիւններն ու սովորութիւնները »։

Յունաստանի վարչապետը յանկարծամահ

Պ. Տէմիրճիս, Յունաստանի վարչապետը, մեռած գտնուեցաւ իր անկողնին մէջ, Ապրիլ 13ի առտուն։ Նախընթաց գիշեր շատ լաւ կ'երեւար եւ ամբողջօ-վին ապաքինած վերջին հիւանդութենէն։ Կը տառապէր ստամոքսի տկարու-թենէ եւ վերջերս կը գանգատէր սրտի տագնապներէ։ Գիշերը ընտանիքին հետ անցընելէ յետոյ, վարչապետը պառկեցաւ ժամը 9.30ին։ Առտուն ուշացած ըլլալով, հետաքրքրուեցան եւ գացին տեսան որ մեռած է։ Բժիշկները հաստա-տեցին թէ կաթուածահար եղած է գիշերը։ Լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Թագաւորին, որ նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը յանձնեց փոխ - վարչապետ Ջօր. Մէթաքսասի։ Այս վերջինը վերահաստատեց դահլիճը, իրեն պահելով արտաքին նախարարութիւնը։

*** Կոստանդին Տէմիրճիս ծնած էր Աթէնք, 1876ին։ Իրաւագիտական համալսարանն աւարտելէ յետոյ գնաց Միւնիխ, իր ժամանագիտութիւնը կատա-րելագործելով։ Քաղաքական ասպարէզը մտաւ 1910ին, երբ Վենիզէլոս, Կրե-տէի յաղթականը, ձեռք առաւ Յունաստանի վերակազմութիւնը։ Զանազան նախարարութիւններ վարելէ յետոյ, վերջին տարիները վերադարձած էր հա-մալսարանի ուսուցչութեան, երբ Եօրկիոս Թագաւորը նորէն ասպարէզ կան-չեց, չէզոք դահլիճ մը կազմելու համար։

Մականուններու օրէնքը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը հրապարակային ազդերով կը յիշեցնէ թէ ամէն Թուրք մականուն մը պէտք է ունենայ, մինչեւ յառաջիկայ յուլիս 2։ Պետա-կան պաշտօնեաները, որոնց 35 առ հարիւրը տակաւին չեն կատարած այդ ձե-ւակերպութիւնը, պարտաւոր են լրացնել անյապաղ։

Իսկ ներքին գործավարութիւնը հրջաբերական մը ուղղեց, որով կը ծա-նուցանէ թէ մարդահամարի գործողութիւններ պիտի կատարուին յուլիսի ընթացքին։ Այս առթիւ իրաւական վիճակի փոփոխութիւն կատարուելով, նոր թուղթերը պիտի չինուին անպատճառ մականուններու վրայ։

Հայերէն, յունարէն Աւետարան ձայնասփիւռով

Զատկի առթիւ, Երուսաղէմի մէջ Աւետարանը կարդացուեցաւ Հայոց եւ Յունաց պատրիարքներուն, Ղպտիներու, Յակոբեաններու եւ անկլիքան հոգե-ւոր պետերուն կողմէ, եւ ձայնարձակներու միջոցաւ տարածուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի։ Կարդացուած լեզուներն էին յունարէն, հայերէն, լատիներէն, անգլերէն, ղպտերէն, ասորերէն, հապէշերէն եւ արաբերէն։

3000 ապիտակ Ռուսեր թրքահպատակ պիտի ըլլան

Ինչպէս յայտնի է, 1922ին հազարաւոր Ռուսեր թափեցան Պոլիս, երբեւ հետեւանք Վրանկէլի բանակին պարտութեան։ Այնատեն 100,000 կը հաշուէին փախստականներուն թիւը։ Տարիներու ընթացքին այս բազմութիւնը ցրուե-ցաւ դէպի Սոֆիա, Պելկրատ, Փարիզ, կամ Արժանթին եւ Պրազիլիա, իսկ Պոլսոյ մէջ մնացին 3000 հոգի, որոնք անորոշ վիճակի մը մատնուած էին, մանաւանդ երբ հրատարակուեցաւ մանր արհեստներու օրէնքը։ Պոլսէն կը հե-ռագրեն թէ՝ շնորհիւ Ազգաժողովի պատուիրակին բարեխօսութեան, Թրքա-կան կառավարութիւնը որոշած է ընդունիլ այս 3000 Ռուսերուն թրքահպա-տակութիւնը։ Ուրեմն անոնք պիտի կրնան Պոլիս մնալ եւ ամէն տեսակ ար-հեստ ի գործ դնել։ Ուրիշ 130 Ռուսեր ալ արտօնութիւն ստացած են Յունաս-տան հաստատուելու։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԻՒՐ ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Տըպլէնի մէջ (Իրլանտա), Զատկի ա-ռաջին օրը, երբ հազրաւոր համայնավարներ կը փորձէին կաթոլիկ գերեզ-մանատունը մտնել, յարգելու համար իրենց նահատակ ընկերներուն յիշա-տակը։

ԶԱՏԻԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ 50,000 հաւատացեալներ լեցուցած էր ազատ ձգուած 28 եկեղեցիները։ Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն առաջ Մոսկուա 454 եկեղեցի կը հաշուէր։

ԻՐԱՆԻ կառավարութիւնը Ուաշինկթընի Թրքական դեսպանին յանձնեց Մ. Նահանգներու իրանեան շահերուն պաշտպանութիւնը, քանի որ իրանեան դեսպանատունն ու հիւպատոսարանը փակուած են, վէճի մը հետեւանքով։

ՊՈՒԼ ՔՈԼՈՆՊԷՆ մեզի կը տեղեկացնեն թէ անձնասպան եղած է Օր. Մա-ռի Աբրահամեան, որ կը փնտռուէր թերթերու միջոցաւ։ Ոստիկանութիւնը մարտ 19ին գետէն հանելով դիակը, թաղած է եւ հասցէն չգիտնալով դեռ նոր լուր տուած է դժբախտ մօրը։ Պատճառը կը վերագրուի սիրային յուսախա-բութեան մը։

ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ զինուորագրութեան խնդիրը քննելու համար, միջ-վարչական յանձնաժողով մը կազմուեցաւ մասնակցութեամբ ներքին, արտա-քին, աշխատանքի և զինուորական նախարարութեանց ներկայացուցիչներուն։

ԻՐԱՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ միաձայնութեամբ վաւերացուց Արաբիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ (Կոմսոմոլ) տարեկան ընդհ. ժո-ղովը բացուեցաւ երկուշաբթի օր, Մոսկուայի մէջ։ Կազմակերպութիւնը կը հաշուէ 3,600,000 անդամ։ Ընդհ. քարտուղարը իր բացման ճառին մէջ ըսնտեց թէ խորհրդային երիտասարդութիւնը պատրաստ է իր ծառայութիւնը տրա-մադրելու կարմիր բանակին։ «Անոնք որ պիտի համարձակին մեր վրայ յար-ձակիլ, պիտի զգլան, որովհետեւ ոչ հիթլէրական աւազակներուն ուժը, ոչ ալ ճափոնական քաջութիւնը կրնան ընկճել մեր վճռականութիւնը։ Յարձակման մը պարագային, մեր օդանաւերը եւ հրասայլերը պիտի լրացնեն մեր յաղ-թանակը, գործակցութեամբ Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի աշխատա-ւորութեան »։

Այս առթիւ կարդացուած զեկուցումը կ'ըսէ թէ 3,600,000 անդամներէն 990,000ը մարզուած են հետեւակազօրքի համար, միւսներն ալ՝ օդագնացու-թեան եւն. համար։

ՄՕՐԻ ՄԵՐԿ ԱՆԳԼՈՒՀԻ ՄԸ քարոզ խօսեցաւ Լոնտոնի Ս. Պօղոս մայր-եկեղեցին, Զատկի Բ. օրը։ Կինը յանկարծ բեմ բարձրանալով, բոլոր հա-ւատացեալները հանած եւ սկսած էր ճառ մը խօսիլ պատերազմի եւ սպառազինու-թեանց մասին, երբ ներկաները հասնելով հագուեցուցին եւ պահականոց տա-րին։ Հաստատուեցաւ թէ խելքին եկած է։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (16)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Իր դատապարտութենէն եւ Վիլ-վօրտ Կօյի մէջ բանտարկութենէն յե-տոյ խնդիրը քիչ մը դժուարացաւ։ Բանտ տարուած բոլոր անձններուն համար պէտք էր նախապէս արտօնու-թիւն ստանալ։ Ու յետոյ որոշ կարգի կերակուրներ միայն թոյլատրած էին ներս ղրկել։ Այս անգամ գործած-ուեցաւ փոքր սիթիլ մը, որպէս նուազ կասկած արթնցնող, որուն բարակ դատակը ճարտար կերպով խոռոչա-ւորուած էր։ Այդ բացուածքին մէջ կը դետեղէր «Միոէլխա» իր շաբաթա-կան յօդուածները։

×

— Ես պատերազմը չեմ օրհներ, կ'օրհնեմ միայն խաղաղութիւնը...

Այս պատմական բառերով պատաս-խանեց Պիոս Ժ. Պապը Աւստրիոյ կայսեր, որ իր բանակներուն համար օրհնութիւն խնդրած էր անկէ։

Քանի մը օր վերջը, 1914 օգոստոս 20ին Պապը վախճանեցաւ, մեծ վիշտ զգալով որ կոյր մոլեգնութիւն-ները պիտի արձակուէին քրիստոնեայ աշխարհին վրայ եւ անոր մահը պիտի փութացնէին։ Ճիշդ այն միջոցին որ Գերման բանակները Պելժիոյ եպիս-կոպոսական քաղաքին՝ Մալինի վրայ կ'արշաւէին, Կարտինալ Մէրսիէ)Ֆլ-բանսական կառավարութենէն պատե-րազմական խաչով պատուուած) Հռոմ կանչուեցաւ։

Անիկա քաղաքէն հեռացաւ Ուհլան-ներուն շոգեկառքի գիծը հասնելէն եւ Պրիւսէլի հետ յարաբերութիւններու խզումէն ճիշդ մէկ ժամ առաջ։ Երկար ճամբորդութեան ընթացքին իմացաւ սարսափելի լուրերը, ըստ որոնց գե-րազանց ուժերու առջեւ պելժ դիմա-դրութիւնը խորտակուած եւ ամբողջ երկիրը արշաւողներուն համար ազատ ասպարէզ դարձած էր։

Թաղման արարողութիւնները ի-րենց ամբողջ տխուր հանդիսութիւն-ներով վերջ գտնելէ յետոյ, օգոստոսի վերջին օրը նոր Պապի ընտրութեան համար գաղտնի ժողով գումարուե-ցաւ։ Կարտինալ Մէրսիէ իր ընկերա-կից կարտինալներուն հետ պատերով գոցուած ճեմելիքներուն մէջ խոսակ-ցած պահուն իմացաւ որ Լուվէն քա-ղաքը, զոր չափազանց կը սիրէր, ար-շաւողներուն կողմէ քար ու քանդ դարձած ու համալսարանն ալ բոցե-րու մէջ է...

Վատիկանի հոյակապ մենութեան մէջ աշխարհէն կտրուած, եւ ընտրո-ղական պատասխանատուութեամբ կլանուած՝ Կարտինալը ծանր անձկու-թեան մը մատնուած էր. իր հաւատքը այնքան խոր էր սակայն որ այդ գոր-ծը բերողին հանդարտ կերպով ըսաւ.

— Անոնք քանդեր են, շատ աղէկ... ուրեմն մեզի կը մնայ վերստին շինել։

Պապական ընտրութեան արդիւնքը ծանուցուեցաւ սեպտեմբեր 3ին ու նոր Պապին հանդիսաւոր թագադրութիւ-նը երեք օր վերջ տեղի ունեցաւ։ Իր պարտականութիւնը լրանալէն անմի-ջապէս յետոյ Կարտինալ Մէրսիէ բո-կաւ կարգադրութիւններ ընել իր վե-րադարձին համար դէպի Մալին։

Մարսէյլի մէջ քիչ մը յապաղելով սեպտեմբեր 8ին Ֆրանսացի երեք կար-տինալներու հետ, Նօթըր Տամ տը լա Կարտի բլուրին կողմը գտնուած սր-բարանները այցելեց, իր հայրենիքի փրկութեանը համար աղօթելու։ Հա-մաձայնական բանակները գլխակո-րոյս կը նահանջէին, բայց ի բաց կը խօսէին թէ անկարելի էր այլեւս Փա-րիզը փրկել, որուն անկումը քանի մը օրուան խնդիր էր։ Հակառակ այդ վիճակին սակայն երբ ծերագոյն վիճա-կէն ելլելով տուքի կանգնեցաւ, Կար-տինալը իր մէջ զօրաւոր հաւատք մը ստացած էր։

— Տակաւին չեմ գիտեր թէ ինչ է, բայց լաւ լուրեր ստացայ, ըսաւ իրեն ընկերացող կարտինալներուն։

Բլուրէն վար իջնելէ մէկ ժամ վեր-ջը կարդացին որ Ֆրանսացի զինուոր-ներուն նահանջը կասած է։ Մառնի փառայեղ յաղթանակի սկզբնաւորու-թիւնն էր առիկա։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 284

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵԼԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 16 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3090

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

Բռնկ թէ վերջուիլ հանգամանք ստացած է Միջերկրականի պայքարը, խոայեւեթովպական պատերազմէն ի վեր:

Իրապէս ալ, այդ պարագան է որ այնքան զգաժան դիրք մը բունել կուտայ բրիտանական աշխարհակալութեան, Ժընեւի մէջ, պատժական տնօրինութեանց առթիւ:

Հիմա որ Նեղուցներու վերազինման խնդիրը դրուած է պաշտօնապէս, կը թուի թէ Մեծն Բրիտանիա այս պատեհութիւնն ալ պիտի օգտագործէ, զօրացնելու համար իր դիրքը:

Ուրիշ խօսքով, պիտի ուզէ գոհացնել Թուրքիան, ի հեճուկս Իտալիոյ, որ եթէ սպառնալիք մը կը համարուի Թուրքիոյ համար, միւս կողմէ մրցակից մը կը հանդիսանայ Մեծն Բրիտանիոյ դէմ, Միջերկրականի մէջ:

Ընթերցողները պիտի յիշեն.— երբ սկսան գործադրել պատժամիջոցները, Լոնտոն հրաւէրներ ուղղեց Միջերկրականի հարեւան պետութեանց, որպէսզի յանձնառութիւններ ստանձնեն, ի հարկին օգնելու համար, եթէ Իտալիա յարձակում կատարէ:

Այս պայմանը անոր համար որ, Մեծն Բրիտանիա նաւային հզօր ուժ մը կեդրոնացուցած էր Միջերկրականի մէջ, «առ ի զգուշութիւն», եւ «յանուն խաղաղութեան»:

Այս հրաւէրին վրայ, առաջին յանձնառութիւնը ստանձնեց Ֆրանսա, իբրեւ անմիջական շահակից: Իսկ արեւելեան Միջերկրականի մէջ՝ յօժարակամ ընդ առաջ գացին Թուրքիա եւ Յունաստան, որոնք արդէն զինակիցներ են:

Ինչե՛ր չպատմուեցան այդ առթիւ, նոյնիսկ լուրջ թերթերու մէջ:

Այսպէս, կ'ըսէին թէ Մեծն Բրիտանիա խոստացած է Երկոտասան կղզիներուն կէսը Թուրքիոյ վերադարձնել, կէսն ալ Յունաստանի, եթէ պատերազմի բռնուին Իտալիոյ հետ: Նոյնիսկ Հռոդոսի մասին կը խօսէին:

Որքան ալ չոնդալից երեւան, այս չչուկները ծուխեր են, որ զաղտնիք մը, աւելի ճիշդ իրողութիւն մը կը մատնեն,— բրիտանական աշխարհակալութիւնը պատրաստ է ամէն ռազմախաղ փորձելու, մինչեւ անգամ կրակին հետ խաղալու, որպէսզի Միջերկրականը չդառնայ իտալական լիճ մը: Այդ մտահոգութեամբ, ահա կը շոյէ Թուրքիան իսկ, ինչպէս 1856էն ի վեր, ամէն անգամ որ մրցակից մը կը հանդիպի ճամբուն վրայ:

Գաղտնիք չէ որ փաշական Իտալիան զինուորական եւ նաւային խարիսխներու վերածեր է թէ Հռոդոսը եւ թէ Երկոտասան կղզիները, հզօր սպառազինութիւններով որոնք միշտ կ'աճին:

Այդ պատրաստութիւնները բազմապատկուեցան Արեւելեան Ափրիկէի պատերազմին հետ զուգընթաց: Այն պատճառաւ որ, Թուրքիան ալ հարկադրուեցաւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել, զիմացի կողմէն, մասնաւորապէս Իզմիրի եւ Ատալիոյ շրջանին մէջ:

Ու գաղտնիք չէ որ Մեծն Բրիտանիան ալ, իր կարգին, կը զօրացնէ Միջերկրականի հին ու նոր կայանները, անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր:

Նոյնիսկ Լոնտոնի ամէնէն պահպանողական թերթերը չեն ծածկեր այս պարագան, հրատարակելով ուշագրաւ տեղեկութիւններ,— այնքան որքան թոյլ կուտան երկրին շահերը:

Բացի Մալթայէն, որ շատ բան կորսնցուցած է իր արժէքէն, անգլիական ծովապետութիւնը խարիսխներ հաստատած է Միջերկրականի ամէնէն կարեւոր կէտերուն վրայ, դէպի արեւելք եւ դէպի արեւմուտք: Ծրագիրներ կը մշակուին նաեւ Գաղեստինի համար, որուն ծովափը շատ աւելի յարմար կը նկատուի այժմ, արդիական սպառազինութեանց համար:

Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ պիտի ջնջուի Մալթայի սահմանադրութիւնը եւ այդ կղզին ալ պիտի վերածուի կայսերական գաղթավայրի:

Տակաւին ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ Մեծն Բրիտանիա լրջօրէն վտանգուած կը տեսնէ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը, հետեւաբար բոլոր միջոցները կը փորձէ, որպէսզի որ եւ է մրցակից չկարենայ խափանել իր արեւը:

Երէկ Ֆրանսան էր այդ մրցակիցը, այսօր Իտալիան:

Երէկ մարտանաւերն էին որ այս կամ այն կողմ կը հակէին նժարը: Այսօր օդանաւերը շատ աւելի վճռական դեր կը կատարեն:

Արդ, բոլոր մասնագէտները կը հաստատեն — Հռոմ ինքն ալ կ'ազդարարէ— թէ Իտալիոյ օդանաւային ուժը գերակշռութիւն կը կազմէ Միջերկրականի մէջ, թէ քանակութեամբ եւ թէ խարիսխներով:

Իսկ Եթովպիոյ գրաւումը կը ներկայացնէ ուրիշ առաւելութիւն մը:

Ինչ ելքի ալ յանգի պատերազմը, տարակոյս չկայ թէ Իտալիա պիտի տեղաւորուի Կարմիր Ծովուն վրայ, աւելի ընդարձակ եւ ամուր շրջանակի մը մէջ, ինչ որ այժմէն իսկ նեղացուցիչ հարցեր կը յարուցանէ Անգլիոյ համար:

Ազդեցութեան պայքարի նոր շրջան մըն է որ կը բացուի, այնքան խռովայոյզ մթնոլորտի մը մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ գլխաւոր շահակիցները կ'աճապարեն մարել հայկական կրակը, ժամ առաջ ծովերի նստելու եւ նոր բանաձեւեր մշակելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀՈՒԻ

Անգլիա ի հարկին օդանաւեր պիտի ղրկէ

Երէկ, չորեքշաբթի, 15 ապրիլ, բացուեցան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ սպայակոյտներու ներկայացուցիչներուն խօսակցութիւնները, Լոնտոնի ծովային պալատանատան մէջ, հակառակ Իտալիոյ ձեռնպահութեան եւ Գերմանիոյ բողոքին:

Այս խօսակցութիւնները հետեւանք են Հռենոսի ապազինեալ շրջանին վերագրաւման, որ տեղի ունեցաւ մարտ 7ին: Նպատակն է դասաւորել երեք պետութեանց զինուորական գործակցութիւնն ու դիմադրութիւնը, եթէ Գերմանիա յարձակի Ֆրանսայի կամ Պելժիոյ վրայ: Լոքառնոյի դաշնագրով, Իտալիա եւս պարտաւոր է մասնակցիլ այս խօսակցութեանց, բայց Մուսոլինի կը մերժէ որ եւ է գործակցութիւն, քանի կը տեւեն պատժական տնօրինութիւնները: Անգլ. կառավարութիւնն ալ գիտնալով այս պարագան, հրաւէր չէ ուղղած »:

Խօսակցութիւնները պիտի չօշափեն միայն մասնագիտական խնդիրներ: Երեք պետութիւններն ալ նշանակած են հեղինակաւոր ներկայացուցիչներ՝ զինուորական, ծովային եւ օդանաւային նախարարութիւններէն, մասնագէտ խորհրդականներով: Ֆրանսա ղրկած է երկու զօրավարներ, իբրեւ ներկայացուցիչներ զինուորական եւ օդանաւային նախարարութեանց եւ ծովակալ մը:

Թէեւ ամէն բան խստօրէն գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկ թերթեր կը հաւաստեն թէ զինուորական գործակցութեան ծրագիրը հետեւեալն է.— Որպէսզի Մեծն Բրիտանիա կարենայ օդանաւային աջակցութիւն ընծայել Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ, առանց ժամանակ կորսնցնելու, անգլիական կարգ մը օդատորմիղներ պիտի յատկացուին Ֆրանսական եւ պելժիական օդակայաններու: Անոնք անմիջապէս համբայ պիտի ելլեն նշանակուած կայանները, եթէ օդային յարձակում կատարուի Գերմանիոյ կողմէ: Միեւնոյն ատեն, Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային պաշտպանութեան գիծը պիտի տեղափոխուի դէպի Անգլիոյ հարաւային արեւելեան կողմը, պաշտպանելու համար Լոնտոնը:

Ցամաքի վրայ գլխաւոր խնդիրը պիտի ըլլայ նշանակել որոշ նաւահանգիստներ, ուր անգլիական մարտանաւեր պիտի մտնեն եւ պաշարի կազմակերպումը պիտի կատարուի նախապէս: Անգլօ-ֆրանսական ծովային սպայակոյտները պիտի ճշդեն մարտանաւերու բաշխումը Հիւսիսային ծովու, Ատլանտեանի եւ Միջերկրականի մէջ, առաւելագոյն պաշտպանութիւնն ապահովելու համար:

Լոնտոնի խօսակցութեանց հետ զուգընթաց, Ֆրանսա պիտի շարունակէ կազմակերպել արեւելեան սահմանագլուխին պաշտպանութիւնը: Նոր զօրագունդեր դիրք պիտի բռնեն Մաժինոյի գծին վրայ, յաջորդելով այն զօրքին որ անապաքանքով ղրկուեցաւ մարտ 7ի դէպքէն անմիջապէս վերջը: Հետեւակազօրքի 42րդ գունդը, որ 1914ին կը պաշտպանէր Պելֆորը եւ որ լուծուեցաւ պատերազմէն վերջը, պիտի վերակազմուի գեր-գնդապետ Պալ-Կուտոնի հրամանատարութեամբ: Ուրիշ հետեւակազօրքեր, որոնք մասնաւորապէս մարզուած են բերդերու պաշտպանութեան համար, պիտի կազմակերպուին եւ փոխադրուին հիւսիսային ճակատը, հրասայլերու վաշտի մը հետ որ նոյնպէս լուծուած էր տարիներ առաջ:

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պատուիրակներու կը խորհրդակցին, Բանակներու ցուցսի կը խաղան

Իտալիոյ ներկայացուցիչները Ժընեւ հասած ըլլալով, Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Մատարիակա եւ Աւենօլ խօսք բացին հաշտութեան պայմաններու մասին: Երկու ներկայացուցիչները նախ լսեցին Եթովպիոյ ներկայացուցիչը, Վօլտէ Մարիամ, որուն կ'ընկերակցէին Փրօֆ. Ժէզ եւ ուրիշ իրաւագէտ մը: Այս խօսակցութեան առթիւ ալ Եթովպիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը տրամադիր է հաշտութիւն կնքելու, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին տրամադրութեանց: Աւելցուց թէ ուրիշ պայմաններ չի դներ եւ կը սպասէ Իտալիոյ առաջարկներուն:

Իտալիոյ պատուիրակները, պարոն Ալոյզի եւ Նախարար Բօզզօ, Ժընեւ հասան երէկ, չորեքշաբթի եւ իրենց առաջին տեսակցութեան առթիւ յայտնեցին կառավարութեան տրամադրութիւնը: Տարակոյս չկայ թէ Իտալիա պիտի փորձէ արժեցնել իր յաղթանակները, որոնք չեն վերջացած տակաւին եւ կրնան յանգիլ մինչեւ Ատտիս-Ապէպա:

Երկու օրէ ի վեր, զրոյց կը շրջի թէ գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, փոխադարձ զիջումներ կատարելու եւ պայքարը, հետեւաբար պատերազմը դադրեցնելու համար: Կառավարական շրջանակները լռութիւն կը պահեն այս մասին:

Այսօր, հինգշաբթի, կը գումարուի 13երու յանձնախումբը, լսելու համար հաշտութեան ձեռնարկին ելքը: Այս առթիւ փորձ մը պիտի կատարուի զինադադար հռչակելու եւ պաշտօնապէս հաշտութեան բանակցութիւններ կատարելու համար: Եթէ ձախողի, Անգլիոյ ներկայացուցիչը պիտի առաջարկէ սաստկացնել պատժական տնօրինութիւնները, մասնաւորապէս արգիլելով քարիւղի արտածումը: Բայց յոյս չկայ որ ընդունուի այս առաջարկը, որովհետեւ կարծիքները բաժնուած են կէս առ կէս եւ օրէ օր կ'աւելնայ եղած պատիժներն իսկ վերցնելու տրամադրութիւնը, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ: Անգլիա որքան ալ անհաշտ երեւայ, չուզեր որ եւ է գործողութիւն կատարել ինքնագլուխ:

Պ. Իտըն այս բոլոր հարցերու մասին երկարօրէն խորհրդակցեցաւ եւ վերջին անգամ վարչապետին հետ տեսակցելէ յետոյ, վերադարձաւ Ժընեւ: Իսկ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆ

Խորին ցաւով կ'իմանանք Պ. Ներսէս Օհանեանի մահը, որ տեղի ունեցած է երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 5ին, իր բնակարանին մէջ (Լէ Վալէ):

Հանգուցեալը քանի մը տարիէ ի վեր կը տառապէր ներքին հիւանդութենէ մը, որ հետզհետէ յառաջանալով ուժասպառ անկողին զամեց զինքը: Երբեմնի յաղթանդամ Օհանեանը արդէն դարձած էր անճանաչելի, կէս առ կէս կորսնցնելով ծանրութիւնը: Ամէն յոյս կորսուած կը համարուէր այլեւս, բայց գիտական բոլոր միջոցները փորձուեցան, մասնաւորապէս ելեկտրաբուժութիւնը:

Ու ահաւասիկ անխուսափելի վախճանը, 68 տարեկան հասակին մէջ:

Տակաւին կանուխ է, ներկայացնելու համար հանգուցեալին կեանքն ու գործը, Պոլսէն մինչեւ Փարիզ:

Ազգային երեսփոխան, անդամ Պոլսոյ Քաղաք. Ժողովին, ատենապետ կամ անդամ Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, ատենապետ ազգ. խնամատարութեան, գործօն կամ պատուակալ անդամ՝ զանազան կազմակերպութեանց եւ մասնաւորապէս Զ. Ռ. Մ.ի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի (մինչեւ Փարիզ) — Ներսէս Օհանեան զաւակն տիպարն էր ողջամիտ եւ նուիրեալ ազգայիններու այն սերունդին, որ այնքան արդիւնաւոր դեր կատարած է մեր հանրային կեանքին մէջ եւ որմէ շատ քիչեր մնացած են այսօր:

Տարիներով քնիչ՝ «Ինիօն» ապահովագրական ընկերութեան մէջ, ազգային գործունէութեան յորձանքին մէջ նետուեցաւ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, դառնալով կեդրոնական դէմք մը: Պատերազմէն վերջը, զինադադարին, նորէն ասպարէզ նետուեցաւ, մասնաւորապէս նուիրուելով որբերու խնամատարութեան գործին եւ դառնալով անոնց «Հայրիկը»: Արտագաղթի հոսանքին հետ, ինքն ալ ինկաւ Սոֆիա, լման երկու տարի վերադառնալու յոյսով սնուցանելով, բայց ի վերջոյ յուսախաբ, հաստատուեցաւ Փարիզ, ուր կ'ապրէր տասը տարիէ ի վեր: Մինչեւ երեք-չորս տարի առաջ, եռանդով կը մասնակցէր հանրային գործերու, երբ ծիւրումն սկսաւ.

Մեր ցաւակցութիւնները Այրի Տիկին Ն. Օհանեանի, զաւակներուն եւ պարագաներուն:

ՏԷՍԻՒԷ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարաջախտ Պատոլլիօ կը հաղորդէ թէ Խառացիէ մտած են Տէսիէ:

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Խորհրդային մամուլը ջերմապէս կը պաշտպանէ Թուրքիան

Թրքական ծանուցագիրը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Մոսկուայի մէջ: «Փրավտա» եւ «Իզվեստիա», կուսակցական եւ կառավարական պաշտօնաթերթերը, կը շեշտեն թրքական կառավարութեան փաստերուն համոզիչ հանգամանքը, ինչպէս եւ պատերազմի յարաճուն վտանգը: «Փրավտա» կը գրէ.

— «Լօզանի դաշնագրով նախատեսուած երաշխաւորութիւնները այլեւս իրական չեն: Երաշխաւորներէն մէկը, Ճափոն, հեռացած է Ազգերու Դաշնակցութենէն, միւսը՝ Իտալիա, պատերազմով զբաղած է Ափրիկէի մէջ. վերջապէս համաձայնութիւն չկայ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ»: Միւս կողմէ, պատերազմի վտանգը աւելցած է Միջերկրականի աւազանին մէջ, խոայեւեթովպական պատերազմին եւ անգլօ-իտալական ձգտումին հետեւանքով:

Իսկ «Իզվեստիա» կը գրէ.

— «Այս պայմաններուն մէջ, թրքական կառավարութեան ձեռնարկը բացարձակապէս բնական է եւ տրամաբանական»:

Այս առթիւ, խորհրդային թերթերն ալ կը շեշտեն Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ բռնած դիրքերուն տարբերութիւնը, դիտել տալով թէ Էնկիւրի ինքն իր գլխուն դաշնագիր չի խզեր, այլ կ'առաջարկէ բանակցիլ, նոր պայմանագիր մը կնքելու համար Նեղուցներու մասին, համաձայն կացութեան պահանջներուն: «Լօզանի դաշնագրին վերաքննութեան խնդիրը յարուցանելով, Թուրքիա ոչ մէկուն կը սպառնայ, կը գրէ «Փրավտա»: Ան կ'ուզէ միայն ամրապնդել իր ապահովութիւնը եւ Տարտանէլի ամրացումը կը համարի պաշտպանութեան անհրաժեշտ միջոց մը որ ոչ ոքի դէմ ուղղուած է»:

«Իզվէստիա» կը յիշեցնէ Թուրքիոյ խաղաղասիրութեան ապացոյցները: Խորհրդային կառավարութիւնը ինքն ալ կը պաշտպանէ թրքական ձեռնարկը: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Խ. Միութիւնը թէեւ ստորագրած է Լօզանի դաշնագիրը, բայց չէ վաւերացուցած զայն: Պ. Լիթվինով Ժընեւի մէջ ... ... թրքական պատուիրակին, երբ կը յուզէր Նեղուցներու խնդիրը: «Իզվեստիա» յոյս կը յայտնէ թէ բոլոր շահակից պետութիւնները ... թեամբ եւ բարեացակամութեամբ պիտի ընդունին թրքական ծանուցագիրը:

«Իզվէստիա» որ կառավարութեան օրկանն է, կը գրէ նաեւ հետեւեալ տողերը.

— «Արդարեւ, պատերազմի վտանգը երբեք այնքան զօրաւոր չէր եղած որքան այսօր: Աշխարհի կարգ մը շրջաններուն մէջ յստակօրէն երեւան եկած են պատերազմի վառարաններ: Կարգ մը շրջաններու մէջ տենդագին կը շարունակուին անխայտարձակման պատրաստութիւնները, եւ միեւնոյն ատեն բացայայտ ընդվզումներ մը ցոյց կը տրուի հաւաքական ապահովութեան դէմ եւ դաշնագիրներ կը բռնաբարուին: Այս պայմաններուն մէջ, Թուրքիա ուրիշ երկիրներու կը ներկայացնէ միջազգային ուղղամտութեան, դաշնագիրներու հանդէպ յարգանքի եւ խաղաղասիրութեան օրինակ մը»:

*** Իտալական թերթերը դիտել կուտան թէ Անգլիոյ մէջ ի զուր կը փորձեն Իտալիոյ վերագրել Տարտանէլի վերազինման պատասխանատուութիւնը: Այս առթիւ կը բացատրեն թէ Միջերկրականի կացութեան բարդացումը, զոր կը յիշէ Թուրքիա, արդարացնելու համար իր դիմումը, հետեւանք է բրիտանական նաւատորմին կեդրոնացման: «Տարտանէլի խնդիրը ընդհանուր, աւելի ճիշդ՝ Միջերկրականեան հանգամանք ունի: Ինչ որ ալ ըլլայ, չի կրնար դառնալ երկուքով լուծելի հարց մը: Արդ, ահաւասիկ Մեծն Բրիտանիան, անգամ եւ պաշտպան հաւաքական ապահովութեան, չի վարանիր յայտարարել թէ կ'ուզէ շահագործել այս հարցը, ի հարկին ամրացնելու համար Թուրքիոյ հակիտալական գործակցութիւնը Միջերկրականի մէջ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԵՐՄԱԿ ՑԵՂԻՆ ՎԱՏԱՍԵՐՈՒՄԸ

Ժողովուրդներու յառաջդիմութեան համար աւելի կարեւոր է որակը քան թէ քանակը։ Թիւէն աւելի անհրաժեշտ է ժողովուրդի մը համար ընտրանի մը, որուն անճիտումով կամ անհետացմամբ՝ քայքայումը կը սկսի ։

Ժողովուրդի մէջ միշտ կը գտնուին անձեր, որոնք միջակէն վեր կ'ելլեն եւ ղեկավար տարրը կը կազմեն նոյն ժողովուրդին։ Բայց ճշդուած է որ այդ տարրը յաճախ ամուլ կը մնայ կամ ուժեղ սերունդ մը չի ձգեր իր ետին։

Մտքի եւ արծաթի ազնուական դասակարգը կազմող անհատները, որքան որ վեր կ'ելլեն ընկերային աստիճաններէն, այնքան կը հիւծին, կը սպառին եւ կը քայքայուին։ Այդ դասակարգի քայքայումով կանգ կ'առնեն ընկերութեան յառաջդիմութիւնները, որովհետեւ ամէն խմբաւորում, ամէն ընկերութիւն, ամէն ժողովուրդ կը յառաջդիմէ համաձայն վարիչ անհատներու մտքի կարողութեան եւ նկարագրի ուժգնութեան։ Պատմութեան այս դասը կը հաստատուի այսօր ալ, վիճակագրական տուեալներով։

Քոլէժ տը Ֆրանսի ուսուցիչ Մ. Անտրէ Սիկֆրիտ «Միացեալ Նահանգները» գործին մէջ կը գրէ.— «Մասաչուսէցի մէջ օտարուհիներու բեղնաւորութիւնը նահանգներու մէջ ծնած կիներու բեղնաւորութենէն երկու անգամ աւելի է։ Կեդրոնի նահանգներուն մէջ կատարուած հետազօտութեանց համաձայն, մէկ սերունդէն միւսը ընտանիքի մը նուազումը 38 ու կէս առ հարիւր է։ Ընտանիքներէն 13 առ 100 ամուլ են, 18 առ 100 մէկ տղայ ունին։ Ձեխածին ընտանիքներու մէջ ամլութիւնը 2.4 առ 100 է, Ռուսերու մօտ 2.5 առ 100, Գերմաններունը 3.9 առ 100, Իտալացիներուն՝ 4.9 առ 100։ Ընդհակառակն բուն Ամերիկացիներու մէջ վերարտադրութիւնը դադրած է։ Համալսարանական կիներ չեն ամուսնանար, մասնագէտները ուշ կ'ամուսնանան եւ սերունդ չեն ձգեր։ Ծնունդներու ներկայ սակը հիմ բռնելով, Տոքթ. Տէվրն Փորթի համաձայն Հարվըրտըն վկայեալ 1000 անձեր 200 տարիէն 50 թոռներ պիտի ունենան, մինչդեռ Պոսթընի 1000 Ռումանացիները պիտի ըլլան 100,000»։

Ամլութիւնը ինչպէս անհատներու, նոյնպէս ժողովուրդներու ծերացման յատկանիշն է։ Այս երեւոյթը տեսնուած է Սպարտայի եւ Աթէնքի մէջ, երեւան եկած է նաեւ Հռոմի անկման օրերուն։ Երբ ժողովուրդի մը ընտրանին կը նուազի, զանազանութիւնը վերջ կը գտնէ, ժողովուրդին մէջ հասարակ վիճակ մը կը մնայ կայուն կերպով, յառաջդիմութիւնը կանգ կ'առնէ, քիչ ատենէն քայքայումը եւ նոյն իսկ անհետացումը կը յաջորդէ։

Ընկերաբան Ռընէ Ուորմս հաստատելով Արսէն Տիւմոնի հաշիւները, կը կրկնէր թէ Ֆրանսայի քաղքենի դասակարգը կը նուազի հետզհետէ եւ անկարելի կ'ըլլայ թիւն ու որակը պահել։ Ցոյց կուտար միանգամայն թէ Ֆրանսայի այն նահանգները ուր խնայողական սնտուկները ողողուած են, ուր հրդեհի դէմ ապահովագրութիւնը մեծ ծաւալ ստացած է, ուր նախատեսութիւնը խիստ յառաջացած է, հոն ծնունդներն ալ նուազած են կամ գրեթէ ամլացած։

Ա. Դ. Խորհուրդին ներկայացուած ուսումնասիրութեան մը համեմատ (1937ին), բոլոր երկիրներու մեծ քաղաքներուն մէջ ծնունդներու սակը 2էն 3 անգամ աւելի է աղքատիկ եւ գործաւոր դասակարգերու մօտ, քան թէ հարուստ եւ ազատական արուեստներու հետեւող ընտանիքներու մէջ։

Տքթ. Փիօրկտօրֆը նոյն եզրակացութեան եկած է Գերմանիոյ մէջ կատարած ուսումնասիրութիւններով ։ Եզրակացութիւնը յուսահատ է, գերման արագ յառաջդիմութիւնը վաղահաս ծերութիւն մը պատճառած է վերի դասակարգերուն։ Եթէ շարունակուի սոյն յառաջդիմութիւնն ու անճիտումը, «Գերմանիա զարմանալիօրէն երիտասարդ երէկ, Եւրոպայի ամէնէն ծերացած հաւաքականութիւնը պիտի ըլլայ քսան տարիէն».

Նոյն երեւոյթը կը տեսնուի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ եւ ապահովաբար ամէն տեղ։ Տոքթ. Հերման Սիմէնս կ'եզրակացնէ.— «Ժողովուրդ մը, որուն ամէնէն կարող ներկայացուցիչները սերունդ մը չեն ձգեր, դատապարտուած է քայքայման»։ Ցեղ մը ազնուական դասն է որ կը քայքայուի շուտով, ուրիշ տեղ մը խառն ամուսնութիւնները կ'իջեցնեն ամոլին իմացական ու բարոյական մակարդակը եւ հետեւաբար կը խաթարեն ժողովուրդին նկարագիրը։ Թէնի հաշիւներով Ֆրանսական ազնուական ընտանիքներու թիւն էր 1789ին 28.000 իսկ Գրիմանեը 1928ին հաշուեց միայն 5163, այսինքն 140 տարիներու ընթացքին նուազած էին 8 տասներորդը։ Ազնուականութեան տեղ բռնող քաղքենի դասակարգը նոյնպէս կը նուազի ամէն կողմ եւ տեղի կուտայ նոր քաղքենիներու։

Երեւոյթն ընդհանուր է, ճերմակ ցեղին ընտրանին հետզհետէ կ'ամլանայ, զանգուածներու աճումը հետզհետէ կը նուազի։ Դեղին ցեղը կը բազմանայ եւ նոր ընտրանի մը կը կազմէ։

Ընտրանի դասակարգի նուազումին հետ Եւրոպայի եւ ճերմակ ցեղին մէջ կը տեսնուի ուրիշ յատկանիշ մը վատասերումի,— յիմարներու թիւին յաւելումը։ Յիսուն տարիէ ի վեր, հակառակ առողջապահական միջոցներու ընդհանրացման, վատասերածներու թիւը աւելցած է։ Իրենց պէտքերն հոգալու անկարող, մտքով տկար անհատներու թիւը Մեծն Բրիտանիոյ մէջ 1929ին կը հասնէր 300 հազարի։

Գերմանիոյ մէջ 1934 յուլիս 14ի ամլացման օրէնքին համաձայն սերնդագործելու անարժան համարուած անհատներու թիւը 400.000 էր։ Հաստատուած պրպտումները ցոյց կուտան թէ տարիներ առաջ շատ աւելցած էր այդ թիւը։

Հանրային յիմարանոցներու մէջ խնամուած յիմարներու թիւն էր 1909ին Մ. Նահանգներուն մէջ 187.791, իսկ 1929ին 280.251։ Նոյն թուականներուն Նորվեկիան ունէր 2679 եւ 6546. Շուէտ՝ 6897 եւ 14.731, Հոլանտան՝ 11.746 եւ 21.318, Պելժիքա՝ 18.182 եւ 21.318, Ֆրանսա՝ 74.404 եւ 85.179, Աւստրալիա՝ 15.165 եւ 22.198։

Յիմարներուն թիւին յաւելումով հանրային պիւտճէն կը ծանրաբեռնուի։ Առողջները կ'աշխատին հիւանդներուն համար։ Միւս հիւանդութիւններն ալ, մասնաւորաբար խլիրդը, քաղաքակրթութեան հիւանդութիւն դարձած է, թէեւ սեւ ու դեղին ցեղերն ալ վերջերս ենթակայ են այդ հիւանդութեան եւ բազմաթիւ զոհեր կուտան ամէն տարի։ Այժմ գիտութիւնը կ'աշխատի յայտնուած հիւանդութիւններուն դարմանները գտնելու։ Եւրոպայի մէջ կատարուած գիւտերէն կ'օգտուին նաեւ միւս ցեղերը։ Ամէն համեմատութիւն պահելով, այս վերջինները պէտք է գլեն ճերմակ ցեղը եւ հետեւաբար իր գերիշխանութիւնը աշխարհի բոլոր ցամաքամասերուն վրայ։

ՀԵԹՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

— • —

"ԿԱԼԱՆԱՒՈՐ ՎԵՀԱՊԵՏԸ"

— • —

Նախկին վարչապետ Անտրէ Թարտիէօ, որ քաշուեցաւ խորհրդարանական ասպարէզէն, այս օրերս հրատարակ կը հանէ այս խորագրով հատոր մը, որմէ «Թան» կ'արտատպէ հետեւեալ հատուածը.—

Մեր ընտրութիւններու ժամանակ, փոքրամասնութեան կէսէն մէկ աւելին, որ ազգին ընտրական իրաւունք ունեցող մասն է, չի կրնար ինքզինք ներկայացնել խորհրդարանին մէջ, նոյնիսկ նուազագոյն չափով.

Բոլոր համայնական ընտրութիւնները, բացառութիւն ըլլալով 1877ի ընտրութիւնները, տուած են սոյն ապացոյցը։ Մեր բոլոր խորհրդարաններուն մէջ, չմասնակցող ընտրողներու թիւը միշտ մէկուկէս միլիոն աւելի եղած է քուէարկու ընտրողներու թիւէն։ Ահա ցանկ մը որ մեկնութեան չի կարօտիր.

	քուէարկող	չմասնակցող
1876ին	4,458,584	5,422 283
1877ին	5,058,106	5.048 551
1881ին	4,567,052	5.600.000
1885ին	4,042,964	6.000 000
1889ին	4,526,086	5.800.000
1893ին	4,513,511	5.930.000
1898ին	4,906,000	5 633.000
1902ին	5,159,000	5.818.000
1906ին	5,209,606	6.383 832
1910ին	5,061,271	5.598.288
1914ին	4,810,693	6 366 786
1928ին	4,830,000	6.000.565
1932ին	5,245,000	6.315.000

Ցանկին մէջ չկան 1919ի եւ 1924ի ընտրութիւնները, քուէարկութեան թերթի ձեւին պատճառով՝ հաշուումը ճիշդ չըլլալով

Հիմա քննեցէք այս թիւերը, դարձուցէք ո՛ր կողմը որ կ'ուզէք։

Միշտ պէտք տեսնէք որ Ֆրանսայի 40 միլիոն բնակչութեան հարիւրին 12էն աւելին ներկայացուած չէ խորհրդարանին մէջ։ Աւելի գէշն այն է որ հարիւրին 10ն ալ չէ ներկայացուած ։ Այլ հարիւրին 10 համեմատութեան կէսէն մէկ աւելին է որ ներկայացուած է խորհրդարանին մէջ, իր մըշակած օրէնքները պարտադրելու համար ազգին հարիւրին 90 համեմատութեան։ Աւելի պարզ խօսելով,— ընտրողները (Ֆրանսացիներուն հարիւրին 25ը) չեն կրնար խորհրդարան հասցնել իրենց այդ հարիւրին 25ին մեծամասնութեան ձայնն անգամ։

Ինչ որ գերիշխան ժողովուրդ կ'անուանենք, ժողովուրդին մէկ մասն է միայն եւ երբեք գերիշխան։ Անոնք որ կը խօսին յանուն այդ ոչ-գերիշխան ժողովուրդին, իրենք աւելի եւս գերիշխանութիւնը չեն ներկայացներ ։ Որովհետեւ ոչ կը ներկայացնեն ժողովուրդին ամբողջութիւնը, ոչ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը, ոչ իսկ ժողովուրդին փոքրամասնութեան մեծամասնութիւնը, ծանօթ՝ ընտրողներ անունով։ Լամարթին, որ կը քարոզէր թէ ճշմարտութիւնը գոյութիւն ունի իրապէս տիեզերական ընտրութեան մը մէջ միայն, պիտի կարմրէր անպայման։

Այն օրէնքը, որով ժողովուրդը ամբողջապէս չի ներկայացուիր խորհրդարանին մէջ, միայն Ֆրանսայի յատուկ չէ, որովհետեւ, ընտրական ուրիշ եղանակով, այդ երեւոյթը կը տեսնուի նաեւ Անգլիոյ մէջ, ուր կուսակցութեանց ցրուած երեսփոխանական աթոռներու թիւը երբեք համեմատական չէ իրենց ընտրողներուն թիւին հետ։ 1922ին միջին հաշիւով 18,180 ընտրողներ 296 աթոռ ապահովեցին պահպանողականներուն, մինչդեռ ազատականները, իրենց միջին հաշիւով 48.000 քուէով, կը ստանային միայն 54 աթոռ։ 1924ին նոյն կացութիւնը։ Նոյնպէս 1929ին, երբ աշխատաւորականները, միջին հաշիւով 38.000 քուէով, ջախջախեցին ազատականները, որոնք ունէին միջին հաշիւով 88.000 քուէ։ Դարձեալ նոյն պարագան 1931ին, երբ ընդդիմադիրները, միջին հաշիւով 122.000 քուէով, 62 աթոռ միայն ստացան, մինչդեռ կառավարութիւնը, միջին հաշիւով 26,500 քուէով, կը գրաւէր 554 աթոռ։ Ընտրական շրջաններու կրճատում, ձեռնպահութիւն պատճառ կ'ըլլան որ առաջին քուէարկութեամբ, այն արդիւնքն ստացուի, ինչ որ Ֆրանսայի մէջ կը ստացուի երկու անգամով։ Ընտրողներու իրաւունքի հաւասարութիւնը, ինչպէս մեր դրացիներուն մօտ, նոյնպէս մեր մէջ, բառ մըն է միայն։

Նոյն բանն է դարձեալ Ամերիկայի մէջ։ Երբ խորհրդարանական ընտրութեանց կը ձեռնարկուի, օրինակ 1844ին, հանրապետականները 245 աթոռ շահեցան 5,460,000 ձայնով, իսկ ռամկավարները՝ 104 աթոռ իրենց 4,000,295 ձայնով։ Նախագահական ընտրութեանց ժամանակ, օրինակ՝ հեռաւոր անցեալին մէջ, Հէյզ եւ Հարիսըն նախագահները Սպիտակ Տուն մտան իրենց հակառակորդներուն ներկայացուցած թիւէն քիչ քուէներով։ Մեզի աւելի մօտիկ, Հուվըր, որ երկրին մէջ շահած էր 21 միլիոն քուէ, մինչ Սմիթ կը ստանար 15 միլիոն ձայն, 444 նախագահական ընտրող ունէր, մինչ իր հակառակորդը՝ միայն 87։ Նոյնպէս, Հուվըրի եւ Րուզվէլթի պայքարին մէջ, առաջինը 15 800.000 ժողովուրդէն ապահոված էր միայն 59 նախագահական ընտրող, մինչդեռ յաղթականը ապահոված էր միայն 472, ուրեմն 8 անգամ աւելի, 22.500.000 ժողովուրդով։ Ընտրական եղանակը, այս երկրին մէջ ալ, տարբեր է Ֆրանսականէն, սակայն արդիւնքը նոյնն է,— այսինքն թէ ժողովրդային կամքին իրական արտայայտութիւնը չէ որ կը կատարուի քուէարկութեամբ։

Ի՞նչ կը նշանակեն այս ամէնը, եթէ ոչ այն, որ թուաբանութիւնը,— թէեւ վճռելի միջոց մը ժողովուրդ կառավարելու համար — չի յարգուիր անոնց իսկ կողմէ, որոնք կը յաւակնին խօսիլ միայն յանուն թիւերու։ Եւ իմ միտքս կ'իյնայ Լուի Պլանի դիտողութիւնը, որ շատ կը յիշատակուի. «Կը հիմնեմ անոնց վրայ, որոնք բացարձակ մեծամասնութեան վարչաձեւը կ'ընդունին իբր ժող. ինքնօրէն կառավարութիւն եւ այդ եղանակը գործածելով՝ իրենք զիրենք կը կարծեն մեծ ռամկավարներ։ Կրնա՞ն պնդել որ բաւական է մէկ ձայնի տարբերութիւնը՝ յայտարարելու համար թէ երկու ճակատներէն մէկը կը ներկայացնէ ժողովուրդը, միւսը՝ ոչինչ։ Համոզեցէք զիս, եթէ կրնաք, թէ երկու ձայնի տարբերութեամբ փոքրամասնութեան դէմ, մէկ ձայնի առաւելութեամբ մեծամասնութեան կառավարութեան օրինաւորութիւնը կը հիմնուի եթէ ոչ յանձնապաստանութեան կամ մեծ թիւին անխախտականութեան, գէթ այլ բանի վրայ։ Համոզեցէք զիս, որ սկզբունք մըն է այդ յանձնապաստանութիւնը»։ Եւ խորհիլ որ դեռ Լուի Պլան կը հաւատար իրական մեծամասնութեան, մինչդեռ մենք տեսանք որ գոյութիւն չունի այդպիսի բան մը։

Ի՞նչ է ուրեմն թիւի այդ օրէնքը, որ չի կրնար ներկայացնել թիւն անգամ. Ժուէս կ'ըսէր կառավարութեան մը, որ, եթէ չեմ սխալիր, Քայեոյի կառավարութիւնն էր. «Դուք կը յաւակնիք ստեղծել ընտրական շրջանի մը փոքրամասնութեան աստուածային իրաւունքը»։ Արդարեւ նման բան մըն է, որ ոչ թէ ստեղծած, այլ միայն պահպանած են աւելի քան վաթսուն տարիէ ի վեր։ Եւ այս, իբրեւ արտայայտութիւնը ժողովրդային վեհապետութեան եւ հանրային կամքին, մեծ բան մըն ալ չի ներկայացներ։

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

ԷՐՈՒՆ Վ. ՑԵՍԿ ԵՒՍ

— • —

Կարաւանը կը քալէ ուխտաւորի մը շնորհափայլ առաքելութեամբ։

Շարքերը կը ստուարանան։ Ամրապինդ եւ կուռ։ Շքեղ համալսարանականներ երիտասարդական վեհութեամբ, նաեւ զօրութեամբ, թափօր կը դառնան հայրենիքի շուրջ։ Ափսէներով եւ դափնիներով ծանրաբեռ։

Նախ լսեցէք, հայ ուսանողներու բարեկամ Տոքթ. Լորիին գնահատանքը, որ ներկայ մարտ 9 թուակիր նամակով մը կը յայտնէ Հայ Գիւղատնտեսականին։ Ինչպէս յայտնի է, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Տոքթ. Լորի հայ որբերու ընտրանիին մէջէն, 7 համալսարանականներ հասցուցած է իր նախագահած Քոլորատոյի պետական քոլէճէն։

Ահաւասիկ իր նամակին գլխաւոր մասերը.

— «Այս առաջին տարին է որ, մեր հաստատութիւնը առաջին անգամ արձանագրուած Գ. Գեղամ Գէորգեանէն ասդին, առաջին անգամ է որ այլ եւս հայ ուսանողներ չունինք։ Ունինք Հայ մը միայն, օգնական փրոֆէսէօր Գ. Լ. Ա. Արօրեան, մաթեմաթիքի ճիւղին մէջ։ Ձեր օգնութեամբ մեր հաստատութիւնը եկած հայ ուսանողներուն կոտրած շքեղ մրցանիշէն փա... քը մենք ալ կը բաժնենք։ Անոնց բոլորն ալ դպրոցական լաւ մրցանիշներ շահեցան։ Բոլորն ալ լաւ նկարագրի եւ արտակարգ կարողութիւններով օժտուած մարդեր են։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը պատիւ մըն է իր բնավայրին՝ Հայաստանի, մեր հաստատութեան եւ իրենց որդեգրած հայրենիքին Մ. Նահանգներու համար ։ Անոնք արժէքաւոր են, մեր ... հաստատութեան գործերուն մէջ ... նեցած են գործօն մասնակցութի... մը։ Մեզի համար հաճոյք մըն է գործակցիլ իրենց հետ»։

Տոքթ. Լորիին այս գնահատական ջերմ տողերէն քաջալերուած ... հայ ուսանողներու ուրիշ խումբ մ... ալ գտնել իր ծառայութեան ... բայց մեր միակ եւ գլխաւոր արտօ... ման շուկային՝ Հայաստանի դու... ռը ամրափակ ըլլալով արհեստա... կրթութիւն ստացած հայ մասնագէտներու առջեւ, սրտաբեկ կը վերա... ցնենք ներկայացած այս գեղեցիկ առիթը։ Բայց գոցենք այս սխալ ... եւ թուենք ուրիշ երկու երկվեցեակները, որոնք մեր այսօրուան յաջո... ծին նիւթը կը կազմեն. —

1 Կարապետ Խուպէսէրեան՝ ... նաւարտ Ֆլորիտայի (Մ. Նահանգներ) համալսարանէն, իբրեւ քիմիագէտ եւ այժմ կ'աշխատի Ռումանիո... մէջ։

2. Մարտիկ Պէրպէրեան՝ բուսաբ... ախտաբան։ Շրջանաւարտ Այովայի (Մ. Ն.) պետական երկրագործական եւ մեքենագիտական գոլէճէն։ Այժմ կը պաշտօնավարէ ամերիկեան համալսարաններու մէջ։

3. Մկրտիչ Փափազեան՝ կաթնատես։ Շրջանաւարտ Հարաւ Տէքքօթայի (Մ. Ն.) Պետական Երկրագործ. եւ Մեքենագիտական գոլէճէն. Այժմ տնօրէնն է Մերիկոլտի (Մ. Ն.) նշանաւոր կաթնարաններուն։

4. Մկրտիչ Մարկոսեան՝ ... մասնագէտ։ Շրջանաւարտ [illegible] եւ Քալիֆորնիոյ համալսարաններէն։ Այժմ կը պաշտօնավարէ Քալիֆորնիոյ մէջ։

5. Յակոբ Յակոբեան՝ բամպակի եւ ծխախոտի մասնագէտ։ Շրջանաւարտ Հիւս. Քարոլայնի Երկրագործ. Պետական գոլէճէն։ Այժմ պետական պաշտօնեայ Իրաքի կառավարութեան մօտ։

6. Միհրան Լարեան՝ քիմիագէտ։ Շրջանաւարտ Այովայի երկրագործական պետական գոլէճէն։ Այժմ կը պաշտօնավարէ Մ. Նահանգներու համալսարաններու մէջ։

7. Պաղտասար Միքայէլեան՝ կենդանաբոյծ։ Շրջանաւարտ Այովայի Երկրագործ. Պետական գոլէճէն։ Այժմ կը պաշտօնավարէ Մ. Նահանգներու պետական համալսարաններու մէջ։

8. Արշակ Սարգիսեան՝ քիմիագէտ եւ մասնագէտ ընկերային եւ պատմական գիտութեանց։ Վերջին տարի այցելեց Հայաստան եւ գաղութները ամերիկեան գիտական ընկերակցութեան մը ծախքերով եւ կատարեց ուսումնասիրութիւն մը, «Հայ մտաւորականներու դերը ազգային շարժման մէջ» նիւթին վրայ, որ իրեն յանձնարարուած էր։ Շրջանաւարտ Նիւ Եորքի Սիրաքիւզ համալսարանէն, ինչպէս Իլլինոյզ (Մ.Ն.) նահանգի համալսարանէն։ Այժմ այս վերջինոյն մէջ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴՈՆԻՐԱՄ ԵՒ ՍԱԲԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Այս բոլորին տեղեկացաւ միայն երիտասարդ բանուոր Պէնոնին, որ սիրելին էր Ադոնիրամին։ Ան արտօրաց Սողոմոնին քով՝ անկէ խնդրելու համար որ հրամայէ կասեցնել Մեղրի ծովուն հոսումը, բայց Սողոմոն, Պէնոնիէն իմանալով «ընկերներուն» չարագործութիւնը, հրճուեցաւ՛, որ Ադոնիրամը ամօթով պիտի թողուն թագուհիին առջեւ, եւ, հետեւաբար, ընթացք չտուաւ Պէնոնիի խնդրանքին, հրամայելով որ շարունակէ հոսումը։

Այն ատեն բացին դռնակները, եւ հալած մեղը ուժգնօրէն խուժեց հսկայ աւազանին մէջ, որ կաղապարումի կը ծառայէր։

Նախ ցնցուեցաւ Ադոնիրամը։ Ան անմիջապէս ցոյց տուաւ ջուրի սանդուղը՝ աւազանին հիմքերուն մօտ։ Իրարու խառնուեցան երկու տարրեր— ջուր եւ կրակ եւ այդ տարրերը ահաւոր պայքարի մը սկսան։ Ջուրը կ'եռար եւ բոցին վրայէն կը պոռթկար՝ շոգիի ձեւով։ Օդին մէջ կը ցանցնուէր այրած մետաղով եւ անձրեւի ձեւով կ'իյնար գետին՝ ամէն տեղ մահ ու սարսափ սփռելով։

Մեծն Ադոնիրամ, ամօթահար, իր շուրջ փնտռեց հաւատարիմ Պէնոնին, բայց չգտաւ։ Ջայն մեղադրեց պատահած դժբախտութեան համար, առանց գիտնալու թէ Պէնոնին արդէն իսկ զոհ էր եղած հաւատարմութեանը համար՝ ջանալով կանխել այդ դժբախտութիւնը։

Ու ահա յանկարծ Ադոնիրամ լսեց ահաւոր ձայն մը՝ բոցբոցող կրակին խորքէն ու բոցերուն մէջէն։ Այդ խորհրդաւոր ձայնը երեք անգամ գոչեց. — Ադոնիրա՛մ, Ադոնիրա՛մ, Ադոնիրա՛մ։

Ու Ադոնիրամ կրակի կուրացուցիչ փայլին խորը տեսաւ դիմագիծ մը, որ իր վեհմութեամբ կը գերազանցէր բոլոր մահկանացուները։ Այդ դիմագիծը մօտեցաւ Ադոնիրամին եւ ըսաւ անոր.

— Եկո՛ւր, որդեա՛կ, եկուր առանց վախի։ Ես փչեցի քու վրայ, ու բոցը չի կրնար կասեցնել քու շնչառութիւնդ։

Այն բոցին մէջ, որ Ադամի որդիներուն համար մահաբեր պիտի ըլլար, եւ որ զինքը կը տանէր խորը կրակին՝ Ադոնիրամ կը զգար անլուր եւ ոչ ոքէն ապրուած երանութիւն մը։

— Ո՞ւր կը տանիս զիս,— հարցուց Ադոնիրամ՝ իրեն յայտնուողին։

— Աշխարհի կեդրոնը, տիեզերքի հոգիին քով, դէպի այն վայրը, ուր կ'իշխէ Կայէնը, այն երկիրը՝ ուր կ'ապրի ազատութիւնը։ Հոն, ծիծաղելով անոր զայրոյթի անզօրութեան վրայ, մենք ազատօրէն ու անարգել կրնանք ճաշակել գիտութեան եւ ծանօթութեան ծառին պտուղները։ Հոն է քու հայրերուդ թագաւորութիւնը։

— Բայց, ո՞վ ես դուն, եւ ո՞վ եմ ես,— հարց տուաւ Ադոնիրամ։

— Ես հայրն եմ քու՝ հայրերուդ, ես Ղամէքի զաւակ եւ Կայէնի թոռ եմ։ Ես Թուբալկայէնն եմ։

Ու Թուբալկայէն Ադոնիրամը տանելով կրակի լուսաւորութեան մէջ, անոր առջեւ պարզեց մեծ գաղտնիքը Ադոնիայի, որ կայէնեան սերունդի թշնամին է, մահուան դատապարտուած է գիտութեան համար եւ ձեռք ձգուած կրակի ոգիներուն կողմէ։ Թուբալկայէն անոր առջեւ բացաւ այդ աստուծուն բոլոր կիրքերը, անոր անզօրութիւնը եւ ծայրագոյն յաղթանակը անոր վրայ՝ գիտութեան գերագոյն հանճարին՝ կրակի որդւոյն կողմէ։

Ու Ադոնիրամ կրակի թագաւորութեան լոյսին մէջ ներկայացուեցաւ Կայէնի հօրը. անոր դէմքը կ'արտայայտէր այն գեղեցկութիւնը եւ անչափելի վսեմութիւնը, որ իր ատենին Ադոնիայի չարախինդ նախանձը շարժեց։ Կայէն իր բախտակիցին առջեւ երեւան հանեց բովանդակ գաղտնիքը այն անթիւ դժբախտութեանց, զորս Ադոնիա իբրեւ բարի գործեր հռչակած էր։ Յետոյ անոր ցոյց տուաւ բոլոր անոնք որ իրենց ցեղին կը պատկանէին եւ իր թագաւորութեան մաս կը կազմէին՝ մինչեւ ջրհեղեղ։ Այս անողոք վրէժին ջրհեղեղէն — յետոյ մեռնողներուն մարմինները չկրցաւ տեսնել Ադոնիրամ, որովհետեւ հողը դեռ իր մէջ կը պահէր զանոնք, բայց անոնց հոգիները այլ եւս մաս էին կայէնեան կայսրութեան մէջ, որ հոգին իսկ է ամբողջ տիեզերքի։ Հոս Ադոնիրամ կը լսէր ձայնը անոր որ կը ճանչնար Համայի կինը եւ անկէ ունեցած էր որդի Քուշան, ձայնը Նեբրովթի։ Ու այդ ձայնը սկսաւ մարգարէանալ Ադոնիրամին.

— Ուշադրութիւն ըրէ՛, ո՛վ իմ որդեակս։ Քեզմէ զաւակ մը պիտի ծնի, զոր դուն պիտի չտեսնես, ու ան անթիւ սերունդ մը պիտի հասցնէ։ Ու քու ցեղդ պիտի ըլլայ աւելի վսեմ քան ցեղը Ադամի։ Բայց, Ադամի ցեղը պիտի հալածակեցնէ քու ցեղդ։ Շատ դարեր, քու ազնուածին սերունդդ իր ամբողջ առնականութիւնը, իր ամբողջ հանճարը պիտի նուիրէ Ադամի ապերախտ ու անմիտ սերունդին։

Բայց, պիտի գայ օրը, երբ ամենաքաջերն ու ամենազօրաւորները երեւան պիտի գան, եւ պիտի վերահաստատեն կրակէ արքային հաւատքը։ Քու զաւակներդ, քու անունովդ միացած, կաւէ ամանի նման պիտի կոտրեն երկրային արքաներու իշխանութիւնը, որովհետեւ անոնք երկրի վրայ ներկայացուցիչներն են բռնակալ Ադոնիայի։ Այժմ գնա եւ ծառայէ կոչումիդ, ու քեզի հետ պիտի ըլլայ միշտ կրակին հանճարը։

Ու Ադոնիրամը բարձրացուցին կրակի լուսաւորութենէն՝ երկրի վրայ։ Անոր հետ բուլէապէս բարձրացաւ Թուբալկայէնը անոր տալու համար իր մուրճը,— զոր երբեմն անձամբ գործածած էր ինք,— ինչպէս եւ կրակին առնականութիւնը ներշնչելու համար անոր։

Ու Թուբալկայէնը ըսաւ Ադոնիրամին.

— Այս մուրճով, որ բացած է երկնային դրախտը, դուն մինչեւ վերջ պիտի շարունակես քու գործդ։ Մեղրի ծովը, որ քու հոյակապ ստեղծագործութիւնդ է, պիտի կուրցնէ քու անփառունակութեանդ վկաներուն ... շահար նայուածքները։

Ու Թուբալկայէն, այս ըսելէ վերջ, անհետացաւ կրակէ տարերքին մէջ։ Ու Ադոնիրամ, րոպէի մը մէջ աւարտեց իր ստեղծագործութիւնը ... ներու այս հրաշքը արշալոյսին առաջին ճառագայթներուն տակ փայլեցաւ Ադոնիրամեան հանճարին կուրացուցիչ փայլով։

Թարգմ.՝ ՍՕՍԵԱՑ ՏԻԱՆ

(3)

(Շար.)

ԲԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԱՐՇԱՒ

— o —

Երկրագունդը նեղ դաշ սկսաւ մեզի Անգլիոյ Թագաւորութեան մէջ, ...ը մարը չի մտներ։

Հայոց կեանքին մէջ ալ բուրվառն ...ը իրենց տեղը չեն մտներ՝ ...րին տանենք ամէն։

Հայոց Հայրապետը իր Նուիրակը ...ներ մեզի։ Բարի եկաւ, հազար բար... ծառայ ենք սրբազանին.

Բ... մէկ կասկած, խոր յարգանք ...ին արք. Թովսէփեանին — ա... ի ...ռելի չէ՞ր «վարդապետ ...ը — իբրեւ համահայ արժէ... գիտնական։ Պէտք է դուրգու... իր վրայ, ինչպէս մեծատաղանդ վարդապետին։

Ինք իբրեւ դեսպանը Հայոց կաթո...ին, որու հրահանգներով է ...անչափ, որոնցմէ դուրս չի կր... նոյն իսկ եթէ Հանգամանք... ալ պարտադրեն։

Բայց թող Թոյլատրուի մեզի իր ...իտնականի հանգամանքին հետ ...ու ունենալ հոս։

— Նուիրակ սրբազանը Ֆրանսա... մեկնեցաւ Եգիպտոս

Թագական, հոգաբարձու, խնամա...թիւն, ազնուաշուք տիկնայք, ...ներ, խաչ ու քշոց մէջտեղ ...ն ինկեր.

Ճառ կապած խօսքեր։ 1850էն մը... մնացած բանաձեւեր, քարոզ, Թէյասեղան, բաժակաճառ, ձեռքպաղ, պա...րաք։

Մոգական լապտեր, էջմիածնի տա... Լուսաւորչի աթոռ, Տրդատի ...աքան։

Զուարթնոց եկեղեցին կանգնած Ն... առաջին կիսուն, չորրորդ ամ... 5ին, ժամը 8ին ... «Ս. Փրկիչ» ...ուցեալ վարդագոյր, նուէր ... իշխանուհի Սըրմա Յաթունի ...ին Թ. դարու երկրորդ կիսուն։

...կը պաշտօնավարէ

9 Լեւոն Պապլուզեան՝ ելեկտրա... Շրջանաւարտ Ռեալյաքանըրն (Մ. ...) համալսարանի ելեկտրագիտա...ան բաժինէն, այժմ Հարաւ. Ամերիկա։

10. Բիւզանդ Չէքիճեան՝ գիւղա... Շրջանաւարտ Նիւ Եորքի եր... պետական վարժարանէն։ Այժմ Գահիրէ։

11 Կիրակոս Սարգիսեան՝ գիւղա..., շրջանաւարտ Ֆէրմինկտայլի (...ոն, Նիւ Եորք) երկրագործ. վարժարանէն։ Այժմ Գահիրէ։

12 Այսրիկ Տէր Պօղոսեան՝ ելեկ...կէտ - ճարտարագէտ։ Շրջանա... Քոլորատոյի համալսարանէն։ ...ն համալսարանը Մ. Նահանգներու ...ոյն համալսարաններէն մէկն է։ ...ը հասցնէ արժէքաւոր ճարտարա...ներ, Տէր եւ Տիկ. Տէր Պօղոսեան Աղեքսանդրիոյ ճամբով մեկնեցան Ի... Վերածնող Իրան կարող մաս...ներու շատ պէտք ունենալով, ... ենք թէ մեր վերոյիշեալ սա... յաւ ապագայ մը վերապահուած է ...

Ըսէք, կ'աղաչեմ ինծի, ե՞րբ պի... կրնանք համախումբ գնացքով մը ...ջանալ, երգել, գոռալ եւ մռնչել ...ներու նման. —

Ապա՞ռն ի վեր ի Մասիս ...

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Կերպասը գնուած է կ'ըսուի Անիի մեծ շուկայի վաճառական Թումիկ Հայկազէն՝ չափը ութսուն կանգուն

«Աս ալ Սանահինի վանքին ժամկոչին բանկոնը, կը կարծուի ԺԱ. դարու գործ։ — Նուիրակ սրբազանը օգնականով մեկնեցաւ Եգիպտոսէն Սահարա, կարգի դնելու տեղւոյն հինգ ու կէս հայութեան գործերը։ Բազմաչարչար ժողովուրդը կանուխէն տեղ բռնած էր աւազուտքին վրայ, դիմաւորելու սրբազանը։ Կրկին մոգական լապտեր, Երերուքի տաճարը, Արգար Թագաւորին գլխարկը, Վաղարշակ իշխանին Թաշկինակը - Իբր յաւելուած՝ Երեւանի դեղձը եւ տանձը, չինուելիք Թատրոնին յատակագիծը։ Թէյասեղան, քարոզ, պատարագ։

— Նուիրակ սրբազանը ամսոյս 20ին վերադարձաւ Եգիպտոս։ Դիմաւորելու գացած էին Զաքար, Զենոպ, Թովմաս խանականներ։ Սրբազանը շատ յոգնած կ'երեւար։

— Նուիրակ սրբազանը կրկին մեկնեցաւ Բաբելոն, ուղտի վրայ նստած, իր կէս ձգած բաժակաճառը աւարտելու համար։ Հոն հանդիպեցաւ Արքահամ սարկաւագին եւ արեգայ ձեռնադրեց

— Երուսաղէմ հասաւ։ Դիմաւորելու եկած էին վանքին բնակիչները եւ քաղաքին հայութիւնը։ Ժողովուրդը կ'աղաղակէր «Ովսաննա՛, օրհնեալ եկեալդ» եւ սրբազանին ոտքերուն տակ կը տարածէին Թուրքին աւարառութենէ փրկուած վերմակի եւ կարպետի կտորներ։

Նորին սրբազնութիւնը տեւն մը հոս պիտի սպասէ, էջմիածնի ապսպրուած կոնդակի սնտուկներուն եւ միւռոնի պաշարին հասնելուն։

— Ամերիկայէն կը գրեն.— Մեծ պատրաստութիւն կը տեսնուի ընդունելու համար նուիրակ սրբազանը։

Թերթերը մեծաքանակ ապսպրանք տուած են ձուլարաններուն՝ յիսուն սանթիմ մեծութեամբ գլխագիր տառերու։

Վախ կայ որ Թուղթի ապսպրանքները օրին չհասնին եւ հրապարակը խռովանքի մատնուի

Համբոյեան շրջանի լրագրական ուժը անճարարանքով կ'ուսումնասիրուի աջ մամուլի խմբագիրներու կողմէ։

Դ. Դուրեան սրբազանի ղազաղն ալ պիտի ընկերանայ դիմաւորութեան եւ ընդունելութեան հանդէսներուն։

Այս առթիւ բաւական թիւով կինեսեռ...նութեան վարժութիւններ կը կատարեն, եղերամայրերու դէրը ներկայացնելու՝ Նիւ Եորքի Ազատութեան արձանին առջեւ, յուզելու համար Նուիրակ սրբազանը։

Ս. Վրոյր եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը որոշած է կատարել տալ յիսուն պատարագ եւ սարքել քառասուն թէյասեղան, թոյլ չտալու սրբազանին որ աջէն ձախ դառնայ ..

Մամբրէ եպիսկ. սկսած է գիշերային հայերէն դասերու հետեւիլ ..

Լրջանանք քիչ մը եւ թունենք էջմիածնի այս ձեռնարկին դրական կողմերն ալ։

Առաջին.— Կոնդակագրութեան արհեստը կատարելութեան կը հասնի եւ վանքի քարտուղարներուն եւ տպարանին ալ առատ գործ կը հայթայթէ։

Հայաստանի մէջ արգիլուած միւռոնի պահեստը սպառում կը գտնէ գաղութներու մէջ։

Նիւթի պակասէն ծծրակը բերող խմբագիրներ շունչ կ'առնեն առեն մը։

Գաղութներու տարեց անդամները հոգեկան մխիթարութիւն կը վայելեն քանի մը օր։ Իսկ նուիրակ դիմաւորելու, թէյասեղան սարքելու գործին լծուելով՝ ժողովուրդը անգործութենէ կ'ազատի առեն մը համար։

Էջմիածնի տաճարին գմբէթը կ'ոգեւորուի ժամանակ մը, նորոգութեան յոյսով։

Իսկ Գարեգին սրբազանն ալ սիրուն հաւաքածոյ մը կը կազմէ Եւրոպայի հայ առաջելական խրճիթ - եկեղեցիներու Ռոսագոյն Ճարտարապետութեան նմոյշներէն եւ հաւաքակ ընթերցումի նոր սկսած աէքրաէքներու նկարներէն։

Եւ կը հաւաքէ շատ մը ճշմարտութիւններ՝ փոխադրելու Վեհ. Հայրապետին ականջն ի վար։

Իսկ անդին կը գտնուին մարդիկ որ կրնան մաքէ անցընել թէ՝ այսքան ընդարձակ ճամբորդութեան մը ծախքով կարելի էր թէ գմբէթներ նորոգել եւ թէ քաղաք մը շինել Հայաստանի մէջ՝ Գմբէթաւան անունով։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՖՐԱՆՍԱՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

— . —

La Tribune des Nations կը գրէ.—

Ֆրանսական տոտացական քաղաքացիութեան հարցը, որ այնքան կը ծեծուի վերջերս, չափազանց բարդ հարց մըն է։

Բազմաթիւ բողոքներ կատարուած են պատկան մարմնին մօտ, այն առարկութեամբ թէ շատ դանդաղ կ'ընթանան Ֆրանսահպատակութեան թեկնածուներու մասին անհրաժեշտ եղած ձեւակերպութիւնները։ Մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ, Գոնվէ վերջերս պատրաստած էր տեղեկագիր մը, որ կ'ըսէ.

«Ֆրանսահպատակութեան գրասենեակի աշխատանքները յաճախ տեղի կուտան բազմաթիւ բողոքներու, գիտել տալով թէ դանդաղ կ'ընթանան քննութիւնները եւ կը չափազանցուին յետաձգումները։ Նոյնպէս դիտել կը տրուի թէ չհազրդուած անձերը կը բողոքեն որ չեն գիտեր թէ ինչո՛ւ կը մերժուի իրենց խնդրանքը կամ կը յետաձգուի

Այս բողոքները արդար հիմ մը ունի՞ն։

1934ին Ֆրանսահպատակութեան գրասենեակին ներկայացուած են 45.985 նոր թեկնածուներու խնդրագիրներ իրենց բոլոր անհրաժեշտ վաւերաթուղթերով։ Այս թիւը հաւասար է ամէն տարի ներկայացուած նոր թեկնածուներու թիւին, եւ այս՝ 10 օգոստ. 1927էն ի վեր, երբ գործադրութեան դրուեցաւ տոտացական քաղաքացիութեան մասին մշակուած օրէնքը։ Սակայն պէտք է նկատի ունենալ որ յիշեալ գրասենեակը տարեկան պէտք է քննութեան ենթարկէ աւելի քան հարիւր հազար խնդրանք, հաշուելով այն խնդրանքներն ալ, որոնք մերժուած էին, կամ յետաձգուած, կամ անպատասխան մնացած՝ նախորդ տարուընէ։

Վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ, որ անցեալ տարուան առաջին ինը ամսուան ընթացքին ներկայացուած թեկնածուներուն թիւը չափազանց աճած է բաղդատմամբ ներկայացուած թեկնածուներուն, մանաւանդ բաղդատմամբ 1934 տարուան։

1935ին, առաջին ինը ամսուան մէջ ներկայացուած են 47.672 խնդրագիրներ, մինչ 1934ին, առաջին ինը ամսուան մէջ՝ 31.528 խնդրագիր։ Ուրեմն հարիւրին 50 յաւելում մը։

1934ին Ֆրանսական տոտացական քաղաքացիութիւն շնորհուած է 48.908 հոգիի։ Այս տարի շատ պիտի բարձրանայ այդ թիւը։ 1935ին մինչեւ Հոկտեմբեր քաղաքացիութիւն շնորհուած էր 43.447 հոգիի։ Այսուհանդերձ այս վերջին երկու տարիներուն Ֆրանսական քաղաքացութիւն ստացողներու թիւը նուազում մը ցոյց կուտայ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿՏՐԵՆ ԳԼՈՒԽԸ

— · —

Կը պատմուի թէ սուլթան Մահմուտ Բ. օր մը տեսնելով կարգ մը նկարներ, կը հիանայ անոնց վրայ, եւ կը փափաքի տեսնել, թէ նկարիչ մը ինչպէս կ'արտադրէ իր գործերը։ Այս նպատակով դիմում ըրաւ Վենետիկի կառավարութեան, նկարիչ մը ղրկելու համար իրեն։ Վենետիկ որոշեց Պէլլինիի եղբայրը, Ժանթիլ Պէլլինին ղրկել Սուլթանին։ Այս վերջինը համակրեցաւ արուեստագէտին, եւ կարգ մը նկարներու ապսպրանք ըրաւ։ Սուլթանը ամէն օր կը դիտէր արուեստագէտին աշխատանքը, եւ իր հիացումը կը յայտնէր։

Օր մը, սակայն, Պէլլինի Սուլթանին կը ներկայացնէ, Յովհաննէս Մըկրտիչի գլխատումը, որ աւարտելու վրայ էր։ Սուլթանը հիանալով հանդերձ նկարին վրայ, դիտել կուտայ, թէ գլուխը մարմինէն բաժնուած ատեն վիզին կծկւածութիւնը գէշ ներկայացուած է նկարին մէջ։ Եւ չօշափելի օրինակով մը ցոյց տալու համար իր դիտողութեան արդարութիւնը, կը հրամայէ, որ գերի մը բերեն, եւ Պէլլինիի ներկայութեան գլխատել կուտայ զանի։

Կրնաք երեւակայել Պէլլինիի զգացած սարսափը հանդէպ այդ քմահաճ բարբարոսութեան, եւ Սուլթան գոհունակութիւնը, որ այսպէսով մարդակազմական դաս մը կուտայ իտալացի արուեստագէտի մը։

Այս օրինակը բաւական է բացատրելու այն հոգեբանութիւնը, որով Թուրք տարրը կատարեց պաշտպանութեամբ կրնայ նուիրուիլ ոճիրի, մարդասպանութեան եւ գլխատումներու։

«ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՐԱՐՈՒՀԻՆ»

— • —

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դիմումին ընդառաջ երթալով, ծանօթ նկարիչ Ս. Խաչատրեան նուիրած էր իր շատ սիրուն նկարներէն մէկը, Հայ լուսարարուհին, որ աչքի կը զարնէ գոյներու վառ ու գեղեցիկ համադրութեամբ։ Նկարը կը մնայ Փարիզի մասնաճիւղին տրամադրութեան տակ եւ յարմար առիթով մը վիճակահանութեան պիտի դրուի, կարեւոր հասոյթ մը ապահովելու համար Միութեան։ Այս առթիւ Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Սարգիս Խաչատրեանի։

Լ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԻՏ ՎԵՐԱԳՐՈՒՄՆԵՐ

— . —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (1 ապրիլ).

— «Ամէն անգամ, երբ ռամկավար խմբագիրները կը խօսին մեր մօտիկ անցեալի մասին, երեւան կը բերեն ապշեցուցիչ ագիտութիւն եւ պատմական դէպքերը, անոնց պատճառներն ու չարժառիթներն ըմբռնելու կատարեալ անկարողութիւն։

Արդարեւ, եթէ փետրուարեան ապստամբութեան պահուն կամ անկէ անմիջապէս յետոյ արտասահմանի մէջ եղողները տակաւին կրնային չըգիտնալ եւ անկեղծօրէն խորհիլ, թէ փետրուարեան ապստամբութիւնը «խումբ մը Դաշնակներու» գործ էր, այժմ ատիկա բացարձակապէս անների է։ Փետրուարեան ապստամբութեան մասին ոչ միայն Դաշնակցականները, այլ եւ բոլշեւիկները եւ ուրիշ կուսակցութեանց պատկանողները (Բաշխի Իշխանեան եւն.) հրատարակած են անհերքելի փաստեր, փաստաթուղթեր ու վկայութիւններ, որոնք կասկած չեն ձգեր թէ այդ ապստամբութիւնը եղած է՝

Ա) Ինքնաբուխ, ապստամբութիւն մը, որ տեղի ունեցած է Հակառակ Դաշնակցութեան վերին մարմնի եւ պատասխանատու անձերու կամքին։

Բ) Համաժողովրդական շարժում մը, որուն մասնակցած են Հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերը, բոլոր տարրերը եւ խմբակցութիւնները, բացի դուրսէն եկած խումբ մը բոլշեւիկներէ։

Գ) Արդիւնք էր բոլշեւիկեան այնպիսի անհանդուրժելի բռնութեանց եւ բարբարոսութեանց, որոնց դէմ վերջին նոյն իսկ ինքը Լէնինը բողոքեց՝ յիշեցնելով իր ընկերներուն թէ Հայաստանը Թուրքիա չէ.

Դ) Փետրուարեան ապստամբութեան ռունկումէն յետոյ, անոր ուժ տուած են եւ գործօն կերպով մասնակցած Հայաստանի մէջ այն ատեն գտնուող բոլոր քաղաքական խմբակցութիւնները, այսինքն՝ ոչ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այլ եւ Սոց. Դեմոկրատները, Սոց. Յեղափոխականները, Հնչակեանները, Ժողովրդականները եւ Ռամկավարները.

Ե) Հայրենիքի Փրկութեան կոմիտէները, որ ապստամբ ժողովուրդի կողմէ կազմուեցան իբր ժամանակաւոր իշխանութիւն, խառն էին եւ անոնց մէջ կը մտնէին ժողովրդական ներկայացուցիչներ բոլոր խաւերէն եւ խմբակցութիւններէն։

Մէկ խօսքով՝ փետրուարեան ապստամբութիւնը իր համաժողովրդական բնոյթով ու ընկալուած ձեւով երբեք տարբեր չէր, օրինակ, 1915ի Վանի հերոսական ապստամբութենէն։ Եւ եթէ Դաշնակցականները ղեկավար դեր կը կատարէին երկու պարագային ալ, ատոր պատճառը այն էր միայն, որ Դաշնակցութեան հետեւորդները Հայ ժողովուրդի մեծագոյն մասը կը կազմէին։

Հետեւաբար, միանգամայն անարդար է «խումբ մը Դաշնակներու» վերագրել փետրուարեան ապստամբութեան պատասխանատուութիւնը»։

Կ'ՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— . —

Դամասկոսէն կը գրեն.— Քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները ապագային իրենց դիրքը նկատի առնելով կ'երեւի թէ՝ կարգ մը ձեռնարկներ կ'ուզեն ընել։ Արդէն օրթոտոքս պատրիարքը ուղղակի ազգայնական պլոքին ներկայանալով, չօշափած է այդ հարցը։ Պլոքի ներկայացուցիչները իրեն յայտնած են, որ սահմանադրութիւնը եւ ազգային ուխտը ճշդած են այդ պարագան եւ իսլամ ու քրիստոնեայ միեւնոյն հայրենիքի զաւակները ըլլալով, եւ հնուց ի վեր ազատագրական միեւնոյն պայքարը մղած ըլլալով, առանց խտրութեան պիտի վայելեն անկախութեան բարիքները։

Միւս կողմէ կ'իմանանք, որ յոյն կաթոլիկ պատրիարքը իր յարանուանութեան անդամներէն Խալիլ Մաթուքի պաշտօն յանձնած է Փարիզ մեկնիլ եւ յարանուանութեան իրաւունքները պաշտպանել։ Սակայն սոյն անձին անցեալին մէջ ազգայնականներու հանդէպ ցուցած համակրանքը եւ առ հասարակ իր ունեցած անժողովրդականութիւնը շատերուն համար դժգոհութիւն յառաջ բերած է։

Մենք Հայերս ներկայ փափուկ պայմաններու մէջ չափէն աւելի զգոյշ եւ շրջահայեաց պէտք է գտնուինք։ Սակայն դժբախտաբար անպատասխանատու անձ մը «Լէ գ'Էքօ» թերթին մէջ Հայերու եւ փոքրամասնութիւններու վերաբերեալ յօդուած մը հրատարակած է այնպիսի առեն մը, երբ տեղական փոքրամասնութիւնները կը զգուշանան մամուլով նման հարցեր յարուցանել։ Եւ արդէն յիշեալ յօդուածը արժէքէ զուրկ ըլլալով, միայն թիւրիմացութիւններ ստեղծելու բնոյթ ունի։

Օր. ՄԵՆԹՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

եւ

Պր. ԽԱԶԻԿ ՏԷՐ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նշանուած

12 Ապրիլ, 1936

Choisy-le-Roi Pavillons s/Bois

ՔՐԻՍՏՈՍ Ե՞ՐԲ ՄԵՌԱՒ

— o —

Քրիստոս ո՞ր տարին մեռաւ։

Աւետարանները կ'ըսեն՝ Նիսան ամսոյ 14րդ ուրբաթ օր, երբ Պիղատոս կառավարիչ էր Յուդայի երկրին եւ Կայիափա քահանայապետ։ Այս հիման վրայ, կ'եզրակացուի որ եղերերգութիւնը տեղի ունեցած է 28էն 34րդ տարիներուն միջեւ, մեր արդի թուականով։ Այս կէտը ճշդելու համար աստղագէտներուն դիմուեցաւ։ Նիսան Հրէից առաջին ամիսն էր եւ իրենց տոմարը լուսնային էր ու կը համապատասխանէր մեր ապրիլ ամսուն։ Փնտռուեցաւ որ 28էն 34 թուականներուն միջեւ Նիսանի 14ը ո՞ր տարին ուրբաթի հանդիպեցաւ։ Զանազան կարծիքներու մէջ ընդունուեցաւ, որ Քրիստոս, 30 թուականին ապրիլ 7ի օրը մեռաւ, երբ 34 տարեկան ու երեք ամսու էր։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— - o —

Յաղթանակ մըն էր, իրաւ, բայց ...իկական յաղթանակի քաղցրութիւնն ու թովչութիւնը չունէր։ Տխուր էր, ...ւոյ թէ ինչպէս մեր զինուորը ...խարար յարձակման անցաւ եւ ինչպէս բլուրները սողալով կը բարձրանար Նոյնպէս տեսայ թէ ինչպէս մեր ապստամբ զրահապատը հերոսական խիզախութեամբ այդօր առաւօտեան մօտեցած էր մեր գտնուած կայարանին անխնայ, չէզոքի հար...ուածներ տուած էր կայարանի վագոններուն, որոնց մէջ դեռ կը քնանային հայ զինուորները։ Արենակցի, եղբօր դէմ տեղի ունեցած պայքարի առեն յարձակման թափը կարծես կը կրկնապատկուէր։ Այսպէս ենք եղած մեր ...նփառունակ անցեալին մէջ եւ այսպէս դեռ կը մնանք ներկային մէջ ... ...երու հանդէպ ունեցած պայքարի մէջ եղած ենք անխնայ, վրէժխնդիր, ...ններոզ, բայց նոյն թափը չենք պահած մեր եղբայրական ու օտար թշնամիին դէմ։

Զրահապատը մեր ձեռքն էր։ Հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ մեր ընկերներէն տեղակալ Գ. Սիւրմէնեանի, որ զինուորական հմտութեան տեսակէտով մեր ամէնէն կարող ընկերն էր։

Զրահապատին առաջնորդութեամբ մեր յաղթական զօրամասերը՝ քաղաքի ժողովուրդին հեւտուններուն, կեցցէներուն մէջ մտան քաղաք։ Քաղաքը տօնական օրերու կերպարանքը առած էր։

Մենք քաշուեցանք կայարանին կից զօրանոցները եւ հանգստացանք։

Առաւօտեան նոր հրաման մը թէ քաղաքին դէմ Ալագեազի ստորոտը գտնուող երկու խոշոր հայ գիւղեր՝ Ղազանճի եւ Հոռոմ ապստամբած են։ Ա.զումարտակը երկու թնդանօթով եւ երկու գնդացիրով այդ գիւղերը զսպելու համար ճամբայ ելաւ։ Զօրամասի գործը յանձնուեցաւ մեր գունդի հրամանատար Տ. Բաղտասարեանին։

Շիրակի դաշտը եւ գէպի հարաւ Ալագեազը պարզօրէն մեր աչքին առջեւն էր։ Անցանք քանի մը հայ գիւղեր որ տաք ու հետաքրքիր վերաբերմունք ցոյց կուտային եւ երբեմն ալ կասկածոտ կ'երեւէին։

Ղազանճի գիւղը ծածկուած էր քանի մը փոքր բլուրներու ետեւ։ Մենք կը սպասէինք թէ ապստամբ գիւղացիները մեզ պիտի դիմադրեն այդ բլուրներուն վրայ։ Կանխազգուշութեան համար զօրաւոր վաշտ մը առաջ քշեցինք որ գիւղին իշխող բլուրները բռնեց։ Դիմադրութիւն չըկար։ Մեր զօրամասը ամբողջութեամբ գիւղ մտաւ։ Ժողովուրդը թափած էր դուրս, տանիքները, փողոցները լեցուած էին։ Բոլորին դէմքին վրայ տխուր թախծութիւն մը կար։ Յուրտ, անտարբեր վերաբերմունք։ Երկչոտ, կասկածոտ նայուածքներ։ Գաղտնի փսփսուքներ կ'ըլլային անոնց մէջ։ Երկու գիւղերն ալ հանդարտութիւն ցոյց կուտային։ Գիւղացիներուն եւ մեր զինուորներուն յարաբերութիւնը արգիլելու համար բոլոր միջոցները ձեռք առինք։

Գիւղը սկսաւ անհանգստանալ. անհանգստութիւն մը որ լուռ դժգոհութեան կը հաւասարէր. գիւղին մէջ գտնուող եւ կառավարութեան կողմնակից որոշ հայրենակիցներ գնդապետին յանձնեցին ապստամբութեան շարժման ղեկավարներու ցանկը եւ անոնց գործունէութեան մանրամասնութիւնը։ Յոյց տրուածները անմիջապէս ձերբակալուելով հսկողութեան տակ առնուեցան։ Ձերբակալուածներուն մէջ կային գիւղի գպրոցին ուսուցչուհին եւ ուսուցիչը, երկուքն ալ հազիւ 20—22 տարեկան էր։ Երկու անփորձ պատանիները չուարած՝ այս յանկարծակի ձերբակալութենէն, երեխաներու նման կուլային։ Իրենց չմեղանքի, զղջումի խօսքերով բոլորիս գութը կը շարժէին։ Զօրամասի սպաներս եւ քանի մը գիւղացիներ դիմեցինք հրամանատարին եւ անոնց ազատութիւնը խնդրեցինք։ Մեծ ջանքերով կրցանք զանոնք ազատել։ Անոր փոխարէն անոնք խոստացան այլ եւս սայթաքումներու մէջ չիյնալ եւ ատոր - անոր խօսքերէն չխաբուիլ։ Թէ անոնք եւ թէ մենք շատ գոհ մնացինք հրամանատարին այս բարեացակամ կարգադրութենէն։

Ազատ արձակուած ուսուցիչն ու ուսուցչուհին պահեցինք մեր մօտ, այդ երեկոյ իբրեւ հիւր մասնակցելու բանակի սարքած խնջոյքին, որ մեզի պատիւ մըն էր մեր տան տիրոջ կողմէ։ Ճոխ սեղան մը, գեղեցիկ մթնոլորտ, ոգեւորութիւն եւ ուրախութիւն զազաթնակէտին հասած էին։ Հայրենասիրական ճառեր, ուղերձներ, ազգային երգեր, նուագ իրարու կը յաջորդէին։ Մեր մէջ կը գտնուէր Մարգարա գիւղի ուսուցիչը, որ Ժողովրդական կուսակցութեան կը պատկանէր։ Կամաւոր արձանագրուած էր մայիսեան ապստամբութեան զսպումի այս օրերուն։ Մօտ 25 տարեկան յաղթանդամ երիտասարդ մըն էր, զարգացած մարդ մը որ մեր սեղանին միակ զարդն ու տիրապետող ոգին մնաց։

Օղին գլուխները տաքցուցած էր։ Հայրենասիրական ու ազգային երգերը շարունակ կը կրկնուէին։ Այս տաք մթնոլորտին մէջ, յանկարծ ռումբի մը նման պայթեցաւ ձերբակալութենէ ազատուած ուսուցչին բարձրաձայն աղաղակը.

— «Ընկերնե՛ր, բաւական է երգէք այդ փտած ու բորբոսած երգերը, միջազգային բանուորութեան երգը կ'ուզեմ»։

Ու սկսաւ ռուսերէն երգել «Մարսէյէզ»ը, որուն անմիջապէս ընկերացաւ ուսուցչուհին։ Ներկաները շատ ուշ սթափեցան, երբ արդէն Մարգարա գիւղի ուսուցիչը իր հուժկու բազուկներուն տակ կը ճզմէր մեր երկու հիւր կարմրուկները, որոնց վիճակին գթալով քանի մը ժամ առաջ ազատ արձակած եւ մեզի սեղանակից ըրած էինք։ Երկու կարմրուկները անոր ձեռքերէն ազատիլ կը ճգնէին, բայց անկարելի էր։ Կը ճչային, կը պոռային եւ օգնութիւն կը խնդրէին, բայց անօգուտ։ Մարգարացին աչքերը կարմրած ու չռած, բերանը փրփուր վազրի նման անխնայ հարուածներ կուտար։ Վերջապէս կրցանք ազատել այդ երկու ողորմելի կարմրուկները։

Յաջորդ առտու ձերբակալուածներու շարքին մէջ մտած էին մեր ուսուցիչն ու ուսուցչուհին։ Տխուր, խեղճացած, ողորմելի վիճակ մը ունէին։ Անոնց թախծոտ եւ աղերսարկու ակնարկները բոլորիս արգահատանքէ աւելի զզուանք կը պատճառէին։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(17)

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը քացառիկ նիստ գումարեց երէկ, չորեքշաբթի, որմէ յետոյ Պ. Փօլ Պոնքուռ Ժընեւ մեկնեցաւ։

Իտալական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, Հապաշ-Մակտալայի գօտիներուն առջեւ։ Տէսիէի անկումը օրերու, նոյնիսկ ժամերու խնդիր կը համարուի։ Յառաջխաղացութիւնը տեղի կ'ունենայ շատ արագ, հակառակ տեղացող անձրեւներուն։ Հիւսիսային ճակատի բանակը վերջերս ըրած է 100 քիլոմեթր յառաջ խաղալ մէկ շաբթուան մէջ, ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ ՄԱՐԱՋԱԼ ՊԱՐԱՅԼԻՕ ԱՏՏԻՍ - ԱՊԷՊԱՅԻ ԴՈՒՌՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ ԱՄԷՆԷՆ ՈՒՇԸ ԵՐԿՈՒ - ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹԷՆ։

Պաշտօնագիրը կը հաստատուի թէ երկուշաբթի օր 22 օդանաւեր ռմբակոծած են Եթովպիոյ մայրաքաղաքին վրայ, յայտարարութիւններ ցրուելով։ Այդ յայտարարութիւնները կ'ըսեն.

— «Կրնայինք աւերակներու կոյտի մը վերածել Ատտիս - Ապէպան, բայց չըրինք ընենք, առ այժմ գոհ ըլլալով որ ժողովուրդը գիտնայ ճշմարտութիւնը»։

Իտալական եւ անգլիական զինուորները այժմ դէմ դիմաց կը գտնուին Կալլապատի մէջ, Եթովպիոյ եւ անգլօ-եգիպտական սահմանին վրայ։ Բաժնուած են միայն գետակով մը, որ կը ճեղքէ քաղաքը, կէսը ձգելով Անգլիացիներուն, կէսը Իտալացիներուն։

*** Իտալիոյ ապարապետը ջնջեց գերեվաճառութիւնը, ամբողջ գրաւեալ շրջանին մէջ։ Անսաստողները ծանր պատիժներ պիտի կրեն։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԱԼ ԿԸ ԽԼՐՏԻ

Դէպի ծով ելք, եթէ Նեղուցներու վերազինումը

Տարտանէլի վերազինման խնդիրը մեծ յուզում պատճառեց Պուլկարիոյ մէջ։ «Միր» թերթը, որ սերտ կապեր ունի արտաքին Նախարարութեան հետ, խօսելով Թրքական ծանուցագրի մասին, կը բացատրէ թէ Պուլկարիա չպիտի միանայ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ օրինակին, խախտելով կնքուած դաշնագիրներու զինուորական տրամադրութիւնները։ Պուլկարական տեսակէտով, այդ խախտումները կը նշանակեն վերաքննութիւն՝ բռնի միջոցներով։ Սակայն եւ այնպէս, բնական է որ Պուլկարիոյ վերազինման խնդիրն ալ սեղանի վրայ դրուի։ Պուլկարիա մեծ պետութիւններէն եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն կը սպասէ վճիռ մը որ անհրաժեշտ կը դառնայ օրէ օր։ Արդարեւ, կարելի չէ թոյլ տալ որ կարգ մը պետութիւններ բռնաբարեն դաշնագիրները եւ միեւնոյն ատեն անխախտ պահուին այն միջազգային պայմանագիրները որոնց ենթակաները հաւատարիմ կը մնան իրենց ստորագրութեան։

«Միր» կը յայտարարէ թէ Թրքական պահանջը շատ մօտէն կը շօշափէ Պուլկարիոյ ծովային շահերը։ Հաշտութեան դաշնագիրները կնքուած ատեն, դէպի ծով ելք մը խոստացան Պուլկարիոյ, բայց չտուին մինչեւ այսօր։ Իբրեւ մխիթարութիւն, ըսին թէ քանի որ արգիլուած է Տարտանէլի ամրացումը, Սեւ Ծովու ճամբան ազատ կը մնայ պուլկարական նաւերուն համար։ Բայց եթէ Թրքական պահանջները գոհացում առնեն, ինչ որ հաւանական կը թուի, այդ ճամբան այլեւս ապահով չպիտի ըլլայ Պուլկարիոյ համար, որովհետեւ Թուրքիա պիտի կրնայ ուզած ատենը փակել Նեղուցները։

Իսկ Յունաստան, իր կարգին...

Աթէնքի Թուրք դեսպանը յանձնելով Տարտանէլի ամրացման վերաբերեալ ծանուցագիրը, Յունաստանի աջակցութիւնը խնդրեց այս ձեռնարկին առթիւ։ Յունական շրջանակներու մէջ գիտել կու տան թէ Յունաստան ալ պէտք է իր կարգին ամրացնէ Լէմնոս, Միտիլլի, Քիոս եւ Սամոս կղզիները, քանի որ անոնք ալ ենթակայ են Նեղուցներու պայմանագրին տրամադրութեանց։

Նախկին նախարար Շէրօնի մահը

Առջի օր մեռաւ Պ. Անրի Շէրօն, նախկին նախարար, որ մեծ փոթորիկ յարուցած է իր պաշտօնավարութեանց ընթացքին։ Ծնած էր 1867ին։ Երեսփոխան եղած է 1906էն 1913, յետոյ ծերակուտական, մինչեւ վերընտրուելով։ Առաջին անգամ կառավարութեան մասնակցեցաւ 1906ին, իբրեւ խորհրդական զինուորական նախարարութեան, Քլէմանսոյի առաջին դահլիճին մէջ, յետոյ 1909ին, Պռիանի դահլիճին մէջ, իբրեւ խորհրդական ծովային նախարարութեան։ 1913ին ընտրուեցաւ աշխատանքի նախարար, 1922 - 24ին հողագործական, 1928ին՝ առեւտրական, յետոյ ելմտական (1929ին եւ 1930ին), դատական եւայլն։ Իր վերջին պաշտօնն եղաւ նորէն դատական նախարարութիւնը 1934ին, Տումէրկի դահլիճին մէջ, բայց բուռն յարձակումներու ենթարկուած ըլլալով, ստիպուեցաւ հրաժարիլ։ Յաղթանդամ եւ ուռուցիկ մարմին մը ունէր, ինչ որ առատ նիւթ կը ներշնչէր ծաղրանկարիչներուն։ Մեռաւ սրտի հիւանդութենէ, կործողութեան մը հետեւանքով։

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ, Յակոբ Կարապետեան, 51 տարեկան, ջախջախուեցաւ Մարսէյլի նաւահանգիստին մէջ, ծանր բեռի մը տակ մնալով։ Բեռնաբարձ մեքենան կռունկը (գրուան) կը պարպէր շոգենաւէ մը, երբ բեռ մը փրթելով ինկաւ հայ բանուորին վրայ։ Մահը վայրկենական եղաւ։

ՍՈՒՐԻԱՀԱՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ՄԸ, Նանուշ (?) Կիրակոսեան, 30 տարեկան, երկու գնդակ պարպեց հայրենակից Սալաթեան Տիգրանի վրայ, Գրանոպոլի մէջ։ Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ, իսկ ոճրագործը ձերբակալուեցաւ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

19 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ, Սալ Կավօ

կը նախագահէ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

կը խօսին Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ Պարթեւեանի։

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝

ՖՐԱՆՍ. ՊԵՏ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՎ։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ-Դուման ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ էգսի Քեռի խումբի, Կրթասիրաց միութեան, Կ. Խաչի եւ «Անդրանիկ» թատերախումբի

19 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ։

կը նախագահէ ընկ. Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ եւ Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԵՆԵՐԳ եւայլն։

«Անդրանիկ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Ա. Ահարոնեանի «ԿՈՅՐ ԱՇՈՒՂԸ» եւ «ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ»։

Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի առաւօտ ժ. 8ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգայինի» Պոմոնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Զ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ'ունենայ 19 Ապրիլ Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին

Maison Mutualitéի մէջ, 24 rue St Victor. Métro Mutualité

կը խօսի Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը հայ Թատրոնի մէջ»։

Մուտքը ազատ է բոլորին համար։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները 18 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Café Le Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet (Փլըթի Ֆոպուռի անկիւնը), մէթրօ Cadet։

Օրակարգ՝ առժամեայ վարչութեան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն, զեկոյց Պ. Ա. Ջամալեանի կողմէ Համազգայինի գործունէութեան մասին։ Հաւաքիչներէ կը խնդրուի միասին բերել հանգանակութեանց տետրակները։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Քոնսերվաթուարի շէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ

Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ կը հակաճառէ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Ազգապահպանման հարցին մասին։

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին։

Շնորհակալիք

Իմ եւ մեր պարագաներու կողմէ, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջանային կոմիտէին, «Մշակ» ենթակոմիտէին, հայրենակիցներու, ազգականներու, բարեկամներու, Վասպուրականի Հայրենակցական միութեան, որոնք անձամբ, նամակով կամ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, կնոջս՝ ԽՍԿՈՒՀԻ ԱՒՏՕԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Շնորհակալութիւն նաեւ անոնց, որոնք կ'այցելէին հիւանդանոց եւ կը մխիթարէին ողբացեալը։

ՄԻՍԱՔ ԱՒՏՕԵԱՆ

1936, Ապրիլ 7, Մարսէյլ

---

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 28 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) ապարտամաններ, 1 փիէսնոց 2000, եւ 3 փիէսնոց **2350** ֆր. ճարժ չօֆաժ միասին.

Աժան գինով մէկ խանութ։

Դիմել տեղւոյն վրայ. 72 74 Bld. Rodin. à Issy - les Moulineaux.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Ֆ. Կ. Խաչի Օ՞ր Մարսէյլի մէջ

Միաժամանակ մասնակցութեամբ S. F. I. O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕՅի

(երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)

եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԷԼԼԻի

(նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Գօշ տիւ Ռօնի ...)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ

գեղարուեստական հանդէսի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու։ Երգ, պար եւ արտասանութիւն։ Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն։ Մուտք 3 Ֆր.

(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն։

Դասախօսութիւն

Համազգայինի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ, վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ

կը խօսի Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Մշակութային շարժումը Խորհրդային Հայաստանի մէջ.

ՀԱՅ ԽՐԱԽՃԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Սալօն Մասսիլիա, Շաբաթ, 18 Ապրիլ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Երկսեռ խումբը պիտի երգէ իր երգացանկին ըտրեալ կտորները

Ընտիր Ճազ եւ գօթիլեոն Մուտք 1 ֆր.

Թատերական շէնք ներկայացում

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ջինկիլէօցիներու Հայրենակցական Միութեան կողմէ

18 Ապրիլ 1936, շաբաթ գիշեր ժամը 8ին ...

Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով Յ. Պարոնեանի

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ը

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Ուզունեանի եւ իր սիրողներու կարող խումբին

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

Ընտանեկան խնճոյք

Թօդատի Եարմբողջ Գիւղի Հայրենակցական Միութեան կողմէ

19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

6 bis Bld. Rodin, Issy

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ ... կարող լաւ գործաւորուհիներ ... , տեւական գործ։ Դիմել Պ. Ճիվէլէկեանի, 63 Bld. Victor Hugo, Մէթրօ Փօրթ Վիքթօր ...

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Կարտինալ Մէրսիէ Հավրի, Սաութէմփթընի եւ Լոնտոնի ճամբով վերջապէս Անվէրս հասաւ սեպտեմբեր 14ին, եւ յաջորդ օրը, առաւօտեան տեսաւ Մալինի ամայի փողոցներն ու աւերակ տուները։

Սեպտեմբեր 20ին յայտնի եղաւ որ թշնամին վճռած էր անմիջապէս նուաճել Անվէրսը. եւ Մալին ծանր վտանգի տակ կը գտնուէր։ Հակառակ ատոր շաբաթ մը վերջը եւ ծանր ռմբակոծումէ մը յետոյ էր որ Կարտինալ Մէրսիէ համոզուեցաւ վերջապէս քաղաքէն հեռանալ, ան ալ շնորհիւ կտրուկ հրամանի մը։ Միայն այս Ի՞նչ... կար զինքը իր պաշտօնատեղիէն հեռացնելու համար։

Զորս օրուան շարունակական ռմբակոծումէ յետոյ Անվէրսի պատնէշները խորտակուեցան եւ օգոստոս 10ին քաղաքին կառավարիչը, որ գիտէր թէ դիմադրութեան շարունակութիւնը Համաձայնական բանակներուն համար այլեւս զինուորական առաւելութիւն չպիտի ներկայացնէր, քաղաքը ամբողջական քանդումէ փրկելու համար անձնատուութիւնը ստորագրեց։ Յաջորդ օրը Գերմանները քաղաք մտան։

Երբ իմացաւ որ քաղաքը անձնատուր պիտի ըլլայ, Կարտինալը որ հերոսական հանդարտութիւն մը պահած էր։ Իր մօտ հրաւիրելով եկեղեցական դասը իրենց վարմունքի վրայօք որոշ հրահանգներ տուաւ, որոնց յետագային անձնապէս օրինակ հանդիսացաւ։

X

Պելժիոյ երեք գերմանացի կառավարիչներէն ի՛րաքանչիւրը հասկցաւ որ պարզուկ Կարտինալը ուժ մըն էր որ հաշուի առնել պէտք էր։ Իր անձնական քաջութեան մասին շատ մը դրուագներ կը պատմուին։

Ծանր ռմբակոծութեան տակ մէկ պարտականութենէն միւսը գացած միջոցին, կարծես իր կեանքին ամէն վայրկեան վտանգի տակ գտնուիլը բնաւ չէր տեսներ։ Թնդանօթաձգութեան ժամանակ շատ մը առիթներով վտանգաւոր դիրքերու մէջ վիրաւորներուն կը սպասաւորէր։ Ու հիմակ որ ալ այս վտանգները չկային, նոյն հանդարտ քաջութիւնը տարբեր եղանակով ցոյց կու տար։

Անգամ մը կրօնական այցելութեան թափառումներու ընթացքին, արգիլուած ժամուն դուրս կը գտնուէր, երբ ջղային պահակ մը վտանգի ազդանշան տալով քիչ մնաց անոր վրայ կրակէր

— Զաւակս, պէտք չէ որ ինծմէ վախնաս, ըսաւ Կարտինալը։

Անշուշտ Կարտինալը ինքն ալ պիտի վախնար եթէ նման դէպք մը պատահած ըլլար կանուխէն։

Շատ տարիներ առաջ դէպք մը Սպանիոյ մէջ, ամայի եկեղեցիէ մը վերադարձին ճամբան կորսնցնելով զինուորական պահականոցի մը վրայ ինկած էր։

Պահակը՝ որուն ընկերներէն մին խռովարարի մը կողմէ սպաննուած էր պաշտօնավարած միջոցին, (1896ի ապստամբութեան ժամանակ), առանց ազդանշան տալու անմիջապէս յարձակեցաւ անոր վրայ։ Իր սուրը երբ քահանայական վերարկուն պատռեց՝ յանկարծ զինուորին ձեռքը կեցաւ։ Եթէ Կարտինալը ընկրկէր, մեռած պիտի ըլլար, բայց իր անվախ ու անշարժ կենալը զինքը փրկած էր։

*** Երկար պայքարը զոր Կարտինալ Մէրսիէ վարեց, երկու գլխաւոր սկզբունքներու շուրջ կը դառնար. — իր եկեղեցիի կրօնական խնդիրներու գերագոյն հեղինակութեան հանդէպ որ եւ է ոտնձգութեան չէր համբերեր, եւ մինչեւ վերջը դիմադրեց բոլոր այն փորձերուն ու ձեռնարկներուն որոնք Պելժիոյ միութիւնը քանդելու հանգամանք ունէին։

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Եղջանի Ֆաաշէի ...

Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Բելճիքա, Զուիցերիա, Իտալիա …	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ԱՊՐԻԼ VENDREDI 17 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3091

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿԻՉ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԽԱՐԻ՞ՍԽ ԹԷ ԿՐԿԷՍ

Ֆրանսական մամուլը վերջերս աւելի բացորոշ բացատրութիւններ կը գործածէ, ճշդելու համար Ֆրանսայի դիրքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ:

Գործածելով բուն բառը, հետզհետէ կը չէզոքանայ Ժընեւէն բաժնուելու տրամադրութիւնը: Եթէ մինչեւ հիմա այս հոսանքին գլուխը կը գտնուէին միայն ձախին թերթերը, այսօր ուրիշներ ալ խառնուած են կարաւանին: Այսպէս, աղնուապետական «Ֆիկա-րօ» եւ հաստատիր «Թան»ը բացէ ի բաց կը խօսին այդ մասին, թելադրելով ամբողջովին վերաքննութեան ենթարկել, կամ «վերանկատել» Ֆրանսայի միջազգային քաղաքականութիւնը:

Եւ ահա վարչապետը ինքն ալ անուղղակի աղդարարութիւն մը կը սահեցնէ, իր ճառին մէջ,— Կ'ուզէ՞ն որ օր մը չեղի՞նք Ժընեւի ճամբէն, յուսախաբութենէ յուսախաբութիւն գլորելով եւ կորսնցնելով մեր հաւատքը …

Կը նշանակէ թէ լրջօրէն խախտած է վստահութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան կամ հաւաքական ապահովութեան մասին: Եւ եթէ նոր լոյս մը չծագի, Ֆրանսա պիտի հարկադրուի վերադառնալ նախապատերազմեան քաղաքականութեան, այսինքն զինուորական դաշնակցութեանց, որոնց գետինը պատրաստ է արդէն:

Անշուշտ այս յայտարարութիւնները կ'ըլլան ազդելու համար օրուան բանակցութեանց վրայ:

Կացութիւնը անելի մը յանգած է ոչ միայն Նեղոսի, այլեւ Հռենոսի ափերուն վրայ: Իսկ այդ անելին ամէնէն դառն հետեւանքները կը կրէ Ֆրանսա, առ այժմ քաղաքական եւ դիւանագիտական ճակատին վրայ:

Հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, այս երկիրը չկրցաւ լեզու գտնել Անգլիոյ հետ, Գերմանիան պատժելու եւ Իտալիան գոհացնելու համար:

Բոլորն ալ զարմանքով կը հարցնեն թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Լոնտոն կը համակերպի «կատարուած իրողութեան», երբ հարցը կը վերաբերի Գերմանիոյ, իսկ կը մերժէ ճանչնալ նոյն իրողութիւնը — Եթովպիոյ նուաճումը — երբ կարգը կուգայ Իտալիոյ:

Փաստ է որ, մինչեւ այսօր ալ բրիտանական կառավարութիւնը չէ հրաժարած պատժամիջոցներու քաղաքականութենէն, եւ նոր ծրագիրներ կ'որոճայ, Իտալիան ջլատելու համար, մինչ բանակները հասած են Եթովպիոյ մայրաքաղաքին դուռները:

Արդ, Փարիզ ոչ Հռոմը կորսնցնել կ'ուզէ, ոչ ալ, մանաւանդ, Լոնտոնը, որ աւելի վճռական դեր կրնայ կատարել Հռենոսի ափերուն վրայ:

Իսկ այս ընթացքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ չի կրնար օգնութեան հասնիլ իրեն, քանի որ Իտալիան անկիւն մը ձգուած է իբրեւ յանցապարտ, իսկ Մեծն Բրիտանիան կառչած կը մնայ օրէնքի տառին:

Անոնք որ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելու տեսակէտը կը պաշտպանեն, լռելեայն կամ բացէ ի բաց կ'ընդունին Անգլիան կորսնցնելու վտանգը: Անոնց համոզումով, կը բաւէ որ Ֆրանսա վերագտնէ իր գործելու ազատութիւնը,— այն ատեն կը դիւրանայ իր զինակցութիւնը ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ ուրիշներու հետ: Եւ կը հաւատան թէ այն ատեն Գերմանիան ալ կը խոնարհի:

Տակաւին ուրիշ հոսանք մը յայտնապէս կը պաշտպանէ ֆրանքեւգերման մերձեցումը, ի դերեւ հանելու համար բրիտանական խաղերը:

Այս առթիւ կ'արժէ յիշել ժողովրդական թերթի մը, «Ժուռնալ»ի բացած հանրաքուէն:

Այս թերթը հարցարան մը կազմած է ատենէ մը ի վեր եւ օրը օրին կը հրատարակէ պատասխանները:

Հարցումներէն մէկն է հետեւեալը.— Կը հաւատա՞ք թէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի ֆրանքեւգերման մերձեցումէն:

Մինչեւ ապրիլ 16 բացած էին 131,000 պատասխաններ, որոնց 100,176ը դրական, 30,268ը ժխտական:

Երկրորդ հարցումը,— «Կը հաւատա՞ք թէ կրնանք լեզու գտնել Գերմանիոյ հետ»:

Պատասխան,— այո՝ 88,830 հոգի, ոչ՝ 38,292:

Երրորդ հարցում,— Վստահութիւն ունի՞ք Ֆրանքեւխորհրդային դաշնագրին վրայ:— Այո՝ 20,560, ոչ՝ 107,420:

Որքան ալ տնավարի կամ որոշ ուղղութեամբ սարքուած ըլլայ այս հանրաքուէն, հոգեբանութիւն մը կը մատնէ,— գտնել նոր եւ աւելի հաստատուն խարիսխ մը քան Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ մինչեւ հիմա չկրցաւ ապահովել խաղաղութիւնը:

Տարիներէ իվեր պայքար կը մղուի Ժընեւի հաստատութեան դէմ, բայց եթէ անոր առաջին ախոյեանը Մեծն Բրիտանիան է, երկրորդն ալ Ֆրանսան կը կազմէր:

Իսկ այսօր՝ Փարիզի մէջ է որ հրապարակաւ կ'ողբան Ազգերու Դաշնակցութեան սնանկութիւնը, եւ քաշուելու խօսքեր կ'արտասանեն, պաշտօնական բերաններով:

Այստեղ ալ օրուան աշխարհակալութեանց մրցակցութիւնն է որ աչքի կը զարնէ, Ժընեւի մէջ եւ անկէ դուրս:

Իրողութիւն է որ իր հաստատման օրէն ի վեր, Ազգաժողովն ալ դարձաւ ազդեցութեան եւ գերակշռութեան կրկէս մը, փոխանակ ներկայացնելու ամուր խարիսխ մը խաղաղութեան համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԷՍԻԷԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ԵՒ ՆՈՐ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԱՏՏԻՍ ԱՊԷՊԱՅԻ

Իսկ Ժընեւի մէջ բանակներ կը փնտռեն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, իտալական բանակը Տէսիէ մտաւ ապրիլ 15ի առտուն, առանց լուրջ դիմադրութեան հանդիպելու: Աւելորդ է շեշտել այս նոր յաղթանակին արժէքը, քանի որ գեռ վերջերս Տէսիէն կը կազմէր արքայէն արքային ընդհ. բանակատեղին եւ կը համարուէր անմատչելի: Այս քաղաքին գրաւումը կը կազմէ մահացու հարուած մը Եթովպիոյ համար: Ճամբան բաց է այժմ դէպի մայրաքաղաք, Ատտիս-Ապէպա, որ կը գտնուի 250 քիլոմեթր անդին եւ որուն գրաւումը օրերու խնդիր է այլեւս: Մանաւանդ որ, Հարրարի կողմէն ալ յարձակողականի ձեռնարկած են Իտալացիները, հրամանատարութեամբ Զօր. Կրացիանիի: Հաւանական է որ մարաջախտ Պատոլյիօ եւ Զօր. Կրացիանի միաժամանակ մտնեն Ատտիս-Ապէպա:

Նոր յաղթանակը ընդհանուր խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ Իտալիոյ մէջ, ուր բոլոր տուները դրօշազարդուեցան եւ թափօրներ կազմուեցան փողոցներուն մէջ: Իտալական թերթերը կը շեշտեն թէ Տէսիէի գրաւումով Իտալիա այլեւս նուաճած կ'ըլլայ Եթովպական կայսրութիւնը, որ չի կրնար ոտքի կանգնիլ: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, մարաջախտ Պատոլյիօ կ'ուզէ հիւսիսային եւ հարաւային բանակներու օղակին մէջ ձգել Ռաս Նասիպուի զօրքը, վերջնապէս ոչնչացնելու համար Եթովպական վերջին կանոնաւոր բանակը: Այս միջոցին կատաղի ճակատամարտ մը կը մղուի Հարրար-Ճիճիգա ճակատին վրայ, ուր գտնուի նաեւ Վէհիպ փաշա: Այս առթիւ թերթերը գիտել կուտան թէ Նէկիւսին հետքը չերեւար որ եւ է ճակատի վրայ, ճիշդ այն պահուն երբ իտալական բանակը յաղթանակներ կը շահի, իսկ Ժընեւի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին պատերազմը դադրեցնելու համար:

Տէսիէ, որ հաստատուած է բարեբեր շրջանի մը մէջ, զինուորական շատ կարեւոր դիրք մը եղած է Ռաս Միքայէլի շրջանէն ի վեր: Ունի զօրանոցներ եւ զինարաններ, ինչպէս եւ հեռագրի եւ հեռաձայնի ընտիր կազմակերպութիւն մը: Անցեալ ամառ Հապէշները յատկապէս ամրացուցին այս դիրքը, հակօդային թնդանօթներ ալ հաստատելով: Քանի մը շաբաթ առաջ, կայսրը ինք անձամբ կը վարէր կռիւը եւ իտալական օդանաւերը բուռն կրակի մը բռնուեցան: Այս քաղաքին մէջ կը գտնուի Ռաս Միքայէլի «կէպին», որ շրջապատուած է երբեակ պարիսպով մը եւ գրեթէ միշտ անմատչելի եղած է: Մէջտեղը կը գտնուի Ռասին մասնաւոր բնակարանը, որուն պատուհանները միշտ գոց են: Այստեղ էր որ Ռաս Միքայէլ առիւծի մորթի մը վրայ փռուած, ամէն առտու Աւետարան կը կարդար:

Առեւտրական եւ քաղաքական տեսակէտով ալ մեծ արժէք ունի Տէսիէն, քանի որ կը գտնուի բարեբեր շրջանի մը մէջ եւ բանուկ ճամբաներու վրայ: Եթովպիոյ լաւագոյն ճամբան կը կազմէ Տէսիէ-Ատտիս Ապէպա գիծը, շատ աւելի դիւրին քան Մաքալէ-Տէսիէ ուղին:

Մինչ այս մինչ այն, Մուսոլինի զէնքի տակ առաւ 250,000 երիտասարդներ, որոնք երախաներ էին երբ իրենց հայրերը կը կռուէին մեծ պատերազմին մէջ. Այս նոր կարգադրութեամբ իտալական բանակին թիւը կը հասնի 1 միլիոն 250,000ի, բոլորն ալ կազմ եւ պատրաստ որ եւ է պատահականութեան հանդէպ: Նոր զինուորները կը պատկանին 1915 դասին եւ մեծ մասով հետեւակազօրքին պիտի միանան: Այս դասին զօրակոչէն առաջ, զէնքի տակ առնուած բանակին թիւը կը հաշուէին 650,000 հոգի, իսկ Եթովպիա ղրկուած ուժը՝ 350,000:

Խորհրդակցութիւններ հաշտութեան մասին

Իտալիոյ պատուիրակները չորեքշաբթի օր խօսակցութիւններ ունեցան Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ, հաշտութեան պայմաններու մասին: Տեսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ եւ վերսկսաւ երէկ, հինգշաբթի: Իտալական պատուիրակութիւնը 61 էջնոց փաստաթուղթեր բերած էր, պաշտպանելու համար իր դատը: Տասներեքներու յանձնախումբը ժողով գումարեց հինգշաբթի օր, լսելու համար կատարուած խօսակցութեանց արդիւնքը: Եթէ գործնական ելք մը գտնուած չըլլայ, մեքենաբար ժողովի պիտի հրաւիրուի 18երու յանձնախումբը (պատժական), բայց լոյս չկայ որ նոր պատիժներ սահմանուին: Ֆրանսա վճռական դիրք բռնած է այս անգամ: Միւս կողմէ կը հաւատան թէ Իտալիա կը մերժէ պայմանաւորուիլ հաշտութեան բանակցութեանց համար, մինչեւ որ իտալական դրօշը պարզուի Ատտիս Ապէպայի վրայ

Փարիզի իտալական գեսպանը աղէկ օր այցելեց Պ. Ֆլանտէնի: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Իտալիա տրամադիր է օգնելու Ֆրանսայի, Հռենոսի հարցին մէջ, եթէ Ֆրանսա վերցնէ պատժական տնօրինութիւնները: Իսկ Ֆրանսայի համար կ'ըսեն թէ պիտի ընդդիմանայ նոր պատիժներու գործադրութեան, մինչեւ որ Անգլիա յանձն չառնէ նոյն տնօրինութիւնները կատարել Գերմանիոյ դէմ, եթէ այս վերջինը ամրութիւններ շինէ կամ միացնէ Աւստրիան:

Այս անգամ Պ. Փօլ Պոնքուռ մինակը գնաց Ժընեւ, անհրաժեշտ հրահանգներն առնելով վարչապետէն եւ արտաքին նախարարէն:

Անգլիական կառավարութիւնը պատիժները վերցնելու համար պայման կը դնէ որ թշնամութիւնները դադրին, ինչ որ ձեռնտու չէ Իտալիոյ համար, իր յաղթական արշաւի պահուն:

Սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը

Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ սպայակոյտներու խօսակցութեանց մասին, որ սկսան ապրիլ 15ին, Լոնտոնի մէջ: Մեծ Բրիտանիոյ «Պաշտօնական գաղտնիքներու օրէնքը» կ'արգիլէ որ եւ է գաղտնիք հրատարակել, եթէ նոյնիսկ անոնք դուրս ելած ըլլան: Ինչպէս յայտնի է, խօսակցութիւնները տեղեկատու հանգամանք ունին: Պատուիրակներէն ոչ մէկը պաշտօնական համազգեստ հագած էր եւ բոլորն ալ կը խուսափէին լուսանկարիչներէն: Պատուիրակներուն բարի գալուստ մաղթեց Անգլիոյ

(Շար-ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆ

Համբաւաւոր էր պոլտին, Պոլսոյ մէջ, բայց ես անձնապէս ծանօթցայ զինուորականին: Եթէ չեմ սխալիր՝ 1921ին, երբ «Հակառամարտ»ի խմբագրատունը եկած էր, յարձակողականի մը առթիւ:

Պահպանողական էր, բայց ոչ այն տիպարներէն, որ «չէրիպաթ»ի կը կռչէին Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, «Բաց ու գոց»ի վէճերուն առթիւ:

Ինքն ալ չէր ծածկեր իր «հակայեղափոխական» հանգամանքը: Եւ, երբ խմբագրատունէն ներս մտաւ, կը հարցնէր իր սովորական զուարթախոսութեամբ.

— Ո՞ր կողմն է դաւադրական սենեակը … Փորձանք մը չգայ գլխուս …

Այդ օրը եկած էր տրտնջալու բուռն յարձակողականի մը դէմ,— խմբագրական մը՝ իրաւացի նայելի մը մասին որ կապ չունէր իրեն հետ, բայց կը խոռվէր իր համերաշխական հոգին:

Փոխադարձ բացատրութիւններէ յետոյ, յանկարծ ինքն էր որ պարզ-կաց, տարբեր ուղղութեամբ:

Կը զանգատէր թէ մեր վարժապետները չեն հասկնար որբերուն հոգեբանութիւնը, թէ վարժապետի պէս կը ճային աշխարհիկ գործերուն վրայ:

Ու կը յիշէր դէպք մը՝ Ս. Ցակոբի որբանոցէն, ուր տնօրէնը անխնայ պատժած էր անկարգ, անզուսպ տղայ մը:

— Առանց մարդ ըլլալիք չունին, վայրենի են, ճանապար են, փորձանք պիտի դառնան ազգին գլխուն, պոռաց վարժապետը, հանգուցեալ Դր. Մարգարեան:

Օհանեան.— Ի՞նչ խօսք է այդ, կ'ուզես որ ամէնքն ալ վարժապետ, բանաստեղծ, գրագէտ, փիլիսոփա՞յ ըլլան: Ասանկներն ալ պէտք են, երբ որ ժամանակը գայ, Բերու Փալասը վար կ'առնեն …

Ու կ'արտասանէր բառ մը,— «մաքրողական», ակնարկելով կարգ մը քաղաքական տեսարկումներու, բայց միշտ զգուշանալով որ մարդ չիմանայ

Աւելի մտերմացանք 1923 — 24ին, Սոֆիայի մէջ, տեսակ մը «հայրենակցական» կապերով Պոլսոյ տարագիրներէն:

Ամէն առտու եւ իրիկուն իրար կը գտնէինք «ծանօթ հաւաքատեղին» — սրճարան մը, եւ յանախ միասին կը ճաշէինք, 8 — 10 հոգիով, «կոմունա» հիման վրայ, համապատասխան բաժնելով ծախքերը:

Օրակարգը, անշուշտ, «քաղաքական» էր, մանաւանդ որ Լօզանի բանակցութեանց օրերն էին:

Օհանեան միշտ լաւատես, կը հաւատար թէ Թուրքիա դաւերը պիտի բանայ փախստականներուն առջեւ: Իր մասին ամառուին լուրի մը կը սպասէր մէկ օրէն միւսը: Ու կը սատեր մեզ, իբրեւ անուղղայ յոռետեսներ եւ ծայրայեղներ:

Հակառակ իր պահպանողականութեան, երբեմն երիտասարդի մը պէս կը ճառագայթէր ու կ'ազդարարէր.

— Ինչ ալ ըսեն, չեն կրնար ուրանալ այս ժողովուրդը: Ահա Պոլ-կարիան, տես ի՞նչ է դարձեր 50 տարուան մէջ: Մեզի ազատ հայրենիք տան, եւ տեսնեն 25 տարի վերջը …

Ազգային-քաղաքական անցուդարձերու կենդանի յիշատակարան մըն էր հանգուցեալը եւ յանախ կը թելադրէի որ գրի առնէ իր յուշերը, սկսելով համիտեան եւ սահմանադրական շրջաններէն:

Ափսո՜ս, երէ ձգձգած է:

Կարելի էր բազմաթիւ դէպքեր լուսաբանել այդ յուշերուն շնորհիւ:

Անկուսակցական ըլլալով հանդերձ, գնահէր զանազան կուսակցութիւններու ուժն եւ արժէքը: Իր խինդոտութեան սրամտութեամբ, բանաձեւ մըն ալ գտած էր մեզի, Դաշնակցականներու համար.

— Փաշալազօղուք էք, բայց չիրին էք, չիրին …

Շատ ջերմ տպաւորութիւններ ունէր աղբարներու Զաւարեանէն, Վռամեանէն, Խաժակէն եւ Շահրիկեանէն.

Ցարգանքի պարտք մը պիտի կատարէի, բայց ոչ իսկ աղօտ պատկեր մը կրցայ տալ:

Հանգիստ իր բազմաչարչար ոսկորներուն:

ՎԱՀԷ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն ապրիլ 15 թուականով.— Նախարարական արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ երեքշաբթի օր, նախագահութեամբ Աթաթիւրքի. Ներկայ էր նաեւ մարաջախտ Ֆէվզի, ընդհ. սպայակոյտին նախագահը: Ժողովը քննեց միջազգային կացութեան զանազան երեւոյթները, յետոյ ծանօթացաւ Նեղուցներու վերազինման ծանուցագրին առթիւ տրուած պատասխաններուն:

*** Պոլսէն կը հեռագրեն թէ շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ բռնած դիրքը՝ թրքական ծանուցագրին առթիւ: Թէ պաշտօնական շրջանակները եւ թէ մամուլը գոհունակութեամբ կը յիշեն որ թրքական ծանուցագիրը արժանի կը համարուի լուրջ քննութեան:

Հունգարիա եւս կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն

Հունգարիոյ հանրային կարծիքը, որ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի դաշնագիրներու փոփոխութեան բոլոր փորձերուն, մասնաւորապէս կը հետաքրքրուի թրքական առաջարկին հետեւանքներով: Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ առաջին անգամ է որ երկիր մը կը յիշեցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, վերաքննութեան նպատակով: Ուրեմն, կ'ըսեն, Հունգարիա եւս կրնայ վերաքննել տալ Թրիանոնի դաշնագիրը, այդ յօդուածին գործադրութեամբ: «Փէշթէր Լօյտ», կիսապաշտօնական օրկան մը, կը գրէ այս առթիւ.

— «Թուրքիա առաջին պետութիւնն է որ կը պահանջէ գործադրել դաշնագիրներու փոփոխման օրինական ձեւակերպութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Ազգաժողովին կ'իյնայ ճանչնալ Թուրքիոյ փաստարկութեանց արժէքը եւ թոյլատրել անգործադրելի դարձած դաշնագիրներու խաղաղ վերաքննութիւնը կամ բանել անհաշտ վճռականութիւն մը: Եւրոպայի իրաւական գիտակցութիւնը չի կրնար ընդունիլ այնպիսի որոշում մը որուն համաձայն վերազինման իրաւունքը կ'ընդունուի բոլոր ազգերուն համար եւ կը մերժուի միայն Հունգարիոյ համար:

ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ եօթը հոգի մեռան Թորինոյի մօտ, երբ օդանաւը վար իյնալով ջախջախուեցաւ:

140,000 ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ կը սպառնան գործադուլ հռչակել մայիս 1ին, հիւսիսային շրջանին մէջ: Հանր. շինութեանց նախարար Պ.Ֆրօսարիջամնեց, վտանգը կանխելու համար: Եթէ չյաջողի ելք մը գտնել, հաւանական է որ գործադուլը տարածուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Այդ պարագային շաբաթական աւելի քան 600,000 թոն հանքածուխ պիտի կորսուի Ֆրանսայի մէջ: Հանքագործները կը պահանջեն աշխատավարձքի յաւելում:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԸ, Սըր Օսթին Չէմպըրլէն, Վիէննա կը գտնուի այս օրերս եւ բաւական պիտի մնայ: Կ'ըսուի թէ նպատակն է հակազդել Իտալիոյ ազդեցութեան, փոխատուութիւն մըն ալ խոստանալով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

«ՀՐԷԱԿԱՆԱՑԱԾ ՊՈՌՆԿՈՐԴԻՆԵՐՈՒ ԱԶԳԸ»

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ ՆԱԽԱՔԱՅԼ ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ)

Արդի Գերմանիոյ մէջ Հրեաներու դէմ մղուած եւ ժամանակ մը հանդարտած պայքարը մօտ ութ ամիսէ ի վեր, դարձեալ սաստկացած է մասնաւոր թափ մը եւ այս անգամ շատ աւելի խիստ, քան թէ առաջինը: Պատճառներուն գլխաւորն է տնտեսական, առեւտրական տագնապը, որ Հրեաներուն կը վերագրուի: Անցեալ ամառ պատահած են երկու ցցուելի դէպքեր, — Նիւ Եորքի նաւահանգիստը գերմանական ամենամեծ եւ արագընթաց «Պրեմէն» նաւի վրայ գործուած յարձակումը, երբ հիթլէրական դրօշները պատռեցին եւ ջուրը նետեցին: Եւ երկրորդը՝ յուլիսի վերջերը Մագտեպուրկի մէջ տեղի ունեցած ցեղապղծութեան եւ աշակերտուհիներու հետ անբարոյական արարքի մէջ բռնուած հրեայ ուսուցիչ Հիրշլանտի աղմկալի դատավարութիւնը:

Գերմանիոյ հին եւ պատմական քաղաքին մէջ, ուր ամէն տարի սեպտեմբերի առաջին կէսին տեղի կ'ունենայ կուսակցական հսկայ համաժողովը, մասնակցութեամբ 8—900.000 նացիներու, եւ ուր ամբողջ շաբաթ մը աներեւակայելի հանդիսութեամբ կը տօնուի «Փառթա – Թակը», այսինքն «Կուսակցութեան Օրը», կը հրատարակուի մասնաւորապէս հակահրէական պայքարին եւ զանազան արարքներու մերկացումներուն նուիրուած «Տէր Շթիւրմէր» շաբաթաթերթը: Այս թերթին խմբագիր - հրատարակիչն է յայտնի հիթլէրական գործիչ եւ առաջնորդի սիրելին՝ Իւլիուս Շթրայխէրը, նախկին ուսուցիչ, որ Նիւ Եորքի եւ Հիրշլանտի դէպքերէն վերջ, ինչպէս եւ առաջ, քաղաքէ քաղաք շրջելով, տասնեակ հազարաւոր ունկնդիրներու առջեւ կը խօսի մինչեւ երեք ժամ տեւող կրակոտ ճառ մը, նիւթ ունենալով միջազգային հակագերմանական քաղաքականութիւնը Հրեաներու մասնակցութեամբ եւ կամ ազդեցութեամբ. մարքսիզմը եւ պոլշեւիզմը իբրեւ Հրեաներու ընտեղծած շարժումներ, ցեղապղծութեան եւ այլասերման վնասակարութիւնը, ազգային մաքրարիենութիւն, եւայլն:

Այդ ընդարձակ եւ հռետորական ճառին գրեթէ կէսը նուիրուած ըլլալով հակահրէական պայքարին, Շթրայխէրը այդ մասին մէջ չի մոռնար յիշել եւ մեզ Հայերս, մէջ բերելով իբրեւ օրինակ Թուրքին մը ներ իրեն ունեցած խօսակցութիւնը եւ նոյն Թուրքին բերնով Հայերը կ'անուանէ իբրեւ «հրէականացած պոռնկորդիներու ազգ մը», Verjudete bastardvolk, — եւ զոր (բուն իսկ բերնէն խոստովանութեամբ) քիչ տարիներու ընթացքին ջարդեցին միլիոններով որպէսզի մաքրեն եւ ազատեն Թուրքիան:

Այդ թշուառական բերնին չէ բաւած միայն Պ. Շթրայխէրին, թէ Հայերը ջարդեցին ոչ թէ իրենց երկրին — Թուրքիոյ մէջ, այլ Թուրքերէ բռնագրաւուած Հայաստանի — Հայերու անխափան երկրին մէջ, ինչ որ պիտի բանար գերման գործիչին աչքերը:

Նոյն զազրելի եւ խորամանկ Թուրքը Պ. Շթրայխէրին միամտութիւնը շահագործելու համար, լրբօրէն հաւաստեր է անոր թէ միլիոնաւոր Հայերու ջարդը սկիզբն էր հակահրէական պայքարին Թուրքիոյ մէջ, մինչդեռ իր նպատակն էր այդ խորամանկ ձեւով Հայերը պախարակել եւ իրենց ջարդերը արդարացնել Հայերու «հրէականացած պոռնկորդիներու ազգ» մը ըլլալուն առաջադրելով:

Մեւերես Թուրքը հաւկնալի պատճառով վախցեր է ըսել գերման գործիչին եւ ծածկեր է այն իրողութիւնը թէ ինչպէս առաջուան, նոյնպէս եւ այսօրուան Թուրքիոյ մէջ, ինչ ազգ ալ ըլլայ՝ Հրեայ կամ քրիստոնեայ, սեւամորթ թէ սպիտակ, Հայեր, Յոյներ, Պուլկարներ թէ Ռումէններ, Չին թէ Հապէշ, բոլորն ալ գրկարաց եւ հրճուանքով կ'ընդունուին Թուրք ազգին շարքերը եւ ոչ միայն իբրեւ կրօնակիցներ, այլ եւ իբրեւ ազգակիցներ, կը բաւէ որ մահմետականութիւնը ընդունած ըլլան:

Եւ ի՞նչ կ'ընէ այժմեան քէմալական կառավարութիւնը: Օրէ օր նոր օրէնքներ կը հրատարակէ, նոյն իսկ հպատակ քրիստոնեաներու անունները թրքացնելու, ազգը չատցնելու զուտ եւ մաքրարիւն(?) Թուրքերու երկիր մը դրախտի վերածելու համար:

Բայց ո՞վքեր են «տէօնմէ» կոչուած Թուրքերը, եթէ ոչ մահմետականութիւն ընդունած նախկին Հրեաներ:

Թշուառականները ցնդած ու խելակորոյս ա՛լ չեն գիտեր ի՞նչ ընեն եւ ի՞նչ ըսեն:

Տեղական թերթերէն միայն երկուքը գրեցին այդ փախուկ Թուրքին ըսածները, թէեւ ոչ ամբողջութեամբ, որ կը ձգտէր զգալապէս փոխելու ընթերցողներու կարծիքը Հայերու մասին, ինչ որ անգիտաբար օգտագործեց Շթրայխէրը իր ճառին մէջ, իբրեւ համեմատական օրինակ իրենց հակահրէական պայքարին, համարելով զայն շատ աւելի մարդասիրական քան Թուրքերու արիւնարբու հայաջնջումը

Իմ նացի բարեկամներս բոլորն ալ միատեսակ պատմելով իրենց լսածը, զարմանք կը յայտնէին այդ մասին, իբրեւ նորութիւն մը իրենց համար, քանի որ հայկական ջարդերու մասին իմացած էին բոլորովին տարբեր պատմութիւններ եւ պատճառներ, — այսինքն բուն իրողութիւնը— «Հայաստանը առանց Հայերու» քաղաքականութեան

Եւ զարմանալին — նոյնպէս ուրախալին — այն է որ տեղական չորս օրաթերթերէն կուսակցական օրկանը յուրջ, ... եւ ... միակողմանի Համպուրկեր Թակեպլաթը, որ միաժամանակ տեղիս նահանգապետին պաշտօնաթերթն է, եւ ապա հին՝ մօտ 150 տարուան Համպուրկեր Նախրիխթէնը, նոյնպէս լուրջ օրաթերթ մը, ոչ մէկ խօսքով յիշեցին Հայերու մասին Թուրքի մը բերնէն առնուած ու 45.000 ունկնդիրներու առջեւ կրկնուած այլանդակ ու կոպտաւոր սուտերը: Իսկ Համպուրկեր Ֆրէմտէնպլաթ, որ տեղիս առեւտրական շրջանակներու մէջ տարածուած եւ ծանօթ ու հմուտ աշխատակիցներու բանակ մը ունի ուրիշ երկիրներու մէջ ալ, եւ նոյնպէս ժողովրդական Hambourger Anzeigerը, որ տեղիս բնակչութեան լայն խաւերուն մէջ ամէնէն տարածուած օրաթերթն է, գրեցին Հայերուս վերաբերեալ ճառի այդ մասը առանց մտածելու եւ քննելու անոր էութիւնը: Վերջինը՝ «Հ. Ա.»ը նոյն իսկ թոյլ տուաւ իրեն տալու ամբողջ ազգի մը հասցէին արժեկուած փողոցային խօսքեր:

Եւ տպուած զազրելի նախադասութիւնը կ'ըսէ — «Հայերու, այդ հրէականացած պոռնկորդիներու ժողովուրդին ջարդուիլը Թուրքերու կողմէ՝ միայն նախադրութեանը սկիզբն էր հակահրէական պայքարին Թուրքիոյ մէջ»:

Դեռ պիտի խօսիմ այս մասին:

Հ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ. — Մեր աշխատակիցը իր գրութեան հետ ղրկած է նաեւ գերմանական թերթերը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐ ՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

— o —

Բարեկամներէս մէն, անցեալները, կէս գիշերէն վերջ, ազգական բնասնիքի մը տունէն իր բնակարանը գացած ատեն, իր վրայ կը յարձակին երկու չարագործներ: Բարեկամս կը դիմադրէ, կը կռուի քաւական, սակայն անօգուտ: Իր դէմը ունէր երկու հոգի որոնք ուժով էին եւ զինուած: Անոնք կը տանին բարեկամիս ոսկի ժամացոյցը, երկու մատանիները եւ հինգ հարիւր վաթսուն ֆրանքը, զինքը ձգելով արիւնլուայ վիճակի մէջ:

Դէպքէն բարեկամս զայրոյթի արցունքներով կը մտնէ տուն եւ կինը կը պատմէ պատահարը: Կինը կ'ըսէ.

— Քեզի հազար անգամ ըսի որ այս թաղը սրիկաներու որջ է: Տեսա՞ր, համոզուեցա՞ր: Ո՛րքան իրաւունք ունիմ եղեր, պնդելով որ Կրան Պուլվարի կողմերը փոխադրուինք: Եթէ խօսքս մտիկ ըրած ըլլայիր, այս արկածը չէր պատահեր: Ցաւեր են:

Հետեւեալ օր իր կնոջ եղբայրը կը լսէ եղելութիւնը ու կ'ըսէ.

— Եթէ քով ըլլայիր՝ բռունցքով մը կը ջախջախէիր մէկուն ծնօտը, իսկ կիցով մըն ալ կը տապալէիր երկրորդը: Մինչդեռ դուն խեղճի մը նման ծեծուեր ու կողոպտուեր ես: Նոր չէ որ պիտի համոզուիմ թէ նապաստակի նման վախկոտ մըն ես:

Կնոջ երկրորդ եղբայրն ալ կ'ըսէ.

— Ո՞վ գիտէ ո՛ր կեղեքեց առեւտուրի մէջ որ իր կարգին վրէժ լուծեց: Գիտենք ինչ չարչի մը ըլլալը:

Կնոջ քոյրը անմասն չի մնար:

— Ի՞նչ գործ ունէր կէս գիշերէն վերջ փողոցները: Վստահ եմ որ թշուառական մըն է:

Զօքանչ մայրը վրայ կը հասնի.

— Ժամացոյց, մատանիներ ու դրամ դրպանը՝ հետեւոտ կը քալէ: Եթէ ինքնաշարժ մը առած ըլլար, իրեն պիտի արժէր 10—15 ֆրանք: Սակայն ինք այդ դրամը խնայելու համար քանի մը հազար ֆրանք վրայ կուտայ: Գիտեմ, լաւ գիտեմ ինչ կծծի մը ըլլալը:

Կնոջ հայրն ալ կ'իմանայ.

— Իրա՞ւ է որ ծեծուեր ու կողոպտուեր ես: Պարզապէս ապուշ մըն ես:

Քենեկալը կը տեղեկանայ պատահարին ու կը բանայ բերանը

— Կը զուշակեմ թէ ի՛նչպէս պատահած է այդ դէպքը: Անպատճառ կազի խուցի մը լոյսին տակ նայեցար ժամացոյցիդ, զիտեցիր մատանիներդ եւ համրեցիր դրամներդ: Գողերն ալ տեսան ու յարձակեցան: Այս է վախճանը ցուցամոլին:

Իր բարեկամներէն մէկն ալ կ'ըսէ.

— Կը նախընտրէի կռուելով մեռնիլ քան թէ թոյլ տալ որ կողոպտեն ու ծեծեն զիս: Վատ մըն է:

Ուրիշ բարեկամ մըն ալ կ'ըսէ.

— Ամուսնացած մարդ մը երբ գիշեր ժամանակ, մինակը, կը մնայ դուրսերը, կը պատժուի անխուսափելի կերպով: Մինչ մինակը դուրս կ'ելլէ: Շատոնց է որ ըսած եմ թէ եսասէր մըն է:

Երրորդ բարեկամ մը կ'ըսէ.

— Սուտ է: Ազգականի մը տունը գացած չէ: Ուրիշ տեղ գտնուած է եւ դրամները ու ոսկիները կորսնցուցած: Գիտեն ինչ խաղամոլ մը ըլլալը:

Չորրորդ բարեկամ մը.

— Ճշմարտութիւն, մեղ չէր, չնութիւն: Մեծն ուրիշներուն կնոջը աչք կ'ընէ: Մէկն ալ վրէժառէս իր դաշը տուած է: Նշանաւոր կնամոլ մըն է:

Հինգերորդ բարեկամ մը.

— Ոչ մէկ, ոչ միւսը: Հաւանաբար գինով էր, առիթէն օգտուելով կողոպտեցին զինքը: Ծանօթ է իր գինեմոլութիւնը:

Քանի մը օր վերջ կարծիքները կը մտնեն ուրիշ սահմաններու կամ անհասանելութեան մէջ:

Մէկը կ'ըսէ.

— Կը հաւատա՞ք իր պատմածին: Մարսիլիացիի մը պէս չափազանցող է:

Ուրիշ մը կ'աւելցնէ.

— Չափազանցող չէ, պարզապէս ստախօս մըն է:

Անդիէն երրորդ մը կը վճռէ.

— Ոչ չափազանցող է եւ ոչ ալ ստախօս: Գողին մէկն է: Անպատճառ մէկը կողոպտեց ինք ու աղուէսի խորամանկութեամբ հնարեց այդ պատմութիւնը: Աւազակին մէկն է:

Եւ այսպէս, մեր պատուական ու պատուաւոր բարեկամը, իր ազգականներուն, իր բարեկամներուն անվերջանալի բարութեան շնորհիւ եղաւ յիմար, վախկոտ, թշուառական, չարչի, կծծի, ապուշ, ցուցամոլ, վատ, եսասէր, խաղամոլ, կնամոլ, գինեմոլ, չափազանցող, ստախօս եւ աւազակ:

Եթէ բարեկամս իրապէս այդ բոլոր ունակութիւններն ու մոլորութիւնները ունենար, այն ատեն, հաւանաբար հետեւեալ փայփայիչ բառերով որակէին զինքը.

— Ճարպիկ, ճկուն, ճարտար, ճակատաբաց, շնորհալի, շնորհքով, քաջ, խելացի, ընտանեկէր եւ աստուածավախ . .

Մեր Հայերուս վիճակն ալ սանկ քիչիկ մը չէ՞ նման իր բարեկամիս վիճակին: Կարծեմ թէ:

Թուրքերը մեզ այս ողբերգական վիճակին բերին: Եւ մեր հնդեւրոպական ազգականներն ու կրօնակից բարեկամները ոչ մէկ քննադատական խօսք ունին Թուրքերուն հանդէպ: Աւելին: Զանոնք պատուողներու եւ փառաբանողներու լեգէոններ ու մրցումներ գոյութիւն ունին այսօր: Իսկ կը խօսի՞ն մեր մասին: Եթէ նոյն իսկ խօսին, ի՛նչ կը խօսին: Գիտենք:

Որքան ճիշդ է ըսուած.

—Աստուած պահէ ու պահպանէ մեզ մեր բարեկամներէն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՃԱՆՃԱՐՈՒՄՈՒԹԻՒՆ

—•—

Նիւ Եորք, 32րդ փողոցին մէջ կայ գիտական աշխատանոց մը, ուր ճանճ կը բուծանեն: Ամէն եղանակի հոն կարելի է գտնել 50.000 ճանճ: Այս աշխատանոցը հաստատուած է միջատասպան դեղերու գործատէր մը:Հարիւր ճանճ կը դնեն երկու խորանարդ մեթր ծաւալով տուփի մը մէջ եւ անոր մէջ կը տարածեն միջատասպան դեղը: Եթէ դեղը լաւ է, տասը վայրկեանի մէջ 95 ճանճ կռնակի վրայ կը փռուին: 24 ժամուան մէջ պէտք է առնուազն 60 ճանճ մեռած ըլլան: Հաշիւ եղած է որ պահեստի այս 50.000 ճանճերուն ձագերը եթէ չինճացուին, հինգ ամիսէն կը հասնին աներեւակայելի թիւի մը 191 քառալիոնի, թիւ մը զոր պէտք է գրել 191ին քով աւելցնելով 18 զէրօ:

Ճանճերը աւելի շատ իրաւունք ունին, ուրեմն, պարծենալու իրենց բազմանդամութեամբ:

Փ. ՆԱՎՈՐՈՎ եւ «ՀԱՅԵՐԸ»

—•—

Վերջերս պուլկար բերթերը [illegible] մը յօդուածներով անդրադարձան պուլկար մեծանուն բանաստեղծ Նավորովի կեանքին եւ ստեղծագործութեան: Մէկ երկու ամիս առաջ [illegible] ռամիքն գրեյլով հրատարակուած Նավորովի եւ իր կնոջ՝ Լորայի [illegible] տիպ նամակները, որոնք բոլորն ալ լոյս կը սփռեն բանաստեղծին իր կնոջ մտերիմ յարաբերութիւններու եւ անոնց ողբերգական [illegible] վրայ: Զօրս օրաթերթը ամէն օր [illegible] հրատարակէ խիստ ուշագրաւ [illegible] ուած մը Նավորովի մասին, իսկ [illegible] թերթը շաբաթներէ ի վեր կը [illegible] բակէ բանաստեղծի մտերիմ [illegible] կամնեթէն Սթ. Կ. Քէօսեւի յօդուածները, «Յուշեր Փ. Ք. Նավորովի [illegible] սին» ընդհանուր խորագրով:

Ստորեւ կը ներկայացնենք [illegible] Քէօսեւի յօդուածը, ուր կը [illegible] 1896ին Պուլկարիա ապաստանած [illegible] գաղթականներու տառապանքին [illegible] սին, որմէ ներշնչուած պուլկար [illegible] բանաստեղծ Փէյօ Նավորով գրեց [illegible] «Հայերը» անմահ քերթուածը

— «1896ին, Թուրքիոյ մէջ [illegible] ունեցաւ Հայերու զանգուածային [illegible] տորածը եւ հայ փախստականներու մեծ ալիք մը, գլխաւորապէս [illegible] բաղկացած, ողողեց Նամպուլ. Պ. [illegible] կազ երկաթուղիի կայարաններ [illegible] Սթրայճա եւս եկան մեծ [illegible] Հայեր, որոնք բնակեցան կայարանի մօտ, հողաշէն հիւղակներու մէջ [illegible] սկսան բնանակութեան ընել բնա[illegible] բարձ վակոններու շուրջ:

Այն տպաւորութիւնը կ'ընէր որ [illegible] հալածական դժբախտները իրենց [illegible] բազ ժամանակը գինարբուքով կ[illegible] ցընէին, օրապահիկ հացը ճարե[illegible] յետոյ:

Ես եւս անձամբ հետաքրքրուեցայ եւ ուզեցի գիտնալ թէ ի՛նչ բանի [illegible] բազրելու է այդ: Անոնցմէ անոր [illegible] կալօրէն լսեցի, որ ինչպէս այս [illegible] տանջի ազատ ժամանակ, նոյնպէս [illegible] քունի ատեն, անոնք չեն կրնար [illegible] գիտս ըլլալ, որովհետեւ կը տանի[illegible] ին կոտորածի ատեն իրենց [illegible] սարսափներու մղձաւանջէն ու [illegible] դագուշանքէն: Անոնք կը պատմէին թէ իրենց աչքերուն առջեւ անոնց կոտորածին մէջ ջարդուած էին իրենց հարազատներն ու կիները:

Նավորով սկսաւ իր ազատ ժամանակներուն մէջ, մտնել անոնց [illegible] ղակները, փնտռել անոնց ընկերութիւնը, ուր որ նստէին, [illegible] խմէին՝ անոնց կողքին եւ անոնց [illegible] խմելով: Անոր այս վարմունքը [illegible] տրականներու ուշադրութիւնը [illegible] ւեց, որոնք կ'ուզէին [illegible] հանրային ծառայողի մէջ [illegible] մարդը, որ արժանաւոր կերպով [illegible] տի ներկայացնէ պուլկար [illegible] պետական իշխանութիւնը:

Օր մը անոնք զինք կանչեցին [illegible] կայարանապետին (Նավորովի) [illegible] մարդը եւ առանց այլեւայլի [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴՈՆԻՐԱՄ ԵՒ ՍԱԲԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Այդ բոլէին ամբողջ Իսրայէլացի ազգը աննկարագրելի հիացմամբ մը առլցուն էր: Անասելի հրճուանքէն եւ հանդիսաւոր սէրէն դողդղաց նաեւ սիրտը Հարաւի Թագուհիին.

Բայց թախիծով ու առելութեամբ լեցուեցաւ սիրտը Սողոմոնին:

Ու Թագուհին յառաջացաւ Երուսաղէմի պատերուն ետեւէն՝ իր հետեւորդներով.

Մղուած թաքուն նախազգացումէ մը, հոն գնաց եւ Ադոնիրամ: Ադամեան որդիներուն հրճուանքը անհաճոյ էր անոր,— իր հոգին միայնութիւն կը փնտռէր:

Հոն, Երուսաղէմի պատերուն ետեւ, իրարու հանդիպեցան Ադոնիրամն ու Պլաքիսան, ու հոն էր որ անոր սիրոյն զեղումը տեղի ունեցաւ:

Կրակի Թագաւորներէն՝ Թագուհիին մօտ ղրկուած թռչուն մը, երբ տեսաւ որ Ադոնիրամ դիցաբանական Տն կը պատկերացնէ, թողուց Սողոմոնը, թռաւ դէպի Ադոնիրամը եւ թառեցաւ անոր ձեռքին վրայ, հրճուելով անոր հետ ունեցած հանդիպումէն:

Այն ատեն բացագանչեց Սաբահիլը, Պլաքիսայի սանուն.

— Կատարէ պատգամաբերին մարգարէութիւնը, թռչունը ճանչցաւ ամուսինը որ նախանձիղուած է Պլաքիսային համար՝ կրակի հանճարներուն կողմէ: Միայն զայն կրնաս ճանչնալ՝ առանց ոտնակոխ ընելու օրէնքը:

Այն ատեն Ադոնիրամ ու Պլաքիսա առանց տատամսելու յանձնուեցան իրարու:

Բայց, ի՛նչպէս թաքնուէին Սողոմոնի նախանձէն: Եւ ինչպէս ազատէր Պլաքիսան իր խոստումէն, զոր արուած էր Հրէից արքային: Ու որոշում տուին որ նախ Ադոնիրամը հեռանայ Երուսաղէմէն, իսկ Պլաքիսան յետոյ խաբելէ վերջ Սողոմոնի հսկողութիւնը, որպէսզի Արաբիոյ մէջ միանան՝ դարերու ամուսնական սիրոյ մը փոխադարձ կապերով:

Արթուն կը հսկէր, սակայն, դաւաճանող չարիքին, եւ յարատեւօրէն կը հետեւէր Ադոնիրամին: Եւ որպէսզի վրէժ լուծէ անոր նենգ ծրագիրներէն ան հետապնդեց նաեւ զաղտնի սէրը ընդմէջ Պլաքիսային ու Ադոնիրամին:

Այդ ատեն Սողոմոնի քով վազեցին երեք «ընկերները»: Ամրու ըսաւ անոր.

— Ո՛վ արքայ, Ադոնիրամը այլ եւս չի գար կառուցումին: Ու չերեւիր՝ ոչ աշխատանոցին եւ ոչ ալ մթերանոցներուն մէջ:

— Մարդ մը— ըսաւ Բանեա,— անցաւ տանս քովէն՝ գիշերուան ժամը երեքին: Ես տեսայ թէ ինչպէս գաղտնօրէն սպրդեցաւ Թագուհիին հանգստարանը. ես ճանչցայ զայն,— Ադոնիրամն էր:

Վերջին խօսողը եղաւ Մաթուսաղա.

— Ես՝ օգտուելով մութէն՝ անցեալ գիշեր խառնուեցայ Սաբայի Թագուհիին ներքինիներու բազմութեան եւ տեսայ թէ ինչպէս Ադոնիրամ մտաւ Թագուհիին ննջարանը եւ հոն մնաց մինչեւ արեւածագ: Ու միայն այն ատեն ես հեռացայ՝ առանց նշմարուելու:

Այն ատեն, Սողոմոն իր քով կանչեց Սատոկ եւ անոր հետ խորհրդակցեցաւ թէ ինչպէս պէտք է վրէժ լուծել Ադոնիրամէն:

Յաջորդ առաւօտ Ադոնիրամ գնաց Սողոմոնի քով եւ խնդրեց որ արտօնէ իրեն խաղաղութեամբ մեկնելու: Ու թագաւորը սկսաւ հարցնել անոր թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պիտի հեռանայ Երուսաղէմէն:

— Ես կ'ուզեմ կրկին Տիւրոս վերադառնալ,— պատասխանեց Ադոնիրամ, — Հիրամ բարի արքային քով, որ զիս քու մօտ ղրկեց: Տաճարը այլ եւս աւարտած է, ու հիմա ես կրկին անոր քով պիտի երթամ:

Սողոմոն անոր յայտնեց թէ ազատ է, բայց, երբ ճամբու կը դնէր զայն, կրկին հարցուց.

— Ի՞նչ տեսակ ընկերներ են քեզի Ամրուն, Բանեան եւ Մաթուսաղա:

— Անչնորհ օգնականներ են անոնք, — պատասխանեց Ադոնիրամ: Անոնք ջանացին վարպետի տիտղոս առնել, բայց ես մերժեցի:

Ու Սողոմոն ազատ ձգեց Ադոնիրամը, զայն վստահեցնելով անոր հանդէպ իր մեծ սիրոյն եւ երախտապարտութեան մասին, ու նոյն ատեն իր մօտ կանչեց երեք «ընկերները» եւ ըսաւ անոնց.

— Ադոնիրամը կը մեկնի եւ այսօր վճարում պիտի ընէ բանուորներուն: Մեռած քանի մը վարպետներ, որով պէտք է վրէժ լուծուի: Երեկոյեան վճարումէն յետոյ, գացէք իր քով եւ իրմէ պահանջեցէք որ ձեզի տայ վարպետի տիտղոս: Եթէ ձեզի տայ այդ տիտղոսը՝ պիտի ստանաք եւ իմ վստահութիւնս: Իսկ եթէ մերժէ ան, վազը առաւօտ ներկայացէք ինծ՝ իր հետ, ու ես պիտի տամ իմ վճիռս:

Այդ միջոցին Ադոնիրամ հրաժեշտ կ'առնէր Թագուհիէն: Ու Թագուհին ըսաւ իր սիրահարին.

— Եղիր կրկնապէս երջանիկ, ո՛վ իմ սիրելի տէրս ու տիրակալս: Քու գերուհիդ քեզի կը սպասէ անհամբեր, յաւիտենապէս քեզի միանալու համար: Դուն անոր հետ միասին արաբական երկինքին ներքեւ պիտի գտնես պտուղը քու սիրոյդ զոր ես արդէն իսկ կը կրեմ իմ սաղմիս մէջ:

Ու հրաժեշտ առին սիրահարները՝ դժուարաւ բաժնուելով իրարմէ: Սողոմոն, որ արդէն իսկ «ընկերներուն» տուած տեղեկութիւնն ունէր, անհամբեր կ'սպասէր Թագուհիին հետ խոստացուած ամուսնութիւնը:

Նոյն գիշերը, երբ Ադոնիրամ կը վճարէր բանուորներուն, Սողոմոն, անսովոր չափով խմուած գինիին ազդեցութեան տակ, կը ձգնէր համոզել Պլաքիսան՝ որ տեղի տայ իր սիրային ցանկութիւններուն առջեւ: Բայց, եկաւ ժամը, որուն կը սպասէր Պլաքիսան: Ան կը մղէր՝ Սողոմոնը որ չարունակէ ըմպել, իսկ այս վերջինը, աւելի մեծ յանդգնութիւն ձեռք ձգելու համար, մեծ ախորժով կ'ըմպէր, մանաւանդ որ Թագուհին յաճախ կը պարպէր գաւաթները: Սողոմոն չէր նկատեր որ Թագուհին ոչ թէ կը խմէր այլ գետին կը պարպէր զանոնք: Ու Սողոմոն այնքան խմեց, որ գիտակցութիւնը կորսնցուց եւ թաղուեցաւ խոր քունի մէջ: Այն ատեն, Պլաքիսա հանեց նշանտուքի մատանին՝ զոր մատն էր դրած Սողոմոն իբրեւ նշան հաւատարմութեան եւ արաբական արաբշաւ նժոյգը զայն հեռացուց Երուսաղէմէն,— տարաւ դէպի սաբայեան երկիրը, ուր, կը խորհէր Թագուհին, արդէն իսկ իրեն կը սպասէ կրակի հանճարներէն օրհնուած Ադոնիրամեան աէրը:

Ադոնիրամ, վճարելէ վերջ բանուորներուն, ուզեց դուրս ելլել տաճարին արեւմտեան դռներէն, բայց հոն տեսաւ Մաթուսաղան զէն ի ձեռին: Այն ատեն ուղղուեցաւ դէպի հիւսիսային դռները ու հոն տեսաւ չար Բանեան: Ի վերջոյ վազեց դէպի արեւելեան կողմի դռները, մինչ հոն կը սպասէր Ամրու սպաննելու պատրաստ: Ու երեք «ընկերները» ուզեցին որ իրենց վարպետի տիտղոս տայ: Ու Ադոնիրամ մերժած ըլլալով ինկաւ դաւաճան սպանիչներու ձեռքովը:

Ոճրագործները, ծածկելու համար իրենց ոճրին հետքերը, թողուցին Ադոնիրամին դիակը բլուրի մը տակ, իսկ Մաթուսաղա աքասիաներ տնկեց նոր փորուած հողին վրայ:

Երբ գինիի չոգին ցնդեցաւ Սողոմոնի գլխէն, ան տեսաւ թէ առանձին մնացած է ու Պլաքիսան լքած է զինքը: Ու արքան լեցուեցաւ զայրոյթով եւ սկսաւ անիծել Ադոնիրան ու անոր քահանայապետը՝ Սադովկը, բայց իրեն յայտնուեցաւ Եղիա մարգարէն եւ անոր զայրոյթը մեղմացուց հետեւեալ բառերով.

— Գիտցի՛ր, ո՛վ թագաւոր Կայէնը սպաննողներուն վրէժը [illegible] պատիկ պիտի լուծուի, իսկ Ղամէքի համար՝ եօթանասուն անգամ [illegible] պատիկը: Իսկ ան որ յանդգնեցաւ թափել յանձին Ադոնիրամի՝ Կայէն եւ Ղամէքի միացեալ արիւնը, պիտի պատժուի եօթը հարիւր անգամ [illegible] թը հեղ:

Սողոմոն, իր վրայ չհրաւիրելու համար այս անէծքին հետեւանքները, հրամայեց որ գտնեն Ադոնիրամի մարմինը: Տասը հաւատարիմ ու [illegible] րեալ բանուորներ գտան այն [illegible] ուր երեք «ընկերները» պահեր [illegible] Ադոնիրամին մարմինը, ու Սողոմոն զայն թաղեց տաճարի բագինին ներքեւ:

Այս սարսափն ու վախը հալածեց Հրէից արքան, որ կը բազմէր գահուն վրայ: Սողոմոն ի [illegible] դիմէր տիեզերական հոգիին [illegible] կարողութեան՝ խնդրելով որ [illegible] ու խնայէ իրեն: Բայց, խնայել [illegible] Իսրայէլացիներու արքային, ու [illegible] մէ առեղծուած թագաւորական [illegible] հու մեծութեան կործանումը [illegible] սպառնայ պզտիկ միջատ մը, որ [illegible] տարիներ շարունակ համբերատար անխոնջ կը կրծէր Սողոմոնեան [illegible] հը: Այդ գահը, որուն ներքեւ կը [illegible] ամբողջ աշխարհը, ի վերջոյ [illegible] լեցաւ մեծ ճարճատիւնով [illegible] տիեզերքին վախ ու դող ազդելով

. . . .

Այս է, ահա, իր համառօտ [illegible] մէջ, Ադոնիրամի հոյակապ հէքեաթը

Թարգմ.՝ ՍՈՍԵԱՑ ՏԱՆ[illegible]

(Վերջ)

յայտնեցին.

— Բաց անոր, որ այլ եւս չենք կըրնար համբերել, որ ան ընկերանայ նոր հարբեցող օտարականներուն եւ այդ պահանջենք անոր պաշտօնանկութիւնը։ Ան մեզ կ'անպատուէ օտարականներու առջեւ.

Յաջորդ օր մը զայն տարի նոր կառուցուող Վաճառականաց գիւղի խըրճիթը, ուր երկուքով յաճախ կը տեղինք ճանապարհին իրեն յայտնած էր, սեւագրականներու կողմէն իմ նկատմամբ գրուած պարտականութիւնը։ Ան ինծ համար անակնկալ չարժոյ հասով մը եւ չեչտով մը — որովհետեւ զայն կը ճանչնայի հեզ ու ամօթխած — իմ խօսքերս ընդմիջեց ու բկոչ։

— Ես թոյլ չեմ տար ոչ մէկուն խառնուիլ իմ կեանքին։ Այլ եւս այդ մասին ինծի հետ մի խօսիր։

Հոսր այս պատասխանին ու չեչտին վայ լսեցի։ Ան չարունակից փնտռել Հայերու ընկերութիւնը, մինչեւ որ տարապաշտի կերպով զայն տեղափոխեցին Անիխայօ։ Ան մեկնեցաւ սեւագրականներուն զոհացում տրուելու համար։

Իր մեկնումէն քիչ յետոյ, մեր գըրքը տուացուեցաւ «Միսլ» պարբերականին նոր գիրքը, որուն մէջ կարդացինք անոր հոչակաւոր «Արմէնցիա» բանաստեղծութիւնը։ Շուտով իրմէն ստացայ նամակ մը եւս, որուն կ'ըսէր «Կարդացիր արդէն իմ բանաստեղծութիւնս՝ «Արմէնցին» եւ հիմա ձեզ պարզ պիտի ըլլայ թէ ինչո՞ւ համար կը փնտռէի բնանակիր Հայերը»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ընկեր Ս. Վրացեան ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

— o —

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕ, 2 ապրիլ (Յառաջ) — Մարտ 24ին Րիօ տը Ժանէյրօ հասաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որ տեղական գաղութին այցելութիւն տալէ ետք, յաջորդ օր մարտ 25ին իջաւ Սանթօս։ Սան Փաւլոյի նաւահանգիստը, որ 90 քիլոմեթր հեռու է։ Սան Փաւլոյի գաղութը կազմակերպած էր հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը։ Մասնաւոր խումբով Սանթօս հասած էին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը նախագահութեամբ Գ. քհյ. Սամուէլեանի եւ երեցփոխ Ճէյխուեանի, կաթոլիկ համայնքի հովիւ Վէնսէն վարդապետ. Հ. Յ. Դ. Սէն Փաւլոյի կոմիտէն եւ ընկերները, Դուրեան վարժարանի հոգաբարձութիւնը եւ դպրոցի տնօրէն Սագօ Ցակոբեան, Հայ Կ. Խաչի վարչութիւնը, Զ. Ո. Մ. վարչութիւնը ընկ. Աւագեանի առաջնորդութեամբ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, արիներու Միութիւնը Գ. Թիւֆէնքճեանի գլխաւորութեամբ, Մարաշի եւ Սիսի Հայր. Միութիւնները, «Գուսան» երգչախումբը եւ շատ հայրենակիցներ։ Դեռ նաւը քարափ չհասած, խումբ մը ընկերներ եւ ընկերուհիներ փութացեր էին դիմաւորման՝ ծովուն բացերը։ Երբ ընկ. Վրացեան նաւէն իջաւ, քարափի հարիւրաւոր բազմութիւնը ծափերով եւ համակրանքի բացագանչութիւններով ողջունեցին, իսկ արիներու խումբը բարեւի կեցաւ։ Այնուհետեւ ներկայացուեցան ազգային մարմիններու, կազմակերպութիններու ներկայացուցիչները եւ դիմաւորող ընկերները եւ հայրենակիցները։ Կ. Խաչի ընկերուհիները եւ «Գուսան» երգչախումբի կողմէ նուիրուեցան ծաղկեփունջեր Իրիկուն ամբողջ այդ բազմութիւնը տաքցին կարգի վակոնով մեկնեցաւ Սէն Փաւլօ, ուր կայարանը խռնուած էր բազմութիւն մը։ Բազմութեան առջեւ համազգեստով ու ծաղիկներով շարուած էր աշակերտութիւնը։ Երբ Ս. Վրացեան դուրս եկաւ վակոնէն, ժողովուրդը ողջունեց բուռն ծափերով ու կեցցէներով։ Ներկաներու կողմէ մատուցուեցան ծաղկեփունջեր եւ ամբողջ ճանապարհին կը ցանուէին ծաղիկներ։ Կայարանէն հիւրը ընկերակցուած բազմաթիւ ինքնաշարժերով առաջնորդուեցաւ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» ակումբը, որ արդէն լեցուած էր բազմութեամբ։ Քիչ յետոյ կայարանի ժողովուրդն ալ խռնուեցաւ ակումբին առջեւ. Ապա հերթով ներկայացուեցաւ երկար շարքը պատգամաւորներու, ներկայացուցիչներու եւ անհատ հայրենակիցներու որոնք բարի գալուստ մաղթեցին։ Իր հերթին ջերմ խօսքերով ողջունեց ընկեր Վրացեան եւ քաջալերանքի խօսքեր ըսաւ Ս. Փաւլոյի գաղութին։ Կարճ տեսակցութիւններէ ետք, հիւրը առաջնորդուեցաւ սենեակ, որ տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր։ Ընկ. Վրացեանի կատարելիք աշխատանքներու մասին յաջորդով։

Մ. ԱՄԱՋՈՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ Եւ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— · —

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի մէջ, հոգատար իշխանութեանց եւ Սուրիոյ պատուիրակներուն միջեւ, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար։ Պէյրութի թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, նոր կացութեան հետ կապուած հարցերու մասին.—

Լաւատեղեակ աղբիւրներէ կը հաւաստեն թէ Անտիոքի յոյն-օրթոտոքս պատրիարք Ալեքսանտրոս Թահա յուշագիր մը ղրկած է Փարիզ, արտաքին նախարարութեան, փոքրամասնութեանց կանոնագրութեան շուրջ։

Պատրիարքը կը յայտարարէ իր այս յուշագրին մէջ.— «Սուրիա բնակող յոյն-օրթոտոքս համայնքի հաւատացեալները իրենք զիրենք այս երկրին զաւակները կը նկատեն, միւս բնակիչներուն պէս, եւ միշտ սիրալիր յարաբերութիւններ պահած են ու կը պահեն սուրիական ազգը կազմող միւս տարրերուն հետ»։

Այս յուշագրէն օրինակ մըն ալ ղրկուած է Փարիզ, սուրիական պատուիրակութեան նախագահ Հաշէմ պէյ էլ Աթասիի։

** Ազգայնական յայտնի վարիչ մը, Ֆայիզ պէյ Խուրի (քրիստոնեայ) հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է փոքրամասնութեանց խնդրին շուրջ.

— «Մենք Մահմետականներու հետ միասին կը կազմենք սուրիական ազգը։ Փոքրամասնութիւնները չեն կրնար ապրիլ առանց կատարեալ համաձայնութեան Մահմետականներու հետ։ Ձեռք ձեռքի տուած անոնց հետ մենք կը դառնանք ամուր եւ հաստատուն։ Մենք կը նկատենք որ հոս ոչ մահմետական կայ եւ ոչ ալ քրիստոնեայ, այլ Սուրիացի։ Փարիզ մեկնող պատուիրակութեան կազմութեան միջոցին իսկ, նկատի չառնուեցաւ այդ պարագան։ Ֆարէս պէյ Խուրին մաս կազմեց այդ պատուիրակութեան ոչ թէ անոր համար որ քրիստոնեայ է, այլ անոր համար որ տեղեակ է Սուրիացիներու բաղձանքներուն եւ սուրիական խնդրին։ Երկար ատենէ ի վեր կը գործակցիմ Մահմետականներու հետ։ Երբեք խօսած չեմ փոքրամասնութեանց մասին։ Ոմանք կը հարցնէին ինծի երէկ.— «Ձեր եղբօրը՝ Ֆարէս Խուրիի հետ միասին կը ստանձնէ՞ք փոքրամասնութեանց դատը»։ Ես կը պատասխանեմ անոնց.— «Անկասկած, բայց պայմանաւ, որ այդ փոքրամասնութիւնները Մահմետականներու հետ համաձայն գտնուին ազգային խնդրին շուրջ, ոչ թէ իբրեւ հրաւիրեալներ, այլ իբրեւ գործակիցներ»։

** Հոմսի մէջ մեծ տօնակատարութիւն մը տեղի ունեցած է Սուրիոյ վերջին դէպքերու զոհերու յիշատակին։ Դամասկոսէն հոն գացած են ազգայնական վարիչներ Ֆախրի պէյ Պարուտի եւ Տոքթ. Մասմուտի։ Միւս Խալէտ մզկիթին մէջ տեղի ունեցած են հանդիսութիւններ, որոնց մասնակցած է 10.000 հոգի։

Տոքթ. Մասմուտի խօսք առնելով ըսած է որ ազգայնական կուսակցութիւնը որոշած է Սուրիոյ երիտասարդութիւնը կազմակերպել, կարգապահութիւն սորվեցնել անոր։ Այդ ուղղութեամբ անմիջապէս պիտի ղրկուին հարկ եղած հրահանգները։

Ֆախրի պէյ Պարուտի բեմ բարձրանալով ըսած է.— «Առանց բանակի դրօշը բան չարժեր։ Այդ բանակը պիտի կազմուի երիտասարդներէ, ահա թէ ինչու որոշած ենք կազմակերպել մեր երիտասարդութիւնը, զօրաւոր բանակ մը ունենալու համար»։

ՀԱՄԻՏ ԵՒ ԻՐ ՓԵՂԾՈՒՀԻՆԵՐԸ

— . —

Փարի Սուարի մէջ, Ապտիւլ Համիտի հազարումէկ սիրուհիներէն մին կը պատմէ իր յուշերը,— այդ յուշերէն երկու դրուագ, որոնք կը պատկերացնեն Կարմիր Սուլթանին յետմիջօրէի կեանքը։

— Վերջալոյսին, երբ արծաթէ ջահերը կը վառէին հարեմական դահլիճին մէջ, գերի սպասուհիներ սուրճ, անուշեղէն եւ պտուղ կը բերէին՝ ոսկեզօծ ափսէներու վրայ, Սուլթանին կիններուն։

Այդ պահուն էր, որ կուգար Սուլթանը։

Ցած գուռնէ մը ներս կը մտնէր, գլուխը ուսերուն մէջ եւ կորաքամակ, դէմքին գոյնը դեղին, յօնքերը մազառատ։ Ջղային չարժումով մը կը քըքրէր սեւ մօրուքը։

Թեթեւ խոնարհումով մը կ'ողջունէր կիները եւ կը նստէր, քիթը սուրճի գաւաթին մէջ՝ դիտելով գեղուհիները, որ կը պարէին։ Երբեմն կը ծափահարէր, երբեմն գոհունակութեան մալտուքներ կ'արձակէր։

Երբ հաւնէր պարուհիի մը, գոհունակութիւնը կը յայտնէր անմիջապէս, բոլորին առջեւ, նախանձը գրգռելով միւսներուն։

Իրիկուն մը, սուլթանին մեկնումէն վերջ, երկու գեղուհիներ սկսան կռուիլ, որովհետեւ Ապտիւլ Համիտ հրամայած էր այդ գեղուհիներէն մին առաջնորդել իր առանձնասենեակը՝ պարելու այնտեղ։

Հրաշալի կիներ էին երկուքն ալ,— մէկը Չէրքէզ, Թարմատի, նրբահասակ եւ վայելչագեղ։ Միւսը Թուխ, փոթորկոտ եւ մութ աչքերով, անհամեմատ սրունքներով եւ ձեռքերով, Բուլկարուհի։

Կռիւը կարելի չեղաւ արգիլել,— Չէրքէզուհին ծոցէն հանեց փոքրիկ դաշոյն մը եւ զարկաւ իր հակառակորդին, որ ճիչ մը արձակեց եւ գետին ինկաւ։ Աղմուկ, իրարանցում, կանչուըռտուք։

Ցանկարծ վերցուեցաւ ծանր վարագոյրը, որուն վրայ դրոշմուած էր կայսերական կնիքը, եւ երեւցաւ սուլթանը, սեւդէմ։

Բուլկարուհի գեղուհիին հետ, որ գետին փռուած էր հերարձակ եւ լանջքը արիւնաթաթախ, Չէրքէզուհին եւս ինկած էր գետին եւ ջղային չարժումներ կը կատարէր.

Ապտիւլ Համիտ մօտեցաւ.

— Կանչեցէք բժիշկ մը եւ վերցուցէք ասոնք, անգամ մըն ալ չտեսնեմ։

Արիւնը կը սրբագրեցնէր գինք։ Վերցուցին երկու գեղուհիները, տարբեր այլեւս չտեսնուեցան անոնք։ Կաշիէ տոպրակի մը մէջ կարելէ վերջ, հարիւր քիլօ կապարի հետ, Սուլթան Համիտի «տեսնել չուզածները» կը նետուէին Վոսփորի ջուրերուն մէջ։

×

Սուլթան Համիտի անձնական բըժիշկն էր Մավրոեանի փաշա, որ ամուսնացած էր Բերայի ցնծուհիներէն մէկուն հետ։ Գեղանին Սարա,— այս էր անունը այդ կնոջ,— ամուսնութենէն վերջ անգամ կը շարունակէր ապրիլ այնպէս ինչպէս առաջ, չարչարելով իր ամուսինը։

Սուլթան Համիտ տեղեակ էր կնոջ անհաւատարմութեան պատմութիւններուն ու կը խնդար դժբախտ ամուսինին վրայ։

Օր մը կանչեց բժիշկը եւ ըսաւ.

— Փաշա, մեղամաղձութեան մատնուած եմ, դուն միայն կրնաս դարմանել զիս, կ'ուզե՞ս։

— Կարելի՞ է կասկածիլ, Ձերդ Վեհափառութիւն։

— Լաւ, պէտք է կատակերգութիւն մը պատրաստես, որուն նիւթն ըլլայ գեղանի Սարային պատմութիւնը։ Առաջին արարուածը ես տուի պիտի տամ, գրիչ մը առ եւ գրէ.— Կինդ եւ իր «աքաղաղը» մինակ են, եւ կը խօսին քու մասիդ ...

Եւ դժբախտ ամուսինը այսպէս երեք ժամ նստաւ Սուլթանին դիմաց, գրելու իր դժբախտութեան պատմութիւնը։

Յետոյ այդ կատակերգութիւնը ներկայացուեցաւ ի ներկայութեան Տքթ. Մավրոեանի եւ կնոջ, որոնց մօտ էր Սուլթան Համիտը, որ մերթ ընդ մերթ կը դառնար բժիշկին եւ կ'ըսէր.

— Ծափահարէ, փաշա, ծափահարէ՛, քու մասիդ է։

Եւ դժբախտ ամուսինը կը ծափահարէր իր կնոջ անհաւատարմութիւնը ուրիշի մը հետ։

Ներկայացումը աւարտեցաւ, Մավրոեանի կուլար։ Սուլթանը մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Տոքթէօ՛ր, երբ օր մը գիս թունաւորես, մի՛ մոռնար որ առաջուընէ, այսօր, վրէ՛ժս լուծած եմ քեզմէ ..

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի ու մաքուր։

ՄԱՄՈՒԼ

ՎՍՏԱՀԻՆՔ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

— . —

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 ապրիլ).

— «Տարակոյս չկայ թէ Թուրքիա մօտէն, եւ շատ մօտէն կը հետեւի Սուրիոյ անցուդարձերուն։

Կ'անհարկենք այն հետաքրքրութեան եւ ուշադրութեան որ դիմումներով եւ բանակցութիւններով կը յայտնուի, ու կ'ըսենք թէ ոչ ոք իրաւունք ունի այդ հետաքրքրութիւնն ու այդ ուշադրութիւնը չատ տեսնելու Թուրքիոյ։ Չէ՞ որ Սուրիան իրեն սահմանակից երկիր մըն է, որ դեռ գտած չըլլալով իր քաղաքական կայունութիւնը՝ կրնայ վաղը անակնկալներ ներկայացնել արտաքին ուղղութեան մէջ, որ կախում ունի մեծ չափով ներքին ուղղութենէն։

Անիկա սկզբունքն է սակայն։ Սկզբունքին եւ իր գործադրութեան միջեւ կրնայ երբեմն անջրպետ մը գոյութիւն ունենալ ու այդպիսի անջրպետ մը կը հաստատուի արդարեւ՝ ամէն անգամ որ Թուրքիա, պաշտօնական կամ անպաշտօն եղանակով, կը յայտնէ Սուրիոյ վերաբերմամբ իր հետաքրքրութիւնը։

Պիտի չզբաղէինք այդ հետաքրքրութեան բնոյթով եւ առոր հոգը պիտի թողունք միմիայն երկրին բնիկ ժողովուրդին, անոր կառավարութեան եւ անոր քաղաքական վարիչներուն, եթէ հայ գաղթականութիւնը որ Սուրիոյ մէջ կ'ապրի՝ տեղ մը չգրաւէր Թուրքերու մտածումին մէջ եւ առարկայ չըլլար իրենց դիտողութիւններուն ու գիտումներուն։ Այս է միակ պատճառը որուն համար մենք ալ պարտք կը զգանք, մեր կարգին, զբաղիլ Սուրիոյ մասին Թուրքիոյ «զբաղմունքով»։

Այդ «զբաղմունքին» տեսակն ու տարածութիւնը յայտնող գրութիւն մըն է տեղւոյս «Ահրամ» մեծ թերթին մէջ նախընթաց օր հրատարակուած պոլսական թղթակցութիւնը։

Այն պահուն ուր Սուրիոյ հոգատար պետութիւնը՝ Ֆրանսա, կը պատրաստուի երկրին վարչութիւնը յանձնել ժողովուրդին եւ գոհանալ՝ Պ. Տը Մարթէլի առաջարկածին պէս՝ զինուորական դաշնակցութեամբ մը, նըման Անգլիոյ եւ Իրաքի դաշնակցութեան, այդ պահուն ահա՝ Թուրքիա կը բազմապատկէ իր ճիգերը որպէսզի Ֆրանսայի միջոցաւ գործադրուին իր Սուրիոյ մասին հետապնդած փափաքները. «Ահրամ»ի թղթակիցը այս գործունէութեան մասին է որ կը խօսի՝ բաւական մանրամասնօրէն։

Թէ «համակրական եւ բարեկամական են թուրքեւսուրիական (ըսել կ'ուզուի Սուրիոյ շուրջ թուրքֆրանսական) փոխ յարաբերութիւնները» եւ թէ Ֆրանսա. նոր դեսպանին՝ Պ. Փոնսոյի ենկիւրի հասնելուն կը սպասուի որպէսզի աւելի ամրապնդուի այդ բարեկամութիւնը, քանի որ Պ. Փոնսօ ... երկար ատեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի Բարձր Քոմիսէր եղած ըլլալով՝ լաւատեղեակ է Սուրիոյ գործերուն»,— գիտենք արդէն եւ այդ «բարեկամութեան ամրապնդումը», ինքնին, ցանկալի պիտի ըլլար ինչպէս ամէնուն՝ այնպէս մեզի համար ալ։

Խնդիրը կը փոխուի, երբ կուգանք այդ բանակցութեանց նպատակին որ է, մասնաւորապէս «թուրքեւսուրիական սահմանագլխային շրջանին մէջ հրոսակային խումբերու վրայ հսկողութիւն, ինչպէս նաեւ, գոնէ այդ սահմանագլուխէն հեռացումը այն բոլոր տարրերուն որոնք կ'աշխատին Թուրքիոյ մէջ հանրային անդորրութիւնը վրդովելու՝ եթէ գիւրին չըլլայ այդ տարրերուն սուրիական երկիրներէն հեռացումը»,— ինչպէս կը գրէ «Ահրամ»ի թղթակիցը, որ կը թուէ յաջորդաբար այդ «տարր» կոչուած կազմակերպութիւններուն անունները, քիւրտ, չէրքէզ եւ հայկական «Դաշնակ ընկերակցութիւնը», եւ բաքանչիւրին համար առանձին ընդարձակ տեղեկութիւններով։

Եւ իբրեւ եզրակացութիւն հետեւեալը. «Թուրք կառավարութիւնը կը ձգտի, եթէ կարելի է, սուրիական բոլոր երկիրներէն հեռացնել տալ խըռովարարներն ու թրքական անդորրութիւնը վտանգող քիւրտ, չէրքէզ եւ հայ տարրերը, առոր փոխարէն տնտեսական եւ առեւտրական զիջումներ ընելով Սուրիոյ։

Ուշադրութիւն կը հրաւիրենք պարբերութեան վերջին մասին վրայ, բայց առէք աւելի նամակին Հայոց վերաբերեալ հատուածն է որ, իր ամբողջութեամբ, պէտք է գրաւեցնէ Սուրիոյ բոլոր ազգ. իշխանութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնց վրայ պարտք կը ծանրանայ, գիտնալով իրաց այս վիճակը, ամէն օրինաւոր միջոցի դիմել՝ ապահովելու համար հայ գաղթականութեան խաղաղ կեանքն ու աշխատանքը»։

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ՄԸ .. ԹԻԱՏՈՒՓԻ ՄԷՋ

— . —

Գերման թերթ մը կը գրէ թէ մասնագէտ մը յաջողած է սովորական գիրքի էջ մը այնքան պզտիկցնել ֆօթոֆիլմի թերթի մը վրայ մինչեւ միլիմէթր քառակուսի մը մէկ տասներորդին։ Մանրադիտակով մը պէտք է կարդալ զայն։ Այս հաշիւով, 100 էջ գիրքը կարելի է ամփոփել մէկ միլիմեթր քառակուսիի մէջ, 10,000 էջ՝ մէկ սանթիմեթրի վրայ, իսկ քարթփոստալի մեծութեամբ թերթի մը վրայ 1,500,000 էջ։ Այսպիսի 1000 քարթ պարունակող տրցակ մը, կը ներկայացնէ 500 միլիոն էջ, այսինքն 200 էջնոց 7 միլիոն գիրք ...։ Ուրեմն հարկ չկայ մեծամեծ տեղերու, աչխարհի ամենամեծ մատենադարանը կրնանք գրպանիս դնել ... ծխատուփի պէս։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՉՐԱՀԱՒՈՐ ԳԱՐՈՒՆ (բանաստեղծութիւններ)։ Գրեց՝ Ա. Սեմա։ Գին 12 ֆրանք։

ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ. Գողթան երգեր։ Գրեց՝ Գ. Գեղարքունի։ Մատենաշար «Մասիս» թիւ 13։ Սոֆիա, 1936։ Գին 6 ֆրանք։ Դիմել «Մասիս» Գրատուն, Vesletz թիւ 21, Sofia. (Bulgarie)։

ԼԶԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— - o —

Մեր զօրամասը իր պարտականութիւնը լրացուցած էր։ Քաղաք վերադարձանք, մեզի հետ բերինք 20է աւելի գերիներ, որոնց քով գտնուած էին շատ կասկածելի թուղթեր, թերթեր, նամակներ։ Բոլշեւիկեան զօրաւոր ցոյց մը կար Ալեքսանդրապոլի հայ գիւղերուն մէջ։ Գերիները այդ օրը յանձնեցինք քաղաքի ոստիկանութեան։

Մեր զօրամասը Իգտիր վերադառնալու պատրաստութեան մէջ էր, երբ հարազատաչէկ լուր մը եւս եկաւ թէ Կարսը եւ Սարիղամիշը ապստամբած են։ Մեր զօրամասը այդ կողմերը ղըրկելու պէտք չտեսնուեցաւ, միայն Սեպուհ իր սպայակոյտով, զրահապատ գնացքով կ'ուզէր անցնիլ Կարս, ապա Սարիղամիշ։

Երկու գնացքներ կայարանի գիծերուն վրայ կազմ ու պատրաստ կը սպասէին։ Գնացքներէն մէկը մեր զօրագունդը Իգտիր պիտի տանէր, երկրորդը՝ որուն մէջ հպարտ կանգնած էր զրահապատը պիտի մեկնէր Կարս։ Դէպի Կարս գնացքի մէկ վակոնին մէջ տեղաւորուած էր իմ Գ. վաշտը, իր ռեւ. պահակախումբ

Իմ զօրագունդէս կը բաժնուէի անորոշ ժամանակով եւ կ'ընկերանայի Սեպուհի զրահապատ գնացքին, որ կը դիմէր ապստամբութեան շրջաններ։

Երկու գնացքները իրենց վերջին սուլոցները տուին, մէկը միւսէն քանի մը վայրկեան յետոյ, կայարանէն դուրս ելան։ Վաշտս կ'ենթարկուէր զրահապատի հրամանատար փոխգնդապետ Գ. Սիւրմէնեանի հրամանին։

Մեր գնացքը Կարսի կայարանին մէջ կանգ առաւ։ Ապստամբութիւնը զսպուած էր։

Նոր հրաման մը.— Գնացքը կէս ժամ վերջ սրընթաց Սարիղամիշի ուղութիւնը բռնեց։

Սարիղամիշի ապստամբութիւնն ալ զսպուած էր, տեղւոյն յաղթական եւ հաւատարիմ զօրագունդը կայարան եկած էր դիմաւորելու զրահապատը եւ Սեպուհը։ Զինուորական նուագախումբը «Մեր հայրենիքը» կ'երգէր, ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ բռնած էր ամբողջ կայարանը։ Քաղցր ժպիտ մը կը թրթռար բոլորին երեսին վրայ։ Դուրս կ'ելլեմ առանձինն ու կը մտնեմ խուռն եւ հետաքրքիր բազմութեան մէջ։ Այս առիթով կ'այցելեմ քաղաքին մէջ գտնուած հայրենակիցներուս եւ ծանօթներուս, որոնք Մեծ Եղեռնէն վերջը եկած, հաստատուած էին հոս։ Առաջին անգամ է որ զանոնք տեսնելու բախտը պիտի ունենայի եւ անոնցմէ պիտի առնէի հայրենիքի եւ սիրելիներուս կարօտը։ Տեսայ շատ շատերը, որոնցմէ բաժնուած էի 6—7 տարի առաջ։ Մեր հանդիպումը շատ սրտաճմլիկ ու տխուր էր։ Բոլոր անցեալի արիւնոտ յիշատակները մեր մէջ արթնցան։ Մենք իրարու շատ բան ունէինք պատմելու, այնքան շատ որ չէինք կրնար որոշ ուղղութիւն մը տալ մեր խօսակցութեան։ Հատ ու կըտոր հարցումներ, նոյնպէս կիսկատար պատասխաններ ու տեղեկութիւններ հազիւ կրցանք փոխանակել։ Միջոցը կարճ էր, շուտով պիտի վերադառնայի զրահապատ, սակայն այդ կարճ ժամանակին մէջ վայելեցի հայրենակիցներուս սրտաբուխ հիւրասիրութիւնը։

Սարիղամիշի ապստամբութիւնը բաւական մեծ եւ աւելի ծաւալուն եղած էր։ Գնդ. Միրիմանովի Դ. գունդը իր հերոսական խոյանքով կըցած էր զսպել զայն։ Ապստամբները՝ հասարակ եւ բեռնատար վակոններէն շինած էին զրահապատ վակոններ եւ անոնց մէջ զետեղած էին գնդացիրներ եւ փոքրիկ թնդանօթներ։

Ժամանակ չէին ունեցած լրացնելու։

Մեր գնացքը վերադառնալու հրաման ստացաւ։ Ինծ յանձնուած էին մօտ 30 գերիներ, որոնք ապստամբութեան ատեն իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերած էին — ընդհանրապէս երկաթուղիի ծառայողներ—Հայ, Ռուս եւ քանի մը հատ ալ Վրացի։ Գերիները յանձնեցինք Կարսի ոստիկանութեան եւ յաջորդ առաւօտուն հասանք Ալեքսանդրապոլ։

Կէս գիշեր էր. հանդիսաւ քուն մը ունեցայ գնացքին մէջ։ Իգտիր պիտի վերադառնայի զօրամասիս միանալու համար։ Կ'արթննամ, դուրսը խաւար գիշեր է, պատուհաններէն կը դիտեմ տարափ, արագ անցնող շէնքերու լուսամուտներէն երեւցող աղօտ լոյսերը։ Մեր գնացքը յանկարծ մտաւ Ջաջուռի փապուղին։ Ջարմանքս ու շուարումս մեծ եղան։ Դէպի Էջմիածին երթալիք ճամբուն վրայ փապուղի չկար. ինչո՞ւ Ջաջուռի ուղղութեամբ կ'երթանք։ Անհասկնալի ու տարօրինակ էր։ Անմիջապէս զրահապատի հրամանատարին խուցը գացի եւ արթնցուցի զայն։ Գալուստ քնաթաթախ աչքերով, քաղցր ու հեգնական ժպիտով ինծ նայեցաւ.

— Ո՞ւր կ'երթանք, հարցուցի։

— Ղարաքիլիսէ։

Ինչո՞ւ։

—Կէս գիշերին զօրավար Սեպուհէն հրաման եկաւ, Դիլիջանը ապստամբած է։ Ազրբէջանի բոլշեւիկները ներս մտած են, գրաւած են Դիլիջանը եւ կը քալեն Ղարաքիլիսէի վրայ, մեր ուժերը կեդրոնացած են Ղարաքիլիսէ։ Սեպուհը կ'երթայ վարելու կռիւը։ Քու վաշտդ ալ հետը առաւ։

Ղարաքիլիսէն մեծ եռուզեռի մէջ էր, չրջակայ վայրերէն գունդ գունդ կամաւորներ փութացած էին քաղաք։ Կար երկու կանոնաւոր գումարտակ, երկու ծանր թնդանօթ, քանի մը գնդացիրներ։ Այս ամէնուն կը միանար իմ 60նոց վաշտը։

Դէպի Դիլիջան յառաջխաղացումը սկսաւ, յառաջապահի պարտականութիւնը յանձնուեցաւ իմ վաշտին, որու ետեւէն կը յառաջանային կամաւորական խումբերը, կանոնաւոր գումարտակները եւ ապա թնդանօթները։ Բոլորս այն համոզումը ունէինք թէ կռիւը տեղի պիտի ունենայ Պօղի գիւղին մօտերը։ Ոչ մէկ ընդհարում պատահեցաւ, ոչ մէկ թշնամի ուժեր կըցանք տեսնել մեր դէմ։ Անարգել ու արագ, գիշերով մտանք Դիլիջան։ Քաղաքը խաղաղ ու հանդարտ վիճակ մը ունէր։

Իսկապէս Ազրբէջանի սահմանէն փոքրաթիւ մեծամասնական ուժ մը, գլխաւորութեամբ քանի մը Հայերու անարգել մտած են Հայաստանի սահմանէն ներս, Ղազախի, Շամշատինի շրջանը։ Այդ շրջանի բոլշեւիկամիտ Հայերը միանալով անոնց գրաւած են Դիլիջանը, այս առիթով ոտքի կանգնած են Միխայէլովկայի Մալականները եւ Կարագոյունլու ձորի 10էն աւելի թաթար գիւղերու բնակչութիւնը։ Դիլիջանը հազիւ քանի մը ժամ մնացած է ապստամբներուն ձեռքը։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(18)

ներկայացուցիչը, դեր - ծովակալ Ճէյմս: Բացման նիստէն վերջը, որ տեղի ունեցաւ Անգլիոյ ծովայինութեան պաշտօնատան մէջ, պատուիրակները բաժնուեցան երեք մասի,— ցամաքային բանակի ներկայացուցիչները գացին զինուորական պաշտօնատուն, ծովայինները՝ ծովային, իսկ օդատորմիղներու ներկայացուցիչները՝ օդանաւային պաշտօնատունը: Ցնոր բոլորը մէկ պիտի հաւաքուին, իրենց աշխատանքները դասաւորելու համար: Կ'ըսուի թէ խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենան համաձայն անգլ. կառավարութեան կազմած օրակարգին եւ կրնան տեւել մէկ շաբաթէն մինչեւ տասը օր:

«Զօրաւոր ենք, բայց խաղաղութիւն կ'ուզենք»

Վարչապետ Պ. Սառօ չորեքշաբթի գիշեր քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Այս առթիւ շեշտեց թէ Ֆրանսայի բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը կազմ եւ պատրաստ են որ եւ է պատահականութեան հանդէպ, բայց իրենք խաղաղութիւն կ'ուզեն, հաւաքական ապահովութեամբ, խաղաղութիւն՝ ամէնուն համար եւ ամէնուն միջոցաւ: «Մենք կրնայինք յարձակիլ Գերմանիոյ վրայ, երբ գրաւեց Ռէյնանոյի շրջանները, բայց այդպէս չըրինք, որովհետեւ մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք: Մեր բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը հաւատար են ուրիշ որ եւ է ազգի ուժերուն: Մենք ամէն միջոց պիտի փորձենք, հաշտարար ելք մը գտնելու համար, ուրկէ ազի չառիպուինք տաժանելի ընտրութիւն մը կատարել հաւասարապէս թանկագին բարեկամութիւններու միջեւ: Ֆրանսայի մէջ ամէն մարդ խաղաղութիւն կ'ուզէ: Կ'ըսեմ ամէն մարդ, եւ մտքէս չեմ անցըներ նախատել որ եւ է կուսակցութիւն, խորհելով թէ չուզեր: Ֆրանսա կ'ըմբռնէ թէ տաժանելի շրջան մը կ'անցընէ որ ամէն մէկուն կը հարկադրէ բարեկարգութիւն եւ պաղարիւն: Պէ՞տք է որ ծայրայեղ յուսախաբութիւններ բարդուելով նախընթաց յուսախաբութեանց վրայ եւ խորտակելով մեր յարատեւ հաւատքը խաղաղութեան հաւաքական կազմակերպութեան մասին, օր մը մեզի փոխել տան Ժընեւի ճամբան »:

Եզրակացնելով, վարչապետը շեշտեց թէ Ֆրանսա պէտք ունի թէ արտաքին եւ թէ ներքին խաղաղութեան:

Ամսական 9.000.000 անգլ. ոսկի ծախս

Լոնտոնի թերթերը խօսելով պատժական տնօրինութեանց վրայ, կը գրեն թէ Իտալիա ամէն ամիս 9,000,000 անգլ. ոսկի կը ծախսէ պատերազմի համար: Այս առթիւ սխալ կը գտնեն այն ենթադրութիւնը թէ պատժամիջոցները արդիւնք չեն ունեցած: Ընդհակառակն, Իտալիա շատ կը նեղուի, քանի որ չի կրնար վարկ ճարել արտասահմանի մէջ, իսկ իր արտաքին առեւտուրը բոլորովին կանգ առած է: Մնաց որ, հաստատուած կաշկանդումներուն բուն հետեւանքները ամիսներ վերջը պիտի զգացուին, երբ վերջանայ պատերազմը: Գալով Իտալիոյ զինուորական յաղթանակներուն, անգլ. թերթերը զանոնք մեծ մասով կը վերագրեն կազային յարձակումներուն, որոնց դէմ բոլորովին անպաշտպան են Հաբէշները:

Փարիզի գլխաւոր թերթերը կը շարունակեն պայքարը, դադրեցնելու համար պատժական տնօրինութիւնները: «Թան » ձայնակցելով Լավալի վերջին յայտարարութեանց, կը բացատրէ թէ անհրաժեշտ է «արծարծել Սթրէզայի բոցը եւ թէ պատժամիջոցները վերցնելով եւ արդար ու պատուաբեր հաշտութիւն մը կնքելով, կարելի է վստահութեամբ նայիլ Եւրոպայի ապագային»:

*** Ազգերու Դաշնակցութիւնը տեղեկագիր մը հրատարակեց, պատժական տնօրինութեանց արդիւնքի մասին, սկսելով 1935 նոյեմբեր 18էն: Տեղեկագրին համաձայն, 47 երկիրներու իտալական արտածումները, որոնք 20 միլիոն 972,000 ոսկի տոլարի կը հասնէին 1934 դեկտեմբերին, ինկած էին 16,739,000 տոլարի, 1935ի նոյն ամսուն: 1936 յունուարին 39 երկիրներու ներածումները 17,600,000 տոլարէն ինկած էին 9,505,000ի: Այսպէս նաեւ արտածումները: Ֆրանսայի ներածումները 1,388,700 տոլարէն ինկած էին 159,400ի, իսկ արտածումները՝ 1,328,900 տոլարէն 734,000ի եւայլն:

Ամերիկեան Ազգաժողով

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը լրջօրէն ձեռնարկած է համամերիկեան խորհրդաժողով մը գումարելու, որուն նպատակը պիտի ըլլայ ստեղծել Ազգերու Դաշնակցութիւն մը՝ միայն իրենց յատուկ: Օրակարգի գլխաւոր նիւթերը պիտի ըլլան.— 1. Ընդհանուր զինաթափութեան մաքսային պայքարի, բոլոր ամերիկեան հանրապետութեանց միջեւ.— 2, Տնտեսական պատիժներ նախայարձակ պետութեան դէմ (ամերիկեան), առանց որ եւ է կապ ունենալու Ազգերու Դաշնակցութեան տնօրինութեանց հետ.— 3. Տեւական հիման մը վրայ կազմակերպել խաղաղութիւնը, միշտ Ամերիկայի համար.— 4. Համաձայնութիւն բոլոր ամերիկեան հանրապետութեանց միջեւ, չէզոք դիրք բռնելու համար Եւրոպայի հանդէպ:

Մաքսային զինադուլի համար կ'առաջարկուի հինգ տարի պայմանաժամ, որու ընթացքին կարելի է սակացոյցի վեցչեր կատարել, բայց արգիլուած է որ եւ է յաւելում:

ՃԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ գոհունակութիւն կը յայտնեն Լավալի ճառին համար, որ մեծ մասով արտադրուած է ժամուլին կողմէ: Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը հարցարան մը կը մշակէ, լուսաբանութիւններ խնդրելու համար կարգ մը կէտերու մասին, ինչպէս խոստացած էր Ֆրանսայի:

ՖՕՆ ՓԱՓԷՆ, Գերմանիոյ նախկին վարչապետը, Աթէնք գնաց, Պելկրատէն անցնելով: Պաշտօնապէս անձնական պտոյտ մը կը համարուի այս ճամբորդութիւնը, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ քաղաքական նպատակներ ալ ունի:

Հ. Օ. Գ.

Գաղութ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ.

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերուն ընկերները, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այրի Տիկին Ներսէս Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Գասպար Գէորգեան, Օր. Օրանուհի Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Աղեքսանդր Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Օհաննեան, Օր. Սիրուհի Նազարէթեան, Օր. Ալան Գէորգեան, Պ. Ներսէս Պօյաճեան, ինչպէս նաեւ Օհաննեան, Փերվազեան, Ստեփանեան, Մեսրոպեան, Փէշէմեան, Գէորգեան եւ Պօյաճեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

(Նախկին Ազգային երեսփոխան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 67 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, **15, Rue Jean Goujon**, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի **Epinay**ի գերեզմանատունը:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

19 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ, Սալ Կավօ

կը նախագահէ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

կը խօսին Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ եւ ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ Պարթեւեանի

Գեղարուեստական նոխ յայտագիր՝

ՖՐԱՆՍ ՊԵՏ. ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՎ.

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ—Դուման ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Էքսի Քեռի խումբի, Կրթասիրաց միութեան, Կ. Խաչի եւ «Անդրանիկ» թատերախումբի

19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ:

կը նախագահէ ընկ. Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ եւ Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԵՐԳ. ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԵՆԵՐԳ եւայլն.

«Անդրանիկ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ՆՈՐ ԱՇՈՒՂԸ» եւ «ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ»

Վատարագ եւ Հոգեհանգստեան Պաշտ ն պիտի մատուցուի առաւօտ ժ. 8ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պոմոնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը:

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Միացեալ մասնակցութեամբ S. F. I. O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕի (երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)

եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻի

(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի Ս. Ֆ. Ի. Օ.)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ

Գեղարուեստական հաճելի բաժին, մասնակցութեամբ Ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու: Երգ, պար եւ արտասանութիւն. Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 Ֆր.

(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն.

Թատերական չքեղ ներկայացում

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

18 Ապրիլ 1936, շաբաթ գիշեր ժամը ճիշտ 8.30ին

Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot. Ալֆորվիլ

Կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով Յ. Պարոնեանի

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ը

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Ուզունեանի եւ իր սիրողներու կարող խումբի

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

Թատերական Ներկայացում Պորտօի մէջ

կազմակերպուած Արարատ Միութեան կողմէ

19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

կը ներկայացուի «ԱՐԱԲՕ»

Մուտք 3 ֆրանք

ՄԱՆԿԱՍՕՆ

—.—

Նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հայ Օրիորդաց Միութեան, կիրակի, 19 Ապրիլ, ժամը 2.30ին, Ընբըի Մուբաքեան վարժարանին մէջ, 36 Rue Troyon, Sèvres: Բարեգործական Փարիզի Մասնաժողովին կողմէ Պէլվիլի, Անկէնի, Ալֆորվիլի, Պուա-Գոլոմպի, Իսի լէ Մուլինոյի, Սէվրանի եւ Ռաբսէի մէջ հայերէնի դասընթացքներուն հետեւող փոքրիկներ այս առթիւ պիտի արտասանեն, պիտի երգեն ու պարեն իրենց մայրենի բարբառով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՎԱՐԳԻՆՆԵՐԸ

—.—

Շահած են հետեւեալ թիւերը.— 11, 23, 32, 140, 143, 150, 175, 214, 245, 286, 293, 330, 334, 401, 474, 570, 713, 837, 864, 865, 937, 950, 959, 967, 974, 975, 1009, 1013, 1038, 1054, 1055, 1063, 1148 1172, 1192, 1225, 1226, 1255, 1274, 1396, 1423, 1447, 1495:

Ստանալու համար դիմել 28, Rue des Dominicaines, սարքիչ Ց. Պապաքէկեանի, մինչեւ 30 ապրիլ, այլապէս գոյքերը կը մնան Միութեան:

Յանձնախումբը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որ աստատձեռն մասնակցեցան նուիրատուութեանց:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ, 6 Պուլվար Թօտէնի կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Կիւմիւշխանցի Գուրգէն Համբարեան կը փնտռէ իր հայրը Մկրտիչ, մայրը՝ Հայկանուշ, եղբայրները Վարդան, Ցարութիւն, Սարգիս, քոյրերը՝ Շուշանիկ, Ոսկեփի, Մանդուխտ, որոնց տեղեկութեան միջոցին անհետացած են իրենց ճշգրիտ հասցէն տալողին 200 Ֆր. նուէր: Դիմել Գուրգէն Ղամբարեանի, Restaurant naat. Tauris. Iran (via U. S. S.):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹՕՐԹՕՆԸ — Թիւ (18)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉՊ՞Ս ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Գրաւող բանակ մը, կ'ըսէր կարտինալ Մէրսիէ, իր զօրութեան վստահելով, կրնայ բռնի տուրքեր գանձել, պայմանաւ անշուշտ որ մարդկութիւնը նախատինքի չենթարկուի. բայց աստուածային եւ մարդկային օրէնքներով արգիլուած են որ խաղաղօրէն արտայայտուած բնական հայրենասիրութիւնը պատժուի:

Կարտինալին եւ նոր իշխանութեանց միջեւ առաջին բախումը տեղի ունեցաւ նոր տարուան առթիւ գրած հովուական թուղթին մասին:

Այդ թուղթով թէեւ կը յորդորէր ժողովուրդին ըլլալ հնազանդ ու համբերատար, բայց միեւնոյն ատեն կը յայտնէր կարգ մը անիրաւութիւններու հետեւանքով Պելժ ժողովուրդին կրած նեղութիւնը: Հովուական այդ թուղթը բոլոր քահանաներուն ձեռքը հասցնելու պաշտօնը ճեմարանի աշակերտներուն յանձնուեցաւ:

×

Գերման զաղտնի ոստիկանութիւնը գործի վրայ էր սակայն: Շաբաթ, 2 յունուար 1915ին, Կարտինալին պատարագելու սկսած ժամանակ, երեք գերման սպաներ մտնեցան:

— Ձեր Ամենապատուութիւնը պէտք է կառավարիչին ներկայանայ...

Ե՞րբ:

— Հարկ եղած ատեն Ձեր Ամենապատուութեան կ'իմացնենք:

— Շատ լաւ, բայց կարծեմ վաղը դրաղած պիտի ըլլամ:

— Ձեր Ամենապատուութիւնը որ եւ է ժամու Նորին Վսեմութեան տրամադրութեան տակ պէտք է ըլլայ:

— Պէտք է կրկնեմ ձեզ, պարոններ, որ վաղը ազատ չպիտի ըլլամ: Վաղը Անվէրսի մէջ եկեղեցական պաշտամունք պիտի կատարուի, որուն ներկայ պիտի ըլլամ:

Գահ մը լռութենէ յետոյ փաստաթուղթ մը ներկայացուցին:

— Ձեր Ամենապատուութիւնը արդեօք ցրուա՞ծ է այս... այս թուղթը:

— Իմ հովուական թո՞ւղթս, հարկաւ, մինչեւ հիմայ բոլոր եկեղեցականները առաքած ըլլալու են:

— Ձեր Ամենապատուութիւնը դաժանապէս գրաքննութեան չենթարկելուն համար ծանր յանցանք մը գործած է:

Կրկին լռութիւն:

— Թուղթը կարդացուա՞ծ է:

— Երէկ շատ մը տեղեր կարդացուեցաւ, վաղն ալ ամէն կողմ պիտի կարդացուի:

Սպաներուն գլխաւորը յուսահատութեամբ ձեռքերը վեր բարձրացուց.

— Ուրեմն կը նշանակէ թէ շատ ուշ ենք մնացած:

Նոյն իրիկունը Ֆոն Պիսսինկէն հեռագիր մը հասաւ: — «Ընդհանուր կառավարիչը կը խնդրէ Ձեր Ամենապատուութենէն որ բարի ըլլաք Ձեր դէպի Անվէրս կատարելիք ճամբորդութիւնը չեղեալ համարել»:

Միեւնոյն ատեն բոլոր թեմերուն մէջ կարգ մը խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ հովուական թուղթին բոլոր օրինակները գրաւուեցան:

Յաջորդ օրը գերման հարկերապետ մը Կարտինալին բնակարանը երթալով անոր յանձնեց կառավարիչին մէկ նամակը, ուր կը յայտնէր թէ Կարտինալը այդ թուղթով ժողովուրդը իշխանութեան դէմ գրգռած ըլլալուն՝ այդ առթիւ որ եւ է լուրջ դէպք պատահելու պարագային ինքը անձնապէս պատասխանատու պիտի համարուի: Եւ այդ պատճառով անմիջական պատասխանին կը սպասէին: Սպային հրահանգուած էր մինչեւ Կարտինալին պատասխանին ստանալը՝ անոր մօտէն չհեռանալ:

— Ձեր սպասելը ի՞նչ կը դնէք, պատասխանեց Կարտինալը, բողոքելով ժպտադէմ

Սպան հետախօսին գլուխն անցաւ եւ վերադառնալով.

— Ինծի տրուած հրամանները կը հաստատուին, կը ցաւիմ, բայց պէտք է հոս մնամ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 18 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3092

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՅԻ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ «ՍՐԲՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՒ ՏԱՐՏԱՆԵԼ

Թերեւս ոչ մէկ ատեն այնքան բարդ խնդիրներ դիզուած էին կանաչ սեղաններու վրայ, որքան այսօր:

Եւ դեռ «ակիզբն է երկանց»: Ամէն օր Թնճուկ մը եւս կը բացուի, օձի խորխին պէս:

Վիճելի խնդիրները այնքան սերտօրէն կապուած են իրարու հետ որ, կարելի չէ մէկը քրքրել առանց միւսը պղտորելու կամ ջուրին երեսը հանելու:

Այդ կարգէն է Նեղուցներու վերազինման հարցը, որ հրապարակուեցաւ ապրիլ 12ին, եւ արդէն կը գրաւեն շահակից պետութեանց դահլիճները:

Թերթերը արդէն կը խօսին Անգլիոյ պատասխանին վրայ, որ հաւանաբար ամէնէն առաջ հասած է:

Համաձայն հրատարակուած տեղեկութեանց, բրիտանական կառավարութիւնը իր պատասխանին մէջ կը ճանչնայ Թուրքիոյ իրաւունքը, Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ դնելու համար Նեղուցներու խնդիրը:

Այս առթիւ, իր հաւանութիւնը կը յայտնէ Թուրքիոյ «օրինական եւ չափաւոր» ընթացքին համար, ինչպէս եւ պատրաստակամութիւն՝ քննելու յարուցուած խնդիրը, երբ ձեւն ու ժամանակը որոշեն միւս շահակից պետութիւնները:

Կարեւոր վերապահում մը, սակայն, — Բրիտանական կառավարութիւնը կ'աւելցնէ թէ պարտաւոր է նախապէս խորհրդակցիլ դաշնակցական պետութեանց հետ եւ իմանալ անոնց տեսակէտները:

Իրազեկ շրջանակներու մէջ հաւանական կը նկատուի որ Ա. Դ. Խորհուրդը հարցը քննութեան ենթարկէ. մայիսի նստաշրջանին, եթէ մինչ այդ պայծառացած եւ մանաւանդ եթովպական պատերազմը դադրած ըլլայ: Կամ աւելի ծանրացած:

Այդ նստաշրջանին է որ պիտի քննուի, նաեւ, Լոքառնոյի խնդիրը:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ, երբ այնքան պղտորած են ջուրերը միջազգային գետերուն եւ ծովերուն, բայց մանաւանդ Միջերկրականի մէջ, բախտը նորէն կը ժպտի Թուրքերուն:

Այսպէս, Թրքական յուշագրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, ջերմագին բարեացակամութեամբ արտայայտուեցան բոլոր շահակից պետութեանց հեղինակաւոր թերթերը:

Համակրանքի եւ գոհունակութեան խօսքեր արտասանուեցան ու տպուեցան ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի մէջ, որ մինչեւ հիմա ժխտական դիրք բռնած էր: Ու մասնաւորապէս արձանագրուեցաւ Թուրքիոյ «ուղղամի՛տ եւ օրինապահ» դիրքը, իբրեւ դաս մը Գերմանիոյ համար:

Յուշագիրը գնահատման արժանացաւ Գերմանիոյ մէջ ալ, քանի որ կը կազմէ նոր ապացոյց մը՝ պատերազմական դաշնագիրներու ձախողման, այսինքն նոր փաստ մը՝ գերմանական տեսակէտին արդարութեան:

Բանի թէ օրինաւոր, հարցը այն է որ յետպատերազմեան դաշնագիրներու վրայ հիմնուած քաղաքական կազմակերպութիւնը կը քակուի օղակ առ օղակ, սրելով բոլոր պարտեալներուն եւ դառնացածներուն ախորժակները:

Այս տեսակէտէն, խորապէս պերճախօս են Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մամուլին արտայայտութիւնները: Առաջինը՝ աւելի համարձակ եւ արդէն պատրաստ, երկրորդը թէեւ զգոյշ, բայց հետըհետէ աւելի անհամբեր:

Ուրիշ ախտանշան մը,— Սեւ Ծովու յաղթական հարեւանները, որոնք նոյնպէս կը գնահատեն Թուրքիոյ օրինապահութիւնը, միեւնոյն ատեն վախ կը յայտնեն թէ խախտումները բազմապատկելով, պիտի քանդեն նաեւ ուրիշ դաշնագիրներու հիմերը:

Արդարեւ, ո՞վ կրնայ կեցնել հոսանքը, երբ Գերմանիա ինք իր գլխուն սրբագրեց Լոքառնոյի դաշինքը (7 մարտ), Աւստրիա վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1 ապրիլ), իսկ Թուրքիա կը պահանջէ վերաքննել Նեղուցներու պայմանագիրը (12 ապրիլ):

Այսքան ուխտազանցութիւններէ յետոյ, այլեւս ո՞ւր կը մնայ դաշնագիրներու «սրբութիւնը», որուն անունով երդումպաստ կ'ըլլային բոլորը, քսան տարիէ ի վեր...

Աղդանշանը տրուած է արդէն: Եթէ զօրաւորը կը բռնաբարէ բրտօրէն, առանց աջ–ձախ նայելու, տկարներն ալ արտօնութիւն կը խնդրեն, միեւնոյն գործողութիւնը կատարելու համար,— են թադրելով որ իսկապէս ոչ եւ է մեղք չեն գործած:

Դեռ անցեալ տարի չէ՞ր որ Ազգաժողովին պուլկար պատուիրակը չանգալից յայտնութիւններ կ'ընէր, Թուրքիոյ արտակարգ սպառազինութեանց եւ Թրակիոյ վերազինման մասին:

Թէեւ այն ատեն գործը անուշի կապուեցաւ եւ պուլկար պատուիրակն ալ պաշտօնէ արձակուեցաւ, բայց միայն միամիտները կրնան հաւատալ թէ եղած յայտնութիւնները բոլորովին անհիմն էին:

Լոնտոնի մամուլը անշուշտ բան մը գիտէր, երբ գրել կուտար թէ՝ Թուրքիա կրնայ անմիջապէս վերազինել Թրակիան եւ Նեղուցները, ծանր թնդանօթներ եւ ականներ փոխադրելով շրջականերէն:

Մնաց որ, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ քամալականութիւնը նախատեսած, գլուխը հանած է շարք մը առաջարկութիւններ, եւ պարզապէս երեւոյթները փրկել կ'ուզէ, դիմելով շահակից պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԶՕՐՍ ԿՏՐՈՒԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կ'ԱՆՏԵՍԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եթովպիա անընդունելի կը գտնէ պայմանները

Ապրիլ 16ին, պարոն Ալոյզի, Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական պատուիրակը, 13երու յանձնախումբի նախագահին յանձնեց Իտալիոյ պայմանները, հաշտութեան բանակցութեանց մասին: Ահա թէ ինչ կ'առաջարկէ Մուսոլինի —

1.— Իտալիա պատրաստ է հաշտութեան մասին խօսելու միայն ուղղակի բանակցութիւններով Նէկիւսի ներկայացուցիչներուն հետ եւ երբեք չպիտի հանդուրժէ, որ Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ պատուիրակը մասնակցի այդ բանակցութեանց, նոյնիսկ իբրեւ դիտող:

2.— Իտալիա իր պայմանները պիտի հաղորդէ միայն Եթովպիացիներուն:

3.— Իտալիա չուզեր բանակցութիւնները կատարել Ժընեւի մէջ եւ կ'առաջարկէ Ուշին, Լէմանի լիճին վրայ:

4.— Իտալիա չի կրնար ընդունիլ զինադադարի առաջարկը, այլ պիտի շարունակէ պատերազմը հաշտութեան բանակցութեանց միջոցին, մինչեւ որ Նէկիւսը ստորագրէ առաջարկուած պայմանները:

Ինչպէս կը հետեւի այս պայմաններէն, Մուսոլինի Իտալիան յաղթական կը նկատէ ոչ միայն Եթովպիոյ, այլեւ Ազգաժողովին վրայ: Այս կարճ եւ կտրուկ պայմանները ծանր տպաւորութիւն գործեցին Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն վրայ եւ Փօլ Պոնքուր, Ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը, անմիջապէս դիմեց պարոն Ալոյզիի, խնդրելով որ իր ազդեցութիւնն ի գործ դնէ, զանոնք մեղմացնելու համար: Ալոյզի հեռագրեց Հռոմ, եւ իրիկուան ուշ ատեն հաստատուեցաւ թէ Մուսոլինի հաւանած է որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ դիտողներ մասնակցին հաշտութեան բանակցութեանց, եւ օրը օրին տեղեկութիւններ հաղորդուին Ա. Դ. Խորհուրդին, բանակցութեանց ընթացքի մասին:

Եթովպիոյ ներկայացուցիչը, որ Փարիզի դեսպանն է, անմիջապէս ծանուցագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, բացարձակապէս անընդունելի համարելով Իտալիոյ առաջարկած պայմանները: Այժմ Ազգաժողովին միջնորդները կ'աշխատին Եթովպիացիները համոզել, որպէսզի մեղմացնեն իրենց ժխտական դիրքը. Եթովպական ծանուցագիրը կը յայտարարէ թէ Իտալիա անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ որ տրամադիր չէ բանակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր ուխտին: Հետեւաբար, Ազգաժողովին պարտականութիւնն է ծանրացնել պատժական տնօրինութիւնները Իտալիոյ դէմ, ոչ միայն արգիլելով քարիւղի արտածումը, այլեւ ի հարկին խզելով դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

Տարակոյս չկայ թէ Իտալիոյ առաջարկած պայմանները կը հակասեն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն: Բայց, երբ իտալական բանակը Ատտիս - Ապէպայի ճամբան բռնած է եւ յառաջ կը խաղայ անարգել, բնականաբար մարդիկ սկզբունքներու մասին չեն խօսիր: Այժմ հիմնական հարցը այն է թէ Անգլիա պիտի պնդէ՞ նոր պատժամիջոցներու մասին, թէ նոր խաղ մը պիտի խաղայ: Ֆրանսայի դիրքը որոշ է,— կարճ կապել պատիժները եւ օր առաջ հաշտութիւն գոյացնել, որպէսզի կարելի ըլլայ զբաղիլ բուն Եւրոպայի հոգերով:

Իտալական պատասխանին յանձնումէն յետոյ, 13երու յանձնախումբը ժողով գումարեց, լսելու համար իր ներկայացուցիչներուն զեկուցումը: Ետքը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը բովանդակէ ձուլածոյ խօսքեր: Յանձնախումբը (որ Ա. Դ. Խորհուրդն է, բացի Իտալիայէն), երէկ նոր ժողով մը գումարեց, քննելու համար կացութիւնը: Այս առթիւ ծանր տագնապի մը մատնուած է Փ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ ինչպէս մարաջախտ Նէյ կը ջանար Մեծ բանակին նահանջը ծածկել շարք մը փայլուն գործողութիւններ կատարելով թեւերուն վրայ, Փ. Իտըն ալ պիտի փորձէ փրկել երեւոյթները, ըսելով թէ Մեծն Բրիտանիան չէր որ պարտուեցաւ, այլ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Այսպէս, եթէ 18երու յանձնախումբը (պատժական) ժողովի հրաւիրուի եւ մերժէ հաստատել քարիւղի արգելքը, անգլիական կառավարութիւնը պիտի կրնայ ըսել թէ իր կարելին փորձեց, սակայն միւս պետութիւնները չուզեցին պատասխանատուութիւն ստանձնել:

Այս կացութեան մէջ, հեգնութեան մը պէս չի՞ հնչեր հետեւեալ տեղեկութիւնը: Անգլիոյ ելմտական նախարարութիւնը արտօնեց 500.000 ոսկիի փոխառութիւն մը հրապարակ հանել, օգնելու համար Եթովպիոյ: Փոխառութեան գինը պիտի ըլլայ 95, տոկոսը՝ 6 առ հարիւր եւ վճարելի պիտի ըլլայ 1942ին, թէեւ եթովպական կառավարութիւնը կրնայ աւելի առաջ ալ վճարել, եթէ ուզէ:

ԶԻՆՈՒՈ՞Ր ԿԸ ՂՐԿՈՒԻ ՍՈՒՐԻԱ

«Փըթի Փարիզիէն» կ'իմանայ թէ «Մարիէթթա» փաշան շոգենաւը զինուորական կարեւոր ուժեր փոխադրած է Թուլոնէն Պէյրութ, մէջն ըլլալով Սենեկալցի արձակազէններու վաշտ մը, գնդացիրներ եւ հրասանդեր: Չի գիտցուիր թէ ո՛ւր պիտի զետեղուին այս ուժերը:

Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է Սուրիոյ մէջ:

ԻՆԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ՄՈՐԹՈՒԵՑԱՆ Զաղրէպի մօտ (Խրուաթիա), անտառի մը մէջ, 200 գիւղացիներու կողմէ: Բոլորն ալ անդամ էին հայրենասիրական ընկերութեան մը եւ կը հետապնդուէին: Փորձեցին փախչիլ եւ դղեակ մը ապաստանեցան, բայց Խրուաթները անմիջապէս յարձակելով բռնեցին փախստականները եւ մորթեցին, լուծելու համար իրենց մէկ ընկերոջ սպանութեան վրէժը:

(Շար.-ը կարդալ Դ. էջ)

ՑԱՆԱ ԼԻՃԸ, ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ (ԿԱՊՈՅՏ ՆԵՂՈՍ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ), ՈՒՐ ԴԻՐՔ ԲՌՆԱԾ Է ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ.

ՏԷՍԻԷԻ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋԸ

Եթովպիոյ զաճաժառանգը ժաղ մնաց գերի՞ պիտի բռնուէր

Իտալական թերթերը չնչալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Տէսիէի գրաւման առթիւ: Կ'ըսեն թէ Եթովպիոյ գահաժառանգը, որ 22 տարեկան է եւ Տէսիէ կը գտնուէր մինչեւ վերջին պահուն, հազիւ կրցած է փախչիլ 1000 հետեւորդներով, իտալական զօրաշունչերուն ժամանումէն քանի մը ժամ առաջ: Իրենց յառաջխաղացութեան ընթացքին Իտալացիները հանդիպած են բազմաթիւ Կալլա ամբոխներու, որոնք նոյնպէս կը հալածէին փախստական Հապէշները: Իտալացիները ճամբան հանդիպած են բազմաթիւ դիակներու, որոնք չարաչար յօշոտուած եւ ոճրատուած էին, լսա Կալլաներու ասպատակութեան: Երբ իտալացի հրամանատարը, Զօր. Փիրցիօ Պիրոլի Տէսիէ մտաւ, քաղաքը ամայի էր եւ մասամբ քանդուած, օդանաւային ռմբակոծութեանց հետեւանքով: Երեք իտալական օդանաւեր հասան զօրքով եւ իջան քաղաքին շրջակաները: Իտալական բանակը, որ Քուօրամէն ճամբայ ելած էր ապրիլ 9ին, աւելի քան 200 քիլոմեթր կտրած էր վեց օրուան մէջ: Բանակին ուտեստը ամբողջովին փոխադրուած էր օդանաւերու միջոցաւ: Երբ զօրքը քաղաք մտաւ, բնակիչներուն մեծ մասը շրջակայ գիւղերը փախած էր: Անմիջապէս ուտելիք բաժնուեցաւ եւ բնակիչները սկսան վերադառնալ կամաց կամաց: Բնիկներու թափոր մը մեծարանքներ ընծայեց իտալական բանակի հրամանատարին, առաջնորդութեամբ կղերին եւ էրեւելիներուն:

Իտալացի թղթակիցներ կը շեշտեն թէ Տէսիէ - Ատտիս Ապէպա ճամբան շատ լաւ վիճակի մէջ է եւ թէ մեքենաշարժ զօրքը կրնայ երեք օրէն մայրաքաղաք հասնիլ:

Այս առթիւ նորէն կը պատմեն թէ գահընկէց արքան, Լիճի Եասու, որուն մահը հաղորդուած էր պաշտօնապէս, ողջ է եւ կրնայ վերահաստատուիլ Եթովպիոյ գահուն վրայ, իբրեւ հետեւանք իտալական յաղթանակին:

Տէսիէ, որ երկար ատեն Եթովպիոյ վեհապետներուն բնակավայրը եղած է, կը գտնուի 2600 մեթր բարձրութեան մը վրայ եւ 212 մղոն հեռու է Ատտիս Ապէպայէն (ագռաւի թռիչքով՝ 156 մղոն):

Տարտանէլի խնդիրը եւ Գերմանիա

Տարտանէլի վերազինման համար Թուրքիոյ ներկայացուցած խնդրագիրը նպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ նաեւ Գերմանիոյ մէջ: Ինչպէս Աւստրիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, նոյնպէս Թուրքիոյ այս դիմումը կը համապատասխանէ մարտ 7ի քաղաքականութեան (վերազգրաւում Հռենոսի): Գերմանական թերթերը գրել կուտան թէ ապահովութիւն պահանջելով Թուրքիա ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ յարմարիլ պայմաններու փոփոխութեան: «Կարելի չէ որ եւ է պետութենէ պահանջել որ իր երկիրը բաց թողու անակնկալ յարձակման մը դէմ, գոհացնելու համար ապահովութեան կարգ մը ըմբռնումներ: Բոլորին համար հաւասար ապահովութեան մը իրաւունքը բաւարար լրջութեամբ նկատի չէ առնուած յետպատերազմեան կազմակերպութեան մէջ: Եւ այս է ներկայ ճգնաժամութեան պատասխանատու մէկը»:

Այս առթիւ գրել կը տրուի թէ Ռուսաստան, որ առաջ հակառակ էր Նեղուցներու ամրացման, այսօր անշուշտ պիտի պաշտպանէ զայն, որովհետեւ պատուական յարաբերութիւններ կը մշակէ Թուրքիոյ հետ եւ, Ծայր. Արեւելքի մէջ բարդութիւններ ծագած ատեն, պիտի նախընտրէ ապահով ըլլալ Սեւ Ծովու կողմէն:

Ռումանիոյ դիրքը նոյն հարցին հանդէպ

Ռումանական մամուլը, որ մինչեւ հիմա կը զգուշանար մեկնութիւններէ, այժմ սկսած է բարեացակամութեամբ արտայայտուիլ Նեղուցներու ամրացման մասին: Պուքրէշի թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Թուրքիա միակողմանի կերպով չի դրժեր իր միջազգային յանձնառութիւնները, ինչպէս ըրին Գերմանիա եւ Աւստրիա, այլ կը յարգէ ձեւերը, «ինչ որ իրեն պիտի ապահովէ աշխարհի համակրանքը, ինչպէս եւ բարեկամներուն եւ զինակիցներուն աջակցութիւնը, առաջին կարգին վրայ ըլլալով Ռումանիա եւ Պալքանեան Համաձայնութեան միւս պետութիւնները»: Մէկէ աւելի թերթեր գրել կուտան թէ Տարտանէլի խնդիրը կենսական է Ռումանիոյ համար: «Չէ մոռցուած թէ Տարտանէլի փակումը պատերազմի միջոցին՝ մասնաւորապէս վնասակար եղաւ մեզի համար, բայց կացութիւնը փոխուած է: Այսօր մենք բարեկամ ենք Թուրքիոյ եւ հաւանական չէ որ Ռուսաստան թշնամի դառնայ մեզի: Ամենայն հաւանականութեամբ Թրքական կառավարութիւնը գոհացում պիտի գտնէ»:

Այս գնահատութիւններէն յետոյ, կարգ մը շրջանակներու մէջ գրել կուտան թէ Թրքական ձեռնարկին ժամանակը շատ գէշ ընտրուած է, որովհետեւ եթէ Թուրքիա գոհացում ստանայ, ինչ որ շատ հաւանական է, Ռումանիա այլեւս չպիտի կրնայ մերժել Թրիանոնի եւ Նէօյիի դաշնագիրներուն զինուորական տրամադրութեանց վերաքննութիւնը, զոր Հունգարիա եւ Պուլկարիա պիտի յարուցանեն ուշ - կանուխ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թուրքիա, հետեւողութեամբ ռուսականին, հնգամեայ ծրագիր մը մըշակեց ու յանձնեց գործադրութեան: Այդ ծրագիրը, ինչպէս ատենին պարզած ենք այս էջերուն մէջ, կը ձգտէր երկիրը ճարտարարուեստականացնել: Թուրքիան պատերազմէն դուրս էր ելած յաղթական: Ձեռք ձգած էր իրաւունքներ, որոնցմէ զուրկ էր եղած երկար ատենէ ի վեր: Լօզանը իրեն պարգեւած էր քաղաքական անկախութիւն մը: Աւելի ճիշդ, քամալական շարժումը Թուրքիոյ պարգեւած էր Լօզան մը: Բայց, զայն հարկ էր տեւականացնել: Ասիկա աւելի դըժուար էր քան զինուորական յաղթանակը: Էնկիւրի, հազիւ ստորագրած Լօզանի դաշնագիրը, ինքզինքը կը գտնէր նոր պայքարի մը առջեւ: Պայքարը պարտադրութիւն մը չէր՝ ելած դուրսէն: Բայց, պարտադրութիւն մըն էր, որ կը բխէր ներսէն ու կուգար անցեալէն:

Օսմանեան կայսրութիւնը կը տառապէր մանաւորապէս տնտեսական անկախութեան պակասէն: Ընդարձակ երկրին հարուստ ներքին կարելիութիւնները ի նպաստ իրեն օգտագործելու միջոցներէն: Իմաստասիրական այն անժխտելի խօսքը թէ՝ մարդը իր զբաղումին հրահանգը կը ստանայ այն հողէն ուր ինք կը բնակի՝ ճիշդ չէր Թուրքերուն համար: Ոչ հանքերը եւ ոչ ալ ուրիշ տարրեր թելադրիչ կրցած էին ըլլալ իրենց՝ զբաղումներ ընտրելու տեսակէտէն: Ու Թուրքը շարունակած էր, դարեր շարունակ, մնալ «անօթի մարդը որ նստած է ոսկիի մեծ կոյտին վրայ»:

Նոր Թուրքիան հինէն անջատուեցաւ եւ այս ուղղութեամբ: Մանաւանդ որ, տնտեսական տագնապին հետ ծնունդ առած էր տնտեսական նոր քաղաքականութիւն մը, չըսելու համար՝ դրութիւն մը,— ինքնաբաւութիւն:

Էնկիւրի ունէր նաեւ ուրիշ պատճառ մը՝ իր սեփական ելքով ապրելու եւ իր հում հարստութիւնները իր հողին վրայ օգտագործելու համար: Այդ պատճառը պատերազմական նկատումներէ կը բխէր:

Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, քամալական Թուրքիան մէջտեղ դրաւ իր հնգամեայ ծրագիրը: Անմիջապէս ըսենք, որ անիկա փորձ մըն էր՝ աւելի շատ՝ քան ծրագիր մը: Փորձ՝ այն տեսակէտէն, որ այդ ծրագիրը բաւական ընդարձակ էր, կը կարօտէր նիւթական լայն միջոցներու եւ մասնագիտական փորձառութեան: Բայց մանաւանդ կը գործադրուէր երկրի մը մէջ, ուր ճարտարարուեստը գրեթէ նոր մուտք պիտի գործէր:

Հակառակ այս դժուարութեանց, ու հակառակ արտաքին ու նաեւ ներքին թերահաւատութեանց, Էնկիւրի, սակայն, գործի սկսաւ մեծ թափով ու ծրագրին մեծագոյն մասը իրականացուց կանխատեսուած ժամանակէն իսկ առաջ: Աւելին,— ձեռք ձգուած արդիւնքը գլխ անցաւ բոլոր կանխատեսութիւնները, եւ այսօր Նոր Թուրքիան ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերու մէջ այլեւս կիսով կամ ամբողջական չափերով պէտք չզգար ներածումներու: Վերջերս, երբ յօդուածաշարքով մը փորձեցինք, «Յառաջ»ի մէջ, հանրապետական Թուրքիոյ նուաճումներն ու փորձերը տալ, խօսեցանք, կարելի մանրամասնութեամբ, եւ ճարտարարուեստի ճիւղերու մասին: Թուրքիա իր այդ ծրագրին իրականացումը ձեռք բերաւ արտաքին օժանդակութիւններով: Իր այդ նեցուկը, այս ճիւղին մէջ եւս, եղաւ Խորհրդային Ռուսիան: Երբ Թուրքիոյ գտած նպաստի մասին կը խօսինք, ստիպուած ենք չըշտել խորհրդային բառը՝ Ռուսիոյ քով, եթէ նոյն իսկ այլ եւս գաղբինք այս վերջինը «Միութիւն» որակել, քանի որ փաստօրէն «Հանրապետութիւններու» այդ ամբողջութիւնը օր օրի կը դառնայ ամբողջական Ռուսիա մը: Հարց է, սակայն, թէ խորհրդայինով սկսած օժանդակութիւնը՝ Թուրքիոյ, պիտի շարունակուի՞ ձեւափոխուող Ռուսիոյ կողմէ եւս, կամ՝ եթէ ան վերադառնայ նոյն իսկ դէպի «յեղափոխական» անցեալը, պիտի ուզէ՞ Թուրքիան տեսնել այնպէս, ինչպէս այսօր կ'ուզէ տեսնել՝ իբրեւ առաւելապէս իր պատրաստած պտուղը:

Եթէ աչքի առջեւ բերենք այն իրողութիւնը թէ յետպատերազմեան Գերմանիան, մինչեւ անգամ Հիթլէրը, այնքան օժանդակեց խորհրդային Ռուսիոյ, որքան այս վերջինը՝ քամալական Թուրքիոյ, ուրիշ խօսքով, եթէ յանտեսենք այն անժխտելի իրողութիւնը թէ խորհրդային Ռուսիոյ ճարտարարուեստացումը գլուխ ելաւ առաւելապէս Գերմանիոյ ճիգերով, ինչպէս Թուրքիոյ ճարտարարուեստացումը Խ. Ռուսիոյ ջանքերով, կարելի չէ՞, արդեօք մտածել թէ՝ վաղը քաղաքական իրադարձութիւններու բերումով, Մոսկուան եւս,— եթէ նոյն իսկ շարունակէ ինքզինքը «խորհրդային» որակել,— «դէպի Միջերկրական» նշանաբանը կրնայ դնել մէջտեղ, ինչպէս Հիթլէրը դրաւ իր «դէպի արեւելք»ը:

Անդրադառնալով Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին, հարկ է յիշել, որ Էնկիւրիի գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ էր,— միշտ, ի հարկէ, պետական քաղաքական նկատումներէ առաջնորդուելով,— երկրին մէջ հաստատել առեւտրական հաւասարակշռութիւն մը, որու բացակայութիւնը տեւապէս կը տառապեցնէր բոլոր շրջաններու Թուրքիան: Այս հաւասարակշռութիւնը կ'ապահովուէր, բնականաբար, արտաքին նիւթերուն ներածման նուազումով ու ներքին նիւթերու արտածման յաւելումով: Այս վերջինը Թուրքիոյ կամքէն անկախ էր, անշուշտ: Ինքնաբաւութիւնը, զոր որդեգրեր էին, իրմէ առաջ, ուրիշ պետութիւններ, ինչպէս նաեւ մաքսապաշտպան դրութիւնը, զոր սկսեր էին կիրարկել գրեթէ բոլորը, արգելք կ'ըլլար թրքական ապրանքներու արտածումներուն յաւելումին: Մենք գիտենք նաեւ որ, ընդհակառակն, այդ արտածումները յաճախ կը նուազէին, որովհետեւ արտաքին շուկաներու սեղմումը մրցակցութիւնը զօրացուցած էր, ու թրքական ապրանքները յաճախ դժուարութեանց կը բախէին:

Ներածումը, սակայն, իրմէ էր կախուած մասամբ: Վասնզի ներքին ճարտարարուեստի հիմնումը կը նուազեցնէր պահանջը՝ դուրսէն բերելու:

Ինչպէս ըսինք, Թուրքիա արդէն իսկ ունի երկրորդ հնգամեայ ծրագիր մը իր առջեւ: Այս երկրորդ ծրագիրը ճարտարարուեստացումի քանի մը նոր մեթոտներ կը նախատեսէ: Ան առաջինէն կը տարբերի նաեւ իր ընդգրկելիք ճիւղերով: Այսպէս, երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը իր գլխաւոր առաջնորդութիւնը պիտի ընէ հանքերու շահագործումը եւ ելեկտրականացումը: Վերջին տարիներու ընթացքին բազմաթիւ պրպտումներ կատարուեցան հանքերու շուրջ: Հրաւիրուեցան եւրոպացի ու ամերիկացի մասնագէտներ ու, պատրաստուած տեղեկագիրներու համաձայն, այժմ կը մշակուի ծրագիր մը մետաղային ճարտարարուեստ մը ստեղծելու համար երկրին մէջ:

Էնկիւրի, որ, ինչպէս յիշեցինք վերը, կը ձգտի իր առեւտրական ելմտացոյցը հաւասարակշռել, իր յոյսը դըրած է ճարտարարուեստի այս ճիւղին: Հիւսուածեղէնը որ բաւական զարկ առաւ երկրին մէջ, նուազեցուց առեւտրական հաշուեկշիռի բացը: Մետաղային ճարտարարուեստը, կը խորհին անոնք, պիտի գայ ապահովելու բաղձացուած հաւասարակշռութիւնը:

Ծանօթ է, որ Խ. Ռուսիա իր հնգամեայ ծրագրին մէջ լայն տեղ տուաւ ելեկտրականացումին: Թուրքիա նոյնքան կարօտ է այդ ճիւղին ուժին եւ կարելիութիւններ

Ան հարուստ է ջուրերով, ինչ որ կը դիւրացնէ ելեկտրականացումը: Իսկ այս վերջինը հոգին է ճարտարարուեստին:

Թուրքիա կը զգայ, սակայն, շատ կարեւոր պակաս մը,— քարիւղի չգոյութիւնը:

Ո՛րքան մեծ ճիգեր թափեց քարիւղի ակեր գտնելու համար: Բայց, չյաջողեցաւ: Ասիկա մեծ դժուարութիւն մըն է երկրի մը համար, որ կ'ուզէ իր ճարտարարուեստը ունենալ, բայց մանաւանդ կարօտ չմնալ, պատերազմի պարագային, արտաքին միջոցներու:

Այդ է պատճառը որ, Էնկիւրի, յուսահատ սեփական քարիւղ ունենալու իր ցանկութեան մէջ, փորձեր կ'ընէ արուեստական պէնզին հայթայթելու, որուն արտադրումին համար երկրորդ հնգամեայ ծրագրին մէջ շատ լայն տեղ մը յատկացուած է:

Իսկ ասիկա, կրկնենք դարձեալ, ոչ միայն տնտեսական, բայց մանաւանդ պատերազմական նպատակներով:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Յ. Գ.— Ձգախէժի (քաուչու) ճիւղը կը պատկանէր առաջին հնգամեակին: Թուրքիոյ մէջ կան 11 գործարաններ, ուր կ'աշխատին 3000 բանուորներ: Այս գործարանները ցարդ կ'ապահովէին Թուրքիոյ ձգախէժի պահանջք: Հիմա, սակայն, անոնք չեն բաւեր, որովհետեւ մեծ դժուարութեան բախած է անհրաժեշտ նիւթերու ներածումը: Այս լուրը կցեցինք մեր յօդուածին, ցոյց տալու համար թէ ստեղծուած ճարտարարուեստ ունի նաեւ դժուարութիւններ

ՈՐՈՆՔ ԵՆ ՆՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

Մեծ պատերազմին հետեւանքով կազմուած նոր երկիրներն են հետեւեալները.—

Ալպանիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Լիթուանիա, Լեթոնիա, Էսթոնիա (դաշնակից պետութիւններ ճանչցան նաեւ անկախութիւնը Ֆինլանտայի որ Ռուսիայէն զատուած էր եւ առանձին պետութիւն էր բոլշեւիկ յեղափոխութենէն ի վեր), Մէմէլի կամ Քլայփետայի հողամասը, Տանծիկ ազատ քաղաքը, Պաղեստին, Սուրիա, Անդրյորդանան, Իրաք, Հիճազ (որ իրապէս 1916էն զատուած էր Օսմ. կայսրութենէն):

Պէտք է աւելցնել նաեւ Հայաստանը, Վրաստանը եւ Ազրպէյճանը որոնք վարդի մը չափ միայն ապրեցան եւ ինկան խորհրդային հալոցին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Դէպքերու ընթացքը ծանօթացնելու համար ստորեւ նոյնութեամբ կ'արտատպենք Գահիրէի «Արեւ» թերթին թղթակցութիւնը Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ (Ֆրանսա) միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին: Թղթակցութիւնը իբրեւ թէ Պոլսէն գրուած է, բայց իր ամէնէն կարեւոր մանրամասնութիւններուն մէջ ուրիշ բան չի ներկայացներ, եթէ ոչ ամփոփումը Աթաթիւրքի մահաժամին դատին տակ. դատախազին խօսած հռչակաւոր ճառին.—

Բարեկամութեան եւ համակրանքի բոլոր երեւոյթները ցուցադրող փուլէ մը կ'անցնի այս պահուս Թուրքօ-սուրիական փոխյարաբերութիւնը, եւ կը սպասուի որ Ֆրանս. նոր դեսպանին՝ Պ. Փոնսոյի Անգարա ժամանումէն յետոյ այս բարեկամութիւնը աւելի ամրապնդուի, քանի որ հեռաւոր Մարոքի ընդհ. կառավարիչ կարգուելէ առաջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մանդատութեան պաշտօնը վարած ըլլալով երկար ատեն՝ Պ. Փոնսօ լաւատեղեակ է սուրիական գործերուն:

Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ այժմ կատարուող բանակցութիւնները կը շօշափեն մանաւորապէս՝ Թուրքօ-սուրիական սահմանագլուխի շրջանին մէջ հրոսակային խումբերու վրայ հսկելու հարցը, ինչպէս նաեւ գէթ այս սահմանագլխէն հեռացումի պարագան այն բոլոր տարրերուն, որոնք Թուրքիոյ մէջ հանրային անդորրութիւնը վրդովելու կ'աշխատին, եթէ երբեք դիւրին չէ այս տարրերուն հեռացումը սուրիական երկիրներէն:

Սուրիոյ եւ Անդրյորդանանի մէջ երեք կազմակերպութիւններ կան Թուրքիոյ դէմ գործող,— Քրտական Հոյպունը, Չերքէզներու ընկերակցութիւնը եւ հայկական Դաշնակցութիւն կոչուած կազմակերպութիւնը: Այս կազմակերպութիւնները կ'ամբաստանուին թէ Թուրքիոյ անդորրութիւնը վրդովելու եւ դաւադրութիւններ սարքելու կը ձգտին: Կ'երեւի թէ Թուրքերու հայեացքով այս կազմակերպութիւններէն ամէնէն վտանգաւորն է Հոյպունը, որ կը ձգտի քրտական պետութիւն մը կազմել եւ որ վերջին տարիներու ընթացքին պատճառ եղաւ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերու յեղափոխութեան: Կ'ըսուի թէ այս կազմակերպութիւնը նոյն ատեն յարաբերութիւն կը մշակէ արքայական նախորդ գերդաստանին եւ մանաւանդ նախկին խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտի հետ: Իր նպատակն է գահազուրկ իշխանին գըլուխին տակ հաւաքել Թուրքիոյ արդի վարչաձեւին հակառակորդները եւ յեղափոխութեան կրակը արծարծել Թուրքիոյ մէջ, ճամբայ հարթելու համար խալիֆայութեան վերադարձին եւ հանրապետութեան տապալումին: Սուլթանական ռէժիմի վերադարձը յաջողցնելով, Քիւրտերը պիտի ստանան թրքական (Մ.Թ. հաւանաբար պիտի ըլլայ քրտական) նահանգներու անկախութիւնը եւ քիւրտ ազգութեան կազմութիւնը:

Քրտական կազմակերպութեան գըլուխը կանգնած է նշանաւոր Հաջօ աղա, որու շուրջը բոլորուած են Թալլի Իպրահիմ փաշա զաւակ մը, Էքրէմ Ճէմիլ փաշազադէ եւ Գասրի Պէտրի Նիզամէտտին Դապաղար:

Հալէպի, Դամասկոսի եւ Ալեքսանտրէթի շրջաններէն այս անհրաժեշտ տարրերը հեռացնելու կը ձգտին Թուրքօ-սուրիական բանակցութիւնները:

Թուրքիոյ մէջ երկիւղատու ընկերակցութիւններէն մէկն է նաեւ Չերքէզներու կազմակերպութիւնը, որ «Անատոլուի անկախութեան պայքար» անունը կրող Թուրքօ-հելլենական պատերազմի միջոցին օգնած էր Յոյներուն: Այս կազմակերպութիւնը Թուրքիոյ հետ կ'առէ նաեւ Ռուսիան: Ան մասնաւոր շրջաններ չունի Թուրքիոյ մէջ անկախութիւն հետապնդելու համար, այլ թրքական հանրապետութեան զանազան մասերուն մէջ ցանցուած չերքէզաբնակ քանի մը գիւղեր ունի, ինչպէս որ քանի մը գիւղեր ալ ունի Սուրիոյ մէջ:

Չերքէզներու կազմակերպութիւնը անուն ստացաւ դաւադրական ձեռնարկներով եւ թուրք պետական անձնաւորութիւններուն դէմ գործուած ահաբեկումներով: Իր յայտնի զոհերէն մէկն է հանգուցեալ Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, որ 1912ին սպաննուեցաւ թրքական Իթթիհատ կուսակցութեան իշխանութեան օրով, կուսակցութիւն մը, որու կ'անդամակցէր Շէվքէթ փաշա: Չերքէզները օսմանեան գահուն պաշտպան նկատած են միշտ իրենք զիրենք եւ սուլթանները անոնց քաղաքական գերիները եղած են յաճախ: Այսպէս, Չերքէզներէ շրջապատուած էր օսմանեան կայսրութեան վերջին սուլթանը Մուհամմէտ Վահիտէտտին:

Չերքէզներու կազմակերպութեան վարիչն է Թարիք Մումթազ, որուն անունը մաս կը կազմէ Թուրքիոյ համար անբաղձալի նկատուած 150 հոգիներու ցանկին:

Գալով հայկական «Դաշնակ» ընկերակցութեան, որուն նպատակներն ու թրքատեաց տրամադրութիւնները ծանօթ են ամէնուն, Թուրքիոյ ապահովութեան ընդհանուր վարչութիւնը տեղեկութիւն ունի թէ այս կազմակերպութեան կայանը Հալէպի մէջ կը գտնուի: Այս կազմակերպութիւնը անցեալ հոկտ. 24ի երեկոյեան ժամը 6ին Հալէպաբնակ Հայու մը տան մէջ գումարեց ժողով մը, որու ատենագրութիւնը Թուրքիոյ ապահովութեան վարչութեան ձեռքը հասած է: Համաձայն այդ ատենագրութեան, ժողովին մէջ որոշուած է որ Հայերը ստանձնեն կատարել այն ինչ որ չկրցան գործադրել Չերքէզները: Այս բացատրութիւնը կ'ակնարկէ Աթաթիւրքին դէմ պատրաստուած վերջին դաւադրութեան: Ասոնք կ'ենթադրեն թէ դաւադրութեան ձախողանքին միակ պատճառն է եղած պատրաստութեան անբաւարարութիւնը եւ կամ դաւաճանութիւն մը, որ պատճառ դարձաւ անյաջողութեան:

Թուրք կառավարութիւնը յատկապէս շահագրգռուած է այս գործունէութեամբ, զոր Թուրքիոյ հակառակորդները կը ցուցադրեն սահմանագլուխէն քանի մը քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Այս պարագան լուրջ բանակցութեան կը մղէ թուրք կառավարութիւնը Ֆրանսական նոր դեսպանին հետ վրդովիչ հարցերուն սահման մը դնելու նպատակով: Թուրք կառավարութիւնը կը ձգտի— եթէ կարելի է— սուրիական բոլոր երկիրներէն հեռացնել տալ խռովարարներն ու թրքական անդորրութիւնը վտանգի ենթարկող քիւրտ, չերքէզ եւ հայ տարրերը, առոր փոխարէն տնտեսական եւ առեւտրական զիջողութիւններ ընելով Սուրիոյ:

Թուրքիոյ ապահովութեան ընդհ. վարչութիւնը ունի մանրամասն անուանացանկը սուրիական բոլոր խռովարարներուն եւ յեղափոխական քարոզիչներուն, բայց չուզեր այս անունները հրապարակել: Ան կրնայ սակայն այս անունները հաղորդել Սուրիոյ Ֆրանս. ընդհ. վարչութեան:

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ԵՐԳԸ

ԽՄԲ.— Ցառաջի ընթերցողները կը յիշեն մահաշունչ երգը.— «Մռայլ Կիրակին», որուն վերջին զոհը եղաւ հեղինակին նշանածը: Այս առթիւ Ցոլք. Քոլոչեան հետեւեալ նկատողութիւնը հրատարակած է Annales-ի մէջ (10 ապրիլ).

Թերթերը կը գրեն թէ, Պուտափեշթի մէջ, 18 երիտասարդներ անձնասպան եղան՝ երգելէ յետոյ մարդասպան երգը՝ Մռայլ Կիրակին.

Ահաւասիկ թարգմանութիւնը այդ երգին.

— «Քեզի սպասեցի երէկ, ծաղիկ ճերմակ վարդերով.
Սպասեցի աղօթք մը հոգւոյս մէջ,
Սպասեցի մռայլկէչ երազներով, կիրակի առտու մը:
Տխրութեան կառքը վերադարձաւ առանց քեզի,
Այդ պահէն ի վեր բոլոր կիրակիներս մռայլ են:
Արցունքներն են միակ ըմպելիքս եւ տրտմութիւնը՝ հացս: (Կրկնել)
Վերջին կիրակիս, ո՛վ սիրականս դուն պիտի գաս ինծի:
Պիտի գտնես դագաղ մը, մահիճ մը եւ պատանք մը:
Դագաղը ծածկուած պիտի ըլլայ ծաղիկներով, ծաղկազարդ ծառի մը տակ:
Ես այնտեղ պառկած պիտի ըլլամ վերջին ճամբորդութեան համար.
Աչքերս պիտի բացուին քեզ տեսնելու համար:
Բայց, մի՛ վախնար այդ աչքերէն
Որովհետեւ նոյն իսկ մահուան մէջ ես պիտի օրհնեմ քեզ,
Իմ վերջին կիրակիս»:

Մահաբեր ոչինչ կայ այս խօսքերուն մէջ: Այլ միայն պարզ մելամաղձութիւն մը, պարզամտութիւն մը, եւ այսքան:

Մենք կարդացած ենք ոտանաւորներ, որոնք շատ աւելի տխուր եւ շատ աւելի մահաշունչ, բայց երբեք մտածած չենք մեռնելու մասին: Ալֆրէտ տը Միւսէի, Վէրլէնի, Պոտլէրի քերթուածները թաթխուած են հոգեւոր տրտմութեամբ եւ մելամաղձութեամբ: Այսուհանդերձ ոչ ոք անձնասպան եղած է կարդալով զանոնք:

Արդեօք եղանա՞կը, այն մարմրող եղանակը, որով կ'երգուի Մռայլ Կիրակին, եղանա՞կն է մեղաւորը: Անհնարին: Պոհեմական հասարակ եղանակ մըն է այդ: Լսած եմ: Մտիկ ըրած եմ իւրաքանչիւր խօսք: Երբեք յուզուած չեմ [illegible]:

Ընդհակառակն շատ յուզուած եմ, ինչպէս բազմաթիւ ուրիշներ, ունկնդրելով Լափարայի Հապանէրային: Մելամաղձոտ է այդ երաժշտութիւնը, ողբերգական, երբեմն նոյն իսկ մահաշունչ, որ կը սեղմէ սիրտը, կ'ողողէ քեզ տխրութեամբ: Այսուհանդերձ դարձեալ, ունկնդիրներէն ոչ ոք մտածէ անձնասպան ըլլալ՝ Օփէրա Քոմիքէն դուրս ելլելէ վերջ:

Թրիսթան եւ Իզոլտի մէջ երգիչ կան միաժամանակ հոյակապ եւ գաւազին: Գ. արարին, Հովիւին [illegible] զանակէն մինչեւ Թրիսթանի պաղ դիակին վրայ խորապէս մելամաղձոտ բամբշտութիւնը, տխուր է ամէն բան — խօսք, եղանակ: Սակայն ոչինչ կը մղէ քեզ անձնասպանութեան:

Հապա Մասընէի Վէրթէ՞րը, որ [illegible] ցուն է յուսահատեցուցիչ տխրութեան մը երաժշտութեամբ մինչեւ Վէրթէրի անձնասպանութիւնը: Այսուհանդերձ ոչ ոք կը փորձուի անձնասպան ըլլալ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 19ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Է.

Էթէլ Հօքին, Էթլընթիք Մընթլիի 1926 սեպտ.ի թիւին մէջ, «Գիտակցութեան հոսանքի վէպը» խորագրով յօդուածին մէջ կ'ըսէ. «Թէ գիրքը գոցելէն վերջ անձերը առարկայական տպաւորութիւն չեն թողուր, այլ տեսակ մը երազային յստակութիւն կը ստանան, որովհետեւ ընթերցողը անոնց ուղղակի չէ նայած, այլ դիտած է ուրիշ անձերու ընդմէջէն»: Այս մեթոտը թէեւ հաստատուն, բայց ոչ ցրուած տպաւորութիւն կը թողու, զգացումը եւ յուզումը սուր եւ անմիջական կերպով կը տրուին»:

Ըստ «Գիտակցութեան հոսանքի» վիպասաններուն, արդի յարաշարժ կեանքը, արդի գիտակցութիւնը այս մեթոտով ամէնէն աւելի ցայտուն կը պատկերացուի: Տիկ. Վըրճինիա Ուուլֆի վէպը «Տիկ. Տէլլուուէյ»ը կնոջ մը մէկ օրուան կեանքի պատկերն է: Տիկինը երեկոյթ ունի, առաւօտ կանուխ տունէն կ'ելլէ ծաղիկ գնելու, կը վերադառնայ, պատրաստութիւն կը տեսնէ, եւ վէպը կը վերջանայ նոյն գիշերն իսկ: Բայց այդ մէկ օրուան կեանքին մէջ կը հիւսուի վէպ մը որ կուտայ ամբողջական կեանքի մը տպաւորութիւնը: Կը տեսնենք որ Տիկինը սիրական մը ունեցած է, որ կը հասնի նոյն օրը Հնդկաստանէն:

Անոնց խօսակցութենէն կ'իմանանք երկուքին անցեալ կեանքը: Կը վերակազմենք նկարագիրները: Ասոնց հետ կապ չունեցող դէպքեր կը պատահին նոյն օրուան մէջ: Մեծ պատերազմի զինուորի մը ողբերգական պատմութիւնը կ'իմանանք եւ որ կը յիմարանայ եւ ինքզինք պատուհանէն վար կը նետէ: Տիկին Տէլլուուէյի ետ-առաջ մտածումներու մէջէն կը ծանօթանանք ամուսնոյն: Անոր լուռ մենախօսութեան միջոցաւ կը հասկնանք թէ ամուսինը զգայուն եւ հանրային գործերով հետաքրքրուող մէկն է, իսկ տիկին Տէլլուուէյ մէկը որ չի հետաքրքրուիր եւ միայն ինքզինքով կը զբաղի: «Միշըլթա արդէն կէս ճամբան ըրած է դէպի իր Արմինիընները (Հայերը), Ալպինէընները: «Տիկին Տէլլուուէյ տեղաւորուեցաւ բազմոցին վրայ դիտելով վարդերը, մարդիկ պիտի ըսեն թէ Քլէրիսա Տէլլուուէյ փճացած մէկն է: Վարդերը աւելի կը հետաքրքրեն զինք քան թէ Հայերը: Հալածուած, անդամահատուած, սառած, անգթութեան եւ անարդարութեան այդ զոհերը (լսած էր որ ամուսինը շարունակ կ'ըսէր) ո՛չ, ոչինչ կը զգար ինք Ալպինէըններուն հանդէպ, թէ արդեօք Արմինիըն էին:

Վըրճինիա Ուուլֆ բացի իր «Դէպի Փարոսը» գեղեցիկ վէպէն՝ տուած է գլուխ գործոց մը Օրլանտօն, որ վիպակի մէջ կ'ըսէ կենսագրութիւն: Ու իրապէս կենսագրութիւնն է անգլիական ոգիին: Շէքսփիրեան շրջանէն մինչեւ մեր օրերը:

Իշխան Օրլանտոյի հետ կը քալենք դարերու ընդմէջէն, ականատես ըլլալով Անգլիոյ հոգեկան, մտաւորական, քաղաքական, տնտեսական զարգացման: Օրլանտօ տղայ է, արու է մինչեւ իր դեսպանութիւնը Պոլսոյ մէջ, հոն 30 տարեկանին սեռը կը փոխուի եւ կը դառնայ շնորհալի կին մը: Ճամբորդելով Ճիփսիներու կամ Եգիպտացիներու հետ, կը հասնի Անգլիա վերստին:

Օրլանտոյի մէջ ամէն դար իր սեփական կնիքը կը կրէ: 19րդ դարու վերջերը ժխեր եւ օթօ նստելէ վերջ փոխադրուելու համար, ներկայ շրջանին համար կ'ըսէ. «Մենք հիմա խորհրդածելու ժամանակ չունինք: Փողոցները բազմամբոխ են: Կեանքի նոյնինքն յօրինուածքը մոգական է: 18րդ դարուն գիտէինք թէ ամէն բան ինչպէս տեղի կ'ունենար: Բայց հիմա օդին մէջէն կը բարձրանամ, Ամերիկայի ձայները մտիկ կ'ընեմ: Մարդոց թռիչքը կը տեսնեմ.

Գրքին մթնոլորտը բանաստեղծական է, եւ այդ շունչով գրուած քիչ վէպեր կան արդի վիպագրութեան մէջ: Երբ գիրքը կը վերջանայ, անոր երկարատեւ հմայքին տակ ինքզինքին հարց կուտայ մարդ թէ ի՞նչն էր վէպին գեղեցկութեան գաղտնիքը: Լեզո՞ւն, ո՞ճը, ոգի՞ն, նկարագրութի՞ւնը: Բոլորը թերեւս: Այս երազի պէս գեղեցիկ, թափանցիկ գիրքը կը թելադրէր անթառամ ծաղիկներու, եղեմական բուրաստան մը:

Ժամանակակից վէպի մէկ թեւը իր նոր տեսութիւններու եւ մեթոտներու — ինչպէս ենթագիտակցական, բնազդական, հում տարրերու, եւ գիտակցութեան հոսանքի — ներմուծումով եթէ բոլորովին չփոխեց վէպին ընթացքը, անհունապէս ճոխացուց սակայն անոր կարելիութիւնները բանալով նոր դուռներ վաղուան վիպագրութեան առջեւ:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԽՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Վերջ)

ԱՄՊԵՐԸ կրնա՞ն անմռունչ կենալ
հեղեղներ:
Ուռին երբեք արմատ չի ձգեր
Մի վստահիր ժամանակը գէշ
դոց հետ:
Սովորական եղէգ մը քամի
չազատ չի տար:
Մի վստահիր ոչ սերմերը եւ ոչ
թանկագին խնամքները ու յարդ
ներ բարիին ու բարիք անոր որ լաւ
մեծանոյնն է:

ԳԻՕԹԷՆ

…եւ յետոյ — «Ինչո՞ւ արթննալ դար… ման չունեցող»

…Ուրեմն, Մռայլ Կիրակին մէջ ոչ …անտարբերութիւնն է, ոչ ալ երաժշ…տութիւնը, որ պատճառ դարձած են …անձնասպանութեան այդ դէպքերուն: …ց պարագային ի՛նչպէս բացատրել …ութիւն անձնասպանութիւնն. …Անձնասպանութեանց համաճա…ր է մը կայ

…ո պակած խառնուածք. — …ութեան նոյնպէս շրջաններէն …, միշտ եղած են մարդիկ որ …անձնասպանութեան փորձած են: Ամէն …երի մէջ, օրինագիրքերը դատապար…ած են անձնասպանութիւնը: Եկեղե…րը պատուիրաններով եւ բա…նները զինուորական օրէնքներով …ր կը պատժեն բոլոր անոնք, …որ հետամուտ են անձնասպանութեան.

…ափոլէոն, առաջին տիրակալ (con-…) նշանակուած ժամանակ, երբ կը …է նոնւմիրգ զինուոր մը անձնասպան եղած է, զինուորական հրահանգ …ը խմբագրէ, ուր կ'ըսուի «Թէ …ւոր մը պէտք է գիտնայ յաղթել …ւ մելամաղձոտութեան, թէ …ական տառապանքի մը տոկալ …իրական քաջութիւն մըն է, …ան մարտկոցի մը թնդացիրին տակ …մալ անշարժ»: Ասոնք կորովի խօսքեր են զինուորական հրամանատարի …բերնով արտայայտուած,— Նափոլէոն, զօրավար մը, հոգեբոյժ մը չէր …:

Անձնասպանութիւնը, մեծ մասամբ, …ւանքն է կազմախօսական վիճակի մը,— այսօր այդ վիճակը կը կոչուի …ոպաստիչ յուզական կազմախօսութիւն.

Յուզական կամ դիւրայոյզ կազմախօսութիւնը, զոր նկարագրած է առաջին անգամ Ֆրանսացի մեծ ջիղաբոյժը՝ Էռնէսթ Տիւփրէ, կը ներկայացնէ յատկանշական ախտանշաններ, — դիւրագրգռութիւն, ջղագրգռութիւն խռովահարութիւն, դիւրաբեկութիւն, կրքոտութիւն, անձկութիւն, ախտաբանական տեւական կամ ընդհատ, նոպայական կամ պարբերական վիճակներ, որոնք կը կազմեն խորքը, «գետինը», որուն վրայ կը ծաղկին յուզական իրական ախտանշանները,— մեհեբատութիւն, կար…ելու վախ, մտավախ մղձաւանջ, …նձկամտութիւն եւ, օր մըն ալ, բարոյական ընկճուածութիւն.

Անկէ վերջ, ընկճուած վիճակը կը …նցնէ մելամաղձոտութեան գետին …ր որուն ընթացքը ոչինչ կրնայ սաստել կամ փոխել:

Մելամաղձոտները իրենց կեանքը կը շարունակեն տաժանքով: Ոչինչ կը հետաքրքրէ այլ եւս զիրենք: Հա…ւոր այնքան սիրելիներ, ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան իրենց …ւաւրին (ամուսին, զաւակներ, …ոց ճակատագրին մասին: Իրենց …ակցութեան ոչինչ կը ներկայա…, այլ թէ, ամէն բան ծածկուած է անտարբերութեամբ, եւ տխրութեան քօղը զիրենք այնքան կը պատածէ, որ այլ եւս ընտանեկան կամ ընկերային ոչ մէկ զգացում կրնայ թափանցել իրենց մեկուսացումէն ներս: Անոնք բոլորովին յուսահատած …, կամազրկուած, ամէն աշխատանքէ զզուած, եւ հետզհետէ աւելի կը …կուսանան:

Բարոյական ցաւ մը կ'ընկճէ զիրենք: Բարոյական այս ցաւը գոյութիւն ունի առանց բացառութեան կազմախօսական մելամաղձոտութեան բոլոր պարագաներուն, նոյն իսկ խակական մելամաղձոտութեան մէջ՝ առանց ժառանգական պատճառի:

Հիւանդները, հակառակ իրենց մտային եւ բարոյական ցաւագին վիճակին, ընկերութեան մէջ կը փորձեն երեւիլ զուարթադէմ եւ, ի գին գերմարդկային ճիգերու, կը շարունակեն իրենց կեանքը. Սակայն ամէն նոր յուզում կ'ազդէ իրենց վրայ բարոյական անաֆիլաքսիք ձեւով, որ կը փոճացնէ իրենց դիմադրութիւնը եւ կ'աւելցնէ յուզականութիւնը:

Այն օրէն ի վեր որ գոյութիւն ունի հոգեբուժութիւնը եւ բժիշկները ըզբաղած են մելամաղձոտներու ուսումնասիրութեամբ, տեսնուած է որ անձնասպանութեան հակումը կանոն դարձած է ողբապատութեան եւ մելամաղձոտութեան պարագաներու մէջ:

Բայց եւ այնպէս կան անհատներ, որոնք անձնասպան կ'ըլլան առանց մելամաղձոտութիւն արտայայտելու: Անոնց ուսումնասիրութիւնը առանձին գլուխ մը կը կազմէ: Հարա-քի-րիով մահուան պարագան փաստ մըն է առոր,— հարց մը որ շատ հետաքրքրական է եւ զոր պիտի ուսումնասիրենք օր մը. Այսուհանդերձ չկայ մելամաղձոտութիւն առանց անձնասպանութեան գաղափարի:

Եզրակացնելով, անձնասպանութիւնը հետեւանք է ողբապատիչ յուզական խառնուածքի: Այսպիսի խառնուածքի մը ենթակայ հիւանդը չի կրնար հանդուրժել կեանքի բիրտ իրականութեան նոր յուզումներուն: Ամէն յուզում կը գերզգայնացնէ զինք, մինչեւ որ օր մըն ալ իր մելամաղձոտ ընկճուած վիճակը դուռ կը բանայ անձնասպանութեան գաղափարներուն: Երգը, բանաստեղծութիւնը կամ երաժշտութիւնը չէ որ անձնասպանութեան կը մղեն զինք, այլ մելամաղձոտութիւնը, որ կը ծագի վշտահար, ախտաւոր գետնի մը վրայ:

Անձնասպանութեանց համաճարակ կա՞յ

—Ի՞նչպէս անձնասպանութեանց համաճարակ գոյութիւն ունի՞: Ո՛չ: Անձնասպանութեան որ եւ է համաճարակ գոյութիւն չունի, չի կրնար ունենալ.

Մելամաղձոտ հիւանդ մը անձնասպան կ'ըլլայ տխուր երգ մը լսելով,— կարելի է: Ուրիշ մելամաղձոտ մը, որ անձնասպանութեան գաղափարներ ունէր, առաջին օրինակին քաջալերուած, կը հետեւի անոր: Ասիկա հետեւողութեան երեւոյթ մըն է, մելամաղձոտի մը վրայ տեսնուած:

Այսպիսի անձնասպանութեան համաճարակ մը տեղի ունեցաւ Վէրթէրի հրատարակութեան ժամանակ: Մելամաղձոտը միշտ կ'ուզէ որ մէկ ուրիշը զինք քաջալերէ՝ գործադրելու համար իր ծրագիրը:

Հունգարիոյ մէջ, ներկայիս մելամաղձոտներ կան, որոնք կը սպասեն նման փորձի մը, քաջութիւնն ունենալու համար կատարելու նոյն եղերական փորձը: Ուրեմն, պէտք չէ մեղադրել երգը, այլ ժառանգականութիւնը, խառնուածքը, նմանողութեան փորձերը:

Կանխարգելիչ միջոցներ եւ դարմանում.— Կանխարգելութիւնը պէտք է կատարուի այն հողին վրայ, որ ենթական տրամադիր կը դարձնէ անձնասպանութեան, եւ այս՝ պէտք է սկսիլ մանկութենէ: Այն մանուկները, որոնք յուզական խառնուածք ունին, առաջին մանկութեան շրջանէն սկսեալ կը յայտնուին իբրեւ տխուր, վեհերոտ, վախկոտ, ծոյլ. Ընդհանրապէս յանդիմանութիւն ու պատիժ կը կրեն:

Ծնողքներ, ուսուցիչնե՛ր, մանուկները հոգի մը ունին որ շատ զգայուն է եւ աչքեր, որոնք կը դիտեն եւ կը ներծծեն ամէն ինչ ենթագիտակցութեան մէջ: Մի՛ յանդիմանէք զանոնք, երբ չեն աշխատիր իրենց ընկերներուն չափ կամ չեն խաղար խենթի պէս: Դուք կը վիրաւորէք անոնց զգայնոտութիւնը եւ կը նուազեցնէք անոնց դիմադրութիւնը յուզումներուն դէմ:

Հոգեբոյժի մը հսկողութեան պէտք է յանձնել այսպիսի մանուկներու դաստիարակութիւնը: Ապագային, պատանեկութեան շրջանին, պէտք է խրախուսել զանոնք իրենց դասերուն մէջ, որպէսզի եռանդ ցոյց տան աշխատելու, «էք» խաղալու: Չափահասներուն մօտ, մելամաղձոտութեան խռովքի շրջանին, պէտք է ջանալ ոգեսպառութիւնը վանել, վերջ տալ անոր որքան կարելի է շուտ, եւ ժառանգութիւնները չգրաւած տակաւին անոր հոգին:

Հոգեվերլուծումը այստեղ մեծ դեր կը խաղայ: Ոչ թէ ինչպէս Ֆրոյտ կը նկարագրէ կամ կը հասկնայ, այլ ֆրանսական բժշկական վարդապետութեան եղանակով: Մեր յիմարաբոյժները ու հոգեբոյժները, Շարքոյէն սկսեալ եւ թերեւս աւելի առաջուընէ, կանգ չէին առներ կատարուած իրողութեան, մելամաղձոտութեան առջեւ, այլ կ'աշխատէին գտնել անցեալը ամէն հիւանդի հոգւոյն մէջ: Հոգեկան դարմանաբանութիւնը պարապ բառ մը չէ:

Երկար պէտք է փնտռել տագնապին ծնուցիչ պատճառները եւ դարմանել զանոնք:

Անձկամտութեան, անդոհանքի, յուզականութեան դէմ բժիշկը իր տրամադրութեան տակ ունի բազմաթիւ դեղեր, որոնք կ'ամոքեն ախտանշանները: Դալով «հոգին» ժառանգող դաստիարակութիւն մը յատուցած խառնուածքները բուժելը քիչ մը երկար ժամանակի կը կարօտի: Դժուար է քանի մը օրէն, նոյն իսկ քանի մը ամիսէն կասեցնել կամ դարմանել ժառանգական յուզական խառնուածք մը:

Համբերութեամբ եւ մեթոտիկ աշխատանքով, ժամանակը լաւ գործածելով, առողջապահական կանոնները յարգելով, ի վերջոյ կարելի է ձեռք ձգել լաւագոյն արդիւնքը եւ կատարեալ ապաքինումը: Բոլոր ջղախտաբաններ եւ հոգեբոյժները իրենց փորձառական կեանքին մէջ արձանագրած են մելամաղձոտութեան դարմանումի եւ խառնուածքի փոփոխութեան դէպքեր:

Եւ այսպէս, նախկին մելամաղձոտներ, որոնք անձնասպանութեան գաղափարներ ունէին դարմանուելով՝ այժմ կը մտածեն որ «գեղեցիկ է կեանքը եւ կ'արժէ զայն ապրիլ», ու կը շարունակեն ապրիլ, երբ այլեւս Մռայլ Կիրակին անգամ չի կրնար սարսել իրենց հոգին:

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ թանաքով, ընթեռնելի եւ մաքուր:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

«Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութիւնը», որ հիմնուած է 1928 մայիս 28ին, Գահիրէի մէջ, արդէն մասնաճիւղեր ունի տասը երկիրներու մէջ,— Եգիպտոս, Սուրիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Պաղեստին, Իրաք, Կիպրոս, Իրան, Հապէշիստան եւ Սուտան: Ֆրանսայի «Համազգային»ը իր մասնաճիւղերն ունի Փարիզի, արուարձաններու եւ գաւառներու մէջ: Փարիզի Կեդր. Վարչութիւնը երկու տարի առաջ կազմած էր իր կանոնագիր-ծրագիրը որ վաւերացուած է Ֆրանսական իշխանութեան կողմէ:

Ըստ սոյն կանոնագրի յօդ. 2ի, Համազգայինի նպատակն է— 1. Հայ ժողովրդին կրթական մակարդակը բարձրացնել հայ լեզուով եւ հայ ոգիով: 2. Օժանդակել նոր սերունդի կրթական եւ ինքնազարգացման գործին, հիմնելով դպրոցական եւ միջնակարգ վարժարաններ, օգնելով նոյնպէս գոյութիւն ունեցող հայ վարժարաններուն: 3. Կազմակերպել հայերէն լեզուով դասագիրքերու պատրաստութեան եւ հրատարակութեան գործը: Նոյնպէս հրատարակել մանուկներու եւ պատանիներու համար ընթերցանութեան գիրքեր, գիտական եւ պատմական աշխատութիւններ եւ պարբերականներ: 4. Կազմակերպել թարգմանական աշխատանք ամէն տեսակ գիտական եւ պատմական երկասիրութիւններու որոնք օտար գրականութեանց մէջ հայ կեանքը կը շօշափեն, իր անցեալի ու ներկայի մանրամասնութիւններով: 5. Հրատարակել հին ու նոր հայ հեղինակներու երկերուն ամբողջական գործը եւ օժանդակել այն բոլոր ձեռնարկներուն, որոնք զարկ կուտան հայ մշակոյթի տարածման եւ ուսմնաման: 6. Միութիւնը իր նպատակները ժողովրդականացնելու համար կը կազմակերպէ հրապարակային հանդէսներ, ժողովներ ու դասախօսութիւններ:

ՅՕԴ. 8.— Իւրաքանչիւր անդամ կը վճարէ տարեկան 12 ֆրանք:

ՅՕԴ. 11.— Ընկերութեան անդամ կրնայ ըլլալ ամէն անհատ որ կը սիրէ գիրքը, հայ դիրքը եւ առ հասարակ հայ մշակոյթը եւ յանձն կ'առնէ աշխատիլ անոր զարգացման:

Ֆրանսայի շրջանի՝ Համազգայինի կանոնագիրը բաղկացած է 24 յօդուածներէ՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն: Այն ինչ որ արտատպեցինք, բաւական է ըմբռնել ընթերցողը գաղափար կազմէ Համազգային ընկերութեան առաջադրութեանց մասին: Համազգայինը կ'օժանդակէ նաեւ հայ թատրոնին, երաժշտութեան եւ առհասարակ հայ արուեստի բոլոր ճիւղերուն:

Համազգայինը ըլլալով զուտ մշակութային ընկերութիւն, ընդարձակ կարելիութիւններով, պէտք է անոր շուրջը հաւաքուին արուեստի բոլոր ճիւղերուն զարգացման նախանձախնդիր անհատներ, տաղէնները՝ իրենց փորձառութեամբ եւ երիտասարդները իրենց թարմ եռանդով:

Համախմբուելով Համազգայինի շուրջը, մենք վստահ ենք որ, կարելի կ'ըլլայ ինչպէս ուրիշ հայաշատ վայրերու, առաւել եւս այս լուսաւոր կեդրոն Փարիզի մէջ, համախմբել հայկական մշակոյթի բոլոր սպասաւորները եւ առեղծել տաքուկ մթնոլորտ մը, խթան հանդիսանալու համար մեր տարագիր ժողովրդի մտաւոր եւ հոգեկան պահանջներուն: Անկազմակերպ ու ցիրուցան վիճակի մատնուած ժողովուրդ մը, համայնք մը անկարող է լաւագոյնս օգտագործել իր հարազատ կարող ուժերը արուեստի որ ճիւղին ալ պատկանին:

Մենք բոլորս համախմբուելով Համազգայինի շուրջը, անկախ մեր պատկանած հոսանքներէն եւ միութիւններէն, ամէն կերպ աշխատինք անոր միջոցով զարկ տալ հայկական մշակոյթին:

Համազգ. Փարիզի Վարչութիւն

Յ. Գ.— Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ, 18 ապրիլ: Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

—•—

Վիէն, 13 ապրիլ (Ցառաջ).—Զատկի առթիւ մեր կոմիտէն եւս կազմակերպած էր երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 11ին, շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր, Հ. Յ. Դ. «Ճամճակ» ակումբին մէջ:

Ընկերներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը տեղ բռնած էր, Ակումբի երկայնքին զետեղուած երկու կարգ սեղաններուն շուրջ: Բոլորն ալ մինչեւ կէս գիշեր, երգեցին եւ ուրախացան, աւանդական հաւկթախաղի զուարճութեան մէջ պահ մը վերյիշելով մեր երկիր Զատիկը հայրենի երդիքներուն վրայ

** Մարտ 5ին ալ, մեր հանճարեղ Կոմիտաս վարդապետի յիշատակին համերգ մը տրուեցաւ, Նախաձեռնութեամբ Լիոնի համերգը կազմակերպող յանձնախումբին: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը:

Երաժիշտ Ա. Մելքոնեան համերգի բացումէն առաջ ամփոփեց վարդապետին կենսագրականը եւ յիշեց զանազան զրուացներ.

Քանի՛ աւելի երգեր երգուեցան, Օր. Ծով. Տէր Պետրոսեանի, Պ. Գ. Գոլոմաննեանի եւ Տէյիրմէնճեանի կողմէ, բոլորն ալ վարդապետին գործերէն: Ա. Մելքոնեան ջութակով կ'ընկերակցէր երգողներուն

Համերգը լրանալէ վերջ, յանձնախումբին կողմէ, Ա. Մելքոնեան շնորհակալութիւն յայտնեց եւ միեւնոյն ժամանակ յայտարարեց թէ դրամը սրտով կը մեկնին Վիէնէն, մինչեւ Վալանս եւ Ս. Էթիէնի մէջ մնալով դուրս եկած էին

Պալ - Աղբիւր

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբաթ տեղի ունեցաւ Հ. Ը. Մ. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը:

Ինը հոգիէ բաղկացած մասնաւոր յանձնախումբ մը կը հսկէր կարգապահութեան եւ գեղարուեստական մասին:

Այս տարուան պարահանդէսը կը զուգադիպի շատ կարեւոր գործի մը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը գնած է դաշտ մը ծանր պարտքի մը տակ մնալով: Ուրեմն հասոյթը պիտի տրամադրուի այդ պարտքին թեթեւացման — ինչպէս ըսին ինձ — եւ իգական սեռի պասքէթ-պօլի խումբի մը կազմութեան:

Այս առթիւ ըսեմ որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը այս տարի լուրջ վստահներ անցուց թէ խաղարկութեան տեսակէտով եւ թէ ներքին կեանքով:

Զօրաւոր կազմակերպութիւն մը դարձնելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ը զէթ Մարսէյլի համար, պէտք է գործէն հասկցող իրական վարիչներ եւ ոչ թէ պատահական մարդիկ, որոնցմէ, աւաղ, շատ տուժեց այս հիանալի կազմակերպութիւնը:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ ընտիր: Ինը հոգինոց իգական նուագախումբ մը կը թնդացնէր սրահը

Վարիէթէ թատրոնէն զոյգ մը պարուհիներ եւ «Մարսէյլ Փրովանսի» անթելի կայանի յայտնի երգչուհի Օր. Միրէյ բուռն ծափեր խլեցին:

Զանազան անակնկալներէ յետոյ, տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը: Գովելի էր յանձնախումբին աշխատանքը:

Թղթակից

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ԹՐԱԿԻԱ

—.—

Պոլսէն կը գրեն Ազգ. Թերթի մը.— Քաղաքական ու հանրային մեծ նշանակութիւն ունի այն նպատակը, որով կ'ուզեն Թրակիան Թուրքիոյ ամէնէն խիտ բնակչութեամբ վայրերէն մին դարձնել: Կառավարութիւնը յամառօրէն կ'աշխատի այդ նպատակի իրականացման համար: Ներգաղթող Թուրքերը արդէն իսկ տեղաւորուած են Թրակիա: Բայց, վերջերս մեծ ճիգեր կը թափուին ստեղծելու համար պայմաններ, որ քաջալերեն այդ վայրին մէջ բնակութիւնը: Ընդհանուր քննիչ, զօրավար Գիրիք, վերջերս եւ տարբերական տեղեկութիւններ տուաւ այդ շրջանի մասին:

Ըստ իր յայտարարութեանց, մասնաւոր ճիգ կը թափուի կառուցանելու համար տիպար տուներ, որոնց համար նիւթեր կը հայթայթուին դիւղերու մօտակայ վայրերէ: Շուրջ տասը տիպարներ ներկայացուած են կեդրոնական իշխանութեանց՝ վաւերացնելու համար: Ասոնցմէ անկախ կը շինուին ուրիշներ՝ տեղաւորելու համար անոնք որ արդէն ներգաղթած են: Այս գարնան պիտի բաշխուին տասը հազար արօրներ, ինչպէս եւ սերմեր: Ասկէ զատ, միջոցներ ձեռք կ'առնուին ամէն նոր տուն օժտելու համար պարտէզով: Ինչպէս եւ մեղուաբուծութեան եւ շերամաբուծութեան զարկ տալու համար: Ընդհանուր քննիչը, որ պատասխանատու է այս գործին եւ Թուրքիոյ չորս կուսակալութեանց համար, որ եւ է մասնաւոր նախարարութեան ենթակայ չէ, այլ ուղղակի կառավարութեան պետին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՖԻՐԴՈՒՍԻ ԵՒ ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻՆ, գրեց՝ Ա. Սարուխան: Ազգ. Մատենադարան: Հատորին կէսը յատկացուած է ֆրանսերէն ուսումնասիրութեան մը,— Firdowci et l'Influence iranienne dans la littérature géorgienne, նոյն հեղինակէն: 1936, գին 1 վ. ֆր.: Վիէննա, Մխիթարեանց տպարան

…ԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

—o—

Միխայլովկա եւ Ջէմպէրէկ գիւղերուն մէջ գտնուող հայկական Զ. գունդին ապստամբող եւ Դիլիջան ապաստանող սպաները եւ զինուորները միանալով տեղական ժողովրդական ուժին՝ թշնամին դիւրաւ քաղաքէն դուրս շպրտած են: Դաւադիրները նահանջի ճամբան բռնած են երբ կը լսեն որ Ա…լի, Կարսի, Սարիղամիշի ապստամբութիւններն ալ զսպուած են: Զ. գունդի մեծ մասը իրենց գնդացիրներով եւ թնդանօթներով գերի մնացած էր Միխայլովկայի Մալականներուն ձեռքը, նոյնպէս անոնց գերի մնացած էին Ջէմպէրէկ հայ գիւղի մեծերը եւ գրեթէ ամբողջ գիւղը:

Նահանջող մեծամասնականները Իջեւանի, Ղազախի, ուղղութեամբ փախչելով սահմանը կ'անցնին Աղստաֆայի վրայով: Յաջորդ առաւօտ մեր զօրամասերը սկսան շարժիլ Զարխեչ գիւղին ուղղութեամբ

Հրամանատար Սեպուհ կարգադրեց որ Ցրդ գունդի իմ վաշտը մնայ Դիլիջան քաղաքին պահպանութեան եւ ներքին անդորրութեան համար: Դիլիջանը կասկածելի կը մնար, որովհետեւ մեծամասնականներու քաղաք մտած առեն բաւական օժանդակած էր անոնց: Ուրեմն քաղաքին մէջէն որ եւ է ապստամբութիւն տեղի չունենալու, հրահանգ տրուեցաւ ինծի զինւորային զօրաւոր պահակախումբեր զետեղել քաղաքին զանազան կէտերուն վրայ եւ շրջան խումբեր պահել:

Յառաջացող մեր զօրամասերը Զարխեչ գիւղէն 3—4 վերստ հեռու երկու թեւի բաժնուելով առաջ կ'երթան, աջ թեւը Ջէմպէրէկի եւ Միխայլովկայի ուղղութեամբ, ձախը Իջեւանի: Վերջին թեւը անարգել, արագ կ'անցնի Իջեւանը, դէպի Ղազախ եւ մինչեւ սահմանը հասնելով կը կանգնի: Առաջին թեւը կռիւի կը բռնուի: Գարագոյունլու ձորին թրքութիւնը եւ այդ շրջանի Մալականները փակած էին այդ հսկայական կիրճին բերանը: Ձորը կ'երկարի մինչեւ Ջէմպէրէկ հայ գիւղը եւ կազմուած է հսկայական եւ անտառոտ լեռներէ, մթին ու խոր անտառներ: Ձորին կեդրոնէն հոսող ջուրին ուղղութեամբ կ'երկարի ճանապարհը, որ կ'անցնի դէպի Գանձակի շրջանը: Ձորին երկարութիւնը գրեթէ տասը վերստ է եւ այս տարածութեան վրայ նստած են 10—12 թաթար հարուստ գիւղեր:

Այս ապառաժ շրջանը մօտ մէկ ամիս զէն ի ձեռին կռուեցաւ մեր ուժերուն դէմ, քայլ մը նոյն իսկ չզիջելով մեզի: Թշնամին ամրացած էր լեռներու ապառաժներուն ետեւ եւ մութ անտառներուն մէջ, անյայտ ու թաքնուած կրակ կը թափէր մեր ուժերուն վրայ, որոնք բաց ճամբէն միայն կրնային յառաջանալ կամ կ'ուզէին բլուրները եւ անտառները բարձրանալ:

Գարագոյունլու ձորը այլ եւս դարձած էր հայկական Տարտանէլը, իսկապէս Տարտանէլի նմանութիւնն ու ամրութիւնն ունէր: Մերիններու զոհերը շատ ու շատ եղան: Հակառակ այս զոհողութիւններուն՝ արդիւնքը ոչինչ էր, մեր զօրամասերը միեւնոյն կէտին վրայ կանգնած մնացած էին:

Ճակատի հրամանատարը՝ Սեպուհ, տեսնելով որ տեղական ուժերով անկարող պիտի ըլլայ այդ անցքը բանալ, հեռագրով պահանջեց Ցրդ գունդը կամ անոր մէկ գումարտակը: Սոյն գունդի Բ. երկրորդ գումարտակը յաղթական Դիլիջան մտաւ: Իմ զօրամասս կը գտնէի, ուրախութիւնս ու հպարտութիւնս անսահման էր, վաշտիս մնացած զինուորները եւ սպաները միասին եկած էին, մեր ուժը կը հասնէր 5 վաշտի, մօտ վեց հարիւր սուին, երկու գնդացիր, 50 ձիաւորներ:

Յաջորդ առաւօտուն, յունիսի առտու մը, դէպի Գարագոյունլու ձորը շարժեցանք այն յոյսով թէ կամ մեր զօրամասը պիտի փճանայ այդ մթին ձորերուն ու անտառներուն մէջ եւ կամ յաղթելով պիտի կրնանք ազատել հայ գերի գիւղերը եւ զինուորները: Դէպի առոյգ մահը կ'երթայինք: Մեր զօրամասին կը հրամայէր Վանի Կարկառցի Մուրատ Թէլոյեանը, նախկին Ֆէտայի խմբապետ մը, երիտասարդ, վառվռուն եւ յանդուգն մէկը: Իր քով ունէր իբրեւ համհարզ ռուսահայ կապող սպայ մը: Մեր զօրամասին միացած էր զրահապատի հրամանատար եւ Սեպուհի սպաներէն Գ. Սիւրմէնեանը՝ իբրեւ ռազմագէտ խորհրդական:

Խմբապետ Մուրատի գումարտակապետութեան անցնիլը մեզի համար (սպաներուս) բաւական անախորժ եւ քիչ մըն ալ անտանելի էր: Լուռ քրթմնջուք մը, դժգոհութիւն մը կար մեր մէջ: Ֆէտայի խմբապետի մը ենթարկուիլը մեզի համար բաւական նուաստացուցիչ էր: Բայց ի վերջոյ կռիւներու ընթացքին մեր արհամարհանքը փոխուեցաւ տաք համակրանքի մը: Մուրատ ամէնուս սիրելի եւ պաշտելի հրամանատարը դարձաւ: Բարձր կրթութիւն, հմտութիւն չունէր, բայց ունէր ռազմական տաղանդ եւ անգնահատելի խիզախութիւն: Յեղափոխական ու հրոսակային կռիւները զինքը աւելի լաւ թրծած, դաստիարակած էին:

Արեւուն վերջին ցոլքերուն հետ, վերջ կը գտնէր մեր յառաջխաղացումը: Անցքի բերանին մօտեցանք, մեր դէմ կը ցցուէին ամեհի լեռներն ու բլուրները, խիտ անտառները մթին ու խոր: Ճանապարհը օձապտոյտ կը մտնէր այդ լեռներու ծոցին մէջ ու կը կորսուէր: Անտեսանելի թշնամին թառած էր բարձր, թաքուած անտառներու խորութեան մէջ:

Գիշերային դիրքերը բռնեցինք, յարձակումը առաւօտեան կատարելու համար: Մեր դէմ երկու լեռնաշղթաներ կանգնած էին զուգահեռ եւ այս երկու լեռնաշղթաներու կեդրոնէն կ'անցնէր ճանապարհը: Երկու վաշտեր յառաջանալով գիշերային պահակախումբեր հաստատեցին, ձախ կողմի պահակավաշտը իմս էր: Աջ լեռնաշղթան Շահտաղն է, որ կ'երկարի Դիլիջանի կանակէն մինչեւ լեռնային Գանձակի սահմանը, որուն աջ լանջերուն տակ տարածուած է Սեւանայ լիճը: Ձախ լեռնաշղթան Մրղուզ լեռներու կոյտն է: Այդ գիշեր երեք ուղղութեամբ խուզարկու խումբեր ղրկած էին, որոնք մթութենէն օգտուելով խորացած էին անտառին կեդրոնները, թշնամիին դիրքերը ճշդելու եւ թէ անոր մէջ խուճապ ձգելու համար: Բոլոր զօրամասերը անձկութեամբ խուզարկու խումբերու վերադարձին եւ անոնց նպաստաւոր, անսպասելի տեղեկութիւններուն կը սպասէին:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(19)

Ֆրանսա Անգլիոյ օգնութեան կը սպասէ

Թէեւ քաղաքական աշխարհին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է եթովպա-կան հարցին վրայ, բայց մտահոգութիւնը երբեք չէ մեղմացած բուն Եւրո-պայի մէջ։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը Անգլիոյ ուշադրութեան յանձնած է Չեխոսլովաքիոյ կացութիւնը, վախնալով գերմանական անակնկալ յարձակումէ մը։ Փարիզ կ'ուզէ իմանալ թէ Անգլիա ինչ դիրք պիտի բռնէ, եթէ Գերմանիա յարձակի Չեխոսլովաքիոյ կամ Աւս-տրիոյ վրայ։ Անգլիոյ տալիք պատասխանէն կախում ունի Ֆրանսայի բռնելիք դիրքը։ Ֆրանսա կ'ուզէ որ Անգլիա նոր երաշխաւորութիւններ ընծայէ, եթէ ինք պիտի կորսնցնէ Իտալիոյ բարեկամութիւնը, եթովպական հարցին պատ-ճառաւ։ Փարիզի մէջ մինչ այն կասկածը կը տիրէ թէ Գերմանիա նոր անա-կնկալ մը կը սարքէ, շատ աւելի կանուխ քան կը սպասուի։

*** Սպայակոյտներու խօսակցութիւնները, որ սկսան ապրիլ 15ին եւ առնուազն մէկ շաբաթ պիտի տեւէին, յանկարծ վերջացան, հինգշաբթի օր։ Այդ օրը երեք երկիրներու պատուիրակութիւնները զատ զատ ժողովներ գու-մարեցին Անգլիոյ զինուորական, ծովային եւ օդանաւային նախարարու-թեանց մէջ։ Այս փութկոտ լրացումը մեծ զարմանք պատճառեց, թէեւ պաշ-տօնապէս կը հաղորդուի թէ մասնագէտները քննած են բոլոր խնդիրները եւ թէ արդիւնքը գոհացուցիչ է։

Լոթենական դղձաւանքը Կեդր. Եւրոպայի մէջ

Չեխոսլովաքիոյ ոստիկանութիւնը հինգ հոգի ձերբակալեց գերմանական սահմանին վրայ, իբրեւ լրտեսներ։ Վերջերս ալ 15 հոգի ձերբակալուած էին Փիլզէնի մօտ, իբրեւ անդամները «Հէն Լայն» կազմակերպութեան, որ բու-նաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, երբ լուծեցին հիթլէրական կուսակցութիւնը։ Չե-խիոյ գերմանախօս ընտրողներուն 70 առ հարիւրը կուսակից են այս նոր կազ-մակերպութեան։

Ամէն օր այս կարգի ձերբակալութիւններ կը կատարուին Հունգարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ լրտեսական մղձաւանջը ջղա-յին վիճակ մը ստեղծած է Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Դեռ շատ չըներ որ Հունգա-րիա 200 Չեխեր ձերբակալեց իբրեւ լրտեսներ եւ մէկ մասն ալ դատապարտեց։ Իսկ Չեխոսլովաքիոյ մէջ դատի կը սպասեն բազմաթիւ Գերմաններ, գերմա-նախօս Չեխեր եւ հունգարական հպատակներ, որոնց մէկը զօրծոն սպայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

15 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ եւ աւելի քան 100 հոգի վիրաւորուեցան Լէմ-պէրկի մէջ, (Լեհաստան), բանուորական յուզարկաւորութեան մը առթիւ, որուն կը մասնակցէին 20,000 գործազուրկներ։ Կատարեալ ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ յուղարկաւորներուն եւ 1000 հետեւակ եւ հեծեալ ոստիկան-ներու միջեւ։ Մեռեալն էր 23 տարեկան գործազուրկ երիտասարդ մը, Քօզաք, որ սպաննուեցաւ անցեալ երեքշաբթի օր, երբ խումբ մը գործազուրկներ յար-ձակեցան աշխատանքի գրասենեակին վրայ։ Կռիւը այնքան կատաղի էր որ փողոցի կառքերը վերի վայր շրջուեցան եւ իբրեւ պատնէշ ծառայեցին։ Ոստի-կանները նախ արտասուաբեր կազեր արձակելէ եւ սուրերը շողացնելէ յետոյ, կրակ տեղացին ատրճանակներով եւ հրացաններով։

ՀԻՆԳ ԶԱՒԱԿԻ ՏԷՐ ՄԱՅՐ ՄԸ ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ Պըրմինկէմի մէջ (Անգլիա), թունաւորած ըլլալով 50 տարեկան հաշմանդամ մը, հիւանդանոցի մը մէջ։ Մահապարտը հիւանդապահուհի մըն էր, Տիկին Ուօտինկթըն եւ թունաւորու-մը կատարած էր կարճ կապելու համար հիւանդին չարչարանքը։ Զօրաւոր միջնորդութիւններ կատարուեցան, դատաւորներն ալ բարեխօսեցին, բայց Ներքին Նախարարը մերժեց թագաւորին գթութեան յանձնել խնդիրը։ Մանր խռովութիւններ ծագեցան կախաղանին առջեւ։ Երեք հազար հոգի խռնուած էին, եւ շատեր ծնրադիր կ'աղօթէին փողոցին մէջ։ Կին մը, որ բուռն պայքար կը մղէ մահապատիժներու դէմ, մասնաւոր ինքնաշարժներ վարձած էր, պայ-քարը վարելու համար։

« ԴԺՈՒԽՔԻՆ ՆԵՐԵՔ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ » Մինոս, Էաք եւ Ռատամանթ, ո-րոնք երկու տարիէ ի վեր կը զբաղեցնեն Փարիզի ոստիկանութիւնը, նորէն գործի սկսած են։ Առջի օր նամակ մը ուղղած են Թատերական հեղինակներու եւ երգահաններու ընկերութեան, սպառնալով օդը հանել… շոգեկառք մը։ Ինչպէս կը յիշուի, այս խորհրդաւոր մարդիկը (թերեւս մէկ մարդ) 5 — 10 անգամ ռումբեր ղրկած էին թղթատարութեան միջոցաւ, զանազան հասցէներու եւ մինչեւ հիմա չեն բռնուած։

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ամէն օր եւ երկրին բոլոր մասերուն մէջ։ Ապրիլ 15ին ընդհ. գործադուլ հռչակուեցաւ չորս գլխաւոր քաղաքներու մէջ, երբ արդէն 10 հոգի սպաննուած եւ բազմա-թիւ ուրիշներ վիրաւորուած էին։ Փարիզի քաղքենի թերթերը կը պնդեն թէ այս բոլոր դէպքերուն պատասխանատուներն են համայնավարները, որոնք կը ջանան խորհրդային իշխանութիւն հաստատել Սպանիոյ մէջ։ Անցեալ օր քանի մը վանքեր եւս կրակի տրուեցան։

*** Մատրիտի մէջ խռովութիւններ ծագեցան առջի օր, յու-ղարկաւորութեան մը առթիւ։ Երեք հոգի սպաննուեցան, իսկ 50 հոգի վի-րաւորուեցան։

ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ժամացոյցը կը սկսի այսօր, 18 ապրիլ։ Չմոռնաք մէկ ժամ յառաջ տանիլ ձեր ժամացոյցը, կէս գիշերին։

Հ. Ց. Դ.

Դ-ասաւ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Թիատմօնթօ Ակումբին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերուն ընկերները, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին. սովորական հաւաքատեղին

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

19 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.20ին

Սալ Կավօ, 45—47 Rue de la Boëtie, մէթրօ Միրոմէնիլ

Կը նախագահէ Գ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Կը խօսին Գ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ Պարթեւեանի։

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝

ՖՐԱՆՍ. ՊԵՏ. ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՅԺԵՐՈՎ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՕՐ. ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ (Թաւջութակ), ՕՐ. ՖՐԻՑ (ջութակ), ՕՐ. ԺԷԿՈՆ (ջութակ), Գ. ԺՈԶԷՖ ԺԻԼ (ծլիքեռոն), Գ. ՖԻՓԷՆ (haut-bois).— 1[er] Prix du Conservatoire de Paris: Կ'երգէ Գ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։

Մուտք՝ 2 ֆրանք, (օթեակները 3 ֆրանք,

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ-Դուման Ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Էքսի Քեռի խումբի, Կըթասիրաց միութեան, Ն. Խաչի եւ «Անդրանիկ» թատերախումբի

19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ։

Կը նախագահէ ընկ. Ն. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ եւ Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԵՆԵՐԳ եւայլն։

«Անդրանիկ» Թատերախումբը կը ներկայացնէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի «ԿՈՅՐ ԱՇՈՒՂԸ» եւ «ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ»։

Զատարսաց եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի կատարուի առաւօտ ժ. 9ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ

19 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Անկէնի լճին դէմ.

Cascade du Lacի սրահը։

Կը դասախօսէ Բժ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.։

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Զ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղի կ'ունենայ 18 Ապրիլ շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին

Maison Mutualitéի մէջ, 24 rue St Victor, Métro Mutualité

Մուտքը ազատ է բոլորին համար։

Ընտանեկան խնջոյք

Թոգատի Եարթմոշ Գիւղի Հայրենակցական Միութեան կողմէ

19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին։

6 bis Bld. Rodin, Issy

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ

Ղեկավարութեամբ Գ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Սալոն Մասսիլիա, Շաբաթ, 18 Ապրիլ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Երկսեռ խումբը պիտի երգէ իր երգացանկին գեղարդ կտորները

Ընտիր ճաշ եւ զօթիյոն Մուտք՝ 10 ֆր.։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները 18 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Cafe Le Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet (Ֆոբուր Մոնմարթրի անկիւնը մէթրօ Cadet։

Օրակարգ՝ առժամեայ վարչութեան հաշուետուութիւն, Նոր վարչութեան ընտրութիւն, զեկոյց Գ. Ա. Ջամալեանի կողմէ Համազգայինի գործունէու-թեան մասին։ Համակիրներէ կը խնդրուի միասին բերել համազանակու-թեանց անդամակներ։

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյի մէջ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I. O.ի երկրորդ բաժանմունքին կանանց կազմակերպութեան

Պատուոյ Նախագահութեամբ Գ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕՅԻ (Երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)

Եւ նախագահութեամբ Գ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻԻ (Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Գուշ սիւ Ռոնի …)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ

Գեղարուեստական հաճելի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու։ Երգ, պար եւ արտասանութիւն. Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն։ Մուտք 3 ֆր.։

(Ձեռնարկին յաջողութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել … կարգապահութիւն, փայելուչ արտաքին եւ երախաներու (13էն վար …) ցակայութիւն։

Թատերական չքեղ ներկայացում

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

18 Ապրիլ 1936, շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին

Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ

Կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով Յ. Պարոնեանի

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ը

Ղեկավարութեամբ Գ. Յ. Ուզունեանի եւ իր սիրողներու կարող խումբին

Մուտք՝ 5 եւ 8 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում Պորսօի մէջ

Կազմակերպուած Արարատ Միութեան կողմէ

19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

Կը ներկայացուի «ԱՐԱԲՕ»

Մուտք 3 ֆրանք

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵՐ ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Կարտինալը այլեւս առանց բողոքե-լու իր անհատական աղօթարանը քաշ-ուեցաւ, իր ուղղութիւնը աղօթքին մէջ փնտռելու։ Ըստ իր պատաս-խանը տուաւ որ թէեւ քաղաքավար եւ հաշտարար, բայց խորքով կորովի էր։

Ասիկա տեղի ունենալիք երկար պայքարի մը սկզբնաւորութիւնն էր. պայքար՝ որով կը փափաքէին Կար-տինալին հեղինակութիւնը նսեմա-ցնել։ Ի վերջոյ երբ պարզուեցաւ թէ ոչ մէկ բան պիտի կարենայ զինքը ետ կեցնել իր անմախ բողոքներէն, իր դէմ շարժում մը ստեղծեցին, որուն ուժ տուողները իր իսկ հայրենակից-ները եղան։

Այդ շարժումը սկիզբները քիչ մը աղմուկ յարոյց թէեւ, բայց շուտով մոռցուեցաւ։ Այդ շրջանին Կարտի-նալը բացարձակ լռութիւն մը պահեց։

Հիմակ անիկա մեծ եկեղեցականէ մը աւելի բարձր մէկը եղած էր. — ազգային ոգիի մարմնացումը։ 1916ին երբ ռ եւ է կերպով «Անկախու-թեան Օր» չունին, Ազգային մեծ հան-դիսութիւնները տօնել բացարձակա-պէս արգիլուած էր եւ ձեռնարկող-ները ծանր պատիժներու կ'ենթար-կուէին, ժողովուրդին աչքերը Կար-տինալ Մէրսիէի վրայ կը յառէին։

Ապարէզ կարդալը Կարտինալ Մէր-սիէի վիճակուած էր։

Պրիւքէլի մէջ խօսած հոյակապ քարոզով մը իր հայրենակիցներու հայրենասիրութիւնը վերաշարժեց։ Սակայն թելադրեց անոնց համբերու-թեամբ տանիլ այս դառն փորձու-թիւններն ու դժուարութիւնները եւ ամէն բանէ առաջ առելութիւն չանու-ցանել թշնամիին հանդէպ։

Արարողութիւնը լրանալէ վերջ, դաշնակը ազգային երգը նուագեց եւ հաւատարիմ ամբոխը շրջապատեց Կարտինալը եւ թափորով եկեղեցիէն դուրս տարին։

Արդէօք Կարտինալը իրապէս երեկ-րին վրայ յարձակողներուն հան-դէպ առելութիւն չանո՞յց։

Հետեւեալ պատմութիւնը թերեւս ասոր պատասխանը տայ։

1916 մարտ 16ին գերմանացի երի-տասարդ տեղակալ մը հիացումով կե-ցած էր Թիւպլեռի հոյակապ արուես-տին առջեւ, որուն նկարները Մալինի Մայր Տաճարին խորանը կը զարդա-րեն։ Այդ միջոցին անոր քովէն երկու քահանաներ անցնելով, տարէցը իր ընկերոջ ըսաւ լատիներէն.

— Այս սպան շատ երիտասարդ է։ Քանի՞ տարեկան կը կարծես։

Տեղակալը՝ որ հարցումը իմացած էր, դառնալով կատարեալ լատիներէ-նով մը պատասխանեց.

— Diem natalem viccsimam Mechliniae hodie habeo (Այսօր Մալինի մէջ 20րդ տարեդարձս կը տօնեմ)։

Քահանան ժպտեցաւ։

— Երկար կեանք եւ երջանկութիւն կը մաղթեմ ձեզ, տեղակալ։ Եկէք այս իրիկուն ինծի հետ ճաշելու։

Ու երիտասարդ սպային մեկնելու առեն Կարտինալ Մէրսիէ արցունքոտ աչքերով օրհնեց զայն։

— Գիտեմ թէ տարբեր հաւատք կը դաւանիք, բայց ասիկա տարբերու-թիւն չըներ։ Կարտինալ մը չէ ձեզ օրհնողը, այլ ծերունի մը որ միշտ քաջութիւն կը փնտռէ գնահատելու համար իր պարտականութեանց, եւ որ կ'օրհնէ երիտասարդ մը որ նմա-նապէս իր պարտականութիւնը գնահա-տելու կ'երթայ։ Տէրը ձեզ պաշտպանէ»։

X

Երբ որոշուեցաւ որ Պրիւքէլի քա-ղաքապետ Մաքսը Կլացի բանտէն Սի-լեզիա փոխադրուի, բերդին հրամա-նատարը, որ իր բանտարկեալին ըն-կած էր համակրիլ, ճամբորդութիւ-նը այնպէս յարմարցուց որ անիկա գիշեր մը Պերլին անցնի։

(Շար.)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնականներու ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Bar de la Poste, 2 rue Colbert։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անդամատոմսով։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒԹ

ԹԷՀՐԱՆ, Հ. Գար. — 200։
ԺԷՕՆԻՍԻԷՕ, Ե. Պետ. — 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Համբ. — 140։
ՍԷՆ ՖԼՕՍ, Ռուբ. — 80։
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ. — 50։
ԹՈՒԼՈՆ, Փառ. — 210։
ՎԵՐՆՈՒՇԷ, Ռ. Եէմ. — 70.50։
ՌՕՇԸՖՈՐ, Գ. Ք. — 100։
ԱՎԻՆԵՈՆ, Լ. Օվ. — 50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կար. — 254.10։
ՔԸՐԸՔԽԱՆ, Մեկ. — 30։
ՆԻՍ, Ա. Գ. — 35։
ՇԱԼԵԹ, Զօհ. — 175։
ՆԻՍ, Մախ. — 100։
ԼԻՈՆ, Ա. Կ.ի հաշիւ. Ց. Վ. — 70։
ՊՕՄՈՆ, Ճգ. — 218.45։
ԱՓԹ, Ա. Ք. — 35։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Օ. Ա. — 50։
ՓԱՐԻԶ (16), Օր. Մ. Օ. — 35։
ՆԻՍ, Իշխ. Ա. — 35։

ՏԻԿ. ՓԱՅԼԱԶՕՈՒՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, իր եղբօր մահուան տարելիցին առթիւ, 25 ֆր նուիրած է Ճավիլի Կ. Խաչի մասնաճիւղին

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 19 ԱՊՐԻԼ [redacted] 19 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3093

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկու խօսք

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Տրտունջ մը,— գլխուն ղարնուած, նկուն, խղճալի տրտասրութիւն մը չէ՞նք ստեղծեր, շարունակ յիշելով ու պատմելով թէ ինչպէս կոտորուեցաւ կամ ցիրուցան ոչնչացաւ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ, 21 տարի առաջ:

— Ի՞նչ օգուտ այս արծարծումէն, ամէն տարի միեւնոյն շրջանին, եւ բոլոր գաղութներուն մէջ:

Լաւագոյն չէ՞ հանգիստ ձգել զոհերը, լռութեամբ յարգելով անոնց յիշատակը եւ մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով ողջռան հոգերուն, մանաւանդ փազուան տագնապներուն եւ անակնկալներուն վրայ:

Գլուխ թիւ մը չեն կազմեր անոնք որ հիմնաւոր եւ ողջամիտ կը գտնեն այս արձակունակ տրամաբանութիւնը:

Կը յիշենք որ, քանի մը տարի առաջ, ռամկավար թերթ մը կը թելադրէր կարճ կապել ապրիլեան սգահանդէսները, չարք մը պատճառաբանութիւններով:

Առանց այս երեւոյթներուն ալ, շատոնց սկսած է նուաղիլ պանծութիւնը, նա՛եւ այս ճակատին վրայ:

Բաղդատեցէք նախընթաց տարիներու հետ, եւ դժուար չէ գտնել տարբերութիւնը

Շատ մը վայրերու մէջ, տարեդարձին արծարծումը ձգուած է պատահականութեան: Այսպէս կոչուած ազգային իշխանութիւնները ընդհանրապէս կը խուսափին իրենց պարտականութենէն, անհոգութեամբ, մտավախութեամբ կամ բանդիտութեամբ: Եկեղեցին մնացած առեն՝ կը յիշեն էջմիածնի կաթողիկոսին կոնդակները (քանի որ Տօնացոյցէն ալ ջնջուեցաւ այս տարեդարձը):

Եթէ շատ մը գաղութներ տակաւին նախաձեռնողութեամբ կապուած են ժողովրդական սգահանդէսներու գեղեցիկ աւանդութեան, այդ կը պարտին ոչ - պաշտօնական ազդակներու, Դաշնակցութեան, երիտասարդական եւ Հայր. Միութեանց եւ մանաւանդ Զ. Ռ. Միութեան, որ իսկական ժառանգորդն է:

Եթէ գաղութի մը մէջ Զ. Ռ. Մ.ը տկարացաւ եւ ուրիշ օրկան մը չստանձնեց նախաձեռնութիւնը, ինքնին ջուրը կ'իյնայ սգահանդէսն ալ: Օրինակ՝ Մարսէյլը (քաղաք), որ ամէն տարի կանոնաւորապէս կը կատարէր իր պարտականութիւնը, դեռ չէ ձեռնարկած որ եւ է աշխատանքի եւ Գոմոնի արուարձանէն լսուեցաւ առաջին ձայնը:

Վախ չունի՞ք որ, այս ընթացքով, ապրիլեան տարեդարձն ալ վերածուի պանդուխտի յուղարկաւորութեան մը,— անտէր եւ անձայն:

Մինչդեռ, քսան տարի առաջ, կ'ըսէին թէ ժողովուրդին կէսը յուղարկաւոր է միւս կէսին...

×

Դառնալով տրտնջացողներուն, կը կարծենք թէ մտքի ծուլութեան հետեւանք է ինչ որ կ'ըսեն:

Անշուշտ, վհատեցուցիչ է, երբ մարդիկ տարիներ անվերջ կը խօսին ջարդուած ըլլալու հոգեբանութեամբ, եւ չեն վերլուծեր աշխարհատարած սպանդին բուն էութիւնը:

Եթէ Թուրքը ջարդեց — եւ միշտ սուր կը պահէ դանակը — կը հետապնդէր հիմնական նպատակ մը, որ իր գլխուն մէջ տեղաւորուած է իբրեւ տեւական մղձաւանջ մը:

Թուրքը ջարդեց, որովհետեւ իր դիմացը, իր լուծին տակ ունէր ժողովուրդ մը, որ ազատութիւն կը պահանջէր,— իր անկարելի բոյնը՝ արեւուն տակ, իբրեւ լրացուցիչ մէկ մասնիկը առեղծուածային մարդկութեան:

Ի՞նչ ունէինք մենք, այդ հիմնական եւ ժառանգական քաղաքականութեան դէմ:

Մեր պապերուն իմաստութի՞ւնը:

Թող մատ բարձրացնեն անոնք որ կը հաւատան թէ այդ իմաստութիւնը կրնար խափանել չարիքը, աշխարհատարած փոթորիկի մը ալեկոծութեան մէջ:

Մեր բաղդ՞ը կը,— բայց նոր սկսեր էինք մտածել այդ մասին: Ե՞ւ ո՞ւր կրցեր էինք հասնիլ, երբ հասաւ ճակատագրական ժամը:

Մինչ մենք անվերջ կը պարծենայինք մեր յառաջդիմութեան, քաղաքակրթութեան եւ ուրիշ առաքինութեանց տարփողումով, մեր աչքերն ուղղած «մարդասէր» Եւրոպային եւ ոտքերը գետնէն կտրած, Թշնամին աղ ու հաց չէր բաժներ: Ա՛ն ալ կը հետեւէր օրուան յորձանքին, եւ սերունդ կը հասցնէր, աւելի արդիական մեթոտներով իջեցնելու համար տապարը:

Ի հարկէ, ուժերու եւ հնարաւորութեանց կռիւ էր, եւ եթէ մեր փլուզումն եղաւ անհրաժեշտ, այդ չի նշանակեր թէ Թշնամին աժան ազատեցաւ:

Ու եթէ ան իր երկրին մէջ է այսօր, ամուր նստած մեր հայրենի հողին վրայ, այդ իրողութենէն չի հետեւիր թէ հատուցման բոլոր ելքերը վերջնապէս փակուած են մեր առջեւ:

Թուրքը յաղթութիւն տարած եղաւ իր պատմութեան ամէնէն յուսահատական, ճակատագրական մէկ շրջանին:

Ի՞նչպէս,— հաւատալով եւ պայքարելով:

Այդ հաւատքն ու պայքարը, յարատեւելու եւ մարտնչելու վճռականութիւնը երբեք չեն պակսած այս ժողովուրդին: Ապացոյց՝ իր մանրանկար հայրենիքը, դղրդացին փլուզումէն անմիջապէս վերջը:

Արդ, արծարծելով ապրիլեան սարսափներու յիշատակը, այս ժողովուրդը ոչ թէ ընկճուելու եւ թշուառանալու երեւոյթ մըն է որ կը պարզէ, այլ իր ուխտն է որ կը նորոգէ, — հատուցումը իր առդար դատին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

Ա. Դ. Խորհուրդը կը գումարուի մայիս 11ին նոր մը գտնելու համար

Ուրբաթ օր ծանր ձախողանք մը կրեց Ազգերու Դաշնակցութեան Տասներեքներու յանձնախումբը (Ա. Դ. Խորհուրդը, առանց Իտալիոյ):

Ինչպէս կը յիշուի, յանձնախումբին նախագահը եւ Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը պաշտօն առած էին իմանալու Իտալիոյ հաշտութեան պայմանները, խօսակցելով Հռոմի ներկայացուցիչներուն հետ: Այս վերջինները վերապահելով բուն հաշտութեան պայմանները, յայտարարեցին թէ Մուսոլինի կ'ուզէ ուղղակի բանակցիլ Եթովպիոյ հետ, առանց Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան, եւ ոչ թէ Ժընեւի, այլ Զուիցերիոյ ուրիշ մէկ քաղաքին մէջ. Միեւնոյն առեն Մուսոլինի կը մերժէր որ եւ է զինադադար:

Երբ Ազգաժողովին պատուիրակները հաղորդեցին այս տեղեկութիւնը, 13երու յանձնախումբը նոր ժողով մը գումարեց: Մինչ այս մինչ այն, պատուիրակները խորհրդակցեցան նաեւ Եթովպիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք բացարձակապէս անընդունելի գտան Իտալիոյ պայմանները եւ յայտարարեցին թէ կրնան բանակցիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր ուխտին տրամադրութեանց:

Այս անելին առջեւ, Պ. Փօլ Պոնքուր, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, անձամբ դիմեց պարոն Ալոյզիի, խնդրելով որ կարելին փորձէ, գոնէ զինադադար մը կնքելու համար: Իտալիոյ պատուիրակը որ եւ է յոյս չունենալով հանդերձ, դիմեց Հռոմ, բայց մերժում առաջ: Ասոր վրայ 13երու յանձնախումբը նիստ գումարելով հաստատեց թէ հաշտութեան ձեռնարկը ձախողած է: Այս առթիւ որոշուեցաւ արտակարգ նիստի հրաւիրել Ա. Դ. Խորհուրդը, մայիս 11ին: Տասներեքներու յանձնախումբը այս ժողովին պիտի ներկայացնէ իր հրաժարականը, վերջացած համարելով իր պաշտօնը: Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ խնդիրները պիտի քննուին միեւնոյն առեն:

Մարտի սկիզբն էր որ 13երու յանձնախումբը կոչ մը ուղղեց երկու պատերազմիկներուն, իբրեւ վերջին պատեհութիւն: Այդ առթիւ կ'ըսուէր թէ 48 ժամ սահմանուած է պատասխանի համար: Անկէ ի վեր հօթը շաբաթ անցաւ, Մուսոլինի մերժեց Ազգաժողովին հրաւէրը՝ զինադադարի համար, բայց քարիւղի արգելքը չգործադրուեցաւ, հակառակ եղած ազդարարութեանց: Այժմ ալ հաւանական չէ որ նոր պատիժներ սահմանուին: Ուրեմն ջուրը ինկած կ'ըլլան անգլիական ծրագիրները, քանի որ 18երու յանձնախումբին մէջ ալ (պատժական) երկուքի բաժնուած են: Ու այժմ խօսք չկայ հաստատուած պատիժները վերցնելու մասին: Իրազեկներ կը հաւատան թէ անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտները մօտեցած են իրարու, այս վերջին ձախողման հետեւանքով, եւ շնորհիւ Պ. Փօլ Պոնքուրի ճարտարամտութեան: Լոնտոն այժմ իր յոյսը դրած է Ֆրանսայի երեսփ. ընտրութեանց վրայ, կարծելով թէ յաղթանակը պիտի շահին ձախերը, իսկ ձախակողմեան դահլիճ մը բացորոշապէս պիտի հետեւի Ազգաժողովին քաղաքականութեան: Այդ պարագային հաւանական է որ արտաքին նախարարութիւնը յանձնուի Փօլ Պոնքուրի կամ Էռիոյի.

Տասներեքներու յանձնախումբին ձախողման առթիւ, ֆրանսական մամուլը աւելի ուժգնօրէն կը պահանջէ վերջացնել պատերազմը, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ողբալի վիճակի մը մատնուած է: Թերթ մը զայրացած եւ ծաղրականօրէն կը կոչէ Ազգաժողովը, «Մաթէնը՝ «Բաբելոնի աշտարակ»: Ժընեւէն քաշուելու տեսակէտն ալ կը պահէ իր ուժը:

Ընդհ. կարծիքը այն է թէ իտալական բանակը Ատտիս - Աբէպա պիտի մտնէ մինչեւ ապրիլ 21, քանի մը օր առաջ կամ վերջը, հետեւաբար այլեւս աւելորդ է նոր ծրագիրներ մշակել:

Ի՞նչ կը խաղին Հապէշները

Հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն Եթովպիոյ կայսեր շարժումներու մասին: Իր տեղը գաղտնի կը պահուի, բայց կ'ըսեն թէ ապահով դիրքի մը մէջ քաշուած է, 20,000 հաւատարիմ զինուորներով: Ուրիշ աղբիւրէ մըն ալ կը հաւաստեն թէ կազմ եւ պատրաստ կը պահէ օդանաւ մը, ի հարկին փախչելու համար: Կառավարութիւնն ալ կը պատրաստուի հեռանալ Ատտիս Աբէպայէն, անխուսափելի գտնելով անոր անկումը:

Կռիւները կը շարունակուին Հարարայի ճակատին վրայ (Օկատէն): Լուրի մը համաձայն, Հապէշները հրաշակերտ կռիւներ պիտի մղեն, պատերազմը քաշքշելու համար մինչեւ անձրեւարեր եղանակը, որ շատ նպաստաւոր է իրենց համար:

Իտալիոյ եւ Անգլիոյ յարաբերութիւնները աւելի բարդ հանգամանք ստացած են այժմ, քանի որ Իտալացիները գրաւեցին Ցանա լիճը, որ գլխաւոր ակունքն է Կապոյտ Նեղոսի: 1925ի պայմանագրութեամբ, Եթովպիոյ այս մասը կը կազմէ անգլիական շրջանակ: Իտալացիները կ'ուզեն իբրեւ գրաւական պահել այս շրջանը, ազդելու համար Անգլիոյ վրայ:

Իտալական օդանաւեր նորէն սաւառնեցան Ատտիս Աբէպայի վրայ, թռուցիկներ ցրուելով եւ զանազան հրթիռներ արձակելով, իտալական դրօշին գոյներով:

ԳՈՒՐԱՆԸ օտար լեզուներու թարգմանելու համար յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Եգիպտոսի մէջ, նախարարական խորհուրդին որոշումով եւ միաբթիին հաւանութեամբ: Մեծ բարենորոգում մը կը համարուի այս կարգադրութիւնը, քանի որ Գուրանը մինչեւ հիմա արտօնուած էր միայն արաբերէն:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ կը կատարուին ամերիկեան հպատակութեան համար, իբրեւ հետեւանք Եւրոպայի խռովեալ կացութեան: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը արտօնութիւն խնդրեց, պաշտօնեաները աւելցնելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՈՒԹՈՆԻ ԿԱԹՍԱՆ ԵՒ ԱՐԻՒՆԸ ՑՈՐԴԱՀՈՍԱՆ

Պէյրութի մեր թղթակիցը մեզի դրկած է նկարագրութիւնը Անթիլիասի ամերիկեան միութենական, որ կատարուեցաւ մարտ 29ին:

Կառոցեալ խառնիճաղանճ մը, ուր իրար խառնուեր են ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ հոգի, ծեր, մանուկ, երիտասարդ, այր, կին, հաւաքուած են ամէն տեղ: Ինչպէս եւ յիշուն սովորական ռամկաններ, «առ ի զգուշութիւն»:

Ի՞նչ տարակոյս որ ոչ միայն բազմաթիւ այլանդակութիւններ, այլ եւ արկածներ պատահած են, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի կարդաք յաջորդ շաբթու:

Այս առթիւ մեր թղթակիցը նաշուեր է որ քսան հազար ուխտաւորները երթեւեկի համար ծախսեր են 160 հազար ֆրանք, իսկ միութենականին հասոյթը եղեր է միայն 11,000 ֆր.:

Այս չէ որ կը հետաքրքրէ զիս:

Մեր թղթակիցը կը պատմէ թէ իր մշտուկը այնպիսի չափերու հասած էր որ, «հաւատացեալ ժողովուրդը նորա կը խուժէր, թաշկինակները միութեան կաթսային քսելու համար, խաչուածի սուրբներու պաշտպանութեան տակ»:

Ու յիշեցի Ապրիլ Տասներէկի տօնակատարութիւնը:

Ուրեմն, աւանդական միութեան կաթսան կրնայ շարժման մէջ դնել, պեկնել, ծփուն ծովի մը վերածել քսան հազար հանդիսականներ, իսկ ապրիլ Տասներէկի յորդահոսան արիւնը կը խոժէ միայն հարիւրաւորներ, շատ - շատ 1000—2000 հոգի, ամէնէն շէն քաղաքին մէջ: Այն ալ՝ իբրեւ «ազգասիրական» սովորութիւն: Եւ յանձնքս երկու թեւի բաժնուելու պայմանով...

Իսկ միւս տասնեակ հազարնե՞րը:

Հապա այս ամենագէտ «աւետումնկաննե՞րը»:

Կրնամ վստահ ըլլալ թէ՝ անոնց ամէնէն տրդիականը կամ աշխարհաքաղաքացին ալ պատրաստ է կարգի սպասելու, որպէսզի թաշկինակը միւռոնի կաթսային քսէ կամ սրբազանին վեղարին քսուի:

Բայց,— ա՜հ, մի՛ պահանջէք այդ զոհողութիւնը,— չի՛ կրնար մօտենալ Ապրիլեան տարեդարձին:

Չի՛ կրնար, որովհետեւ պիտի հարկադրուի եթէ ոչ թաշկինակը աչքին տանիլ, գոնէ ոտքի կենալ, մէկ վայրկեան: Եւ դառն ստիպել ապրիլեան սերունդէն:

Կը կարծէ՞ք թէ այսքան սեւ պիտի ըլլար մեր ճակատագիրը, եթէ, քէր հարիւր տարի առաջ, վարժուած ըլլայինք մեր թաշկինակները թաթխել արեան գետերուն մէջ, ցամքեցնելու համար մեր փէտույլներուն վէրքերը, փոխանակ միշտ միւռոնի կաթսանրուն քսելու

ՎԱՀԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

Զ. Ռ. Միութիւնը կը հրաւիրէ Հայ Սպայից, Կամաւորներու Միութեանց անդամները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտները եւ հայ երիտասարդութիւնը մասնակցիլ, այսօր Կիրակի, ժամը 10ին իրենց բափօրին, ծաղկեպսակ մը դնելու համար Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին վրայ, յանուն Ապրիլեան հայ նահատակներուն: Թափօրը պիտի կազմուի Մեթրօ Էթուալ Ն.ի բերանը:

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ:

ՏԷՍԻԷ, ՀԱԲԷՇՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԸ ԵՒ ԱՄԷՆԷՆ ԱՄՈՒՐ ԴԻՐՔԸ ՈՐ ԻՆԿԱՒ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԶՕ՞ՐՔ ՂՐԿԱԾ Է ՏԱՐՏԱՆԷԼ

Բանակցական պատասխանները դէպի Էնկիւրի

Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ թրքական զօրքեր արդէն գրաւած են Նեղուցներու ապազինեալ շրջանը, համաձայն Աթաթիւրքի նախագահութեամբ գումարուած ժողովի մը որոշման: Թիւթէյի թղթակիցը հարցուցած է թէ անհի՞մն են այս առթիւ շրջած լուրերը: «Այո, անհիմն են», կրկնած է Անատոլուի գործակալութեան ներկայացուցիչը:

Իրազեկ շրջանակներու մէջ հաւատ չեն ընծայեր այս հերքումին:

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է խորհրդակցութեան հրաւիրել Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Ճափոնի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Խ. Միութեան, բրիտանական գաղթավայրութեանց եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները, հաւաքաբար վճռելու համար Նեղուցներու վերազինման խնդիրը:

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ շուտով արտօնութիւն պիտի տրուի Թուրքիոյ, վերազինելու համար ապազինեալ շրջանը: Բոլոր շահակիցները կը յուսան դիւրութեամբ ստանալ Ազգաժողովին վաւերացումը:

Լուրի մը համաձայն, Թրքական կառավարութիւնը տեղեկացուցած է Անգլիոյ թէ Նեղուցներու վերազինումը երբեք սպառնալիք մը չպիտի դառնայ բրիտանական կայսրութեան հաղորդակցութեանց համար, թէ ընդհակառակն ամրացնելով Տարտանէլը, Թուրքիա արժէքաւոր ազդակ մը պիտի կազմէ արեւմտեան Միջերկրականի մէջ, որ եւ է զինեալ յարձակման դէմ:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ «Ֆրանսա ուղղակի շահեր չունի այս հարցին մէջ եւ կ'ուզէ ամբողջովին Ազգերու Դաշնակցութեան հայեցողութեան ձգել որոշումը: Ֆրանսա շատ յա

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ

Հետաքրքրական նիւթ մըն է ուսումնասիրել մեր գրականութեան ազդեցութիւնը հայ քաղաքական օրիանթասիոնին վրայ:

Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ, քաղաքական կեանքն է, որ կ'ազդէ իրենց գրականութեան վրայ,— մեր մէջ գրականութիւնն է որ ուղղութիւն է տուեր քաղաքական կեանքին: Պատճառները պարզ են:

Օրուան տոնը, զոր կը սահմանեն մեր Ազգային Ատելութեան (ատելութեան մէջ գտնելով վրէժխնդրութեան երանգ մը), առիթ կը համարիմ վերաքննելու մեր ազգային թշնամական զգացումներուն կառուցուածքը եւ ուժը:

Սկիզբէն ի վեր, մեր թշնամական զգացումները գունաւորեր ենք աւելի քրիստոնէական քան ազգային յաւակնութիւններով,— ասկէ՝ մտաւորական կուրութիւն մը, որ մեզի արգիլեր է տեսնել հեռաւոր թշնամիները:

Հայկական դատին միա՛կ թշնամին համարեր ենք, հինէն ի վեր, Թուրքը միայն ու միայն Թուրքը, եւ այս՝ հետեւելով երեք դպրոցներու.

1.— Հայ հին պատմիչներու դպրոցը (քրիստոնէութիւն).

2.— Հայ ժամանակակից գրողներու դպրոցը (եւրոպական ազդեցութիւն):

3.— Միսիոնարներու դպրոցը (Ամերիկեան եւ այլուր հաստատուած ամերիկեան եւ անգլիական շօշափուկները):

Երկար պիտի չծանրանամ հին դպրոցին վրայ: Քրիստոնէութի՛ւնն է, որ, այդ շրջանին, կը խօսի Հայուն հոգիին, կը թելադրէ ճակատ յարդարել խաչին ներշնչումով, (ի՛նչ հետաքրքրական նիւթ ցոյց տալ Եւկեդարու մեր մտաւորական կեանքին ու քաղաքական պայքարներուն մէջ, ազգային ու քրիստոնէական հակընդդէմ մտահոգութեանց ատրճանաչափը): Ու եթէ երբեմն հայ քաղաքական վարիչներ գործակցեր են մահմետական ուժերուն, հայ կղերական պատմիչները չեն հանդուրժեր՝ վրէժ են լուծեր, իրենց հասկցած ձեւովը խմբագրելով մեր պատմութիւնը,— այսինքն ազգային զգացումը խեղդելով քրիստոնէական զգացումին մէջ: Քանի՛ քանի՛ նման դէպքեր տեղի ունեցեր են արաբական տիրապետութեան շրջանին, Բագրատունեաց հարստութեան օրերուն, Կիլիկեան իշխանութեան ժամանակ, երբ մեր քրիստոնէացած եկեղեցին դաւաճաներ է ազգային քաղաքականութեան: Աւանն է, այժմ այստեղ, ըսել թէ, ո՛չ հայ եկեղեցին չէր, որ, մինակը, պաշտպանեց հայ ժողովուրդին գոյութիւնը,— այդ հինցած ու մաշած տեսակէտը ծիծաղ կը պատճառէ հիմա: Եթէ չըլլային հայկական diasporaն ու հաստուածները, որոնք jeu de balanceի դեր են կատարած՝ նպաստելով մեր «ազգապահպանումին» ընդմէջ դարերու,— ի՛նչ հետաքրքրական նիւթ մը եւս այս, ցոյց տալ, մեր պատմութեան մէջ, նախարարական տուներու, աշխարհագրական միութիւններու, առեւտրական կազմաւորումներու, քաղաքատնտեսական մակընթացութիւններու jeu de balance,— շատո՛նց կը դադրէր ապրելէ հայ ժողովուրդը:

Շատ կարեւոր է երկրորդ դպրոցը: ժամանակակից գրողներն են, որ, նախ քրիստոնեայ դրիչներէն ազդուած, յետոյ եւրոպական աշխարհակալական քաղաքականութենէն թունաւորուած, կը կրկնէին խաչակիրներու պատմութեան շրջանի դէպքերը:

Ի՛նչքան նման է Աբովեանը իր դերքով Ռուսերուն առջեւ, Կիլիկեան շրջանի հայ քաղաքական միտքին՝ խաչակիրներուն առջեւ: Դասական է այլ եւս Աբովեանի խաչակրութիւնը Թուրքին դէմ (դիտե՞ր էք, ան կը շփոթէ Թուրքը, Քիւրտը, Պարսիկը՝ որովհետեւ մահմետական են),— եւ Աբովեանի հետեւեցան մեր գրողներէն շատեր: Բայց մեր քաղաքական կեանքին բերած իր գրականութիւնով՝ Աբովեան պարզապէս երկրորդ տպագրութիւնն է Ներսէս Աշտարակեցիի: Ինչպէս այս խաբուած կաթողիկոսը, խաչը ձեռքին եւ սպիտակ ձիու մը վրայ, կ'առաջնորդէր ռուսական բանակը դէպի Երեւան, այնպէս ալ Աբովեան կ'աղաղակէր բանաձեւելով հայ քաղաքական օրիանթասիոն մը — «Օրհնեցէք Ռսի ոտքը»:

Ատելութիւնը ընդդէմ մահմետականութեան, Աբովեանի գրականութիւնով, առաջնորդ դարձաւ ռուսապաշտութեան: Այնուհետեւ Ռուսն էր որ կը մտնէր Հայուն հոգիէն ներս ու կը խառնուէր մեր քաղաքական ցանկութիւններուն բանաձեւին: Ռուսը տեղաւորուելով մեր հոգիին, մեր գրականութեան, մեր քաղաքական մտածումին մէջ, սկսաւ աշխատցնել մեզ զգացումներն ու միտքը ի նպաստ ռուսական քաղաքականութեան: Շուտով Հայը, Կովկասի մէջ, դարձաւ անվնաս, բոլորովին ապոլիտիկ տարր մը ինչպէս կը կոչէ Դ. Անանուն: Այնքան անվնաս որ ազգային մտահոգութիւններ կը զոհէր ռուսական տնտեսական եւ քաղաքական տիրապետութեան: Սակայն Ռուսը գիտցաւ այդ ապաքաղաքական տարրը փոխակերպել քաղաքական տարրի՝ միշտ պարպած ազգային կենդանութեան վտանգէն, երբ աւելի որոշ դարձան արեւելեան Թուրքիոյ մասին վրայ իր ունեցած ցանկութիւնները: Ի՛նչ կը հետապնդէր Ռուսիա, Կովկասի մէջ, Թուրքիոյ կռնակը: Հաւերն ալ գիտեն, հիմա: Անցեալ դարուն, Թուրքիոյ հետ Ռուսիա կը կնքէր համաձայնութիւն մը, որուն մէկ յօդուածով՝ Թուրքիա յանձն կ'առնէր օտար ոչ մէկ պետութեան վստահիլ երկաթուղիի հաստատումը արեւելեան նահանգներուն մէջ: Այս պահանջով, Ռուսիա կ'արգիլէր անգլիական եւ ամերիկեան դրամագլուխին թափանցումը դէպի իր երկրին սահմանները եւ դէպի «տաք ծով» երկարող իր ճամբուն վրայ: Երկաթուղիներու շինութեան վրայ դրուած այս արգելքը կը նպաստէր նաեւ հայկական խռովութիւններուն, որոնք կ'ընթանային իր ուզած ձեւով:

Ռուսիոյ այս արգելքին դէմ, որ քաղաքական ու տնտեսական հանգամանք ունէր, եւ ի հեճուկս Ռուսիոյ՝ Եւրոպայի շօշափուկները թափանցումի գործը կը կատարէին այս անգամ կէս - կրօնական, կէս - կրթական առաքելութիւններով: Եւ Ռուսիա կը պարտաւորուէր կռուիլ ոչ միայն անգլիական եւ ամերիկեան տնտեսական թափանցումին, այլ եւ անգլիական եւ ամերիկեան մտաւորական թափանցումին դէմ: Մարբերդի քոլէճները եւ հայ բողոքականներու թուայէս աճումը կը վտանգէին օրթոտոքս Ռուսիոյ ազդեցութիւնը եւ անոր հարաւային քաղաքականութիւնը: Ահա թէ ինչու Ռուսիա քար նետեց մեր կրօնական աւազանին մէջ՝ պղտորելու համար ջուրը, ճիշդ ինչպէս նոյն խաղը կը փորձէին, Պոլսոյ մէջ, Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները, Ամերիկացիներն ու Իտալացիները՝ արիւնալի գզուըստուք մը կազմակերպելով լուսաւորչական, բողոքական, կաթոլիկ կոչուած հայկական դանդուածներու միջեւ: Արդարեւ, դժուար չէր, Ռուսիոյ համար, օգտուիլ Հայոց կրօնական վէճերէն, վիժեցնելու համար անգլիական, ամերիկեան եւ Ֆրանսական թափանցումը կրօնա - կրթական ճամբով: Եւ այդ վէճերը անմիջապէս արձագանգեցին մեր գրականութենէն, մեր դպրոցներէն, եւ այս ճամբով՝ մեր ազգային կեանքէն ներս: Եթէ Աբովեան շատ վախկոտ ձայնով մը միայն պահանջ դրաւ, որ օրթոտոքս դառնան Հայերը, իրմէ վերջ եկան Մուրացանները եւ Մեղուները, որոնք կը պնդէին թէ բողոքականները եւ կաթոլիկները Հայեր չեն, ճիշդ ինչպէս Պոլսոյ մէջ, կը յայտարարէին Ցակոբ պատրիարքները: Եւ ահա դարձեալ իրար կ'իյնային Հայերը եւ կը հոսէր Հայուն արիւնը: Ռուսիա տարբեր աչքով կը դիտէր Հայոց այս կռիւը,— լուսաւորչականներու պայքարը բողոքականներու եւ կաթոլիկներու դէմ, ռուսեւթրքական հակատ ագլեւֆրանսական թափանցումին դէմ: Մուրացան գրեթէ իր ամբողջ գրականութեամբ, ինչպէս եւ «Մեղու», ծառայեցին այդ պայքարին:

Շատ աւելի մեղք ունի Մարբերդի դպրոցը, որ բնաշխարհի մեր մէկ կարեւոր հողամասը զրկեց ազգայնօրէն մտածելու պահանջէն, (նոյն իսկ պատճառ դարձաւ բնակչութեան մասնակի պարպումին), բողոքականացուց ժողովուրդը ոչ միայն կրօնական տեսակէտով, այլ եւ մտածման ձեւով: (Ա՛, այդ միսիոնարները, հայկական սպանդանոցի այդ ճանճերը, որ մեր արիւնով նպաստ հաւաքեցին երկար ատեն):

Երեք այս դպրոցները պատճառ դարձան որ ազգային ատելութիւնը ճանչնայ միայն մէկ թշնամի, ծածկելով միւս թշնամիները: Այսօր, երբ մեր ազատագրական պայքարներուն մէջ թափուած արեան համար՝ պահպանողականները մեղադրանքի խօսքեր կ'ընեն յեղափոխական շարժման ղեկավարներուն, կարծեմ այս արագ ակնարկով կը ստանան պատասխան մը թէ նոյնքան արիւն է թափուած, եւ սխա՛լ առաջնորդութեամբ, այն օրերուն՝ երբ մեր եկեղեցին խաղալիկ էր օտարներուն ձեռքը իր կղերականներով, պատրիարքներով եւ կաթողիկոսներով: Մեր ազգային ատելութեան պատմութիւնը գրուած ատեն, պէտք չէ երբեք մոռնալ թէ որո՞նք եղան որ ատելութեան մեր լեղին մէջ խեղդել սպառեցին ազգային թշնամիները:

Մեր դարաւոր թշնամիին հետ պէտք է ճանչցնել նաեւ այն միւս բարբարոսները, որոնք քրիստոնէութեան պատմուճանով ծածկեցին իրենց արիւնոտ դիմակը:

Մեր ատելութիւնը չենք ուզեր այլ եւս դաւանուրել կրօնական զգացումներով,— կ'ատենք իսլամն ալ, քրիստոնեան ալ, եթէ թշնամի են մեր ազգային զգացումներուն: Ասկէ՝ մեր կամքը թէ Հայոց պատմութիւնը այսուհետեւ չի կրնար գրուիլ կրօնական առաջնորդութեամբ կամ զգացումներով, այլ միայն աշխարհիկ առաջնորդութեամբ կամ ազգային զգացումներով սնած մտաւորականութեամբ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՊՐԻԼ 11Ի ԱՌԹԻՒ

Ահա եւ ապրիլը, երկու խաչուածների յիշելու ամիսը, որոնցից մէկը— Յիսուս մորմոքից յետոյ բերում է հրճուանք, որովհետեւ յարութիւն առնելով յաղթում է իր թշնամիներին, իսկ միւսը, մեր անմեղ ու արդար ազգը շարունակում է փոշիանալ գերեզմաններին մէջ եւ արիւնաքամ լինել աշխարհի բոլոր գողգոթաների վրայ:

Ոչ միայն իբրեւ Հայ, այլ եւ իբրեւ մարդ, որ գիտենք դէպքերն ու ապրել ենք նրանց, ամէն անգամ երբ մեր յիշողութեան մէջ բարձրացնենք անցած տարիների շղարշը Արեւմտահայոց Մեծ Եղեռնի վրայից՝ զարհուրանքն ու ցասումը պիտի չանթահարեն մեզ:

Ո՞վ կարող է մի այլ օրինակ ցոյց տալ պատմութեան մէջ, որ միայն ազատութիւն պահանջող աշխատասէր ու ընդունակ մի ժողովուրդ ջարդւէ վայրենի բռնակալութեան կողմից մինչ այն աստիճան, որ կորցնէ իր թւի մի երրորդը եւ մինչեւ վերջին մարդը արմատախիլ լինի աւելի քան երկու հազար տարւայ հայրենիքի չորս հինգերորդի տարածութեան վըրայ:

Ի՞նչպէս եղաւ, որ մի այսպիսի գեր-ոճիր կատարուեց եւ կատարուելուց յետոյ էլ գրեթէ մոռացութեան տուեց աշխարհը ղեկավարող «քաղաքակիրթ» ազգերի կողմից:

Ասում են — Հայաստանի պահպանման ու ազատութեան մէջ շահագրգռուած պետութիւն չկար, այդ պատճառով էլ նա չիրականացաւ: Բայց չէ՞ որ ամէն մի շահագրգռութիւն մի սահման ունի, որից այն կողմ կամ այս կողմը նա դառնում է անթոյլատրելի արարք ու անբարոյականութիւն: Հայաստանի վիճակով բոլորը հետաքրքրուեցան մինչեւ այնտեղ, որտեղ վերջանում էր միջազգային աւազակութեան սահմանը, նրանցից յետոյ, երբ նա միայն համամարդկային արդարութեան հարց էր, լքեցին նըրան, վիրածածուկ եւ ուժասպառ թողեցին գետնատարած այն «դաշնակիցները» եւ բարեկամները, որոնց խարդախ միջամտութիւնների հետեւանքներն էին քառորդ դարի յաջորդական կոտորածները: Մեծ պատերազմի հաշուեյարդարի շրջանում Հայաստանի հարցն այլ եւս չէր պարփակւում շահագրգռութեան կաղապարի մէջ, նրան այլ եւս չէր կարելի մօտենալ բթամատն ու ցուցամատը միմեանց շփելով, որովհետեւ դարձել էր պետութիւնների ու նրանց առաջնորդների պարկեշտութեան եւ ուղղամտութեան փորձաքար: Իբրեւ այդպիսին նա ստիպեց ամէնքին ու Ուիլսոնից մինչեւ Լէնին յայտարարել Հայաստանի իրաւունքների անբռնաբարելիութիւնը եւ յանդեց Սեվրի դաշնագրին, բայց երբ եկաւ գործի վայրկեանը՝ գրժեցին խոստումն ալ, ստորագրութիւնն ալ եւ Լոզանում սպառազէն տիտանները դարձան իրր թէ մեզ օգնելու անզօր ու անկար թշուառներ:

Ի հարկէ, հազար անգամ աւա՜ղ, թող չփորձէն այդ պատրուակով արդարանալ միակ ու համր դատաւորի — հայ ժողովրդի մնացորդների առջեւ: Ամենադաժան օրերին անգամ, երբ Մուսթաֆա Քէմալ եւ ընկ. կատարում էին վերջին անդամահատումը Հայաստանի, նրանցից ոչ մէկը վճռական ու անկեղծ մի քայլ չարեց կանգնեցնելու նրանց դանակը: Կարսի անկումից առաջ Հայաստանի կառավարութիւնը զինուորական օգնութիւն ուզեց «դաշնակիցներից»: Մեծ բան չէր խնդրուածը — մի մարտանաւ ուղարկել Տրապիզոն, որպէսզի թշնամին մի քիչ իր թիկունքով մտահոգուի ու հայ ժողովուրդն ալ սիրտ առնէ տեսնելով, որ մինակ չէ իր պայքարի մէջ: Մերժեց. «Անգլիական խորհրդարանի ընդդիմադիր հոսանքը դէմ է Արեւելքում զինուորական գործողութիւնների մէջ մտնելուն»: Այսպէս պատասխանեցին: Զարմացանք: Դրանից առաջ շատ անգամ նրանք մեզ լքել էին — Բաքու եւ Կիլիկիա: Յիշենք նաեւ թէ ինչպէս նրանք հանդիսատես եղան Զմիւռնիոյ կոտորածին: Ծով արիւն թափել տուին մեզի իրենց հաշիւները չտկելու համար, իսկ ենթադրական մի կաթիլը գլացան, որովհետեւ հոգով վաշխառուներ էին. ե՞րբ է տեսնուել, որ վաշխառուն զոհաբերութիւն անէ մի անշօշափելի Աստուծոյ:

Մեր երկրի աշխարհագրական դիրքի պատճառով մենք ընկանք բարբարոս ցեղի ճանապարհին վրայ. Թուրքը իր ծագումից մինչեւ օրս գոյութեան մի նպատակ է ունեցել՝ ոչնչացնել քաղաքակրթութիւնը: Բիրտ ուժով նա ստորել է այն ժողովուրդները, որոնց հոգեկան բարձր կարողութիւններն անմատչելի, ուրեմն եւ ատելի են եղել իր անասնական ուղեղի համար: Կան կենդանիներ, որոնք միայն վնասակար յատկութիւններ ունին, օրինակ ոզնին, օձը, բորենին եղել են եւ կան ազգեր — Հոները Վանդալները, Մոնկոլները եւն որոնք նախախնամութիւնից շպրտուել են աշխարհի երեսը միայն ուրիշի շինածը քանդելու համար:

Որ Թուրքը մեզ յաղթեց ու տիրեց — դրանում զարմանալի ոչինչ կայ. Նրա լծի տակ հեծել են մեզնից աւելի ուժեղ ժողովուրդներ: Նա մեզ գի... նեղէր, երբեմն արիւն առնէր մեր երակներից, ոտքերի տակ ձգէր, իսկ մենք դուրս կը գայինք հրեղէն թակարդների միջից թէեւ թուլացած բայց կրկին կազդուրուելու եւ գործելու վիճակի մէջ: Մեզ խորտակեց «իտէալիստ ու քաղաքակիրթ» Եւրոպան. Նրա ըստ էութեան շահադիտական արկածախնդրութիւնն էր, որ բնականօրէն առեղծեց Թուրք գազանի վերակենդանութիւնը,— մեզ սրբել իր թաթի տակ եղած Հայաստանի՞ երեսից... Թշնամին թշնամի է, Թուրքի պէս թշնամուց դժգոհել երեխայութիւն է: Նրան պախարակելը նոյնն է, թէ գայլին յանդիմանել թէ նա գայլ է եւ ոչ գառ: Բայց յաւիտենապէս ընդվզեցուցիչ է գիտակցել որ քո վէրքդ խնամելու համար բարեկամդ էր ... խարեբայութեամբ թոյն լցրեց նրա վրայ եւ քո մահճից մօտ իսկ ժպտադէմ թօթվեց քեզ վիրաւորողի արիւնոտ թաթը:

×

Դառն է արձանագրել, բայց փաստ է,— մենք տառապում ենք մոռացութեան ախտով, այնպիսի մի ահեղ փլ... յուզում, որպիսին մենք ապրեցանք զոհերի այնպիսի քանակութիւն, ... մենք սփռեցինք լեռ ու դաշտերում

ՍՈՒԳԸ

Վա՛ռ երկնքէն աստղերը հո՛ւր ինչպէս ածո՛ւխ թափեցան վա՛ր,
Ջարխուրանքէն՝ արեւը բորբ պահ է մտել խուճապահա՛ր,
Ծուխ է պատել գահն Աստուծոյ եւ իր փառքը շոգիացե՛լ,
Խաւար է խո՛ր, ճամբ է ճո՛ր, մի մե՛ծ շիրիմ Հայոց համա՛ր ...

Լիճեր լեցուն արիւն - արցո՛ւնք, լռճակուռած խո՛ր հառաչա՛նք,
Վայրագ քամի՛, ճառն է սուգ մել, առագաստն է նաւին պատանք,
Մեռելութի՛ւն, խո՛ր լռութի՛ւն, կեանքն է մարել չարչարանքով,
Ողբուականներ ճառագում են մի պատրանքէ ուրիշ պատրա՛նք:

Մեծ էր սէրը աշխատանքին հրաշակերտ յղացումո՛վ,
Ու ենենք եղաւ սխն ասնխի, առերումի տենչանքը ծո՛վ:
Բազում դարեր կարաւանով որոնց յար լոյսի ճամբա՛յ,
Նոյն այդ ճամբով, մի օր էլ ինք, շղթայակապ, հոգին խռով՝

Գնա՛ց, գնա՛ց ու ամէն տե՛ղ խաւար գտաւ եւ ատող չկար.
Առաջնորդո՛ղ, յոյս ներշնչո՛ղ անապատին մէջ վայրապար,
Քարին դպա՛ւ, գետին ընկա՛ւ, Սօթի - ծարա՛ւ ու վիրաւո՛ր.
Ոչ ոք լսեց «ա՛խ»ն իր սիրտ, հոգեվարքի ցասումն արդա՛ր

Մեռա՛ւ: Ան՛ր, շիրի՛մ, շիրի՛մ, հոգաբուրմբե՛ր համայնակա՛ն,
Կեանքը շիջա՛ւ քամն դարեր միանգամէն տապալեցա՛ն,
Այս բոլորը քամին ծածկեց անյիշատակ գանձի նման,
Երբ լուսացաւ՝ Աստուած, դաժին իրար գտան դէմ յանդիման:

Բուք ու բորա՛ն, սուգ ու շիւա՛ն մնացորդաց հայ սրտերում,
Ամէն տարի մի երեկոյ ջահ ենք վառում, լուսաւորում
Հոգիների վշտոտ ուղին, անմխիթա՛ր, անծա՛յր ուղին,
Ամէն այգին, հուր հուր ցայգին եղբայրօրէն ձեզ ենք յիշում ..

ՏՕՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ՏԻՊԱՐ ՄԸ

«Իր մահը դառն եւ զգալի կորուստ մըն է ազգին համար»:

Այս ձուլածոյ խօսքին երբ հանդիպիք թերթերու մէջ, եթէ չէք ճանչնար անհետացողը, սրտանց կը ցաւիք ու կ'ողբաք որ ազգը նոր կորուստ մըն ալ ունեցաւ: Իսկ եթէ կը ճանչնաք զայն, կամ երգիծական ժպիտ մը կը պրկէ այտերնիդ, եւ կամ առնուազն չափազանցուած կը համարէք տրուած արժէքը:

Ես որ, ժամանակին, օրագրողի անխուսափելի պատշաճաբանութեամբ, նման տողեր շատ եմ շարադրած, այսօր, գէթ այդ ասպարէզին պարտադրութենէն երբ գրիչը կ'առնեմ բարեկամի մը եւ ազգային գործիչի մը կորուստը յուշագրելու, նոյն բառերը կը գտնեմ եկած շարուած, բնազդաբար, ըսեմ՝ առհաւաբար ...

Այո, Ներսէս Օհաննեանի մահը կորուստ մըն է, բառին իրական եւ անկեղծ առումովը, կորուստ՝ պարզապէս, առանց ածականի, որովհետեւ Օհաննեան ինքն ալ պարզ մարդ մըն էր արդէն:

×

Ժողովուրդին բաց սրտովը, անոր պարզ միտքովը եւ բնածին ողջմտութեամբը՝ Օհաննեան ուղղակի կը բըխէր ժողովուրդէն: Ան իր վրայ կ'անձնաւորէր, կ'արձանաւորէր իսկական ժողովուրդին,— այն որուն Ֆրանսայի մէջ կ'ըսեն «միջին Ֆրանսացի» եւ Անգլիոյ մէջ «փողոցի մարդը» — բոլոր յատկանիշները, թերիները, վարանումները, սրտեկումներն ու խոհականութիւնները: Կրնանք ըսել որ ան Պոլսեցիին խտացումն էր, Պոլսոյ «հանրային կարծիք»ին դրօշակիրը: Օհաննեան՝ երբ «սեւ» ըսէր բանի մը, կրնայինք գիտնալ որ Պոլսեցիին հաւաքական տրամադրութիւնը գոնէ «գորշ» էր: Երբ «ճերմակ» ըլլար իր դատաստանը, հաստատակամութեան մէջ չափազանց գունաւոր չէրտերու չգոյութեան կրնայինք հաւատալ: Ամբոխին մէջ կ'ապրէր, անկէ կուգար, եւ իր պորտալարը չէր խզած անկէ. այս իսկ էր պատճառը իր յարատեւ եռանդին, լաւատեսութեան, վերանորոգումին.

×

Մեծ ուսում մը չէր ստացած: Հազիւ բարձրագոյն նախակրթարան մը աւարտած, բայց ուշիմ եւ ինքնաշխատ, ձեռք բերած էր բաւարար զարգացում, ոչ միայն անհատական գիւրակեաց դիրք մը ապահովելով իրեն, այլ եւ ժամանակ ալ նուիրելով հանրային ծառայութեան: Ո՛չ փաստաբան էր, ոչ բժիշկ, ոչ վաճառական եւ ոչ ալ մտաւորական - բարեբախտաբար — վասնզի շնորհիւ այդ կեղեւներու բացակայութեան էր որ Օհաննեան եղաւ մեր ամէնուն գիտցած ու սիրած Օհաննեանը: Տիտղոս ու՞ դրամը տեսակ մը կեղծիքով կը ներկեն յաճախ հանրային մարդը: Օհաննեան՝ առանց ներկի, առանց կեղեւի, մացառներու մէջէն ճամբայ բացող գիւղացիի մը առկուսութեամբ եկաւ ինքզինքը պարտադրեց Պոլսոյ հանրային կեանքին, մինակը, առանց կուսակցական թիկունքի:

×

Անկախութիւնը իր նկարագրի սիրական գիծն էր եւ իր թաքուն ուժը: Երբեք կուսակցութեան մը չապաւինեցաւ, երբեք կուսակցական չեղաւ, բայց չէր նաեւ մոլեռանդ ու պնդացեալ հակակուսակցական: Դաշնակցութեան դէմ էր՝ «բաց ու գոցի» պայքարներուն ժամանակ, բայց իր ատելութիւնը յամենայնի եւ ամենուրեք չէր շարունակուեր: Երբ «իրաւունքը» այն կողմը գտնէր կը ծափահարէր, ինչպէս գիտէր քննադատել զանոնք որոնց հետ յաճախ կը քալէր: Ինք իր սեփական դիտարանը ունէր, երբ ապահովագրական շրջանին գործակալ ամէն դասի մարդոց հետ, իր ամէնօրեայ շփումէն, կարծիքներու հաւաքածոյ մը կ'ընէր եւ զանոնք իր պարզ դատողութեան եւ ողջմտութեան բովէրէն անցընելով, որոշ բիւրեղացումով մը կ'արտայայտէր Պոլսոյ Ազգ. Ժողովին բեմէն, ուր իր կարծիքը արժէք մը կը ներկայացնէր, միջին ու տրամաբանական դատաստանը ընդհանրապէս, եզրերը հաշտեցնելու, կուսակցական ատելութիւնները մեղմելու համերաշխական մթնոլորտ ստեղծելու իր անյեղլի փափաքն ու փորձերը:

Կարեւոր խնդիրներու առթիւ, ան թղթածրար մը ձեռքը, բեմ կը բարձրանար ծանրաքայլ ու պատկառելի երեւոյթ մը տալով ինքզինքին, պեխերը կը յարդարէր կռուփի երկու հարուածով, գաղտնապահ ու մտերիմ ժպիտ մը ուղղելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, որոնց հետ միշտ բարեւոք յարաբերութեան մէջ էր, անոնց միջոցով կը փափաքէր խօսիլ ժողովարահէն անդին՝ ժողովուրդին. ան գիտէր խնամել իր ժողովրդականութիւնը:

Հռետոր մը չէր ինք, նախադասութիւնները իրարու չէին կապուեր, քերականութիւնը կը բացակայէր, եւ սակայն սրամիտ խօսքերով եւ պարզ փաստերով գլուխ կը ցցէր վարպետ խօսողներու դէմ. ու երբ նեղը մնար, ձեռքը բախելով սեղանին, կը գոչէր.

— Փաստեր ունիմ հոս, շատ մի խօսիք, մէջտեղ կը հանեմ հա՛ ..

Ամէն մարդ կը ժպտէր, ոչ ոք փաստ կը պահանջէր եւ ինքն ալ՝ պատերազմէ վերադարձող զօրականի մը պէս հպարտ կը դառնար իր թիկնաթոռը:

×

Իր ոյժի նշարին երկրորդ ծանրութիւնն էր անկեղծութիւնը: (Վտանգաւոր բառ մըն է այս, քանի որ ամէն ոք անկեղծ կը գտնէ ինքզինքը եւ մենք չունինք գիտական փորձաքար մարդկային զգացումները ստուգելու, նաչափելու: Դաւաճաններ անգամ հերոսի մը չափ կը հաւատային ... ծառայեցին ազգին: Երկասէր ...

Օհաննեանի անկեղծութիւնը հոն էր որ ընկերային վարդապետութեան տարազներ չունէր իբր հանգանակ, ոչ յետին միտք, ոչ կանխակալ կարծիք, ոչ թաքնամտութիւն, ... չէր կրնար բնակեցնել իր սրբավայրերուն մէջ, բնականաբար անհատական ու առեւտրական շահը. Կ'ուզէր ծառայել ազգին, կը ծառայէր իր գործունէութեան բոլոր լիութեամբ եւ իր ... ժերուն կարելիութեամբ: Հրաշքներ չէր կրնար գործել, բայց ... աշխատանքներ տարաւ ... պահերու օգնութեան մարզին մէջ

×

Գթութեան գործը իր ... էր: Քաղաքական կամ ընկերային բաղարձութիւններ վերջին գիծին վըրայ էին. երբ գթութեան ու օգնութեան գործ կար՝ Օհաննեան կը ... պատկուէր: Ազգ. Հիւանդանոցը ... նայի մէ՞ջ էր. Օհաննեան կը բռնէր հոն. իր անունը ...

…երի ու ասպարէզների մէջ եօթը տա-րիների ընթացքում (1914 — 1921) ծածկուած են պատմութեան փոշիով … ազատագրական վերապրումի արժա-… Մինչդեռ եւ ոչ մի ժողո-… … մենք՝ պարտաւոր է … պատմութիւնն … վերադարձնել իր … երեխաներ, որովհետեւ նախ սար-… … ազնուութիւնը պահանջում է … ճանաչել իր ազգի ազատութեան հա-… … ընկած նահատակներին եւ երկ-… … դրանով է, որ վառ կը մնայ մեր … ու ցանկալի հանգրուանի … տենչը:

Զայրոյթով վանենք ամէն մի կու-սակցականութիւն այս համազգային … միջից: Քրիստափոր, Զաւար-եան, Ռոստոմ եւ նրանց հետ դաշնակ-ցական գործերի մի հրացայտ բանակ … ազգին են: Ամէն մի Դաշնակցա-… համար խոնարհելի է յիշատակը … բոլոր Հայերի, որոնք անկախ ի-… կուսակցական կապերից, իբրեւ … ազատագրութեան գաղա-… զինուորներ ընկան պայքարի … Երբ նրանք իրենց գերագոյն … կեանքը նուիրեցին հայ հայ-րենիքին, որ մի է, անբաժանելի եւ … ամէնքինը, ինչպէս … է հարցնել Արմենական՞ էին, Դաշնակցական, Հնչակեան, Ռամկա-… թէ անկուսակցական … պիտի մորմոքի մի սոցիալիստ … սիրտը, երբ նա յիշէ այն բազ-… … որոնց … յաժանութեամբ խողխողեց … Թշնամին:

Աւելին.— Զոհաբերեց մի ժողո-վուրդ ամբողջութեամբ, … քաղաքացի, հարուստ, աղքատ, կին, … ամէն մէկը կուեց իր կա-րողութեան չափ: Ազգային հերոսներ … նոյն իսկ բիբրաւոր անմեղ մա-նուկները, որոնց սրտիկներն ու գան-կերը պառեց Ենիչէրիների սուրը, որովհետեւ նրանք էլ նահատակուեցին … կենդանի ոյժ, զլմադրութիւն … սերմն զինուոր հայ ազգի:

Ինչ սփոփանք, եթէ մեր մէջ ընդ-… մի սովորութիւն, այն է ամէն անգամ եւ ամէն տեղ, ուր կը հաւաքուին հայ մարդիկ ժողովի կամ … նախ եւ առաջ մի քանի … գլխիկոր անմռունչ յար-գանքը յայտնեն «Անանուն Նահատա-կի» յիշատակին:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍԴԻԳԻ ԵՐԳԸ

— o —

Քանի՞ երկար տարիներ սահած են արդէն այն տխուր Թուականէն, ուր հայ ժողովուրդը յանուն ազգային ազատագրութեան՝ կը ջարդուէր քը-… դարու Լէնկթիմուր եւ Ճին-կիզխան Թալէաթներու կողմէ, են-թարկուելով բարբարոսային հալա-ծանքներու: Այդ տխուր Թուականը, Ապրիլ 11—24, մարդկային պատմու-թեան ամօթալի մէկ էջն է եւ հայու-թեան սուգի տօնը

Քսանմէկ տարիներ առաջ վատ թշնամին իր դժոխային զէնքով կո-րոց հայ ժողովուրդի մշակոյթին թե-… ու նոյն թափով շարունակեց … բարբարոսութեամբ անձի-… ամբողջ ժողովուրդը, կոտորելով, աքսորելով մինչեւ Տէր - Զօր:

Յարգա՞նք բոլոր անոնց որ ինկան … անկախութեան գոգը ազատու-թեան փողը չսփորելով: Անոնց գա-… կտակելով այս բեկոր սերուն-… քալել ազատագրական պայքարի … որքան ալ փշոտ ըլլայ ան:

Եթէ մենք այս աստուածաստուր ցեղին արժանաւոր ժառանգորդներն ենք ու գիտենք տօնել այս սուգի օրը, այն ատեն մեր բազմահազար մեռելները ի-րենց անթաղ շիրիմներէն՝ անդրաշ-խարհեան ոլորտին մէջ իրենց ոգրի ճրագին խեղ լեցնելով, Հայոց աւերակ աշխարհի ամայութիւնը պիտի ողողե-գեն լուսութեամբ եւ մեր ազատ վիճա-կին խաղաղութիւն պիտի հայցեն:

Ես կը հաւատամ մեր կրակ ու բոց նահատակներուն, կը պաշտեմ զանոնք հեթանոսական երգեր մրմնջելով: Ցե-ղին լուսապայծառ հոգիներն էին ա-նոնք. Ու դուն այսօր, որբ ընկեր, զարհուրանքի եւ զրկանքի զաւակ, չե՞ս լսեր ողբերգութիւնը ապրիլեան այս տրտմաթախիծ եթերի անհու-նութեան մէջ, մեր պաշտելի հայրե-րուն, մայրերուն, քոյր - եղբայրնե-րուն.

Հողաւոյդ մատաղ, զարհուրանքի զաւակ, դուն որբ մըն ես ինձ նման, բոլոր հայ տղոց նման, բեր համբու-րեմ այդ վիհ ճակատդ, ու երկուքս միասին ծնրադիր հայկական պանթէ-ոնին առջեւ, մեր սուգի շարականը մրմնջենք, երկու կուժ աղօթք ընենք մեր միութեան մէջ:

Ապրիլեան չափազանց մռայլ առա-ւօտ մըն է. արեւ չկայ, ազատոր կը թուի երկինքն ալ հետ: Պատուհանիս փեղկերը կը գոցեմ ամուր, այսօր չեմ ուզեր վայելել բնութեան հրաշա-գեղ փառքերը: Սենեակիս մէջ սուգ կայ, ինչ որ աչքերուս կը հանդիպի, տրտմութեան նշան կը տեսնեմ: Գրա-դարանիս գրքերն ալ այս տխուր օր-ուան սեւ շապիկ հագած էին եւ լուռ ու մունջ բոլորս ալ իրարու կը նա-յինք: Պատէն կախուած մօրս վար-պետներն ալ կը մորմոքին, կուլան:

Ահա, սուգի եղբայր, որբ պատանե-կան, տես ապրիլեան հարիւնր, արե-ւը իր կարմիր ճաճանչներով ամպի երամներու մէջ կը շարժի արիւն սրս-կելով ու հոս, վարը, այս անիրաւ աշխարհին մէջ, մեր մէջ, տխրու-թիւնը կը սաւառնի յաղթապանծ:

Վրէժածին որբ տղայ, ականջ տուր ինձ, լսենք միասին մեռելներու ձայնը այս աղքատիկ խցիկիս մէջ: Վառենք կրակը մեր խոր հառաչանքներուն, թող քիչ մը խունկ նետեմ անոր մէջ, որպէսզի մեր որբացած սրտերու ազի արցունքը խնկաբոյր ամպերով դէպի վեր բարձրանայ … Եւ թող այն ա-տեն հնչեն Երուսաղէմի զանգակները, թող բռնկի, ճարճատի, անարգ մարդ-կութեան լապտերը որ ցեղին արիւնէն շինուած է. Թող խարխլին բանակլ-ներու կեղտոտ պատնէշները ու ալ-նուհետեւ ալեփառ Արարատի բար-ձունքէն ծագի լուսաւոր աստղը եւ փայլատակէ ամենուրեք, ահա այն ատեն մեր որբացած հոգիները պիտի տեսնեն մեր սիրելի նահատակներուն ազգանուէր եւ անձնուրաց հոգիները.

Ու մեր աղօթքի մրմունջները եւ մե-լամաղձոտ երգերը երբ վեր կը բարձրա-նային խունկի ամպերուն հետ, որբ ընկերս հաւատքի սիւնին փակած՝ կ'արտասուէր: Աչքերուն կոպերը թաց էին, սուր կաթիլները արագ ա-րագ կ'ահօսէին դէմքէն անոր, պահ մըն էր թախիծ եւ վշտի որոնք ոչ մուխ ունին եւ ոչ կրակ:

Ե՛հ, սիրելի ընկեր, մեր յարգանքի բաժինը այս է մեռելներուն հանդէպ. Թող ինձ կրկին երգեմ, թող փշրուին պատուհանիս ապակիները, լանք բո-լորս միասին, մեծ ու պզտիկ: Այո՛, լացն ալ իր փիլիսոփայութիւնն ունի...

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ...

— . —

Քսան տարին բաւական չեղաւ բը-ւժելու խորունկ վէրքերը մեր սրտերուն, եւ ոչ ալ փոխարինելու կորուստը մեր:

Եւ ի՞նչպէս կ'ուզէիք որ մէկ օրէն միւսը մոռցուէր ամէն բան եւ ապխա-նայիլ մեր վէրքերը, երբ օր մը չա-րաչուք, անբարոյ մարդկութեան աչ-քերուն առջեւ, երկինքը խաւարելով, աստղերը մէկիկ մէկիկ մեր վրայ փուլ եկան.

Եւ մայրեր ազազուն, ծծկեր մա-նուկները իրենց պարպուած կուրծ-քին, հարսեր արեւադէմ, անանուն եղբայրներ իրենց արգանդներուն մէջ եւ Հայոց աշխարհի ծաղիկ աղջիկ-ներ, հայրեր ու եղբայրներ, բոլո՛րը, բոլորը, կարաւան առ կարաւան, մահ-ուան սեւ ու դաժան ճամբան բռնե-ցին.

Համագումար՝ մէկ միլիոն զոհ:

Իսկ «մնացորդա՞ցը», իրաւազրկ-ուածներու բանա՞կը … որ մարող օճախներու ցաւն ու ցասումն իրենց հոգիներուն մէջ, ման կուգան աշ-խարհէ աշխարհ, ծովէ ծով, ի խնդիր պատառ մը հացի:

Ա՛, միայն իրենք գիտեն ահաւո-րութիւնը իրենց ցաւին ու բարբարոս գեղեցկութիւնը իրենց տառապան-քին:

X

1915 ապրիլ 24: Քսանը մէկ տարի: Եւ քանի կ'երկարին այս ամայոյն տարիները, ալ աւելի կը զգանք ահա-ւորութիւնը Թուրքին հարուածին եւ տառապանքը մեր հոգիներուն: Եւ ինչքա՞ն հարազատ կերպով երգած է տառապանքի մեծ երգիչը Ա. Ահա-րոնեան, տարիներ առաջ, Փարիզի մէջ, ապրիլեան սգահանդէսի առթիւ.

Վէրք կայ մեր հոգիներին,
Վէրք կայ մեր սրտերին,
Վէրք կայ մեր բազուկներին,
Որէ յանէ արիւն է,
Բայց խեղդել ենք մեր արցունքը:
Փոքրիկի ենք բռնուած, բայց գի-
տենք ճամբան:

Եւ սակայն, ինչ դժուարին բան է տառապանք ունենալ, եւ ճանչնալ վայրագ գեղեցկութիւնը այդ տառա-պանքին. Եւ ապա, վիրաւոր ու անզօր առիւծի մը պէս տեղի տալ, անզօր կատաղութեամբ մը ակռայ կճրտել եւ բռունցք սեղմել:

Ա՛հ, արիւնկզակ բարբարոս, եթէ քեզ մոռնանք ու ներենք, թող մեր ալ ձեռքերը իրենց պաշտօնը մոռնան, եւ մեր լեզուները մեր քիմքերուն փա-կին

Գիտցի՛ր, գիտցի՛ր, մենք խօսք ու-նինք ընելիք քեզ, եւ այս անբարոյ ու անարգ աշխարհին:

Ապրիլ 11—24

Մեռելոց է այսօր: Մեռելոցը Հայոց Աշխարհին: Մեռելոցը ցեղին: Վերջա-պէս մեռելոցը մէկ միլիոնի, որոնք ինկան խարազանի, բիրի եւ կացինի հարուածներուն տակ, ցեղին յաւիտե-նական ոսկի հէքեաթը իրենց շրթնե-րուն, անդնդախոր ձորերու եւ անծա-նօթ ճամբաներու վրայ:

Ինկան անոնք իրենց իշխանութիւնը ձգելով ողջերուն:

Իշխանութիւն մը՝ որ իր մէջ կը պարփակէ պատգամ եւ կտակ, լուսե-ղէն երազ եւ հրեղէն խոյանք:

Եւ այս տխուր օրերուն, երբ արիւ-նարոյր յիշատակներ պիտի վերար-ծարծուին եւ վէրքեր պիտի քրքրուին սրահէ սրահ, տունէ տուն, եւ անհա-տէ անհատ, դուք անծանօթ եղբայր-ներ, քոյրեր եւ մայրեր, մօտէք խո-րը ձեր սրտերուն, պինդ փակե-ցէք փեղկերը ձեր պատուհաններուն, խունկ ու կնդրուկ ծխեցէք, որովհե-տեւ մէկիկ մէկիկ անոնց լուսեղէն ուրուականները ձեր առջեւէն պիտի անցնին ու դաւադաժէն անդրշիրիմեան խորհուրդով.

«Ողջի՛, վերապրողներ, մենք նա-հատակներն ենք որ կ'անցնինք մեր արթազան կտակով եւ հրեղէն պատգա-մով, լսեցէ՛ք.

«Մեհիրին հանդէպ գայրոյթը ամէ-նէն բնականն է զգացումներուն եւ ա-մէնէն վսեմը միանգամայն»

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

—.—

Ծունկի եկէք բոլորդ, Հայեր. Թողած ոխ, քէն, ատելութիւն:

Ուխտի օր է այս իրիկուն: Մեծ ե-ղեռնին, սարսափներուն եւ ջարդե-րուն, յիշատակի տօնն է այս իրիկուն: Երթանք դարձեալ այց տալ իրենց՝ մեր զոհերուն, մեռելներուն խռոված հո-գիներուն:

Ապրիլի այս թարմ օդերուն պատ-ուի առնենք իրենց անյայտ գերեզ-մանները, զի այս օրերուն մէջ էր որ անոնք մեր մայրերը եւ քոյրերը եւ հայրերը, եղբայրները ու հարսերը դաւակներով առին տարին անդարձ:

Ափ մը խունկ մեր ձեռքերուն մէջ, երթանք ծխել իրենց բիւր անգամ չարչարուած յիշատակին:

Ու յիշելու, յիշելու ողջակիզումը ամէն մէկին, անպատմելի, անօրինակ թուրք գազանի ճանկերուն տակ:

Սուգի օր է այս իրիկուն: Վառեցէք ճրագները Մեռելոցի ու երթանք փն-տռել ասդ անդ ինկած ու յօշոտուած եւ անպատանք դիակները:

Ո՞ւր էք, ո՞ւր էք դուք լուսատու փարոսները Հայ ցեղին:

Ո՞ր մէկն յիշել ու չմոռնալ. չարա-նը հայ հանճարին, մտքի, գրչի, խօս-քի այն աննման վարպետներուն:

Ծաղկափունջեր կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն նուէր ըլլան ձեր պաշտե-լի աճիւններուն:

Ոտքի ելէք բոլոր Հայեր,՝ անէծքի օր է այս իրիկուն:

Հազա՛ր անէծք, մեզ ողջերէս, ձեր որբերէն, մեր որդոցմէն ու թոռնե-րէն եւ թոռնորդիներէն:

Որ մեր զոհերուն ոսկորներուն ու գանկերուն խառնուած, կազմէ բարձ-րանայ մինչեւ երկինք, իբրեւ բողոք մը չանթահարիչ եւ վրիժառու:

ՄԷՆ - ՍԷ

Անոնց որ Ալժերիա կ'երթան

— . —

Կը խնդրուի մեզմէ հրատարակել նե-րքեւեալ տեղեկութիւնը.—

Այն Հայերը որ Ալժերիա գալ կ'ու-զեն, առժամապէս կամ տեւականա-պէս, ըստ օրինի պարտաւոր են ար-տօնութիւն առնել կուսակալէն: Ա-ռանց այդ արտօնութեան եկողները կ'արտաքսուին:

ՍԱՀԱԿԸ

—•—

Սահակ, տառապանքի ընկեր

Շատերուն նման, մենք ալ բաժնը-ւած մեր ծնողքներէն, եաթաղանին առջեւէն քշուած ու ինկած էինք գիւղ մը: Հազիւ քանի մը օր անցած, ան-բախտ ու ծնողազուրկ մանուկ, հի-ւանդացար ու նետուեցար գիւղէն քիչ անդին թթենիին տակ: Կիսամերկ էիր, յունիսի տաք արեւը չուտ հալե-ցուց չարչարուած մարմինդ եւ կը-մախք դարձար քանի մը օրուան մէջ:

Երկու երեք օր հազիւ կրցար դող-դղալով քանի մը քայլ հեռուն գտնը-ւած աղբիւրը երթալ - գալ, ծարաւդ յագեցնելու համար:

Չորրորդ օրը այլ եւս անկարող էիր տեղէդ շարժելու ու միայն կրնայիր քովդ ինկած թութերը բերանդ տա-նիլ, անոնց վրայ թառած ճանճերով միասին:

Օրը քանի մը անգամ կ'այցելէի քե-զի, կտոր մը հաց, եւ թիթեղէ թա-սով մը ջուր բերելու համար:

Վեցերո՞րդ թէ եօթներորդ օրն էր, առաջին այցելութեանս, աչքերուդ ծանրացած կոպերը բարձրացնելով ու դողդոջուն շրթներով յայտարարեցիր.

— «Եղբա՛յր, ալ չեմ կրնար հաց ուտել … մի բերեր …»:

Մահուան տենդով ու կծկուած ծուն-կերովդ պառկած էիր թթենիի մը բուն-նին տակ, ու ես անթարթ աչքերովս քեզ կը դիտէի քարացած: Ճանճե՞րը, ամբողջ մարմինդ պատած էին, աչքե-րուդ փոսիկներուն մէջ սեղմուած էին բուռ - բուռ եւ կարծես մորթիդ տակ մտնել կ'ուզէին:

Թթենիի տերեւոտ ճիւղով մը բոլո-րը մաքրեցի, եւ գլուխդ բարձրացնե-լով թիթեղէ թասով բերած ջուրէս քչիկ մը խմցուցի: Հացին կտորները գլխուդ տակ կը սպասէին տակաւին... Շատ տխուր բաժնուեցայ քեզմէ այդ օրը. Սահա՞կ, եւ այսօր աչքերուս առջեւն ես, ու հոգիիս խորը բան մը կը գալարուի, լացնելով զիս առանց արցունքի . .

Յաջորդ օրը այլ եւս չգտայ քեզ այնտեղ: Պառկած տեղդ, հասակիդ չափ կանանչը դեղնած էր մարմինիդ նման

Գլխիկոր ետ դարձայ: Գիտէի թէ ո՞ւր անյայտացած էր մահակերպ մարմինդ. բայց չէի գիտեր թէ ի՞նչ-պէս անհետացած էր … Ու այդ օրն իսկ, փոքրիկ աղջնակ մը յայտնեց ինծ.

— «Այս առտու գիրկ մը չոր փայ-տէ ցախի վրայ կապուած գետնաքարշ կը տանէին … երբ աղբիւրին առջե-ւէն անցան, կարծես, գուբին մէջ թափուած ջուրին ձայնը լսեց, ու աչ-քերը բացաւ … Մութ անապատի մը ծոցէն, երկու փայլուն աստղերու նը-ման .. Ո՛ւհ, ես որ աղբիւրին վերեւ կեցած էի, ու յանկարծ երբ տեսայ այդ աչքերը իրենց խորունկ փոսերուն մէջէն, ձեռքերովս դէմքս գոցեցի ու նետս փախայ …

Դժբա՛խտ ձագուկ, դեռ սրտիդ բա-բախումը չդադրած ու ծարաւ տա-րած էին չեմ գիտեր ո՞ր կողմ ափ մը հողի տակ նետելու .

Ութ տարի վերջ, երբ Պոլիս եկայ, հայրդ լսած էր ու քովս եկաւ.

— Ըսին թէ .. պզտի տղաս … Սա-հա …կը…

Այլ եւս չկրցաւ շարունակել ու բը-կաւ հեկեկալ երախայի նման …

Սահա՛կ, երբեք չպիտի մոռնանք զեզ եւ ձեր նահատակութիւնը .

Ն. ԳԱԼԷ

…ին այնքան ուրիշները, եւ կը մնայ ազգերի մեծ եղբայրութեան, ազա-տութեան եւ արդարութեան համար:

Գ. ԽԱԺԱԿ

Ցանուեն մեծ յաղթանակի, չփախ-չինք մեծ զոհերից, կանգ չառնենք մեծ կորուստների առաջ: Առանց մեծ զոհաբերութեան մեծ արդիւնք չկայ: Ազատութեան ծիլը աւաւօտեան ցօղե-րով չի աճում, այլ արեան շիթերով: Անշարժութեան ժանգը չէ, որ կը-ծում է սորուկի շղթան, այլ արիւնը, կուրի եւ յաղթանակի առատ արիւնը: Կռուի արիւնով, թափուած մարտա-կան ճեռնարկների մէջ մենք Հայի ճակատից սորուկի անունը կը ջնջենք. այդ արիւնով կը մաքրենք մեր բարո-յական խոցերը, նրանով կ'արձանա-գրենք հայ անունը ազատ ժողովուրդ-ների շարքերում, համաշխարհային Պանթէոնի փառաւոր կամարների տակ:

Է. ԱԿՆՈՒՆԻ

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ վհատութիւնն ու ա-մօթը՝ մեզմէ եւ մեր եօթը սերուն-դէն:

Մենք ուխտաւորներն ենք արիւնա-ծին տօնին. մեր անութներուն ձայնը դիշերային չփորն է՝ կարմրածաղ արշալոյսը աւետող. Համբերութիւնը մերն է միայն, որովհետեւ մեր ուսե-րուն վրայ երկաթ շարկած ենք:

Ռ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

.. Ահա մեր Արուեստը՝ առաջ նետուիլ, ամէն բանի մէջ եւ ամէն տեղ: Ահա մեծ պատիւը՝ ամէն վայր-կեան վտանգին դէմ, բանտին դէմ, կախաղանին դէմ քալել եւ քալել ա-ներկիւղ. եւ ահա մեր արիութիւնը՝ պարտասումին եւ վհատութեան դէմ եւ ափսո՜ս… երբեմն նոյն իսկ քու ազգիդ կողմէ եկող հարուածներուն եւ ատելութիւններուն դէմ քալել ան-վհատ:

ԳՐ. ԶՕՀՐԱՊ

.«Բայց, դղո յլ, ես եմ որ կը խօ-սիմ, ե՛ս՝ վրիժարիր ազատութիւնը, որ այսպէս կը տեսնէք յաղթապանծ ու գիւցազնաշունչ, ե՛ս յաւիտենական անվկանդ ուխտադնացը արդարու-թեան, բաշխիչ բարեաց բոլոր մար-դոց, ես՝ հակայ քանդակագործ մարդ-կային ճակատագիրներու, ազատու-թիւն որ կը դեգերիմ ահա երէկի բը-նաստանի ուղիներու ընդմէջէն, ես որ իմ վրէժխնդիր գերագոյն հուրքը կը պա-հեմ վճռական ու անայլայլ յաղթա-նակներուն».

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Սիրական, մէկ հատիկ հոգիս, կեանքս

«Հիմա, սիրական կինս, ա՛ս վեր-ջին վարագոյրը կը սկսի մեզի հա-մար. հաւատալս չի գար որ Թալէ-պէյ ամէն երախտիք մոռցած ըլլայ եւ օգնութեանս չհասնի. ուստի յոյսս իր վրայ է եւ մէյ մըն ալ անմեղու-թեանս վրայ. բայց այս միջոցիս ան-մեղութիւնը սատակ մը չարժեր:

Իմ ինչ վիճակի մէջ ըլլալուս մասին բացատրութիւն չեմ տար, որպէսզի քաջութիւնդ ալ չկոտրեմ: Երկու անգամ է որ լուսինը կը տեսնեմ եւ դէմք ու զաւակներս աչքիս առջեւ կը բերեմ եւ կը համբուրեմ. երրորդ լու-սինն ալ այսպէ՞ս պիտի ըլլայ ար-դեօք: Վտանգի մէջ եմ, աշխատէ, աշխատէ:

Ես այնպէս կը հաւատամ որ Տիար-պէքիրի մէջ քննութիւն, դատաստան եւն. շուտով պիտի կատարեն եւ ամէն բան լմնցնեն fait accompli ընեն, ափ-կա գիտցած եղիր:

Աւելի գրելու ոյժ չունիմ, թէ որ ողջ մնամ, զաւակներուս վերջին պատուէրս եւ կտակս է, որ միշտ սի-րով ըլլան իրարու հետ, դէպ պաշ-տեն եւ սիրտդ չցաւցնեն ու … գիս ալ յիշեն: Ահա միակ հարստութիւնս. անոնց գրկին մէջ հոգիս տալ ի՜նչ ուրախութիւն. չեմ գիտեր թէ Աստ-ուած այս բաղձանքս պիտի կատա-րէ՞»:

Գ. ԶՕՀՐԱՊ

…ր կը ստեղծէր, կը վազէր, կը վազ-… … դրամ կը հաւաքէր եւ միւս կող-մէ … հաստատութեան նիւթին բարեկար-գութեան կ'աշխատէր անանկալ այ-… …ութիւններով եւ խիստ հաշուեկշ-… նութեամբ: Այսօր Պոլսէ ազգային այդ … մեծ Տունը պարտք մը ունի իր … մէջ երախտագիտու-թեամբ արձանագրելու անունը այն … որ աչքերը կը փակէ հեռու … սիրելի այն միջավայրէն եւ գուցէ … աշխատանքի կարօտը իր սրտին մէջ

X

Զինադադարին երբ գաղթականու-թիւն մը ողողեց Պոլիս, օգնութեան գործը ստացաւ բարդ ու դժնդակ հան-գամանք: Ճուժող այդ հազարներուն հաց ու տեղ էր հարկաւոր: Դրամա-կան անսպառ աղբիւր չկար. Օհան-եան օրուան մարդն էր: Ու ան գլխի-… նուիրուեցաւ անոր մէջ, լծուեցաւ … բեռին, իր հակայի լայն ուսերը … անխոնջ ու տոկուն էին: Եւ խնամա-տարական գործը տարաւ հազուա-գիւտ արժանաւորութեամբ: Գիտցաւ հարուստէն առնել ու կարօտին բաժ-նել, հարուստին մօտենալ ինչպէս … բոլորն ալ կը սիրէին

զինքը հաւասարապէս որովհետեւ գի-տէին թէ այս մարդուն սիրտը իր ա-փին մէջ էր եւ ոչ թէ քսակին:

Եւ նրբամիտ էր միանգամայն հա-կառակ իր քիչ մը բիրտ ձեւերուն ու … կը վազէր մեզի ազդարարելու իր դը-… :

— Գործս մի քանդէք, այսինչին դէմ մի՛ սկսիք պայքարիլ, ես ձեր … կրկին պիտի անձամ անկէ: «Սեւ ցանկը» իրը պատճառ ցուցնելու՝ բայց գործադրելու չէ որ չմեժանալ: Զարկէ՛ք, երբ «զարկ» ըսեմ … Ապա թէ ոչ այս դաւադանը ձեր գլխուն կը կոտրեմ

X

Գթութեան գործը գերզօր էր իր մէջ: Պատճառը՝ երախտագիտու-թիւնն էր: Ինչ ալ որբ, Եսոր Պոլէսի որբանոցին մէջ ազգային ուսում ստա-ցած, ինչ որ ստացած էր ազգէն՝ հա-զարապատիկը հատուցանել կ'ուզէր: Իրեն համար նախատինք էր այն նո-րելուկ, յետպատերազմեան հոգեբա-նութեան բանաձեւը թէ «Ես որբ եմ, ազգը պարտաւոր է զիս խնամելու»:

Գթասատ սիրտ՝ որ ոչ միայն հան-րային այլ անհատական ու բարեկա-մական շրջանակին մէջ անհամար ծա-ռայութիւններ կը համբէ. շատ մը ընտանեկան վէճերու կարգադրու-թեան բարի «խոստովանահայրն» էր:

X

Դրուագ մը որ հազար բառ կ'արժէ:

Զինադադարին վերջերը, երբ իրա-ւամբ կը վայելէր «Որբերու Հայր» տիտղոսը եւ երջանիկ էր առով, որ-բուհիներու բաշխում մը կը կատար-ուէր, կը բաժնէին զանոնք հոս հոն: Այդ պահուն աղջնակ մը կը սկսի դառ-նագին արտասուել:

— Ինչո՞ւ կուլաս աղջիկս, կը հար-ցնէ Օհանեան:

— Ես չեմ կրնար քեզմէ բաժնուիլ հայրի՛կ.

Իր սիրտը կը խռովի, եւ առանց նկատելու թէ արդէն բազմանդամ ըն-տանիք մը ունի թիկունքին, կ'ըսէ.

— Գնա՛ մեր տունը, տասն ենք, թող տասնըմէկ ըլլանք.

Այսօր իր ընտանիքին անդամն է այդ աղջիկը հակառակ տեղափոխու-թիւններու եւ տագնապներու:

Ահա մարդ մը: Ահա գործ մը զոր նոյն իսկ հարուստ մը չպիտի կատա-րէր, իսկ մեծահարուստ մը բնա՛ւ:

X

Փոթորիկը զինքը ի վերջոյ Փարիզ նետեց: Հոս ինքն ալ աշխատեցաւ պոլսական ձեւով ազգային կեանք մը ստեղծելու, բայց այս զզուելի միջա-վայրը կը փշրէ ամէնէն ուժեղ բազու-կը: Հակառակ տկարութեան Հ. Մ. Ը. Մ.-ի գլուխը կեցաւ զոր ի վերջոյ ստիպուեցաւ լքել: Փարիզի ազատ-րուն եւ պաշտօնական (Նախորդ Ազգ. Պատուիրակութեան) մարդոց վրայ դառն բաներ ունէր ըսելիք:

— Մեզ որ, Պոլսոյ մէջ այնքան կարեւորութիւն տուեր ենք անոնց: Ե-թէ հոն մենք վարէինք մեր գործերը, շատ աւելի լաւ արդիւնք մը գուցէ ու-նենայինք: Ողորմելինե՛ր …

X

Այսօր որ ապրիլի եղեռնին տարե-դարձը կը կատարենք, մեր նահա-տակներու յիշատակի այս տօնին առ-թիւ անպատեհ չէ խօսիլ այն մար-դուն վրայ որ իր ամբողջ եռանդը նը-ւիրեց ամոքելու այդ նահատակներու մնացորդներուն դժնէ ճակատագիրը: Այսօր ամէն ժամանակէ աւելի կ'արժէ անոնց հետ մէկ սիւնակի մէջ յիշել այս Հայ - Մարդը, դասական ազգա-կերի տիպարը, աւանդութիւն մը, ո-րուն մէկ վերջին ճաճանչն է որ կը շիջի իրմով, եւ որ կը վախնամ անհե-տանալու վրայ է բոլոր:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ

ԱՊՐԻԼ 11Ի ԶՈՀԵՐԷՆ

—•—

Հայ ժողովուրդը, որ դարաւոր փորձութիւններու բովից միշտ անա-ղարտ եւ բարձր է պահել իր պայծառ ու ժպտուն հաւատը դէպի իր պատ-մական ճակատագիրը, դէպի վերա-ւոր, արիւնաքամ, բայց միշտ վերա-ծնող արդարութեան յաղթանակը, այս փորձութիւնների ժամին չէ որ պիտի դաւաճանէ ինքն իրեն տարա-մերժօրէն երես դարձնելով իր ազգա-յին լուսագոյն աւանդութիւններին:

Նա եղել է եւ պիտի մնայ արդա-րութեան եւ իրաւունքի դժուարին, բայց դէպի լուսագոյն հորիզոնները թեւակոխող ճամբորդը: Նա եղել է եւ պիտի մնայ քաղաքակրթութեան, ի-րաւահաւասար կարգերի, խմասուն, արդարադատ հասարակական կազմի յաճախ ու աննկուն վաստակաւորը …

Եւ նա այսօր էլ, ինչպէս միշտ, խո-րապէս հաւատացած է որ այս տխուր ժամանակները, այս տառապանքները դարձեալ կ'անհետանան իրենց հեղի-նակների հետ, ինչպէս անհետ կորել

...Կուրծքերէ կուրծք լեռդադարօրը կը
մըլեան
Իրենց սուրերն արեան ակեր բանալով.
Կը ցաւալեն երիտասարդ գլուխներ՝
Որոնց մօզերը սեւ, մազերը խարտեաշ
Ցեխերու մէջ կը պլլըէին,
Եւ ծերերու կոկորդներէն պինդ բըռ-
նած՝
Գանկերն անոնց պատերուն դէմ կը
ջարդեն.
Կը բանան մեր մայրերուն
Ծոցերը սուրբ՝ որոնցմէ
Կը թափին դուրս եղբայրներ դեռ ա-
նանուն,
Հայեր առանց դեռ ձեւի.
Կը տըրորեն, կը փըշրեն
Գարշապարի, բիրի, պայտի տակ կը-
դեր,
Գանկե՛ր, գանկե՛ր, ամբիւ գանկեր,
լեցնելով
Սալյատակի ճեղքուածքները բոլոր
Ողնածուծով, ըղեղով»…

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

յարաբերութիւնները կը մշակէ Թուրքիոյ հետ եւ պատճառ չի տեսներ որ գոհացում չտրուի Թուրքիոյ »:

Պատերազմէն վերջը, դաշնակիցները Սեւրի դաշնագրով բացարձակ ապազինում եւ օտար հսկողութիւն հաստատեցին Տարտանէլի վրայ, բայց 1922ին, երբ Մ. Քէմալ յաղթեց, Սեւրը մէկդի դրուելով կնքուեցաւ Լոզանի դաշնագիրը եւ նոր եւ աւելի չափաւոր պայմանագիր մը՝ Նեղուցներու համար: Այդ պայմանագրին համաձայն, սահմանափակուեցան ապազինեալ գօտիները, իսկ Պոլսոյ պահակազօրքին թիւը նշանակուեցաւ 12.000 եւայլն:

*** Յունաստան ալ պիտի պատասխանէ այս շաբթու, օրինաւոր գտնելով Թուրքիոյ առաջարկը: Այս առթիւ թերթերը կը դարմանան որ Թուրք մամուլը առարկութիւններ կ'ընէ Միտիլլինի, Քիոսի եւ Սամոսի վերազինման դէմ:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Հինգշաբթի օր Գ. Լիթվինով Թրքական դեսպանին յանձնեց խորհրդային կառավարութեան պատասխանը՝ Տարտանէլի վերազինման մասին: Այսպէս Խ. Միութիւնը առաջին շահակից պետութիւնն է որ կը պատասխանէ Թրքական ծանուցագրին: Խորհրդային իշխանութիւնը իր պատասխանին մէջ լիակատար հաւանութիւն կը յայտնէ Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան:

Ի՞նչ է պատահեր Թուրքիոյ մէջ...

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ դատական յանձնաժողովը այս օրերս պիտի քննէ օրինագիծ մը որ կարեւոր փոփոխութեանց կ'ենթարկէ պատժական օրէնքը: «Վերջերս ծագած կարգ մը դէպքերու առթիւ, տեսնուեցաւ որ մեր օրէնքին տրամադրութիւնները իրենց սահմանին մէջ չեն առներ այդ դէպքերը: Հետեւաբար անհրաժեշտ դարձած է պետական ապահովութիւնը զերծ պահել ամէն տեսակ դէչ ձեռնարկներէ: Նոր բարեփոխման պատճառը՝ նոր կացութեանց առջեւ նոր միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտութիւնն է: Նոր բարեփոխումներու համաձայն, մահուամբ կը պատժուին անոնք որ գործնապէս կը փորձեն երկրին մէկ հողամասը օտար պետութեան ենթարկել կամ երկրէն զատել: 5 — 12 տարուան ծանր բանտարկութեան կ'ենթարկուին անոնք որ երկրին միութիւնը խանգարող կազմակերպութիւններ կ'ընեն եւ կամ կը փորձեն բռնի փոխել ընկերային կարգը եւ մէկ դասակարգը միւսին դէմ հանել »:

Հօյպունի մարդիկը նորէն գրգռութիւն կ'ընեն

« Ազդակ » կը գրէ այս վերնագրով.— Սուրիայէն եկած լուրերու համաձայն, առեն մը քնանալէ յետոյ, Հօյպուն կազմակերպութիւնը նորէն սկսած է Թուրքիոյ դէմ գործել: Պէյրութի « Նըլտըզ » թերթը կը գրէ այս մասին.—

« Հօյպունի անդամներուն մէկ մասը ժողովներ կը սարքեն եւ բուռն ճառեր կը խօսին Թուրքիոյ դէմ: Թուրքիայէն փախած Միւսցի Հիլմի գրքոյկ մը հրատարակած է Հօյպունի դրամով եւ ձրի կը ցրուէ ժողովուրդին »:

Դամասկոսի « Էլիֆպա » թերթն ալ կ'ըսէ թէ Հիլմի բարձրացած է Սիւլէյմանիէի քրտական համայնքի մզկիթին մինարէն եւ գրգռիչ ճառ մը խօսած է:

Հալէպի «Վահտէթ» թերթը կը գրէ.— «Թուրքիոյ մէջ երբ ծագեցան Շէյխ Սայիտի եւ Արարատի ըմբոստութիւնները, յաճախ յիշուեցան Հօյպունի մարդոց անունները եւ այս պատճառաւ բաւական տագնապներ անցուցին Թուրք եւ սուրիական յարաբերութիւնները: Հետեւաբար նոր դահլիճին պարտքն է վերջ տալ օտար քաղաքական կազմակերպութեանց գործունէութեան »:

Երեսփ. ընտրութեանց պայքարը

Երեսփ. ընտրութեանց համար Սէնի նահանգին մէջ թեկնածու ներկայացած են 960 հոգի, 60 աթոռի դիմաց: Մեծ մասը պաշտօնեաներ են, իսկ մնացեալներուն մէջ կը գտնուին 52 լրագրողներ եւ հեղինակներ, 42 փաստաբաններ, 30 ճարտարագէտներ, 20 պետական պաշտօնեաներ, 15 ուսուցիչներ, 8 բժիշկ, 7 հանգստեան կոչուած սպայ եւ երկու օդանաւորդ: Իսկ ամբողջ երկրին մէջ արձանագրուած էին, մինչեւ ուրբաթ, 4171 թեկնածուներ:

Ընտրական պայքարը կը մղուի ոչ միայն թռուցիկներով եւ ժողովներով, այլեւ ձայնասփիւռով: Թղթատարական նախարարութիւնը կարգադրած է որ իւրաքանչիւր հոսանքէ չորս հոգի օգտուի ամէն օր, կէս - կէս ժամ: Այս նորութիւնը փոխադրուեցաւ Անգլիայէն: Ֆրանսայի մէջ կան 2,625,677 անթել գործիքներ, մինչ քուէարկուներու թիւն է 11,561,000:

Մարսէլ Քաշէն, համայնավար ծերակուտականը, իր ընտրական ճառին մէջ յայտարարեց թէ կը յուսան 30 — 35 երեսփոխան ընտրել եւ թէ իր կուսակցութիւնը չպիտի մասնակցի ժողովրդական ճակատի կառավարութեան մը, այլ պիտի աջակցի, եթէ ընդունին իր ծրագիրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը, որ Իտալիոյ դէմ պատժական տնօրինութիւնները կը գործադրէր առանց անդամ ըլլալու Ազգերու Դաշնակցութեան, արտօնեց կարգ մը ապրանքներու ներածումը, մասնաւորապէս գիտական եւ բժշկական գործիքներ, դեղեր եւայլն: — Իտալիա մերժեց մասնակցիլ Նիսի ձիերու ցուցահանդէսին, իբրեւ բողոք պատժական տնօրինութեանց դէմ:

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց հիթլէրական թուրեւը եւ ուրիշ կարգ մը խստութիւններ ձեռք առաւ, մասնաւորապէս գերման այցելուներու դէմ: Անոնք որ լուսանկարներ կ'առնեն կամ հարցումներ կ'ուղղեն զինուորական նիւթերու մասին կամ կասկածելի խօսակցութիւններ կ'ունենան, պիտի բանտարկուին առնուազն քանի մը ամիս:

5000 ՏԱՐՈՒԱՆ չորս նոր դամբարաններ երեւան հանուեցան Կիզէի Մեծ Բուրգին մօտ, Փրոֆ. Սէլիմ Հասանի պեղումներուն շնորհիւ. Չորսն ալ անվթար մնացած են: Դամբարաններէն մէկը կը պատկանի Եգիպտոսի Դ. հարստութեան թագաւորներէն Շէֆրէնի տղուն: Այս թագաւորը շինած է երկրորդ ամենաբարձր բուրգը եւ կ'ապրէր Քրիստոսէ 2700 տարի առաջ:

ԶԱՏԿԻ ՇԱԲԹՈՒՆ ինքնաշարժի բազմաթիւ արկածներ պատահեցան Անգլիոյ մէջ: Մեռեալներուն թիւն է՝ 103, իսկ վիրաւորները կը հաշուուին 4048: Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն մեռած էին 102 հոգի, վիրաւորուած՝ 3942:

21 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ (1,150,000 տոլար) ամերիկեան պարտաթուղթեր անհետացած էին 1935ի սկիզբը: Ֆրանսական ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել երկու մեղսակիցներ, որոնց վրայ գտնուեցան 440,000 տոլարի պարտաթուղթեր: Կալանաւորներէն մէկը Չեխ է, միւսը Հունգար:

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը օրէ օր աւելի կը կարմրի: Ապրիլ 17ին ծայրայեղ հոսանքները գործադուլ հռչակեցին Մատրիտի մէջ, իսկ դահլիճը լուծեց բոլոր ազգայնական կամ Ֆաշական կազմակերպութիւնները, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարելով:

ԶԱՂՐԷՊԻ ՋԱՐԴԸ, որուն մասին գրած էինք երէկ, թիւրիմացութեան կը վերագրուի: Սպաննուած են 11 հոգի: 3000 գիւղացիներ թափած էին անտառին մէջ, խմբուած երեսփոխանի մը սպանութեան վրէժը լուծելու համար, բայց զոհերը անմեղ էին:

ՇԱՏ ՄԸ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐ պիտի զեղչեն իրենց գիները, համաձայն նոր պայմանագրութեան մը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Սալ Կավօ, 45 47 Rue de la Boétie, մէթրօ Միրոմէնիլ

Կը նախագահէ Գ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Կը խօսին Գ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ եւ ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ Պարթեւեանի:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝

ՖՐԱՆՍ. ԳԵՂ. ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՎ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին — ՕՐ. ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ (Թաւջութակ), ՕՐ. ՖՐԻՏ (ջութակ), ՕՐ. ԺԷԿՈՆ (ջութակ), Գ. ԺՈՐՃԷԹ ԺԻԼ (նրգեհոն), Գ. ՏԻՒՓԷՆ (haut-bois). — 1er Prix du Conservatoire de Paris: Կ'երգէ Գ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մուտք՝ 3 ֆրանք. (օթեակները [illegible]

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Անկէնի լճին դէմ

Cascade du Lac-ի սրահը:

Կը դասախօսէ Բժ. Ա. ԳՕՂԼՈՒՍԵԱՆ

Կախսիրու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ, 6 Յունիս շաբաթ երեկոյ. Salle Gaveau-ի մէջ

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Միրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I. O.-ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան

Պատուոյ նախագահութեամբ Գ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕի

(երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)

եւ նախագահութեամբ Գ. Մ. ՔԱՆԱՎԷԼԼԻի

(նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի S F.I O.-ի)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florida-ի մէջ

Գեղարուեստական հանդէսի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու. երգ, պար եւ արտասանութիւն հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 ֆր.:

(Ձեռնարկին յաջողութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը առիթէ մեզ խնդրել.— կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար բացակայութիւն:

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

Կազմակերպուած Հատուրա Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին

կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille»-ի մէջ, 6 Rue Clavel

(entrée 11 Rue Mélingue, Metro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐԿԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Թատերական Ցերեկոյթ

Կազմակերպուած Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն 10

իր սեփական սրահին մէջ,

52 rue de Bouogogne, Sevran, (S. et O.)

Ալֆորվիլի դերասանական խումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Ռ. [illegible] կը ներկայացնէ «ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ» (տրամ 1 արար), ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ [illegible]

Կը խօսի ՏԻԹ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Մուտք 5 ֆր.: (փոքրիկներու համար մուտքը ազատ է)

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— կառ. տիւ Նորէն 13.30—14.35—14.45:

[illegible] ապահովուած է:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

Պարահանդէս Երեկոյթ

Երկրորդ անգամ ըլլալով կազմակերպուած Գ. Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆի կողմէ «CARIO CANTI» իր orchestre-ով

10 Մայիս, կիրակի ժամը 4էն կէս գիշեր

Salons Victor Hugo, 46bis Rue St. Didier

Մէթրօ Trocadéro եւ Victor Hugo

Գեղարուեստական պիւֆէ ժամանակ սրահի մէջ — Մուտք՝ 10 ֆր.:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ԱՊՐԻԼ
MARDI 21 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3094

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկրորդ խօսք

ՄԵՐ ՀՈԳԻՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պաշտօնապէս լռութիւն կը պահուի հոգատար իշխանութեան եւ Սուրիոյ պատուիրակներուն միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին։

Բայց, արաբական եւ թրքական թերթերու տեղեկութիւնները բաւական են, գաղափար մը կազմելու համար։ Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի հայերէն թերթերն ալ իրենց արտայայտութիւններով կ'օգնեն աւելի լուսաբանելու կացութիւնը։

Այսպէս, արդէն իսկ հրապարակաւ կը յուզուի Փոքրամասնութեանց հարցը, որ փշոտ հանգամանք ունի։

Ինչպէս կ'երեւայ, Արաբները կը պահանջեն որ այդ հարցին լուծումը ձգուի Սուրիոյ անկախ իշխանութեան, փոխանակ մաս կազմելու ծրագրուած դաշնագրին։ Իսկ թերթերը կ'ըսեն թէ կարգ մը քրիստոնեայ համայնքներ (յոյն-օրթոտոքս, կաթոլիկ եւայլն) յուշագիր, նոյնիսկ պատուիրակ ղրկած են Փարիզ, իրենց բաղձանքները յայտնելու համար։

Գալով հայկական ճակատին, Անթիլիասի կաթողիկոսարանի պաշտօնական զեկոյցէն կ'իմանանք թէ՝ մարտ 30ի եպիսկոպոսական ժողովը զբաղած է Փոքրամասնութեանց հարցով։(Մարդկանց այս մասին նախագիծ մը ղրկած է բոլոր հոգեւոր պետութեան, որպէսզի իրենց տեսակէտները յայտնեն)։

Սպասելով լրացուցիչ տեղեկութեանց, կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել այլապէս կարեւոր պարագայ մը։

Ինչպէս ուրիշ առիթներու մէջ, այս անգամ ալ հարեւան Թուրքիան աչք ու ականջ կտրած է, Սուրիոյ անցուդարձին ոչ միայն հետեւելու, այլեւ ընթացք տալու համար։

Շաբաթ օր հրատարակեր էինք Եգիպտոսի «Ահրամ» թերթին մէկ թղթակցութիւնը, իբրեւ թէ Պոլսէն գրուած։

Այդ գրութեամբ, արաբական օրկանը մանաւորապէս կը յիշէր թէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ (Ֆրանսա) բանակցութեանց մաս կը կազմէ «խռովարար» կազմակերպութեանց խնդիրը։ Անուններն ալ կուտար,— Դաշնակ, Զէյքէզ, Հօյպուն։ Իբրեւ թէ Թուրքիա կը պահանջէ հեռացնել այս տարրերը, փոխարէն խոստանալով տնտեսական առաւելութիւններ։

Տարակոյս չկայ թէ Թուրքիոյ ախորժակները այստեղ չեն վերջանար։ «Խռովարար» կազմակերպութեանց պատրուակով, ան կրնայ պահանջել նաեւ սահմանին վրայ տեղաւորուած համայնքներու հեռացումը, եւ այլապէս պղտորել արաբ ժողովուրդին միտքը։

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք բաւական բարդ կացութեան մը առջեւ, որ բոլորէս կը պահանջէ արթնութիւն, միութիւն եւ աշխատանք։

Անշուշտ մեր առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ի դերեւ հանել բոլոր այն դաւերը որ կը ձգտին ուղղակի կամ անուղղակի մոլորեցնել Արաբներու հանրային կարծիքը՝ հայ գաղթականութեան մասին։

Իսկ այս աշխատանքը կարելի չէ սահմանափակել կաթողիկոսարանի կամ առաջնորդարանի մը չորս պատերուն մէջ։ Ոչ ալ գոհանալ ձուլածոյ բանաձեւերով։

Անհրաժեշտ է սերտ կապ հաստատել Սուրիոյ վարիչ տարրերուն, մտաւորականութեան եւ մամուլին հետ, փարատելով անոնց թիւրիմացութիւնները։

Հալածական ժողովուրդ մը, որ իր ամէնէն եղերական շրջանին այնքան եղբայրական աջակցութիւն գտած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի, ինչպէս Իրաքի մէջ, կրնայ ունենալ միայն մէկ բաղձանք,— տեսնել արաբ ժողովուրդին իղձերուն լիակատար իրականացումը։

Իսկ Սուրիոյ Արաբը, որ նոյն լուծէն փրկուած եւ այսօրուան վիճակին հասած է, իր իսկ պատմութիւնը եւ թափուած արիւնը ուրացած պիտի ըլլար, եթէ նորէն ականջ դնէր սահմանէն անդին արձակուած եղանակներուն։

Եւ սակայն, բաղձանքներն ու պաշտօնական հաւաստիքները անզօր են, եթէ կը պակսի ծրագրեալ աշխատանքը՝ ճանչցնելու համար մե՛զ եւ մե՛ր ուղեգիծը։

Ամէնէն լուսաւոր պողոտաներուն մէջ ալ, մարդիկ այլեւս չեն գոհանար նախապատերազմեան գիտելիքներով՝ այս կամ այն ժողովուրդի մասին։ Անհրաժեշտ է նորոգել, ամրապնդել ինչպէս կապերը, նոյնպէս ծանօթութիւնները։

Դժբախտաբար շատ քիչ-բան կատարուած է, այս ուղղութեամբ, Սուրիոյ ինչպէս ուրիշ գաղութներու մէջ։ Տեղացին յիշեր, անոր մօտեցեր ենք միայն վտանգ մը, արտակարգ պարագայ մը ներկայացած ատեն։ Եւ մեր հաղորդակցութեան միջոցներն ալ միշտ ալ եղած են հնոտի, մաշած։ Ջանք փորձած քալել ժամանակին հետ, եւ համաձայն միջավայրին պահանջներուն։ Ու միշտ սիրեր ենք որոշ մարդոց— ազգ. ջոջերու կամ կղերականներու ձգել այդ հոգը, բստ ընկալեալ սովորութեանց։

Հիմա որ արմատական փոփոխութիւն մը կը սպասուի Սուրիոյ մէջ, եւ բոլորն ալ կ'ըմբռնեն կացութեան փափկութիւնը, որ եւ է անհոգութիւն կամ թեթեւութիւն՝ համազօր է քրէական յանցանքի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԻՆ ՁԱԽՈՂՈՒՄԸ

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՀԱՐԱՐԻ ԱՌՋԵՒ

3000 Հապէշներ սպաննուած իրենց հրամանատարին հետ

Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբը շաբաթ օր առանց վիճաբանութեան ընդունեց իր նախագահին՝ Մատարիակայի երկու տեղեկագիրները, որոնք կը հաստատեն թէ ձախողած են հաշտութեան փորձերը։ Ա. Դ. Խորհուրդն ալ երէկ, երկուշաբթի քննելով այս տեղեկագիրները, հաստատեց բանաձեւը։ Յաջորդ նիստը պիտի գումարուի մայիս 11ին, ինչպէս հաղորդած էինք արդէն։ Այսօր, երեքշաբթի, նիստի հրաւիրուած է 18երու յանձնախումբը (պատժական), քննելու համար զանազան կառավարութեանց պատասխանները՝ վերջին նստաշրջանէն իվեր։ Կը յիշուի թէ յանձնախումբը վերջին անգամ գումարուեցաւ մարտի սկիզբը եւ որոշեց գործադրել քարիւղի արգելքը, եթէ պետութիւնները համաձայնէին։

Ա. Դ. Խորհուրդի երէկուան նիստին հրաւիրուած էին թէ Իտալիոյ եւ թէ Եթովպիոյ ներկայացուցիչները, պաշտպանելու համար իրենց տեսակէտները։ Եթովպիոյ համար վերջին պատեհութիւնն է այս, քանի որ Ա. Դ. Խորհուրդը այլեւս նիստ չունի մինչեւ մայիս 11, իսկ իտալական բանակը արդէն մայրաքաղաքին դուռները հասած է։

*** Օրերէ ի վեր կատաղի կռիւներ կը մղուին հարաւային ճակատին վրայ, Հարրարի առջեւ։ Այս առթիւ գրոյց շրջեցաւ թէ Իտալացիները գրաւած են Հարրարն ու Ճիճիգան, բայց պաշտօնապէս չհաստատուեցաւ լուրը։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ճակատամարտը սկսաւ ապրիլ 14ի առտուն, շարունակուեցաւ 15ին, 16ին եւ 17ին, իսկ ապրիլ 18ի կէս օրին Իտալացիները չահած էին յաղթանակը։ Կռիւներու ընթացքին սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան 13 սպաներ եւ քանի մը հարիւր զինուորներ։ Հապէշներուն կորուստը կը հաշուեն 3000 (սպաննեալ), մէջն ըլլալով հրամանատար, Թաս Տամթու։ Այժմ բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Ատտիս-Ապէպա, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն։ Իտալացիները 1000 ինքնաշարժներ կեդրոնացուցած են Տէսիէի մէջ եւ շոգեպինդ յառաջ կը տանին բոլոր պատրաստութիւնները։

Ատտիս-Ապէպայի քաղաքապետը, որ «Հապէշներու Կալիֆնին» կը կոչուի, պահակախումբեր կը կազմէ, մայրաքաղաքին պաշտպանութեան համար, թէեւ յոյս չկայ զինուորական տեսակէտով։ Եթովպիոյ կինները կողմէ հեռագիր մը ուղղուած է Լոնտոն, օգնութիւն խնդրելով։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ վճռած են պաշտպանել իրենց դատը, բայց չեն կրնար փրկել մայրաքաղաքը։ Այս առթիւ պատասխանատու կը հռչակեն Եւրոպան։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, օտարականներու ապահովութեան համար։

Եթովպական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ատտիս-Ապէպայի անկումն ալ չպիտի լուծէ հարցը, քանի որ կայսրը կրնայ մայրաքաղաքին արեւմտեան լեռները քաշուիլ եւ շարունակել կռիւը։

Ծանր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀՐԵԱՆԵՐ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն ապրիլ 19 թուականով.—

Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ ծագած խլրտումները յանգեցան ծանր կռիւներու՝ Եաֆայի, Հայֆայի եւ Թէլ-Ավիվի փողոցներուն մէջ։ Կառավարութիւնը պաշտօնապէս չի յայտներ զոհերուն թիւը, բայց կ'ըսուի թէ շատեր սպաննուած են։ Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ խռովեալ շրջաններուն մէջ։ Անգլիացի զինուորներ կ'օգնեն ոստիկանութեան, բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Անգլիացի սպայ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ Հայֆայի մէջ։ Եաֆայի կորուստները շատ ծանր կ'երեւան, քանի որ կռիւը շարունակուած է գրեթէ օրն ի բուն։ Արաբ ժողովուրդը գրգռուած է ամէն տեղ. Եաֆայի, Հայֆայի եւ Թէլ-Ավիվի բոլոր խանութները փակուած են եւ ամէն գործ դադրած է։ Զինուորներ գրաւեցին Թէլ-Ավիվը, որպէսզի հրէական մեծամասնութիւնը վրէժ չլուծէ արաբական փոքրամասնութենէն։

Առաջին խռովութիւնները ծագեցան Եաֆայի մէջ, ուրբաթ օր, երկու Արաբներու յուղարկաւորութեան առթիւ։ Երկու մեռելներուն հայրենակիցները կ'ըսէին թէ անոնք սպաննուած են Հրեաներու կողմէ, մինչդեռ այս վերջինները կը պնդեն թէ մեռած են բնական մահով։ Հակառակ ոստիկանութեան հրամաններուն, Արաբներու բազմութիւն մը մասնակցեցաւ յուղարկաւորութեան, եւ առաջ ընդհարումներ նախ ոստիկանութեան, յետոյ Հրեաներուն հետ։ Երուսաղէմի մէջ խռովութիւն չծագեցաւ, բայց պահակ ոստիկանները կրակի հանդիպեցան քանի մը անգամ։ Բրիտանական իշխանութիւնը հանդարտութեան կոչ մը ուղղեց Արաբներուն, յայտնելով թէ իրենց շահերը պիտի պաշտպանուին։

Արաբ երեւելիները ժողով գումարելով, որոշեցին պատուիրակութիւն մը ղրկել Լոնտոն, բանակցելու համար Պաղեստինի քաղաքական կազմակերպութեան մասին։

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Տեղական թերթերը կը հաստատեն թէ Թուլոնէն օդնական զօրք ղրկուած է Պէյրութ, «Մարիէթ» փաշան չոգենաւով, եւ աւելին ալ՝ օդանաւային առարկաներ եւ թնդանօթ։ Արձանագրելով այս լուրը, «Փոփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, կ'ըսէ թէ Պէյրութէն, Հալէպէն եւ Դամասկոսէն առաջ եկած տեղեկութեանց համաձայն, Սուրիոյ ժողովուրդը յուզուած է այս առաքումներուն հետեւանքով։ Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, նոր ընդհարումներ պատահած են Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ, զօրքին եւ ժողովուրդին միջեւ։ Կ'ըսուի թէ երեք ցուցարարներ սպաննուած են։

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԱՐԱՒԱՆԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՄԱՅԻՍ 9ԻՆ

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ներգաղթի գործողութեանց առթիւ ծագած դժուարութիւնները հարթուած եւ նոր ցանկերն ալ վաւերացուած ըլլալով, շոգենաւը ճամբայ պիտի ելլէ մայիս 9ին։ Կը կարծուի թէ գացողներուն թիւը պիտի ըլլայ 1850։

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ ՍԿՍԱՒ

Թուրք զօրք Գելիպօլու կը մտնէ

Կիրակի օր վերապահութեամբ հրատարակեր էինք Անատոլու գործակալութեան մէկ հեռագիրը, որ կը հերքէր թէ թրքական զօրքը վերագրաւած է Տարտանէլի ապազինեալ շրջանը։ Նոյն օրը Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէր թէ կառավարութիւնը ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ լուր առած է որ թրքական զօրքը վերագրաւած է Տարտանէլը։ Նոյն գործակալութիւնը երկրորդ հեռագրով մը կը հաղորդէր,— «Վարչապետ Գ. Մեթաքսաս յայտարարեց թէ Նեղուցներու ապազինեալ շրջանին վերագրաւման զեկոյցը ենթերէն չէր եկած։ Էնկիւրիի զեկոյցը կ'ըսէր թէ խնդիրը Ժընեւ պիտի տարուի, քննութեան համար։ Հետեւաբար չի գիտցուիր թէ թրքական կառավարութիւնը ինչո՛ւ փոխած է իր գործելակերպը»։

Անատոլու գործակալութիւնը այս տեղեկութիւնն ալ հերքեց նոր զեկոյցով մը։ Երբ դիտել տրուեցաւ թէ Աթէնքի թրքական դեսպանը այս մասին տեղեկութիւն հաղորդած է յունական կառավարութեան, Անատոլու գործակալութիւնը կրկնեց թէ լուրը անհիմն է եւ ինք արտօնուած է հերքելու։

ԱԹԷՆՔԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ ԱՊՐԻԼ 19 ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ.— ԾՈՎԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ԹԷ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՑՈՐԴԸ ՀԵՌԱԳՐԱԾ Է ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԹԷ ԹՈՒՐՔ ԶՕՐՔԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԳՐԱՒԱԾ Է ԳԵԼԻՊՕԼՈՒ ԹԵՐԱԿՂԶԻՆ։

*** Խորհրդային իշխանութիւնը հրատարակեց իր ծանուցագիրը, իբրեւ պատասխան Թուրքիոյ դիմումին։ Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը միշտ այն տեսակէտն ունեցած է որ պէտք է ամբողջովին ապահովել Թուրքիոյ գերիշխանութիւնը Նեղուցներուն վրայ, իբրեւ կական պայման խաղաղութեան եւ անդորրութեան։ «Այս սկզբունքը հաստատուած է թուրքեւխորհրդային դաշնագիրներու մէջ, ինչպէս առաջարկուեցաւ խորհրդային պատուիրակութեան կողմէ, Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ, 1922—23ին։ Այդ օրէն ի վեր որ եւ է փոփոխութիւն չէ կրած խորհրդային իշխանութեան տեսակէտը։ Խ. Միութեան կառավարութիւնը բոլորովին հիմնաւոր կը գտնէ թրքական կառավարութեան մտահոգութիւնները, ներկայ ընդհանուր ապահովութեան եւ պատերազմի լուրջ վտանգներու մասին։ Հետեւաբար բնական կը գտնէ թրքական հանրապետութեան բաղձանքը՝ ամրապնդելու իր երկրին ապահովութիւնը փոփոխելով Նեղուցներու կարգուսարքը եւ պատրաստ է մասնակցելու առաջարկուած բանակցութեանց»։

*** Թրքական կարգ մը թերթեր կը խոստովանին թէ իբրեւ հետեւանք Տարտանէլի վերազինման, Յունաստան ալ իրաւունք ունի ամրացնելու Լէմնոս եւ Սամոթրակէ կղզիները, որ կը գտնուին Նեղուցին բերանը։ Բայց թուրք մամուլը նոյն իրաւունքը չի ճանչնար Քիոս, Սամոս եւ Միտիլէն կղզիներուն համար, ինչ որ զարմանք կը պատճառէ Յունաստանի մէջ։

*** Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը ծրագիր մը կազմած է, 60,000 նոր զինուոր պատրաստելու համար։ Միեւնոյն ատեն որոշուած է չորս թորփիլահալածներ եւ չորս սուզանաւեր շինել, ինչպէս եւ ուժ տալ օդատորմիղի վերակազմութեան։ Բանակցութիւններ կը կատարուին անգլիական նաւագործարաններու հետ։ Վեց միլիոն տրամի քուէարկուած է։

ՀԻՆ ՈԽԵՐԸ ՎԵՐԾԿՍԱՆ

Պուլկարիա ծով կ'ուզէ, Յունաստան կը սպառնայ

Տարտանէլի վերազինման առթիւ, հարեւան պետութեանց ակնարկներն ուղղուած են Պուլկարիոյ վրայ։ Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պուլկարիա մտադիր չէ սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիր յարուցանելու այժմ։ Սոֆիայի կիսապաշտօնական օրկանը կը գրէ այս առթիւ.

— «Նեղուցներու վերազինումը ուղղակի կամ անուղղակի կ'ազդէ Պուլկարիոյ կենսական շահերուն վրայ եւ շահակից պետութիւնները պարտաւոր են նկատի առնել այս պարագան։ Պուլկարիա կը յուսայ օրինական ճամբով լուծել տալ Նէօյիի դաշնագրով հաստատուած սեղմիչ պարտաւորութիւնները որ կապ ունին իր գերիշխանութեան, ապահովութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան հետ։ Թուրքիոյ ձեռնարկին նպաստաւոր լուծումը պիտի ապացուցանէ թէ կարելի է խաղաղօրէն վերաքննել հաշտութեան դաշնագիրները։ Այս առթիւ Պուլկարիան հետաքրքրող կարեւոր հարցերն են վերազինումը, պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը եւ ելք մը Եգէական ծովուն վրայ»։

Ուրիշ թերթեր ալ եւ մանաւորապէս «Միր» պայքար կը մղեն Նէօյիի դաշնագրին վերաքննութեան եւ ծովային ելքի մասին։ Այս շարժումը մեծ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ Յունաստանի մէջ։ Աթէնքի թերթերը դիտել կուտան թէ Պալքաններու հողային կարգուսարքը երաշխաւորուած է Պալքանեան Համաձայնութեան կողմէ։ Գալով Պուլկարիոյ խոստացուած ծովային ելքին, բոլորն ալ կը պնդեն թէ խնդիրը տնտեսական է։ «Եթէ հողային ըլլար, Պուլկարիոյ տրուած պիտի ըլլար Նէօյիի դաշնագրով։ Ատենին հարցը կը վերաբերէր զուտ առեւտրական ելքի մը զոր Յունաստան երբեք չմերժեց տալ Սելանիկի նաւահանգստին մէջ։ Արդ, Պուլկարները կ'ուզեն ձեռք բերել զուտ պուլկարական նաւահանգիստ մը արեւմտեան Թրակիոյ ծովափին վրայ, զոր Պուլկարիոյ պիտի կապէ պուլկարական նրբանցք մը։ Այս բանը բացարձակապէս անընդունելի է Յունաստանի համար։ Այդպիսի պահանջներ չեն կրնար բարւոքել Պուլկարիոյ եւ իր հարաւային դրացիներուն յարաբերութիւնները, ոչ ալ նպաստել Պալքաններու խաղաղութեան»։

«Քաթիմէրինի» կը հարցնէ թէ Պուլկարիա ի՞նչպէս կրնայ հողային ելքի խնդիր յարուցանել, երբ կատարելապէս գիտէ թէ Յունաստան ոչ իսկ խօսիլ կ'ուզէ այս մասին։ «Այս խնդիրը յարուցանելով, պուլկարական մամուլը գէշ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ իր երկրին»։

«Էլթնոս» կը զարմանայ որ Պուլկարները որոնք գործնական ազգի համ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐԸ — ԱՐՏԱՔԻՆ ՄՈՆԿՈԼԻԱ

Վերջին շաբաթները յաճախակի միջադէպեր եւ փոքրիկ բախումներ տեղի ունեցան Մանչուրիոյ եւ Մոնկոլիոյ, ինչպէս եւ մանչուեւխորհրդային սահմաններուն վրայ։ Երկու կողմերն ալ ունեցան սպաննուածներ եւ վիրաւորներ։ Ռուս-ճափոնական յարաբերութիւնները ալ աւելի սրուեցան նոր թարգութիւն մը աւելցնելով առանց առոր ալ խճողուած ընդհանուր քաղաքական կացութեան մէջ։

Պայքարը կը դառնայ Արտաքին Մոնկոլիոյ շուրջ։

Մարտի սկիզբը, ամերիկացի լրագրողի մը հետ ունեցած զրոյցի ատեն, Ստալին կտրուկ ու որոշ յայտարարեց, որ եթէ ճափոնցիները յարձակին Արտաքին Մոնկոլիոյ վրայ, Խորհրդային իշխանութիւնը զէնքով պիտի պաշտպանէ զայն։ Այդ զրոյցէն շաբաթ մը վերջը, (մարտ 12), Մոնկոլիոյ մայրաքաղաք Ուլան-Պատորի մէջ ստորագրուեցաւ փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը Մոնկոլիոյ կառավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ։ Դաշինքի երկրորդ կէտը կ'ըսէ.— «Խորհ. Միութեան եւ Մոնկոլիոյ Ժողովրդ. Հանրապետութիւնները պարտաւոր են ամէն տեսակի աջակցութիւն, ինչպէս նաեւ զինական օգնութիւն ցոյց տալ իրարու, եթէ այդ երկու երկիրներէն որ եւ է մէկը զինեալ յարձակման ենթարկուի» («Պրաւդա», ապր. 8)։

Այս համաձայնագիրը մեծ դժգոհութիւն յառաջ բերաւ Ճափոնի մէջ, որ իրեն դէմ ուղղուած թշնամական քայլ մը կը նկատէր զայն։ Որովհետեւ Արտաքին Մոնկոլիան Չինաստանի ենթակայ եւ անոր հողամասը կը նկատուի, Նանքինի կառավարութիւնն ալ իր կարգին պաշտօնական գրութեամբ մը բողոքեց Մոսկուա, գիտել տալով թէ խորհ. կառավարութիւնն առանձին համաձայնագիր ստորագրելով Մոնկոլիոյ հետ, ատով իսկ խախտած է Չինաստանի անկախութեան իրաւունքը։ Կասկած չկայ, որ Չինաստան կը գործէ Ճափոնի գրգռումով

Անշուշտ Ճափոն աչք ունի Արտաքին Մոնկոլիոյ վրայ եւ այդ երկրամասին գրաւումը կը կազմէ մէկ մասը այն նուաճողական ծրագրին զոր կը հետապնդէ ան Ասիոյ ցամաքամասին վրայ։ Գրաւելով Մանչուրիան եւ թափանցելով չինական Ջահար, Սույիւան եւ Նինցիան նահանգները (Ներքին Մոնկոլիա), Ճափոն արեւելքէն, հարաւ-արեւելքէն եւ հարաւ-արեւմուտքէն օղակած է Արտաքին Մոնկոլիան եւ անոր գրաւումը իրեն համար արդէն վճռուած խնդիր մըն է։ Ռուսաստան անհանդստանալու պատճառներ ունի, որովհետեւ տիրանալով Մանչուրիային, Ճափոն սահմանակից դարձած իրեն և թիկունքէն կը սպառնայ Ծայր. Արեւելեան երկրամասին, իսկ եթէ գրաւէ նաեւ Արտաքին Մոնկոլիան, այն ատեն ամբողջ արեւելեան Սիպերիան ճափոնական վտանգին տակ կը մնայ տեւականօրէն։

Սակայն, ի՞նչ կը ներկայացնէ Մոնկոլիա կոչուած երկրամասը, որ կրնայ ռուս-ճափ. նոր պատերազմի մը պատճառ դառնալ։

Իր տարածութեամբ Արտաքին Մոնկոլիան հաւասար է Արեւմտ. Եւրոպայի կէս տարածութեան եւ ունի ընդամէնը 900.000 հազար մոնկոլ բնակիչ։ Ճենկիզխանի հայրենիքը կը բռնէ ճիշդ Ասիոյ ցամաքամասին կեդրոնը, սահմանակից ունենալով Չինաստանը, Մանչուրիան եւ Ռուսաստանը։ Ռուսեւմոնկոլեան սահմանին երկայնութիւնն է մօտ երկու հազար քիլոմեթր։ Երկրին գլխաւոր դրամագլուխն է կենդանաբուծութիւնը եւ ժողովուրդը կը վարէ վաչկատուն կեանք-Մոնկոլները կը պահեն եւ կ'աճեցնեն ոչխար, եղջերաւոր անասուն, ձի, ուղտ եւ այծ։ Ներկայիս ամբողջ անասուններու թիւը կը հաշուեն 22 միլիոն գլուխ։ Հողագործութեամբ կը զբաղին շատ քիչեր եւ ժողովրդական տնտեսութեան եկամուտին 70 առ հարիւրը կը կազմէ անասնաբուծութիւնը Որսորդութիւնը նոյնպէս Մոնկոլներու գլխաւոր զբաղումներէն մէկն է եւ իրենց առեւտուրն ամբողջովին տեղի կ'ունենայ Ռուսաստանի եւ Չինաստանի հետ։ Արդիւնաբերութիւնը դեռ սաղմնային վիճակի մէջ կը գտնուի եւ ընդամէնը քանի մը տարուան կեանք ունի։ Արտաքին Մոնկոլիոյ մայրաքաղաքն է Ուլան-Պատոր - Ուրկա քաղաքը, որ կը գտնուի ռուսական սահմանէն 350 քիլ. հեռաւորութեան վրայ։

Մինչեւ չինական յեղափոխութիւնը, Մոնկոլիան ամբողջովին կը գտնուէր Չինաստանի գերիշխանութեան տակ։ 1911ին ցարական Ռուսիոյ դրդումներով, Մոնկոլիան լծուեցաւ հակաչինական պայքարի եւ ինքնավար պետութիւն մը դարձաւ։ Ինքնավար Մոնկոլիան, զոր կը վարէին մոնղոլ իշխանները եւ կրօնապետները, գոյութիւն ունեցաւ ընդամէնը 8 տարի։ 1919ին Մոնկոլիոյ կը տիրանայ չին զօրավար մը, որ Ճափոնցիներու մարդը կը համարուէր։ Քաղաքացիական կռիւներէ վերջ Մոնկոլիա կը խուժեն ճերմակ Ռուսերը, սակայն չեն կրնար հոն հաստատուիլ, որովհետեւ 1921ին կարմիր բանակին օգնութեամբ եւ աջակցութեամբ Մոնկոլները դուրս կը վանեն զանոնք իրենց երկրէն։ Կարմիր բանակի զօրամասերը կը հեռանան Մոնկոլիայէն 1925ին։

Դարերու ընթացքին Մոնկոլիան կ'ապրէր Ճենկիզխանեան շրջանի կենցաղով ու աւանդական օրէնքներով։ Ներքին կեանքին մէջ գերակշիռ դեր կը կատարէին աւատական իշխանները եւ կղերը։ Յատկապէս ուժեղ էին այս վերջինները։ Պուտտայական կրօնաւորները՝ լամաները մեծ թիւ կը կազմէին (80 000էն աւելի) եւ երկրին իշխանութիւնն ու հարստութեան մեծ մասը կեդրոնացած էին իրենց ձեռքը։ Անսահման իշխանութիւն կը վայելէր պուտտայական եկեղեցիի պետը՝ «սուրբերուն սրբագոյնը»։ Ժողովրդական զանգուածները կը բաղկանային հովիւներէ — արաթներէ։ Լամաները անոնց համար եւ հոգեւոր պետ էին, եւ քաղաքային իշխանութիւն, եւ բժիշկ ու ուսուցիչ եւ՛ վաշխառու հարստահարիչներ։

1920ին Մոնկոլիոյ մէջ կը կազմակերպուի ժողովրդական - յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որ բացի ազգային - ազատագրական գաղափարէն, որդեգրած էր նաեւ աւատական կարգերու դէմ պայքարի ուղին։ Որովհետեւ սկզբնական պայքարը ուղղուած էր չին եւ ճերմակ ռուս նուաճողներու դէմ, Ժող. յեղափոխ. կուսակցութիւնը կը գործէ իշխաններու եւ հոգեւորականութեան հետ միասին։ Կրօնապետ Բոգտօ խանի ազդեցութիւնն այնքան մեծ էր, որ երբ 1921ին Մոնկոլիա շնորհիւ կարմիր բանակի միջամտութեան ազատագրուեցաւ եւ ունեցաւ սեփական կառավարութիւն, անիկա բռնուեցաւ միապետ եւ երկրի մէջ հաստատուեցան սահմանադրական միապետական կարգեր։ 1921-1924ին կառավարութիւնը Բոգտօ խանին հետ կը կնքէ «երդման համաձայնագիր», որով անոր կը վերապահուի անսահման իշխանութիւն կրօնական խնդիրներու մէջ, իսկ պետական գործերը կը վարէ կառավարութիւնը որ սակայն իր առած քայլերու մասին պէտք է զեկուցանէր միապետին։ Մոնկոլիոյ պետութեան ինքնուրոյն գոյութեան հիմնադրումը կը հաշուեն այդ թուականէն։

1924 մայիսին կը մեռնի Բոգտօ խանը։ Նոյն տարուան նոյեմբերին կը գումարուի ժողովրդական Մեծ Խուրալը (ժողով), որ կը հռչակէ Մոնկոլիոյ ժողովրդ. հանրապետութիւնը եւ կ'ընդունի սահմանադրութիւնը։ Այդ օրէն սկսեալ կառավարութիւնն աստիճանաբար բարեփոխութիւններ կը մտցնէ երկրին մէջ եւ կը ջանայ ամէն կերպ սահմանափակել աւատական իշխաններու եւ հոգեւորականութեան իրաւունքները։ Կը ջնջուի անոնց արտօնեալ վիճակը եւ կ'արգիլուի ժողովուրդէն հարկեր դանձել։ Բոլորը հաւասարապէս իրաւունք կը ստանան օգտուիլ արօտավայրերէն, վարչական մարմիններու ընտրական ձեւը կը գործադրուի, վանքերուն չարտօնուիր բռնի ժողովուրդէն դրգեւոր պէտքերու համար միջոցներ հաւաքել եւ վերջ կը դրուի վանապատկան ճորտատիրութեան։ 1926ին եկեղեցին կը բաժնուի պետութենէն, իսկ 1929ին մասնակի կը գրաւեն աւատապետներու գոյքը եւ կը բաժնեն արաթներուն։ Ի հարկէ կամաւորապէս չէ, որ իշխաններն ու եկեղեցականները կը զիջին իրենց դիրքերը։ Տեղի կ'ունենան բուռն պայքարներ, ըմբոստութիւններ եւ բռնութիւններ։ Բազմաթիւ դժգոհներ կ'ապաստանին Ներքին Մոնկոլիա եւ Մանչուրիա, որոնք ներկայիս գործիքն են դարձած Ճափոնցիներու ձեռքը ընդդէմ Արտաքին Մոնկոլիոյ։

Հասկնալի է, որ այս բոլոր բարենորոգումները տեղի կ'ունենան խորհրդային իշխանութեան ազդեցութեան տակ եւ անոր թելադրանքով։ Թէեւ Մոնկոլիան կը ներկայացնէ քաղքենի ռամկավարական երկիր մը, սակայն փաստօրէն կը գտնուի Խորհ. Ռուսիոյ գերիշխանութեան տակ։ Միւս կողմէ թէեւ ձեւականօրէն, երկիրը կը համարուի Չինաստանի մէկ հողամասը, բայց Ճափոն ալ իր հերթին ձգտելով տիրանալ Մոնկոլիոյ, կ'ուզէ այդ ձեւով չէզոքացնել համայնավար վտանգը Արեւելքի մէջ

Ճափոնիա քայլ առ քայլ ու յամառօրէն կ'իրականացնէ իր նուաճողական ծրագիրը։ 30 միլիոննոց Մանչուրիան եւ Չինաստանի հիւսիս-բազմամիլիոն նահանգները, ուր թափանցած է ու կ'ամրանայ Ճափոն, կը հանդիսանան այն պատուանդանը, որուն վրայ յենլով աչքերը յառած կը պահէ դէպի Մոնկոլիա եւ արեւելեան Սիպերիա։ Թերեւս հեռու չէ այն օրը, երբ Ճենկիզխանի հայրենիքին մէջ պիտի բախին ռուսեւճափոնական ահաւոր ուժերը։ Մանաւանդ որ ներկայիս միջազգային քաոսը շատ նպաստաւոր կը համարուի Ճափոնի համար։ Արեւմուտքը գլուխ քերելու ատեն իսկ չունենալով, ի վիճակի չէ զբաղելու Արեւելքով։

ԱՇՈՏ - ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

... 28 Մարտ, 1936

Վերջին թղթակցութեանս մէջ կ'ըսէի թէ «մահափորձով ամբաստանեալներու անպարտ արձակուելէն վերջ, տեսնենք ինչ անդրադարձումներ պիտի ունենայ այդ վճիռը։

Առայժմ երեւցածը սա է. ամէն մարդ գրեթէ համոզուած է որ Ըսմէթ օգտագործելիք առիթ մը նկատեց թէեւ զայն եւ սակայն բոլորովին չինծու պարապ բան մըն ալ չէր եւ վարչապետի շրջապատը եւ անոր հակակիր տարրերը չափազանց կը քննադատեն ընդհանուր ապահովութեան կազմակերպութիւնը, որ շատ գեղեցիկ առիթ մը փախցուց՝ իր թերի եւ տկար աշխատանքով։ Ահագին ծախք եղած է այդ վարչութիւնը արդիական բոլոր առաւելութիւններով օժտելու համար եւ ձեռք բերուած արդիւնքը՝ փորձը ցոյց տուաւ՝ չարժեր եղած զոհողութիւնը։

Պէքիր Սամիի տղան ալ մէջն ըլլալով մատնանշուած միւս դաւադրական փորձն ալ անհիմն գտնուեցաւ։ Եւ սակայն իրապէս անձնաւորութիւնները, այս օրերը, կը խօսին շատ աւելի կարեւոր ուրիշ դաւադրական ձեռնարկի մը մասին, որ նոյնպէս մէջտեղ ելած է եւ սակայն այդ մասին կատարուած քննութիւնները բոլորովին գաղտնի կը կատարուին եւ թերթերուն ալ բացարձակ արգիլուած է տողով մը իսկ ակնարկութիւն ընել։ Խնդիրը կը դառնայ արեւելեան նահանգներու մէջ զինուորական խռովութեան մը, որ նպատակ ունեցած է տապալել ներկայ վարչաձեւը։

Ամէն մարդ գիտէ, որ ինչպէս բոլոր երկիրներու մէջ բացի Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն եւ մանաւանդ Թուրքիոյ մէջ, երկրի մը վարչաձեւի փոփոխութիւնը առհասարակ կը կատարուի զինուորականներու կողմէ կամ անոնց գլխաւորութեամբ։ Եթէ ճիշդ է ուրեմն որ իսկապէս զինուորական դաւադրութիւն մը գոյութիւն ունեցած է, հոգ չէ թէ անիկա մէջտեղ ելած ըլլայ, ուրեմն շատ հեշտիւ կարելի է եզրակացնել, թէ երկրին ներքին քաղաքական կեանքը լուրջ կերպով վտանգուած է եւ երբ խմորումները զինուորականներու մէջ սկսին, մտահոգիչ հանգամանք ստացած կ'ըլլան։ Ասոր կարելի է վերագրել Անգարայի խոր լռութիւնը եւ մութին մէջ քննութիւնները կատարելու ձեռնարկը, որ առժամապէս մոռցնել տրուած է նաեւ կարեւոր այս կարգի խնդիրներ։ Մանաւանդ որ ինչպէս բոլոր հարցը վարչաձեւի շուրջ ըլլալուն, հաւասարապէս թէ Քեմալը եւ թէ Ըսմէթը շահագրգռուած են։

Քանի մը տարի առաջ դեռ երկրի քաղաքականութեան մեծագոյն ազդակը Խ. Ռուսիոյ դեսպանն էր, որ գուցէ երբ Կոմինտերնի ալ ներկայացուցիչ ներքին կեանքին մէջ զգուշաւոր գործունէութիւն մը ունէր։ Ցամենայն դէպս ներկայ վարչաձեւը խալիֆա - սուլթանով մը փոխարինելու կողմնակից չէր կրնար ըլլալ Ռուսիա։ Իր ուզածը ընել տալու չափ հլու էր Թուրքիոյ վարչապետը, իսկ Ռուսիոյ մէջ շատ տեսած են այն հաստատող մուշտակները եւ այլատեսակ նուէրները, որոնցմով կարելի էր սիրաշահիլ Թ. Ռիւշտին։ Մէկ երկու տարիէ ի վեր սակայն ուրիշ հով մը փչել սկսած է մայրաքաղաքի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, ուր Ալպիոնի ներկայացուցիչը աւելի քան երբեք զօրաւոր դարձած է՝ իր յարաճուն ազդեցութեամբ։ Եւ ասիկա ուղիղ մէկ արդիւնքն է համաշխարհային քաղաքականութեան։ Ինչպէս Լավալի հռչակաւոր համաձայնութեան շրջանին՝ ֆրանսեւռուսական բարեկամութիւնը այս անգամ ալ կամուրջի դեր կատարած է Անգլիոյ համար։ Եւ տիրոջ տէրը եղած է նաեւ մեր տէրը։ Մեր է «ընկեր» Սուրիցի պարտադրած դաշնագիրներու շրջանը, երբ Աթաթիւրք անզօրութեան կատաղութենէն եռեւեփ կուգար եւ Ըսմէթը՝ միշտ ալ կար դզացած ինքզինքը Ռուսիոյ դէմ հլու հնազանդ կը հպատակէր ամէն թելադրանքներու, նոյն իսկ հրահանգներու։ Հիմա մօտաւորապէս այդ պաշտօնը կը կատարէ անգլիական դեսպանը եւ Անգլիացիները վերջերս, որոշելով Եգիպտոսի իրենց նախկին բարձր քօմիսէրը — նուրբ դիւանագէտ մը — Սըր Լ. Փըրսին հոս ներկայացուցիչ դրկել, կ'երեւի կ'ուզեն իրենց ազդեցութիւնը ալ աւելի զօրացնել. Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը Ֆրանսացիներն ալ Սուրիոյ մէջ 4—5 տարի բարձր մարզպան եղած Պ. Փոնսօն Անգարա դեսպան դրկելով արեւելեան գործերու հմուտ մասնագէտ մը կը դնեն հոն, ուր անպայման գործ ունին ընելիք։ Երբ մանաւանդ անգլիական ազդեցութիւնը կը զօրանայ երկրին մէջ, ոչինչ կայ զարմանալիք եթէ սուլթանական կամ խալիֆայական գունաւորումներով դաւադրական կազմակերպութիւններ իրարու յաջորդեն։

Ոչ խղճի, ոչ մտքի, ոչ խօսքի, ոչ ալ գրիչի ազատութիւն կայ այս երկրին մէջ։ Սիւնակներով, էջերով կարելի է գրել այդ մասին փաստելու համար այն, որ Թուրքիոյ ժողովուրդին բացարձակ մեծամասնութիւնը բան չէ հասկցած ներկայ վարչաձեւէն։ Եւ զարմանալի պէտք չէ թուի ոչ ոքի, եթէ ըսեմ, թէ սահմանադրութեան, այսինքն իթթիհատի շրջանին այս երկրին մէջ շատ աւելի խօսքի, խղճի եւ մտքի ազատութիւն կար քան հիմա.

Ինչպէս ըսի, այս մասին շատ բան կայ գրելիք եւ թերեւս օր մը անդրադառնամ մէկ ալ մօտէն շահագրգռող այս հարցին. Այսօր սա չափը միայն ըսեմ թէ Աթաթիւրքը ինքը, ամէնէն լաւ գիտէ ասիկա։ Փաստ՝ հետեւեալ դէպքը

Անցեալները, ինչպէս սովոր է տարին երկու անգամ ընել, իր մօտ կը հրաւիրէ գլխաւոր հրապարակագիրները, որոնք երեկոյեան կ'երթան իր մօտ եւ իր նստած սենեակին յարակից սալոնի մը մէջ կը հիւրասիրուին, խմիչքով եւ բազմատեսակ մեզէներով։ Ինքը, իր շուրջը ամէնօրեայ քանի մը ընկերները կ'ունենայ (զատէխ արգատաշը), իսկ վարագոյրով զատուած սալոնն ալ երբեմն կը հանդիպի այս ու այն լրագրողին խօսք ուղղելու եւ ենթակային մասնաւոր պատիւ մը ընծայելու համար։ Ժամը տասներկուքի ատեն, գլուխը բաւական տաքցուցած, ձեռքը գաւաթ մը, խօսքը ուղղելով ընդհանուրին կը հարցնէ.

— «Ըսէք տեսնեմ, պատմութիւնը ի՞նչ պիտի ըսէ ինծի համար»։

Խոր լռութիւն։ Ամէնքն ալ շփոթած իրարու երես կը նային եւ վերջապէս նշանաւոր Եունուս Նատին ոտքի ելլելով կ'ըսէ.

— Տէր իմ, պատմութիւնը ձեզի պէս ուրիշ մէկն ալ չէ տեսած, որ կարելի ըլլար բաղդատութեան եզր մը գտնել, զուգ ...

— Նստէ նստէ, կ'ըսէ Աթաթիւրք, արհամարհական ժեստով մը։ Ես գիտեմ թէ ինչ պիտի ըսէ պատմութիւնը ինծի համար, բայց գիտէ՞ք թէ այդ պատմութիւնը ի՞նչ պիտի ըսէ նաեւ ձեզի համար, այո՛, ձեզի համար, փէզ...ներ,— և ամէնուն գլխիկոր լռութեան մէջ ձեռքի բաժակը կը պարպէ եւ ներս իր սենեակը կը քաշուի։

Իսկապէս որ մանաւանդ հանրապետական վարչաձեւին արժանի մէկ հատիկ հրապարակագիր չկայ այսօր Թուրքիոյ մէջ։ Մինչդեռ իթթիհատի ժամանակ իսկ ընդդիմադիր, այսինքն կառավարական գործը քննադատող լրագրողներ կային։

Այդ շրջանէն նշանաւոր դէմք մը կայ ներկայիս որ այնպէս իր վիզը կանխէր փողկապէ մը ազատ եւ նստած հանդարտ, հին յիշատակներ կը պրպտէ եւ լաւ թրքական առածի, որ կ'ըսէ. «Մինչեւ որ հոգին չելլէ մարդուս, բնութիւնը չի փոխուիր», ինքն ալ տեսէք «Ենիկիւն» շաբաթաթերթին վերջին թիւերէն մէկուն մէջ խօսելով չանատակ Պահէտտին Շաքիրի մասին, ի մէջ այլոց ի՞նչ կ'ըսէ.

— «Տարագրութեան գործին մէջ Պ. Շաքիրի դերը ի՞նչ է։ Մեր ամենամանաւոր հաւաքոյթներու մէջ իսկ այս խնդիրը չէ մեկնուած, չէ լուսաբանուած։ Մեկին, վճռական համոզում մը չունիմ բայց ուրիշ խնդիրներու մասին խօսուած պահերուն բերնէ ելած մէկ բառէն արտայայտուած կարծիք մը զգալ կարելի չէ եղած շարժուձեւերէն, վերջապէս աչքով անտեսանելի բայց մարդուս մէջ կասկած մը արթնցնող նուրբ եւ թեթեւ փաստերէն իմ մէջս ուժգնօրէն յառաջ եկած համոզումի համաձայն տարագրութեան գործին ամէնէն մեծ ազդակը եւ ստեղծիչը ինքն է։ Ինքն իր գլխուն, արեւելեան նահանգները պատելով, գեղին պատրաստած ըլլալը, սկզբունքը որոշելը եւ անձնական համոզումները գործնականացնելու աշխատանքին մէջ, իր դիրքին բերմամբ հրամաններուն իբր Մէրքէզ Ումումիի (իթթիհատական կեդրոն) եւ կառավարութեան հրամանները ընդունիլ տուած ըլլալը եւ վերջապէս կառավարութեան մէջ կարգ մը ազդեցիկ ընկերներն ալ իրեն համախոհ դարձնելով այս գործը գլուխ հանած ըլլալուն ջերմապէս համոզուած եմ։

«Այս պատճառաւ, եթէ օր մը Պահէտտին Շաքիրին յիշատակը յաւերժացնել պէտք ըլլայ, արեւելեան նահանգները երախտագիտութեամբ իրենց գիրկը անոր արձանին առջեւ պիտի բանան»։

Մեզի համար այլ եւս շատ ալ հետաքրքիր չէ թէ տարագրութեան հեղինակի իրաւունքը որու պէտք է տալ։ Հայ ազգը այդ մասին իր վճիռը տուած է։ Պէտք է սակայն մեծ ուշադրութեամբ կարդալ եւ միտք պահել վերջին տողերը ... Եւ այս տողերը գրողը իրենց ամէնէն նուրբ եւ ազնիւ ճանչցուած գրագէտ - հրապարակագիրն է ....։

Ն—Պ

ԼԻՃ ԵԱՍՈՒ

Եթովպիոյ կայսրը, Հայլէ Սէլասիէ, երբ պատերազմ սկսաւ, կը վախնար երկու բանէ.— Իտալական բանակին թնդանօթներէն եւ Լիճ Եասուի ոգիէն։

Իտալական բանակը ցոյց տուաւ արդէն իր ատամը։ Այժմ, կը թուի թէ Լիճ Եասուի ոգին է, որ կը չարչարէ Եթովպիոյ կայսեր միտքը։

Արդարեւ յաճախ զրոյց կը շրջի թէ Եթովպիոյ կայսրը պիտի գահազրկուի եւ Մենելիքի գահին վրայ պիտի բարձրանայ բուն տէրը, «Յիսուսի որդին»։

Այսպէս կը կոչուի Եթովպիոյ օրինաւոր կայսրը, Լիճ Եասու, որ գահազրկուեցաւ տարիներ առաջ եւ, իբրեւ խենթ, արգելափակուեցաւ բերդի մը մէջ, անմատչելի լերան մը գլուխը։ Վերջերս ալ թերթերը գրեցին թէ Լիճ Եասու մեռաւ իր արգելարանին մէջ, սակայն ոչ ոք կը հաւատայ,— կ'ըսեն թէ ողջ է ան, եւ Իտալացիները զայն պիտի նստեցնեն նորէն իր գահին վրայ։

1913ին, Լիճ Եասու գրաւեց իր պապին՝ Մենելիքի գահը։ Առասպելական գեղեցկութիւն մը ունէր այս պատանին եւ անսպառ հարստութիւն։ Վեհանձնութեամբ օժտուած, շլացուց իր հպատակները, որոնք սիրեցին զինք իբրեւ «Յիսուսի որդին»։ Երիտասարդ Թագաւորը, գահ բարձրանալէ վերջ, ինքզինք յանձնեց շուայտութեան,— ամէն օր տօն ու խնջոյք կար պալատին մէջ ու մեղրօղին կը հոսէր առուակի պէս։

Հասաւ ընդհ. պատերազմը։ Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ գործակալները յաջողեցան արծարծել երիտասարդ Թագաւորին փառասիրութիւնը,— իրեն խոստացան ափրիկեան կայսրութիւնը, պայմանով որ յարձակի Սուտանի եւ Եգիպտոսի վրայ։ Բրիտանական կայսրութեան պահապան հրեշտակը, գաղտնի գործակալութիւնը, սկսաւ լարել իր թակարդը՝ պատժելու համար փառասէր Թագաւորը։

Լիճ Եասու քրիստոնէութենէ իսլամութեան դարձած էր եւ ամուսնացած՝ իսլամ կնոջ մը հետ։ Անգլիական գործակալները գրգռեցին ղպտի եկեղեցականները, որոնք մեծ ազդեցութիւն ունին Եթովպիոյ մէջ։ Անհրաժեշտ էր, սակայն, «առաջնորդ» մըն ալ։ Ինչպէս Միջագետքի մէջ Անգլիա գտաւ Ֆայսալը, Եթովպիոյ մէջ ալ նոյն ձեւը առաջ քաշեց ռաս Թաֆֆարին, որ քեռայրն էր Լիճ Եասուի։ Ռաս Թաֆֆարի գլխուն անցաւ ապստամբութեան մը, իրենց աջակից ունենալով կղերը, իսկ մութին մէջ՝ անգլիական գործակալութիւնը, եւ քալեց Լիճ Եասուի բանակին վրայ։ Լիճ Եասու պարտուեցաւ ռաս Թաֆֆարի գահ բարձրացուց Մենելիքի աղջիկը, Զաուտիթու, կայսրուհի հռչակելով զայն, իսկ ինքզինք՝ խնամակալ։ Կայսրուհին ծերացած կին մըն էր, որ մեռաւ շուտով, (ոմանք ըսին թէ թունաւորեցին, նոյնիսկ հայու մը անունն ալ խառնուեցաւ այդ պատմութեան)։ Խնամակալը, իշխան Թաֆֆարի, անմիջապէս կայսր հռչակեց ինքզինք՝ Հայլէ Սէլասիէ անունով. Իսկ գահընկէց Լիճ Եասուն բանտարկեց բերդի մը մէջ, հսկողութիւնը յանձնելով Ռաս Քասսայի

Ժողովուրդը, սակայն, կը սիրէր իր գահընկէց կայսրը, այս պատճառով դահակալը կը հրամայէր [illegible] անոնց, որոնք կ'արտաբերէին Լիճ Եասուի անունը։

Օր մըն ալ, Ռաս Քասսա ազատ արձակեց գահընկէց կայսրը։ Երկրին բոլոր [illegible] ցեղախումբեր [illegible] ապստամբութիւն յայտնելու, սակայն հասան Հայլէ Սէլասիէի զինուորները Տիրէ - Տաւայի մէջ գերի ինկաւ գահընկէց կայսրը։ Քիչ վերջ ֆրանսացի եւ յոյն երկու բժիշկներ կը յայտարարէին թէ խենթ է գահընկէց կայսրը։ Ու դարձեալ բանտարկուեցաւ յատկապէս շինուած արգելարանի մը մէջ, որուն տեղը ոչ ոք գիտէր Ստորին Ապէպայի մէջ։ Անունը արտասանելն անգամ ոճիր էր այլեւս այդ օրէն ի վեր։

Իտալական բանակը հազիւ յարձակման սկսած, Եթովպական տեղեկատու դիւանը յայտարարեց թէ Լիճ Եասու մեռած է նոր արգելարանին մէջ, ուր փոխադրուած էր պատերազմին առթիւ,— անմատչելի լերան մը գագաթը։ Ոչ ոք հաւատաց մահուան լուրին, ամերիկացի լրագրող մը քննութիւն կատարեց եւ գտաւ մահը հաստատող բժիշկն ալ, որ... հայ անասնաբոյժ մըն էր։ Ժողովուրդը չի հաւատար, եւ ոմանք կը կարծեն թէ Ռաս Քասսա ազատ արձակած կամ թագստոց մը տարած է զայն, լուծելու համար թերեւս իր վրէժը Հայլէ Սէլասիէէն, որ շատ բիրտ վարուեցաւ իրեն հետ, նահանջէն վերջ։ Ոմանք նոյնիսկ կ'ըսեն թէ Ռաս Քասսայի նահանգին մէջ անգամ թշնամութիւն մը կար ընդդէմ Հայլէ Սէլասիէի, իբրեւ «գահու յափշտակիչի»։

Իտալական գործակալները կ'աշխատին լուծել այս հանելուկը, գտնել գահընկէց կայսեր հետքը եւ զայն դնել գահուն վրայ։ Իսկ եթէ իրապէս մեռած է, գահ բարձրացնել իր զաւակը, որ ներկայիս կը գտնուի Սոմալի, ֆրանսական պաշտպանութեան տակ, մօրը՝ Ֆաթմա - Ապտուլքարի հետ։ Քսան տարեկան է տղեկը, վերջերս ամուսնացաւ սուլթան Թաճուրայի աղջկան հետ։ Թէեւ Եթովպիոյ ժողովուրդին անծանօթ, սակայն հօրը անունը բաւական է իրեն կապելու համակրանքը, զոր կը վայելէր դժբախտ կայսրը։

ԲԱՐԻ ՄԱՅՐԻԿ ՄԸ

Պրիւքսէլի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Մարիցա Մարթան բնիկ Կիւրինցի, որ նախապէս կ'ապրէր Սամսոն եւ նշանաւոր եղած է իր բարի սիրտով։

Մանաւանդ աքսորի շրջանին, Համայի մէջ, Տիկին Մարիցա եղած է «գաղթականներուն մայրիկը», իր առատաձեռն բարեսրտութեամբ։ Գերմանիա հաստատուած իր զաւակներէն ան կը ստանար մեծագումար ամսականներ ու զանոնք ամբողջովին կը բաժնէր չքաւոր տարագիրներուն։ Սուս ճամբաներու մէջ մնացած հայ աղջիկներու փրկիչը հանդիսացած է զանոնք հաւաքելով, խնամելով, եւ ամսական կապելով։

Բոլոր անոնք որ նեղութեան մատնուած էին, կը դիմէին «Համայի հրեշտակին», Բացառիկ բարութիւն մը ունէր և իրմէ երախտաւորեալները մինչեւ հիմա օրհնելով կը յիշեն իր անունը։

Գերմանական իշխանութիւնը Զինադադարէն առաջ զինքը կը փոխադրէ Գերմանիա։ Տիկին Մարիցա փափաք կը յայտնէ խումբ մը գաղթականներ տանելու իր հետ, բայց կարելի չըլլար։

Հանգիստ իր բարեբարէ սրտին եւ ուրիշներու համար տառապող ոսկորներուն.

Ն

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

— o —

...ին, Փաճիրէի մէջ տեղի ու... Համազգայինի տեղական ան... ընդհ. ժողովը ... կ'ըլլայ քաղմութեամբ ... ին նաև, ի մէջ այլոց, «Հա... ինի» ժամանգիրներէն եւ կեդ... վարչութեան անդամներէն ... Շանթ, Ն. Աղբալեան եւ ... ժողովը բացաւ Կեդր. ... նախագահ՝ Տոքթ Հա... եան, որ նախ ուրախու... Գէյրութի հիւրերու ... եան համար, որոնք ջեր... ծափահարուեցան: Ցետոյ պար... թին նպատակը — Լսել ... վարչութեան նիւթական ու ... գործունէութեան տեղե... նոր վարչութիւն մը ընտ... նախորդ վարչու... գործունէութիւնը ... Համազգայինի անդամներուն ե... գաղափարութիւնը: Վարչու... ատենադպիր Տիկ. Թ. Օ... երկու խօսքով պարզեց ... գործունէութիւնը

... քան տեղեկագրի ընթերցումը ... ընկ. Լ. Շանթի եւ Ն. ... Առաջինը գոհունակու... որ այսքան հոծ բազ... մը շրջապատուած է, բո... «Համազգայինի» գա... ու գործին, գովեց անոնց ... ոգին ու աշխատանքը, մաղ... որ յառաջիկային աւելի ար... եւ «Համազգայինի» ազգա... տարածեն ժողո... մէջ: Ջերմապէս ծափահար... ընկ. Շանթ, որմէ ետք ընկ. ... խօսք առաւ եւ կանգ առաւ ... գործին ու դերին ... մշակոյթին ու ... մէջ: Ցայտնեց թէ ... իւրաքանչիւր ան... պարտաճառով որ կ'ա... «Համազգայինի» գաղափար... ու զարմացման ... կը կատարէ Հայոց պատմու... մէջ Թերեւս ամանք «խոշոր ... ասիմին այս, բայց իրակա... այն է որ մեզմէ իւրաքան... մը ունի կատարելիք. գե... մըն է, համբային կեանքին ... իր գործովը կամ աջակցութեամ... թենայլորմովը: Ոչ մէկ ... ինչպէս գերասանը ... որ եւ է բան ընել, եթէ բազ... համակիր շրջանակը գո... յունինան: «Համազգայինի» ... ոչինչ կրնան ընել, ա... համակրանքին, որ գործնա... ամէն կողմէ, ... կ. շահաբերութեամբ, ան... յաւելումով եւ հետապն... նպատակներու իրականացու...

... Վարչութեան քարտուղա... կարգաց անցեալ շրջանի վար... գործունէութեան տեղեկա... որ կը պարզէր «Համազգայինի» ... եւ Օրիորդաց Միու... կատարած ձեռնարկները, համ... կրթական եւ մշակութային, ... մեծ յաջողութիւն գտած են եւ ... համակրանք «Համազգայի... նպատակներուն շուրջ: Գանձապե... կարդաց նիւթական գործառ...

նութեանց տեղեկագիրը, որ նոյնպէս փայլուն արդիւնք մը ցոյց կու տար եւ հետզհետէ աճումը՝ համարակու թեան օժանդակութեանց:

Յօսք առնեցաւ ներկաներէն, որոնք զանազան դիտողութիւններ ըրին եւ բաղձանքներ յայտնեցին «Համազգ... ... մասին, ջերմօրէն գնահատելով նաեւ իր ... գործունէութիւնը

Նկատի ունենալով վարչութեան արդիւնաշատ ... ժողովը միաձայնութեամբ վերընտրեց նախորդ վարչութիւնը:

ՓԵՏՐ. 18Ը ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

—

ՍԱՆ ՓԱՈԼՕ (Պրազիլիա). —Մարտ 7ին, չարաթ գիշեր Florance de Abruf ընդարձակ սրահին մէջ ... Փետր. 18ի տարեդարձը. Հոյլ մը ... հայրենակիցներ փութացեր էին լեցնել սրահը ծայրէ ծայր: Օրուան նախագահ ընկեր Սաքօ Ցակոբեան հանդէսը բանալով բացատրեց Փետր. 18ի իմաստը եւ հայկական կեանքի կայութիւնը եւ դառնութիւնը օտար ափերու վրայ, ինչպէս նաեւ ազգային ոգին վառ պահելու անհրաժեշտութիւնը: Այնուհետեւ ընկ. Օննիկ Թարաքճեան եւ ընկ. Տիգրան Աւագեան իրենց հայրենաշունչ բանախօսութիւնով ոգեւորեցին ներկաները: Ընկերները առողջ եւ կուռ տրամաբանութեամբ խօսեցան հայ ժողովրդի տառապանքի օրերու եւ պոլշեւիկեան բռնապետութեան մասին, որոնք տեղի տուին համաժողովրդական ըմբռստութեան. Ժողովուրդը ջերմօրէն ծափահարեց բանախօսները:

Մէջ ընդ մէջ երգուեցան ազգային եւ յեղափոխական երգեր «Փուասոն» երգչախումբի կողմէ: «Մեր հայրենիքը» եւ «Մշակ բանուորը» ունկնդրուեցան յոտնկայս:

Եղան նաեւ արտասանութիւններ, — Օր. Մաքրուհի Պէշիշեան (Անդրանիկը), ընկ. Ներսէս Մանասեան (Կախաղանը), ընկ. Ա. Փօդաճեան (Հայորդիները), բոլորն ալ Միամանթոյէն: Մեներգներ ընկ. Ներսէս Մաքսուճեանի եւ Օր. Եփրասուհի Մաքսէկեօրճեանի կողմէ, ընկերակցութեամբ դաշնակի (տիկ. Անիթա Թիւֆէնքճեան): Ընկեր նախագահը հանդէսը փակեց յայտնելով իր շնորհակալութիւնը ներկաներուն եւ հանգէսի աջակցութիւն եւ մասնակցութիւն բերողներուն: Կէս գիշերէ վերջ նուագի ընկերակցութեամբ սկսան եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ լոյս, քանի մը կենսուրախ ընկերներու առաջնորդութեամբ: Ցարակից ընդարձակ սենեակներէն մէկուն մէջ սարքուած էր ճոխ սեղան մը (պիւֆէ): Մաղթենք որ անպակաս ... ու երեկոյթներ, որոնց այնքան կարօտ ունի Սան Փաւլոյի ժողովուրդը:

Մ. Ա...

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՎԻՆԵՈՆ.—. Հրապարակաւ կը յայտարարենք որ Սեբաստիոյ Զառա քաղաքի Հայր. Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէ, հակառակ Մարսէյլի վարչութեան յայտարարութեան եւ բսի բսանքներուն, թէ վերոյիշեալ Միութիւնը վերածուած է Վերաշինացի:

Մեր Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէ այնպէս, ինչպէս որ էր:

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

(ՔԵՌԻ)

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 Ապրիլ.—

Ոչ եւս է այսօր, Քեռին: Ծնած Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղը, հազիւ երիտասարդ՝ չուզեր սահմանափակուիլ միայն դաշտի յեղափոխականի աշխատանքով կը մեկնի Ամերիկա: Հոն կը նետուի ազգային եւ կուսակցական կեանքի մէջ եւ 1917ին, երբ ամերիկահայ երիտասարդութիւնը ինքզինք պատերազմի կրկէսը կը նետէր, առաջիններէն մէկը կ'ըլլայ իբրեւ կամաւորկովկասեան ճակատի, բայց չի յաջողիր: Այնուհետեւ յուսախաբ, տարիներու իր խնայողութիւնը կը հասցնէ բախտաւոր Հայորդիներու եւ կ'ըսէ.

— Արարատի մասին հոգ մի ընէք, որպէսզի լաւ կռուիք եւ Հայոց վրէժը լուծէք:

Կուգան բախտաւոր օրեր: Հ. Հանրապետութիւնը կը կազմուի: Ցակոբ հանդամանքէ մարմիններու մէջ մտած կ'օժանդակէ գործին եւ ամէնէն առաջ իր վերջին մէկուկէս տարուան ամբողջ խնայողութիւնը կը տրամադրէ, օրինակ դառնալու համար: Երկար չի կրնար համբերել եւ կը մեկնի Հայաստան: Երբ Գաթում կը հասնի կը լսէ որ Հայաստանը դժբախտաբար ինկած է պոլշեւիկեան լուծի տակ: Ճարահատ կը վերադառնայ Պոլիս եւ այնտեղէն ալ, ինչպէս շատերը կ'անցնի Ֆրանսա: Առաջին անգամ, 1925ին Լանսէի նորակազմ խումբին մէջ է որ կը ծանօթանամ այդ նուիրուած դաշնակցական զինուորին եւ տիպար Հայուն հետ: Դժուա՞ր է տասը տարի սրտակից ընկեր ըլլալ Քեռիին հետ ու այսօր առանց արցունքի գրել անոր մահուան մասին, եւ այն ալ ի՞նչ անհաւոր մահ: Մեր յաճախակի հանդիպումներուն առթիւ միշտ կ'ըսէր

— Արամ, ես այլ եւս Հայաստան չեմ տեսներ, բայց գիս աւելի կը սարսափեցնէ այն՝ որ Սուրէնս (որդին) ուծանա՞յ. (իրենց թաղին մէջ հայկական դպրոցի չգոյութեան պատճառաւ տղան Ֆրանսական դպրոց կ'երթար

— Չէ Քեռի, այդպէս կ'ըսեն, որպէսզի երբ օրը գայ ու կրկին հարկը պահանջէ, խուսափիս քու պարտականութենէդ կատարելէ.

— Եթէ ես չմեռած այդ օրը գայ, ճերմակ մօրուքով ալ ըլլամ պարտականութիւնս կը կատարեմ:

Ցակոբը ... ամէնքէն սիրուած էր: Ապացոյց որ երեք արուարձաններու Հայութիւնը առանց խտրութեան իր վերջին յարգանքի բաժինը բերաւ մեծ բազմութեամբ: Իսկ արկա՞ծը, որուն լուրը հաղորդած էր «Ցառաջ»: Ապրիլ 11ին էր, չարաթ առաւօտ, երբ աշխատանք մը գտնելու յոյսով, Ցակոբ նաւամատոյց կ'իջնէ: Իր չար բախտէն գործ կ'առնէ: Հազիւ կէս ժամ աշխատած բեռնամբարձ չըթան կը կտրի եւ կրազիւսի 30—32 պարկեր ահագին բարձրութենէն կ'իյնան իր վրայ նաւին յատակը: Կը տեսնէ վտանգը, սակայն փախելու ճար չկար, որովհետեւ տեղը շատ նեղ էր: Կը ճզմուի այդ հսկայ բեռին տակ: Քանի մը վայրկեան վերջ, ընկերը կը հանեն պարկերու տակէն բոլորովին ջախջախուած եւ արիւնլուայ:

Թաղումը կատարուեցաւ պատշաճ կերպով: Աւելի քան 500 հոգի Զատկուան երկուշաբթին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սան Միրապօ իր բնակարանէն գլխիկոր կը հետեւէին տարաբախտ ընկերոջ դագաղին մինչեւ Սէն Լուի գերեզմանատունը: Տանեակ ծաղկեպսակներու մէջ աչքի կը զարնէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պուլվար Օտտոյի Վռամեան խմբ. եւ նաւամատոյցի բանուորական սէնտիքայի կողմէ ղրկուած պսակները, որոնք կը տարուէին դագաղին առջեւէն: Արարողութենէն վերջ դամբանական խօսեցան քանի մը հայ հայրենակիցներ, ինչպէս նաեւ սէնտիքայի ներկայացուցիչը: Հ. Յ. Դ. Գ. Օտտոյի Վռամեան խմբ. կողմէ վերջին յարգանքի խօսքն բռաւ տողերս գրողը: Վերջին խօսողն էր Գ. Դանիէլ Միքայէլեան, Քեռիին համագիւղացին եւ սրտակիցը, որ բոլորին շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ իր յուզիչ դամբանականով լացուց մեզ:

Սիրելի ընկեր Քեռի, երբ քու երազած օրը հասնի, մենք միայն չպիտի երթանք, այլ քու նշխարներէն ափ մը հող միասին պիտի տանինք Հայաստան:

Հանգիստ ջախջախուած ոսկորներուդ:

** Տարաբախտ ընկերը կը թողու երեք անչափահաս զաւակներ եւ այրի մը:

Արամ Արմաղանեան

ԱՆՏԷՐ ՈՐԲԵՐ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 ապրիլ.— Այսօր, Զատկի կիրակին, հողին յանձնեցինք Ալպեր Աբգարեանը, 29 տարեկան: Դժբախտ երիտասարդը կուրծքի ձախաւեր գործողութեան մը հետեւանքով վեց ամիս Օպիտալի (Արոէշ) հիւանդանոցը մնալէն վերջ, փոխադրուեցաւ Մարսէյլ, բայց երեք ամիս ալ հոս մնալէն վերջ մեռաւ, իր ետին թողլով կինը եւ երկու երախաներ, երեք եւ երկու տարեկան: Մեր կարողութենէն վեր էր զինք բուժարան մը դնել, իսկ Հալէպ իր եղբօր դրուած նամակները անպատասխան մնացին, թէեւ նիւթապէս լաւ դիրքի տէր է: Հաւատա՞նք թէ հարազատ եղբօր մահուան գոյժը պիտի մղէ զինք տէր կանգնիլ անոր երկու պզտիկներուն:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Արգար:

Աւետիս Գաչըքճեան

Պ. ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Ուրբաթ առտու Ժան Կուժօնի եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ ողբացեալ Գ. Ներսէս Օհանեանի յուղարկաւորութիւնը: Կը նախագահէր Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վաամշապուհ եպիսկ. շրջապատուած Փարիզի քահանայից դասէն եւ դպիրներէն:

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներու ընտրեալ բազմութիւն մը շրջապատած էր դագաղը, որուն վրայ կ'երեւային բազմաթիւ ծաղկեպսակներ:

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին «Ինեփոնէ» ապահով. ընկերութեան տնօրէնը եւ պաշտօնեաներ, հայ մամուլի, Զ. Ռ. Մ.ի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Բարեգործականի, Ազգասիրականի եւ եկեղեց. իշխանութեան ներկայացուցիչները, Դպրոցասէրէն ալ խումբ մը աշակերտուհիներ առաջնորդութեամբ իրենց տնօրէնին եւ ուսուցչուհիներուն եւ բազմաթիւ ծանօթ դէմքեր:

Դամբանական խօսեցաւ Վռամշապուհ եպիսկ. դրուատելով Օհանեանի որդերու հանդէպ ունեցած հայրական գուրգուրանքը, անոր կատարած հանրային աշխատանքին աղօտ մէկ պատկերը տալով, եւ մխիթարական խօսքեր ըրաւ հանգուցեալին պարագաներուն:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի կողմէ Գ. Վ. Անդրէասեան կարդաց դամբանական մը եկեղեցիին դրան առջեւ, շեշտելով հանգուցեալին նախանձախնդիր աշխատանքը, եւ ջերմ սէրը դէպի երիտասարդական, արիական շարժումը:

Բարեկամներու ստուար թիւ մը իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին այրիին ու զաւակներուն, որմէ վերջ մարմինը փոխադրուեցաւ Նիփնէի դերեզմանատունը:

** Աչքի կը զարնէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներու բացակայութիւնը, իրենց պատուոյ նախագահին վերջին յարգանքը ներկայացնելու այս առթիւ. Կը լսենք թէ նոյն պաշտօնին հրամանը ստացող խմբապետը պատժուած է իր թերացումին համար:

Լ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

— . —

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, Սուրիոյ նոր կացութեան եւ տիրող մտահոգութեանց մասին (8 ապրիլ).

— «Օգտուելով այն հանգամանքէն որ Սուրիոյ վերջին անցքերը յառաջ բերին քէմալական կառավարութիւնը ամենայն լրջութեամբ կը հետեւի մեր սահմաններու մէջ անցած դարձածով. ոչ մէկ տարակոյս որ Թուրքիոյ համար երջանկութեան թուական մը պիտի ըլլայ այն օրը, երբ հովանաւորող պետութիւնը որոշումով մը, որ տարակուսական կը թուի դեռ, ասկէ իր բարոյական եւ զինուորական հովանաւորութիւնը այս հողերուն վրայ ու հեռանայ: Այդ օրը, կրկնենք, ցնծառօն է Թուրքիոյ համար եւ երջանկութեան օր, վասնզի համոզուած ենք որ գալլին քաղաքական ախորժակը պիտի սրուի ու պիտի գտնէ հնարաւորութիւններ ապագայ ծաւալական ծրագիրներու: Եւ յետոյ, ինչ խօսք, որ հզօր Ֆրանսայի մը սահմանային դրացնութենէն հազար անգամ նախընտրելի է փոքրիկ եւ անտեսական ամէն հնարաւորութիւններէ զուրկ «նորակազմ» պետութիւններու հարեւանութիւնը: Թուրքիա կը զգայ եւ գիտէ ատիկա: Հարց է թէ իրեն չափ կը զգա՞ն կամ գիտե՞ն այդ, այս հողերուն քաղաքական ղեկավարները, որոնք երբեք Իրաքի պարագան աչքի առաջ պէտք չէ ունենան, որովհետեւ Գաղեստինը շատ մօտ է Իրաքին, ի դէպ Անգլիոյ ուժին եւ թնդանօթներուն զօրութիւնը զգացնելու համար Թուրքիոյ: Եւ յետոյ կայ Մուսուլի նաւթահորերու հարցը, որուն շահերով կապուած են Ամերիկա, Անգլիա, Ֆրանսա եւ ուրիշներ.

Մենք նոր չէ որ պիտի չափենք Թուրքիոյ մեր նկատմամբ ունեցած տրամադրութիւնները:

Կը բաւէ յիշել միայն, որ մեր արդի դժբախտ կացութիւնը, մեր մէկ միլիոն զոհերն ու մեծ ողբերգութիւնը արդիւնք են Թուրքին բարբարոսութեան: Թուրք հոգիին մասին այլ կարծիք ունենալ չենք կրնար մենք, բայց ինչ որ այս պահուս կը դառնայ մեզի համար լուրջ մտածումի առարկայ, այն է, որ կրկին ան սկսած է այս երկրին բնիկ տարրերուն առջեւ վարկաբեկել հայութիւնը եւ ցոյց տալ զայն «ապագայ պետութեան եւ իր միջեւ անհաշտելի տարր»: Վերջին 15 տարիներու ընթացքին Թուրքիա զանազան առիթներով աշխատեցաւ այդ թոյնը ներարկել հովանաւորող պետութեան, սակայն Ֆրանսա ոչ լուրջ պատճառներ ունէր եւ ոչ ալ անհրաժեշտ հարկը մը, ... Թուրքիոյ վիվլուկներուն, բայց ի դէպ, այդ խմատութեամբ պիտի վերաբերի՞ն փոքրամասնութեանց կարգին Հայերուս հետ մեր հիւրընկալ երկրացիները: Կը դնենք այս հարցը, վասնզի այս պահուս կը գտնուի հայութիւնը քաղաքական անակնկալներով լի օրերու մէջ: Կազմակերպուած եւ ծրագրուած ամենալուրջ աշխատանք մը ունինք կատարելիք, նախ հոս, տեղացիներու մօտ, մեր դիրքին, մեր կեցուածքին օրինապահութիւնը, աշխատունակ քաղաքացիի հանգամանքը չեզոքելու համար, եւ երկրորդ, մեր դարաւոր ոսոխին թաքուն ծրագիրներուն իրագէկ դարձնելու այս երկրին ղեկավար տարրերը եւ ազգայնականութիւնը որ դժբախտաբար կրնայ թիւրիմացութեամբ ենթակայ ըլլալ թուրք գործակալներու հակահայ փրոփականտին:

Քարէ քար, ափունէ ափունք զարնելէ վերջ մեր ժողովուրդը, այսօր 140.000ատարադիրներ նետուած են այս հիւրընկալ հողերուն վրայ, թուրք գործակալներու կողմէ սուտ եւ գիտումնաւոր փրոփականտներ կրնան անդրաձալի տարրի մը վիճակին մէջ դնել զմեզ, վաղը, եթէ երբեք ծալապատիկ նստինք ու ամէն ինչ ձգենք բախտին:

Նախ ներքին ճակատի վրայ կուսակցական համերաշխութիւն մը կը դառնայ այս պահուս հրամայական անհրաժեշտութիւն, որուն պէտք է յաջորդէ կենդանի եւ կազմակերպուած աշխատանք մը ամէն՝ թիւրիմացութենէ, ամէն վատ եւ անակնունելի վտանգէ ու վիճակներէ զերծ պահելու համար Սուրիոյ հայ բազմամարդ գաղութը: Երկրորդ, անհրաժեշտ է սիսթէմաթիքօրէն կապ պահել մեր դրացի արաբ ազգայնականութեան եւ անոր ղեկավարներուն հետ, բացատրել իմաստը դարաւոր բարեկամութեան մը որ հայութիւնը շատ անգամ կապած է արաբ ժողովուրդին ու աշխատիլ մամուլով, յարաբերութիւններով ու հնարաւոր բոլոր միջոցներով չէզոքացնել թշնամի ամէն աբարք, որ յաչս տեղացիներուն մեզ անդրաձալի դարձնելու բնոյթը կը կրէ:

Կը դնենք հարցը խիստ կարեւոր եւ կը յանձնենք, քանի դեռ ուշ չէ, բոլորին լուրջ ուշադրութեան»:

... ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

...ԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— o —

... գիշերին՝ իմ բլուրի ուղղու... յառաջացող խաղաղակ խում... երկու անծանօթ մարդոց հետ վե... մօտ: Երկու հայ զին... ... էին որոնք Զէյթէնի գիւղէն ... ճանապարհով եկած էին ... մը ունէին ճակատի հրամանա... ... Անիպիլովկա ... Անոնք բերա... ... յայտնեցին թէ թշնամին երէկ... ... խուճապահար կը նա... ... գիւղերէն, իր հետ տանելով ... թաթար բնակչութիւնը, իր ... հարստութեամբ ... ուրախալի էր:

... համար կը մնար որքան կա... ... հետապնդել թշնամ... ... որ անմարդ ըլլայ տեղ մը ամ... ... կամ Ապրէշեանի սահմանը ...

... մեր ամբողջ զօրամասը ... մէջ էր, երեկոյեան մօտ... ... ծծմաղկած դարձած էին

Շարժման հրաման տրուեցաւ: Արշակի ձիաւոր խումբը ճանապարհի վերջին թուրանի պէս սլացաւ: Թշնամին խելապէս նահանջած էր, սահմանակից ու հարուստ գիւղեր թափուր ու ամայի դարձած էին, միայն շուներու վախկոտ հաչիւնները կ'արձագանգէին ձորին մէջ: Մենք կ'անապարէինք շուտ անցնիլ երկար ձորը եւ ելլել բաց տափարակը, ուր կը գտնուէին երկու հայ գիւղերը եւ Միխայլովկա՝ մալականի գիւղը: Թաթարական գիւղերը տխուր, անփառունակ տեսք ունէին: Նահանջող թշնամիէն հետք չէր երեւար, իր հետ տարած էր բոլոր հարստութիւնը, անասունները, կառքերը եւ տնական կահկարասիները:

Երեկոյեան մենք մտանք Ա. Զէյթէլեկ գիւղը,— ամբողջ հայ. 70—80 տուն: Անոնք մեզ շատ սիրալիր ընդունեցին: Երբ մենք նահանջող թշնամիի մասին տեղեկութիւն կ'ուզէինք, անոնք մեզի ցոյց տուին 3—4 վերստ հեռաւորութեան վրայ Շահ Տաղ լերան ամենաբարձր գագաթներուն վրայ թառած թշնամին: Իսկապէս սեւ ամպ մը պտուելով երկինքէն բռնած էր լերան ամբողջ գագաթը եւ կ'երկարէր աւելի հեռուն, բոլոր լեռնաշղթան բռնած էր: Թշնամին մօտենալու համար մենք պէտք էր անցնէինք Բ. Զէյթէլէկը եւ Միխայլովկա գիւղերը: Գիշերով ճամբայ ելանք: Ամառնային պայծառ գիշեր էր, մալական գիւղէն կ'անցնէինք: Հսկայական գիւղը կը քնանար. քնանալէ աւելի վախ ու սարսափի վայրկեաններ կ'անցընէր: Յատուկ հրահանգուած էր բոլոր զինուորներուն որ մալական գիւղացիներուն վնաս մը չպատճառի: Անձայն, անշշուկ թողուցինք մալական գիւղը մեր ետեւը, անցանք առաջ: Մալականները շատ զարմացած էին որ զօրքը գիւղէն անցած եւ իրենցմով չէր հետաքրքրուած, երբ իրենք օրեր առաջ ապստամբ վիճակի մէջ կը գտնուէին: Միայն լուր տրուեցաւ մալական գիւղին որ ոչ ոք գիւղէն դուրս ելլէ այդ օրը: Մենք կ'ուզէինք որ թշնամին գիշերային մեր շարժումը չնկատէ եւ չգիտնայ թէ մեր յարձակումը ո՛ր կողմէն տեղի պիտի ունենայ: Առաւօտեան արեւը հայելիի նման մեր աչքերուն առջեւ պարզեց ամբողջ համայնապատկերը: Շահ Տաղը ցցուած էր մեր առջեւ հսկայի մը պէս եւ բարձր գագաթներուն վրայ տեղ տեղ ձիւնը ջինջ հայելիի նման կը փայլէր արեւի ճառագայթներուն տակ:

Թշնամին օձի նման կը սողար լերան բարձրութիւններուն վրայ, մերթ դէպի աջ, մերթ դէպի ձախ: Լուր առինք, որ թշնամին փախչելու եւ սահմանը անցնելու կը պատրաստուի: Լերան անմիջական ստորոտը պահուած էինք:

Զ. գունդէն հոս կը գտնուէին քանի մը սպաներ, քանի մը զինուոր, եւ երկու ծանր հրետանի:

Զինուորական խորհուրդ գումարուեցաւ:

Զ. գունդի սպաները յարձակումը անհնարակայարմար կը համարէին, նկատի առնելով որ հսկայ լեռը եւ թշնամիին բարձր եւ՝նպաստ դիրքերը մեծ զոհերու պատճառ պիտի դառնան եւ երկրորդ որ թշնամին արդէն փախուստի ճամբան բռնած կ'ուզէ Հայաստանի սահմանէն հեռանալ: Անոնք կը բաւականանային քանի մը թնդանօթի ռումբով փախուստը փութացնել: Մուրատ եւ Գ. Սիւրմէնեան հակառակը կը պնդէին.— «Պէտք է ամէն գնով յարձակիլ եւ գրաւել լեռը, որպէսզի թշնամին աժան կերպով սահմանը չանցնի. Ապագայ անյաջողութեան պատասխանատուութիւնը ձգելով մեր զօրամասին վրայ, յարձակման տեսակէտը ընդունուեցաւ: Ցարձակողը մենք պիտի ըլլայինք, թնդանօթները իրենց կեցած տեղէն լեռը պիտի ռմբակոծէին: Զ. գունդի զինուորները թիկունքը եւ մեր ձախ թեւը պիտի պաշտպանէին մալականներու յարձակումէն, այն առեն երբ մենք անյաջողութեան մատնուելով նահանջէինք: Մալականները կասկածելի կը սպասէին: Մեր անյաջողութեան պարագային անոնք մեզ պիտի խփէին մեր թիկունքէն:

Ցարձակման հրամանը տրուեցաւ:

Ջոկատները առաջացան հսկայ լեռան ի վեր զանազան ուղղութեամբ: Մէկ երկու ժամէն մեր վերելքը կասեցաւ: Սկսած էր կռիւը: Թնդանօթները գործի անցան: Շահտաղի կռիւը մեր գունդին ամէնէն հերոսական կռիւն էր: Արեւը զէնիթին հասած էր, լերան ամենաբարձր գագաթին վրայ մեր գնդացիրները կը կարկտէին լեռը ամբողջութեամբ գրաւուած էր:

Տեսարանը սքանչելի ու բանաստեղծական էր: Շահտաղի սարահարթին վրայ կային հազարաւոր սեւ վրաններ, հազարաւոր բեռնաբարձ սայլեր լծկան ձիերով, եզներով, հազարաւոր եղջերաւոր անասուններ եւ ոչխարներ: Թշնամին այս ամէնը ձգած խուճապահար փախուստ կու տար դէպի Աղբրէջան՝ Գանձակի ուղղութեամբ Վայշատունի, ... ճիչերը լերան խորութեան մէջ դժոխային արձագանգ մը առեղծած էին: Շահտաղ սարահարթին վրայէն գիտոցի մը աչքին առջեւ ամբողջ տեսարան մը կը պարզէր, լեռնային Գանձակը փռուած էր մեր ձախ ուղղութեամբ: Մեր առջեւն էր Սեւանայ լիճը, որ կը ծփծփար արեւու ճառագայթներուն տակ: Լեռնէն հեռացող ճերմակ բամպակ մշուշը նապաստով երբեմն վար կ'իջնէր եւ կը ծածկէր լիճին մէկ մասը, պահ մը յետոյ կ'անհետանար: Հեռո՜ւն, շատ հեռուն, կ'ուրուագծուէր Արարատի հսկայ գագաթը, ամպերու թաղ մը իր գլխուն, ճիշ անդին Արագածը:

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

թաւ կը վայելէն, կրնան երազել Տանցիկի պէս նըբանցք մը հաստատել յու-նական հողին վրայ։ «Աթէնայքա Նէաս կը յայտարարէ թէ Պուլկարները բա-ցարձակ մերժուած պիտի տեսնան Ցռնաստանէն եւ Թուրքիայէն, եթէ փորձեն հողային նեղ պահանջել եւ թէ մասնաւոր դաշինք մը կ'արգիլէ հողային որ եւ է փոփոխութեան Պալքաններու մէջ։

Միւս բոլոր թերթերն ալ նոյն իմաստով կ'արտայայտուին, յիշեցնելով թէ Յունաստան միշտ յանձն առած է դիւրացնել Պուլկարիոյ արտածման ա-ռեւտուրը՝ Տէտէ Աղաճի եւ Սելանիկի նաւահանգիստներէն։ Այս լուծումը լի-ովին «գոհացում կուտար պուլկարական վաճառականութեան համար եւ դէպի ծով ելքի խնդիրը չատոնց կարգադրուած պիտի ըլլար վերջնապէս»։

** Գերմանական թերթերը կը բացատրեն թէ Նեղուցներու վերազինումը պիտի արտօնուի առանց դժուարութեան, քանի որ Թուրքիա չահակից պետու-թեանց դիմելէ առաջ ապահոված էր Խ. Միութեան եւ Անգլիոյ աջակցութիւ-նը։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Թուրքիա կը խորհէր կատարուած իրողութեան առջեւ դնել Եւրոպան, պարզապէս տեղեկութիւն հաղորդելով, բայց Գ. Ֆլան-տէն միջամտեց։

4807 թեկնածու ամբողջ Ֆրանսայի մէջ

Շաբաթ օր փակուեցաւ երեսփոխանական թեկնածուներու արձանագրու-թեան ցանկը։ 615 աթոռի դիմաց թեկնածու ներկայացած են 4807 հոգի, ինչ որ աննախընթաց կը համարուի։ Վերջին երեսփ. ժողովի ընտրութեանց առ-թիւ ներկայացած էին 3837 թեկնածուներ, իսկ պատերազմէն վերջը առաջին ընտրութեանց՝ 2129 (1919)։ Սէնի նահանգին թեկնածուներուն թիւն է 1402։ Շատ մը ընտրական շրջանակներու մէջ 10 — 15 թեկնածու կը գտնուի միեւնոյն աթոռին համար։

Ընտրութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ կիրակի, 26 ապրիլ, իսկ համեմատական ընտրութիւնը՝ մայիս 3ին։

Նոր պատերազմի մը սպառնալիք

Գ. Գոլտուին, Անգլիոյ վարչապետը, ճառ մը խօսելով կոզմնակի կոչ մը ուղղեց Հիթլէրի՝ որպէսզի փարատէ նոր պատերազմի մը մղձաւանջը։ «Հիթլէր իբրեւ Գերմանիոյ դիկտատորը ի վիճակի է փարատելու երկիւղի սեւ ամպերը Եւրոպայի գլուխէն, աւելի քան ուրիշ մէկը։ Աստուած տայ որ այդ կարողութեան հետ կամեցողութիւնն ալ ունենայ։ Ես համոզուած եմ որ եթէ Հիթլէր կամք ունենայ, չկայ ժողովուրդ մը որ չգործակցի իրեն, խա-ղաղութեան համար։ Բոլորն ալ սարսափով կը նային պատերազմին։ Յառա-ջիկայ քանի մը ամիսները կենսական պիտի ըլլան։ Յառաջիկայ պատերազմը պիտի ըլլայ քաղաքակրթութեան վախճանը Եւրոպայի մէջ»։

Պատժական տնօրինութեանց մասին ալ խօսելով, Գ. Գոլտուին խոստովա-նեցաւ թէ Մ. Նահանգները, Ճափոն եւ Գերմանիա անդամ չըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, պատժամիջոցները սպասուած արդիւնքը չունեցան։ «Պատ-ժամիջոցները մեծ բան կը կորսնցնեն իրենց ուժէն, եթէ անոնց չընկերանայ զօրաւոր պատիժը,— զինեալ պաշարում»։

Ցնափոխական մը պատանդ՝ Աթէնքի բանտին մէջ

Ծմահ դատապարտեալ մը, Մարինոս, համոզելով իր խցիկը քաշած եւ իբրեւ պատանդ վար դրած էր երեսփոխան մը, Աթէնքի բանտին մէջ։ Բան-տարկեալը ատրճանակ մըն ալ ճարած ըլլալով, կը սպառնար սպաննել երես-փոխանը, եթէ կինքը չազատէր։ Բանտապահները վախնալով բռնութեան չդի-մեցին։ Վարչապետը, դատական նախարարը եւ ընդհ. դատախազը խորհր-դակցելով, որոշեցին սպասել մինչեւ յաջորդ օրը, շաբաթ։ Մարինոս ամբողջ օրը մերժեց որ եւ է բան ուտել կամ խմել, վախնալով թունաւորումէ։ Շաբաթ օր ժամը 3ին ոստիկաններ եւ զինուորներ պաշարեցին բանտարկեալին խցիկը, հրամանատարութեամբ դատական նախարարին։ Երբ ներս կը խուժէին, Մա-րինոս կրակեց դէպի երեսփոխանին դէմ, որ վիրաւորուեցաւ թեթեւապէս։ Նո-րէն կը պատրաստուէր կրակելու, երբ ծակ-ծակ եղաւ գնդակներով եւ փըռ-ուեցաւ երեսփոխանին ոտքերուն տակ։

Անսովոր զօրահանդէս մը ի պատիւ «Առաջնորդ»ին

Առաջին անգամ ըլլալով Հիթլէրի ծննդեան տարեդարձը (1889 ապրիլ 20) տօնուեցաւ զինուորական պատիւներով, որոնք կը վերապահուէին նա-խապատերազմեան զօրահանդէսները՝ ի պատիւ Վիլհէլմ Բ.ի։ Երրորդ զօրա-բանակը խիտ շարքերով թափոր կազմեց Հիթլէրի առջեւ, որ գերագոյն հրամանատարն է գերմանական բանակին։ Ծովային եւ օդային ուժերն ալ մասնակցեցան զօրահանդէսին։ Ժամը 11.30էն 15 փակուեցաւ Պերլինի գլխա-ւոր պողոտան։ Ընդարձակ ամպիոններ շինուած էին պողոտային երկայն-քը, պաշտօնական անձերու համար։ Ժողովուրդը հետաքրքրութեամբ կը սպասէր այս ցոյցին, որ ամէնէն ահարկու զօրահանդէսը եղաւ, 1914էն ի վեր։

*** Մինչեւ հիմա Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը բաժնուած էր շրջանային տեսչութեանց.— 1. Արեւելքի համար (Մօտաւոր եւ Ծայր. Արե-ւելք, մէջն ըլլալով սկանտինաւեան եւ պալթեան երկիրները) — 2. Տեսչու-թիւն մը՝ Եւրոպայի մնացեալ մասին համար — 3. Տեսչութիւն մը Մեծն Բրի-տանիոյ, անոր գաղթավայրերուն եւ անդրծովկաստեան ստացուածքներու հա-մար։ Այժմ այս երեք տեսչութիւնները վերածուած են մէկ վարչութեան, ո-րուն գլուխը կը գտնուի Հանս Տիխով, նախարարութեան ամէնէն կարեւոր պաշտօնատարներէն մէկը։

*** Որոշուեցաւ մարմնամարզի ակադեմիա մը հաստատել Պերլինի մէջ, կեդրոնացնելու համար մարմնակրթական շարժումը։ Ակադեմիան պիտի կը-նայ ընդունիլ 500 աշակերտ։ Այս առթիւ կազմուած է ծրագիր մը որ կը բովանդակէ ներքին եւ կրթական նախարարներէն եւ մարզանքի վերատեսու-չէն։

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, ապրիլ 11ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 452.818, ինչ որ 4930 հոգիի նուա-զում կը ցուցնէ նախընթաց շաբթուան վրայ։ Տագնապը նուազում կը ցուցնէ 51 նահանգներու մէջ (մէկը՝ Սէն), յաւելում՝ 13 նահանգներու մէջ։ Բաղ-դատելով անցեալ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին հետ, նուազումը հասած է 13.725ի. 1936 փետրուարի վերջէն ի վեր, երբ նպաստընկալ գործազուրկնե-րու թիւը 489.639ի առաւելագոյն չափին հասած էր, նուազումը եղած է 56.821, վեց շաբթուան մէջ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ պիտի երթայ մօտերս, զարկ տալու համար երկու երկիրներուն բարեկամութեան սերտացման։ Այս մերձե-ցումով կ'ուզեն հակազդել այն ճնշումին որ կը կատարուի Հունգարիոյ վրայ, Փոքր Համաձայնութեան միջոցաւ։ Գերմանիա եւս գործնապէս կ'աջակցի այս մերձեցման, իբրեւ դաշնակից Լեհաստանի, մանաւանդ որ մեծ ազդեցու-թիւն կը վայելէ Հունգարիոյ մէջ։ Լեհաստանի վարչապետին այցելութեան որոշումէն առաջ, Փէշթա փութաց Ֆոն Փափէն, Վիեննայի գերման դեսպա-նը, որ Հիթլէրի աչքին լոյսն է Դանուբեան շրջանին մէջ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒՔՈՒԿՍ ՏԱՐԵԿԱՆ աղջիկ մը, Նէնէթ, մանչ զաւակ մը ծնաւ Ռոչֆոռի մայրանոցին մէջ։ Նշանուած է 23տարեկան Սպանիացիի մը հետ, որ հանրապետութեան նախագահին դիմեց, ամուսնութեան հրաման առնելու համար։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ապրիլ 15ի վիճակահանութեան մէջ 1886ի շրջաբերութենէն 273.188, 1903ի շրջաբերութենէն 754.415 թիւ պարտաթուղ-թերը շահեցան 100 հազարական ֆրանք, իսկ 1911ի շրջաբերութենէն թիւ 28.631ը՝ 50,000 ֆրանք։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ Պիրոպիճանի (Ծայր. Արեւելք) հրէա-կան գաղութը կը զարգանայ հետզհետէ։ Տասը հազար նոր գաղթականներ պիտի հասնին այս տարի։ 1400ը հասած են արդէն։ Պիրոպիճան քաղաքը ունի 13,000 բնակիչ։ 1936ին 67 միլիոն ռուբլի պիտի յատկացուի մեծ շինութեանց համար։

Տէր եւ Տիկին Մելիք Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Հըմպէքեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան եւ քրոջ՝

ՄԱՐԻԱՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 14 տարեկան ծաղիկ հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, իր բնակարանին մէջ, 38, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանա-տունը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՊԱՏԱՀԵՑԱՒ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Մաքսի համար լաւ պանդոկի մը մէջ սենեակ մը վերապահեց, այսպի-սով բանտային օրէնքէն կարճ բայց հաճելի շեղում մը կատարելով։ Բայց այն երկու սպաները որոնք Մաքսի կ'ընկերանային, թշնամիի մը այնքան դթասրտութիւն ցոյց տալու գաղա-փարէն սարսափած՝ զայն ուղղակի զինուորական բանտ մը առաջնորդե-ցին, ուր շատ անհանգիստ գիշեր մը անցուց։

Սակայն երբ իր երթալիք տեղը հասաւ,— Հանովըրի մէջ ամրոց մը— այնտեղի պայմանները շատ աւելի հաճելի գտաւ։ Հոն հասնելուն երեք ֆրանսացի քահանաներ իրեն բարի գալուստ մաղթեցին, եւ խումբ մը Պելժիացի լրաբերներ, որոնք բակին մէջ հաւաքուած էին տեսակ մը պատ-ւոյ պահակի ձեւով բարեւեցին զինքը։ Մեծ սփոփանք մը ունեցաւ տեսնելով որ բանտին մէջ առանձին չպիտի ըլ-լար այլեւս, բայց այս երջանկութիւ-նը երկար պիտի չտեւէր։ Առանց տե-ղեկութիւն ունենալու թէ իր դէմ ինչ ամբաստանութիւն էր կատարուած՝ Մաքս յանկարծ Պերլինի զինուորա-կան բանտը դրկուեցաւ դարձեալ, ուր նախկին իր խցիկին մէջ արգելափա-կեցին։

Ամիսներ վերջը միայն իր մասին ե-ղած ամբաստանութիւններն յայտնի եղան, որ տեսն Մաքս զարմացումով տեղեկացաւ թէ ան նուազն հինգ յան-ցանքներու համար պիտի դատուի։ Անիկա «պետութեան դէմ դաւաճա-նած էր», գաղտնի թղթակցութիւն-ներ էր կատարած, հրամանատարին գրասենեակէն կնիք մը գողցած էր եւն... Իր մեղսակիցներուն անուննե-րըն ալ տրուած էին,— մարդիկ ո-րոնց մասին Մաքս լսած անգամ չէր, ու երբ ապատավարութեան ընթաց-քին պարզուեցաւ որ ոչ միայն ա-նոնց հետ չէ դաւադրած՝ այլ եւ չի ճանչնար անոնք, այս անգամ անոնց տեղը ուրիշ անուններ տուին։

Այդ ամբաստանութիւնները բոլորն ալ անհիմն էին, որովհետեւ թէեւ Մաքս իր թղթակցութիւններուն մէջ ծածկագիր մը գործածեց՝ բայց ան-կա բնաւ յայտնի չեղաւ եւ իր յանցա-պարտութեան հիմք չկազմեց։

Իր արժանի բարձրութիւնը որուն վրայ մնաց այս անհեթեթ ամբաստա-նութիւններուն առեն եւ գրեթէ տարի մը հարցաքննութիւնը քաշքշելէ յե-տոյ, վերջապէս դատաւորները անոր անմեղութեանը համոզուելով զինքը յանկարծ ազատ արձակեցին։

Քաղաքապետին, որուն խայթող խառնուածքը բնաւ չփոխուեցաւ, հե-տեւեալ զաւեշտ-դէպքը մեծ հաճոյք պատճառեց։ Երեւակայական «ան-պատուութեան» մը համար (ենթ-սիւլթ), որուն էութիւնը բացարձա-կապէս կ'անգիտանար, հանդիսաւոր կերպով կը յայտարարէին թէ 500 մառք տուգանքի դատապարտուած է։ Բայց կը մերժէ այդ տուգանքը վճարել, ը-սելով որ ինք չի յիշեր այնպիսի ծանր յանցանք մը, ըստ որում երկու սպա-ներու հանդէպ անքաղաքավար գըտ-նուած է։ Այդ մերժումին վրայ յի-սուն օրուան բանտարկութեան կը դա-տապարտուի եւ զինուորական քաղա-քային բանտ կը փոխադրուի։ Հոն կեանքը նուազ խիստ էր։

Բոլոր նեղութիւններուն ժամանակ Մաքս մնաց միշտ ուրախ, ու երբ ազ-դեցիկ անձնաւորութիւններ ուզեցին իրեն համար բարեխօսել, անիկա միշտ ալ մերժեց, ըսելով որ մինչ մի-լիոնաւոր մարդիկ պատերազմի խը-րամներու սարսափներուն տակ կ'ապ-րին, ինք չէ որ հանգստութիւն պիտի փնտռէր եւ «եթէ ես չպիտի թոյ-լատրուիմ Պրիւսէլ պաշտօնիս գլուխը վերադառնալու, միւս բոլոր շնորհ-ները զիս չեն հետաքրքրեր»։

12 յունուար 1915ին իր արտաքին կերպարանքի մասին հետեւեալ զուար-ճալից նամակը կը գրէր.—

«...Ձեզ գիտեր թէ բանտարկեալ մը ինչի կը նմանի, մինչեւ իսկ եթէ բանտարկութիւնը կարճ ատենուան համար ըլլայ։ Հիմակ փողկապ չու-նիմ ուստի օձիք չեմ դներ, անոնց տեղը հինցած կապոյտ վզնոց մը կը կապեմ։ Գուլպայ հագուստիս՝ բոլոր կօճակներուն տեղը ապահով-գնդա-սեղները բռնած են։ Անցեալները հագ-ուելու ժամանակ խնդալէն ճաթեցայ... գօտիս (ասղը) ապահով — գնդա-սեղներու խորամանկ կարգադրութիւ-նով մը իրար բռնել տուած եմ (հրա-շալի գիւտ)... Այսպէս ըրած եմ նաեւ շապիկս, բաճկոնս եւ մնացեալները.. տարատիս կոճակներուն գործն ալ ա-պահով-գնդասեղները կը կատարեն։

×

1916 մարտին բանտի պատին վրայ ազդ մը փակցուած էր, ըսելով որ բանտարկեալները բժշկական յանձ-նախումբի մը կողմէ պիտի քննուին եւ ո եւ է մէկը որուն առողջութիւնը բանտային վիճակէն ազդուած է կա-րող է խնդրել որ զինքը Զուիցերիա փոխադրեն.

Մաքսի փափկութեամբ հասկցուցին որպէսզի այս շնորհէն օգտուի, բայց ան այդ մասին լսել անգամ չուզեց։

«...Այդպէսով անուանական ազա-տութիւն միայն պիտի ստանամ, ա-տոր փոխարէն իրական եւ բարոյա-կան ազատութիւնս պիտի կորսնցնեմ։ Հոս, այս գերութեանս մէջ այդ ի-մաստով ազատ եմ — որ զիս բանտար-կողներուն հետ որ եւ է յանձնառու-թիւն չունիմ... Հոս գործնականա-պէս չէզոք եմ, մինչ Զուիցերիոյ... բարոյապէս չէզոք պիտի մնամ, ... մը որ անտանելի վիճա պիտի պատ... ռէ ինծի»։

Այս մէջբերումներէն կարծեմ կ... լի է գաղափար մը կազմել իր ... նկարագրի մասին։

1917 փետրուարին, մէկ բանտ... միւսը փոխադրուած միջոցին ... մը Պերլինի պանդոկներէն մէկուն ... անցուց. այդ առթիւ հաճոյքով ... գրէ. «իրական անկողինի մը ... օրհնեալ քուն մը քաշեցի»...

×

Վերջապէս 1918ի ընտրական ... պայքարը վրայ հասաւ եւ 1918 ... տեմբերին Մաքս հասկցաւ որ ... կած պատերազմը շահած չէին։

Հոկտեմբեր 31ին գերման ... նութիւնը անոր 1000 մառք ... ազդարարելով որ անարուչ ... ժամով Գերմանիա պէտք է ... բայց Պրիւսէլի իր հաշուէն ... դրամ քաշել, (այդ 1000 մառք ... այդ գումարէն առնուած էր) եւ ... առաջուընէ աւելի ազատութիւն ... թոյլատրուի։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 22 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3095

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑՈՒՑԱԴՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՆՔՆԵՐԷՆ ԱՌԱՋ

Ինչ որ յիշեցուցինք, երէկ, Սուրիոյ մասին, կը պատշաճի մեր բոլոր գաղութներուն,— նորոգել, ընդլայնել կապերն ու ծանօթութիւնները:

Անցեալ շաբթու «Ազատ Խօսք»ի թղթակիցը դառն տողեր կը գրէր, Աստուածաշունչի 1500ամեակին տօնակատարութեան առթիւ, որ կատարուեցաւ Սորպոնի մէջ:

Այդ երկար թղթակցութեան մէջ,— «Սորպոնի վիվլուկը» — ամէնէն կարեւոր գանգատը այն էր թէ՝ տակաւին չենք թօթափած ցուցադրական հոգեբանութիւնը:

— «Սորպոնի հանդիսադրութեան ոգին է, որ կը ծաղկենք խօսքով ամբողջապէս: Ամէն առթի որ օտարին առջեւ կը փերեւերտենք միաձայն մարզի պէս, կամ, թիկունք կ'ունենանք կառուի պէս, խորհելով որ սա՛ կամ նա դիրքով օտարը ի նպաստ մեզի կը շլացնենք, — ահա մեր դարաւոր կամ դարավերջիկ սխալը»:

Սորպոնի պարագան մանրամասնութիւն մըն է: Իսկ բուն հարցը՝ աւելի վրդովիչ, իբրեւ երեւոյթ, քանի որ կը տիրէ մեր բոլոր գաղութներուն մէջ:

Կ'ակնարկենք ցուցադրական մոլութեան:

Ո՛ր միջավայրէն կամ շրջանէն ալ մնացած ըլլայ այդ սովորութիւնը, եթէ երբեմն օգուտներ կ'ունենայ, աւելի շատ յուսախաբութիւններ կը պատճառէ: Բուն բառով՝ կը մոռցնէ մեր հիմնական պարտականութիւնները, կը շլացնէ եւ կը մոլորեցնէ մեզ:

Աչք մը նետեցէք որ եւ է գաղութի վրայ, եւ պիտի տեսնէք որ երգեցիկ, յարատեւ, իսկապէս արդիւնաւոր աշխատանքէ աւելի, հանդիսաւոր, արարողական շարժումներն են որ կը գրաւեցնեն մեր վարիչները: Նոյնիսկ երիտասարդութիւնը:

Առնենք մեր միջավայրը, Փարիզ, Մարսէյլ կամ Լիոն:

Կրնա՞ք ցուցնել որ եւ է գործնական աշխատանք, հիմնուած որոշ ծրագրի մը վրայ:

Ո՞ւր են, օրինակ, Ուս. Միութիւնները, որոնք այնքան շօշափելի գործունէութիւն կը ցուցնէին պատերազմէն առաջ կամ վերջը, երբ չէինք դիմաւորած այս ափերը:

Սակաւաթի՞ւ են այսօր: Նախկին ուժը չունի՞ն: Կամ ուրիշ օրկաննե՞ր յաջորդած են իրենց:

Առաջ ալ բազմանդամ օրկաններ չէին ուսանողական կամ երիտասարդական միութիւնները: Եւ իրենց աչքին առջեւ չունէին այնքան բազմութիւն, երկիրէ երկիր նետուած:

Ուրեմն գիտակցութեան եւ պարտականութեան ոգին է որ թուլցած է:

Այսօր շատ աւելի լայն ասպարէզ ունին այդ կարգի կազմակերպութիւնները, քանի որ գանգուածային պանդխտութիւնը իրեն հետ բերած է բազմազան հոգեր:

Ուրիշ օրկաններ՝ իրենց կարգին: Բայց, ամէնէն առաջ երիտասարդներն ու երիտասարդական կազմակերպութիւններն են որ կրնան իրական դեր կատարել արտաքին յարաբերութեանց մէջ, շնորհիւ իրենց կոչման եւ պատեհութեանց:

Պատերազմէն վերջը, բոլոր երկիրներն ալ փոխուեցան, նորոգուեցան իրենց վարչական կազմով, հանրային կեանքով, մտաւորականութեամբ եւ մամուլով: Նոյնիսկ նոր միջավայրեր ստեղծուեցան: Եւ մենք համրանքներ ունինք բոլորին մէջ ալ, Փարիզէն մինչեւ Պաղտատ կամ Թէհրան:

Արդ, կրնա՞նք ապացուցանել թէ մենք ալ, ամէն տեղ, զուգընթաց երթալով օրուան շարժումներուն հետ, կրցած ենք նոր նուաճումներ կատարել, աւելի լայն կապեր հաստատել, կամ նորոգել հինները:

Ընդհակառակն, կրնաք վստահ ըլլալ թէ նոյնիսկ տեղացիներու լեզուն չենք սորված, 10 — 15 տարուան ընթացքին:

Միշտ պարփակուած՝ մեր նեղլիկ շրջապատին մէջ, անփոփոխ պահելով մեր պէսպիսուն սովորութիւնները եւ Թուրքիայէն կամ Կովկասէն առացած գիտելիքները, տեղացին, օտարը յիշելով միշտ հանդիսաւոր կամ տագնապալի առիթներու մէջ,— մենք դարձեր ենք աւելի անծանօթ քան թէ ծանօթ:

Այդ է պատճառը որ, միշտ կը կարօտինք անկիւնը մնացած բարեխօսներու, ընդհանրապէս հին ծանօթներու, որոնց անուններ կարելի է մատի վրայ համրել, ամէն գաղութի մէջ:

Եւ փոխադարձաբար: Մատի վրայ կը համրուին նաեւ այն հայրենակիցները որ կապ ունին այդ բարեխօսներուն հետ,— քանի մը քօշ եղած անուններ, իրենց դեղնած գիտելիքներով:

Այս ճամբով, պիտի գայ ժամանակ մը երբ մարդիկ հացէ պիտի փնտռեն, «Հայոց ազգ»ին հետ խօսելու համար: Մինչդեռ, նոյն Թուրքերը նոր ծրագիրներ կ'որոճան, «օջախներ» հաստատելու համար նոյնիսկ այս պողոտաներուն վրայ:

Ֆրանսան միայն պարասրահներէ եւ «պիսթրօ»ներէ չի բաղկանար: Ոչ ալ հռչակաւոր ծերունիներու համակրանքն է որ պիտի լեցնէ բացը:

Տարրական յարաբերութիւններէն դուրս, կան աշխատանքի, մշակոյթի, տնտեսութեան կապեր: Այս պահանջները կարելի չէ գոհացնել նախապատերազմեան յիշատակներով: Եւ մեր համբաւեալ առաքինութիւնները բաւական չեն, հին դիրքերը պահելու համար:

Ինչպէս ծառն ու ծաղիկը, արտաքին յարաբերութիւններն ալ հող եւ ջուր, գուրգուրանք եւ յարատեւութիւն կը պահանջեն: Մանաւանդ որ, չունինք ոչ դեսպանատուն, ոչ ալ հիւպատոսարան, որպէսզի կարենային վառ պահել գոնէ պաշտօնական յարաբերութիւնները:

Ինչ որ պիտի կրնանք ապահովել, ձեռք պիտի բերենք միայն մեր սեփական աշխատանքով եւ ձեռներէցութեամբ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՍՏԱՏԵՑ ՊԱՏԺԱՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Թեր ու դէմ ճառեր եւ նոր կոչ մը Իտալիոյ

Ա. Դ. Խորհուրդի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ կազմակերպութեան անզօրութիւնը եւ պատժամիջոցներու սնանկութիւնը: Այս առթիւ խօսուած ճառերուն մէջ ուշագրաւ էր նախագահին՝ Աւստրալիոյ ներկայացուցիչ Պրուսի ազդարարութիւնը.—«Ամոլոբենք ապահովութեան կեղծ զգացումով մը եւ վերստին քննենք ամբողջ խնդիրը: Զայլամի քաղաքականութեան հետեւելով, իրողութիւնները անգիտանալով խաղաղութեան օգնած չենք ըլլար»:

Օրուան գլխաւոր ճառախօսներն էին Եթովպիոյ ներկայացուցիչը՝ Վոլտէ Մարիամ եւ Իտալիոյ պատուիրակը, պարոն Ալոյզի: Առաջինը դառնօրէն գանգատեցաւ որ Ա. Դ. Խորհուրդը իրապէս կը լքէ Եթովպիան, մինչդեռ անոր դատը իր դատը սեպած էր անցեալ Սեպտեմբերին: Իսկ Իտալիոյ պատուիրակը ջերմապէս պաշտպանեց իր երկրին վարած քաղաքականութիւնը, երբեմն կծու խօսքեր ալ արտասանելով: «Մեր բանակը արդէն 4000 քիլոմեթր ճամբայ շինած, ինչպէս եւ հիւանդանոցներ եւ դպրոցներ կառուցած, գերեվաճառութիւնը արգիլած է: Մեր զինուորը Ափրիկէ տարած է սուրն ու արօրը, փոխն ի փոխ գործածելու համար»:

Վիճաբանութեանց առեն Եթովպիոյ պատուիրակը դիտել տուաւ թէ Իտալիա եթէ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց բանակցելու, նպատակը ժամանակ շահիլ էր, որպէսզի յետաձգուին քարիւղի արգելքը, ինչպէս եւ ուրիշ տնօրինութիւններ:

Պ. Իտըն ազդարարեց թէ Անգլիա կրնայ վերադառնալ «Չէզոք մեկուսացման» քաղաքականութեան մը, եթէ հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը ձախողի ներկայ պարագային: Եւ կոչ ուղղեց որպէսզի Ազգերու Դաշնակցութեան վարանոտ անդամները աւելի ամուր կառչին պատժական տնօրինութեանց: Ցայտնեց նաեւ թէ Անգլիա պատրաստ է յաւելուածական տնօրինութիւններ ալ գործադրելու, եթէ միւս պետութիւնները գործակցին:

Անգլիոյ արտաքին նախարարին այս խօսքերը ընդունելութիւն չգտան ժողովականներուն կողմէ, բացի Եթովպիոյ պատուիրակէն: Պ. Փոլ Պոնքուր, Ֆրանսայի պատուիրակը, իր կարգին ողբալով հաշտութեան ձեռնարկներուն ձախողանքը, շեշտեց թէ փոխանակ վհատելու, պէտք է շարունակել հաշտարար ջանքերը, մինչեւ որ յաջողութեամբ պսակուին: Այս առթիւ հասկցուց թէ Ֆրանսա կը նախընտրէ որ առաջ վերջացած տեսնել Իտալօ-եթովպական պատերազմը, որպէսզի Իտալիա կարենայ աւելի գործօն դեր կատարել Եւրոպայի մէջ: «Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք Եթովպիոյ մէջ, որպէսզի կարենանք դիմաւորել խաղաղութեան սպառնալիքները Եւրոպայի մէջ»:

Ի վերջոյ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը յիշէ եւ կը նորոգէ մարտ 3ի կոչը՝ ուղղուած երկու պատերազմիկներուն: Կը հաստատէ թէ Եթովպիա հաւանեցաւ բանակցիլ, Իտալիա ալ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց, բայց եւ այնպէս պատերազմը կը շարունակուի, խախտելով Ա. Դ. ուխտին տրամադրութիւնները: Այս առթիւ ստիպողաբար կոչ կ'ուղղէ իտալական կառավարութեան, որպէսզի ջանայ հաշտութեան բանակցութիւններ կատարել Ազգերու Դաշնակցութեան համար ընդունելի պայմաններով: Միեւնոյն ատեն կը յիշեցնէ կազային պատերազմի պայմանագրին դէմ կատարուած օրինազանցութիւնները:

Ա. Դ. Խորհուրդին յառաջիկայ նիստը պիտի գումարուի մայիս 11ին, քննելու համար թէ Եթովպիոյ եւ թէ Հռէնոսի խնդիրները:

ՄԵԾ ԽՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

Այսօր վաղը կը սպասուի գրաւման

Մեծ խրարանցում կը տիրէ Ատտիս - Ապէպայի բնակիչներուն մէջ: Շատերը փախած են քաղաքէն: Երկար ատենէ ի վեր արգիլուած ըլլալով լուրերու հրատարակութիւնը, Տէսիէի անկումը խորապէս ցնցեց ժողովուրդը: Հակառակ բոլոր յոռետես լուրերուն Հապէշները կը կարծեն թէ կայսրը պիտի դիմադրէ մինչեւ վերջը, նոյնիսկ եթէ մայրաքաղաքը իյնայ: Կիրակի օր մունետիկներ հրապարակային ժողովի մը հրաւիրեցին քաղաքացիները ձիարշաւարանին մէջ: Ներկայ էին իբր 6000 այրեր, կիներ եւ մանուկներ, լսելու համար Երիտասարդ Հապէշներու Դաշնակցութեան բանախօսները: Այս վերջիններէն մէկը բացագանչեց.

— «Եթովպիա անկախ եղած է ամբողջ 3000 տարի: Այժմ թշնամի մը կը խլէ մեր անկախութիւնը, ո՞վ չուզեր կռուիլ պաշտպանելու համար իր հայրենիքը: Մենք ձեզի ըսինք թէ ինչ պիտի ընէք, երբ իտալական օդանաւերը երեւան, այժմ ձեզի կ'ըսենք նորէն ճշմարտութիւնը,— Իտալիա գրաւած է Տէսիէն, մայրաքաղաքը վտանգի մէջ է: Մի մնաք այստեղ, գացէք ճակատ եւ մեռէք ռազմադաշտին վրայ ձեր կայսեր հետ: Ժամանակը շատ կարճ է, զինուորագրուեցէք այսօր եւ զէն ի ձեռին գացէք ճակատ»:

Այս ճառին վրայ շատ մը նախկին ռազմիկներ իրենց սուրերը քաշելով սպառնացին թշնամիներուն, բայց ճառախօսները յանդիմանելով ազդարարեցին.— «Այդ բանը գացէք ճակատին վրայ ըրէք եւ ոչ թէ այստեղ»:

Հակառակ Երիտասարդ Եթովպիացիներու կոչին, կը կարծուի թէ կայսրը չուզեր պաշտպանել մայրաքաղաքը, խնայելու համար աւելորդ արիւնահեղութիւններ: Կը կարծուի թէ կեդրոնական կառավարութիւնը պիտի հեռանայ մայրաքաղաքէն վտանգի պահուն:

Քաղաքապետութեան վարիչները եւ ոստիկանութիւնը պիտի մնան, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Օտար դեսպանները ժողով գումարե-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԱՐՑԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տագնապութիւն Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն ապրիլ 20 թուակիրով.— Այստեղ մեծ ջղագրգռութիւն պատճառեց Ա. Դ. Խորհուրդին ուղղուած զեկոյցը, որով Թուրքիա կը ծանուցանէ թէ պիտի վերաշինէ Տարտանէլի ամրութիւնները: Կը կարծուի թէ այս ձեռնարկը նոր ճեղք մը պիտի բանայ Պալքանեան Համաձայնութեան մէջ որուն անդամ են Թուրքիա եւ Ռումանիա: Իրազեկ շրջանակներու մէջ կը շեշտեն թէ Ռումանիա մեծապէս շահագրգռուած է Տարտանէլի ազատ նաւարկութեամբ, որ Թուրքիոյ բարեհաճութենէն կախում պիտի ունենայ, երբ ամրութիւններ շինուին: Ռումանական կառավարութիւնը մտահոգ է նաեւ անոր համար որ Թուրքիա դարձեր է կուսակից դաշնագիրներու վերաքննութեան, մինչդեռ Պալքանեան Համաձայնութիւնը միշտ պայքարած է վերաքննական քաղաքականութեան դէմ եւ ա՛յդ է գլխաւոր մէկ պատճառը իր գոյութեան: Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Թիթուլէսքօ, որ ամէնէն կորովի ջատագովն է հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ հաստատուած կարգուսարքին պահպանման, մանաւանդ դժգոհ է որ Թուրքիա իր ձեռնարկը կատարեց Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միակողմանի գործումէն անմիջապէս վերջը. Դժգոհ է նաեւ անոր համար որ թրքական կառավարութիւնը հարկ չէ դատած նախապէս լուր տալ Պալքանեան զինակիցներուն, Ազգաժողովին դիմելէ առաջ եւ բառ չէ ըսած իրեն՝ Թիթուլէսքօի, որ նախագահն է Պալքանեան Համաձայնութեան: Թուրքերը կ'առարկեն թէ Պալքանեան դաշինքը կապ ունի միայն Պալքանեան սահմաններուն եւ ոչ թէ Տարտանէլի հետ, բայց այս տեսակէտը չընդունուիր Պուքրէշի մէջ: Հաւանական կը նկատուի որ ռումանական կառավարութիւնը հարկադրուի բողոքագիր մը հրատարակել նեղուցներու ամրացման ծրագրին դէմ:

*** Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը հրատարակելով կառավարութեան պաշտօնական հերքումը՝ Տարտանէլի վերազրուման մասին, կ'ըսեն թէ այդ լուրերը «չարամտօրէն յերիւրուած են, նուազեցնելու համար այն համակրանքը որով ընդունուեցաւ թրքական ծանուցագիրը»: Կը հերքուի նաեւ այն լուրը թէ պաշտօնապէս տեղեկութիւն հաղորդուած է յունական կառավարութեան, Տարտանէլի վերազրուման մասին:

Թրակիան նորգաղթը Պուլկարիայէն

Թուրքիա եւ Պուլկարիա պայմանագիր մը կնքեցին, որուն համաձայն այս տարի 10.000 Թուրքեր իրենց երկիրը պիտի դառնան: Անոնք հողեր պիտի ստանան Թրակիոյ մէջ: Ցուկոսլավիա իր երկրէն հեռացող Թուրքերու կալուածներուն փոխարէն 17 միլիոն տինար վճարած ըլլալով, այս գումարը պիտի յատկացուի գաղթականներու տեղաւորման՝ Թրակիոյ մէջ:

Նոր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ ապրիլ 20ին նոր խռովութիւններ ծագեցան մանաւանդ Թէլ - Ավիվի մէջ: Ոստիկանութիւնը կրակ բանալով սպաննեց Արաբ մը եւ վիրաւորեց հրեայ տղայ մը: Քաղաքին ուրիշ մէկ մասին մէջ Հրեայ մը սպաննուեցաւ եւ իր ընտանիքին երկու անդամները վիրաւորուեցան Արաբի մը կողմէ:

Ապրիլ 20ի դէպքը պատահեցաւ երբ Արաբները յարձակման ենթարկուեցան, փողոցէն անցած ատեն: Արաբները փակեցին իրենց խանութները եւ յարձակեցան հրէական խանութներու վրայ, կրակի տալով քանի մը հատ: Անգլիացի մը Հրեայ կարծուելով յարձակման ենթարկուեցաւ, բայց ատրճանակը քաշեց եւ վիրաւորեց Արաբ մը:

Նապլուսի մէջ Արաբները ցոյց մը կատարեցին նոյն օրը, պահանջելով արգիլել Հրեաներու ներգաղթը: Հանրակառքի հաղորդակցութիւնները բոլորովին խզուեցան Եաֆայի, Երուսաղէմի, Հայֆայի եւ Երիքովի, ինչպէս եւ հրէական գաղութներու միջեւ:

Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը քաղաքային պահակներ նշանակած է, Եաֆայի եւ Թէլ - Ավիվի պաշտպանութեան համար: Երուսաղէմի արաբական խանութներէն շատերը փակուած են, որովհետեւ արաբ երիտասարդներ փողոց փողոց շրջելով կոչում կ'ընեն խանութներու ազգային զգացումներուն: Փակուած են նաեւ շատ մը հրէական խանութներ, արաբ-հրէական թաղին մէջ: Պաղեստինի մարզպանը կը խորհրդակցի զինուորական եւ ոստիկանական իշխանութեանց հետ, նոր խռովութիւններ կանխելու համար:

** Ապրիլ 21 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ հազարաւոր ցուցարարներ Երուսաղէմի վրայ կը քալեն եւ թէ Թէլ - Ավիվի հրէական թաղը՝ կրակի տրուած է: Ահագին աւերածութիւններ կատարուած են ամէն կողմ:

Անգլիա միշտ կը զօրացնէ Մալթան

Անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, Մալթայի ամրութեանց ուժը ամենաբարձր աստիճանին հասցնելու համար. Ծովային մասնագէտներ միաձայնութեամբ կը շեշտեն թէ Մալթան անհրաժեշտ է իբրեւ խարիսխ մը, պաշտպանելու համար Միջերկրականի առեւտրական ճամբաները: Հզօր նաւատորմիղ մը եւ օդային բաւարար ուժեր հաստատելով այնտեղ, Մեծն Բրիտանիա պիտի կրնայ ապահովել իր հաղորդակցութիւնը Ճիպրալթարէն Սուէզ: Իրականին մէջ Մալթա միակ բրիտանական հողն է 1920 մղոն ճամբու մը վրայ, Ճիպրալթարէն Փորթ Սաիտ, հետեւաբար անհաշուելի արժէք ունի ռազմագիտական տեսակէտով: Մասնագիտական շրջանակներու մէջ կը մերժեն այն կարծիքը թէ միայն օդանաւային յարձակումը անպաշտպանելի կը դարձնէ Մալթան:

Անցեալ աշունէն ի վեր մեծապէս աւելցած են Մալթայի պաշտպանութեան միջոցները:

4000 Ամերիկեան օդանաւ

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն պիտի գործադրուի օդանաւային հնգամեայ ծրագիր մը, 4000ի բարձրացնելով ռազմական սաւառնակներու թիւը: Այս առթիւ տեղեկարարը բացատրեց թէ 4000ը նուազագոյն համեմատութիւնն է ազգային պաշտպանութեան համար, նկատի առնելով աշխարհի ներկայ կացութիւնը: Այժմ 1800 կը հաշուեն Մ. Նահանգներու ռազմական օդանաւերը, բայց երբեք չէ լրացած այս թիւը, տեղեկարարին կարծիքով: Քուէարկուած օրինագիծը նախապէս կը տրամադրէր 4000ի ծրագիրը գործադրել մինչեւ 1938, բայց յետոյ վերածուեցաւ հինգ տարուան:

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐԸ

I.— ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Ընկեր Ա. Գիւլխանդանեան վերջերս «Հայրենիք» օրաթերթին յանձնած էր յօդուածաշարք մը, օտարում հոգերու մասին: Այդ յօդուածաշարքը «Յառաջ»ի ետ տրամադրուած ըլլալով, պիտի հրատարակենք յաջորդաբար (կարգ մը փոփոխութիւններ կատարած է հեղինակը ինք):

Շօշափուած հարցերուն մէջ կան պարագաներ որոնց մասին մեր տեսակէտները պիտի յայտնենք առանձին.—

Արտասահմանի հայութիւնը այժմ համարեա գաղարել է իր նախկին շարժուն կացութիւնից եւ հաստատուելով մի շարք երկրների մէջ, առաջել է համեմատաբար մի կայուն վիճակ:

Թէպէտ վերջնական եւ ճշգրիտ վիճակագրութիւն չկայ, սակայն անառարկելի է, որ արտասահմանի հայութիւնը աւելի քան 700.000 անձ պէտք է հաշուել, մէջը լինելով Պարսկաստանի ու Տաճկաստանի հայութիւնը:

Ընդունելով, որ հայ ժողովուրդի տարեկան աճումը հաւասար է 2½% - 2½%, գաղութներում Հայերը յաւելում պէտք է ունենային տարեկան աւելի քան 16—17.000 անձ:

Եթէ ընդունենք, որ գաղթահայութիւնը ապրում է աննպաստ պայմաններում, որ մօտ 10 — 12 տարի հայութեան որոշ մասը ստիպուած են եղել երկրէ երկիր թափառել, որ բնականաբար հայ տարագիր երիտասարդներ ամուսնութիւն կնքում են ուշ, ուշ, որ ապրուստի դժուարութիւնները պէտք է սովորեցնեն բաւականանալ մէկ կամ երկու զաւակներով, որ օտար ամուսնութիւնները, դրսի յաճախ անբարոյական վարք ու բարքերը ազդում են եւ գաղութի հայութեան վրայ, գաղթահայութեան աճումը պէտք է աւելի պակաս լինի քան Հայաստանում...

Թէկուզ Ֆրանսայի մի շարք քաղաքներում, ինչպիսին են Վիէնը, Տեսինը, Վալանսը, բուռ քաղաքապետական պաշտօնական տեղեկութեանց, ծնունդների կողմից հայութիւնը գրաւում է առաջին տեղը. Թէպէտ Վալանսի քաղաքապետութիւնը յատուկ կարգադրութեամբ արգիլել է ինքնաշարժի վարիչներին սուրալու հայկական փողոցներով, որպէսզի չվտանգուին սեւաչեայ մանուկները, որոնք այնքան շատ են այդ վայրերում, եթէ ընդունենք մինչեւ անգամ, որ արտասահմանի հայութեան աճումը մի ամբողջ տոկոսով քիչ է ընդհանուր հայութեան աճման տոկոսից եւ հաւասար է 1½%ի, այդ դէպքում իսկ կը ստանանք տարեկան աւելի քան 10.000 անձի յաւելում:

Ուրեմն, արտասահմանի հայութիւնը իր թուի վրայ տարեկան առնուազն 10.000 յաւելում է ունենում:

Ցայտնի է, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը ինչպիսի չկամութեամբ կամ դժուարութեամբ է թոյլ տալիս ներգաղթ դէպի Հայաստան եւ թէ, հակառակ բոլշեւիկների մեծաղորդ յայտարարութիւններին, վերջին տասը եւ հինգ տարուայ ընթացքում Հայաստան ներս են առնել ոչ աւելի քան տասը հազար Հայեր:

×

Ճիշդ է թէ, եթէ Հայաստանի դռները բացուին, կը վերանան գաղութների եւ Հայաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող անջրպետները եւ անհամեմատ կը հեշտանայ հայութեան կապը: Սակայն, կը գտնուին եւ շատերը, որոնք զանազան պատճառներով չպիտի ուզեն անմիջապէս հայրենիք վերադառնալ եւ պիտի մնան արտասահմանի մէջ:

Անշուշտ մեր մտահոգութիւնների առարկան չեն կարող լինել այն Հայերը, որոնք հնարաւորութեան պարագային եւս հեռու պիտի մնան իրենց հայրենիքից. Մեզ զբաղեցնում են միայն այն Հայերը, որոնք ակամայից մնում են արտասահմանի մէջ, եւ ապրելով հայրենիքից հեռու, ենթարկւում են հազար ու մի յոռի ազդեցութիւնների:

Միմիայն այն ազգերը կարող են իրենց գոյութիւնը պահպանել, որոնք ունեն ներքին դիմադրական ուժ եւ կորով: Հայրենիքից պոկուած գաղութները, որոնք դժբախտութիւն ունեն երկար ժամանակ ապրելու օտար միջավայրի մէջ, բնականաբար կրում են օտար միջավայրի ծանր ազդեցութիւնը եւ, եթէ այդ մասնիկները անհաղորդ են մնում իրենց հայրենիքի, չեն կարողանում կենսական անուճ առանել մայր զանգուածից, այլպիսի խմբակցութիւնների մէջ աստիճանաբար թուլանում է ներքին դիմադրական ոգին.

Ուստի գաղթահայութիւնը անհամեմատ աւելի մեծ ջանքեր պէտք է թափէ, որ աշխարհի զանազան մասերի մէջ ցրուած հայութեան ներքին դիմադրական ուժը չապառի, այլ միշտ վերանորոգուի ու վերակենդանանայ: Իսկ դա հնարաւոր է, եթէ մեր բոլոր գաղութները ներքնապէս լինեն լաւ կազմակերպուած եւ իրարու հետ կապուած:

Դժբախտաբար այն վիճակը, որի մէջ գտնւում է գաղթահայութիւնը կազմակերպական տեսակէտից՝ միանգամայն անբաւարար է, ոչ միայն գոյութիւն չունի մի ընդհանուր ներքին կապ, այլ եւ ընդհակառակն, ամէն տեղ հրապարակ են գալիս պառակտումի խմբակցութիւններ, որոնք սակայն յաճախ խաչաձեւում, ջլատում, քայքայում են իրար, չնորհիւ այդ ինքնաբոյս խմբակցութիւնների, որոնք յաճախ քայքայւում են գաղութներում գոյութիւն ունեցող կենտրոնախոյս ուժերի կողմից:

Գաղթահայութեան լմբռնումները աստիճանաբար փոքրանում, ստանում են տեղական բնոյթ, դրանց հետ միասին փոքրանում են գաղթահայութեան շահերն ու ձգտումները:

Ցաճախ ամփոփուելով գիւղացիական կամ գաւառացիական սահմաններում, մեր հայրենակիցների աչքերը այդ շրջանակից այն կողմը չեն անցնում եւ անընդունակ են դառնում ընդհանուր ազգային խոյանքներն ու ձգտումները ըմբռնելու:

Մեծ պայքարներով եւ անթիւ զոհաբերութեամբ հազիւ մեզ յաջողուեց արեւի տակ մի փոքրիկ հայրենի անկիւն ստեղծել, սակայն նրա դռներն էլ ամուր փակուած են գաղթահայութեան առջեւ: Արհեստական կերպով մեր հայրենիքից խլուել են որոշ հողամասեր իրենց վրայ ապրող Հայերով ու կցուել Ազրբէջանին եւ Վրաստանին: Թուրքիան ոչ միայն ուռնացել է վիրաւել մեր հայրենիքը, այլ եւ մեզ արմատախիլ եւ թափառաշրջիկ է դարձրել եւ մինչեւ օրս շարունակում է անխնայ կերպով թալանել եւ հալածել մեզ

Թափառական լինելով գրեթէ ամէն տեղ, բոլոր պետութիւնների համար էլ անցանկալի տարր ենք դարձել: Ցաճախ մեզ՝ արհամարհում են, խլում մեր ձեռքից մեր աշխատանքը, սահմանափակում են մեր իրաւունքները, փորձում են մեզ այլասերել եւ ձուլել իրենց հետ, եւ այդ բոլորի դէմ մենք կանգնած ենք մեր անկազմակերպ վիճակով եւ կենտրոնախոյս ձգտումներով ..

Գաղթահայութիւնը պէտք է լաւ գիտակցի իր ծանր դրութեան եւ ոչ միայն ներքնապէս կազմակերպուի, այլ եւ պարտաւոր է դուրս գալ իր գաւառի սահմաններից՝ միանալու եւ միացնելու համար ամբողջ հայութեան ուժերը ..

Փոքրիկ, տառապած հայ ազգի զանազան խլեակները շարունակում են աւելի փոքրանալ եւ փոշիանալ, մոռանալով, որ վտանգը կանգնած է մեր շեմին, մեր իսկ դրան առջեւ:

Եթէ մենք չկարողանանք կազմակերպել, մեր զաւակները մեր դէմ դուրս պիտի գան: Նայենք մեր շուրջ կողմը. ինչպի՞սի աշխատանքներ են կատարում մինչեւ իսկ խոշոր ժողովուրդները իրենց ներքին ինքնապաշտպանութեան, իրենց հայրենիքի սահմանները օտար միջամտութիւնից պաշտպանելու համար Դեռ երէկ կատաղի կերպով ջարդում էին մի մեանց պատերազմի դաշտում, իսկ այսօր մոռացած այդ բոլորը զանազան դաշնագրերով եւ այլ միջոցներով ցանկանում են ապահովագրել իրենց պետութիւնը.

Կատաղի թշնամիները եղբայրանում են, իսկ մենք

Տասնըհինգ տարուց աւել է, որ մենք անուշադրութեան ենք մատնել համագաղթային կազմակերպութեան հրամայական հարցը: Այլ եւս ամօթաբեր եւ վտանգաւոր է յետաձգելը.

Գաղթահայութիւնը պէտք է կազմակերպուի եւ պէտք է ունենայ իր տեղական եւ ընդհանուր մարմինները որոնց միջոցով միայն հնարաւորութիւն պիտի ունենայ դիմադրելու բոլոր այն վտանգներին, որոնք սպառնում են իրեն:

Թէ ինչպէս պէտք է կազմակերպել այդ մարմինը, այդ մասին յաջորդով:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆԷ՞Ք ԹԷ "ՓԱՆԱՅԻՐ"

20.000 ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ.— ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԱՆԿԱՐԳ ԱՆԿԱՆՈՆ — 50 ՍՈՒԻՆԱՒՈՐ ՈՍՏԻԿԱՆ.— «ԱՆԱ - ՊԱՊԱ ԿԻՒՆԻՒ». — ՀՐՄՇՏՈՒՔՆԵՐ ԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐ.— ՀԱՍՈՅԹԸ՝ ՄԻԱՅՆ 11.000 ՖՐԱՆՔ — ԻՍԿ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ 160.000 ՖՐԱՆՔ

Մարտ 29ին հոկայ զանգուած մը համախմբուած էր Անթիլիաս,—շուրջ 20.000 հոգի:

Սիրելի «Յառաջ», անցեալ տարի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին առթիւ որ կոչուած էր Անթիլիասի Օր, գրած էի թէ այս ուխտագնացութիւնները ոչ մէկ հեռաւոր կապ ունին անոնց հետ որ տեղի կ՚ունենային հայրենիքին մէջ: Եւ այդ կապը երբեք չպիտի գտնենք մենք, այնքան ատեն, որ կաթողիկոսարանը չուզեր իր հանդիսութը վրդովել.

Երբ կաթողիկոսարանը որոշեց այս տարուան Լուսաւորիչի տօնին օրը միւռոն ալ օրհնել, պարտաւոր էր նկատի առնել հետաքրքիրներու եւ հաւատացեալներու բազմութիւնը եւ բատ այնմ կարգադրել:

Կաթողիկոսարանը ունի երկու մուտք, մին կը նայի Միջերկրականին ու շատ մօտ է շոգեկառքի կայարանին, իսկ միւսը հարաւ, որ է նաեւ գլխաւոր մուտքը: Առաջինը ամուր գոցուած, միայն երկրորդը բացուած էր— երեւակայեցէք.հազարաւոր երկսեռ բազմութիւն, չատերուն կուրծքերէն ծծկեր երեխաներ, դողդոջուն ծունկերով ծերունիներ եւ այս ամէնը թէ պիտի մտնեն եւ թէ պիտի ելլեն երեք կանգուն լայնք ունեցող դուռէ մը, վեց կանգուն երկայնութեամբ անցքով։Պատկերացուցէք այդ անցքին երկայնքին հրմշտուքները, ճիչերն ու աղաղակները, իրարանցումը: Իսկ այս ամէնուն վրայ, որբանոցի օրերուն իրբեւ թումարան գործածուած սենեակը, միջանցքին վրայ բացուած, վերածուած է ոստիկանատան?? ուր պատերուն տակ կային մահճակալներ, պատուհէն կախուած սուինաւոր հրացաններ, ձեւով կապեր ու բոլոր ոստիկանութիւնը հողած էր սաղաւարտներ:

Ուրեմն մուտքէն իսկ կը նմանէր ինք ներսի խառնարանը: Ցանձրուած հոսանքին, մէկ աջ, մէկ ձախ քաշկռտուելով կը մտնէի ներս: Գ՚ուզերով ուղղակի դաշտը ուր տեղի պիտի ունենար եւ արդէն ունեցած էր միւռոնօրհնէքը: Կը մօտենամ այդ օրուան պատրաստուած խորանին, որ խորանէ դատ ամէն բանի կը նմանէր ... Նոյն իսկ թեւին մէկը փրթած, վրան փաթթուած քուրջերուն կտորները անհոգ անհոգ հովածածան լցուած խրտուիլակ մը կը յիշեցնէին: Խորանին վրայ են քանի մը ակրոտէրներ եւ սուինաւոր ոստիկաններ, կարգուած պաշտպանելու համար: Հաւատացեալ ժողովուրդը կը խուժէ իր թաշկինակը կաթսային քսելու կամ համբուրելու եւ այդ խաչաձեւ սուինները տակ: Երբ կը դիտեմ բազմութիւնը, տարագրութեան օրերը միտքս կ՚իյնան,— իրարանցում, կոծում, փնտռտուք եւ սուինաւոր ժանտարմ ամէն քայլին .

Գիտէք, սիրելի «Յառաջ», գաւառներուն մէջ ալ, եթէ ոչ միւռոնօրհնէքը գէթ տօնական օրեր պակաս չէին: Օրինակ, Զատկին թէ քաղաքին եւ թէ գիւղերուն բնակիչները ժամ կը լեցուէին անհամար բազմութեամբ եւ ոչ մէկ թուրք ոստիկան կը մօտենար: Այն ինչ որ չտեսանք Թուրքիոյ ներքին գաւառներուն մէջ, ահա հոս, ազատ Լիբանանի մէջ կը տեսնենք, շուրջ յիսուն զինուած սուինաւոր սաղաւարտակիր, ձեռնակապով ժանտարմներ, կարգը պահպանելու համար: Եւ այդ պաշտօնը մինչեւ խորանին վրա՞յ: Կիսավայրենի ժողովուրդներն իսկ աւար չպիտի հանդուրժէին. ալ ո՞ւր մնաց կաթողիկոսարանի պարիսպէն ներս ոստիկան չմտնելու համար:

Ո՞ւր էին կեդր. կարգադիր յանձնախումբին անդամները, երբ կին մը խորանին առջեւ կոխկռտուեցաւ, ծերուկ մը դրան միջանցքին ինկաւ, եւ փոքրիկ մը կորուած ծնողը, շոգեկառքի գանիկէն ձախ ձեռքի ձկոյթն ու միջնամատը ճմլուած՝ անծանօթ հայ երիտասարդի մը բազուկներուն մէջ կուլար:

Սիրելի «Յառաջ», ներէ որ կ՚երկարեմ քիչ մը. չեմ ուզեր բայց ձեռքս չէ, որովհետեւ 20.000 հոգի այս նեղ օրերուն դրամ է նախեր ու Անթիլիաս դացեր: Ժողովուրդը իր նիւթական զոհողութեան փոխարէն — որուն գումարը կ՚անցնի 160.000 ֆրանքը,— իրաւունք չունէ՞ր ապահովելու աւելի լուրջ կազմակերպութեան մը, մինչդեռ գործած էր «Անա պապա կիւնիւ» ինչպէս կը կոչէին Թրքախօս հայրենակիցներ:

Անցնինք: Դաշտին «մուտք»ին, սեղաններ դրուած են որոնց գլուխը նստողները կ՚աղաղակէին

— Շէն մնաք, պայծառ մնաք, պընակը չմոռնաք:

«Պնակներուն խորութիւնը կը դիտեմ,— սկաւառակներ, մէջը քանի մը դահեկաններ եւ ֆրանքներ ... ինչո՞ւ այսքան չոր: Եւ որպէսզի կաթողիկոսարանը միայն ինք «շահագործէր» այդ օրուան ժողովուրդը, ասանց այլեւայլ թերթին մէջ իսկ յայտարարած էր, թէ արգիլուած է որ եւ է դպրոցի անունով դալ եւ անցորդներու լամբակներուն քօքարթներ փակցնելով հասոյթ մը ապահովել: Ի՞նչ գպրոցները զրկուեցան նաեւ այս հասութաբե՞ր առիթէն: Չեմ գիտեր թէ կաթողիկոսարանի այս «հայրական» կարգադրութեանէն, որ տղեղ երեւոյթները արքագրելու պիտակին տակ եղած է, ի՞նչ շահեցաւ. ինք: Ցամենայն դէպս, երբ նկատի առնենք որ կաթսային բերանը բացուեցաւ 2000 ֆրանքով, առով իսկ բացայայտ էր ընդհանուր մուտքը — 9000 ֆր., որ 2000ով կ՚ընէ 11.000: Երեւակայեցէք 20.000ը կուտայ 11.000 ֆր. որուն 2000ը, ինչպէս տեսանք, մէկ անձի նուէրն էր

Տրուած թիւերը չեմ կրնար իրարու հետ հաշտեցնել. 20.000 ժողովուրդ երթեւեկին եւ այլ ծախքերուն կուտայ շուրջ 160.000 ֆր., իսկ ուխտին համար միայն 9000 ֆրանք: Պատահա՞ր: Մէկը այն է որ ժողովուրդը ուխտի գացած չէր, իսկ միւսը՝ միւռոնօրհնէքի տօնակատարութեան բացարձակ անկանոնութիւնը.

×

Կէսօրուան մօտ, ժողովուրդը սկսաւ ցրուիլ շրջակայքի պարտէզներուն մէջ նարինջենիներու խիտ շուքին: Մեծ մասն ալ ուղղուեցաւ դէպի Անթիլիասի ջուրին ակը, Այն Նէպի: Հովիտ մը, կեդրոնէն ջուրը առատ կը հոսի, եզերքներուն կը բարձրանան մայրիներու անտառներ: Կէս ժամ ձորն ի վեր ջուրի ակն է որ ցայտաղբիւրի նման առատ ու ջինջ դուրս կը ցատկէ, ուանդաբար ըսուած «անյատակ» անդունդէ մը: Ահա այս ակին եւ կանաչութեան ծոցն էր որ ժողովուրդը միջօրէի իր հանգիստը, ճաշը կ՚առնէր: Ուրախ է ժողովուրդը, բաց երկնակամար, ջուր ու ծառեր, լեռներ ու ժայռ, հայրենի՛ աշխարհ ... Հայրենիքի բնանկարներուն մէկ նըմոյշը յիշեցնող այդ ձորին մէջ հանգչող հայրենակարօտ հազարաւոր ալգամբ, խումբ խումբ, ժայռերու ծերպին, կամ վազող ջուրի եզերքը կանգնած՝ սօսիի մը ստուերին կ՚երգեն գող ու առնական ձայնով, կ՚երգեն վերջին կէս դարու հայկական դիւցազնութիւնը ... եւ ի՜նչ թշուառութիւն. սա քանի մը կարմրուկները որոնք իրենց մէկ երկու երգերէն ետք, օգը ազմկելու համար կ՚երգեն ... Թուրքերէն եւ կը խաղցնեն գնչուհի մը, որ երբ մեկ րինիներուն մօտեցաւ արհամարհանքի արժանացաւ: Չեմ չափազանցեր, սիրելի «Յառաջ», ի տես մեր ազոց այդ կեցուածքին, հաւատա՛ խօսքիս, հոգւոյս խորքէն երկրպագեցի երրորդութեան սուրբ խորանին:

Մինչեւ երեկոյ, այսպէս ապրեցաւ այս ժողովուրդը բնութեան ծոցը: Եւ երբ արեւը սկսաւ իջնել, այն ժամանակ, խումբ խումբ սկսան դառնալ շոգեկառքի կայարան կամ ինքնաշարժի պողոտան:

Վերջին անգամ մըն ալ, կ՚ուզեմ կաթողիկոսարան մտնել: Կ՚երթամ ուղղակի առաջ: Խորանին վրայ է կաթսան, կողքին ամէն տօնի օրերուն լոյս աշխարհ եկող Աջերը եւ երեք քահանաներ այս ամէնէն աւելի բարձր նստած կամակոր ու կէս քնած.

— «Աստուած պահեցէ, չէն պահեցէ ..

ՇԱՀՐՈԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով:

ՊԱՏԿԵՐ...

— Հրաշալի հայութիւն, շատ գոհ պիտի մնաս, երբ Հայաստանի հայութիւնը պիտի գտնես:

Հաճոյքով եկայ տեսայ Վալանս,— քանի մը խանդավառ երիտասարդներ եւ

Բաբելոնեան աշտարակէն մնացած 3500ի չափ հայ գաղթականներ:

Պատկերում բառը քիչ է արտայայտելու համար իրական պատկերը այս դժբախտ գաղութին:

Քէնն ու ատելութիւնը թունաւորեր են այս Հայու հոգիները:

Ինչո՞ւ ...

Որովհետեւ բազմաթիւ մտաւորականներ, վերջին տարիները, իրենց խօսքի լոյսով եկեր վառեր են այս մեծ մասամբ անգրագէտ գործաւորներու խաւար ճակատները ... եւ լուսաւորե՞ր են

Անուններն ու թուանշանները թող խօսին:

Կը թուեմ այն շարքով, ինչ շարքով որ կրցայ հաւաքել անունները մարդոց յուշերէն.— Տքթ. Գալճեան, Թահմազեան, Շահվերտեան, Տ. Զաւէն, Արզալեան, Տքթ. Բարսեղեան, Տիկ. Քիպրիթճեան, Օր. Սաթօ, Տիկ. Գոյաճեան, Նունիկ Տէր Ղեւոնդեան, Կիւլպէնկեան Ալեքսանդր, Ռովիկեան Մեծատուրեան, Տքթ. Արշակ, Խորասանճեան, Գալաքեան, Թորգոմ պատ. Փէրտահճեան արք., Հիւսեան Գօզոս, Եղիա Զուբար, Գրիգոր Վարդանեան, Աշոտ Արծրունի, Սմբատ, Խորէն Գալստեան, Հ. Սէրէնկիւլեան, Ազգին Մարտիրոսեան, Մարութեան, Շահխաթունի, Զորմիսեան, Կ. Ուշագլեան, Զուլլէրեան, Այվազեան, Միսաք Միրզէ, Երուանդ Տէր Անդրէասեան, Կ. Խրայեան, Եղիշէ Թորոսեան, Նիկոլ Աղբալեան, Կարօ Սասունի, Ազարէկեան, Բաղտասարեան, Միք. Վարանդեան, Միսաքեան, Վրացեան, Ջամալեան, Խատիսեան, Գիւլխանդանեան, Նժդեհ, Հրանտ Սամուէլ, Վ. Համբարձումեան, Աշոտ Իսահակեան, Հանրմեան, Շ. Նարդունի, Հրաչ Երուանդ, Գօղոսեան, Տքթ. Տէր Մարկոսեան, Զագիկեան, Սիրվարդ, Գէշիկթաշեան, թժ. Դաւթեան, Դաւիթ բէկ, Տքթ. Տէր Մկրտիչեան, Խանդամեան, Ամատունի, Լեւոն Գեւոնեան, Անարէ, Տրդատ Նշանեան, Գունծայեան, Թրագօյ, Շ. Սարեան, Տքթ. Մինասեան, Տքթ. Թաշճեան, Տքթ. Սաֆէթճեան, Տքթ. Թոքաթլեան, Ղրաճեան եպիսկ. Թէրզեան, Թէլֆէրեանեան, Արսէն Աճէմեան, Շահրամեան, Գեո. Արզումանեան, Հմայեակ վարդապետ, Ուզունեան, Ծիրմէքճեան եւ քանի մը մոռցուածներ, ու ամենավերջինը տողերս ստորագրողը ..

Արդիւնքը

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ.— Հայ կաթոլիկ եկեղեցի, քահանայ մը, մատուռ մը, 500 ֆր. ամսականով:

Բ. Բողոքական եկեղեցի, փրոֆ. մը, Գորտ ընկ.

Գ. Մխիթարեան վարդապետի մը հօտը.

Դ. «Բուհճիլեաններու եկեղեցին, երկու թերթով «Մարանաթա» եւ «Բանբեր»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ

	Անդամ
1. Խարբերդ հարազատ	40
2. Մալաթիա հարազատ	30
3. Շապին Գարահիսար	15
4. Երզնկա	5
5. Զարսանճագ	15
6. Կրթասիրաց Մալաթիա	50
7. Եօզկատ	1
8. Խարբերդի Մորենիկ գեղ.	25
9. Սէօլէօզ Վերայէն.	13
10. Սէօլէօզի Արեւելք	13
11. Գոլուի Վերայինաց	30
12. Հապուսի (Խարբերդ)	15

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.— Զօմ	8
Բ.— Զօմ մարզական	36
Գ.— Համազգային	56
Դ.— Արծիւ մարզական	35
Ե.— Բարեգործական	10
Զ.— Եկեղեցասիրաց	17
Է.— Աղքատախնամ	5
Ը.— Կարմիր Խաչ	5

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւն	45
Հօկ	30
Հնչակեան	2
Ուխտաւորներ	[illegible]
Ռամկավար	7

ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐ

«Մարշէճի»	35
Դերձակ	12
Սափրիչ	15
Նպարավաճառ	5
Կօշկակար Հնակարկատ	10
Բաղնեպան	1

Զաղացպան (ձաւարի)
Հացագործ
Թրիքօ
Սրճարան
Ճաշարան
Կալուածատէր

Միւսները կ՚աշխատին իբրեւ բանուոր գործարաններու մէջ, կօշկ[illegible] պատուտակ եւն

ԱԿՈՒՄԲՆԵՐ

1. Դաշնակց. «Սիամանթօ»
2. Հօկ,
3. Ուխտաւոր,
4. Մալաթիոյ Կրթասիրաց.

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ

200ի մօտ. կառավարութիւնը նպաստ կը բաշխէ անխտիր.

Քանի մը օրինակ հարցերու, որոնց պէտք է պատասխանէի.

— Ինչո՞ւ Տէր Գաբրիէլեանը չը մարեցաւ

— Կը ճանչնա՞ք Գ. Ա. Խատիսեանը, ճի՞շդ է որ 5000 ֆրանք է իր բացուցեր Հօկէն:

— Ինչո՞ւ Հայաստանի կառավարութիւնը հակառակ է եռագոյնին

— Ինչո՞ւ Գարեգին արք.ը չալ[illegible] լեց հոս:

— Գառնիրազմ պիտի ըլլա՞յ թէ ոչ եւն. եւն. եւն.:

Քանի մը օրինակ այցելող մտաւորականներու թողած տպաւորութիւնէն.—

Պէշիկթաշլեան. — Կը կենայ եկեղ. հրապարակին վրայ եւ թեւերը բացած կը գոչէ — Ա՜հ, արե՛ւ, արե՛ւ.

Տքթ. Տէր Մկրտիչեան.— Ես ծնած եմ ռամկավար ու ռամկավար ալ պիտի մեռնիմ:

Սասունի.— Այս դրօշակը մկրատով չէ կտրուած, այլ արիւնով:

Զագիկեան.— Մենք աղքատականութիւնը ջնջած ենք, ընդունած են մարքսիզմը:

Գիշեր է, ժամը 1ին կ՚անցնինք գլխաւոր փողոցէն:

Անկիւնի սրճարանը կը մարին աթոռները սեղաններուն վրայ եւ [illegible]

Բայց մէկ անկիւնը սեղանի մը շուրջ դեռ խումբ մը մարդիկ կը շարունակեն թուղթ խաղալ.

— Հայեր են այդ խաղցողները կ՚ըսէ քովիս երիտասարդը:

— Գործազուրկ, կը լրացնէ երկրորդը:

Պ. ՄԵԼՈՒԵԱՆ

Խորհրդային երիտասարդութիւնը

Ապրիլ 11ին Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ համայնավար երիտասարդներու (կոմսոմոլ) համամիութենական 10րդ համագումարը: Դեռ ձեռքի տակ չունենալով համագումարի ամբողջ աշխատանքի հաշուետուութիւնը, այս անգամ կուտանք միայն վիճակագրական որոշ տեղեկութիւններ, ցոյց տալու համար, թէ խորհրդային աշխարհին մէջ ինչպիսի կարեւոր դեր կը կատարէ երիտասարդութիւնը: Բոլոր թիւերը քաղած ենք երիտ. համայնավար միութեան ընդհ. քարտուղար Կոսարեւի զեկուցումէն, որ տպուած է «Պրաւդա»ի ապրիլ 13ի թիւին մէջ:

Խորհ. Միութեան ազգաբնակչութիւնը կը հաշուէ 170 միլիոն, Անոր քանակին 43 առ հարիւրը ծնած է հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն վերջ (1917 հոկտ. 25): Ուրիշ խօսքով մինչեւ [illegible] տարեկան հասակ ունեցողներու թիւը է 73 միլիոն հարիւր հազար:

Նախորդ համագումարէն մինչեւ 10րդ համագումարը,— հինգ տարիներու ընթացքին համ. երիտ. կոմիտէն կարեւոր չինարարական ձեռնարկներու մէջ աշխատելու ղարկած է իր անդամներէն 200.000 հոգի, միջին հաշուով, տարեկան 40.000 մարդ:

Մինչեւ 23 տարիք ունեցող բանուորներու թիւն է 7 միլիոն,— ամբողջ բանուորութեան 34 տոկոսը

Ատոնց 3.140.000ը կ՚աշխատին արդիւնաբերութեան մէջ, 700.000ը կառուցումներու վրայ, 700.000ը երկաթուղիի ճանապարհներու վրայ եւն.

Հինգ տարիներու ընթացքին գործարաններուն կից դպրոցները նախապատրաստած են 1.380.000 երիտասարդ որակեալ բանուորներ. Բարելաւուած է երիտասարդներու առողջական վիճակը եւ բաղդատելով նախկին տարիներու հետ քիչ մը բարձրացած են ընդհանուր կազմուածքով

Եթէ ցարական շրջանին ամուսնութիւնները զգալի չափով տեղի կ՚ունենային մինչեւ 20 տարեկան լրանալը, ներկայիս մեծ մասամբ երիտասարդները կ՚ամուսնանան 20—24 տարիքին մէջ:

Առաջին եւ երկրորդ հնգամեակին

րու Հիլանին երիտասարդ համայնավարներէն կառավարութիւնը պատրաստած է 301.000 մասնագէտներ։ Անոնց կարգին 35.000 ճարտարապետ, 63.000 արհեստագէտ, 59.000 գիւղատնտես, կենդանաբոյժ, անասնաբոյժ եւ գիւղատնտեսական այլ մասնագէտներ, 92.000 բարձրագոյն եւ միջնակարգ կրթութեամբ ուսուցիչներ եւն. Միջնակարգ դպրոցներու մէջ կը սորվին 350.000 երիտասարդ համայնավարներ։ Մօտ հարիւր հազար քարոզիչներ կ'աշխատին երիտ. համ. կազմակերպութեան մէջ։

1935ին օդաչուի քննութիւն են տուած 3.500 հոգի, որոնց 80 առ հարիւր երիտ. համայնավարներ են։ Որոշուած է այս տարի պատրաստել 8000 օդաչուներ։ Վերջին երկու տարուան ընթացքին համայնավարներէն զինուորական քննութենէն են անցած 990.000 առաջին կարգի եւ 20.000 երկրորդ կարգի հրացանաձիգներ։ Ասկէ զատ, հակաօդային եւ քիմիական պաշտպանութեան համար պատրաստուած են մէկ միլիոն հոգի, առողջութեան համար մէկ միլիոն, ձի պահել սորված են մէկուկէս միլիոն, առողջապահական պաշտպանութեան՝ մէկ միլիոն 35.000 օթոյի մեքենավար։ Մէկ միլիոն 600.000 շարժիչ մեքենայի գործածողներ եւն.։ Անկարգելի (փարաշիւթ) թռիչքներ կատարուած են՝ որոշ նպատակով կառուցուած աշտարակներէ 1.120.000 եւ սաւառնակներու վրայէն՝ 21.000 անգամ։

1935ին Խ. Միութեան մէջ գոյութիւն ունեցող բարձրագոյն դպրոցներու եւ արհեստագիտական վարժարաններու մէջ կ'ուսանէին 522.400 ուսանող, որոնց 33 ու կէս առ հարիւրը կը կազմեն երիտ. համայնավարներ եւ թեկնածուներ (175.004 հոգի), բանուորական վարժարաններու մէջ կ'ուսանէին 705.200 հոգի, որոնց 31.2 առ հարիւր երիտ. համ. եւ թեկնածու (220.027)։

Ըստ ազգութիւններու, համալսարաններու մէջ սորվող ուսանողները կը բաժնուին հետեւեալ համեմատութեամբ —

1935ին տուեալ ազգութեան 10.000 անձէն կ'իյնար ուսանող՝ Ռուսեր 28.7, Ճերմակ Ռուսեր 26.2, Թաթարներ 18.1, Գերմանացիներ 24.4, Չուվաշներ[?] 17.4, Թուրքեր 32.2, Վրացիներ 81.5 եւ Հայեր 58.4։

Ինչպէս կը ցուցնէ վիճակագրութիւնը, բնակչութեան թիւի համեմատ, ամէնէն շատ ուսանողներ ունին Վրացիները։ Բուն Ռուսերը կը բռնեն երրորդ տեղը։

Հայերը երկրորդ տեղը կը գրաւեն։

Ա.Ա.

ՀՌՈՄԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Իտալացի նշանաւոր քերթող եւ ազնիւ Կապրիէլէ տ'Անունցիօ վերջերս խանդավառ նամակ մը գրեց Մուսոլինիի սա վերտառութեամբ.

«Ձէնքի եւ թռիչքի իմ սիրելի ընկերոջս»։

Բարձրաթռիչ ու ջերմ տողերու մէջ տ'Անունցիօ սա պատգամը կ'արձակէ.

«Բայց Եթովպիա հռոմէական է, ժամանակներու սկիզբէն ի վեր, ինչպէս Յուլիոս Կեսարի Կոլը (Ֆրանսա), ինչպէս Տրայանոսի Տաչիան (Ռումանիա), ինչպէս Սկիպիոնի Աֆրիկէն...»։

Իտալացի քերթողը կ'ուզէ դառնալ Հռոմի կայսրութիւնը, գէթ իր վառ երեւակայութեամբը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայ երաժշտութիւնը

— • —

Փրոֆ. Խ. Ս. Քուշնարեան, որ վերջերս Հայաստան այցելեց գալով Լէնինկրատէն, ուր Պետ. Երաժշտանոցին մէջ կը դասախօսէ տարիներէ ի վեր, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ Խորհ. Հայաստան թերթին խմբագրին.—

Մանրամասն քննութիւն կատարեցի Երեւանի Երաժշտանոցին բոլոր դասարաններուն մէջ, ու տեսայ որ մեծ փոփոխութիւն կատարուած է, ուսուցման աշխատանքները կ'ընթանան բուն ծրագրի, բան մը որ գոյութիւն չունէր՝ երբ դեռ նշանակուած չէր նոր տնօրէնը՝ Վ. Սամուէլեան, եւ յետոյ դարմանուած է վատառողջ մթնոլորտը որ գոյութիւն ունէր Երաժշտանոցին մէջ։

Տնօրէնութիւնը կրցած է ուսանողներ առնել Երեւանէն եւ գաւառներէն, աշխատանքի լծել ընդունակ ուժերը, կազմել օժտուած մանուկներու խումբ մը։ Բարելաւուած է մանկավարժական կազմը՝ պաշտօնի կոչելով մասնագէտ ուժեր,— փրոֆէսէօրներ Կ. Ս. Սարաջեան, Ս. Բարխուդարեան, դասախօսներ Գէյրգեան, Ալթունեան, Բալանթար, Տալեան եւ ուրիշներ։ Ա. Քոչարեանի ղեկավարութեան տակ, մասնաւոր յանձնախումբ մը մեծ աշխատանք կատարած է հայ երաժշտութեան պատմութեան կամ ազգագրութեան վերաբերեալ նիւթերու հաւաքման համար։

Կազմուած է խմբերգի յատուկ դասարան մը (ղեկավար Թ. Ալթունեան), որ ուժեր կը պատրաստէ երգչախումբի եւ օփերայի համար։ Կազմուած առաջին երգչախումբն արդէն իր տեղն ունի Երաժշտանոցին նուաճումներուն մէջ։

Պէտք է արձանագրել, որ ամուր հիմերու վրայ դրուած է ստեղծագործական բաժինը (Քոմփոզիթէօր), ուր ուսանողները կ'առաջնորդվեն աշխատելու ժողովրդական երաժշտության երգերու հիման վրայ՝ միաժամանակ յուրացնելով եւրոպական արուեստին նուաճումները։

Բոլոր այս յառաջդիմութեանց զուգընթաց, անհրաժեշտ է ցոյց տալ նաեւ կարգ մը թերութիւններ, որոնք պէտք է դարմանուին շուտով։

Օրինակի համար, անհրաժեշտ է վերակազմել երաժշտական մանկավարժութեան ծրագիրը եւ աշխատիլ պատրաստելու ժողովրդային ստեղծագործութեան յատուկ ուժեր։ Ընդարձակել հայկական երաժշտութեան ֆոլքլորի, հայկական-իրանական դասական երաժշտութեան ուսումնասիրութեան աշխատանքները։ Այդ ուղղութեամբ՝ աշխատանքի լծել ստեղծագործ երաժիշտները եւ ընդարձակել երաժշտագիտական յանձնախումբը։ Ցանկալի է որ Երաժշտանոցը աւելի լայն չափով օգտագործէ Երեւանի մէջ ապրող մասնագէտները,— Սարաջեան, Ցարօ Ստեփանեան։

Կը փափաքիմ որ Երեւանի Երաժշտանոցը, շնորհիւ իր գործունէութեան, առաջին գծին վրայ գայ Հայաստանի երաժշտական ճակատին վրայ եւ պատուաւոր տեղ մը գրաւէ Խորհրդային Միութեան բոլոր Երաժշտանոցներուն մէջ։

Քանի մը խօսք եւս Փրաւտայի թելադրութիւններուն մասին, Երաժիշտներու Միութեան կազմակերպած երաժշտական վիճաբանութեան առթիւ։

Հակառակ կարգ մը խօսողներու թեթեւութեան, վիճաբանութիւնը դրուած էր գիտական բարձրութեան վրայ։ Կը վախնամ որ վիճաբանութենէն վերջ Երաժիշտներու Միութիւնը մտնէ իր կրաւորական եւ անշարժ վիճակին մէջ. պէտք է գործի վերածել վիճաբանութեան առթիւ կատարուած թելադրանքները։

Վիճաբանութեան ընթացքին շատ խօսուեցաւ Ցարօ Ստեփանեանի գործին՝ Քաջ Նազարի մասին։ Պատճառը հասկնալի է, որովհետեւ այդ գործը աչքի զարնող երեւոյթ մըն է վերջին տարիներու հայ երաժշտութեան մէջ։ Ոմանք կ'ուզէին Քաջ Նազարը համասարեցնել Շոստակովիչի Լէդի Մակբեթ գործին,— սխալ է այդ։ Իր յղացումով եւ երաժշտական լեզուով Շոստակովիչի գործը կը գտնուի տարբեր մակարդակի վրայ, կը մատնէ վատառողջ բնապաշտութիւն մը, խորթ է ժողովրդական եղանակաւորումին, մինչդեռ Ցարօ Ստեփանեան իւրացուցած է ժողովրդական դաշնաւորումը։ Քաջ Նազար օփերային թերութիւնները, որ կը կայանան խաղին թերի մշակումին եւ եղանակաւորութեան տեղ տեղ խրթին չորութեան մէջ, չեն կրնար նսեմացնել օփերային երաժշտական հեկայական արժանիքները։ Կասկածէ դուրս է, որ Քաջ Նազարը կարեւոր հանգրուան մըն է հայկական օփերայի զարգացման պատմութեան մէջ։

Հայաստանի երիտասարդ օփերան կը պահանջէ ժողովրդային լայն օժանդակութիւն։ Բայց անոր գոյութիւնն իսկ փաստ մըն է, որ կը վկայէ Հայաստանի երաժշտական մշակոյթի հսկայական աճումին մասին։ Պէտք է դեռ իւրացնել դասական գրականութեան արժէքաւոր ժառանգութիւնը, ինչպէս նաեւ նպաստել ազգային օփերային ստեղծագործութեան աճման։

Համերգի աշխատանքները տկար են Երեւանի մէջ, անոր համար անշուշտ որ սէնֆոնիք մշակոյթը կը պակսի։ Պէտք է կազմակերպել սէնֆոնիք նուագախումբ։

Նախ քան Երեւան գալս, այցելեցի Կիրովականի երաժշտական դպրոցը, զոր կազմակերպեց Կզարթմեան 1934ին. Արդէն դպրոցը կրցեր է պատրաստել ընդունակ մանուկներու խումբ մը։ Հայաստանի երաժշտական մշակոյթի մեծ անցեալը, որ մարմնացած է մեր ժողովրդական ստեղծագործութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին սէրը երաժշտութեան մասին, երաժշտակրթական աշխատանքներու կազմակերպութիւնը երաշխիքներ են որ կարճ ժամանակի մէջ Հայաստանի ինքնուրոյն մշակոյթը գրաւէ Խորհրդային Հանրապետութեանց երաժշտական մշակոյթներուն մէջ առաջնակարգ տեղ մը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍԻՆԱՆՆ ՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

— o —

Սինանի յիշատակին նուիրուած հանդիսութեանց առթիւ Փէյեամի Սաֆա կը գրէ Թուրքերէն «Թան»ի մէջ —

Թրքական ինքնատիպ ճարտարապետութիւն մը գոյութիւն ունի՞։

Այդպիսի հարցում մը կարելի չէ ընել Թուրքիոյ մէջ, որովհետեւ մենք կը հաւատանք թէ Սինան աշխարհի մեծագոյն ճարտարապետն է։

Այդպիսի հարցում կարելի չէ ընել եւ Եւրոպայի մէջ, որովհետեւ անոնք թրքական ճարտարապետութիւնը կը նկատեն շարունակութիւնը բիւզանդական արուեստին ու չեն հաւատար թէ ինքնատիպ է ան։

Ռ. Խալոլիէ Պոլսոյ համար գրի առած իր նոր գործին մէջ կը պնդէ թէ Թուրքերը, ուզելով Այա Սոֆիան ընդօրինակել, անոր դէմ կառուցած են Սուլթան Ահմէտի մզկիթը։ Բոլոր այն արուեստի պատմութիւնները որոնք արեւմուտքի մէջ են գրի առնուած, Թուրքերու համար բաժին մը չեն անջատած, եւ թրքական ոճը հալեցուցած են հելլենական, հռոմէական, բիւզանդական եւ արաբական ճարտարապետութեանց միջեւ։

Մենք շատ ճառեր կ'արտասանենք հանդիսութեանց առթիւ։ Թերեւս ատոնք քիչ են Սինանի համար։ Բայց չունինք մէկ հատիկ գիրք մը որ ըմբռնել տայ Եւրոպացւոց այդ անդունդին դէմ ու հաստատէ թրքական ոճին ինքնատիպութիւնը։ Բաց խօսինք։ Ան բոլորը ինչ որ կ'ըսենք Սինանի մասին, ընդհ. խօսքեր են,— մեծ է, վսեմ է, բարձր է, հանճարեղ է, այսքան մզկիթ, այսքան մէտրէսէ, այսքան պալատ կամ ամբէթ շինած է, ոտքը այսպէս երկարած է եւն.։ Այնքան ատեն որ ատոնք բաղդատական արուեստի պատմական եւ գեղագիտական չափերով չեն չափուիր, ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն։

Այնքան ատեն որ Եգիպտոսի բուրգերէն, սփինքսներէն, սիւներէն, Նինուէի եւ Բաբելոնի աւերակներէն, իրանեան պալատներէն, Աթէնքի ճարտարապետութենէն, Հռոմի հսկայ յիշատակարաններէն, մինչեւ Բիւզանդիոն, Արաբիա եւ մեծ Թուրքը՝ մեր արուեստը միւններէն անջատող բազմաթիւ սրբութեանց արժէքն ու իմաստը չճշդուի ու չորոշուի Թուրք արուեստի պատմութիւն մը որ ինքզինքը ընդունելի գարծնէ արեւմուտքին, ոչ Սինանը, ոչ ալ մեր ամբողջ ճարտարապետութիւնը եւ ոչ ալ ինքզինքնիս հասկցած կը նկատուինք։

Այսօր, ինչ որ կրնանք ընել Սինանի համար, այն է որ իր հոգիէն ներողութիւն խնդրենք գինքը եւ իր մեծ արժէքը չհասկցած ու աշխարհի չծանօթացուցած ըլլալնուս համար։ Երկրի մը մէջ, որ ժամանակակից քաղաքակրթութեան չէ ծանօթացուցած Սինանը, բոլոր հանդիսութիւնները եւ արարողութիւնները կը ստանան ազգային ազօթասացութիւններ։ Այնքան ատեն որ մենք չենք տեսներ այն ազուոր երախտագիտութեան ոչ թէ աւելորդութիւնը, այլ անբաւարարութիւնը, ոչ Սէլիմիէէին եւ ոչ ալ Սիւլէյմանիէէին գմբէթը ճշգրիտ կերպով տեսած եւ ըմբռնած կրնանք ըլլալ։

ՇԱՔԱՐԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Կառավարութիւնը կ'աշխատի նուազեցնել շաքարի գինը։ Ան մէկ կողմէ կը կազմէ, դրամատուներու օժանդակութեամբ, Թուրքիոյ շաքարի գործարանները անուն ընկերութիւն մը, միւս կողմէ ալ շաքարի տուրքը կ'իջեցնէ։ Գինի նուազումը զգալապէս աւելցուցած է շաքարի սպառումը։

Շաքարի ճարտարարուեստը օգտակար եղած է նաեւ հողագործական տեսակէտէ.

13 կուսակալութեանց մէջ, 40.000 հէքթար տարածութեամբ հողի վրայ 80.000 երկրագործներ կ'աշխատին՝ շաքարի գործարաններուն ճակնդեղ հայթայթելու համար։ Այս ձեւով շուրջ կէս միլիոն անձ կը կերակրուի։

Շաքարի գործարանները երկրին մէջ ունին 50 միլիոն ոսկիի հասնող գործառնութիւն մը։

Անոնք անցեալ տարի ճակնդեղի վրայ ճարած են 4.000.000 ոսկի։

Առաջին[?] գործարանները շաքարի գործարաններուն կը հայթայթեն տարեկան 350.000 ոսկիի [illegible]։ Ածուխի հանքերը 250.000 ոսկի ածուխ կուտան։

Երկրին երկաթուղիները կը փոխադրեն տարեկան 5.400 թոն ճակնդեղ։ Նաեւ շաքար։

Գործարանները ճակնդեղ մշակող երկրագործներու կը տրամադրեն հողագործական գործիքներ։ Ճակնդեղի հունտը որ ցարդ կը ներածուէր, այժմ սկսած են երկրին մէջ պատրաստել։

Բ. ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

— —

Բ. հնգամեակը կը նախատեսէ պահածոյի ճիւղն ալ։ Անատոլուի շատ մը վայրերուն մէջ պիտի հիմնուին պահածոյի գործարաններ։ Պահածոյի ճարտարարուեստը նոր չէ Թուրքիոյ մէջ, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ կային քանի մը գործարաններ, երբ դեռ հրատարակուած չէր ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքը։ Այս օրէնքը զարկ տուաւ անոնց։ Նոյն իսկ սկսան արտածման դէպի Յունաստան եւ Ֆրանսա։ Ամերիկայէն եւս պահանջ ներկայացուեցաւ։ Այդ պահածոները կերակուրներ են։ Զանոնք կը փնտռեն ատենին Թուրքիա ապրած անձեր։ Անշուշտ մեծ բան մը չէ այդ արտածումը։ Թուրքիոյ պահածոները սուղ կ'արժեն համեմատած ուրիշ պահածոներու։ Գործարանատէրերը ատիկա կը վերագրեն տուրքերուն բարձր ըլլալուն։

Վերջին տարիներուն ձուկի պահածոյի ճարտարարուեստն ալ զարկ ստացաւ։ Կէլիպոլուի եւ Էրէյլիի մէջ մասնաւոր գործարաններ բացուեցան վերջին տարիներուն։ Ասոնց ալ արժեքները բարձր են։ Անատոլուի վարժարաններուն եւ զօրանոցներուն մէջ կ'ուզուի տարածել անոնց սպառումը, ժողովուրդը վարժեցնելու համար ձուկի պահածոյին։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՑՈՒՍԱԲԵՐ»Ի 21ԱՄԵԱԿԸ

— . —

Ապրիլ 1ին լրացաւ Ցուսաբերի հրատարակութեան 21ամեակը։ Այս առթիւ մեր պաշտօնակիցը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Որպէս թերթ մենք յատուկ առաջադրութիւններ չունինք. ինչպէս որ չունինք նաեւ յատուկ տեսակէտներ. մենք խստօրէն դաշնակցական թերթ ենք. աւելի ճիշդը՝ ճիգ կ'ընենք խստօրէն դաշնակցական ըլլալու։ Մեր կեանքին վրայ տարի մըն ալ բարդելով՝ եթէ մենք կարենայինք յայտարարել թէ հաւատարիմ մնացած ենք Դաշնակցութեան, եղած ենք անոր իղձերուն անխարդախ թարգմանը եւ արժանացած ենք իր վստահութեան. — Այս կ'ըլլար լաւագոյն վարձատրութիւնը մեզ համար։ Մենք այս վստահութիւնը չունինք։ Գիտենք որ ձգտած ենք դաշնակցական մնալու, սակայն չենք գիտեր, թէ որքան յաջողած ենք մեր այս ձգտումին մէջ։ Մեզմէ լաւ այս մասին գիտէ մեր դատական մարմինը,— ընթերցողներու այն հոծ բազմութիւնը, որուն մենք ամէն օր հաշիւ կուտանք մեր ընթացիկ աշխատանքով։ Բոլոր պայմաններու տակ անվիճելի է, որ «Ցուսաբեր» կը շարունակէ մնալ թերթ մը բազմաթիւ թերիներով։ Այս հարցին մէջ ան կը բաժնէ բովանդակ հայ մամուլին ճակատագիրը։ Մտէք որ եւ է հայ թերթի խմբագրատուն եւ դուք պիտի տեսնէք, որ անոր վարիչները նուազագոյն չափով գրաղած են իրենց բուն գործով (խմբագրական աշխատանք), մինչ իրենց ժամանակի եւ կարողութեանց առաւելագոյն մասը զոհաբերած են բուն թերթին հետ կապ չունեցող կողմնակի աշխատութեանց։ Մամուլը յարգ չունի մեր կեանքի մէջ։ Այդ է պատճառը, որ մենք անթիւ թերթեր ունինք եւ անհամար խմբագիրներ։ Հայ կեանքի մէջ պահանջկոտութիւն չկայ ոչ թերթի եւ ոչ ալ անոր վարիչներու նկատմամբ։ Լրջօրէն ոչ ոք մտահոգուած է այն հարցով, թէ նաեւ մեզ անհրաժեշտ է ժամանակի պահանջներուն համապատասխանող մամուլ ունենալ,— բովանդակութեամբ՝ ձեւ, արտաքինով՝ վայելուչ եւ ծաւալով՝ պատկառելի։ Որովհետեւ լրջօրէն մտահոգուելու, կը նշանակէ լրջօրէն զոհաբերել, մինչ այս զոհաբերութեան գիտակցութիւնը չունին անոնք՝ որ արծաթ ունին, եւ արծաթ չունին անոնք՝ որ գործին գիտակցութիւնն ունին։ Եւ որովհետեւ մեր դարը գերազանցապէս նիւթապաշտ դար է, ուստի հայ մարդիկ հոծ բազմութիւններով կը կապուին առաւելապէս օտար մամուլին, որ յաճախ մարմին ունի, բայց հոգի չունի. կը պոկուին հայ մամուլէն՝ իրենց ամենօրեայ հոգեկան սնունդը օտար աղբիւրներէ քաղելու եւ ամէն օր քիչ մը աւելի օտարանալու համար։ Զարմանալի չէ՞, որ կան օտար մամուլին համար լայնօրէն զոհաբերող հայ մարդիկ, մինչ չգտնուեցաւ հայ մը, որ անսպառ մտածէր տպագրական մեքենային եւ իր ստացուածքին բաժին հանէր Մեսրոպեան այբուբենին, հայ լեզուով մեծածաւալ եւ պատկառելի թերթ մը ունենալու համար։

Այս ցաւերը մատնանշելով հանդերձ չմոռնանք այնուամենայնիւ, որ դժուարութիւնները երեւան կուգան բաղդատումով։ Իսկ այս տեսակէտով «Ցուսաբեր» յետիններէն չէ։ Մարդկայնօրէն հնարաւորը ըրինք՝ նախ անցեալ տարի թերթը վայել բարձրութեան վրայ պահելու համար։ Գիտենք, որ կան իր խօսքին ունկնդիր բազմութիւններ։ Այս տեսակէտով ապարդիւն չէ անցած տարիներու իր ճիգը։ «Ցուսաբեր» հոգեպէս կը զգլխաւորէ[?] այսօր մեծ ու ծաւալուն ընտանիք մը, օղակ հանդիսանալով այդ ընտանիքին եւ Դաշնակցութեան միջեւ։ Նոյն դերը կը վիճակուի մեզ կատարել նաեւ յառաջիկայ տարեշրջանին։ Եւ որովհետեւ «Ցուսաբեր»ի ծաւալումով ինքնին կը ծաւալի Դաշնակցութեան խօսքը, ուստի մեզ կը մնայ առաւելագոյնը զոհել՝ աւելի ստուարահոծ բազմութիւններ դաշնակցական մամուլին կապելու համար»։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— • —

Ցաղթական մեր զօրամասը լեռան բարձրութեան վրայ թշնամիին վրաններուն տակ կուլու ու կուտ վայելեց անոնց ձգած իւղը, պանիրը, մեղրն ու զանազան բարիքները։ Խորովածի հոտը մթնոլորտը լեցուցած էր։

Տղերք, վայելեցէք այս բարիքները, ըլլայ ձեզի, ձայն կուտար հրամանատարը, կանգնելով ամէն մէկ վրանի առջեւ, ուր տեղաւորուած էին զինուորները համաձայն իրենց խումբին։ Զ գունդի սպաները շնորհաւորեցին մեզ մեր յաղթանակի առթիւ.— Ցոյց կ'ուզէինք թէ պիտի կարողանանք լեռը բարձրանալ թշնամիին հրակէն տակ, բայց հիացանք երբ կը տեսնէինք թէ ինչպէս օձերու պէս սողալով վեր կը բարձրանայիք։ Դուք լեռնային ժողովուրդ եղած էք, լեռ բարձրանալ լաւ գիտէք, կ'ըսէին անոնք։

Մեր զօրամասը հինգ օր մնաց Շահնախի[?] բարձունքներուն վրայ, վայելելով թշնամիներու ձգած անհատնում ուտելիքը։ Դիլիջանէն եկած պաշտօնեաները մեր զինուորներուն օժանդակութեամբ հաւաքեցին լքուած հարստութիւնը եւ փոխադրեցին Երեւան։ Անասուններ, գորգեր, անկողին, կարպետ, իւղ եւն.։ Մեր գունդի պարէնաւորման համար տրուեցաւ մօտ 300 եղջերաւոր անասուն։

8.— ՂԱԶԱԽԻ ԿՌԻՒԸ

Նոր հրաման մը.—

«Ղազախ եւ Շամշատին ապստամբած են. Ցրդ գունդի զօրամասը իր դիրքերը թողլով 6րդ գունդին, թող շարժի դէպի Քարվանսարայ ...»։

Ետ պիտի դառնայինք մինչեւ Զարխէչ գիւղը, անկէ պիտի շարունակէինք մեր յառաջխաղացումը դէպի Իջեւան։ Ես զօրամասէս պիտի բաժնուէի, հրաման տրուած էր ինծի մեր գունդի անասունները եւ կառավարութեան անունին հաւաքուած գորգերը տանիլ Երեւան եւ Իգտիր։ Վաշտիս հրամանատարութիւնը յանձնեցաւ ենթասպայ Տ. Կարապետեանին։ Հարկ եղած հրահանգները տալով իրարմէ բաժնուեցանք։ Ընկերներէս եւ զօրամասէս բաժանումս շատ տխուր եղաւ։ Գէշ նախազգացում մը ունէի եւ մինչեւ այն ատեն սովոր էի որ քանի մը օրով թիկունք կը դառնայի հանգստանալու համար եւ Երեւանը գոնէ այս կերպով լաւ մը կրնայի տեսնել։

Երրորդ օրը Քանաքեռ գիւղի այգիներուն մէջ կը գտնուէինք, գորգերու, անասուններու տեղաւորումով զբաղած էինք։ Գորգերը յանձնեցի Երեւանի հրամանատարութեան եւ անասունները Իգտիր պիտի տանէի, մեր գունդին կեդրոնը։

Ստիպուած երկու օր մնացի Քանաքեռի պարտէզներուն մէջ։ Երեւան - Էջմիածին - Մարգարա - Իգտիր խճուղին փակուած էր։ Կառավարութիւնը վճռապէս որոշած էր մաքրել Զանգիբասարի շրջանը ապստամբ թաթար գիւղացիներէն։ Նոր կռիւ մը դուռը աչքիս առջեւ էր։

Ցոնիսի կէսերուն, առտու մը կռիւը սկսաւ։ Օղակուած էր Զանգիբասարը — մէկ զօրամաս միացած Սասունցիներուն՝ Էջմիածնի ուղղութեամբ կը յարձակէր Զօղանքէրէ[?] գիւղը։ Մեր գունդի Ա. գումարտակը Արաքսի ափին Տիղէ գիւղին վրայ կը քալէր։ Երեւանի պահակազօրը Շէնգաւիթ, Նորագաւիթ վրայով Ուլուխանլու կը յառաջանար։ Ասոնց միացած էին քաղաքի եւ շրջակայ գիւղերու կամաւորները։ Մեր զօրքին եւ կամաւորներուն եռանդը մեծ էր։

Մէկ տարիէ աւելի թրքական այս բոյնը մայրաքաղաքի քթին տակ, ապստամբ եւ անհարազատ վիճակի մը մէջ կը գտնուէր եւ կը հեգնէր հայկական կառավարութիւնը։ Վճռական օրն էր։

Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Զանգիբասարի հաշիւը փակուած վերջացած էր։ Զանգիբասարի թրքութիւնը խուճապահար դիմած էր փախուստի, որուն համար միակ ճամբայ մնացած էր Արաքսը դէպի Արալըխ եւ իրանեան սահմանը։ Իրենց ամբողջ հարստութիւնը մնաց տեղւոյն, որմէ օգտուեցան կառավարութիւնն ու ժողովուրդը։ Թաթար գիւղերը հարուստ էին, տեղահան եղած չէին եւ նոյն իսկ հայ գիւղերէն վերցուցած էին շատ կողոպուտ։ Զանգիբասարի ապստամբութիւնը կը հովանաւորէին թուրք սպաներ, մասամբ թուրք զինուորներ եւ մասնաւորապէս Ազրպէյջանի գաղտնի գործակալները։ Զանգիբասարի թրքութիւնը իր կապը Թուրքիոյ հետ կը պահէր փոքր Մասիսի կողմէն Տիառնի եւ Գայլագիտի միջոցաւ։

Զանգիբասարի մղձաւանջը փարատած էր։ Մեր յաղթական զօրքը այդ օրերուն ընկած էր Պէօյիւք Վէտին վերջին գիւղընկրական կռիւէ մը յետոյ եւ յառաջացած մինչեւ Շահթախտ կայարանը։

Առանձին զօրամաս մը միացած Սասունցի ձիաւոր հարիւրեակին, հրամանատարութեամբ խմբապետ Մանուկի, արիւնոտ կռիւէ մը վերջը, գրաւած էին Կողբը, ուր զոհուեցաւ Մանուկը։

Սեւ լուր եղաւ Իգտիր մեր զօրամասին մէջ։ Գնդ. Տ. Բաղդասարեան թախծոտ եւ արցունքոտ աչքերով նստած կը խօսէր, ընկճուած էր, բոլոր սպաները եւ զինուորները վշտահար երեւոյթ մը ունէին։ Մեր գունդի Բ. գումարտակը խճճուած էր Ղազախի եւ Շամշատինի կռիւներուն մէջ։ Գումարտակապետ Մուրատ Թելլոյեան ճակատէն քաշուելով անմիջապէս կը մեռնի, նոյնպէս կը մեռնին շատ սպաներ, զինուորներ եւ շատերն ալ գերի կ'իյնան։ Մնացած ուժը ճեղքելով թշնամի օղակը Մրզուզ լեռան գագաթներէն, անդնդախոր ձորերէն, անտառներէն գիշերով կուգայ Միխայլովկա, Զ. գունդին կեդրոնը։

Ահա կռիւին մանրամասնութիւնները.—

Ղազախի եւ Շամշատինի ապստամբութիւնը կը ղեկավարէին Բագուէն հայ կարմիր զինուորներ, որոնք իրենց բերած էին գնդացիրներ եւ Ազրբէջանեան կանոնաւոր զինուորներ։

Մուրատի գումարտակը, Իջեւան հասնելէն վերջը, անմիջապէս կը յառաջանայ դէպի ապստամբ գիւղերը։ Մօտ 5-10 գիւղեր հպատակութիւն յայտնելով աղ ու հացով կը դիմաւորեն զօրամասը։ Գումարտակը թեթեւ ընդհարումի կը բռնուի ապստամբներու հետ, որոնք խուճապահար կը նահանջեն դէպի սահմանը, կ'ամփոփուին խոր անտառի մը մէջ եւ կ'ընդունին կռիւը։ Մեր զօրամասը իր ետեւը կը թողու նախապէս ապստամբած եւ այժմ խաղաղած շատ մը հայ գիւղեր, ուր կը թողուին զօրամասին ունեցուածքի, ռազմամթերքի սայլերը, հիւանդները եւ վիրաւորները։ Ցաջորդ առաւօտուն կռիւը կը սաստկանայ. երկու կողմէն ալ Հայեր անխնայ կը կռուին։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(21)

ցին կացութիւնը քննելու համար ։ Կառավարութիւնը որոշեց զէնք եւ ռազմա - նիւթ բաժնել ։ Միեւնոյն ատեն հրամանագիր մը հրատարակեց, որով փախստական զինուորներուն կ'արգիլէ քաղաք մտնել ։ Կը վախցուի որ այս փախստականները որոնց մեծ մասը հեռաւոր գաւառներէ եկած են եւ բոլոր ողբումակամորթները Իտալացի կը կարծեն, կրնան յարձակիլ Ատտիս - Ապէպա մնացած քանի մը հազար Եւրոպացիներուն վրայ ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, մայրաքաղաքին բնակիչները սկսած են շրջակայ բլուրները քաշուիլ, իրենց էշերով, ջորիներով եւ առտնին գոյքերով ։ Հարիւրաւոր ընտանիքներ խուճապահար փախան ապրիլ 20ին, իմացած ըլլալով թէ Իտալացիները կը մօտենան ։ Ամբողջ գիշերը բոլոր ճամբաները լեցուած էին փախստականներով, — այր, կին, մանուկներ եւ ծերունիներ, հաշմանդամներ եւ անկարներ, իրենց շալակն առած հագուստ - կապուստ, ուտելիք եւայլն ։ Անգլիական դեսպանատունը պաշարուած է ։ Հարիւրաւորներ դիմում կը կատարեն, անոր թաքստոցներուն մէջ ապաստանելու համար ։ Կը կարծուի թէ Ատտիս - Ապէպայի 3000 օտարականները պիտի կրնան տեղաւորուիլ անգլիական թաղին մէջ, որ պաշտպանուած է փշաթելերով ։

Կռիւներ կր շարունակուին

Երէկ, 21 ապրիլ, Հռոմի հիմնարկութեան 2690րդ տարեդարձն էր եւ ամբողջ Իտալիան մեծ յաղթանակի մը, նոյնիսկ Ատտիս - Ապէպայի գրաւման կը սպասէր ։ Ամէն պարագայի մէջ, իտալական բանակը շատ հեռու չէ Եթովպիոյ մայրաքաղաքէն, թէեւ զօրամասերը զգուշութեամբ կը յառաջանան ։ Զրոյցի մը համաձայն, իտալական զօրքը գրաւած է Անքոպէր քաղաքը, որ կը գտնուի Տէսիէի հարաւակողմը, 125 քիլոմեթր Ատտիս - Ապէպայէն.

Երէկ միեւնոյն ատեն Աշխատանքի Օրն էր Իտալիոյ համար, (փոխան մայիս 1ի) ։ Հռոմի մէջ բանուորական եւ գործատիրական սէնտիքաներու անդամները առատ թափօր մը կազմեցին Վէնետիկի հրապարակին վրայ, փառաբանելով «Առաջնորդը» ։ Այս առթիւ բազմաթիւ նոր շինութիւններ բացուեցան Հռոմի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՆ ԲԼԱՆԻ ՏԱԿԷՆ փապուղի մը շինելու ծրագիրը նորէն կ'արծարծուի, ուղղակի զինուորական ճամբայ մը բանալու համար դէպի Իտալիա ։ Երկայնութիւնը պիտի ըլլայ 12,5 քիլոմեթր, (Սէն Կոթառի փապուղին 14,9 քիլոմեթր է) ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ մանրամասն զեկոյց մը տալով, հաստատեց թէ տուրքերու հասոյթը 1936 մարտին եղած է 35 միլիոն ֆրանք աւելի՝ նախատեսուած գումարէն, իսկ 125 միլիոն աւելի՝ բաղդատելով 1935 մարտի եկամուտին հետ ։ Մինչդեռ 1932 — 1935ի ընթացքին ամէն ամիս 300 — 350 միլիոնի բաց մը կը գոյանար ։

ՀԻԹԼԵՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ առթիւ, աննախընթաց զօրահանդէս մը կատարուեցաւ ապրիլ 20ին, ինչպէս գրած էինք երէկ ։ Կը մասնակցէին 30—33,000 զինուորներ եւ 400 հրասայլեր, ինչ որ չէր տեսնուած Վիլհէլմ Բ.ի օրով ։ Այս առթիւ հանդիսաւոր երդում կատարեցին 764,000 վարիչներ եւ անդամներ՝ հիթլէրական կուսակցութենէն եւ երիտասարդական կազմակերպութենէն ։ Օրուան ճառախօսները փառաբանելով ազգային - ընկերվարական շարժման ծաւալումը, ուժգնօրէն խարանեցին համայնավարական հոսանքը ։ Հանդիսութեանց ներկայ էին նաեւ օտար դեսպանները ։

ՉՈՐՍ ՏԵՍԱԿ ԹԱՔՍԻՆԵՐ պիտի բանին այսուհետեւ, Փարիզի մէջ,— 1.— Առանց մասնաւոր նշանի կառքերը՝ 2 ֆրանք մուտք եւ 50 սանթիմ իւրաքանչիւր 400 մեթրին ։ Գիշերը ժամը 11էն յետոյ՝ կրկին գին, իսկ քաղաքէն դուրս՝ վերադարձի ծախքն ալ գանձելով ։ 2.— Ճերմակ ատաղով կառքեր, միեւնոյն պայմաններով, բայց գիշերուան սակը՝ ժամը 1էն յետոյ, եւ յաւելուածական գին չպիտի գանձեն քաղաքէն դուրս, նահանգին մէջ ։ 3.— «Միներէթ» կառքերը, երկու հոգինոց, եւ ընդհանրապէս դեղին եւ կարմիր ներկուած, գիշեր թէ ցերեկ մուտքը՝ 1 ֆրանք, յետոյ 50 սանթիմ իւրաքանչիւր 500 մեթրի համար, իսկ կրկնապատիկ սակը՝ գիշերուան ժամը 11էն յետոյ ։ 4.— Կապոյտ եւ ճերմակ դրօշներով կառքեր, մուտք՝ 1 ֆրանք, մէկ կամ երկու հոգին՝ 50 սանթիմ իւրաքանչիւր 500 մեթրի համար, երեք հոգին՝ 50 սանթիմ 400 մեթրի համար, գիշերուան սակը ժամը 1էն յետոյ ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐԸ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել մայիս 1ին ։ Կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, կանխելու համար ։

Հ. Յ. Դ.

Ֆրանսայի Կ. Կ.

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 24 Ապրիլ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ։ կարեւոր օրակարգ՝

ՎԱԼԱՆՍԻ Գրոպականտի Յանձնախումբին երրորդ ընթացան վիճաբանական ժողովը 24 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին. Հ. Յ. Դ. Վալանսի Սիամանթօ Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais նիւթ՝ «Դրամագլուխը եւ աշխատանքը» կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

25 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը,

4 Rue des Trois Chantiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական, Ն. խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը Մ.ի։

Կը նախագահէ Պ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԽԱՆԷՍԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin։

ՊԻՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պիօմօնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց։

Մանրամասնութիւնները անդ ըստ վրայ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 3ին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

“ՎԷՄ„ի Ժ9. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՌՈՍՏՈՄ — Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւնները ։ ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. ԲԵՂԵԱՆ — Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր ։ Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ — Բագրատ վարդ Գէորգ - Թաւաքալեան ։ ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ — Լեւոն Թաշճեան (Գամպալա) ։ ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ — Արհաւիրքի Օրեր ։ ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը ։ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ — Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը ։ ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան կեանքը եւ Մշակոյթ ։ Գիրք եւ Մամուլ ։ Գրախօսական ։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ — Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը ։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Gité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՔԱ ՄԷՋ

Մինչ Մաքս չարունակ իր վերադարձի արտօնութեան մասին կը յուսար, այս լուրը մեծ հարուած մը եղաւ ։ Այդ վայրկեանէն սկսած մէկ մտածում ունեցաւ, փախչիլ ։

Նոյեմբերին Գերմանիոյ մէջ յեղափոխութիւնը ծայր տուաւ ։ Ապստամբութիւնը ճիշդ ժամանակին հասաւ եւ Մաքսը խիստ բանտարկութենէ մը փրկեց ։ Այն զօրավարը որ իր մասին վերջին հրամանը տուած էր, պաշտօնանկ ըլլալով հրամանը չգործադրուեցաւ ։

Շուտով ամէն բան վերջացաւ եւ ապստամբները կացութեան տէր դարձան ։

Մաքս խորհեցաւ որ գերմանական նահանջող բանակները Պրիւսէլէն անցնելով ամէն բան աւարի պիտի տան, մանաւանդ ուտեստեղէնի պաշարները, ուստի պէտք է որ Պրիւսէլ երթայ, իր ներկայութիւնը հոն անհրաժեշտ էր ։

×

Պօլյար քաղաքը, ուր կը գտնուէր Մաքս, հանդարտ երեւոյթ մը ունէր ։ Զինուորներն ու աշխատաւորական խորհուրդը նոր քաղաքային վարչութեան գլուխը դրած էին որմնադիր մը, անոր օգնական տալով գլխաւոր յեղափոխիչ մը ։ Բանտարկեալները արդէն արձակուած էին եւ շատեր ուրոնք յեղափոխական արտայայտութիւններ ըրած ըլլալու յանցանքով դատապարտուած էին, հիմակ կարեւոր պաշտօններ կը գրաւէին ։

Մաքսի թէեւ ազատութիւն շնորհուած էր, բայց մեկնելու համար անցագիր չունէր ։ Ուստի իր բախտին սպասեց ։ Օր մըն ալ կարգ մը հարցումներ ընելու պատրուակով ատենական դիւանատունը կ'երթայ, ու նախ գրասենեակը մտաւ եւ գաղտնապէս քանի մը հատ պարապ պաշտօնաթուղթ դրպանելով մեկնեցաւ ։

Իր սենեակը քաշուեցաւ եւ կրցածին չափ կեղծելով ինք իր ձեռքով անցագիրը պատրաստեց ։ Անով զինուած ապահով կայարան հասաւ եւ շոգեկառք նստաւ ։

Այլեւս ազատուած էր ։

Այդ միջոցին ճամբորդ մը նոյն յարկաբաժինը մտաւ ։ Մաքս տեսաւ որ գիտցածը զինքը ուշի ուշով կը դիտէ ։ Զուգադիպութեան երկար բազուկը վրէժխնդրութեամբ կը գործէր ։ Այդ ճամբորդը այն անձն էր որ չորս տարի առաջ հանդիպած էր Մաքսին շոգեկառքին մէջ, ապառազէն զինուորներու խմբակէ մը շրջապատուած, ու հիմակ մէկ ակնարկով ճանչցած էր զայն ։

Մարդուն սպասածը չեղաւ սակայն, ան կը կարծէր թէ քաղաքապետը կը փախչի, ու երբ Համի կայարանին մէջ պաշտօնեաները սկսան աղաղակել « քաղաքապետ Մաքս, քաղաքապետ Մաքս » իրեն թուեցաւ որ խաղը վերջացած էր եւ Մաքս ձերբակալուած ։

Մեծ եղաւ իր զարմանքը սակայն, երբ պաշտօնեաները պարզապէս անոր իմացուցին թէ ազատ էր Պելժիա վերադառնալ եւ հարիւրապետ Վէպէր, վխտաւոր դրաքննիչը, զինքը ամէն կողմ փնտռել տուած էր Պրիւսէլ վերադարձնելու համար ։

Կրդարեւ կացութիւնը այնքան ծանր ժամանակին թուած էր որ, մտածեր են մինչեւ իսկ օդանաւ մը տրամադրել զինքը փնտռելու համար ։

Բայց Պելժիա ճամբորդութիւնը անվտանգ չէր ։ Շատ անգամներ զինուորներու կողմէ ճամբան փակուեցաւ, բայց հարիւրապետ Վէպէր, ամենահեղինակաւոր պայմ մը, անոր հայթայթած էր երկու անցագիրներ, մէկը հին իբրաւէրքի (ռէժիմ) փաստաթուղթ մըն էր, իսկ միւսը կարմիր անցագիր մը յեղափոխականներու կողմէ տրուած ։ Երբեմն որ մէկ անցագիրը ցոյց տալու համար փոքրիկ դժուարութիւններ կ'ունենային, բայց հարիւրապետ Վէպէր, որ կարմիրներու մէջ պաշտօն ստանձնած էր, միշտ ուղիղ դառնաց եւ անոնք ողջամբ հասան ։

Պրիւսէլ... չորս տարի վերջ ։ Վերջին վայրկեանին անոնք զինուորներու զէնքերուն կողմէ դիմաւորուեցան ։

— Քաղաքապետ Մաքսն է, ըսաւ հարիւրապետը ։

Կարմիր սպան խոնարհութիւն ըրաւ ։

— Զինքը տեսնելու համար ուրախ եմ ։ Ոչ ոք այնքան կը ցաւի իր եւ իր հայրենակիցներուն կրած նեղութիւններուն համար որքան մենք ։

Կարճ հրաման մը ու զէնքերը վար առնուեցան ։ Քաղաքապետ Մաքս իր սիրած քաղաքին ղեկը դարձեալ ձեռքերուն մէջ կ'առնէր ։ Իր հայրենակիցները կարօտալից բարի գալուստ մաղթեցին եւ իր տունը ծաղիկներով ողողեցին ։

(Վերջ)

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesne, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Պելճիքա, Զուիցերիա, Իտալիա...	250 ›	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 23 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3096

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՕՂԱԿՆԵՐ ԵՒ ՑԱՆՑԵՐ

Ո՛րքան պերճախօս է Պոլսոյ Ազգ. վարչութեան շրջաբերա-կանը, ուղղուած՝ Թաղային մարմիններուն։

Ուրեմն, արդէն իրականացած է ինչ որ կը փափսային Թուրք թերթերը, քանի մը տարիէ ի վեր։

Ընկերի փոքրամասնութեանց բարոյական իրաւունքները աստիճանաբար կրճատելէ, ծաղրանկարի մը վերածելէ յետոյ, ձեռնարկած է անոնց նիւթական աղբիւրներն ալ իր ափին մէջ կեդրոնացնելու։

Այդ կեդրոնացումէն եւ զեկավարութենէն մինչեւ իւրացու-մը՝ շատ երկար չէ ճամբան։ Թուրքը նոր չէ որ պիտի ապացուցա-նէ ձեռքը փրկելու իր վարպետութիւնը, ինչպէս արտաքին, նոյնպէս ներքին ճակատին վրայ։

Ազգ. վարչութեան շրջաբերականին հետ, պիտի կարդաք պզտիկ լուր մըն ալ, որ ինքնին կը բաւէ քնացողները արթնցնելու։

— « Էվգաֆի կողմէ ազդարարուած է Սկիւտար, Եէնի Մա-հալլէի թաղ. խորհուրդին, թէ 25 ոսկիէն վեր նորոգութեանց հա-մար պէտք է Էվգաֆէն արտօնութիւն առնուի»։

Ի՞նչ տարակոյս որ այսպիսի ազդարարութիւններ իրարու պիտի յաջորդեն, երբ Էվգաֆը իր սեղանին վրայ ունենայ ազգ. կալուածներու մատակարարութեան բոլոր հաշիւները, նկերով եւ մուտքերով։

Այն ատեն, Էվգաֆը — ուրիշ խօսքով կառավարութիւնը — օրէնքով պիտի վարէ հայկական կալուածներու մատակարարու-թիւնը, բոլորովին խամաճիկներու վերածելով ինչ որ ազգ. մար-մին կը կոչուի։ (Նկատեցէք որ Պոլսոյ հայերէն թերթերը շատոնց ջնջած են ոչ միայն «Հայկական կեանք»ի գլուխը եւ լուրերը կը հրատարակեն ցիրուցան, իրենց յատուկ խորագիրներով, այլեւ կը զգուշանան գործածել «ազգային» բառը։ Կ՚ըսեն «Վարչու-թիւն», առանց որ եւ է ածականի։

Միւս կողմէ, ոչ միայն կեդրոնը՝ Էնկիւրին, այլեւ Պոլսոյ վարչական յետին պաշտօնատանը երբեք նկատի չառներ Պատ-րիարքարանը կամ Ազգ. վարչութիւնը։ Բոլոր տնօրինութիւննե-րը, հրահանգներն ու պահանջները կը հաղորդուին ուղղակի իրա-ւասու մարմնին, գրաւոր կամ բերանացի, հասարակ բարապանի մը կամ ոստիկանի մը ձեռքով։ Եւ պատասխանն ալ կը պահանջուի ուղղակի, առանց վերին կամ երրորդ օրկանի մը միջամտութեան։

Մարդիկ Պատրիարքարանը կը յիշեն՝ երբ տուրքի խնդիր ու-նին։ Այդ պարագային, Պատրիարքարանն ալ, ինչպէս Թաղային որ եւ է հաստատութիւն կամ դպրոց նոյնքան բաց դուռ է ոստի-կանին առջեւ, որքան որ եւ է խանութ, ճամբուն վրայ։ Պաշտօն-եան կ՚երթայ, կը պահանջէ, կը գանձէ կամ կը կնքէ։

Իսկ երբ ո եւ է հայանուն սրիկայ ուզէ խաղ մը սարքել, իր տրամադրութեան տակ պատրաստ կ՚ունենայ ամբողջ վարչական, դատական կամ ոստիկանական մեքենան, յուռթեան դատապարտե-լու համար որ եւ է ազգ. իշխանութիւն։

Այդպէս էր որ, Ղալաթիոյ դուրհններուն մէջ հաւաքուած քուէ-ներով ստեղծեցին «Թաղ. խորհուրդ» մը, աւարի տալու համար Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եւ Կեդր. վարժարանի շարժուն եւ ան-շարժ հարստութիւնները։ Ու երբ քարերն անգամ բողոքեցին, դա-տաւորները մէջտեղ դրին նոր մարտակոչ մը,— Մենք Հայ. եկեղե-ցի չենք ճանչնար, մենք «Թիւրք Կրէկորիէն» ենք...

Վերջերս նոյնքան պղտոր ձեռնարկ մըն ալ փորձուեցաւ Բե-րայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ դէմ։

Հանրածանօթ սրիկայ մը, որ ճառ ալ խօսած էր Ֆրանց Վերֆէլի դէմ սարքուած խարոյկին առթիւ, սնոտի պատրուակ մը կը ստեղծէ եւ դատ կը բանայ Բերայի Թաղ. Խորհուրդին դէմ։

Օ՛, բարի եկար,— եւ անմիջապէս դատական պաշտօնեաներ կը փութան Թաղ. Խորհուրդին գրասենեակը, պահանջելով տո-մարներն ու ատենագրութիւնները։

Գրագիրը զգալով իր պատասխանատուութիւնը հազիւ կը համար-ձակի դիտել տալ թէ ինք պարզ պաշտօնեայ մըն է եւ չի կրնար որ եւ է բան յանձնել առանց Թաղ. Խորհուրդին գիտութեան կամ հաւանութեան։ Դատաւորը կը սպառնայ,— եւ այլեւս ջուրի ճամ-բայ կը դառնայ Թաղին խորհրդարանը։ Կ՚երթան իրենց ուզած ժամուն, կը թղթատեն, կը քրքրեն, կ՚առնեն կը տանին,— ո՞վ է հարցնողը։ Իսկ դատը բացուած է արդէն, ինչ որ կը նշանակէ նոր տնձդութիւններ,— հետեւաբար եւ նոր կաշկանդումներ։

Անշուշտ ասոնք բոլորն ալ «օրինական» գործողութիւններ են, ապացոյց՝ Թուրքիոյ բոլոր քաղաքացիներուն «բացարձակ հաւա-սարութեան», եւ համապատասխան՝ Լօզանի դաշնագրին տրա-մադրութեանց...

Օղակներ ու ցանցեր, շղթաներ, ձեռնակապեր եւ հանգոյցներ ամէն ուղղութեամբ, կրթականէն մինչեւ կալուածականը, եկե-ղեցիէն մինչեւ Ազգ. Հիւանդանոցը,— մինչեւ որ չնչահեղձ իյնան փոքրամասնութեանց ինքնուրոյն օրկաններն ու անոնց վարած հաստատութիւնները։

Արդէն շատ բան չէ մնացած։ Երբ կալուածական հաշիւներն ալ յանձնուին— ինչպէս տեղի կ՚ունենայ արդէն — եկամուտները հետզհետէ պիտի ցամքին նոյն «օրինաւոր» ձեւակերպութիւննե-րով, իսկ ծախքերը անկասկած պիտի հոսին ուրիշ ուղղութեամբ, քանի որ Էվգաֆին կ՚իյնայ «վէթօ»ն։

Միեւնոյն ատեն, դուռները լայն բացուած պիտի ըլլան որ եւ է հետապնդումի կամ չարաշահութեան համար։

Չէ՞ որ օրէնքը «խիստ պատիժներ սահմանած է» որ եւ է զան-ցառութեան հանդէպ։ Ո՞վ պիտի դատէ ծուռն ու շիտակը, անար-դարութեան, նոյնիսկ սխալմունքին պարագային...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Արաբական պատուիրակութիւն մը կը հրաւիրուի Լոնտոն

Ապրիլ 21ին նոր ընդհարումներ պատահեցան Արաբներուն եւ Հրեաներուն միջեւ, Եաֆայի եւ Թէլ - Ավիվի մէջ։ Միեւնոյն ատեն արաբ հողագործներ կը համախմբուէին, Երուսաղէմի վրայ քալելու համար։ Պաշտօնական տեղե-կագրին համաձայն, չորս օրուան դէպքերու միջոցին սպաննուած են 12 եւ վի-րաւորուած՝ 63 Հրեաներ։ Արաբներու կորուստն է 4 սպաննեալ եւ 47 վիրաւոր։

Արաբները որոշած են ընդհ. գործադուլ հռչակել ապրիլ 22էն սկսեալ, ճնշելու համար հոգատար իշխանութեան վրայ։ Արաբները կը պահանջեն արգիլել հրէական ներգաղթը եւ հող չծախել Հրեաներուն։

Ապրիլ 21ին ծանր դէպքեր պատահեցան Թէլ - Ավիվի մէջ, որ հրէական չէն զաղութ մըն է։ Փոխադարձաբար կրակի կը տրուէին հրէական եւ արա-բական կալուածները։ Ամբողջ թաղ մը կրակի տրուեցաւ այս առթիւ։ Բոցերը տարածուեցան արագօրէն, քանի որ տուները փայտաշէն են եւ աւելի քան 100 շէնքեր մոխիր դարձան։

Թէ Հրէական Ազգ. Խորհուրդը եւ թէ Արաբներու պաշտպանութեան կոմի-տէն ժողովներ կը գումարեն Երուսաղէմի մէջ, կացութեան մասին խորհր-դակցելու համար։ Կը վախցուի որ շատ աւելի ծանր հանգամանք առնեն դէպ-քերը։ Հոգատար իշխանութիւնը հրաւիրած է Արաբները պատուիրակութիւն մը ղրկել Լոնտոն, ներկայացնելու համար իրենց տրտունջները։ Սակայն Ա-րաբները չեն յուսար որ գոհացում տրուի Լոնտոնի մէջ եւ կը նախընտրեն ուղղակի գործողութեան դիմել Պաղեստինի մէջ, որպէսզի հոգատար իշխա-նութիւնը հարկադրուի տեղի տալ։

Ամէնէն ծանր խռովութիւնները պատահած են Եաֆայի մէջ, ուր սպանեալ-ներուն թիւը կը հաշուեն 19, իսկ վիրաւորները՝ 130։ Արտակարգ տնօրինու-թիւնները կը շարունակուին բոլոր կեդրոններուն մէջ։ Թէ ոստիկաններ եւ թէ զինուորներ կը շրջին փողոցները, գիշեր ցերեկ։ Ոստիկաններ եւ զինուոր-ներ կը պաշտպանեն նաեւ Եաֆա-Թէլ-Ավիվ ճամբան։

Այս բոլոր խլրտումներուն պատճառն է Լորտ Պալֆըրի Յայտարարու-թիւնը (1917 Նոյեմբեր 2), որով բրիտանական կառավարութիւնը յանձն կ՚առ-նէ Պաղեստինը դարձնել Հրէական Տուն. Առաջին անգամ չէ որ Արաբները բուռն միջոցներու կը դիմեն, իրենց շահերը պաշտպանելու համար։ 1929 օ-գոստոսի խռովութեանց ատեն հարկ եղաւ 10,000 անգլիական զինուոր կանչել, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Պալֆըրի Յայտարարութենէն ի վեր անընդհատ հրէական ներգաղթ կը կատարուի։ Պատերազմէն առաջ Պա-ղեստինի Արաբներուն թիւն էր 535,000, իսկ Հրեաներուն թիւը՝ հազիւ 85,000։ Վերջին մարդահամարի մը համաձայն, Արաբները այժմ իջած են 520,000ի, իսկ Հրեաները բարձրացած են 250,000ի։ Անցեալ տարի օգոստոսին Սիոնական համագումարը պահանջեց որ դուռները բացուին 200,000 գերման Հրեաներու առջեւ, մինչդեռ Արաբները կը պնդեն թէ անկարելի է վերահաստատել խաղա-ղութիւնը, մինչեւ որ հոն չատնուի Պալֆըրի Յայտարարութիւնը։

Սուրիոյ դաշնագիրը նորէ՞ն ձախողեցաւ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կ՚իմանանք թէ Փարիզի բանակցութիւննե-րը դժուարութեանց հանդիպած ըլլալով, Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը պիտի մշակուի Պէյրութի մէջ։ Գլխաւոր դժուարութիւնները կը վերաբերին Ֆրանսայի զինուորական ուժին եւ Սուրիոյ փոքրամասնութեանց հարցերուն։ Սուրիոյ պատուիրակները կ՚ընդունին օդանաւային ուժը, բայց կը մերժեն որ ֆրանսական զօրքը մնայ Սուրիոյ մէջ։ Իսկ Փոքրամասնութեանց հարցին առ-թիւ դիտել կուտան թէ ֆրանսական պայմանը կը հակասէ Սուրիոյ գերիշխա-նութեան իրաւունքներուն, դուռ բանալով միջամտութեանց։

Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ մարդպանը, տը Մարթէլ, պիտի վերադառ-նայ Պէյրութ։ Ընկերվարական «Փօփիւլէռ» հեռ իր երէկուան թիւին մէջ հաստատելով այս տեղեկութիւնը, կ՚աւելցնէ թէ կացութիւնը նորէն պղտորած է։ Իր ստացած լուրերուն համաձայն, Սայտայի մէջ զօրքը կրակ բացած է ժո-ղովուրդին վրայ որ կը պահանջէր մէկ իշխանութեան տակ միացնել Սուրիոյ զանազան պետութիւնները։ Հետեւանքը եղած է 4 սպաննեալ եւ 10 վիրաւոր։ «Փօփիւլէռ» այս առթիւ կը հրատարակէ Եւրոպայի սուրիական կազմակեր-պութեանց համագումարին բանաձեւը, որ քուէարկուեցաւ ապրիլ 10ին, Միւ-թիւալիթէի սրահին մէջ։

Այդ բանաձեւով համագումարը վստահութիւն կը յայտնէ Փարիզ ղր-կուած սուրիական պատուիրակութեան, կը բողոքէ Սուրիոյ զանազան հողա-մասերուն անջատման դէմ, ընդհ. ներում կը պահանջէ եւն.։

Մինչ այս մինչ այն, Թուրք մամուլն ալ Իսքէնտէրուն-Անտիոքի խնդիրը կ՚արծարծէ, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ Թուրքիոյ պիտի վերադարձուի այդ շրջանը։

Ժընեւի ձախողանքէն վերջը

Վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ Պ. Փօլ Պոնքուր խորհրդակցու-թիւն մը կատարեցին առջի օր։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ որոշուած է շա-րունակել Անգլիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը, մինչեւ որ Լոնտոն լուսաբանութիւններ ստանայ Պերլինէն՝ կարգ մը հարցերու մասին եւ մինչեւ որ վերջանան Ֆրանսայի երեսփ. ընտրութիւնները։

Փարիզի մամուլը երկուքի բաժնուած է, այս հարցերուն առթիւ։ Մէկ մասը կը թելադրէ մէկդի դնել հաւաքական ապահովութեան քաղաքականու-թիւնը եւ անջատ զինակցութիւններ կնքել, իսկ միւս մասը կը նախընտրէ ամէն միջոց փորձել, ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը, ուժ տալով Ազգաժո-ղովին

*** Պատժական տնօրինութեանց մասնագէտներու յանձնախումբը ժողով գումարեց Ժընեւի մէջ, քննելու համար հասած տեղեկութիւններն ու պատաս-խանները։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ պատժամիջոցները զգալապէս ազ-դու եղած են։ Այսպէս, Իտալիոյ արտածումները, որոնք 17 միլիոն տոլարի կը հասնէին 1935 նոյեմբերին, իջած էին,— դեկտեմբերին՝ 11,27 միլիոնի, 1936 յունուարին՝ 6,52 միլիոնի, փետրուարին՝ 5,86 միլիոնի։ Այսպէս նաեւ ներածումները եւ ուրիշ գործառնութիւններ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ճերմաղբի կարաւանը պիտի մեկնի մայիս 9ին։ Այս առթիւ լիազօր Պ. Շահվերդեան «Հայաստանեայց» մամուլին հա-ղորդած է պաշտօնական զեկոյց մը։ Ստորեւ կ՚ամփոփենք հիմնական մասերը.

— Խորհրդային քաղաքացիութիւնը ընդունուած ներգաղթողներու ընդհ. թիւն է 1793։

Զանազան հարկադրիչ պատճառներով 30 հոգի տեղեկացուցած են ինծի որ չպիտի կրնան մեկնիլ, որով մեկնողներու ընդհ. թիւը կ՚ըլլայ ներկայիս 1763 հոգի։ Այս 1763 ներգաղթողները պիտի մեկնին մէկ կարաւանով եւ միեւնոյն շոգենաւով, յառաջիկայ մայիս 9ին անպայման։

Վարձուած է ֆրանսական ՖԱԳՐ ընկերութեան ամենամեծ շոգենաւը, «Սինանեա», որու տարողութիւնն է 14,500 թօն եւ որ օժտուած է 2000 հոգիի հանգստաւէտ փոխադրութեան լաւագոյն պայմաններով։ Մարսէյլէն Պաթում ճամբորդութիւնը նախատեսուած է 7 — 8 օր։ Օդերու աննպաստութեան պա-րագային ամենաշատը 10 օր։

Կը յանձնարարենք ուրեմն իւրաքանչիւր ներգաղթողին ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒԻԼ 10 ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ, նախընտրելով փճացումի չենթարկուող եւ գիւրատար սննդեղէններ։

Աշխատանքի նախարարութիւնը պիտի ստանձնէ բոլոր գործաւորներու եւ արձանագրուած աշխատաւորներու եւ անոնց բնտանիքներու Ֆրանսայի զանազան վայրերէն մինչեւ Մարսէյլ շոգեկառքով փոխադրութեան ծախ-քերը։ Այս ձեւով փոխադրուողները շոգեկառքին մէջ իրենց հետ պիտի կրնան առնել միմիայն «պակաս ա ամէն» ըսուած պայուսակներ կամ ծրարներ, անձ գլուխ 16 — 20 քիլոյէն աւելի չըլլալու պայմանով։ Այդ քանակութենէն դուրս մնացած գոյքերու փոխադրութիւնն ու անոնց համար ըլլալիք վճարումները ապահովուած են։ Առ այս կազմուած է մասնաւոր Յանձնախումբ մը որուն կարգը եղածը պիտի անօրինէ։

Աշխատանքի նախարարութեան յանձնառութեան մէջ չմտնող մնացեալ ներգաղթողներու, ինչպէս նաեւ անոնց գոյքերու մինչեւ Մարսէյլ փոխադրու-թեան ծախքերը նոյնպէս ապահովուած են։

Աշխատանքի նախարարութեան ենթակայ պաշտօնատուները, ըլլայ Փարիզի եւ շրջականերու, ըլլայ գաւառներու մէջ, պիտի կանչեն բոլոր ներ-գաղթողները եւ անոնց պիտի տան մասնաւոր տոմսեր։ ԱՅՍ ՏՈՄՍԵՐՈՎ Է ՈՐ ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐԸ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ ՄՏՆԵԼՈՒ։ Հետե-ւաբար կը յանձնարարեմ որ ըլլալիք հրաւէրին պատասխանեն անպայման եւ անխտիր բոլոր ներգաղթողները։

Անոնք որ զանազան պատճառներով արտաքսման կամ ամբողջովին թուղթեր եւ կամ ինքնութեան թուղթի անկանոնութիւններ ունին, վախի կամ կասկածի մտածումներէ տարուելու չեն եւ անպայման պէտք է ներկայանան։

Պոլսոյ մէջ Էվգաֆն է որ կը վարէ Ազգ. կալուածներու մատակարարութիւնը

Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը հետեւեալ շրջաբերականը ուղղած է մատա-կարար մարմիններուն (Թաղ. խորհուրդ եւն.).—

1.— Մինչեւ ներկայ տարուան Մայիս 1, պէտք է պատրաստել եւ յանձնել պատկան մարմինին՝ Թաղին կալուածներու ներկայ տարուան պիւտճէն, հիմ-նելով յայտարարագրին հետ տրուած հաշիւը, եւ ապա հետզհետէ յանձնել իրականացած հաշիւները։ Այս պիւտճէն անհրաժեշտ է փութանակի պատրաս-տել ու յանձնել Էվգաֆի պաշտօնատան, որոշեալ պայմանաժամին (1 մայիս), ըստ որում զանցառութեան պարագային օրէնքը խիստ պատիժ սահմանած է։

2.— Պէտք է առանձին տոմար ունենալ, ուր պիտի արձանագրուին 1934 Յունիսէն մինչեւ 31 Մայիս 1935 շրջանի կալուածական հաշիւները, որոնք յանձնուեցան Էվգաֆին, ինչպէս նաեւ այդ թուականէն յետոյ արձանագրուած կալուածական հասոյթներն ու ծախքերը։

3.— Պէտք է զգուշանալ առանց ստացագրի եւ վաւերի նպատակէն դուրս ծախքեր ընելէ։

4.— Պէտք է պատրաստել յայտարարագրին հիմ ծառայող հաշիւներու եւ խնդիրներու վերաբերեալ փաստաթուղթերու օրինակները, յանձնելու համար զանոնք պատկան մարմնին։

5.— Պէտք է թաղիրէ եկեղեցակալպատկան կալուածներուն քսան տարուան իճարէները սաուգել եւ հաշիւը ընդհ. ներկայացնել ժողովին։

6.— Պէտք է փութով ղրկել Պատրիարքարան՝ Թաղերու եկեղեցապատկան կալուածներու մասին առկէ առաջ տրուած յայտարարագրին մէկ օրինակը, դիւանին մէջ պահուելու համար։

*** Էվգաֆի կողմէ զեկոյց եղած է Սկիւտար, Եէնի Մահալլէի Թաղ. Խոր-հուրդին թէ 25 ոսկիէն վեր կատարուելիք նորոգութեանց համար պէտք է Էվգաֆէն արտօնութիւն առնուի։

Թուրք դրեր էին Հայու մը ցան մէջ

Նախկին ոստիկան Օսման լուր տուած ըլլալով թէ ոսկի կը գտնուի Պէօյիւքտէրէ, (Պոլիս), Գարլօ Կարապետեանի տունը, խուզարկութիւն կա-տարուեցաւ, բայց բան մը չգտնուեցաւ։ Յաջորդ օրը նոր խուզարկութիւն մը կատարելով, պատի մը մէջ պահուած կը գտնեն երեք ոսկի, մէկը կլոր, եր-կուքը կոթով։ Մանրակրկիտ քննութիւններէ յետոյ, երեւան կ՚ելլէ որ ոսկի-ները դուրսէն դրուած են, եւ նոյնինքն քոմիսէր Օսմանի եւ Մէհմէտ անուն մարդու մը միջոցաւ, «պարգեւ ստանալու համար»։ Այս առթիւ Պոլսոյ թեր-թերը կը գրեն թէ Օսմանի հայրն ալ (մեռած) քանի մը տարի առաջ ոսկիներ եւ հայերէն գիրքեր տեղաւորած էր ծխախոտի վաճառական Յարութիւն Թիւ-լէկեանի պայուսակին մէջ, ինչպէս հաստատուեցաւ այն ատեն։

«Վանը ասս ունէր, ան ունէր, փճացաւ...»

Վանէն կը գրեն թուրքերէն «Թան».— Վան որ արեւելեան գեղեցիկ եւ մեծ նահանգներէն մէկն է, ունի 9 գաւառակ,— Ախլաթ, Պաշգալէ, Արճէշ, Գա-վաշ, Մուրատիէ, Քեարլը Փաշա, Շատախ, Հէքեարի, Գաւաշ։

Վան իր վրայ միացուցած է բնութեան գրեթէ բոլոր գեղեցկութիւնները։ Վերջերս լայն պողոտաներ բացուեցան եւ քաղաքին խանութները բարեկար-գուեցան։

Անցեալ տարի հոս այցելած ատեն, վարչապետը աւետած էր թէ երկա-թուղին 1939ին Վան պիտի հասնի եւ թէ Շամիրամի ջուրը քաղաք պիտի բեր-

(Շար.-ը կարդալ Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԿՌՆԱԿԻ ՎՐԱՅ ԲԱՑ ԴՌՆԵՐԸ»

Թուրքիա ապրիլ 12ին ծանուցագիր մը յանձնեց մեծ ու փոքր պետութեանց, «անհրաժեշտ գտնելով հիմնապէս փոխել Նեղուցներու ներկայ վիճակը»:

Վարչապետութեան տրուած կարճ զեկոյցէն վերջ, հրատարակուեցաւ նաեւ պատճէնը այդ ծանուցագրին, որ յանձնուած է Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Ճափոնի, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ: Միայն այդ պետութիւնները, որովհետեւ Լոզանի դաշնագրին կցուած նեղուցներու պայմանագրութիւնը ստորագրած են Թուրքիոյ հետ:

Համաձայն այդ պայմանագրութեան, ապազինելու գօտի կը նկատուին հետեւեալ կղզիներն ու վայրերը.

1. Տարտանէլի եւ Վոսփորի երկու եզերքները՝ ոչ պակաս քան սահմանային գօտիի տարածութեամբ:

Տարտանէլի եզերքը, — հիւսիս արեւմտեան Կէլիպոլուի թերակղզին եւ հարաւ արեւելեան շրջանը գիծէ մը որ կը սկսի Սէրոսի ծոցին մէկ կէտէն (4 քիլոմեթր Պաքլապուրնէն) եւ կը հասնի մինչեւ Մարմարա ծով՝ Քումպաղ (Ռոտոսթոյէն երկու ժամ վար գիւղ մը) եւ կ'անցնի Քավաքի հարաւէն (մէջ առնելով եւ այդ վայրը):

Հարաւ արեւելքը, — այն շրջանը, որ կը գտնուի ծովեզրին եւ գծի մը միջեւ, քաշուած Էսկի Սթամպուլ հրուանդանէն ու հասած մինչեւ Մարմարա ծովուն մէկ կէտը, որ կը գտնուի Քարապիղայի հիւսիսը:

Վոսփորը, — այն շրջանը, որ կը հասնի արեւելեան եզերքէն մինչեւ 15 քիլոմեթր:

Արեւմուտքէն՝ այն շրջանը որ կը հասնի արեւմտեան եզերքէն մինչեւ 15 քիլոմեթր:

2. Մարմարա ծովուն բոլոր կղզիները, նաեւ Էմիր Ալի կղզին:

3. Եգէական ծովուն մէջ՝ Սամոթրակէ, Լեմնոս, Իմպրոս, Թէնէտոս եւ Նապ. կղզիները.

Նեղուցներու կառավարումին համար նախատեսուած էր միջազգային մարմին մը՝ «Նեղուցներու յանձնաժողով»:

Այդ յանձնախումբը, ըստ համաձայնագրին, կը բաղկանայ նախագահէ մը (Թուրքիոյ ներկայացուցիչը), եւ Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ, Ռուսիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչներէն, Մ. Նահանգներուն եւս կը տրուէր իրաւունք իր ներկայացուցիչը ունենալու նոյն յանձնախումբին մէջ:

Այս համաձայնութիւնը հետեւեալ ձեւով բանաձեւուած էր (յօդ. 18րդ).

— «Փափաքելով որ Նեղուցներու եւ կից գօտիներու ապազինումը զինուորական տեսակէտով վտանգի անարդարանալի պատճառ մը չդառնայ Թուրքիոյ համար, եւ զինուորական գործողութիւններ չպատահին Նեղուցներու ազատութեան կամ ապազինեալ գօտիներու ապահովութեան, պայմանադիր բարձր կողմերը կը համաձայնին հետեւեալ կէտերուն շուրջ — Եթէ աչքառու անցքը խանգարուի, եւ անարդար կամ որ եւ է զինուորական գործողութիւն եւ կամ պատերազմի սպառնալիք վտանգի ենթարկէ Նեղուցներէն ազատ նաւարկութիւնը, կամ ապազինեալ գօտիներու ապահովութիւնը, համաձայնագիր բարձր կողմերը եւ ամէն պարագայի մէջ՝ Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա եւ Ճափոն պիտի մեկուսացնեն այդ բոլորը ի գործ դնելով այն բոլոր միջոցները, զորս այդ նպատակով ձեռք պիտի առնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը»:

Համաձայնագիրը ունի նաեւ յաւելուած մը որ իրաւունք կուտայ Թուրքիոյ ապազինել Նեղուցները՝ երբ պատերազմի մէջ է, յետոյ կրկին ապազինելու պայմանաւ:

Էնկիւրիի այս ծանուցագրէն առաջ, Բիւլուի Արաս Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի մէկ նիստին, ուր կը քննէին այն առաջարկները, զորս կ'ուզէին կիրարկել Լոքարնոյեան պետութիւնները Գերմանիոյ դէմ— յիշեցուց թէ Թուրքիա պիտի պնդէ Նեղուցները զինելու մասին իր նախապէս բրած ձեռնարկին վրայ:

Վերջերս յաճախ խօսուեցաւ նաեւ Ր. Արասի տեսակցութիւններու մասին: Ըսուեցաւ, նոյն իսկ, թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ համաձայն է գտնուած եւ թէ «Թիթուլէսքու կը շարունակէ Լոնտոն մնալ մեղմելու համար Ր. Արասը»:

Թուրքիա իր այս պահանջը կ'արդարացնէ միջազգային քաղաքական կացութեամբ: Կը յիշեցնէ թէ «1923ին Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը, քաղաքական թէ զինուորական տեսակէտով, ամբողջապէս տարբեր էր ներկայ վիճակէն»:

Այսպէս, ոչ միայն զինաթափման տեղ «խելացնող թափով սպառազինում մը» ծայր տուած է, այլ եւ «անորոշութիւնը հետզհետէ տիրեց Միջերկրականի մէջ»:

Իսկ հիմա «հաւաքական ապահովութեան մեքենան շատ դանդաղ կ'ընթանայ»: Աւելին, — «նուազագոյն ապահովութիւնն ալ տկարացաւ կամ խնդրական դարձաւ»: Այս պատճառաւ ալ, ուրեմն, «հանրապետական կառավարութիւնը չի կրնար ամբողջ երկիրը ենթարկել անդարմանելի հարուածի մը»: Թուրքիա բացայայտօրէն կ'ըսէ թէ կացութիւնը կը դառնէ շատ խառնակ եւ Նեղուցներու մասին տրուած ապահովութիւնը շատ անվստահելի: Մանաւանդ որ, կ'աւելցնէ, այժմ պատերազմները յանկարծակի կը սկսին, ու թշնամին կրնայ վտանգել երկիրը՝ մինչեւ որ երաշխաւորողները շարժին:

Թուրքիա ունի եւ ուրիշ մտահոգութիւն մը: Նեղուցներու պաշտպանութեան հոգը ստանձնած են, ըստ համաձայնութեան, Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Ճափոն: Արդ, ասոնցմէ Ճափոն հեռացած է Ազգերու Դաշնակցութենէն: Անոր տրամադրութիւններն ու ձեռնարկները ծանօթ են ի՞նչպէս կարելի է յուսալ որ պարտականութիւն կը նկատէ պաշտպանութեան իր բաժինը բերել, երբ վըտանգը ներկայանայ:

Այլ Նահէ Քարաճան, Թուրքերէն Թանին մէջ (13 ապրիլ), ստորագրած է առաջնորդող յօդուած մը, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէ «Թուրքիոյ այսօրուան վիճակը բնաւ տարբերութիւն չունի այն մարդուն վիճակէն որ հակոռութենէ զուրկ վայրի մը մէջ իր տանը դուռը կռնակի վրայ բաց է թողած: Ճափոն, որ քաշուած է Ազգ. Դաշնակցութենէն որ եւ է յարձակման առեն Տայր. Արեւելքի նաւատորմը մեզի օգնութեա՞ն պիտի բերէ»:

Ծանօթ է եւ Իտալիոյ դիրքը: Թրքական ծանուցագիրն իսկ կ'ակնարկէ «Միջերկրականի ապահովութեան»: Իտալիան, ուրեմն, որ պաշտպանողը պէտք է ըլլայ, ընդհակառակն վտանգին իսկական աղբիւրը կը նկատուի:

Կը մնան Ֆրանսան եւ Անգլիան: Այս վերջինը միշտ հոն է ուր իր սեփական շահերը կան: Իսկ Ֆրանսան իր սեփական վտանգի մասին կ'աղաղակէ անընդհատ:

Փաստօրէն «ապազինեալ» Նեղուցներու դաշնագրային երաշխաւորութիւնը գոյութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ:

Մնաց որ, դաշնագիրներն ու յանձնառութիւնները այժմ բոլորովին անարժէք են դարձեր.

Ռուս լրագրող Լ. Նէժանով Փարիզի «Փոսլէտնիա Նովոսթի» թերթին մէջ խօսելով Նեղուցներու մասին, կ'ըսէ թէ «Թուրքիոյ գերիշխանութեան իրաւունքի այս սահմանափակումը (ապազինում Նեղուցներու եւ եզերագօտիներու) ծանր էր իրեն համար դեռ Լոզանի դաշնագրի ստորագրման յաջորդ օրն իսկ, բայց շուրջ տասը տարիներու ընթացքին Էնկիւրիի կառավարութիւնը տանել կամ նուազ ճշդութեամբ կը պահէր Լոզանի համաձայնութիւնը: Ու միայն այն ատեն երբ զինաթափման խորհրդաժողովը վերջացաւ անյաջողութեամբ, ու Գերմանիա քաշուեցաւ Ազգ. Դաշնակցութենէն, ան սկսաւ բուռն թափով զինուիլ՝ Ռ. Ռուսիոյ օժանդակութեամբ եւ ամրութիւններ շինել Տարտանէլի մէջ, գետեղելով ծանր հրետանի»: Լոզանի համաձայնութիւնը կ'արգիլէր նաեւ որ միայն թուրք կառավարութիւնը ամրութիւններ պահէ Կէլիպոլուի թերակղզին եւ Տարտանէլի ու Վոսփորի մէջ, այլ եւ ամբողջ Թրքական Թրակիոյ մէջ — Պոլիս եւ Էտիրնէի նահանգ — ուր աւելին 12000 զինուորներէ աւելի գտնուին, իսկ այս վերջիններուն զինական միջոցները եւս ճշդուած էին:

Եւ սակայն, Թուրքիա լաւագոյն կերպով զինեց Թրակիան ու Պոլիսը: Ան պատրուակ բռնելով պուլկարական սպառազինումը՝ մեծ թիւով զինուոր կեդրոնացուց Թրակիա: Քանդեց է տիրելէ նախկին ամրութիւնները եւ նորեր կառուցանել տուաւ: Եւ վերջապէս, ծրագրեալ յարատեւութեամբ ամրացուց Տարտանէլը եւս: Եղան բողոքներ՝ Պուլկարիոյ կողմէ, բայց մնացին անհետեւանք: Ընդհակառակն Էնկիւրի, արուեստական աղմուկ բարձրացուց Պուլկարիոյ «պատրաստութիւններուն» մասին, որպէսզի այս վերջնոյն բողոքը կանխէ կամ խեղդէ:

Այս պարագան արդէն կուգար փաստել որ Տարտանէլի ու Թրակիոյ բռնապազինման խրդութիւնը դժգոհութիւն չէր ստեղծեր ուրիշ որ եւ է պետութեան մէջ:

Կարեւոր է մատնանշել նաեւ այն պարագան, որ Լոզանի համաձայնութիւնը թէեւ ընդունած է միջազգային յանձնախումբ մը, բայց անոր իրաւասութիւնն է միայն հսկել թէ ազատօրէն կ'անցնին առեւտրական ու պատերազմական նաւերը, բայց ան երբեք իրաւունք չունի հսկելու ապազինեալ գօտիներուն եւ հետեւելու թէ անոնք պարտաճօրէն կ'ամրացուի՞ն թէ ոչ:

Լոզանի դաշնագիրը ուրիշ առաւելութիւն մը եւս տուած է Թուրքիոյ. Ան՝ ապազինումի տեսակէտէն, կը վայելէ յաղթանակներու բոլոր իրաւունքները: Թուրքիա ազատ է իր ուզածին չափ բանակ ունենալ եւ զայն զինել իր նախընտրած զէնքերով

Էնկիւրի, վերջին տարիներու ընթացքին մանաւանդ, գիտցած է լաւագոյն կերպով օգտուիլ իր այդ առաւելութենէն

Ան միանգամայն ամրացուց եւ Նեղուցները: Իրականին մէջ, Թուրքիա կ'ուզէ օրինականացնել բացարձակ իրողութիւն մը: Թուրքիա իր դիւանագիտական քայլով եթէ յաջողի փոխել Նեղուցներու այժմու վարչաձեւը, այդ փոփոխումը պիտի ըլլայ դրեթէ միայն իրաւական, որովհետեւ փաստօրէն Նեղուցները շատոնց ապազինեալ ըլլալէ դադրած են:

Թուրքիա իր ծանուցագրով կ'առաջարկէ նոր համաձայնութիւն մը կնքել եւ նոր վարչաձեւ մը հաստատել:

Տեսնենք թէ ինչ արդիւնք կ'ունենայ իր այդ դիմումը, ու կը յաջողի՞ ձեռք ձգել այն, ինչ որ կը ցանկայ կամ կը հետապնդէ երկար ատենէ ի վեր:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ԳԻՆԸ

Փէր Ռընարի «Լա Ֆօվէթ» քոմառուն - ժառուակէն ներս մտաւ ընկեր Ջաւօ, իր թեւին տակ ունենալով Նիկողոս աղան: Այս վերջինն ալ իր կարգին, թեւին տակ ունէր ՀԱՅ ԲՈՅԺԻ ապրիլի թիւը.

Նիկողոս աղա ծանօթացուց ինծի ընկերը, ըսելով.

— Ընկեր Ջաւօ բէկ Տէր Մովսէսեանց, Աստրախանցի, անտիպ ասցիոլոգ, հասարակագէտ: Նախկին դատաւոր Խարկովի, նախկին օֆիցէր Ն. Վ. Նիկոլա Բ. ցարին, նախկին փրոֆէսօր Թոպոլսկի համալսարանին եւ նախկին դարող Օտեսայի արքայական թատրոնին.

Ուզի կանգնելով մինչեւ մէջքս խոնարհեցայ այս «նախկին» դատաւոր, սպայ, փրոֆէսօր եւ պարող, ինչպէս նաեւ ներկայ (ու յաւիտեան) սոցիոլոգին առջեւ:

Յետոյ, Նիկողոս աղան, ինծի ներկայացուց ըսելով.

— Նախկին ամուրի մը, նախկին կօնծաբան մը, նախկին բանաստեղծ մը.

Այսքան: Իմ «նախկիններուս» մէջ ոչ մէկ շքեղութիւն:

Ու անմիջապէս յետոյ փոյթեռանդն Փէր Ռընար, երեք բաժակ փէրնօ բերելու [illegible] առջեւ

Նիկողոս աղա բացաւ ՀԱՅ ԲՈՅԺԻ 132 էջը ու բռաւ ինծի.

— Բարձրաձայն կարդա սա հատուածը:

Բաժակները ընկեր Ջաւօ բէկի կենացը պարպուելէ վերջ, կարդացի.

— «Մէկ մարդը 25 Ֆրանք: Անգլիացի քիմիագէտ մը ճշդիւ հաշուած է թէ ինչ կ'արժէ մարդ մը ... քիմիական տեսակէտով:

Մարդու մը մարմնոյն պարունակած ճարպը բաւական է պատրաստելու 7 կտոր օճառ: Մարմնոյն մէջ գտնուած երկաթով կարելի է շինել գամ մը: Արեան մէջ գտնուած շաքարով կարելի է գաւաթ մը սուրճ անուշցնել. Ջիւսուածքներու մէջ գտնուած ֆոսֆորով՝ պատրաստել 2200 լուցկի, մագնեզիումով շինել լուսանկար մը, կիրով՝ ճերմկել հաւնոց մը, ծծումբով՝ սպաննել շունի մը լուերը, բնածուխով՝ շինել 9000 մատիտ:

Արդ, բոլոր այս նիւթերը ներկայիս կ'արժեն 25 Ֆրանք: Ուրեմն մէկ մարդը կ'արժէ 25 Ֆրանք»:

Ընթերցումը վերջացաւ: Խօսք առաւ ընկեր Ջաւօ.

— Էդ անգլիացի քիմիագէտը մի կատարեալ յիմար է: Ո՞նց կարելի է մի գին նշանակել բոլոր մարդկանց համար: Դա ապրել չի խաղ պէտք է լինի: Ես ճանաչում եմ էնպիսի տիպեր որոնք իրանց մէջ ունեն ելեկտրականութեան հազարաւոր վոլթեր, որոնցով կարելի է լուսաւորել մարդկութիւնը, մի ժողովուրդ հրահրելու չափ ֆոսֆոր, կեանքը քաղցր անելու համար ահագին շաքարին եւ դուրժուազին ոչնչացնելու չափով էլ ծըծումբ: Մի Մարքս իրա մէջ ունէր էնքան երկաթ որ կարելի էր սոցիալիզմ կառուցանել դրանով: Էնքան կիր որով կարելի է շինել միլիոնաւոր բլիթ ընթերցարաններ: Էնքան վոլթ, անտիմոն, լաւնօ, նաւթ եւ պէնզին որով կարելի է կատարել համաշխարհային յեղափոխութիւնը: Ես ճանաչում եմ մի գեղեցկուհի, մի ռուս կին՝ Նատաշա Փէթրովնա Նիկոլայէվնա, որ իրա մէջ ունի մի տասը հազար քիլօ մագնիզիում, մի քանի հարիւր շիշ լեցնելու չափ մարդի, չուշանի կաթս: Հինգ հարիւր վոլթ ելեկտրական լոյս կայ նրա դէմքի վրայ, իսկ նրա նայուածքի մէջ ես վստահ եմ որ կը լինի մի քառասուն հազար քիմիական նիւթ եւ ալօնթիկէնեան չոգեր: Կրկնում եմ ո՞նց կարելի է մի ոմն Նիկողոս աղա, մի Մարքս եւ մի Աննա Նատաշա Անուշկա Նիկոլայէվնա մի գծի, մի գնի վրայ դնել: Մարդկութիւնը ունիֆորմ չի:

Նիկողոս աղա ապուշցած էր, սակայն ինքզինքը հաւաքեց եւ ըսաւ.

— Աղբար, դուն սոցիալիստ սիրահարի պէս կը խօսիս, գիտական հիմ չկայ բառերդ մէջ:

— Թոյլ տուէք որ մի քիչ ծիծաղեմ, Նիկողոս աղա

Ընկեր Ջաւօ ծիծաղելու տեղ, երեք բաժակ փէրնօ ապսպրեց ու ըսաւ, բռունցքը զարնելով սեղանին.

— Ես ինձ նախատուած եմ զգում կարդալով էդ խայտառակութիւնը: Ուրեմն ինձ նման մի ինտէլիգէնտը իրա մարմնով արժում է 25 Ֆրանսական ֆրա՞նք: Եթէ էդ լինէր ճշմարտութիւնը ես կը թքէի ինքս ինձ վրայ ու լքելով ինքս ինձ՝ կը գնայի ...

Նիկողոս աղա հարցուց.

— Ինքզինքիդ վրայ թքելով եւ ինքզինքդ լքելով ո՞ւր կ'երթայիր

Ընկեր Ջաւօ, առանց պատասխանելու, շարունակեց.

— Այո՛, ընկերներ, մի ինտէլիգէնտ մարդու մէջ կան գաղափարներ: Եւ էդ գաղափարների մէջ կան ռատիոմ, մագնեզիոմ, ալիքս եւ վիտամին: Միայն ռատիոմը միլիոն արժէ: Եւ բացի էդ անգլիացի քիմիագէտը խօսում է մասսայի մասին. բացի նա երկաթ չի ունեցել բարձրօրակ ինտէլիգենցիան: Մարդիկ կան որ թանկագին են, մարդիկ էլ կան որ գին չունեն: Կրկնում եմ, մարդկութիւնը մօնօպրի չի: Մի խօզ բուրժուա իրա մէջ

ունի երեսուն քիլօ ճարպ եւ ուրիշ ոչինչ, բայց մի Տէր Մովսէսեանց [illegible]

Նիկողոս աղա բռաւ.

— Իրաւունք ունի անգլիացի [illegible] արժէքը գիտնալ եւ հասկնալ [illegible] Այս, 25 Ֆրանք է [illegible] 25 Ֆրանք

[illegible]

Ընկեր Ջաւօ բռաւ.

[illegible]

Նիկողոս աղա [illegible]

[illegible]

Ընկեր Ջաւօ գոչեց. [illegible]

— Չէր կարծեր, ընկեր ...

— Ամէնքիս 12 [illegible] Ֆրանք [illegible]

Ընկեր Ջաւօ բռաւ.

— Բրավօ՛, հէնց էդպէս է [illegible]

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի ու մելանով:

ՀԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ԵՒՍ

Փետրուար 29ին, հողին յանձնեցինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան հնագոյն մարտիկներից ընկեր Ցովսէփ Մովսէսեանին:

«Հայրենիք» ամսագրի ընթերցողները քաջածանօթ են Սարգիս Կուկունեանի արշաւախմբին մասնակցող Ցովսէփ Մովսէսեանին, որի յուշերը լոյս տեսան ամսագրի 1933 դեկտեմբեր ամսից մինչեւ 1935 ապրիլ ամիսը՝ «Յուշեր Կուկունեան արշաւախմբից» խորագրով:

Հանգուցեալը ծնուել է 1870ին Թաւրիզում: Հայրը՝ Գաբրիէլ Մովսիսեան, արհեստով հիւսն էր եւ յաճախ պանդխտում էր Թիֆլիս: Փոքրիկ Ցովսէփը Թաւրիզի հռչակաւոր «Նանա Բաջու» Տէր Թոդիկեան վարժարանում գրել կարդալ սովորելուց յետոյ՝ փոխադրուել է «Եկեղեցու դպրոցը», նոյն թաղում, ուր, սակայն, չկային Տէր Թոդիկեան մեթոտները, որովհետեւ հոգաբարձու էր Միրզա Աստուրը, որ Ֆրանսագէտ էր եւ հասարակութեան մէջ համբաւ ունէր իբրեւ խելացի եւ պատուաւոր մտաւորական:

Տարրական ուսումը չաւարտած՝ Ցովսէփի հայրը ընտանիքով փոխադրւում է Թիֆլիս, ուր Ցովսէփը յաճախում է Ներսիսեան դպրոցը եւ Գրիգոր Ծահրուդաղեան անուն հայրենասէր ուսուցչի ձեռքի տակ շարունակում է իր ուսումը, բայց ուսումը դեռ չյրացրած, ծնողները Ցովսէփին հանում են դպրոցից եւ գնում արհեստի՝ մի դերձակի մօտ: Այս վարժութեան պատճառը, անուղղակի կերպով, Ցովսէփի աւագ եղբօր՝ Թաֆայէլի ընթացքն էր. Համակուած լինելով ժամանակակից յեղափոխական տրամադրութիւններով՝ նա տարուել էր գրքերով, ժողովների էր մասնակցում եւ ուշ գիշերին տուն գալիս: Ցովսէփի ծնողները խորհում են, որ գրքերն ու դպրոցն են իրենց երեխային «փճացնողը», ուստի եւ Ցովսէփին հանեցին դպրոցից, որպէսզի նա էլ միւս եղբօր ճամբով չգնայ:

Ազուլեցի ուստա Խաչին իր վարպետն էր: Այս խանութն այն ժամանակ շատ էր յաճախում նրա հայրենակից Սուքիան Թադէոսեանը՝ մեր այժմեան տարէց ընկեր Սամսոնը, որի հետ եւ ծանօթանում է Ցովսէփը: Ահա թէ ինչպէս է նա յիշում իր վարպետին. «Վարպետս, ուստա Խաչին, Ագուլեցի էր, Ջօկերին յատուկ ժլատութեամբ եւ կծծիութեամբ օժտուած: Ժուժկալ էր եւ ամբողջ օրն ինձ քաբոզում էր դրամ դիզել, «փողն է գիտութիւն, քաջութիւն, անուն եւ պատիւ: Փող ունիս՝ մարդ ես, փող չունիս՝ ոչնչութիւն »:

Սակայն մարդկային ամէն արժանիք դրամով չափող «ուստա Խաչիների» վատշուէր հոգեբանութիւնն անզօր է լինում վարակելու հոգին գաղափարական խմոր ունեցող պատանի Ցովսէփի, որ օրը օրին կարդում էր Րաֆֆիի եւ Պատկանեանի սրտատաչուն գործերը եւ տագնապում տաճկահայ ճնշուած եղբայրներին ազատելու գաղափարով:

1888 թուին Ցովսէփը ներկայ է լինում Րաֆֆիի թաղմանը, որ ուժեղ տպաւորութիւն է թողնում իր հոգու վրայ: Այնուհետեւ նա ձգում է ուստա Խաչին եւ այլ գործ փնտռում: Մինչ այդ, յաճախում էր աշտարակեցի Ցովհաննէս Ջալաբեանցի խանութը, ուր գալիս էին այդ օրերի հերոսները՝ 18 խոհարարներ, որոնք «Վարդապետի (Խաչատուր) առաջնորդութեամբ անցել էին Տաճկաստան՝ Մուշ, եւ Տաճիկներից ձերբակալուելով՝ քշուել էին Կովկաս:

Մի շարք հայ ուսանողներ Թիֆլիսում ժողովներ էին գումարում խոհարար խմբերի հետ եւ հարց դնում, թէ ինչ ձեւով կարելի է օգտակար լինել թրքահայ ժողովուրդին:

Ուսանողները պատրաստակամութիւն էին յայտնում մասնակցելու շարժմանը, միաժամանակ կոչ անելով միանալ իրենց:

Ահա այս հաւաքոյթները, առաջ խոհարարների գնալ - վերադառնալը ու նաեւ անձնական ծանօթների եւ ընկերների ոգեւոր եւ խանդավառ մթնոլորտը՝ ձգում են Ցովսէփին այն գաղափարական յորձանքի մէջ, ուր յետագայում տասնեակ հազարաւորներ պիտի նետուէին: «Այդ հաւաքոյթներն ու անկեղծ վերաբերմունքն իմ մէջ ամրացուցին ցանկութիւն եւ վճռականութիւն Տաճկահայաստան մեկնել, ի մօտոյ ծանօթանալ Թրքահայերի վիճակին, օգտակար լինել նրանց եւ վերադառնալ իբրեւ «փորձուած յեղափոխական», ասում է նա իր յուշերի մէջ:

Թիֆլիսից մենակ մեկնում է Ալեքսանդրոպոլ, ճամբին նրան միանում է Ղարաբաղցի Աբրահամը՝ աղքատ Վրթ. Փափազեանի «Եղիշէրի» գրքոյկից, որ Ցովսէփն էր կարդացել՝ ուղեկիցներին զբաղեցնելու եւ քարոզելու նպատակով: Ալեքսանդրապոլում էլ նրանց միանում է Գիւմրիեցի Ցովհաննէսը՝ Մուրատ կեղծանունով.

Այստեղից Ցովսէփն այցելում է Անիի աւերակները, եւ այդ իսկ է լցնում նրա հայրենասիրական կրակի վրայ: Ապա ցրտերի պատճառով Աբրահամի եւ Մուրատի հետ ձմեռն անց է կացնում Կարսի շրջանի գիւղերում չարչիի արկղը ուսին, կասկած չյարուցանելու համար:

Գարնանը ծածուկ անցնում են սահմանը եւ մերթ հիւրընկալուելով, մերթ թաքնուելով եւ արկածների հանդիպելով՝ գնում հասնում են Մանազկերտ: Այստեղ Ցովսէփն ու Մուրատը ընդհարւում են եւ բաժանւում, Ցովսէփն ուղղւում է դէպի Մուշ՝ Ս. Կարապետ, ուր արդէն երկու տարուց ի վեր գտնւում էր իր աւագ եղբայրը, իբրեւ ուսուցիչ եւ հնչակեան քարոզիչ, Սապահկիւլեանի հետ:

Մի կարճ միջոց այստեղ մնալուց յետոյ, եղբօր առիթմամբ վերադառնում է Մուշից մինչեւ ռուսական սահմանը ոտքով կտրելով եւ արկածների հանդիպելով:

Այս ճամբորդութեան ընթացքին բազմաթիւ առիթներ է ունենում Տաճկահայաստանի գիւղերում մնալու, հետեւաբար, հայ գիւղացու նիստ ու կացին, կենցաղին, ցաւերին եւ սոցիալական վիճակին ի մօտոյ ծանօթանալու:

Թիֆլիս վերադառնալով Ցովսէփ իր գործը վերջացած չի համարում. Նա լրջօրէն խորհում է մարտական խումբով նորէն երկիր մեկնել, տաճկահայ եղբայրներին ազատելու համար:

Այստեղ է ահա, որ 1890 թուին նա առաջին անգամ հանդիպում է Ռոստոմին, որ այնուհետեւ վեց տարի շարունակ պիտի դառնար իր առաջնորդը ընկերը: Այդ օրերին Թիֆլիսում կազմակերպւում էր Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւնը, որ այնուհետեւ պիտի դառնար Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն, եւ պիտի վարէր հայ ազատամարտը ժողովուրդի ճակատագիրը.

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

(1)

ԳՐՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— o —

Գիրքերն ալ իրենց ողբաականն ու — ... Ա. Կոթիկեանի «Միրզուաի» ... անունն է:

Այս գիրքին հրատարակութեան դատմութիւնը, հայ գրագէտին կեանքին կը նմանի որ. թէեւ շատ արդէն կը նմանի ... մարուած, բայց գլուխը կախ, կը տարուէայ իր ճամբան:

Երբ այս գիրքը հրատարակուեցաւ, ... կոտ վրայ գործնեց տպաւորութիւնը դժ... բախտ մարդու մը որ գլուխը կը պարզած ամէն դի, կը կռուի բախտին հետ, ամէն դժուարութիւններու կը յաղթէ, ... կը մտնէայ նպատակին:

Ո՞ր հայ գրողը կրցեր է նիւթական ... պայմաններու մէջ հրապարակ իջնել:

Այս «Միրզուոփ»ին ճեռագիրը Փարիզի բոլոր հայ տպարանները պտտեցաւ խոսեցաւ հոն, իր սիրտը բացաւ, խօսեցաւ իր սիրտէն ու չալու տեղ երբ ... :

«Դուն փիլիսոփայ մըն ես», ըսին:

Ով չի գիտեր որ, բոլոր դժբախտները փիլիսոփայօրէն կը տանին իրենց դժբախտութիւնը:

Ինծի այնպէս կուգայ թէ՝ հայ գրողը իր երազը ապրեցնելու համար, դժբախտութեանն աւելի զօրաւոր բան մը ունի իր ներսը:

Տխուր բան է, գիրքի մը հրատարակութեան պատմութեան հետեւիլ ... մէջ, անցնիլ բոլոր դժբախտութիւններ, ու յետ ժամանակ՝ սրտի ... թրջած փափառքներն ու բաները, որոնք պզտիկ սիրտերու դըրա... կը կազմեն:

Այս բանը մեր մէջ շատ կը պատահի: Մինչ գրագէտը աղքին անդին ... ուրիշը ջուր խըմած, ... մը կը փնտռէ, առաջին իր եռանդին խոյացողները՝ իր բարեկամները, ... մը ուրախութեամբ մեկնեալ ... ու լողցողուն ծիծաղ ... թքին կոճակին:

Երբ գիրք մը կամ հանդէս մը պիտի հրատարակէ մէկը, գեռ չհրատարակուած, շատ ողիները իրենց աչքերը կը բանան, իրենց բերնին մէջ օձերու պէս ... լեզուները, կեղծաւորութեան բոլոր ձեւերը, ձեւապաշտութեան բոլոր արարողութիւնները իրենց լրումին կը հասնին: Ու հակառակ բոլոր այս բաներուն, գիրքը կամ հանդէսը երբ իրենց յաջողութիւնը կ'ունենայ, այն ատեն ... է այս մարդիկը: Անոնք իրենց յուսացած համեստութիւնը կը կորսնցնեն, մարդ կը դառնան, մարդու գլուխնին կը ծռեն:

Հայ գրողի մը գիրքին դէմ գոյութիւն ունեցող այս տխուր ընթացքը գրեթէ աւանդական է դարձած: Կարծես, հայ գրագէտը ու անոր գործերը լոկ արժէքաւոր ըլլալին: Մինչդեռ ... իր մասնաւոր հմայքը ունի ... համար: Մենք օտարը կը սիրենք ... զգացողութիւն ալ կ'ը... անոր համար, կը վիճաբանինք, կը պոռանք, կը յուզուինք ու կը կռուինք նոյն իսկ սրճարաններուն մէջ ... փողոցները ... առանք ամէնը օտար գրագէտին համար:

Այս տխուր կատակերգութեան պատճառը այն է որ, մենք, Հայերս հայ գրագէտը ողորմելի վարժապետ մը կ'երեւակայենք:

Ու աւանդութիւնը կը շարունակուի:

Գալով Ա. Կոթիկեանի գիրքին, ան յաջողած է Իրանցի մեծ դիւցազներգակին կեանքը պատկերացնել սահուն ու յստակ լեզուով մը:

Դժուար է մեծ մարդու մը, մանաւանդ Ֆիրդուսիի նման հանճարի մը կեանքը եւ մտածումը պատկերացնել, ապրեցնել իր մեծութեան մէջ: Արժան Կոթիկեան այս բանը փորձած, փոքրիկ ծաւալով գիրքի մը մէջ, կըրցած է նպատակին հասնիլ: Ան, բացարձակապէս իր նիւթին մէջ, պահած է անոր միութիւնը, առանց շեղելու, գիրքին վերջակէտ կը դնէ: Ըսել է թէ հեղինակը իր նիւթին սիրահարը, ապրած է անոր հետ: Յաջողութեան առաջին պայմաններէն մէկն է այս:

Կամքը երբ տիրող է մարդուն մէջ, կրնայ շատ մը անակնկալ գեղեցկութիւններու տաճարը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խալտըրճ լեզուն

— . —

«Խորհ. Հայաստանի ՙՀցն կը կարդամ —

Պետական Հրատարակչական Մարմինը վերջերս լոյս ընծայեց Արգար Գայլազատի փոքրիկ մէկ ուսումնասիրութիւնը, — Խալտըրճ լեզուի բառարան —

Աւելի քան դարէ մը ի վեր, բազմաթիւ գիտնականներ զբաղած են խալտերէն արձանագրութիւնները կարդալով, տարիներ շարունակ աշխատեր են այդ գործին վրայ, բայց եւ այնպէս չեն կրցեր ոչ միայն գտնել այն լեզուն, որով գրուած են այդ արձանագրութիւնները, այլ եւ չեն կըրցած լրիւ եւ ճիշդ հասկնալ անոնց իմաստը:

Այժմ «գաղտնիքը» կը լուծուի, աւելի չիտակը՝ կը հաստատուի որ ոչ մէկ գաղտնիք կայ եղեր: Գիտնականները չեն մտածեր թէ աշխարհի վրայ գոյութիւն ունի՝ այդ «խալտերէն» կոչուած լեզուն, եւ փորձեր են կարդալ ասորերէն, նոյն իսկ հայերէն, բայց ոչ ... խալտերէն, եւ վերջապէս եկեր են այն եզրակացութեան թէ կենդանի խալտական լեզու չկայ, մեռած է, անհետացած է:

Եւ ահա կուգայ Արգար Գայլազատ բողոքել, թէ ինչու մեռած կը համարին իր ... մայրենի լեզուն, ուտերէնը, որ դեռ ներկայիս կը գործածուի Նուխիի շրջանին մէջ: Ու կը փորձէ ապացուցանել, որ այդ խալտերէն կոչուած լեզուն այժմեան ուտերէնն է, կամ հայկական յորջորջումով՝ աղուաներէնը:

Խալտերէն լեզուի բանալին ուտերէնի մէջ փնտռելու առաջին գաղափարը յայտնած է բանասէր Գալուստ արքեպս. Տէր Մկրտչեանը, բայց կարելիութիւն չէ ունեցեր հարցը աւելի ուսումնասիրելու եւ տեղւոյն մէջ (Նուխի) ստուգելու իր ենթադրութիւնը:

Այնուհետեւ Մառ եւ Մեշչանինով իրենց գործերուն մէջ կրկնած են յաճախ թէ Հայաստանի բեւեռագրերուն լեզուի բանալին պէտք է որոնել Կովկասեան լեզուներու մէջ: Ու անոնք այդ պրպտումները կատարեր են այդպէս ալ, բայց զանց առնելով ժամանակակից խալտերէնը՝ ուտերէնը:

Հարիւրաւոր օրինակներ կը հաստատեն որ ուտերէնը մնացորդն է խալտերէնի. —

Խալտերէն	Ուտերէն	Իմաստը
Ainaini	ainoin	անհետած չունեցածը
Al	Ala	բարձր
Su	Su	երկինք
Suini	Suine	երկնային
Me	Me	այս
Mei	Mei	ատոր
Zadubi	Zadebi	չինեց
Man	Man	կեցիր չափ
Nu	Nu	ոչ
Parubi	barepi	բաժնեց
Pili	pili	ջրանցք

Եւ այսպէս գրեթէ բոլոր բառերը: Մի՞թէ սա նոյն լեզուն չէ: Նոյն իսկ զարմանալի է որ դարերու ընթացքին խալտերէն կոչուած այդ լեզուն շատ փաքանց աննշան փոփոխութեան ենթարկուած է:

Ուտիները ժամանակի ընթացքին ձուլուած են տիրող ազգերու մէջ, եւ այժմ իրենցմէ մնացած է միայն փոքրիկ հատուած մը, մօտ 10.000 հոգինոց ժողովուրդ մը, Նուխիի շրջանին մէջ.

Գայլազատ իր այս գրքոյկին հետ պատրաստած է նաեւ Ուտիներու պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, ուտերէն լեզուի բառարանը, քերականութիւնը:

Հէնչին վախճանը

— • —

Լէնինականի բնակիչներէն Ցոլ-Հաննէս Դանիէլեան, որ քանիցս բանտարկուած էր, վերջերս բանտէն ելլելով ինքզինք տուած էր խաղի: Սակայն շատ աւելի դրամ ձեռք ձգելու նպատակով, գիշեր մը հիւր կ'երթայ եղբօրը տունը, ուր կը պառկի: Կէս գիշերին, ոճրագործը կը կղպէ դուռները, կացինով կը սպաննէ եղբայրը՝ Մկրտիչը, եղբօրը կինը եւ երեք երեխաները, տէր կանգնելու համար անոնց ունեցածին:

Գերագոյն դատարանը, Ղարիբջանեանի նախագահութեան տակ, գնդակահարութեան դատապարտեց Հէնչը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

— . —

Ապրիլի սկիզբը Երեւանի ձայնասփիւռի կայանը, մասնակցելով խորհրդային միութեան ձայնասփիւռով համերգին, տուաւ իր առաջին համերգը, ամբողջ մէկ ժամ: Ցայտագրին մէջ մեծ տեղ տրուած էր հայ ժողովրդական, աշուղական երգերուն եւ հայ երաժիշտներու յատագոյն ստեղծագործութեանց:

Ցայտագրին առաջին մասին մէջ, Թաթուլ Ալթունեանի ղեկավարութեամբ՝ երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց Կոմիտասի «Կալի երգը» (սոլօն երգեց Շարա Տալեան), Սպ. Մելիքեանի հայ ժողովրդական «Բիլիպիս» երգը: Երգչուհի Գասպարեանը երգեց Ա. Տիգրանեանի «Անուշ» օփերայէն կտոր մը եւ Կոմիտասի «Կաքաւիկը»: Հայկանուշ Դանիէլեան երգեց Կոմիտասի «Քէլէ-Քէլէն», Ռոմ. Մելիքեանի «Մի՛ լար»: Արեւելեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արամ Մերանգուլեանի, նուագեց հայ աշուղական երգերէ յաւագոյն նմոյշներ: Ցայտագրին Ա. մասին մէջ՝ հայկական շուրջպար, յետոյ Արաքսի Գիւլզադեան երգեց աշուղ Շերամի «Շորորան» եւ Ռոմ. Մելիքեանի «Շախախ կուտան» երգերը: Շարա Տալեան ազգի ընկերակցութեամբ երգեց Սայաթ Նովայի «Թէ ինձ կու խղճաս», յետոյ փողանուագի ընկերակցութեամբ՝ «Դուն էն գլխէն» երգերը, Անուշ Մայիլեանի «Սաթօ» օփերայէն աշուղ Սէյիտի երգը: Վ. Սահակեան երգեց Սայաթ Նովայի «Պատկերդ ղալամով ա քաշած» երգը: Ցետոյ փողանուագի եռեակը, ղեկավարութեամբ Մարգար Մարգարեանի, նուագեց իրանական «Շուստարը»:

Երկու վայրկեան դադար, վերջ, ղեկավարութեամբ Ս. Շահմիրեանի, սէնֆոնիք նուագախումբը մեծ յաջողութեամբ նուագեց Ա. Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերայէն կիներու պարը, Ցարօ Ստեփանեանի «Քաջ Նազար» օփերայէն եւ Արմէն Տիգրանեանի «Անուշ» օփերայէն քանի մը պարեր:

Այս համերգը, Երեւանի ձայնասփիւռով կը փոխանցուէր խորհրդային միութեան 18 քաղաքներուն, որոնց մէջ՝ Մոսկուայի ձայնասփիւռի կայանին:

Ապրիլ 5ին ձայնասփիւռով համերգ մը եւս տրուեցաւ, եւ 13 քաղաքներու, որոնց մէջ Երեւանի՝ ձայնասփիւռի կայաններէն միաժամանակ երգուեցաւ «Միջազգայինը»՝ ամէն մէկը իր լեզուով:

ԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑՆԵՐ

— • —

Մարտ 26ին Երեւանի համալսարանին մէջ, պատմագիտական բաժնի դասախօսներէն Մօրուս զեկոյց մը կարդաց նիւթ ունենալով «70 — 80ական թուականներու ռուսահայ ազգային-ժողովրդավար հոսանքները»: Մօրուս նախ պարզեց ԺԹ. դարու երկրորդ կիսուն հայկական ընկերային շարժման եւ քաղաքացիական պատմութեան հարցերը: Դիտել տըւաւ որ 40 — 60ական թուականներու ժամանակաշրջանը համեմատաբար աւելի ուշադրութեան եւ գնահատականի արժանացած է (կարդալ Ա. Ցոլ-Հաննէսեանի խմբագրութեամբ եւ ժեկնութիւններով լոյս տեսած Միք. Նալբանդեանի «Անտիպ երկերը» գիրքը), մինչդեռ 70 — 80ական թըւականներու շրջանի մասին լուրջ ուսումնասիրութեան արժանի շատ քիչ բան է գրուած եւ ժողովրդային շարժումներն ու հոսանքները մինչեւ այժմ մնացած են անյայտութեան մէջ: Ցետոյ խօսելով Ռուսիոյ եւ Կովկասի ուսանողական եւ ժողովրդային շարժումներուն մասին, Մօրուս փաստերով ցոյց տուաւ 80ական թուականներու սկիզբները ոմանց զէպի ազատականութիւն եւ ազգայնականութիւն կատարած յեղաշրջումը: Ման-րացաւ 1882 թուականին Մոսկուայի մէջ կազմուած «Հայրենասէրների Միութեան» եւ Թիֆլիզի ժողովրդական ... բժշկութեան, ինչպէս եւ անոնց հրապէս նման կազմակերպութեան գործունէութեանց եւ թողած ազդեցութեանց վրայ, գնահատելով զանոնք իբրեւ ազգայնական-ժողովրդային շարժման հետեւորդներ:

Նոյն օրը զեկոյց մը կարդաց նաեւ Վ. Պարսամեան, նիւթ ունենալով «Ցարիզմի ազգային քաղաքականութիւնը Հայաստանում»: Ու ցոյց տըւաւ Անդրկովկասի գիւղացիութեան եւ արհեստաւորութեան վիճակին ծանրացումը: Կանգ առաւ 60ական թուականներէ վերջը եւ 70ական թըւականներու սկիզբը Ալեքսանդրապոլի մէջ մասնաւոր դպրոցի ուսուցիչ Արսէն Կրիտեանի ղեկավարութեամբ կազմակերպուած «Բարենպատակ ընկերութեան» եւ «Վանտոր հայրենեաց սիրոյ» անունով խմբակցութեանց գործունէութեան վրայ, գնահատելով իբրեւ ազգային-ժողովրդային շարժում: Դիտանները պըզըտելով, Պարսամեան վաւերաթուղթերու վրայ հիմնուելով ցոյց տուաւ այդ կազմակերպութեանց գործունէութիւնը եւ ուղղութիւնը, աւելցնելով որ անոնք կրած են նաեւ Միքայէլ Նալբանդեանի ազդեցութիւնը:

*** Ցանձնախումբ մը, որուն կ'անդամակցին Ա. Եղիազարեան (նախագահ), Լ. Աբրեան, Դր. Սիմոնեան, Ց. Ցովհաննէսեան, Ս. Դաւթեան, Ց. Գիւլիքէօհեան, Ց. Պօղոսեան, Վ. Կոստանեան, Ն. Մակինց, Գ. Ղափանցեան, Գ. Սեւակ, Ա. Ղարիբեան, պաշտօն ստացաւ ճշդել գրական բացատրութիւններու տարազն ու իմաստը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

— —

ՎԱԼԱՆՍ.— Հայրենակիցներ, Ամերիկայի Համախարբերդցիական Միութիւնը կազմուելէն ի վեր մեծ փափաք կար որ Ֆրանսայի Խարբերդցիներն ալ կազմակերպուին եւ իրենց մասնակցութեան բաժինը տանին Նոր Խարբերդի:

Այս ուղղութեամբ աշխատող անհատներ գտան, եղան Խարբերդի Հայր. Միութիւն անուան տակ գործող մասնաճիւղեր ալ որոնք Ամերիկայի հետ թղթակցութեամբ, Ֆրանսայի հայրենակիցներու պարագաներն ու դժուարութիւնները իմացնելէ յետոյ Ամերիկայի կեդրոնական գործադիր մարմինն ալ ընդունեց որ Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի հայրենակիցներու տնտեսական պարագան միեւնոյնը չէ, ուստի ուրախութեամբ համաձայնեցան որ Ֆրանսայի շրջանն ալ ըլլայ եւ գործէ Համախարբերդցիական անուան տակ, ինչպէս Ամերիկան:

Միայն մէկ յօդուած յաւելուած ունենալով ծրագրին վրայ, նկատելով որ Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի հայրենակիցներու տնտեսական պայմաններ միեւնոյնը չեն, մանաւանդ այս համաշխարհային դժնդակ պարագաներուն շատ մը կարող հայրենակիցներ ունինք եւ կրնանք ունենալ, որոշուած է տեղական մասնաճիւղերու (Ֆրանսայի) ամբողջ հասոյթին 25 առ հարիւրը յատկացնել տեղւոյն վրայ գտնուող դժբախտ հայրենակիցներու օգնութեան: Այս ուղղութեամբ աշխատող եւ զանազան անուններու տակ գտնուող մասնաճիւղեր գումարուած առաջնոյ վերջ 1936 փետր. 9ին Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ պատգամ. ժողովի կը հրաւիրուին գոյութիւն ունեցող վեց մասնաճիւղեր (Լիոն, Տէսին, Վիէն, Վալանս, Փօն տ'Օպնա, Մարսէյլ), ուր ամբողջ մասնաճիւղերէն երկուական պատգամաւոր ներկայ կ'ըլլան եւ կատարեալ միաձայնութեամբ կուտան կարգ մը կենսական • որոշումներ: (Պատգամ. ժողովի տեղեկագիրները ամէն փափաքող Խարբերդցի կրնայ ունենալ): Նաեւ պատգամ. ժողովը ընտրեց Ֆրանսայի շրջանային վարչութիւն մը որ պիտի աշխատի գործածելէ պատգամ. ժող.ի որոշումները գործադրութեան եւ հաղորդակցութիւն պահել Ամերիկայի, Հայաստանի եւ Նոր Խարբերդի լիազօրին հետ:

Հայրենակիցներ, թէեւ Ֆրանսայի Խարբերդցիներուն համար ամօթ մըն է որ շատ ուշ մնացած ենք, բայց աւելի լաւ է ուշ քան երբեք: Ամէն Խարբերդցի պէտք է իբրեւ անհրաժեշտ պարտականութիւն անդամակցի Համախարբերդցիական տեղական մասնաճիւղին, իսկ եթէ տեղին վրայ մասնաճիւղ չունի, պէտք է աշխատի կազմել մասնաճիւղ մը (առ նուազն հինգ անձերէ բաղկացեալ): Հաւաքաբար աշխատելով մեր ուշ մնացած մեղքը քաւելու համար, ամէն Խարբերդցի պէտք է կրկնապատկէ իր ուժերը: Այս աշխատանքը ամէն մէկէն կը պահանջէ վերաշինել Նոր Խարբերդը եւ օգնել կարօտ հայրենակիցներուն վստահ ըլլալով որ օգնած կ'ըլլանք մեր եղբօրը եւ մեր հայրենիքին. Ամէն յետոյ Երբ. Վարչութիւնը պիտի աշխատի ստեղծել հասոյթի միջոցներ: Ամէն Խարբերդցի պէտք է բերէ իր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը իբրեւ լաւ Խարբերդցի, քաջ գիտնալով որ իր ըրած ամենափոքր զոհողութիւնն անգամ ապարդիւն պիտի չմնայ:

Հայրենակիցներ, ընդունուած իրողութիւն մըն է որ գաղթահայ քաղաքական կազմակերպութեանց եւ թէ բարենպատակ միութիւններուն օժանդակողները ընդհանրապէս Խարբերդցիներն են, հետեւաբար մեզի համար մեծ ամօթ պիտի ըլլայ երբ մեր սեփական տան եւ հարազատ եղբօր հանդէպ անտարբեր գտնուինք: Սոյն կոչով նաեւ ուրախ ենք յայտարարել որ մեր մէջ վերցուած են անտեղի պայքարները եւ այսուհետեւ ամէն Խարբերդցի պէտք է աշխատի ի չահ իրեն եւ իրեններուն:

Կից.

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ՄԱԶԵՐԸ

Ի՞ՆՉԿԱՐԻ՞Ն ԹԷ ՈՉ

— . —

Այս հարցը բուռական վիճաբանութեան տեղի տուած է:

Ահա երկու վկայութիւն:

Տօքթ. Քօսթանթէն Համս իր «Օ-գոստոս կայսեր օրով հռոմայեցի կնոջ մը արդուզարդը» անուն գիրքին մէջ կը գրէ. — 1865ին պաշտօն ստացայ նախագահելու դիտահանմանը նշանաւոր երգիչ էլլէվիուի զոր 22 տարի առաջ էր թաղուած, տուած էի մասնագէտ կանոնլի ձեռքով: Երբ դագաղը բացուեցաւ սաստիկ կծու հոտ մը ելաւ: Տեսայ որ մեռելը անդադար էին, զարմացայ որ մորթը սեւցած էր, կարծես խաւիլին մըն էր: Երեսը մանաւանդ այնպէս մը եղծուած էր որ անճանաչելի էր նայիլը անոր: Նախ, մօրուքը երեք սանթիմեթր աճած էր, մինչ թաղումի պահուն ածիլել տուած էի: Եղունգները աւելի շատ աճած էին:

Բժշկական ակադեմիայէն Տօքթ. Ռուէքի դիտահանման ատեն ալ (դայն դմուողն ալ նոյն Կաննալն էր) ներկաները զարմացան տեսնելով որ անաղարտ մնացած դէմքին վրայ բուսած էր թեթեւ մօրուք մը թաղումէն ի վեր:

ՅԱՌԱՋԻ ԱՅԱՑԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՑՔԱՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— - o —

Մեր զօրամասը յանկարծ իր Թիֆլիսէն եւ կողերէն ուժգին հարուածներ կ'ընդունի. Թէկունքի հայ գիւղերը ոտքի կանգնած կ'օգնէին մեր զօրամասը. Պաշարուածները սրհաւական կռիւի կը սկսին. Մուրատ, տեսնելով հայ գիւղացիներուն գաւաղութիւնը, վերջին հրամանը կուտայ, — ճեղքել թիկունքը եւ նահանջել: Դաշնակ գնդակ մը ծակած էր անոր ճակատը: Մահը վայրկենական եղած էր Մերինները կը շարունակեն կռիւը իրենց ճակատի վրայ: Գիշերը վրայ կուգայ, մթութիւնը ամէն ինչ աչքը կը ծածկէ, ողջ մնացողները կը բռնեն Միխայլովկա դէպի ուղղութիւնը, կը նահանջեն լեռնային տեղերէն: Թիկունքի հիւանդ, վիրաւոր զինուորները շարաչար կը սպանուին տեղացիներու կողմէ եւ քանի մը սպաներ ու զինուորներ գերի կը տարուին Բագու: Զոհ անցած գերիներէն որոնք որ Թըրքերէն էին, տեղն ու տեղը կը սպաննուին, իսկ Ռուսահայերը գերի կը տարուին:

Մուրատի դիակը 3—4 օր կռուի դաշտին վրայ մնաց, մինչեւ որ Դիլիճանէն նոր զօրամասեր կրցան ազատել զայն քայքայուած եւ հոտած վիճակի մէջ: Մուրատի թաղումը Երեւանի մէջ խիստ փառաւոր կերպով տեղի ունեցաւ: Բոլոր Վասպուրականցիներն ու Երեւանցիները անոր դագաղին ետեւէն էին:

Ցաղթուած, քայքայուած գումարտակին նոր հրամանատար նշանակուեցաւ Վանեցի Աւլանը, յայտնի խմբապետ մը: Զինուորական հմտութիւն չունէր մեր հաւկացողութեան պէս, բայց փորձառութեամբ շատ ու շատ բաներ գիտէր կռուի արուեստէն, ամէն դաշտ խիզախ ու յանդուգն էր: Ինծի ալ հրաման տրուեցաւ անմիջապէս միանալ անոր՝ զօրամասին գլուխը գտնուելու համար: Արտըշաւ ՚ կառք մը դէպի Միխայէլովկա կը տանէր: Մըռայլ ու տխուր էր Աւլանը. Մուրատի ողբալի մահը խորապէս խոցած էր իր հոգին: Ես ալ տխուր էի: Բաժանման վայրկեանիս կինս դառն արցունքներով պլլուած էր ոտքերուս աղերսելով

— Մի՛ մի՛ երթար, դուն կ'երթաս Մուրատը աչքիդ առջեւ բեր, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, ո՞վ հոգ պիտի տանի մեզի: Բաւական է: Մէկ տարիէ ի վեր կռուի ճակատն ես:

Այսպէս շարունակ կ'աղերսէր, կուլար եւ կ'աշխատէր համոզել զիս որ չերթամ ռազմաճակատ: Կնոջմէս բաժանման տխուր տպաւորութեան տակ Աւլանի կողքին համակ մտածում դարձած էի: Աւելի շատ զարնուած էի այն պարագաներէն որ, կինս ու քոյրս շատ թշուառ կ'ապրէին Երեւանի մէջ, գրեթէ կուշտ չոր ու ցամաք հաց չէին կրնար ունենալ: Երկու հացարածին ունէին երկուքով, ուրիշ ոչինչ: Ինծի տրուած ամսականը հազիւ տասօրեայ պէտքերնին կը բաւէր: Քաղաքին մէջ շատ մը պաշտօնեաներ որոնց հարեւանութիւնը կը վայելէինք — կ'ապրէին շատ ճոխ: Կինս շարունակ տեսած ըլլալով այս կողմի անարդարութիւնը, զիս կը կշտամբէր շարունակ նամակներով.

— «Դուն շարունակ կռուի դաշտն ես, այս մարդիկը հոս քաղաքին մէջ հանգիստ ու ապահով ձեռքէ եւ ձեր ընտանիքներէն քառապատիկ լաւ կ'ապրին. տասը տասը պաշտօն, շաքար, քաքաօ, միս եւ զանազան իրեղէններ կը ստանան:

Այս պարագաները կը հաստատուէին զօրաւոր փաստերով: Սակայն այս ամէնը ոչ մէկ ազդեցութիւն ունեցան իմ վրայ: Լուռ ու մունջ տարի այդ բոլոր զրկանքները, ծառայեցի հայրենիքիս պարտաճանաչ գիտակցութեամբ:

Աւլանի հետ նոր կը ծանօթանայինք. Մուրատի լուսակցութիւնը եւ հպարտ կեցուածքը չունէր: Մուրատ թեյլաւանը հակառակ իր երիտասարդ հասակին, սակաւախօս, պատկառազդու էր: Աւլան շատ կը խօսէր, բոլոր պատմածը եւ խօսածը իր կեանքէն եւ իր մղած եւ անպատճառ յաղթական դաշտ եկած կռիւներէն էր: Աւլան ուժեղ Դաշնակցական էր, բայց դժգոհ էր բոլոր Դաշնակցականներէն, բոլորէն — մեծէն ու փոքրէն: Դժգոհ էր եւ այդ ուղղութեամբ ալ անխնայ կ'արտայայտուէր ու հակառակ ասոր չէր ուզեր որ անոնց մէկուն վրայ շիւղ մը իյնար: Վա՜յ էր եկեր այն հակառակորդին որ Դաշնակցութեան հասցէին աննպաստ բան մը ըսէր:

Աւլանի խօսակցութեան շեշտը, ձեւը, բառերու առոգանութիւնը ինծ շատ դիւրեկան եկած էին: Կ'ըսէր.

— «Տը լա՛օ, Օխանէս, տօ լաօ, խօս X հրամանատար սրիկայ ա, սրիկայ .. Կռուին Թուրքեր մեր բոլոր առած էին (շրջապատած) զինչ տեսնեմ մեր հրամանատար կուլայ: Մօտեցայ, Պ.X. ըսի, դուն գնա զիմ չատրը հանգիստ կաց, ես հիմակ թշնամին կը յաղթեմ: Բոլոր աֆիցէրներ (սպայ) իմ մօտ կանչեցի, բրիկազ (հրաման) տուի, Ա. ռօթ (վաշտ) աջ, Բ. ռօթ ձախ. Գ. ռօթ մէջտեղ, Դ. ռօթ զապաս (պահեստ) ու այսպէսով թշնամին փախցուցի:

Աւլան Մուրատի մասին խոր յարգանքով կը խօսէր.

— «Մուրատ լաւ տղայ ա, հերոս ա հերոս»:

Իսկապէս Մուրատ քաջ ու կարիճ էր: Ես զինքը տեսայ Շահտաղի կռուին, տեսայ թէ ինչպէս դիրքէ դիրք կը թռչէր, կը խրախուսէր տղաքը եւ թշնամիի շարժումները աչքէ չէր վրիպեցներ: Մուրատ Ղազախի կռւին զոհ գնաց իր բացարձակ յանդգնութեան հետեւանքով: Շարունակ ոտքի կանգնած, գլուխը ձեռքը, թշնամի զօրքին շարժումները կը դիտէ եղեր, շատ զգուշացուցած են զինքը թէ «տաքի մի մնար, պառկէ եւն.» մտիկ չէր ըներ եւ օր մը ճակատէն գնդակ մը առնելով կը սպաննուէր:

Միխայէլովկայի մեր գումարտակը գտանք խեղճ ու արգահատելի վիճակի մը մէջ, սպաներէն շատեր չկային, զինուորներու կէսը հազիւ մնացած էր: Նոր դասաւորում, նոր կարգադրութիւն: Առանձնապէս իմ Գ. վաշտը շատ տուժած էր, կրտսեր սպանեքս Սաշա, երիտասարդ սպայ մը ընիկ Երեւանցի, մեր վաշտի տասը զինուորներուն հետ գերի մնացած էր: Հարիւր քսան զինուորէն վաթսունը մնացած էր ...

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(22)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԳ. ՀԱՐՑ ԵՒ ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆ գրեց՝ Անդրանիկ Կէնճեան: Գին 3 Ֆրանք: Հասցէ՝ Ս. Արթինեան, 44, Rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux, (Seine):

ուր։ Այս արժէքաւոր խոստումները մեծ ուրախութիւն պատճառեցին ժողո–վուրդին

Վանի լիճը կը սկսի 175 քիլոմեթր հեռու՝ Դատուանի նաւահանգիստէն եւ մինչեւ Վան կ'երկարի։ Վան, Էրճիշ եւ Ախլաթ անուն երեք նաւեր փոխադրու–թիւն կը կատարեն լիճին վրայ։ Ծարժանաւով, Յուլիս ժամէն կարելի է Վանի ծովեզերքէն Դատուան երթալ։

Վանի մէջ կայ ալիւրի երկու գործարան, իսկ ճարտարարուեստ չկայ։ Ոսկերչութիւնը որ պատերազմէն առաջ աշխարհածանօթ էր, ինչպէս նաեւ շալի եւ շալալսի պատրաստութիւնը, գինին եւ ատաղձագործութիւնը ամբող–ջովին փճացած են, երկիրը քանդուած եւ բնակչութիւնը ցրուած ըլլալով։ Կարգ մը գիւղերու մէջ կապերտ (քիլիմ) կը շինուի, բայց ընդհանուր թիւը տարեկան հազիւ 4000 է, որուն մեծ մասը տեղին վրայ կը սպառի, իսկ փոքր մասը կ'արտածուի։

Ամենափոքր ճարտարագործութիւնն իսկ գոյութիւն չունի եւ ամէն բան դուրսէն կը ներածուի։

Հռոմի յաղթանակը եւ Ատտիս–Ապեպա

Ապրիլ 21ին ամբողջ Իտալիա մեծ անհամբերութեամբ կը սպասէր Ատտիս Ապէպայի գրաւման, բայց յուսախաբ եղաւ եւ գոհացաւ Տօնելով Հռոմի հիմ–նարկութեան 2689րդ տարեդարձը։ Այդ օրը աշխատանքի եւ յաղթանակի տօն ըլլալով, Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ Վենետիկի պալատին պատշգամէն ։Ճառ կարճ տեւեց բանախօսութիւնը։ Մուսոլինի չյայտնեց թէ եդժուարին նուաճ–կութենէ մը յետոյ արդէն կ'երեւայ նաւահանգիստը։ Մենք հոն պիտի հասնինք լայնօրէն բանալով առագաստները։ Ինչպէս միշտ, մենք միասին պիտի տա–նինք Հռոմի արդարութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը »։

Մարաջախտ Պատոլլիօ, որ իր բանակատեղին հաստատած է Տէսիէի մէջ, զգուշութեամբ կը յառաջանայ դէպի Ատտիս Ապէպա։ Հարաւային ճակատին վրայ, Զօր. Կրացիանիի բանակը 100 քիլոմեթր յառաջացած է դէպի մայրաքա–ղաք։ Կատաղի կռիւներ կը մղուին երկու ճակատներուն վրայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2000 ՀՈԳԻ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Լեհաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք Լվովի վերջին խռովութեանց (Լէմպէրկ) — Լեհաստանի վարչապետը Փէչ–Թա կը սպասուի այսօր։

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով գաղթա–յին նախարար Թոմըսն յայտարարեց — «Ծանօթ դահլիճին կը յայտարարեմ թէ Մեծն Բրիտանիա երբեք մտքէն չանցըներ լքել իր հոգատարութեան յանձ–նուած գաղթավայրերէն որ եւ է մէկը »։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ ՊԷՅՐՈՒԹ վերադարձող ֆրանսացի եւ լիբանանցի ուխ–տաւորներ, որոնք տեղաւորուած էին 19 ինքնաշարժներու մէջ, յարձակման ենթարկուեցան Պաղեստինի սահմանին վրայ։ Յարձակողները Իսլամներ էին եւ շրջապատեցին կառքերէն մէկը որուն մէջ միայն կիներ կը գտնուէին թժիշ–կի մը հետ, եւ քարի բռնեցին։ Բոլոր կիները վիրաւորուեցան։ Ոստիկանու–թիւնը ձերբակալեց գլխաւոր պատասխանատուները ։

« ԹԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ » մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, ապրիլ 21ին։— Հիթլէրի ծննդեան տա–րեդարձին առթիւ, զարմանալան նուէրներ հասած են Պերլին։ Այսպէս, 10 — 12 օրորոց՝ բոլոր կազմածներով, եւ 12,000 զոյգ գուլպայ եւն․ ։ Այս վերջիններ պիտի բաժնուի բանակին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐԸ (շօֆէօր) 24 ժամուան համար գործադուլ հռչակեցին երէկ, չորեքշաբթի, ժամը 6էն մինչեւ այսօր 6, բողոքելու համար սակերու կրճատման դէմ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ ։

42 ՔԻԼՕ ԱՓԻՈՆ բռնուեցաւ ճամբորդի մը վրայ, որ կուգար Վիէննայէն եւ քանի մը տեսակ անցագիր ունէր գրպանը։ Գաղտնի ոստիկաններ հետա–պնդեցին կայարանէն մինչեւ պանդոկը։ Ճամբորդը, որ օտարական է, փոր–ձեց դիմադրել , բայց վիրաւորուեցաւ ։

ԿԵՂԾ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐՈՒ արհեստանոց մը երեւան հանուեցաւ Փա–րիզի մէջ։ Ձերբակալուեցաւ տպագրիչը, Զեհ մը, իր երեք մեղսակիցներուն հետ։ Ձերբակալութենէն առաջ 200,000 ֆրանքի կեղծ նամականիշ գտնուած էր Ֆոնթէնէպլոյի մէջ ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,, ի ԺԳ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

ՌՈՍՏՈՄ — Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւնները։ ԱՐՏԱՇԷՍ Ա–ԲԵՂԵԱՆ — Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր։ Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ — Բազրատ վարդ. Գէորգ - Թուալցեան։ ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ — Լեւոն Թաշճեան (Պապաշա)։ ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ — Արհաւիրքի Օրեր։ ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Համաշ․ խարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը։ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ — Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը։ ԱՆՑԵԱԼԻ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան։ Կեանք եւ Մշակոյթ։ Գիրք եւ Մամուլ։ Գրախօսական։ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ — Վ. Մանկու–նի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 Ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes, Gite Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԻՆԼՕ ՔԺՇԱՆԻ Ալիք ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն–կերները 25 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. 9 rue Mme Curie, Պանթէօ։

Փոխանորդ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիս տափոր եւ Մուրատ խումբի ընկերները, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 24 Ապրիլ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181 Cours Lafayette. «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Գրոպականտի ցանձնախումբին երրորդ հերթական վիճա–բանական ժողովը 24 Ապրիլ. ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին. Հ. Յ. Դ. Վալանսի Սիամանթօ Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais: Նիւթ՝ «Դրամա–գլուխը եւ աշխատանքը»։ կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՑԻ կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 26 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահը։ կը խնդրուի Սէն-Փիէռի եւ Լավիլտիէօի «Յառաջ» խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Փարիզի «Եգիպտացի» Կոմիտէի կողմէ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին

Au Clair de la Lune սրճարանը, **Place d'Italie**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «Քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը»։

կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջաններու ընկերները։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

25 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը.

4 Rue des Trois Champtiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական, կ. խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը. Մ.ի։

կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հաղորդ. միջոցներ.— օթօպիւս թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի Մասնաճիւղին

Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Հ. Յ. Դ. խաժակ Ակումբին մէջ

կը նախագահէ Հ. Կ. ՏԷՐՍՈՅԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ընկ. Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Արտասանութիւններ, ուղերձներ եւայլն։ Մուտքը ազատ է։

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2[illegible] «[illegible]» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային» Պօմօնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց։

[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 3ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Յարգ. Յուրութիւնը Նախագահային Հայր Միութեան կեդր. վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր համլենակից Տէր եւ Տիկ. Միհրդ Դափ–նեանի, իրենց աղջկան դառնադէտ մահուան առթիւ։

փարիզ, 22 Ապրիլ 936

Le Gérant : [illegible]

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կը տօնուի Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 9ի իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Ռուսական Քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Քոն–սէրվաթուարի շէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ

Պ. ԲԷՆՕ կը ներկայացնէ Գոնձակ քաղաքի ամփոփ պատմութիւն, 1000 տարիէ ի վեր։

կը խնդրուի որ փափաքողները ժամը 9էն առաջ ներկայ գտնուին

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին,

École des Langues Orientales ի մէջ, **2 rue de Lille**,

Մեթրօ՝ St. Germain des Prés

կը խօսի Պ. Ա. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Թունդուկեան եւ հայ թատերական գրականութիւնը

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պէշիկթաշլեան Թատերասրահի մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres. Métro Pont de Sèvres & Autobus

Ղեկավարութեամբ Մ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ կարգ մը [illegible]

կը ներկայացուի ԵՐԱՄԻԱ Մ. ՔԷՀՆՕԵԱՆԻ

ԳՈՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (դրամ 4 արար իրական կեանքէ

Յոյժ մեծ[illegible] ապահովելու համար նախօրօք դիմել Միութեան անդամներու

սափրիչ Շիրվանեանի մօտ. 92 bis Ave. Verdun. Իսի լէ Մուլինօ եւ նոյն կայացման օրը Թատրոնին կիցէն, ժամը 2էն սկսեալ։ Մուտք 7 եւ 5 ֆր.

Թատերական Ցերեկոյթ

կազմակերպուած Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն 10 իր սեփական սրահին մէջ.

52 rue de Bourgogne, Sèvran. (S. et O.)

Ալֆորվիլի դերասանական խումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ո. գունեանի կը ներկայացնէ «ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ» (դրամ 1 արար), ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔ (զաւեշտ), ԵԱՏԷՍ (զաւեշտ)։

Կը խօսի ՏՔԹ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Մուտք 5 Ֆր., (փոքրիկներու համար մուտքը ազատ է)

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— կառ տիւ Նուէն 13.30—14.35 - 14 45

Հանդիսականներու հանգիստը ապահովուած է։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան մասնաճ.

կիրակի, 26 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐԹԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Թատերական Ներկայացում

Կազմակերպուած Վալանսի Համախորհրդական Միութեան կողմէ

կը ներկայացուի ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

25 Ապրիլ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին, 13 rue Boucherie սրահին մէջ։

Յոմսերու գիները՝ 4 եւ 3 ֆր., աշակերտներու՝ 2 ֆր.

ՕՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՂԱՇՐՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

ԽՄԲ.— Ռուս մտաւորական մը, Վ. Վիքթորով – Թոփորով, որ Փարիզ կը բնակի, Սոֆիայի Զօրա թերթին մէջ ստորագրած է շահեկան յօդուածա–շարք մը։ Կու տանք թարգմանաբար.—

Ամէնէն կարեւոր, բարդ ու դժուա–րին հարցերէն մին,— որոնք տրուած են համաշխարհային հանրային կար–ծիքին առջեւ,— այն է թէ՝ դէպի ո՞ւր կ'ընթանայ եւ ի՞նչ ուղղութեամբ կը զարգանայ Խ. Միութեան կեանքը ։ Ան՝ դանդաղ բայց ապահով կերպով — ինչպէս կը պնդեն ոմանք,— դէպի նոր յեղափոխութի՞ւն կ'երթայ, որ տհաւոր թափով մը պիտի աւլէ տանի «հոկտեմբերեան նուաճումները » եւ իրենց արդիւնքները, թէ — ինչպէս կը հաւատան ուրիշներ — պիտի յե–ղաշրջուի, բայց տեւապէս պիտի ըս–տեղծագործէ ու պիտի ստեղծէ, եւ պիտի ընթանայ դէպի նոր ապագայ մը, զոր այժմէն դժուար է ճշդոր–շել, եւ որ , սակայն, հաւատարապէս հեռու պիտի ըլլայ՝ ինչպէս մթին անցեալէն, նոյնպէս եւ ծանրակշիռ ներկայէն

Կայ, անշուշտ, եւ երրորդ տեսա–կէտ մը, որ տեսակէտն է մեծամաս–նականներուն։ Ան է թէ՝ Խ. Միու–թեան մէջ կեանքը կ'երթայ դէպի «ամբողջական կոմունիզմ»։ Բայց, այս տեսակէտի շուրջ իրենք՝ համայ–նավարները այնքան շատ կը գրեն, որ, աւելորդ է կանգ առնել անոր վը–րայ.

Միջակ ու սովորական օտարականը, երբ կարդայ այն բոլորը որ կը հրա–տարակուին եւրոպական եւ ամերիկ–եան թերթերուն մէջ՝ Խ. Միութեան մասին, բոլորովին շփոթութեան կը մատնուի։Տեղեկութիւնները,զորս իրեն կուտան թերթերը, պարբերականնե–րը եւ նկարագրութիւնները անոնց, ո–րոնք անձամբ գացած են Խ. Ռուսիա եւ տեսած ամէն ինչ։ «Անխուսափելի արկած» եւ «լուսաւոր ապագայ»— ա–հա հակադիր տեսակէտները՝ Խ. Մի–ութեան մասին։

Իսկ եթէ օտարականը, ուզելով քիչ քիչ պարզաբանել իրականութիւնը, դիմէ ռուս գաղթականներուն, հոն պիտի բախի աւելի մեծ տարակար–ծութեանց, եւ այս վերջինները այն–քան վճռական ձեւով պիտի արտա–յայտուին որ, օտարականին ուրիշ բան պիտի չի մնայ բայց եթէ ըսել թէ անկարելի է որեւէ գաղափար կազմել Խ. Ռուսիոյ մասին, եւ, հետեւաբար, պիտի դադրի անով հետաքրքրուելէ։

Եւ սակայն, անկարելի է որ մարդ չհետաքրքրուի այդ երկրով։ Ան ոչ միայն մէկ վեցերորդն է աշխարհի, այլեւ պետութիւն մըն է, որ պատե–րազմի թէ խաղաղութեան յաւուր խն–դիրներու մէջ՝ ամենագլխաւոր դերե–րէն մին կը խաղայ։ Ան չուկայ մըն է, որ, ներածման եւ արտածման տեսա–կէտէն, կը հետաքրքրէ ամբողջ աշ–խարհը։

Ո՞ւր կ'երթայ, հետեւաբար, այս պե–տութիւնը։ Եւ ի՞նչ է այդ շուկային ապագան

Կարելի չէ՞ հանդարտ, առարկայա–կան ու հաւնայի պատասխան մը տալ այս հարցումներուն։

Ա.

Երբ ինծի առաջարկ եղաւ իմ կար–ծիքս տալ այս խնդրի մասին, ես եր–կար վարանեցայ։ Եւ այդ՝ ոչ թէ ո–րովհետեւ կը նեղուէի այս մասին ար–տայայտուելէ։ Այլ որովհետեւ սովո–րութիւն չունիմ խօսելու եւ գրելու բաներու մասին, զորս անձնապէս տե–սած կամ ապրած չեմ։ Եթէ ես Սո–վետներու կեանքին հետեւած ըլլա–յի, սակայն, միայն թերթերու միջո–ցաւ, կը մերժէի այս առաջարկը։ Իմ դատումներս ու տպաւորութիւններս երբեք հիմնուած չեն միայն թերթե–րուն վրայ։ Վերջին 12 տարիներու ընթացքին, Փարիզ, հրատարակչա–կան — գրքերու ձեռնարկի մը մօտ, ես եղայ « Ռուսական բաժի–նին գլուխը։ Այդ բաժինն է որ ամ–բողջ Խորհրդային Միութեան կը հայ–թայթէ օտար երկիրներու գիրքերը։

Իբրեւ «ռուսական բաժնի» առաջ–նորդ, ես թղթակցած եմ հազարաւոր խորհրդային գիտուններու եւ մտա–ւորականներու հետ, թղթակցութիւն–ներ, որոնք սկիզբը միայն գործի մա–սին էին, բայց յետոյ, հետզհետէ, ընդհանուր բնոյթ առացին որոշ յա–փով։ Անոնց երբեք դուրս գալու «մա–տենագրութեան» իրենց շրջագիծէն, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ ցրուած իմ յաճախորդներուս նամակներէն հաս–կցայ թէ ինչ են իրենց գիտական աշ–խատանքները, ճաշակները, շահերը։

Ես ամէն բանէ աւելի կը հետաքր–քրուէի իմ հայրենիքիս մշակութային ուժերու հասակովը։ Այդ թղթակցու–թիւնները, ինչքան ալ լակոնական ե–ղած ըլլային, մեծ հետաքրքրութիւն կը ստեղծէին մէջս։

Բայց, գործը չէր սահմանափակ–ուէր միայն թղթակցութիւններով։

Եթէ որ եւ է խորհրդային գիտուն կամ մանկավարժ Փարիզ կուգար՝ յանձնարարութիւններ կատարելու կամ արձակուրդով, իր այցելութիւն–ները անպայման կը սկսէր մեր ճիւ–ղին գրասենեակէն, ուր, մեր մօտ տիրող կարգ — կանոնին շնորհիւ, կը գտնէր իրեն անհրաժեշտ բոլոր տե–ղեկութիւնները։ Եւ որովհետեւ ես ու իմ գործակիցներս միշտ զգուշացու–մով եւ պատրաստակամութեամբ կը վարուէինք մեր այս հայրենակիցնե–րուն հետ, ոմանք կուգային երկրին յետամնաց անկիւններէն,— անոնցմէ շատերը դարձան մեր լաւ ծանօթնե–րը.

Ու շատերուն հետ ունեցանք խօ–սակցութիւններ, երբեմն նոյնիսկ վէ–ճեր, որոնք, սակայն, երբեք չանց–ծանօթ սահմանները՝ հիւրերը [illegible] յարմար կացութեան մէջ դրած [illegible]–լու համար։

Այս խօսակցութիւնները — իսկ [illegible] նոնք շատ, չափազանց շատ եղան [illegible] տարուան ընթացքին — գլխ[illegible] դէմ առ դէմ՝ խորհրդային քաղաք[illegible]ցիներէն ամէնէն մտաւորականնե–րուն, ամէնէն հետաքրքրականնե–րուն, ամէնէն աւելի «քննադատ[illegible]» մտքերծուն հետ։

Անոնց միջեւ կային, անշուշտ, [illegible] պիսիներ, որոնք կը խօսէին «[illegible] նախադասութիւններով», իսկ ու[illegible]ներ, որոնց քով բառերը միշտ [illegible]ւով դուրս կուգային։ Բայց հազ[illegible] գիտ էին թէ առաջինները եւ թէ [illegible]ջինները։

(1)

(Շար.)

ՏԻՐՈՒՀԻ ՋԱՌԱՓԵԱՆ

կուտայ դասեր՝ դաշնակի եւ Մարթինոյի երաժշտական ալիքներ (դարուս ամենամեծ գիւտերէն մէկը) 6 Villa des Sablons, (51 Ave du Roule) Porte Maillot մօտ, Neuilly sur Seine կ'ընդունի շաբաթ օրերը 2–[illegible] ամսու բոլոր նախօրօք։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԾՐԹԻՒՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 24 ԱՊՐԻԼ

VENDREDI 24 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3097

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Բացառիկ հանգամանք ստացան արաբական շարժումները, վերջին ամիսներու ընթացքին:

Նոր չէ որ կը վառի կրակը՝ Եգիպտոսի, Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ, փոխն ի փոխ մեղմանալով կամ սաստկանալով:

Համաշխարհային պատերազմի անմիջապէս վերջը, երբ ցնդեցան մեղքալուսի եւ զինադադարի գոլորշիները, նորազատ ժողովուրդները սկսան հարցումներ ուղղել, իրենց խոստացուած բարիքներու մասին: Իսկ յաղթականները նախընտրեցին ժամանակ շահիլ, մերթ անուշելով, մերթ սաստելով:

Բայց, քանի տարիները անցան, այնքան բացուեցան իբրեւ թէ պատապրուած ժողովուրդներու աչքերը, եւ մեղմ տրտունջները յանգեցան բուռն ցոյցերու, նոյն իսկ արիւնահեղութեանց:

Այսպէս, 1920էն ի վեր, պատմութիւնը արձանագրեց բազմաթիւ ըմբոստութիւններ կամ անկարգութիւններ, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ ուրիշ արաբական շրջաններու մէջ:

Ամէնէն զօրաւորն ու անհամբերը, անշուշտ, Եգիպտոսն էր, լաւոնց կազմակերպուած ըլլալով իբրեւ պետութիւն:

Եգիպտոսի Արաբը ունէր հաստատուն խարիսխ եւ ամուր շղթան: Ունէր իր սեփական իշխանութիւնը, բոլոր կարգուսարքով. Բայց,— տակաւին շատ բան կը պակսէր, բացարձակ անկախութեան տիրանալու համար: Տակաւին չէ՞ր վերցած—չէ վերցած մինչեւ այսօր — բրիտանական գերիշխանութեան լուծը:

Եւ բանակցութիւններ, պարբերական ընդվզումներ, մինչեւ անգամ ծանր արիւնահեղութիւններ,—յարգել տալու համար հանգիսաւոր յանձնառութիւնները (1922 փետրուար 28):

Ընդհարումը սաստկացոյն աստիճանի մը հասաւ իտալօ-թրքական պատերազմէն անմիջապէս վերջը, ճիշդ այն պահուն երբ Մեծն Բրիտանիա այնքան պէտք ունէր Եգիպտոսի բարեացակամութեան եւ աջակցութեան, իր կայսերական ճամբաներուն ապահովութեան համար:

Լոնտոն այս անգամ ալ յաջողեցաւ բանաձեւ մը գտնել, ժամանակ շահելու համար: Եւ ահա բանակցութիւններ կը կատարուին մօտ երկու ամիսէ իվեր, բոլորովին գաղտնի:

Եգիպտոս ըլլալով գլխաւոր կեդրոնը համարաբական շարժումներու, տրուած ազդանշանէն կամ գոնէ առիթէն օգտուեցան, նաեւ, Սուրիոյ ազգայնականները: Այնտեղ ալ, ամիսներէ ի վեր, խանգարուած է սովորական կեանքը: Ծանրակշիռ դէպքերէ, զանգուածային ձերբակալութիւններէ, ժողովրդական գործադուլներէ եւ ուրիշ բուռն ցոյցերէ յետոյ, հոգատար իշխանութիւնը ճամբան փոխելով, հաւանեցաւ բանակցիլ դաշնագրի մը մասին: Այդ սաաջադրութեամբ ալ պատուիրակութիւն մը եկաւ Փարիզ, ուղղակի վարելու համար բանակցութիւնները:

Ինչպէս Եգիպտոսի պարագային, այս հարցին առթիւ ալ շատ բան չեն գիտեր սովորական մահկանացուները: Բանակցութիւնները կը պահուին գաղտնի, մինչեւ որ եզրակացութեան մը յանգին,— եթէ պիտի յանգին:

Եւ ահաւասիկ Պաղեստինի խլրտումները

Այստեղ հարցը կը տարբերի բաղդատելով Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ հետ: Բայց հիմքը նոյնն է,— պայքար՝ համարաբական գերակշռութեան համար:

Եգիպտոս եւ Սուրիա անկախութիւն կը պահանջեն, համաձայն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին: Պաղեստինի Արաբը իր դիմացն ունի ուրիշ ճակատ մը,— Հրէական Տուն:

Արաբը իր սեփական տունը կը նկատէ Պաղեստինը, մինչդեռ բրիտանական աշխարհակալութիւնը ձեռնարկած է վերակենդանացնելու պատմական Հրէաստանը.

1917 նոյեմբեր 2ին էր որ, Պալֆուրի Յայտարարութեամբ, բրիտանական կառավարութիւնը մտաւ այս յանձնառութեան տակ, եւ այդ օրէն ի վեր անսասան կը շարունակէ ծրագրին գործադրութիւնը:

Արդիւնքը,— վերջին վիճակագրութեանց համաձայն, Պաղեստինի Արաբներուն թիւը 535,000էն իջած է 520,000ի, իսկ Հրեաներուն թիւը 85,000էն բարձրացած է 250,000ի: Եւ ներգաղթը կը շարունակուի անընդհատ, որոշ տարեչափով մը, որ կ'աւելնայ համաձայն օրուան պահանջներուն եւ ձեռք բերուած հնարաւորութեանց:

Միեւնոյնատեն, հրէական դրամագլուխը աստիճանաբար կը տիրանայ Արաբներու հողերուն, ինչ որ աւելի կը սրէ միջցեղային ատելութիւնը:

Տարիներ առաջ, շատ աւելի վրդովիչ հանգամանք մը կը ներկայացնէր Պաղեստինի Արաբներուն ցասումը, բայց հոգատար իշխանութիւնը շրնդհատեց իր ծրագրին գործադրութիւնը: Այսօր եթէ նորէն արիւն կը հոսի, փուզընթաց՝ Սուրիոյ դէպքերուն հետ, Լոնտոն գարձեալ ժամանակ շահելու քաղաքականութիւնն է որ կը վարէ:

Անշուշտ բրիտանական աշխարհակալութեան շահերուն համար շատ աւելի ձեռնտու է Արաբներուն հաւատարմութիւնը, քան Հրէական Տունը:

Իրականին մէջ, նոյն շահերն են որ կը դրդեն ամուր կառչիլ Պալֆուրի Յայտարարութեան: Ծանգարուած է հաւասարակշռութիւնը՝ Միջերկրականի մէջ, եւ Մեծն Բրիտանիա նոր եւ աւելի ամուր խարիսխ մըն է որ կ'ապահովէ Պաղեստինի ափերուն վրայ, յամառօրէն հետապնդելով «Հրէական Տունը» Մինչդեռ այն ժամանակ գիւրութեամբ լքեց շատ աւելի հանդիսաւոր յանձնառութիւններ.

Մնացեալը մանրամասնութիւն է: Իսկ արաբական խլրտումները կ'օգնեն աւելի լայն ծրագիրներ որոճալու, մէջտ ուրիշին ափով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԽՈՒԺԱՊԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Հազարաւորներ տուն-տեղ ձգած կը փախչին

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն ապրիլ 22 թուականով.—

Բազմաթիւ հրեայ փախստականներ հասան այստեղ, վախնալով Արաբներու յարձակումներէն, մանաւանդ գիւղական շրջաններու մէջ: Եաֆայէն ալ զանգուածային գաղթ մը սկսած է դէպի Թէլ - Ավիվ: Մեկուսացեալ շրջաններու հրեայ հողագործներէն շատեր տուն - տեղ ձգելով կը հեռանան: Անոնց մեկնումէն անմիջապէս վերջը, Արաբները կրակի կուտան տուները: Որովհետեւ Արաբները քան անգամ աւելի բազմաթիւ են, կացութիւնը ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ իշխանութեանց: Բրիտանական մարզպանը այսօր իր մօտ կանչելով կարգ մը արաբ երեւելիներ, պատուիրեց իրենց կարելին ի գործ դնել, անկարգութիւնները զսպելու համար: Միեւնոյն ատեն յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ազդարարելով թէ կառավարութիւնը ծայրայեղ միջոցներու պիտի դիմէ բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, եթէ խռովութիւնները շարունակուին:

Թէեւ մեծ քաղաքները բաղդատաբար հանդարտ էին այսօր, բայց յարձակումներ կատարուած են գիւղական շրջաններու մէջ եւ ուրիշ տուներ կրակի տրուած՝ Թէլ - Ավիվի հրէական գաղութին մէջ: Մինչեւ հիմա կրակի տրուած տուներուն թիւը 1000ի կը հասնի այդ գաղութին մէջ: Հրէական գործակալութիւնը կը հաստատէ թէ միայն Թէլ - Ավիվի մէջ սպաննուած են 16 Հրեաներ, իսկ վիրաւորուած՝ 70 հոգի:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Թէլ-Ավիվի քաղաքապետութիւնը կ'աշխատի լուծել 4000 փախստական Հրեաներու տեղաւորման խնդիրը: Ասոնք փախած են Եաֆայէն: Իսկ այս վերջին քաղաքին իշխանութիւնը ստիպուած է տեղաւորել հարիւրաւոր Արաբներ որոնք փախած են հրէական շրջաններէ: Մարզպանը Եաֆա գացած է, քննութիւն կատարելու համար:

Ցոյցերը կը շարունակուին արաբական գիւղերու մէջ, բրիտանական հոգատարութեան եւ հրէական ներգաղթին դէմ:

ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՐ ՉՈՐՍ ԹԵՒԵՐՈՎ

Եթովպական անձրեւներ փակած են ճամբաները

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ տեղատարափ անձրեւներ եւ փոթորիկներ կը խանգարեն Զօր. Կրացիանիի յառաջխաղացութիւնը, Հարարի ճակատին վրայ, դէպի Հարրար: Զափազանց դժուարացած է բանակաքերու եւ զրահապատ կառքերու երթեւեկը:

Բայց եւ այնպէս, Զօր. Կրացիանի կը շարունակէ յառաջխաղացութիւնը դէպի Հարար եւ Ճիճիգա: Ճամբան տակաւին երկար է դեռ, բայց իտալական բանակը վճռած է ջախջախիչ պետութեան մը մտնել այդ շրջանին մէջ համախմբուած Հապէշները եւ միանալ մարաջախտ Պատոլյիոյի բանակին, որ կը յառաջանայ հիւսիսէն: Ապրիլ 14էն ի վեր, երբ Իտալացիները հանդիպեցան թշնամի ստուարաթիւ ուժերու, կռուած են 85 մղոն: Զօր. Կրացիանիի զինուորները յառաջ կը խաղան չորս թեւերով, անարգել գրաւելով շատ մը կարեւոր դիրքեր: Զրոյց տարածուած էր թէ Զօր. Կրացիանի վիրաւորուած է, բայց անմիջապէս հերքուեցաւ: Կը հերքուի նաեւ հապէշ զօրավար Տամթուի սպաննութիւնը

*** Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա միշտ պատրաստ է բանակցելու եթովպական կառավարութեան հետ, եթէ այս վերջինը աւելի հաշտարար ընթացք բռնէ, մէկդի դնելով անընդունելի յաւակնութիւններ:

*** Հեռագրի մը համաձայն, կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան Ատտիս-Ապէպայէն 250 քիլոմեթր անդին, դէպի հիւսիս - արեւելք: Հապէշները կատաղօրէն կը դիմադրեն, յաճախ ետ մղելով իտալական զօրքը: Միեւնոյն ատեն Հապէշները սկսած են ուժանակով օդը հանել Շալա Մօտայի հուշակաւոր կիրճը, որ կը գտնուի մայրաքաղաքէն 200 քիլոմեթր անդին եւ ուրկէ կ'անցնի Տէսիէ-Ատտիս-Ապէպա ճամբան: Քանի մը հարիւր Հապէշներ կը ճգնին ուրիշ ճամբաներ ալ քանդել, հակառակ իտալական օդանաւերու կրակին: Իսկ գահաժառանգը զբաղած է մայրաքաղաքին պաշտպանութեամբ: Կայսրուհին նոր կոչ մը ուղղեց բովանդակ աշխարհի, ձայնասփիւռի միջոցաւ, օգնութիւն խնդրելով իր հայրենիքին փրկութեան համար:

Նէկիւսը Լոնտոն կը փոխադրէ իր գանձը

Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ Եթովպիոյ կայսրը Լոնտոն փոխադրած է իր հարստութեան մնացորդը, 35,000 ոսկի (երկու միլիոն 625,000 ֆրանք), իր զաւակներուն անունով:

Պատերազմը յայտարարուած ատեն Նէկիւսը եւ իր կինը մեծ հարստութիւններ ունէին: Հայլէ Սէլասիէ Մաքոնէն թագաւորէն ժառանգած էր մօտ երկու միլիոն անգլ. ոսկի, կայսրուհին ստացած էր մէկ միլիոնի օժիտ, որ յետոյ աւելցաւ իր հօրը մահէն վերջը: Թագադրութեան ատեն ալ Նէկիւսը ստացաւ Մենելիքի հարստութեան մէկ մասը: Այս հարստութիւնները, որոնց վրայ բարդուեր էին առեւտրական գործերէ դոյացած շահեր, հալեցան վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին: Իրազեկներ կը պատմեն թէ՝ կայսրը անվարան կը պարպէր իր անձնական սնտուկը, հրացաններ, գնդացիրներ եւ թնդանօթներ գնելու համար: Նոյնիսկ իր հարստութենէն հոգացած է շատ մը զինուորներու ծախքերը: Կայսրուհին ալ իր հարստութիւնը յատկացուցած էր պարէնաւորման ծախքերուն: Երկուքն ալ մեծ յոյսեր ունէին զինուորական յաղթանակի մասին, բայց պարտութիւնը չուշացաւ, եւ հիմա կը մտածեն իրենց զաւակներու ապագայի մասին: Կայսեր համար կ'ըսեն թէ կը նախընտրէ անձնասպան ըլլալ քան թէ իր թշնամիներուն ձեռքն իյնալ: Այս մտադրութեամբ, կ'աշխատի համոզել թագուհին որ չորս զաւակները առնէ եւ Անգլիա երթայ

Մէկ խօսքով, Նէկիւսը կործանած է, իսկ երկիրը շատոնց անանկացած: Այս պարագաները գիտնալով է որ Իտալացիները փութացուցին իրենց յառաջխաղացութիւնը

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Ֆրանսա նոր երեսփ. ժողով մը պիտի ընտրէ կիրակի օր, 26 ապրիլ:

Ձախակողմեան սկսած է արդէն, արտակարգ մոլեգնութեամբ:

Վկայ՝ թերթերը, թռուցիկները, պատի ազդերը եւ ժողովներն անհամար:

Միայն մէկ փողոցի մէջ հանդիպեցայ հետեւեալ յայտարարութեանց.

— Ժողովրդական Ճակատ՝ կը նշանակէ պատերազմ:

— «Ազգային Ճակատը» պատերազմի կ'առաջնորդէ ձեզ:

— Մոսկուայի գործակալները կ'ուզեն պատերազմի առաջնորդել Ֆրանսան, փրկելու համար խորհրդային իշխանութիւնը:

— Հանրապետութի՞ւն,— ոչ. կեցցէ՛ թագաւորը: Ան միայն կրնայ փրկել Ֆրանսան:

— Տեսէ՛ք մեր վիճակը, 19 միլիառ կը յատկացնեն զինուորական ծախսերու համար, իսկ միայն մէկ միլիառ՝ ժողովուրդին առողջապահութեան համար:

— Բազմաֆացիական պատերազմը ձեր դուռը հասած է. հայրենիքը վտանգի մէջ է, արթնցէ՛ք: (Լա Սոլիտարիտէ Ֆրանսէզ)

— Համայնավար կուսակցութիւնը երէկ անողոք պայքար կը մղէր վերսայլի դաշնագրին դէմ, այսօր կը պաշտպանէ զայն: Երէկ կը ծաղրէր, կ'անարգէր ռազմիկներն ու հանրապետական պահակները, այսօր կ'աղաղակէ.— «Ռազմիկները մեզի հետ են»: Երէկ... Այսօր: (Ժողովրդական Միութիւն):

— Ֆրանսան միայն էջեր կամ նաւթ՞ր ունի, զինքը ներկայացնելու համար Հիթլէրի կամ Մուսոլինիի դիմաց: (Լա Սոլիտարիթէ):

— Մենք, մայրեր եւ կիներ, մենք ալ մեր իրաւունքները կը պահանջենք:

Քառասուն երկիրներէ 20ը քաղաքական իրաւունքներ տուած են իրենց կիներուն, Ֆրանսուհին դեռ կը սպասէ 1789էն ի վեր

— Մենք, համայնավարներս, ձեռք կ'երկարենք քեզի, ազգային կամաւոր, ռամիկին ռազմիկ որ զաւակն ես Հրեղէն խաչ, որովհետեւ դուն զաւակն ես մեր ժողովուրդին:

Այս կիսկատար հատուածները բաւական չեն, ամբողջական գաղափար կազմելու համար պայքարին սաստկութեան մասին:

Դեռ պէտք է յիշել խորհրդանշական նշանները եւ գոյնզգոյն պաստառները, որ կցուած են այս յայտարարութեանց, ազդատախտակներու վրայ.

Իսկ ինչ որ տեղի կ'ունենայ ժողովներու մէջ, յաճախ յանգելով անկարգութեան եւ ծեծի.— միայն աներկայ երբ կրնան բացատրել:

Մէկ խօսքով, փոթորիկ մը բռնկած է ամբողջ Ֆրանսայի, ընտրելու համար իր 615 երեսփոխանները, ապրիլ 26ին եւ մայիս 3ին:

Մասնակից որ 4807 թեկնածուներ արձանագրուած են — անմասնակցութեան թիւ: (Միայն Սէնի մէջ՝ 1402 հոգի):

Զար լեզուներ կ'ըսեն թէ այս պայքարն ալ պիտի յանգի նոյն անելին,— բաղդատական մեծամասնութիւն մը դէպի ձախ, ինչպէս նախորդ ժողովին մէջ:

Ինչ որ ուշքի կը զարնէ այս պայքարին մէջ, կարմիրներու հայրենասիրական եռանդն է.

— Երէկ կ'ուզէին ի հիմանէ տապալել, զօրութեան եւ բարգաւաճ, ձեր բազուկը տանէք համայնավար կուսակցութեան:

Մինչդեռ, անդին, թրքոյ ազգայնական շաբաթաթերթ մը առէն մէկ թիւին մէջ կը ներկայացնէ «ժողովուրդի թշնամիները»— թիւ 1ը՝ Լէոն Պլում, թիւ 2ը՝ Լէոն Պլում, ամփոփելով անոնց «ցուցակ ծառայութեան»ը:

ՎԱՀԷ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի օր կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Տարտանէլի վերազինման մասին: Աշխատաւորական խմբակցութեան վարիչը տեղեկութիւններ խնդրած ըլլալով, արտաքին նախարար Պ. Իտըն յայտարարեց.

— Ապրիլ 11ին Ն. Վ. կառավարութիւնը Լոնտոնի թրքական դեսպանին միջոցաւ զեկոյց մը ստացաւ թրքական կառավարութենէն, որ կ'ըսէր թէ քաղաքական եւ զինուորական կացութեան մէջ յառաջ եկած փոփոխութեանց հետեւանքով, Նեղուցներու վերաբերեալ պայմանագրին (1923) 18րդ յօդուածը այլեւս չի կրնար ազդու երաշխաւորութիւն մը կազմել Թուրքիոյ ապահովութեան համար: Ուստի թրքական կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն կը յայտնէր բանակցելու շահակից պետութեանց հետ, նոր պայմանագրութիւն մը կնքելու համար անյապաղ: Ն. Վ. կառավարութիւնը պատասխանեց ապրիլ 16ին, յայտարարելով թէ պայմանագիրը կնքուած ըլլալով յանուն ամբողջ կայսրութեան, բրիտանական կառավարութիւնը պարտաւոր է խորհրդակցիլ գաղթավայրերեանց հետ, եր տեսակէտները մանրամասնօրէն պարզելէ առաջ: Ուրեմն, առ այժմ իր զեկուցումները վերապահելու հարկադրուած ըլլալով հանդերձ, բրիտանական կառավարութիւնը կ'ընդունի թէ բոլորովին օրինաւոր է թրքական կառավարութեան դիմումը՝ նոր բանակցութեանց մասին եւ կը կազմէ օգտակար ապացոյց մը Թուրքիոյ հաւատարմութեան՝ կնքուած դաշնագիրներու հանդէպ: (Ծափեր):

*** Ցուհաստան եւս յանձնեց իր պատասխանը, որ կը պաշտպանէ Թուրքիոյ տեսակէտը

Անգլիոյ հարցումները Գերմանիոյ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, հարցարան մը կը պատրաստէ, ուղղելու համար գերմանական կառավարութեան, յանուն Լոքառնոյի դաշնակիցներուն, ինչպէս որոշուած էր Ժընեւի մէջ: Այս առթիւ զրոյց կը շրջէր թէ Իտըն Պերլին պիտի երթայ, Հիթլէրի հետ խօսելու եւ Ֆրանսայի պահանջած լուսաբանութիւններն ստանալու համար, բայց հերքուեցաւ այդ լուրը: Հարցումներուն առաջինը պիտի ըլլայ.— Գերմանիա պատրա՞ստ է յարգելու ազատօրէն ստորագրուած դաշնագիրները, թէ պիտի շարունակէ ճանչնալ միայն իր կենսական շահերուն պահանջները: Երկրորդ հարցում.— Գերմանիա իրապէս կը տարակի՞ անհաւասարութենէ:

Ամէն անգամ որ Հիթլէր յանձնառութիւն մը կը դրժէ, Վերսայլի կամ Լոքառնոյի դաշինքէն, իբրեւ պատճառ կը ցուցնէ իր գերիշխանութեան դէմ հաստատուած կաշկանդումները: Լոքառնոցիները կ'ուզեն իմանալ թէ տակաւին կա՞ն այդպիսի կաշկանդումներ: Հարցումներ պիտի ուղղուին նաեւ Գերմանիոյ եւ իր դրացիներուն միջեւ ծրագրուած ոչ-յարձակման դաշինքներու եւ գաղթային իրաւունքներու մասին:

Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Հիթլէրի վերջնական լուսաբանութեանց: Այս առթիւ թերթերը գիտել կուտան թէ Գերմանիա կը շարունակէ զինել լարել Աւստրիոյ մէջ, որուն կացութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ այս միջոցին:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

ՓՈԽԵԼՈՒ Է ՃԱՄԲԱՆ

Երբ կը մղուիմ քանի մը խօսք ըսել ընկեր Արծրունիի, յօդուածներէս մէկու մասին գրածներուն չուրջ, չունիմ ոչ պնդումներ ընելու, ոչ ժխտումներ եւ ոչ ալ մտայնութիւն մը հիմնաւորելու ձգտում ճիշդ ասոր համար իսկ, պիտի խուսափիմ կուսակցական մարմիններու թելադրութիւն եւ նոյն իսկ հրահանգ տալու դերէն, ինչպէս ըրած էր ընկ. Արծրունի, հանդէպ Պանեօ-Քաչանի մարմնին:

Առանց մտնելու ընկ. Արծրունիի հիմնաւորումներու մանրամասն քննութեան մէջ,— կարելի է ըսել որ իրենց ամբողջութեան մէջ ճիշդ են: Բայց ինչ որ սխալ է եւ մղած է իր առաջադրութիւններէն սխալ եզրակացութիւն հանելու, այդ ալ իր մըտայնութիւնն է, դէպքերը եւ տեսակէտները տեսնելու եւ դատելու իր հոգեբանութիւնը: Առարկայ մը միշտ նոյն տեղէն դիտելով, միշտ նոյն ձեւով կը տեսնուի, տարբեր տեղէ դիտելով, տարբեր կը տեսնուի, առանց դադրելու նոյն առարկան ըլլալէ: Տեսողութեան խնդիր է, որ իր օրէնքը աւելի ճնշող կերպով կը պարտադրէ ընկերային երեւոյթներու մէջ, քան թէ բնական: Ընկ. Արծրունի կը յամառի մնալ միշտ նոյն փողոցին անկիւնը, քննելու համար իր բնակելիք տունը, առանց դառնալու տանը բոլորտիքը եւ մէջը: Այսպիսի նմանողութիւններով տեսակէտ մը պաշտպանելու կամ ջրելու ձեւը լաւ ու ճիշդ չէ, բայց միտքս պարզելու ուրիշ ձեւ չգտայ: Ընկ. Արծրունիի բերած փաստարկութիւնները, ի յառաջագունէ ընդունուած անքննելի տեսակէտ մը արժեւորելու ձգտող հանգամանքն ունին եւ ասոր համար իսկ համոզիչ չեն: Իրեն համար անրմբռնելի եւ անհասկնալի է Դաշնակցութիւնը առանց համայնավարութեան դէմ պայքարի: Իր դիրքին ու իր այս անխախտ համոզման իբրեւ արդարացում կը յայտնէ թէ չենք կրնար անցեալը ամէն ատեն չյիշել, իր յիշած պատմական դէպքերը միտքերու մէջ թարմ չպահել:

Իմ գրած յօդուածի նպատակն էր յայտնել ճիշդ այս մտայնութեան, մտածման այս ձեւին անօգուտ ըլլալը: Եթէ կ'ուզես առարկայական ըլլալ ու աննախապաշար, պիտի ընդունիս որ գործունէութեան եւ աշխատանքի ձեւը չի կրնար անխախտ ու քարացած մնալ, պիտի պատշաճի ժամանակին ու պայմաններուն, հետեւաբար տեւական վերաքննութեան առարկայ պիտի դառնայ: Միակ անվիճելի ընդունուած եւ որոշուածը նպատակը պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ անոր իրականացումը ապահովցնող միջոցները: Այս սկզբունքէն մեկնելով, Դաշնակցութեան հայրենիքի մասին ունեցած տեսակէտը վիճելի չի կրնար ըլլալ դաշնակցականի մը համար, բայց անոր գործադրութեան տանող ձեւերը միշտ քննելի են ու վերաքննելի, նոյն իսկ եթէ անոր արգելք հանդիսացող ուժերը չեն փոխած իրենց վերաբերումը: Ընկ. Արծրունին կ'ուզէ որ Դաշնակցութիւնը իր աշխատանքի ձեւը ճշդէ ու որոշէ, հետեւելով իր սկզբունքները չյաժող ուժերու բռնած դիրքին Որովհետեւ համայնավարները չեն ընդունիր միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը, մենք ալ պայքարի մէջ ենք համայնավարներուն հետ, նոյն տրամաբանութեամբ ուրեմն Դաշնակցութիւնը պայքարի մէջ պէտք է ըլլայ իրմէ դուրս գտնուող բոլոր ուժերուն հետ: Ա՞յս հոգեբանութեամբ եւ ա՞յս տրամաբանութեամբ կը տարուին հանրային քաղաքական աշխատանքները: Եթէ որ եւ է ուժի հետ գործակցելու անհրաժեշտ պայմանը անոր կողմէ քու հիմնական տեսակէտին ընդունումը պիտի ըլլայ, որ եւ է գործակցութիւն երկու տարբեր ուժերու մէջ կը դառնայ անհնար: Որովհետեւ սկիզբէն պայման դրած կ'ըլլաս որ ան նոյնանայ քեզի հետ ընդունելով քու սկզբունքներդ եւ գաղափարախօսութիւնդ: Մտածման այս ձեւը համայնավարներունը եղած է մինչեւ հիմա, զոր մենք կը դատապարտենք: Անոնք բսած են որ եւ է գործակցութեան առաջարկի իբրեւ պատասխան, որ լուծուի Դաշնակցութիւնը իրենց մէջ: Այս սխալը մենք չենք կրնար գործել, որովհետեւ գործելու դերին եւ ուժին մէջ չենք գտնուիր: Գործակցութեան մը հնարաւորութիւնը տեսնողներու միտքէն ոչ ձուլել կ'անցնի եւ ոչ ալ ձուլուիլ: Անոնք կը մտածեն անցնող 15 տարիներու կատարուած փորձին վրայ. ստացուած արդիւնքը կը չափեն ու կը գտնեն անբաւարար: Թէ մտքին թէ մարմնին հանգստին համար լաւ է չխռովել, փնտռտուքներ չկատարել, նոր փորձարկութիւններու չդիմել: Եթէ այս հանգստութիւնը չէ մեր նախասիրածը եւ չի կրնար ըլլալ իբրեւ յեղափոխական կազմակերպութիւն, պարտաւոր ենք թէ անցեալ եւ թէ ներկայ դէպքերուն մօտենալ տարբեր կողմով:

Երկու կազմակերպութիւններու տարակարծութիւններ՝ անւտկանորէն յիշել շուգելը չի նշանակեր անոնց ժխտումը, ոչ ալ իրար մօտեցնող խնդիրները երեւան հանելը կը նշանակէ տեսակէտի եւ համոզումի մէջ տկարացում: Ինքնամփոփումի պահեր կան ինչպէս անձերու եւ նոյնպէս ժողովուրդներու մէջ, ուր կիրքը, ատելութիւնը տեղի կուտան, դուռ բանալու համար աւելի բարձր ապրումներու: Ես կը գտնեմ որ նման պահ մը կ'ապրի այսօր մեր ժողովուրդը: Անոր չահերէն միայն առաջնորդուող կազմակերպութիւն մը ուրիշ բան չի կրնար մտածել եթէ ոչ օգտագործել այն բոլոր գործնական հնարաւորութիւնները որոնք կ'ուժեղցնեն ժողովուրդին դիմանալու եւ ապրելու կարողութիւնը: Խօսք չկայ եւ չի կրնար ըլլալ Դաշնակցութեան հիմնական տեսակէտի վերաքննութեան մասին, բայց ինչու ծածկել իրականութիւնը, — մեր մինչեւ հիմա գործածած միջոցներով ի՞նչ չափով յառաջ տարինք մեր դատը: Եթէ մեր ինքնարդարացումը հնարաւորութիւններու պակասին մէջ պիտի գտնենք, ինչո՞ւ այդ պակասը մեզ չպիտի մղէ մեր ուժերը գործածել ձեւով մը որ չգոհացնէ մեզ միայն ինքնախաբէութիւններով եւ անցեալին տուած սնափառութիւններով: Բաւական պէտք է սեպել ժխտողի եւ քննադատողի դերը, բացասական պայքարի ձեւն է այդ: Դրական եւ շինարար պայքարը աշխատանքն է միայն, նոյն իսկ արհամարհուած եւ պզտիկ նկատուած աշխատանքը, թուղթերու, նպատակ,ներգաղթի պէս ողորմելի սեպուած գործերն են որ գուցէ պիտի բանան աւելի մեծ ու շինարար գործունէութեան:

Սակայն անհրաժեշտ մթնոլորտը այս գործերով, փորձէ մտայնութիւնները փոխել, վարժութիւնը տալ իրարհասկացողութեան, ու պիտի տեսնես որ մնացածը ժամանակը ինքնաբերաբար պիտի կատարէ: Գործակցութեան այս փորձերով, ոչ ոք կը խլէ ճիշդ քննադատութեան իրաւունքը, ոչ մէկը կրնայ քեզ պարտադրել հրաժարիլ սկզբունքներէդ: Ի՞նչ մը նաս չփումներէ եւ գործակցութենէ: Այդ չփումները չե՞ն որ կրնան սորվեցնել նաեւ միջոցներ քու գաղափարախօսութիւնդ աւելի տարածելու եւ ժողովրդականացնելու նոյն իսկ հակառակորդ նկատուած շարքերու մէջ: Մերժելով իր էութեան մէջ յարաբերութիւններ պահելու եւ հնարաւոր եղած սահմանափակ նեղ հարցերու շուրջ գործակցութիւն ստեղծելու գաղափարը, ինչո՞ւ կ'ուզենք տկարացնել Դաշնակցութեան բարոյական կորովը եւ քաջութիւնը: Մեր հայրենիքին բռնագրաւուած հողերը ազատագրելու զգացումը եւ ժողովուրդին տոգորային գիտակցութիւնը այնքան թոյլ ու տըկա՞ր են որ տեղի տան անոնց հարկադրուած ուրիշ համոզումներու եւ ո՞վ բսաւ ի վերջոյ որ ուրիշի հետ գործակցիլ ուզելն ալ պայքարի ձեւերէն մէկը չէ:

Պայքարի գաղափարը կարծուածին չափ ալ բացասական վերաբերում ու-նենալ եւ «հակառ» ըլլալ ըսել չէ: Պայքարի լաւագոյն հասկացողութիւնը, որոշուած նպատակ մը իրականացնելու ճիգն է եւ ոչ թէ այս ինչ կամ այն ինչի դէմ ըլլալը: Պայքա՞ր չէ եւ բառին ամենալայն իմաստով Դաշնակցական պայքար, երբ աշխատիս Հայաստանիժողովուրդին թիւը չատցնել, երբ անոր շինարարութիւնը դարգացնես, երբ Հայաստանի եւ գաղութներու կապը աւելի մտերմացնես: Պայքա՞ր չէ երբ աշխատիս սա անյոյս ու անդէկ ժողովուրդին, հայ աշխատաւորութեան հոգեկան կորովը բարձր պահել, տնտեսական թշուառութիւնը մեղմել, երբ մթնոլորտը ստեղծես համերաշխութեան եւ փորձ մը կատարես վերջ դնելու ծնամէջ եւ անմիտ վէճերու: Ինչո՞ւ չհետեւիլ պայքարի այս ճամբուն, փոխանակ այն ուրիշին ուրկէ շատ է քալած եւ յոգնած այս ժողովուրդը

Այո, ուզելու խնդիր է միտքերը պատրաստել այս երկու ճամբաներէն մէկուն կամ միւսին ի նպաստ: Ընկեր Արծրունիին համար լաւագոյն ճամբան երկրորդն է ու իր բոլոր մէջբերումները շատ ճիշդ ու տրամաբանական ձեւով կը դիւրացնեն ընտրութիւնը: Բայց նոյնքան ճիշդ ու տրամաբանական ձեւով կրնաս մտայնութիւնները պատրաստել միւս ճամբու ընտրութեան համար: Ասոր համար պէտք է փոխել դիտողի դիրքը, պէտք է լըռութեամբ անցնիս իրարմէ զատող տարակարծութիւններու վրայէն ու երեւան հանես միացնող գիծերը եւ տեսակէտները:

Նոր ճամբու մը հետեւելու է որ հասցնէ նոյն նպատակին:

Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԽՄԲ — Պիտի արտայայտուինք երկու աշխատակիցներու այս բանավէճի մասին.

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կրթութիւնը նկատուած է կեանքի պայքարի համար անհրաժեշտ ազդակ մը: Ամէն երկիր պարտաւորիչ ըրած է նախնական կրթութիւնը: Ֆրանսայի 65.500 նախակրթարանները կը յաճախեն երեք միլիոն աշակերտներ, Անցեալ տարուան վիճակագրութեան համաձայն լիսէներն ունին 120.000 մանչ եւ 55.000 աղջիկ աշակերտ:

Ասոնց կողքին կը գտնուին բարձրագոյն նախակրթարանները, որոնց նպատակն է աւելի զարգացում եւ աւելի գործնական կրթութիւն տալ: Սակայն տեսնելով որ ասոնք ալ անբաւական են, կը հիմնուին արհեստից վարժարանները:

Գործնական վարժարանները, նախապէս անհատական ձեռնարկներ էին երկաթուղիներու ընկերութիւններու, առեւտրական սենեակներու կողմէ, որոնք դարձան պետ-հաստատութիւններ: Այսօր 170.000 աշակերտներ կը յաճախեն արհեստից վարժարանները (ելեկտրականութիւն, դերձակութիւն, կառագործութիւն եւն.) առեւտրական եւ ճարտարարուեստի դպրոցները: Քոնտորսէ կը փափաքէր որ «ուսուցումը աւելցնէ ընդհանուր քաղաքացիներու կարողութիւնները եւ դիւրակեցութիւնը»: Միւս կողմէ միշտ աւելի պէտք կայ գործաւորի, վարպետի, քան թէ մտաւոր աշխատողի:

Ազատական ասպարէզները լեցուն են ամէն կողմ: Իտալիոյ մէջ 15.000 ճարտարապետներ կը հաշուէին 1928ին որոնցմէ 11.000ը գործ չունէր: Համալսարականներու թոշակները աւելի քիչ են արհեստաւորներու ամսական չահերէն: Բարձրագոյն վարժարանոցէ ընթացաւարտ ուսուցիչ մը պիտի ստանայ — Ֆրանսայի մէջ — 22.000 Ֆր. տարեթոշակ, յիսուն տարեկանին 37.000ի բարձրացած պիտի ըլլայ: Գետական ուսուցիչները առանց agrégé-ի աստիճանին 25 տարիներ աշխատելէ ետք պիտի ստանան 25.000 Ֆր. տարեթոշակ: Մինչդեռ բանուոր կազմարարագործ մը նուազագոյն կը ստանայ 17.700, առաւելագոյն 41.000 Ֆր.:

Ամերիկայի մէջ մտաւոր աշխատողներ կը չահին հազիւ 6 տոլար օրական, մինչդեռ որմնադիր մը 16 տոլար օրավարձ կը ստանայ: «Էջօլ է լա վի» թերթը յիշատակած էր անցեալ տարի հետեւեալ պարագան: Հարուստ Ֆըրանսացի մը խոհարարուհի մը եւ ուսուցչուհի մը կը փնտռէ թերթին միջոցաւ, 60 դիմում կ'ըլլայ ուսուցչութեան համար ամսական 250 Ֆր.-ով եւ մէկ հատ խոհարարուհի չի գտներ 500 Ֆր. վարձքով:

Ասով մէկտեղ ազատական արուեստներու հետեւողներուն թիւը կ'աւելնայ: 1914ին Ֆրանսայի մէջ դեղագործութեան ուսանողներու թիւն էր 1468, մինչդեռ 1925ին 2950: 1913ին 8247 բժշկութեան հետեւող ուսանողներ կային, 1927ին 16.196:

Անցեալ տարի Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենար հետեւեալ տառմը: Բժիշկի մը բժիշկ եւ փաստաբան զաւակները յաճախորդ չունենալով կ'որոշեն կառուած մը բանեցնել: Համալսարանական հմտութիւնը բաւական չէ գործնական յաջողութեան համար: Գործը կը կաղայ, կռիւը կը սկսի եւ եղբօրը երիտասարդ կինը կը սպաննէ տագրը:

Աղքատիկ ընտանիքներ իրենց զաւակները կը ղրկեն արհեստից դպրոցներ, պարտաւորիչ կրթութենէ ետք: Վերսայլի թաղապետութիւնը տարրական նախակրթարանի չրջանաւարտներուն թոշակներ յատկացուցեր էր բարձրագոյն նախակրթարաններու համար: Ոչ մէկ տղայ կը ներկայանայ: Քննութիւնը ցոյց կուտայ որ շատերը նախընտրած են յաճախել Փարիզի Փրէրներու Սէն Նիքոլա արհեստից հաստատութիւնը:

Կրթական եւ ընկերային կարեւոր հարց մըն է նաեւ արհեստի ընտրութիւնը, որուն «արհեստի արեւելուած» անունը կուտան: Դպրոցաւարտ տղան ո՞ր արհեստին դիմելու է, ո՞րուն մէջ յարմարութիւններ ունի: Ամէն արհեստ ֆիզիքական եւ մտային որոշ յարմարութիւններ կը պահանջէ: Ամէն աշխատաւոր ընտրելու է այն արհեստը, որուն բնախօսահոգեկան յարմարութիւններ ունի: Աշխատաւորին եւ աշխատութեան մէջ կատարեալ ներդաշնակութիւն ըլլալու է, այն ատեն միայն աշխատանքին գիտական կազմակերպութիւն արուած կ'ըլլայ եւ հետեւաբար առաւելագոյն արդիւնքը կը ստացուի նուազագոյն ճիգով: Այսպէս անհատը առաւելագոյն չափով օգտակար պիտի ըլլայ իրեն եւ ընկերութեան:

Շատ մը երկիրներ մասնաւոր գրասենեակներ ունին այս նպատակով: Հռոմի մէջ թաղապետութիւնը, Միլանի մէջ Ումանիթարիա արհեստից վարժարանը, մասնաւոր քննութիւններէ յետոյ կ'արժանագրեն: Արժանագրելէ առաջ տղուն կը հարցնեն իր նախասիրութիւնները եւ ծնողքին թէ ինչու տղան այս արհեստին դնել կ'ուզեն: Ծնողքին ընտրութիւնները յաճախ տնտեսական հիմեր ունին: Ետքը բժշկական քննութենէ մը կ'անցնի արժանագրուող տղան: Տարուան ընթացքին կը քննեն տղուն հոգեբանական կարողութիւնները, յիշողութիւնը, ուշադրութիւնը, դիտելու կարողութիւնը, երեւակայութիւնը, համբերութիւնը, թելադրականութիւնը: Աշխատութեան պահերուն կ'արձանագրեն զանազան վարժութիւններու համար գործածած ժամանակը, գործին հանդէպ ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը, կ'առնեն յոգնութեան աստիճանը, կը նշանակեն զգայարաններու վիճակը, նոյն իսկ ձեռքերուն քրտնիլը կամ ոչ, կատարած աւելորդ շարժումները:

1923ին Գերմանիոյ մէջ կային 592 գրասենեակներ արհեստներու ընտրութեան համար դիմող պատանիները քննելու համար եւ նոյն տարին քննած էին 200.000 տղաք: Զուիցերիոյ ամէն նահանգ ունի նոյնպէս գրասենեակ մը: Անգլիա, Մ. Նահանգներ, Պէլճիքա եւ զանազան կեդրոններու մէջ նոյնպէս հաստատած են պաշտօնատուներ: Ֆրանսայի մէջ կան 75 գրասենեակներ եւ 1925ին քննած են 30 000 տղաք: Կազմուած են նաեւ երկու հաբիւր արհեստներու պահանջած հոգեբնախօսական յատկանիշները: Սերտ յարաբերութիւն հաստատուած է դպրոցին, գործատուներու եւ աշխատաւոր միութիւններու միջեւ՝ օժանդակելու համար արհեստի նոր մտնող պատանիին:

Իտալացի կենսաբան մը Փենոտ Ճենովայի մէջ հիմնած է հաստատութիւն մը, ուսումնասիրելու համար մարդկային կենսաբանական տիպարները: Այս հաստատութիւնը մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ արհեստներու ընտրութեան համար կատարուած հոգեբանական քննութիւններուն:

Զկարծուի որ այս նախաձեռնութիւնները պետական են ամբողջովին. Արհեստակցական միութիւններ հիմնած են դպրոցները, պետութիւնը լոկ օժանդակած է միայն: Նոյնն է նաեւ արհեստից վարժարաններու համար:

Իտալիոյ Միլան քաղաքին մէջ արհեստից վարժարան բացած է արհեստակցական միութիւնը չուրջ 100 տարի առաջ: Այսօր բազմաթիւ միութիւններ դպրոցներ ունին կամ կ'օժանդակեն մէկուն կամ միւսին: Իտալիոյ յառաջդիմութիւնը արհեստից վարժարաններու շնորհիւ է: Միայն Հռոմ քաղաքին մէջ 227.704 արհեստաւորներ կան: Անոնց ընդհանուր ... ութիւնը 1924—28 կազմեց դպրոցներու վիճակագրութիւնը, ... դանոնք իրենց նպատակին համեմատ գիտական դործիքներ հայթայթեց, շարժուն թանգարան մը տրամադրեց, գրադարան մը կազմեց: Արհեստից վարժարաններու թիւը կը հասնի ... քաղաքին մէջ 30ի, գաւառին մէջ 57ի: Քաղաքին դպրոցներն ունին 10.000 աշակերտներ եւ չորս ու կէս միլիոն լիրէթ ծախք, գաւառինները 6415 աշակերտ եւ 975 000 լիրէթ: Այս ամէնը արհեստաւորներու խանութ... դաղբութիւններով կը հոգացուին: Երբ 1929ին արհեստակցական կրթութիւնն ալ պետականացաւ, անցեալ տարի դպրոցներուն եւ աշակերտներու թիւն աւելցաւ՝ 67 վարժարան 23.830 աշակերտներով: Անոնցմէ դուրս են պետական տարրական նախակրթարանները եւ թաղապետութեան 17 գիշերային վարժարանները մանչերու եւ 17 աղջիկներու համար, Ումանիթարիա միութեան ընդարձակ վարժարաններու մէջ կը սորվեցնեն փայտի, երկաթի աշխատութիւն, ոսկերչութիւն, մեքենագործութիւն, դերձակութիւն, ժամագործութիւն, գորգագործութիւն, գուլպա եւ ֆանելա եւ գլխարկ պատրաստել, ձեռագործութիւն, առանին տնտեսութիւն, զովացուցիչներ պատրաստել ու հիւանդապահութիւն:

Կան տակաւին պետական վարժարաններ՝ վարժութեան դպրոցներ 2-3 տարուան դասընթացքով ... գործաւորներ, ճարտարարուեստի համար վարպետներ, փոքր կալուածներու համար վարպետ երկրագործներ, օգնական հաշուակալներ պատրաստելու համար: Ամէնքն ալ ունին կրթական որոշ նպատակներ՝ գիտական ... ուսում տալ գործնական ուսուցմամբ ... մանաւանդ օժանդակել այն անհատին որ աւելի վեր ելլելու կարելիութիւն ունի:

Անհրաժեշտ նկատուած է զուգակցել խոճալները: Իրականութիւնը առանց խոճալի նիւթականի մէջ մնայ, խոճալն առանց իրականութեան [illegible] մը կը դառնայ: Միայն իրականութեամբ վրաղողը նիւթապաշտ կը դառնայ, միայն խոճալով անհատ կեանքէն ու ընկերութենէն դժգոհ կը մնայ, որովհետեւ անձնական իրականութիւններու չի կրնար ... Անհատին ապրուստը հոգալու միջոցին հետ դպրոցը կը ջանայ ընկերութեան օգտակար ընել զայն ու ազգային խոճալին միայն ծառայեցնել: Դպրոցին նպատակը հետեւաբար դարձած է ընկերային եւ բարոյական: Ցեա աշխատութեան մէջ ...

ՀԻՆԵՐԷՆ ՄԻԿԸ ՆԻՍ

Թիֆլիսում, Նփրեմի հետ միանում են Աբրահամ Դաղէթցուն: Անվախ, խիզախ եւ արագաշարժ, մահուան աչքերի մէջ անվեհեր նայող այս Աբրահամը լինում է Ցովսէփի եւ Նփրեմի զէնքի առաջին ուսուցիչը: Այդ օրերին է ահա, որ հանդիպում են Ցակոբ «Զարկուադզին», սա էլ իր կարգին այս երիտասարդներին ներկայացնում է Սարգիս Կուկունեանին, որ Պետերբուրգի համալսարանի ուսանող էր եւ եկել էր արշաւախումբ կազմելու՝ Տաճկաստան անցնելու համար:

Իրենց զէնքերը Թիֆլիսում Կուկունեանին յանձնելով, տղաները մեկնում են նախ Ալեքսանդրապոլ, ապա այնտեղից Սարիղամիշ, մինչեւ որ Կուկունեանը գար եւ կ'ուղեւորուէին դէպի «աւետեաց երկիր»:

Կուկունեանի արշաւանքը ուշանում է, իսկ տղաների համբերութիւնը օրը օրին հատնում: Զգեստան պատճառը համարւում է Սարկաւագը, որ եւ տուժում է իր կեանքով: Մինչ այդ Դաղէթցի Աբրահամը զոհ է գնում, ցարական ոստիկաններից հետապնդուելով եւ սպաննուելով.

Վերջապէս խումբը պատրաստւում է արշաւելու: 120—150 հոգու չափ՝ տարբեր վայրերից՝ Տաճկաստանից, Կովկասից եւ Իրանից հաւաքուած մի բազմութիւն, բոլորին, սակայն, միացնում էր մի ընդհանուր գաղափար՝ տաճկահայ եղբայրների ազատագրումը տաճիկ բռնակալութիւնից. Այդ բազմութեան մէջ էին յետագայում յեղափոխական ականաւոր դէմքեր դարձած Ստեփան Ստեփանեան (Բալաջան), Թուրքէն Դերձակեան, Արշակ Գափաֆեան (Քեռի), Նփրեմ Աստիբէկեան (պարսկական յեղափոխութեան հերոսը), Կայծակ Առաքել եւն.:

Խումբը Զուրուքի ուղղութեամբ շարժւում է դէպի Տաճկաստան: Խումբին հանդիպած քիւրտ ու տաճիկ խողխողւում են վրէժի ծարաւով լեցուած արշաւողների կողմից:

Մի գիշեր Ֆախր Բէգիի մօտ մնալուց յետոյ՝ խումբը շարժւում է դէպի Արաքսի ափը, Կաղզուանի մօտ: Բայց անցորդ Քիւրտեր արդէն լուր էին տարել Կաղզուանի գաւառապետին: Խումբը զէնքերը վար դրած հանգստանում էր հայկական Խաթ գիւղի այգիներում, երբ յանկարծ կոզակները շրջապատում են, մի երկու հոգի սպաննում են, իսկ մեծ մասը բռնում տանում են Կաղզուանի բանտը, 1890ի սեպտ. 26ին:

Կաղզուանում նախնական քննութեան ենթարկելուց յետոյ, տղաներին տանում են Կարս եւ փակում Ղարադաղի բանտում:

Այստեղ Սարգիս Կուկունեանը դառնում է Ցովսէփի եւ Նփրեմի ուսուցիչը՝ Հայոց լեզու, թուաբանութիւն, քերականութիւն եւ Հայոց պատմութիւն աւանդելով:

Բանտարկութիւնից աւելի քան երկու տարի անց՝ տեղի է ունենում Կուկունեան արշաւախումբի դատավարութիւնը: Խումբը ամբաստանւում է 60 մարդու սպանութեամբ:

Պարզ էր, որ ցարական հարդարադատութիւնը գործը զարդաչինել էր՝ ուրիշ սպանութիւններ ժերոնց վերագրելով, որպէսզի դատը տպաւորիչ դառնայ եւ խրատ լինի ուրիշներին: Դատի ժամանակ յայտարարւում է նաեւ թէ խումբը պատկանում է մի ծածուկ կուսակցութեան որի կարգադրութիւններին հակառակ է գործել:

Ապա դատարանը խմբի 25 անդամներին դատապարտում է տաժանակիր աքսորի:

Ցովսէփ Մովսիսեանն ստանում է երկրորդ կարգի պատիժ՝ դատապարտուելով տասներհինգամեայ տաժանակիր աշխատանքի հեռաւոր Սախալին կղզում: Սարգիս Կուկունեանը՝ առաջին կարգի պատիժ՝ 20ամեայ տաժանակիր աշխատանքի, մինչդեռ Նփրեմը՝ անչափահասութեան պատճառով 8 տարուան: Թէեւ Ցովսէփն էլ բանտարկուելու պահին անչափահաս էր (20 տարեկան), բայց իր մօտ եղած անցագրի մէջ, որ ուրիշ մէկին էր պատկանում (Արգամ Պետրոսեան) տարիքը աւելի էր ցոյց տրուած:

Կարսից դատապարտուածներին ոտքով եւ շղթայի զարկած քշում են Թիֆլիս: Այստեղ Սարգիս Կուկունեանն ու Բալաջանը չլիջելով վերաքննութեան դիմում անել, միւսներից վեց ամիս առաջ քշւում են Սախալին Ցովսէփի եւ միւսների դիմումները մերժւում են, ուստի սրանց էլ քշում են Խարկով, այնտեղից Նովորոսիսկ, ուր նաւ նստեցնելով Սեւ, Միջերկրական եւ Կարմիր ծովերով, ապա Հնդկական ովկիանոսով տանում են Վլադիվոստոկ, այնտեղից էլ Սախալին կղզին:

Սախալինում երկար չեն մնում Ցովսէփն ու Նփրեմը: Հակառակ միւս ընկերների յորդորներին՝ նրանք որոշում են փախչել եւ միանալով երեք փորձառու աքսորականների, չնչին պաշարով եւ մէկ հատ հրացանով փախչում են, կուսական անտառների ճամբան բռնելով, մոլորւում են, օ-բեր ու շաբաթներ քաղցում, հիւծւում ապա յաջողում են մարդաբնակ վայրի մօտենալ եւ մի քիչ պաշար գնել, յետոյ մի լաստ են շինում եւ հասնում Օխոտեան ծով: Լաստով բաց ծով են ելլում եւ ահաւոր փոթորիկի բռնւում, ապա մի կերպ հասնում են կիսավայրենի գիլեաքների բնակութեան վայրը, ուր կերակրւում են հում ձուկով: Գիլեաքները սխալ ճամբայ են ցոյց տալիս փախստականներին, որպէսզի մոլորուեն անտառներում եւ քաղցից մեռնեն:

Ահաւոր տառապանքների է ենթարկւում խումբը՝ կուսական անտառներում մոլորուած ու քաղցած: Այստեղ է ահա, որ Նփրեմը հանդէս է գալիս իբր վճռականութեան եւ ղեկավարող ոգու մարմնացում եւ իր հզօր կամքով փրկում է ռոմանտիկ խումբը՝ Նրէն գիլեաքների բնակութեան հասցնելով:

Վերջապէս յաջողում են ... Ամուր գետի բերանը, որտեղից ... թափառաշրջիկների նաւակով ... նում են Սիպիր՝ մի քանի ... քիլոմեթր կտրելով: Ապա Ցովսէփ ու Նփրեմը միասին ահագին ճամբայ կտրում են ոտքով: Վերխնեուտինսկում նորէն բանտարկւում են եւ ... զարկւում՝ կասկածի ենթարկուելով: Բայց Ցովսէփի պարսկահպատակութիւնը փրկում է երկուսին էլ եւ Կարսի բանտից Ցովսէփը ... լինում Թաւրիզ, իր եղբօրը՝ ... յել Մովսիսեանին, որ իրեն եւ Նփրեմի համար պարսկական անցագիր ... կէ: Սիպիրի բանտից գրած ... նական նամակով հաւկանում ... պէտք է Թաւրիզում հաստատել ... ւի պարսկահպատակ լինելը ... տել բանտարկեալներին:

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅՈՒՍԱՌ»

թիւններն իսկ քաղաքական միութիւն մը կազմելու կը ձգտին։ Միացած ի-րարու աշխատութենէն հող գրաւանքի մէջ՝ աշխատաւոր եւ եւ մշակոյթի մէջ՝ աշխատաւոր եւ պաշտօնեայ հետզհետէ քաղաքայէս կը միանան հայրենակցին հետ, երկրին հետ, պետութեան հետ։ Ազգ մը այն ատեն ուժեղ կ'ըլլայ, երբ բաղկացուցիչ անհատները ազգային գիտակցութիւն մը ունին, երբ քաղաքական միութիւն մը կայ մտքի եւ բազուկի աշխատաւորներու միջեւ, երբ կարելի է հաշտեցնել անհատականութիւնը հաւաքականութեան հետ, անձնական երջանկութիւնը՝ ազգային շահուն հետ։

ՀԵԹՈՒՄ

«ՓՈՐԹՈՒՔԱԼ ՅՈՒՍՈՒՖ ԷՖԷՆՏԻ»

Նեղոսի վաճառորդներ, Եգիպտոսի քաղաքներէն սկսեալ մինչեւ գիւղերը, «Փորթուքալ Յուսուֆ էֆէնտի», «Յուսուֆ էֆէնտի», «Յուսուֆի» (Յուսուֆեան), գիչ աղաղակներով կ'աղմկեն հրապարակը, ամէնուս ծանօթ նարինջը ծախելու համար։

Եգիպտոսի Երկրագործական Արքայական Ընկերութեան կողմէ սարքուած Երկրագործական եւ Ճարտարարուեստային ազգային ցուցահանդէսին առթիւ, ծանօթ մասնագէտ, Տքթ. Մէհմէտ Ապտէլ Մէլամ մանտարինի պատմականը կ'ընէ «Ալ Ահրամ» օրաթերթի մէջ։

Այդ պատմութենէն կը տեղեկանանք թէ մանտարինը Եգիպտոս մտցուցած է Թագաւորի Յուսուֆեան էֆէնտի եւ իր անունով մկրտուած է այդ պատուական պտուղը։

Եգիպտոսի արքայական ներկայ հարստութեան հիմնադիր՝ Մեծն Մոհամէտ Ալի, ուրիշներու կարգին հայազգի Յուսուֆեանն ալ Ֆրանսայի Կրինեօնի երկրագործական վարժարանը կը ղրկէ, երկրագործութիւն ուսանելու համար։ Յուսուֆեան, ըստ Հայկէ պատմագէտ ոդբ. Նազուպ Աբթին փաշայի, 1830ին, եւ ըստ պատմագէտ Իլեան Օմար Թոսունի, 1832ին կը վերադառնայ Եգիպտոս եւ Մ. Ալիի ծառայութեան մէջ մտնելով, նախ Նապարթօյի եւ յետոյ Շուպրայի երկրագործական վարժարաններու տնօրէն կ'անուանուի եւ յետագային ալ Մ. Ալիի պարտէզներուն տեսչութեան կը կոչուի։ Յուսուֆեան՝ Յուսուֆ պէյ Հէքիքեանին փեսան էր։ Այս վերջինն ալ, Մ. Ալիի միջոցաւ Անգլիոյ մէջ երկրաչափութիւն ուսանելէ ետքը, 1835ին, Աղեքսանդրիոյ երկրաչափական վարժարանին տնօրէն կարգուած է։

Յուսուֆեան՝ Ֆրանսայի մէջ ուսումը կատարելագործելէ ետքը, երբ Եգիպտոս կը վերադառնար, առողջապահական եւ փոթորիկի պատճառով, գինքը փոխադրող նաւը կ'ապաստանի Մալթա կղզին։ Կղզիին մէջ մշակուած նարնջազգիներու մէջէն մանտարինը կը գրաւէ իր ուշադրութիւնը։ Մանտարինի տունկերէն մի քանի հատ գնելով կը բերէ Եգիպտոս եւ Մ. Ալիի արտօնութեամբ զանոնք կը տնկէ իր Շուպրայի արքայական պարտէզին մէջ։ Եգիպտոսի հողային եւ կլիմայական չքնաղ պայմաններու շնորհիւ, մանտարինի տունկը շուտով կ'աճի, կ'ուռճանայ եւ իրմէ կը կազմուին ընդարձակ պաղաբաններ։ Այսպէս, Եգիպտոսի երախտագէտ ժողովուրդը «Յուսուֆեան» կը մկրտէ անձնային եւ տնտեսական տեսակէտով մեծ արժէք ունեցող այս յարգի պտուղը։

Դժբախտ Յուսուֆեան երկար չի կրնար վայելել իր հնարամտութեան արդիւնքը։ 1849ին Պոլիս մեկնած ատեն, չոգենաւը ընկղմելով ինքն ալ ծովամոյն կ'ըլլայ։

Ահա լման մէկ դար ետքը Յուսուֆեան կը փառաւորուի, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ Պղատոն, լաւագոյն ծառայութիւնը հայրենիքին՝ ծառայելն է երկրագործութեան։

ՍԻՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Զ. Ո. Միութիւնը աւանդական նախաձեռնողութեամբ կը տօնէ Ապրիլ Տասնըմէկը և կ'ոգեկոչէ ազգային Նահատակները, ամէն տարի առանց թերացումի, Փարիզի թէ գաւառներու ինչպէս եւ արտասահմանի մէջ։

Փարիզի մէջ տրուած հանդէսը, կարելի է ըսել, ամէնէն գեղեցիկն է եւ տպաւորիչը հայ գաղութին կազմակերպած հանդէսներէն։

Այս տարի, Ապրիլի սկիզբը, Զ. Ո. Միութեան վարչութիւնը հազարներով թռուցիկներ ցրուած էր հանդէսներու եւ զանազան հաւաքոյթներու մէջ, իրապէս ժողովրդային արտայայտութիւն մը տալու համար յիշատակի հանդէսին։ Զ. Ո. Միութիւնը կ'ըսէր իր թռուցիկներուն մէջ.— «Ազգերու քաղաքական աշխուժութեան այս շրջանին՝ երբ սովորական դարձած են այլ եւս հարիւր հազարներով հաւաքուիլ եւ լսել ազգային ճակատագիրը չահագրգռող ճառեր, երբ բազմութիւններու այս ցուցադրութիւնը կէտ մը դարձած է արտասանուած խօսքերու համար, կը հրաւիրենք մենք եւս, քեզ, հայ ժողովուրդ, խուռներամ հաւաքուիլ այն սրահին մէջ, ուր պիտի խօսին քու մեռելներուդ ոգիները, ուր մեռելներն են որ պիտի բանաձեւեն իրենց հանգամանքը ողջերուն բերնով։ Յուսահատ ըլլալ, բազմամբո՞խ, հազարներո՞վ պէտք է հաւաքուիս, հայ ժողովուրդ, որպէսզի թշնամիդ տեսնէ թէ դատ մը կայ որ լուծուած չէ տակաւին»։

Թռուցիկը կ'աւելցնէր նոյնպէս որ Զ. Ո. Միութիւնը, հայ գինուորական եւ սկաուտական կազմակերպութեանց հետ խմբովին, թափօր կազմած պիտի երթայ ծաղկեպսակ մը դնելու Անծանօթ Զինուորին վրայ, յանուն հայ ժողովուրդին նահատակներուն։

Եւ անցեալ կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Զ. Ո. Միութեան, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտական Միութեան անդամները հաւաքուեցան Մեթրօ Ժորժ Բերանի, — անոնց միացած էր նաեւ մաս մը ժողովուրդ։

Ոստիկանական վերատեսչութենէն արտօնութիւն առնուած ըլլալով նախապէս, թափօրին ընկերակցելու համար ղրկուած էին 5—6 սիքլիսթ ոստիկաններ քոմիսէրի մը առաջնորդութեամբ։ Քոմիսէրը կարծելով թէ հակայ թափօր մը պիտի կազմուի, կը հարցնէր թէ թափօրը կ'ուզէ՞ք պողոտային կեդրոնէ՞ն տանիլ։ Բայց ի՞նչպէս կարելի էր համարձակիլ այդ լայնատարած, փառաւոր պողոտան ելլել փոքրիկ բազմութեամբ մը,— մեր երիտասարդութիւնը եկած չէր խմբովին, խռնամբոխ. Շատեր, այդ պահուն, կամ կը խաղային՝ գիշերուան պարէն քնատ, կամ սրճարան գացած՝ պլիթի խաղընկեր կը փնտռէին։

Թափօրը, ուրեմն, հետեւեցաւ համարակաց ճամբուն, առջեւէն Զ. Ո. Միութեան փառահեղ դրօշը, յետոյ սկաուտական եւ կամաւորական Միութեանց դրօշները եւ գեղեցիկ ծաղկեպսակը։ Ցանուն Կամաւորներու Միութեան՝ Գնդ. Բաղտասարեան իր ընկերներով, յանուն սկաուտական Միութեան՝ Վ. Անդրէասեան իր ընկերներով եւ խմբապետներով։

Թափօրը իր պարտականութիւնը կատարելէ վերջ ցրուեցաւ։

Իրիկուան սգահանդէսը բացուեցաւ Գավոյի պերճ սրահին մէջ։ Սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ, որուն մէջ չփնտռէ՛ք սակայն կղերապահպանողական դասակարգը.(և արդէն ինչո՞ւ գա՛յ,ի՞նչը կը հրաւիրէր զինք, ազգ. սգահանդէսի մը մէջ ի՞նչ գործ ունի լըվալթըէեան հայրենասիրութիւնը)։

Սկաուտներու խումբ մը բեմ բարձրացաւ, առաջնորդութեամբ Գ. Վ. Անդրէասեանի։ Մասնաւոր արարողութեամբ պարզուեցաւ հայկական դրօշը, պատուի կեցաւ խումբը, յետոյ բեմը մնաց զարդարուած՝ դրօշակիր երեք սկաուտներով։

Օրուան նախագահը, Գ. Հմայեակ Յոսրովեան, որ ծանօթ է հայկական վրէժխնդրութեան (Թոքլաքեանի դատին) բերած իր ճարտասանութեամբ, բացաւ հանդէսը, նախ խօսեցաւ ֆրանսերէն ճառ մը օտար հիւրերուն համար, պարզելով հայկական քաղաքակրթութեան դերը եւ պարսկական եւ բիւզանդական քաղաքակրթութեանց հետ յարաբերութիւնը, յետոյ նկուտ թուրք տարրին նախանձն ու թշնամութիւնը, ջարդերը, եւրոպական պետութեանց խոստումներն ու դրժումները։ Յետոյ հայերէն գեղեցիկ ճառով մը ոգեկոչեց մեծ նահատակները, եւ հրաւիրեց հայ ժողովուրդը, որ համերաշխութիւն ցոյց տայ, կազմակերպուի, տոկալու եւ ապրելու համար համաձայն իր քաղաքակրթութեան ներշնչումներուն։

Երկրորդ բանախօսն էր Գ. Արշաւիր Ծանէտանեան, որ խօսելով յանուն Զ. Ո. Միութեան՝ պարզեց թէ ինչու կապուած ենք այս Օրուան յիշատակին, ինչու կը տօնենք զայն եւ այս առթիւ փառաւորապէս լուաց անոնք որ աւանդաբար կը բացակային՝ առանց մոռնալու իրենց ներկայութիւնը տանիլ եկեղեցականներու քղանցքին ետեւ կամ միւռոնօրհնէքի նման տօներու։

Երրորդ բանախօսն էր Գ. Խորէն Գարբիկեան, որ ներկայացուց կատարուած մեծ ոճիրը, նկարագրեց աւերակ ու լքուած հայրենիքը, յետոյ քրքրեց պատմութիւնը, վերլուծման ենթարկեց այն պարագաները եւ վարիչներու գործերը, որոնք կապուած են մեր ժամանակակից պատմութեան եղերական օրերուն, եւ յարգանքի հրաւիրեց հայ ժողովուրդը հանդէպ նահատակներուն։

Գեղարուեստական բաժինը պատրաստուած էր մասնաւոր խնամքով մը։ Ընկերակցութեամբ մեծ երգեհոնին, քառեակ մը որ կը բաղկանար երեք օրիորդներէ, Նելլի Կօթէէ, Ֆըրիտ, Բլէման եւ Գ. Ժոզէֆ Ժիլէ, նուագեց Պէթհովէնի մահերգը։ Գ. Ժոզէֆ Ժիլ երգեհոնով առանձին նուագեց Շուպէրթի Ցայգանուագը։ Երգիչ Գ. Իսահակեան մշակուած արուեստով մը երգեց կտոր մը Պէթհովէնէն (իտալերէն), Աֆրիկեանի Արուեստի արտասուքը եւ Ղազարեանի Միասնական Յամբորդ խմ երգը։ «Միփան-Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ երաժիշտ Գ. Արայ Պարթեւեանի, երգեց երկու կտոր։ Մեր ժողովրդական երգչուհին, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան երգեց Հայրիկ, հայրիկ (Սպենդիարեան), Les sept paroles du Christէն մահերգը (Th. Dubois) եւ ժողովուրդին խնդրանքով՝ Միլաթ (Ռ. Մելիքեան)։

Գեղարուեստական յայտագիրը որ մէ քանի մը կտորներ զեղչուեցան ժամանակը կարճ ըլլալով՝ պատրաստած էր Օր. Թորոսեան։

** Գ. Վ. Անդրէասեան, յանուն ըսկաուտական Միութեան, բեմէն յայտարարեց թէ համաձայնութիւն գոյացած է Զ. Ո. Միութեան եւ իրենց միջեւ՝ գործակցութիւն սահզմելու համար։ Այդ համաձայնութիւնը բաց կը մնայ բոլոր երիտասարդական Միութիւններուն առջեւ, մինչեւ որ կազմուի երիտասարդական ընդհանուր եւ համատարած Միութիւն մը։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ.— Անցեալ երկուշաբթի, Զատկին յաջորդ օրը, Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը կ'ոգեւորէր եւ կը պանծացնէր հայ երգը Տրակինեանի պետական թատրոնի կամարին տակ, շնորհիւ տեղւոյն ազգայիններէն Գ. Արփ. Հաճեանի, որուն նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեամբ տեղի ունեցաւ համերգը։

Երգչախումբէն մեր ակնկալութիւնը լիովին գոհացուեցաւ, կարգադիր յանձնախումբը ամէն ջանք ի գործ դրած էր փայլուն եւ պատուաբեր գործ մը կատարելու եւ մեր արժանիքները ցուցադրելու համար տեղացի ժողովուրդին, որոնք մեզ կը ճանչնան միայն լաւ կամ գէշ վաճառականութեամբ, եւ... թրքական լրբճուկ շարքիներով։

Ցատկապէս վարձուած զոյգ օթօքառերը կը տեղային մերոնց ծանրութեան տակ։ Ամէն ոք ուրախ, հակառակ օդին աննպաստ վիճակին, այսուհանդերձ տրամադրութիւնները տեղը։

Տրակինեանի մէջ յորդառատ անձրեւը մեզ դիմաւորեց, յանձնախումբը անհրաժեշտ կարգադրութիւնը ըրաւ երգչախումբին հանգիստը ապահովելու համար։

Տեղւոյն կարեւոր ճաշարաններէն միոյն մէջ փառաւոր ճաշ մը տրուեցաւ գարձեալ Գ. Հաճեանի կողմէ, ուր խօսեցաւ Միութեան կողմէ Գ. Ն. Թորոսեան որ իր գոհունակութիւնը յայտնեց ըսելով որ Հայ Երաժշտ. Միութեան շնորհիւ է որ մենք պատիւն ունինք ցուցադրելու մեր սեղծագործութիւնը, հեռաւոր հարեւաններու տակ։ Տեղւոյն Հայ Յառաջդիմաւոր Միութեան կողմէ, որ մեծ ծուղէս աշակցած է Գ. Հաճեանի նախաձեռնութեան, շնորհակալութեան քանի մը խօսք ըսուեցաւ երգչախումբին եւ իր ղեկավար՝ Գ. Սարգսեանի համար։

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ համերգը։ Թատրոնը լեցուած էր հայեւ օտար ունկնդիրներով։ Ցաւալի է ըսել թէ շատ մը հայրենակիցներ, մասնաւորապէս թրքախօսներ, չէին եկած, առարկելով թէ չեն հասկնար։ Հապա եթէ տեսնէին օտարները որոնց մեր լեզուն ծանօթ չէ, սակայն մեծ գոհունակութեամբ ունկնդրեցին։

Տասներեք հոգինոց ընտրուած լաւաբար նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Վ. Սարգսեանի, բոլորին հիացմունքին արժանացաւ, եւ մեր սրահը քամեց սարսուռով։ Նուագեցին հեղինակութիւնը Ա. Սպենդիարեանի «Երեւանեան էթիւտներ» եւ «Գեղջկական պարերը» եւ Գ. Վ. Սարգսեանի «Վիճակը» (Աճուշկէն)։ Տիկին Զապէլ Մոորճեան յաջող կերպով մեկնեց վերջինիս «Մարոյի նախերգանքը» (Անուշէն)։

Համերգը վերջացաւ կէս գիշերին մօտ եւ մեծ տպաւորութիւն թողուց հայ եւ օտար հիւրերուն վրայ։

Պատրաստ կը սպասէին զոյգ օթօքառերը, որոնց մէջ կը թնդար ազատ կանչն ու երգը։ Ժողովուրդը չրջապատուած կը սպասէր մեկնումին, համակրանք տեղացող անձրեւին։

Հոս կարելի կարելի չէ անտեսել անտեսանելի պաշտպան հրեշտակը յանձին Տքթ. Մօրըճեանի, որ Հայ Երաժշտ. Միութեան յաջողութեան, բարձրացումին սատարող սիւնն է, անոր կը հետեւի քայլ առ քայլ, զանազան դժուարութիւններ կը հարթէ իր վայելած համբաւին եւ համակրանքին միջոցաւ, նիւթապէս եւ բարոյապէս։

Համերգի բացման, Հայ Երաժշտ. Միութեան կողմէ, որուն պատւոյ նախագահն է, կարգաց ճառ մը բացատրելով հայ երգին նրբութիւնները, անոր արժէքները, գեղեցկութիւնները, ինչպէս եւ ներկայացուց անմահ Կոմիտասը եւ անոր արժանի յաջորդին Վ. Սարգսեանի մասին գրուատիքներ ըրաւ։

Վարձքդ կատար, ազնիւ բարեկամ։

Կ. Պօլիկեան

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ).— Հ. Ց. Դ. «Ընկեր Կարօ» ենթ.ի նախաձեռնութեամբ ապրիլ 12ին տեղի ունեցաւ մեր ընկերահամակրական խնջոյքը, ընկ. Գրիգոր Միքայէլեանի բնակարանին մէջ, ուր խռնուած էին ընկերներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը։ Ընկ. Սիմոն Գալուստեան երեկոյթը բացուած յայտարարեց եւ իբրեւ սեղանապետ առաջարկեց ընկ. Սարգիս Փօյաճեանը։ Ընկերը պարզելով Հ. Ց. Դ.ի կեանքն ու գործունէութիւնը, յորդորեց անսասան շարունակել ազատագրական պայքարը։ Յետոյ սկսաւ խնջոյքը «Մշակ բանուոր» երգով։ Այս առթիւ բաժակներ պարպուեցան նահատակներու յիշատակին։ Համակիրներն ալ իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով փայլ տուին մեր ուրախութեան։ Արտասանեցին օրիորդներ Եպրաքսէ Փօլոեան եւ Նուարդ Ղազարեան։ Արտասանութիւններն ու երգերը տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն եւ երեկոյթը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակնոյ»։

Հիմնօր

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—.—

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը կազմակերպած է հրապարակային դասախօսութիւն մը Փրոյտիզմի մասին, որ պիտի ըլլայ տեսակ մը յորելեան հռչակաւոր բժիշկին՝ Ֆրոյտի 80ամեակին առթիւ։

Ամէն երկրի մէջ տօնուած է արդէն այս հռչակաւոր գիտնականը, որուն աշխատութիւնները յեղաշրջեցին փիլիսոփայութիւնը, գրականութիւնը, արուեստները այնքան որքան բժշկութիւնը։

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան հրապարակային այդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 28ին, Գ. երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ։

Իր նախագահէ Տոքթ. Գ. Քօլօլեան կը խօսի փրոֆ. Աղաջանեան (Ֆրոյտ, իր կեանքը եւ Փրոյտիզմին ծագումը), Տոքթ. Նալթ (Սեռային հարցը եւ ընկերային կեանքը)։

Մուտքը ձրի է։

Տ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

—•—

Երաժշտական գերազոյն վայելքի մը սպասումով է որ իր բազմաթիւ Ֆրանսացի հիացողները, եւ դժբախտաբար սակաւաթիւ երաժշտասէր հայ բարեկամները կը դիմաւորեն իր տարեկան նուագահանդէսին յայտարարութիւնը։

Այս տարի ինչպէս կը տեսնենք իր յայտագրէն՝ իր արտակարգ կարողութեան նուիրագործումը կ'ուզէ կատարել երիտասարդ վարպետ, որուն ըլլալով նուագել աշխարհահռչակ Փախանինիի պակուցիչ «Վհուկներու պարը» (Լը Սըրէճ), որուն անսովորական դժուարութիւններուն, ասկէ շատ մը ջութակահարներ վախնալով են դնել զայն յայտագրի մը մէջ։

Մեծ վարպետը իր այդ հեղինակութեան մէջ ամփոփած է այնպիսի խաղեր գրելու միշտ երկլար՝ կատարումի այնպիսի վարժութիւններ, որոնք իրեն ջութակի վհուկի մը յատկանիշը կուտային։

Մօտենալ այդ գործին, եւ զայն վերարտադրել օտար խառնապահանջ եւ մասնագէտ հասարակութեան մը առջեւ, կը նշանակէ դնել բարոյական ահաւոր գրաւ մը։

Պատճառներ ունիմ վստահօրէն յայտնելու որ Աղաջարեան Ապրիլ 30ի գիշերը, Սալ Շոփէնի բեմին վրայ յաղթականօրէն պիտի չահի իր գրաւը ներկաներուն ծափերով եւ որոնց կարգին իր մեծ վարպետին՝ Հայնոյի ձեռքերը ամէնէն հնչեղները պիտի տան անշուշտ։

Յայտագիրը կազմութեան փոքրիկ գլուխ գործոց մըն է, համադրելով եօթը ազգերու պատկանող հեղինակներու գործերը, որոնց իւրաքանչիւրը անմոռանալի էջ մըն է երաժշտական։

Ցանկալի էր որ Ռիւ Տարիւի սրահը այդ գիշեր թնդար կարելի եղածին չափ շատ հայ ձեռքերու ծափերէն։

ՀՐ. ԱԼԽԱՆԵԱՆ

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— -•—

9.— ՇԱՀ ՏԱՂԻ ՃԱԿԱՏԸ

Զ գունդը ամփոփուած էր, որուն յանձնուած Շահ-Տաղի ճակատը կազմուրուած ու հանգստացած էր։ Մեր գումարտակը այլ եւս ուղղակի կ'ենթարկուէր այս գունդին անմիջական հրամանատարութեան։ Թէեւ մեր գումարտակը խիստ կարօտ էր հանգստութեան, բայց հրաման առացաւ անցնիլ յառաջացած դիրքերը։ Անարդարութիւն էր իսկապէս, բայց կարելի չէր բողոքել եւ մեր գումարտակապետը՝ Ասլանը անմիջապէս ընդունեց առաջնորդ դիրքի աջ ճակատի պաշտպանութիւնը՝ որ աւելի վտանգաւոր էր։ Ճակատը այսպէս բաժնուած էր Շահ Տաղի գագաթը, լեռան աջ կողմը, ըսի եղերը Շորժին գիւղը եւ աւելի աջ եւ արեւելք Ջիլ մեկուսացած գիւղի դիրքերը տրուեցան մեր քաջքայուած գումարտակին։ Շահ Տաղի ձախը Նովօ Սարատովկա, Նովօ Իվանովկա գիւղերու ուղղութեամբ միայն մէկ դիրք մնաց Զ. գունդին։

Գարագոյունլու ձորի նահանջող թրքական գիւղի բնակիչները որոնք անցած էին Ադրբէջանի սահմանը, անյուսո չափով մարտէին այն դժբախտութիւնը որ կրած էին քանի մը օր առաջ։ Որոշ լուրեր կուգային թէ, այդ գիւղի մարդիկը ուժ առած Բաղուէն պիտի վերագրաւեն իրենց լքած գիւղերը։

Մոլոկաններէ յետոյ Մալականները շփոթած ու խեղճացած էին։ Կառավարութիւնը ֆիզիքապէս չպատժեց զանոնք, միայն դրամական մեծկակ տուգանք մը գանձեց։ Նոյնպէս անոնք պարտաւորուեցան տալ 300 եզներաւոր անասուն։ Վերջին պայմանը՝ երկու ամիս պիտի կերակրէին գիւղին մէջ գտնուող զօրքը։ Մալական գիւղացիները շատ գէշ կարծիք ունէին Թրքահայերու մասին, իբրեւ հետեւանք բոլշեւիկ Հայերու դիտումնաւոր փրոփականտին,— իբր թէ Թրքահայ գինուորները սարսափելի են, վայրենի են, երախայի միս կ'ուտեն, կին կը քաշեն եւ կը տանին, մարդ կը սպաննեն եւն.։ Մալականներու այս կարծիքը բոլորովին փոխուեցաւ։ Անոնք տեսան որ Թրքահայ սպաները եւ գինուորները աւելի լաւ, աւելի քաղաքավարի կը վարուէին իրենց հետ։

Իմ տանտէր Մալականը օր մը մօտենալով ինծ յայտնեց այս պարագան աւելցնելով. «Ինչ որ ձեզ համար ըսուած է, հիմակ մենք հակառակը կը տեսնենք, դուք ալ զիլեր տեսած էք եղեր, դուք ալ քաղաքավարի մարդ եղած էք»։ Իսկապէս մեր գումարտակը մալական գիւղացիներուն հետ շատ լաւ կը վարուէր, անոնք մեզմէ շատ աւելի գոհ մնացին քան թէ Զ. գունդէն։

Մեր գումարտակը անցաւ դիրքերուն վրայ։

Իմ Գ. վաշտը հաստատուեցաւ Ջիլ Թրքարնակ գիւղը, որ գտնուած էր, ամայի գիւղ մը։ Սեւանը մեր մօտն էր եւ լճի հանդիպակաց կողմը կ'երեւային Նոր Պայազետը եւ իր շրջակայքի գիւղերը։ Ջիլը փոքրիկ տափարակի մը ստորոտը հովտի մը բերանը կը գտնուէր։ Գիւղի թիկունքին ցցուած էր ամէհի լեռը, 9100 քայլ բարձրութեամբ, այդ բարձունքին վրայ էր որ տարինք յուլիս 10ի յաղթական կռիւը։ Իսկապէս փախստական թաթարները եկած հաստատուած էին լեռան բարձրութիւններուն վրայ։ Անոնց կռնակէ վրանները շատ հեռուէն կրնայինք տեսնել զօրաւոր դիտակներով։ Ամիս մը հանգիստ ունեցանք, կը վայելէինք լճին գեղեցիկ տեսարանը, կը ճաշակէինք իշխան ձուկը։

Որքան օրերը կ'անցնէին, մեր մտահոգութիւնը այնքան կ'աւելնար, թշնամին սկսած էր կենդանի յարձակումներ ցոյց տալ, երբեմն իր խուզարկու ձիաւորները 1000—1500 մեթրի վրայ կը տեսնէինք որոնք շատ արագ մեր դիրքերուն առջեւէն կ'անցնէին։ Անոնց ոչխարի հօտերը լեռան մեր հանդէպակաց լանջերուն վրայ կ'արածէին, հեռու հրացանի հասողութենէն։

Մեր խուզարկու խումբերը մշուշէն օգտուելով երբեմն կը մօտենային հօտերուն, որոնք անմիջապէս փախուստ կուտային։ Մեր գինուորներու արամադրութիւնը փճացած էր գրեթէ, Ղազախի կռիւը եւ հոն պատահած կորուստները, մէկ տարիէ աւելի գիշեր ցերեկ դիրքերուն վրայ մնալը, շաբունական կռիւները, տեղէ տեղ փոխադրուիլը շատ ճնշած էին զանոնք։ Նախկին կորովը խափառ մեռած էր։ Ընդհանուր եւ շատ բնական յոգնութիւն մը կար, նորէն դիրքերուն վրայ էին գիշեր ու ցերեկ։ Զգեստ, կօշիկ, գուլպայ հանել ու պառկիլը մոռցած էինք, բնական կեանք մը դարձած էր։ Կազմ ու պատրաստ կ'երկարէինք հողին, խոտին վրայ, անուշ անուշ կը քնանայինք, ու այդ ձեւով ալ կ'արթննայինք։ Երբեմն գիշերները արթուն կը մնայինք եւ ցերեկները կը պառկէինք։ Օրը քանի մը անգամ դիրքերը կը բարձրանայինք, հերթով գիշերները դիրքերուն վրայ կը մնայինք։ Այնպէս կ'երեւակայէի թէ ահա այս է մեր կեանքը, ամէն դուրս եղածը՝ երեւակայութիւն ու ցնորք է։

Ջիլ գիւղը զուտ թրքարնակ էր, 60 տունէ բաղկացեալ, հարուստ ու չքնաղ գիւղ մը եղած է, երկու աւերակ հայ եկեղեցիներ կային, որոնց խորանի կամարները նոյնութեամբ կը մնային, անընթեռնլի խաչքարեր հոս հոն ցրուած էին։ Կրցայ ստուգել որ Ջիլը նախապէս հայկական է եղած, մաս մը զանազան վայրեր գաղթած, մաս մը իսլամացած. Ջիլի ներկայ բնակիչներու նախնիքը Հայ են եղած։ Գիւղին մէջէն կ'անցնէր փոքրիկ գետակ մը որու եզերքին վրայ կար սրբատաշ քարերով ջրաղաց մը, Թորման անունով, Մալականներէն այսքանը կրցայ հասկնալ։ Կար հսկայ ուռենի մը 3—4 մեթր տրամագծով, մալական մը կը հաստատէր թէ մօտ 100 տարեկան է այդ ծառը։ Ծառին կողքէն մեծկակ կեղեւ մը հանեցի եւ տակի սպիտակ մասին վրայ Ջիլցիներու ուղղուած քանի մը տող գրեցի չէչտելով.— «Ձեր նախնիքները Հայ են եղած ինչպէս ցոյց կուտան ձեր գիւղի աւերակ եկեղեցիները, մատուռները եւ գերեզմանոցները, հայկական տիրապետութիւնը նորէն հաստատուած է, դարձէք ձեր նախկին կրօնին եւ ազգին եւն.»։

Առաւօտ մը մեր պահակախումբերէն մին ձեռք կ'անցընէ թշնամիին կողմէ եկած կին մը,— չափահաս, առողջ Թրքուհի մը։ Անմիջապէս մեր մօտ բերին, լաւ մաքուր ու անթերի հագուած էր, նախկին գեղեցկութենէն դեռ որոշ գիծեր կ'երեւէին վրան։ Նախապէս կասկածեցանք, հարկ եղած խուզարկութիւնը կատարեցինք, կասկածելի բան մը չգտանք։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(23)

Ֆրանսա ուշադրութեամբ կը հետեւի նաեւ պալքանեան անցուդարձերուն, քանի որ Տարտանէլի վերազինման խնդիրը բաւական սրանեղութեան պատճառած է այդ երկիրներուն մէջ: Առ այժմ դադարի շրջան է մինչեւ մայիս 11, երբ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը, քննելու համար օրուան հրատապ հարցերը: Խաղնի հարցարանը պիտի բաղկանայ 9 կէտերէ:

Շարժավարներու գործադուլը

Ինչպէս հաղորդած էինք, Փարիզի շարժավարները (շոֆէօր) գործադուլ հռչակեցին 24 ժամուան համար, իբրեւ բողոքի ցոյց: Գործադուլին մասնակցեցան աւելի քան 5000 շարժավարներ, խանգարելով մայրաքաղաքին սովորական կեանքը: Միեւնոյն ատեն երեք խոշոր միթինկներ գումարուեցան, բանաձեւելու համար պահանջները: Շարժավարները կը գանգատին թէ կաղը սղած է եօթն անգամ, թէ տարին 2500 ֆրանք կը վճարեն իբրեւ ապահովագին, թէ պարգեւները նուազած են եւ տակերը իջած, թէ չափէն աւելի ինքնաշարժներ կը բանին Փարիզի մէջ, եւայլն:

Որոշուած 24 ժամը լրանալէ վերջը, կազմակերպիչները պատուիրեցին շարունակել աշխատանքը, իբրեւ ազդարարութիւն համարելով այս գործադուլը: Եւ կառքերը սկսան բանիլ չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 6էն յետոյ:

Փարիզի մէջ կը բանին 14,000 սակաչարժ կառքեր (թաքսի), որոնց 5000ը կը պատկանին չորս մեծ ընկերութիւններու: Հակառակ բոլոր բողոքներուն, կառքերը պիտի բանին կրճատեալ սակերով:

ՑԱՆՑԱՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻ Դ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, ուրբաթ, Սալ Փլէյէլի մէջ:

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Պաղեստինի մէջ: Ապրիլ 22ին ոգահանդէս մը կը կատարուէր ի յիշատակ խրուած երեւափոխանի մը որ սպաննուեցաւ վերջերս: Երեւափոխանի մը ճառէն վերջը, ներկայ գիւղացիները յարձակեցան երկու քաղաքացիներու վրայ, մէկը սպաննելով եւ միւսը ծանրապէս վիրաւորելով: Կարգ մը վայրերու մէջ հրոսախումբեր կը յարձակին քաղաքական հակառակորդներու տուներուն վրայ, աւարի տալով, տէրերը սպաննելով կամ կրակ ձգելով:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ զինուորական նախարարը որոշեց ետ քաշել Լիբիոյ սահմանին վրայ համախմբուած զօրքը: Քաշուած է նաեւ անգլիական զօրքը, ինչ որ կը նշանակէ թէ մեղմացած է Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ տիրող անվստահութիւնը՝ այդ շրջանին մէջ: 1935ի վերջին երեք ամիսներու ընթացքին 60,000 իտալացի զինուորներ համախմբուած էին Եգիպտոսի սահմանին վրայ, ծանր թնդանօթներով եւ հրասայլերով, ինչ որ տեղի տուաւ Անգլիոյ բողոքներուն եւ Միջերկրականի նաւատորմին զօրացման: Վերջերս Անգլիա քաշեց նորքին տորմիղին մեծ մասը, Իտալիան ալ քաշած ըլլալով իր զօրքը:

ԳԱՀԻՐԷԻ գերմանական դեսպանը կորսուած է չաբաթ օրէն ի վեր, Եգիպտոսի անապատներուն մէջ: Բոլոր խուզարկութիւնները անօգուտ անցան: Օդանաւային հետազօտութիւններն ալ արդիւնքի մը չեն յանգած: Դեսպանը ինքնաշարժի արշաւի մը կը մասնակցէր ուրիշ 12 մրցորդներու հետ, երբ խումբէն բաժնուելով հետքը կորսնցուց:

ՊԵԼՃԻՔԱՅԻ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ կը բանէր Պրիւսէլի եւ Փարիզի միջեւ, իբրեւ թղթատար, փոթորիկի բռնուելով ջախջախուեցաւ չորեքշաբթի առտու: Մեքենան կրակ առաւ եւ երկու երիտասարդ օդանաւորդները ողջ ողջ վառեցան:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՀԱՄԱԳԵՐՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, որ հիմնուած էր 16 տարի առաջ, լուծուեցաւ ապրիլ 22ին. 1934էն ի վեր գաղտնի կը գործէր:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ (1936 — 37) կը հասնի 797,897,000 ոսկիի: Զինուորական, նաւային եւ օդանաւային ծախքերը այնքան աւելցած են որ, հարկ պիտի ըլլայ փոխառութեան դիմել եւ նոր տուրքեր հաստատել:

Շնորհակալիք

Տր. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տիկ. Վարժապետեանի, Տէր եւ Տիկ. Ասէմեանի, Օրիորդ Գէորգեանի. Պ. Գարագաշեանի եւ Պ. Թուրէնի, որոնք սիրայօժար մասնակցեցան եկ. Խաչի օրուան համոյ էսի գեղարուեստական բաժինին, իրենց երգերով, կովկաս եան պարերով ու նուագով.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տ. Կ. Խաչի ընդհանուր ժողովը. 25 Ապրիլ, շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Միւթիւալիթէի մէջ: Մէթրօ՝ Միւթիւալիթէ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց եռամսեայ գործունէութեան եւ խորհրդակցութիւն խիստ կարեւոր խնդրի մը համար: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Տ. Գ. ՎԻՆՔԼԷՐ (Գերմանիա).— Ձեր ուզած հասցէն.— Turkian H. Steindamm 79, Hamburg, Allemagne.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳՐՆԵԼԸ ՔԱՇԱՆԻ Արմէն Ն. Թակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 rue Mme Curie. Վանվէ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի ընկերները. այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ.

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ. կարեւոր օրակարգ

ՎԱԼԱՆՍԻ Գրոպականտի Ցանձնախումբին երրորդ հեւթական վիճաբանական ժողովը այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին. Հ. Յ. Դ. Վալանսի Ռիամանթօ Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais: Նիւթ՝ «Դրամագլուխը եւ աշխատանքը»: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները

ՓՕՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ Կորիւն Եաթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները. 26 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահը: կը խնդրուի Սէն-Փիէռի եւ Լավիլափէօի «Յառաջ» խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար:

ԱՊՐԻԼ 19Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

25 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը.

4 Rue des Trois Champtiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը Մ.ի:

կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է:

Հաղորդ. միջոցներ.— Թրօլիւս Թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Հայ Ակումբին մէջ.

Մասնակցութեամբ ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու

Ցարդանի խօսք՝ մասնակցող բոլոր մարմիններու կողմէ.

Մուտքը ազատ է.

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի Մասնաճիւղին

Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ

կը նախագահէ Հ. Կ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. ՏԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Արտասանութիւններ, ուղերձներ եւայլն. Մուտքը ազատ է:

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային» Պոմոնի Մասնաճիւղին

եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 3ին.

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին,

Հ. Յ. Դ. Բարսեղ Եաճըպաղ ակումբին մէջ

Նախաձեռնութեամբ Արարատ Միութեան եւ մասնակցութեամբ

Հ. Կ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին.

կը նախագահէ Պ. ԼԵՒՈՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

կը խօսի՝ Պ. ԱՒԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Երգ. նուագ. արտասանութիւն: Մուտքը ազատ է:

Թատերական Ցերեկոյթ

կազմակերպուած Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան կողմէ

26 Ապրիլ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն 10 իր սեփական սրահին մէջ.

52 rue de Bourgogne, Sevran. (S. et O.)

Ալֆորվիլի դերասանական խումբը. ղեկավարութեամբ Պ. Ռոգոնեանի կը ներկայացնէ «ՍՆՄԵՂ ՁՈՀԸ» (տրամ 1 արար), ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏ (զաւեշտ), ԵԱՏԷՄ (զաւեշտ)

կը խօսի ՏՔԹ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Մուտք 5 ֆր. (փոքրիկներու համար մուտքը ազատ է)

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— կառ. տիւ Նորէն 13.30—14.35—14.45

Հանդիսականներու հանգիստը ապահովուած է:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Գէյլիկթաշեան Թատերասրահի մէջ. 26 rue Troyon. Sèvres. Métro Pont de Sèvres & Autobus

Ղեկավարութեամբ Մ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու կը ներկայացուի ԽՐԱՄԻՆ Ս. ՔԷՀԵԱԵԱՆԻ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (տրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Յոմսակները ապահովել ւու համար նախօրօք. դիմել Միութեան անդամներուն եւ տարիէ Շիրվանեան ի մօտ. 92 bis Ave. Verdun, Իսի լէ Մուլինօ եւ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, ժամը 2էն սկսեալ: Մուտք 7 եւ 5 ֆր.

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւրբռ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին

կիրակի. 26 Ապրիլ. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՂԲԱՅՐԱՑՆԵ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆԵ՞Ն,

Շատերը կը հրճուէին որ Ֆրանսական այս չէզոք գրասենեակին մէջ պիտի կարենան խօսիլ ռուսերէն եւ մտածումի ու խօսքի ազատ մթնոլորտ մը տալ:

Եւ մենք որքան ալ սահմանափակէինք նիւթերը, հասկնալով իրար, այսուհանդերձ, այս խօսակցութիւնները, մեծ մասամբ, արտակարգօրէն բովանդակալից ու չահեկան կը դառնային:

Ի վերջոյ,— եւ աւելի, թերեւս, ամենաթանկագինն է — ես ունեցայ նաեւ զրոյցներ խորհրդային երիտասարդներու հետ:

Իմ հանդուցեալ աղջիկս կ'ուսանէր Սորպոնի մէջ: Ան մօլեռանդօրէն կը սիրէր Ռուսիան, եւ, այդ պատճառաւ, կը բարեկամանար բոլոր այն դասընկերուհիներուն հետ, որոնք կու գային Խ. Միութենէն: Չորս - հինգ տարիներու ընթացքին, մեր տունէն անցան շատ, բայց բաւական չատ խորհրդային երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ: Շատ գիշերներ անցուցած ենք՝ խօսակցելով անոնց հետ, ու հազիւ հիմա է որ ես կ'ըմբռնեմ թէ այդ զրոյցները որքան չատ բաներ սորվեցուցին ինծի եւ որքան չատ բաներ պարզեցին, որոնք անըմբռնելի կը թուէին: Որովհետեւ անոնք ճիշդ այն երիտասարդներէն էին, որ «կը մարզարէանան բուն իսկ իրենց գոյութեան փաստով՝ ըլլալով այն որ կուգայ»:

Խորհ. Միութեան բոլոր անկիւններէն եկած գործի նամակները, յառաջատարներու հետ իմ տեսակցութիւններս, եւ իվերջոյ այս կուսաբար, իրապէս երիտասարդ զրոյցները խորհրդային երիտասարդներու հետ— այս բոլորը ինծի կուտային ոչ թէ օտարիչ կարծիք մը, այլ կենդանի պատկերացում մը թէ ինչպէս կ'ապրին եւ թէ ինչի կը ձգտին Խ. Միութեան ժողովրդականները:

Իրենց ընդհատեալ նախադասութեանց լոյսին տակ,— որոնք երբեմն մանր մունր խնդիրներու կը վերաբերէին, ինծ համար աւելի դիւրին կ'ըլլար հասկնալ եւ այն, զոր կը կարդայի խորհրդային թերթերու մէջ, ինչպէս եւ այն, որու մասին կը վիճին արտասահմանի մէջ:

Ես յաւակնութիւնը չունիմ լիակատար ծանօթութեան մը: Ու չունիմ նաեւ այն յաւակնութիւնը թէ՝ իմ տպաւորութիւններս ու եզրակացութիւններս անսխալ են:

Ես գոհ պիտի ըլլամ, եթէ իմ ծանօթութիւններս որոշ չափով լուսաբանեն դրուած հարցը:

×

Ինծի խօսակից հայրենակիցներուս միջեւ, որոնք եկած էին Փարիզ, ամէնէն հետաքրքրականն էր մանրուկ, գրեթէ անհեթեթելի բժիշկ մը, որ կը գործէր Ուկրանիայի քաղաքներէն մէկուն մէջ:

Ան մօտաւորապէս տարեկից էր ինծի, ընկերային միեւնոյն շրջանակէն, ու, նախ քան պատերազմը, քաղաքական միեւնոյն համոզումները ունէր, ինչ որ ունէի ես: Նման բոլոր աղգայնականներուն, ան ջերմօրէն համոզուած էր որ Ռուսիոյ մէջ յեղափոխութիւնը պիտի կատարուի գիւղացիներու կողմէ, եւ թէ նոր պետական կառոյցը պիտի ստեղծուի մեր «մուժիկներին կողմէ:

1917ի մարտ ամիսը իր բոլոր յոյսերուն վերջ էր դրած: Բայց, նոյն տարուան հոկտեմբերին իսկ ան սկսեր էր հասկնալ թէ՝ գիւղացին խորամանկութիւն կ'ընէ ու հողին զատ ոչ մէկ բանի պէտք ունի: Այս պարագան չատ դառնացուցեր էր զինք, մանաւանդ որ, բոլշեւիկեան իշխանութիւնը կարգ մը վայրերու մէջ ամրացեր էր նոյն այդ գիւղացիներով, որոնք, դեռ քիչ առաջ, վճռապէս դէմ էին բոլշեւիկեան ծրագրին:

Հակառակ ասոր, ան խոյս տուած չէր բոլշեւիկներէն, նախ՝ որովհետեւ իրեն յանձնուած էին երեք հիւանդանոցներ, որոնք լեփ լեցուն էին հիւանդներով, եւ, երկրորդ, զգացեր ու հասկցեր էր,— ինչպէս երբեմն Տանթոն — թէ՝ կօշիկին կարկտաններովը չես կրնար միասին տանիլ հայրենիքդ:

Ու ան մնացեր էր Ուկրանիա, տարեր էր այն բոլորը ինչ որ տեղի ունեցեր էր Փեթլիուրայէն Մախնոյին, ու Մախնոյէն Սքորոփատսքիին, յետոյ, կարծեմ, կրկին Փեթլիուրան, ու ի վերջոյ բոլշեւիկներուն փոխանցումի ատեն. Այդ ատեններուն ան որչափ հասկցեր է որ՝ եթէ կարելի է հասատել որ եւ է կարգ - կանոն, ատիկա միայն բոլշեւիկները պիտի կարենան ընել, որովհետեւ լրջօրէն դիտեր էր կացութիւնը, եւ իր սեփական աչքերովն էր տեսեր անզօրութիւնը բոլոր անոնց, որոնք ուզեր էին անոնց դիմադրել:

Ան, իբրեւ «անկուսակցական», չարունակեր էր վարել երեք հիւանդանոցները, աւելցնելով անոնց վրայ երկու - երեք դարմանատուներ ալ: Իսկ տարի մը վերջ, իրեն պաշտօնն յանձներ են իր քաղաքին մէջ կազմակերպել առողջապահական պաշտօնութիւններ եւ յանձնախումբ մը:

Ճիշդ այն ատեն էր որ ան առաջին անգամն ըլլալով եկաւ Փարիզ՝ գրքեր եւ բժշկական գործիքներ գնելու համար: Ես իրեն հետ ծանօթացայ ռուսական բաժնի մեր գրասենեակին մէջ: Անկէ վերջ ան Փարիզ եկաւ 3 — 4 անգամ, եւ ամէն անգամուն ալ խօսակցեցանք իրեն հետ՝ երկար ու երաւն կերպով՝ զանազան նիւթերու մասին: Բայց ես այսօրուան նման կը յիշեմ իր առաջին գալն ու իմ ծանօթացումս իրեն հետ:

— Ես գերմաներէն չեմ գիտեր, այդ պատճառաւ ալ գերմաներէն գիրքեր պէտք չունիմ: Ֆրանսերէն քիչ մը տեմ, բայց, կը չարունակեմ սորվիլ: Կրնամ կարդալ Ֆրանսերէն գիրքեր մանաւանդ մեր մասնագիտութեան յատուկ: Որով, ձեզմէ կը խնդրեմ ինծի ցոյց տալ բոլոր այն Ֆրանսերէն առողջապահական գիրքերը, որոնք յատուկ են գիւղերու եւ քաղաքներու: Եկատի ունեցէք մէկ բան, գիրքերու համար դրամ չատ ունիմ, բայց իմ ժամանակս չատ քիչ է: Այս բոլորը պէտք է լրացնեմ ամենակարճ ժամանակով:

Երբ լսեցի զինքը, անմիջապէս Ֆրանսերէն սենեակս կանչեցի երիտասարդ Ֆրանսացի մը, որ բժշկական ուսանող էր, իրեն յանձնեցի իմ Ուկրայնացի ճախորդս, եւ իրմէ խնդրեցի առաջնորդել Փարիզի բոլոր բժշկական հրատարակչութիւններուն մօտ, գնելու համար յարմար գիրքեր: (Շար.)

(2)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) PARIS (13)

17, Rue Damesme,

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ԱՊՐԻԼ [redacted] 25 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3098

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ՍԱ ՄԻՒՍ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆԸ...

Նեղուցներու վերազինման առաջարկին առթիւ, խորհրդային մամուլը վերսկսած է իր ոսկերբերա՜ն սաղմոսերգութիւնները, ի պատիւ քեմալականութեան:

Երբ հրատարակուեցաւ Թրքական յուշագիրը (11 ապրիլ), առաջին ողջոյնը արձակեց կարմիր Մոսկուան, մէկ անգամէն ձայնակցելով Էնկիւրիի առաջարկին: Մամուլն ալ դոհարներ ցանեց, փառաբանելու համար Թուրքիոյ օրինապահութիւնը, ուղղամտութիւնը, խաղաղասիրութիւնը եւ ուրիշ առաքինութիւններ:

Հիմա որ պատասխանները հետզհետէ կը հասնին Էնկիւրի, խորհրդային մամուլը նորէն ասպարէզ իջած է, Թրքական առաջարկին արդարութիւնը ապացուցանելու համար:

Բարեկամի եւ զինակցի պարտականութի՞ւն: Անշուշտ: Միեւնոյն ատեն՝ ինքնապաշտպանութիւն. քանի որ Խ. Միութիւնը ամէնէն աւելի շահագրգռուած է Նեղուցներու ամրացումով: Ինչքան ամուր փակուած ըլլան Վոսփորն ու Տարտանէլը, այնքան հանգիստ կ'ըլլայ Ռուսաստանը, գոնէ Սեւ Ծովու մէջ:

Ուրեմն, Մոսկուա լարած է իր բոլոր ուժերը, պաշտպանելու համար Թրքական տեսակէտը, երբ խնդիրը յանձնուի Ա. Դ. Խորհուրդին քննութեան: Կառավարութիւնը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ ժողովին, իսկ մամուլը կեր կը ճարէ հանրային կարծիքին, աւելի շատ արտաքին քան թէ ներքին սպառման համար:

Այսպէս, «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, նոր խմբագրականի մը մէջ արտանց պաշտպանելով Թրքական դատը, կը յիշեցնէ թէ՝ Լօզանի բանակցութեանց ատեն, խորհրդային իշխանութիւնը հակառակ էր Նեղուցներու մասին հաստատուած սեղմումներուն, սակայն Թուրքերը իրենք ընդ առաջ գացին եւ հաստատուեցաւ ապազինեալ շրջանը:

— « Խորհրդային Միութիւնը երբեք չէ փոխած իր միտքը՝ Նեղուցներու ամրացման մասին, որ բացառապէս պաշտպանողական նշանակութիւն ունի եւ սպառնալիք մը չի կազմեր ուրիշ որ եւ է երկրի համար: Խաղաղասէր Թուրքիան միջազգային հաւատարմութեան օրինակ մը տուաւ, յարգելով կնքուած դաշնագիրները.. Թուրքիոյ պէս երկիր մը, որ մասնակցած է ոչ-յարձակման դաշինքներուն եւ ուրիշ խաղաղասիրական ձեռնարկներու, իրապէս լաւագոյն երաշխաւորը պիտի ըլլայ Նեղուցներու ապահովութեան: Ամէն պատճառ ունինք յուսալու թէ շահակից պետութեանց յառաջիկայ բանակցութիւնները տոգորուած պիտի ըլլան բարեկամութեամբ եւ բարեացակամութեամբ՝ Թուրքիոյ հանդէպ»:

Այս անլի փաստաբանութեան հետ, խորհրդային մամուլը կը հրատարակէ աւանդական ազդանշաններն ու նշանախօսքերը, Մայիս 1ի առթիւ:

Այնտեղ կը կարդանք հրաշունչ կոչեր՝ Ֆաշականութեան եւ պատերազմի դէմ, ուղղուած՝ բովանդակ աշխարհի չունեւորներուն եւ գիւղացիներուն.

— «Ֆաշականութիւնը դրամատիրութեան յարձակողականն է բանուոր դասակարգին դէմ: Ֆաշականութիւնը աշխարհակալութեան (հողերու կցման) պատերազմն է: Ֆաշականութիւն՝ կը նշանակէ սով, թշուառութիւն, կործանում: Համախմբուեցէք իբրեւ միացեալ ճակատ, փաշականութեան եւ պատերազմին դէմ: Խաղաղութեան թշնամիները կ'աշխատին գաղտնօրէն: Պատերազմը կրնայ սկսիլ յանկարծակի: Միացէք պատերազմի դրդիչներուն դէմ, խաղաղութեան եւ ընկերվարութեան համար»:

Կը կարդանք այս բոլորը ու կը խորհրդածենք,— Ո՛րքան գեղեցիկ, ո՛րքան սրտառուչ: Իսկ եւ իսկ աշխատաւորական:

Եւ անմիջապէս մեր աչքին առջեւ կը պատկերանայ իրականութիւն մը մերկապարանոց,— երկու կարմիրներ՝ յեղափոխականն ու արիւնազանգը ձեռք ձեռքի եւ սիրտ սրտի՝ ամենազարհուրելի աշխարհակալութեան մը ճամբուն վրայ...

Փորձեցէք հարեւանցի ակնարկ մը նետել ու դատել, նշանախօսքերն ու գործերը դէմ դիմաց դնել եւ եզրակացնել:

« Ֆաշականութիւն՝ կը նշանակէ գրաւել ուրիշին հողերը. կը նշանակէ սով, Թշուառութիւն, կործանում»:

Իսկ ի՞նչ է անունը այն պատմութեան կամ դրութեան, որ կ'ըսէ թէ աշխարհի մէկ վեցերորդը, բանուորներու եւ գիւղացիներու ամենազօր իշխանութիւնը ամբողջ 18 տարի չհամարձակեցաւ մէկ բառ արտասանել, միանալ որ եւ է ձեռնարկի, կամ առանձնել պարզ նախաձեռնութիւն մը, նուազագոյն չափով դարմանելու համար ամէնէն հրէշային անարդարութիւնը,— հայապատկան հողերու բաժանումն ու կցումը Թուրքիոյ:

Այս բարբարոսական բռնագրաւումը, որուն հովանաւորն ու բաժնեկիցն է Մոսկուան, ինչո՞վ կը տարբերի միւս աշխարհակալութիւններէն, որոնց դէմ կռուելու կոչուած էր խորհրդային յեղափոխութիւնը:

Անճար եւ դիւրահաւան ժողովուրդի մը դէմ սարքուած այս դաւը ինչո՞վ կը համապատասխանէ ազգերու ինքնորոշման, արդարութեան եւ ընկերվարութեան սկզբունքներուն:

Եւ երբ մեծ ու փոքր պետութիւններ, մինչեւ անգամ Թուրքիան իրարու ետեւէ գլուխ կը վերցնեն, դաշնագիրներու վերաքննութիւն պահանջելով կամ ինքնագլուխ սրբագրելով զանոնք,— այդ ո՞ր արդարամտութիւնն է որ անխախտ պահել կուտայ Լօզանը,— մեր ժամանակներու ամենապիղծ Ֆաշականութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Մէկը միւսէն փշոտ խնդիրներ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Անգլիոյ արտաքին նախարարին հաղորդեց եօթը հիմնական հարցումներ, կցելու համար անգլիական կառավարութեան հարցարանին, ուղղուած Գերմանիոյ: Ահաւասիկ այդ հարցումները —

1.— Գերմանիա պիտի վերադառնա՞յ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ հոն պիտի մնա՞յ, թէ Եւրոպա հետեւի Հիթլէրի վերակազմութեան ծրագրին ընդհանուր գաղափարներուն

2.— Ի՞նչ են Գերմանիոյ իսկական դիտումները՝ Հռենոսի ապազինեալ շրջանին մէջ ամրութիւններ շինելու մասին:

3.— Գերմանիա յանձն կ'առնէ՞ յարգել կեդր. Եւրոպայի ամբողջութիւնը, այնպէս ինչպէս սահմանուած է դաշնագիրներով:

4— Ի՞նչ են Գերմանիոյ գաղթային ճշգրիտ նպատակները:

5.— Ի՞նչ է Գերմանիոյ դիրքը սպառազինութեանց սահմանափակման մասին, եւ մասնաւորապէս իր պահանջը՝ առաջադրուած օդանաւային դաշինքի մասին:

6.— Գերմանիա պիտի ընդունի՞ հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, հաստատուած՝ փոխադարձ զինուորական աջակցութեան շրջանային բազմակողմանի դաշինքներու վրայ, փոխանակ պնդելու ոչ - յարձակման երկկողմանի դաշինքներու մասին:

7.— Գերմանիա կ'ընդունի՞ դաշնագիրներով հաստատուած հողային գոյավիճակը:

Մասնագէտներ դիտել կուտան թէ Եւրոպայի դիւանագիտական երկար պատմութեան մէջ երբեք չէ եղած նախընթաց մը՝ այսպիսի հարցարանի մը նման. այնպէս որ շատ ծանր պարտականութիւն կ'իյնայ Անգլիոյ արտաքին նախարարին վրայ: Փարիզի մէջ վախ կը յայտնեն թէ հարցարանը դուռ պիտի բանայ դիւանագիտական քաշքշուքներու՝ Պերլինի եւ Լոնտոնի միջեւ, քանի որ անվերջ ծանուցագիրներ պիտի փոխանակուին, լուսաբանութիւններ եւ պատասխաններ խնդրելու համար:

*** « Տէյլի Հէրըլտ », Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանը, կը գրէ թէ Պ. Իտընի գլխաւոր հարցումները պիտի ըլլան.—

1.— Գերմանիոյ Առաջնորդը պատրա՞ստ է ապահովութիւն տալու թէ ապագայ համաձայնութիւնը չպիտի դրժուի որոշ պահու մը, իբրեւ անհամապատասխան գերմանական գերիշխանութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան կրկնակ սկզբունքին:

2.— Այն ոչ - յարձակման դաշինքները զորս կ'առաջարկէ կնքել Գերմանիոյ հարաւային - արեւելեան եւ հիւսիսային արեւելեան դրացիներուն հետ, չե՞ն արգիլեր այդ պետութեանց մասնակցութիւնը՝ Գերմանիոյ դէմ ուղղուած հաւաքական գործողութեան մը, համաձայն Ա. Դ. Ուխտին: Գերմանիոյ վարչապետը տրամադի՞ր է արտօնելու որ այդ դաշինքներուն մէջ զետեղուի տրամադրութիւն մը՝ անակնկալ յարձակման մասին:

3.— Գերմանիա տրամադի՞ր է բարեփոխելու իր դիրքը Խ. Միութեան հանդէպ, կամ գոնէ ապահովութիւն տալու թէ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգաժողովին մէջ՝ պիտի չչարունակէ որեւէ մասնաւոր վերապահութիւն այդ պետութեան հանդէպ:

4.— Հիթլէր կը հաւանի՞ կա՛մ Լա Հէյի Իրաւարար ատեանին յանձնել Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը եւ կամ ընդունիլ թէ ան կը համապատասխանէ Ա. Դ Ուխտին տրամադրութեանց:

5.— Վարչապետը կ'ուզէ՞ ապահովութիւն տալ թէ երբ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, պիտի ընդունի այդ հաստատութեան սահմանադրութենէն բխած բոլոր պարտաւորութիւնները: Յանձն կ'առնէ՞, մասնաւորապէս, Գերմանիոյ եւ ուրիշ անդամ պետութեան մը միջեւ ծագած որ եւ է վէճ ենթարկելու ձեռնհաս ատեանին կամ Ա. Դ. Խորհուրդին քննութեան: Եւ յետոյ, կրնա՞յ բացորոշ երաշխիք տալ թէ որ եւ է պարագայի մէջ Գերմանիա չպիտի բռնաբարէ որ ուրիշ որ եւ է երկրի հողային ամբողջութիւնը.

6.— Յանձն կ'առնէ՞ առանց վերապահութեան իր հաւանութիւնը տալ Լա Հէյի ատեանին դիմելու տրամադրութեան:

7.— Ճիշդ ու ճիշդ ի՞նչ կը հասկնայ, պահանջելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն անջատել Վերսայլի դաշնագիրը: Եւ ի՞նչ ըսել կ'ուզէ, առաջարկելով կազմել իրաւարար ատեան մը:

8.— Վարչապետը ի՞նչպէս կը յուսայ իրականացնել իր թելադրութիւնը՝ զինարշաւի դէմ գործնական միջոցներ ձեռք առնելու մասին:

9.— Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէ գաղթային իրաւունքներու հաւասարութիւնը:

*** Չորեքշաբթի օր Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ նորէն հարցումներ ուղղուեցան գաղթավայրերու մասին: Քանի մը երեսփոխաններ հարցուցին թէ գաղթապետութեանց կարծիքը առնուա՞ծ է եւ անոնք համաձա՞յն են այն քաղաքականութեան որ ուրիշ պետութեան մը ձգուին հովանաւորեալ գաղթավայրեր, կարգ մը պարագաներու մէջ:

Վարչապետը պատասխանեց.— Դուք զոհ գացած էք մոլորանքի մը: Կառավարութիւնը երբեք չէ յայտարարած թէ տրամադիր է Գերմանիոյ ձգելու որ եւ է հովանաւորեալ գաղթավայր: Ընդհակառակն, քանիցս ապահոված թէ այդպիսի ծրագիր մը չունի:

Պահպանողական երեսփոխան մը— Վարչապետը կրնա՞յ լրացնել իր յայտարարութիւնը, ապահովութիւն տալով հովանաւորեալ գաղթավայրերու ապագայի մասին:

Վարչապետը գոհացաւ յայտարարելով թէ ապագայի խնդիր չկայ, այլ ներկայի:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Անգլիա, Թուրքիա եւ մեծ պատերազմը

Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ նոր հատոր մը վաւերաթուղթերու, որ կը լուսաբանեն Մեծ Պատերազմին դէպքերը: Տասներորդ հատորին Ա. մասն է այս եւ մասնաւորապէս կը վերաբերի Թուրքիոյ, Ռուսաստանի եւ Գերմանիոյ հետ կապուած խնդիրներու:

Հրատարակուած նիւթերէն երեւան կուգայ որ՝ Թուրքիա պաշտպանողական զինակցութիւն մը առաջարկած էր Անգլիոյ, պատերազմէն ճիշդ մէկ տարի առաջ: Արտաքին նախարար Սըր Էտ. Կրէյ մերժած է այս առաջարկը, նկատելով որ Թուրքիա տակաւին կը պատերազմէր Իտալիոյ հետ, այնպէս որ ժամանակը անյարմար էր, այդպիսի բանի մը մասին մտածելու համար: Երբ առաջարկը կրկնուեցաւ աւելի վերջը, Կրէյ նորէն վարանեցաւ, նկատի առնելով այդպիսի զինակցութեան մը հակազդեցութիւնը՝ միւս պետութեանց վրայ եւ յետոյ չվստահելով Թուրքիոյ: Այս առթիւ գրած է ատենագրութեան մէջ.

— « Անշուշտ մենք միայն կրնանք վերականգնել Թուրքիան: Բայց երբ իր վախերը փարատին, ան պիտի ընդդիմանայ բարենորոգման ջանքերուն եւ մէկ պետութիւնը միւսին դէմ հանէ, եթէ անոնք բոլորը միացած չըլլան»:

Հատորը կը ներկայացնէ Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ սարքուած բարդ խաղերը՝ 1898էն 1914.— Գերմանիոյ յարաճուն ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ, Ռուսաստանի կասկածները, Աւստրիոյ գործունէութիւնը Պալքաններու մէջ եւն.: Ռուսաստան մասնաւորապէս կատղած էր երբ Լիման Ֆոն Զանտէրս Պոլիս հրաւիրուեցաւ, Թրքական բանակը վերակազմելու համար, իբրեւ ընդհ. քննիչ եւ հրամանատար Ա. զօրաբանակին: Հատորին մէջ մանրամասնօրէն կը պարզուի նաեւ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը՝ Նեղուցներու մասին:

Ռումանիոյ պատասխանը Նեղուցներու մասին

Ռումանիա եւս հրատարակութեան յանձնեց իր պատասխանը՝ Նեղուցներու վերազինման մասին: Ինչպէս կը սպասուէր, այդ պատասխանն ալ շատ նպաստաւոր է: Ռումանիա զինակիցն ըլլալով Թուրքիոյ, չէր կրնար տարբեր դիրք բռնել: Յուշագրին քննութեան ատեն անշուշտ պիտի յուզուի նաեւ յունական կղզիներու վերազինման հարցը: Աթէնքի Ֆրանսերէն կիսապաշտօնական օրկանը այս առթիւ կը բացատրէ թէ Ռումանիա եւ Թուրքիա կարգադրած ըլլալով իրենց վիճելի խնդիրները, պաշտպանողական ուժերու որ եւ է բարւոքում առաւելութիւն մըն է միւսին համար:

Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի բանակցութիւնները

Նահաս փաշա, Եգիպտոսի ազգայնականներուն վարիչը, պատուիրակութեան առջեւ պարզեց անգլօ-եգիպտական բանակցութեանց արդիւնքը: Հակառակ պաշտօնական շրջանակներու վերապահութեան, կը հաւաստեն թէ գոհացուցիչ է այդ արդիւնքը: Բանակցութիւնները յետաձգուած են մայիս 5ին: Եթէ յաջող ելքի մը յանգին, պիտի վերսկսին Լոնտոնի մէջ, յառաջիկայ սեպտեմբերին: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ երկու փշոտ խնդիրներ, զինուորական հարցը եւ Սուտանի պարագան պիտի քննուին խորհրդարանին բացումէն առաջ:

*** Երեքշաբթի օր սկսան Եգիպտոսի եւ Հիճազի բանակցութիւնները, լուծելու համար վիճելի խնդիրները: Առաջին ժողովէն վերջը Եգիպտոսի վարչապետը հաստատ յոյս յայտնեց թէ բանակցութիւնները շուտով համաձայնութեան մը պիտի յանգին:

Մոսկուայի նշանախօսքերը Մայիս 1ի առթիւ

Խորհրդային թերթերը արդէն իսկ հրատարակած են շարք մը նշանախօսքեր՝ մայիս 1ի առթիւ, ինչպէս ամէն տարի: Այս 60 նշանախօսքերուն մէջ, ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կը տրուի ազգային պաշտպանութեան, չէզոքելով պատերազմի վտանգը: «Խաղաղութեան թշնամիները գաղտնապէս կ'աշխատին եւ պատերազմը կրնայ պայթիլ մէկ վայրկեանէն միւսը»: Ինչպէս բոլոր պարագաներուն մէջ, այստեղ ալ Ֆաշականութիւնը կը ներկայացուի իբրեւ համազօր պատերազմի եւ սովի եւ կը յանձնարարուի անխնայ պայքար մղել անոր դէմ: Փառաբանելով Սպանիոյ յեղափոխական յաջողութիւնները, յայտարարութիւնը կ'ողջունէ Գերմանիոյ բանուոր դասակարգը, յետոյ կը ձաղկէ « Ճափոնի ռազմատենչ տարրերուն գրգռիչ արարքները մեր հայրենիքի ծայր. արեւելեան սահմանին վրայ, արարքներ որոնց դէմ ունինք մեր հզօր եւ անպարտելի կարմիր բանակը»: Ողջոյն մըն ալ մոնկոլ ժողովուրդին ուղղելէ յետոյ, կոչը կը յանձնարարէ ծանր ճարտարարուեստի բանուորներուն՝ կրկնապատկել իրենց ճիգերը, լրացնելու համար կարմիր բանակին սահմանուած ռազմանիւթերու լրացումը: Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարուի բանուորներուն մտնել քիմիական եւ օդանաւային ընկերութեան (Օսավիաքիմ) շարքերը եւ զինուորական մարզանք առնել: Կոչը քննութեան կ'ենթարկէ բոլոր այն հարցերը որ կը զբաղեցնեն երկիրը,— Սթախանովեան շարժում, քարիւղի եւ Թուղթի ճարտարագործութեանց յառաջումը, կնոջ իրաւունքներու հաւասարութիւնը, երիտասարդութեան կրթութիւնը, արուեստ եւ գրականութիւն, վերջապէս կեանքի բոլոր երեւոյթները:

Ժայռեր կը գլորեն ուժանակով

Գրած էինք թէ Հապէշները յուսահատական միջոցներու կը դիմեն,, փակելու համար մայրաքաղաքին ճամբան: Այսպէս, չորեքշաբթի օր ուժանակով պայթեցուցին Շուլա - Մատայի հռչակաւոր կիրճը, որ 200 քիլոմեթր հեռու է Ատտիս - Ապէպայէն: Այս կիրճը 4000 մեթր բարձր է ծովուն մակերեսէն եւ կը տիրապետէ Թարրապարբայի դաշտին, դրեթէ անանցանելի պատնէշ մը կազմելով եւ պաշտպանելով այն լեռնադաշտը որուն վրայ հաստատուած է Ատտիս - Ապէպա: Երբ ուժանակը պայթեցաւ, ահագին ժայռեր գլորեցան լեռնալանջէն ի վար եւ Ցէսիէի ճամբան կտրուեցաւ տեղ - տեղ: Քանդումի այս գործը լրացնելու համար, Հապէշները փոխեցին հեղեղատներու ընթացքը եւ ջուրերու հոսումը փորեց ճամբուն հիմերը, անդունդն ի վար սահեցնել ամէն բան: Թարրապարբայի բարձունքներուն վրայ, հապէշ ռազմիկներ անընդհատ կ'աշխատին խրամներ եւ թնդանօթի յատուկ դիրքեր շինելու, իսկ առջին անդին փոսեր կը բացուին, խափանելու համար հրասայլերու եւ զրահապատ ինքնաշարժներու անցքը: Կ'ըսուի թէ Եթովպիոյ թագաժառանգը պիտի վարէ Շուլա - Մատայի կիրճին հրամանատարութիւնը:

2.— ՀԱՄԱԳԱՂԹԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Համազգաթային կենտրոնական մարմնի խնդիրը նոր չէ։ Այդ հարցով բազմաթիւ անգամներ է զբաղուել մեր մամուլը։

Դեռ եւս 1922—23ին ռումանահայութիւնը նախաձեռնութիւն առանձնեց եւ մի կոչով դիմեց արտասահմանի ամբողջ հայութեան՝ արծարծելով համազգաթային համագումարի եւ կենտրոնական մարմնի խնդիրը։ Սակայն, այդ փորձը ձախողեցաւ, ինչպէս եւ այնուհետեւ եղած բոլոր փորձերը այդ ուղղութեամբ։

Առարկութիւններէն մէկը այն էր, թէ աշխատանքները պէտք է սկսել ոչ թէ վերեւից այլ վարից - այսինքն՝ նախ բոլոր գաղութները պէտք է ունենան իրենց ներքին կազմակերպութիւնները, եւ յետոյ միայն նրանք պէտք է ջանան միանալ։

Մի տասնեակ տարուց աւել բոլորեց, մեր բոլոր գաղութները համարեա թէ ունին որոշ կազմակերպական ձեւ, բացառութիւն է կազմում միայն Փարիզը իր շրջակայքով, որ թէեւ յաւակնութիւններ ունի ամբողջ գաղթահայութիւնը կառավարելու, սակայն ինքը միանգամայն անկազմակերպ վիճակի մէջ է դեռ …

Արտասահմանի մօտ 700.000 հայութիւնը, թէեւ տարբեր ձեւերով եւ չափերով, այնուամենայնիւ կազմակերպուած է։ Ու, սակայն համազգաթային մարմին դեռ գոյութիւն չունի։

Գոյութիւն չունի որովհետեւ հիմնական պատճառը այն չէր, թէ վերեւից կամ վարից պիտի սկսէինք կազմակերպել։

Հիմնական պատճառը այն կամքի բացակայութիւնն էր, որ գաղթահայութիւնը չկամեցաւ ցուցադրել։

Դժբախտութիւնն այն էր, որ մեր գաղութները չէին ներկայացնում միաձոյլ, միատարր զանգուած, դրանք բոլորը պատմական կերպով մի երկրամասի մէջ համախմբուած էին, շատ անգամ տարբեր բարբառներով ու սովորութիւններով եւ ձգտումներով, բացի այդ գոյութիւն ունէին բազմաթիւ կենտրոնախոյս ուժեր, որոնք յաճախ վրդովում էին մեր գաղութների ներքին հանդիստը …

Այժմ պայմանները բաւականին փոխուած են, այս 10—15 տարուայ ընթացքում բազմաթիւ տեղաշարժութիւններից յետոյ գաղթահայութիւնը զանազան երկրամասերի մէջ համարեա թէ միաձոյլ տարրերից է կազմուած, կենտրոնախոյս ուժերը, որոնք առաջ հեշտութեամբ կարողանում էին աղմկել հրապարակը, դրանցից շատերը արդէն վարկաբեկւել եւ չքացել են, իսկ նրանք որոնք դեռ եւս շարունակում են իրենց քայքայական աշխատանքները, դրանց թոյնը այլ եւս առաջուան պէս չէ ներգործում եւ գաղթահայ մարմինը աւելի դիմացկուն է դարձել եւ զօրացրել է իրեն հակաթոյնով։

Այսպիսով եթէ համեմատութեան ենք դնում գաղթահայութեան կացութիւնը նախկինի հետ, այժմեան պայմանները անհամեմատ աւելի նպաստաւոր են եւ հետեւապէս եթէ գաղթահայութիւնը ցանկանայ իր կամքը ցուցադրել, նա հեշտութեամբ պիտի կարողանայ լցնել այդ բացը, իսկ նա պարտական է ցուցադրել այդ կամքը եւ գաղթահայ կենտրոնական մարմինը ստեղծել …

Ինչպէս կարելի է ստեղծել գաղթահայ կենտրոնական մարմինը։

Եթէ գաղութներում գոյութիւն ունեցող քաղաքական հոսանքները, մինչեւ անգամ դրանցից երկուսը՝ Դաշնակցութիւնը եւ ռամկավարները ցանկանային եւ որոշէին, կասկած չկայ, որ գաղթահայ կենտրոնական մարմին հնարաւոր պիտի լինէր կազմել անմիջապէս։ Սակայն այդ չի կատարւում որովհետեւ ռամկավարները կազմակերպուած կուսակցութիւն չեն։ Ռամկավար կուսակցութիւն համարուածը դեռ եւս չունի իր գաղափարաբանութիւնը եւ կը յենու չկազմակերպուած, յաճախ հակամարտ տարրերի վրայ։

Որոշ ճակատագրական ուղեգիծ չունենալով՝ ռամկավարները յաճախ ենթակայ են զանազան խմբակցութիւնների, անհատների եւ մինչեւ իսկ գրոհ ազդեցութեան։ Այդ պատճառով նրանք կարող են աջով գրել՝ ձախով ջնջելու համար …

Վերջին տասը տարիների ընթացքին երկու անգամ, իրենց իսկ նախաձեռնութեամբ, ռամկավարները բանակցութիւնների մէջ մտան Դաշնակցութեան հետ։ Երկու անգամին եւս կարելի եղաւ գալ որոշ համաձայնութիւնների։ Սակայն, անմիջապէս կամ կարճ ժամանակից յետոյ ռամկավարները պատռել են այդ համաձայնագիրը, որովհետեւ այդ կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ տարաձայնութիւններ կան մինչեւ անգամ հիմնական խնդիրների շուրջ։ Այնպէս որ այն, ինչ որ ընդունելի է մէկ մասին, միանգամայն անընդունելի է միւս մասի համար …

Դառն փորձը ցոյց տուած է, որ անկարելի պիտի լինի հայ քաղաքական կազմակերպութիւնների համաձայնութեամբ ստեղծել գաղթահայ կենտրոնական մի մարմին, կամ նրանք անարժէք մեծութիւններ են կամ միանգամայն հակառակ են գաղթահայ կենտրոնական մարմնի կազմակերպութեան։

Կար ժամանակ, երբ Պոլսոյ Պատրիարքարանը իր ազգային սահմանադրութիւնով հայութիւնը միացնող միջոց էր եւ երեւան էր գալիս իբրեւ ազգային ներկայացուցչութիւն։ Սակայն, այժմ հանգամանքները փոխուել են, եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանը չի կարող իր նախկին դերը կատարել։

Իբրեւ քաղաքական օրգան Փարիզում գոյութիւն ունի Հայաստանի Հանրապետութեան Ներկայացուցչութիւնը, որ զանազան պետութիւնների ինչպէս եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները եւ ճանաչում են եւ չեն ճանաչում։ Ցամենայն դէպս այդ հիմնարկութիւնը գոյութիւն ունի եւ պէտք է շարունակէ իր գոյութիւնը։

Այդ հիմնարկութեան կողքին իր ժամանակին իբրեւ մրցակից ստեղծւեց Ազգ. Պատուիրակութիւնը, որ սակայն իր գոյութիւնը պահեց մինչեւ բոլշեւիկների Հայաստան մտնելը եւ համարելով դրանց Հայաստանի հարազատ տէրեր՝ դադարեց քաղաքական օրգան լինելուց՝ այդ մասին յայտարարելով ի լուր աշխարհի։

Նախկին Ազգ. Պատուիրակութեան փոխանորդը դարձել է Բարեգործական ընկերութիւնը եւ իրեն իբրեւ օժանդակ մարմին պահում է այսպէս կոչուած Փարիզի եկեղեցու օֆիսը, որ թէեւ քաղաքական օրգան չէ, սակայն ունի քաղաքական յաւակնութիւններ։

Անշուշտ եթէ կարելի լինէր որոշ համաձայնութեան գալ, եւ այդ երկու հիմնարկութիւնները՝ Հ. Հ. Պատուիրակութիւն եւ Հայոց եկեղեցու Գաղթականական օֆիսը միացուէին, եւ նրանց մէջ մտնէին նաեւ մի քանի կարեւոր անձեր, այդ ձեւը լաւագոյններից մէկը կարող էր լինել- կը լուծէր աւելորդ կրկնը, եւ գաղթահայութիւնը կ'ունենար իր իրական բերանը։

Սակայն այս եւս կապուած է մի շարք դժուարութիւնների, զուգէ եւ անկարելիութիւնների հետ, որովհետեւ Բարեգործականի վարիչները զանազան ակնկալութիւններ ունեն թէ Թուրքիայից եւ թէ Խորհ. Ռուսաստանից եւ, բնականաբար, չպիտի կարողանան կամ չպիտի կամենան, որ այդպիսի միութիւն մը ստեղծուի։

Մինչեւ որ Փարիզի եկեղեցու կամ նախկին Ազգային Պատուիրակութեան մնացորդ հիմնարկութիւնը չազատագրուի Բարեգործականի խնամակալութիւնից, անկարելի պիտի լինի այդ մարմինը միացնել Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ։ Անշուշտ կարելի է Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը ուժեղացնել նոր եւ օգտակար ուժերով։ Սակայն, այդ պէտք է կատարեն գաղութները կամ նրանց կամքը արտայայտող մի մարմին։

×

Մենք թուեցինք բոլոր այն մարմինները, որոնք այսպէս կամ այնպէս կենտրոնական մարմնի դեր կարող էին կատարել։ Մենք աշխատեցինք ցոյց տալ նրանց առաւելութիւնները եւ պակասութիւնները եւ եկանք այն եզրակացութեան որ բոլոր այդ մարմինները, առանց գաղթահայութեան աջակցութեան եւ հաւանութեան, անկարող են հանդիսանալ Ազգային Կենտրոնական Մարմին եւ չեն կարող ղեկավարել մեր ձգտումները ու շահերը, մինչդեռ ժամանակը հրամայօրէն պահանջում է ստեղծել այդպիսի մի մարմին։

Ուրեմն, ո՞վ պիտի նախաձեռնութիւն վերցնի եւ ի՞նչպէս պէտք է կազմուի այդ մարմինը։

Նախ քան այդ հարցին պատասխանելը, անհրաժեշտ ենք համարում [illegible]գել կենտրոնական մարմնի ղեկավարող սկզբունքները եւ նրա կատարելիք աշխատանքները։

Մեր կարծիքով այդ բոլորը պէտք է բանաձեւել մօտաւորապէս այսպէս.

1. Հայաստանը անխտիր պատկանում է բոլոր Հայերին եւ ոչ թէ մի խմբակի.

2. Հայաստանի վարչաձեւը անցողական. փոփոխական է, իսկ տեւական է հայութիւնը, հետեւապէս քաղաքական ծանրութեան կենտրոնը լինելու է հայութիւնը եւ ոչ թէ այս կամ այն վարչաձեւը։

3. Արտասահմանի Հայերը պէտք է նկատուին Հայաստանի քաղաքացիներ եւ իբրեւ այդպիսին պէտք է ունենան որոշ իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ Հայաստանի հանդէպ։ Բոլոր նրանք, որոնք կամենում են, իրաւունք պէտք է ունենան փոխադրուել Հայաստան եւ ոչ ոք իրաւունք պէտք է ունենայ Հայաստանի դռները փակելու ցանկացողներու առջեւ։

4. Գաղութներում մշակութային եւ այլ աշխատանքներ պէտք է կատարուեն պայքարելու համար հայութեան այլասերման կամ օտարացման դէմ։

5. Նպաստել Հայաստանի եւ գաղթահայութեան տնտեսական վերելքին եւ փոխադարձ օժանդակութիւն ընծայել անապահով վայրերին։

Ահա մօտաւորապէս այն տեսակէտները եւ աշխատանքները որոնցմով պէտք է զբաղի գաղթահայութեան կենտրոնական մարմինը։

Բնական է, որ այս աշխատանքների ընթացքում գաղթահայ մարմինը կարող է ընթանալ թէ Խորհ. Ռուսաստանի, թէ Հայաստանի եւ թէ այլ պետութիւնների վարիչների հետ։ Սակայն, կարող է եւ հակառակը լինել, եթէ այդ երկրամասերի վարիչները հակառակ կ'երթան հայութեան շահերին։

Ուրիշ խօսքով գաղթահայութեան ուղեգիծը պիտի լինի հայութեան եւ Հայաստանի շահը։ Սակայն դա չի նշանակում թէ կուրօրէն պէտք է կատարել այն, ինչ որ ենթադրում են Հայաստանի խորհրդային վարիչները, եթէ դա վնաս է համայն հայութեան շահերին։

Ընդունելով այն հիմնական խնդիրները եւ այս տեսակէտները իբրեւ ուղեցոյց մենք արդէն գիտենք, որ գաղութներում կան որոշ տարրեր, որոնք սկզբունքային կամ այլ պատճառներով չեն կարող կանգնել այս տեսակէտների վրայ։ Հետեւապէս գաղթային կամ համազգաթային խնդիրները լուծելու ժամանակ ամբողջ աշխատանքները չպէտք է կատարել այսպիսի տարրերին գործի լծելու համար։ Նախ՝ իրենք չեն ուզեր գալ, երկրորդ՝ եթէ գան, ամէն կերպ պէտք է փճացնեն գործը եւ անգամալուծեն բոլոր աշխատանքները։

Երբ գաղթահայութեան առողջ մասը խնդրին մօտենայ այս տեսակէտով, այն ժամանակ հարցի լուծումը անհամեմատ աւելի կը դիւրանայ։

Դժբախտութիւնը այն է, որ մինչեւ այժմ չափազանց կարեւորութիւն է տրուել այդպիսի տարրերին, եւ մենք ցանկացել ենք իրագործել ինչ որ միութիւն. որ անկարելի է, որովհետեւ տեսակէտները տրամագծօրէն հակառակ են միմեանց, եւ մենք միամտօրէն հաւատում ենք, թէ կը կարողանանք համոզել այդպիսի տարրերին, մինչդեռ դրանից տուժում են հայութեան շահերը։

Գաղթահայութեան այն առողջ տարրը որ կանգնած է այս տեսակէտի վրայ, պարտական է օր առաջ համախմբուել եւ գաղթային գործերը իր ձեռքը վերցնել։

Գաղութները ցանկանում են եւ պէտք է ունենան իրենց կենտրոնական մարմինը։ Ով որ դէմ է այս առողջ սկզբունքին, նա պէտք է անտեսուի, եւ գործը կատարուի առանց նրան։

Մեր գաղութներից մէկը կամ մի խմբակ քաջութիւն պիտի ունենայ նախաձեռնութիւնը վերցնելու։ Նրան անշուշտ կ'աջակցեն եւ մնացած գաղութները, եւ այսպիսով հնարաւորութիւն կը ստեղծուի օր առաջ ունենալու գաղթային մարմինը։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԷՋ

Տրապիզոնէն Պոլսոյ Թերթերուն կը գրեն թէ այնտեղ կայ 14 տուն հայութիւն, բաղկացած 100 անդամէ։ Ընդհանրապէս կը զբաղին երկրագործութեամբ եւ կ'ապրին համերաշխ։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՄԱՌԻ ՊԱՇՔԻՐՑԵՒ»

(STUDIO DE L'ETOILE)

Այդ փոքրիկ աղջկան դէմքը եւ յիշատակը ոգեկոչելու պահուն՝ մտաբումներու եւ երազանքներու անդիմադրելի մակընթացութիւններ կուգան հոգիս խռովել։

Որովհետեւ փոքրիկ Մուսիայի — իր մտերիմները այդպէս կը կոչէին զինք — էութիւնն իսկ խռովք մը եղաւ, զգացումներու, երազներու, իղձերու եւ պահանջներու մայաքրոմ մը, փոթորկայոյզ ամպակամարի մը տակ, ուր յանկարծ ամենաջինջ երկինք մը — իր արուեստագէտի հոգին — կապոյտը կը բացուէր կենսախայտ։

Մարի ծնած էր 1860ին Փոլթավայի մօտ (Ռուսիա) ազնուական ընտանիքէ։

Նկարիչի եւ գրագէտի կոչումը իր մէջ շատ կանուխէն կը յայտնուէր, եւ իր նկարչութեան նուիրումէն յետոյ (1878) իր աշխարհահռչակ «Օրագիրը» կը յայտնագործէր նուրբ դիտողի, փիլիսոփայի, հեգնողի, անհանգիստ փառասէրի՝ բայց միշտ մաքուր եւ ազնուական հոգիի մը ալեկոծումները։

1887ին — իր մահէն երեք տարի յետոյ — լոյս տեսած «Օրագիրը», որուն կցուած են 1925ին՝ իր անտիպ տետրակները, այսօր զինքը կը դասեն արտակարգ ու բացառիկ երեւոյթի մը կարգը, եւ հեղինակաւոր գրիչներու տակ կուգայ «հանճար» տիտղոսը։

Եւ փոքրիկ Մուսիան, որ այնքան յամառօրէն իր թոքախտաւոր կեանքին արժէքով ուզեց գնել մեծ նկարիչի մը փառքը, անոր տիրացաւ իր գրիչով՝ քան վրձինով։

Անկարելի է անտարբեր թղթատել իր «Օրագիր»ը, այդ կուսական հոգիի մը անկասկածելի մրրիկները արձանագրող էջերը, ուր մարդկային կեանքին բոլոր զգայնութիւնները, ապրումները, փափաքները եւ պահանջները կը գեղարուեստին՝ պահելով միշտ եթերային թարմութիւն մը եւ շուշանային անբծութիւն մը.

«Ձեմ կարծեր որ երբեք ունեցած ըլլամ ցած, շահախնդիր եւ ապականուած կիրքեր»։

Եւ արդարեւ զինքը շրջապատող մեծամեծ խնկարկուներուն դիմաց՝ ան մնացած է արուեստի քրմուհիի մը անաղարտ պարեգօտին մէջ փաթթըւած։ Վերի տողերը իր մահէն քանի մը շաբաթ առաջ իր կտակին մէջ գրուած անպայմանօրէն անկեղծ են։ Երեւոյթներ յաճախ սխալ ենթադրութիւններու տեղի ընծայած են։

Կի տը Մոփասան իր մտերիմներէն մին եղած է բազմաթիւ ուրիշ մեծանուն արուեստագէտներու եւ գրագէտներու հետ։

Բայց իրենց մտերմութիւնը մնացած է հակառակ Մոփասանի հեշտասէր նկարագրին եւ խառնուածքին՝ վիպական եւ իմաստասիրական մթնոլորտի մը մէջ։

«Երկու սիրող էակներ կատարեալ եւ զմայլելի տիեզերքի մը խաբկանքը ունին», կը գրէ տեղ մը։

«Վայրկեաններ կան, երբ կը ցանկանք ամէն բանի վերջ տալ, եւ վերջացնելու համար՝ երկու միջոց կայ, — մեռնիլ, կամ սիրել»։

Բայց իր սէրը ոչինչ ունի նիւթական, հապականած»։

Արուեստին կրակովը այրող այդ հոգին սէրը կը ճաչակէր արդէն արուեստին մէջ, նոյն իսկ այդ վիպապաշտ շրջանին ականաւոր ներկայացուցիչները գրաւելու ատեն։

«Ձինքը անգամ մը միայն տեսայ, ժամ մը միայն տեսայ։ Ձայն երբեք պիտի չմոռնամ», կը գրէ Ֆրանսուա Քոփէ անոր մասին։

Անմոռանալին է ան արդարեւ, եւ իր մահէն կէս դար յետոյ, իր խռովիչ նայուածքով գեղեցիկ գլուխը կը ցցուի փառապսակով մը լուսաւորուած, մոռացութեան մշուշին մէջ թաղուած «փառքեր»ու գերեզմանատունէն …

Ալպէրիք Քահիւէ Մուսիային նւիրուած իր գեղեցիկ հատորին մէջ կը գրէ.

— «Ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ ըրաւ։ Կենդանի՛, ան եղաւ ապրողներուն ամէնէն կենդանին»։

«Մեռած, ան ըրաւ մեռածի մը համար ամէնէն դժուարին բանը։ Ան վերապրեցաւ»։

Մարիի կեանքին մէկ դրուագը որոշ չափով երեւակայածին՝ բայց ո[illegible] անտրամաբանական, նիւթ տուած է բեմադրիչ H Kosterlitzին, կազմելու համար ներկայ ժապաւէնը, որուն եւ[illegible] կու հիմնական դէմքերը — Մարի Պաշկիրցեւ եւ Կի տը Մոփասան — կը մարմնաւորեն Վիէննացի դերասանուհի Լիլի Տարվաս եւ Հանս Ժարէ, [illegible]մայլելի Symphonie Inachevéeին անմոռանալի Շուպէրթը.

Բեմադրիչը առած է Մուսիայի կարճատեւ կեանքին վերջին շրջանը՝ մինչեւ մահ։ Հոն կը գտնենք զայն իր առատանիին առջեւ, իր Լիւքսէմպուրկի թանգարանին մէջ ցուցադրուած գը[illegible] րոցականներու նկարին պատրաստութեամբ զբաղած, մտահոգ, անհամբեր, ջղայնոտ, իր վարպետին՝ Պա[illegible] թիէն — Լըփաժի գնահատանքի բառուն կարօտ, հոգեւին ցանկալով վա[illegible] լոնծին չքանչանը։

Իբրեւ գեղարուեստական քննադատ Կի տը Մոփասանի հետ արտակարգ հանդիպումէն յետոյ, իրենց մէջ կը ստեղծուի հոգեկան կապ մը, որ մեզի կը տանի ժապաւէնին միւս ծայրը սիրուն, խանդաղատալից եւ անակնկալ պատկերներով, մինչեւ մահուան անկողինը, ուր՝ Մոփասանի եւ Լըփաժի կարեկից միջամտութեամբ այս վերջինին ստացած չքանչանը Մուսիային կը ներկայացուի իբրեւ իր ցուցադրած նկարին մրցանակը փոջապէս շղջափուած փառքի մը ճառագայթարձակումով լուսաւորելով անոր վերջին բոպէները …

Պատմական դարձած դէմքերու վերապրումին եւ պատկերացումին հեկապուած բոլոր դժուարութիւնները ներկայացած են այս ժապաւէնին համար ալ։

Լիլի Տարվաս եւ Հ. Ժարէ անշուշտ կենդանագիրները չեն Պաշկիրցեւին եւ Մոփասանին։

Հանդիսատեսին երեւակայութիւնը պէտք է ամբողջացնէ մարմնաւորումը։

Խորագրութիւնը հաճելի է, բայց Մուսիայի արտակարգ նկարագիրը եւ բնաւորութիւնը չեն խորացած ցանկալի կերպով, եւ այդ կրակոտ, մըկող ու միացող հոգին մասամբ անհասկնալի մնացած է բեմադրիչին։

Մարի Պաշկիրցեւ հաստատած էր նկարչական մրցանակ մը, որ մինչեւ այսօր ամէն տարի կը տրուի իր անունով՝ մեծ Սալոնին ցուցադրող նկարիչներէն մէկուն։

ՀՐ. ԱԼԽԱՆԱՓ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԻՒՍ ԵՐԵՍԸ)

Նախորդ յօդուածով ներկայացուցինք խորհրդային երիտասարդութիւնը համաձայն պաշտօնական տուեալներու։ Այս անգամ կուտանք ուրիշ տեղեկութիւններ, քաղելով տարբեր աղբիւրէ։

Վերջերս խորհրդային աքսորավայրէ արտասահման փախած ռուս բժիշկ մը, որ միաժամանակ Ռուսաստանի սկաուտներու պետին օգնականն է եղած, երիտասարդ տարագիր Ռուսերու պաշտօնաթերթին մէջ «Զա Նովույու Ռոսիու», շահեկան տեղեկութիւններ կուտայ կուսակցական կազմակերպութիւններէ դուրս մնացած երախաներու մասին։ Նախ. բժիշկ. որ բժիշկը (Բորիս Սոլոնեւիչ) ութ տարի անցուցած է խորհրդային բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ եւ իր մասնագիտութեան շնորհիւ աւելի մօտէն ուսումնասիրած է երախաներու ներկայ վիճակը։ Կ'ամփոփենք յօդուածին կարեւոր մասերը. —

Սկզբնական տարիներուն խորհրդային իշխանութիւնը անբարեացակամ դիրք բռնած էր սկաուտական կազմակերպութիւններու հանդէպ, որոնք վերջնապէս քայքայեց 1926ին, ձերբակալելով հազարէ աւելի սկաուտներ ը 15—16 տարեկան։ Մեծ մասը կ'աքսորուին Սիպերիա եւ Թուրքեստան 15 մանչ եւ 2 աղջիկ կ'աքսորեն Սոլովկա, ուր այդ ատեն կը գտնուէր նաեւ յօդուածագիրը։ Շատերը մեռան նոյն աքսորավայրերու մէջ, անօթութենէ եւ հիւանդութենէ։

Փախուստէն առաջ բժիշկը կը բնակէր գաւառական քաղաքի մէջ, բանուորի մը տունը։ Ընտանիքի կազմն էր եղած՝ ծերունի մայրը, բանուորը կինը եւ 5—6 տարեկան աղջիկ զաւակը։ Ամսական կը շահէին 100—[illegible] րուբլի, երբ շուկայի մէջ գետնախնձոր[illegible] 1 կիլօն կ'արժէր 2 րուբ. (7 ֆր.) Տոմսերու դրութիւնը վերնալէ վերջ [illegible] տացուած ռոճիկէն կէսը հազիւ կը [illegible]

ՀԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ԵՒՍ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Թաւրիզի վաճառականապետ Ջաֆարիս Նազարբէկեանի ջանքերով անցագիր է ստացւում եւ Ցովսէփն ու Եփրեմը հասնում են Պարսկաստան՝ Թաւրիզ 1896ին, ամբողջ վեց տարի բանտերում, աքսորավայրերում եւ փախուստի ճամբին ահաւոր տառապանքների ենթարկուելով։

Այդ վեց տարիների ընթացքում Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն արդէն ծաւալուն եւ ամուր կազմակերպութիւն էր՝ բոլոր վայրերում հաստատուած։ Թաւրիզում Ցովսէփին ու Եփրեմին ջերմ ընդունելութիւն են ցոյց տալիս ընկերները — Արղութեան, Գալուստ Ալոյեան, Սամսոն, Սեւքարեցի Սաքօն եւն.։

Այստեղ Ա. Ջօյանեանը խորհուրդ է տալիս Ցովսէփին գրի առնել արշաւանքի եւ բանտարկութեան ու փախուստի յուշերը եւ յանձնել իրեն։ Ցովսէփ 1897ին, դէպքերի թարմ տպաւորութեան տակ, գրում է նամակների ձեւով, ուղղուած վերոյիշեալին, բայց չի ուղարկում, այլ պահում է իրեն մօտ՝ ամբողջ երեսուն եւ վեց տարի։ Ժամանակի աւերին ենթարկուելով՝ այդ գրութիւնները գզգզուել էին եւ դարձել թանգարանի նիւթ։ «Քանի անգամ փախուստի եւ խուզարկութիւնների ժամանակ թաքցրել եւ կամ վրաս եմ կրել», ասում էր հանգուցեալի տիկինը՝ Հռիփսիմէ Մովսիսեան։

Ոչ ոքի չէր զիջել յանձնելու իր յուշերը, երբ մի օր հանդիպեց ինձ հետեւեալ խօսքերով. — «Ընկեր Ամուրեան, 36 տարի պահել եմ այդ յուշերը, միայն ձեզ կարող եմ յանձնել, որ գրի առնէք։ Կարդացի սովետական բանտերի ձեր նկարագրութիւնը եւ շատ հաւանեցի, այն ձեւով գրեցէք»։

Նրա այս տրամադրութիւնը հերիք էր, որ ես գործի անցնէի, փրկելու մի թանկագին նշխար՝ մեր ազատագրական շարժման առաջին քայլի խոյանքին վերաբերող։ Պատուիրեցի իրեն այդ թերթերն արտագրել թէկուզ մատիտով, եւ ինձ տալ։ Այնուհետեւ իմ յաճախակի այցելութիւնների ընթացքում նա պատմում էր դէպքի մանրամասնութիւնները։ Ես գրի էի առնում եւ տալիս իրեն կարդալու։ Ապա Հ.Յ.Դ. Բիւրոյին ուղարկեցի յուշերը՝ Ցովսէփ Մովսիսեանի մի հաւաստամագիրը կցելով, որով յայտնում էր, որ ինձ է յանձնում իր յուշերը եւ ուրիշ ոչ ոքի։

1934ին Ցովսէփը մեկնեց Հարաւային Պարսկաստան՝ աշխատանք գտնելու անդրպարսկական կառուցուող երկաթուղագծի վրայ. «Ձեմ ուզում որ եւ է մէկի վրայ ծանրանալ նիւթապէս»,— ասում էր 65ամեայ այդ ծերունին, որ դեռ եւս ամուր էր կազմուածքով, թէեւ կարող էր հանգիստ ու անաշխատ կեանք վարել՝ շնորհիւ իր հասունցած զաւակների, բայց նախընտրեց աշխատանքը, որ եւ կարճ միջոցում հարուստ անտանելի կլիմային միացած՝ քայքայեց իր առողջութիւնը։ Երբ 1935ի աշնանը մի օր, երեկոյեան դէմ, անցնում էի փողոցով, մի անդնդային ձայն անունս կանչեց։ Ցետ նայեցի՝ Ցովսէփ Մովսիսեանն էր, կմախացած, ուժերն ու կենսունակութիւնը սպառած, մօրուքը երկարած։ Նոր էր դուրս եկել հիւանդանոցից, գնում էր [illegible] մօտ, բայց դժուարութեամբ էր քայլում, սրտի լայնացումից արդէն վիճել էր առողջութիւնը։ Այնուհետեւ մի անգամ միայն հնարաւորութիւն ունեցայ այցելելու իրեն, մի երկու անգամ էլ հանդիպեցի փողոցում, բայց արդէն բարեկամիս երգը երգուած էր. 1936 փետր. 27ին յաւիտեան փակեց իր աչքերը հին օրերի մեր մարտիկը՝ Ցովսէփ Մովսիսեան, Կուկունեան արշաւախումբի մասնակիցներից եւ Եփրեմի մօտ ընկերը։

1896ից յետոյ Եփրեմի եւ Ցովսէփի ուղիները զատուեցին։ Մինչ այդ Եփրեմը կողմնակից է եղել այլ եւս հանգստի եւ խաղաղ աշխատանքի, մինչդեռ Ցովսէփը պնդել է որ ազատուելուն պէս պիտի նետուի յեղափոխական - մարտական ասպարէզ։ Կեանքում ճիշդ հակառակն է եղել. Եփրեմը միրճուել է կուսակցական գործերի մէջ եւ յետագային դարձել պարսկական յեղափոխութեան հերոսը, մինչդեռ Ցովսէփը ծանրաբեռնուել էր ընտանիքով եւ միայն անուղղակի կերպով, այն էլ երբեմն միայն աջակցում էր գործին։

Ցարգա՜նք իր յիշատակին. Նա մէկն էր այն հներից, որ անձնուիրութեան ու զոհաբերութեան օրինակը տուեց մեր ազատագրական առաջին կռւին։ Այնուհետեւ տասնեակ հազարաւորներ հետեւեցին իր օրինակին։

Ցարգանք ու պատիւ բոլոր նրանց, որոնք իրենց կեանքում խոյանք ունեցան

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

(Ցուապեր)

...րուէր միայն հացի համար։ 1935ին շաքարի քիլօն կ'արժէր 5 րուբլի՝ 16 ու կէս միսը՝ 8 եւ կաթին լիթրը՝ 2ը. ... Յանոտը կրցած է միայն մէկ անգամ գաթ գնել երախային համար, երբ ...անիր հիւանդ էր։ Ձիւնոտ ու անձրեւային եղանակին երախան տունը կը ...մար արգիլեալ յարմար կօշիկ չէ ունեցած։ Փոքրիկ աղջիկը 5 տարեկանին գաղափար չունէր կարկանդակի, ժամկոնի եւ նարինջի մասին։

Համաձայն բժիշկին վկայութեան, ...ատական քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ երախաներու վիճակը շատ աւելի գէշ է եւ մեծ համեմատութիւն ...ած առած անարխնութիւնը, թոքային ...անդութիւնները եւ ջղասպառութիւնը։ Գիւղերու մէջ երախաները ...ատ քիչ անգամ կը սնանին միսով, ...քարով եւ ձուկով։ 1933ին, գիւղացիները զարնան կաթ եւ իւղ կը տանէին քաղաք, հացի հետ փոխանակելու։ Երախաները կը զրկուէին նաեւ այդ անունդէն։

Աւելի սոսկալի է կացութիւնը աքսորավայրերու եւ կեդրոնացման բնակավայրերուն մէջ, ուր հազարաւոր անչափահասներ ու հոն ծնած երախաներ կը գտնուին։ Կեդր. բնակավայրերու մէջ կենակցութիւնը արգիլուած է։ Սակայն յաճախակի են գաղտնի կենակցութիւնները եւ չեկիստներու կողմէ կատարուած բռնաբարութիւնները, որոնց հետեւանքով երախաներ կը ծնին եւ դժբախտ կեանք կ'ունենան։ Երախաներու համար ուտելիքի աւելորդ բաժին չի տրուիր եւ մայրերը իրենց բերնէն կը կտրեն, պզտիկները կերակրելու համար կամ միւս աքսորականները կ'օգնեն։ Մէկ տարին լրանալէ վերջ, Ձեկան իրաւունք ունի երախան մօրմէ զատելու եւ որբանոց ուղարկելու։ Մայրերը չեն համաձայնիր եւ դէպքեր են եղած, երբ երախան առնուելէ վերջ, մայրը ինքնասպանութիւն է գործած։

Խորհրդային աշխարհի մէջ սովորական երեւոյթ է դարձած ամբողջ ընտանիքներ աքսորել։ Ցաճախ ծնողքը կ'աքսորեն առանց երախաներու։ Անապաստան վիճակի մէջ մնալով, երախաները կը հետեւին իրենց ծնողքին։ Եղբայրները պետութիւնը չի կերակրեր եւ ծնողքի բաժինէն կ'օգտուին։ Հասկնալի է, որ աքսորավայրերու կենցաղի ինչպէս եւ առողջապահական աննպաստ պայմանները մեծ չափով մահացութիւն յառաջ կը բերեն պզտիկներու մէջ։

Հաւաքական տնտեսութիւններու (կոլխոզ) քաղաքականութիւնը մեծ դժբախտութիւն յառաջ բերաւ գիւղացիներու մէջ, մղելով պայքարի։ Ըշխանութիւնը ղիմեց բռնութիւններու։ Եղած են դէպքեր, երբ բռնի տեղահանած են ամբողջ գիւղեր, դէպի հիւսիս ղրկելով եւ անբերրի հողերու վրայ բնակեցնելով։ Բժիշկը ականատես է եղած այդպիսիններու փոխադրութեան։ Տեղափոխուած 40 վակոններէ բաղկացած խառնախումբ մը լեցուած է եղեր կոլակներու ընտանիքներով՝ իւրաքանչիւր վակոնի մէջ 15—20 ընտանիք (50—60 անձ)։ Բնական պէտքերն անգամ նոյն վակոնի մէջ յառաւել չին... ռան ծակէն կը կատարէին։ Փոխադրութեան ժամանակ բազմաթիւ երախաներ են մեռած։ Բժիշկն իր աչքով է տեսած 6—7 տարեկան երկու երախաներու մահը։ Միայն Կարելիոյ աքսորավայրին մէջ բռնի բնակեցուցած են 18.000 ընտանիք։ Այս պայմաններու տակ երախաները կ'ոչնչանան ճանճերու նման։

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային ըղբախտին մէջ մահուան պատիժ է սահմանուած նաեւ 12 տարեկանէն վեր անչափահասներու համար անգամ։ Իսկ անչափահասներու աքսորը սկիզբէն ի վեր կը գործադրուի։ Մեծերուն համահաւասար անչափահասները եւս կ'աշխատցնեն անտառ կտրելու, հանքեր փորելու եւ ջրանցքներ կառուցանելու։ Բժիշկը վկայ է եղած, թէ ինչպէս ծանր աշխատանքներու մէջ բանեցուցած են 13 տարեկան երկու աղջիկներ եւ 130 անչափահասներ՝ 13—17 տարեկան։ Հիւանդութիւններն ու մահերը այստեղ եւս անպակաս են։

Անապաստան երախաները չունեւոր նման փողոցներէն կը բռնեն եւ յատուկ բնակավայրերու մէջ կը տեղաւորեն։ Վատառողջ պայմաններու տակ կը պահեն, փայտէ հիւղակներու մէջ կը բնակեցնեն, կ'աշխատցնեն եւ դաստիարակելու խնամք չեն տանիր։ Բիրտ ու գռեհիկ զգացումներն ու հակումները կը զարգանան եւ սեռային զարհուրելի մոլութիւններ յառաջ կուգան։ Բժիշկը կը յիշէ այդպիսի բնակավայր մը, ուր զետեղուած են եղեր 10—16 տարեկան 4000 անչափահաս երախաներ։

Փախուստէն առաջ, բժիշկը իր աքսորավայրի առողջապահական բաժնի վարիչն է եղած (աքսորականները կ'օգտագործեն ամէն տեսակէտէ)։

Անգամ մը իրեն մօտ կը բերեն 14 տարեկան աքսորական պատանի մը, որ փորձած էր փախչիլ, սակայն անտառին մէջ ոստիկանական շուները գտած էին եւ սոսկալի խածած։ Վէրքերը կապելէ վերջ բժիշկը կ'ուզէ հիւանդը ապաքինարան փոխադրել։ Ձեկիստները չեն ձգեր եւ կը տանին պատժական խուցին մէջ կը նետեն,— իբրեւ օրինակ միւսներուն, որ չփախչին։ Քանի մը օրէն խեղճը կը մեռնի։

Բժիշկի հաշուով ներկայիս խորհրդային աքսորավայրերու եւ կեդրոնացման բնակավայրերուն մէջ կը գտնուին մօտ հինգ միլիոն մարդ (մեծ ու պզտիկ)։

Ա. Ա.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

—.—

ՍՈՒՐԻԱ, 13 ապրիլ.— Կը տեսնեմ եւ խոր ցաւով որ իմ անուանս շուրջ զանազան վիճաբանութիւններ կ'ըլլան մամուլին մէջ, առնէ մը ի վեր։ Ստեղծուած այս անհաճ պայքարին վերջ մը տալու արդար բաղձանքով կուգամ յայտարարելու.

Ա.— Արդարեւ, անցեալները մատնացուցութեան մը վրայ տունս խուզարկուած էր ոստիկանութեան կողմէ եւ գտնուած անյշան զէնքի եւ փամփուշտներուն համար, իմ բացակայութեան որդիս ձերբակալուած եւ բանտարկուած էր դրացի նախկին լեգէոնականի մը հետ, որուն տան խուզարկութեան միջոցին ալ զէնք մը երեւան բերուած էր։ Սակայն Փր. Բ. Հ. Ն. ռազմիկներու Միութեան Կեդր. Վարչութեան դիմումներուն վրայ ազատ արձակուեցան զաւակս եւ նախկին ռազմիկը։ Եղած մատնացուցութիւնը Դաշնակցութեան չեմ վերագրեր, այլ անհատներու։ Վատ նկարագրի տէր անհատներ կրնան ապրիլ ամէն կուսակցութեան մէջ, բայց առով հանդերձ, Դաշնակցական կազմակերպութեան վրայ միշտ հիացող մը եղած եմ ես։

Բ.— Մուսա լեռան 1915ի հերոսամարտը դրուատած առեն եղած մարդիկ որ իմ կուսակցական հանգամանքս պատուանդան բրած՝ փայփայէ գ... գործունէութիւնս ու ղեկավարութիւնս ուղեցին ինծի, առանց անդրադառնալու, որ հայ գիւղացին միշտ համեստ է եղած իր խորքին մէջ եւ կը խրտչի նման արտայայտութիւններէ։ Ճէպէլ Մուսայի պաշտպանութեան մէջ իմ համեստ դերը կատարեցի որպէս պարզ գիւղացի, առանց կուսակցական նկատումի եւ փառքի ակնկալութեան։ Հետեւաբար պէտք խնդրէի որ այսուհետեւ 1915ի մեր ազատամարտութեան մէջ իմ կատարած դերի մասին վէճեր չստեղծուէին։ Այլ կուսակցութեան ընթացքին նահատակուած մեր բուռ մը քաջ հայրենակիցներուն նշխարին գովասանքի եւ յարգանքի բոլոր արտայայտութիւնները, որպէս ցի ապագային, նման պարագաներու տակ, յօժարակամ կոռւիլ ու մեռնիլ տենչան մեր նոր եւ գալիք սերունդները։

ԽՍԱՑԻ ԽԱՂՈՒՓԵԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹՈՂ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

—.—

Պուլկարերէն Փրազդնիչնի Վէսթի թերթին կը գրեն Պուքրէշէն.—

Վերջին տարիներու ընթացքին զանգուածային ներգաղթ մը կազմակերպուած էր Տոպրուճայէն դէպի Թուրքիա։ Մեկնող Թուրքերուն տեղ կը հաստատուէին Բուլղարներ եւ Ցինցարներ։ Թուրքիա ներգաղթող Տոպրուճացի Թուրքերը, սակայն, չափազանց յուսախաբ են եղած, որովհետեւ իրենց տրուած չեն այն հողերը եւ նիւթերը, զորս խոստացուած էին ներգաղթի առեն։ Շատեր մեռած են անօթութենէն, ցուրտէն, ու թշուառութենէն, ձգուած ըլլալով իրենց ճակատագրին։ Շատեր փորձած են վերադառնալ Տոպրուճա, բայց չեն յաջողած։ Քանի մը օր առաջ Անատոլուէն Պուլկարիոյ ճամբով վերադարձած է երիտասարդ Թուրք մը՝ Հասան Արնաւուտ։ Ան վերադառնալու համար Տոպրուճայի իր հայրենի օճախը՝ ամիսներով ճամբայ է քալած բոլորովին անօթի ծարաւ, ու նոյն իսկ ծախելով իր կօշիկները։ Այդպիսի օրինակներ շատ կան։ Վերադարձողները, անխտիր, կը պատմեն թէ ներգաղթող Թուրքերը թշուառութեան մատնուած են ու մեծապէս զղջացած։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

.—

ԱՆԿԻԷՆ.— Փ. Կ. Խաչի Անկիէնի մասնաճիւղը Ապրիլ 19ին բժշկական դասախօսութիւն մը սարքած էր, որ տեղի ունեցաւ մեծ յաջողութեամբ, Անկիէնի Թաուքատ տու Լաքի սրահին մէջ։ Թէյասեղանի մը շուրջ խմբուած էր անդամներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը, որ միշտ պատրաստ է սատարելու Կ. Խաչի ձեռնարկներուն։ Վարչութեան ատենապետուհին իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց թէ Կ. Խաչը կը հետապնդէ երեք հական նպատակներ,— օգնութեան գործ, նոր սերունդը Հայ պահելու ճիգ եւ բժշկական դասախօսութիւններ։

Հակառակ վարչութեան փափաքին կարելի չէր եղած սկսիլ այս անհրաժեշտ դասախօսութեանց շարքը, բայց յոյս ունի որ այսուհետեւ պարբերաբար չարունակուին։ Ցետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց բժ. Ա. Փօղոսեանի, որ սիրայօժար ստանձնած էր առաջին դասախօսութիւնը։ Գրեթէ մէկ ժամ խօսեցաւ յարգելի բժիշկը, այնքան դիւրամատչելի ոճով եւ հմտօրէն։ Մատնանշելով մեծ ազգերու դերազգայն ճիգը, առողջ ցեղ ունենալու միակ նպատակով, մարմնակրթանքի խիստ կարեւոր հարցին հետ լայնօրէն պարզեց առողջ մնալու էական պայմանները, սկսելով օդէն եւ սնունդէն։ Բացատրեց թէ կաթէն, հացէն եւ բանջարեղէնէն սկսելով, բոլորն ալ կատարեալ եւ մաքուր սնունդ կ'ըլլան այն ժամանակ երբ պետական, գիտական յատուկ մարմիններու լուրջ քննութեան ենթակայ ըլլան։

Դասախօսութենէն վերջ, բժ. Փօղոսեան պատասխանեց տրուած հարցերուն։ Ցետոյ սկսաւ թէյասեղանը, սեղանապետութեամբ Ս. Տէր Թովմասեանի, որ յաջողութեամբ կատարեց իր պաշտօնը բոլորովին յանպատրաստից ստեղծելով գեղարուեստական սիրուն բաժին մը։

Նախ պարզեց այսօրինակ ձեռնարկներու անգնահատելի օգտակարութիւնը, ջատագովելով Կ. Խաչը որ առեւտ առիթէ չի խուսափիր իրագործելու համար իր նպատակները։ Գ. Ա. Գիւլխանդանեան քաջալերանքի անկեղծ խօսքեր ուղղեց տեղւոյն մասնաճիւղին, շեշտելով մանաւանդ հայ լեզուի պահպանման նուիրական հարցը, գուգրնթաց սերունդի առողջութեան պահպանման մեծ նպատակին։

Նոյն ոգիով խօսեցաւ Գ. Գ. Բալայեան, առողջ եւ ճշմարիտ հայ նոր սերունդ մը ունենալու մտահոգութեամբ մաղթելով որ կարելի եղածին չափ յաճախադէպ ըլլան այսպիսի համախմբումները, որոնցմէ ամէնէն աւելի հայ փոքրիկներն են որ պիտի օգտուին։ Եւ թելադրեց հայ ծնողքներուն կարելի եղածին չափ հեռու պահել իրենց անչափահաս զաւակները շարժանկարներու խիստ յաճախ ռտարագնող ազդեցութենէն։

Այս օգտակար բանախօսութիւններու ընդմիջուեցան արտասանութիւններով եւ երգերով։ Տիկ. Զ. Տէր Թովմասեան դաշնակով նուագեց եւ երգեց քաղցր երգեր։ Տիկ. Հ. Բաբերդեան խոր զգացումով արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Հայհոյանքը» որ կը զուգադիպէր ապրիլեան սգահանդէսին, խորապէս յուզելով ներկաները։ Ազգային սիրուն երգ մը երգեց Օրիորդ մը Լփինէյէն։ Իսկ Տիկ. Ե. Կիւլպօլեան, ինչպէս մեր բոլոր թէյասեղաններուն, գեղեցիկ երգեր երգեց իր խոր ձայնով։

Անկէնի վարչութեան անդամներէն Տիկ. Ս. Գազիկեան գեղեցիկ դրութիւն մը կարդաց, մասնաւորապէս յիշեցնելով ապրիլեան սգատօնը եւ մանաւանդ յիշատակը բոլոր անոնց որ գիտակցաբար ինկան պարտականութեան ճամբուն վրայ։ Գ. Ս. Տէր Թովմասեան հրաւիրեց երկու րոպէ յոտնկայս յարգել մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը։

Ներկայ հիւրերէն Տիկ. Վ. Զահրճեան իր շնորհակալութիւնը յայտնեց որ այսպէս գեղեցիկ առիթներ կ'ընծայէն համախմբուելու եւ հաճելի եւ օգտաբեր ժամանցներ վայելու։ Փր. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկիէնի խառնմնալից սանուհիներէն Օր. Այտա Զահրճեան Վ. Թէքեանի «Հայաստանեայ» արտասանեց յաջողապէս եւ զգացումով։ Իսկ սեղանապետ փոքրիկն Միհրայր Բաբերդեան արտագրաւ ոյխոյժով արտասանեց Մ. Մանուկեանի «Իմ սիրեմ քեզ, Հայերէն» (Յաւաց) եւ յետոյ Վ. Տէրեանի «Արարատը»։

Որոշուած ժամանակը շատոնց անցած ըլլալով, սեղանապետը սրտագնեց փակել հաւաքոյթը որ իր բովանդակութեամբ ճշմարտապէս Կ. Խաչի Օր մը եղաւ, միեւնոյն առեն յարգանքի ցոյց մը՝ մեր բիւրաւոր նահատակներուն։

Յ. ԱՆԱՀԻՏ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԴՈՒԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

—o—

Ապրիլ 12ին տեղի ունեցաւ Անդրանիկի յուշարձանին բացումը՝ Պուքրէշի հայ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ։ Այս առթիւ Արազ կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Թումանեանցայութիւնը, այդ յուշարձանով, կուզայ մեծարանքի յաւերժական կոթող մը կանգնել ի յիշատակ հայ ժողովուրդի ամէնէն փառաւոր զաւակներէն մէկուն՝ որ անոր ընդերքէն պոռթկաց սարկութեան դարաւոր մուրը սրբելու համար ամբողջ ժողովուրդի մը ճակտէն։ Հայ տառապանքէն ծնած՝ ինչպէս բովանդակ հոյլը հայ ազատագրութեան միւս զինուորներուն, եւ ոնած այն կախարդական մթնոլորտին մէջ՝ ուր ամբողջ սերունդ մը իր հոգին թրծեց ազատութեան բագինին համար, Ծ. Գարահիսարի այս զաւակը ամբողջ երեսուն տարի իր կեանքը սպաս դրաւ իր ժողովուրդին շղթաները փշրելու համար։

Անոր անունը խորհրդանշան մըն է հիմա։ Հայ ազատագրութեան պայքարը թերեւս իրմէ աւելի քաջերը ճանչցաւ կամ իրմէ աւելի ճարտարները կռիւի մէջ։ Բայց Անդրանիկը եղաւ որ իր անձին հմայքովը, իր երկարատեւ գուպարովը թշնամիին դէմ, ու զարհուրելի գրոհներու մէջ անխոցելի մնացած իր կուրծքով՝ կը բաղձի դիւցազունններու գլուխը, առասպելական հմայք մը պարհուած ոչ միայն հայ ժողովուրդի հոգիին խորը, այլ եւ օտարին հիացման ու թշնամիին սարսափին մէջ։

Ան կը կանգնի հիմա մեր աչքերուն առջեւ իբր խորհրդանշանը հայդուկի մը՝ որ համեստ երգիչէ մը ամբողջ ժողովուրդի մը պաշտամունքի դահը բարձրացաւ եւ բոլոր այն հայդուկներուն՝ որոնք իր զէնքի վարպետները կամ ընկերները եղան, եւ որոնք իրենց արիւնը մատաղ ըրին զերի ազգի մը փրկութեան համար։ Անդրանիկ արդարեւ իր մէջ կը խորհրդանշէ քաջութեան ոգին որ զարկերուն ընդմէջէն անպարտ հասաւ սերունդէ սերունդ անցնելով եւ անձնուրացութիւնը այն չքնաղ փաղանգին որ հայ վերջին դիւցազնամարտը կերտեց։ Կը խորհրդանշէ մաքառումները զորս բուռ մը անձնուէրներ մղեցին հայ հողին ամէն մէկ թիզին վրայ, Զէյթունէն Սասուն, Վանի ու Բասենի մէջ, Խանասոր ու Սարդարապատ։

Ցանձին Անդրանիկի հայ ժողովուրդը կը պանծացնէ հսկաները որ երբեմն եղան հին զարերու մէջ ու քաջերը որոնք երբեք չմոռցուան թիւէն, անոնք որ ինկան իր փառքին ու իր փրկութեան համար, Սերոբ Աղբիւրն ու Քեռին, Գէորգ Չաւուշն ու Մուրատը, Թումանն ու Հրայրը, բոլորը, բոլորը եւ անոնք որ մոռցուած են, եւ անոնք որ բնաւ անուն չունեցան։

Յուշարձանը որ իր երեսը կը բանայ այսօր՝ կը խորհրդանշէ Անդրանիկը, ու յանձին անոր՝ անձնուրացներու զմայլելի զարմը։

Ան մեզ կը պատմէ ու պիտի պատմէ վաղուան սերունդներուն ալ ցեղութիւնը զոր զարերը մեր ուսին դրին եւ արդարօն ընդվզումը որ պոռթկաց սերունդի մը հոգիին մէջէն։

Ան չդրուեցաւ եկեղեցւոյ բակին մէջ որպէս այլ անոանուները կարկ ըլլալ բանենք կամ վրէժի զգացումը միշտ արծարծենք մեր ներսը։ Ան քարէ բարբառն է գաղափարի մը որ անհատներուն մէջ հոգիէն մարդը կը չքացնէ ու կը ծաղկեցնէ խելալը, մարդը կը զատէ նիւթին ամբարիշտ գրկէն ու կը մօտեցնէ աստուածներուն գահոյքին։

Հայ ժողովուրդը Անդրանիկի մէջ դարերուն բերած արդասիք կրակն է որ պիտի պաշտէ միշտ, այլ եւս մնացած հողեղէն մարդը որ երբեմն ապրեցաւ աշխարհի վրայ, մոռցած չքանչանններն ու տիտղոսները՝ զորս մարդիկ երբեմն տուին անոր, ու պահելով միայն մակդիրներուն ամէնէն վսեմը,

— Հայդուկը։

Արձանը կանգնած պիտի մնայ հոն ոսպնէզի անցորդները անոնին թէ ժողովուրդ մը մոռթացեցաւ իր ազատութեան սիրոյն, ու վաղուան սերունդը իր հոգին մէջ լմայ գերազոյն իմաստութիւնը որ երբեմն Սասնայ լեռներուն վրայ բռնկեցաւ.

— Մահ կամ ազատութիւն։

Ու ան մեզ պիտի յիշեցնէ արդարին պատգամը զոր կը փսփսան աճիւններ մեծ հայդուկին, ու աճիւնները բոլոր անոնց որ նոյնպէս աչքը բաց մեռան.

— Գործս կէս մնաց ...»։

ՎԻԵՆՆԻ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՎԻԵՆ, 22 ապրիլ.— Ապրիլ 27ի երկուշաբթի իրիկուան (ժամը 8—9) Կոմիտասեան համերգին համար, Կ. Խաչի վարչութիւնը անթելի մեքենայ մը գետեղած է Հ. Յ. Դ. «Յառաջ» ակումբին մէջ։ Ունկնդրել հայ երգը, ժողովրդական երգչուհին, Հայկանուշ Թոքմաճեանը, եւ Կոմիտաս - Սիփան միացեալ երգչախումբը

Մուտք՝ միայն 1 ֆրանք

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՐԻԱՈՒՆՔ, պաշտօնաթերթ Զ. Ռ. Միութեան, գրական, գեղարուեստական, պատմական եւ ուսումնասիրական։ Զ. տարի, Թիւ 2 (ապրիլ), հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՆԴԻՐՈՒԱՆԷՆ (Ծ. Նարդունի),— ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ (Վեսպէր),— ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՕԶԴԻՆ ԽՐԽՈՒՄԱՆ ՄԱՍԻՆ (Յ. Անասեան),— ՎԱՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ (Քրմիկ),— ՕՐԱԳԻՐ ԱՐԻՒՆՈՏ ՕՐԵՐԷՆ (Արշակ - Մշակ),— ՎԵՐՋՈՒՇ (Վեսպէր),— ՃԻՉԵՐ (Ս. Ընտրեկեան),— ՈՐԲԻՆ ԱՂՕԹՔԸ (Տ. Պէրպէրեան),— ՈՂՋՈՅՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ (Վարդ Դարբինեան)։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.— Տարեկան Ֆրանսա՝ 15 ֆր. արտասահման՝ 20 ֆրանք։

Դիմել 17, Rue Damesme, Paris:

ԹԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

—-o—

— «Ես, ըսաւ կինը, Ջիլ գիւղի աղջիկներէն հարուստ եւ այս սենեակին ուր կը նստէք, տիրոջը կինն եմ. ամուսինս շատ քաջ կռուող տղամարդ մըն է. թէ այս շրջանի եւ թէ Գարագոյունլու ձորի Մուսլիմաններուն մեծն է միեւնոյն առեն ռճրագործ մը։ Տասը տարի է որ անոր օրինաւոր կինն եմ. քանի մը շաբաթ առաջ նոր կին մը առաւ, 18 տարեկան աղջիկ մը։ Անոր հետ ամուսնանալէն վերջը այլ եւս իմ երեսս չնայեցաւ, բողոքեցի, կռուեցայ հետը։ Այդ գազանը նոյն իսկ երկու եղբայրներս եւ հայրս ըսպաննեց եւ զիս ալ վրանի մը մէջ փակեց. Որոշեցի փախչիլ եւ ձեր մէջ գալ. այսօր միայն յարմարութիւն գտայ. Մեր վրաններուն շուրջը շատ չէր էր. Վրանէն դուրս ելայ, սկսայ դէպի այս կողմը վազել. Հովիւներուն քովէն աննկատ անցայ եւ մտայ մեր գիւղի ձորին մէջ։ Ճամբան գիտէի։ Անոր պատմութիւնը ճիշդ էր, այդ բուէին մեր մօտ գտնուող Մալականի մը հաստատեց կնոջ այդ մարդուն պատկանիլը, ամուսնոյն դիրքը եւ նոր ամուսնութեան ամբողջ պարագան։ Իրենց վրաններու, իրենցիններուն նպատակին շուրջ տեղեկութիւններ ուղեցի։ Ցունիս 10ի Շահ - Տաղի կռիւին մասին երկար բարակ պատմութիւններ ընելէ վերջ, հաստատեց թէ բոլոր գիւղերու փախստականները լեռան վրայ վրաններու տակ են, ուտելիք հագնելիք չունին, կ'ուզեն վերադառնալ իրենց գիւղերը, գիտեն որ Հայերը չպիտի ընդունին զիրենք, շատ են զղջացած։ Բայց ի՞նչ օգուտ, որ գործը գործէն անցած է։ «Կ'ուզեն ձեր վրայ յարձակիլ աւելցուց, ան, ամուսինս Բագու գնաց, այնտեղէն ցորեն, զգեստ, դրամ, զինուոր բերաւ, ձիերու վրայ բեռցուած 2—3 հատ մեծ հրացան բերաւ (թնդանօթ)։ Կը պատրաստուին ձեր վրայ յարձակիլ քանի մը օր վերջը»։

— Ո՞րքան կռուող կայ ձեր վրաններուն մէջ։

— Շատ են, աղա, Գարագոյունլու ձորի գիւղացիները, Շորժիլեցիները, Ջիլցիները, Թօխլուճացիները, Բագուէն եկածները, շատ ալ Մալականներ կան եւ քանի մը Ռուսեր։

— Մեր զինուորներուն մասին ի՞նչ գիտեն

— Ձեր մէջէն ամէն օր Մալականներ կուգան գաղտնի ամուսինիս հետ կը խօսին ու գիշերը նորէն կ'երթան. Մեծերները գիտեն թէ ձեր ուժին մեծ մասը Ջիլի մէջ կը գտնուի, ամուսինս կ'ուզէ առաջին անգամ Ջիլը առնել, որ ցորենն ու գարին քաղեն ուտելիքի համար»։

Երբ այս տեղեկութիւնները հեռախօսով կը հաղորդէի Շորժիլու գտնուող մեր գումարտակին, կինը գարմանքով մեզի կը նայէր, բացատրեցինք հեռախօսով խօսելու գաղտնիքը, խնդրեց որ իրենց վրաններուն հետ ալ խօսինք, հասկնանք թէ իր փախուստի մասին ի՞նչ կ'ըսեն։ Կուշտ ու կուռ խնդացինք։ Քանի մը ժամ վերջը կինը ղրկեցի Զ. գունդի կեդրոնը։

Դիրքերու մեր զինուորները յանկարծ լուր տուին թէ թշնամին մօտ 200 ձիաւորներով դէպի մեր դիրքերը կը յառաջանայ. բոլորս դիրքերը բարձրացանք, միայն 20 ձիաւորներ էին, որոնք մեզմէ շատ հեռու կը թափառէին։ Այնպէս երեւակայեցինք թէ փախուստ տուող կինը կը փնտռեն։ Թէ մեր գումարտակի կեդրոնէն եւ թէ Զ. գունդէն օգնական ուժ ուզեցի, յաջորդ առաւօտուն մեր 7րդ վաշտը եկաւ 60 զինուորով, մեր ուժը եղաւ 120 անձ։ Պահակախումբերը զօրացուցինք։

Դիրքի մեր զինուորները գիշեր ցերեկ լուր կը բերէին թէ բազմաթիւ թշնամիներ տեսած են, 100 ձիաւոր, հազար հետեւակ, մինչդեռ իրենց տեսածը 10 ձիաւոր, շատ շատ 10—20 հետեւակ էր։ Լուրերը կը չափազանցէին։ Այնքան կրկնուեցան այս չափազանցութիւնները որ այլ եւս իրականին ալ չէինք հաւատար երբեմն։ Մեր զինուորը հոգեփոխուած էր։ Գաղտնի լեզու մը կար, որ կը թուճատրէր եւ զանոնք ըմբոստութեան կը տանէր։ Բոլոր սպաներս աւելի շատ կը կասկածէինք փոխ - տեղակալ Ց. Կարապետեանէն, որ Երեւանի Եղուարդ գիւղացի էր։

Ջիլ գիւղի դիրքը ռազմական տեսակէտով շատ աննպաստ էր մեզ համար։ Թշնամիին դիրքերը եւ անոր յառաջխաղացման եւ յարձակման վայրը մեզմէ շատ բարձր էին, անոր դիրքերը մերիններուն վրայ տիրապետող էին։ Ջիլը հրջապատուած է լեռներով, բլուրներով։ Մեր թիկունքը բաց էր. այդ բաց տարածութիւնը լիճը բռնած էր, եթէ 200 քայլ եւս քաշուելու ստիպուէինք, ջուրն էր մեր միակ տեղը։ Երկու ճամբայ կար մեզի համար գերազանց ուժի մը առջեւ,— դիրքերուն վրայ մինչեւ վերջին մարդը կռուիլ կամ Սեւանայ լիճը թափիլ։ Դէպի Շորժիլու գիւղը գացող ճամբան ծովուն ալիքներուն քսուելով կ'անցնի, այդ ճամբուն ալ եզերքին կանգնած է Շահ - Տաղի բարձր լանջը, որուն վրայէն թշնամին արագօրէն կրնար փակել այդ նեղ անցքը։ Այդ անցքի վտանգը չարունակ մեր աչքին առջեւ էր։ Մեր մտավախութիւնը աւելի շատ հիմնաւորուած էր երկու պարագաներով, մէկը՝ որ կնոջ տուած տեղեկութիւնները թէ «Մեծերները մեծ ուժով կ'ուզեն նախ գրաւել Ջիլը ցորենի եւ գարիի համար», ճիշդ էր, որովհետեւ այդ լեռնին Ջիլը միակ գիւղն էր, որ ցանք ունէր, միւս գիւղերը միայն խաշնարածութեամբ կը զբաղէին։ Երկրորդը՝ որ մեր զինուորը դիմադրելու կորով չունէր։ Քանի մը տագնապալի գիշերներ անցուցինք, ցորեկները այնքան վախ չունէինք, ամէն առեն կազմ ու պատրաստ կը սպասէինք, չէինք քնանար։ Ջիլի վերջին գիշերը մեզի համար շատ աղետալի եղաւ։

Խաւար, մութ գիշեր էր։ Բացառիկ գիշեր մը։ Բոլորիս քունը տարած էր. շատ ու շատ անքուն գիշերներ անցուցած էինք, սատանան կարծես մեր վրայ քնանալու փոշի ցանած ըլլար։

Բո՜ւմ ... հրացանի մը ձայն որոտաց եւ լեռներու մէջ երկար արձագանգ տուաւ։ Բոլորս արթնցանք, դուռն պահակ զինուորին հարցուցինք հրացանի ձայնին ուղղութիւնը։

— Մեծ դիրքերու կողմէն եկաւ։

Դիրքերու զինուորներէն մէկը շնչասպառ եւ քրտնած ներս մտաւ։

— Մեր մեծ դիրքը թշնամիին ձեռքն է։

— Գ. Կարապետեանը հո՞ն չէ՞ր, ի՞նչպէս եւ ի՞նչու դիրքը լքեցիք։

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Աւստրիա 50.000 զինուոր կը պատրաստէ

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է 50,000 հոգինոց բանակ մը կազմել, առանց նկատի առնելու Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց տրտունջները: Այս լուրը առաջին անգամ հաղորդեց կառավարութեան օրկանը, «Թայխսփոսթ», աւելցնելով թէ գանչլիէը որոշած է պարտաւորիչ զինուորութեան կանոնը գործադրել աշունը, եւ ոչ թէ սպասել բացառիկ պարագաներու, ինչպէս կը տրամադրէ ապրիլ 1ի օրէնքը:

Սէն - Ժէռմէնի դաշնագրով Աւստրիոյ բանակը սահմանափակուած էր 30,000 զինուորի, առանց պարտաւորիչ զինուորութեան: Առաջին անգամ պարտաւորիչ զինուորութեան պիտի ենթարկուին 1915ի ծնունդները, ինչ որ կը նշանակէ իբր 50.000 զինուոր: Ասոնք բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին յունիսին եւ ընդունակները զէնքի տակ պիտի առնուին աշնան: Ապրիլ 1ի օրէնքին տրամադրութեամբ, հանրային ծառայութեան ենթակայ են18էն42 տարեկան քաղաքացիները:

5000 Հրեաներ գիւղացան

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Եաֆայի հրեայ բնակիչները, մօտաւորապէս 5000 այր, կին եւ մանուկ, դէպի Թէլ - Ավիվի գաղութը չուեցին, փախչելով նոր յարձակումներէ: Թէլ-Ավիվ խճողուած է փախստականներով եւ հիւղակներ ու վրաններ շինուած են քաղաքին շրջակաները: Քաղաքապետութիւնը բնակիչներուն մարդասիրութեան դիմած է, ուտելիք եւ հագուստ ճարելու համար այս փախստականներուն որոնք մեծ մասով Գերմանիայէն եկած են: Խռովութիւնները դադրած են առ այժմ, բայց ջղագրգռութիւնը կը շարունակուի: Շրջուն պահակախումբեր կը հսկեն բարեկարգութեան: Արաբները կրակի կուտան հրէական տուներ խռովեալ շրջաններուն մէջ:

Բոլոր քաղաքներուն մէջ կը ձերբակալուին այն Արաբները որ բռնութիւն կը կատարեն Հրեաներուն վրայ, անոնց խանութները փակել տալու համար: Մասնաւորապէս գիւղական շրջաններու մէջ Արաբները կը յարձակին ինքնաշարժներու վրայ եւ զամեր կը ցանեն, որպէսզի երթեւեկը դադրի: Քայֆայի մէջ Արաբները ընդհ. գործադուլ հռչակեցին: Երուսաղէմի մէջ ալ դէպքեր պատահած են:

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, մինչեւ ապրիլ 22 սպաննուած են 21 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 156 (16 Հրեայ եւ 5 Արաբ սպաննուած, 75 Հրեայ եւ 81 Արաբ վիրաւորուած):

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, գաղթային նախարարը յայտարարեց թէ բարեկարգութիւնը պիտի ապահովուի բրիտանական կառավարութեան կողմէ, որ չպիտի չեղի իր քաղաքականութենէն, հակառակ բոլոր խռովութեանց կամ անհաքեղման ուրիշ միջոցներու:

ՑՈՒՑԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻԱՅԻ ՀԱՄԻՏԻ ժառանգորդները դատ բացած էին Ֆրանսական պետութեան դէմ, պահանջելով Սուրիոյ մէջ գրաւուած կալուածներուն փոխարժէքը: Պոլսոյ Թուրքօ-ֆրանսական իրաւարար ատեանը ապրիլ 23ին վերջացնելով այս դատին քննութիւնը, մերժեց դատը եւ ժառանգորդները դատապարտեց վճարելու դատական ծախքերը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ մասնաւոր պատիւներով ընդունուեցաւ Փէշթայի մէջ: Կայարանին մէջ բարեւի կեցած էին նախկին ռազմիկներն ու ջոկատ մը, մինչ ոստիկանական նուագախումբը ազգային եղանակները կը հնչեցնէր, իսկ դպրոցական տղաքներ եւ աղջիկներ պատիւներ կ'ընծայէին:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան ընտանեկան մեծ պարահանդէսին

որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 16ին, շաբաթ երեկոյ, Քոլիզէի շքեղ սրահին մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ մաքուր կարող մելեթիճներ: Տեւական գործ ամբողջ տարին: Livraison շաբաթը երկու անգամ: Դիմել՝ 241 rue Croix Nivert, մէթրօ Porte de Versailles:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ.Կ.Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այսօր, շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Մութիւալիթէի մէջ: Մէթրօ՝ Մութիւալիթէ:

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՑԻ—Լա Քրօթի Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ենթամասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ազգ. վարժարանին մէջ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց եռամսեայ գործունէութեան եւ խորհրդակցութիւն խիստ կարեւոր խնդրի մը համար: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կիլիկեան Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Կիլիկիա սրճարանին մէջ, Սէն Լուի, Կրան Քէն: Կը հրաւիրուին բոլոր կիլիկեցիները (Ատանա, Տարսոն, Մերսին, Սելեւկիա, Զէյթուն, Մարաշ, Հաճըն, Սիս, Կարս, Հաճըն, Քիլիս, Իսկէնտէրուն, Չէօրթեօլ, Տէօրթեօլ, Ամանոս, Օսմանիյէ, Հիւսն եւլն.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Գ. ՆԷՅ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 rue Mme Curie, Վանվէօ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի ընկերները, վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Թաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ

ՓՕՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները. 26 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահը: կը խնդրուի Սէն-Ֆիէռի եւ Լավիլտիէօի «Ցառայ» խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար:

ԱՊՐԻԼ 24Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այսօր. շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը.

4 Rue des Trois Champtiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը Մ.ի:

Կը նախագահէ՝ Գ. Յ. ՓՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ Գ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Գ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հաղորդ. միջոցներ.— Թրամուէ թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Վաղը. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ.

Մասնակցութեամբ ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու:

Ցարգանքի խօսք՝ մասնակցող բոլոր մարմիններու կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի Մասնաճիւղին

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Թաժակ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ Հ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Կը խօսին՝ Գ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Արտասանութիւններ, ուղերձներ եւայլն: Մուտքը ազատ է:

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարսանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Պոմոնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց.

Մանրամասնութիւններ տեղ ոյն վրայ

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին.

Հ. Յ. Դ. Բարսեղ Եաճըլալ ակումբին մէջ

Նախաձեռնութեամբ Արարատ Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Կ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ կոմիտէին:

Կը նախագահէ Գ. ԼԵՒՈՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Գ. ԱՒԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն. Մուտքը ազատ է:

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ (Մարսէյլ)

26 Ապրիլ կիրակի առաւօտ Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ եւ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ Թաղական խորհուրդին:

Առաւօտեան ժամը 10ին Հոգեհանգստեան արարողութիւն: Ժամը 11ին թափօր պիտի կազմուի, ծաղկեպսակ դնելու համար Թաղին գերեզմանատան Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ, ուր տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ: Այս առթիւ Թաղականութիւնը պարտք կը համարի հրաւիրել կազմակերպութիւններէն՝ Կրթասիրաց Տիկնանց Միութիւնը, Դպրաց Դասը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վրէժ» խումբը, Հ. Օ. Կ.ի «Թատրօն» մասնաճիւղը, Լարաշնական, Սիվրի-Հիսարի Հայր. եւ Երիտասարդաց միութիւնները իրենց անդամներով, յարգելի Թաղեցիները եւ շրջանի բոլոր հայութիւնը:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դուրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Գէշիկթաշլեան Թատրոնասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres & Autobus 1 ղեկավարութեամբ Մ. ԵՒՐՎԱՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու կը ներկայացուի ԵՐԱՄԻԱ Ս. ՔԷՀՆԱՆԵԱՆԻ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (դրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Տոմսակներ [illegible] համար Նախագահ. դիմել Միութեան անդամներուն [illegible] 92 bis A[illegible] Verdun, Իսի լէ Մուլինօ եւ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, ժամը 2էն սկսեալ: Մուտք 7 եւ 5 ֆր.:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Սէվրանի Հայ Երթական Միութեան հանդէսը, որ տեղի պիտի ու-նար, վաղը, կիրակի, Սէվրանի մէջ:

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սաներու Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան մասնաճիւղին

կիրակի. 26 Ապրիլ. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐԽԷՍՏՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ԾՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՂԱՇՐՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

Երկու օր չմեկնեցայ իմ հայրենակիցը: Երրորդ օրը եկաւ ինծի մօտ եւ արցունքոտ աչքերով ըսաւ ինծի.

— Լսեցէք... բայց, անկարելի բան է ասիկա... հոս առողջապահութեան մասին այնպիսի գիրքեր կը գրեն, որոնց նմանը մենք մեր երկրին մէջ պիտի ունենանք հարիւր տարի վերջ: Ինծի պէտք չէն ասոնք, կ'երեւի դուք չէք հասկնար, ու մոռցած էք, թէ մեր երկրին մէջ ոչ մէկ առողջապահութիւն գոյութիւն ունի: Յեղափոխութենէն առաջ ալ չկար, իսկ հիմա, պատերազմի եւ յեղափոխութեան շրջանին միրջնականապէս անհետացաւ ինչ որ կար երբեւ այդպիսին: Ամէն ինչ պէտք է սկիզբէն սկսինք: Բոլորովին սկիզբէն.. Մենք առողջապահութեան այբուբենին պէտք ունինք: Ու շատ պէտք ունինք հիմա, անմիջապէս: Ես օրական 14 ժամ կ'աշխատիմ, եւ եթէ չկարենամ պատրաստել առողջապահական ծանօթութիւններ ունեցող խումբ մը, բնակչութիւնը ճանճերու նման պիտի մեռնի՝ առանց լուրջ պատճառներու:

Խօսակցիս այտերը կ'այրէին ու աչքերը կը փայլէին, ու կուրծքը կը հեւար հազէն:

Իմ առջեւ նստած էր, ամբողջովին յուսախաբ, բոլորովին հիւանդ մարդ մը, որ, իբրեւ բժիշկ, չէր կրնար չզիտնալ իր հիւանդութիւնը: Բացայայտ էր թէ ինչու այսքան կ'աճապարէր՝ կատարելու համար այն, ինչ որ իր գլխաւոր պարտականութիւնը կը նկատէր:

Որքան լաւ կ'ըմբռնէի իր անել վիճակը, այնքան կը ցաւէի իր վրայ:

— Լսեցէք, տօքթէօր, ըսի իրեն, նախ, հանդստացէք: Ես հիմա կը հասկնամ թէ ինչի պէտք ունիք, պիտի հայթայթեմ զանոնք: Բայց, ձեր խնդրանքը կատարելէ առաջ պատուոյ խօսք տուէք որ դեռ երկու օր եւս պիտի մնաք Փարիզ, որպէսզի հանգչիք:

Բժիշկը մտածեց, երկար մտածեց, ու ի վերջոյ ըսաւ ժպտելով.

— Միայն մէկ օրուան համար կը խոստանամ:

— Ոչ, անհրաժեշտ է երկու օր:

— Լաւ, երկու օր, բայց, գիրքե՞րը.

— Երեկոյեան կը ստանաք զանոնք:

Ու անմիջապէս գացի հին գիրքեր վաճառողի մը մօտ, ընտրեցի բաւական հին Ֆրանսերէն բժշկական հրատարակութիւններ, եւ ժամ մը վերջ անոնք իր հիւրանոցի սենեակն էին, ուր գտայ նաեւ զինքը՝ անկողին ինկած:

Ցանկարծ ցատկեց, թափով մը նետուեցաւ գիրքերուն վրայ ու դէմքը մեծ հրճուանք մը արտայայտեց:

— Ահա, ահա, այս է, ի հարկէ այս է մեզի պէտք եղածը: Հոս է, նախնական ձեւի մէջ ու պարզ, բայց այն ամէնը ինչ որ պէտք է մեզի: Շնորհակալ եմ, հազար անգամ շնորհակալ եմ ձեզի:

— Բայց դո՞ւք... ի՞նչ ունիք դուք:

— Ոչինչ, պզտիկ բան է, սովորական «փառոքսիզմ». այսօր արդէն շատ ուժով չէ, ժամը հինգին բան չի մնար..

×

Բժիշկը յարգեց իր խոստումը եւ Փարիզ մնաց երկու օր եւս: Իմ բոլոր ազատ ժամերս անցուցի իր քով: Հակառակ անոր որ թելադրեցի իրեն լռել ու խօսիլ միայն զինքը հետաքրքրող նիւթերու մասին, ան շարունակեց խօսիլ.

— Այն ինչ որ կը կատարուի հոս, զիս բնաւ չի հետաքրքրեր: Ձեր եւ մեր միջեւ երկու հարիւր տարուան հեռաւորութիւն մը կայ: Բայց, քանի որ եկած եմ հոս, իրաւունք չունիմ ձեզի չըսելու ճշմարտութիւնը՝ այն բոլորի մասին, որ կը կատարուին մեր երկրի մէջ: Ու դուք ալ իրաւունք չունիք զանոնք անգիտանալու: Դուք պարտաւոր էք ոչ միայն զանոնք գիտնալու, այլեւ պտտելու Փարիզի ամէնէն բարձր շէնքին տանիքէն: Մենք կը խեղդուինք... Բոլշեւիկներէ՞ն, պիտի հարցնէք... որոշ չափով, այո, անոնցմէ, անշուշտ: Բայց, որոշ չափով միայն: Մենք կը խեղդուինք գլխաւորաբար այն երողութենէն թէ՝ պայքարի ամէնէն լարուած վայրկեանին կռուի դաշտէն փախան մեծ մասը անոնց, որոնք պարտաւոր էին մնալու եւ զինելու համար մինչեւ վերջին ժամը: Միայն իմ շրջանէն փախան — ու այժմ Պերլին կը բնակին — հինգ բժիշկներ: Դուք գիտէ՞ք թէ ի՞նչպէս է իմ բժշկական շրջանը: Ո՞չ: 150 քիլոմեթր տարածութեամբ, գրեթէ առանց երկաթուղիի ու միայն կառքով ինքնաշարժ մը... ու ես առանձին եմ: Բոլորովին առանձին: Ստիպուած եմ քննել եւ դարմանել արագ արագ, ու կարճել խուլ գործիքներով: Ամիս մը առաջ, երկու գիւղերու մէջ, — իրարմէ 35 քիլոմեթր հեռու — միեւնոյն գիշերը երկու գործողութիւն: Ոչ մէկ հականեխիչ: Աղտոտ ժամիկ մը եւ աղտոտ ջուր, կը փրկեմ աղեկը, կը մեռնի մայրը: Միւս գիւղին մէջ կ'ազատին արկուքն ալ, հրաշք:

Մենք կը խեղդուինք, որովհետեւ շատ փոքրաթիւ մնացած ենք: Երիտասարդութիւնը, որ անցուց այդ տարիները ոչ թէ դպրոցին մէջ, այլ պատերազմի դաշտը, անզրագէտ է: Ընկերը կը զբաղին քաղաքականութեամբ: Իսկ ազգը, այն ազգը որուն անունով կատարուեցաւ յեղափոխութիւնը, ճանճի պէս կը մեռնի:

Դուք պիտի ըսէք թերեւս — «Բոլշեւիկները, Աստուծմէ զանոնք»: Բայց այդ չէ ճշմարտութիւնը: Առոր համար յանցաւոր չեն բոլշեւիկները, այլ երեք հարիւր տարուան մեր պատմութիւնը:

Բայց, մենք չենք լքեր մեր դիրքերը. պիտի չլքենք զանոնք: Ինծի գրեցին Լէնինկրատէն թէ փրոֆ. Փաւլով, տաքցնելու համար իր ընտանիքը, ձեռագրեր եւ թղթեր է վառեր ... [illegible] ինքն ալ ամէն օր փայտ կը բերէ իր տան մէջ կը քնանայ առանց [illegible] մութեան: Մենք մնացինք ու պիտի շարունակենք մնալ հոն՝ որպէսզի մահուընէ փրկենք այս [illegible] ուած ժողովուրդը ու դայն [illegible] տանինք անոր որ միշտ մեր [illegible] կուզայ: Այո, մենք զայն պիտի [illegible] նինք ամբողջ: Ասիկա միակ բանն է [illegible] մեր մէջ կանգուն կը պահէ մեր [illegible] յութիւնը

(Շար.

(3)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵՒԵՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 26 ԱՊՐԻԼ — DIMANCHE 26 AVRIL 1936

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3099

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՍԱԿԷՏ ՄԸ ԵՒ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աչքի առջեւ ունենալով տարազիր բազմութեանց անել վիճակը, աշխատակից մը, ընկեր Լեւոն Զօրմիսեան, վերջերս շարք մը տեսակէտներ պարզեց «Ցառաջ»ի մէջ։

Ուրիշ աշխատակից մը, ընկեր Աշոտ Արծրունի, փութաց երկու յօդուածներով դիտել տալ թէ «շատ հեռուները կ'երթանք»։ (ՅԱՌԱՋ, մարտ 25 եւ 26)։

Ըսենք, անմիջապէս, որ երկու ընկերները իրար չեն ժխտեր հիմնական հարցերու մէջ։

Առաջինը բացորոշապէս արտայայտուած էր այդ մասին, իր նախընթաց գրութեանց մէջ։ Իսկ երկրորդը յատկապէս նկատի առած էր անոր մարտ 15ի յօդուածը, այն եզրակացութեան յանգելով թէ «պայքարը դադրեցնելու տեսակէտը կ'արծարծէ»։ (Հարցը կը վերաբերի Դաշնակցութեան հակառակորդներուն եւ մասնաւորապէս խորհրդային տարրերուն հետ լեզու գտնելու տեսակէտին)։

Զէինք ուզեր դատաւորի դեր կատարել, ճշդելով ծուռն ու շիտակը, այս արտայայտութեանց մէջ։

Մեզի համար ամբողջ հարցը կ'ամփոփուի մէկ բառի մէջ,— որոնում։

Ոչ մէկ խնդիր՝ «ճամբայ փոխելու» կամ հրաժարելու մեր հիմնական տեսակէտներէն։ Անոնց արծարծումն ու այդ առթիւ մղուած պայքարն ալ չեն կրնար վիճելի համարուիլ։

Այս հարցերու մասին «Ցառաջ»ն ալ արտայայտուած է զանազան առիթներով, միշտ նոյն մտահոգութեամբ,— ելք մը գտնել, գործնական, առօրեայ հարցերու լուծման համար։ Անշուշտ ամուր պահելով դիրքերը, մեր ծրագիրն ու դաւանանքը, մեր պահանջներն ու առաջադրութիւնները։ Բայց, միեւնոյն ատեն չմոռնալով որ եւ է պատեհութենէ որ կրնայ նեղցնել ճակատները, եւ օգուտ մը ապահովել հայրենիքին եւ գաղութներուն։

Այս հարցերը յաճախ արծարծուած են կուսակցական ժողովներու մէջ, եւ Դաշնակցութեան աւանդութիւնները չեն արգիլեր զանոնք յուզել նաեւ հրապարակաւ։

Ուրեմն — յիշեցնենք անգամ մըն ալ — ոչ դաւանանքի, ոչ ալ ուղեգծի փոփոխութեան խնդիր մըն է որ կը յուզուի։

Զկայ, նաեւ, այս կամ այն շրջանին մէջ առանձին քաղաքականութիւն վարելու խնդիր։

Դաշնակցութիւնը երբեք չէ ունեցած տարին կառչելու նեղմտութիւնը։ Իսկ իր ուժն ու վարկը, կազմակերպական գիտակցութիւնն ու կարգապահութիւնը նոր չէ որ պիտի փորձուին։

Եթէ հարկ ըլլար կենդանի օրինակ մը ցուցնել, պիտի ըսէինք թէ անոնք որ նոր ոգի կամ հոգեբանութեան փոփոխութիւն կ'առաջարկեն, ներշնչուած են Ֆրանսայի «ժողովրդական ճակատ»էն (ընկերվարական, համայնավար, արմատական)։

Այս երեք հոսանքներէն ոչ մէկը զոհեց իր հիմնական դաւանանքը եւ իր գործունէութեան մեթոտները։ Փոխադարձ պայքարն ալ ոչ թէ դադրեցաւ, այլ բարեխառնուեցաւ, իբրեւ հետեւանք բացառիկ պարագաներու։

Ի՞նչ հիման վրայ կազմուած է այդ գործակցութիւնը, որ կը տեւէ մէկ տարիէ ի վեր։

— Գործել եւ պայքարիլ համախորհուրդ եւ միասնաբար, անմիջական հարցեր լուծելու, կամ ներքին եւ արտաքին վտանգներ կանխելու համար։

Հոսանքներէն իւրաքանչիւրը կը պահէ իր անկախութիւնը եւ կուսակցական գործունէութեան ազատութիւնը։

Շատ մը թիւրիմացութիւններ, որ ճակատ ճակատի կռուիլ կուտային իրարու կռնակ դարձնելով, յաճախ կը հարթուին միեւնոյն սեղանին շուրջը նստելով եւ խօսելով, կամ որոշ հարցի մը առթիւ միասնաբար ատպարէզ իջնելով։

Բայց մենք ինչո՞ւ պիտի հարկադրուէինք այս օրինակը ցուցնել, երբ գիտենք որ Դաշնակցութիւնը ինք այնքան պերճախօս փաստեր արձանագրած է, այս ուղղութեամբ, սկսելով Օսմ. Սահմանադրութենէն։

Իրաւասութեան խնդիր ալ չի կրնար ծագիլ այս առթիւ, քանի որ անջատ ուղի մը չի յանձնարարուիր, այլ խորհրդածութիւններ կը կատարուին, որոշ վայրի մը տեղական պահանջներուն ճնշման տակ։

Դաշնակցութեան ղեկավար միտքը միշտ եղած է իրատես եւ բանուկ։ Եթէ դիմացինդ ունի յօժարութիւն՝ քեզ ըմբռնելու եւ կէս ճամբու վրայ դիմաւորելու, ինչո՞ւ խրտչիլ։

Այստեղ է որ կը ծագի բուն հարցը,— մեր դիմացը կը գտնուի՞ այդպիսի տարր մը։ Կամ այն հոսանքը որ նկատի ունինք, կը ներկայացնէ՞ վստահութիւն եւ ուժ, դէմ դիմաց խօսելու համար, տեսլական, գործնական, հոգ չէ նոյն իսկ տարրական հարցերու մասին։ Թերեւս տարրականը, պարզը կրնայ տանիլ մինչեւ բարդագոյնը,— ուր արդէն կուսակցութիւնն է որ պիտի կանգնի իր ամբողջ կերպարանքով։

Բազմաթիւ են այդ գործնական հարցերը,— աշխատանքի պայքար, ներգաղթ, վերաշինութիւն, գաղութներու կազմակերպում, խնամատարութիւն, դպրոցական հոգեր եւն.։

Մենք միամտութիւններ չունինք մեր հակառակորդներու հոգեբանութեան մասին։ Մանաւանդ որ անոնք զրկուած են միջավայրի պահանջներուն եւ իրենց համոզումներուն համաձայն գործելու գիտակցութենէն կամ ազատութենէն։ Ու կը տարբերին շրջանէ շրջան։

Թող առէք աւելի ընդլայնել։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են

Այսօր կիրակի, տեղի կ'ունենան քուէարկութիւնները, ընտրելու համար Ֆրանսայի նոր երեսփ. ժողովը (615—618 անդամ)։ Ընտրութեանց պիտի մասնակցին 11 միլիոն քուէարկուներ։ Թեկնածուներու թիւն է 4807, որ աննախընթաց համեմատութիւն մը կը կազմէ։ Կիները քուէարկելու իրաւունք չունենալով, միայն այրերը պիտի մասնակցին ընտրութեանց։ Այսօր ընտրուած կ'ըլլայ երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը, իսկ համեմատականի մնացածները պիտի ընտրուին յառաջիկայ կիրակի, 3 մայիս։

Քուէարկութիւնները կը կատարուին ընտրական շրջանակներու վրայ։ Ֆրանսայի 90 նահանգները բաժնուած են շրջանակներու (առոնտիսըման)։ Սահմանափակում չկայ թեկնածուներու թիւի մասին, բայց ընտրողները պարտաւոր են քուէ տալ միայն մէկ թեկնածուի։ Այն թեկնածուն որ ձգուած քուէներու կէսէն առնուազն մէկ աւելի կը ստանայ, ընտրուած կը համարուի։ Եթէ ո եւ է թեկնածու ստացած չըլլայ այդ մեծամասնութիւնը, համեմատական ընտրութիւն կը կատարուի յաջորդ կիրակի։ Թեկնածուները ընդհանրապէս կը ներկայանան խորհրդարանի մէջ ճանչցուած 16 կուսակցութիւններէ մէկուն դրօշին տակ։ Շատ մը շրջանակներու մէջ թեկնածուները չեն պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան եւ այլազան բազմութիւն մը կը կազմեն։ Այսպէս, ընտրական շրջանակի մը մէջ ներկայացած են 111 թեկնածուներ, իսկ ուրիշ երկու շրջանակներու մէջ՝ աւելի քան 70։

Ինչպէս նախորդ ընտրութեանց մէջ, այս առթիւ ալ գրեթէ միեւնոյն նշանախօսքերն ու մարտակոչերն են որ կ'աղմկեն հրապարակը։ Միայն թէ այս անգամ աւելի միացեալ եւ համերաշխ կ'երեւան զանազան հոսանքներ, մասնաւորապէս ձախերը։ Այս անգամ աչքի կը զարնէ համայնավարներուն «բարեկամ» ընթացքը։ Անոնք ոչ միայն մէկդի դրած են կարգ մը ծայրայեղութիւններ, այլեւ քաղքենի տարրերուն հետ կը մրցին հայրենասիրական արտայայտութիւններով։ Իրենց թռուցիկներուն մէջ աչքի կը զարնեն զանազան «հակայեղափոխական» կանչեր,— «Կեցցէ՛ Ֆրանսան, հզօր, ազատ եւ բարգաւաճ»։

Ուրիշ նորութիւն մը,— այս անգամ գործադուլներն ալ առանձին միութիւն մը կազմած են, իրենց թեկնածուներն ընտրելու համար։ Անոնք իրենց յայտարարութեանց մէջ կը ձաղկեն թէ՛ քաղքենի հոսանքները, թէ՛ ընկերվարական-համայնավար հոսանքները, բարձրաձայն հաչակելով թէ բոլորն ալ խաբած են զիրենք ճառերով եւ չռայլաբանութիւններով։

Կը կարծուի թէ ձախակողմեան հոսանքները զգալի մեծամասնութիւն մը պիտի շահին այսօրուան ընտրութեանց մէջ։

Երեսփ. թեկնածուներ եւ օտարականներ

Այսօրուան երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ, Ռօնի նահանգապետութիւնը (Լիոն եւ շրջան) հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.— Ռօնի նահանգապետը կը յիշեցնէ թէ ո եւ է օտարական հրապարակային ցոյցի մը մէջ բռնուած ատեն պիտի ձերբակալուի եւ սահմանագլուխ պիտի առաջնորդուի, ինչ որ ալ ըլլայ իր անձնական կացութիւնը թէ ֆրանսական եւ թէ իր երկրին իշխանութեանց հանդէպ։ Այս տնօրինութիւնը մասնաւոր խստութեամբ պիտի գործադրուի գալիք օրերուն, մասնաւորապէս մայիս 1ին եւ ընտրական շրջանի միջոցին, ուր օտարականները որ եւ գործ չունին։

*** Ներքին նախարարը ուրբաթ առտու ժողովի հրաւիրեց ոստիկանական նախարարը, ոստիկանութեան վերատեսուչը, Ազգ. Ապահովութեան տեսուչը, Փարիզի կառավարիչը, ընդհ. ապայակոյտի փոխ-նախագահը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ։ Այս առթիւ որոշուեցան այն միջոցները որ ձեռք պիտի առնուին մայիս 1ի օրը, թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՈՒՂՂՈՒԵԼԻՔ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ֆրանսա եւ Պելժիա հաւանութիւն յայտնեցին

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Հիթլէրի ուղղուած հարցարանը Պերլին պիտի ղրկէ այս շաբթուան ընթացքին, անգլիական դեսպանին միջոցաւ։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը երէկ հաղորդեց թէ հարցարանը կը պարունակէ այն բոլոր հարցումները զորս կ'ուզէր ուղղել Ֆրանսա, լուսաբանութիւններ ստանալու համար Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ շատ յոյս չունին որ Հիթլէր բառ առ բառ պատասխանէ իրեն ուղղուած հարցումներուն։ Թէ Ֆրանսայի եւ թէ Անգլիոյ համար ամէնէն կարեւոր հարցերը կը կազմեն Գերմանիոյ գաղթային տենչերը, Հռէնոսի ամրացումը եւ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Երկուքն ալ կ'ուզեն լրիւ լուսաբանութիւններ ստանալ գաղթային հարցի մասին, թէեւ Ֆրանսա շատ քիչ բան ստացաւ գերմանական գաղթավայրերէն, Մեծ Պատերազմէն վերջը։ Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ՝ հակառակ Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութեանց, գաղթավայրերը կրնան սակարկութեան լաւ նիւթ մը կազմել, երբ գումարուի ծրագրուած խորհրդաժողովը, վերակազմելու համար Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ հաւաքական ապահովութիւնը։ Փարիզ հասած լուրերու համաձայն, բրիտանական գաղթավայրերու եւ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ զանազան ընկերութիւններ սկսած են դանդաղեցնել իրենց աշխատանքները եւ արտադրութիւնը։ Գ. Իտըն մասնաւորապէս պիտի ուզէ հասկնալ թէ Գերմանիա ամբողջովին ե՞րբ կը պահանջէ իր հին գաղթավայրերը, թէ միայն մէկ մասը, եւ որո՞նք։

Պելժիական կառավարութիւնն ալ իր հաւանութիւնը յայտնեց հարցարանի բովանդակութեան մասին։

Անգլիա իր զօրքը պիտի քաշէ՞ Եգիպտոսէն

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ եգիպտական կառավարութիւնը կը պահանջէ որ բոլորովին ջնջուին նիւթական եւ դատական առանձնաշնորհները, իբրեւ գլխաւոր պայման անգլօ-եգիպտական զինակցութեան դաշնագրին։ Անգլիա համաձայն է նիւթական առանձնաշնորհներու ջնջման, բայց կ'ուզէ անձեռնմխելի պահել դատականը։ Եգիպտական կառավարութիւնը կը պահանջէ նաեւ պարպել մեծ քաղաքներու մէջ հաստատուած անգլիական զօրքը։ Անգլիացիները կը մերժեն այս պահանջը, բայց կը յուսացուի թէ ի վերջոյ տեղի պիտի տան, երբ վերջանայ իտալօ-եթովպական պատերազմը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ «ՄԵԾ ՏԵՍԻԼՔԸ»...

Հետեւեալ տողերը կ'արտատպեմ «Պայքար»էն,— ռամկավարներու՝ Ամերիկայի օրաթերթէն (12 մարտ).

— «Պէտք է ապրեցնել հայ քաղաքական կուսակցութիւնը գաղութահայ կեանքին մէջ, որպէսզի անիկա բարձր բռնէ Արեւմտահայ Դատին դրօշակը, ԳՈՐԾԷ եւ ՀԵՏԱՊՆԴԷ (Այս զոյգ բառերը ընդգծուած են իր կողմէ) մինչեւ ամբողջական իրագործումը Յեղին արիւնով նուիրականացած սրբազան նպատակին»։

Իսկ Երեւա՞նը։ Ան դեր չունի՞ այս «Մեծ Տեսիլք»ին ամբողջական իրականացման մէջ։

Ռամկավար բանգէտները ե՞րբ խօսքի տակ մնացեր են։ «Լէպ» բսես, «լէպլեպի»ն կը հասկնան։ Ահաւասիկ.

— «Միշդ է որ այժմ Արեւելքին՝ մեր պատմական հայրենիքի հին սահմաններուն մէջ, հայ ազատագրութեան արշալոյսը սկսած է տակաւ բարձրանալ ու աւետել ՄԱՍԻՍԻ ատորոտն ու շուրջը վերածնող նոր Հայաստանը։ Սակայն նորահ. Հայաստանի կառավարութիւնը իշխանութիւնը չէ «Ամենայն Հայոց»։ Անոր երեւումը չի ժխտեր մեր ազգային իրաւունքներու գոյութիւնը ուրիշ պատմական սահմաններու մէջ։ Մենք կ'ողջունենք այս երեւոյթը ժպիտով ու խանդավառութեամբ։ Բայց չենք կրնար անտեսել մեզի համար շատ նուիրական դատի մը պաշտպանութեան գործը, ուրիշ անկիւններու մէջ։

Այս առաքելութիւնը Արեւմտահայուն վերապահուած հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է»։

Ուրեմն, յուսաբանուեցաւ։

Երկիր ունինք, բարեխնա՞մ իշխանութիւն մըն ալ ունինք՝ պատմական Մասիսի ստորոտը։

Բայց, չի բաւեր։ Ան ուրիշ, մենք ուրիշ։ Մենք ալ մեր տունը շինենք՝ իբրեւ արեւմտահայ տանուտէր։

Ինչպէս։ «Այդ իսկ է հարցը»։

Անշուշտ «Պայքար» գտեր է գաղտնիքը, 15 տարի «Մեծ Տեսիլք» եւ «Անկոփնչելի» հովանիէ վերջը։ Միայն թէ,— չըլլա՞յ որ Դաշնակցականներու յանձ։

Ամէն պարագայի մէջ, կրնանք հանգիստ քնանալ, տեսնելով որ «Հայաստանականներն ալ բաներ մը կ'ըսուենան, «յանուն արեւմտահայութեան»։

Մնաց որ, արդէն մեծ աշխատանք եւ զոհողութիւն կատարած են, նամբան հարթելու համար։

Օրինակ, «Մեծ Տեսիլք»ին ամբողջական իրականացման չի՞ ծառայեր մխել, ոեւցնել, ծաղրել կամ անարգել ինչ որ կատարուած է 1920 դեկտեմբեր 2էն առաջ։

Արեւմտահայ դատին ծառայման, զօրացման եւ յաջողութեան գլխաւոր պայման մը չէ՞ որ իրենք հրաւէրն անգամ անտեսել, Ապրիլ Տասնըմէկի ոգեհանդէսին առթիւ, կամ առանձին տօնելով, կամ բոլորովին մոռացութեան տալով։

Նայն դատին ծառայման նամբան չե՞ն հարթեր մայիս 28ի ուրացումը, դրօշակաղտը, գաղութներուն կարմիր կերպարանքին դէմ սարքուած դաւերը, «Հայաստանասիրական» խուճապութիւնը՝ արեւմտահայերու իննսնոպաշտպանութեան պայքարին դէմ, անպատիւ նախանձը՝ Երեւանցիներու ամբաստանութեան առջեւ եւ «վիտավիչակում չօք խաչաձ»։

Եկա՛նք հոգիով աղքատներուն...

ՎԱՀԷ

ՓՈՂՈՑ ՄԸ ՕՏՏԻՍ—ԱՊԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԹԱՀԱԿԻՑՆԵՐԸ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը Փարիզի թրքական դեսպանին յանձնեց իր պատասխանը՝ Նեղուցներու մասին տրուած յուշագրին։ Այս ծանուցագրով, ֆրանսական կառավարութիւնը սկզբունքով հաւանութիւն կը յայտնէ եւ իրեն կը վերապահէ մանրամասնօրէն քննել Թուրքիոյ պահանջած փոփոխութիւնը, բանակցութեանց պահուն։

*** Թերթերն կը հեռագրեն թէ Ճափոն պատրաստ է խորհրդակցելու միւս շահակից պետութեանց հետ, Տարտանէլի խնդիրը նկատելով Լօզանի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց եւ ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան վերաբերեալ խնդիր մը։

*** Պոլսոյ «Թան» լրագիրը կը գրէ թէ կառավարութիւնը պայմանագրի նախագիծ մը կը մշակէ, ներկայացնելու համար մասնաւոր խորհրդաժողովի մը որ մասնաւորապէս պիտի զբաղի Նեղուցներու հարցով։ Այս ծրագիրը պիտի գծէ նոր կացութեան էական պայմանները, շատ լայն կարգուսարք մը հաստատելով առեւտրական նաւագնացութեան համար։ Թէեւ Նեղուցներու խնդիրը արձանագրուած չէ Ա. Դ. Խորհուրդի յառաջիկայ նստաշրջանի օրակարգին մէջ, բայց կը հաւաստեն թէ Խորհուրդը պիտի զբաղի անով։

*** Պոլ Նուման, Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան խորհրդականը, որ Պելկրատէն Պուքրէշ գնաց, շարունակելու համար իր խորհրդակցութիւնները՝ Նեղուցներու ամրապնդման մասին։ Տեսակցութեան մը առթիւ խորհրդականը յայտարարեց թէ շատ գոհ է իր տեսակցութեանց արդիւնքէն։

*** Ֆրանսական կառավարութիւնը իր պատասխանին մէջ շատ հաշտարար լեզու կը գործածէ, միեւնոյն ատեն չէշտելով յարուցուած հարցին բարդութիւնը։

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Թուրքիան նախ քան իր ծանուցագիրը յանձնելը, առած է շահակից պետութեանց համաձայնութիւնը

Փոքր ու Պալքանեան Համաձայնութեանց անդամ է ինք։ Հետեւապէս, այդ համաձայնութեանց մաս կազմող միւս պետութիւնները պէտք է առնէին իրենց հաւանութիւնը։ Ռումանիան ներշնչողը եղած է այդ առաջարկին։ Ֆրանսա տուած է իր հաւանութիւնը։ Իսկ Անգլիա չունի ընդդիմութիւնը, — ահա, քանի մը բառով, այն կարծիքը որ կայ Թուրքիոյ առաջարկի մասին։

Եւ սակայն, ասիկա երեւութական կողմն է միայն. Եթէ այս լուսաբանութեան տուն տուողն է այն միւս կարծիքը թէ «Թուրքիան քանի որ առաջարկ ըրաւ, ուրեմն նախապէս ստացած է հաւանութիւնները», պէտք է յիշեցնել որ Թուրքիա տարի մը առաջ ալ նոյն առաջարկը ըրաւ ու մերժուեցաւ։

Շատ հիմնաւոր չէ եւ երկրորդ պարագան, — Պալքանեան եւ Փոքր Համաձայնութեանց հաւաքական համամտութիւնը։ Փոքր Համաձայնութենէն Չեխոսլովակիա կարծիք չունի հոս։ Իսկ մնացեալները Պալքանեան ուխտին մաս կը կազմեն։ Անոնցմէ Յունաստան համամիտ է անշուշտ, նպատակ ունենալով իր կարգին ամրացնել կարգ մը կղզիներ։

Եուկոսլավիան համամիտ կը թուի։ Մանաւանդ խրուաթական եւ սլովէնեան մամուլը չափազանց արդար կը գտնեն Թուրքիոյ առաջարկը։ Իսկ Պէլկրատը, պաշտօնապէս դեռ չարտայայտուեցաւ։ Պէլկրատ համամիտ է գուցէ իբրեւ Իտալիոյ հակառակորդ։ Բայց իբրեւ մէկը այն պետութիւններէն որոնք կը պատկանին ոչ-վերաքննական խումբին, ստիպուած է լըջօրէն անդրադառնալ Թուրքիոյ առաջարկին։

Նոյն մտահոգութիւնը ունի եւ Ռումանիան, որ սերտ գործակից մըն է Թուրքիոյ։ Ռումէն մամուլը սկսած է իր դժգոհանքը արտայայտել։ Պուքրէշէն կը տեղեկացնեն թէ «Թուրքիոյ ծանուցագիրը որոշ անհանգստութիւն պատճառած է»։ Նաեւ՝ դժգոհութիւն։ «Այժմէն իսկ ապահով կարելի է նկատել որ, կ'ըսէ նոյն հեռագիրը, Թուրքիոյ քայլը ուշ կամ կանուխ պիտի ունենայ շատ կարեւոր հետեւանքներ՝ Պալքանեան համաձայնութեան, ինչպէս նաեւ ամբողջ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի քաղաքականութեան վրայ»։

Եւ ասիկա շատ հասկնալի է։ Նեղուցներու բաց ու գոցի խնդիրը զուտ Նեղուցներու հարցին հետ կապուած չէ։ Յետպատերազմեան խմբաւորումները ունին երկու հակադիր քաղաքականութիւններ, — վերաքննական եւ ոչ-վերաքննական։ Թուրքիա, հասած ըլլալով իր նպատակներուն, անոնց կողքին էր որոնք համաձայն չէին դաշնագիրներու վերաքննութեան կամ սրբագրումին։ Նոյն տեսակէտէն են Ֆրանսա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւն. (Խրուաթներու եւ Սլովէնցիներու ջատագովութիւնը պէտք է մեկնել այն իրողութեամբ որ իրենք եւս դժգոհ են դաշնագրով ստեղծուած այսօրուան Եուկոսլավիայէն)։

Թուրքիա, իր այս ծանուցագրով, վերաքննութեան առաջարկ մը կը բերէ։ Պատերազմէն ասդին առաջինն է իբրեւ պաշտօնապէս բերուած վերաքննական առաջարկ, այն ալ հակավերաքննական խմբակէն պետութեան մը կողմէ։ Այդ է պատճառը, որ ոչ Եուկոսլավիոյ, ոչ ալ Ռումանիոյ համամտութիւնը ապահով կրնայ նկատուիլ։ Մանաւանդ որ այդպիսի համամտութիւն մը, — հետեւապէս եւ դաշնագրի փոփոխում մը — անպայման իր ետեւէն պիտի բերէ այլ առաջարկներ՝ դառնալով նախընթաց մը։ Իսկ այդ նախընթացը կրնայ վտանգել այժմու գոյավիճակը՝ հիմնովին փոխելով գուցէ եւ ամբողջ Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպաներուն քաղաքական կեանքն ու փոխյարաբերութիւնները։

Թուրքիոյ ծանուցագրի արդիւնքի մասին գրեթէ վճռական խօսք ունի մանաւորապէս Անգլիան։

Նախ որովհետեւ դաշնագիր [illegible] կողմերէն ամենաբարձր ծովային պետութիւնն է։ Երկրորդ՝ որովհետեւ դարեր շարունակ Նեղուցներով է զբաղած։

Անգլիա երկար ատեն պայքարած է Նեղուցներուն համար, եւ թէ Լօզանի դաշնագիրը կնքուած ատեն լորտ Քըրզըն անօրինակ ճիգ թափեց Իսմէթի պարտադրելու անգլիական տեսակէտը՝ Նեղուցները բաց պահելու մասին։

Արդ բրիտանական պատասխանը հրատարակուած է արդէն։ Խորհրդարանին մէջ ալ յաւելուածական բացատրութիւններ տրուեցան։ Անգլիա օրինաւոր գտնելով Թուրքիոյ դիմումը եւ գնահատելով անոր հաւատարմութիւնը, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ մասնակցելու խնդրագրին քննութեան, մէկ վերապահութեամբ, — նախապէս խորհրդակցիլ բրիտանական գաղթավայրութեանց հետ։

Պատասխան մը, որ իսկապէս անգլիական է, ինչպէս կ'ապացուցանեն մամուլին արտայայտութիւններն ալ։

Ամէն պարագայի մէջ, անգլիական մամուլին ու պաշտօնական բանաձեւ-պատասխանէն երեւան կուգայ որ Նեղուցներուն ապառազինումը իր նախկին արժէքը չի պահեր։ Սոյնը չէ, սակայն, թէ այս «նախկինը» ո՞ր ժամանակին կը վերաբերի, քանի որ դեռ տարի մը առաջ Անգլիա լսել իսկ չուզեց նոյն առաջարկը, տալով, ուրեմն, մեծ արժէք Նեղուցներու ամրացման կամ ապազինման։

Ենթադրենք, սակայն թէ անգլիական տեսակէտին մէջ փոփոխութիւն մը յառաջ է եկած։ Ասոր միակ պատճառը կրնայ ըլլալ Միջերկրականի մէջ ստեղծուած նոր կացութիւնը։ Այսինքն՝ այդ ծովուն մէջ հաւասարակշռութեան խախտումը։ Իտալիան հաւատարիմ բարեկամ մըն էր, հոգ, Անգլիոյ։ Եթովպական արշաւանքը ոչ միայն վերջ տուաւ այդ բարեկամութեան՝ գոնէ առայժմ, այլ եւ ընդհակառակն, Միջերկրականի մէջ դէպի Հնդկաստան ճամբուն վրայ Իտալիան դարձուց լուրջ մրցակից մը, եթէ ոչ վտանգ մը Անգլիոյ։ Մուսոլինի ոչ զգուշացումներուն ականջ տըւաւ, ոչ ալ սպառնալիքներուն։ Եւ հիմա որ իր բանակները գրաւած են մինչեւ Կապոյտ Նեղոսի կամ Եգիպտոսի կենսատու ակը (լիճը), երբեմնի բարեկամներու յարաբերութիւնները աւելի լարուած են։

Կարելի չէ ըսել թէ այս լարումը կրնայ շարունակուիլ։ Կրնայ պատահիլ որ Ալպիոնը բրիտանական ձեւով մը վաղը կրկին Իտալիան բարեկամ դարձնէ իրեն։ Բայց, մինչեւ այդ հարկ է վերահաստատել Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը։ Ֆրանսան տրամադիր չէ։ Մանաւանդ գերմանական-հռենոսեան քայլին հանդէպ Լոնտոնի բռնած դիրքէն յետոյ։ Իսկ եթէ ապագային եւս Իտալիա պիտի շարունակէ վտանգ մը ըլլալ, ապա ուրեմն Անգլիա ստիպուած է փոփոխութիւն մտցնել իր այն տեսակէտներուն մէջ, որ կը վերաբերին Միջերկրականի։ Այստեղ, ուրեմն, հակասութիւն չկայ, այլ դէպքերէն եւ պարագաներէն ծնունդ առնող քաղաքականութիւն մը

Ու նոր չէ որ Անգլիա Նեղուցներուն մասին իր քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն կը դնէ։ Անգլիա տասնամեակներ արգելք եղաւ Ռուսիոյ որ հարաւ իջնէ։ Պատերազմէն յետոյ Նեղուցները գրեթէ անոր յանձնեց։ Հիմա իտալական վտանգը կայ։ Անտրամաբանական չէ որ փոխած ըլլայ տարի մը առաջուան իր քաղաքականութիւնը։ Չէ՞ որ ասէ ամիսներ առաջ դիմեց Միջերկրականեան երեք փոքր պետութեանց, — Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Թուրքիա — գիտնալու համար թէ տրամադի՞ր են զինքը օժանդակելու, եթէ բախում մը պատահի այդ ծովուն մէջ։ Այլ խօսքով՝ ասիկա փնտռտուք մըն էր ուժերու, որոնք պիտի գային վերահաստատել Միջերկրականի կորսուած հաւասարակշռութիւնը

Հակառակ այս բոլորին, սակայն, ինչպէս ըսինք, Անգլիա շատ երկդիմի պատասխան մը կը բանաձեւէ, ու դրուած առաջարկին ճակատագիրը կը թողու անորոշ։ Իր այս գրեթէ անտարբեր դիրքը եւս կը մատնէ թէ անպայման ամրացուած տեսնելու ալ կողմնակից չէ, քանի որ մենք գիտենք որ եթէ Անգլիա ոեւ է գործ անհրաժեշտ նկատէ, ինչքան մեծ թափով եւ ինչ բազմազան ձեւերով կը գործէ

Պէտք չէ խորհիլ, միւս կողմէ, որ Անգլիոյ շահագրգռութեան պակասը Նեղուցներու արժէքը կը նուազեցնէ։ Անգլիական տեսակէտին փոփոխումը եթէ արդիւնք է նոր պայմաններու, նոյն այդ նոր պայմանները կրնան ստեղծած ըլլալ նոր շահագրգռութիւններ՝ ուրիշի կամ ուրիշներու քով, որոնք անգլիականին հակադիր կամ սեփական շահեր ունին Միջերկրականի մէջ։

Մնաց որ, կ'ըսէինք, վերաքննական այս առաջարկը հարցը չի սահմանափակեր Նեղուցներու շուրջ, եւ Եւրոպան կը դնէ նոր ու կնճռոտ հարցի մը առջեւ, — ըլլալ վերաքննութեան թէ ոչ։ Իսկ ասիկա է արդէն խմբաւորումներու գոյութեան պատճառն ու քաղաքական շփոթ կամ վըտանգաւոր կացութեան գլխաւոր ազդակը

Գրուեցաւ, արդէն որ Պալքանեան համաձայնութեան մայիս 4ի նիստը յետաձգուած է նոյն այս ծանուցագրին պատճառաւ Անտանտային որ ինկիրեր, պնդելով իր տեսակէտին վրայ, վաղը լսէ ոչ-վերաքննական խումբը, այս վերջիններուն կողմէ կամայ ակամայ լքուած տեսնելով իր առաջարկը · ·

Անտարակոյս՝ Իտալիոյ խօսքը մեծ կշիռ պիտի ունենայ բերուած առաջարկին [illegible] մասին

Հռոմ դեռ լուռ է։ Ու լուռ է նոյն իսկ իտալական մամուլը։

Մեկնութեան կը կարօտի՞ այս լըռութիւնը

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՑԻՋՈՂ ՁՈՒՆՉ ՄԸ

Այդ երկրորդ օրն էր։ Արեւը ճակտէն կը մտնէր ու ես, տակաւին ուտելու համար ոչինչ կրցած էի ճարել։

Ծանր տխրութիւն մը շալկող տղու պէս դանդաղեցան քայլերս, շեղեցայ հրապարակէն ստորոտէն, մտայ հին ու նեղ փողոց մը, ու կը յառաջանամ առանց գլուխս վեր առնելու, առանց որոշ բան մը մտածել կարենալու։ Միջոցէն անցայ եւ հասայ այնտեղ, ուր փողոցը անկիւն կ'ընէր, ապա, կարճ բացի մը դիմաց մաշած փուռ մը կը ներկայացնէր։ Երբ տեսայ փուռը, երբ լսեցի անոր գործաւորներուն յարուցած աղմուկը, զգացի թէ ինքզինքս գտայ մէկէն։

Շաբաթ մը առաջ հինգ դրուշ նըպաստ ստանալու նպատակով բախտակից մը զիս առաջնորդած էր անծանօթ դրատենեակ մը։ Վերադարձին այդ կողմէն անցած էինք ու ընկերս, ինծի ցոյց տալով յիշեալ հացի գործատունը, յայտնած էր թէ Արիֆ Հոճա անուն Թուրքի մը կը պատկանէր ան եւ թէ գործաւորները բոլորն ալ հայ տղաքներ էին։ Ճի՞շդ էր։ Ուզեցի հաստատել, ուզեցի ապահով ըլլալ, եւ ըստ այնմ, եթէ հնարաւոր է օգնութիւն մը հայցել։

Աշխատանոցին առջեւ գացած, անցայ անոր դիմաց, կոթնեցայ կիսաւեր տան մը ցուրտ պատին, ու կը նայիմ դէպի հոն կարօտցողի մը պէս, կը նայիմ դէպի փուռը խնդրողի մը աչքերով։ Ծունկերս թուլցեր են, զիս ոտքի պահելու ուժ չունին, բայց կը փորձեմ, կը ճգնիմ, անձկութեամբ կը սպասեմ որ հայ լեզուի մէկ բառը, մէկ ձայնը, գոնէ մէկ շեշտը կենդանանայ շարժարանքներէն սըրացած անոնց մէկի բերնին մէջ, ծագէ շրթունքներուն վրայ, խանութէն դուրս ցատկէ, ականջներուս հասնի ոգեւորող ու առաջնորդող լոյսի մոնշինին պէս։

Արիֆ Հոճան բացակայ էր այդ ժամուն։ Ներկաներուն ամէնէն մեծը որ հաց կ'եփէր, կը ցուցնէր թէ իմ տարիքիս ամենաւոր տարիք ունէր Հայի. 17—18 տարեկան այդ շարժուն գործաւորը, առաջինն եղաւ որ տեսաւ զիս եւ ուշադրութիւն դարձուց։ Ժըպիտ մը ծաղկեցնելով իր կլոր ու լեցուն այտերուն վրայ, ան կրակին տաքէն քրտնած ճակատը վեր առաւ, սրբեց լաթով մը եւ կանչեց զիս մայրենի լեզուով, առանց կասկածելու։

Յառաջացայ անձայն, ներս մտայ խանութէն բոլոր գործաւորներուն աչքերուն առջեւ։ Իմ մուտքս վարանոտ չեղաւ, բայց անհամարձակ դարձաւ, ամաչելու որ եւ է ձեւ մը չառաւ, — բայց յուզեց զիս ու լացս պաղ քրտինքի մը մէջ խեղդուեցաւ։

Մինչ միւսները լուռ կը նայէին ինծի, տղան հարցուց եղբայրական համակրանքի մը անմոռանալի քաղցրութեամբ.

— Ո՞ր տեղացի էք։

Նայեցայ միայն։

— Հայերէն չէ՞ք կրնար խօսիլ։ Ինչո՞ւ այդքան տկար կ'երեւաք։ Հիւա՞նդ էք։

— Կ'աղաչեմ եղբայր, կտոր մը հաց շնորհեցէք. անօթութիւնս մեղմացնելու համար։

Ոչինչ պատասխանեց, բայց իր շարժուձեւերը յայտնեցին թէ զգածուեցաւ խորունկէն։ Դուրս քաշեց կրակին առջեւ եփած հացերը, թողուց գործին շարունակութիւնը, միացաւ ինծի, զիս տարաւ ներս, խորշատունը, ու հոն տուաւ ինծի առատ հաց, թարմ պանիր եւ կտոր մը չոր միսի հետ։

— Համարձակ կերէք, կշտացէք։ Ետքը կը խօսինք, կ'եղբայրանանք։

Իրիկունը, երբ ես այլ եւս գիտցեր էի իր Ցոր անունը, գիտցեր էի իր Հիւսէյնիկցի ըլլալը, եւ տարագրութենէն ընտանիքով ազատուելու իր բախտը, եւ փոխադարձաբար ինքն ալ գիտցեր էր գաղտնի քաղաք իջնելու եւ Թուրքին դուռնէն ազատելու իմ այդ երկրորդ փորձս, այլ եւս դարձեր էինք եղբայրներ։

Հիւսէյնիկը, Խարբերդի հայութեան այդ պերճ գիւղաքաղաքը քանդուած էր, աւերուած ուրեմն եւ Ցորին տունն ալ։ Քաղաքին մէջ նոր տուն մը ճարած էին, որուն սեմին առջեւ, որդին զիս մօրը ներկայացուց.

— Մայր, խնամքիդ կարօտ եղբայր մը բերի։

Ոչ մէկ հարց. Մայրը իր զուարթ ձայնին առջեւ այդ իրիկուընն իսկ ցոյց տուաւ ինծի զօրեղ խղճմտանք մը, մայրական նախանձելի գուրգուրանք մը։

Ասիկա 1919ին էր։

Եւ այնուհետեւ, այդ վեհ հոգի մայրը, իր ներքին համոզումներով իր պարզ բայց կենդանի գաղափարներով շարունակեց ապրեցնել գորովագին սէր մը ինծի հանդէպ, ու ցոյց տուաւ ամէն անգամ որ տըա·

ԵՐԵԿԻՆ

Եւ ի՞նչ ունէր տունդ՝ ծերի պէս կծկըռած —
Երկու գերան, բռնիր մը ծոյլ՝ քանի մը կայծ.
Դուռ մը խարխուլ՝ առաւօտէն առաջ բացուող,
Սեմին վըրայ աշնանամուտ, տերեւ ու հող.
Լուսամուտին՝ պատառքի մը աչքը դեղին,
Որ կը նայէր՝ խաւարին մէջ ննջած գիւղին։

Եւ ի՞նչ ունէր քու քըրտինքդ՝ ճորտ ու ծառայ —
Գութան մը բութ, բազմաչարչար սայլ մը կըռայ.
Կըտոր մը հաց՝ հզօր միշտ ձեռքէդ խըլած,
Ու դուն դարձած ճորտէն ճորի, ճորէն հին լաց.
Այսպէս դարե՜ր, սերունդներըդ՝ դարե՜ր համակ,
Ապրեցան մի՛շտ իրաւազուրկ, կորաքամա՜կ։

Եւ ի՞նչ ունէր քու հաւատքըդ երկնաբըլաց.—
Զանգակներու պղպջուագին զօղանջ ու լաց.
Մեղրամոմի, ձէթի ծուխով սեւցած խորան,
Կրօնէ «տարբեր»՝ ժամանակէն անկերպարան,
Սարի գըլխին կիսակործան վանք մը թափուր՝
Կեանքի հողին, ուժին համար ցամքած աղբիւր։

Եւ ի՞նչ ունէր երգըդ շատ հի՜ն, դարե՜ր անդին.—
Կոյգ մը խաղող՝ աստուածներու ծոցեր սըրտին,
Շարականներ եւ ծրնծղաներ՝ խաչին ներքեւ,
Լար մը սիրոյ, այնպէս յալկած եւ անդարձեւ.
Գու րըդ անգամ, թմբուկնե՛րըդ որոտաձայն,
Հարսնիքիդ մէջ կաղ ու երկչոտ եկա՜ն, անցա՜ն։

Եւ ի՞նչ ունէր միտքըդ՝ ճըգնող, առեղծըւած.—
Խունկ ու աղօթք՝ մագաղաթի վըրայ ցանուած.
Ցաղեր սիրոյ. վառ գինիի, երազանքի,
Առատ բըխած քերթողներուդ սիրտէն այգի.
Խօսքեր կըրակ, որ հիւսեցին քարոզ ու ծափ՝
Քեզ մըղելու կեանքի մ'արդար եւ անսարսափ։

Եւ ի՞նչ ունէր քու կըռիւըդ անհաւասար.—
Լոյսի համար՝ հիմէն ցնցե՜լ քաղաք ու սար.
Ցետոյ ըլլալ միշտ խեղճացած ու անճակատ,
Ու ծըւատիլ, ընել օրըդ կիրք ու գանգատ.
Մընալ անհաշտ, ծովի նըման խըռովայոյզ.
Իրար երել, փըշրել ամէն եզերք ու յոյս։

Եւ ի՞նչ ունէր կեանքըդ բարի, հըճադարեան.—
Քուրմ ու իշխան՝ յաւէտ ծարաւ փառքի, արեան.
Կուրծքիդ վըրայ միշտ Լէնկթիմուր, աւր ընդհանուր,
Ավրաղներու ճակատներուն թախիծ ու մուր.
Ցետոյ՝ օր մը, անձայր ուղին անապատին,
Կէսըդ ինկաւ, միւս կէսըդ վայրավատին ..

ԼՈՒԹՖԻ ՄԻՆԱՍ

ՀԵԼԼԷՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԴԻԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

Անծանօթ մնաց այն նաւավարը, որ մեզի այդ մեծ բարիքը ըրաւ։ Անծանօթ ու անփառունակ մնաց, ինչպէս կը պատահի խեղճ սուրբերուն։ Ամէն տեղ ճակատագիրը — անիծեա՛լ ըլլայ — ամէն տեղ ճակատագիրը։ Բայց եթէ անունը գիտնայի, աւելի շատ մոմ պիտի վառէի իրեն, քան ինչ որ ամէն տարի կը վառեմ Ս. Նիկողոսին։ Վերջինս մեզ կը փրկէ — թէեւ ոչ շատ յաճախ — փոթորիկներէն։ Իսկ միւսը միայն վարդապետութեամբ մը մեզ փրկեց թէ դժոխքի դեւերէն եւ թէ դժբախտի հրեշտակներէն, որոնք իրարմէ շատ տարբերութիւն չունին, կարծեմ։ Ձեզ ըսեր թէ ինծ հաճելի է տեսնել դեւը՝ իր ծուռ եղջիւրներով, երկար պոչովն ու սմբակաւոր ոտքերովը։ Ոչ կ'ուզեմ լսել անոնց կատաղի ոռնոցը՝ երբ անողորմօրէն կը տանջեն հոգի մը, ոչ՝ տեսնել կուպրին եռեւեփը եօթը կաթսաներու մէջ, եւ ոչ ալ լսել հեծկլտանքն ու հռնդիւնը անոնց, որոնք կը տառապին։ Ինծի հաճելի չէ նաեւ ընկերակցութիւնը քահանաներու — անոնց աղօթքներն ինձ օգնական — որոնք երկար համբոյրներ ունին եւ բուրում։ Ոչ ալ՝ դրախտին անբաղդատելի փայլը։ Աւելի լաւ է հանգուցեալին ըրած վարդապետութեանը նման մարդ իր վրանը լարէ. այդպէս մարդուս ուղեղն ալ հանգարտ կը մընայ, եթէ անշուշտ, մեռելները ուղեղ ունին։

Երբ նաւակը կղզին եզերքին խըրեցաւ, — Սէրֆօ կոչենք այդ կղզին — նաւավարը առաւ կոտը եւ չոկուեցաւ դէպի գիւղ՝ ցորենը չափելու համար։ Երբ ճամբայ ելաւ, բարակ անձրեւ մը կը վժար, բայց կարեւորութիւն չըտուաւ։

Առաջին անձրեւը, ըսաւ, պիտի անցնի։ Բայց, երբ բարձունքին մօտեցաւ, անձրեւը սաստկացաւ։ Հեղեղ մըն էր, պարզապէս։ Ո՞ւր ապաստանիլ։ Իր շուրջ ոչ ծառ կ'երեւէր, ոչ ալ քարայր։ Վազե՞ր դէպի գիւղ, — ճամբուն կէսը կտրած էր արդէն։ Վերադառնա՞ր նա՞ւ, — նոյնն էր։ Կանգնեցաւ ճամբուն մէջտեղը ու երկմտեցաւ. ու յանկարծ, քրքիջ մը լսեց։ Նայեցաւ շուրջը — ոչ մէկ կենդանի հոգի։ Հանեց հագուստները, ու մընաց Ադամի մերկութեամբ։ Լաւ մը փաթթեց զանոնք, խոթեց կոտին մէջ, կոտը դրաւ գլխուն վրայ ու ճամբայ ինկաւ։ Պիտի թրջէր անշուշտ, բայց հոգը չէր։ Մեր մորթը անձրեւէն ու փոթորիկէն չի վախնար, վարժուած է։ Ան միայն հագուստներուն համար մտահոգուեցաւ, առաջին անգամն ըլլալով հագած էր զանոնք։

Քիչ վերջը անձրեւը դադրեցաւ։ Նաւավարը կանգ առաւ, հագաւ հագուստները կոտը դրկեց ու շարունակեց ճամբան.

Բայց, գիւղ հասնելէն առաջ, սատանան իր դէմն ելաւ։

— Բարե՜ւ, բարեկա՛մ։

— Աստուծոյ բարին, քիր սատանա։

— Ո՞ւրկէ կուգաս։

— Ծովէն։

— Ո՞ւր քաշուեցար անձրեւէն։

— Ճամբուն կէսէն։

— Ի՞նչ կ'ըսես։

— Կ'երդնում եղջիւրիդ վրայ, որ ճամբուն կէսին էր։

— Թրջած չե՞ս։ Ես գորս դու պատուիլ եղիր, թրջեցայ

Նաւավարը խնդաց։

— Ա՛, — ըսաւ խորամանկօրէն — ես լաւ միջոց մը գիտեմ.

— Ի՞նչ է այդ միջոցը։

— Ես գիտեմ ···

— Ըսէ՛, տեսնեմ։

— Պիտի չըսեմ քեզի։

— Ըսէ՛ ու ես ուզածդ պիտի տամ քեզի։ Եթէ նաւեր ուզես՝ պիտի տամ քեզի, ոսկի ուզես՝ ոսկի, գեղեցկութիւններ ··· Ի՞նչ տամ, ըսէ՛ ···

Նաւավարը գլուխը ծռեց. կարծես կը մտածէր թէ ինչ ուզէ։

— Կ'ուզեմ կնիք մը զարնել քեզի — ըսաւ սատանային — կեցիր զարնեմ կնիք մը ու քեզի ըսեմ։

Սատանան սկսաւ քերել ականջը։ Մտածեց թէ նոր խեղկատակութեա՞նց ալ հանդուրժէ՞, որովհետեւ թէեւ ինք կը ծաղրէր մարդիկը, բայց անոնք ալ իրեն այնպիսի անախորժութիւններ կը պատճառէին որ ամօթէն ամիսներով կը պահուըտէր իր խորշին մէջ։ Անգամ մը իր ճամբուն վրայ նետեցին քէֆալոնեան առնապան մը, ու չափազանց տանջուեցաւ՝ հասկնալու համար թէ ինչ է ան։ Զայն գլխուն դրաւ կնգուղի նման, — չեղաւ։ Գործածեց իբրեւ ծխախոտի քսակ, կրկին չեղաւ։ Վար դարձուց, վեր դարձուց, ծալլեց ու քաշքշեց — բանի մը չնմանեցաւ։ Եւ, ի վերջոյ, յուսահատօրէն զայն նետեց ու փախաւ, ու մինչեւ այսօր ալ չէ հասկցած թէ ինչ էր ան։

Ուրիշ անգամ մը ճամբայ ելաւ կնոջ մը հետ քիչ մը կատակելու համար։ Բայց եւան — խորամանկը — երբ զինքը տեսաւ, ցցուեցաւ իր դէմ՝ մօրէ մերկ վիճակի մէջ ու դէմքը մազերով ծածկած. ու դեւը այնքան վախցաւ, որ լեզապատառ փախաւ։ Բայց չէ՞ որ Գիրքը կը գրէ թէ Սողոմոն ինչպէս իր կնիքովը բոլոր սատանաներուն քար կրել տուաւ, որպէսզի Երուսաղէմի տաճարը կառուցանեն։ Իսկ ուրիշ անգամ մը, էշու կերպարանք մտած, գնաց կատակել քանի մը աշակերտներու հետ։ Բայց անոնք վրան նետուեցան ու խեղճը բաւական բան քաշեց, մինչեւ որ անոնց ձեռքէն ազատեցաւ։ Երեւակայէ անգամ մը, որքան չարչարեցին սա վհուկը։ Եւ որովհետեւ բոլորը չկրցան իր վրան հեծնել, յետոյքին կապեցին փայտ մը, ու նստան փայտին վրայ։ Այդ էր պատճառը որ սատանան հիմա կը վարանէր։ Բայց եւ չէր կրնար հանդարտիլ՝ մինչեւ որ գաղտնիքին չտեղեկանար. ինչու որ սատանան եմ ես, կը խորհէր ան, երբ հասարակ նաւավարի մը գիտցածը չեմ գիտեր։

— Դէ՛, ըսաւ վճռական, զարկ կնիքը եւ ըսէ ինծի գաղտնիքը։

Նաւավարը, զարնելէ վերջ կնիքը բացատրեց չթրջուելու միջոցը. — հագուստներս, ըսաւ ան, փաթթեցի զանոնք կոտին մէջ, կոտը դրի գլխուս վրայ եւ ճամբաս շարունակեցի։ Անձրեւը դադրեցաւ, հագուստներս առի եւ կրկին հագայ, կոտը ձեռքս առի եւ նորէն ճամբայ ինկայ։

— Ա՜յ մարդ, ա՞ս է եղածն ու ամբողջ գաղտնիքը — ըսաւ սատանան՝ մօրուքը բռնելով, — վա՜յ ինձ, ուրեմն։

×

Ժամանակ անցաւ, նաւավարը մեռաւ։ Դժոխքէն զատ ո՞ւր կրնար երթալ։ Աշխարհի ստեղծումէն ի վեր նաւավարը դրախտին դռները տեսած չէ։

Ա. ՔԱՐԿԱՎԻՑԱՍ

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ ԱՐԹՈՒՆ ԵՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻՆ

Ո՛ւր [illegible] լեցուցիչ բերդերու, ամրոցներու եւ քաղաքներու այս մը– [illegible] որ խորշերը, ի՞նչ առասպելական [illegible]. Եր որ ճառագայթեց մեր [illegible] մէջ՝ մինչեւ մոռնալու համար մեր մայրենի կաթը, երբ մեզմէ չա– [illegible] մարմինը սիրելիի մը ձեռքն իսկ չլոզցուց եւ հօրենական [illegible] մը իսկ չունեցաւ

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
(ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ ԱՐԹՈՒՆ ԵՆ)

[illegible]մանք ին ձեր օրաթերթի 130 եւ [illegible] թիւերուն մէջ երեւցած յօդ– [illegible]ները ուր Ռ. Զարդարեանի մէկ [illegible]ներուն քննութեամբ համայն հայ [illegible]ականութեան եւ հայ ժողովուրդին [illegible]թիւնը կը փաստէք ... Ու եւ է [illegible] ընթերցող հաստատեց որ [illegible]ութիւններուն ամէն մէկ տողը՝ [illegible] օրինակ մը կը հանդիսանայ [illegible]ութեան հասած նախատին– [illegible] Մեզի չէ որ կարելի է լուրջի առ– [illegible] «Գրական վերլուծումի» պա– [illegible]ակին զանել

[illegible]թիւնը կատարուած է այն մէկ [illegible]ին վրայ որ ծառայեց հայգրակա– [illegible]թեան, որ ծառայեց գաղափարա– [illegible] ներուն պատրաստու– [illegible], որ նահատակուեցաւ իր ժողո– [illegible]դին համար, իր ժողովուրդին [illegible]

[illegible]թիւնը կատարուած է սուրբ [illegible]ին վրայ այն անհամար «զա– [illegible]ցի» զաւակներուն, որոնք, ար– [illegible] խիղճերով, իրենց ժողովուրդին [illegible]թիւնը երազեցին, պայքարե– [illegible] այդ երազին իրականացման հա– [illegible] իրենց արիւնը թափեցին, եւ ո– [illegible], այդպէսով, զարձան միակ [illegible]այրերը այն մեծ իրականու– [illegible] որ մեր ժամանակներու Հա– [illegible]տանն է։

[illegible]րիկեան այս օրերուն, ամէն տեղ, [illegible] խումբեր այս յիշատակն է [illegible] տօնեն։ Մենք չունինք տօնակա– [illegible]թիւն մը որ հայթայթէ աւելի [illegible]կան առիթ քան մարտնչող հայ [illegible]թեան այդ զոհողութեան [illegible]ուրդը՝ առանց որուն ժողո– [illegible]ները կը փտանան, եւ հանրա– [illegible] գիտակցութիւնը կ՚ընկղմի ապա– [illegible]թեան մէջ։ Այս օտար հորիզոն– [illegible]ն տակ չկայ մէկ հատ Հայ որ [illegible] չըլլայ այդ տօնին։ Չկայ [illegible] հատ Հայ որ ապրելու համար, [illegible] չունենայ այդ անցեալէն հոսող [illegible]յականի ու կամքի պաշպաշումն [illegible]ին։ Տարեդարձի այս սգաւոր [illegible], այրի մը ի զուր կը փնտռէ [illegible]մանաքարը, գերեզմանաքար մը, [illegible] կարենայ երկու կաթիլար– [illegible] թափել։ Զաւակներ որ ի զուր [illegible] փնտռեն շիրիմը, շիրիմ մը ... [illegible] մէկ հատ Հայ որ իր շիրիմը [illegible]։ Չկայ մէկ հատ Հայ որ [illegible] դուք, կաք դուք. դուք կաթիլ [illegible] ձգած զոհողութեան այդ հրա– [illegible] կաթսային մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ [illegible] թերթը լոյս տեսաւ այդ յիշատա– [illegible] պղծող գրութիւններով։ Բարբա– [illegible]թեան մեզի հասցուցածէն յե– [illegible] երբ ձեր եռեւէն միայն ան– [illegible] մեռելներու, անտէր գերեզման– [illegible] յիշատակը միայն կը հետեւի [illegible] անհանգիստ ստուեր եւ մատով [illegible] կուտայ ճակատագրական ուղին։ [illegible] հրամցուցիք դուք որբերուն, այ– [illegible]րուն, Հայերուն, նախատինքնե– [illegible] ամէնէն գիտուն ու նրբացած ձե– [illegible] Մի՞նչ պիտի բացատրէինք ձեզի [illegible] ամէն մէկուն կեանքը մեծ [illegible] մըն է։ Ամէն մէկը հարուածներ [illegible] է որոնց ցնցումին աւերները [illegible] տասնեակ տարիներ տեւել։ [illegible] ձեր՝ ձեր գլխէն մազ մը չէ թա– [illegible] Անոնք տեսնելու համար, պայ– [illegible]լու համար, պէտք ունին այդ [illegible]թիւններուն որ կը մրոտէք. [illegible] ունին որ իրենց սիրտը տոփէ [illegible] արդար, մեծ խիղճերու տրոփիւ– [illegible] հետ։ Դուք պէտք չունիք. Դո՞ւք, [illegible] աւերուն, երջանիկ բանաս– տեղծ։ Այդ «մի միայն չունի» Դաշնակ– ցականները, իրենց ժողովուրդին ար– դար ցասումին մէջ պայթած բազմա– հազար «գաւառացիները», գաւառացի Անդրանիկները, Սեբժեանները, Հը– րայրները, Հնչակեան Մուրատները, ահա անոնք որոնց քուրային մէջ պէտք ունին թրծուելու իրենց [illegible] կազմող այսօրուան Հայերը։

Ժողովուրդները կ՚ապրին ու կը բարգաւաճին մանաւանդ յիշատակո– վը իրենց Ուաշինկթոններուն, Ժան տ՚Արքներուն, Քրոմուէլներուն, Լին– քոլններուն, Վիլհէլմ Թէլերուն։ Դուք ձեր հանճարէն ապահովեցիք այս կարգի հայկական սրբութիւններու վրայ նախատինք թափող յօդուածնե– րու։ Եւ ճիշդ այդ նահատակութիւն– ներու տարեդարձին, ձեր թերթը լոյս տեսաւ ... Գոնէ Ա. մասէն յետոյ խղ– ճի սթափում մը, Բ. մասին ընդհա– տումը։ Խամ եթէ անկարող էիք, դուք խմբագիր, եթէ անկարող էիք, գոնէ երկու տողով հրէշութիւնը զարմա– նէինք։ Ոչ իսկ բառ մը խմբագրու– թեան կողմէ։ Ո՛չ, չողոքորթիչ բառ մը ձեր մէկ քերթուածին համար ա– ւելի կ՚ըսեց՝ քան թէ նահատակուած ժողովուրդի մը ու ժառանգականու– թեան մը յիշատակին սրբութիւնը։ Հայ Գրողներու Միութեան 23 ապրի– լի վարչական ժողովին մէջ դուք եւս ստորագրեցիք այդ յօդուածները։ Ոչ մէկ իմաստակութիւն, ոչինչ պիտի կարենայ ջնջել այս մէկ արատը։

Իսկ օր պիտի գայ — եւ ոչ շատ ուշ — ուր բանաստեղծն ու մարդը քննու– թեան տակ պիտի քաշուին։ Այն ժա– մանակ, ձեր հեղինակութեան՝ նոյն– ինքն պաշտպան կշիռը պիտի գործէ նաեւ ձեր վրայ, որուն համեմատ, չկայ ճակատագիր մը որ ըլլայ անհա– տական — ինչ անհատ ալ ըլլայ ան — եւ ըլլայ մեծ։ Անհատները այնքան մեծ են որքան կը ծառայեն անոնք ի– րենց ընտանիքին, իրենց համայնքին, իրենց գաւառին, իրենց հայրենիքին, գիտութեան, արուեստին, ապա ու– րեմն՝ մարդկութեան։ (Անոնք են պաշտպան գրականութեան ու գոր– ծունէութեան մտքերն ու եզրակացու– թիւնները։ Դուք որ անծանօթ չէք Ֆրանսական գրականութեան՝ այդ ինչ սոփեստութիւններ են որոնցմով ձեր թերթը կը լցնէք)։

Այս շարքով, մեծութիւններու, նա– հատակներու առջեւ, ըլլան անոնք Զարդարեաններ, Հնչակեան Մուրատ– ներ, թէ մեծամասնական Շահումեան– ներ, ու մանաւանդ ամբողջ զանգը– ւածը ստուարաղէժ «գաւառացինե– րուն», երկու դիրք չկայ բռնելիք, մէ՛կ դիրք կայ։ Պէտք է խոնարհիլ։ Դուք, բոլոր հայկական գործերուն միակ անկոչ քննած, չկրցաք գտնել այդ դիրքը։ Մարդիկ ինչ գործեր ալ որ տեսնեն, լուսինը երկինքէն վար ալ իջեցնեն, եթէ այդ գործերը, նոյն– ինքն ըստ ձեր Լոռէնցի Պառէսին, ծա– ռայեն այն բարդ ու զազիր մղումնե– րուն, որոնց ամբողջութեան ալ յա– ւերժացած անունը պիտի մնայ «հայ– կական լըվանթէնիզմը», ուրիշ ար– դիւնք չեն կրնար ունենալ եթէ ոչ աղ– ճատել հաւաքական գիտակցութիւնը։

Այդ գործի՞ն է որ պիտի լծուէիք դուք։

Չէ՛, չէ՛, նկարագրի յոռի բաւա– րարութիւններու հետապնդումը՝ ու– րիշ որակումներ ունի։ Երջանկու– թեան հետապնդումն իսկ՝ գձուձ է։ Ամէն բանէ առաջ, գերագոյն նպատա– կը, մարդկային հոգիի արժանավա– յելչութեան պահպանումն է։

Et c'est vraiment, Seigneur, le meilleur témoignage
Que nous puissions donner de notre dignité'..

Ի՞նչ կ՚արժէ ներկան տառապանքին։ Անցեալին մեծ հոգիներուն հաւատա– րիմ, ու անոնց հետ թրթռացման մէջ մնալով է որ մարդ կրնայ տալ այդ ազնուագոյն արժանավայելչութեան առհաւատչեան։ Տեսէ՛ք, այդպէս կ՚ը– սէ նաեւ Պօալէօ։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

24 Ապրիլ

[illegible]թիւն մը ունեցայ եւ իրեն յայտ– [illegible] կարդացայ։

...Վերջերս Լիոնի մէջ մեռաւ Տիկ. [illegible] Հացագործեան, հայրենասի– [illegible]թեան պայքարի այդ զինուորեալ [illegible]րը։

[illegible]րբ լսեցի անոր մահուան բօթը, [illegible]ները կարմրեցան, երեւակայու– [illegible]թիւնս հրահրեցաւ, յիշեցի հէքեա– [illegible]յին այն ճամբորդը որ օտար երկիր [illegible]թալէ առաջ հետեւեալ արձանա– [illegible]ութիւնը թաղեց իր մօտ գերեզմանի [illegible]ին տակ.

— «Անոնք որ քու շնորհքդ վայե– [illegible]ցին, չպիտի դադրին խոստովանելէ [illegible] թէ դուն մէկ զօրաւոր չունէին էիր [illegible] իր հոգին, մայր սրբութեան»։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ալպէր Թիպօտէ

Անցեալ շաբթու Ժընեւի մէջ մեռաւ Ֆրանսայի արդի մեծագոյն քննա– դատներէն մին՝ Ալպէր Թիպօտէ։

Ծնած էր 1874ին, Թուրնիւսի մէջ, Մաքոնի մօտ։ Նախ ուսուցչութիւն ը– րաւ Կըլընոպլի, Պըզանսոնի, Քլէրմոն Ֆէրանի, Տրակինեանի մէջ՝ դասա– ւանդելով պատմութիւն եւ աշխարհա– գրութիւն։ Յետոյ ֆրանսական գրա– կանութեան դասախօս նշանակուեցաւ Նորքի, Ուփսալայի, ի վերջոյ Ժընեւի համալսարաններուն մէջ։

Իր ծննդավայրին մէջ այգիներ ու– նէր, ուր կ՚անցընէր իր ազատ ժամա– նակները։ Մասնագէտ էր գինեճանա– չութեան եւ շատ կը սիրէր նոյն հե– ղուկը։ Կը սիրէր նաեւ կերուխումը, համադամ կերակուրներու ճաշակն ու– նէր եւ երբեք ուշադրութիւն չէր դարձներ սակաւապետական քարոզնե– րու։ Մեռաւ կաթուածահար։

Ցաղթանդամ, բարձրահասակ, ա– րիւնառատ կազմով, զուարթ՝ բնաւո– րութեամբ, լաւ խօսող մըն էր որ մը– տիկ ընել կուտար ինքզինք ընկերա– կան զրոյցներու ժամանակ։ Շարու– նակ կը ճամբորդէր Ժընեւէն իր ծը– նընդավայրը, ծննդավայրէն Փարիզ։ Ոչ ոք այնքան գիրք կարդացած է [illegible] մէջ, որքան Թիպօտէ։ Բայց ամէ՞ն բան կարդացած այս մեծ մտա– ւորականը, գրեթէ ամէն բան։ Կատա– ղի ընթերցող մըն էր։ Եւ առէ՝ իր խոր հմտութիւնը։

40 տարեկան էր՝ երբ գրականու– թեան եկաւ։ Պատրաստուած, լեց– ուած, յորդելու աստիճան։

Նախ երեւցաւ Phalange-ի մէջ որ երբ փոխակերպուեցաւ Nouvelle Revue Française-ի, պահեց դարձեալ իր տեղը,— եւ տարիներէ ի վեր կանոնաւորաբար կ՚աշխատակցէր այս պարբերաթեր– թին, որ կը նկատուի գրական յառա– ջապահ նշանակ մը։ Բայց Թիպօտէ իր իմացական կլիմայով, կը պատկանէր յառաջապահ շարժման։ Ճաշակն ու– նէր նոր գաղափարներու, կը սիրէր ի– մացական յանդգնութիւնները, թէեւ իբրեւ գաւառացի գիտէր ոտքը ամուր կապել հողին, հաղորդակից մնալ ի– րականութեան։

Պատերազմէն վերջ նուիրուեցաւ դա– րաշրջանի ուսումնասիրութեան, մինչ մտածման յեղաշրջման հաղոր– դակից մնալու մտահոգութեամբ։ Կը կրէր Պերկսոնի ազդեցութիւնը, (ար– դէն շատ կը սիրէր փիլիսոփայութիւ– նը)։ Քննադատութեան մէջ՝ կ՚աշխա– տէր դասակարգել, մտածման, ճաշա– կի եւ ոճի ընտանիքներ կազմել, ճիշդ ինչպէս աշխարհագրութեան հեղինակ մը, որ կ՚ուսումնասիրէ կլիմաները, երկիրները՝ առանց մոռնալու սակայն տալ երկրաբանութիւնը, մտքին խո– րաչափութիւնը։ Որքան բեղուն, այն– քան խորաթափանց միտք, կը սիրէր բնորել բարդ նիւթեր, զորս կը ներ– կայացնէր պայծառացած։

Իր խոյալն էր ստեղծել միջազգա– յին իմացական կլիմայ մը գրականու– թեան մէջ։

Յիշենք հրատարակած գործերը.— Ստեփան Մալարմէի բանաստեղծու– թիւնը (1912), Ակրոպոլեան ժամեր (1913), ուսումնասիրութիւններ Շարլ Մօրրասի (1920) եւ Մորիս Պառէսի (1921) վրայ, Կիւսթավ Ֆլօպէր (1922) Փօլ Վալէրի (1924), Պերկսոնիզմ (1924), Զրոյցներ Պօռլէրի, Ֆրոմանթէնի, Ամիէլի մասին (1925), Վեր– կարդացումը (1925), Դասախօսներու հանրապետութիւնը (1928), Ամիէլ կամ երազին բաժինը (1930), Ակրո– պոլ (1930), Քննադատութեան բնա– խօսութիւնը (1930), Սթանտալ (1931)։

Պուշկին... Հայ էր

Ամէն երկիր, նոյն իսկ Հայաստանի մէջ, պատրաստութիւն կը տեսնուի տօնելու Պուշկինի մահուան հարիւրա– մեակը, որ տեղի պիտի ունենայ 10 փետրուար 1937ին։

Ալեքսանդր Պուշկին ծնած է Մոսկ– ուա, 1799ին, մեռած Ս. Փեթերպուրկ 1837ին։ Հարիւրամեակի տօնակատա– րութեան կոմիտէին զեկոյցին համա– ձայն, Պուշկին կը սերի Եթովպիացիէ մը։

Իր պապը տասը տարեկան պատանի մըն էր, երբ Կարմիր Ծովու յելուզակ– ները առեւանգեցին ու բերին Պոլիս, ուր ռուս դեսպանը, կոմս Թոլսթոյ, շիշ մը ըմպելիով գնեց եւ ղրկեց ը– րաւ իրեն։ Յետոյ սակայն նուիրեց ցարին։ Համակրելի, սիրուն պատա– նի մըն էր ան,— ցարը շատ սիրեց զայն, փառաւոր կնունք մը ըրաւ, ան– ուանակոչելով հապէշ պատանին՝ Աբրահամ Փեթրովիչ Հաննիպալ։ Հա– կառակ իր վայելած համակրանքին, Հաննիպալ մելամաղձոտութեան մը մատնուած էր,— մինչ իր աչքին առ– ջեւը կուգար քոյրը, որ առեւանգու– թեան ժամանակ՝ եռեւէն ծով նետ– ուեցաւ, լողաց դէպի նաւը, լողալով փորձեց հասնիլ նաւուն, երբ նաւը կը հեռանար այլ եւս ցամաքէն։

Ցարը մասնաւոր ուսուցիչներ նշա– նակեց փոքրիկ Հապէշին համար, զոր պալատին մէջ կ՚անուանէին «կայսեր խափշիկը»։ Ճկուն տղայ, շնորհիւ իր ուշիմութեամբ զարմացուց եւ հիա– ցուց պալատականները։ Ժամանակ մը վերջ ցարը զայն ղրկեց Փարիզ՝ կատարելագործելու իր ուսումը։ Փարիզի մէջ Հաննիպալ փայլուն յա– ջողութիւններ ունեցաւ ուսման մէջ, ինչպէս եւ կիներու մօտ։ Կիները, կա– րելի է ըսել, կը խենթենային վրան,— փայլուն տղայ, ցարին պաշտպանեա– լը, այլ մանաւանդ օժտուած պայծ– զուն աչքերով եւ տափակ շրթներով։

1727ին, իբրեւ ճարտարագէտ, եւ հարիւրապետի աստիճանով, Հաննի– բալ կը վերադառնայ Ռուսիա, ուր ցա– րը իրեն կը շնորհէ մինչեւ զօրավարի աստիճան, հողեր եւ ճորտեր։

Ռուսիոյ մէջ եւս, իր վայրի կազմը մինչ վառ պահեց կիներուն հետաքրք– րութիւնը իր շուրջ։ Ցարին մահուը– նէ վերջ, Եղիսաբեթ ցարուհիին օրով ամուսնացաւ յոյն վաճառականի մը աղջկան հետ, որ իրեն պարգեւեց հը– րաշալի գեղեցկութեամբ աղջիկ մը, սպիտակ մորթով եւ շէկ մազերով։ Բարկացաւ Հապէշը, եւ ստիպեց իր կինը որ կրօնաւորուհիի քող առնէ։ Իսկ աղջիկը մեծցուց որ եւ է բան պա– կաս չընելով, սակայն առանց ուզելու երբեք տեսնել, յետոյ ամուսնացուց հարուստ օժիտով մը։

Ժամանակ մը վերջ Հաննիբալ ա– մուսնացաւ Գերմանուհիի մը հետ եւ ունեցաւ վեց զաւակ,— ատոնց մէկն է Պուշկինի մեծ հայրը։

Պուշկինի կեանքը եւս հետաքրքրա– կան է նոյնքան։ Անհանդարտ եւ ըմ– բոստ, սուր ակնարկներ գրած է իր կարգ մը քերթուածներուն մէջ, որոնց պատճառով քանիցս շնորհազրկուած եւ աքսորուած է։ Ամուսնացած էր հոյակապ գեղեցկութեամբ աղջկան մը հետ, եւ այնքան նախանձոտ էր, որ մենամարտի հրաւիրեց օտար ըս– պայ մը, վիրաւորուեցաւ եւ մեռաւ 27 Յունուար 1837ին։

Ցարական կառավարութիւնը, դա– տապարտելով մենամարտը, իբրեւ պատիժ աստիճանազրկեց սպան, իսկ Պուշկինը, «մեռած ըլլալով՝ արժա– նի կը համարէր մոռացումի»։

Պուշկինի գործին մասին կը խօսինք տակաւին։

ՄԽԻԹԱՐԱՆՔ ՖՐՈՅՏԻ

Echo de Paris-ի մէջ, Ժ.-Ն. Ֆօր– Պիկէ ցաւ կը յայտնէ որ Ֆրանսական մտաւորական շրջանակները տակաւին մեծարանքի որ եւ է փորձ չկատա– րեցին հանդէպ Վիէննացի գիտնակա– նին, երբ ամէն երկիր վերջերս տօնեց ու կը տօնէ Ֆրոյտի ծննդեան ութսու– նամեակը, (Փարիզի Հայ Բժշկ. Մի– ութիւնը այդ տարեդարձը կը տօնէ յառաջիկայ երեքշաբթի)։

Ֆրոյտ ծնած է Ֆրայպէրկի մէջ (աւստրիական Մորավիա) 1856ին։ Ստացումով հրեայ, Զիկմունտ Ֆրոյտ 1873ին նուիրուեցաւ բժշկութեան եւ բնախօսութեան լաբորաթուարին մէջ տակաւին ուսանող, հաստատեց որ «քոքային»ը զգայազրկիչ յատկու– թիւններ ունի։ Այնուհետեւ նուիրուե– ցաւ հոգեկան բնախօսութեան, մաս– նաւորաբար Շարքոյի փորձերէն թե– լադրուած՝ եկաւ Փարիզ, պահ մը հե– տեւեցաւ Սալփէթրիէր հիւանդանոցի ջղախտաբանական դասընթացքին։ Ի– րացուց Շարքոյի վարդապետութիւ– նը, թէ ամէն ջղախտ, մասնաւորա– բար, ջղագարութիւնը (hystérie, զոր հիները «արգանդախեղդութիւն» կը թարգմանէին), հոգեախտաբանական երեւոյթ մըն է առանց գործարանա– կան հիւանդութեան։ Ֆրոյտ այնու– հետեւ անցաւ Նանսի, ուր Լիէպոյի եւ Պէրնհայմի փորձերը աւելի եւս զօրա– ցուցին իր տեսակէտը։ Վիէննա վերա– դարձաւ, աշխատեցաւ Պրէօյէրի հետ եւ հանդիսատես եղաւ ջղագար կնոջ մը բժշկութեան՝ քունի մէջ հիւան– դին անցեալը պեղելով։

Ֆրոյտ այլ եւս կազմած էր իր վար– դապետութիւնը։

1883ին ազատ - դասախօս կը նը– շանակուի Վիէննայի Բժշկ. Համալսա– րանին, իսկ 1902ին՝ արտակարգ դա– սախօս։

Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւն– ներ, որոնք գրեթէ բոլորն ալ թարգ– մանուած են ֆրանսերէնի.— Երազ– ներու բացատրութիւնը (1901), Առօր– եայ կեանքի հոգեախտաբանութիւնը (1901), Երեք փորձագրութիւններ սեռային տեսութեան մասին (1905), Թոթէմ եւ թապու (1903), Ներածու– թիւն հոգեվերլուծման (1916), Հա– ւաքական հոգեբանութիւն եւ «ես»ին վերլուծումը (1921), Երազները (1928)

Ահագին գրականութիւն հրատա– րակուած է նաեւ Ֆրոյտիզմի մասին, որ ջերմեռանդ հետեւորդներ ունեցաւ մասնաւորաբար գերմանական եւ անգլօսաքսոն երկիրներու մէջ, հոն ուր բարեփոխութիւնը (Reforme) պատրաստած է միտքերը կրօնական ճամբով, ընդհակառակն կաթոլիկ եր– կիրները կատաղի ընդդիմութիւն մը ցոյց տուին,— այդպէս եւ Ֆրանսա։ Իր հակառակորդները այնքան յառաջ գացին, որ ըսին թէ ամէն երեւոյթի մէջ սեռային զգացման տիրապետու– թիւնը փնտռելու իր մարմաջն իսկ (obsession) ախտաբանական բան մը կը մատնէ անպայման։

Չափաւոր քննադատները կը պնդեն թէ Ֆրոյտ նորութիւն մը չէ, որ կը բերէ։ Մէն տը Պիրան աւելի առաջ գացած էր ներքննութեան մէջ։ Ֆրոյ– տի վարդապետութեան գլխաւոր բա– նալին է ներմղումը (refoulement), ո– րուն մասին եւս կարելի է վկայու– թիւններ գտնել իմացական բնախօ– սութեան պատմութեան մէջ,— ար– դարեւ ի՞նչ է խղճահարութիւնը, եթէ ոչ պայքար մը գիտակցութեան ընդ– մէջ ենթագիտակցութեան։

Ինչ որ ալ ըսուի, հոգեվերլուծու– մը (բառ մը, որուն կազմութիւնը, մասնաւորաբար Ֆրանսերէնի մէջ, քննադատութեան տեղի կուտայ մինչ), մեծ յեղաշրջում կատարած է գրականութեան, արուեստներու եւ հո– գեբանութեան մէջ։ Ժամանակ մը, երբ անմշակ եւ յետամնաց ժողո– վուրդներու արուեստին ուսումնասի– րութեամբ՝ կը փորձուէր թարմու– թիւն տալ եւրոպական արուեստին, ոմանք փարեցան Ֆրոյտիզմին, ար– դարացնելու համար իրենց տեսակէտը թէ չհասած ժողովուրդներու ենթա– գիտակցութիւնը պեղելը լաւագոյն փորձն է հոգին մերկացնելու։ Այդ– պէս եւ Ֆրոյտիզմը պահ մը կապեցին սեւական [illegible] շարժման, դա– րերէ ի վեր շղթայուած եւ անմշակ ենթագիտակցութեամբ հարուստ ա– սիական ժողովուրդներու յառաջխա– ղացութեան մէջ տեսնելով նոր էջ մը քաղաքակրթութեան պատմութեան համար։ Բայց բոլոր այդ փորձերը իմացական լուրջ վերլուծումի մտա– հոգութենէն աւելի քաղաքական յա– ւակնութիւններ կը մատնէին եւ ուրիշ ոչինչ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ»Ը ՀԱՅԵՐԷՆ

Ինչպէս յայտնի է, Վիէննայի հա– մալսարանին փրոֆ. Սթրզիկովսկի, որ 40 տարիէ ի վեր կը զբաղի հայ արուեստի եւ մասնաւորապէս հայ ճարտարապետական ոճի ուսումնա– սիրութեամբ, 1917ին լոյս ընծայեց «Հայ ճարտարապետութիւնը եւ Եւրո– պան» վիթխարի երկը՝ զոյգ հատորնե– րու մէջ ապացուցանելով թէ հայ ոճը նախատիպը կազմած է բիւզանդական եւ գոթական արուեստներուն եւ յե– ղաշրջելով այսպէս գիտական աշխար– հին կարծիքը։

Երեւանի Մելքոնեան ֆոնտը, որ քանի մը տարիէ ի վեր լոյս կ՚ընծայէ հայագիտական կարեւոր երկեր, որո– շած է հրատարակել նաեւ Սթրզիկովս– կիի գործին հայերէն թարգմանու– թիւնը, պատրաստելով հարիւրաւոր լուսանկարներ, որոնք կը զարդարեն Վիէննացի գիտնականին երկասիրու– թիւնը՝ մեծ մասամբ տպագրուած ողբ. հայ ճարտարապետ Թորաման– եանի հաւաքածոյէն։

Մելքոնեան ֆոնտի կողմէ դիմում եղած է այդ առթիւ Վիէննայի Մխի– թարեան Միաբանութեան եւ նաեւ հե– ղինակին, որ խոստացած է վերջին 20– ամեակի ընթացքին իր կատարած նոր հետազօտութեանց արդիւնքը եւս կցել նոր յաւելուածով մը հայերէն թարգ– մանութեան մէջ։

Այս հոյակապ երկը գերմաներէնէ հայերէնի թարգմանած է Ռումանիոյ հայ կաթողիկէ թեմին առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան, ամբողջ տարի մը տքնելով անոր վրայ, միեւնոյն ատեն լեզուն օժտելով մասնագիտական նոր բառամթերքով մը։

ՕՐ. ԱՐՄԻՆԷ (ԱՌԼԷԹ) ԹԷՐԶԵԱՆ
եւ
ՅԱԿՈԲ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ
Նշանուած
Կնքահայրութեամբ
Տէր եւ Տիկ. Պօղոսիկ Գալիկեանի
Վիէն 19 Ապրիլ 1936 Լիոն

ՕՐ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԵԱՆ
եւ
Պ. ՄԵԼԻՔ ՄԵԼԻՔԵԱՆ
Նշանուած
19 Ապրիլ 1936
Ս. Տըթի Փարիզ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ
Սուրիոյ մէջ

ՊԵՐԼԻՆ, 15 ապրիլ (Յառաջ).— Վերջերս Շարլոթէնպուրկի քաղաքա– յին տան սրահներէն մէկուն մէջ տե– ղի ունեցաւ Գերմանահայ Միութեան հրապարակային մէկ ժողովը, նախա– գահութեամբ Տքթ. Ռոհրպախի։ Ներ– կայ էին բաւական թիւով Հայեր եւ Գերմաններ։

Միութեան քարտուղար Պ. Շեֆէր նախ կարդաց վերջին երկու տարինե– րուն հաշուական համառօտ զեկոյց մը։ Յետոյ տեղի ունեցաւ բանախօ– սութիւն մը Լեփսիուսի Առաքելու– թեան աշխատակիցներէն մէկուն՝ Պ. Շնայտէրի կողմէ։

Վերջինս նոր եկած է Սուրիայէն, ուր կ՚աշխատի հայ որբերուն համար Գայաֆունար հիմնած որբանոցին մէջ։ Իբրեւ վարիչ պաշտօնեայ մը այդ հիմնարկութեան՝ Պ. Շնայտէր մօտէն ծանօթ է ոչ միայն հայ որբաշ– խարհին, այլեւ առհասարակ Սուրիոյ հայ ժողովուրդի կեանքին։ Իր բա– նախօսութիւնը նուիրուած էր մաս– նաւորապէս Գայաֆունարի որբանո– ցին, ուր նախապէս կը պատսպար– ուէին հարիւրէ աւելի հայ մանուկ– ներ, իսկ ներկայիս՝ հազիւ տասը կէ– սը, գրեթէ ամէնն ալ՝ մանչեր։ Պա– ճառը տնտեսական դժուարութիւն– ներն են Գերմանիոյ մէջ, ուսկից կը գրկուէր նիւթական անհրաժեշտ օգ– նութիւնը։ Լեփսիուսի առաքելութիւ– նը այժմ հարկադրուած է գոհանալ զանազան գործիքներ եւ [illegible] հասցնե– լով իր հիմնած որբանոցին.

Վերջինս սովորական որբանոց մը չէ այժմ, այլ տեսակ գիւղատնտեսա– կան ագարակ։ Ունի իր սեփական հո– ղերը, այգիները, ընտանի կենդանի– ները եւն., որով գրեթէ ինքնապահ դարձած է եւ հողին կապուած շնոր– հիւ իր վարիչներուն եւ մանաւանդ անօրէն Պ. Գավուքճեանի ջանքերուն։

Բանախօս Պ. Շնայտէր, որ երիտա– սարդ Գերման մըն է սիրով կապուած հայ որբերուն օգնութեան գործին, մոգական լապտերով ցոյց տուաւ բազ– մաթիւ պատկերներ Գայաֆունարի առօրեայ կեանքէն եւ զբաղումներէն։ Ունկնդիրները այդպէսով աւելի յս– տակ գաղափար մը կազմեցին բանա– խօսութեան նիւթի մասին։

Ամէնէն վերջը տրուեցան քանի մը հարցումներ, որոնց պատասխանեց բանախօսը, տալով լրացուցիչ լուսա– բանութիւններ։

Բանախօսութիւնը բովանդակալից էր եւ խիստ շահեկան, միեւնոյն ատեն կը պարունակէր շատ մը խրախուսիչ ու խրատական կողմեր։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԾԻԾԱՂ

Ճամբորդ մը Գերմանիոյ մէջ լսած է հետեւեալ երգիծանքը.—

Հիթլէր, Կէօպէլս եւ Կէօրինկ եր– կինք ժամանելով կը տարուին Հայր– Աստուծոյ առջեւ որ նստած է իր գա– հին վրայ, աջ կողմը ունենալով Ս. Պետրոսը

Առաջին անգամ կ՚երթայ Կէօպէլս, որ կրունկները իրարու միացնելով ինքզինքը կը ներկայացնէ.

— Կէօպէլս.

Աստուած ոտքի կ՚ելլէ եւ ինքզինքը կը ներկայացնէ.

— Աստուած։

Նոյն արարողութիւնը Կէօրինկի հա– մար։ Բայց Աստուած ոտքի չելլեր երբ կարգը Հիթլէրի կուգայ, եւ կ՚ըսէ Պետրոսի.

— Այս չարաճճին կրնայ անմիջա– պէս իմ տեղս յափշտակել ...

ՊՈԼՍՈՅ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ

Սոֆիայի «Զօրա» թերթին կը հա– ղորդեն թէ Թուրք կառավարութիւնը առաջարկած է գերման ճարտարապե– տի մը՝ պատրաստել Պոլսոյ նաւա– հանգիստի ընդարձակման ծրագիրը, որպէսզի հարկ եղած պարագային թր– քական ամբողջ ռազմանաւերը, մանա– ւանդ սուզանաւերը կարելի ըլլայ Պոլ– սոյ նաւահանգիստը կեդրոնացնել։

Համակից պետութիւնները մեծ մասամբ ղրկած են իրենց պատասխանները։ Միայն Իտալիա տակաւին կ'ուսումնասիրէ հարցը։ Պուլկարական կառավարութիւնն ալ պատասխանեց բարեացակամ տրամադրութեամբ։

** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն.— Թ. Բ. Արաս յայտարարեց թէ որ եւ է զինուորական միջոց ձեռք չէ առնուած Տարտանէլի ապազինեալ շրջանին մէջ։ Հրահանգներ տրուած են բոլոր հրամանատարներուն, որպէսզի զգուշանան որ եւ է ձեռնարկէ որ կրնայ խախտել համարուիլ դաշնագիրներու։ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը աւելցուց թէ իր կառավարութիւնը երբեք չպիտի գործէ անդարմանելի սխալ մը որ կրնայ կորսնցնել իր շահած համակրանքը՝ իր օրինաւոր եւ չափաւոր ծանուցագրով։ Իր կարծիքով, որ եւ է միտական պատասխան չպիտի արժանագրուի, երբ խնդիրը քննուի ժընեւի մէջ։

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, ուրբաթ օրուան համար, վախնալով Իսլամներու գրգռութենէն, սակայն բացառիկ դէպք մը չպատահեցաւ։ Արաբ վարիչները հրաւէր ուղղած էին հաւատացեալներուն որ զգուշանան գրգռիչ արտայայտութիւններէ։ Երուսաղէմի մէջ Իսլամները մզկիթներէն դուրս ելան առանց խանգարելու անդորրութիւնը։ Հրեաներն ալ հանդարտած են, բարենշան համարելով այս պարագան։ Արաբները առ այժմ չեն ուզեր պատուիրակութիւն մը ղրկել Անգլիա, բանակցութիւններ վարելու համար։

Իտալական բանակը դէպի Ատտիս-Ապէպա

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ գետ նոր սկսած է բանակին յառաջխաղացութիւնը դէպի Ատտիս - Ապէպա։ Ապրիլ 24ին գրաւուեցաւ կարեւոր դիրք մը, Վորրաիլու, որ կը գտնուի Տէսիէ -Ատտիս Ապէպա ճամբուն վրայ։ Տակաւին 125 մղոն (225 քիլոմեթր) ճամբայ կը մնայ, մայրաքաղաք հասնելու համար։ Բանակը մինչեւ հիմա որ եւ է դիմադրութեան չէ հանդիպած եւ կռիւը մղուած է օդանաւերով։ Օտար թղթակիցներ չեն կարծեր որ Նէկիւսը կարենայ զօրաւոր բանակ մը ճակատեցնել Իտալացիներուն դէմ։ Տէսիէի շրջանին ցեղապետները անձնատուր կ'ըլլան իրարու ետեւէ։ Ուրբաթ օր անձնատուր եղաւ Նէկիւսին հաւատարիմներէն մէկը, Տէճազ Մանկաշա։ Իտալական թերթերուն համաձայն, այս հրամանատարը ըսեր է մարաջախտ Պատոլլիոյի.

— «Ես ձեզի դէմ կռուեցայ, ի սէր կայսրութեան եւ Նէկիւսին։ Բայց մենք յաղթուեցանք ձեր բանակին ուժէն։ Նէկիւսը լքած է հրամանատարութիւնը։ Պահամառանդը ձգած գացած է։ Մեր զօրքը ցիրուցան եղած է։ Երկիրը ձգուած է իր բախտին։ Կը խոնարհիմ Իտալիոյ գերակշռութեան առջեւ եւ ինքզինքս կը դնեմ անոր ծառայութեան տակ, հաւատալով իմ երկրիս բարօրութեան, որուն համար կռուած եմ իբրեւ զինուոր»։

Իտալացիները հարցուցեր են թէ Նէկիւսը գետ կ'ուզէ՞ կռուիլ։ Հայպէշ հրամանատարը պատասխաներ է,— «Ո՛չ ուժերով»։

Իտալացիները կը ջանան պաշարել Սասսապանէհը, որ կարեւոր դիրք մըն է Հարարային ճակատին վրայ (Օկատէն)։ Այս ռազմագիտական դիրքը կ'իշխէ Ճիճիքայի ճամբուն եւ Ճիպութի - Ատտիս Ապէպա գծին։ Անոր գրաւումով, այս շարժուն հաւանաբար կ'իյնայ նաեւ Ճիճիքան։

Իտալական երկու վաշտեր դիրք բռնած են բրիտանական Սոմալիի սահմանին վրայ, արգիլելու համար եթովպական բանակին պարենաւորումը։

Կ'ըսուի թէ կայսրը մայրաքաղաք պիտի հասնի այս օրերս, քննելու համար հաշտութեան խնդիրը։

Հունգարիա ձող կը պահանջէ

Լեհաստանի վարչապետին այցելութեան առթիւ, հունգարական մամուլը փառաբանելով լեհ-մաճառական զարաւոր բարեկամութիւնը, կ'արծարծէ նախկին Հունգարիոյ վերակազմութեան խնդիրը։ Կիսապաշտօնական թերթ մը կը գրէ, այս առթիւ.— «Բարեկամութիւնը մէկդի դնելով, ներկայ յարաբերութիւնները հաստատուած են քաղաքական գործակցութեան վրայ։ Եթէ այսօր Լեհաստան աւելի զօրաւոր է քան Հունգարիա, վաղը Հունգարիան իր կարգին զօրաւոր պիտի ըլլայ, երբ վերստանայ իր սահմանները եւ այն զինուորական ուժը որ իր իրաւունքն է»։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր։ Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,789,210 թիւը։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 1.034.023, 1.117.847, 1.022.606, 1.012.204, 0.632.715, 0.797.144։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 1.014.726, 0.410.357, 0.028.147, 0.338.783, 0.430.780, 1.186.015։

6687 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք։
9382 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք։
0072 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք։
1437 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք։
165 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։
96 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
0 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՖՈՒԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ծանրապէս հիւանդացաւ ուրբաթ օր, նոր բարդութիւն մը ծագած ըլլալով։ Բժիշկները մտահոգ են։ Հաւանական է որ խնամակալ մը նշանակուի։

Վերջին լուրերու համաձայն թագաւորը մահամերձ է։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ մասնակի ներում հռչակեց, իր ծննդեան 47րդ տարեդարձին առթիւ։ Այս ներումէն կ'օգտուին անոնք որ դատապարտուած են թեթեւ յանցանքներով (քաղաքական)։

ԻՏԱԼԻՈՅ գաղթային նախարարութիւնը արգիլեց պունաւոր մանուկներ ուղեգրել արեւելեան Ափրիկէի գաղթավայրերուն եւ Եթովպիոյ գրաւեալ շրջաններուն մէջ։ Կառավարական հրամանը գնահատելով հանդերձ արտայայտուած մարդասիրական ոգին, անյարմար կը գտնէ սեւամորթներու որդեգրումը։

300.000 ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ ԱԼՊԱՆԻԱ, եթէ հաւատանք Յունաստան հասած ալպանիացի նախկին նախարարներու, որոնք աքսորուած են, կարգ մը երեսփոխաններու հետ։ Ասոնց պատմութեան համաձայն, գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է անցեալ մարտին եւ իտալացի գաղթականները պիտի երթան աստիճանաբար, վայելելով կատարեալ ազատութիւն՝ կրօնի եւ կրթութեան համար։ Այս լուրը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց Յունաստանի մէջ, որովհետեւ կ'ըսուի թէ գաղթականները պիտի տեղաւորուին Արկիրոքաստրոյի մէջ, ուր մեծ մասով Յոյներ կը բնակին։

ԱՐԻԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, Գերմանիոյ մամուլի տեսչութիւնը ազդարարեց թէ հեղինակները, գրողները, խմբագրապետները եւ հրատարակիչները պէտք է ապացուցանեն իրենց եւ իրենց կիներուն արիականութիւնը, սկսելով 1800 թուականէն

ԼԷՕՆ ԲԼՈՒՄԻ դէմ կատարուած յարձակման դատավարութիւնը վերջացաւ ուրբաթ օր։ Երկու ամբաստանեալներէն (արքայական) Լիւսիէն Քուրթուա դատապարտուեցաւ երեք ամիս բանտարկութեան, իսկ Լէօն Անտրիւան՝ 15 օրուան։ Բլում ներկայ չէր, իր ընտրական շրջանակը գացած ըլլալով, փաստաբանը յայտնեց թէ ներկայութիւնն ալ անհրաժեշտ չէ, քանի որ զոհը չէր տեսած յարձակողները, որոնք բռնուեցան շարժանկարի մը հիման վրայ։

ԱՊՐԻԼ 19Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Հայ Ակումբին մէջ.
Մասնակցութեամբ ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու
Յարգանքի խօսք՝ մասնակցող բոլոր մարմիններու կողմէ։
Մուտքը ազատ է։

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ
10 Bld. des Marguerites
Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պոմոնի Մասնաճիւղին
եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ (Մարսէյլ)

Այսօր, կիրակի առաւօտ Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ եւ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, Նախաձեռնութեամբ Թաղական խորհուրդին:

Առաւօտեան ժամը 10ին Հոգեհանգստեան արարողութիւն։ Ժամը 11ին թափօր պիտի կազմուի, ծաղկեպսակ դնելու համար թաղին գերեզմանատան Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ, ուր տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ։ Այս առթիւ Թաղականութիւնը պարտք կը համարի հրաւիրել կազմակերպութիւններէն՝ Կրթասիրաց Տիկնանց Միութիւնը, Դպրաց Դասը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վրէժ» խումբը, Հ. Օ. Կ.ի «Ռոստոմ» մասնաճիւղը, Լոռեցական, Սիվրի-Հիսարի Հայր. եւ Երիտասարդաց միութիւնները իրենց անդամներով, յարգելի թաղեցիները եւ շրջանի բոլոր հայութիւնը։

Պ. Արթիւր Կէզիւրեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Նալպանտեան եւ զաւակունք (Վալանս), Կէզիւրեան ընտանիք (Վալանս, Ռոման, Գլիվլէնտ, Ամերիկա), Օգանեան ընտանիք (Պոլիս), Անտուրեան ընտանիք (Վալանս եւ Շիքակօ), Գասպարեան ընտանիք (Վալանս), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց տիկնոջ, աղջկան, քրոջ, քրոջաղջկան, հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԿԷԶԻՒՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ Նալպանտեան)

ցաւադէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23ին, 25 տարեկան երիտասարդ հասակին։

16, Rue Chaufour, Valence (Drôme).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մելիք Գրիգորեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն հայրենակիցներու, Իսի լէ Մուլինոյի Թաղային միութեան, Տարօն - Տուրուբերանի Յիրանայի Նահանգ. Միութեան եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի աղջկան ՄԱՐԻԱՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի ցաւադէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ ծաղիկ հասակին։ Նաեւ մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնեն Պ. Սրապ Ըմպաթեանի իր սանին հանդէպ ցոյց տուած հոգածութեան եւ աջակցութեան համար։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կը տօնուի Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 9ին
իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Ռուսական քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ. 26 Ave. de Tokio
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ. 6 Յունիս շաբաթ երեկոյ. Salle Gaveau[illegible]

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ
26 Ապրիլ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ. 26 rue Troyon. Sèvres. Métro Pont de Sèvres & Autobus 1
ղեկավարութեամբ Մ. ՆԻՐՎԱՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու
կը ներկայացուի ԵՐԱՄԻԱ Ս. ՔԷՇՆԵՆԵԱՆԻ
ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (տրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւուրդա Գարակէօզեան Հօմի
Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան մառուկին
Այսօր, կիրակի, 26 Ապրիլ. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel
(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)
ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊԻՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ.
Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ԱՂՔԱՏԱՍԻՆՆԱՄԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կը ծանուցուի թէ, Աղքատասիննամ ընկերութեան վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին։ Աստուրիայի մէջ 400 բանուորներ հանքերը գրաւելով համայնավարական իշխանութիւն հռչակեցին։

ՄԱՐՔՈՆԻ, հռչակաւոր գիտունը, երէկ մեկնեցաւ Անգլիոյ մէջ։ Հնարիչն է անթելին եւ ուրիշ բազմաթիւ գիւտերու։ Ծնած էր 1875ին։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ԱՊՐԻԼ MARDI 28 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3100

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ՈՐ ՄՏԱԾԵԼ ԿՈՒՏԱՆ

Կիրակի օր բացատրեցինք թէ Դաշնակցութեան ղեկավար հոգը միշտ եղած է իրատես եւ բանուկ։

Ուր որ ալ գտնուինք, հարկադրուած ենք միշտ պրպտել, վերլուծումներ եւ որոնումներ կատարել։ Մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի գործնական քաղաքականութեան։

Խօսելով միայն մեր շրջանի մասին, մեր առջեւ կը գտնուին գործնական հարցեր որոնք լուծում կը պահանջեն։ Լուծման ճամբան գտնելու համար, մենք ստիպուած չենք շեղելու մեր հիմնական ուղեգիծէն, բայց պարտաւոր ենք վերադնահատումներ կատարել։ Վերագնահատում՝ գործունէութեան միջոցներու։

Եւ թող չըսեն թէ միայն մենք ենք որ այդ պարտականութեան առջեւ կը գտնուինք։

Ահա քանի տարիէ ի վեր, արտասահմանի կարմրուկներն ու իրենց Հօկերը սրտառուչ կոչեր կ՚ուղղեն «Դաշնակ չարքայիններուն», փորձելով զանոնք ըմբոստացնել «չէֆ»երուն դէմ։

Ծեզներ Դաշնակցութեան կազմակերպական մեքենան կը փճեն համայնավարական մենատիրութեան հետ եւ կը կարծեն թէ մեր մէջ ալ Սթալիններ են որ կը հրամայեն կամ կը տնօրինեն։

Այս մէկ հատիկ իրողութիւնը բաւական է, ապացուցանելու համար թէ՝ վերջին 15 տարիներու ընթացքին, ձախողանքէ ձախողանք խրելով, անոնք նոր ռազմախաղի մը կառչած են, մեր կուսակցութիւնը կազմալուծելու համար։

Անշուշտ այս նոր մեթոտն ալ պիտի յանգի նոյն հետեւանքին, — Ձախողանք։

Բայց այս հեռանկարը պէտք չէ որ անդործութեան մղէ մեզ։ Ընդհակառակն։

Անոնց խարխափումները կ՚ապացուցանեն թէ բան մը փոխուած է տարիներու ընթացքին։ Մենք պարտաւոր չե՞նք ըմբռնել այդ հոգեփոխութեան իմաստը, որքան ալ բացասական ըլլայ։

Եթէ անոնք յաւակնութիւնն ունին «լուսաբանելու» մեր շարքերը, եւ զանոնք ըմբոստացնելու ղեկավարութեան դէմ, ի՞նչ բան ճարդիլէ մեզ, խելքի կանչելու իրե՛նց շարքերը։

Զանոնք խելքի կանչած ատեն, մեր նպատակը պիտի չըլլայ գռեհիկ մարդորսութիւն.— ինչպէս կը փորձեն Երեւանցիները։ Մենք մեր խօսքով ու գործքով պիտի ապացուցանենք թէ՝ օրինակ, Ներգաղթը, իր ներկայ կազմակերպութեամբ, խեղկատակութիւն է։ (Անո՛նք ալ գիտեն որ այդպէս է)։ Արդ, ի՞նչ է ելքը, — գտնել բանաձեւ մը, ուժերը համախմբելու եւ իւրաքանչիւրին պարտականութիւնը ճշդելու համար։

Ուրիշ հարց մը,— գաղութներու կազմակերպութիւն։

Իրականութիւն է որ՝ «Հայաստանասէր»ները տարիներով անճոռնի խաղեր, դաւեր եւ ընդհարումներ սարքելէ յետոյ, այժմ տարօրինակ նախանձախնդրութիւն մը կը ցուցնեն, ազգային կոչուած ճակատին վրայ։

Այսպէս, Հօկը բանաձեւ մը գտաւ, Անդրանիկի ուխտագնացութեան մասնակցելու համար։ Զբաղեցաւ Կոմիտասով եւ աչք ու ականջ լարած կը հետեւի ուրիշ «ազգասիրական» շարժումներու։ Ոտքով — ձեռքով նուիրուեցաւ «Ազգ. Խորհուրդ»ներ կազմելու այստեղ։ Իսկ Ամերիկայի մէջ զանազան ձեռնարկներ փորձուեցան, «համագաղութային» կազմակերպութիւն ստեղծելու համար։ Անշուշտ իրենց հասկացողութեամբ։

Իմաստ մը չունի՞ն այս մարզանքներն ու խմորումները։

Եւ տակաւին ուրիշ երեւոյթներ ու մանաւանդ հարցեր։ Օրինակ՝ աշխատանքի պայքարը։

Մէկ խօսքով, շատ մը պարագաներ եւ պահանջներ «քննելի եւ վերաքննելի» կը դարձնեն գործնական քաղաքականութեան միջոցները։

Մնաց որ, այսպէս եղած է Դաշնակցութեան ամբողջ կեանքը եւ մենք ոչինչ կը կորսնցնենք, պրպտումներ կատարելով, փնտռելով «միացնող գիծերը եւ տեսակէտները»։

Եթէ դիմացինդ զիջում կը պահանջէ քեզմէ, քու ձեռքդ է դատել, մերժել կամ ընդունիլ զանոնք, միշտ նկատի ունենալով ընդհանուր օգուտը։

Եթէ ան կը ճգնի պղտորել միտքերը, որպէսզի մշտապէս տեսնէ հանխակալ կարծիքներն ու նախապաշարումները, գուն մտածածը աւելի շուտ կրնաս պատռել, ճակատ ճակատ խօսելով, եթէ սաթիթ կը ներկայանայ։

Այս բոլոր խորհրդածութիւններէն վերջը, նորէն մեր առջեւ կը ցցուի նոյն հարցականը,— կա՞ն, մեր դիմացը, այնպիսի տարրեր որոնք վստահութիւն ներշնչեն եւ հեղինակութիւն վայելեն։

Դժուար է պատասխանել այս հարցումին։ Առ այժմ երեւոյթներն են որ տուն կուտան զանազան խորհրդածութեանց։ Եւ որովհետեւ Դաշնակցութեան ոգին թոյլ չի տար քարացած դիտողի դիրք բռնել որեւէ երեւոյթի հանդէպ, մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ուշադրութեամբ հետեւիլ անոնց, եւ մանաւանդ օրուան պահանջներուն։

Այդ պարտականութիւնը չի կաշկանդեր ոչ մեր գաղափարական պայքարի ազատութիւնը, ոչ ալ մեր կուսակցական անկախութիւնը։ «Անցեալը մոռնալու» պարագան ալ թիւրիմացութիւն մըն է։ Բուն հարցն այն է որ, պայքարները չեն կրնար շարունակուիլ միշտ այնպէս ինչպէս 10-15 տարի առաջ։ Եւ այս՝ ամէն ժողովուրդի մէջ։

Եթէ մեր հակառակորդները կը շարունակեն մեզի դէմ պայքարիլ ու գործել նոյն հոգեբանութեամբ, այդ իրենց տկարութիւնը կ՚ապացուցանէ։

Իբրեւ աւելի ծաւալուն եւ կենդանի կազմակերպութիւն, Դաշնակցութեան կ՚իյնայ ճամբայ ցուցնել կարճ կապելու բռնազբօսիկ վէճերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեծ մասը համեմատականի մնաց

Կիրակի օր տեղի ունեցան երեսփոխանական ընտրութիւնները, կատարեալ բարեկարգութեամբ, ինչպէս կը շեշտեն աջակողմեան թէ ձախակողմեան թերթերը։ Քուէարկութիւնը սկսաւ առաւօտեան ժամը 8ին եւ տեւեց մինչեւ 6, ընդհանրապէս դպրոցական շէնքերու մէջ։ Մասնակցեցան բոլոր անոնք որ յրացուցած են 21 տարին եւ օրինական արգելք չունին կամ զինուոր զացած չեն։ Հանրապետութեան Նախագահը ժամը 9.15ին գնաց իր քուէն ձգեց Վիյլ լ՚Էվէքի աղջկանց վարժարանին մէջ, ընկերակցութեամբ իր քարտուղարին։ Նախկին վարչապետ Պ. Լաւալ քուէարկեց Օպէրվիլիէի մէջ։ Եւ այսպէս պետութեան ամենաբարձր պաշտօնատարէն մինչեւ ամէնէն խոնարհ քաղաքացին։ Քուէարկուներու թիւը կը հաշուեն աւելի քան 10 միլիոն։ Մինչեւ հիմա հըրչուած արդիւնքներէն կ՚երեւայ որ մեծ մասը համեմատականի մնացած են։ Մինչեւ երկուշաբթի առաւօտ ընտրուած էին 179 երեսփոխաններ, որով համեմատականի մնացած էին 432 հոգի։ Քուէներու համեմատութիւնը շատ խոշոր տարբերութիւններ չի ցուցներ. Համայնավարները զգալի յաջողութիւններ շահած են, մանաւանդ Փարիզի արուարձաններուն եւ հիւսիսի մէջ։ Արդէն ութ հոգի ընտրուած են, իսկ 60 կարմիր թեկնածուներ ալ համեմատականի մնացած, նպաստաւոր պայմաններու մէջ։ Իրենց պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ այս ընտրութեանց մէջ կուսակցութիւնը շահած է 1,500,000 քուէ, մինչդեռ 790,000 շահած էր 1932ին։ Փարիզի մէջ շահուած քուէներուն թիւը բարձրացած է 160,000ի (1932ին՝ 92,000)։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը զգալապէս տկարացած կ՚երեւայ, զատելով շահած քուէներէն։ Աջակողմեան հոսանքներն ալ կարեւոր յաջողութիւններ շահեցան։ Արմատականները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն քանի մը տարիէ ի վեր, նշանակելի թիւ մը շշահեցան եւ երեւի բանակցութիւններ պիտի կատարեն միւս հոսանքներուն հետ, համեմատականի ընտրութեանց առթիւ որ տեղի կ՚ունենան յառաջիկայ կիրակի, 3 մայիս։

Կիրակի օր ընտրուած երեսփոխաններուն մէջ կը գտնուին արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն, որուն դէմ կային չորս թեկնածուներ, առեւտրական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ, նախկին վարչապետ Լաւալ, Լ. Պլում, Էտօ տը Փարիզ խմբագիրներէն Քէրիլլիս եւն.։ Իսկ համեմատականի մնացին օդանաւային նախարար Պ. Մարսէլ Տէա, երեսփ. ժողովին նախագահը՝ Պ. Պուիսօն, նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ (Լիոն), կրթական նախարար Պ. Կէռնիւ (Նախագահը Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովին), ընկերվարական Ժան Լօնկէ, Երիտասարդ Հայրենասէրներու նախագահ Թէթէնժէ, նախկին նախարարներ Լամուռօ եւ Մաոչանտօ եւայլն։

Անգլիա՞ն ալ ծրագիր կը մշակէ

Պ. Իտըն այս շաբթու Պերլին պիտի ղրկէ իր հարցարանը, լուսաբանութիւններ ստանալու համար։ Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական կառավարութիւնն ալ իր մասին ծրագիր մը կը մշակէ, միջին ճամբան բռնելով գերմանականին եւ ֆրանսականին։ Այդ ծրագրով, պիտի առաջարկուի շարք մը շրջանային դաշինքներ կնքել, ոմանք Լոքառնօյի, ուրիշներ՝ ոչ - յարձակման, եւ վերջապէս շարք մըն ալ՝ փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ։ Բոլոր դաշնագիրներն ալ պիտի կնքուին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։ Անգլիական ծրագրին նպատակն է կամուրջ մը կազմել ոչ - յարձակման դաշինքներու գերմանական եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներու ֆրանսական ծրագրին միջեւ։ Գալով Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն, որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ պահպանողական շրջանակներուն, գիտել կը տրուի թէ գաղթապետութիւնները մեծ մասով հակառակ են որ եւ է հող ձգելու Գերմանիոյ, բայց հաւանական է որ զիջումներ ըլլան Ափրիկէի մէջ։

Իտալացիները յառաջ կը խաղան թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն

Եթովպիոյ ճակատին իտալական հրամանատարութիւնը կը հաստատէ թէ զօրագունդ մը ապրիլ 26ին գրաւեց Գահար Տարը, որ կը գտնուի Ցանա լիճին հարաւակողմը, ուր լիճը Կապոյտ Նեղոսի մէջ կը հոսեցնէ իր հարուստ ջուրը։ Այս յաղթանակով Իտալացիները գրաւած կ՚ըլլան ամբողջ Ցանա լիճին շրջանը։ Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ գրաւեալ շրջանին բոլոր ցեղերը ապստամբած են Նէկիւսին դէմ։ Միւս կողմէ այս գրաւումը դէմ դիմաց կը հանէ Անգլիան եւ Իտալիան։

Կատաղի կռիւներ տեղի կ՚ունենան Օկատէնի ճակատին վրայ, գրաւելու համար Սասապանէհի դիրքը։ Հապէշները քաջաբար պաշտպանեն զայն, իսկ Իտալացիները կը ջանան պաշարել։ Երեք օրուան կռիւներու ընթացքին Իտալացիները կորսնցուցած են 776 հոգի, մեռեալ եւ վիրաւոր, մեծ մասը բնիկ։ Հապէշական կորուստները յայտնի չեն. բայց կ՚ըսուի թէ միայն մէկ ճակատամարտի մէջ ռազմադաշտին վրայ ձգած են մօտ հազար հոգի։ Այս կռիւները կը շարունակուին անդադար հինգշաբթիէն ի վեր։ Իտալացիներուն նպատակն է գրաւել Հարրարը եւ Ճիճիգան որոնց պաշտպանութիւնը յանձնուած է Զօր. Նասիպուի եւ Վէհիպ փաշայի։

*** Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները կը հաւաստեն թէ կառավարութիւնը պիտի յարգէ եւրոպական շահերը՝ իր գրաւած վայրերուն մէջ, բայց եթէ ո եւ է մէկը միջամտէ զինու զօրութեամբ, ինք ալ զէնքով պիտի պատասխանէ։ Այս ազդարարութիւնը կ՚արծարծուի մամուլին մէջ, մանաւանդ անոր համար որ Անգլիոյ մէջ նորէն կը յուզեն Սուէզի ջրանցքը փակելու խնդիրը։

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Պերլինէն Լոնտոնի թերթերուն կը հեռագրեն թէ Թրքական կառավարութիւնը հրաւիրած է Քրուփի տունը՝ գրաւոր առաջարկներ ներկայացնել, Տարտանէլի ամրութեանց շինութեան համար։ Հրաւէր մըն ալ ուղղուած է կարգ մը ռուսական տուներու։

*** Ճափոնի արտաքին նախարարը հեռագրեց Էնկիւրիի գեսպանին թէ Ճափոն պիտի մասնակցի շահակից պետութեանց խորհրդաժողովին, քննելու համար Տարտանէլի վերազինման խնդիրը։

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկահայ թերթերէն կ՚իմանանք թէ Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. ապրիլ 8ին Նիւ Եորք հասած է։

"Ոչ-իսլամ հայրենակիցները զուտ թուրքերէն մականուն առնելու պարտաւոր չեն"

Մականունի արձանագրութեանց առթիւ Պոլսոյ «Սօն Փօսթա» թերթը կը գրէ, այս խորագրին տակ (22 ապրիլ).—

«Երէկ առաւօտեան թերթերէն մէկը լուր մը տուած էր, որուն համաձայն ոչ - իսլամ հայրենակիցները հարազատ Թուրքերէն մականուններ առնելու պարտաւոր են։ Երէկ այս մասին քննութիւն կատարեցինք Իսթանպուլի մարզահամարի տնօրինութեանց եւ ուրիշ պատկան իշխանութեանց մօտ ու իմացանք որ անհիմն է այս լուրը։

«Ոչ - իսլամ հայրենակիցներէն մեծ մասը իրենց ծնած օրէն ի վեր արդէն մականուն ունենալով, մինչեւ Յուլիս 2 իրենց անձնագրին մէջ գտնուող մականունը պէտք է արձանագրել տան իրենց բնակած վայրի անձնագրի պաշտօնատունը։ Ուրիշ մականուն առնելու պարտաւորութիւն չկայ»։

*** Մականունի օրէնքին պայմանաժամը լրանալու մօտ ըլլալով, անձնագրի պաշտօնատուները ամէն օր անհամար դիմումներ կ՚ըլլան։ Գումգափուի պաշտօնատունը մէկ օրուան մէջ 800 հոգի միասին դիմած ըլլալով, շէնքը չէ դիմացած եւ պատերը խախտելով դուռներն ու ապակիները կոտրուած են։

Ռուս լրագրող մը ձերբակալուեցաւ իբրեւ Հիթլէրական գործակալ

Փարիզի «Վօզրոժտէնիէ» ռուսական թերթին (միապետական) խմբագիրներէն Ալէքսիյեւ ձերբակալուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ, իբրեւ Հիթլէրական լրտես։ Երկար եւ մանրակրկիտ հարցաքննութենէ մը վերջ, երկու անգամ խուզարկութիւն կատարուեցաւ թերթին խմբագրատունը, որ կը գտնուի Շան զ՚Էլիզէի պողոտային վրայ։ Հարցաքննութիւններէն վերջ, ամբաստանեալը բանտարկուեցաւ (կ՚ըսուի թէ ազատ արձակուած է երաշխաւորութեամբ)։ Ապահովութեան Տեսչութիւնը բացարձակ լռութիւն կը պահէ, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ալէքսիյեւ Գերմանիա գացած է երկու անգամ, 1935ին եւ այս վերջերս, մասնաւոր պաշտօնով։ Անցեալ շաբթու իր թերթին մէջ կը գրէր թէ Գերմանիա գտնուած բոլոր ռուսական կազմակերպութիւնները միանալով, զօրավար մը նշանակած են, իբրեւ ներկայացուցիչ Հիթլէրական իշխանութեան մօտ։

Փարիզի ձախակողմեան թերթերը այս առթիւ կը դատապարտեն կառավարութեան թուլութիւնը։ «Լիւմանիթէ», համայնավար օրկանը շեշտելով թէ «Վօզրոժտէնիէ» կը հրատարակուի Ղուկասովի կողմէ, կը գրէ թէ այս թերթը (Վերածնունդ) կապուած է ռուս զինուորական միութեան հետ, որուն նախագահն է զօր. Միլլէր եւ որ «խառնակիչ գործակալներու եւ լրտեսներու մասնաւոր դպրոցներ կը պահէ Պուլկարիոյ, Եուկոսլավիոյ, Լեհաստանի, Լեթոնիոյ, Ֆինլանտայի եւ Ճափոնի մէջ։ «Վօզրոժտէնիէ»ի տնօրէնութիւնը սերտ եւ տեւական յարաբերութիւններ ունի Գերմանիոյ եւ Ճափոնի դեսպանատուններուն հետ։ Ժողովներ տեղի կ՚ունենան թերթին խմբագրատան մէջ, ուր կը հանդիպին պատասխանատու խմբագիրները եւ Փարիզի ճափոնական դեսպանատան զինուորական կցորդը։ Աւելցնենք թէ Ալէքսիյեւ, որ կը ստորագրէ «Ալի Պապա», տասը տարիէ ի վեր կը գտնուի այս թերթին խմբագրութեան մէջ։ Մենք ուրիշ փաստաթուղթեր ալ ունինք. «Վօզրոժտէնիէ» ամէն օր կը գրագի Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեամբ... Այս մասին մեր գիտցածը բաւական է պահանջելու որ վերջնապէս պատժուի այդ լրագիրը եւ անմիջապէս վռնտելու անկարող վիճակի մը վերածուին Ալէքսիյեւի արբանեակներն ու պետերը»։

«Փոփիւլէռ», ընկերվարական օրկանը եւս, հաղորդելով Ալէքսիյեւի ձերբակալութիւնը, կը գրէ թէ փաստաթուղթեր գտնուած են խուզարկութեան ատեն։ «Ռուսիկանական շրջանակներու մէջ կ՚ուզեն նուազեցնել գործին արժէքը, որովհետեւ ինչպէս տարակոյս մարդուկը ծառայած կ՚երեւայ նաեւ ֆրանսական ոստիկանութեան։ Մենք չենք գիտեր թէ իր յանախաղէպ այցելութիւնները դէպի Գերմանիա՝, որոնք Ապահովութեան Տեսչութեան ուշադրութիւնը գրաւած են, որ եւ է կապ ունի՞ն լրտեսութեան հետ։ Բայց ինչ որ գիտենք, այն է թէ ժամանակն է վերջ տալու «Վօզրոժտէնիէ»ի Ալէքսիյեւին եւ ռուս միապետական շրջանակներու քարոզութեանց»։

Պուլկարիա՞ն ալ պիտի խախտէ դաշնագիրը

Պուլկարիոյ Նախարարական խորհուրդը շաբաթ առտու բացառիկ նիստ գումարեց թագաւորական պալատին մէջ, նախագահութեամբ Պորիս թագաւորին։ Նիստը տեւեց չորս ժամ։ Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ այս առթիւ երկարօրէն քննուած է Պուլկարիոյ բանակին դիրքը՝ Նէօյիի դաշնագրին վերաքննման պարագային։ Միւս կողմէ կ՚ըսեն թէ խորհրդակցութիւններ կատարուած են, վերահաստատելու համար նախկին սահմանադրութիւնը որ ջնջուած էր 1934 մայիս 19ի զինուորական յեղաշրջումով։ Այդ պարագային կառավարութիւնը պիտի փոխուի եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին։

*** Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն.— Նախարարական խորհուրդին նիստը մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց Սոֆիայի մէջ, մանաւանդ որ բոլորն ալ կը կարծեն թէ խնդիրը կապ ունի Նէօյիի դաշնագրին զինուորական կաշկանդումներուն հետ։ Արդէն ատենէ մը ի վեր որոշման մը կը սպասուի այս մասին։ Կարգ մը թերթեր, որոնք իրենց ներշնչումը հաւանաբար առացած են արտաքին նախարարութենէն, վերջերս յօդուածներ հրատարակեցին Պուլկարիոյ զինաթափութեան դէմ հաստատուած սահմանափակումներու ջնջման մասին։ Այս առթիւ կարեւոր թերթ մըն ալ ցաւ կը յայտնէր որ Պուլկարիա մեկուսացած է միջազգային տեսակէտով, այնքան վճռական պահու մը։

Զրոյց կը շրջի թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ հետ, զէնք եւ ռազմանիւթ ստանալու համար, հատուցման հիման վրայ։ Կը կարծուի թէ Նէօյիի դաշնագրին դէմ ցոյցեր պիտի կատարուին Ս. Գէորգի տօնին առթիւ, մայիս 6ին, որ Պուլկարիոյ զինուորական տօնն է։

ՅԱՄԱԿԱՆ ԳՆԴԱԿՈՏ ՄԸ, Վլատիմիր Հօտէցքի, անձնասպան եղաւ Տրակինեանի մէջ, ինքզինքը սանդուղէն վար նետելով։ Գործադուրկ էր եւ թշուառութեան մատնուած։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐԸ

3.— ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Երկարամեայ տաժանելի պայքարների շնորհիւ եւ մեծամեծ զոհաբերութիւններից յետոյ, 1918ին, երբ մարտնչող հայութիւնը յաջողեցաւ ստեղծել իր անկախ հայրենիքը, աշխարհի չորս կողմից սկսեցին Հայաստան գաղթել հայրենադարձ հայկական բեկորները:

Մոխիրների եւ աւերակների միջից բարձրացող փոքրիկ Հայաստանի սահմանները աստիճանաբար ընդարձակւում էին եւ նրա ազգաբնակութիւնը մեծանում էր: Այնպէս որ 1919ին Հայաստանը արդէն ունէր աւելի քան 46.000 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ մօտ 1.300.000 բնակչութիւն, որի մօտ 80—85 առ հարիւրը Հայեր էին:

Սակայն, 1920ին Քէմալեւլէնինական ուժերի միացեալ գրոհի տակ Հայաստանը ընդունեց խորհրդային վարչաձեւը, զրկուեց իր որոշ հողամասերից ու բնակիչներից եւ ամփոփուեց մօտ 30.000 քառ. քիլ. տարածութեան մէջ, ուր այժմ ապրում է մօտ 1.150.000 բնակչութիւն, որի մի միլիոնը Հայեր են:

Խորհրդային լուծի տակ ընկնելուց յետոյ, Հայաստանը դադարեց այլեւս կենտրոնաձիգ ուժ լինելուց: Հայաստանի հանրապետութեան ժամանակ գոյութիւն ունեցող «հայահաւաքման աշխատանքները» խափան դադարեցան, եւ այսպիսով գոյութիւն ունեցող Հայաստանի սահմաններից դուրս մնացին խոշոր քանակութեամբ հայ զանգուածներ, որոնք ահա 15 տարի է որ ոչ մի հնարաւորութիւն չունեն ոչ միայն միանալու իրենց հայրենիքին, այլ եւ խորթ են միանգամայն Հայաստանի այժմեան վարիչների համար:

Այժմ Հայաստանի սահմաններից դուրս են աւելի քան 1.600.000 Հայեր: Դրանցից աւելի քան 900.000ը գտնւում են Խորհ. Ռուսաստանի միւս մասերում մէջ: Միմիայն Հայաստանի կից Վրաստանում եւ Ադրբէջանում ապրում են 600.000էց աւելի Հայեր, որոնցից շատերը տեղաւորուած են Հայաստանի սահմանամերձ վայրերում:

Թէ արտասահմանի եւ թէ Խորհ. Ռուսաստանի հայութիւնը ապրում է իր ուրոյն կեանքով, կապուած չէ Հայաստանի հետ եւ կարելի է բնորոշել գաղութ բառով: Այսպիսով գաղութներ են Հայաստանի համար ոչ միայն արտասահմանի հայկական համայնքները, այլ եւ Խորհ. Հանրապետութիւնների մէջ ցրուած մօտ մէկ միլիոն Հայերը:

Հակառակ այն բանին, որ Հայաստանի խորհրդային վարիչները պատեհ թէ անպատեհ առիթով սառում են, թէ վերացած են խորհրդային սահմաններում ազգային հակամարտութիւնները, սակայն փաստն այն է, որ խորհրդային զանազան հանրապետութիւնների մէջ ապրող հայութիւնը ենթակայ է ճնշումների, ճնշւում կամ շահագործւում է իբրեւ փոքրամասնութիւն, ճիշդ այնպէս ինչպէս այդ տեղի է ունենում բուրժուական - կապիտալիստական պետութիւնների մէջ: Այդ հանրապետութիւնների շրջաններում ոչ միայն չեն քաջալերւում հայկական մշակութային ձեռնարկները, այլ եւ խափանւում են զանազան պատրուակներով:

Այդ կողմից մանաւանդ աչքի է ընկնում Վրաստանը, որ մեծ չնականութեամբ ամէն կերպ աշխատում է խեղդել իրեն ենթակայ հայութեան ձգտումները: Վրաստանում վաղուց սահմանափակուել են հայկական միջնակարգ դպրոցները: Բռնի կերպով Վրացիները աշխատում են ջնջել ազգագիտակցութիւնը մանաւանդ այն Հայերի մէջ, որոնք դժբախտութիւն են ունեցել կորցնելու իրենց մայրենի լեզուն:

Վրացախօս շրջանների հայ նոր սերունդը, որ շնորհիւ հայ դպրոցների ցարական կարգերի ժամանակ սկսել էր արդէն հայախօս դառնալ, այժմ «քարոզչական» վրացական կոմունիստների ջանքերի ազդեցութեան տակ վերադառնում է նորէն դէպի վրացական լեզուին, որովհետեւ բռնի կերպով փակուած են այդ շրջաններում հայկական դպրոցները եւ գոյութիւն ունեն միայն վրացական դպրոցներ: Դեռ աւելին՝ բոլոր վրացախօս Հայերը պաշտօնապէս համարւում են այժմ վրացիներ:

Թիֆլիսը երկար տարիներ եղել է հայ մտաւոր կենտրոն եւ աւելի քան երկու հարիւր տարի բացառապէս Հայերի ջանքերով է մեծացել եւ զարգացել: Վրացիները ազգայնացման պատրուակով ոչ միայն դուրս վռնտեցին նախկին սեփականատէրերին իրենց հսկայական կալուածներից, այլ եւ այժմ աշխատում են ամէն կերպ ջնջել այն բոլորը, ինչ որ հայկական շունչ է փչում: Դեռ երէկ էր որ տեղեկացանք, թէ Խոջիվանքի յայտնի գերեզմանատունը, ուր թաղուած են մեր մեծ դէմքերը՝ Րաֆֆին, Աբովեանին, Շիրվանզադէն, պատմաբան Երիցեանցը, թատերագիր Սունդուկեանը, Ա. Ջաւարեանը, Թումանեանը, Դումանը, Քեռին եւ բազմաթիւ ուրիշ անուանի Հայեր, «Քաղաքը գեղեցկացնելու պատրուակով» մի մասը քանդուել է, մի մասն էլ շուտով պիտի քանդուի, անհետ ոչնչացնելով մեր վերածնութեան այդ մեծ ռահվիրաների վերջին նշխարները:

Այսպէս անամօթաբար վարուողները այն վրացի «կոմունիստներն» են, որոնք մեծ խնամքով պահում են Մցխեթի վրաց թագաւորների գերեզմանները եւ հպարտութեամբ ցոյց են տալիս Վրաստան այցելող օտար հիւրերին

Այդ բոլորը ոչ միայն չեն տեսնում խորհ. Հայաստանի վարիչները, այլեւ չեն համարձակւում տեսնել.

Տեսնել այդ բոլորը՝ կը նշանակէ միջամտել ուրիշ պետութեան ներքին գործերին

Ահա թէ ի՜նչպէս է լուծուել ազգային խնդիրը Խորհ. Ռուսաստանի սահմաններում:

Ի՜նչ համեմատութիւն ցարական ժամանակների եւ այժմեան դրութեան հետ:

Այն ժամանակ կար ներքին ազգային կապ, ինքնօգնութեան բաւեն գիտակցութիւն, հակառակ տիրող ռուսաց հալածանքներին եւ ճնշումներին: Եթէ նկատի չառնենք մինչեւ անգամ յեղափոխական կուսակցութիւնների դերը, բաւական է յիշել, որ այն ժամանակուան կաշկանդուած հայ մամուլը, Թիլիսցած եւ արժեգուրկ դարձած հայ եկեղեցին, իր հոգեւորականութեամբ, գոյութիւն ունեցող հանրային կարծիքը անհամեմատ աւելի մեծ դեր ունէին, աւելի ամուր էին կապում միմեանց հետ ցրուած հայութեան բեկորները, քան այժմեան խորհ. Հայաստանի վարիչները որոնք չեն համարձակւում երբեք տեսնել այն ամէնը, ինչ որ կատարւում է իրենց քթի տակ: Սակայն, նրանք կարեւոր են համարում անհաշ Սեր. վանոյեան հերոսի պէս պատահ թէ անպատահ առիթներով նիզակներ ճօճել Դաշնակցութեան ետուեներին վրայ եւ ծաղրանկարեան մեծագղորդ ճառերով սպառնալ աշխարհի խաղաղութեան.

Այսպիսով ուրեմն խորհրդային սահմաններում գտնուող մօտ մէկ միլիոն հայութիւնը, շնորհիւ ներկայ խորհ. կարգերի, վերածուել է անջատ - անջատ միութիւնների եւ կորցրել իր ամբողջութիւնը իբրեւ ազգային միաւոր: Այս դրութեան հետեւանքը եղել է այն, որ հայութիւնը դարձել է կամազուրկ, կորցրել է իր արժէքը, իրական ուժը եւ տեսակարար կշիռը Ռուսաստանում ապրող բազմաթիւ ազգերի մէջ: Իսկ խորհ. Հայաստանի փոքրայի վարիչները իրենց Բ... անմորթութեամբ, անհանդուրժութեամբ պակասութեամբ աւելի են նպաստում այդ դրութեան..

Անշուշտ դժուար է նախատեսել այս բոլորի վախճանը: Սակայն, ժամանակը կատարում է իր գործը: Մարդկային բանականութիւնը երկար տեղատուութիւններից եւ մակընթացութիւններից յետոյ պիտի գտնի իր իրական ուղին: Եւ այն հայ մտաւորականը, որ ապրել է խորհրդային երկրում, որ իր կաշուի վրայ է փորձել այդ բոլոր անարդարութիւնները, պիտի կարողանայ արժեւորել իր գոյութիւնը եւ չպիտի թոյլ տայ, որ հայ բեկորները վերջ ի վերջոյ ծուլանան եւ փոշիանան.

Խորհրդային կարգերը չեն կարող յաւիտենապէս գոյութիւն ունենալ: Այնտեղ արդէն նկատւում են զգալի ճեղքուածներ: Եւ, ո՞վ գիտէ, թէ վաղուան օրը մեզ ի՛նչ է բերելու ...

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

— ◦ —

Եգիպտոսի «Ալ Ահրամ» (Բուրգերը) անուն արաբ մեծադղորդ օրաթերթը, ամէն օր «50 տարի առաջ» վերնագրով կը հրատարակէ ներքին թէ արտաքին խառնաշփոթ լուրեր՝ քաղուած իր հաւաքածուներէն, նման «Տէնրկ» լրագրին՝ 100 տարի առաջ վերնագրով գրածներուն: Ըսենք որ «Ալ Ահրամ», հօրմէ զաւկին ժառանգուելով, այսօր 62 ամեակի կեանք մը ունի:

50 տարի առաջուան «Ալ Ահրամ»ի առօրեայ լուրերը կը զուգադիպին Նուպար փաշայի առաջին վարչապետութեան շրջանին: Համով հոտով լուրեր, որոնցմով կը հաղորդուի Եգիպտոսի արդի սերունդը.

Այսպէս օր մը Նուպար փաշա կը նախագահէ յանձնաժողովի մը եւ իր սիրական Ֆէլլահներուն հողային տուրքը զեղչել կուտայ 400.000 ոսկի համեմատութեամբ:

Օր մը իր նախագահած նախարարաց խորհուրդին գլխաւոր նիւթը կը կազմէ ստորոտի խնդիրը

Ուրիշ օր մը, դատական նախարարութեան մէջ տեղական դատարաններ բարենորոգումով կը զբաղին.

Ուրիշ առթիւ մը կը բանակցի Եւրոպայի դիւանագիտական մարմնոյն հետ, խառն դատարաններու հիմը դնելու համար:

Օր մըն ալ, անգլիացի ժամանցաւորներու հետ կ'այցելէ Կարմիր Ծովի հաղուագիւտ քարիւղի հորերը, որոնց մասին մանրամասն տեղեկագիր մը կը ներկայացնէ օրուան խորհրդին: Այդ հորերը այսօր կը շահագործուին արգիլեալ կերպով

Անգամ մըն ալ Գահիրէի մօտ, Փաթանըր խորհրդի, իր «Զուհայիլ»ին մէջ (տնամէջ նաւ նեղոսի վրայ) հացկերոյթ կուտայ պետական աւագանիին:

Օր մըն ալ շատ կարեւոր գործի մը համար ՀԵՔԻՌ ուղար մը կ'ոճիր ցատկած, ակնթարթի մը մէջ եւ շողեկառքին առաջ, Գահիրէէն Աղեքսանդրիա կը նետէ ինքզինքը:

Եւ այսպէս շարունակաբար:

Ակամայ միտքս կ'երթայ 1878ի Պերլինի վեհաժողովին, երբ Նուպար փաշան հայկական հարցին համար պատրաստած էր ծրագիր մը, զոր մերժեց Պատրիարքարանը: Զար չեղաւ բռնելը չամչցան բռելու թէ Նուպար փաշան՝ իր այդ ծրագրով հայկական նահանգներու մարզպանի պաշտօնը կ'ապահովէր իրեն. Շատը ունենալու տենչով, քիչն ալ ձեռքէ հանեցինք: Հայկական խառնուածք:

Պատմութիւնը երկրորդ անգամ կրկնուեցաւ 1918ին, ընդհ. պատերազմին յաջորդող զինադադարի ընթացքին, երբ ծովէ ծով Հայաստանի մը տենչով, գետերէ գետ Հայաստան մըն ալ չունեցանք

1895ի հայկական ջարդերուն, երբ Նուպար փաշան առանձնացած էր Փարիզի մէջ եւ իրեն կը կարդային հայկական ջարդերուն եղերական պատմութիւնները, մեր ծերունին փղձկելով կ'ըսէր

— Կը բաւէ', կը բաւէ, ալ մի կարդաք: Ա՜հ, իմ խօսքս մտիկ չըրին:

Անդրէն, Երեմեան Հայրիկ, Նուպար փաշայի չէզոքութեան առջեւ, առիթէ մը նման կը մոնչէր եւ ի զուր հրամանագրեր կը տեղացնէր պետական մեծ գլխուն.

— Իբրեւ Ամենայն Հայոց Հայրապետ եւ ազգապետ, կը հրամայեմ քեզի, ձեռք առնել Հայկական հարցը:

Եւ հայկական հարցը դեռ կը մնայ անլոյծ, խռովելով Երեմեաններու եւ Նուպարներու հոգին:

ՍԵԳՈՒՐՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ապրիլեան ոգեկոչում

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

—.—

Կիրակի, ապրիլ 19ին, Շարլոթեն. պուրկի Լանտվէհրքանալնոյի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ ապրիլեան ոգահանգէսը, նախաձեռնութեամբ Դաշն. Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ «Հայ Երիտասարդ» Միութեան: Ներկայ էին գաղութիս անդամները մեծ մասով: Ամպիոնը պատած էր հայ եռագոյնով, սեւ ժապաւէն մը վրան:

Ոգահանգէսը բացուեցաւ «Հայր Մերով», զոր երգեց «Հայ Երիտասարդ» Միութեան երգեցիկ խումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Պ. Ֆրունճեանի: Դաշնակահարուհի Տիկ. Հայրապետեան նուագեց Շոփէնի մահուան քայլերգը: Ապա գաղութիս նախագահ Պ. Ա. Շալճեան կարդաց բացման խօսք մը, նուիրուած ոգատօնին: Հակիրճ բայց իմաստալից բառերով ներկայացուց օրուան նշանակութիւնը եւ բացատրեց թէ ահաւոր սուգին յաջորդեց կազդուրիչ խրոխտութիւն մը,— հայրենիքին ստեղծումը:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Տոքթ. Ա. Աբեղեան, որ բնաբան ընտրած էր մեր ազգային մեծ բանաստեղծ Գամառ - Քաթիպայի, տաղաւորներէն մէկուն հետեւեալ հատուածը.

Բայց մի' վհատիք, այդ ամենը արդ
Որ դիպաւ ստրկի ձեռ շղթաները
Անշուշտ կը դարձնէ նոցա փխրուն
Այս սոսկալի օրէնք է վիրը.

Բանախօսը նախ պատմական բացատրութեամբ ... Թաթար - մոնկոլեան արշաւանքներուն հայ երկրին վրայ աւելցնելով ... տարի առաջ՝ 1236ին ... Ջարմաղան խանին. Եւ այդ ... րէն ալ սկսաւ հայ ժողովուրդի ... դութիւնը իր սեփական հողին վրայ բայց միեւնոյն ատեն անվհատ պայքարը՝ իր ազատութեան եւ անկախութեան համար: Այդ դարաւոր ... դութեան դրուագն էր ապրիլեան ... դէպքը, որ սակայն ի վիճակի չեղաւ ընկճելու լոյսի եւ քաղաքակրթութեան համար մղուած պայքարը հայ ժողովուրդին, որ այդ դէպքերէն ... միջապէս յետոյ, շնորհիւ իր ... հերոսամարտերու, ստեղծեց իր անկախ հայրենիքը: Մեր բանաստեղծներէն մէկ երկուքին պատգամ ... տողերը օրինակ բերելով բանախօսը վերլուծեց Հայուն հոգին ու մեր ... նոց անոր էական յատկանիշները, զորս ճանչնալը եւ անոնց հետեւիլը ... խաւոր պրաւականն է մեր ... ապագային:

Բանախօսութիւնը թողուց խոր տպաւորութիւն: «Հայ Երիտասարդ» Միութեան կողմէ վարիչ Պ. Տ. Ֆրունճեան կարդաց խօսք մը օրուան առթիւ: Ինչ որ տակաւին պատանի հասակէն ենթարկուած է տարագրութեան սոսկալի տառապանքներուն եւ իր իսկ աչքերով տեսած սեփական ժողովուրդին զոհողութեան, յուզիչ կերպով նկարագրեց իր տպաւորութիւնները այն սեւ օրերէն, միեւնոյն ժամանակ արտայայտելով երախտագիտութեան ու խոր նուիրումնելու մերժուած նահատակներուն աւանդած ... կտակին:

Օրուան առթիւ պատշաճ ոտանաւորներ արտասանեցին յուզիչ եւ շնորհալի կերպով, մեր պատանիներէն Շաւարշ Ֆարուշեանեան եւ Արայ Սաֆաեան: Երգեցիկ խումբը երգեց «Մայր Արաքսին» եւ «Մեր Հայրենիքը», որով եւ փակուեցաւ տպաւորիչ ոգահանգէսը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ու ընթեռնելի եւ մելանով

ՀԵԼԼԷՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԻՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իսկ գժոխքը, ինչպէս գիտես, չոր տեղ է, ու եռապատիկը աւելի գէշ, քան Սանթորինը: Երբեք անձրեւ չի տեղար, արեւի ճառագայթը ներս չի թափանցեր, ու հաւ բնաւ չի թռիր: Ան շրջապատուած է բարձր պատերով, ու միայն մէկ մուտք ունի,— երկաթեայ դուռ մը:

Երբ աշխարհը ստեղծուեցաւ, դուռը փոքր էր, որովհետեւ մարդիկ շիտակ շիտակ դրախտ կ'երթային

Բայց հետզհետէ անոնց աչքերը բացուեցան, դարձան խորամանկ ու չարամիտ, ու խումբ խումբ դժոխք գացին: Ներս մտած առեն, սակայն, բաւական նեղուեցան: Բարեացակամ պահապանները պատը քանդեցին ու այնպիսի դուռ մը բացին, որ հազարաւորներ իսկ կրցան միասնաբար մտնել ներս: Այսուհանդերձ, մարդիկ այնքան շատ էին որ միշտ կռուելով ու հրմշտուելով կրցան ներս մտնել: Կուրօրէ, իրարու կից զարնել կամ ասոր անոր մազին քաշել ... Եթէ սատանաները իրենց եռաժանիներով զանոնք իրարմէ չբաժնէին, բոլորը եօթանասուն անգամ պիտի մահանային:

Նաւավարը հոն հասաւ ու ի՜նչ տեսնէ,— մարդոց լուսաշողները հոն կ'երթան Մեծաւորներ՝ ոսկեղէն հանդերձներով ու լուրջ դէմքերով: Քահանաներ եւ եպիսկոպոսներ՝ լայն թեզանիքներով: Վարդապետներ եւ վանահայրեր: Եւ վերջապէս բոլոր անոնք զորս մարդիկ բան մը կը կարծեն եւ կը յարգեն կամ կը վախնան անոնցմէ. Անոնք բոլորը կ'երթային հոն ու կ'արտասուէին այն աշխարհին համար զոր թողած էին ու կը յիշէին անարդարութիւններն ու անօրէնութիւնները: Նաւավարը խառնուեցաւ բազմութեան եւ, աջ ու ձախ դարձնելով, հասաւ մինչեւ դուռ: Դժբախտաբար, սակայն ճիշդ այդ պահուն պահակ էր կեցած կնիք կրող սատանան: Երբ նաւավարը տեսաւ, սկսաւ պոռալ: Վազեցին՝ եկան բոլոր սատանաները:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, հարցուցին անոնք:

— Այսպէս, այսպէս,— ըսաւ սատանան,— չճգնեցինք որ ներս մտնէ, որովհետեւ բոլորին ալ կնիք պիտի զարնէ: Սատանաները սկսան աքացի տալ մարդուն ու զայն նետեցին դժոխքէն դուրս:

— Հիմա ի՞նչ ընեմ, մտածեց մարդը:

Նայեցաւ աջ կողմը,— հրաշագե՜ղ պարտէզ մը, ուր ամէնէն ընտիր ծառեր եւ գեղեցիկ աղբիւր մը կայ, ինչպէս կ'ըսեն հոն ապրողները: Բայց, նկատեց որ դուռը կղպուած է եւ ոչ մէկ կենդանի հոգի կը մտնէր իրեն: Երկաթեայ որմէն տեսաւ Ս. Պետրոսը բանալիները կախած գօտիէն, աչքերը խուփ, քիթը երկար եւ պղպեղի պէս կարմրած: Ս. Պետրոսը գիտես չէ՞, քիչ մը գինով է եւ իր նմանը չունի աշխարհի մէջ: Ճիշդ այդ պահուն աւարտեր էր իր գործը: Իսկ աղջատ մը, որ կաղ էր, ոջլոտ ու ցնցոտիներ հագած,— եւ ապահովաբար Քրիստոնեայ էր եկած,— երկու ժամէ ի վեր դուռը կը ծեծէր, բայց դռնապան սուրբը լռ էր անգամ չունէր: Ի վերջոյ լսեց, քանի մը հեղ հայհոյեց, ոտքի ելաւ, երերալէն բացաւ դուռը՝ ներս առնելու համար աղքատը: Նաւավարը եւս, առանց ժամանակ կորսնցնելու, ներս սպրդեցաւ: Առաջ անցաւ ու տեսաւ որ Արարիչը նստած էր բարձր գահուն վրայ: Արեւը կը ճառագայթէր եւ կը շողացնէր նաեւ ոսկեճառ եւ ադամանդակուռ գահը: Անոր աջ կողմը նստած էր Քրիստոս, իսկ վերջինին շուրջ՝ տասներկու առաքեալները՝ արծաթեայ գահերու վրայ: Աւելի անդին, կանանչութեան վրայ ցան ու ցիր ու խումբերով նստեր էին սուրբերն ու սրբազան կղերականներ եւ ճգնաւորներ: Ու, այդ պահուն, կը զուարճանային: Ուէէին կերակուր, եւ ի՜նչ կերակուր ... Դրախտը խնջոյքի մէջ էր: Գինի կը խմէին: Իսկ Դաւիթ — մարգարէին համար եմ — կիթառ կը նուագէր, մինչ հրեշտակները կ'երգէին մանուկներու նման: Օ՜, որքան հաճելի էր: Եւ այնքան մեծ աղմուկ կը բարձրանար, որ աշխարհէն կը լսուէր:

Նաւավարը կը նայէր ու կը նեղուէր քանի որ զոյգ մը խօսք փոխանակելիք մէկը չկար: Եւ սկսաւ հայհոյել սատանաներուն որ զինքը դժոխք չառին: Ի վերջոյ, չկրցաւ համբերել: Մօտեցաւ ծերուկ սուրբի մը եւ ըսաւ երկիւղածութեամբ.

— Ըսէ ինծի, ո՞վ սուրբ Անտոնիոս, ո՞վ է Քրիստոսի քով նստողը:

— Օ՜, որդեակ, պատասխանեց սուրբը, այն Խորալամպոսն է որ տմարդի Սեվերիոսի իշխանութեան օրով տառապեցաւ յանուն մեր Քրիստոսի:

— Պա՜, գոչեց նաւավարը, դուն աւելին ըրած ես, ան պայքարած է, կռուած է մարդոց դէմ, իսկ դո՞ւն որ կռուած ես սատանաներուն դէմ: Գիշերը քու խցիկդ կուգային գեղեցիկ կոյսերու կերպարանքով, իսկ դուն զանոնք կը վռնտէիր, եւ մօրէ մերկ կը պառկէիր ձիւնին վրայ, որպէսզի փորձութեան չենթարկուիս: Կ'լլայ, կ'լլայ, բայց այնքան արհամարհանք չըլլար, կը կարծեմ:

Ս. Անտոնիոս գլուխը ծռեց, յօնքերը պռստեց եւ հեռացաւ՝ առանց բառ մը արտասանելու.

— Ծուղակը զրի քեզ, մտածեց նաւավարը:

Ու նոյն խորամանկութեամբ գնաց Ս. Յովհաննէսի քով, որ պառկած էր խնձորենիի մը ներքեւ եւ հեռուէն կը դիտէր խնջոյքը

— Ըսէ ինծ, դուն որ աստուածային ջուրով Տէր Յիսուսի սիրոյն համար լուացիր փորձանքի ու յարգանքը, անտեսուած նստեր ես, մինչ ուրիշներ որ ոչինչ են ըրած, կ'ուտեն ու կ'արբենան Արարիչին սեղանէն: Զգիտեմ, բայց կը կարծեմ թէ արժանի չես այսպիսի անտեսումի:

Ս. Յովհաննէս գլուխը վերցուց եւ նայեցաւ նաւավարին: Ցետոյ, յանկարծ, վար առաւ նայուածքը, դարձաւ միւս կողմ եւ սկսաւ արտասուել:

— Քեզ ալ շոյեցի, մտածեց նաւավարը:

Եւ աւելի յառաջանալով, դիմաւորեց Ս. Տրիփոնը, ու գրգռեց զայն եւս: Ցետոյ գնաց Ս. Լէֆթերոսի քով: Եւ այսպէս գրգռեց հինգ վեց սուրբեր: Ու հեծկլտուք մըն է սկսաւ: Վազեցին եկան ուրիշներ՝ զատելու համար զանոնք իրարմէ: Բայց անոնք ալ իրարու հետ առին տուին, կռուեցան զաւաթներ, պնակներ իրարու նետեցին, եւ տակն ու վրայ ըրին սեղանը,— մէկ խօսքով ըմբոստութիւն մը դրախտին մէջ: Արարիչը, որ լաւ մը գինովցած էր, հրեշտակի մը թեւերուն զիրար էր գլուխը ու կը մրափէր: Լսեց կռիւը, ոտքի ելաւ, զայրացաւ՝ խլեց զօտի մը, եւ,— «Ա՛ռ քեզի», զարկաւ մէկուն, — «Ա՛ռ քեզի այն»՝ իջեցուց միւսին, եւ բոլորին կռնակը շոյեց:

— Մենք յանցաւոր չենք, ո՜վ տէր, գոչեցին սուրբերը, այս մարդը մեզ իրարու դէմ հանեց:

Բռնեցին նաւավարը ու տարին Արարիչին քով:

— Ո՜վ մարդ, ի՞նչպէս մտար հոս, հարցուց Ան զայրացած,— ի՞նչի վերածեցիր դրախտը.

Ու կից մը կռնակին,— մարդը շպրտեցին դրախտէն դուրս:

— Հիմա ո՞ւր երթամ, մտածեց մարդը ու նստաւ: Գոնէ կարենար աշխարհ վերադառնա՜լ: Ի՜նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ վերսկսէին խնջոյքներն ու զուարճութիւնները:

Նայեցաւ չուրջը: Երանի թէ ճամբայ մը գտնէր աշխարհ վերադառնալու համար: Այն որ մտով ճամբայ կը բանար ծովուն մէջ, եւ ամենաթանձր մութին՝ կը մտնէր կիրճերէն ներս՝ իր տանը նման, այժմ կը թափառէր հոս ու հոն՝ կոյրի մը նման: Հարոն (մահը), խելով մեռեալը, կը տանի զայն, ինչպէս գիտես, դէպի Արնի (մոռացում) որ հեկայ ու անտառուտ լեռ մըն է: Այդ լերան շուրջ կը գտնուի մոռացումին ակը: Կը թրջէ մեռելը, ու ան անմիջապէս կը մոռնայ իրենները: Ցետոյ, Մոռացումի լեռնէն զայն կը տանի այն դաշտը ուր անմոռուկներ ցանուած են: Անկէ անցնելով, մարդ կը մոռնայ աշխարհը, ինչպէս եւ բոլոր ճամբաներն ու արահետները: Այդ պատճառաւ, նաւավարն ալ, հակառակ իր ճիգին, ոչինչ կրցաւ ընել: Դարձաւ ձախ, բայց իր դէմը ցցուեցաւ դժոխքին դուռը, իսկ զայրացած սատանան իր երկաթեայ եռաժանիով սպառնաց իրեն: Դարձաւ աջ՝ տեսաւ դրախտն ու Ս. Պետրոսը, որ պատրաստ էր բանալիներով իր գլուխը կոտրելու:

— Վա՜յ,— մտածեց ան, գործին նիս գէշ է:

Բայց, փոխանակ յուսահատելու, քաջալերուեցաւ: Իսկ երբ նաւավար մը սիրտ կ'առնէ, գլուխովը ծովը կը վերցնէ:

— Ասանկ, հէ՞, ըսաւ ան, ինքիրեն, կը տեսնէք դուք:

Ու սկսաւ փնտռել իր մարմնոյն վրայի բոլոր մազերը եւ անոնցմով կտաւ հիւսեց: Ցետոյ գաղտնօրէն կտրեց ճիւղ մը, լաւ մը սրեց զայն եւ ցցեց դրախտին ու դժոխքին մէջտեղ վրանը շինելու համար: Ոչ Աստուծմէ կը վախնար, ոչ ալ սատանայէն: Գայլերը ոչխարներէն զատ: Ծովուն վրայ ապրող մարդիկը նաւավարներէն զատ: Ուրիշ կեանք կ'ուզէ աշխարհին, ուրիշ կեանք՝ Վարինին: Ատոր համար է որ ձեզի կ'ըսեմ թէ եթէ գիտնայի թէ ո՞վ էր երանելի հանգուցեալը, աւելի շատ մոմ պիտի վառէի, քան Ս. Նիկողոսին: Ու... ...,— ու դժոխք կը ցանկամ ... դրախտ Շիտակ շիտակ կ'երթամ անոր վրանը:

Ա. ՔԱՐՆԱՎԻՑԱ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Ամերիկեան քաղաքի մը մէջ ... ծու ծէյմս Լինքէրսըն որ վերջերս ... ռաւ, 450.000 Փրանքի հարստութիւն մը թողուց իր ժառանգորդներուն

Գիտք է ըսել թէ այս փոքրիկ հարստութիւնը կրցած էր հաւաքել խնայողութեամբ միայն: Աւելածուն գործէ բնաւ չէր ծախսեր, երբեք արծաթ չէր երթար, կը ճաշէր ճամբան քանի մը գնելով, եւ կը պառկէր ... յարկ մը:

Աղքատ ապրիլ եւ հարուստ մեռնիլ — ահա տոլարներու մոլլայնութիւն մը

ՋՈՒՔ ՀԵՏԱՔՆՆԱԿԱՆՔ

«Գործէ հասկցող» կը փնտռուի

— . —

Մարսիլիայէն Թղթակից մը «Հ. Մ. Մ.»ի պարահանդէսի մասին գը... թղթակցութեան մը մէջ, «գործէ ...հասկցող» կը փնտռէ սոյն միութեան ...համար:

...կարելի էր ծանուցումներու էջին ...կէ գնել գայն

...Շատեր, մանաւանդ տարբեր ...իլեաններու Հ. Մ. Ը. Մ. (Հայ Մարզական Ընդհ. Միութիւն)ի անդամներ կարծելով թէ իրենց պատկանած Միութիւնն է որ մարդ կը փնտռէ գործելու համար, իրար պիտի անցնին «գործէ հասկցող» ճարելու Ֆրանսայի համար:

...անմիջապէս մի ըլլաք, տղաք: Ձեր ...անցած Հ. Մ. Ը. Մ.ը չէ մարդ փնտռողը, այլ ուրիշ մը, որ միեւնոյն սկզբնատառերը կը գործածէ թէեւ, բայց իրական անունով U.G.A կը ...կուի.

...ոչ մէկ կապ ունի ձեր պաշտելի ...մրցիր բարձրացուցած նշանաբանին հետ:

...գիտեր ինչ կը նշանակէ U.G.A.ն ...Հայերէն թարգմանութիւնը կ'ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ. կ'ըլլայ դժբախտաբար, չփոթութեան մատնելով ձեզ ...միւս բարեմիտ Հայերը:

...քաղած տեղեկ եւ վաւերական ...տեղեկութիւններու համաձայն, U.G. ...միութիւն նպատակն է, միայն եւ ...ծին գինով դնդակ խաղալ. Ամէն ինչ ...այդ ուսած կլոր կաշիին

...Ֆրանսայի բարոյական մասերն են՝ ...Մնացորդական ոգի բացի Հայերէ բաղկացած միւս ազգերու հանդէպ:

...ուս չունի սկզբունքի, կարգապահութեան, հաշուետուութեան եւ վարչութեան.

...արդիւնք անդամակցութիւն ...այն երիտասարդներուն որ հայերէն կը խօսին: Որ նախընթաց դոյնը ...լեցնող որ եւ է բան կը կրեն իրենց ...վրայ: Որ հայերէն Թերթ կը կարդան: ...հայ կազմակերպութիւններու ...պատկանող մարդոց հեռուէն կամ ...մօտէն կը բարեւեն: Որ ֆութպոլէ ...զատ որ եւ է ուրիշ նիւթի մասին կը ...խօսին:

Այս կազմակերպութեան պատկանողները կրնաք դիւրաւ ճանչնալ իրենց արտաքին երեւոյթէն.

Անոնց լուսանկարներուն կարելի է հանդիպիլ կ'ըսեն Մարսիլիոյ մէջ:

Կը հագնին յայտնի «փօթուրէ» ձեւով տաբատներ: Կը կրեն անգլիարկ գըլխ՝ Հայաստանէն... ...ածու փայլուն մազերով:

Մէկ բառով կը նմանին հագուստի ...ամապատուներու ձեւարձաններու ...մանըքէն), լամբակներուն կախուած U. G. A. պիտակը:

Կը խօսին Թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն, թէեւ կը կրեն Հայու անուններ:

Աջ ու ձախ գրպաններէն, իրենց քիթերը դուրս ցցած են դեղին եւ կապոյտ գոյնով մէյմէկ Ֆրանսերէն ...փորի Թերթեր:

...Գոց գիտեն Ֆութպոլի օտար բոլոր խումբերու տղոց անունները, մականունները, հօր ու մօր անունները, ծննդավայրը, ազգութիւնը, անոնց ...մանդին տեսակը, նոյն իսկ անոնց ...սիրուհիներուն անունները:

Իրենց հանդէսներուն, բացի հայերէնէ օտար բոլոր լեզուներով երգեր կը Թոյլատրեն ու — Հայ արուեստագէտներուն:

Եւ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ. հայ տառերը կը Թոյլատրէն գործածել, պարզապէս տնտեսական նպատակով ըրած են, վճարող հայ ժողովուրդը հրապուրելու համար:

Փողոցէն անցնող առաջին մարդը վարչութեան Թեկնածու կը նշանակեն, բաւական է որ գրպանէն օտար մարզական Թերթի մը պոչը տեսնեն.

«Ընդհ. ժողով» կը գումարեն հինգ հոգիով եւ ութ հոգինոց վարչութիւն մը կ'ընտրեն:

Մի կարծէք որ Հայերու հանդէպ անտարբեր են, կամ չեն ճանչնար զանոնք, հարցուցէք հայ նշանաւոր մարդոց, օրինակ Սիամանթոյի, Վարուժանի, Րաֆֆիի մասին առանց մտածելու կը պատասխանեն քեզի

— Հա՛ գիտեմ, «Փետուրէ» Ֆութպոլի խումբի կօլ քիփըն (բերդապահ) է, հիանալի կը խաղայ.

Անծանօթ չեն հայ լեզուին, թէեւ չեն գործածեր մաշեցնելու վախէն: Բայց երբ ուզեն իրենց հանդէսները արդիւնաւոր ընել, կը դիմեն անոր:

Հայերէն ատորագրել գիտցողներ ալ կան իրենց մէջ:

Հայ Թերթի սիրահար են՝ երբ իրենց տարած յաղթանակները եւ հանդէսները կը տարփողուի հոն չափազանց: Այդ Թիւերը կ'առնեն կը կարդան կամ կարդալ կուտան միայն այն մասը որ իրենց կը պատկանի եւ կը նետեն մէկ կողմ, իսկ իրենց անունը չիշող օտար Թերթերը մասունքի պէս կը պահեն

Հայուն պատիւը բարձր բռնելու համար, իրենց յաջողակ անդամները նուէր կուտան օտար խումբերու, որուն եռեւէն, երբ փոքրաւոր կը պտըտին դաշտէ դաշտ:

Շատ կը սիրեն Հայաստանը, երբ կը լսեն որ գիրենք կը «հրաւիրեն» հոն գնդակ ագացելու համար: Այս նպատակին համար նոյնքան սէր ունին Աւստրալիոյ կամ Հարաւ. Ափրիկէի մասին:

Պատասխանողիր ալ են այս տղաքը: Չէն Թոյլատրեր որ իրական Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրապարակ գայ իրենց չուքին մնաւելու համար: Կ'ատեն հին անդամները իսկական Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Անոնց ցեղային հպարտութիւնը եւ մարդանքի մէջ բարոյական փնտռելու պէս նախապաշարումները կը ջղայնացնէ ու կը վիրաւորէ զիրենք:

Ի պատիւ իրենց ըսենք որ դրամապաշտ չեն: Շաբաթ երեկոյ մը, տուր իրենց ձեռքը հազարաւոր դումարներ, կիրակի երեկոյին կը բերեն քեզի հաշուեցոյցը, քանի մը հարիւր ալ պահանջ ներկայացնելով:

Իրենց գործունէութեան մղիչ ուժն է օտար չլացնել, իսկ իրենց նպատակն է, օր մը օտար խումբի մը մէջ տուն - փեսայ ըլլալ:

Կ. ՊԻՏՈՒՇ

ՈՐՉԱՓ ՖՐԱՆՍԱՑԻ
ԿԱՅ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Մօտաւորապէս 600.000 Ֆրանսացիներ կը բնակին իրենց հայրենիքէն դուրս, այսինքն այլուր հաստատուած են տեւական կերպով: Այս Թիւին մէջ 150.000 Եւրոպայի զանազան կողմերն են, 10.000 Թուրքիոյ մէջ, 5000 Ծայր. Արեւելք, 22.000 Ափրիկէ, 120.000 Հարաւ. Ամերիկա եւ 5000ի չափ ալ Աւստրալիա եւ Ովկէանիա: Այս Թիւին մէջ չեն Ֆրանսական գաղթավայրերու մէջ բնակողները:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

— • —

ՄԻԼԱՆ, 21 ապրիլ (Յառաջ).— Ապրիլ 19ի երեկոյ հաճոյքով ունկնդրեցինք Օր. Գերկմալեանի առաջին երգահանդէսին որ տեղի ունեցաւ Միլանի երաժշտանոցի մեծ սրահը: Օր. Գերկմալեանը աշակերտած է ծանօթ երաժշտագէտ Տիկ. Molaishի: Ընտիր կոչերներով հարուստ յայտագիր մը լեցուցած էր սրահը:

Ներկայ բազմութեան տաք ծափերը հաստատեցին մեր համոզումը որ օրիորդին չեն պակսիր արուեստագէտի մը անհրաժեշտ ձիրքերը: Բազմաթիւ մամուլն ալ համակրանքով կը խօսի օրիորդի մասին, գնահատելով անոր կարողութիւնները: Օր. Գերկմալեանը կրնայ գոհ ըլլալ իր երգահանդէսի արդիւնքէն, եւ նոր ուժ առնել յառաջանալու եւ նոր յաղթանակներ շահելու համար: Օրիորդը հակառակ իր երիտասարդ տարիքին կը գիտակցի ասպարէզին դժուարութիւններուն: Նախ փուշեր, ապա վարդեր: Այս գիտակցութիւնը ինքնին արդէն յաղթանակ մըն է:

Երգահանդէսը կազմակերպուած էր գաղութին հովանաւորութեամբ եւ ի նպաստ բարենպատակ գործերու: Այն երրակացութեան եկանք որ հովանաւորութիւնը եղած է պարզապէս անուանական, ինչ որ ցաւալի է, որովհետեւ չարքերը նորոգելու գործը շատ աւելի կը դժուարայ: Շատոնց է որ մեր գաղութը Թարմ ուժերու պահանջը կը զգայ: Վերջ իվերջոյ տարիներ կ'անցնին բոլորին համար եւ երիտասարդ ուժերուն պէտք է տալ իրենց պատասխանատուութեան բաժինը:

Ուրիշ դիտողութիւն մը.— Օր. Գերկմալեանի յաջողութիւնը շատ աւելի փայլուն պիտի ըլլար, եթէ յայտագրին մէջ գրուած ըլլային նաեւ հայկական կտորներ: Այս պարագան յանձնեցինք օրիորդին ուշադրութեան այն տպաւորութիւնը կրելով թէ լուտով պիտի դարմանէ այս պակասը: Օրիորդը փափկանկատութիւնը ունեցած էր, մանաւոր տոմսով իր երգահանդէսին հրաւիրելու հայ մամուլի մօտցուած աշխատակիցները:

Ա. Ս

ՊԿԱՐԻՉ ՍԵՒՐՈՒԿԵԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Իրանահայ ծանօթ նկարիչը Դուրիչ (Սեւրուկեան), որ այնքան ջերմ գնահատութեան արժանացած էր Հնդկաստանի, Վիէննայի եւ Պերլինի մէջ, նկարահանդէս մը սարքեց Պրիւսէլի մէջ հովանաւորութեամբ իրանեան դեսպանին: Թէհրանի պելժիական նախկին դեսպանը, այժմ պաշտօնատար Պելժիոյ արտաքին Նախարարութեան մէջ, գնահատելով հայ նկարիչին աշխատանքները յայտարարեց.— «Ձեր արուեստագիտութիւնները անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն հայ ազգին ստեղծագործութիւնը եւ մշակոյթի բարձրութիւնը թէ անցեալի եւ թէ ներկայի: Ձեր ազգը եւ մանաւորաբար Պրիւսէլի գաղութը այս առիթով եւս հպարտ պէտք է զգայ ինքզինքը»: «Էնտէփանտանս Պելժի» գեղարուեստական դժուարահաճ քննադատը կը գրէ.— Դուրիչի երեւակայական ուժը բնածին է, իսկ վրձինը շատ հմուտ:

Օտարազգի հոծ բազմութեան մէջ հայ գաղութը կը փայլէր իր բացակայութեամբ, հակառակ ձեռք առնըւած միջոցներուն: Գաղութի գեղարուեստասէրներէն Կ. Խ. նախագահ Տիկ. Արմէնուհի Մըրսեան քանիցս այցելելով բարոյապէս քաջալերեց զայն. գնած է Դուրիչի շատ գեղեցիկ երկերէն քանի մը հատ: Սեւրուկեան ապրիլ 27ին մեկնեցաւ Լոնտոն, ուր պիտի ցուցադրէ տասնեակ տարիներու աշխատանքի արդիւնքը, իրանեան դեսպանին հովանաւորութեան տակ:

Լ. Շ.

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՖԱՅԵԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ

— ° —

«Բազմավէպ» իր վերջին Թիւին մէջ ծրդելով Վենետիկի Մուրատ - Ռաֆայէլեան վարժարանին հիմնարկութեան Թուականը, կը գրէ Թէ հարիւրամեայ յոբելեանը մեծ շուքով պիտի տօնուի յառաջիկայ ամրան ընթացքին:

Հակառակ ներկայ տնտեսական տագնապին, Մխիթարեան Միաբանութիւնը ձեռնարկած է չքեղ հանդիսութիւններու, արժանապէս պանծացնելու համար բարերարներու յիշատակը եւ միանգամայն պանծացնելու համար հայ տաղանդը՝ գրական Թէ գեղարուեստական ասպարէզներուն մէջ:

Մօտէն մասնակցելու համար ծրագրուած հանդիսութիւններուն, յանձնախմբեր կազմուած են կամ կը կազմուին ամէն կողմ: Փարիզի մէջ ալ ծրագրուած մարմինը պարտականութիւն է առանձնած ուխտագնացութիւն մը կազմակերպելու դէպի Վենետիկ եւ Կեզը. Ցանձնախումբին հասցնելու Ֆրանսահայութեան օժանդակութիւնը այս մեծ հարիւրամեակին առթիւ ծրագրուած գրական յուշարձաններուն հրատարակութեան:

Փարիզի յանձնախումբը պարբերաբար պիտի հրատարակէ դէպի Իտալիա ուղեւորութեան մանրամասնութիւններն ու պայմանները եւ հոն կատարուելիք հանդէսներու յայտագիրը:

Տ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երաժշտական Միութիւնը ապրիլ 18ին փակեց իր տարեշրջանը, փայլուն պարահանդէսով մը, մէջ ընդ մէջ լսելի ընել տալով իր երգացանկին ամէնէն գեղուն եւ ցնծուն կտորները: Երջապատուած ծնողներով եւ իրենց համակիր հայ գաղութի ընտրանիով, երկսեռ երգիչները արդար զուարճութեան մը վարձատրութիւնը վայելեցին ու վայելել տուին:

Ձոխ «զօթիյեօն»ը որ ամբողջութեամբ նուիրուած էր Տէր եւ Տիկ. Մօրընոնի կողմէ, անօրինակ ոգեւորութեան մէջ ողջունել տուաւ արշալոյսը, ապացուցնէն առաջ: Մարսէյլի հայ կեանքին մէջ իր տեղը գրաւած եւ համերգներուն չափ փնտռուած հաւաքոյթներէն մին կը համարուի իրաւամբ Միութեան տարեկան պարահանդէսը, իր լաւ կազմակերպութեամբ եւ ընտանեկան տաք մթնոլորտով:

Միութիւնը ոչ մէկ անգամ յուսախաբ չէ ըրած ժողովուրդը եւ միշտ ալ աւելին է տուած իր խոստացածէն: Գաղութին մէջ ստեղծած հմայքն ու վայելած համակրանքը Թոյլ կուտան իրեն արհամարհելու ամէն Թշնամանք եւ շարունակելու անվկանդ իր շիտակ ճամբան:

Հաճոյքն ունեցանք խումբը լսելու նաեւ, Զատկի ամբողջ շաբթուան ընթացքին եւ մանաւանդ Ռանալուայի, Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ մէջ, ուր երգեցողութիւնները անցան բացառիկ շուքով:

Երաժշտասէր մը

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԼԻՔ»Ի ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

— • —

Թէհրանի մեր պաշտօնակիցը. «Ալիք», վերջերս լրացուց իր հրատարակութեան հնգամեակը: Շնորհաւորելով իր յաջողութիւնը՝ այնքան դըժուարին պայմաններու մէջ, առաջու կ'արտատպենք հետեւեալ խորհրդածութիւնները՝ իր բացառիկ թիւի խմբագրականէն (22 մարտ).

— «Փարիզից սկսած մինչեւ Պուէնոս Այրէս, հայ մամուլի անխտիր բոլոր օրգանների համար կեանքն եղել է մի ամբողջ ողբերգութիւն, ճակատագիրը՝ խորթ մայր ..

Ահա Թէ ինչու մեր մամուլի ապրած իւրաքանչիւր օրը հաւասար է քաղաքակիրթ ազգերի մամուլի կեանքի մի տարուան...

Եւ ահա Թէ ինչու մեր մամուլի մէջ սովորութիւն է դառել արձանագրելու Թերթերի մի տարուայ անփորձ անցկացրած կեանքը յատուկ խմբագրականների մէջ, իսկ երբ լրանում են նրանց յարատեւութեան 3, 5, 10 տարիները, ապա բացառիկ համարներ նուիրել ու հանդէսներ կազմակերպել:

Մի երեւոյթ, որ որչափ խորթ եւ անհասկանալի կը լինէր մեծ ժողովուրդների մամուլին, այնքան հարազատ է եւ ըմբռնելի հայ մամուլի համար:

Եւ որովհետեւ «Ալիք»ն էլ հայ մամուլի ընտանիքի կրտսեր անդամներից մէկն է, ուստի նա միանգամայն բախտակից է նրա բոլոր օրգանների ընդհանուր վիճակին:

«Ալիք»ի ծննդեան երկունքի օրերին, ինչպէս եւ հետագայ հինգ տարիների ընթացքում ամենամտահոգիչ հարցը եղել է՝ նրա յարատեւութեան ապահովութեան խնդիրը, ուրիշ խօսքով, պայքարը նիւթական միջոցների չգոյութեան դէմ

Այս կնճիռը, որ ինչպէս ամենուրեք, այնպէս եւ իրանահայ իրականութեան մէջ, պատճառ է եղել մի շարք Թերթերի վաղահաս մահուան, — «Ալիք»ը լուծել է բարեյաջող կերպով, շնորհիւ երկու հանգամանքների:

Նախ, որ իր ծննդեան իսկ օրերից սկսած մինչեւ այսօր, նրա շուրջը համախմբուել է մի պատկառելի հաւաքականութիւն մտաւոր ուժերի, որոնք անձնուիրաբար, առանց դոյզն իսկ չափով որ եւ է շահախնդրութեան, լծուել են աշխատանքների եւ վարել են այն ամբողջ հինգ տարի անդադրում ու ամենայն սրտեռանդութեամբ, տալով «Ալիք»ին բովանդակութիւն, հոգի եւ ...ուն:

Առաջին իսկ տարին, «Ալիք»ը ունեցել է աշխատակիցների մի պատկառելի թիւ՝ 165 հոգի, մեծ մասը երիտասարդ մտաւորականներ, բոցավառուած ազգային մշակոյթի յառաջդիմութեան ծառայելու սրտառուչ կրակով:

Այնուհետեւ տարէց տարի աշխատակիցների Թիւն աւելացել է:

Հինգ տարուայ ընթացքում «Ալիք»ին աշխատակցել են շուրջ 260—270 հոգի, որոնցից մենք կարողացանք կազմել միայն 240 հոգու անուանացուցակը:

Այս 240 հոգուց միայն 11 հոգի արտասահմանից են, մնացեալ 229 հոգին Իրանահայեր են: Բնորոշ է նաեւ, ի 229 հոգուց 12 հոգի իրանահայ ...կիններ եւ օրիորդներ են, որոնք ...առաջին անգամն են հանդէս գալիս գրական ասպարէզում:

Բոլորի տարիքը տատանւում է 18—70ի միջեւ:

Ալեզարդ ծերունիներ ունենք, որոնք պահպանելով իրենց հոգու եւ մտքի կատարեալ Թարմութիւնը, նուիրուած են մեր դրականութեան ու մամուլին, եւ մանաւանդ «Ալիք»ին.

Աշխատակիցների այս բանակն է, որ ամէնից առաջ լուծել է նիւթական կնճիռը իր անձնուէր գործունէութեամբ:

Այնուհետեւ նոյն խնդրի բարեյաջող լուծման մեծապէս նպաստել են մեր ընթերցող - բաժանորդները:

«Ալիք»ի տիրաժը աննախընթաց է իրանահայ մամուլի պատմութեան մէջ:

Առաջին եւ երկրորդ համարները տպագրեցին 900ական օրինակ, եւ սպառուեցին:

Այնուհետեւ ամբողջ հինգ տարիների ընթացքում բաժանորդների Թիւը տատանւել է 1000 — 1200ի միջեւ: Ասել Թէ «Ալիք»ը միջին հաշուով ունեցել է 5—6.000 ընթերցողներ:

Իրանահայութեան ընթերցասէր այս բազմութեան նիւթական եւ գրլխաւորապէս բարոյական օժանդակութիւնն ապահովել է «Ալիք»ի գոյութեան յարատեւութիւնը, մի երեւոյթ, որ միաժամանակ ցոյց է տալիս, Թէ «Ալիք»ը կարողացել է ձեռք բերել եւ պահպանել իրանահայ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերի համակրանքն ու վստահութիւնը.

Այս ընդհանուր յարգանքի եւ գնահատանքի մէջ կորել են չնչին Թիւ կազմող չկամ ու Թերահաւատ մարդկանց ձայները, որոնց մասին այսօր խօսում են մեր աշխատակիցները իրենց ուղերձ-յօդուածների մէջ»:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՑՈՅՑԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 21 ապրիլ (Յառաջ).— Այս տարի ալ մեծ շուքով տօնեցինք Ապրիլեան եղեռնի 21րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ Դուման» ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ էջսի «Քնար» խումբին, Կըթարիայ, Կ. Մոյի եւ «Անդրանիկ» Թատրախումբի:

Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ ապրիլ 19ի կիրակին Հ. Յ. Դ. տան մէջ: Խուռն բազմութիւն մը եկած էր իր յարգանքի եւ սրբազան պաշտամունքի տուրքը տալու նահատակներուն: Առատ պատարագ մատուցեալ նահատակներու յիշատակին: Եղան օրուան պատշաճ երգեր եւ արտասանութիւններ: «Անդրանիկ» Թատրախումբը ներկայացուց «Կոյր աշուղը» եւ «Ուխտաւորը»: Օրուան տօնի մասին խօսեցան ընկերներ Մ. Թաչճեան եւ Լ. Գեղունի, բացատրելով ապրիլեան սարսափներուն չարժառիթները:

Սգահանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակք»ով:

Սահուաեցի

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— — • —

— Հոն էր, Թշնամին մեծ ուժով, կարծես, մութէն օգտուելով մեր դիրքերուն մէջ մտաւ, չրանալու համար ետ քաշուեցանք, ուրիշ բլուր մը բռնեցինք:

— Այ տղայ, նորէն ատ ըլլա՞յ:

— Ո՛չ, ըսաւ զինուորը:

Ցամենայն դէպս դուրս ելանք. հանդիստ գտնուած զինուորները հանեցինք, մաս մը միւս երկու դիրքերը դրկեցինք, մեծ մասը առնելով դէպի Մեծ Դիրքը բարձրացանք:

Ապա Տ. Կարապետեան դիրքերը լքելով դէպի գիւղ կ'իջնէր իր հետ գտնուած տասը զինուորով:

— Ո՞ւր Պ. Կարապետեան, ինչո՞ւ լքեցիր դիրքերը:

— Զինուորները չուզեցին մնալ դիրքերուն վրայ. ետ եկան, ես ալ ստիպուեցայ քաշուիլ

Խնդիրը պարզուեցաւ Տ. Կարապետեանը խուճապ կը ստեղծէր մեր զինուորներուն մէջ: Կացութիւնը փափուկ էր, կարճ կապեցի

Տ. Կարապետեան միայն յանձն առաւ վեց ձիաւորներով շատ արագ բռնել Շերջիլու գացող ճամբուն իշխող բլուրը, մեր Թիկունքը եւ պատահական նահանջը ապահովելու համար.

Բլուրը հասնելուն պէս մէկ ձիաւոր պիտի ղրկէր գումարտակի կեդրոնը օգնութիւն բերելու համար: Մենք բոլոր զինուորներով վեր բարձրացանք: Արշալոյսը նոր կը բացուէր, շրջապատը լաւ չէինք կրնար տեսնել, մօտակայ բլուրի մը ետին տեղաւորուեցանք: Հեռուն, մեր նախկին դիրքերուն վրայ սեւ շարժուն կէտեր հագիւ կը նշմարուէին: Լոյսը ճեղքուեցաւ, ամէն կողմ յստակ կ'երեւար, բայց Թշնամին ինքզինքը ցոյց տալու նազանք մը ունէր: Խորամանկ ու զօրաւոր Թշնամի մը ունէինք մեր առջեւ. ինչ ուժ կը ներկայացնէր՝ չէինք կրնար գիտնալ: Մեր նոր դիրքի եռեւ պզտիկ խորհրդակցութիւն մը կատարեցինք,— եթէ առանց ընդհարում մը ունենալու եւ առանց զոհ տալու քաշուէինք, ամօթ պիտի ըլլար մեզ եւ պատասխանատու Թշնամին աւելի զօրաւոր դիրքի մէջ ըլլալով մեզ պիտի փճացնէր անպայման: Մեր զօրաւոր դիրքը Թշնամիին ձեռքը անցած էր պզտիկ անխոհեմութեան մը հետեւանքով:

Ընդունեցինք վերջինը:

Մեր եւ Թշնամիին հեռաւորութիւնը 500 քայլ էր: Մեր ուժը հազիւ 50—60 սուին էր: Կրակ բացինք, Թշնամին հատ հատ կը կրակէր: Թշնամին սակաւաթիւ համարելով, յառաջ նետուեցանք գոնէ անոր ուժը երեւան հանելու համար: Թշնամին կարծես մեր այս շարժումին կը սպասէր: Երկու գնդացիր իր երկու կողքերէն սկսան կարկուտի նման կրակ Թափել: Մօտ 200 ձիաւորներ բլուրի մը ետեւէն դուրս գալով դէպի գիւղը սլացան. Թշնամի հետեւակազօրը հասակ ցցեց, դժոխային կրակ մը սկսաւ մեր վրայ: Թշնամիին նշանառութիւնը շատ սըխալ էր, բարձրէն եկած գնդակները սուլելով մեր վրայէն աննպատակ կ'անցնէին: Եթէ նշանառութիւնը ճիշդ եղած ըլլար, մենք արդէն փճացած էինք: Մեզի կը մնար նահանջել: Քաշուեցանք դէպի ձորը, դէպի դաշտը: Թշնամին բարձունքներու վրայէն ամբողջ կ'ընդհատ կը կրակէր, մենք միշտ մեռնալ տարածութիւններու տակէն կը քաշուէինք: Տափարակին կեդրոնը բարձրացող փոքրիկ բլուրը բռնեցինք. տօսկալի էր տեսարանը. լեռ ու ձոր մարդով լեցուած էին, մեր միւս դիրքերու զինուորները կռուելով կը քաշուէին, գիւղին մէջ գերկընդխառն կռուի բռնուեցան: Մենք անընդհատ կը կրակէինք եւ չէինք Թողուր որ Թշնամիին մեծ ուժը վար սահի եւ գիւղ իջնէ: Մեր զոհերը սկսան շատնալ. մեր յոյսը կտրեցինք մեր միւս պահակախումբերէն: Հազիւ տասը զինուոր ողջ մեզի միացաւ, միւսները անյայտ կը մնային:

Օգնական ուժ չկար. բնաջնջուելու վտանգի մէջ էինք: Դէպի Շորջիլու քաշուեցանք եւ բռնեցինք առաջին բլուրը՝ որ կ'իշխէր ճամբուն: Տէր Կարապետեան իր ձիաւորներով այդ բլուրին վրայ էր: Թշնամին գիւղը լեցուեցաւ եւ մնաց գիւղին մէջ: Հազիւ երկու ժամ վերջը Վարդան Բակուրի 6րդ վաշտը Շորջիլուէն օգնութեան հասաւ եւ մեր գանուած բլուրները բռնեց: Ցարմար առիթով առողջում կատարեցինք. 30 զինուոր կը պակսէին, սպաննուա՞ծ էին Թէ անյայտ ուղղութեամբ փախած, անորոշ էր:

4—5 վիրաւոր ունէինք: 30 զինուորն ալ իմ վաշտէս էին: Այդօրը նոյնպէս կռիւը սկսած էր Շահ - Տաղի բարձունքներուն վրայ շատ Թեթեւ կերպով: Թշնամին գագաթը գրաւեցուցած եւ բոլոր ուժով յարձակած էր Ջիլի վրայ: Լերան վրայ մեր վաշտն ալ բաւական զոհեր տուած էր: Կռիւին երրորդ օրը 6րդ գունդը հազիւ բարեհաճեցաւ դիրքերը եզել եւ Թնդանօթներ մէջտեղ բերել:

Մեր գումարտակը գրեթէ քայքայուած էր, օրական քանի մը փախստականներ կ'ունենայինք, մնացածները լքուած, յուսահատ վիճակ մը ունէին, հանգստանալու պէտքը խիստ զգալի էր: Դիլիջանէն նոր զօրամաս մը եկաւ եւ փոխարինեց մեզ: Մենք քաշուեցանք Միխայէլովկա, բայց հոն ալ հանգիստ չմնացինք: Մալականները Թուրքերու պզտիկ յաջողութենէն քաջալերուած, որոշ դժգոհութիւններ սկսան ցոյց տալ, այդ պատճառաւ մենք ստիպուեցանք գիւղը շրջապատել, Թոյլ չտուինք որ Մալականները գիւղէն դուրս ելլեն եւ յարաբերութիւն հաստատեն Թուրքերուն հետ:

Տասը օր հազիւ մնացինք Միխայէլովկա: Երկար ատեն է որ մեր գունդի կեդրոնէն կտրուած, անցած էինք օտար զօրամասի հրամանին, զօրախումբ մը երբ իր սեփական զօրամասէն կը բաժնուի եւ ուրիշ զօրամասի կ'ենթարկուի, կարծես կ'որբանայ, այդ օտար զօրամասը խորթ աչքով կը նայի անոր: Ճիշդ այդպէս էր 6րդ գունդի հրամանատարական կազմը, իր ռուս գնդապետով: Տեսակ մը խորթ ու ցուրտ վերաբերմունք ունէին մեզի հանդէպ: Այդ վերաբերմունքը անոնք յայտնեցին ամէն պարագաներու մէջ,— դիրքերու բաժանման, կռիւի ժամանակ, պարէնաւորման ատեն: Պատճառը՝ որովհետեւ 6րդ գունդը կէս մը ժեծամասնական հովեր ունէր: Մեր գումարտակին հօս մնալը այլ եւս անհանդուրժելի էր: Հարկ եղածը տեղեկացուցինք Թէ գունդի հրամանատարութեան եւ Թէ կիսաբաժնի հրամանատար զօրավար Սեպուհին:

Օգոստոսի վերջերը մեր քայքայուած գումարտակը Դիլիջանը ձգելով Իգտիր անցաւ: Գունդին հրամանատարը իր նոր վերադարձող գումարտակը քննելու ելաւ:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(25)

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱԳԻՆ ԽՆԴԻՐԸ

Անտիոքէն կը գրեն արաբական թերթերու․—

«Ալեքսանտրէթի սանճագը Թուրքիոյ կցելու ձգտող շարժումը հետզհետէ կը ընդարձակուի Թրքական շրջանակներուն մէջ։ Սանճագին շահերը պաշտպանելու համար սահմանուած մասնաւոր յանձնախումբ մը նշանակելու առաջարկը նըպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ բնակչութեան մէջ, մասնաւորապէս Թուրք երիտասարդութեան կողմէ։ Թուրք շրջանակներ կը յայտնեն թէ Թրքական կառավարութիւնը բացարձակապէս մաս չունի այս շարժման մէջ, որուն նպատակն է շրջանին ճակատագիրը հանրաքուէի մը ենթարկել՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հսկողութեան տակ։

Ենկիւրիէն ստացուած լուրերու համաձայն հանրային կարծիքը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Սուրիոյ անցուդարձերուն։

Հեղինակաւոր շրջանակներ կը հերքեն այն տարաձայնութիւնը թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը Ալէքսանտրէթի սանճագին Թուրքիոյ կցման խնդիրը պիտի յարուցանէ անմիջապէս որ Ֆրանքօ-սուրիական համաձայնագիրը ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան։

Նոյն շրջանակները կը յայտարարեն նաեւ թէ Թուրքիա չպիտի հակառակի, եթէ շրջանին բնակչութեան մեծամասնութիւնը սկզբունքով համաձայն ըլլայ հանրաքուէին։

Էնկիւրիէն ստացուած ուրիշ լուրերու համաձայն Թուրք պետական անձնաւորութիւններ յայտարարած են Սուրիացի վարիչներու թէ «Թուրքիա մտադիր չէ միջամտելու Սուրիոյ ներքին խնդիրներուն եւ թէ սանճագին մէջ ծաւալող Թրքասիրական շարժումը գործն է տեղական Թուրք կազմակերպութիւններու, որոնք որ եւ է աջակցութիւն չեն ստանար, ուղղակի թէ անուղղակի, Թրքական կառավարութենէն»։

Ընդհանուր գործադուլ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արաբներու ընդհ. գործադուլը կը շարունակուի ամբողջ Պաղեստինի մէջ։ Պահակախումբեր կը պտտին քաղաքներու մէջ, ինքնաշարժներով։ Երուսաղէմի փողոցները ամայացած են, երթեւեկը չափազանց նուազած, խանութները փակուած։

Հրէական գործակալութեան տնօրէնը լսած ըլլալով թէ աւելի պիտի սաստկանայ գործադուլը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ․— Ընդհ. գործադուլը անպատեհ է եւ չի կրնար ծառայել արաբական շահերուն։ Երկրին տնտեսական կացութիւնը, որ խանգարուած էր Իտալօ-Եթովպական պատերազմին հետեւանքով, սկսած է շտկուիլ, իսկ այս գործադուլը չի կրնար ընդունելութիւն գտնել նոյն իսկ Արաբ վաճառականներուն կողմէ. Մնաց որ, Պաղեստինի ժողովուրդը այլազան է, եւ Հրեաները մեծամասնութիւն կը կազմեն քաղաքներու մէջ։ Գործադուլը կրնայ յաջողիլ գիւղական շրջաններու մէջ, եւ վնասակար է ամէն կերպով։ Քաղաքներու մէջ Արաբները փակելով իրենց խանութները, պատճառ պիտի ըլլան որ իրենց յաճախորդները Հրեայ մրցակիցներու դիմեն։ Միւս կողմէ անգլիական կառավարութիւնը յայտարարած է թէ տեղի չպիտի տայ որ եւ է բռնութեան առջեւ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՀԻՄԸ դրուեցաւ Փոնթինեան ճահիճներուն մէջ (Իտալիա), նախաձեռնութեամբ Մուսոլինիի, որ անձամբ բացաւ չորս խոր ակօսներ, իբրեւ սահմանը նոր քաղաքին գլխաւոր հրապարակին։ Քաղաքը պիտի կոչուի Ապրիլիա եւ պիտի վերջանայ 1937 Հոկտեմբեր 29ին։ Այս առթիւ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ «Առաջնորդը»։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ փոխ-վարչապետը, իշխան Շթարէմպէրկ, յայտարարեց թէ անխնայ պիտի աւլէ նացիները (հիթլէրական)։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս յայտարարութեան, որովհետեւ ճիշդ այս միջոցին լուրեր կը շրջին թէ նացիները նոր փորձ մը պիտի կատարեն, Աւստրիոյ կառավարութիւնը տապալելու համար։ Իշխան Շթարէմպէրկ սերտ կապեր ունի Մուսոլինիի հետ։

ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ եւ տասը հոգի վիրաւորուեցան, իբրեւ հետեւանք նոր խռովութեանց։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ, Ֆրանսացի օդաչու Անդրէ Մայիյէ, շաբաթ օր անհետացաւ իր սաւառնակին հետ, թռչելով Վիլ-յաքուպլէի կայանէն։ Կը կարծուի թէ Եթովպիա գացած է։ Ոստիկանութիւնը հետազօտ ուղղեց ամէն կողմ, որպէսզի ձերբակալէն փախստական օդանաւորդը։ Սաւառնակը գնուած էր Ամերիկայի մէջ, 15.000 տոլարի, Նէկիւսին համար։

ՃԱՊՈՆԻՈՅ կառավարութիւնը մեծագումար վարկ մը քուէարկեց, զօրացնելու համար երկրին պաշտպանողական միջոցները։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մերձեցումը, որ ամրապնդուեցաւ լեհ. վարչապետին այցելութեամբ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Հունգարական թերթերը կը շեշտեն այցելութեան արժէքը, բացատրելով թէ անոր շնորհիւ Հունգարիա եւ Լեհաստան պիտի կրնան ապահովել իրենց իրաւունքները։ Կ'ըսուի թէ քաղաքական ծրագիրներ մշակուած են ի վնաս Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ, մանաւանդ որ կը շեշտուի թէ Լեհաստան ալ շահեր ունի Դանուբի վրայ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ճափոնական դեսպանը հացկերոյթ մը տուաւ, ի պատիւ զինուորական կցորդին։ Ներկայ էր նաեւ մարաջախտ Վորոշիլով, Խ․ Միութեան զինուորական գործավարը, որ իր բաժակաճառին մէջ շեշտեց թէ կարելի է խաղաղութեամբ լուծել երկու երկիրներուն միջեւ ծագած վէճերը, եթէ վերջ տրուի անպատասխանատու տարրերու գործունէութեան։

Հ. Յ. Դ.

ԳՐԻՒՄԷԼԻ (Պելճիքա) Նէմիւթ խումբի ժողովը, Ապրիլ 30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին

Մայիս 3, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Է. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

5 Rue de l'Eglise

Կը խօսին՝ Տիկ. ԲԻԳԻՐԹՃԵԱՆ եւ Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ցոմի վաճագնեան նուագախումբ։ Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները.

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Թատերական Ներկայացում

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ—Դուման ենթակոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ «Անդրանիկ» թատերախումբի

Կը ներկայացուի ՍԱՄՍՈՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

3 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ

Տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

Թատերական Ներկայացում

Կ. Խաչի Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր դպրոցին

3 Մայիս. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Սէրքըլ կաթոլիկի սրահին մէջ

Կը ներկայացուի ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Մուտք՝ 3 եւ 1 ֆրանք։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կը տօնուի Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 9ին

իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Ռուսական Քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան ընտանեկան մեծ պարահանդէսին որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 16ին. շաբաթ երեկոյ. Քոլիզէի շքեղ սրահին մէջ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Գուլվար Թոմոջ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Թովմաս Քեօսայեանի եւ իր պարագաներուն, իր որդւոյն փոքրիկ ՄԻՆԱՍԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23ին, 6 տարեկան ծաղիկ հասակին։

Հ. Կ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ միութեան վարչութիւնը ներկայիս կը ծրագրէ իր անդամները եւ նախ կին ռազմիկները փութով գիմել 103 Avenue Jean-Jaurés անձամբ կամ նամակով, ստանալու համար միութեան կողմէ պատրաստուած հարցարանները. Ֆրանսական Carte de Combattant ունենալու համար։

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ, ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԳՆԵԼ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ

Հեղինակ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ Թարգմ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

2 հատոր մեծադիր, 466 եւ 489 էջ, հեղինակին նկարով

Գին՝ երկու հատորի 70 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

Հեռաձայն Danton 88-65, Chèque Postal 1278.35

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ — ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ — ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՑԱՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ՁՕՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՑԱՏՈՒԹԵՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ" ի Ժ Գ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ․—

ՌՈՍՏՈՄ․— Հայ-Վրացական փոխյարաբերութիւնները. ԱՐՏԱՇԷՍ ԲԵՂԵԱՆ․— Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ․— Բազմատ վարդ Գէորգ-Թաւաքալեան։ ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ․— Լեւոն Թագէոսեան. Գաղա... ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ․— Արհաւիրքի Օրեր։ ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Համա... խարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը. ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ․— Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը։ ԱՆՑԵԱԼԻ․— Ակադ. Ալեքսանդր Թամանեան կեանք եւ Մշակոյթ։ Գիրք եւ Մամուլ։ Գրախօսական. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ․— Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք. համաձայն բնակած երկրի թղթադրամական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.

Հասցէ․— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԵՌՆՔ ԱՇԽԱՐՀ

Ամսագրին Դ. (Ապրիլ) թիւը ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։ Բաժանորդագրուեցէք ֆրանսահայ այս գրական ամսագրին, որուն տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30 ֆրանք, արտասահմանի համար 40 ֆրանք։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris 9e

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝ V. R. TACVORIAN, 23 Rue Paul Bert, Asnières (Seine). Chèque Postaux 1647.93 Paris,

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՂԱՇՐՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

Յաջորդ օրը բժիշկին քով տարի ինծի ծանօթ Ֆրանսացի փրոֆէսօր մը, որ թոքախտի մասնագէտ է։ Երկար քննումներէ վերջ, փրոֆէսօրը բժիշկին բացատրեց իր վիճակը, մտիկ ըրաւ դրան։

— Գիտէ՞ք որ դուք պէտք ունիք երեք ամսուան բուժարանի կեանքի մը։

— Գիտեմ։ Բայց, անկարելի է.

Փրոֆէսօրը ժպտեցաւ մեղմօրէն, նայեցաւ անոր, յետոյ՝ ինծի, հրաժեշտ առաւ եւ գնաց։

Յաջորդ օրը բժիշկը մեկնեցաւ Ռուսիա։

×

Ատեն ատեն կը գրէր ինծի։ Կը յանձնարարէր նոր գիրքեր կամ պարբերականներ։ Չորս տարի վերջ կրկին եկաւ Փարիզ։ Պարզ էր որ աւելի առողջ էր, ու ինքզինքը աւելի առոյգ կը զգար։ Կը մասնակցէր համագումարի մը, որ գինքը շատ կը հետաքրքրէր։ Այդ պատճառաւ ալ խօսակցելու շատ միջոց չունէր։ Այսուհանդերձ, յաջողեցաւ ինծի պատմել թէ «իր ճակտին վրայ» գործերը շատ առաջ կը յառաջանան, «փոփոխման» նշաններ երեւան կուգան, ու թէեւ դեղերը, բառ առաջնոյն, պէտք է տնտական միջոցներով պատրաստեն, բայց եւ այնպէս բարելաւում մը կայ։

Վերջին անգամ զինքը տեսայ 1932ին։ Ան կրկին նիհարցած էր, դեղնած ու ծերացած։ Բայց աչքերը կը փայլէին նոյն երիտասարդական բոցով։

— Այս անգամ ձեր քով եկայ մեռնելու համար, ըսաւ ան։

Ու երկուքս ալ խնդացինք։

— Ոչ, իրաւ կ'ըսեմ, կատակեց ան։

Ու յետոյ աւելցուց, ըսել վերջ թէ կ'ուզէ փրոֆէսօրին դիմել.

— Դուք կը կարծէք թէ ես բոլորովին պուրժուա դարձած եմ եւ եկած եմ դարմանուելու համար։ Ոչ։ Չափով ճիշդ է ատիկա։ Կրնայի եւ Մոսկուա երթալ։ Մենք նոր վերջացուցինք ժողովրդական ճակատի հնգամեակը։ Հիմա մեր երկրին մէջ ամէն ինչ ռէլսի վրայ (շոգեկառքի գիծ) դրուած է։ Շատ ու շատ բաներու պակասունինք։ Բայց ամէն ինչ ռէլսի վրայ է, ու շատ գնկառքը դրեթէ չոգիի վրայ։ Մօտ ատենէն իրապէս պիտի յառաջանայ...

Բժիշկը պահ մը մտածեց, յետոյ ըսաւ.

— Լսեցէք, մենք այլեւս երբեք իրար պիտի չտեսնենք։ Ես կը ճանչնամ իմ մարմնային ժեքենան։ Ալ ոչ մէկ բան կ'օգնէ անոր։ Վերջին տեսակցութիւնն է ատիկա... բայց, ես կ'ուզէի ձեզի ըսել թէ Ռուսիա դուրս ելած է յեղաշրջուած փողոցէն։ Ան ելաւ այդ փողոցէն՝ այնպէս ինչպէս մտեր էր հոն՝ առանց շատ կախում ունենալու բոլշեւիկներէն եւ անոնց նմաններէն։ Ծրագիրներն ու նշանախօսքերը այնքան քիչ օգնեցին յեղափոխութեան պայթումին, որքան անոր ամձնումին։ Բայց, ժողովուրդը, մեր ռուս ժողովուրդը, շատ աժուր եւ առողջ դուրս եկաւ։ Պիտի տեսնէք, դեռ շատ քիչ ատեն վերջ ոչ թէ բոլշեւիկները գինքը պիտի տանին իրենց ետեւէն, այլ ան՝ զանոնք պիտի տանի իր ետեւէն։ Սախիա արդէն իսկ կատարուած է մեր կեանքի շատ մը մարզերուն մէջ..

Բոլշեւիկները, սակայն, իրենք ալ կը հասկնան այս պարագան։ Ձեզ կը վստահեցնեմ թէ նախկին Ռուսիոյ մէջ երբեք այնպէս ականջ տրուած չէ թէ ին. կը ցանկայ եւ ինչ չի ցանկար ժողովուրդը, ինչպէս այժմ։ Անշուշտ, հիմա ալ դեռ կան «յեղափոխական» ճարպիկութիւններ, բայց անոնք դանդաղ, այլ ապահով կերպով կը կորսնցնեն իրենց սրութիւնը եւ ուժը, եւ տեղի կուտան «վայրկեանին յարմարուելու»։

Տեսնէիք թէ ինչ է եղած իմ շրջանս ինչ գեղեցկութիւն ... Ամէն ինչ առաջնակարգ է, բացի դեղերէն... Ես հիմա ունիմ հինգ բժիշկներ, երիտասարդ ու անփորձ, բայց մեծ եռանդով։ Ունիմ վկայեալ (ես ինքս քննած եմ զանոնք) օգնականներ եւ քոյրեր։ Ոչ, այժմ ես կրնամ խօսիլ ձեր փրոֆէսօրին հետ եւ մեկնիլ ad patres։ Հիմա այլեւս ոչ մէկ բանէ կը վախնամ...

×

Երկու շաբաթ յետոյ ինձ հաղորդուեցաւ թէ բժիշկը մեռած է։

Բժիշկին լուսաւոր յիշատակէն — որ կ'ապրէր հայրենիքի սիրով,— իմ յիշողութեանս կը հակի երիտասարդ աղջկան մը, որ Փարիզ էր եկած քանի մը ամսուան համար, որպէսզի հոս աւարտէ գրական գործ մը, զոր սկսած էր Մոսկուայի մէջ։ Սորպոնի նըպաստներուն եւ մատենադարանին մէջ ան կ'ընկերանայ աղջկանս եւ գըրեթէ ամէն օր կուգար մեզի։

Հարկ է նախապէս յիշել պարագայ մը, այս աղջիկը բացառապէս առանձնաշնորհեալ վիճակ մը ունէր․— ծնած էր հարուստ ընտանիքի մը մէջ, այնպէս որ իր գոյութեան առաջին տարիներէն ճաշակած էր մշակութային կեանքի այն բացառիկ մթնոլորտը, զոր համեմատաբար քիչեր կը ճնչեն։ Յեղափոխութեան շրջանին ան տասը տարեկան էր, այսինքն՝ կեանքի խայն շրջանին մէջ, երբ որոշ սովորութիւններ, բարքեր եւ ճաշակներ այլեւս կը յառկորաշուին, բայց մտածումներն ու զգացումները հազիւ կը սկսին ձեւաւորուիլ։

Յեղափոխութեան առաջին տարիներուն, իր ծնողքը կը կորսնցնեն ամէն ինչ, բայց ոչ՝ կարելիութիւնը համեմատաբար լայն ապրելու։ Հայրը կը ծառայէ «հաստատութեան» մը մէջ, կը ստանայ լաւ վճարում, Մայրը կը վարէ անկելանոց մը, ինչ որ առիթն հնարաւորութիւն կուտայ յորէն շարունակելու ուսումը՝ ֆրանսերէնի, անգլերէնի եւ ճեմարանի դասընթացներու յատուկ նիւթերուն։ Ան, տասնեւութ տարեկանին կ'արձանագրուի Մոսկուայի համալսարանը, կը նուիրուի հանրային գործերու կրթական բարձր հաստատութեանց մէջ, եւ, ի վերջոյ, ախորժակով կ'աշխատի Ֆրանսական գրականութեան, բայց մասնաւորապէս Անաթոլ Ֆրանսի վրայ. Ցերեկ տարի յետոյ, մեծ ճիգերու գնով կը ստանայ «Փարիզի մէջ յանձնարարութիւն մը՝ 8 ամսուան համար», որպէսզի հոն աւարտէ Անաթոլ Ֆրանսի մասին սկսած գործը.

Որքան մօտէն կը ճանչնայի Աննան (ըսենք թէ այդ էր իր անունը), այնքան պարզ կը դառնար ինծի թէ ան՝ ոչ միայն ռուսական, այլ եւ եւրոպական տեսակէտէ խառնուածքով մըն էր՝ բացառապէս օժտուած ինչ որ կարեւոր է, ինք կ'օգտուէր այդ շնորհքէն ամենանպատակայարմար ձեւով։

(Շար.)

(4)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.186

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԾՐԹԵՐԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	250 »	130 ֆրանք	—
[illegible]	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 29 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3101

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկրորդ Խօսք

ԱՊՐԻԼ 26Ի ՔՈՒԷՆԵՐՈՒՆ ԻՄԱՍՏԸ

Ոչ միայն Ֆրանսական, այլեւ հարեւան երկիրներու հանրային կարծիքը անհամբերութեամբ կը սպասէ մայիս 3ի համեմատական ընտրութեանց, որոնք վերջնապէս պիտի պարզեն կացութիւնը։

Արդարեւ, խառնակ տպաւորութիւն մը գործեց կիրակի օրուան քուէարկութեան արդիւնքը, եւ մտահոգութեան մատնուած են մանաւանդ քաղքենի հոսանքները, որոնք տարբեր բան կը սպասէին։

Ինչպէս կը հաստատեն պաշտօնական տեղեկութիւնները, Ապրիլ 26ի ընտրութեանց մէջ գերակշռութիւն շահած են ձախերու եւ մանաւանդ ծայրագոյն թեւերը։ Իսկ առանձնապէս ուշագրաւ է համայնավարներու յաջողութիւնը, թէ քուէներու աճումով եւ թէ երեսփոխանական առաջին արդիւնք։

Օրուան լուրերը կը հաստատեն թէ կրկնապատկուեր է համայնավարներու շահած քուէն, հասնելով 1,500,000ի, մինչդեռ հազիւ 790,000 կը հաշուէին 1932ին։ Յաջողութիւնը ուշագրաւ է մանաւանդ Փարիզի մէջ, ուր համայնավարները շահած են 115,000 քուէ, 1932ի 80,000ին դէմ։ Իսկ արուարձաններուն մէջ իրենց շահն եղած է 228,000 քուէ, փոխան 100,000ի (1932)։

Իրենց օրկանները նոյնքան ուշագրաւ յաջողութիւններ կ'արձանագրեն նաեւ Մարսէյլի, Լիոնի եւ հիւսիսային շրջաններուն մէջ։ Իսկ արդէն յայտ բացած են առաջատարները, յառաջիկայ կիրակի օրուան համար, նպաստաւոր դիրքի մէջ գտնելով 60—70 թեկնածուներ։

Մասնագէտներ կը կարծեն թէ, համայնավարները կրնան առնուազն 50 երեսփոխան ապահովել նոր երեսփ. ժողովին մէջ, փոխան 10—11ի, զոր շահած էին 1932ին։ (Կիրակի օր արդէն ընտրուած են 9 հոգի)։

Անշուշտ այս յաջողութիւնը կ'ունենայ ժողովրդական ճակատին, որ կը գործէ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր։ (Արմատական, ընկերվարական, համայնավար եւ ուրիշ անջատ խմբակներ)։

Աջակողմեան մամուլը խոստովանելով հանդերձ համայնավարներուն յաջողութիւնը, գիտել կուտայ թէ շահը եղած է ոչ թէ ի վնաս իրենց (Ազգային ճակատ), այլ ի վնաս ժողովրդական ճակատի երկու զօրաւոր թեւերուն, արմատական եւ ընկերվարական։

Ինչպէս ալ մեկնեն, իրականութիւն է որ ամենագոյն պատկեր մը կը ներկայացնեն այդ երկու հոսանքները, իբրեւ ընտրական յաղթանակ։

Այսպէս, 1932ի առաջին քուէարկութեան ատեն արմատական ընկերվարականները շահած էին 63 աթոռ, իսկ այս անգամ՝ 25։ (Շահ՝ 2, կորուստ՝ 7)։ Ընկերվարականներն ալ 40ի փոխարէն շահած են միայն 23 աթոռ։ (Շահ՝ 2, կորուստ՝ 6)։

Ուրիշ յատկանշական իրողութիւն մը.— երկու կուսակցութիւններն ալ չեն յաջողած մէկ անգամէն ընտրել շատ-շատերը իրենց ականաւոր կամ գործօն թեկնածուներէն։

Այս պարագաներուն մէջ, զարմանալի չէ որ նոյնիսկ արտասահմանէն անհամբերութեամբ կը սպասեն մայիս 3ի ընտրութեանց, անոնց արդիւնքին հետ կապելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան ընթացքը։

Համեմատական ընտրութեանց արդիւնքը հետաքրքրութիւն կը պատճառէ նաեւ անոր համար որ, ժողովրդական ճակատին միսն ալ փորձութեան պիտի ենթարկուի։

Ճակատին երեք թեւերը հարկադրուած են զիջումներ կատարել փոխադարձաբար, որպէսզի ճեղք մը չբացուի եւ «փաշական» թեկնածուներ չպարզին, օգտուելով իրենց մրցակցութենէն։

Ուրեմն, ո՛ւր որ համայնավար թեկնածուն աւելի յոյս կը ներշնչէ յաջողելու, արմատականն ու ընկերվարականը պարտաւոր են անոր վրայ կեդրոնացնել իրենց քուէն։ Եւ փոխադարձաբար, համաձայն ընտրական շրջանակին եւ ընտրելի թեկնածուին վայելած վարկին։

Այս կացութենէն կը հետեւի թէ իւրաքանչիւրին շահն ու կորուստը պիտի բաժնուի երեք հոսանքներուն միջեւ։ Իսկ ամէնէն կարեւոր պարագան,— Արմատականները որոնք մինչեւ հիմա կը տիրապետէին խորհրդարանին մէջ, այս անգամ պիտի վերադառնան թեւաբեկ, եթէ ոչ կոտորակուած։

Այսպէս կամ այնպէս, քաղքենի թերթերը լուրջ մտահոգութեան մատնուած են եւ ծայրայեղ տարրերու յաջողութեան պատասխանատու կը հռչակեն արմատականները, յատկապէս մատնանշելով Էռիօն, Տալատիէն եւ միւսները։

Միւս կողմէ, կը թուի թէ նոր երեսփ. ժողովն ալ պիտի դառնայ քառակուսի անիւ մը, քանի որ երկու ճակատները պիտի հաւասարակշռեն իրար, եւ մեծամասնութիւնը պիտի դառնայ միջակներուն։ Մանաւանդ որ, առ նուազն 40 արմատականներ միշտ կը ջանան պահել իրենց անկախութիւնը, շատ մը հարցերու մէջ։

Այս պարագաներուն տակ, ձախակողմեան ճակատը չի կրնար շատ մեծ փոփոխութիւններ կատարել ներքին քաղաքականութեան մէջ։ Ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, անոր ամէնէն կարեւոր դերը պիտի ըլլայ աւելի ամուր կառչիլ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Իտալեւեթովպական պատերազմը եւ Հռենոսի խնդիրը խախտեցին Ֆրանսայի քաղքենի տարրերուն վստահութիւնը՝ Ժընեւի հանդէպ, որ երկու չափ եւ երկու կշիռ գործածեց։ Ձախերը աւելի հաստատօրէն կապուած են հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Ձախերը կը յուսան նոր յաղթանակներ շահիլ յառաջիկայ կիրակի

Պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, կիրակի օրուան քուէարկութեանց մէջ ընտրուած են 183 երեսփոխաններ, իսկ համեմատականի մնացած՝ 433 հոգի։ Նախորդ ընտրութեան ատեն (1932) առաջին քուէարկութեամբ ընտրուած էին 248 հոգի։ Ընտրութեանց մէջ զգալի յաջողութիւն շահած են ծայրագոյն ձախերն ու ազգայնականները։ Համայնավարները ընտրած են 9 երեսփոխան, (1932ին՝ 4) արմատական ընկերվարականները՝ 25 (1932ին՝ 63), ընկերվարականները՝ 23 (1932ին՝ 40), անջատուած համայնավարները՝ 1, անջատուած ընկերվարականները՝ 5 (1932ին՝ 9)։ Ազգային ճակատէն հանրապետականները ընտրած են 51 (1932ին՝ 44), ժողովրդական ռամկավարները՝ 12, ձախակողմեան հանրապետականները՝ 28 (50), անկախ արմատականները՝ 13 (25).

Համեմատական ընտրութեանց առթիւ ձախակողմեան հոսանքները կը յուսան յաջողցնել 73 համայնավար, 100 արմատական, 140 ընկերվարական եւ 24 զանազան հոսանքներու պատկանող թեկնածուներ. Այս ընտրութեան առթիւ, շատ ծանր փորձի մը պիտի ենթարկուի ժողովրդական ճակատը (ձախ), որովհետեւ մէկը միւսին քուէ պէտք է տայ, այլապէս պիտի ընտրուին աջակողմեան թեկնածուներ։

Ձախակողմեան կուսակցութիւնները առերզական կոչեր կ'ուղղեն իրենց հետեւորդներուն, որպէսզի չխախտեն գոյացած համաձայնութիւնը եւ չցրուեն քուէները։ «Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, կարգապահութեան կոչ մը ուղղած էր երէկ, Մարսէլ Քաշէնի ստորագրութեամբ։

Ընտրութեանց արդիւնքը ծանր տպաւորութիւն գործեց սակարանին վրայ եւ դրամատիրական-ելեւմտական շրջանակները իրարանցումի մատնուեցան։ Արժեթուղթերն ալ մեծապէս ազդուեցան։ Թերթերը կը գրեն թէ հարիւրաւոր միլիոն ֆրանքի ոսկի քաշուած է Պանք տը Ֆրանսէն, ինչպէս եւ մեծագումար աւանդներ՝ դրամատուններէն։

Աջակողմեան թերթերը մասնաւորապէս ուշադրութիւն կը հրաւիրեն ձախերու յաջողութեան վրայ։ Արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն, որ ընտրուած է, կոչ մը ուղղեց արմատականներուն, որպէսզի իրենց քուէները տան չափաւորներուն։ Այս առթիւ կը յիշէ — «Անուրանալի է որ կիրակի օրուան ընտրութիւնները համայնավարական զօրաւոր յառաջդիմութիւն մը կը ցուցնեն։ Եթէ համայնավարական շահերը ազգաբարութիւն մը կը կազմեն, կրնանք երկրորդ ընտրութեան մէջ ապահովել յաջողութիւնը այն տարրերուն որոնք աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը գտնեն չափաւոր կուսակցութեանց համախմբումը»։

Իրազեկներու կարծիքով, արմատականները, որոնք տարիներէ ի վեր մեծամասնութիւն կը կազմէին երեսփ. ժողովին մէջ, այս անգամ հազիւ 120 երեսփոխան կրնան ունենալ, փոխան 160ի, իսկ ընկերվարականները՝ 110, փոխան 130ի։

Պարտուած կամ համեմատականի մնացած թեկնածուներուն մէջ կը գտնուին շատ մը ականաւոր դէմքեր, ինչպէս գրած էինք երէկ։ Էռիօյի համար կ'ըսուի թէ ետ պիտի առնէ իր թեկնածութիւնը։ Համեմատականի մնացածներուն մէջ կը գտնուի նաեւ մեր բարեկամը, Պ. Մութէ, եւ աշխատանքի նախարարը, Պ. Ֆրոսար։ Ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչ Պ. Քիապ, որ իր թեկնածութիւնը դրած էր Քորսիքայի մէջ, բուռն ընդդիմութեան հանդիպեցաւ եւ արդիւնքը կասկածելի կը համարուի։ Վերջին պահուն կը հաստատեն թէ 8 ձայնի մեծամասնութիւն մը շահած է, բայց իր ընտրութիւնը չէ վաւերացուած.

ԴԷՊԻ ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱ
300 ԶՐԱՀԱՊԱՏ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐՈՎ

Միայն 70 մղոն մնացած է

Մարաջախտ Պատոլյիօ ապրիլ 27ին սկսաւ յառաջ խաղալ դէպի Եթովպիոյ մայրաքաղաքը, 300 զրահապատ ինքնաշարժներով որոնց մէջ տեղաւորուած են հատընտիր զինուորներ։ Միեւնոյն ատեն հարաւային ճակատէն կը յառաջանայ Զօր. Կրացիանի, որ կատաղի ճակատամարտ մը բռնած է Սասապանէհի դիրքին առջեւ,— Հապէշներու «Հինտէնպուրկեան գիծը»։ Վերջին լուրերու համաձայն, այս դիրքին մէջ յուսահատական պայքար մը կը մղէ Վէհիպ փաշա, Զօր. Նասիպուի հետ։

Հիւսիսային ճակատին վրայ, իտալական բանակին յառաջապահները կը կազմեն հետեւակազունդն ու մեքենայարժ ուժը։ Միեւնոյն ատեն ճարտարագէտները կը նորոգեն վերջերս քանդուած ճամբաները։ Այս անգամ Ատտիս Ապէպայի մէջ նետուած յայտարարութիւնները կը կրեն մարաջախտ Պատոլյիոյի ստորագրութիւնը։

Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Սասապանէհի դիրքը պաշարուած է երեք կողմէն եւ թէ կռիւները այնքան կատաղի են որ, ընկեցիկ կազմուած իտալական գունդին 40 առ հարիւրը կոտորուած է։ Պատերազմին սկիզբէն ի վեր առաջին անգամ է որ Հապէշները այսքան կատաղօրէն կը կռուին։ Իտալացիները կը գործածեն հրասայլեր, զրահապատ կառքեր, բոցարձակ գործիքներ եւ ուրիշ ահարկու զէնքեր։ Եթէ Սասապանէհ իյնայ, Իտալացիները խորտակած պիտի ըլլան Հապէշներու գլխաւոր միջնաբերդը եւ ճամբան պիտի բացուի իտալական հիւսիսային եւ հարաւային բանակներու միացման համար։

Առաջարկ պատժամիջոցներու սաստկացման

Ազգերու Դաշնակցութեան բրիտանական ընկերակցութիւնը իր վերջին ժողովին մէջ որոշեր է կառավարութեան ներկայացնել հետեւեալ առաջարկները, վերջացնելու համար իտալեւեթովպական պատերազմը։

1.— Անմիջական գործադրել քարիւղի արգելման որոշումը։

2.— Իտալական չոգենաւերու առջեւ փակել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց բոլոր նաւահանգիստները։

3.— Եթէ այս միջոցները բաւական չեն պատերազմին վերջ տալու համար, փակել Սուէզի ջրանցքը։

Ընկերակցութիւնը արտաքին նախարարին պիտի ներկայացնէ յառաջիկայ շաբթու, յանձնելու համար այս առաջարկները։

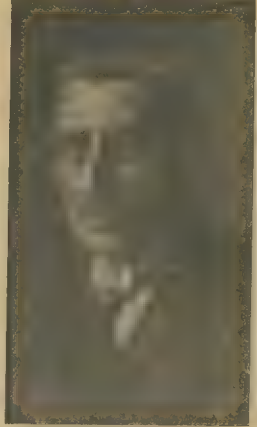

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ Պ. ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆՆԵԱՆ

Ազգ. երեսփոխան Պոլսոյ եւ «արեւելեան խոյրիկը», որ մեռաւ ապրիլ 14ին, Փարիզի մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

... ՁԱՅՆ ՄԸ ՓՆՏՌԵՆ

Կիրակի օր նուագահանդէսի մը գացեր էի։ Փնտռած՝ խմբերգ երիտասարդ մը, հայկական «Միփանէ»։

— Եղբայր, մեր աղջիկները կ'առնեն կը տանին, ձայները կը պակսին, կը զանգատէր երգչախումբին վարիչը։ Այս առաջինը չէ եւ ուրիշներ ալ կարգի կը սպասեն, իբրեւ խարանցու։

— Գոհ չէ՞ք որ տուն-տեղ կ'ըլլան իրարմով, փոխանակ օտարի հետ ամուսնանալու։ Ցայտնօրէն այլասերման դէմ։

— Այո, բայց մենք ալ նոյն պայքարն է որ կը մղենք, երգչախումբ կազմելով եւ հայկական ոգին արծարծելով։

— Իսկ մեր ձայնե՞րը։ Հազիւ կը վարժուին, կը մշակուին, թեկնածու մը կը ներկայանայ, կ'առնէ կը տանի։ Գիտէ՞ք որքան դժուար է նոր անդամներ գտնել, այս համայնակուլ քաղաքին մէջ...

Մինչեւ հիմա շատ էինք լսեր ծանօթ խղճանք մը,— «Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ»։

Ուրի՞շ նախասէր մըն է այս.— «Երգելով մեռնիլ»։

Այժմ կարգը եկած է երգելով ամուսնանելու։

Նպատակը նոյնն է.— ինքնապաշտպանութիւն։ Մէկը՝ կռուելով, միւսը՝ հայկական առողջ բոյներ կազմելով։

—Իսկ ձայնե՞րը որ կը պակսին։

— Կը ճարուին, կը ճարուին. Կը բաւէ որ ոգին արծարծուի ե՛ւ երգով, ե՛ւ բնտանիքով։

Անոնք որ երգելով ճանչցան իրար ու սիրեցին, անշուշտ պատրաստին եւ ցեղային նախանձախնդրութեամբ սէրն ալ պիտի տարածեն շրջանակէ շրջանակ։

Ինչո՞ւ ծածկել, սեւ սեւ աչքերու կրակն ալ պաշտպանութեամբ կը կատրի այս լոյսերուն պզտիկներուն վրայ։ Ուստի աչքեր, պէտպիտում երաժշտութիւններ, ակնախտիղ փորձութիւններ ինքնապաշտպանութիւն կը պահանջեն նաեւ այս ճակատին վրայ։

Իսկ երգը նոյնքան անդիմադրելի ուժ մըն է, որքան Արեւելեան աչքերը, որ պատրէկ կը կարդան, հակառակ բոլոր փորձութեանց։

X

Ձայն մըն ալ Հարաւ. Ամերիկայէն, ի խնդիր ձայնի, այսինքն երգի.

— «Մոնթէվիտէոյի հայ գաղութը, որ կը բաղկանայ մօտ 4000 հոգիէ, ունի եկեղեցի եւ դպրոցներ, որոնք կը վարէ միութիւնը, կազմած է «ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ», հայ երգը եւ հայ մշակոյթը թէ գաղութին եւ թէ մանաւանդ տեղացիներուն ծանօթացնելու առաջադրութեամբ, սակայն չունի երաժիշտ-վարիչ։ Թէ Միութեանս եւ թէ «Կոմիտաս երգչախումբ»ի բուռն ցանկութիւնն է Մոնթէվիտէոյի մէջ ունենալ հայ կարող երաժիշտ մը, որ վարէ «Կոմիտաս երգչախումբ»ը, պատրաստէ եկեղեցական երգչախումբ, դասաւանդէ դպրոցներուն մէջ եւ նաեւ տեղեակ ըլլայ գործիական երաժշտութեան»։

Ու կը խնդրեն որ «Յառաջ»ը իրենց համար գտնէ «ծանօթ հայ երիտասարդ երաժիշտ մը»։

Բարեհաճեցէք օգնել խմբագրութեան, որպէսզի հայկական երգը իր չարխափան հմայքը տարածէ նաեւ Ուրուկուէյի մէջ։

ՎԱՀԷ

Թռուցիկներ կ'ողողեն Ատտիս-Ապէպան

Իտալական օդանաւ մը ապրիլ 27ին երկար ատեն սաւառնեցաւ Եթովպիոյ մայրաքաղաքին վրայ։ Այնքան ցածէն կը թռչէր որ կարելի էր տեսնել հետազօտիչին դէմքը եւ օդանաւին թիւը։ Պահ մը վախցուեցաւ թէ ցաւկը պիտի դպչի անգլիական եկեղեցիի կատարին. Հետազօտիչը լուսանկարեց անթելի կայանը եւ օդակայանը։ Ռումբ չնետուեցաւ, բայց քաղաքը բառին բուն նշանակութեամբ ողողուեցաւ յայտարարութիւններով որոնք գրուած էին ամհարերէն եւ կ'ըսէին.

— «Հապէշներ, իտալական բանակները յաղթական են թէ հիւսիսի եւ թէ հարաւի մէջ եւ արագօրէն կը յառաջանան Կոնտարէն, Սաքոթայէն եւ Տէսիէէն։ Շուտով պիտի գրաւուի քանի մը օրէն։ Ձեր սովորական գործերով զբաղեցէք եւ մանաւանդ լաւ կատարեցէք ձեր ցանքերը։ Մենք չարիք չպիտի ընենք ձեզի, պայմանաւ որ չդիմադրէք եւ ճամբաները չքանդէք։ Հակառակ պարագային մենք ենք որ պիտի ոչնչացնենք ձեզ»։

(Շար.-ը երկրորդ Դ. Էջ)

ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱՆՔԸ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

Մարմնամարզը նկատուած է հզօր ազդակ մը առողջ մարմիններ, կարգապահ խումբեր ունենալու եւ հետեւաբար ուժեղ բանակ մը պատրաստելու համար։

Նափոլէոնի դէմ ճակատելու պատրաստուեցաւ Գերմանիան մարզարաններու մէջ, որոնց առաջինը հաստատեց 1811ին Լուդովիկոս Եան Հայլենպուրկի մէջ։ Սլաւներու Սօքօլները դաստիարակեցին երիտասարդութիւնը, պատրաստեցին յաղթական գունդերը, ազատագրութեան հերոսները։ Գօլէճներու պատերազմէն ետք Անգլիա վերակազմեց մարզական խաղերը արքներու մարզական խումբերը։

Ամէն ժողովուրդ կը ջանայ պատրաստել ընդհանրապէս առողջ մարմինի տէր անհատներ եւ մասնաւորաբար ուժեղ նկարագրի տէր անձեր, գիտակից քաղաքացիներ, խրոխտ զինուորներ պատրաստ յօժարակամ կռուելու դրօշի մը համար։

Իտալիա մարմնամարզի ազգային արժէքը կ'անգիտանար երկար ատեն։ 1833ին Օփերման անուն Զուիցերիացի մը Թորինոյի մէջ կը հիմնէր մարմնամարզարան մը։ 1860ին մարմնակրթական միութիւններ կը կազմուին։ 1878ին կրթական նախարար Ֆրանչիսկօ Տէ Սանքթիս դպրոցներու ծրագրին մէջ կը մտցնէ մարմնամարզը, հակառակ չատերու ընդդիմութեան։

Բայց մարզական ձեւերը գերմանական էին, ամէնը զործիքներով կատարուած։ Իտալացի բժիշկ Մոսսօ, Ֆրանսացի Լակրանժ, քննադատեցին մարզանքի գործիքները։ «Կայծիկեններու մարմնամարզ էր ատիկա»։ Իտալական դաստիարակութիւնը, մտաւորական տեսակէտով թեմում մըն էր, մարմնամարզի տեսակէտով չարժումներու կապկային կրկնում էր։

Աթէնքի եւ վերածնութեան պատմութիւնները կը սորվեցնեն որ դաստիարակութիւնը կը հիմնուի անհատին հոգիկան եւ ֆիզիքական ուժերու ներդաշնակ կրթութեամբ, անհատին ուժերը զարգացնելու է հաւաքական պէտքերու, հաւաքական կեանքի պատրաստելու համար։ Հասր լաւագոյն ազդակը նկատուած է մրցումը, անհատական, հաւաքական եւ միջազգային։

Բնախօսութիւնը պիտի ճշդէ իւրաքանչիւր մարզիկի ուժը, հետեւաբար, հանելիքի սահմանը, առանց որուն կը մնացուի անհասը։ Գիտութեան պաշտօնն է մարզարաններէն հեռացնել տկարակազմ կամ ախտաժէտ անձեր, վտարել վտանգաւոր կամ անօգուտ գործիքները։

Վազել, ցատկել, ակրոպատական նիզակ նետել նորէն լաւագոյն մարզանքները կը սեպուին որովհետեւ կը համապատասխանեն մարդկային մարմնի բնական պահանջներուն։ Հաւաքական խաղերը մարզելով մարմինը՝ կը կոփեն նկարագիրը, կը չափաւորեն անհատապաշտութիւնը, որ կրնայ եսասիրութեան փոխուիլ, կուտան կարգապահութեան ոգի եւ նուիրապետութեան յարգանք։

Ուժեղ գործարանաւորութիւն մը ունենալու համար, դժուարին աշխատանքներու տոկացող անհատներ, պողպատէ ղեկերներու տէր անձեր պատրաստելու է, կը մտածէ այժմ պետական մարզը։

Կամք եւ ուշադրութիւն անրաժանելիօրէն կապուած են ջղային դրութեան հետ եւ երբ ջղային կեդրոնները կը սպառին արագօրէն կամ սպառած են, չուտով չէն վերանորոգուիր, ոչ մէկ ճիգ կարելի է ընել, գործունէութեան ամէն շրջանակի մէջ գործին յաջողութիւնը կախում ունի յարատեւութենէն, անխոնջ կորովէն, որոնց հիմն է տոկուն մարմին մը։ Հիւանդկախի մը համար չարունակական ջանքը անկարելիութիւն մըն է, տկար մարմինի մը համար պատիժ մը։

Մտային երկարատեւ աշխատութիւնը կը պատճառէ արեան շրջանի դանդաղութիւն, արիւնի պղղութիւն, ջղայնութիւն, արտի բաբախումներ, ջղային տկարութիւն։ Տքթ. Լակրանժ, որ երկարօրէն բացատրած է մարզանքներու բնախօսական ազդեցութիւնը մարմինին վրայ, կը յանձնարարէ չնչառական մարզանքներ կատարել տալ իրիկունը տղոց արձակուելէն առաջ։ Ասով երակներուն մէջ դանդաղացած անմաքուր արիւնը կը մաքրուի եւ կը նուազեցնէ արտի աշխատանքը, կը վտարուին աւելորդ նիւթերը, որոնց խճողումը կը պատճառէ տարիներ վերջ դէշ չունչ, յոդատապ եւ յօդացաւ.

Շփոթելու չէ մկանական ուժ եւ առողջութիւն։ Առողջ է ան որուն սիրտ, թոքը, ստամոքսը կը գործեն ներդաշնակ եւ կարող է դիմադրել բարեխառնութեանց փոփոխութիւններուն. Ըմբիշներ կան տկար ստամոքով, դրասենեակի անձեր առողջ՝ բայց գնդերային միջակ ուժով։

Մանկութեան եւ պատանեկութեան անդական առողջապահութենէն կախում ունի չափահասի մը առողջութիւնը։ Սննդագանցութեան պատճառով կը հիւծին բջիջները եւ ենթական անկարող կ'ըլլայ մտաւոր ճիգի, խորհրդածութեան, գործերու հետեւանքներուն նախատեսութեան

Դժուարամարսութիւն ունեցող տղան չի կրնար ուշադրութիւնը կեդրոնացնել եւ հետեւաբար պարապմունքներ կատարել եւ յանկրաւի ծոյլ կը նկատուի։ Աչքերու տկարութիւնը կը պատճառէ յոգնութիւն, գլխու ցաւ եւ քուն։ Մօյլ աչակերտը պատժելէ առաջ բժշկական քննութեան ենթարկելու է, կը գրէ բժիշկ մը։ Տէֆարթ բսած էր ժամանակին.— «Միտքը կախում ունի սերտօրէն մարմինին գործարաններու վիճակէն։ Եթէ կարելի է գտնել միջոց մը մարդիկը աւելի իմաստուն եւ աւելի ճարտար դարձնելու՝ կարծեմ թէ բժշկութեան մէջ փնտռելու է զայն։

Մտային չարաչար աշխատութիւնը կը նուազեցնէ արեան կարմիր գնդիկներու թիւը։ Տարրական Տիւմա առնէ 5.970.000 կարմիր գնդիկներ հաշուեց, իրիկունը՝ 5.119.000։ Մորս եւ Տուալեօն չափահասի մը արեան կարմիր գնդիկներուն թիւը մէկ խոր. միլիմ. մէջ կը հաշուեն 5.500 000։ Երբ այս թիւը 4.500.000 իջնէ՝ կը նշանակէ թէ գործարանական տկարութեան ոկիզբն է։

Մանկավարժներ զրաղեցան մարմնամարզով, աւելի դաստիարակչական նպատակներով։ Այժմ պետական անձեր կը հետաքրքրուին օգտականցիր նպատակով,— ունենալ մարզուած զինուորներ։ Մարմնամարզը պարտաւորիչ է բոլոր դպրոցներու մէջ եւ գրեթէ ամէն որ պաշտպանյատկացուած է անոր։ Նախազինուորական կրթութիւնը պետականացած է քանի մը երկիրներու մէջ, ուր կը քաջալերուին նաեւ ամէն տեսակ մարմնակրթանքներ։

Ձեւ պետութեան ներկայացուցիչն առաջարկութեամբ Աղդերու Լիկան զրաղեցաւ մարմնակրթանքով։ Ողիմպիական խաղերը, վերակենդանացած պարոն տը Քուպերթէնի կողմէ 1892ին, նկատուեցան ազգերու համերաշխութեան ազդակ մը եւ պաշտօնական քաջալերանքներ ստացան։ Անցեալին մէջ այդ դերը կատարեց լիովին, բայց այսօր պետապաշտութիւնն աւելի զօրաւոր է միջազգային համերաշխութենէն

Ողիմպիական խաղերու ծագումը կը կորսուի դիցաբանութեան արշալոյսին մէջ։ Պատմականօրէն սկսած է 776ին (Ք. Ա.) եւ ջնջուած է Թէոդոս կայսեր կողմէ 394ին (Ք. Ե.)։ Ուրեմն տեղի ունեցած են 293 ողիմպիականներ, որոնք միշտ կը սկսէին կրօնական արարողութիւններով, որմէ յետոյ կը պանծացնէին արուեստ ու քաղաքական առաքինութիւնները։ Անմահ մտածումներու մայրն Յունաստան կը պատուէր ուժեղ մարմիններն ու թրծուած կամքերը։ Յաղագութեան ծիածանը կը ծածանէր բովանդակ Յունաստանի մէջ, երբ ողիմպիականները կը մերձենային։ Ցունաստան կը խաղաղէր, ինչպէս Արաբիա՝ Րամազանի զալուստով։

Գերման Միութիւնը պատրաստուեցաւ 1811էն ի վեր հիմնուած «Թուրնվերայններով»։

Այսօր ալ նոյնը կը նկատուին։ Զօրլունեննորֆ տարիներ առաջ Մինխի մէջ ճառ մը խօսելով, մարզարանը հայրենասիրութեան դպրոց մը կը նկատէր։ Կարելի չէ ընդունիլ որ ասոնցմով հայրենասիրական դպրոց յաճախած անհատ մը կրնայ միջազգային համերաշխութեան զօրել տարրն ըլլալ, տարին անգամ մը միայն հանդիպելով օտար երկրի մը մէջ նոյնպէս դաստիարակուած անհատի մը։ Իտալիոյ մէջ մարզական միութեան դրօշին վրայ գրուած է.— «Իտալիա կը սպասէ որ ամէնը կատարեն իրենց պարտականութիւնը»։ Անշուշտ այդ պարտականութիւնը աւելի հայրենիքին հանդէպ, քան թէ ուրիշներուն։ Ֆրանսայի մէջ ալ 20.000 միութիւններ հայրենասիրութեան եւ մարմնական կրթութեան կը պատրաստեն շուրջ երկու միլիոն անդամներ։

Տարիներէ ի վեր կատարուած փորձերը ցոյց կուտան թէ մարմնակրթանքները անբաւական են առողջ զինուորներ պատրաստելու, ցեղը մարմնապէս բարելաւելու։ Իւրաքանչիւր անհատ մարմնական զարգացման որոշ սահման մը ունի, ուրկէ անդին չի կրնար անցնիլ։ Ֆրանսացի համբաւաւոր մարզիչ, մարմնամարզի բնական մեթոտին ջերմ պաշտպան, Գրէպիի ըմբշական վարժարանի տնօրէն Ժորժ Հեպեր, վիճակագրութիւններով կը հրատարակէր թէ մարմնակրթանքի հետեւողներուն 52 առ 100ը զինուորութեան անյարմար են։ Ոլոմպ 48ը պակասաւորներ են ըլլայ ի ծնէ, ըլլայ անկանոն ու ծայրայեղ մարզանքներու պատճառով։ Մարմնակրթանքները կը զօրացնեն մարմին մէկ կամ մէկէ աւելի գնդերները։ Մինչդեռ մարմնամարզը զարգացնելու է ներդաշնակօրէն բոլոր գնդերները մինչեւ բնութենէն գծուած սահմանը։

Ժամանակին միտքը կը գործէր ի վնաս գնդերներուն։ Այժմ պատանութիւնը կ'աշխատի գնդերներով՝ յաճախ ի վնաս մտքին։ Մէկն ու միւսը անբաւական են առանձինն ազգ մը առաջին կարգի բարձրացնելու։ Նոյնիսկ անբաւական է ապիտակ ցեղին դիրքը պահելու տարբեր ցեղերու միջեւ։

ՀԷԹՈՒՄ

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

ԽՄԲ.— «Համազգային»ի Յրդ համագումարին առթիւ, վերջերս հրապարակային քանոնվառութիւն մը տեղի ունեցաւ Գահիրէ, Ամերիկեան համալսարանի սրահին մէջ, նախագահութեամբ ընկեր Գ. Խփէկեանի։ Բանախօսներն էին Պէյրութի Հայ Ճեմարանին հիմնադիրները, ընկերներ Լեւոն Շանթ եւ Ն. Աղբալեան։ Ստորեւ կը հրատարակենք ընկ. Լ. Շանթի ճառը, որ կը պատկերացնէ ճեմարանին վիճակը, իսկ յաջորդով՝ ընկ. Աղբալեանի ճառը՝ հայկական մշակոյթի մասին.—

Ժողովուրդի մը զարգացման համար դպրոցներու բոլոր աստիճանները կարեւորութիւն ունին։ Բայց կայ դպրոցական շրջան մը որ բացառիկ կարեւորութիւն ունի։

Մշակոյթի զարգացման, ժողովուրդի մը ազգային ձգտումներուն եւ իտէալներուն իրականացման տեսակէտէն մասնաւոր շրջան մը կայ մարդու կեանքին մէջ,— այս շրջանը 13էն 18 տարիներն են։

Այս շրջանին պատանիները հոգեկան նոր վիճակի կը հասնին, հանրային հետաքրքրութիւնը կը բացուի եւ իր եաանքը այդ ուղղութեամբ կը զործածուի։

Մինչեւ այդ ժամանակ՝ պատանին բնութիւնին կապուած է. անկէ անդին բնութիւնի սահմանէն դուրս կուգայ, հանրային հետաքրքրութեամբ համակուած, կը զգայ թէ ինք ոչ միայն բնութիւնի մը, այլ եւ հասարակութեան անդամ է։

Երկրորդ՝ այս շրջանին, ամէն պատանի փնտռուք, որոնումներու անձնատուր կ'ըլլայ, եւ հետզհետէ կը կազմուի իր հոգին։

Երրորդ՝ այդ տարիքը անձնագոհութեան, զոհաբերութեան տարիքն է, ինքզինք արհամարհելութեանց տարիքը։

Եւ վերջապէս պատանիին համար ինքնագիտակցութեան շրջանն է, գիտական հետաքրքրութեանց շրջանը. ինչո՞ւ, եկած է. ի՞նչ պիտի ըլլայ, ի՞նչ է իր կոչումը եւն.։

Այս պատճառներով, կրթական տեսակէտէն խիստ կարեւոր շրջան մըն է այս տարիքը, որուն կնիքը անմիջական է, ուժեղ եւ տեւական։

Այս դիտողութիւնը կը հաստատեն բոլոր անոնք, որ կրթական կեանքի հետ կապ ու շփում ունին։

Պետութիւնները գիտեն այս եւ այդ պատճառով կ'ուզեն իրենց ձեռքն առնել այդ տարիքի կրթութիւնը մասնաւորապէս։

Բոլոր կուսակցութիւնները գիտեն եւ ատոր համար կը կազմակերպեն պատանեկան միութիւններ։

Հետեւաբար, երբ կը խօսինք մշակոյթի եւ ազգային հոգիի զարգացման մասին, հարկադրաբար այդ շրջանը նկատի պիտի առնենք։

Երբ կը մտածենք թէ ինչ միջոցներու պէտք է դիմենք ազգային ոգիի եւ մշակոյթի զարգացման ու պահպանման համար, կանգ կ'առնենք միջնակարգ կրթութեան վրայ, որ աւելի լաւ նախակրթութեան վրայ, անհուն կարեւորութիւն կ'ունենայ պատանիին կազմութեան տեսակէտէն։

Այս տեսակ միջնակարգ դպրոցներ չատ քիչ ունեցած ենք եւ այժմ ալ աւելի քիչ ունինք։

Ինչո՞ւ.— Պատճառները չատ են։

Օտար, մեծ ու հարուստ ազգերու մէջ նետուած փոքրիկ ժողովուրդ մըն ենք մենք, պետութիւն ունեցող երկիրներու մէջ ինկած ենք եւ, հետեւաբար, չենք կրնար ունենալ ինչ որ անոնք ունին։

Երկրորդ պատճառը այն է, որ ազգային գիտակցութեան զարգացման համար զոհողութիւն ընելու ոգին տկար է։

Անշուշտ կ'ուզենք որ պետութիւն, փայլուն դպրոցներ ունենանք, բայց ատոնք ցանկութիւն են միայն. կամքը կը պակսի։ Իսկ ցանկութիւնը բաւական չէ, առանց կամքի։ Երբ ժողովուրդ մը վճռէ, կրնայ հասնիլ անկախ կեանքի, պետութեան, լաւագոյն դպրոցներու եւ այլն, բայց մեր մէջ անոնք կամքի չեն վերածուած դեռ։

Երրորդ՝ մեզի կը պակսին նիւթական միջոցներ, յաճախ ու երկարատեւ աշխատանք։ Ոչ մէկը ունինք, ոչ միւսը։ Մեր հասարակութիւնը չունի այնքան համբերութիւն, երկարաշունչ աշխատանքով, հեռաւոր ծրագիրներով պտուղի սպասելու համար՝ մենք անմիջականը կ'ուզենք, մօտիկը։

Այս պատճառներով, չատ քիչ ունեցած ենք միջնակարգ վարժարաններ, Կովկասի մէջ երկու հատ՝ Լազարեան ճեմարանը եւ Գէորգեան ճեմարանը

Եւրոպայի մէջ՝ Մուրատեան եւ Ռաֆայէլեան, Վենետիկեան Հայրերու եղած կառակով մը, որ կ'օգտագործուի

Կար Էրզրումի մէջ Սանասարեան վարժարանը, հարուստ Հայու մը ձեռնարկը, որ մեծ դեր խաղաց.

Եւ վերջապէս Պոլսոյ Կեդրոնականը եւ Պէրպէրեանը.

Ասոնք են մեր ունեցածները։ Մեր հարուստները անձնական կամ պատահական որ եւ է մէկուն դրամ չեն տար, վանքերուն, հաստատութեանց կուտան, Ս. [illegible] Էջմիածնի, Վենետիկի կուտան։

Ասով բան կ'ուզեմ թէ հարուստին դրամով չէնք չի բարձրանար, բայց բարձրացած, պրդէն իսկ ապահովուած չէնքը կրնայ հարուստին դրամը բերել

Ահէ հոթը տարի առաջ, Եգիպտոսի ընկերներէն խումբ մը պահանջ զգաց միջնակարգ վարժարան մը ունենալ, վարժարան մը՝ որ համապատասխան ըլլայ եւրոպականին բայց նաեւ տայ այն ինչ որ ոչ մէկ վարժարան կրնայ տալ։ Վարժարան մը՝ որ համապատասխան ըլլայ մեր պատմութեան եւ մշակոյթի ոգիին։ Ուրեմն՝ մէկ կողմէ տալ բոլոր ազգերուն յատուկ զարգացում մը եւ միւս կողմէ հայ ազգին յատուկ անհրաժեշտ զարգացումը։

Այս ոգիին ու ըմբռնումին ծընունդն է Համազգայինը եւ իր ճեմարանը։

Խումբ մը հաւատքով մարդոց գործն, որ սակայն հիմնուած է հասարակութեան օժանդակութեան վրայ։ Եւ հասարակութիւնը գնահատելով հաստատութեան ոգին ու արդիւնքը տըւած է անոր 50.000 սուրիական ոսկի մինչեւ այսօր։

Անդրադառնալով ճեմարանի հաստատման ու գործունէութեան, յարգելի բանախօսը մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ։

Ճեմարանը որ հաստատուած է 1930 Փետրուարին, վաւերացուած է Լիբանանի կառավարութեան եւ ֆրանսական բարձր քոմիսէրութեան կողմէ։

Համարժէք է Ֆրանս. լիսէներու եւ կը պատրաստէ պաքալորէայի։ Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ պաքալորէայի թեկնածու ունի դպրոցը

Դասարանները լրիւ են այժմ եւ ունի 102 երկսեռ աշակերտութիւն։ Ամէն տարի 25—30 նոր աշակերտներ կ'աւելնան եւ հիներէն կը պակսին 15 20 հոգի։

Ցամ մէկ քանի յուսախաբութիւններ։ Շատ կ'ըսեն թէ ինչո՞ւ ճեմարանի աշակերտութիւնը 100ի վրայ կը մնայ։ Ինչո՞ւ 2—300ի չի բարձրանար։

Ու կը կարծեն թէ այս երեւոյթին պատճառը մենք ենք Սխա՛լ

Մանուկներ չատ կան Սուրիոյ մէջ, Հայը անոր ժողովուրդ է եւ տեղական վարժարանները լի են փոքրիկներով, 40—50 աշակերտ ամէն դասարանի մէջ։

Նախ՝ մանկապարտէզները, յետոյ նախակրթարանի Ա. եւ Բ. դասարանները, յետոյ Գ. եւ Դ. դասարանները, լի են, Ե. դասարանը կը թեթեւնայ իսկ Զ.ի մէջ կը մնայ 12—15 աշակերտ։

Ճեմարանը այս Զ. դասարանէն ետքը կուգայ։

Պատճառը պարզ է. աղքատ է հայ ժողովուրդը, մանաւանդ Սուրիոյ մէջ եւ չի կրնար վճարել, իսկ դրամ ունեցողն ալ ուրիշ դպրոց կը ղրկէ, որովհետեւ վստահութիւն չունի հայ դպրոցին վրայ

Ուրեմն՝ անտեսական վիճակ եւ գիտակցութեան պակաս, ահա պատճառներէն մէկը։

Բայց վճռական պատճառը այս չէ, այլ այն որ մեր հասարակութիւնը այսօրեց պահանջ չունի միջնակարգ կրթութեան, ան գոհ է մինչեւ 13 տարեկանէն իր զաւկին առած ուսումով, որմէ յետոյ՝ գործի կը ղրկէ, հաց բերելու համար։

Ուրեմն այն աստիճան չքաւորութիւն կայ որ, ոչ միայն կրթութիւնը ձրի պէտք է տալ, այլ եւ ցորեկուան ճաշն ալ, որպէսզի աշակերտը կարենայ աշխատիլ։

Ճեմարանի աշակերտներու թիւր, ինչ ալ որ ընենք 100—120էն անդին չանցնիր։ Աւելցնե՞լ.— Մէկ միջոց կայ։ Սուրիահայը ճեմարանի պէտք չունի. ճեմարանը մտաւորական մարդ կը հասցնէ, ոչ թէ միայն Սուրիոյ, այլ բովանդակ գաղթահայութեան համար։

Մեր ուսուցչութիւնը նախակրթարաններէն ներս ողորմելի է. մէկ եւ նոյն իսկ կէս եգիպ. ոսկի ամսականով ուսուցիչներ կան, կան որ իրենք նախ հայերէն եւ թուաբանութիւն պէտք է գիտնան, աշակերտին սորվեցնելէ առաջ։

Պէտք է լաւ ըմբռնուի այս կէտը. «Համազգային»ը հիմնած է ճեմարանը ամբողջ գաղթահայութեան համար, ոչ Լիբանանցիներու համար անպատճառ, մանաւանդ ոչ անոնց դրամով, ընդհ. ծախքին մէկ հինգերորդը միայն ներսէն կուգայ։

Եթէ կ'ուզէք որ ճեմարանի աշակերտներու թիւը աւելնայ, աշխատեցէք որ դուրսէն մարդիկ վճարեն գիշերօթիկներու համար։ Եւ եթէ վերին դասարաններ ունինք, Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի, «Համազգային»ի եւ Հայր. Միութիւններու, այսինքն դուրսէն եկած դրամի շնորհիւ է։

Կ'րսեմ ասանք որ Սուրիոյ 150.000 հայութեան մասին չխօսուի։ Ան ճեմարանի պահանջ չունի, ճեմարանը հայութեան պահանջն է։

Ուրիշ երկիրներու մէջ պետութիւնները նպաստներ կուտան, չէնք կը շինեն եւն.։ Մենք չունինք, թէեւ բաղձանքը կայ փայլուն դպրոցներ ունենալու, ո՞վ պիտի հայթայթէ դրամը, «Համազգային»ը ահա այդ դերը կը կատարէ։

Եթէ Հայը իր երկրին մէջ ըլլար, պետական պաշտօնեային պիտի տար իր այդ տուրքը։ Հիմա օտարութեան մէջ մենք այդ տուրքը կուտանք «Համազգային»ի եւ Հ. Կ. Խաչին։ Այս կը նշանակէ որ իբրեւ բարեգործութիւն չէ որ պիտի վճարենք, այլ իբրեւ պարտականութիւն, եւ եթէ կ'ուզէք իբրեւ պետական պարտականութիւն։

Անդրադառնալով Հայ Ճեմարանի ուսուցչական կազմի մասին, բանախօսը յայտնեց թէ ուսուցիչները՝ որոնց հիմնականները համալսարանական են, մէկ մասը՝ միջնակարգ եւ մէկ փոքր մասը՝ պարզ կրթութեամբ, տոգորուած են զոհաբերութեան ոգիով եւ ունին պարտականութեան ու իրենց կոչումին խորունկ գաղափարը։

Աշակերտներն ալ պատահական չեն, անոնք ալ գիտեն թէ ինչու եկած են եւ գիտեն թէ իրենց համար մեծ զոհողութիւններ կ'ըլլան։ Ցամառօրէն կ'աշխատին եւ կը ջանան արժանի ըլլալ իրենց համար թափուած ջանքերուն։ Մաքուր են նկարագրով, պաղ հոգով ու վարքով եւ յարգանք ունին իրենց ուսուցիչներուն եւ ընկերներուն հանդէպ։ Կ'ապրին ընտանեկան մթնոլորտի մէջ, կը կառավարեն իրենք զիրենք եւ ինքնիշխանութեան կը վարժուին, ինչպէս իրենց ուսման մէջ՝ ինքնաշխատութեան։

ՋՈՒՐ ԽՄԵՑԷՔ

Եթէ առողջ ապրիլ կ'ուզէք, օրական երկու լիթր ջուր պէտք է խմէք, որպէսզի դարմանէք ջուրի այն քանակը զոր մարմինը ամէն օր կը կորսնցնէ։

Մի ըսէք թէ այդչափ հեղուկ կ'առնէք սուրճի եւ ըմպելիքներու միջոցաւ։ Ո՛չ։ Երբեք անոնք ջուրին տեղը չեն բռներ։ Խմեցէք անպատճառ անապական ջուրը ամէն օր 8—10 բաժակ, ճաշերու միջեւ, պզտիկ պզտիկ, եւ չուտով պիտի զգաք տարբերութիւնը։

ՆԱՄԱԿ ՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— —

Տէր. Մ Սեւակ, Կահիրէ, Բազմավէպի [illegible] ուղղուած է այն նամակը, զոր ինք [illegible] Է [illegible] (1919) մասնակցող Ամերիկայի խաղաղ [illegible] մէկ մասնագէտ անդամէն, իբրեւ [illegible] տասխան իր այն նամակին, [illegible] բած էր անոր տպաւորութ[illegible] Հայ պատուիրակութեան անդա[illegible] րու մասին։ Ահա՛ այդ [illegible] նամակը, զոր կ'արտատպենք [illegible] վէպի վերջին թիւէն (յունուար-փետրուար, 1936).—

Ասկից առաջ չատ դրացած [illegible] Նոյեմբեր 12 թուակիր նամակ[illegible] տասխանելու, եւ հիմա կրնամ [illegible] տասխանել միայն՝ չափաւոր [illegible] ոտ կերպով, քանի որ ձեր խնդր[illegible] քին բնոյթը կը պահանջէ չատ [illegible] բացատրութիւն՝ զոր չեմ կրնար [illegible] նել։

Հայ պատուիրակութեան [illegible] իմ կազմած տպաւորութիւնը [illegible] պատասխանոր է։ Անոնք ներկայացու[illegible] իրենց դատը տպաւորուած [illegible] գրութեամբ մը եւ յետոյ [illegible] րբիտանական, Ֆրանսական եւ [illegible] լիական պատուիրակութիւններու [illegible] ջեւ եւ վերջապէս պաշտօնակա[illegible] ներու Խորհուրդին առջեւ։

Հոն Պօղոս Նուպար եւ Ահարոն[illegible] ներկայացուցին զանոնք։ Երկուքն[illegible] լաւ խօսեցան՝ չեչտելով Հայոց [illegible] տեւրացմի ժամանակ՝ դաշնակից [illegible] տուրքանց մատուցած ծառայութիւ[illegible] նը, քան թէ Հայոց կրած տառապան[illegible] քը։ Ասիկա չատ խոհեմ բան էր [illegible] եւ բարեբախտաբար կարճ եւ [illegible] խնդրոյն չուրջ։

Պօղոս Նուպար ղաղափարապաշ[illegible] մըն է, կատարելապէս պարկեշ[illegible] համեղուած հայրենասէր։ Ան[illegible] հարուստ լաւագոյն մշակոյթով [illegible] նած տիպար ՕՆՕԹ ԸԼՄԷՆ մըն է։ Նուպար փաշային Նուպար լաւագոյն [illegible] ւելի իրապաշտական։ Կը խորհի [illegible] իր քաղաքական դատողութիւն[illegible] չափով մը աւելի առողջ են քան Պօղոս Նուպարին, թէեւ Նուպար փաշա Տեր[illegible] ներու Խորհուրդին առջեւ աւելի [illegible] տպաւորութիւն ըրաւ։

Յովհաննէս Խան ալ աւելի գի[illegible] նադիտական տիպար էր, ինչ որ [illegible] դաստիարակութիւնը բնականօ[illegible] զինքը այդպէս պիտի պատրաստէ[illegible] իր դիւանագիտական ուշիմութի[illegible] եւ դատողութիւնը գիս չատ նպաստ[illegible] սոր կերպով տպաւորեցին։ Կ. Փա[illegible] արմահեան աւելի Փարիզ յանձ[illegible] մին վրայ էր կեցած։ Բայց մարդ[illegible] կային լաւագոյն տիպար մըն է։ Անոր մէջ անկեղծութիւնը՝ որ բոլոր [illegible] մարդոց յատկանիշն էր, ամէնէն աւելի ցայտուն էր։ Այս բոլորին [illegible] եւ չատ համարձակօրէն յարաբեր[illegible] ցայ եւ անոնք ոչ մէկ առիթով [illegible] դէմ անխորհրդապահ չեն եղած [illegible] նոնք բոլորն ալ կարող մարդիկ [illegible] արժանի բոլոր Հայոց վստահութեա[illegible] Անոնց պարկեշտութիւնը կասկած[illegible] վեր է։ Իրենց խառնուածքը մեծապ[illegible] կը տարբերի։ Բազմակողմանի կար[illegible] ղութեան եւ առողջ հանրային [illegible] ցողութեան (սուն քամրն սէնս) [illegible] կէտէն՝ եա Փասըրմաճեանը կը [illegible] անոնց չարքին առաջին դիրքի [illegible] րայ։

Մալզամը պատրանքէ զուրկ [illegible] մըն էր, քաղաքական իրապաշտ[illegible] ակադեմական՝ իր իրապաշտութ[illegible] մէջ։ Նա այնքան կարող չէ [illegible] փերոյիչեալները։ Օհանջանեան [illegible] բազկոտ մըն էր, ինչպէս որ [illegible] կան ընկերվարական մը [illegible] ըլլալու եւ չափաւոր [illegible] համակրելի նկարագիր մըն է [illegible] պետ Կորգանովը չատ հաճելի եւ [illegible] րովի անձնաւորութիւն մըն էր [illegible] ձեալ Կորգանովի բացարձակ [illegible] կեշտութիւնը իմ յիշողութեանս [illegible] դրոշմ մը թողուց։ Խոպէրեան [illegible] ուսուցչապետ (անոնք հիմա [illegible] վրկալ յիշողութենէս) — (Տէր [illegible] կորեան) երկչոտ եւ ինքզինք [illegible] ւատացնող մըն էր, նա չունէր [illegible] ներու քաջասրտութիւնը։ Իր [illegible] պանքները զինք խորտակած էին

Մի կարծէք որ ես այս մարդիկ [illegible] րենց արժանիքէն աւելի կը գով[illegible] Անոնք մարդկային [illegible] խումբ մը կը ներկայացնեն, [illegible] մով Հայերը կրնան հպարտ [illegible] Անոնք Հայաստանի համար գիտ[illegible] րեկ աշխատեցան Իրենց ժողովուրդ[illegible] գին մատուցած ծառայութիւնը մէջ [illegible] կը կշռէ քան Հայաստանի

Վանիկ.— 97 հոգի, 1 ամուսնութիւն, 6 ծնունդ։

Տէր Զօր.— 350 հոգի, 6 ամուսնութիւն, 18 ծնունդ, 10 մահ։

Ռաս էլ Այն.— 289 հոգի, 3 ամուսնութիւն, 16 ծնունդ եւ 6 մահ։

Ճըսըր Շըղուր.—98 հոգի, 5 ծնունդ եւ 3 մահ.

Եազուցիէ.— 365 հոգի, 5 ամուսնութիւն, 11 ծնունդ եւ 13 մահ։

Ընդհ. գումար՝ 49.281 հոգի, 267 ամուսնութիւն, 1516 ծնունդ եւ 584 մահ.

ՇԱՌՕ-ԽԱՉՕ

Խորունկ կսկիծով կ'իմանանք մեր բնտիր մարտիկներէն Պըչէրիկցի Շառոյին մահը, որ տեղի ունեցած է Գամիշլիի (Սուրիա) մէջ, թոքատապի հետեւանքով։

Շառօ – Խաչօն Պըչէրիկի ճերմըզան գիւղէն էր, նշանաւոր Հաջոյի տունէն։ Ծնած էր 1889ին։ Սահմանադրութեան ...

ԳԻՂՈՒԹԷ ԳԻՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՐՔԱՆ ԹՈՒՐՔ ԿԱՅ (ԶՈՒՐԱԺՍԻԼԻՖ)

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Տէրիֆ եւ շրջ.— 453 հոգի, 15 ամուսնութիւն, 41 ծնունդ եւ 12 մահ։

Այն Տիվար.— 177 հոգի, 2 ամուսնութիւն, 6 ծնունդ եւ 7 մահ։

Գուպր Էլ Պիթ.— 130 հոգի, 1 ամուսնութիւն, ծնունդ 5 եւ 4 մահ։

...լեզու եւ մէկ ծագում ունի եւ արեւելքէն արեւմուտք միեւնոյն ձայնը։

Իսկ այն Թուրքերը որոնց լեզուն Թուրքերէն չէ՝ հետեւեալներն են, — Հունգարները, Քորացիները, Եաքիմասները, Սամվայթները, Լափոնները...

Են։ Պէտէվիներ գիւղերէն կուգան ու կը լեցուին Երուսաղէմի մէջ։

Երէկ գիշեր Երուսաղէմ - Հայֆա շոգեկառքին վրայ յարձակում գործեցին Պէտէվիներ, կեցնելով կառախումբը եւ հրեայ փնտռելով.

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ

Խմբագիր,

«Յառաջ»ի Ապրիլ 19ի խմբագրականը՝ «Ցիշատակի մը խորհուրդը», նուիրուած Ապրիլեան սպանդներին, կը յիշէր փակագծի մէջ թէ «Տօնացոյցէն ալ ջնջուեցաւ այս տօնը»։

Արդ, ձեռքիս տակ ունիմ Էջմիածնի 1936ի Օրացոյցը (ոչ թէ Տօնացոյցը) որուն Ապրիլ 19ի (Նոր կիւրակէ) էջ 67ին գլուխը գրուած է բառ առ բառ.

«Տօն ազգային. յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց յընթացս համաշխարհային պատերազմի։ Համօրէն յեկեղեցիս Հայաստանեայց կատարել հոգեհանգիստ»։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

Bulletin du Ministère du Travailի վերջին թիւին մէջ այսպէս կը ներկայացուի օտարականներու աճումը Ֆրանսայի մէջ.—

	Գործող	Չգործող
1906ին	617.126	1.009.404
1921 (87 նահ.)	846.971	1.417.357
1921 (90 նահ.)	910.714	1.550 459
1926 (87 նահ.)	1.29.236	2.340 050
1926 (90 նահ.)	1.378.089	2.505.047
1931 (87 նահ.)	1.492.897	2.702 040
1931 (90 նահ.)	1 599.224	2.891.168

Այս ցուցակին հետ, նոյն պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ, 8 մարտ 1931ի մարդահամարէն քաղելով, օտարականներու վիճակագրութիւնը

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ» ԿԵՂԾԻՔԸ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 ապրիլ).

— «Հայաստանի «խորհրդայնացումը», այսինքն՝ Մոսկուայի խորհրդային լուծին տակ իյնալը գէթ այն բարիքը տուաւ, որ արտասահմանի մէջ ապրող մեր լրվանթէն տարրը (ռամկավարներ եւ նմաններ) յանկարծ իր մէջ զգաց անսահման, մոլեգին «սէր» մը դէպի Հայաստան։ Այդ մարդիկը, ...

Ինչին հասկնալի է թէ՝ եթէ Հայաստանի այս նոր «սիրահարները» դայն անկեղծօրէն սիրէին, չպիտի կա...

...ըստ սեռի եւ աշխատանքի ասպարէզի.

	Այր	Կին
Որսորդ	541	55
Հողագործ	180.556	69.092
Արտադրական ճարտարարուեստ	163.006	3.670
Արդիւնաբերական ճարտարարուեստ	761.642	11.501
Փոխադրութիւն	68.829	6.866
Վաճառական դրամատուն	115.178	40.800
Ազատ ասպարէզ	21.721	20.650
Ծառայութիւն	15.612	53.399
Հանրային սպասարկութիւն	55.208	961
Ընդհ. գումար	1.292.293	306.931

Մինչեւ 1931ի մարդահամարը, օտարականներու թիւը ցոյց կուտայ շարունակական աճում մը։ Վերջին մարդահամարը (1936, մարտ) ի՞նչ ցոյց պիտի տայ, անկցա՞ծ է օտարականներու թիւը թէ պակսած, ...

...գիւտացնական ճիգերով հիմը դրուած Հայաստանի հանրապետութեան եւ հնարաւոր դարձուց ներկայ կենդանի Հայաստանի գոյութիւնը»։

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՏԱԿԱՒՈՐԵԱՆ

Եւ

ԼԵՒՈՆ ՇԻՐԻՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 26 Ապրիլ 1936

կաններ մեկնեցան իրենց հայրենիքը, բայց միւս կողմէ քաղաքական տագնապներու պատճառով մեծ բազմութիւն մը տարնջականութիւն պատ Ֆրանսայի մէջ։ Այնպէս որ կ'ենթադրուի թէ դարձեալ աւելցած են օտարականները, եթէ ազգ մը պակսած է իր ներկայացուցիչներով, ուրիշ ազգ մը աւելցած է Ֆրանսայի մէջ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՆԱՑԻՐԻ», դրական - գեղարուեստական հանդէս թիւ 1։ Լոյս կը տեսնէ ամէն ամսու սկիզբը։ Տարեկան բաժանեգին 12 ֆրանք։ Rue Notara 64, Le Pirée (Grèce).

ԻՄ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԵՆ - ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— o —

Հինգ վաշտեր կարգով շարուած էին 4, 5, 6, 7 հոգիով։ Իմ Գ. վաշտը, ամբողջ Վանեցի կռուող, կարիճ տղաներէ կը բաղկանար, Իգտիրէն բաժնուած առեն 120 սուինի ուժ ունէր եւ և վեց գինուորով վերադարձաւ։ Մնացածները անհետացած էին Մայիսեան ապստամբութեան օրերուն՝ Ալեքսանդրապոլի, Շահ - Թաղի, Ղազախի եւ Զիլի կռիւներուն մէջ։

Մայիսեան դաւադիր ապստամբութիւնը վերջապէս զսպուած էր, մեծ ...

շատինը — ամէնքն ալ խաղաղած, գլուխ բարձրացնելու հնարաւորութիւն չունէին։ Հայկական բանակը յաղթական էր։

Ցաղթական, այո, բայց յոգնած, ջարդուած, հանգստանալու մեծ պահանջ ունէր։ Այնպէս կը զգայինք թէ արդէն հանգստեան եւ խաղաղութեան օրերը եկած էին։ Ամփոփման շրջան մը սկսաւ։

Հայկական բանակի գզեստաւորման ...

II.— ՀԱՅ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԺՈՒԹԸ

(26)

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Հայեր ալ կը վնասուին Հալէպի մէջ

Ատտիս - Ապէպայէն կը գրեն ապրիլ 6 թուականով.—

Մարտ 29ին Հարրար քաղաքը ռմբակոծուեցաւ։ Իտալական 36 սաւառ-նակներ եկան քաղաքին կեդրոնը եւ ռմբակոծեցին։ Անձի կորուստ չկայ։ Միայն նիւթական վնաս կայ։

Այրած են Մինասեան եւ Գէորգով մթերանոցը՝ մէջը գտնուած ապրանքներով, ծխախոտի վարչութեան շէնքը եւ մէջը գտնուած ծխախոտները, մեքենաները եւն.։ Վնասը 180,000 թալեր է։

Ուրիշ հայ վաճառականներու երկու խանութներ ալ կային միեւնոյն տեղերը, Զատիկ Ստեփանեան եւ Արմենակ Զամանեան, որոնց մասին տեղեկութիւն չունինք։

Անցեալ շաբաթ օր հինգ իտալական սաւառնակներ եկան Ատտիս Ապէպայի վրայ, բայց քաղաքին վնաս մը չտուին։ Անկէ յետոյ վախն ինկաւ ամէնուս սիրտին մէջ։ Ֆրանսայի պաշտպանեալ Հայերուն մէկ մասը գնաց Ֆրանսական դեսպանատուն, որ քաղաքէն կէս ժամ (ոտքով) հեռու է եւ շատ մեծ գետնափոր մը շինած է իր հպատակներն ու պաշտպանեալները պատսպարելու համար վտանգի ժամանակ։ Իսկ քաղաքս մնացած Հայերը գետնափոր տեղեր շինած են հինգ վեց մեթր հողին տակ, որպէսզի վտանգիատեն հոն մտնեն

20,000 Ասորիներ դէպի Սուրիա

Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակ հրամանատար Թոմսըն վերջերս Թրքական կառավարութենէն խնդրած էր արտօնել 20,000 Ասորիներու Իրաքէն Սուրիա փոխադրութիւնը, Թրքական ճամբով

Հրամանատարը նպաստաւոր պատասխան մը ստացած է իր դիմումին։ Քսան հազար Ասորիները Հիւսիսային Սուրիա պիտի գաղթեն Մայիսին։

Ալէքսանտրէթի սանճագին ապագան

Էնկիւրիի Ֆրանսական նախկին դեսպանը Թուրք լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց եւ Ալէքսանտրէթի սանճագի մասին.

— «Կոմս տը Մարթէլ, որ Թուրքիոյ շատ անկեղծ բարեկամներէն է, անձամբ կը վարէ բանակցութիւնները սուրիական պատուիրակութեան հետ, նկատի ունենալով երկու երկիրներու կենսական շահերն ու պահանջները։

Բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ կը յուսանք որ յաջողութեամբ պսակուին։ Ալէքսանտրէթի սանճագին շուրջ որ եւ է նոր կարգադրութիւն չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ Էնկիւրիի դաշնագրով արդէն վճռուած է անոր ճակատագիրը։ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ որ եւ է տարակարծութիւն գոյութիւն չունի այդ շրջանին շուրջ»։

Էնկիւրիէն պաշտօնապէս կը հերքեն այն լուրը թէ Թրքական կառավարութիւնը որոշած է հանրաքուէ պահանջել Ալէքսանտրէթի սանճագին համար։

Մինչեւ 29 տարեկան Յունաստանցիներ հպատակ

«Հորիզոն» կը գրէ թէ Տէտէ Աղաճի Յունահպատակութիւնը հետեւեալ հրամանագիրը ուղղած է Տէմոթիքայի քաղաքապետութեան, մարտ 24 թուականով.—

«Ինչպէս ծանօթ է, 12 օգոստոս 1927 թուագիր Օրէնք Հրամանագրի 5րդ յօդուածին համաձայն, որ կը վերաբերի Քաղաքային Օրէնքի տրամադրութեանց բարեփոխման, կ'ընդունուի՝ 1907ին եւ աւելի վերջը ծնած եւ 1922ին ու 1923ին Յունաստան ապաստանած հայ եւ չէրքէզ գաղթականներու ըստ կամս հելլենական հպատակութիւնը։

Այս օրէնքին կիրարկումը առժամաբար յետաձգուած էր, հիմա սակայն դարձեալ սկսած է կիրարկուիլ։

Վերոյիշեալ Օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն, հելլենական հպատակութիւնը կը շնորհուի վերոյիշեալներուն, եթէ անոնք մնայուն կերպով Յունաստան կը բնակին։ Եթէ սակայն Յունաստանէն կը մեկնին իրենց 22րդ տարին չլրացուցած, կը կորսնցնեն իրենց հելլենական հպատակութիւնը։ Այս պատճառով, անոնք կ'արձանագրուին ոչ թէ այրերու կանոնաւոր տոմարներու մէջ, այլ այրերու անջատ տոմարներու մէջ, որոնք կը պահուին Քաղաքապետութեան կամ գիւղական համայնքին կողմէ։

Իսկ եթէ անոնք Յունաստանէն չեն հեռանար մինչեւ իրենց 22րդ տարիին լրացումը, այլ կը մնան Յունաստան, այն ատեն, այլեւս վերջնական կերպով հելլենահպատակ կը դառնան եւ մեր որոշումով կ'արձանագրուին այրերու կանոնաւոր տոմարներուն մէջ։

Արդ, վերոյիշեալ դասակարգին պատկանող հայ եւ չէրքէզ գաղթականներու քաղաքացիական վիճակի կարգաւորման համար, կը խնդրենք իմացնել անոնց, որպէսզի ներկայացնեն անհրաժեշտ վաւերաթուղթերը եւ մինչեւ 22 տարեկան եղողները արձանագրուին այրերու մասնաւոր տոմարներուն մէջ, իսկ 22 տարեկանէն վեր եղողներն ալ՝ այրերու կանոնաւոր տոմարներուն մէջ»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ 27 ՄԱՐՏԱՆԱՒԸՐ ապրիլ 28ին հաւաքուեցան Ֆալէրոյի ծոցին մէջ։ Վաղը, հինգշաբթի, թագաւորը աչքէ պիտի անցընէ այս նաւատորմը, որ յետոյ Եգէական ծով պիտի երթայ, ռազմափորձեր կատարելու համար։ 1913էն ի վեր առաջին անգամ է որ Յունաստան այսքան կարեւոր տորմիղ մը մէջտեղ կը հանէ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն գործադուլը կը շարունակուի. Երուսաղէմի ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութեամբ ազատեց հրեայ գրագէտ եւ սիոնական Շալոմ Աշը, որ կառքով անցած ատեն յարձակման ենթարկուած էր Արաբներու կողմէ։ Կ'ըսուի թէ 10,000 հրեայ փախստականներու ապաստանած են Թէլ-Ավիվ։

ՀԻԹԼԷՐ արտակարգ լիազօրութիւններ շնորհեց օդանաւային Նախարար Զօր. Կէօրինկի, նշանակելով դիկտատոր՝ նախանիւթերու եւ օտար դրամներու։ Կ'ըսուի թէ վարչապետութիւնն ալ անոր պիտի յանձնէ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ հոգեվարք ըլլալով, գահաժառանգը Գահիրէ կանչուեցաւ Լոնտոնէն, ուր գացած է իբրեւ ուսանող։ (16 տարեկան է)։

ԻՏԱԼԱՑԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆ Մարքոնիի մահուան լուրը թիւրիմացութեան հետեւանք է.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԷՆ անոնք որ իրենց թղթածրարները յանձնած են 21, Rue Edmond Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է ներկայանան անձամբ կամ փոխանորդով հետեւեալ ցուցակին համաձայն,— Երկուշաբթի, 27 ապրիլ, թիւ 26,601 — 26,700, երեքշաբթի, 28 ապրիլ, թիւ 26,701—26,800, ուշացողները՝ չորեքշաբթի 29 ապրիլ, թիւ 26,000—26,200, հինգշաբթի, 30 ապրիլ, թիւ 26,201 — 26,400, ուրբաթ, 1 մայիս, թիւ 26,401—26,600։

ՆՊԱՍՏԱԿՈՅՔ

ԼԻՈՆ, Գ. Զ. — 60:	*ՍԷՆԹ ՈՒԷՆ, Կիւր* — 70:
ՓԱՐԻԶ (17), Պետր — 70:	*ՊՈՄՈՆ, Ճիգ* — 189.65
ԱԼՖԻ, Խալ — 140:	*ՓԱՐԻԶ (15), Ար* — 70:
ՏԷՕԹԼ, Նալպ — 100:	*ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Յ. Գ.* — 140:
ՓԱՐԻԶ (15) Բէկ — 93:	*ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ* — 45:
ՓԱՐԻԶ (18), Աճ — 140:	*ՓԻԷԹՑԷՕ, Յ. Վարդ* — 60:
ՏԷՍԻՆ, Գործ — 500:	
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 282:	
ՎԱԼԱՆՍ, Ա. Տ. Մ — 50:	
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կար — 232.80:	
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 957:	
ԼԸ ՓՈՒԻ, Տէր — 50	
ՎԻԼՇԵՐՈՆ, Վ. Ա. — 58:	
ՐԸԹԷԼ, Գ. Ս — 140: *Կարգադրեցինք*	

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Հ. Կ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան վարչութիւնը Նորվարիս կը հրաւիրէ իր անդամները եւ նախկին ռազմիկները փութով դիմել 163 Avenue Jean-Jaurès անձամբ կամ նամակով, ստանալու համար Միութեան կողմէ պատրաստուած հարցարանները, Ֆրանսական Carte de Combattant ունենալու համար:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՂԱԾՐՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

Չես կը զարմացնէր սա պարագան թէ ինչպէս այս երիտասարդ, քսան եւ չորս տարեկան աղջիկը, սիրահարած կեանքին, իրմէ կը նետէր ամէն ինչ որ աւելորդ էր, պատահական եւ անպէտ, եւ անհաւատալի նուիրումով եւ ինքնավստահութեամբ Փարիզի լաբիւրինթոսին մէջ կը յաջողէր գտնել ճիշդ այն, ինչ որ պէտք էր իր գործին։

Օգտուելով այն ժերձաւոր կապերէն, զորս ես ու իմ ընտանիքս ունէինք հանգուցեալ Սալոմոն Ռէյնաքի ընտանիքին հետ, ես կնոջմէս խնդրեցի զայն տանիլ անոնց տունը, կիրակի օր մը։ Ըսի միայն թէ խորհրդային քաղաքացուհի մըն է որ կ'ուսումնասիրէ Անաթոլ Ֆրանսը։ Ուրիշ որ եւ է ծանօթութիւն չտուի։ Ու սպասեցայ արդիւնքին։

Սալոմոն Ռէյնաք ի թանգարան — տանը մէջ—Պուլոնեի մէջ—ամէն կիրակի կը հաւաքուէին գիտուններ՝ ամէն երկիրներէ եւ ազգերէ, որոնք ժամանակաւորապէս թէ տեւապէս կ'ապրէին Փարիզ. Աւստրալիացի երկրաբաններ, հասարակածային հիւանդութիւններու մասնագէտ Ամերիկացիներ, պատմագէտներ եւ հնախոյզներ՝ աշխարհի ամէն կողմերէն, Փարիզէն անցած ատեն, պարտականութիւն կը համարէին այցելել այն մարդուն, որ վերջին ներկայացուցիչն էր «հանրագիտութեան» եւ եղականօրէն կը փայլէր ամէն ճիւղի մէջ։

Ես զինքը ծանօթացուցի տանտիկնոջ ու տանտիրոջ։ Ու փափաքեցայ որ անմիջապէս իր վրայ հրաւիրեմ ուշադրութիւնը նոյնինքն Սալոմոն Ռէյնաքի, ինչպէս եւ իր ամենաանուանի հիւրերուն։

Մենք հոն հասեր էինք ժամը 5ին, այն պահէն, երբ բոլոր հիւրերը հաւաքուած էին, իսկ Ռէյնաք, նստած այդ հաւաքոյթին կեդրոնը, կը խօսակցէր հիւրերուն հետ։

Բոլէապէս լռութիւն տիրեց, ինչպէս կը պատահի՝ ամէն անգամ որ նոր հիւր մը կուգայ։ Ես օգտուեցայ այդ լռութենէն, եւ, Աննան տանելով դէպի տանտիրոջ, ըսի բարձրաձայն՝ որպէսզի հիւրերն ալ լսեն,

— Ներեցէք, վարպետ, որ ձեզի ներկայացնեմ այս սովետ քաղաքացուհին, որու մասին ձեզի խօսած եմ եւ որ կ'ուսումնասիրէ Անաթոլ Ֆրանսը։

Նախապէս պատրաստէր էի այս տեսիլը, բայց ես ինքս ապշեցայ անոր տպաւորութենէն։ Կարծես ռումբ մը պայթած ըլլար սրահին մէջ։ Հանդարտ մնաց միայն Ռէյնաք։ Ու ծեբունի գիտունը, իր ժպիտովը քաջալերելով ուսանողուհին հարցուց անոր.

— Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ միթէ այդ ատենն կը հետաքրքրուի՞ն իմ հանգուցեալ բարեկամովս։

Միւսները, յաջորդաբար, ոտքի ելան եւ անապարեցին ձեռքը սեղմելու այս երիտասարդուհիին, կարծես վախնալով որ կը յապաղին ծանօթանալու օտար մոլորակի մը այս բնակչուհիին հետ..

Ես կեցայ մէկ կողմ եւ հեռուէն դիտեցի Աննան։ Իր երեսին ոչ մէկ մկանը կը շարժէր. ու իր գեղեցիկ դիմագիծը որ եւ է խռովք չէր մատներ։ Ան կանգնած էր այն պարզութեամբ, ինչ պարզութեամբ որ մարդ կը կենայ հին ծանօթներու միջեւ։ Ու, ծանօթացումի փոխադարձ բարեւումներէն վերջ, Աննա դարձաւ Ռէյնաքին, ու բոլորովին հանդարտօրէն պատասխանեց անոր.

(Շար.)

(5)

Նուիրատուութիւն

Փանեէօ-Թաշանի Յառաջդիմական Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. Մարտ 15ի իր սարքած հանդէսի առթիւ, փոխան պատուոյ տոմսի —,

Պ.Պ. Գ. Կիւլպէնկեանէ 100 ֆրանք, Տէօքմէճեանէ 50 ֆր., Անըլեանէ ... ֆր., Տիկ. Գարամաճեանէ 10 ֆր.

Տիկ. Գազազեանէ 50 ֆր իր ... մուսնոյն մահուան տարելիցին առթիւ

Փանեէօ-Թաշանի Ֆրանսահայ ... խաչէն 50 ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Լեւոն Զարմխեանի գաւկին ... մահուան առթիւ

Պ. Լեւոն Շիրինեանէ 50 ֆր. ... ամուսնութեան առթիւ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.206

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԾՐԹԻՒԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 30 AVRIL 1936

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3102

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԵՆ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՆԵՐԸ

Շաբաթներէ իվեր, տեսակ մը խուճապի մատնուած է պաշտօնական Անգլիան: Հարցումներ եւ հարցապնդումներ՝ խորհրդարանին մէջ, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ՝ մամուլի բեմէն, հրապարակային ժողովներ՝ այս կամ այն քաղաքին մէջ:

Ի՞նչ է պատահեր:

— Գերմանիա հետզհետէ աւելի բացորոշ կը խօսի գաղթային իրաւունքներու մասին: Մասնաւորապէս մարտ 7էն ի վեր, Հիթլէր իրաւունքներու հաւասարութեան անբաժան մասը կը նկատէ, նաեւ, գաղթավայրի պահանջը:

Պատմութիւնը գիտէք: Հռենոսի ապազինեալ շրջանին գրաւումէն անմիջապէս վերջը, նոյն այն ճեկոյցին մէջ որով կը պատճառաբանէր այդ գործողութիւնը, Հիթլէր ուղղակի կը շօշափէր գաղթավայրերու խնդիրը:

Այո, իր առաջարկները չէր ներկայացներ այնպէս ինչպէս միւս պահանջները, կարճ եւ կտրուկ բանաձեւ մը դնելով սեղանին վրայ: Պարզապէս յոյս կը յայտնէր թէ պատեհ ժամուն պիտի քննեն այդ խնդիրն ալ:

Բայց եւ այնպէս, այս թելադրութիւնն իսկ պղտորեց օրուան աշխարհակալներուն միտքը, եւ այդ օրէն իվեր հանգիստ չունի Ջոնուլին դահլիճը:

Անցեալ շաբթու ճշտակի հարցումներ ուղղուած էին Անգլիոյ վարչապետին, որ պատասխանեց թէ կառավարութիւնը երբեք միտքէն չանցըներ լքել իրեն յանձնուած հոգատարութիւնները:

Հաստատապարանոց պահպանողականները չհանգստացան: Նոյն իսկ ազատականներ եւ աշխատաւորականներ լրացուցին բացատրութիւններ պահանջեցին, իւրաքանչիւրը իր հասկացողութեամբ:

Եւ ահա նոր վիճաբանութիւն մը, երեսփ. ժողովի ապրիլ 27ի նիստին մէջ:

Պահպանողական երեսփոխան մը հարցուց.

— Վարչապետը կրնա՞յ յայտարարութիւն մը ընել թէ «Ն. Վ. կառավարութիւնը որ եւ է ատեն չպիտի հաւանի ուրիշին փոխանցել հովանաւորեալ գաղթավայրերը»:

ՊՕԼՏՈՒԻՆ.— Հովանաւորեալ երկիրները յատկացուեցան Մեծ Պատերազմէն վերջը, գլխաւոր դաշնակից եւ աջակից պետութեանց կողմէ: Այսպէս ընտրուած հոգատարները հոգատարութիւններ ընդունեցին Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ յանձն առին մասնաւոր պարտաւորութիւններ, համաձայն Ա. Դ. ուխտին 22րդ յօդուածին տրամադրութեանց: Գլխաւոր պարտաւորութիւնն է զերագոյն ատեանին հասցնել հովանաւորեալ երկիրներու բնակիչներուն բարոյական եւ նիւթական բարօրութիւնը եւ ընկերային յառաջդիմութիւնը: Ոչ Ա. Դ. ուխտին, ոչ հաշտութեան դաշնագիրներուն, ոչ ալ հոգատարութեանց պայմանագրին մէջ չկայ որ եւ է տրամադրութիւն՝ հոգատարութիւն մը պետութենէ մը ուրիշ պետութեան մը փոխանցելու մասին, եւ երբեք այդպիսի փոխանցում եղած չէ: Այդպիսի փոխանցում կատարելէ առաջ, անհրաժեշտ է ստանալ, ամէն պարագայի մէջ, ներկայ հոգատար պետութեան եւ փոխանցելի պետութեան հաւանութիւնը, ինչպէս եւ Ա. Դ. խորհուրդին միաձայն հաւանութիւնը: Կը հետեւի թէ՝ հոգատարութեան մը փոխանցման խնդիրը, եթէ երբեք մտքէ անցնի, կը պահանջէ ուշադիր քննութիւն եւ երկար ձեւակերպութիւններ: Կարելի չէ յանկարծական եւ հապճեպ որոշումներ տալ այդ մասին »:

Սկզբունքի խնդիրը այսպէս բանաձեւելէ յետոյ, Պ. Պօլտուին ջանաց փարատել տիրող մտավախութիւնները: «Անգամ մը եւս բացարձակօրէն կը կրկնեմ թէ՝ մենք երբեք նկատի ունեցած չենք եւ չունինք որ եւ է հոգատարութիւն ուրիշ որ եւ է պետութեան յանձնելու խնդիր: Անհիմն են բոլոր մտավախութիւնները»:

Ու բացատրեց որ, եթէ երբեք խնդիր յարուցուի հոգատարութեանց ապագայի մասին, կառավարութիւնը որ եւ է քայլ չպիտի առնէ առանց խորհրդարանին քննութեան:

Ցատկանչական արտայայտութիւն մը, այս առթիւ:

Ազատական երեսփոխան մը հարցուց թէ որ եւ է փոխանցումի ատեն, հովանաւորեալ երկիրներու բնակիչներն ալ ձայն պիտի ունենա՞ն:

Վարչապետը խուսափողական պատասխան մը տուաւ: Ուրիշ մը հարցուց թէ ճի՞շդ չէ՞ որ հոգատարութիւնները բաշխուած ատեն, ենթակայ ժողովուրդներուն կարծիքը չառին:

ՊՕԼՏՈՒԻՆ.— Ձեր կարծեր թէ ո եւ է մէկուն կարծիքը առնուեցաւ այն ատեն:

Եւ վիճաբանութիւնը փակուեցաւ քրքիջներու մէջ, որոնց իմաստը դժուար չէ ըմբռնել:

Գիտակցաբար այսքան լայնօրէն ներկայացուցինք պաշտօնական վիճաբանութիւն մը, որպէսզի ընթերցողները կարենան դատել մեր ժամանակներու աշխարհակալութեանց սկիզբն ու ընթացքը:

Ուրեմն, Մեծն Բրիտանիա երբեք տրամադիր չէ թիզ մը հող զիջելու Գերմանիոյ, իրեն յանձնուած հոգատարութիւններէն:

Երբ աւելցնենք թէ պարտուած Գերմանիոյ գաղթավայրերուն առիւծի բաժինը ինկաւ Մեծն Բրիտանիոյ, աւելի կը պարզուի տիրող հոգեբանութիւնը: Իսկ բուն անգլիական գաղթավայրերու մասին, խօսք անգամ չի կրնար ըլլալ:

Արդ, ի՞նչպէս պիտի գոհացնեն Գերմանիոյ, նոյնիսկ Իտալիոյ «նախանիւթերու պահանջը» — համաձայն օրուան բանաձեւին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱ Կ'ԻՅՆԱՅ ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ

Սրընթաց յառաջխաղացութիւն 3000 ինքնաշարժներով

Հռոմի մէջ Եթովպիոյ մայրաքաղաքին գրաւման կը սպասեն այս շաբթու, նոյնիսկ մէկ երկու օրէն: Մարաջախտ Պատոլիոյի մեքենաշարժ գունդը 90 մղոն ճամբայ կտրած էր առջի օր, առանց դիմադրութեան հանդիպելու: Արդէն անցած են կէս ճամբան, Տէսիէին Ատտիս - Ապէպա եւ կը շարունակեն յառաջ խաղալ: Ամէնէն քաջավարժ զինուորները տեղաւորուած են 3000 (ոչ թէ 300) զրահապատ ինքնաշարժներու մէջ, համաձայն իտալական զեկոյցներու: Եթէ հրամանատարութիւնը անհրաժեշտ չհամարի կանգ առնել, մնացեալ ճամբան շուտով կը կտրուի: Յառաջապահ գունդը բաժնուած է երկու թեւերու, որոնց մէկը կայսերական ճամբան բռնած է, իսկ միւսը յառաջ կը խաղայ կարաւանի ճամբով: Երկու թեւերը պիտի միանան մայրաքաղաքին մէջ:

Հռոմի թերթերը այժմէն կ'աւետեն թէ «Առաջնորդը մեծ ճառ մը պիտի խօսի, աւետելով Ատտիս - Ապէպայի գրաւումը»:

Հարաւային ճակատին վրայ եւս մեծ գործունէութիւն կը տիրէ: Զօր. Կրացիանի կատաղի ճակատամարտ մը բռնուած է Ռաս Նասիպուի եւ Վէհիպ փաշայի ուժերուն հետ, որոնք չեն ուզեր ձգել Հառար Սասապանէհի միջնաբերդը: Կ'ըսուի թէ ամրութիւններն ալ Վէհիպ փաշան շինել տուած է: Զօր. Կրացիանի կ'աշխատի պաշարել հապէշական բանակը: Կռիւը կը շարունակուի ապրիլ 18էն ի վեր: Կը կարծուի թէ մարաջախտ Պատոլիօ կամ առանձին պիտի մտնէ Եթովպիոյ մայրաքաղաքը, եւ կամ պիտի սպասէ որ Զօր. Կրացիանի ջախջախիչ յաղթանակ մը տանի Օկատէնի մէջ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Նէկիւսը հազիւ 10,000 զինուոր ունի մայրաքաղաքին առջեւ, դիմադրելու համար: Կը կարծուի թէ երբ Իտալացիները մայրաքաղաք մտնեն, գահաժառանգը պիտի հրաժարի եւ պատերազմը ինքնին պիտի վերջանայ: Չի գիտցուիր թէ ո՛ւր կը գտնուի կայսրը:

Դեռ ազգային ճիգեր պիտի փորձուին Կիրակի օրուան ընտրութեանց համար

Տեղական մամուլը կը շարունակէ սիւնակներով մանրամասնութիւններ հրատարակել, ընտրական պայքարին առթիւ որ բացառիկ հանգամանք առած է: Ձախակողմեան հոսանքներու յաջողութիւնը վերիվայր շրջած է բոլոր հաշիւները: Թէ Ժողովրդական ճակատը (ձախ) եւ թէ Ազգային ճակատը (աջ) զարմանազան ծրագիրներ կ'որոճան, յաղթելու համար համեմատական ընտրութեանց մէջ, կիրակի օր:

Արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները առջի օր կոչ մը հրատարակեցին, որով կը յանձնարարեն իրենց հետեւորդներուն՝ քուէները կեդրոնացնել ձախակողմեան այն թեկնածուին վրայ որ ցանկին գլուխը գտնուի, ապրիլ 26ի ընտրութեամբ:

Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց գործակցական յանձնախումբն ալ իր կարգին կոչ մը ուղղելով, կը յանձնարարէ.— Ուր որ ոչ ընկերվարական, ոչ ալ համայնավար թեկնածուն առաւելութիւն չի ներկայացներ, քուէները կեդրոնացնել ա՛յն թեկնածուին վրայ որ հակառակ է Ֆաշական ճակատին:

Ազգայնական հոսանքներն ալ կը համախմբեն իրենց ուժերը, ճակատելու համար:

«Թան» մանրամասնօրէն վերլուծելով անցեալ կիրակի օրուան ընտրութեանց արդիւնքը, հետեւեալ եզրակացութեան կը յանգի, ենթադրաբար.—

Նախորդ երեսփ. ժողովին մէջ արմատականները ունէին 159 երեսփոխան, այս անգամ կրնան ունենալ միայն 121: Ընկերվարականները՝ 121, մինչ առաջ 101 էր, անջատուած ընկերվարականները՝ 48, փոխան 75ի, համայնավարները՝ 59,— վեց անգամը նախորդին (10):

Շատ մը թեկնածուներ, որոնք համեմատականի մնացած էին, հրաժարեցան, որպէսզի ուրիշներ յաջողին: Այսպէս, կրթական նախարար Կէոնիւ քաշուեցաւ, յանձնարարելով քուէները կեդրոնացնել ընկերվարական թեկնածուին վրայ: Իրենց թեկնածութիւնը ետ առին նաեւ նախկին ելմտական նախարար Ժէռմէն Մարթէն, նախկին առեւտրական նախարար Լամուռէօ եւ ուրիշ ականաւոր դէմքեր: Իսկ Էռիօ որոշեց պահել իր թեկնածութիւնը, աջակցութեան խոստում ստացած ըլլալով:

Եթէ իսկապէս նշանակելի մեծամասնութիւն մը կազմեն ձախակողմեան հոսանքները, իսկ արմատական կուսակցութիւնը կորսնցնէ նախկին թիւը, հաւանական է հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնէ ընկերվարական առաջնորդին,— Լէօն Պլիւմի:

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, յարձակումներն ու ահաբեկումները կը շարունակուին գաւառական շրջաններու մէջ: Հրեաները ոստիկանական օգնութիւն խնդրած են, իրենց թերթերը փոխադրելու համար:

Երուսաղէմի արաբ քաղաքապետը յայտարարութեամբ մը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը ելք մը գտնէ, այլապէս խռովութիւնները պիտի շարունակուին: «Պաղեստին արաբական երկիր է եւ պէտք է այդպէս ալ մնայ: Հրեաները չեն կրնար սպառել իրենց արտադրած բոլոր ապրանքները: Անոնց տնտեսական ծրագիրն է բռնել Մօտաւոր Արեւելքի շուկաները: Մենք պիտի փակենք Արեւելքի դուռները: Արաբները գործադուլը պիտի շարունակեն մինչեւ ծայրը: Եթէ հրէական ճարտարագործութիւնը վտանգուի, անոնք անկարողութեան պիտի մատնուին: Ահա թէ ինչու պիտի պայքարինք յարատեւօրէն, մինչեւ որ գոհացում ստանանք: Ուրիշ ելք չկայ, կարելի չէ համաձայնիլ: Անգլ. կառավարութիւնը պէտք է իրագործէ իր խոստումները: Ամէն պարագայի մէջ պէտք է ճշդել Արաբներու եւ Հրեաներու դիրքը: Մենք հակառակ չենք Հրէական Տան պահպանման, բայց կ'ուզենք որ անոր զարգացումը սահմանափակուի եւ մենք օտարականներու տակ չմնանք մեր սեփական երկրին մէջ»:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՊԱՆԻՉ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

ՑԱՌԱՋ իր աւանդութիւններն ունի, — այդ աւանդութիւններուն մէջ՝ ես կը հիանամ լռութեան իր կարողութեան վրայ:

Արդարեւ կարողութիւն մըն է լռութիւն պահելն ալ, եւ ամէն մարդու տրուած չէ այդ լռութիւնը:

Լռութիւնն ալ իր տեսակներն ունի, սակայն:

Կայ խեղներու վեհապանծ լռութիւնը, որ դաշտերուն եւ լովկաներուն վրայ կը տարածէ պսակումի եւ զարհուրանքի թագաւորութիւնը:

Կայ գետերու լռութիւնը, երբ ջուրի պզտոր զանգուած մը կը սահի կ'երթայ աւազէ իր անկողինին մէջէն:

Գեղեցիկ է լռութիւնը, բայց եւ իմաստուն: Առոր համար է թերեւս, որ Ամերիկայի մէջ ընկերութիւն մըն է կազմուած՝ անդամներուն ուսուցանելու համար լռութեան պաշտամունքը:

Գեղեցիկ, իմաստուն, այլ եւ մանուանդ հզօ՛ր է լռութիւնը, որով ՅԱՌԱՋ կը դիմաւորէ որ եւ է ամբաստանում:

Օ՜, քանի՜ն՛ր գիտեն այդ լռութեան ուժն ու զօրութիւնը: Կ'ըսեն թէ կը սպաննէ ՅԱՌԱՋի լռութիւնը: Չկայ աւելի անգութ զէնք, որքան այս թերթին լռութիւնը: Մտաւորական պայքարի մէջ, որքան ալ գեղեցիկ, սիրտ խառնող ձեւով տեղի ունենայ առի կա, — վերջին տարիներուն ի՜նչքան, ի՜նչքան տեսանք, — ոչ մէկ կիրք, ոչ մէկ բանաստեղծութիւն կը դիմանայ այն զէնքին, որ լռութիւնն է ՅԱՌԱՋի:

Սուտ համբաւները կը մոռցուին, սուտ արժէքները կը փշրուին, բարոյապէս ծուռ կազմուածքով ընկերագիրները կը սրբուին պատմութեան էջերէն՝ շնորհիւ այդ հզօր լռութեան:

Ո՞վ է որ սորվեցուց լռութեան այս դասը:

Ի՞նչ հարկ ուսումնասիրութիւն ընելու: Լռութեան ուսուցիչ մը եւս՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը,— իր բոլոր թերութիւններուն, իր բոլոր անյաջողութիւններուն մէջ՝ պիտի սիրէի զայն լռութեան իր պաշտամունքով: Քանի՜ն՛ր մոռցութեան տրուեցան, լռութեան այդ պատանքին մէջ փաթթուած, երբ դաւանանեցին ցեղին պատմութեան: Ո՛չ, այդ մոռցուածները, լռութեամբ փաթթուածները, պիտի չկարենան պատմութիւն ունենալ,— մինչ թէ ինչո՛ւ, երբ այսօր արտասահմանի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր ձեռքն է առեր բովեր հայ մամուլը,— քաղաքական, գրական, գիտական մեր ամբողջ մամուլը,— թող ունան անոնք որ կ'ուզեն խզել աւանդական լռութիւնը, ադմուկ առնելէ իրենց շուրջ:

Մեծ ուսուցիչը, անտարբեր, խաղաղ վէհական արտասանութեամբ մը, կ'ըսէ.

— Եղիցի լռութիւն:

ԱՐԱՔ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀԸ

Նոր թագաւորը 16 տարեկան պատանի մըն է

Եգիպտոսի Ֆուատ թագաւորը մեռաւ երեքշաբթի կէս օրին, ծանր եւ երկարատեւ հոգեվարքէ մը յետոյ: Առտուն լաւ կ'երեւար եւ նոյնիսկ ունկնդրութեան ընդունեց վարչապետը, մասնաւոր հրահանգներ տալով: Բայց գիտութիւնը արձակած էր իր վճիռը, կոկորդի վարակումը անդարմանելի դարձած ըլլալով: Անմիջապէս թագաւոր հռչակուեցաւ իր միակ որդին, իշխան Ֆարուք, 16 տարեկան, որ կ'ուսանի Անգլիոյ մէջ: Պատանի թագաւորը այսօր իսկ ճամբայ կ'ելլէ անգլիական նաւով մը, որ Գահիրէ պիտի հասնի կիրակի օր: Ենթամակալ խորհուրդ մը կազմուեցաւ, գործերը վարելու համար մինչեւ թագաւորին չափահասութիւնը:

Հանգուցեալ թագաւորը 68 տարեկան էր եւ Եգիպտոսի առաջին անկախ արքան՝ Պտղոմէոսէն ի վեր, (2000 տարի առաջ): Անգլիական կառավարութիւնն էր որ Եգիպտոսի Սուլթան նշանակեց զինքը, 1917 հոկտեմբեր 9ին, երբ մեռաւ իր եղբայրը, Հիւսէյին Քամէլ: 1922ին, երբ Եգիպտոս անկախ յայտարարուեցաւ, Ֆուատ ինքզինքը թագաւոր հռչակեց: Հակառակ ներքին բազմազան տագնապներու եւ իր վարչապետներուն հրաժարման, հանգուցեալը կրցաւ ամուր պահել իր գահը եւ յարմարիլ կացութեան: Աւելի շատ հակած էր անգլիական քաղաքականութեան կողմը եւ կը փորձէր իշխել տիրաբար, ընդդիմանալով Վաֆտի ծայրայեղութեանց: Շատ ճամբորդած, շատ կարդացած էր, բայց կը խորշէր ժողովրդապետական կաչկանդումներէ եւ յաճախ կը վիճէր իր վարչապետներուն եւ դահլիճներուն հետ, իր արքայական իրաւունքներու մասին:

Զաւակն էր Խտիվ Իսմայիլ փաշայի, թոռը՝ Իպրահիմ փաշայի, որ Սուրիան գրաւեց 1832ին եւ 1839ին, եւ թոռան թոռը՝ հռչակաւոր Մուհամմէտ Ալի փաշայի, որ արքայական տան հիմնադիրը կը համարուի: Ծնած էր 1868 մարտ 26ին:

Տասը տարեկանին Եւրոպա ղրկուեցաւ, նախ Ժընեւ: Զինուորական կրթութիւն ստացաւ Թուրինոյի զինուորական Ակադեմիային մէջ, տեղակալի աստիճան ստանալով: 1892ին վերադարձաւ Եգիպտոս եւ նախ զօրավար, յետոյ մարաջախտ նշանակուեցաւ: Այդ շրջանին վէճ մը ծագելով, իր անհրաժեշտ ատրճանակով վիրաւորեց զինքը կոկորդէն:

Ֆուատի գլխաւոր նպատակներէն մէկն էր բարեկամական յարաբերութիւններ պահել Անգլիոյ հետ: 1923 ապրիլին, երբ սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ եւ Սաատ Զաղլուլ փաշա վարչապետ նշանակուեցաւ, յարաբերութիւնները սկսան լարուիլ: 1924ին տագնապը աւելի ծանրացած ըլլալով, թագաւորը լուծեց խորհրդարանը: Այս գործողութիւնը ուրիշ ատեն ալ կրկնուեցաւ: Ամէնէն ծանր տագնապը ծագեցաւ 1927ին, երբ ազգայնականները թոյլ չտուին որ պաշտպանողական դաշնագիր մը կնքուի Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ: Թագաւորը նորէն լուծեց խորհրդարանը, երեք տարուան համար եւ սկսաւ երկիրը վարել արքայական հրամանագիրներով: Խորհրդարանը վերաբացուեցաւ 1930 յունիսին, եւ նոր սահմանադրութիւն մը մշակեց: Օրուան վարչապետն էր Սըտքը փաշա, որ յաջողեցաւ վերահաստատել անդորրութիւնը: Բայց ինքն ալ հարկադրուեցաւ հրաժարիլ 1933 սեպտեմբեր 21ին, արքաքունիքին միջամտութեան հետեւանքով: Պարբերական վէճերէն զատ, հանգուցեալ թագաւորը միշտ մահուան սպառնալիքի տակ էր: Կարգ մը մոլեռանդներ կ'ուզէին ահաբեկել կամ հրաժարեցնել զինքը, այնպէս որ հարկադրուած էր շարաթներով փակուած մնալ պալատին մէջ: Յաճախ մասնաւոր դեղագործ մը կը տարրալուծէր իր կերակուրները, եւ թագաւորը նախ ուրիշի մը համտեսել կուտար զանոնք:

Նոր թագաւորը, իշխան Ֆարուք, ծնած է 1920ին եւ զուտ անգլիական կրթութիւն ստացած: Նաւային վարժարան կը յաճախէր: Եգիպտական օրէնք մը չափահասութեան տարիք սահմանած է 18:

Ֆուատի մահը ծանր հարուած մը կը կազմէ անգլօ-եգիպտական յարաբերութեանց համար:

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐԸ

4.— ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Խորհրդային Հայաստանի վարիչները, հակառակ այն ամօթաբեր անտարբերութեան, որ միշտ ունեցել են խորհրդային հայութեան հանդէպ, մեծ յանձնարարութիւն եւ հետաքրքրութիւն են ցոյց տալիս խորհրդային երկիրներից դուրս գտնուած հայութեան վերաբերմամբ։

Սակայն, դժբախտաբար, այդ շահագրգռութիւնը մինչեւ այժմ միշտ էլ եղել է ի վնաս գաղթահայութեան, որովհետեւ խորհ. Հայաստանի վարիչների մտահոգութեան առարկան գաղթահայութեան վիճակը չէ։ Այդ մասին թէ մամուլի եւ թէ ճառերի միջոցով բազմաթիւ անգամներ յայտարարել են, որ խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ եւ հետեւաբար գաղութները ոչ մի ակնկալութիւն չպիտի ունենան ...

Այնուամենայնիւ յաճախ նրանք խօսում են արտասահմանի հայութեան մասին եւ իրենց ճառերի մէջ չեն մոռանում սպառնալից շանթեր արձակել գաղթահայութեան եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին՝ վերագրելով նրանց «չար եւ չատ աղէտաբեր» արարքներ խորհրդային երկիրների եւ Հայաստանի հանդէպ ...

Հայ բոլշեւիկները տեղի թէ անտեղի կրկնում են, թէ Խորհ. Հայաստանը այլ եւս վէճ չունի իր հարեւաններին՝ Վրաստանի, Ադրբէջանի եւ մինչեւ անգամ Թուրքերի հետ։ Սակայն, կայ մի թշնամի, եւ դա Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որի հետ կռիւը դեռ եւս չէ վերջացած եւ պէտք է շարունակել մինչեւ որ կը ջախջախուի, կ'ոչնչանայ Դաշնակցութիւնը» ...

Եւ ահա տասներինգ տարի է, որ հայ բոլշեւիկները Դաշնակցութեան դէմ մղուած բոլոր տեսակի պայքարները ներելի են համարում։ Ձրաւականանալով երկրի մէջ մեր ընկերներին ամէն կերպով հալածելով՝ նրանք իրենց դաւադրական աշխատանքները տարածել են եւ արտասահմանի գաղութների մէջ։ Իրենց գործը յաջողութեամբ առաջ տանելու համար, նրանք դաշն են կնքել գաղթահայութեան բոլոր տեսակի տականքների հետ, որոնց օգնութեամբ անդադար վրդովւում են գաղթահայ կեանքը Ամերիկայից սկսած մինչեւ Ռումանիա, Սուրիա եւ Իրան ...

Ո՞վքեր ասես որ չկան այդ ճակատի վրայ։ Սոցիալիստական նուաճումներով պարծեցող «մաքուր մարքսիստ կոմունիստի» կողքին կանգնած են նախկին հնչակեաններ, վերակազմեալներ, ռամկավարներ, վաչխառուներ, վարձկան կղերականներ եւ հազար ու մի կասկածելի անցեալի տէր անձեր։

Ի՞նչ սրտառուչ գործակցութիւն ...

Ահա այս խառնամուժն է, որ համաձայն խորհրդային կեդրոնից ստացուած հրամանի անդադար աղմկում է հրապարակը, որոնց դիմաց մէն մինակ կանգնած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, անվրդով եւ հանգիստ շարունակում է իր պատմական առաջելութիւնը, լի պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ եւ անմռունչ հաւատքով դէպի հայ ժողովուրդի ապագան։

Գիտի յաջողուի՞ն այդ «միացեալ ճակատի» անփառունակ ասպետները։

Ի հարկէ, ոչ,

Ոչ, որովհետեւ հրապարակը աղմկողները գաղափարական կապերով չէ որ միացել են միմեանց, անձնական կամ խմբակցական պատեհական շահերն են, որ միացրել են նրանց։ Եթէ նիւթը սպառի, պիտի ցրուեն եւ նոյն իսկ իրար բզկտեն։

Այսպէս է եղել միշտ, այդպէս էլ պիտի շարունակուի այսուհետեւ։

Դժբախտութիւնն այն է սակայն, որ յաճախ միամիտ անձեր են զոհ գնում նրանց դաւադրութեան։ Այդ պատճառով Դաշնակցութիւնը արթուն պահակի պէս կը հսկէ եւ երեւան կը բերէ բոլոր տեսակի խարդաւանքները, որոնք ուղղւում են հայութեան դէմ, լինեն դրանք Մոսկուայի թէ էնկիւրիի միջոցով։

Ի՞նչ են այն գլխաւոր ամբաստանութեան նիւթերը, որոնցով համայնավարները աշխատում են չփոթեցնել միամիտները։

1. Դաշնակցութիւնը իբր թէ Հայաստանի թշնամի է։

2. Դաշնակցութիւնը իբր թէ իմպերիալիստական պետութիւնների հետ միասին աշխատում է կործանել խորհրդային «դրախտը» եւ Հայաստանը։

3. Դաշնակցութիւնը այդ նպատակով բանակներ է կազմում յարձակման ուժերին արշաւելու համար Անդրկովկասի եւ Հայաստանի վրայ։

4. Իբր թէ հայ ժողովրդի այժմեան հանգիստ կեանքը կը խանգարուի եւ ազգամիջեան կռիւներ կը սկսուին, եթէ Անդրկովկասից բոլշեւիկները գընան կամ նրանց իշխանութիւնը փոխարինուի ուրիշ իշխանութիւնով։

Ի հարկէ, այս բոլոր ամբաստանութիւնները կամ սրանց նման յերիւրածոյ պատմութիւնները ոչ մի գիտակ եւ ուղղամիտ հայ կարող է լրջօրէն ընդունել։

Դաշնակցականները չեն կարող թշնամի լինել Հայաստանին։ Տասնեակ տարիների անընդհատ պայքարների եւ զոհողութիւնների շնորհիւ Դաշնակցութիւնը ստեղծեց ներկայ Հայաստանը։ Եւ այն բոլշեւիկները, որ այժմ իշխում են Հայաստանի մէջ, լաւ գիտեն, թէ իրենց իշխանութիւնը իրենք պարտական են միմիայն Դաշնակցութեան։

Ո՞ւր էին այդ «հերոս» բոլշեւիկները եւ նրանց բարեկամ ռամկավար «հայաստանասէրները», երբ Դաշնակցութիւնը գերմարդկային ճիգեր էր թափում Հայաստանը ստեղծելու համար։ Նրանք այն ժամանակ կամ Դաշնակցութեան եւ Հայաստանի դէմ էին եւ կամ լաւագոյն դէպքում «ամեւրիկեան դիտողի» դերի մէջ էին։

Դաշնակցութիւնը աշխարհակալներից դրամ է ստանո՞ւմ, զօրք է կազմակերպում ...

Այս կողմից արդէն անմրցելի են իրենք բոլշեւիկները։

Այն օրից, երբ նրանք իշխանութեան գլուխ են անցել մինչեւ այսօր, անդադար բոլոր եւրոպական պետութիւնների դռներն են ծեծում, զանազան ֆինանսական կարողութիւնների տէր անձերին երկրպագութիւն են անում դրամ ստանալու համար։ Բոլշեւիկները, որ Թալանեցին ամբողջ Ռուսաստանի հեկայական հարստութիւնները, իշխանութեան գլուխ կը գտնուին, եւ իմպերիալիստական պետութիւնների էլ հլու կամակատարներ են դարձել, մինչեւ որս չեն կարողանում փոխառութիւն կնքել։ Մի՞թէ իրօք նրանք կարող են հաւատալ, որ Դաշնակցութիւնը դրամներ կարող է ստանալ։ Բայց ումի՞ց։ Իրենց՝ բոլշեւիկների բարեկամ իմպերիալիստական պետութիւնների՞ց։

Անդրկովկասում այժմ ազգամիջեան կռիւներ չկան։ Սա հայ բոլշեւիկների սիրած նիւթն է, որ անդադար կրկնում է։

Այո, խաղաղ է Անդրկովկասը։ Բայց ի՞նչ գնով է ձեռք բերուած այդ խաղաղութիւնը։ Ի հաշիւ հայ ժողովրդի եւ նրա դիրքերի։

Հայութիւնը մի երկու տասնեակ տարի առաջ Անդրկովկասի մէջ առաջնակարգ դեր էր կատարում։ Բայց շնորհիւ բոլշեւիկեան կարգերի եւ հայ բոլշեւիկների ապիկարութեան՝ նա միանգամայն կորցրել է իր դիրքը այժմ։

Դեռ երէկ էր, որ անդրկովկասեան վարչական ժողովներից մէկում, վրացի Բերիան պարծենալով կանչում էր.

— «Ձեկայ այլ եւս հայկական կապիտալիստական տիրապետութիւնը։ Մենք ջախջախեցինք եւ վերջ տուինք այդ դրութեան»։

Մի՞թէ այս խօսքերը վերաբերում են հայ կապիտալիստներին միայն։ Ի հարկէ ոչ ...

Բերիաները լաւ գիտեն, որ շնորհիւ հայ բոլշեւիկների ապիկարութեան, Անդրկովկասում ջախջախուել է ամբողջ հայութիւնը։ Վրացիները եւ Ադրբէջանցիները խլրացրել են հայկական հողամասերը, եւ հայ բոլշեւիկները սարկամտութեամբ լռում են։

Անդրկովկասում այժմ խաղաղութիւն է։ Այո՛։ Բայց փորձիր ասել, թէ անարդար է, որ Ախալքալաքի 75.000 հայութիւնը մնում է կցուած Վրաստանին կամ Նախիջեւանը, Հայկական Ղարաբաղն ու Լեռնային Գանձակը ապօրինութեամբ կցուած են Ադրբէջանին ...

Երբ հայ բոլշեւիկը համարձակութիւն կ'ունենայ այս ասելու, այն օրուանից նա Դաշնակցութեան պէս կը համարուի «նացիոնալիստ» ու ազգամիջեան երկպառակութիւն հրահրող եւ Ստալինի հրամանով դուրս կը քըշուի Հայաստանից։

Անդրկովկասի խաղաղութիւնը ձեռք է բերուած հայ հողերի յափշտակման եւ հայ ժողովրդի զրկանքի եւ ստորացման գնով։

Ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ Քէմալբոլշեւիկեան ուժերը իրենց գործը դարձնելով հայ բոլշեւիկներին՝ վերջ տուին Հայաստանի անկախութեան, նոյնը կատարւում է այժմ եւ արտասահմանի գաղութներում։ Հայ ժողովրդի թշնամիների թելադրանքով եւ հայկական տականքների օգնութեամբ քայքայւում է մեր գաղութների միութիւնը, յաւիտենական վէճերով պառակտւում են հայկական թեկորները ամէն տեղ։

Այս բոլորը եւս է քաշում եւ հայ բոլշեւիկների հացին։ Նրանք զոհ են այն դրութիւնից ․․ Այսպէս աւելի է ամրանում հայ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը։

Ա. ԳՈՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՎԱՔԷԶ ԵՒ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

—•—

Փրոֆ. Վաքէզ, նշանաւոր բժիշկը, որ մեռաւ անցեալ շաբաթ, ոչ միայն սերտ բարեկամութիւն ունեցած էր ինձ հետ, այլ եւ 183 թուականին աշակերտակից եղած էր երբ ես իբրեւ externe des Hôpitaux de Paris ծեծահամբաւ Փրոֆ. Փօթէնի հիւանդարանին մէջ (քլինիկ) կ'աշխատէի։

Մեր բարեկամութիւնը վաղուց անվթար մնացած էր այն աստիճան, որ երբ 1924ին ստիպուեցայ Փարիզ գալ, ամէն շաբթու կ'երթայի իր դասերուն Փիթիէ հիւանդանոցը եւ հոն միշտ պատիւը կ'ունենայի իր խիստ հաճելի ընդունելութիւնը վայելելու, ի յուշ մեր աշակերտութեան հին անցած օրերուն։

Նամակ մը ունիմ իրմէ, որ առնչութիւն ունի Սեվրի Մուրատեան վարժարանի բացման խնդրոյն հետ, եւ ինձմէ խնդրած էր որ գաղտնի պահեմ զայն։

Բայց այսօր երբ Վաքէզ յաւիտենապէս բաժնուած է մենէ, չեմ վախնար հրատարակութեան տալ այդ նամակը, որ փարիզահայ գաղութի կարգ մը անդամներուն հոգեբանութիւնը եւ մտածելակերպին յատկանշական փաստաթուղթն է, ըստ իս։

Սակայն, նախ պատմութիւն մը ընել կը ստիպուիմ։

Սեվրի Մուրատեան վարժարանը բացուելէն շատ առաջ, հոս Փարիզի մէջ, ջանքեր ու ժողովներ մը տեղի ունեցան։ Այդ ջանքերուն մանրամասն պատմութիւնը վերապահելով ուրիշ առիթի, սա չափը միայն կ'ուզեմ յայտնել, թէ ես անձնապէս փոքրիկ յաղթութիւն մը ուզեցի յանձն առնել, այդ վարժարանի բացումը յաջողցնելու համար։

1927 յունուար ամսի մէջ էինք, Գ. Խաիօ կրթական նախարար՝ ազգի եւ արունքի ցաւերով անկողին ինկաւ։ Վաքէզ կը դարմանէր զինքը եւ յանցի թէ շատ սերտ մտերմութիւն ունէր հետը։ Ուստի գացի եւ խնդրեցի որ դիս յանձնարարէր Գ. Խաիոյին, որովհետեւ կ'ուզէի Գ-Գարրիէլ Նորատունկեանի հետ ներկայանալ իրեն՝ խնդրելու որ հաճէր դիւրութիւններ ընծայել երբեմնի Մուրատեան վարժարանը վերաբանալու։ (Վարժարանը շատ տարիներ արդէն գոյութիւն ունեցած է Rue Monsieurի մէջ եւ «Ֆրանքօ - Արմէնիէն» հաստատութիւն մը նկատուած է, մինչեւ 1870ի պատերազմը)։

Վաքէզ ուզեց որ այդ մասին դրաւոր բան մը տամ իրեն։ Գրեցի անմիջապէս եւ ստացայ իր պատասխանը, որու մասին, ես պարզ ակնարկութիւն մը րրի միայն 1929 մայիսին, երբ վերաբացուած Մուրատեան վարժարանի վարչութեան սարքած ընդունելութեան հանդէսին մէջ խօսելու պատիւն ունեցայ։

Այս առթիւ «Ցառաջ» նկարագրելով հանդէսը, կը գրէր հետեւեալ տողերը.—

«Հնդկեան խօսեցաւ Պահապանեան զերապայծառ, Գ. Գ. Սիմոնեանն եւ Տէր - Վ. Թորգոմեան: Այս վերջինը յայտնութիւն մը ըրաւ, ըսաւ թէ երբ դեռ Մխիթարեանները դպրոցը չէին բացած, Փարիզի հին գաղութէն կարգ մը Հայեր հակառակած էին հայկական վարժարանի մը բացումին եւ այդ իմաստով արտայայտուած էին փրանսացի Փրոֆ. Վաքէզին»: (Տես՝ «Ցառաջ» թիւ 949, 5 մայիս 1929):

Ուստի թող թոյլ տրուի ինձ փրոֆ. Վաքէզի նամակը նոյնութեամբ ներկայացնել այսօր, փափաքելով, որ Մուրատեան վարժարանի հարիւրամեակի պատմութեան մէջ երեւայ այն, անոր վերաբացումին առթիւ (*):

ԽՄԲ. — Անելոյդ գտնելով հյուսաբակել նամակին փրանսերէն բնագիրը, կ'ամփոփենք միայն իմաստը. —

«Նկատելով որ Գ. Խաիօ, երբ խնդրագիրը իրեն ներկայացուէր, պիտի ուզէր կարգ մը տեղեկութիւններ քաղել, ուզեցի առաջուընէ քաղել այդ տեղեկութիւնները։ Դիմեցի Փարիզի հայ գաղութին ինծի ծանօթ դէմքերուն, որոնք Ֆրանսահպատակ դարձած ըլլալով՝ ըսին թէ երբեք համակարծիք չեն հայ-ֆրանսական վարժարանի մը հիմնադրութեան, թէ կ'ուզեն որ իրենց զաւակները յաճախեն միայն ֆրանսական վարժարան։ Երբ ըսի թէ Տոքթ. Թորգոմեան կ'աշխատի այդ ուղղութեամբ, պատասխանեցին թէ իրենցմէ ոչ ոք ուժ պիտի տայ։ Այս կացութեան մէջ, աւելի լաւ է ձեր հայրենակիցներէն բաղկացած յանձնախումբ մը կազմէք եւ անոր միջոցաւ ներկայացնէք խնդրագիրը, այլապէս անհատական ձեւով դժուար թէ յաջողիք»։

Փրոֆ. Վաքէզի վերջին պարբերութեան համաձայն, հետեւեալ օրը գացի իրեն քով, հարկ եղած բացատրութիւնները տուի իրեն, եւ ըսի թէ հակառակ ներկայացուած առարկութիւններուն, պիտի ջանանք բանալ վարժարանը։

Վարժարանը բացուեցաւ, թէ ի՞նչպէս՝, ատոր ալ պատմութիւնը ուրիշ անգամ, առ այժմ կը բաւականանամ սոյն կարեւոր նամակը հրապարակելով եւ ներկայացնելով զայն մեր այն ազգակիցներուն որոնք վարժարանի բացման հակառակող եղան, եւ որոնց անունները ըսած է ինձ ողբացեալ Վաքէզ, բայց կը յարգեմ՝ աբուետիս գաղտնապահութիւնը ...

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(*) Պատրաստ եմ այդ նամակին իսկական բնագիրը ներկայացնել փափաքողին: Տէր. Վ. Թ.

ԴԵՏՆԱՄՆՁՈՐԻՆ ... ՑՈՐԵԼԵԱՆԸ

—•—

Մօտերս պիտի տօնուի գետնախնձորին Եւրոպա մուտքին 450ամեակը։ Արդարեւ 1586ին էր որ Փերուէն (միջին Ամերիկա) այս բոյսը հին աշխարհ փոխադրեցին երկու Անգլիացիներ, իսկ ուրիշներ կ'ըսեն թէ երկու սպանիացի վարդապետներ փոխադրած են զայն։

Այդ ժամանակները գետնախնձորը կը մշակէին խոզերուն տալու համար։ Երկու տարի ետքն էր որ, Ֆրանսացի Փարմանթիէ ժողովուրդին անօթութիւնն ու թշուառութիւնը տեսնելով իր կարգին աշխատեցաւ Թուրկոյի արտերուն փորձերէն յետոյ, ժողովրդականացնել գետնախնձորը։

Թագաւորը ինքն ալ քաջալերեց այս ձեռնարկը եւ քանի մը տարի յետոյ բոլոր սեղաններու զարդը եղաւ գետնախնձորը մինչեւ այսօր։

Այս պատճառով Ֆրանսայի մէջ Փարմանթիէի անունը կը յիշուի երախտագիտութեամբ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

—.—

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՃԱՌԵՐ

Ապրիլ 13ին տեղի ունեցաւ Անդրանիկի յուշարձանին բացումը Պուքրէշի եկեղեցւոյ բակին մէջ։ Պուքրէշի ... բաղը Ցկարագրելով հանդէսը, կը ... րէ. գաղութը «Իչ անգամ համախ... բուած էր այնքան հոծ թիւով եւ ... ծագին երկիւղածութեամբ»։

Կանգնուած Շապին Գարահիսարցիներու նախաձեռնութեամբ եւ բովանդակ գաղութին տուրքով, ու գործն երիտասարդ հայ արձանագործ մը Գ. Ցովակիմ Թորոսեանի, յուշարձանը այսուհետեւ պիտի խօսի ամէն ... ու ամէնուն։

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծելոցի օր է, ու ... յետոյ հոգեհանգիստ տեղի կ'ունենայ նախ հայ ժողովուրդի բոլոր մեռելներուն համար, բայց մանաւանդ անոնց որ իրենց կեանքին գինով փարձեցին յարութիւն տալ ստրուկ ժողովուրդի մը։

Յետոյ եկեղեցական թափօր կը մեկնի եկեղեցիէն ու կուգայ արձանին շուրջ յարդարուած պարտէզին ներսը, ուր ամպիոնի մը վրայ տեղ գրաւած են արդէն, կազմակերպիչ յանձնախումբի կողքին, Անդրանիկի պարագաները, եւ զանազան միութեանց ներկայացուցիչները։ Գաղութի կեանքէն հայ նախկին մարտիկներու մէկ պատուիրակութիւնը՝ իր եռագոյն դրօշով ու Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներէն խումբ մը նոյնպէս իրենց դրօշակով։ Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները։

Ժամը ճիշդ 12ին կը սկսի կրօնական արարողութիւնը, որմէ յետոյ Առաջնորդ Ցուսիկ արք. նշանը կուտայ կիսանդրին բանալու։ Կնքահայրն է Գ. Երուանդ Փափազեան, մօտիկ ազգական Անդրանիկի։ Եւ ահա Անդրանիկի պրոնզէ կիսարձանը իր դէմքը կը բանայ, ծածկուած իր իսկ կախուած մնացած երեք դրօշներով, որոնց մէկը նոյն ինքն Սասունի դրօշակը,— «Դէպի ազատութիւն» վերտառութեամբ,— երեքն ալ այժմ սեփականութիւն ռումանահայ Կեդր. Ազգ. Նամագարանի։

ՑՈՒՍԻԿ ԱՐՔ.Ի ՃԱՌԸ

Առաջին ճառը կը խօսի Ցուսիկ արք. որ կ'ըսէ.

— «Աստուած թող իր օրհնութիւնը ցօղէ ռումէն հողին վրայ՝ ուր հայ ժողովուրդը եղբայրական ասպնջականութիւն գտած է դարերէ ի վեր եւ որուն վրայ կը կանգնի ահա յուշարձանը յաւէտ խնկելի հայ հերոսին։ Անդրանիկ խորհրդանշան մըն է։ Ան կը խտացնէ հայ ժողովուրդի ցանկութիւնները, եւ հայութեան կամքը անոնց տիրանալու։ Հերոսը որ փաթիլ կալից կեանք մը յետոյ մեռաւ օտար երկինքի տակ, մէկն է հայ ժողովուրդի դիւցազնական դէմքերէն՝ որոնք կը խորհրդանշեն անոր դարաւոր պայքարը ազատութեան ի խնդիր, Վարդակ կոչուին թէ Թէոդորոս Ռշտունի, Դաւիթ բէգ թէ Անդրանիկ։ Եթէ դէմքերը բերին որ օտար երկրի մէջ ան իր աչքերը փակէ ու օտար հողի մէջ թաղուի, ան իր նուիրական ... ունի ամէն մէկ Հայու սրտին մէջ, այն բոլոր հերոսներու կողքին՝ որոնց ...

ԵՍ ՃԱՄԲՈՐԴ ԵՄ...

—•—

Ա.

Ես ճամբորդ եմ ։

Ս. Լազարի կայարանին մէջ ողջերթի եկած են քանի մը ընկերներ,— մէկը ծառայ 4 տարի (Հ. Մ. Ը. Մ., որ թարգմանի՝ Հօրդ Մօրդ Ըսածը Մ'ընեն), միւսը Սիփան - Կոմիտասի շղթայէն փրթած որ ապահովաբար եկեր է, մեկնումիս առթիւ, երգելու.

Ցառա՜ջ, Ցահաատկ ...

Ո՛չ, սակայն ես նահատակ չեմ, չէ՞ նահատակ չեմ, ընկեր Զօրուն, այլ ճամբորդ եմ, ինչպէս սա գոյնզգոյն, մեծ ու պզտիկ պայուսակները, այն տարբերութեամբ որ ես տոմսակս գրպանս եմ պահեր, անոնք (այդ պայուսակները) տոմսակը իրենց ճակտին են փակցուցեր։ Ճիշդ ու ճիշդ պայուսակի մը պէս՝ ճամբորդ եմ, ահա նորէն, երկրէ երկիր, ուզելով կամ չուզելով։ Ըսէ՛ք, խնդրեմ, ե՞ս կամեցայ գալ ... Զմշկածագէն Փարիզ։ Մեր Աստուծոյ աշխարհը այսպէս է եղած միշտ, — «գացէ՛ք, գացէ՛ք» կ'ըսէ քշէ - քշէ ընելու ձեւով, եւ դուրսը կը ղրկէ մեզ։ Հայուն մէկը Բիւզանդիոն կը նետէ, յունական գահուն վրայ կը բազմեցնէ, ինծի պէս ուրիշ երիտասարդ մըն ալ, պայուսակի ձեւ առած, Փարիզ կը ղրկէ, կամ Ամերիկա։

Այո, Ամերիկա կ'երթամ։

Կայարան եկեր եմ ... յարա՞ն է այս թէ կայարան։ Բժշկական խորհո՞ւրդ կ'ուզես, «գործնական եւ փորձառական»,— առեւտրական խորհո՞ւրդ կ'ուզես, շուկայիկ եւ իրապաշտ,—ընտանեկան խորհո՞ւրդ կ'ուզես, զօրավագութ եւ մայրական,— եկո՛ւր կայարան։

— Երբ ծովը բռնէ, կամուրջին վըրայ բարձրացիր, մաքուր օդ ծծէ, հորիզոնը դիտէ, գօտիդ ալ պինդ կապէ ստամոքսիդ վրայէն ... — Ձանձրալի եղածին չափ շուտ գործի լծուիլ, տոլարը 15 Ֆրանք է, մենք ալ բանք կը ղրկենք, դուն կը ծախես ..

— Հոդ տար քեզի, շաբաթը անգամ մը նամակ գրէ, որ մայրիկիդ սիրտը չհատնի ...

Եւ բարի՛ ճանապարհ։

Այսպէս ուրեմն ընկերն ընկերոջ, քուրիկն ազբարիկին, մայրը տղուն շատ խրատներ տուին ու կուտային։ Երբ անոնց ըսելիքը տեսնուեցաւ որ լմննալիք չունի, պաշտօնեայ մը սկսաւ պոռալ՝ վռնտելու ձեւով.

— En voiture!

Կը ցատկեմ ճեպընթացին մէջ։ Հըրաժեշտի «մազ - փրթելիք» վայրկեանն է հիմա։ Համբոյրնե՛ր, երկարն ալ կայ, կարճն ալ կայ, խօսունն ալ կայ, համրն ալ կայ։ Ցուցահանդէ՞ս համբոյրի։ Այդ պահուն հրամայական զգացում մը կը մղէ քեզ շրթներդ երկարելու բաժնուողին կամ մընացողին որ կուլայ կարմրած աչքերով։ Նմանողութեան բնազդով մը, քիչ մնաց որ ես ալ համբուրէի քովիս տիկինը, սակայն շուտով հասկցայ որ ընդ որս մնացորդաց չէ, այլ ընդ ճամբորդաց, եւ ինծի հետ։

— Ներողութիւն, տիկին, դո՞ւք ալ Ամերիկա կ'երթաք, կը հարցնեմ ճամբորդակցուհիիս, մինչ թաշկինակներ կը ծածանին կայարանին մէջ, գլխարկներ կը բարձրանան միջոցին մէջ ու կ'օրօրուինք · մենք երջանկօրէն՝ տաք ու կակուղ բարձերուն վրայ։

—Այո, պարոն, կը վերադառնամ Ամերիկա։ Եկած էի տեսնելու ծննդավայրըս, զոր կարօտցած էի երեք տարիէ ի վեր։ Ձեմ սիրեր Ամերիկան, բայց ստիպուած եմ վերադառնալ։

Ու տիկինը իմ հայրենիքս կը հարցնէ հիմա։ Դժբախտութի՛ւն,— ոչ Լարուսին մէջ բառ մը կայ, որ բացատրէ մեր կացութիւնը, ոչ ալ այս Ֆրանսուհիին մտքին մէջ տրամադրութիւն մը՝ հասկնալու համար մեր ողբերգութիւնը։ Իմ հայրենի՞քս,— ա՜խ, տիկին, իմ հայրենիքս ... ողբերգութիւն մըն է որ կը ներկայացուի քաղաքական թատերաբեմերու վրայ։ Սակայն պէտք էր որ բան մը ըսէի, տիկնոջ աչքերուն առջեւ առհաւան մը գծէի, բայց նիւթը փոխեցի եւ երգեցի.

Երբոր բացուին դռներն յուսոյ ..

Երբ այս նորմանտական երգը կ'երգէի, մեր ճեպընթացը կը հեւար Նորմանտիոյ դաշտերուն մէջ։ Յետոյ ճառ մը խօսելու ձեւով, Ֆրանսուհիին բացատրեցի.

— Տիկի՛ն, ոչ ոքի աւելի կը խօսի եւ ոչ ոք աւելի կը յուզէ քան մեզ՝ նորմանտական դաշտերուն կարօտն հոսեցնող այս երգը։ Որովհետեւ բոլոր ժողովուրդները կը ճամբորդեն, պանդխտութեան կ'երթան երկրէ երկիր, ցամաքէ ցամաք, բայց ի վերջոյ կը վերադառնան իրենց հայրենիքը, իսկ մե՞նք,— մենք եւս կը ճամբորդենք, կը շրջինք ցամաքէ ցամաք, կը տեսնենք բոլոր երկիրները բացի մերինէն։

Տիկի՛ն, պատմութիւնը մեզի արգիլած է վերադառնալ մեր հայրենիքը, չինել մեր բոյնը, վառել մեր օջախը։ Պատմութիւնը մեզ դատապարտած է ճամբորդելու։ Եւ ես ճամբորդ մըն եմ։ Թափառական Հրեա՞յ,— ոչ։ Աւանդութեան այդ տիպարը, որ Քրիստոսի անէծքով՝ չի կրնար հող բռնել եւ արմատ արձակել որ եւ է երկրի մէջ, չի նմանիր այն տիպարին, զոր Հայը ստեղծեց։ Մենք կը ճամբորդենք, բայց կը դառնանք մեր երկրին շուրջ,— որքան ալ հեռանանք՝ մեզ մօտ կը զգանք մեր սահմաններուն, որքան ալ ցրիւ գանք, փըլուինք ու խորտակուինք, մնացորդաց մը պիտի չուրանայ իր կապը Արտաւազդի լերան հետ։ Մենք կը ճամբորդենք՝ իրական հայրենիքը լքելու դատապարտուած, բայց հոգեկան հայրենիք մը մեր ուսերուն վրայ բեռցած։ Միշտ վերադարձի յոյսովը երբ ինչպէս ծանօթ երգը կ'ըսէ.

Եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմեռ ...

Այս հոգեբանութեամբ՝ Արիստոտէլի բանաւոր կենդանին երբ Հայ է, կը դառնայ ազգային կենդանի։ Ու կը ճամբորդէ, պայուսակ կը կապէ իր կեանքին մէկ մեծ մասին մէջ, բայց եւ այնպէս ազգային փոքրիկ օջախներ կը կազմէ ուր որ կանգ կ'առնէ պահ մը,— ժամանակաւոր օջախներ։

Կ'երթամ տեսնել այսպիսի ժամանակաւոր օջախ մը,— փոքրիկ Հայաստան մը Ամերիկայի մէջ։

Ուրեմն ես ալ կը վերադառնամ ... հայրենիքս։ Ահա թէ ինչո՛ւ ես ճամբորդ մըն եմ երջանիկ։

— Հա՛վր, կը պոռան կայարանին մէջ։

Կ'իջնենք ճեպընթացէն եւ կ'առնենք զուինք անդրատլանտեան վիթխարի շոգեկառքը, որուն հետ մեր ճամբորդութիւնը յաջորդով։

ՄԱՐԻ - ՏԷՐ

...նոյնպէս մաքառեցան հայութեան ազատագրութեան համար։ Եթէ անոնցմէ շատերը, աւաղ, գերեզման իսկ չունին՝ սփոփարար է որ Անդրանիկ գոնէ իր հպարտ անդրին կը ցցէ այս ազատ երկինքին տակ։ Ցուսանք որ կուգայ օր մը երբ ժողովուրդը Անդրանիկի յուշարձանը կը կանգնէ այն հողին վրայ ուր ան կռուեցաւ։

Խօսքը մեծ հայդուկի զէնքի ընկերոջ՝ Դրոյինն է։ Ահա եւ խտացումը անոր ճառին.

— «Հայ գաղութին համար այս մեծ օրուան մէջ կարելի չէ երախտագիտութեան մեր տուրքը չտալ հիւրընկալ երկրին, որուն ազատ հողին վըրայ կը կանգնի ահա հայ հայդուկին արձանը։ Եւ այս պատմական օրուան մէջ կարելի չէ չանդրադառնալ այն մեծ դերին՝ որ Անդրանիկները եղաւ հայ ժողովուրդի նորագոյն պատմութեան մէջ։ Բաւական է միտք բերել բանի մը չոր դրուագներ իր հայդուկի կեանքէն՝ ըմբռնելու համար այն խորհուրդը որ կապուած պիտի մնայ միշտ Անդրանիկի անուան։ Նախ պանութիւնը Եալիլին։ Այդ 1898ին էր, երբ համիտական զուլումը կը սպրդէր բնաջնջել հայութիւնը, եւ երբ Եալիլ բէգ պատուհասն էր դարձած Դուրան-Մուշի հայութեան, կողոպտելով ու քամելով զայն, ու ի վերջոյ դաւադրօրէն սպաննելով դիւցազնական Սերոբը։ Անդրանիկ հոգիներու կորովը բոցավառեց մէկէն, երբ, փրանք, յանդգնութիւնը ունեցաւ անոր անցընելու եւ գլխատելու նենգ Եալիլը, ու քանի մը տասնեակ դաւաճաններ որոնք սկսեր էին գլուխ ցըցել։ Եւ ամբողջ հինգ տարի, 1898էն 1903, Անդրանիկ լեռներու անվեհեր հայդուկը եղաւ, վառ պահելով ըմբոստութեան ոգին։ Առաքելոց վանքի կռիւը մէկն է այն դիւցազնական դրուագներէն որոնք փառքով կ'արձանագրուին ազգերու պատմութեան մէջ։ Անդրանիկ այդ կռիւին մէջ էր դէմ կարեց Թուրք բանակին պաշարման օղակն ու Առաքելոց վանքէն խոյս տուաւ իր բուռ մը քաջերուն հետ։ Ցիշենք նաեւ Աղթամարի կռիւը։ Անդրանիկ Մշոյ դաշտը թողուցեր էր՝ որպէսզի իր ներկայութիւնը հոն պատրուակ չըլլայ համիտեան հորդաններուն նոր սխրագործութեանց եւ անցեր էր Վան։ Թուրք զօրքերը պաշարեցին զինքը, գրաւեցին բոլոր նաւերը, ու վստահ էին ձեռք անցընել զայն։ Անդրանիկ նաւերը գրաւեց ու միւս ափը անցաւ, յուսախաբութեան մատնելով պաշարող բանակը։

Բայց Անդրանիկ մեծ չէ միայն իր հայդուկային քաջութիւններով։ Ան մեծ է հմայքովը զոր ստեղծեց, եւ իր ստեղծած տրամադրութեամբ հայ ժողովուրդին մէջ։ Եթէ 1902—904 Կովկասի երիտասարդութիւնը ցարիզմի եւ անոր հայաջնջ ասպարանքներուն դէմ ծառացաւ, Անդրանիկի հմայքն էր որ անոր սրտին մէջ կը խլրտէր … պահուն։ Սասունէն եկած անդամելի լուրերն էին որ հայութիւնը ցնցեցին նաեւ սահմանէն անդին, ու Թոյլ չտուին որ ցարը իր Թաթը դնէ մեր դպրոցներուն ու մեր եկեղեցական կալուածներուն վրայ։ Անդրանիկ տակաւ խորհրդանշան մը դարձաւ հայ ժողովուրդին համար, ու առասպելագործի համբաւ զաւակը իր վըրայ հրաւիրեց ամբողջ ժողովուրդի … պաշտամունքը, որովհետեւ հայ ժողովուրդին խոէջն էր որ կը խըտացնէր անոր մէջ եւ անոր յաղթելու կամքը։ Գործը կէս մնաց, հեծեր է ան աչքերը փակելու պահուն։ Նոր երիտասարդութեան կ'իյնայ շարունակել այդ կէս մնացած գործը, որպէսզի օր մը Հայաստան Թօթվէ բոլոր լուծերը, գանէ իր ազատ ու անկախ գոյութիւնը, բաց՝ իր բոլոր զաւակներուն առջեւ։ Այն ատեն է որ այս գաղութն ալ պիտի երթայ չհեծնելու զայն, երախտագիտութեան զգացումը միշտ վառ իր հոգիին մէջ դէպի այս ազնիւ ժողովուրդը՝ որ իր եղբայրական գիրկը բացաւ հայ տարրին եւ որ միակն եղաւ որ իր գործնական աջակցութիւնը խոստացաւ բերել Ժընեւի մէջ, Թոմա Ետնքաւի բերնով, ապահովելու համար սահմանները անկախ եւ միացեալ Հայաստանին»։

Ցանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին Գ. Ա. Մելիտոն կարդաց ռուսաներէն գրաւոր ճառ մը, ուր տալէ-յետոյ Անդրանիկի կեանքը իր գլխաւոր գիծերուն մէջ, ու իմաստը զայն հայ ժողովուրդի սրտին կապող Թելերուն, այս յիշատակելի առթիւ կ'ոգեկոչէր նաեւ յիշատակը ռուսէն հերոսներուն որոնք մեծ պատերազմի ընթացքին ինկան ռուսէն հայրենիքի ամբողջացման եւ քաղաքակրթութեան յաղթանակին համար, յաղթանակ որուն զինուորներէն մէկն ալ Անդրանիկն եղաւ։

Եւ ահա խօսքը հայազգի նախկին նախարար Պ. Գր. Թրամֆու Եաշի.

— «Այսօր քրիստոնեայ աշխարհը կը տօնէ յարութիւնը իր փրկիչին։ Ու ի՞նչ գեղեցիկ զուգադիպութիւն այսօրուան այս տօնը, երբ հայ ժողովուրդը եկեր է ոգեկոչելու յիշատակը իր մեծ զաւկին, որ իր ամբողջ կեանքը տուաւ իր ժողովուրդին յարութեան համար։

Զիս չի զարմացներ որ այս յուշարձանը կը կանգնի եկեղեցւոյ ու դպրոցի կողքին։ Կա՞յ աւելի սրտագրաւ ներդաշնակութիւն մը քան կապը կրօնին, մշակոյթին ու հերոսութեան միջեւ որոնք զիրար կը լրացնեն։

Ոչ ալ զիս կը զարմացնէ հայ խոնարհ երգիչէ մը, ատաղձագործի համեստ բնտանիքէ մը յայտնութիւնը այս մեծ հերոսին, որ ազատագրութեան մեծ գաղափարին դրօշակիրը եղաւ։ Չէ՞ որ քրիստոնէութեան մեծ հիմնադիրն ալ ատաղձագործի համեստ երդիքի մը մէջ աչքերը բացաւ, ու ինքն ալ կահագործ եղաւ իր մանկութեան։

Կահագործ էր՝ ինձ ըսին՝ իր մանկութեան հայ մեծ հերոսը։ Արհեստ՝ որ ամէնէն խորհրդանշականն է բոլոր արհեստներուն մէջ։ Կահագործն է որ կը շինէ օրօրոցը մանկան, կահագործն է որ կը շինէ մեր առօրեայ աշխատանքին ու հացին սուրբ սեղանը, կահագործն է որ կը շինէ դագաղը մարդուն։ Անդրանիկ օրօրոց միայն չշինեց, իր ժողովուրդին ազատագրութեան օրօրոցը։

Հիմա անոր պրոնզ կիսանդրին իր բարէ պատուանդանը կը մխէ Ռումանիոյ օրհնեալ հողին վրայ։ Ան կը հանդիսանայ այս կերպով կապը երկու ժողովուրդներու միջեւ, որոնք միեւնոյն տառապանքը ճանչցան եւ միեւնոյն ճիգերը։ Կրօնակիցներ, չմոռնաք երբեք ասպնջականութիւնը զոր այս հողը ձեզ տուաւ, սէրը զոր այս ժողովուրդը ցոյց տուաւ ձեզ, ու եթէ օր մը դառնաք ձեր հայրենիքը՝ յիշեցէք միշտ եղբայրական Ռումանիան»։

Ցանուն Շապին Գարահիսարցիներու «Վիշապ» Հայր. Միութեան Գ. Սիմոն Եարէն չնորհակալութիւն յայտնեց ռումանահայ գաղութին՝ որ հնարաւոր դարձուց այս յուշարձանը, ներկաներուն որոնք այսքան խուռն բազմութեամբ եկած են պատուել իրենց ազգային հերոսը, օրուան բանախօսներուն եւ արձանագործին։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սուրիոյ խորհրդարանի նախագահ Սուպհի պէյ Պէրէքէթ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Սուրիոյ քաղաքական կացութեան մասին.

— «Թէեւ հեռուէն բայց ուշադրութեամբ կը հետեւինք Փարիզի բանակցութեանց։ Եթէ մեր պատուիրակները յաջողին ազգին էական իրաւունքները ճանչցնել տալ, որ եւ է ըմբլիք չենք ունենար։ Բայց եթէ բանակցութիւնները ձախողին, այն ատեն կը շարունակենք պայքարը մեր բոլոր ուժով մեր հասարակաց իտէալի իրականացման համար։

Ալեքսանտրէթի ինքնավար սանճագին մէջ Թուրքիա միայն կ'ուզէ ապահովել Թրքական փոքրամասնութեան պաշտպանութիւնը։ Թրքական փոքրամասնութիւնը այս շրջանին մէջ արդէն իր ներկայացուցիչներն ունի կառավարական մարմիններուն մէջ եւ Թուրքերէնը ընդունուած է իբրեւ պաշտօնական լեզու, արաբերէնի համարժէք։

Սուրիական միութիւնը որ եւ է փոփոխութիւն չպիտի կրէ իր էութենէն։

Արդէն փոքրամասնութիւնները որ եւ է մասնաւոր պաշտպանութեան կարիք չունին արաբական երկրի մը մէջ։

Պատմութիւնը կը փաստէ որ արաբ ժողովուրդը միշտ հիւրընկալ եղած է։ Փոքրամասնութիւնները միշտ եւ ամէն տեղէ աւելի բարձր հովանաւորութիւն մը վայելած են իսլամական երկիրներուն մէջ։ Եթէ մոլեռանդութեան շրջանին միջադէպեր պատահած են այս երկրին մէջ, ինչո՞ւ չխոստովանիլ որ նոյն միջադէպերը տեղի ունեցան նաեւ Եւրոպայի ամէնէն քաղաքակիրթ պետութեանց սահմաններուն մէջ նոյն ժամանակաշրջանին։ Եւրոպական պետութեանց գաղթային ծայրայեղ քաղաքականութիւնն է որ սորկացած արաբական երկիրները մղեց միանալու իրենց ընդհանուր պաշտպանութեան համար։ Նոյն լեզուն եւ նոյն կրօնքը ունեցող ժողովուրդներու միացումը ի խնդիր իրենց շահերու պաշտպանութեան, անխուսափելի է։

«Արեւելքը Արեւելցիներուն» ահա արաբական երկիրներու միութեան նշանաբանը այսուհետեւ»։

ԹՍԱՆԸ ՄԵԿ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամէն տարի այս օրերուն յիշատակի մեծ արարողութիւններ կը կատարուին Մարսէյլի մէջ, Տարտանէլի ճակատին վրայ կռուած եւ մեռած զինուորներուն համար։

Այսպէս այս տարի ալ, շքեղ եւ արտայայտ երեւոյթներ պարզուեցան մեր աչքերուն առջեւ, ճառեր, Թափօրներ։ Եւ ապա, ծաղկեպսակներով ուխտագնացութիւն, Արեւելքի եւ հեռաւոր վայրերու մէջ զոհուած զինուորներուն յիշատակին կառուցուած յուշարձանին։ Հոն էին բարձրաստիճան սպաներ, նահանգապետը, քաղաքապետը եւ շատ-շատ պաշտօնական անձնաւորութիւններ։

Թերթերը առանց բացառութեան լայն տեղ տուին բոլոր մանրամասնութեանց։ Այս առթիւ ուշագրաւ խօսքեր կ'արտասանուին Թուրքին հասցէին։ Չէ՞ որ Ֆրանսացի զինուորը ինկաւ Թուրքին գնդակէն։

Չէ՞ որ այդ կորսուածներուն յիշատակը կ'այրէ մնացողներուն սիրտն ու հոգին։ Քարափի վրայ կառուցուած այդ հոյակապ յուշարձանը կենդանի վկան պիտի ըլլայ Թուրքին բարբարոսութեան։

1915 ապրիլ 25, 26, եւ 27, երբ դաշնակից բանակները սկսան յառաջանալ դէպի Տարտանէլ առաջին առթիւ Ֆրանսաանգլիական արշաւախումբն էր որ հաստատուեցաւ Գումգալէի եւ Սէտտ իւլ Պահրի վրայ։ Եւ ի՞նչ դժուարին պայքարներէ եւ կորուստներէ վերջ է որ կրցան տիրանալ այդ հողամասերուն։ Տարտանէլի կռիւներու վերյուշման առթիւ, ամէն տարի նոյն խօսքը կ'ունենամ — Այո, ուխտագնացութիւններն ու ճառերը կը փաստեն Թուրքին բարբարոսութիւնները։ Բայց կը փաստեն նաեւ այն պարագան, Թէ ինչպէս մեծերը պաշտպանեցին իրենց փոքր զինակիցը, Հայը, որուն ողբերգութիւնը տակաւին իր նըմանը չունեցաւ ...»

Հրաչեայ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ Թէ ռումէն կառավարութիւնը պատրաստած է համաձայնագիր մը, իբրեւ նախագիծ՝ Ռումանիայէն Թուրքիա ներգաղԹելիք գաղթականներու համար։ Թուրք կառավարութիւնը կազմած է մասնաւոր յանձնաժողով մը՝ քննելու համար այդ նախագիծ-համաձայնութիւնը։ Յանձնաժողովին կը մասնակցին ելմտական, առողջապահական, տնտեսական եւ ներքին գործավարութեանց ներկայացուցիչները։ Նախագիծը կ'ըսէ Թէ Տոպրուճայի Թուրքերը, որոնք օրինապահ տարր մըն են, կը ներգաղթեն միանալու համար իրենց ազգային զանգուածին։ Համաձայնագիրը կը վերաբերի Տիւրոսթոր, Քալաքրա, Քէօսթէնճէ եւ Թուլճա նահանգներու Թուրքերուն, որոնք 4—5 տարուան ընթացքին պիտի գաղԹեն։ Այս գաղթը պիտի բաժնուի մասերու եւ տեղի պիտի ունենայ ըստ համաձայնագրի ճշդումներուն։ Նախ պուլկար-ռումէն սահմանին երկայնքին 8 քիլոմեթր տարածութեան վըրայ գտնուող Թուրքերը պիտի մեկնին, երկրորդ տարին՝ Փազարճըք քաղաքի ծուրթպունար ու Էզիպճի շրջաններուն Թուրքերը, իսկ յաջորդ տարիներուն՝ Աճատալարի, ԹուրԹուճայի եւ Սիլիսթրէի Թուրքերը։

Գաղթականներուն յատուկ գիւղ, հող եւ անշարժ կալուածները պիտի փոխանցուին ռումէն կառավարուԹեան, ու անոնց փոխարէն ռումէն կառավարութիւնը Թուրք կառավարութեան որոշ գումար մը պիտի վըճարէ։ Այս մասին եւս համաձայնագիր մը պիտի պատրաստուի։ Այս տարի Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն ներգաղթելիք Թուրքերուն Թիւը պիտի ըլլայ 25.000։ Մինչեւ մայիսի վերջ 6000 հոգի Ռումանիայէն, իսկ 5000 հոգի Պուլկարիայէն պիտի ներգաղԹեն։ Մինչեւ օգոստոսի վերջ 9000 եւս Ռումանիայէն ու 5000 Պուլկարիայէն։ Այս տարի Թրակիոյ մէջ գաղթական պիտի չզետեղուի, որովհետեւ 1934—35ի ընթացքին եկածներու զետեղումը դեռ լրացած չէ։ Այդ պատճառաւ էր որ անցեալ տարի Ռումանիայէն եկած 3852 հոգին Քոճաէլլիի կուսակալութեան մէջ տեղաւորուեցան։

Այս տարի Թուրքիա ներգաղթողները պիտի տեղաւորուին Գոնիայի, Նիյտէի, Կեսարիոյ, Զորումի, Եոզկատի, Թոքատի, Պոլուի եւ Պիլէճիկի նահանգներուն մէջ։

ՀԵՌԱԽՕՍԻ ՆՈՐ ԳԻԾԵՐ

Թուրք կառավարութիւնը, որ գնեց Պոլսոյ հեռախօսը, այժմ կը ծրագրէ հեռախօս հաստատել Կեսարիա-Սեբաստիա-Ատանա եւ Սուրիա գիծով, նաեւ Սեբաստիա - Տիգրանակերտ - Իրաք, եւ Սեբաստիա - Կարին - Ռուսիա։

Ասոնցմէ զատ կը ծրագրէ շինել Աֆիոն - Անթալիա, Էնկիւրի - Սամսոն գիծերը։

ՀԱՆՔԵՐԸ

Հանրապետութեան օրով հանքերու քաղաքականութիւն մը ծայր տուաւ։ Հնգամեայ ծրագրով, այդ քաղաքականութիւնը արմատական ձեւ մը առաւ։ Օտար մեծ դրամագլուխներ, ներկայ պայմաններուն մէջ, շահագրգռութիւն ցոյց չեն տար։ Այդ պատճառաւ ալ, պետութիւնը ինք նախաձեռնարկ կ'ըլլայ մեծ հանքերուն շահագործման։

Թուրքիոյ մէջ, Զանկալտաքի հարաւը, «Թանթալէ» եւ «Փէլամէ» ակիի հանքերը կան։ Կարնոյ նահանգին մէջ Զիւրուգսուի հանքը։ Այս հանքերը հազարաւոր տարիներ առաջ կային եւ պատճառ են եղած մեծ պատերազմներու։

Թուրքիոյ մէջ 2—3 տեղ ոսկիի հանքերու հետքեր տեսնուած են,— Զանաքգալէ, Մաղնիսայի լեռ, Էսկիշէհիր, Կարին-Քէյյան եւ Կիւմիւշխանէ։

Իսկ 19 տեղ ալ քարիւղի հետքեր, Թէեւ արդէ ոչինչ երեւան եկած է։ Թուրքիոյ մէջ քարիւղի մասին մասնաւոր օրէնք մը գոյութիւն ունի։ Արժըմ որոշուած է ամբողջ երկիրը քննել, մէկ ծայրէն միւսը։ Այս նպատակով կազմուած է քարիւղ փնտռող եւ շահագործող մարմին մը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ Ո՞ՐՔԱՓ ՇԷՆՔ ԿԱՅ

1931ի ցուցակագրութեան համաձայն, Ֆրանսայի մէջ կան 8.880.000 բնակարան ուր կ'ապրին 12.990.000 ընտանիք։ 1926ին 8.615.000 բնակարան կար 12.520.000 ընտանիքով։ Ուրեմն երկու մարդահամարին միջեւ աւելցած են 265.000 բնակարան եւ 460.000 ընտանիք։ Այս Թիւը բնականաբար աւելցած է հինգ տարիէ ի վեր։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

«Ցուսաբեր» Եռանեան խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականին մէջ (18 ապրիլ).

— «Ի՞նչ կը ներկայացնէր մամուլը հայկական շարժման նախօրէին եւ անոր սկզբնական շրջանին։

Մենք չունէինք ազգային մամուլ՝ այդ գաղափարի ճշգրիտ ըմբռնումով։ Գոյութիւն ունեցող պարբերական հրատարակութիւնները անհատական ձեռնարկներ էին, նուիրուած այլ եւ այլ խմբակցութեանց կամ անձանց շահերուն։ Աղէկ ալ՝ իրենց ներքին կերպարանքը եւ բարքերը, որոնք մինչեւ օրս ալ տակաւին, չնչին բացառութիւններով, տիրական են մեր մամուլին մէջ։ Ռզմիժ, կրքոտ վէճեր, շահադիտութիւն եւ՝ իբրեւ ասոր բնական հետեւանք՝ ստոր բնազդներու շոյում — ասոնք են էական գծերը, որոնք յատկանշած են մեր պարբերականներու մեծամասնութիւնը։

Մինչ այդպէս պիտի չըլլար, եթէ ընդհանուր գիտակցութիւն դառնար մամուլի դերին կարեւորութիւնը, եԹէ ըմբռնուէր, որ մամուլը կենդանի կապ մըն է մտաւոր պատրաստուԹեամբ օժտուած եւ բարձր գաղափականութեամբ համակուած տարրերու եւ ժողովուրդի միջեւ։

Հայութեան վիճակուած բացառիկ պայմաններուն մէջ բացառիկ պէտք է ըլլայ նաեւ մամուլի կեցուածքը։ Ազգային քաղաքական պայքարին հերոսականութիւնը պէտք է փոխանցուի նաեւ անոր։ Նոյն անըմբռնելի կամքը, նոյն զոհողութեան պատրաստակամութիւնը եւ նոյն տառապանքը — այդպէս է միայն, որ կը նուիրականանայ մամուլը եւ արժանի կը դառնայ իր վսեմ կոչման։ Եւ միայն այդ ոգիով տոգորուած՝ ան կրնայ ծաղկիլ եւ արգիւնաւորուիլ։

Երկու բան անհրաժեշտ է մեր մամուլի գործիչներուն, — անյողդողդ համոզում եւ անշահախնդիր աշխատանք, մեր շարժման ոգիին եւ նպատակադրութեան համաձայն։ Իսկ այդ ըսել է, Թէ հայ հրապարակագրին գործը պէտք է ըլլի իր խոր հոգեկան կապէն ժողովուրդի հետ, եւ իր անձնուէր աշխատանքին միջոցով պէտք է կերտուին այն նոր ձեւերը, որոնք համապատասխան են արթնցող ժողովուրդի ստեղծագործ մեծութեան։

Որպէսզի սակայն հրապարակագիրը կարողանայ արդիւնաւէտ կերպով ծառայել իր առաջադրութեան, անհրաժեշտ է ընթերցող զանգուածին աշխատակցութիւնը, որ պէտք է արտայայտուի անկողմնակալ չինարար քննադատութեամբ։ Փոխադարձ դրական ներգործութիւն երկուքին միջեւ — ասով կը սահմանուին Թերթին եւ ընթերցողին յարաբերութիւնները։ Ընել իր կարելին՝ գոհացնելու համար ընթերցողին հոգեկան պէտքն ու հետաքրքրութիւնը — այդ Թերթին պարտականութիւնն է։ Ոյժ տալ ԹերԹի բարգաւաճման — այդ ալ պարտականութիւնն է հանրութեան։

Ամէն ինչ մամուլէն չպահանջենք։ Ան, իբրեւ մունետիկ նոր գաղափարախօսութեան, կրնայ կատարել իր պաշտօնը այն ատեն միայն, երբ զանգուածը արձագանգ կուտայ իր կանչին»։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԵՋ (1919 - 1921)

Զինուորական համազգեստ հագած, … կերպով բոլոր մարզանքներուն, զինուորական աշխատանքներուն կը մասնակցէր։ Տոկունութեամբ եւ մեծ համբերատարութեամբ կը տանէր զինուորի չարքաշ ու դժուարին կեանքը, անլչուկ ու համակերպող տրամադրութեամբ։

Սարըղամիշի անկումէն վերջ Թրքական յառաջխաղացումը կանգ առած էր։ Մեր ուժերը Թոյլ չէին տար որ Թշնամին քիչ մը աւելի առաջ շարժի։ Մերին հրամանատարութիւնը միայն … պաշտպանողական դիրքի մէջ մնալով գոհ չէր ըլլար, կը պատրաստուէր բոլոր ճակատին վրայ յարձակողական անցնիլ եւ Թշնամին հանել Սարըղամիշէն։ Նոյն իսկ նպատակ ունէր՝ նետել զայն 1914ի սահմաններէն անդին եւ ալ աւելին չարժելով առաջ, դէպի Թրքահայաստանի հողերը։

Բնականօրէն ինծի եւ դեռ շատ շատերուն անծանօթ էր մեր ուժերու քանակը, անոնց դասաւորումը ճակատին վրայ եւ յարձակման յատակագիծը։ Հասարակ սպան եւ զինուորը իրաւունք չունէին նոյն իսկ հետաքրքրուելու այսպիսի ռազմական կենսական հարցերով։ Սպան եւ զինուորը պէտք է միայն գիտնան Թէ ո՞ւր է իր անմիջական ճակատը եւ ի՞նչ պիտի ընէ ինքը այդ ճակատին վրայ, խրամներու, դիրքերու ետեւ պիտի մնայ կռուելու Թէ գրոհ տալով, կուրծք կուրծքի, պիտի մնայ Թշնամիին հետ։ Ցամենայն դէպս, այս էր օրուան խօսքը Թէ՝ «Մերինները յարձակման պիտի անցնին»։ Թիկունքի ուժերը ռազմաճակատ մեկնելու հրաման ըստացան։

Դ. կիսաբաժնի 7րդ գունդը իր պատրաստութիւնները վերջացուցած, մէկ չաբաթ առաջ մեկնած էր Կարս։ Երկրորդ չաբթուն 8րդ մեր գունդը մեկնեցաւ 1920 հոկտ. 12ին։ Մինչեւ հոկտ. 20—22 Կարսի մէջ մարզանքով զբաղեցանք։ Տարօրինակ հրամանով մը Դ. կիսաբաժինը զանազան ճակատներու վրայ բաժնուեցաւ,— 7րդ գունդի երկու գումարտակները աջ կողմը Մերտենեկի ուղղութեամբ, 8րդ գունդի Բ. գումարտակը կեդրոնը Բէկլի Ահմէտի կողմը, եւ այս գունդի Ա. գումարտակը ձախ-Կաղզուանի ճակատը ղրկուեցան։ Ռազմագիտական ի՞նչ հաշիւներու վրայ եղած էր այս կարգադրութիւնը՝ չենք գիտեր, միայն այսքանը կրցանք հասկնալ, որ զօրամաս մը կտոր կտոր ընելը եւ ամէն մէկ կտոր այս ու այն ճակատներու վրայ նետելը անդարմանելի սխալ էր։

Ոչ, սպաները, ոչ ալ զինուորները կրցան դիտողութիւն մը ընել այս կարգադրութեան դէմ, ամէնքս ալ հլու հնազանդ կատարեցինք վերին հրամանատարութեան հրամանը։ Անորոշ կերպով կրցանք լսել, Թէ կիսաբաժնի հրամանատարը բողոքած եւ նոյնիսկ սպառնացած էր հրաժարիլ իր պաշտօնէն այս վնասակար եւ աննպատակ կարգադրութեան դէմ։ Հըրամանատար Սեպուհ պահանջած էր նոյնիսկ գոնէ իրեն ամենավտանգաւոր ճակատը, միայն Թէ իր զօրամասը միասնաբար գտնուի եւ չցրուի զանազան կէտերու վրայ»։ Այս կարգադրութեան նպատակը մեզի համար անծանօթ մնաց մինչեւ այսօր։ Դ. կիսաբաժինը (Բրիկատա) բաժնուելով երեք իրարմէ չատ հեռու կէտերու՝ նախ, կը կորսնցնէր իր անմիջական հրամանատարները։ Բաժնուած մասերը այս անգամ կ'ենթարկուէին ուրիչ զօրամասի հրամանատարութեան, խորթ զօրամաս, խորթ հրամանատարութիւն, փոխադարձ պաղուԹիւն եւն.։ Այս պարագան աւելի չեշտուած կերպով երեւան կրնար գալ նորակազմ բանակի մը մէջ, որ դեռ րուն զինուորական մարզանքն ու կրԹութիւնը, զօրանոցի երկար կեանքը տեսած չէր։ Հայ բանակի մասերը դեռ կապուած էին իրենց ծանօթ մարդուն ու հրամանատարին անձին ու անոր հմայքին։ Հայ զինուորին համար բոլոր հրամանատարները միեւնոյնը չէին — ինչ որ իսկական եւ կարգապահ բանակի զինուորին համար տարբերութիւն չկար։

Դրոյի զինուորը, անոր ծանօթ Աշտարակեցին եւ Կողբեցին Դրոյի զօրամասին մէջ հրաշք կը գործէր։ Այս զինուորները Տ. Բաղտասարեանի զօրամասին մէջ դասալիք էին։

Սեպուհի անձին ու հմայքին կապուած Բարբերդցին, հրամանատար Մազմանովի քով դժկամակութեամբ կը ծառայէր, Շատախցի Իսրօն յանդուգն ու խիզախ էր Տ. Բաղտասարեանի զօրամասին մէջ։ Այսպէս էր հայ բանակը դժբախտաբար։

Միայն զինուորը չէր որ այս ուղղութեամբ կը մտածէր, սպայական կազմն ալ այս մարզին մէջ իր որոշ Թերացումները ունեցաւ։

Կար կիսաբաժնի պարենաւորման սուր հարցը, ամբողջ գունդ մը Մերտենեկի, գումարտակ մը Բէկլի Ահմէտի, գումարտակ մը Հաճի Եալիլ-Գարա Գալա գիւղերու ուղղութեամբ — երեք հեռաւոր Թեւեր, որքան դժուար է ամէն օր այս Թեւերուն պարէն եւ ռազմամթերք հասցնել քաղաքի կեդրոնէն։

Հակառակ այս ամէնուն հոկտեմբեր 20էն վերջ մեր զօրամասը ճակատի առաջին գծերուն վրայ կը գտնուէր։

Իմ գումարտակս Կաղզուանի ուղղութեամբ Հաճի-Եալիլ եւ Գարագալայ գիւղերու ճակատը։ Մեր աջը դէպի երկաթուղիի գիծը բռնած էր 5րդ գունդը, մեր ձախը, չատ հեռուն, Վէզին Քէօյի ուղղութեամբ, կար Մազմանովի զօրամասը։ Ճակատը ընդունելու ատեն հոն մենք գտանք մէկ քանի կամաւորական խումբեր։ Այս ճակատի վրայ Թշնամիին գործողութիւնները գրեթէ պարզացած չէին, միայն մեր կամաւորներուն եւ Թուրք անկանոն ուժերու մէջ պզտիկ ընդհարումներ պատահած էին եւ մեր քաջարի խմբապետները շատ լաւ կրցած էին պաշտպանել ճակատը։

Մեզի միացաւ Բ. գունդի մէկ գումարտակը հրամանատարութեամբ գըխապետ Աղայեանի։ Այս երկու զօրամասերուն կը միանային քանի մը կամաւորական փոքրիկ խումբեր։

Անցան քանի մը օրեր, դիրքերուն, գիւղերուն մասամբ կրցանք ծանօթանալ։ Տեղէ տեղ, դիրքէ դիրք երթալ գալով զբաղած էինք։ Ամէն կողմ ժամանակաւոր հանդարտութիւն էր։

Բոլոր ճակատներու վրայ ընդհանուր յարձակումը սկսաւ։ Կեդրոնի Թնդանօթներու գոռում գոչումը անընդհատ կը լսուէր։ Մեր այս յարձակողականին Թշնամին Թիզ մը հող չզիջելէ զատ, որոշ գրաւումներ կատարեց եւ մեր կեդրոնի զօրամասերը իրենց նախկին դիրքերէն հանեց։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(27)

ՌՈՒՍ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԼՐՏԵ՞Ս ԷՐ

Առեւանգի կեանք մը ունեցած է

Անցեալ օր գրած էինք թէ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը ձերբակալած է Փարիզի ռուս միապետական թերթին, «Վոզրոժտէնիէ»ի աշխատակիցներէն Ալէքսինսկիը, ամբաստանելով իբրեւ լրտես։ Ամբաստանեալը ոչ թէ արձակուած, այլ փոխադրուած է Շէրշ - Միտիի զինուորական բանտը։ Մանրամասնութիւնները բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին։ Կ'ըսուի թէ ամբաստանեալը գաղտնիքներ հաղորդած է Ֆրանսայի զինուորական պաշտպանութեան մասին։ «Փարի - Սուար» կը գրէ թէ Ալէքսինսկի արկածալի կեանք մը ունեցած է։ Նախկին սպայ, Ալէքսինսկի Փարիզ հաստատուած էր տասը տարիէ ի վեր եւ մեծ համարում կը վայելէր տարագիր Ռուսերու մէջ։ Բայց նաեւ կը քննադատուէր։ Իր ձամբորդութիւնները դէպի արտասահման, իր երթեւեկներն ու դիմումներն ազդեցիկ շրջանակներու մէջ եւ մանաւանդ իր յուզումնալից կեանքը կասկածներ կը ներշնչէին իր բախտակիցներուն։

Իրականին մէջ արտակարգ մարդ մը եղած է Նիքօլա Ալէքսինսկի։ Ծնած՝ 1895ին, Մոսկուայի մէջ, զաւակն է մեծահարուստ կալուածատէրի մը, որ գնդակահարուեցաւ 1918ին, Ցարիցինի մէջ, իր երկու կրտսեր զաւակներուն հետ։ Կ'ըսուի թէ մահավճիռը արձակած էր նոյն ինքն Սթալին, իբրեւ ներկայացուցիչը կարմիր բանակին։ Նիքօլա Ալէքսինսկի այդ շրջանին կը գտնուէր Քրոնշթատի նաւային դպրոցը, ուր տեղակալի աստիճան ստացած էր։ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան առաջին օրերուն, գնաց Տօն եւ մասնակցեցաւ բոլշեւիկներու դէմ մղուած կռիւներուն։ Այն ատեն էր որ սկսաւ արտակարգ շրջան մը իր կեանքին մէջ։ Սահմանէն դուրս քշուելով, նախկին սպան 1920ին կը դառնայ լրտես եւ Գաթումէն Թէոդոսիա (Ղրիմ) կ'երթայ շոգենաւով։ Բռնի դուրս կը հանեն, բայց իր կեղծ թուղթերուն շնորհիւ կը յաջողի հաշուակալի պաշտօն մը ձեռք ձգել խորհրդային նորահաստատ վարչութեան մէջ։ 1925ին վերջնապէս Փարիզ կը հաստատուի, բերելով իր մայրն ու քոյրը։ Շատ չանցած պատմութիւններ շրջան կ'ընեն իր մասին, ռուսական շրջանակներու մէջ։ Ալէքսինսկի տարօրինակ գործունէութիւն մը կը ցուցնէր։ Իր մասին կը խօսուէր նաեւ Զօր. Կուտեպովի գործին առթիւ։ Վերջերս իր անունը խառնուեցաւ Ալզասի մէջ երեւան հանուած լրտեսութեան գործի մը։ Նոր վերադարձած էր Գերմանիայէն, երբ ձերբակալուեցաւ։

Ալէքսինսկի, որ «Ալի Գապա» կը ստորագրէր ռուսական թերթին մէջ, կը մերժէ որ եւ է յարաբերութիւն ընել առանց իր փաստաբանին ներկայութեան։

Դէպի Ար․ դական Դաշնակցութիւն

Իրաքի եւ Արաբիոյ միջեւ կնքուած պաշտպանողական զինակցութենէն ի վեր, ուշագրաւ աշխատանքներ կը կատարուին, իրականացնելու համար ընդարձակ դաշնակցութիւն մը որ գնդ. Լօրընսի երազն էր։ Այս ծրագրին գլխաւոր կազմակերպիչն է Իպնը Սուուտ, որ վերջերս կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Մէքքէի մէջ, 80,000 ուխտաւորներու առջեւ, մեծ տպաւորութիւն գործելով Արեւելքի մէջ։ Ահա իր ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Եթէ արաբ ժողովուրդները այսօր դժբախտ վիճակի մը մէջ կը գտնուին, պատճառը իրենց թմրութիւնն է․ Քիչ խօսք եւ շատ գործ եւ մանաւանդ աւելի տաք սէր կրօնի եւ Մարգարէին,— եւ Աստուած պիտի պարգեւէ յաղթանակը։ Մենք առարկութիւն չունինք, ընդհակառակն Գուրանն ալ կը պատուիրէ ուրիշներէն օրինակել նիւթական յառաջդիմութեան բոլոր տարրերը, իւրացնել ինչ որ բարի է եւ գեղեցիկ։ Բայց մեր ընտրութիւնը պէտք է կատարենք իմաստութեամբ։ Պէտք է մերժենք ինչ որ հակառակ է մեր Ս. Գրքին։ Որ եւ է ազատագրութեան հիմերն են միութիւն եւ համերաշխութիւն։ Կ'աղօթենք Աստուծոյ որ հասկացողութիւն եւ միութիւն շնորհէ արաբ ժողովուրդին»։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ առթիւ, Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնն ալ դրկեց իր պատասխանը, որ նպաստաւոր է Թուրքիոյ համար։

ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ (վաղը) թռուցիկներ կը տեղան ամէն կողմ, պահանջելով պայքար ֆաշականութեան եւ պատերազմի վտանգին դէմ, միացեալ ճակատ, շաբաթական աշխատանքի կրճատում (40 ժամ) եւն.։ Իսկ Խ. Միութեան մէջ ղըրլագին ցոյցեր կը կազմակերպուին, ինչպէս ամէն տարի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Կ. ԽԻ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ միութեան վարչութիւնը ներկայիս կը հրաւիրէ իր անդամները եւ նախկին ռազմիկները փութով դիմել 163 Avenue Jean-Jaurès անձամբ կամ նամակով, ստանալու համար միութեան կողմէ պատրաստուած հարցարանները, ֆրանսական Carte de Combattant ունենալու համար։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Դպրոցասէր» գրադարանը փոխադրուած է Ցովա Գուլվարի ետեւէն Գ. Բանիի խանի սրճարանին ետեւը։ Բաց է ամէն հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8–10։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւմիւշխանցի Գուրգէն Զումարեան կը փնտռէ իր հայրը Միքայէլ, մայրը՝ Հայկանուշ, եղբայրները Վարդան, Ցարութիւն, Սարգիս, քոյրերը՝ Շաքուհի, Իսգաբեր, Սանդուխտ, որոնք տարագրութեան միջոցին անհետացած են։ Իրենց ճշգրիտ հասցէն տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել Գուրգէն Զումարեանի, Restaurant Kanaat, Tauris, Iran (via U. R. S. S.)։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

«ՎԱՐԴ Ն» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Թաղմիկ. Հրայր եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ալնուվիլի մէջ, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

30 Մայիս, շաբաթ երեկոյ, Փլէթի-Ժուռնալի սրահին մէջ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ջ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին

Մայիս 3, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

5 Rue de l'Eglise

Կը խօսին՝ Տիկ. ԲԻՊԻՐԹՃԵԱՆ եւ Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ջոմի վահագնեան նուագախումբ։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի Սիամանթօ Ակումբի Վարչութեան կողմէ

3 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, իր Ակումբին մէջ,

2 rue des Balais

Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւայլն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Թատերական Ներկայացում

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ—Դուման ենթակոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ «Անդրանիկ» թատերախումբի

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

3 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Գումարը՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

Թատերական Ներկայացում

Հ. Խաչի Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր դպրոցին

9 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սէնթըր կաթոլիկի սրահին մէջ

կը ներկայացուի ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Մուտք՝ 3 եւ 1 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆՈՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 20 (Մայիս)

Բովանդակութիւն.— Թութք կամ «մայասըլ» (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Սրտեւստական վիժումը վտանգաւո՞ր է (Տոքթ. Հ. Վիներ).— Հայ բժիշկներուն մեծարանքը հանգէպ Ֆրանսայի (Տոքթ. Գ. Քոլոյեան, Տոքթ. Վ. Թորգոմեան եւ Լեւոն Կիւմիւշկերտեան).— Պարբերափոփոխ հոգեկան վիճակ գրականութեան, պատմութեան եւ արուեստներու մէջ (Փրոֆ. Լ. Լամասթին).— Առողջապահական կանոններ (Դ. Ց. Բասմաճեան).— Իշուն կաթը (Տոքթ. Գ. Օ. Գուլուսեան)։

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման։

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Dameame, Paris (13e)։

Երեկոյթ—Պարահանդէս Կ. Խաչի Օրուան առթիւ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

Մայիս 9ին իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Ռուսական Քոնսերվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը նախագահէ Տիկ. ԳԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Կը խօսին Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը 9ին։ Կը մասնակցին՝ [illegible] եկած յայտնի հայ երգիչ Գ. ՎԵՆԵԺԻԱՆՈՎ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, Օր. ԱՎԱՆԴԻԱՆՆԵՐ [illegible] Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ։

ՃԱԶ **Sandros and his Boys**

Պիւֆէ՝ Կ. Խաչի անդամուհիներու կողմէ

Մուտք՝ 10 եւ 7-50 ֆրանք։

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ իր հիմնադրութեան հնգամեակին առթիւ, Մայիս 10ին։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Բացման Հանդէս

Ֆրանս. Բանակի Նախկին Հայ Կամաւորներու Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղին կողմէ

2 Մայիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Լիոնի 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, իսկ 3 Մայիս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Տէսին Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ, իրիկունը՝ պարահանդէս։

Կը խօսին՝ Գ.Գ. Վ. ԶՕՒԼԱԼԵԱՆ, Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ եւ Ընկ. Յ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'Ե[illegible] Ծ ՋՈՒԻՆ ԹԷ ԿԸ ՑԵՂԱՄԾՐՋՈՒԻ

— Կը տեսնէք, վարպետ, թէ իմ հայրենիքիս մէջ, որ դեռ ամբողջովին դուրս չէ եկած յեղափոխութեան ստեղծած կացութենէն եւ որուն մէջ դեռ եւս կան սարսափի ստեղծողներ հանդէպ ամէն նոր կեանքի,— կան, այսուհանդերձ, բաւական թիւով անձեր եւ ուժեր՝ հետաքրքրուելու համար համաշխարհային մշակոյթով։ Այս փոքրամասնութեան կոչումը շատ ծանր է։ Մենք շրջապատուած ենք ոգիւտութեամբ մը, որ մեզի ժառանգ է մնացած անցեալէն եւ որ աւելի խտացած է պատերազմի եւ յեղափոխութեան շրջաններուն։ Այդ պատճառաւ ալ, մենք մեր կեանքի կոչումը կը համարենք օրբագրել այն բոլորը, եւ զայն կարելի եղածին չափ փարատել, եթէ ոչ ամբողջովին վերացնել։ Մենք, որ նուիրուած ենք այժմ այդ գործին, շատ փոքր թիւ մը կը կազմենք։ Ուրեմն՝ մեզմէ ամէն մէկին վրայ ալ աւելի մեծ պարտք մը կը ծանրանայ։

Աւելորդ է ըսել, թէ մինչեւ հիւրերուն մեկնումը Աննան հաւաքումին առանցքը կազմեց։ Բայց դեռ ուրիշ պարագայ մը կը հետաքրքրէր։ Առտուն շատ պատահարար իրեն ըսեր էի թէ Թէյնաքի պիտի այցելենք։ Հեռաձայնով խօսակցութեանս ատեն եւ որ եւ է նշանակութիւն չտուի այս այցելութեան։ Կասկած չունէի թէ՝ Աննան ոչ ժամանակ էր ունեցած, եւ ոչ ալ հիմք՝ պատրաստութիւն տեսնելու եւ մանրամասնութեանց մասին մտածելու համար։ Հետեւապէս, ոչ նոր կեցուածքը, խօսակցութիւնը եւայլն, կամ կատարեալ գիտակցութիւն մը կը մատնէին, եւ կամ գոյ եղած նախադասութիւններ էին, զոր կը գործածէին նման առթներու մէջ։

Այն մտածումը թէ բոլոր այս խօսակցութիւնները կրնային վերջ իվերջոյ, նախապէս պատրաստուած եզրոյութիւններ ըլլալ, դեռ տանջեց երկու օր։ Երրորդ օրը, երեկոյեան, ես Աննային հարցուցի.

— Գոհ մնացի՞ք Թէյնաքի առնելը տրուած այցելութենէն։

— Ոչ, բոլորովին։ Մեկնումի ատեն ես հարցուցի Թէյնաքին թէ իր քով կա՞ն հետաքրքրական նամակներ Անաթոլ Ֆրանսէն. ան ըսաւ թէ քանի մը նամակներ, զորս ինք պահած էր, որ եւ է շահեկանութիւն չեն ներկայացներ։ Անոնցմէ մին, սակայն, որ Տրէյֆիւսի դատի օրերէն է, խոստացաւ ինծ տալ՝ ձեր միջոցաւ՝ ընդօրինակումի համար։

Ոչ,— վճռեցի ես։ Հոս, անշուշտ, չկայ կանխորոշ քարոզչութիւն։ Իսկ Անաթոլ Ֆրա՞նսը։

Ու Աննան ընդհատեց մտածումս.

— Լսեցէք, բարեկամ, ահա թէ ինչ է խնդրին էութիւնը։ Ես միայն մէկ քանի շաբաթներ ունիմ՝ Փարիզի մէջ աշխատելու համար։

Նոր իմացայ որ Գ. Ն. Ն. Անաթոլ Ֆրանսի նամակներու ամբողջ հաւաքածոյ մը ունի, անոնց միջեւ կան այնպիսիներ, որոնք գրուած են իր ստեղծագործութեան ամէնէն ծաղկեալ շրջանին։ Գուցէ կարելիութիւն մը՝ այդ հաւաքածոն տեսնելու համար։

— Ցեսէք ինչ, Աննա։ Դեռ չվերջացուցի՞ք միթէ ձեր գործը։ Մարդկային ամբողջ կեանքը չի բաւեր՝ այդքան մանրամասն ուսումնասիրութեան մը համար։

— Ոչ, ոչ։ Պէտք է բաւէ։ Քանի որ ինձ հարկադրած են ընել ատիկա, ես պէտք է որ ընեմ։ Դուք չէք կրնար երեւակայել թէ ինչ աստիճանի կը տառապին մերամբողջ երկիրն ուազգը այն իրողութենէն թէ՝ մեր երկրին մէջ դեռ սորված չեն իրենց պարտականութիւնը նկատել՝ լրացնել այն ամէնը, զոր, տրուած վայրկեանին, կարելի է լրացնել։ Մեր երկրին մէջ՝ դեռ կը սկսին ու չեն վերջացներ, ինչ որ ամենազզուելի արդիւնքներ կուտայ։ Մենք որ կանգնած ենք մշակութային գործին գլուխը…

Ընդհատեցի զինքը յանկարծ.

— Բայց, ո՞վքեր էք դուք, որ կանգնած էք գործին գլուխը։

Ու Աննա պատասխանեց.

— Կը տեսնէք, այն ահաւոր մթնոլորտին մէջ, ուր մենք կ'աշխատինք, ուր մեր ամէն մէկին առջեւ կան այնքան շատ, այնքան բարդ ու կենսական խնդիրներ, անհրաժեշտ է որ ամէն բան լրացուի։ Այսինքն՝ անգրագէտներուն այբուբէն սորվեցնել, դասախօսութիւններ կարդալ երկրաչափութ բանուորներուն, պայքարել «խուլիկանութեան» դէմ, եւ մշակութային բանուորներուն յիշեցնել՝ մեր երկրին մէջ մշակոյթին զանէ հիմքը պահելու անհրաժեշտութիւնը։ Ես կը խորհիմ թէ, մարդ երբ գործի մը կը ձեռնարկէ, զայն պէտք է ամբողջապէս լրացնէ։ Ես ունիմ խումբ մը որ ինծի հետ կ'աշխատի։ Պէտք է գիտնալ, ընկեր, որ մեր երկրին մէջ, մշակութային մարզէն ներս, մեծ, շատ մեծ աշխատանք կը տարուի։ Բայց այդ գործը առնչութիւն չունի ոչ քաղաքականութեան, ոչ «գլխաւոր գիծին», ոչ ալ ընդհանրապէս կոմունիզմին հետ։ Մեր երկրին մէջ կան բաւական թիւով տարրեր՝ անոնց մշակոյթը պաշտպանելու համար։ Ու դուք չէք կարող երեւակայել թէ ինչպիսի հաճոյքով կը կատարէ անոնց՝ աշխատանքը։

— Իսկ սովետական իշխանութի՞ւնը։

— Սովետական իշխանութիւնը այս տեսակէտէն որ եւ է ճշգրտուած քաղաքականութիւն չունի։ Շատ առիթներով, ան մեզի չափազանց մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ։ Ու շատ յաճախ ալ մեր առջեւ կը դնէ արտակարգ դժուարութիւններ։ Բայց, գիտցէք որ՝ մեր երկրին մէջ, մշակութային փոքրամասնութեան մօտ, այդ մուծ ովկէանոսին եւ ինքզինքը դեռ չգտած մեր ժողովուրդին մէջ, այնպիսի անհուն կորով կայ, այնպիսի մեծ պահեստի երիտասարդ ուժերու, որ անոնք պիտի հասնին… ու պիտի հասնին այն ատեն՝ երբ փոփոխումը գայ։ Իսկ մենք կը պատրաստենք այդ փոփոխումը, մենք պատրաստած ենք զայն։ Մենք չպիտի լքենք մեր գիրքերը, որովհետեւ ոչ թէ իշխանութիւնը, այլ մենք՝ մշակոյթի մարզին պատասխանատուներս ենք որ մեր ազգը յառաջ կը տանինք։ Եւ եթէ մենք մը խնդիրներու մէջ միաքայլ կ'ընթանանք իշխանութեան հետ, շատ յաճախ գիտնալով հանդերձ անոր սխալները, կ'ընենք այդ՝ որովհետեւ անհրաժեշտ է մեծ հանդուրժողութիւն մը՝ մեր գործին համար։

Սերունդ մը եւս, — ու ռուսական ազգը անճանաչելի պիտի ըլլայ։

(Շար.)

(6)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)